Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

JOHANNIS SELDENI
De
JURE NATURALI & GENTIUM
Juxta Diſciplinam
EBRÆORUM.
Libri Septem.

ARGENTORATI
ANNO M.DC.LXV.

Digitized by Google

JOANNIS SELDENI

DE

JURE NATURALI ET GENTIUM,

Juxta Diſciplinam

EBRÆORUM,

LIBRI SEPTEM.

Acceſſit

Novæ huic Editioni

Index accuratus.

BIBLIOTECA NAZIONALE

Cum Gratiâ & Privilegio Sacræ Cæsæ. Maitis.

ARGENTORATI,

Sumptibus G. A. DOLHOPFFII & J. E. ZETZNERI.

ANNO M. DC. LXV.

Digitized by Google

— Loca Nullius ante
Trita Solo. Iuuat integros accedere Fontes
Atque haurire.

Digitized by Google

ILLVSTRI VIRO
JOANNI CAPELLANO
Jo. Henricvs Boeclervs
S. P. D.

VEnit ad Te hæc epiſtola, nihil aliud quàm obſequium grati Tuisque meritis æternum dediti animi nunciatura; occaſione officii non tam eleganter lecta, quàm cupide arrepta. Siue mauis credere, VIR AMPLISSIME, ex eo genere literarum has perferri, quo, quicquid vſpiam in rarioribus ſtudiis geritur aut paratur, ad Te, tanquam omnis doctrinæ & elegantiarum arbitrum, perſcribi, ratio & mos eſt. Quamquam ſic quoque non ſpecioſa eſt mea cauſa, ſi apud alium iudicem ageretur. De alieno enim officioſus ſum, non de meo: neque quicquam ex editione huius libri, cui bona omina præfamur, ad me pertinet, niſi quod à pluribus annis, Bibliopolis, ad redonandum luci publicæ vtiliſſimam commentationem, auctor & pæne exactor fui. Erit autem forte, vt non modo veniam fatenti dare, donec copiolas meas, ſatis illas quidem tenues, ſolicitauero, ſed de alienis,

Digitized by Google

ſine controuerſia præclaris, monumentis, ſermocinantem libentius etiam ferre, partem conſilii & comitatis habeas. Equidem SELDENI opera laudare velle, nihil aliud eſſet, quàm Soli teſtimonium ſplendoris meditari, quem ipſe, potentiſſimus ſui teſtis, nullo loco ſegniter conſpici patitur. Pridem obtinuit hoc nomen, vt non tam hominis inter eruditos eminentis, quàm doctrinæ reconditæ vulgoque inacceſſæ elogium haberetur. Excepta ſunt, quæcunque edidit volumina, illo applauſus genere, quod Muſarum & Gratiarum permixto pollentique genio inualeſcit: tradita per gentes; conſecrata per bibliothecas; iterata typis. niſi quod illuſtriſſimum hoc DE JVRE NATVRÆ ET GENTIVM IVXTA DISCIPLINAM EBRÆORVM opus, ſicut auidis emtorum manibus diſtractum, ac quodam modo direptum fuit: ita qui deſiderio & voto, reproduci illud ac denuo publicari iampridem optantium, aures & operam commodaret, vix ac ne vix quidem potuit reperiri Editor: varietate literarum & formarum, pleroſque, vt videtur, deterrente. Superandus tandem & hic labor erat. cum præſertim pulcerrima Juris pars exquiſitis literis ac ingenio ſingulari tradita, reipublicæ humani generis vel gerendæ vel ornandæ, vſum ac decus præcipuum polliceretur. Quamuis enim

vix

Digitized by Google

vix patiantur ſibi hoc perſuaderi, qui vel ius in armis ferunt; vel certæ gentis legibus omnes gentes, externo legiſlatori nunquam obnoxias, conſtringere parant; vel contenti eminentibus & communibus ſententiis, conſiliorum ac diſceptationum dubia, exacta iuris forma ac regula expedire, parum aſſueuerunt: potior tamen nobis debet eſſe auctoritas eorum iudicum, quos in hoc Tribunali alte conſtitutos, Deos dixit ipſa Dei veritas. Hi animaduertunt, ſublato Diuini Iudicii metu, & remotâ reuerentiâ Juris Naturalis, cuius non vindex minus quàm auctor Deus eſt, ipſa reipublicæ vſpiam in terris ſeruandæ tuendæque, munimenta ac præſidia euerti. Terrore humani imperii ac metu ciuitatem hactenus contineri dixeris, ne ſocietas plane ſit diſſociabilis: vt autem beata eſſe ſerio & diligentius velit, citra reſpectum ſupremi imperii, nemo expectabit opinor. Jam inter populos nullius communis imperii vinculo coniunctos, ſolique Deo ſecundâ poteſtate præditos, quæ humani ratio commercii, quæ pacis fides, quod controuerſiarum moderamen, quod armorum temperamentum, excogitari poterit, ſi ius non dicere orbi terrarum, Officia nationibus, præmia obſequio, pœnas imparentiæ, diſpertiri credatur, illa rerum ſuprema poteſtas, extra cuius voluntatem, nec ius, nec

iuris fructus,id eſt ſiue ſocialitas ſiue humanitas & ab hoc ducta principio, inter mortales felicitas, eſt? Et, quando deprauatione conſuetudinum, nihil non obſcurari, ac in deterius flecti cernimus, præclare inprimis de humano genere mereri putandi ſunt, qui inſtauratum eunt ea, quibus ſolis, diſtracta errore, congregatur, ſibique & Deo reconciliatur mortalitas. Potuerunt ipſis manibus deprehendere, quid Deo, quid humanitati in hoc genere deberent, propiora ſæcula. itum eſt ad alterum, & quaſi nouum genus hominum: quæſitæque & repertæ ſunt terræ, in quibus confuſo Naturæ & Rationis diſcrimine, cum humani cultus veſtigia, brutarum animantium conſuetudini vix eſſent diſſona, prima eademque ſumma humanitatis & commercii & victoriæ lex fuit, animalis Naturæ & Deo parentis exempla ac ſpecimina hoſpitibus ingerere, & præterpropter humanitatem vitæ oberrantia agmina, in ius & hominem cogere. Diffuſam argumento, diſtinctam profectuum gradibus, nec raro inuolutam auctorum ſententiis ſapientiam, quàm non ſufficiat fidentius aggredi, Fernandus forte Vaſquius documento eſſe queat. qui cum tanto inſtructu apparatuque hunc locum ſibi excolendum ſumſiſſet, vt inſtar bibliothecæ nonnullis videretur præſtare, factum tamen facile opineris, vt negligentius

gentius pleraque cumulando, ordini & diſcretioni inter diſputandum parum ſeruiendo, placita aliorum non ſatis examinando, ſua ſæpius aſſeuerando quàm probando, componendo denique, quæ conſtare ſibi inuicem non poterant, haud pauca de arduis intricauerit potius quàm expediuerit. Quare maiorem ſibi curam & cautionem adhibendam iudicarunt, Hugo Grotius, & eius exemplo ac æmulatione, ad certæ de Philoſophia Barbarica ſuperſtitis diſciplinæ modulum, Britannorum doctiſſimus, Janus Seldenus. Tam egregii electiſſimorum ingeniorum certaminis ſicut prima auſpicia & ſucceſſum, Galliæ veſtræ deberi, eruditis conſtat: ita ne nunc quidem, aliena veſtris conſiliis & temporibus videri poteſt commemoratio iſthæc, & Tui nominis ornando præſcripta operi prædicatio. Illi enim doctrinarum & omnis elegantiæ principatui, quem à multo tempore nemo Vobis ambiguum facere in animum induxit, is nunc è felicitate temporum acceſſit gloriæ cumulus, vt MAXIMI REGIS, Auita & Patria, quamquam in incomparabile educta faſtigium decora, plus quàm ſupergreſſi, animis paria gerentes ſtudia, quemadmodum in ceteris Reipublicæ & ſæculi artibus, ita in Literis ornandis amandiſque, veſtrum candorem, grauitatem, benignitatem, longe lateque cunctis in præſens nationi-

Digitized by Google

tionibus & gentibus, in poſterum ſeris ætatibus luculenta & decora induſtria approbare conſpiciamini. In his curis, quibus nec ad immortalitatem nominis quicquam ſplendidius, nec ad demerendum genus humanum vberius, vlla viderunt tempora, eam Tibi perſonam Fortuna Publica impoſuit, quam ſine exquiſita doctrina, & ſumma virtute, nemini vel momento gerere, fas fuerit. Qui caperet conſilium noui & magni exempli, conſilium omni virtute regali magis regium; vnus fuit, hoc, quid dico hoc? omnibus quotquot fuere ſeculis, Rex, Regum norma, Regum ſplendor, LVDOVICVS Dei munus, Dei pignus, Dei imago. Reſpondit magnitudini tantarum cogitationum, prouiſu, obſequio, ſuffragatione, huic Principi, huic ſæculo nata mens MAECENATIS GALLICI COLBERTI, ad omnia æternitati Patriæ deſtinata ac deſtinanda præſidia exſomnis, ſollers, intenta, operoſa. Quod Mæcenati fuit Maro, id CAPELLANVM COLBERTO eſſe dicerem, niſi plus in exempli nouitate vel negotii vel elegantiæ appareret. Inter Regis Herois Oculos, inter Herculis Muſagetæ Amicos, inter inſtrumenta beatioris & cultioris æui, nomen & famam mereri, magnum & pulcrum eſt, ſed nulla parte maius pulcriuſue, quàm in cenſu ingeniorum per terrarum orbem agendo, in

do,in munificentiæ Regiæ vel diſpenſandis conſiliis, vel diffundendis fontibus, vel incitandis miraculis. Plena quidem hæc & ſingularis eſt felicitas,adeſſe Principi, quotiens dulciſſimam meritorum Principalium ſeriem explicat, & Diuinitatis ritu,beneficiis disiuncta locorum ſpatia iungit, & conquirit vndique, quos felices faciat. Quis ex omni rerum memoria honor, quis dignationis aulicæ gradus, nominabitur, quem malit, ſi fata liceat ſibi ſuo temperare arbitrio,indipiſci, quiſquis ciuili bonitatis naturalis genio, ita regitur, vt non virtutis modo & ſapientiæ ſed fortunæ quoque ſummam putet,bene de plurimis mereri? Quam non ſit iners in pectore meo ſenſus illius laudis Tuæ, Vir Ampliſſime,vix eſt,vt hoc loco, id eſt, in tranſitu, digne queam verbis exprimere. quanquam non meriti modo Tui magnitudo, ſed mea inſuper, tot aliis quoque in publicum decus eminentibus tuis laudibus incitata pietas, omnem, quæ ſolenni gratiarum actioni intercedit, moram abrumpi poſtulat. niſi hoc quoque æquitatis Tuæ ac indulgentiæ fors pati velis extare teſtimonium, vt obſidis locum tantiſper expleat hæc epiſtola,dum accuratius,quantum Tibi debeam, cuius munere meum nomen inter eos comparuit, quos Regum Benigniſſimi munificentia,& Mæcenatis rediuiui, propitia voluntas bearet,pro-

ret,profitear. Teneat interim gratiæ Tuæ locum, quem ſemper tenuit, SELDENVS, ipſo operis ſui argumento curis cordique Tuo proximus. Nam &,ſi priſtina recordamur, IVSTITIA, non inter Virtutes modo REGVM CHRISTIANISSIMORVM, ſed inter Nomina viguit: & inter miracula ſæculi, quæ Gallia cotidie edit, primore loco celebratur, quod Rex armis, viris, animis,opibus,inſtructiſſimus feliciſſimusque, etiam laceſſentibus nonnunquam cauſis, magnitudinem ſuam IVSTITIA mauult, quàm armis inter Chriſtianos tueri, & de pace potius, ac amicitia Principum, quàm de clade & incommodis,triumphare: fortis interea & expeditus in barbaros & Chriſtiani nominis hoſtes, quos debellare,vt Iuſtitiæ, ita Gloriæ apex eſt. Vale,Vir Ampliſſime, & Regis Tui gloria diu fruere. Scr. Argentorati 10 Martii 1665.

PRÆ-

PRÆFATIO,

quæ etiam

INSTITVTI OPERISQVE

Eſt Summula.

TItulus, quantum ſcio, planè novus eſt; etiam hactenùs tam inauditus quàm incompertus. Nec ſolùm in molem prægrandem excrevit Volumen, verùm & ipſe Librorum ac Capitum Elenchus paginas non ita paucas occupat. Unde fit ut nec ociùs tranſeunti, nec oſcitantèr evolventi, nec levitèr intuenti facilè ſatis queat excogitari, quidnam Operis fuerit ſubjectum ſeu Materies, aut qualiſnam aut unde Ratio Inſtituti. Meritò igitur viſum eſt ea heic velut in Tabella contractiori exhibere. De *Jure Naturali* & *Gentium* quidem agitur; ſed non ſimplicitèr ſic dicto. Adjicitur, *juxta Diſciplinam Ebræorum*; quæ Tituli eſt Novitas. De *Jure* tum *Naturali*, tum *Gentium*, quomodolibetcunque aliàs ſumto, ac de Obligatione & Permiſſione circa utrunque verſantibus, anxiùs diſquirunt acriúſque diſceptant crebrò, Ethici, Politici, Juriſconſulti, Theologi. Nec defuere quibus omninò placuit illud veterum aliquot

Digitized by Google

Nec Natura poteſt Juſto ſecernere iniquum.

Ceterùm ex eis in quæ plerique Scriptorum, aliàs etiam de Jure hoc diverſimodè diſſidentium, conſentire ſolent, nullo labore elicitur, Naturalis, qualecunque id demùm fuerit, peritiam (id eſt Juris ejus, quod cunctorum hominum ab ipſis rerum ipſiuſque Naturæ creatæ initiis Commune fuit ſeu Vniverſorum cordibus, ut dici ſolet, inſcriptum) non minùs nec alio fermè modo Juris Univerſi Divini Humanique, quod citra initia illa Poſitivum eſt, atque Morum ſcientiæ exactiori conducere, quàm Sapientiam quam appellitant Primam ſeu Metaphyſicam reliquis Philoſophiæ membris quæ ſua, ex illa, mutuò accipiunt Principia, ſeu quàm artes purè Mathematicas eis quæ ſunt mixtæ, aut Epochas in Temporum motuumque ratione, inſequentium calculo. Neque abſonum eſt dicere, ab Jure illo, cetera multifariàm ſuperinducta, velut ſurculos per inſitionem accedentes, à trunco cui inſeruntur ſuſtentari alique. De eo autem intereà quod eſt, Qualia & Quot ſint ac Quouſque extendantur contrahanturve Juris iſtius capita, atque undenam petenda, diſſenſus eſt ſanè multiplex. *Gentium Jus* interdum pro *Jure* item *Naturali* ſumitur. Quoties nimirùm *Primævi* ſeu *Primarii* nomine indigetatur. Sed verò quatenus *Juris Gentium* vocamine, Mores & Jus pluribus Gentibus, nec interim Univerſis nec

Sem-

Semper, ſive ex Numinis Juſſu Imperativum ſive ex Pacto aut Conſuetudine Interveniens denotatur (quale *Secundarium* nuncupari ſolet) *Naturalis* illud, non aliter atque Cæſareum, Pontificium, Provinciale, Municipale Jus, plane eſt additamentum. Atque ex hac duntaxat notione in Titulo uſurpatur. Et *Jus Naturale* ita ſignificat heic quod *Ius Mundi* ſeu Univerſale; *Gentium Ius*, id quod Gentibus aliquot peculiare. Lucanus;

Sed neque Ius Mundi valuit, neq; fœdera ſancta
Gentibus ———

Jam verò *Naturalis* vocabulum, in Titulo, id tantùm indicat quod, ex *Ebræorum*, ſeu *Eccleſiæ* aut *Reipublicæ* veteris *Ebraicæ*, Placitis, Sententiis, Moribuſque, tam in Foro quàm in Scholis, receptis avitiſque, pro *Iure Mundi* ſeu omnium Hominum omnimodarumque tum Gentium tum Aetatum Communi, etiam ab ipſo rerum conditu, eſt habitum; ut ſcilicet à Totius Naturæ creatæ Autore ſeu Numine Sanctiſſimo, Humano generi, ſimulatque creatum eſt, indicatum, infuſum, imperatumque. Hoc מצות בני נח *Præcepta* ſeu *Ius Filiorum* ſeu *Poſterorum Noachi* appellitant Ebræi; utpote quo nomine Genus Humanum, à Noacho ſecundò, quemadmodum fermè ab Ada primò, propagatum, innuere, eis eſt ſolenne. Capita hujus Juris Septena, quæ Illuſtriora ſunt, à ſcriptoribus Chriſtianis ſubinde habes, ſed nec ſine

craſſiſſimo ſubinde errore, generatim memorata. Nullibi autem explicata. Ea ſunt de *Cultu Extraneo* ſeu *Idololatria*, de *Blaſphemia*, de *Homicidio*, de *Inceſtu* ac *Concubitu illicito*, de *Furto*, de *Eſu membri* ſeu *partis ab animali hactenus viventi diſcerptæ*, & de *Iudiciis* ſeu *Regimine Forenſi* atque *Obedientia*, quam *Civilem* vocitamus. *Gentium* autem *Ius* in Titulo accipitur pro eo, quod ſive ex ſingulari Numinis Imperio, ſive ex Pacto ſeu Conſuetudine Interveniente, Ebræis aliiſque Gentibus ſive vicinis ſive aliis (nec interim univerſis nec ſemper) commune habebatur; veluti in Contractibus, Nuptiis, Servitute, Federibus, Proſelytorum Admiſſione ac Regimine, Captivis, Tributis, id genus reliquis. *Inſtituti* autem Ratio ita ſe habet, ut præmittatur primò Diſſertatio de neceſſario, in rebus difficilioribus ſeriò perpendendis diſpiciendiſque, diligentioris ac multiplicis Aliorum Sententiarum, utcunque inter ſe plurifariam diſcrepantium, Indaginis atque Examinis uſu. Quem ſanè ſi qui negligentiùs aut ignaviùs rejiciant, ut ſui ipſorum commentis nimiùm fallantur illi ſæpiùs, neceſſe eſt; perinde ferè atque Antipheron ille, cui proximus aër perpetuò ſpeculum adeoque perpetuò ac ſolum ſui fuiſſe fertur. Agitur dein de *Gentis Populive Ebraici Vetuſtate, Dignitate* ac *Prærogativa* olìm præ cunctis aliis eminentiſſimâ, ac de *Barbaricæ Philoſophiæ* (cujus Ebrai-

Ebraica pars eximia) veluti Occidentis Magiſtræ præſtantia. Diſcutiuntur etiam *Placita* Scriptorum diverſimoda de *Iuris*, qualecunque id fuerit, *Naturalis Fonte, Ortu, Sedibus*, adeoque de eo quod eſt, unde petendum ſeu ediſcendum Jus illud. Atque enumeratis, tum ex Ebræis tum è Chriſtianis aliquot, *Capitibus Iuris Naturalis*, quod Noachidarum Ebræis dicitur, *Illuſtrioribus*, abſolvitur LIBER PRIMUS. Sequentibus libris, Talmudicè & Rabbinicè ſigillatim explicantur Capita illa; ſed ſparſim & pro re nata, quicquid *Iuris* heic *Gentium* nomine venerit. Neque enim aliam eſſe idoneam methodum cenſui. Præterea, non rarò tum interſeritur doctrina Talmudica de Juris Ebræorum Civilis ſeu ſimplicitèr Iſraelitici, ad res ſive ſacras ſive profanas attinentis, Capitibus aliquot, tum alia aliunde obſervanda adhibentur: ut inde eorum de Jure ſive Naturali ſive Gentium ſenſus, inter legendum, explicatior reddatur.

Hinc LIBER SECUNDUS Interdicta priora Bina de *Idololatria* & *Blaſphemia* complectitur, ubi item *Proſelytorum Iuſtitiæ*, *Proſelytorum Domicilii*, *Libertinorum*, *Servorum* in Judaiſmum cooptatorum *Initiamenta*, *Status* ac *Conditio*, ſeu *Peregrinitatis Iura*, velut inſequentibus neceſſariò prævia, enarrantur. Accedunt *Cæleſtium*, *Humanarum*, *aliarum imaginum* tum *formatio* tum *uſus*, quà licitus, quà illicitus, tam *Originariis* quàm

reſpicere viſa fuerint, *Excommunicationis Iura* (id eſt ejus *Formula, Cauſa, Ritus, Effectus*) *Negotiatores* & *Nummularii* à D.N. Jeſu Chriſto è Templo ejecti, *Arcæ Tredecim totidemq; Menſæ* in Templo ad recipienda tum allata tum oblata, *Hoſtiæ Humanæ, Apoſynagogi* in Evangelio, *Iepthæ Votum*.

Libri Quinti Materies eſt *Inceſtus* ac *Illicitus* juxta Ebræos *Concubitus*, ſive ex Jure Naturali ſive ex Moſaico, interdictus; *Matrimonium* item *ex Iure Naturali*; uti & *Matrimonia Proſelytis, Libertinis, ſervis, Ancillis inter ſe* aut *cum Originariis*, quà *vetita*, quà *permiſſa*; *Innuptarum concubitus*; *Merces meretricia*; *Ritus Nuptiales*; *Polygamia* ac *Divortium*; *Concubinæ*; *Primorum parentum liberi*; *Cognationis* ac *Affinitatis* gradus quà *Matrimonium* ſpectâſſe volunt; *Captivæ* ex lege Singulari *Coitus*; *Salomonis Uxorum Conditio*; *Natales* quà ex diverſa perſonarum coeuntium qualitate pependerint; De *Herodis Magni Natalibus*, Patrum veterum ſententiæ defenſio; *Semijudæi* ſeu *Proſelyti imperfecti*; *Agrippæ Regis Iunioris fraternitas Ebraica*; cognata alia. Quæ verò, prætereà ad rem Matrimonialem inter Originarios ſeu ex Jure ſimplicitèr Ebræorum civili ſeu Moſaico, reliqua ſpectant, toto ea demenſa horreo damus in *Uxore noſtra Ebraica*, quæ typos præſtolatur.

Sextus Liber Interdictum *Furti* explicat, quà Naturale habitum eſt, quà item *Ius Gentium*

cum

cum eo miſtum; adeoque agit de *Fide ſervanda, Adquiſitione* ac *Tranſlatione Dominii* tam *Perſonarum* quàm *Rerum* cum ejuſdem *Modis* ac *Temperamentis, Contractuum Formulis* ac *vi, Mendacio, Occupationis* titulo, *Rebus derelictis, Deperditis, Iure Pauperum* ſeu *Mendicorum, Angulo ſegetis, Spicilegio, Racematione, Uvis deciduis, frugibus per Oblivionem* in agro *relictis, Decimâ Pauperis, Eleemoſynis, Pauperum neceſſitate,* quà aliorum dominium ſpectare poſſet, ſeu eo quod dici ſolet *utrùm furari liceat propter neceſſitatem, Servitute, Manumiſſione, Vſuris, Bonis aleâ* ſeu certamine quovis alio *lucrifactis, Piſcium* ac *Columbarum capturâ, Columbariis, Bello Indicendo, Deditione, Federibus, Victoria, Tributis, Regionibus ſubactis, Prædâ, Numiſmate Censûs* in Evangelio, *Didrachmi* ibi *penſitatione, Semiſiclo,* loco illo Evangelii *Nemini Servivimus unquam* &c. *Captivis,* congeneribus non paucis.

SEPTIMUS, Interdicti *de membri* ſeu *partis ab animali hactenus vivente diſcerptæ* ſenſum exponit, præter *Obſcuriora* quædam ſeu *Minora Capita Iuris Noachidarum* apud Talmudicos reperta, veluti *Honorem Parentum, Heterogeneorum uſum, Caſtrationem.* Obitèr de *Votorum effectu.* Et demùm accedit ibi Caput de *Iudiciis* ſeu *Regimine Forenſi* atque *Obedientia Civili.* Etiam de *Iudicio Divino,* ac *Præmio* & *Pœna* qua Noachidas, juxta Ebræos, ſpectent, agitur. De *Iudicibus* item ſeu *Tribuna-*

*** *libus*

Digitized by Google

libus ſeorſim ac per ſe, *Proſelytis Domicilii*, *conſtitutis*, *Pœnis*, aliiſque rebus *Forenſibus*; quà nempe ſive ad *Proſelytos* hoſce ſive alios nondum in Judaiſmum cooptatos ex *Iure* ſive *Naturali* ſive *Gentium* attinerent. Nam res forenſes Jure ſimplicitèr Ebraico ſeu Gentis merè civili ſubnixæ locum heic non habent. Sed earum pars inſignior, & quæ Totius inſtar eſt, in libris de *Synedrio* eorum *Magno*, quos nondum publici juris fecimus, traditur. Quæ ſunt in ſcriptis Mahumedanis materiei congeneris, ſubinde etiam intermiſcentur.

Quemadmodum autem Res, Scita, Placita ac Sententiæ Aegyptiacæ ex Aegyptiorum, Phœniciæ è Phœnicum, Græcæ è Græcorum ſcriptis, quod olim monuit Euſebius, aliæ ſimilitèr (velut Anglicæ ex Anglorum, Gallicæ è Gallorum, Hiſpanicæ ex Hiſpanorum) ediſcendæ ſunt, οὕτω δὴ, rectè inquit idem, quem ſequor, κατὰ τὸ ἀκόλουθον ἡγοῦμαι δεῖν καὶ τὰ Εβραίων ἐκ τῶν παρ᾽ Εβραίοις λογίων, ἀλλὰ μὴ ἄλλοθέ ποθεν ἀποδέχεσθαι *eodem planè jure ſtatuo, res Ebræorum non aliis quàm Ebræorum ex libris literiſque eſſe repetendas*; unde ſanè, nec indiligentèr (verè, id eſt, liberè philoſophantium causâ, quotquot literarum huic generi fuerint inaſſuetiores) ipſis Ebræorum verbis fideliter deſcriptis ſemperque verſis, repetimus heic nos. E ſcriptis nimirùm, præter Biblia ſacra, & Fl. Joſephum & Philonem Judæos, Talmudicis; quæ Ebræorum de Jure Placita, Interpretationes,

Præparat. Evangelic. lib.7.cap.8.

Sen-

Sententiaſque Receptas ac avitas fuſè exhibent perinde ac Digeſta, Codices, Novellæ, Baſilica, eas quæ fuere Romanorum; ſeu, ut Edicta, Conſtitutiones, Conſuetudinum Corpora, ac Deciſiones Gallicæ, jus Gallicum, aut ejuſmodi alia, in Hiſpaniis Hiſpanicum jus, in Anglia Anglicanum. Neſcius non ſum, hominum eſſe genera, nec ſanè pauca ea, quæ eouſque aut Studiorum ſuorum, aut Sui ſolìus Ingenii, Suæve Sectæ commentorum anguſtiis ultrò circumſcribuntur, ut earum cancellos, ne quidem ut Exploratores, libentiùs dignentur egredi. Veritatem aliquam alibi quàm in ſuo, quantulumcunque illud fuerit, reperiri poſſe, aut temerè negantes, aut ſecuriùs non agnoſcentes, deſperanteſve. Certè hæc jam breviter præmiſſa, licèt illiuſmodi hominibus ulteriùs legendi deſiderium neutiquam forſan pepererint, nihilominus etiam de eis merebuntur hæc ſaltem Gratias quales Itineris longi, quod an capeſſere operæpretium fuerit viator hæſitabundus quæſiverit, incommodorum & tædii Indici debentur. Lectores verò inprimis præmoniti ſint, utcunque omnia fuerint probanda, nihil interim in toto hoc Opere abſque Lydii Chriſtianiſmi lapidis examine eſſe amplexandum.

LIBRORUM
ET
CAPITVM
Elenchus.

Liber Primus;

In quo *Operis* adgrediendi *ratio*, *Ebraicæ Philoſophiæ*, quæ *Barbaricæ* pars erat perinſignis, *Dignitas*, *Diſquiſitio Generalis* de *Iure Naturali* ſeu omnium hominum ab ipſis rerum initiis Communi, ejuſque *Ortu* ac *Sedibus*, *Ebræorum* ea de re Sententia, & demùm *Illuſtriorum*, juxta illos, *Iuris ejuſdem Capitum* deſignatio continentur.

Cap. I.

Tum Philoſophos *tum* Theologos, *qui ſive de Officiis Hominum Naturalibus ſeu* Jure Naturali *ſimul & Summo Bono, ſive de* Civili Gentium Jure *ſeu Diſciplina accuratiùs egerunt, non ſolùm ſibi* Conſona *ſed &* Diverſiſſima Aliorum inſtituta *ac* placita *operoſiùs corrogare & perpendere meritiſſimò ſolitos. Nullibi autem apud veteres, ſive* Græcos *ſive* Latinos, Ebræorum, *id eſt, Gentis Numini adeò olim peculiaris, de* Jure Naturali *placita ſeorſim ſeu ad eorum mentem deſignari. A recentioribus perfunctoriè nimis ea tangi.* Inſtituti *demùm* Ortus & Ratio. *Pag.* 1.

Cap. II.

Quàm accommoda atque ſcitu digna ſint heic Ebræorum *Placita, & Traditiones avitæ ſeu* Philoſophia *eorum* Barbarica *ſingularis, rationibus tam è* Paganiſmo *quàm* Chriſtianiſmo *atque aliunde adductis, oſtenditur. Sed & adjicitur* Monitum *ea de re* Chriſtianum. *pag.* 12.

Cap. III.

Officiorum Humani generis Communium ſeu Juris Naturalis *atque* Univerſalis Morum Philoſophiæ, *quatenus in* Ebræorum Politiâ *& diſciplinâ locum habuit,* Deſignatio Generalis, *cum* Difficultate *eam inde* eliciendi. *pag.* 37.

Cap.

Digitized by Google

CAP. IV.

Jus *Hominum* Naturale *ſeu* Univerſale, *ex* Aliorum Animantium actibus *ac uſu non omninò eliciunt* Ebræi, *neque* Jus *aliquod* Hominum ac Brutorum commune *agnoſcunt, nec* pœnâ *ſic propriè dictâ* Bruta *affici. Interſeritur de* Libertatis, Juris, Obligationis, Pœnæ, Permiſſionis, *&* Actuum, ſive Hominum ſive Brutorum, *Notionibus, quatenus earum heic uſus neceſſarius, Diſſertatio.* *pag.* 43.

CAP. V.

Quæ contra Juris Naturalis inter Homines & Bruta communionem *jam dictis adverſari videantur, expenduntur. Satis* Ebræorum *ea de re ſententiæ, conſonos eſſe cùm alios tum etiam inter* Juriſconſultos Cæſareos, *viros graviſſimos celeberrimoſque.* *pag.* 60.

CAP. VI.

Cum Gentium *ſive* Omnium *ſive* Complurium Opiniones, Mores *ſeu* Conſtitutiones *Menſuræ apud Ebræos in eo decernendo quod* Jus *eſſe velint* Naturale *ſeu* Univerſale, *locum habeant nullum, Aliorum de hujuſmodi hac in re menſura, ſententia conſideratur.* *pag.* 74.

CAP. VII.

De Rationis Humanæ, *in Jure Naturali diſquirendo,* uſu, *quo ſolo neque heic ſubnituntur Ebræi. Ex* Rationis ſolo & ſimpliciter ſumto, uſu, *tum quia adeo* incertus *eſt, & ſibi* inconſtans, *tum quia, ſine* Superiori *cui ſubſit* imperio, *obligationem non inducit, non ritè ſatis ediſci* Jura Naturalia. *pag.* 85.

CAP. VIII.

Ex Naturæ Parentis *ſeu* Numinis *ſanctiſſimi* Imperio *atque* Indicatione, *orta hominibus eſſe* Jura Naturalia *ſeu* Univerſalia *cum* Philoſophis *aliquot,* Patribus *Chriſtianis* & *Juriſconſultis* etiam nonnullis *Cæſareis,* ſtatuere Ebræos. *Et de* Obligationis *inde ac* Permiſſionis ortu *ac* effectu. *pag.* 93.

CAP. IX.

Quomodo Juris Naturalis *ſeu* Univerſalis Capita Humano generi, *ex imperio ac indicatione Divina,* innoteſcere *velint* Ebræi. Eorum *item, uti &* Paganorum *atque* ſcholæ *tum* Mahumedanæ *ſeu* Arabicæ *tum* Chriſtianæ *de* Intellectu Agente, *quà huc ſpectet, ſententiæ recepta.* *pag.* 107.

CAP. X.

Singularia Juris Naturalis *ſeu* Univerſalis, *quod &* Noachidarum *dicitur, juxta* Ebræorum *diſciplinam* Capita, *quæ* Majora *ſunt ſeu* Illuſtriora, *generatim indicantur. Et de Nomine* Noachidarum. *Tum item de horum* Silentio *tum de* Mentione obvia *apud Scriptores Chriſtianos.* *pag.* 115.

Liber

Digitized by Google

Liber Secundus;

In quo *Interdicta* Noachidarum ſeu *Naturalia bina Priora*, ***Cultus*** nempe *Extranei* ſeu *Idololatriæ* atque *Maledictionis Nominis Divini* ſeu *Blaſphemiæ* explicantur, unà cum Jure Ebræis ſimul atque aliis Gentibus tum *Imperativo* tum *Interveniente* quod ad interdicti utriuſque in ditione Iſraelitica obſervationem firmandam prioriſque inprimis violationis anſam qualemcunque etiam Noachidis præripiendam ſuperinductum eſt. Accedit, ut hiſce cæteriſque ſequentibus neceſſariò prævium, *Proſelytorum Iuſtitiæ*, *Proſelytorum Domicilii*, *Libertinorum* deſignatio; aliorum item ad *Jura Gentium*, juxta eorum mores, attinentium.

Cap. I.

De Cultu Extraneo *ſeu* Idololatria, *quod eorum quæ* Juris Noachidarum *ſeu* Naturalis Majora *ſeu* Illuſtriora *ſunt*, *Caput eſt* Primum. *Interdicti hujus violationis* Noachidi, *in ditione Iſraelitica*, pœna *erat* plerunque capitalis. *Obiter & compendio de* Idololatria Judæorum, *& ut aliqui volunt*, *ipſius* Synedrii Magni. *Quàm* grave crimen *hanc faciant Magiſtri.* Magiæ infamis *ſpecies aliquot* Idololatriam *eſſe ſtatuunt.* *Pag.*127.

Cap. II.

Ex Jure Ebræis Gentibuſque *aliis partim* Imperativo *partim* Interveniente (*utrumque* Gentium Jus *heic vocamus*) Templa & *quæ cetera ad* Cultum *attinerent* Extraneum, *in Ebræorum ditione qualicunque*, diruenda, abolenda. Noachidis *ex eodem jure* Interveniente *non ibi permiſſa quæ cultus ejuſmodi novandi anſam aliquatenus præbere poſſent*, *tametſi ex* Jure Naturali *ſeu hominum omnium communi omninò licita.* Perſonarum, *quæ ſive è Gentiliſmo in eorum ritus tranſirent*, *ſive ſedibus intra eorum ditiones* Gentium *hoc* jure *fruerentur*, Conditio, Statûs Diſcrimina. Proſelytorum Juſtitiæ Initiationis Rituum (ut Circumciſionis,

Baptiſmi

Baptiſmi, Sacrificii) *Vetuſtas, Exempla. Eorum ſcilicet qui ex* hominibus Liberis *fiebant.* *pag.*134

CAP. III.

De Servis & libertinis *è Gentilibus* Judaiſmo *initiandis. De* Proſelytis Domicilii *ſeu Gentilibus tum Servis tum Liberis* quibus, *citra Judaiſmi profeſſionem,* ſedes in Ebræorum ditione permiſſæ, *rite admittendis. Admiſſio ejuſmodi ſolennis* poſt captivitatem Babylonicam, *ſeu poſtquam ſui juris ſatis eſſe deſierant Ebræi, non in uſu. Alii poſtmodùm* inſtar *ejuſmodi* Proſelytorum, *Ebræis in ſolo Iſraelitico, præter Gentiles idololatras permiſſi.* *pag.*148.

CAP. IV.

De Effectibus Initiationis & Admiſſionis Proſelytorum Juſtitiæ, *veluti* nominis Judæi adquiſitione, Regeneratione, Juris Judaici participatione, Peregrinitatis retentione & conditione Poſterorum; *quæ omnia* Juris Gentium *ſive* Imperativi *ſive* Intervenientis *fuere.* *pag.*155.

CAP. V.

De Libertinorum *eorumque poſterorum Qualitate & Conditione.* Libertini generis Judæi *apud Tacitum quinam fuerint.* Synagoga Libertinorum *in Apoſtolorum Actis. De* Servorum *Judaiſmo, citra manumiſſionem,* initiatorum, item Proſelytorum Domicilii, *uti & qui* horum *ſeculis recentioribus* inſtar *fuere, Conditione & Qualitate.* Gentilium omnimodorum conſuetudine Ebræi, *ſeculis recentioribus cum ſui ſatis juris non erant,* ipſi ſibi interdixere. Jus & Mores *ea de re* varii, *pro locorum ac ætatum diverſitate. De* Samaritanis. Publicani *nomen unde adeò inviſum. Titulus olim ſingularis in* Talmude Hieroſolymitano, *De* Proſelytis. *pag.*167.

CAP. VI.

De facultate Statuam *ſeu* Titulum erigendi, Saxum adorationis, ad illud, cauſâ pro libitu dolandi *ſeu* figurandi, Lucum plantandi, Imagines formandi (*quales ſcilicet nec Ebræis formare fas erat*) Noachidis *ſeu* Proſelytis Domicilii *ex* Jure Gentium Interveniente, *ob novandæ Idololatriæ metum, negatâ. Et de* Humanarum, Cœleſtium, *aliarum heic diſcrimine* Imaginum. *pag.*180.

CAP. VII.

De Actibus aliis *à quibus ideo ex* Jure Gentium Interveniente abſtinendum Proſelyto Domicilii (uti ex jure Civili *Iſraelitæ*) *quia ritus Idololatricos imitari videbantur. Item de* Imaginibus jam factis Proſelyto Domicilii, *uti &* Iſraelitæ (*huic ex* Civili ſuo, *illi ex* Interveniente *quod diximus* Jure) utendis, retinendis, abolendis. Imaginum ac rerum idolis ſacratarum, *niſi ſi reſecrarentur,* poſſeſſio & uſus *omnimodus utrique* interdictus. *Scilicet* prorſus *erant* abolendæ. Omnimodarum Imaginum *Cultûs gratiâ non factarum nec cultarum* poſſeſſio & uſus promiſcuus eis licitus. *Quid heic* Reſecratio. *Quomodo* Lucorum ſive Cultûs gratiâ *plantatorum ſive* Fructûs cauſâ, & poſtea cultorum, uſus

Digitized by Google

rum,uſus *ſeu* poſſeſſio licita illicitave, *ex jure jam memorato. Quâ demùm ratione* abolendæ *res,quarum* uſus & poſſeſſio *cauſis jam dictis vetita.* *pag.*205.

C AP. VIII.

Ut quæ de Jure Gentium Interveniente *circa* Imaginum uſum *ſuperiùs adferuntur,ritè capiantur,ea quæ occurrunt apud* Fl. Joſephum,*Capite ſexto ante citata, de* Iconibus Cæſaris aliiſque figuris jam factis *à populo Judaico* nec admiſſis nec permiſſis,*unà cum* Joſephi ipſius ſententia *de Imaginibus animalium omnino nullorum ritè apud ipſos faciendis,expenduntur. Totius hujus rei,apud populum Judaicum, rationem pendere,non ex eo quòd Rerum ſeu Perſonarum* Simpliciter figuræ *eſſent, ſed quòd vererentur* ne earum cultus,*pro more ſeculi,*divinus inde irreperet. *Ea de re alia. Quamobrem* Numiſmatis Cæſaris icone cuſis uſi ſint Judæi, *apud* Signa *interea* Romana aliterve *ſuo in ſolo eam conſpici nolentes.* Nummis aliis Principum *exterorum* vultibus inſignitis *uſos fuiſſe Judæos. De* Rhodio numiſmate Romæ & Pariſiis,*veluti ex triginta quibus divenditus eſt Chriſtus, adſervato. De eo quod veterum aliqui habent, nec* Pictorem *nec* Statuarium *apud Judæos eſſe permiſſum. De* Vite aurea *tum quæ Pompeio ab Ariſtobulo donata,tum quæ ſupra fores Templi Herodiani.* Judæorum hodiernorum *de* Imaginibus *mores, uti &* Mahumedanorum. *pag.*216.

C AP. IX.

De India *in* Judaicis *apud Claudianum* velis Picta, *Digreſſiuncula.* Judaicæ gentis Splendor ſingularis & Privilegia *tempore Claudiani ſeu ſub Theodoſio primo.* *pag.*237

C AP. X.

Ad interdictum Naturale de Maledictione Nominis Sanctiſſimi Numinis (*quod* Noachidarum *ſeu generis Humani* Juris communis *quod Illuſtrius eſt*, Caput *Ebræis habetur* Secundum) *ſeu* de Blaſphemia *melius capiendum, præmittitur* Profanationis Nominis Divini,*cui opponitur ejuſdem* Sanctificatio, *Genus, velut ejus cujus affine eſt vocamen,triplex.* Profanationis *ejuſmodi* Remiſſio *ante mortis momentum,juxta Ebræos,nemini perfecta.* *pag.*246.

C AP. XI.

Sanctificationis Nominis Divini *præcepto* Noachidas, *juxta Ebræos, non teneri.* Profanationis *Nominis ſuperiùs oſtenſæ genus nullum, in* Interdicto de Maledictione Nominis Univerſali *ſeu* Naturali, *contineri; ſed horrendum illud* Blaſphemiæ *genus quo* Sanctitas, Poteſtas, Veritas, Unitas *Numinis ſanctiſſimi, ſive* Convitio *ſeu verborum contumeliâ* proſcinditur, *ſive* ex profeſſione active aliquo ſcientèr,procaciùs & conſequentèr negatur. *De verbo* ברך *quâ tum pro* maledicere *tum pro* Benedicere *ſumitur. De lege illa ſacra in Numeris*, Anima *ſeu* perſona quæ fecerit manu elatâ *&c.* excidetur, *quatenus ad* Interdictum Idololatriæ & Blaſphemiæ *ſolùm attinere illud volunt Magiſtri.* *pag.* 251

C AP.

Digitized by Google

CAP. XII.

De Pœna Proſelyti Domicilii *ob* Blaſphemiam *ſeu* Maledictionem Numinis *ſanctiſſimi* forenſi. Receptior *Talmudicorum ſententia de* Judæo morte ob Blaſphemiam *ejuſmodi non puniendo niſi expreſſim* nomen tetragrammaton blaſphemaſſet. *Ea de re aliorum, uti &* Synedrii cui Caiphas in Evangelio præeſt, ſententia diverſa. *De Judæis in Evangelio clamitantibus, Jeſum Chriſtum ideò* mortis reum *quòd* Filium Dei *ſe fecerat.* *De* Veſtibus, blaſphemiâ auditâ *aliaſque ob cauſas tam à* Sacerdotibus *ac* Pontifice ſummo *quàm à Judæo quovis alio, ex more* dilacerandis. *pag.* 260.

CAP. XIII.

De eo quod habetur apud Flavium Joſephum *&* Philonem *de* Diis Gentium non blaſphemandis. *Magiſtrorum ſententia de Lege Sacra qua* Deorum alienorum mentio *interdicitur.* Votum *aut* Juramentum Idoli Nomine. *Nonnullorum opinio, ne* Gentili, *ex lege ſacra, licuiſſe* Deo ſuo *ſeu* Gentis ſuæ (*cujus cultui ſcilicet nondum renunciaverat*) qualicunque maledixiſſe. *pag.* 266.

Liber Tertius;

In quo diſpicitur, utrùm ad *Cultum aliquem Divinum alium* præter eum qui *Simplici* jam enarratorum binorum interdictorum (qua *Negativa* ſunt) & quæ ſequuntur præceptorum reliquorum Noachidarum *Obſervatione continetur, obligari voluerint Ebræi Noachidas* ſeu *Gentiles, & ad Qualem.* Item *Qualis Proſelyto Domicilii* ſeu *Gentili Hieroſolymis* alibive in *ditione Iſraelitica Cultus,* ex Jure Gentium ſive Imperativo ſive Interveniente, *Permiſſus; qualis Interdictus.* Et quid ſtatuerint *Ebræi* de eo quod eſt, *an Sabbatum* ſeu *Septimus*, in dierum à rerum initiis periodis, *Dies Univerſo generi humano fuerit celebrandus.*

Digitized by Google

CAP. I.

Utrùm in ſuperiùs explicatis Interdictis binis, tam Affirmativum quid de Cultu inſuper Numini exhibendo, quàm Negativum de Idololatriæ & Blaſphemiæ abſtinentia, *ex Ebræorum ſeu Talmudica doctrina mente contineatur.* *Pag.* 272.

CAP. II.

Proponuntur aliquot quæ Capitis ſuperioris Diſquiſitioni inſerviant. Cultus ſimplicioris Numinis veri *à rerum initiis uſque in Moſaica tempora, ac dein ejus qui* aliis præter Ebræos, *dum ſtetit eorum reſpublica,* Gentibus in uſu, *Conſideratio brevis.* *pag.* 276.

CAP. III.

Cultus Divini *qui Ebræis ex Lege Sacra in uſu,* Generum, Temporum, Locorum *Synopſis.* *Horum quænam ſive* Permiſſa *ſive* Interdicta Proſelytis Domicilii *ſeu* Gentilibus in ditione Iſraelitica, *ſummatim indicatur.* *pag.* 281.

CAP. IV.

Teſtimoniis fuſiùs confirmatur quod jam ante aſſeritur de Simpliciori illo Cultus Divini *Genere, ſeu quod in* Precibus, Adorationibus, Gratiarum actionibus, Holocauſtis, *aliiſque* Oblationibus planè Spontaneis *ac* Votis, *citra juris ac rituum Ebraicorum commiſtionem, conſiſtit,* Proſelytis Domicilii, *aliiſque Gentilibus in ditione Iſraelitica* Permiſſo; Cultu *verò* Ebraico, *qui in Victimis* Expiatoriis *ac* Pacificis (*quatenus ab* Holocauſtis Spontaneis *diſtinguuntur*) *aliis id genus Sacrificiis,* Primitiarum, Decimarum *& quæ ſunt ſimilium præſtationibus habetur, eis* Interdicto. *pag.* 286.

CAP. V.

Teſtimonia de Feſtorum Obſervatione Proſelytis Domicilii *ſeu* Gentilibus in ditione Iſraelitica interdictâ omnimodâ; *utcunque ſacris ſuis* Tempora *aliàs promiſcuè eis permiſſa fuerint.* *Talmudicorum item de* Legis Moſaicæ obſervatione *eis ibi vetitâ, Sententia.* *pag.* 295.

CAP. VI.

De Locis *tum* Interdictis *tum* Permiſſis *Divino* Gentilium Cultui Hieroſolymis, *Teſtimonia Ebræorum.* Templum *ſubinde pro* Montis Templi *extra eam, quæ vulgò pro ipſo* Templo *ſolùm ſumitur, ſtructuram,* ſpatiis *intelligitur.* Ibi *Gentilium Cultui* Locus. Atrium Gentium. *Doctorum Virorum* è Chriſtianis, *de* Gentilium *Hieroſolymis* Cultu *ſuffragia.* *De* Gentilium Holocauſtis, *etiam* poſt Templi excidium, *Talmudicorum ſententia.* *pag.* 298.

CAP. VII.

De Sententia Chriſtianorum aliquot *Scriptorum*; Res ipſas, *veluti animalia, à* Gentili *ſeu* Incircumciſo in ſacrificia ritè non oblatas *Hieroſolymis, ſed tantùm* earum pretia. Lex ſacra *qua nititur ſententia illa.* Magiſtrorum *interpretatio.* *Alia* ex Scriptoribus Chriſtianis *circa antè oſtenſa.* *pag.* 304.

CAP.

CAP. VIII.

Ex ante allatis concluditur, Ebræorum ſententiam manifeſtum *eſſe*, *tum* Proſelytos Domicilii *tum* Noachidas reliquos *ſeu Genus humanum univerſum* ad Cultum Divinum, qui in Precibus, Gratiarum actionibus, Benedictionibus; Holocauſtis Spontaneis ac Spontaneis Oblationibus(*quibus ſcilicet peculiares Ebræorum ritus non commiſti*) & Votis ſimplicibus *habetur*, eſſe obligatos. Chriſtianorum *aliquot hac de re* Placita. *De* Holocauſtis illis *ſingularia quædam Ad* fuſiorem de Septimo die explicationem *tranſitus.* pag.309.

CAP. IX.

Quid de Originis *ſeu* Primariæ Sabbati *ſeu* Septimi *in dierum periodis diei, ut Feſti*, Inſtitutionis Tempore *&* Loco *ſenſerint* Talmudici. *Obiter de* Itinere Sabbatico; *& quanta fuerit ejuſce* menſura *atque* unde auſpicanda. *De Chronico* Seder Olam Rabba *dicto*, *ejuſque Autore & Vetuſtate.* pag.315.

CAP. X.

De Cauſa *&* Ratione Inſtitutionis Sabbati, *ex* Ebræorum *ſententia*, & ad Quoſnam *illam* pertinere *velint.* pag.331.

CAP. XI.

De Loco *in Deſerto &* Tempore (*adeoque* Menſe *Menſiſque die*) Primæ, *juxta Ebræos*, Obſervationis Sabbati, *ex* Præcepto *nimirùm ſeu* Inſtitutione *capite ſuperiori oſtenſa.* Epocha dierum enumerandorum *ſeu Temporis Nycthemerini, juxta Ebræos aliquot*; *& de* Telluris Umbilico. Primum Sabbatum, *unde ſequentia pendent, in Deſerto obſervatum,* neutiquam fuiſſe Septimum in periodo à rerum conditu dierum, *non deeſſe inter Chriſtianos qui exiſtimaverint.* pag.335.

CAP. XII.

Ad Sabbati *Obſervationem*, ut Judæos Originarios, *ſic* Proſelytos Juſtitiæ *& paribus Conditionis reliquos obligari*; Proſelytos *autem* Domicilii alioſve Gentiles *non item*, *ſtatuunt Ebræi.* *Nec* Obſervatio *ejuſmodi* permiſſa Proſelytis Domicilii. *De* Peregrino *ſeu* Proſelyto *in* legibus de Sabbato ſacris, *Magiſtrorum ſententia.* pag 349.

CAP. XIII.

Quæ, antè de Sabbato *oſtenſis*, *videantur* apud Ebræos adverſari; *tum eos qui* Ebraicè ſcripſere, *tum* Philonem *&* Fl. Joſephum. pag.354.

CAP. XIV.

Expenduntur *atque* explicantur *quæ*, *capite in ſuperiore*, *ex* Magiſtris *&* Philone *allata*, *receptis eorum* de Sabbati Inſtitutione *atque* Prima Celebratione Obſervationeque *ſententiis* adverſari *videantur.* pag.360.

CAP. XV.

Fl. Joſephi *locum Capite in Decimotertio adductum*, *ſi* de diei Septimi Cultu alias apud Gentes paritèr atque Ebræos recepto *ſumatur*, *ipſi rerum Veritati pa-*

làm reluctari. Neque ſic intelligendum. Aliæ *ſcilicet* Gentes neutiquam diem in periodis Dierum Septimum *ſeu* Sabbatum Hebdomadicum colebant. *Obitèr de* Sabbati nomine, hujuſque *&* Jejunii *apud Scriptores Paganos*; Confuſione. Calendarium *Romanorum* Vetus, Orbis *dierum* Nundinalis. *pag.* 365.

CAP. XVI.

Quæ apud veteres *tum* Græcos, *tum* Latinos *occurrunt*, alia *item* veteribus tributa, *quorum autoritate* aſſerendum videatur, *etiam* à nonnullis aſſeritur, Diem Septimum Gentilibus olim coli *ſeu* obſervari, *idque velut* ex inſtituto publico, ſolitum. *pag.* 381.

CAP. XVII.

Quæ capite ſuperiori ex Ariſtobulo *ac* Clemente Alexandrino (*adeoque ex* Heſiodo, Homero, Lino, Callimacho) Luciano, Agellio, Suetonio, Cenſorino, Ovidio, *ac* Tibullo, *de* diei Septimi *ſeu* Saturni obſervatione apud Gentiles *allata ſunt, explicantur. Ea ad* Sacrum Diei *in periodis dierum ſeptenariis*, Septimi Cultum, *non omnino attinere. De* Sabbati *nomine tam* Orientalibus *quàm* Occidentalibus *accepto pro ipſo* Die Septimo, *quà Septimus eſt, perinde ac ſi* Septimum ſignificaret. *pag.* 390.

CAP. XVIII.

Oſtenditur quæ capite decimo ſexto è Tertulliano, Lampridio, Seneca, *de* die Saturni, Sabbatis, *ac* die Septimo *afferuntur*; *non omnino probare* cultum diei Septimi Romanis veteribus ex inſtituto *ſeu* publicè *receptum*. Feſta Romanorum *quotannis* ſtativa *ne* Pentecoſtes *numerum*, *juxta* Tertullianum, *impleſſe*. Calendariis *aliquot*, *velut* ex more Romanorum veteri, Dierum Hebdomadas, *pro* Ogdoadibus, *ſumma cum oſcitantia adponi.* *pag.* 405.

CAP. XIX.

Flavii Joſephi verborum de Hebdomadis more *(quæ* ad Gentes univerſas eum perveniſſe *ait) Explicatio initur. Cujus gratia quædam præmittuntur. Primò,* Dierum per Hebdomadas diſtributio *&* Planetarum nominum adjectio, *ejuſque* Vetuſtas. *pag.* 413.

CAP. XX.

De Planetarum *in diebus deſignandis* Ordine *ejuſque* Vetuſtate. Ἑπτάζωνος. Ἡμέρα Σαββατική. Zonarum *notio*, *pro Orbibus Spatiis ſeu Circulis quibus circumferuntur Planetæ Septem.* Commentitia, *apud* Judæos *aliquot*, Planetarum, *in diebus Hebdomadis*, Ordinis diſpoſitio. Orbis *Dierum* Hebdomadici *conſtans apud veteres initium* in die Solis, *quale hodieque manet. De* Mahumedanorum الجمعة *ſeu* Die Veneris illis ſacro. *pag.* 424.

CAP. XXI.

De Ordinis *in orbe dierum Hebdomadico* Planetarii Ratione. Horarum Præfecturæ, *apud Aſtrologos veteres*, Planetariæ. *De* Horarum vetuſtate. *Priſcorum*

ſenten-

ſententiæ de Heptazoni *ſeu* Planetarum *in Cœlo* Ordine. *Unde* Argumentum à *nonnullis* adverſus denominationis Hebdomadicæ *vetuſtatem, perperam affertur.* *pag.* 440.

CAP. XXII.

Ordinis Dierum *in hebdomade, &* Planetariæ *eorundem* denominationis, Joſephi *ſeculo*, Uſus; *In* Oriente; *in* Occidente. *Et undenam in vulgus hominum, hujus* Obſervatio *adeo fuerit olim diſſeminata.* *pag.* 455.

CAP. XXIII.

Scopus Flavii Joſephi *in verbis illis, quorum gratiâ hactenus diſputatum eſt*, ejuſque vera *ibi* ſententia de more Hebdomadis, quem ad gentes univerſas *ait* perveniſſe. *pag.* 468.

Liber Quartus;

Homicidii Interdictum Naturale (quod *Noachidarum* ſeu omnium hominum communis *Juris* Illuſtrioris *Caput* eſt *Tertium*) cum *Temperamentis* ſuis, *Limitationibus* atque *Exceptionibus*, apud Ebræos; *Ius* item *Gentium, quo*, apud illos, *Caput hoc commiſtum*, explicat: adeoque *Ius* apud eos *Tutelæ* ſive *ſui* ſive *aliorum*, etiam *ex vim inferentis cæde, Ius* item *ſingulare Zelotarum. Excommunicationis* inſuper ac *Hominis devovendi*, ſeu *Anathematis* Jus, quà *cædes humana* ſive inde *reverà permiſſa*, ſive *permitti à nonnullis credita*; *Iura* item *Aſyli*, tum in *Urbibus* Levitarum, tum in *Altari*; *Ius vindicis Sanguinis*; alia ejuſmodi.

CAP. I.

De Scelere Homicidii voluntarii. *Ejuſdem* Genera, *&* Pœna *tum* Cœleſtis *tum* Forenſis; Ordinaria, Extra ordinem. *Nefas* abortum inferre, fœtum in utero extinguere, liberos exponere. *Juris diſcrimen heic, quoad* Pœnam, *inter* Originarios, Poſelytos Juſtitiæ reliquoſque ritè Circumciſos, *&* Proſ-

 elytos

elytos Domicilii *ſeu* Gentiles in ditione Ebraica degentes. *De* Vindicis Sanguinis, ex jure cognationis, poteſtate. *pag.* 472.

CAP. II.

De Homicidio Involuntario *ſeu quod* Caſu *factum ac* Errore. Urbes ſex Refugii, *ſeu* Aſyla. *Ceteris Levitarum* Urbibus XLII Aſyli *item* jus, ſed diſpar. *Iterum de* Vindice ſanguinis. Jus Aſyli *quale* in Altari *eſſet*. *Horum* omnium Jura, *quatenus eorum ſive* Proſelytis Domicilii *ſive* Gentilibus aliis *in ditione Iſraelitica, aut* legitimus *eſſet* uſus *aut* nullus. *pag.* 485.

CAP. III.

De Pœna capitali à Privatis *irrogata, adeoque* Cæde, *apud Ebræos*, Privatis, *ſed ad morum publicorum amuſſim*, citra cognitionem forenſem *variatim, extra cauſam* vindicis ſanguinis, permiſsâ. Moderamen inculpatæ tutelæ. Ebræi *qui* Ebræum in Gentilium poteſtatem traderet; *qui in* contemptum Numinis præceptum aliquod violaret; Apoſtatæ, Idololatræ *cædes*. Dolo, *ut vita horum nonnullis eriperetur, uti licuit*, qualis in Gentilem non adhibendus. *De* officiis *erga Gentiles* humanioribus, *ſeu* charitate *quid ſenſerint Ebræi*. *De* Fœtûs nece, *puerperæ ſalutis causâ*. *pag.* 496.

CAP. IV.

De ſingulari Zelotarum *apud Ebræos Jure quo* criminibus *in* aliquot atrocioribus *deprehenſi, à Privatis illico ſive impunè verberabantur, ſive occidebantur.* *pag.* 503.

CAP. V.

Utrum Zelotarum Jus *in* Negotiatoribus & Nummulariis *flagello à D. N.* Jeſu Chriſto è Templo ejiciendis, *locum habuerit.* *pag.* 507.

CAP. VI.

De Cæde humana, *extra* Belli, Pœnæ, *ſeu* Quaſi *rationem, juxta nonnullos (ex lege ſacra, de* Anathemate *ſeu* חרם*)* Parentibus *ſaltem &* Heris *permiſſa*; *velut* Hoſtiæ humanæ *nomine*. *pag.* 515.

CAP. VII.

De verbis Legis illius ſacræ quâ ultronea cædes humana *Parentibus & Heris liberos & ſervos* anathemate devoventibus permitti *viſa eſt*. *Et de* vario *apud Ebræos* Anathematis genere. *pag.* 519.

CAP. VIII.

Cauſæ, Ritus, *ac* Effectus Excommunicationis *apud Ebræos, atque* τὸ Cherem *ſeu* Anathema *quod inde interdum ſequebatur*. Hujus *item* Formula *ac* Effectus. Utriuſque Solutio. *pag.* 529.

CAP. IX.

Neque Conſecratum *quempiam nomine* Anathematis, *ut* donarii ſacri, *neque* eum qui *inter bona* in commiſſum caderet, *nec* ſolenniori anathemate, *ſive ante*

ſive

Digitized by Google

ſive poſt excommunicationem, devotum, mortis reum aut *eo nomine* occidendum fuiſſe. *Atque* obiter de Apoſynagogis, *ſeu qui extra ſynagogam fierent, in* Evangelio. Excommunicato Templum ingredi *fas*. *pag.*536.

C A P. X.

De illo Anathematis *genere quo expreſſim* Homines ex Jure Belli *ſeu* Militari, *neci* Devoverentur. *pag.*547.

C A P. XI.

De Jepthæ Voto, *diſcrepantes Ebræorum ſententiæ*. Nullo Jure immolandam *fuiſſe ejus* filiam conſentiunt. Summa *Sententia Ebræorum, de cæde humanâ*. Luſtratio *poſt* cædem *etiam* licitam. *pag.*550.

Liber Quintus.

De *Concubitu* agit, ex *Iure* ab origine rerum *Naturali*, *illicito*; De *Matrimonio* item, *Concubinatu*, & *Divortio*, juxta eos, ex eodem jure; De acceſſione *Interdictorum Revelationis Turpitudinum*, quæ in *Levitico* habentur, quatenùs ad *Gentes alias* illa ſpectare velint Ebræi. Et demùm de *Iure Gentium* huc attinente, id eſt *Iure* quo ſive *Proſelytos Iuſtitiæ* alioſve non ex originariis circumciſos, ſive *Proſelytos domicilii alioſve* alterutrius ſexus *Gentiles*, tum in *re Matrimoniali* tum in eo qui etiam *extra Matrimonium* fit *Concubitu*, *Nationi* ſuæ ſeu *Originariis* ſive *vetitos* ſive *permiſſos* tradunt.

C A P. I.

De Concubitu illicito. *Tum qualiſnam concubitus* ex Jure Naturali ante Legem Moſaicam illicitus *habeatur*, *tum* Qualis poſtea *ex ipſis ejuſce legis verbis*, *juxta Ebræorum ſententiam*, *generatim indicatur*. *Pag.*557

CAP. II.

Quomodo, etiam è Verbis Sacris, *eliciant Talmudici*, illicitos *ab ipſis rerum primordiis, atque* ante Legem Moſaicam, concubitus. *pag.561.*

CAP. III.

De Jure Matrimoniali *atque* operæ Liberis dandæ, *ad quod ab ipſis rerum primordiis* obligari *volunt Ebræi* ipſum genus humanum. *Et primò de* Origine ejuſdem *atque* Neceſſitate. *Obiter de* Eſſenorum abſtinentia *à conſortio muliebri.* *pag.565.*

CAP. IV.

Conſenſu, *ſed* non ſine Concubitu, *ex Jure Noachidarum ſeu* Naturali, *ante legem Moſaicam, fieri matrimonium.* *De* Innuptarum *tunc* Concubitu. *Quid de eo, ex lege Moſaica novatum velint. Et de Magiſtrorum in lege τῆς* זונה & קדשה· *quod* ſcortum *ſeu* meretrix *vulgo vertitur, receptâ quantum ad hanc rem, interpretatione, & de* meretricis mercede *non offerenda.* *pag.572*

CAP. V.

De Ritibus Nuptialibus *qui, velut ex jure ſeu moribus ante Legem Moſaicam in uſu, eliciuntur è ſacra hiſtoria.* *pag.579*

CAP. VI.

De Polygamia *ex* Jure Naturali, *ſeu* Univerſali *illo quod tum* ante Legem Moſaicam, *tum* pòſt, *juxta Ebræos pariter obtinuit.* *pag.582.*

CAP. VII.

De Divortio *ex* Jure Naturali *ſeu* Omnium, *juxta Ebræos ante legem Moſaicam ſeu extra illam,* Communi, *ac de* Concubinæ *&* Uxoris *nomine; & obiter de vocabulo Anglicano* **wite.** *pag.589.*

CAP. VIII.

De Primorum Parentum liberis, *& de* Conjugiis inque *eis* Cognationis *(veluti Fratris, Sororis, Filiæ) ſub ipſis rerum Initiis,* ratione. *pag.598.*

CAP. IX.

De ratione Cognationis habitâ in Conjugiis, *inter ipſa* rerum initia *& tempus data* Legis Moſaicæ. *pag.607.*

CAP. X.

Quomodo Cognationis *atque* Affinitatis gradus, *quà amplexibus coniugalibus ſive* à primis rerum initiis *ſive* ex lege in Levitico tradita, *fuerint impedimenta, ſimul* intelligant *Ebræi.* *pag.613.*

CAP. XI.

Quomodo *&* unde *velint Ebræi,* Gentiles, *&* Quales, *legibus de Inceſtu in* Levitico

vitico *latis contineri. Obitèr tum Orientalium tum Occidentalium veterum,* Chriſtianorum, Mahumedanorum, circa Conſanguineorum conjugia *Mores & Scita.* *pag.619.*

CAP. XII.

De Matrimonio *&* Coitu, *quà ſive* vetitus *ſive* permiſſus *inter* Judæos *&* Servos *ac* Ancillas exteræ originis, *ſed in Judaiſmum, citra libertatem, cooptatos.* Gentilium, *qui Judaiſmo nondum nomina dederant,* Matrimonium & Coitus Judæis *illicitus. Non unica tamen* Magiſtrorum *de* interdicti *illius* initio *aut* causâ *ſententia. Quinam ex* natalibus Servi *ac* Gentiles *habiti.* *pag.638.*

CAP. XIII.

De ſingulari jure quo militi Ebræo *cum* Captiva *Gentili, prædæ ſuæ parte,* ſemel ante nuptias *nefas non fuiſſe aiunt concumbere; quacum tamen* Concubitum *ei* non fuiſſe, *citra nuptias,* iterandum. *pag.643.*

CAP. XIV.

Quatenus variatim interdicta *haberentur ſive* Originariorum *&* Proſelytorum *(Juſtitiæ) ſive* Proſelytorum *&* Iſraelitidum, *originis exteræ nomine,* Conjugia. *De* Nethinæis *ab Iſraeliticis* conjugiis arcendis *decreta.* Proſelytorum *diverſæ invicem conditionis,* proles qualis. *pag.646.*

CAP. XV.

De Rahaba, *Timnathæa puella ac* Dalila Proſelyta. *Item de* Salomonis uxoribus, Extraneis *in ſacra ſcriptura dictis. Et de* liberis *ex* conjugio *gentis nomine* interdicto ſuſceptis. Ex Genere, *non à* Loco, Nationem Ebræis ſemper denominari. *pag.651.*

CAP. XVI.

De Originariorum aliquot conjugiis Proſelytis Juſtis & Libertinis *etiam & Ancillis,* permiſſis, *quæ interim* Originariis ceteris vetita *ſunt. Scilicet* Mamzerum *&* Eunuchorum. *pag.654.*

CAP. XVII.

Servorum *atque* Ancillarum, *è Gentilibus in Servitutem redactarum,* Cognationis nullam, *ne quidem poſt Judaiſmum ſuſceptum, ante manumiſſionem, apud Ebræos,* in re Concubitûs, rationem eſſe habitam. *Et de eorum* Contuberniis. *pag.660.*

CAP. XVIII.

De Proſelytorum *Juſtitiæ &* Libertinorum, *inter ſe invicem aut tum Gentilibus,* Conjugiis. *Et qualiſnam* eorum Cognationis, *dum Gentiles erant, item* poſterorum in Sanctitate, *id eſt poſtquam Proſelyti facti ſunt,* natorum, *in* re matrimoniali *ſeu* Coitûs *interdictis,* habita ſit ratio. *pag.664*

***** CAP.

CAP. XIX.

Patrum & Hiſtoricorum Chriſtianorum Veterum ſententia *defenditur; ſcilicet* Herodem Magnum *Regem, ab Antipatro* Idumæo *dicto adeoque (uti aiunt aliqui)* Judæo, è Cypro fœmina Gentili *uxore ſua ſuſceptum, ex ipſis natalibus* Alienigenam, *nec* Judæum *fuiſſe.* pag.669

CAP. XX.

Expenduntur quæ in Patrum de Herode Magno ſententiam *à viris doctiſſimis afferuntur ex eo quòd* pater avuſque ejus eſſent Idumæi, adeoque, *ut aiunt*, Judæi. *Et de* Proſelytorum *eorumque* Poſterorum *quà* Univerſitate, Eccleſia *ſeu* Civitate Ebraica *ſive donabantur ſive arcebantur, tum* Jure *tum* Peregrinitate. pag.674.

CAP. XXI.

Utrum ſive Herodem *ſive* patrem ejus *ſive* avum ita Idumæum *fuiſſe conſtet, ut ex* Idumæis *qui* Judæi *ſeu* Proſelyti Juſtitiæ *integri, ſub Joanne Hyrcano Rege, facti eſſent, eorum ullum fuiſſe ſit credendum. Et de* ſtatu Herodis ſervili, *ac de* Semijudæis *ſeu Proſelytis imperfectis. De* Fraternitate Herodis Antipæ & Philippi *filiorum Herodis Magni.* pag.679

CAP. XXII.

Qua ratione id verum fuerit, Agrippam Regem fratrem Iſraelitis *fuiſſe, adeoque* non alienigenam, *quemadmodum ab eis ipſi publicè eſt acclamatum; tametſi eſſet ex* Herodis alienigenæ nepotibus. pag.687.

Liber Sextus.

Quintum Juris Noachidarum ſeu Naturalis, quod Illuſtrius eſt, caput ſeu *Furti Interdictum* complectitur; quà Originarios, quà Proſelytos ſive Juſtitiæ ſive Domicilii, alioſque ſpectat. Et de *Adquiſitione* & *Tranſlatione Dominii* tum *Perſonarum* tum *Rerum*, cum *Modis* ſuis ac *Temperamentis*, tum ex *Iure Pacis* tum ex *Iure Belli* naſci ſolitis, Talmudicorum ſcita ſententiaſque aperit. De

rit. De rerum *Occupatione*; *Alienationum* item & *Contractuum formulis* atque *vi.* De Jure *Egenorum* ſeu *Mendicorum*; *Servitute*, *Vſuris*, Bonis *aleâ* lucrifactis; aliis ſelectis quæ ad *Dominium* & *obligationem permiſſionemque* circa illud ex jure Pacis verſantem attinent. De *Iure Bellico*, *Victoriâ*, *Deditione*, *Federibus*, *Tributis*; *Numiſmate Censûs*, *&* *Didrachmi Penſitatione*, in Evangelio; *Captivis.*

CAP. I.

Quid Furti nomine *heic contineatur. De Hominum* conſenſu *&* *interpoſita*, circa *Rerum Perſonarumque* Dominium *ejuſque* Temperamenta *&* Modos, fide ſervandâ, Præceptum *Interdicto hoc*, *ut* prævium, includi. Conſensûs *ejuſmodi* uſus. *Supremum* Numinis *intereà* Dominium, *unde* ſine intermedio, *interdum*, *cis* univerſalem *in rerum initiis* donationem, *homines* domini *facti.* *pag.693.*

CAP. II.

Quomodo Noachidas *ſeu* Gentiles Interdicto Furti teneri *ſtatuant Talmudici.* Actus eorum *in ditione Ebraicâ aliquot* Furta fuiſſe, quales in Judæis liciti. *Undenam id. E diligenti* Temperamentorum *&* Modorum Dominii (*quorum exempla è vetuſtiſſimis apud Ebræos ſanctionibus ſingularia afferuntur*) conſideratione Furta *dignoſci.* *pag.698.*

CAP. III.

Dominium *ex* diverſitate perſuaſionis *circa ſacra*, *apud Ebræos regulariter* non omninò pependiſſe. Furtum *etiam ab ipſis tam* in Gentilis bonis *contrectandis quàm* in bonis Judæi, *commiſſum ſtatuebant. De* Fraude *&* Mendacio, *tum* circa damnum *quod Interdicto Furti innuitur*, *tum* ſimplici, citra ejuſmodi damnum. *Quod de* bonis Gentilis non invadendis *tradunt*, *ad* Jura Pacis *tantùm attinere*, *non ad* Jura Belli. *De* terminis *Confiniorum* non dimovendis. *pag.706.*

CAP. IV.

Selecta quædam de Dominii Adquiſitione *&* Translatione, *atque* Obligatione *&* Permiſſione *quæ circa illud verſatur. Quorum primum eſt de* Dominio

ex ſimplici Rerum occupatione *adquirendo.* *De* Rebus nondum Occupatis; *Rebus* Derelictis,& Deperditis. *De* Proſelytorum Juſtitiæ, qui ſine herede morerentur, Bonis, *& de* Reſtitutione *rei ab eo ablata* Sacerdoti *Ephemeria tunc munus obeunti præſtandâ.* *De* agro à Gentili *ſine ſyngrapha* Iſraelitæ vendito. Occupationis tituli ortus. *pag.*711.

CAP. V.

De Alienationum & Contractuum formulis *atque* Obligationis vi *ex* earum apicibus *pendente.* *De* Pretio *rei mobilis venditæ vero valori*, ſexta parte *aut majore*, impari. Proſelyti *Juſtitiæ* Teſtamentum, Donatio. *pag.*718.

CAP. VI.

De Jure *apud Ebræos* Egenorum *ſingulari*; Angulo *ſegetis*, Spicilegio, Racematione, Uvis deciduis, frugibus *per* Oblivionem *in agro* relictis, Decima Pauperis; Eleemoſynis; *etiam ſententiâ forenſi exigendis.* *Mira in* erogandis *his atque tum* priſtinâ *tum* præſenti pauperum conditione *conſiderandâ, ratio.* E Gentilibus Pauperes (*niſi* Proſelyti Domicilii *eſſent*) juris Egenorum *apud Ebræos* non omnino participes. Proſelyti Domicilii *participes* Eleemoſynarum; *non alicujus reliquorum quæ ſunt pauperibus* debita. Utrùm extremæ Pauperis Neceſſitati Dominium privatum ex Jure Naturali, *juxta Talmudicos*, cederet. *pag.*723.

CAP. VII.

De acquirendo Perſonarum *juxta Ebræos, in Pace*, Dominio. Servi Ebræi *tum ex* ſui venditione, *tum ex* addictione Fori. *De* Filia, *Patris addictione*, ancillâ factâ. Ebræus *addictus* in ſervitutem Proſelyti *ſeu* Gentilis, *ex venditione ſui.* *Et de horum* libertate *ſeu* Dominio ſui *redeunte.* *pag.*737.

CAP. VIII.

De Servis è Gentilibus *in Pace apud Ebræos* adquiſitis; *eorum* diſcrimine, miniſterii naturâ, manumiſſione, poſteris, Bonis. *Obiter de Munere ſingulari* Calceum *domini* Solvendi, *ſeu* Exuendi. *pag.*743.

CAP. IX.

Leges Sacræ de Uſuris. *Talmudicorum de eis* ſententiæ. Uſura præſtituta *ſeu propriè dicta.* Pulvis Uſuræ. Quaſi Uſura. Uſura præcedens, ſubſequens. *Qualiſnam* Uſura *ex ſententia fori* reſtituenda; *qualis non.* Actus *aliqui ex Jure ſuperinducto* vetiti, ne ſubdolè Fœnus diſſimularent. Alii permiſſi, *qui* Fœnoris *accepti* inſtar. *Exceptio* de Bonis Orphanorum, pauperum; id genus aliis. Uſura incerta. *pag.*748.

CAP.

CAP. X.

De Uſurarum jure, *apud Ebræos, quà* Proſelytos Domicilii *alioſque* Gentiles reſpexit; *etiam &* Judæos Apoſtatas. *De Gentili*, Proſelyto Juſtitiæ *facto, poſtquam fœnori* ſive dederat ſive acceperat *ab* Iſraelita *mutuum, nondum redditum.* *Quid* Mahumedes *de Uſura.* *pag.*755.

CAP. XI.

De bonis Aleâ, aliove quovis certaminis genere *lucrifactis*; *ac de* Luſibus *ejuſmodi.* *De* Avibus *aliiſve* animalibus *ſic inſtituendis ut exeuntia* redirent, *in domini commodum*, illicum more, comitatiora. *De retibus* Columbarum Capturæ *tendendis, &* Columbariis *extruendis.* *pag.*759.

CAP. XII.

De Rerum & Perſonarum ex Jure Belli, Dominio adquirendo. *Et primò de* Juſtis, *tum juxta* Ebræos *tum alios* Orientis *populos, Belli cauſis.* *pag.*764.

CAP. XIII.

De Belli, *ex Jure Ebrais aliiſque Gentibus interveniente,* Indictione. *pag.*771.

CAP. XIV.

De Federis ineundi *ratione &* capitibus, *ubi* hoſtes ſe *dederent.* *pag.*773.

CAP. XV.

De Federis *&* Deditionis averſatione, belloque *inde* inferendo. *Diſciplina militaris de* arboribus frugiferis *in hoſtico non ſuccidendis.* *Temperamentum Dominii*, ne quis rem ſuam planè deſtrueret. *Et de* loco fugæ *in obſidione hoſti relinquendo.* *pag.*778.

CAP. XVI.

De Urbibus, Regionibus, Perſonis ſubactis, Captivis, Hoſtibus *cæſis* ſepeliendis, Prædâ, *hujuſque* Diſtributione; *ex Jure belli Ebrais in* uſu. Quid nomine Terræ Iſrael *reverâ venerit.* *pag.*781.

CAP. XVII.

Ebræorum, de aliarum Gentium jure bellico, *ſententia.* Gentilium commilitio ſe, *ex contractu publico, ſeu federe atque aliàs immiſcebant.* Ad Tributorum *ex* jure Victoriæ; Deditionis, Federis *præſtationem ſe obligatos profeſſi ſunt*; Refragantibus *ſubinde eorum* nonnullis. *De* Numiſmate Cenſûs *in Evangeliis.* *Quid* Cæſaris *&* Auguſti *nomina denotarent linguâ Hieroſolymitanâ.* *pag.*788.

Cap. XVIII.

De Didrachmi *penſitatione in Evangelio.* *Illud fuiſſe* Tributum Cæſarianum. Reges Terræ *quinam ibi.* *Univerſi* Iſraelitæ Filii Regum *diverbio ſolenni dicti.* *Quid ibi* Filii *ſeu* liberi Regum. Semiſicli, *ſeu* Didrachmi ſacri *penſitatio annua uſque ad* Veſpaſianum, Hieroſolymis *in ſacros uſus præſtita.* Objectiones *diluuntur.* *pag.*805.

Cap. XIX.

De Servitute Perſonali *ſeu* Libertatis naturalis deminutione, *quatenus ex* Jure Gentium aliarum Bellico, *juxta Ebræorum diſciplinam, ea ſequeretur.* *Diſcrimen inter* Servitutem perſonæ inhærentem, *ſeu* intrinſecam *& eam quæ in* miniſteriis *tantùm* ſervilibus *cernitur ſeu* extrinſecam. *De illo Judæorum, in Evangelio,* Nemini ſervivimus unquam. *De* Captivis *& more eorum, apud Ebræos,* redimendorum. *pag.*813.

Liber Septimus.

Agit de *Noachidarum Iuris* Illuſtrioris *capite Septimo*, quod eſt *de Membro animalis viventis*; item de *Carnis & Sanguinis eſu.* De *Minoribus* inſuper ſeu *Obſcurioribus Iuris Naturalis*, juxta Ebræos, *Capitibus.* De *Honore Parentum.* De *Capite* Juris Naturalis Illuſtrioris *Sexto*, ſeu *de Iudiciis*; Tum quà ex jure ſimplicitèr Naturali illud intelligendum, tum quà *Iudicia* in *Proſelytorum Domicilii regimine* apud Ebræos erant *exercenda.* Accedit de *Iudicio Divino*, quà ex illo ſive *Pœna* ſive *Præmium Cœlitus* ex Ebræorum ſententia *expectanda* fuerit, diſſertatio. Et demum de ſententia eorum qui volunt, non ſolùm *veſtigia Præceptorum Septem* quæ tractavimus,

Digitized by Google

mus, ineſſe in ſacra *Iobi hiſtoria*, verùm etiam in *Synodo* Apoſtolorum *Hieroſolymitana.*

CAP. I.

De capite Juris *Noachidarum ſeu* Naturalis Septimo, *ſeu* Membri animalis viventis *eſu*; *Et de* eſu Sanguinis. *Diſcrimen inter* Pecorum, Ferarum, Volucrum Sanguinem, *atque* Piſcium, Locuſtarum *id genus aliorum*; *item* Humanum. Mahumedanorum, *de* Sanguinis eſu, *ſcita.* *pag.* 824.

CAP. II.

De Minoribus *ſeu* Obſcurioribus Juris Naturalis, *juxta Ebræos*, capitibus. *Et de* Parentum honore, *atque ejuſce interpretamentis quibus ei derogatum ibant. De loco illo Evangelii illuſtri*, Corban (quod eſt donum) quodcunque ex me tibi profuerit. *Mira* de Votis diſciplina. *pag.* 832.

CAP. III.

De Heterogeneorum *uſu*, Fratriæ *ubi frater ſine prole obierat*, Connubio, Caſtratione, *aliis obſcurioribus, quæ, juxta nonnullos Ebræorum, ad Noachidas attinerent.* *pag.* 839.

CAP. IV.

De Judiciis *ſeu* Capite Juris *Noachidarum ſeu* Naturalis Sexto. *Quidnam* Judiciorum nomine *Talmudicis veniat.* Domus Judicii *ſeu* Forum ſuperius Divinum, *aut* Cœleſte. Inferius *item ſeu* Humanum & Terreſtre. *Periocha Chaldaica de* Caini & Abelis *circa Judicia ſeculi futuri* altercatione. *De* Judicio Divino. Senſus *Capitis Sexti* generatim indicatur. *Inſequentium Ordo.* *pag.* 843.

CAP. V.

Talmudicorum de Judiciis, *quæ ſimpliciter Noachidis imperantur, Traditio.* *Eorum* de Pœnis *præſtituendis ſententia,* *De* Thamaris, *nurus Judæ*, delicto *ac* Judicio; *ac* de Dina *à Sichemo* violata. *pag.* 847.

CAP. VI.

Judicia *circa* Juris Naturalis capita Illuſtriora, *in Gentium ditionis Iſraeliticæ regimine tantùm, exerceri ſolita.* Judices *qui eis præeſſent* ſeorſim conſtituti; *etiam* Proſelyti Domicilii *ritè conſtitui potuere.* Sexus *diſcrimen.* Pœna Gladii, Furto Gentilis *irrogata*, *aliis item delictis quæ* mitiùs in Judæis *punita.* Nullam pœnam obſcurioris Juris Noachidarum *capitis alicujus violationi imminuiſſe.* *pag.* 853.

CAP.

CAP. VII.

De Judiciis *quibus in ditione Iſraelitica ſuberant Proſelyti Domicilii* ob Jus ibi Gentium, *ſeu quod* Naturale non habebatur, *violatum.* Pœnæ Singulares *Proſelyto ejuſmodi ob* Sponſæ Ebraicæ (*qualis in jure Noachidarum non agnita*) coitum, *irroganda.* Proſelytus Domicilii reus *&* *dein* Juſtitiæ Proſelytus *factus.* Minor, Surdus, Mentis inops. Proſelytus Juſtitiæ *Judiciis pœnalibus*, ex Jure Iſraelitico *exercendis, præeſſe rite nequibat, nedum* Proſelytus Domicilii. *pag.*858.

CAP. VIII.

De Judiciis Extraordinariis *ſive ubi* Ebræus *aut* Gentilibus binis *aut* Ebræo & Gentili arbiter *receptus eſſet, ſive ubi* Ebræis *orirentur cum aliis Gentibus actoribus, veluti* Africanis, Ægyptiis, Arabibus, *ſive* de Territoriis *ſive* de Bonis aliis controverſiæ. *pag.*863.

CAP. IX.

De Judicio Divino, *&* Pœnâ Præmioque cœlitus, *juxta Ebræos*, expectando. Exciſionis Pœna, *juxta nonnullos*, triplex, *adeoque* de Immortalitate Animæ *Talmudicorum aliquot ſententia.* *pag.*871.

CAP. X.

De Pœnis *&* Præmiis Fori Superioris, *Cæleſtis, ſeu Divini, quà ex Ebræorum ſententia*, ad Noachidas *ſeu* Univerſum genus humanum *attinerent.* *pag.*876.

CAP. XI.

Capitum illuſtriorum Juris Naturalis *ſeu Noachidarum* veſtigia *expreſſiſſima in* Jobi hiſtoria, ante Legem Moſaicam, *ſaltem non ubi* Moſaica *lex, quà* Moſaica *ſeu Ebraica, obtinuit, conſcripta.* *pag.*878.

CAP. XII.

Præceptorum *ſeu* Interdictorum Noachidarum, *ſeu* Univerſalium, *quæ illuſtriora hactenus ex Ebrais oſtenſa ſunt*, veſtigia *in Canone* Synodi Hieroſolymitanæ *ab Apoſtolis celebrata, juxta nonnullos, reperiri. Qua de re diſquiritur.* *pag.*882.

DE

DE
JURE NATURALI
ET
GENTIUM
Juxta Diſciplinam
EBRÆORUM,
LIBER PRIMUS.

In quo *Operis* adgrediendi *ratio*, *Ebraicæ Philoſophia*, quæ *Barbaricæ* pars erat perinſignis, *Dignitas*, *Diſquiſitio Generalis* de *Jure Naturali* ſeu omnium hominum ab ipſis rerum initiis Communi, ejuſque *Ortu* ac *Sedibus*, *Ebræorum* ea de re Sententia, & demùm *Illuſtriorum*, juxta illos, *Juris ejuſdem Capitum* deſignatio continentur.

CAP. I.

Tum Philoſophos *tum* Theologos, *qui ſive de Officiis Hominum Naturalibus ſeu* Jure Naturali *ſimul & Summo Bono*, *ſive de* Civili Gentium Jure *ſeu Diſciplina accuratiùs egerunt*, *non ſolùm ſibi* Conſona *ſed &* Diverſiſſima Aliorum inſtituta *ac* placita *operoſiùs corrogare & perpendere meritiſſimò ſolitos*. *Nullibi autem apud veteres*, *ſive* Græcos *ſive* Latinos, Ebræorum, *id eſt*, *Gentis Numini adeò olim peculiaris*, *de* Jure Naturali *placita ſeorſim ſeu ad eorum mentem deſignari*. *A recentioribus perſunctoriè nimis ea tangi.* Inſtituti *demùm* Ortus & Ratio.

Digitized by Google

QUod in Nobiliſſimâ illâ Philoſophiæ ſeverioris parte, quâ doctrina Moralis atque Civilis vitæque Humanæ Norma ſive tradi ſive tractari ſolet, continetur, id univerſum aut Circa Officia verſatur ad quæ homines tum erga Numen Sanctiſſimum, tum ipſi erga ſe invicem, ſive ex Affirmatione ſive ex Negatione expreſsâ qualitercunque obſtringuntur, aut circa ea, quæ Adiaphora manent, aut demùm circa Acceſſiones illas atque ſelectiora Sanctitatis ſeu Beatitudinis Complementa, quæ, velut officiis jam dictis ſuperſtructa, Gradus illos conficiunt, quibus ad Summum Bonum Finemque perfectiſſimum, qualiſcunque is pro vario hominum ingenio ſtatuatur, aſcenditur. In Officiis autem illis locum obtinent primarium τὰ πρῶτα κατὰ φύσιν ſeu *Prima Naturæ.* Atque hæc ſanè ſive velut columnæ, cui innitantur cætera, robuſtiſſimæ munus obeunt, ſive qualem ferè habet ad vectis, libræ, cunei, trochleæ, aliorum in Staticis & Mechanicis motum circulus (qui πάντων τῶν τοιούτων ἔχει τῆς αἰτίας ἀρχὴν[a] *omnium talium continet cauſæ principium*) rationem præſtant JURIS NATURALIS nomen ſimul induere ſolita, atque in re Civili & Morali planè fiunt, καθ' ὅλου πρῶτα ſeu *univerſaliter prima.* Juri huic Naturali accedit, ut dignitatis præ reliquis, quotquot Civilia ſunt, Singularis, JUS illud Illuſtrius GENTIBUS diverſis variatim ſive ex Imperio ſive ex pacto INTERVENIENS. Tam de Officiis illis quam de Acceſſionibus, quas diximus, habentur paſſim Diſputationum ingentes à Philoſophis, Theologis, Juriſconſultis, congeſtæ moles. Atque hiſce quidem non ſolum perquam Solenne eſt ea, quæ apud alios, ſive ſui ipſorum perſuaſionibus, ſive cœtuum ſectarumque, quibus immiſcentur diſciplinæ aliterve ſive conſona ſive viciniora occurrerint, exhibere, verùm etiam contrarias & diſcrepantes pariter opiniones & ſectarum aliarum dogmata ac ſcita ſæpiſſimè ſolicitiùs adferre. Idque non ſine cauſis certè graviſſimis. Nam non ſua modò ſic auxiliaribus ſuffragiis haud parum firmant, ſed & inſuper, adverſa refellendi, obſcuriores quæ ſuas diſſidenteſque ſententias intermeant confiniorum ipſiſſimas lineas detegendi deſignandique,

[a] *Ariſtot. in Mechanicis.*

proxi-

proximantis ſubinde Vero Falſi ac ſimulantis larvam exuendi, id genus cætera, quæ in accuratiori veritatis indagatione adhiberi ſolent, peragendi anſam commodiùs arripiunt. Ita Academici, Peripatetici, Stoici, Epicurei, Sceptici, alii, interdum pro re natâ in partes trahuntur; nunc inſtar Finitimorum Amiciorumq; oſtentantur; nunc pro adverſariis indicati, argumentorum telis petuntur à Scriptoribus, qui ſinguli ſuam Philoſophiæ Sectam ut caſtra, quibus addictiſſimi ſunt, acriter propugnantes, eo tutiùs id faciunt quo habent quid & quantum fuerit copiarum tum hoſticarum tum ſubſidiariarum federatorumq; exploratius. Ad hunc modum Ariſtoteles, Cicero, Seneca, Sextus Empiricus, alii. Unde & operæ pretium habitum eſt inſigne, diverſas omnigenûm Philoſophorum ſententias ſcriptis ſedulò mandare; quod fecère non modò Laërtius, Plutarchus, Heſychius Mileſius, id genus cæteri, quorum lucubrationes ejuſmodi etiamnum extant; verùm etiam & Philoſophorum ille facilè princeps Ariſtoteles [b] in libris illis de Architæ, Speuſippi, Xenocratis, Timæi, Pythagoræ, aliorum placitis, qui cum non paucis eiuſdem operibus aliis ante ſecula compluria interciderunt: ut illorum qui περὶ αἱρέσεων ſeu *de Sectis*, περὶ δογμάτων ſeu *de Opinionibus*, περὶ βίων ſeu *de Vitis*, περὶ διαδοχῆς ſeu *de Succeſſione* Philoſophorum eorumque diſciplinæ ſcripſerunt turbam jam nullibi extantem ſed Laërtio, Eunapio, aliiſque citatam prætermittamus. Nec parùm laborarunt viri aliquot id genus ſummi in plurimarum Gentium atque Rerumpublicarum moribus atque inſtitutis, idque tam Barbariæ quàm Græciæ veteris, diligenter corrogandis memoriæquæ tradendis; ut ſcilicet ex eorum, utcunque diverſiſſimorum, rationibus atque momentis ritè perpenſis, ea tandem elicerentur, quæ Moralibus Civilibuſque ſtudiis, maximè verò tum Juris Univerſalis ſeu Naturalis tum eius, quod Gentibus ſeu populis integris (quorum autoritas non omninò negligenda) intervenit, indagationi conducere poſſent. Inde eſt quòd Ariſtoteles etiam volumen conſcripſerit Νόμιμα βαρβαρικὰ nuncupatum, id eſt *Mores atque Inſtituta Barbarica*, ſeu populorum qui extra Græciam ſedes habuere. Ante plurima ſecula quidem periit illud. citatur autem tum Apollonio [c] tum Varroni [d]. Sed apud

[b] *Laertium lib. 5.*

[c] *Hiſt. Mirab. 11.*

[d] *De ling. lat. lib. 6.*

apud Varronem ante Turnebi [e] emendationem malè legebatur *Nomina Barbarica* pro *Nomima*. Memorat etiam ipſe Ariſtoteles Συνηγμένας πολιτείας [f] ſeu *Reſpublicas congeſtas* (quas à Laërtio [g] πολιτείας πόλεων *Civitatum regimina* dici opinor) quarum ex conſideratione atque veterum placitorum obſervatione τὴν τὰ ἀνθρώπινα φιλοσοφίαν ſeu *Philoſophiam illam quæ ad res attinet Humanas*, id eſt doctrinam Moralem & Civilem, poſt Ethica ad Nicomachum abſoluta, perficere eſt adgreſſus. Regiminum illorun ſeu rerumpublicarum ſic ab eo in corpus unicum collectarum numerus erat centum quinquaginta octo. Mittimus quæ habuit alia ejuſmodi opera, veluti δικαιώματα πόλεων ſeu *Civitatum forenſia* [h], præter Politicorum libros octo, qui ex hujuſmodi ſupellectili ejus tantum ſuperſtites id genus diſciplina ſunt haud parum referti. Hujus etiam Diſcipulus Theophraſtus præceptorem imitatus eſt. De utroque Cicero [i]; *Omnium ferè Civitatum non Græciæ ſolùm, ſed etiam Barbariæ, ab Ariſtotele, Mores, Inſtituta & Diſciplinas; à Theophraſto, Leges etiam cognovimus.* Et quatuor ejuſdem Theophraſti libros πολιτικῶν ἐθῶν ſeu *Morum Civilium*, inter id genus alios, expreſſim memorat Laërtius [k]. Non diſſimili conſilio Dionyſius Metathemenos [l] librum περὶ βαρβαρικῶν ἐθῶν *de Moribus Barbaricis* compoſuit: uti Nymphodorus Amphipolites [m] περὶ Νομίμων τῆς Ἀσίας *De Moribus atque inſtitutis Aſiæ*, quem item ipſum Νόμιμα βαρβαρικὰ ſeu *Barbarorum ritus ac inſtituta* nuncupari exiſtimo apud Clementem [n]. Scripſit itidem Anacharſis Scytha volumen [o] de Moribus atque inſtitutis tam Scytharum quam Græcorum: atque Hecatæus opus [p] de Ægyptiorum philoſophia quod tam Theologiam quam Juriſprudentiam eorum eſt complexum. Sed & hæc itidem temporum injuriâ, ut innumera ejuſmodi alia, intercidêre; quemadmodum & pars pleraque πολιτειῶν ſeu *Rerumpublicarum* Heraclidis Pontici, qui huic Philoſophandi rationi ſedulò ſe paritèr immiſcuit. Theologi inſuper veteres, Patres inprimis dico naſcentis Eccleſiæ Chriſtianæ, de Veritate Catholica ſtabilienda agentes, non ſolùm numeroſiſſimas portentoſáſque ex luxuriantibus illis ſimul & diſtractiſſimis ævi ingeniis pullulantes hæreſes, verùm etiam

Græcæ

[e] *Adverſar. lib. 23. cap. 25.*

[f] *Nicomach. lib. 10. cap. 10.*

[g] *In Vita Ariſtot. ſeu lib. 5.*

[h] *Vide ſis Iſ. Caſaubon. ad Laertii lib. 5.*

[i] *De finibus lib. 5.*

[k] *De Vitis lib. 5.*

[l] *Laertius lib. 7.*

[m] *Clemens Alex. ſtrom. α.*

[n] *In Protreptico.*

[o] *Laert. lib. 1.*

[p] *Idem in proœm.*

Græcæ Latinæque Philoſophiæ ſcita atque alia ejuſmodi tam Chriſtianiſmo diſſona quam conſona uſque adeò enarrant, ut nec prætermitti interim velint prorſus exploſa. De hæreſibus res eſt manifeſtior, quia eas diligenter in volumina cognomina contexuêre Epiphanius, Philaſtrius, alii, quos & recentiorum ſeculorum aliqui ſunt imitati. Etiam de eis obiter nec rarò aliis in ſcriptis patrum occurrunt quamplurima. De Philoſophiæ ſcitis obſcurior res non eſt ei qui præter jam citatos, Juſtinum, Clementem Alexandrinum, Tertullianum, Lactantium, Minutium Felicem, Hieronymum, Ambroſium, id genus alios diligentiùs paulò conſuluerit. Et tametſi *Patriarchæ Hæreticorum* [q] aliiſque ſummæ infamiæ nominibus, à patribus hiſce ſolent Philoſophi veteres appellari, nihilominùs fatentur & ipſi interdum patres *nullam* [r] *Sectam fuiſſe tam deviam, philoſophorum quempiam tam inanem, qui non viderit aliquid ex vero*; & *totam veritatem & omne divinæ religionis arcanum philoſophos attigiſſe, ſed, aliis refellentibus, defendere id, quod invenerant, nequiviſſe, quia ſingulis ratio non quadravit.* Adeo ut rem ipſam optimè complectatur Clemens [s], dum Gentilium Philoſophiæ *καθάπερ καὶ τῶν καρύων οὐ πᾶν ἐδώδιμον quemadmodum & nucum totum non eſſe comedendum* ait, verba faciens de eis qui eâ paſcebantur. Ut ſunt putamina rejicienda, ſed nuces comedendæ, ſic placita habent Philoſophi non pauca inter errores manifeſtos connumeranda vitandaque; nec intereà aliis carent quæ, utpote aut veritati ſatis ipſa cognata aut temperamentis paulò reformata, fuerint cumprimis amplexanda. Summa eſt; non ſolum congeneres conſimileſque ſed & perquam diſpares aliorum qualeſcunque ſententias rationeſque inſervientes impenſiſſimè voluiſſe veteres illos (quos etiam & recentiores, qui ſimul & cordatiores ſunt, non rarò imitantur) explorari, congeri, animadverti, perpendi, ad poſteros tranſmitti. Ut ſcilicet ita quid ipſis ſcholæque à ſe propagandæ ſtatuendum, retinendum, rejiciendum foret, dignoſceretur & quod ſeligerent, argumentis fulciretur tum faciliùs tum ſecuriùs. Qua de re inprimis ſtudioſos non ſemel monuit olim etiam Ariſtoteles [t]. Atque ut in phyſicis, non ſolum ex Diverſo ſed ex Contrario, in Diverſi

[q] *Tertullian. adverſ. Hermogen. cap. 8.*

[r] *Lactantius lib. 7. ſeu de divino præmio. cap. 7.*

[s] *Strom. α.*

[t] *Topic. 1. cap. 12. & 1. de Cælo. text. 98.*

Digitized by Google

invicem & Contrarii natura exploranda; quemadmodum itidem ex Remiſſione, in natura Summi inveſtiganda, ſubſidium non rarò habetur non contemnendum; etiam pænè dixeram, ſicut ex Lateribus non ſolùm angulos continentibus ſed etiam oppoſitis, Anguli ipſi in trigonis ſive planis ſive ſphæricis dimetiendis, præter aream, certiùs menſurantur; ita fermè Aliorum quotquot ſedulò ac ſeriò philoſophati ſunt Epichiremata ac Placita ſive Confinia ſive quomodolibetcunque Diverſa, etiam Vero adverſiſſima, accuratiùs in-
[u] *Proclus in lib.1. Euclid. lib.2. cap.5.* daganti opem crebrò præſtant perinſignem. Hinc etiam Euclides [u] ipſorum Mathematicorum ψευδάρια seu *Fallacias* atque *Aberrationes* ſinglari congeſſit volumine. Similitèr de aliis ſcientiis fecere alii. Ne ſcilicet qualicunque aliorum rationis uſu atque examine quàm ſuæ, quantum fieri poſſet, magis carerent. Ita veteres mutuas in diſquirendo tradidêre quaſi operas τὸ λῖπες ἀλλήλοις ἀντιπαρεχόμενοι ſeu *alii aliis quod deerat invicem ſubminiſtrantes* quod ait Leo-
[x] *Antholog. 1. cap. 4.* nidas [x] in epigrammate de Cæco & Claudo. Unde demùm nata eſt philoſophia illa ſingularis, atque præſtantiſſimo illo patre Cle-
[y] *Stromat. 1.* mente Alexandrino [y] judice, omnium præſtantiſſima adeoque præ cæteris amplexanda quæ Εκλεκτικὴ dicta eſt, quia in perſpicacitèr ſeligenda ex ſingulorum, qui præierant dogmatibus Philoſophiæ, materie verſabatur. Hac primò uſus eſt Potamo Alexandrinus ἐκλεξάμε-
[z] *in proœmio.* νος, quod ait Laertius [z], τὰ ἀρέσαντα ἐξ ἑκάστης τῶν αἱρέσεων *qui ſelegit quæ ſibi placuere de Singulis Philoſophorum Sectis.* Sub Auguſti
[a] *Suidas in Potamone.* ſcilicet [a] initia. Nimirum probè nôrunt eximii iſti indagatores Veritatem ſæpius ſive in abdito ſive in obſcuro latentem, non aliter ferme ab Intellectu humano capi quàm ab Oculo ſolent Corpora ſive longiùs diſſita, ſive in luce ſatis temperatâ neutiquam poſita, aliterve ſive primum acuniam ſive indiligenter nimis utcunque iteratum acici intuitum aut fugientia aut fallentia. De horum alicujus Colore, Figura, diſtantia, Magnitudine, Loco, Motu, quæratur. Ubi oculi ſunt depravati, res ipſis ſolis planè in deſperato eſt.

Lurida præterea fiunt quæcunque tuentur
Arquati ———

Multa-

Digitized by Google

Multaque ſunt oculis in eorum denique miſta
Quæ contage ſua palloribus omnia pingunt.

Quod ait Lucretius [b]. Sed detur Lyncei acies, optimus undiquaque habitus, atque omnimodâ contagione prævia prorſus liber. Color nihilominus pro varietate lucis tam incidentis quàm reflexæ aliter atque aliter ſe ingerit; adeò ut etiam nigra interdum albeſcant, hæc crebrò viridia, flava, quod & de reliquis eſt dicendum, ſimulent. Sphærica etiam & cylindrica plana, circuli ellipſes, quadrata oblonga, ingentia minima, in longinquo poſita propinqua, æqualia inæqualia videntur, & verè parallela

Paulatim [c] *trahere anguſti faſtigia coni.*

Alia apparent fracta, dum revera ſunt integra, ob medii diverſitatem. Extra verum item locum; ut non ſolùm nummus in vaſe per aquam obliquè viſus, ſed etiam præter ſtellas cæteras Sol ipſe per vapores, nubeculas, ac aërem humidiorem. Parallaxes itidem nimiùm oculi aciem fallunt; unde inprimis tot de ſtellarum aliquot novarum & cometarum locis, atque utrum in æthere cœleſti an in eo, qui Lunâ inferior eſt moverent, diſputationes inter Mathematicos etiam egregios habitæ. Quieſcere inſuper dum velociſſimè movent, videntur corpora quotquot movent cœleſtia. Movere non rarò quieſcentia; ut Navigantibus

——— *Portuſque Vrbeſque recedunt.*

At verò ex diligentiori ſæpiuſque tum variato tum accuratiùs iterato intuitu, crebra item ſtationum oculique poſituræ mutatione, comparatiſque invicem, quæ ſtationum variationem ſuppleant, aliorum obſervationibus (citra quas viri alioquin viſu acerrimi ut heic nimium cæcutiant neceſſe eſt) aut rectè tandem de objecto, circa quod tot eveniunt hallucinationes, ſtatuitur, aut undenam res porrò fuerit decernenda conſtat, aut eam non omninò decernendam nec ſatis liquere demum reperitur. Quin ne ſuis quidem Solem [d] ipſum maculis nebuloſis, qua nobis viſitur, eiſque totam Africam ac Aſiam ipſam magnitudine ſuperantibus, carere, nuper ex aliorum, qui penitiùs eum teleſcopii beneficio introſpexère, obſervatione adjuti didicimus qui defæcatiſſimam fuiſſe illam at-

[b] *Lib. 4.*

[c] *Idem ibid.*

[d] *Galilæus Galilai in Nuncio Sidereo, & in Syſtem. Coſmico dialog. 1. alis*

lam atque omninò immaculatiſſimam lucis regionem cum vetuſtate tam diu ſecuri credideramus. Stellas item circa Jovem quatuor ferri quæ à rerum conditu ad noſtra uſque tempora, nunquam, quantum ſcimus, conſpectæ ſunt aut creditæ; ut id genus cætera tam veteris quàm noſtri ſeculi exempla tum in Aſtronomia tum aliis in Artibus ac Scientiis illuſtria, nec quidem pauca ea, taceamus. Nequetantummodo Veræ aut Veris ſive propè ſive quaſi accedentes verùm etiam & Falſæ adeoque Omnimodæ obſervationes Aliorum qui non indiligenter, utcunq; infeliciter, rem aſſequi tentarunt, rite heic diſquirenti adhibendæ. Nam ut ex Umbrarũ ratione de corporis tam Lucidi quam Opaci & figura & magnitudine dijudicatur, ita ferè etiam ex Erroribus deceptionibuſq; cum judicio animadverſis, tutior multò ad Veritatis arcem via ſæpè ſternitur. Ad hunc modum qui ſive de Officiis neceſſariis ſive de Acceſſionibus jam dictis egêre ſive Græci ſive Latini tam Philoſophi quam Patres Chriſtiani ſatis gnari erant, ut oculorum, ſic Mentis aciem, licet acutiſſimam, ex aliorũ ſive Veterum ſive Coætaneorum obſervationibus, placitis, rationibus quibuſcunque ſive veris ſive falſis ritè collatis, nunc dirigi, nunc corrigi, nunc firmari ſtabilirique. Quam ad rem illud etiã mortalium ſapientiſſimi facit, *Et*[c] *erit ſalus ubi multa conſilia ſunt*, ſeu, ut in Ebræo, ותשועה ברוב יועץ *& ſalus in plurimis conſiliariis*. Quale quidem tàm de conſiliariis ſeculorum anteactorum quàm præſentium aut recentiorum, quibus ſectarum omnimodarum ſcriptores continentur, intelligendum. Horum alii rem aliis, ſive velut ob diſtantiam ſeu medii incommodum, minimè perſpectam, commodius poſiti detegunt. Stationum item quaſi mutationes (quæ in coloribus, diſtantiis, figuris, magnitudinibus diſcernendis oculo adeò neceſſariæ ſunt, ut ferè nihil ſuprà) ſeu varias oculi, ſic dicere liceat, intellectivi poſituras, haud parum ſupplent illi qui ævo, patria, ſtudiis diverſi in conſilium accerſuntur. Etiam qui apertiùs hallucinatur, vicem monitoris, ne quis ſic denuò aut in ſimilibus impingat, quandoque obtinet. Quin ubi mores ac inſtituta aliquot tum continuâ tum rectâ, ſed ab ipſa origine remotiſſima, velut lineâ ſeu radio, quaſi is nullibi, à rigore deflexus diſtortuſve fuiſſet, recipi (ut ſæpè

[c] *Proverb. 11. 14. & 24. 6.*

Digitized by Google

ſæpè nimis) videntur; ea ſanè, diligentiùs conſultis iis, qui origini proximiores ſunt, ſive hâc ſive illâc ob diverſitatem aliquam medii, id eſt, ſeculorum, rerumpublicarum, geniorum, ingeniorumque varietatem, in quam tandem inciderunt, multùm inflecti, nec rectà protendi, imò & diſſimilem omninò colorem ſtatumque planè nonnunquam ei, qui originarius erat, contrarium nanciſci ac induere, nemo non deprehendet agnoſcetque. Non aliter ac ubi radii etiam ſolares per medium diverſum obliquè tranſeuntes franguntur, aut tinguntur per coloratum. Alienum contrahunt ſic colorem Empedoclis, Parmenidis, aliorum de Ente, Uno, Primo, Motu ſententiæ, dum ab Ariſtotele obiter eas memorante recipiuntur. Sed genuinus intereà ex ipſorum ſcriptis dictiſque aliquot, quæ Simplicii [f] indagini maximè debemus, poſteritati ſervatur. Quam in rem Exemplum etiam advertamus unicum ſub Chriſtianiſmi initia, ut de ſeculo noſtro prorſus reticeamus. Monuerat Nicolaus Diaconus, παραχρῆσθαι τῇ σαρκὶ *abuti carne*. Quo brevitèr dicto voluptatum cupidinem, maximè verò Veneris, reprimendam vir ſanctus voluit. Hoc perperàm arripientes libidinoſi aliquot, qui nomine ejus ſectam ſuam inſigniri geſtiebant, adeoque Nicolaitæ vocitari, pro eo, quod omninò contrarium eſt, interpretati, eum velut concubitus qualiſcunque vagi, ac libidinis nefandæ præceptorem flagitioſiſſimè venditarunt. Neque ſanè aliud ipſum ſtatuiſſe crediderant poſteri, niſi in ſeculis ei vicinioribus reperti fuiſſent, qui à convitio hoc eum vindicarent, ac ſenſum ejus genuinum mandarent ſcriptis; veluti Clemens [g], Euſebius [h], Theodoretus [i]. Ejuſmodi fuêre alia non pauca. Nimirum haud impares errores alii, ab integris hominum cœtibus pro vera diſciplina ultrò ſunt recepti, patientèr admiſſi, &, veluti ſarcinæ, poſteritati impoſiti, quoties ipsâ rei, circa quam verſantur, origine in longinquo ac retrò nimis poſitâ, hominum ſeculorumque, à quibus primò, & per quæ dein in poſteros id, quod recipitur, manavit, indoles, verborum ſenſus, ratio, interpretationes, & veluti Mediorum diſcrimina, veterumque, quibus hæc omnia docentur, teſtimonia, inſuper omninò citra examen ſunt habita. Quò facit inprimis illud Numinis ſanctiſſimi [k]; *State ſuper vias; & vi-*

[f] *Comment. in Ariſt. 1. & 8 Phyſicorum Et Vide ſis Card. Beſſarion. l. 2 in Calumn. Plat. cap. 11.*

[g] *Strom. 3.*

[h] *Hiſtor. Eccleſ. lib. 3. c. 23.*

[i] *Heretic. Fab. lib. 3.*

[k] *Apud Ierem. 6. 16.*

Digitized by Google

dete, & interrogate de ſemitis antiquis, quæ ſit via bona &c. Accuratiùs circumſpiciendæ viæ omnes. De ſemitis antiquis conſulendum; quæ verò ſit optima ſeligenda. Jam verò dum conſilium hoc adhibuêre indagatores illi priſci, Philoſophi (qui ſcilicet ſingulari illo vocamine ad nos tranſmiſſi ſunt) non ſolùm congeneribus ſibi è Græciâ & Latio, ac Barbariâ, ut ſupra oſtenſum eſt, forte viciniori, verum etiam ex ipſis Judæis ſeu gente Ebræâ, quod inferiùs[l] pluribus enarratur, ſive Præceptoribus ſive, in diſcendo rebuſque perpendendis, Conſiliariis ſunt uſi. Patres autem Chriſtiani nullibi quidem non è libris Ebræorum ſacris, id eſt, fœdere veteri, doctrinam Moralem & Civilem eliciunt, *Philoſophiam* etiam eam *Barbaricam* atq; *Ebræorum* ſubinde vocantes (ut maximè Clemens Alexandrinus; uti & poſteà Chalcidius Platonicus[m] *Philoſophiam Hebraicam*) atque archetypam eam Philoſophiæ Gentilium facientes, ſeu hanc veluti facem ab illo ſole accenſam. Et meritiſſimò quidem nemo non fatebitur, in hujuſmodi indigine primùm & longè præ aliorum omnium, qui ante Chriſtianiſmum floruêre, inſtitutis, moribuſque, atque philoſophiâ, id quod receptum ſeu præſcriptum fuerit apud עם סגלה *populum Numini ipſi olim peculiarem*[n], ac ſelectiſſimum *præ omnibus populis, qui fuêre ſuper faciem terræ*, perſcrutandum eſſe, ſubtiliuſque intuendum. Unde nec exortæ apud Ebræos hæreſes, veluti Phariſæorum, Sadducæorum, Eſſenorum, aliorum, ſcitaque ad has ſpectantia à patribus prætermittuntur. Hæc inter contemplandum, video hoc inprimis eſſe prætereà animadvertendum; apud Ebræos, præter Moſaica inſtituta, veteriſquè fœderis diſciplinam ſub Moſe inchoatam, quam ſibi faciunt ipſi hæreditatē[o] propriam, (unde tàm Mahumedani, quàm Chriſtiani, ut Gentiles taceamus, quamplurima ſuis aptârunt) fuiſſe Juris Morumque præcepta ſingularia, ſcripto ſeu literis ipſis, nedum Moſe, antiquiorem multo ſortita originem, ac partim Moſaicis ſimilia partim diſſimilia multòque pauciora. Atque ad hæc tantùm Univerſum Genus Humanum reliquum populoſque ceteros cunctos obligari, ipſos voluiſſe, uti ad Juris Naturalis ac Univerſalis Officia à mortalium nemine violanda. Horum item diſciplinam obſervationemque, penes eos ſingularem fuiſſe

[l] *Cap. 2.*

[m] *In Timæũ Platonis pag. 351. edit. Meurſiana.*

[n] *Exod. 19. 5. Deut. 7. 6.*

[o] *Deut. 33. 4.*

Digitized by Google

fuiſſe Philoſophiam illam Moralem ac Civilem, cui nomen ritu ſolenni non dare hominum quempiam, eorum in territoriis, ſeu poteſtate degentem, non modò nolebant, ſed nec Jure ſuo permittebant. Jam verò cum nec mentio quidem hujus ſive Juris, ſive Philoſophiæ, ſive Officiorum, ad quæ univerſum genus cenſebant illo humanum obſtringi, (quibus etiam præmium pœnamque divinam, ut infrà fuſiùs aperitur, conjunxêre) alicubi apud veteres Chriſtianiſmi Scriptores, nedum Philoſophos, omninò extent, & brachio ſanè leviſſimo ab ævi noſtri ſcriptoribus, & perfunctoriè nimis tangi, nec ullibi ſatis oſtendi ſoleant; & cum demùm, citra jus hoc Gentibus cæteris proprium, ſeu Philoſophiam juxta eos verè univerſalem, Jus illud alterum ipſis ac Gentibus finitimis aliiſque, quibuſcum rem haberent, ſive in Pace ſive in Bello, ſive Imperativum ſive ex pacto Interveniens, planè ad eorum doctrinam nequeat ſatis internoſci, & quidem apud viros alioquin doctiſſimos curtè nimis intelligatur doceaturque; inde certe eſt, quod nec operâ exiſtimavimus indignum, nec oleo, tum Juris ad eorum placita atque diſciplinam Naturalis, ſeu omnium hominum Communis, ſemperque, ut volunt Obligativi, adeoque Philoſophiæ jam dictæ, tum Juris ipſis aliiſque illis Gentibus Imperativi ac Intervenientis, Capita & Explanationes, quatenus ipſa ſuppetunt eorum teſtimonia, diligentiùs ex eorundem teſtimoniorum verbis contexere. Etenim ſic uno in opere ſtudioſis indagatoribus præſtò erit è populi tàm inſigniter Deo O.M. olim peculiaris promptuariis penetralibuſque deſumpta diſciplina, quæ, ſecundum jam dicta, cum cæterarum gentium ſectarumque ſcitis in libera veritatis diſquiſitione, conatu ſubinde felici, ac bonâ cum fruge comparetur. Imperativum atq; Interveniens illud Jus, quod ad Bella gerenda, Fœdera, Captivos, Proſelytos attinet, ſuis in locis obiter ac pro re natâ ſparſim mox explicabitur. Id verò, quod Naturale juxta eos diximus ſeu Univerſale, ita rectius tum traditum tum pretio ſuo ritè æſtimatum iri, cenſuimus, ſi prælibaverimus Primò fuſiorem paulò diſſertationem, unde, quàm accomoda, atque ſcitu digna ſint heic Ebræorum Placita, Sententiæ receptæ, ſeu Philoſophia Singularis, manifeſtius cuique liqueat; nec ſine Monito

ea de re Chriſtiano; Secundò, magis perſpicuam quidem & apertiorem, ſed intereà tantùm generalem Juris ejuſdem, quà in ſacra Ebræorum diſciplinâ Morali, Civili, ac Rituali locum habuit, Deſignationem, ſimul cum Difficultate illud inde Eliciendi; Tertiò, Varia Rationum Momenta, quibus tum è confuſis diverſiſque juris corporibus moribuſque hominum, atque aliorum etiam animalium actibus ſecerni ſolet, tum aliunde peti id, quod Juris Naturalis ſeu Univerſalis nomine vulgò indigitatur: eorumque unicum duntaxat ab Ebræis eſſe admiſſum. Hiſce tandem abſolutis, ut neceſſariò præviis, Juris ſeu Philoſophiæ hujus Ebræorum Capita ſingularia, & horum juxta eos Senſum atque Uſum explicatiùs, fuſiuſque oſtendere opportuniùs adgrediemur.

Cap. II.

Quam accommoda, atque ſcitu digna ſint heic Ebræorum *Placita, & Traditiones avitæ, ſeu* Philoſophia *eorum* Barbarica *ſingularis, rationibus, tàm è* Paganiſmo, *quàm* Chriſtianiſmo, *atque aliunde adductis, oſtenditur. Sed & adjicitur* Monitum *ea de re* Chriſtianum.

PErquam dignam, quæ exploretur, & cum primis advertatur, atque philoſophiæ ſtudiis adprimè accommodam eſſe, adeoque ſubinde meritò intermiſcendam Ebræorum diſciplinam Moralem & Civilem, quam univerſi generis Humani communem (qualiſcunque ea demùm fuerit) eſſe, voluêre eorum Theologi, Juriſconſulti, Philoſophi, libentiſſimè, puto, agnoſcet quiſquis ex diligentiori ac ſolertiori eo fuerit hominum cœtu, qui, in rebus non paucis Chriſtianis diſcutiendis, Ebræorum veteres interpretationes, mores, ſcita & ſententias receptas ſollicitè conſulendas velit. Id genus hominum ſanè exiguus in Eccleſiâ Chriſtianâ numerus jam non eſt. Pullulavit noſtro in ſeculo ſcriptorum ejuſmodi ſeges egregia. Et lux inde non raròaccepta plurimos quidem in ſtudia Ebraica, Rabbinica, Talmudica impenſius irritavit. Nec fieri omninò arbitror, poſſe, ut quis, dum ea, quæ tradiderint ipſi de moribus ritibuſque ſibi propriis, ſuoque jure ſingula-

Digitized by Google

ſingulari,ſeu quod Moſaïcum dicitur, ſummo in pretio habuerit, ea interim,quæ de Communi humani generis Jure & Officio, quatenus ab eo,quod ipſis proprium erat,diſtinguebatur,docuerint, omninò contemſerit, imò non magni fecerit. Ecquis enim, dum ſubſidia veterum in hujuſmodi indagine ſedulò conquirit, ſive Civiles Athenienſium,verbi gratia, leges à Dracone ſeu Solone latas,atque hierophantarum,& Sacerdotum Atticorum ritus avidè venabitur, nec intereà Socraticam,Platonicam, Ariſtotelicam de univerſalibus hominum Officiis Philoſophiam, quæ ibi paritèr docebatur, non minori ſaltem affectu intuebitur, conſulet, excutiet? Quale de ſimilibus aliis eſt dicendum. Obvia ſunt etiam argumenta heic ex ſummâ Gentis Ebraïcæ olim dignitate ac prærogativâ deſumenda, quæ, utpote capite ſuperiori tacta,nec quempiam fugientia, heic prætermittimus. Quin adeò inſignes,atque ſingulares Ebræos olim univerſæ ſapientiæ autores facit Lactantius,ut Pythagoram,& Platonem tantùm non increpet,quòd illos, conſulendi causâ,dum, ut ſapientiam ediſcerent,peregrinabantur, neutiquam (ſic ille; qua de re ſtatim plura) quemadmodum Ægyptios, Magos, & Perſas adierant. Verba ejus ſunt [p]; *Equidem mirari ſoleo,quod,cum Pythagoras & poſteà Plato amore indagandæ veritatis ad Aegyptios,& Magos,& Perſas uſque penetrâſſent,ut earum Gentium ritus & ſacra cognoſcerent,(ſuſpicabantur enim ſapientiam in religione verſari) ad Iudæos tamen non acceſſerint, penes quos tum ſolos fuit, & quò facilius ire potuiſſent.* Sed de Chriſtianorum teſtimoniis hac in re ampliandum non eſt. *Chriſtiani enim Iudæis ſucceſſores ac poſteri ſumus*; ut rectè alibi [q] idem Lactantius. Et Noſtra ſeu Originem, unde veritatem ſacram,cui innitimur ipſi, deduximus, tantum laudamus,dum ſingularem Ebraicæ gentis Dignitatem ac Sapientiam,quæ olim fuit, ſic extollimus. Viſum igitur eſt etiam quæ homini,quiſquis is fuerit, nec ſatis Chriſtiano,nec Judæo, nec ulli denique immiſto ſectæ tantundem fere probare queant argumenta aliquot, etiam Paganiſmi,imò quæ,religione ſingulari præoccupante,ſatis ſolutæ ſunt, rationibus maximè ſubnixa attexere. Ea triplici ſunt in genere. Primum, ex inſigni Philoſophorum veterum ante Chriſtianiſmum,

[p] *Lib. 4. ſeu de Vera ſapientia, cap. 2.*

[q] *Lib. 5. ſeu de Iuſtitia cap. 23.*

Ebræos Conſulendi atq; Audiendi uſu petitur; Secundum, ex Summâ, quâ apud Græcos alioſque Gentiles, Sapientiæ nomine, claruêre Ebræi veteres, Exiſtimatione; Tertium demùm, ex Rerum, Morum, ac Diſciplinæ veteris Orientis notitiæ penuriâ, quâ miſerè nimis laboramus. Quod ad primum ſpectat; teſtimonia ſunt ea de re compluria. Atque alia Judæorum ipſorum, alia Patrum Chriſtianorum, & ſcriptorum denique Paganorum alia. Ariſtobulus Judæus Ægyptienſis, qui Ptolomæi Philometoris eſt in Maccabaicis [r] magiſter, de Pythagora expreſſim [ſ], *πολλὰ τῶν παρ' ἡμῖν μετένεγκε εἰς τὴν αὑτοῦ δογματοποιΐαν*, *multa, quæ in noſtra ſunt diſciplina, in ſectæ ſuæ dogmata tranſtulit.* Nec enim ſatis didicerat Lactantius, ſive Pythagoræ, ſive Platonis res, cum, ut ſuprà memoratur, eos minimè Judæos acceſſiſſe ſcripſit. Id quod ex ſequentibus fiet manifeſtum. Flavius item Joſephus de Pythagora, *non ſolùm*, inquit [t], *ἐγνωκὼς τὰ παρ' ἡμῖν δῆλός ἐστιν, ἀλλὰ καὶ ζηλωτὴς αὐτῶν ἐκ πλείστου γεγενημένος*, *planè novit diſciplinam noſtram, ſed etiam ejuſdem multa cupidè eſt amplexus.* De Platone pariter jam citatus Ariſtobulus [u]; *Καθηκολούθηκε τῇ καθ' ἡμᾶς νομοθεσίᾳ, καὶ φανερός ἐστι περιειργασμένος ἕκαστα τῶν ἐν αὐτῇ λεγομένων*, *Leges & Inſtituta noſtra ſectatus eſt; à quo etiam partes eorum ſingulas curioſè, & diligentèr inſpectas, & excuſſas eſſe conſtat.* Floruit autem ſub ducenteſimum à Platone annum Ariſtobulus. Huic eſt ſatis conſonus Joſephus [x]. Quinetiam ex Ariſtobuli illius authoritate dicitur [y], Philoſophiam Peripateticam (cujus princeps Ariſtoteles, & ſectator ipſe Ariſtobulus) *ἐκ τοῦ κατὰ Μωϋσέα νόμου καὶ τῶν ἄλλων ἠρτῆσθαι προφητῶν* *ex Lege Moſaica, atque aliis pendere Prophetis.* Certe & vetuſtum liquet eſſe Ebræorum aliquot commentum, Ariſtotelem jam moribundum diſcipulos ſuos, tum animæ immortalitatem, tum pœnæ ac præmii rationem, velut à peculiaribus Semi poſteris, id eſt, Judæis, edoctum, docuiſſe, tum à Simeone Juſto pontifice monitum, priſtinas mutaſſe ſententias בכל
מה שהיתה סברתו חולקה על תורתכם ונהפך לאיש אחר [z] *in univerſis, de quibus ante ſenſerat contra legem ac doctrinam Ebræorum, & in hominem inde planè alium migraſſe.* Illud de animæ immortalitate habetur in libello veteri התפוח ſeu *de Pomo* inſcripto (quod fingi-

[r] *2 Maccab.* 1. 10.

[ſ] *Apud Clement. Alex. ſtrom.* α *& Euſeb. Præp. Evangel. lib.* 9. *cap.* 6.

[t] *Contra Apion. lib.* 1.

[u] *Apud Clement. ſtrom.* α. *& Euſeb. præparat. Evangelic. lib.* 9. *c.* 6.

[x] *Contra Apion. lib.* 1.

[y] *Apud Clement. Alex. ſtrom.* 5.

[z] *Mſ. in biblioth. Oxonienſi. Memoratur etiam in Comment. ad* Sepher Cozri *part.* 1. §. 65.

fingitur, illum manu, lecto decumbentem, ac diſcipulis circumſtipatum, idque ſuaviſſimi odoris, tenuiſſe) atque ex Arabico, compluribus abhinc annis, in Ebraicum à R. Abraha Levita traducto. Alterum illud de Simeone Juſto, ex libro citant veteri in Ægypto antiquitùs reperto[a], quem nec Ariſtoteli ipſi tribuere verentur. Utcunque autem fictis hiſce non ſit cur credamus, id nihilominùs intereà ſatis etiam inde conſtat, invaluiſſe quidem apud Ebræos ipſos ſententiam de ſingulari ipſorum, atque veterum apud Græcos Philoſophorum in diſciplinis tradendis accipiendiſque communione. Quâ de re ex ipſorum[b] monimentis plura congerere, difficile non eſt. Conſoni ſunt heic Patres Chriſtiani; Clemens Alexandrinus, Juſtinus, Theodoretus, Ambroſius, alii. Verba Ariſtobuli ſuperiùs citata dum affert Clemens de Pythagora, neque de eorum fide dubitat, adjicit etiam[c] eum circumciſum fuiſſe, quod & memorat Theodoretus[d]. Ritu quidem Ægyptiaco, ſeu in Ægypto uſitato, circumciſum; ſed eo intereà, qui illo in ſeculo, ni fallor, etiam ibi erat planè Judaicus. Utpote qui è Judæa ejuſque moribus cum Judaicæ diſciplinæ aliis in Ægyptum anteà migrâſſet. De circumciſione autem Pythagoræ ſic tradita libentiùs equidem cum Lipſio[e] dubitarem, niſi etiam apud Laërtium[f] occurreret, quod, dum peregrinabatur, πάσας ἐμυήθη τάς τε Ἑλληνικὰς καὶ βαρβαρικὰς τελετὰς, *cunctis tam Barbarorum, quàm Græcorum myſteriis eſt initiatus.* Niſi hyperbole ſit, par eſt ſanè, ut, & ritu Judaico eum initiatum fuiſſe, velle Laërtium, exiſtimemus. Atque Laërtio ſatis eſt heic, quantùm ad hanc rem, conſonus Iamblichus[g], ubi, cum Phœniciis Sacerdotibus aliiſq; congreſſum Pythagorã initiatum eſſe, ait, omnibus ſacris, quæ in Byblo urbe & Tyro fuêre, & quæ per Syriam in uſu. Quod & de Judaicis inter alia, non iniquum eſt, ut accipias. Sed & de eodem D. Ambroſius[h]; *Cum ex populo*, inquit, *Judæorum, ut plerique arbitrantur, genus Pythagoras duxerit, ex ejus diſciplinâ derivavit etiam magiſterii præcepta, meritoque magnus apud Philoſophos habitus, qualem, ut ajunt, vix reperis ullum.* Hinc etiam ob diſciplinæ ſimilitudinem, Numam illum Romanorum regem, Pythagoreum, velut ejus diſcipulum, interdum, ſed non ſine errore (nam Pythagorâ antiquior erat)

[a] *R. Sem Tob in Ethica Ariſt. apud ſcholiaſt. in* Sepher Cozri, *loco citato.*

[b] *Videſis* Sepher Iuchaſin *fol. 157. b. R. Gedaliam Ben Iechaia in* Shalſheleth *fol. 101. a*

[c] *Strom. 1.*

[d] *Therapeutic. 1.*

[e] *Manuduct. ad Stoicam Philoſoph. lib. 1. diſſert. 6.*

[f] *Videſis Iacob. Capell. Hiſt. Sacra & Exotic. An. M.* 3488.

[g] *De Vitis Philoſoph. lib.* 8.

[g] *De Vita Pythag. cap.* 3.

[h] *lib. 3. epiſt.* 20.

erat) dictum [i], à Judæis inſtitutum eſſe, ſaltem eorum imbibiſſe doctrinam, cenſet Clemens [k]. Sanè quiſquis credere volet, libros illos ſeptem de diſciplina Sapientiæ Græcè conſcriptos, in agro Petilii Scribæ circa annum ab V. C. DLXX ſub Janiculo repertos, Numæ ex arculæ inſcriptione tributos, & poſtmodum ſenatûs juſſu crematos, ipſius Numæ reverà fuiſſe, is, Numam in eis, ſive diſciplinam aliquam Ebraicam, ſive ejuſdem propaginem tradidiſſe, non immeritò forſan exiſtimabit. Nam *diſciplinam ſapientiæ, quæ illius ætatis eſſe potuit*, libros illos complexos, ac *pleraque diſſolvendarum religionum fuiſſe*, ſcribit Livius [l]: uti etiam *aliqua ex parte ad ſolvendam religionem pertinere, exiſtimatos eſſe*, Valerius [m]. Neque ulla in eis ſcripta eſſe, niſi Philoſophiæ Pythagoricæ, id eſt, niſi Pythagoricæ diſciplinæ conſona, tradiderunt Caſſius Hemina [n] & C. Piſo. Atqui ad diſſolvendas, quæ jam dictis intelliguntur, religiones, multiplicem nempè apud Romanos veteres idolorum cultum, nil æquè facere potuit, atque ipſa, quæ Ebræis erat, atque ab ipſis, ut vult diſertè Clemens, Numæ tradita diſciplina. Id eſt totius humani generis Jus commune, ſeu Philoſophia ſimul, & Theologia Moralis ac Civilis, nemini juxta illos carenda. Quod libro proximo fiet manifeſtius.

Neque eſt omninò, quod cum Lactantio [o] autumemus, Numam eis in libris *religiones non eas modo, quas ipſe inſtituerat, ſed omnes præterea diſſolviſſe*. Nec ejuſmodi quid aiunt Scriptores Romani. Sed imaginum cultum, quem Numam non admiſiſſe, aliunde etiam ſcimus [p], tantùm indicare videntur. Atque, ut de Pythagora ab Judæis edocto, ſic de Platone Clemens [q] non ſemel; quem & τὸν ἐξ Ἑβραίων φιλόσοφον *Ex Ebræis Philoſophum* expreſſim nuncupat [r]. Quin pluribus in locis illud inculcat, Græcorum generatim philoſophos fures fuiſſe, utpote παρὰ Μωϋσέως καὶ τῶν προφητῶν τὰ κυριώτατα τῶν δογμάτων οὐκ εὐχαρίστως εἰληφότας *qui* [ſ] *à Moſe & Prophetis præcipua ſua dogmata ſatis ingrati*, ſeu *beneficii immemores, acceperant*. Tantundem de Platone Juſtinus [t], & non ſemel Joannes Philoponus [u]. Et Theodoretus cum ἐκ τῶν Ἑβραϊκῶν ναμάτων *ex Ebraicis fluentis* plurima hauſiſſe, etiam & quæcunque piè de Deo ejuſve cultu dixerit, ex [x] Ebraica Theologia ſurripuiſſe, aſſerit. Aſtipulatur

[i] *Apud Dionyſ. Halicarnaſſ. lib. 2. Plutarch. in Numa &c.*
[k] *Strom. 1.*
[l] *Lib. 40.*
[m] *Lib. 1. cap. 1.*
[n] *Apud Plin. Hiſt. Nat. 13. cap. 13.*
[o] *Lib. 1. cap. 22 & videſis D. Auguſtin. de Civit. Dei lib. 7. c. 34.*
[p] *Plutarch. in Numa.*
[q] *In Protrept. & in Pædag. lib. 2. cap 1.*
[r] *Strom. 1.*
[ſ] *Strom. 5. & 1. & 6. &c.*
[t] *Parænetic. & Apolog. 2.*
[u] *Ad Geneſ. l. 1. c. 2. lib. 3. c. 5. lib. 6. c. 21.*
[x] *Therapeutic. lib. 2. 6. & 11.*

pulatur D. Ambroſius ubi [y] Platonem ſcribit, *eruditionis gratiâ in* [y] *Ad Pſalm.* 118. ϒ.
Aegyptum eſſe profectum, ut Moyſis geſta, legis oracula, & Prophetarum dicta cognoſceret. Atque ea de re ipſe plura alibi [z]. Fuêre [z] *Lib. de Noe & Arca. cap.* 8.
etiam, qui, Hieremiæ Prophetæ auditorem in Ægypto fuiſſe Platonem [a], aſſererent. De Judaicâ ei tradita diſciplinâ quidem ſecuri; ſed intereà in temporum ratione hallucinati. Nam ſeculis aliquot ante Platonis ortum, Hieremias floruit. Floruêre autem Pythagoras & Plato, hic ſub inſtaurationem Templi Hieroſolymitani, illc, ut vulgò recipitur, ſub excidium. Adeò ut Judæi, quibuſcum in Ægypto ſive hic ſive ille verſaretur, diu ante Ptolemæorum tempora, (quibus notiſſimæ de Judæis illic ſedes poſt patriarcharum ſecula habentibus hiſtoriæ collocantur,) illuc ſe tranſtulerint. Et de Judæis, qui ibi ſeculis illis vetuſtioribus degebant, luculenta ſunt in ſacris literis [b] teſtimonia. Et Tertullianus [c]; *Quis poetarum, quis ſophiſtarum, qui non omninò de prophetarum fonte potaverit? inde igitur philoſophi ſitim ingenii ſui rigaverunt.* Adde inſuper, quod hanc in rem occurrit apud D. Thomam [d]. Jam dictis tandem etiam conſentiunt ſcriptores è Gentilibus, iique vetuſtiſſimi. Quorum heic autoritas ideò inprimis æſtimanda eſt adducendaque, quoniam ea, quæ ſive ex Judæis ipſis ſive è Patribus Chriſtianis jam attulimus, velut in rem ſuam, id eſt, ad efferendam & firmandam librorum ſacrorum ac religionis, quam ſive hi ſive illi amplectuntur, myſteriorum dignitatem, ab ipſis adhibita nonnullis forſan videantur. Adeoque nec alia eſſe, quàm velut domeſtica, utcunque de Paganis allata, teſtimonia: nec fidem mereri ſeu autoritatem ſortiri multò meliorem, quàm Rationes eorum de gentis dignitate ac prærogativa ſimplices, quas breviter tantùm, idque conſultò, jam ſuprà tetigimus. Ecce igitur, quod hac de re habet Hermippus vetuſtiſſimus atque diligentiſſimus vitæ Pythagoræ ſcriptor Paganus. Diſertè ait, [e] cum πολλὰ τῶν παρὰ Ἰουδαίοις νομίμων εἰς τὴν αὑτοῦ μετενεγκεῖν φιλοσοφίαν, *multa eorum, quæ Iudæis recepta ſunt, in ſuam tranſtuliſſe philoſophiam.* Memorat etiam, cum quædam de anima, de munditie, & interdictum de blaſphemia docuiſſe; quibus ſubjunxit, ταῦτα δὲ ἔπραττε καὶ ἔλεγε καὶ Ἰουδαίων καὶ Θρακῶν δόξας μιμούμενος καὶ μεταφέρων εἰς ἑαυτόν,

[a] *Vide D. Auguſtinum de doctrina Chriſtiana lib. 2. cap. 28. & Retract. lib. 2. cap. 4.*

[b] *Hieremiæ cap. 44.*

[c] *Apologetic. cap. 47.*

[d] *In 1. Summa quæſt. 74. art. 3. ſent. 1. diſt. 3. quæſt. 2. art. 2. & ſent. 2. diſt. 14. q. 2. art. 1.*

[e] *Apud Ioſephum contra Apionem Lib. 1.*

ἑαυτὸν, *hæc autem fecit, dixitque tum Judæorum tum Thracum imitatus diſciplinas, quas & ſibi aſſumſit.* Sed & ipſe Hermippus alibi totam Judæis acceptò fert Pythagoræ Philoſophiam. Origenes[f]; λέγεται Ἕρμιππον ἐν τῷ πρώτῳ περὶ νομοθετῶν ἱστορηκέναι Πυθαγόραν τὴν ἑαυτοῦ φιλοσοφίαν ἀπὸ Ἰουδαίων εἰς Ἕλληνας ἀγαγεῖν, *Fertur Hermippus in libro primo de Legislatoribus prodidiſſe, Pythagoram philoſophiam ſuam à Iudæis ad Græcos traduxiſſe.* Mâlchus item, qui ipſe eſt Porphyrius[g], cum, ait, non ſolùm Arabas & Ægyptios, ſed etiam Ebræos & Chaldæos diſcendi causâ adiiſſe. Atque, ἐκ τῆς, inquit, περὶ ταῦτα τὰ ἔθνη πλάνης ὁ Πυθαγόρας τὸ πλεῖστον τῆς σοφίας ἐνεπορεύσατο, *Ex peregrinatione ad haſce gentes Pythagoras potiſſimam ſapientiæ partem acquiſivit.* Quin idem autor; ἐν τε Βαβυλῶνι τοῖς τ' ἄλλοις Χαλδαίοις συνεγένετο, καὶ πρὸς τὸν Ζάβρατον ἀφίκετο παρ' οὗ καὶ ἐκαθάρθη τὰ τοῦ προτέρου βίου λύματα, *Babylone cum aliis quidem Chaldæis verſatus eſt, & Zabratum etiam adiit, à quo priſtinæ vitæ ſordibus eſt expurgatus.* Zabratum hunc, qui & Zaradas & Zarethas interdum dictus[h], haud alium fuiſſe à Nazarato Aſſyrio Pythagoræ præceptore ab Alexandro Pythagoricorum Symbolorum collectore apud Clementem Alexandrinum memorato, olim[i] mihi ſatis perſuaſum eſt. Atque eandem video libenter amplecti ſententiam, Lucam Holſtenium[k] nuperum Porphyrii editorem. At de Nazarato expreſſim Clemens[l]; Ἰεζεκιὴλ τοῦτον ἡγοῦνταί τινες *Ezechielem hunc opinantur fuiſſe nonnulli.* Quod tamen ipſe improbat. Sed verò & temporum ratio accuratiùs inita ſatis id patitur. Et Judæum Aſſyrii nomine Græcis denotari, mirum non eſt. Nam non ſolùm Ezechiel ipſe atque Judæi alii, Pythagoræ ævo, Babylone alibique in Aſſyria erant numeroſiſſimi, utpote in captivitatem illuc ſub id tempus ducti, verum etiam invaluit poſteà ipſum Aſſyrii nomen pro Judæo ſeu Ebræo apud Græcos interdum uſurpari. Unde, ut cetera huc facientia mittam, Themiſtius γράμματα τῶν Ἀσσυρίων *Aſſyriorum literas* ſubſtituit[m] pro eo, quod eſt ſacra Ebræorum volumina; ubi ſcilicet Salomonis[n] laudat dictum de corde ſeu mente Regis in manu Dei. Sed de tempore Pythagoræ, quoniam in idem minimè ſatis convenire videntur veteres, adjicere viſum eſt, quod habet de

eo

f *Adverſ. Celſum. lib. 1.*

g *In vita Pythagoræ.*

h *Plutarch. in* περὶ τῆς ἐν Τιμαίῳ ψυχογονίας *& videſis Franciſc. Picū in Exam. doct. Vanit. Gent. lib. 1. cap. 14.*

i *De Diis Syris Syntag. 2. cap. 1.*

k *Obſervat. in Porphyrii vitā Pythagoræ.*

l *Strom. 1.*

m *Orat. 9.*

n *Proverb. 21 1.*

eo priſcus Orientis ſcriptor Arabicus nondum editus. Is eſt Saidus Batricides, qui è quamplurimis veterum ſcriptis, quorum pars pleraque nobis interciderunt, Chronicon diligentiſſimè contexens, diu nimis poſt Captivitatem Babylonicam, in quam abductus eſt Ezechiel, Pythagoram collocat. Juxta ſcilicet chronologiam, quam plerumque jam recipimus, ſub annum inde centeſimum quinquageſimum. Nimirùm ſub Artaxerxe Mnemone Perſarum Rege. Sed & Temporum, apud Saidum hunc, Imperii Perſici ratio plurimùm diſcrepat ab ea, quæ ſive antiquis ſive recentioribus, quantum video, aliàs recipitur. Breviter igitur eam damus. Idque facimus, tum ut, quod habet ipſe de Pythagoræ ævo, quà huc ſpectet, rectiùs intelligatur, tum ut ea, quæ quomodolibetcunque hac de re narrat, cum teſtimoniis Euſebii, Diodori, Laertii, aliorum, qui ſive de Pythagorâ ſive de Imperii Perſici, quocum is heic involvitur, Regibus Succeſſione & Annis diverſiſſimè tradi ſolitis & paſſim controverſis ſcripſere, ſtudioſi pro re nata comparent, nec interea non mirentur. Primum facit Batricides Imperii Perſici Regem (adeoq; Babylonici ſucceſſorem; mortuo Belſhatzare) Cyrum; cui trienniũ aſſignat. Secundum Achaſuerum, quem regnaſſe, ait, annos duodecim. Huic ſucceſſiſſe, ait, Cyrum, Dariũ item dictum, & regnaſſe triginta annos.

Verba ſunt وكان ملك كورش الفارسي ثلث سنين
ومات * وملك بعده اخشويرس اثني عشر سنه * وملك
بعده ابنه كورش ويسما داريوش ثلثين سنه * وفي لول
سنه من ملكه مات دانيال النبي وفي السنه الثانيه من
ملكه امر بني لسرايبل بالرجوع الي اورشليم وان بنوا
المدينه والهيكل *Regnavit Cyrus Perſa triennio, & mortuus eſt. In hujus locum ſucceſſit Achaſuerus, regnavitque annos duodecim. Hunc ſecutus eſt Cyrus, Darius item dictus, qui triginta re-*

 gnavit

gnavit annos. Hujus autem anno primo,obiit Daniel Propheta; ſecundo autem, veniam Hieroſolymam redeundi Iſraelitis indulſit, atq; urbis templiq; inſtaurandi. Paulò dein pòſt, ومات كورش داريوش مالك بابل وملك بعده قمبيسوس تسع سنين وملك بعده سمرديس المجوسي سنه واحده *Mortuus eſt autem Cyrus Darius Rex Babylonis, & in locum ejus ſucceſſit Cambyſes, qui annos regnavit novem. Hunc ſecutus eſt Smerdes Magus,qui unico regnavit anno.* Paucis interjectis, وملك بعده دارا الاول عسرون سنه وملك بعده ارطخشاست* ويلقب بطويل اليدا ربعة وعسرون سنه* وفي عصره كان بارض اليونانيين في مدينه قوا ابقراط الحكيم صاحب صناعة الطب *Et regnavit poſt eum Dara primus, annos viginti.* (Quin de Dario Hyſtaſpis filio capiendum ſit,opinor, nequit dubitari. Sic in exemplari meo recentiori, ſed elegantiſſimo. Vetuſtiori autem legitur عسر سنين *annos decem.*) *Poſt hunc verò regnavit Artachſhaſheth,qui à manus longitudine cognominatus eſt* (Artaxerxes planè Longimanus,) *annos XXIV. Atq; illius tempore floruit in Græciâ,ſcilicet in Coo inſulâ,Hippocrates philoſophus,qui Medicinæ artis Princeps.* Sic Dario proximè ſuccedit Artaxerxes Longimanus, prætermiſſo ibi omninò Xerxe illo decantatiſſimo, quem tamen Longimani, ni fallor, facit ſucceſſorem. Sic enim paulò poſt, ومات ارطخشاشت الملقب بطويل اليد* وملك بعده ارطخشاشت الكبير احد وثلثون سنه* وملك بعده صغديانوس ثلث سنين وملك بعده دارا الثاني* وانقضت المملكت*

بالناكث * سبعة سنه * وملك بعده ارطخشاشت
من بنى اخى كورش الثانى اثنين وعشرون سنه *
وفى عصره كان بارض اليونانيين من الحكما والفلاسفه
هرقلس * وملاوس * وفيثاغورس * وسقراطس * وسيلون
صاحب الشرايع * وزينون * وانبدقلس * وملك بعده
ابنه ارطخشاشت ويسمى اخوس عشرين سنه

Mortuus autem eſt Artaxerxes cognomento Longimanus, cui ſuccedit Artaxerxes Magnus, qui regnavit annos XXXI. Poſt hunc regnavit Sogdianus, triennio. Eum ſecutus eſt Darius ſecundus, cui cognomen erat à maculis, & regnavit annos XVII. Huic ſucceſſit Artaxerxes nepos ex fratre Cyro ſecundo. Atque is annos regnavit XXII. (Certè in exemplari vetuſtiori hic proximè ſequitur Longimanum, Artaxerxe Magno, Sogdiano, & Dario ſecundo prætermiſſis.) *Ejus in tempore floruêre in Græcia Sapientes & philoſophi, Heracles* (Heraclitus) *Malus* (Meliſſus) *Pythagoras* (manifeſtò ſcilicet in exemplari elegantiori ſcriptum eſt وفيثاغورس* & *Pythagoras*, vetuſtiori autem & rudiori exaratur وساغورس quod punctis, quibus caret, ornatum, erit itidem وبيثاغورس & *Bythagoras*. (Nam ب & ف invicem ſæpius in Græcis nominibus apud Arabas mutant.) *Socrates, Solon legiſlator celeberrimus, Zeno, & Empedocles. Poſt hunc autem regnavit filius ejus Artaxerxes dictus item Ochus, qui regnavit annos XX.* Ocho ſuccedens Arſes regnat, apud Saidum, annos XI; cujus ſucceſſor Darius anno ſuo ſeptimo ab Alexandro victus eſt & interemtus. In hiſce ſanè non ambigendum, quin Pythagoram illum Samium vulgò dictum, philoſophiæ nempe principem illuſtriſſimum, de quo locuti ſumus, nec omninò obſcuriorum ejuſdem nominis aliquem intellexerit. Ita

Digitized by Google

verò Ezechiele prophetâ ſit multò recentior. Sed viderint heic Chronologi. Et ſcimus etiam, apud hiſtoricos Orientis Mahumedanos (ſcilicet Chriſtianus erat quem citavimus, & Patriarcha ante annos DCC. aut circiter, Alexandrinus; cui nec priſci Chronologi proculdubio fuêre ignoti) Imperii Perſici reges, eorumque annos, qui ejuſdem initia & Alexandrum interveniunt, perquam diverſos eſſe ab eis, qui ſive in autoribus, quibus uti ſolemus, ſive in Batricide jam memorato reperiantur. Tetigit quidem rem eandem Guilielmus Shickardus in procemio ad ſeriem Regum Perſiæ. Sed luculentiſſima ſunt ejuſdem teſtimonia apud Abu Mahumed Muſtaphi Ben Haſen, ſeu Muſtaphium Haſenidem, Abu Walid Mahumed Ben Scheceṇa ſeu Mahumedem Schecenidem, egregios hiſtoricos Mahumedanos, atque ejuſmodi alios, qui ſuos de rebus Orientis Orientales habuêre, ut nos Occidentales plerunque ſeu Europæos, autores. Plura ea de re heic adjicere intempeſtivum eſt. Quæ adduximus, Pythagoræ ævi cum Ezechielis comparati causâ (quatenus nimirum id ita Perſico imperio apud Saidum immiſcetur) tantùm memorantur. Certè perquam longævus erat Pythagoras. Atque ex annorum ætatis ejus ratione faciliùs fieri potuit, ut Ezechielem quomodocunque fermè in confuſo temporum illius intervalli calculo à Chronologis collocatus audiret. Nam & Ezechiel ſub Captivitatem [o] puer erat. Pythagoram autem nonageſimum [p], alii aiunt, attigiſſe annum, alii centeſimum quartum, [q] etiam & centeſimum decimum ſeptimum non nemo [r]. Vitâ nempe aceti Scillini inprimis beneficio euſque productâ. Neque verò eſt illud Jamblichi de eo heic planè contemnendum. De mora ejus Sidone, quam & patriam ei facit, loquens ἐνταῦθα δὲ, inquit [s], συμβαλὼν τοῖς τε Μώχου τοῦ φυσιολόγου προφήταις ἀπογόνοις καὶ τοῖς ἄλλοις καὶ Φοινικικοῖς ἱεροφάνταις, *illic cum prophetis, qui Mocho Phyſiologo ſucceſſores erant, aliiſque etiam & Phœniciis ſacerdotibus congreſſus* initiatus eſt ſecundùm id, quod paulò ſupra ea de re memoravimus. Scio quidem Mochum Tyrium ſeu Phænicium ſcriptorem citari [t]. Flavio Joſepho, Athenæo [u], Tatiano [x], atque ex eo Euſebio [y]. Sed is non Phyſiologus, ſed Hiſtoricus ſolummodò, quantum

[o] *Ioſeph. l. 10. cap. 8.*
[p] *Laert. in Vitâ ejus.*
[q] *Anonym. de Vit. Pythagor. apud Photium, Cod. 259.*
[r] *Autor libri 3. Galeno adſcripti περὶ εὐπορίστων num. 205.*
[s] *De Vita Pythag. cap. 3.*
[t] *Originum. lib. 1. c. 4.*
[u] *Dipnoſoph. lib. 3.*
[x] *Lib. ult.*
[y] *Preparat. Evangelic. lib. 10. cap. 11.*

tum ſcimus, erat. Neque enim aliter teſtimoniis ejus utuntur autores jam dicti. Occurrit etiam apud Galenum[z], Mochi medici nomen, quod in Latinis fit Moſchus[a], quemadmodum itidem Mochus ille Phœnicius apud Athenæi interpretem. Et quin Phyſiologus etiam fuerit, quiſquis eſſet medicus, dubitari quidem nequit. Straboni autem è Poſidonio memoratur antiquum de Atomis dogma ἀνδρὸς Σιδωνίου Μόσχου, Moſchi hominis Sidonii (adeoque Phœnicii) qui ante Trojani belli tempora floruit. Ceterùm Joannes Arcerius, Jamblichi editor, ad locum illum, Μόσχου *legendum*, inquit, *videtur; niſi quis* Μώσχου *vel* Μωσέως *legere malit.* Adeo ut de Moſis ſucceſſoribus, id eſt, Judæorum Philoſophis & Prophetis, verba capienda eſſe, nec forſan immeritò ſuſpicaretur. Quis aliàs ſit Mochus ibi, cui ſcilicet Prophetæ ſucceſſores fuerint, haud ita facilè eſt conjiciendum. Numenii autem Pythagorici huc cum primis ſpectat notiſſimum illud, τί γάρ ἐστι Πλάτων ἢ Μωσῆς ἀττικίζων *Quid enim eſt Plato aliud, quàm Moſes Atticâ lingua loquens?* Et expreſſim perſtrictum eſſe Platonem à Numenio legimus[b] ὡς ἐκ τῶν Μωσαϊκῶν βιβλίων τὰ περὶ Θεοῦ καὶ κόσμου ἀποσυλήσαντα *quod ea, quæ de Deo & Mundo tradiderit, ex libris Moſaicis velut plagio ſurripuerit.* Scriptoribus, quos citavimus, Paganis accedat Clearchus Solenſis, Ariſtotelis diſcipulus, qui ſe vidiſſe teſtatur[c] τινὰ Ἰουδαῖον ὃς Ἀριστοτέλει συνεγένετο, *Iudæum quendam, quocum verſatus eſt Ariſtoteles.* Scilicet dum, in maritimis Aſiæ regionibus aliquot ſimul cum aliis Philoſophiæ ſtudioſis agebat Ariſtoteles, ſtudiorum & ſocius factus eſt & explorator Judæus ille. Atque is cum illis ita familiariter degens παρεδίδου τι (ut verba ſunt Ariſtotelis, referente Clearcho[d]) μᾶλλον ὧν εἶχε *plus aliquantò, quam acciperet ipſe, communicabat.* Is enim eſt verborum horum ſenſus, quæ perperam nimis in Joſephi, qui ex Clearchi libro de Somno ea citat, verſione redduntur, *tradebat potius aliquid eorum, quæ habebat.* Ex hiſce igitur liquet, tum Italicæ ſectæ autorem eundemque primarium Theologiæ Græcanicæ[e] præceptorem, primumque Philoſophi nomine inſignitum, cui primam etiam in Græcia de immortalitate animæ diſciplinam tribuunt nonnulli[f] (nec ferè ſi Pherecydem illum Syri-

[z] *De Compoſit. Medicament. lib. 1.*

[a] *Et Videſis Franciſc. Picum Exam. doct. Vanit. Gent. lib. 1. cap. 10.*

[b] *Heſych. Illuſtr. in Numenio, & Suidas.*

[c] *Apud Clem. Alex. ſtrom. 1. & Euſeb. præp. Evang. lib. 9. cap. 6.*

[d] *Apud Joſephum contra Apion. lib. 1. & Euſeb. parat. Evang. lib. 9. c. 5.*

[e] *Proclus in Platon. Theolog. l. 1. c. 6.*

[f] *Maxim. Tyr. diſſert. 28. & Porphyr. in Vita Pythagor.*

Syrium [g], hujus magiſtrum, qui etiam Barbaricæ Philoſophiæ diſcipulus fuit, excipias, ea de re, dum ſectarum & dogmatum tantum inſpicimus ſucceſſiones, habetur controverſia) primaſque de Virtutibus diſputationes alii [h], id eſt, moralis philoſophiæ principia, deberi volunt, cujus item ſectæ nomen ſic diu viguit, ut nulli alii, quod ait Cicero, docti viderentur: tum & Academicorum & Peripateticorum principes (quales hi ſimul, quanti viri ac ſapientiæ Coryphæi!) Ebræos conſuluiſſe, audiiſſe, atque ab eis diſciplinam accepiſſe. Qua de re Scriptorum etiam recentiores aliquot [i], prudenter pro re natâ monuêre. Unde ſanè nemo, puto, non concedet Placita ac Diſciplinam Ebræorum, quam omnium hominum communem eſſe, ipſi ſtatuerunt, nec ſibi propriam, ſed univerſo humano generi communicandam eſſe, adeoque proculdubio illis, qui eos ſic conſulerent tradendam, non indignam eſſe, quæ jam eruatur, explicetur, ediſcaturque. Nemo, inquam, maximè qui philoſophiæ veteris fontes velit omninò exploratos. Et de Primo heic Argumento Paganiſmi rationibus ſubnixo hactenus. Sequitur Secundum, quod ab Exiſtimatione, quâ apud Græcos ſummoperè claruêre, idque Sapientiæ nomine, Ebræi, deſumtum. Cum Ægyptiis, Magis, aliiſque aliquot Orientis philoſophis non raro, velut ex primariis atque Barbaricæ philoſophiæ anteſignanis, recenſentur Judæi veteres. *Quicquid*, inquit Megaſthenes [k], Scriptor vetuſtiſſimus, *ab Antiquis de Natura dictum eſt* λέγεται καὶ παρὰ τοῖς ἔξω τῆς Ἑλλάδος φιλοσοφοῦσι. Τὰ μὲν παρὰ τοῖς Ἰνδοῖς ὑπὸ τῶν Βραχμάνων, τὰ δὲ ἐν Συρίᾳ ὑπὸ τῶν καλουμένων Ἰουδαίων *etiam docetur ab eis, qui extra Græciam Philoſophantur, veluti apud Indos à Brachmanis, atque in Syria à Iudæis.* Ariſtoteles item ipſe, ut verba ejus retulit Clearchus [l], qui eum audivit, de Judæis loquens; οὗτοι εἰσιν ἀπόγονοι τῶν ἐν Ἰνδοῖς φιλοσόφων. Καλοῦνται δὲ, ὥς φασιν, οἱ φιλόσοφοι παρὰ μὲν Ἰνδοῖς Κάλλανοι, παρὰ δὲ Σύροις Ἰουδαῖοι τοὔνομα λαβόντες ἀπὸ τοῦ τόπου, *ſunt hi*, ait, *philoſophorum, qui apud Indos claruêre, propago*, (Sed mirum non eſt, ſcriptorem Græcum in Judæorum origine hallucinari.) *Nuncupantur autem, ut fama eſt, philoſophi apud Indos Callani, ſed apud Syros Iudæi, à loco* (Judæâ ſcilicet, ut poſtea ipſe ibi) *nomen ſortiti.* Et manifeſtum eſt,

[g] *Cicero Tuſculan. quæſt.* 1. *Lactant. Lib.* 7. *cap.* 8.

[h] *Ariſt. Mag. Moral. lib.* 1. *cap.* 1.

[i] *Cardin. Beſſarion in Calumn. Platonis lib.* 2. *cap.* 8. *Auguſtin. Steuchus de Perenni Philoſophia l.* 2. *cap.* 2. *Marſil. Ficinus de Religione Chriſtiana c.* 26. *Franciſc. Picus Exam. Doct. Vanit. Gent. lib.* 1. *c.* 14. & *lib.* 3. *cap.* 14 *Raimundus Reganius de Theologia Gentium cap.* 8. *Ioann. Fileſacius Select. lib.* 2. *cap.* 8. alii non pauci.

[k] *Apud Clemen. ſtrom.* 1. & *Euſeb. Præparat. Evang. lib.* 9. *cap.* 6.

[l] *Apud Ioſeph. lib.* 1. *contra Apionem.*

eſt, Clearchi ſeu Ariſtotelis hac de re verba apud Euſebium [m] hinc e-mendari debere. Res ipſa à Clearcho de Ariſtotele & Judæo tradita, juxta ſuperiùs citata, habetur tam apud Euſebium, quàm Joſephum. Sed locus de Callanis & Judæis, jam nunc adductus librariorum incuriâ mutilus nimis eſt apud Euſebium. Nam hoc modo ibi legitur; ὗτοι εἰσὶν ἀπόγονοι τῶν ἐν Ἰνδοῖς Καλάνων, παρὰ δὲ Σύροις Ἰȣδαίων τȣ̈νομα λαβόντων ἀπὸ τȣ̃ τόπȣ *Hi ſunt propago Calanorum apud Indos, apud Syros autem Iudæorum, qui a loco nomen ſortiti ſunt.* Ceteroquin ſibi ſatis eſt concors utrobique Clearchus. Sed non ſolum Joſephi autoritas, ſed & ſenſus ipſaque res emendationem heic manifeſtò exigit. Hinc autem advertendum, Judæi nomen etiam pro ipſo, quod Philoſophum ſignantiùs denotaret, ab Ariſtotele ibi ſumi. Numenius pariter, philoſophus Pythagoricus, Brachmanibus, Magis, ac Ægyptiis Judæos expreſſim conjunxit [n]: ut celebriorum ſic deſignaret per Orientem philoſophorum ſectas, quemadmodum itidem [o] Porphyrius. Hiſce accedant Oracula [p] illa Apollinis.

> Πολλὰς καὶ Φοίνικες ὁδȣ̀ς μακάρων ἐδάησαν,
> Ἀσσύριοι, Λυδοί τε, καὶ Ἑβραίων γένος ἀνδρῶν.

Plurimas etiam Deorum vias cognovêre Phœnices, Aſſyrii, Lydi, & Ebræi. Scilicet præter Ægyptios; quibus initia is tribuit paulò ante theologiæ atque viæ ad felicitatem ducentis. Eam τὴν μακάρων ὁδὸν, id eſt, *Deorum* ſeu *felicium viam* ipſe & τὴν πρὸς Θεȣ̀ς ὁδὸν *ad ſuperos viam* appellat, dum oraculum explicat, Porphyrius. Quin in altero etiam Oraculo [q] idem Apollo ſolos Ebræos cnm Chaldæis pro eis, apud quos ſolùm olim viguit vera ſapientia, memorat.

> Μȣ̃νοι Χαλδαῖοι σοφίαν λάχον ἠδ' ἄρ' Ἑβραῖοι
> Αὐτογένεθλον ἄνακτα σεβαζόμενοι Θεὸν ἁγνῶς,

Soli Chaldæi atque Ebræi ſapientiam ſortiti ſunt, æternum Numen ſanctè venerantes. Idem etiam Ebræos alio in Oraculo vocabat ἀριζηλήτȣς, utpote qui ſapientiæ famâ percelebres fuêre. Aut igitur plurimi æſtimanda ſunt heic veterum Ebræorum placita & diſciplina, aut non ſolum Chriſtianorum juxta antè dicta, ſed & Paganorum antiquorum, quibus tanti fuêre, etiam tunc, cum maximè in

[m] *De præparat. Evangel. lib. 9. c. 5.*

[n] *Apud Euſeb. Præp. Evang. lib. 9. c. 7*

[o] *apud Theodoret. Therap. lib. 1.*

[p] *Porphyrius apud Euſebium Præp. Evangelic. lib. 9. c. 10.*

[q] *Ibidem.*

Digitized by Google

Græciâ floruit ſapientiæ ſtudium, judicium ea de re planè rejiciendum. Neque mirum eſt, expreſſiora in philoſophorum Græcorum Scriptis doctrinæ Ebraicæ veſtigia non ita multa reperiri, imò nihil fermè ibi occurrere, quod puram putam originis Ebraicæ naturam ſatis retineat. Adeò enim tum commiſcebantur in Græcorum diſciplinâ Barbaricæ Philoſophiæ ſectæ (quarum primaria erat Judæorum) tum ipſa philoſophia Græcorum tot in partes, velut à Bacchis Pentheus, diſcerpta eſt, atque in opinionum factiones diſtracta, ut tam quæ ex ipſis hauſta ſunt fontibus, quàm quæ velut per rivulorum alveos ab eis deducta ſunt, in tam multiplicis diſciplinæ Oceanum recepta hujus naturam plerumque inducerent, ſuam minimè ſatis ſervantia. Tametſi ſint etiam viri magni, qui in philoſophiâ Platonicâ, ac Pythagoricâ ſententias aliquot haberi animadvertunt, quas ex Ebraicâ diſciplinâ deſumtas eſſe non magis dubitant, quàm egregius ſeculi noſtri Theologus ac Mathematicus[r], univerſam Architecturæ rationem perfectiorem per Græcos in Romanos, & demum in Vitruvii libros, ab Ebræorum in Templi Salomonici aliiſque ejus ſtructuris, proportionibus omninò manâſſe. Veluti Juſtinus Martyr, Clemens Alexandrinus, D. Ambroſius, Joannes Philoponus. Sed & ea de re optimè Tertullianus[ſ]; *Si etiam ad ipſos prophetas*, inquit, *adiſſe, credibile eſt, indagatorem quemque ſapientiæ* (de philoſophis illis loquitur) *ex negotio curioſitatis, tamen plus diverſitatis invenias inter philoſophos quam ſocietatis, cum & in ipſa ſocietate diverſitas eorum deprehendatur. Siquidem vera quæque, & conſonantia Prophetis, aut aliunde commendant, aut aliorſum ſubornant cum maxima injuria veritatis, quam efficiunt aut adjuvari falſis aut patrocinari.* Atque alibi[t] idem, *Nec mirum*, ait, *ſi vetus inſtrumentum ingenia philoſophorum interverterunt. Ex horum ſemine & noſtram hanc novitiolam paraturam* (Chriſtianiſmum tunc nuper natum innuit) *viri quidam ſuis opinionibus ad philoſophicas ſententias adulteraverunt, & de una via obliquos multos tramites & inextricabiles ſciderunt.* Dictum quod notatu digniſſimum, velut commentariolus etiam eſt in illud Platonis, ubi, à Barbaris ſive Orientis populis diſciplinas accepiſſe Græcos, agnoſcens,

quic-

[r] *I. Bapt. Villalpandus in Ezechielem Tom. 2. part. 2. lib. 5. diſp. 1. cap. 13. & 14. & 25. & in apparatu Vrbis ac Templi part. 2. l. 3. cap. 25.*

[ſ] *Lib. de Anima cap. 2.*

[t] *Apologetic. cap. 47.*

quicquid, inquit[u], ſic acceptum eſt; κάλλιον τοῦτο εἰς τέλος ἀπεργάζονται *præſtabilius tandem effecerunt*, id eſt, ſuo more mutarunt, ornarunt, nec originis faciem ſeu veſtigia ſatis manere ſiverunt. Idem affirmavit Anonymus[x] vitæ Pythagoræ ſcriptor; unde οὐδ' ἐπείσακτος, inquit, ἐστιν, ὡς εἰπεῖν, ἡ παιδεία ἐν ταῖς Ἀθήναις, ἀλλ' ἐκ φύσεως ὑπάρχουσα, *adventitia, ut ita dicam, non eſt in Athenis eruditio ſed nativa.* Reapſe quidem & ex origine adventitia erat. Sed ideo Nativam dicendam eſſe voluit ille, quia adeò ab origine deviârat. Tandem verò, quod ad Tertium ac poſtremum heic attinet Argumentum, è veteris Orientis Rerum, Morum ac Diſciplinæ Notitiæ penuria adductum; illud eſt inprimis in mentem revocandum de Orientis ſeu Aſiæ interioris, quacum jungere liceat Ægyptum, Rebus, Moribus, Diſciplinâ; quamplurima ſcilicet olim extitiſſe volumina, quæ multis abhinc ſeculis prorſus, ſi fragmenta paucula apud ſcriptores eoſque plerumque Europæos ſervata excipias, periere. Id ſatis indeſcimus, quod de Rebus Arabicis, Syriacis, Phœniciis, Chaldaicis, Babylonicis, Perſicis, Indicis, Ægyptiacis, id genus illius plagæ aliis, autorum nullibi, quantum ſcimus, nunc repertorum nominum ſeges ampla occurrat apud ſcriptores Græcos, Athenæum, Strabonem, Plutarchum, Laertium, Stephanum de Urbibus, veterum poetarum ſcholiaſtas, alios. Eorum etiam, qui res ipſas Ebraicas datâ operâ codicibus integris Græcè antiquitùs contexuere compluriam, velut Eupolemi, Artapani, Alexandri Cornelii Polyhiſtoris, Hecatæi Abderitæ, Demetrii, Ariſtobuli, Juſti Tiberienſis, aliorum ejuſmodi (quorum nonnulli forſan ipſam, quam oſtenſuri ſumus, philoſophiam Ebraicam ſeu Jus Univerſale atque Naturale & Gentium expreſſiùs complexi ſunt) opera ante plurima ſecula delevit temporis injuria. Tametſi Flavium Joſephum & Philonem, qui huc magnoperè non faciunt, neutiquam nobis invidit. Sed de horum utroque, ſtatim plura. Et impensè dolenda eſt, dum nomina ſola ferè ſic occurrunt, tanta rei literariæ jactura. Jam verò, cum decantatiſſimum ſit illud Soloni ab Ægyptio Sacerdote dictum (Saiticum ſacerdotem *Pateneit* Ægyptiacè nominatum hunc fuiſſe, conjectatur Proclus[y]) Græcos ἀεὶ παῖδας εἶναι *Græcos ſemper pueros fuiſſe,*

[u] *In Epinomide.*

[x] *Apud Photium Cod. 259*

[y] *In Platonis Timæum l. n.*

fuiſſe,id eſt,diſciplinę Orientalis tantùm candidatos nec ſatis edoctos; Cum etiam velut Sapientiæ omnimodæ, ſive Mater, ſive Officina prima ſemper Europæis habita ſit olim illa Orientis plaga, atq; in Occidentem doctrinam omnimodam inde manâſſe & ſuccreviſſe, ſit palàm in confeſſo,nec omninò intereà extent ſcripta,unde Gentis alicujus, ſeu ſcholæ Oientalis, præter Ebraicam, ſeculis illis vetuſtis florentis philoſophiam Moralem & Civilem ſeu Jus, quo nemini juxta ejuſdem ſcita carendum erat, ſatis ediſci poſſit, adeo ut ceterorum maximâ laboremus penuriâ; Cum, inquam, hæc ita ſe habeant, fieri arbitror non poſſe, quin rectè intuenti ſummo etiam ex hac ratione habenda fuerit in pretio Philoſophia illa, ſeu Jus Ebræorum, velut theſauri ingentis, id eſt,totius fermè Philoſophiæ in Oriente Barbaricæ,pars optima ſolùm ſuperſtes. Atque ea ideò majoris forſan jam æſtimabitur, quia ſic ſola ſuperſtes eſt. Non aliter fermè ac libri Sibyllini illi tres ex novem (quorum ſex ſub ipſam auctionem, eò quod licitatio omnium ſimùl parvo nimis facta eſt, ab anu cremati ſunt) ſuperſtites in hiſtoria illa [z] Herophiles & Tarquinii notiſſima. Pars reliqua velut deperditæ pariter atque ſui pretio fortè ſic ab aliquo heic taxabitur. Neque verò adeò miretur interim quiſquam, apud ſuperſtitem Judæorum bigam illam, quæ Græcè non ſolùm res aliàs Ebraicas conſcripſit, verumetiam de Philoſophis aliquot & Philoſophia non unius generis apud Ebræos in uſu expreſſiùs & diligentiùs egit, (Joſephum dico & Philonem) nullam omninò univerſalis hujus Juris aut philoſophiæ,qua pariter, juxta receptam Gentis, aut eorum, qui ejuſdem diſciplinæ (quod idem heic eſt) præerant ſententiam,ad univerſum genus humanum attinuit, in numerato aut diſertis verbis Capitum mentionem occurrere; ſed omnia heic, quæ communi hominum obſervationi deſignantur, ex autoribus & libris ſolùm ferme Talmudicis, ut infra liquebit,peti, id eſt, è Corpore Talmudico aliiſque Scriptis cognominibus, quæ in ſtudiis Ebraicis ſeriò inſtitutis pariter ſe habent, atque in Romanis, Juris Cæſarei Pandectæ & Codices. Scilicet τρία, inquit Joſephus[a], παρὰ Ιουδαίοις εἴδη φιλοσοφεῖται *tria hominum ſunt genera apud Iudæos, qui philoſophantur.* Phariſæi, Sadducæi, Eſſeni.

[z] *Varro apud Lactant. lib. 1. cap. 6. Dionyſ. Halicarnaſſ. l. 4. &c.*

[a] *Haloſ. lib 2. cap. 12. & Archæolog. 18. cap. 2.*

Eſſeni. Dogmatum etiam eorum aliquot & inſtituta ſingularia perſequitur. Et Philo [b] multis itidem ea quæ fuère Eſſenorum; quibus Eſſæis ipſi dictis Philoſophiam diſertè tribuit δίχα περιεργείας Ἑλληνικῶν ὀνομάτων *Græcorum nominum pompâ & ambitione carentem.* Atque horum ex eiſdem, philoſophorum nomine, ac diſciplinæ eorum, nomine philoſophiæ, ſimiliter meminêre Euſebius [c], Porphyrius [d], veterum alii. Et dogmata eorum habentur etiam apud Epiphanium [e]. Quin & fuſè de eis ſeculo noſtro eſt diſputatum, à Cæſare Baronio [f], Joanne Druſio [g], Nicolao Serrario [h], Joſepho Scaligero [i], Iſaaco Caſaubono [k], aliis. At verò advertendum eſt, Philoſophorum & Philoſophiæ nomen, quantum ad hanc rem attinet, dupliciter ſumi ſolere. Interdum ſcilicet ſectas tantùm Singulares eo venire, ut Stoicam, Peripateticam, Academicam; interdum nec rarò Generale Sapientiæ ac Pietatis Juriſq; cuique mortalium obſervandi ſtudium ac diſciplinam intra ſectarum areolas non omninò cohibitam. Id eſt, philoſophiam Moralem ac Civilem Simplicem ac cuique genuinam, nec in particulas (ut de veſte ejus loquitur Boetius [l]) ſeu factiones diſtractam. Et ſimplicitati ejuſmodi, ſectæ, ea quæ ſibi ſingularia fuère, ambitioſiùs, etiam mangonum inſtar, illinere atque ſuperſtruere, ut in aliis fieri etiamnum amat, ſolebant. Hoc animadverſo, ſatis liquebit, tam Joſephi quàm Philonis, dum de Philoſophis illis Ebræorum, ac ſingularibus eorundem dogmatibus loquuti ſunt, inſtitutum fuiſſe, celebriores tantùm gentis ſuæ Sectas ſeu Factiones Philoſophicas earumque dogmata, non generalem illam ac Simplicem, quæ omnium utpote mortalium juxta diſciplinam Ebraicam communis, forſan & ſectis ipſis, quotquot erant, pariter aut plerumque eſt recepta, philoſophiam ſeu juris Univerſalis Capita indicare. Capita dixi. Nam diſciplinam ipſam, de quâ loquimur, generatim ſumtam, nec in Capita aut partes diſtributam, ſatis eſt veriſimile, non ſemel à Philone innui. Quoties nempe Philoſophiam, non hanc vel illam à ceteris diſcriminatam, aut jus ὑπὸ τοῦ δεῖνος ἢ τοῦ δεῖνος θνητοῦ φθαρτὸν ἐν χαρτιδίοις ἢ στήλαις ἄψυχον ἀψύχοις, ἀλλ' ὑπ' ἀθανάτου φύσεως ἄφθαρτον ἐν ἀθανάτῳ διανοίᾳ τυπωθὲν [m] *ab hoc vel illo mortali, adeoque ipſum*

[b] *In Apolog. apud Euſeb. de præparat. Evangelic. l. 8. cap. 11. & 12. & lib.* περὶ τοῦ πάντα σπουδαῖον εἶναι ἐλεύθερον.

[c] *Lib. 8. de Præp. Evang. cap. 11. & 12.*

[d] *De Abſtinentia animalium l. 4.*

[e] *Hæreſ. 15. &c. & 30.*

[f] *In Apparatu.*

[g] *Lib. de Haſidæis & de tribus ſectis.*

[h] *In Trihæreſio & Minervali.*

[i] *In Elencho Trihæreſii.*

[k] *Exercit. 1. in Apparat. Baron. n. 7.*

[l] *De Conſolat. philoſoph. lib. 1. proſ. 1.*

[m] *Lib. de eo quod eſt, Probum omnem liberum eſſe.*

ipſum mortale, in chartulis aut cippis inanimatis, ipſum pariter inanimatum, ſed immortale ab immortali natura in mente ſeu anima humana immortali exaratum, hominibus univerſis quærendum, amplexandum, exercendum, in libris de Mundi opificio, de Congreſſu quærendæ eruditionis gratia, de Nominum mutatione, ſuadet inculcatque. Inde nimirùm Probos & Pios fieri homines. Id quod non omninò intra profeſſionis Judaicæ cancellos coercet, nedum ſectarum dogmatis aſſignat, ſed generalis illius philoſophiæ ſeverioris, id eſt, omnium mortalium, ſine ritibus inſtitutiſve Judaicis, atque ante illa, in ſæculis quæ Moſem antevertunt, communis effectum pariter non ſemel facit. Quod verò ad Joſephum attinet, qui Judæus Hieroſolymitanus Philone Alexandrino Judæo rerum Ebraicarum erat proculdubiò multò ſcientior, utcunque Talmudicis nimiùm ſit interdum diſſonus; haud magis ſanè mirum eſt, cum diſciplinæ hujus univerſalis Capita ſimul cum ſingularibus illis philoſophiæ ſectis non tradidiſſe, quàm ſi Hiſtoricus Chriſtianus Preſbyteros ac Ordinem ſacerdotalem, qui Secularis eſt, cum Franciſcanis, Dominicanis, aliis qui ſunt id genus Sodalitiis, ipſiſque, quibus invicem ſubinde diſcrepant, inſtitutis inter ſcribendum adnotaret, nec intereà ſive Religionis Chriſtianæ horum omnium cum ceteris Chriſtianis communis, nec philoſophiæ moralis ad univerſos pariter ſpectantis Capita ſimùl explicaret, aut omninò ulteriùs tangeret. Quam rem nemo non videt eſſe ſatis obviam. Atqui & hoc apud Joſephum obſervatu eſt heic fortè non indignum. Scilicet admodum hactenùs adoleſcentem ſe, ait [n], ſectarum illarum trium guſtum aliquem primò capere ſibi inſtituiſſe, per omnes tranſiiſſe, Bano Heremitæ adſuevиſſe, tandem verò undeviginti annos natum Phariſaicæ ſe addixiſſe, ἣ παραπλήσιος, inquit, ἐστὶ τῇ παρ' Ἕλλησι Στωϊκῇ λεγομένῃ *quæ ſimilis eſt*, affinis, *aut* proximè accedit *ad ſectam Stoicam Græcis ita dictam*. Phariſæos, quibuſcum Scribas connumero, ceteris tum dignitate civili tum autoritate præluxiſſe [o], certum eſt, & avitas diſciplinæ traditiones ita penes ipſos eſſe ſervatas, ut ceteræ, quæ fuêre ſectæ, aut pro ſchiſmaticis aut pro eis, qui ſtrictius ſive ex arbitrio ſive voto genus vitæ ſelegiſſent, eſſent habendæ. Et de ſeipſo D. Paulus [p];

κατὰ τὴν

[n] *In vita ſua.*

[o] *D. Matth. cap. 23. 2. & 3. & vide Joſephum l. 18. cap. 2. & 17. cap. 3.*

[p] *Act. Apoſt. 26. 5.*

κατὰ τὴν ἀκριβεστάτην αἵρεσιν τῆς ἡμετέρας θρησκείας ἔζησα Φαρισαῖος *ſecundum certiſſimam* ſeu *accuratiſſimam ſectam noſtræ religionis vixi Phariſæus:* Unde & Joſephus [q] τὴν ἀκρίβειαν & ἀκρίβωσιν id eſt, *diligentiam accuratam* ſeu *ſubtilitatem* eis non ſemel tribuit. Syrus autem in citato de D. Paulo loco habet יולפנא רישיא *diſciplinam* ſeu *ſectam præcipuam*, uti & Arabs تعليم الغريسيين الغايق *diſciplinam Phariſæorum illam excellentiorem.* Avitas autem ſeu Majorum traditiones omnes, quotquot ſive legem ſcriptam, aliter atque ipſa verba ſacra ſimpliciter ſumpta, interpretarentur, ſive ſuperinducta obſervationis ex more Majorum additamenta continerent, rejiciebant Sadducæi. An itidem eam, quæ erat de Jure ac diſciplina hac omnium mortalium communi, haud ſatis didici. Eam verò ſemper retinuiſſe, idque ut ab ipſis rerum initiis per poſteritatem continenter propagatam, Phariſæos, palàm eſt ex eis, quæ è Talmudicis libris aſſerimus in ſequentibus. Jam autem quid cedò illud Joſephi, ſectam Phariſaicam, id eſt, primariam & fermè ſolam, quæ diſciplinæ autoritate viguit, Stoicæ philoſophorum ſectæ proximâſſe? Si de doctrina aliqua, quatenus Judaica erat, ſeu Judæis eorumve legi, quà eorum erat, propria, rem ſumamus, nihil planè erit abſurdius. Quid enim omninò ejuſmodi in ſectæ Stoicæ dogmatis aut diſciplinâ? A ritibus Judaicis & Juris Phariſaici, quantum nempè Judæis erat proprium, apicibus erat ea planè alieniſſima. Nec catenus ſimile aut affine quid intercedit. Nonne igitur de eo, quod utriſque commune erat, eſt neceſſariò intelligendus Joſephus? Et videtur quidem de communibus aliquot tam contemplationis, quam actionis dogmatis? Quænam autem illa? Certè in Stoica diſciplina [r] occurrit de Deo, de Fato, de Anima, de humano arbitrio quæ Phariſæorum [s] ſententiis perquam ſunt affinia. De Virtutis præmio, ac vitiorum pœnâ, etiam alia. Hac item Manibus poſt mortem infligendâ, illo tunc accipiendo. Quæ planè Phariſaicæ ſeu Talmudicæ diſciplinæ conſona. Et quemadmodum apud Stoicos, uti etiam alios aliquot, obtinuit illud *ſecundum Naturam* [t] & [u] *Rationem*, id [u] eſt revera *ſecundum Naturæ*, atque *Rationis Humanæ parentem*,

[q] *Lib. 17. cap. 3. Holoſ. lib. 2. cap. 12. Et Videſis Nic. Serrarium Trihæreſ. lib. 2. cap. 5. & 6.*

[r] Conſulas *Lipſ. in Manuduct. ad Stoicam Phyſiolog. & Philoſophiam.*

[s] *Ioſeph. Haloſ. l. 2. c. 12. & Archæolog. l. 18. c. 2.*

[t] *Seneca de Vita Beata cap. 3. & 8. Et Epiſt. 5.*

[u] Videſis *eũ Epiſt. 65. & lib. 4. de Beneficiis cap. 7*

Digitized by Google

parentem, ſeu *Deum* vivendum, ita etiam apud Phariſæos ſeu Talmudicos, ſecundum normam ab ipſo Naturæ parente humano generi ſive inditam ſive indicatam, juxta ea, quæ inferiùs ſequuntur, vitam mortalium cuique ex obligatione eſſe tranſigendam. Quod ſanè dogma ipſam, quam tractamus diſciplinam & Jus omnium commune generatim complectitur. Nimirùm non ſolum Judæos, quorum reipublicæ tot Moſaica acceſſerunt, ut ipſis ſingularia, inſtituta, Probos ac Pios ex eorundem inſtitutorum obſervatione fieri aſſerebant, uti & ex violatione Improbos & Impios, verùm etiam reliquum genus humanum ex obſervatione atq; violatione Juris univerſalis, & politiâ & ritibus Judaicis immunis, atque diſciplinæ nemini non mortalium præſcriptæ, pariter Probum ac Pium, ſeu Impium & Improbum fieri, ac futuri ſeculi ſive præmium ſive pænam mereri. Unde fit quòd in libris Talmudicis [x] memorentur חסידי אומות העולם *Pii è Gentibus mundi*, eiſque ſimiliter ut Iſraelitis חלק לעולם הבא ſeu *Sors in futuro ſeculo*, id eſt, virtutis ſeu vitæ benè tranſactæ, præmium aſſignetur, uti & ejuſmodi impiis ſortis illius negatio. Quemadmodum etiam de philoſophorum aliquot ante Chriſtianiſmum ob vitæ ſanctitatē celebriorum ſalute pronuntiant patres [y] aliquot. Unde & Joannes Epiſcopus Euchaitenſis [z] de Platonis & Plutarchi ſalute precibus ad Chriſtum diſertè olim egit. Sed de Piis ejuſmodi è Gentilibus, plura, juxta Ebræorum ſententiam, infrà libro ſeptimo. Adeo demùm ut, tametſi ipſa Juris hominum juxta Ebræos univerſalis nullibi recenſeat Capita Joſephus, id nihilominus quod generatim Jus iſtud complecteretur, aut ſignaret, tunc forſan obſcuriùs indicari vellet, cum diſciplinam Stoicam ſeu in qua de virtute & vitio eorumque præmiis & pœnis, quà genus ſpectant humanum, diſputari ſolet, ita Phariſaicæ, id eſt quidem Talmudicæ, affinem fuiſſe ſcribebat. Quodnam igitur ſit Jus illud, quænam item ejuſce Capita, ſcitu non indignum eſſe, ex argumentis jam allatis, puto, ſit ſatis manifeſtum. Veruntamen nec ſine Monito hæc dicta, aut accepta ſunto. Abſit, ut rerum quis æſtimator iniquior exiſtimet, Diſciplinæ hujuſmodi (qualiſcunque ea fuerit) Ebræorum Præſtantiam heic ita prædicatam eſſe magnive faciendam nos velle, perinde

[x] *Maimonid. Halach.* Theſuba *c.* 3. & *Vide Obad. Bartenor. ad Miſn. tit.* Sanhedrin *c.* 10. & *Manaſſe Ben Iſrael. de Reſurrect. Mortuorum lib.* 2. *cap.* 9. & *lib* 3. *cap* 11.

[y] Præter *Clem. Alexandrinum. Strom. lib.* 6. *Vide ſis Robert. Holkotium ad ſent. Lib.* 3 *quæſt.* 1. *Franciſc. Collium lib. de animabus Paganorum* &c.

[z] *In Iambicis.*

perinde ac ſi eo nomine in ullis rerum Chriſtianarum diſcuſſionibus vim aliter,ſeu effectum ſortiri debeat,quàm ipſa ſacrarum literarum verique Chriſtianiſmi morumque in illum receptorum ratio ac autoritas admiſerit ſtatueritve. Nam hæc, ut vitæ Moralis ac Civilis Cynoſura, nobis ſequenda obſervandaque. Capita quidem diſciplinæ Ebræorum,quam exhibituri ſumus,quatenùs generatim tantùm ſingula ex avitis eorum traditionibus, ac ſcriptis depromuntur,Chriſtianiſmo, Veritati Catholicæ, & Moribus,quibus utimur,adeò ſunt,quod inferiùs liquet,conſona,ut ſi unicum,quod eſt de Membro Animalis hactenus Viventis, ſeu, ut volunt etiam aliqui,itidem de Eſu ſanguinis, excipias,non omninò ea diſſona ſic reperiantur. Sed verò, illud [a] rectiſſimè olim dictum *τοῦτό ἐστι τὸ αἴτιον τοῖς ἀνθρώποις πάντων τῶν κακῶν τὸ τὰς προλήψεις τὰς κοινὰς μὴ δύνασθαι ἐφαρμόζειν τοῖς ἐπὶ μέρους*, *Hæc eſt cauſa hominibus omnium malorum, quòd non poſſint anticipationes* ſeu *notiones communes* ſeu *generales ſingularibus adaptare*. Inde ſanè Capitum eorundem ex eiſdem traditionibus ſumptæ Interpretationes, Subtiliores Partitiones, Negotioſæque Scrupuloſitates, tametſi ſæpiùs quidem Chriſtianiſmo & Rationi,quam ſequi ſolemus,aut conſonæ ſint,aut non adverſæ,ſubinde nihilominùs ſunt,uti & aliæ apud Ebræos non paucæ, planè diſſonæ,necà viro Chriſtiano admittendæ. Unde etiam de Traditionibus ejuſmodi, uti itidem de Philoſophia, Monita habentur in Federe [b] Novo; ne ſcilicet inde doctrina Chriſtiana detrimenti quid capiat, ubi ſine delectu, id eſt,ſine Lydio Chriſtianiſmi lapide,in vitæ normam ſive hæc ſive illæ adhibeantur. Atque eam ob cauſam Cardinales Inquiſitores reipublicæ Chriſtianæ generales ſub Julio tertio Pontifice Maximo, in corpore Talmudico *adverſus Naturæ*,inquiunt [c], *& Honeſtatis leges ea concedi,quæ humanæ aures audire perhorreſcunt*. Quod,opinor,potiſſimùm ſumendum de interpretationibus aliquot, quibus concubitus nonnulli nefandi,idque maximè ex naturalis, quæ ex ſanguine pendet,relationis admiſsâ interdum abolitione civili (qua de re plura libro oſtendentur ſecundo & quinto) nefariè permittuntur. Quin inde aliaſque ob cauſas igni damnabant Cardinales Corpus illud; quod & non

[a] *Arriani Epictet. lib. 3. cap. 26.*

[b] *Epiſt. ad Coloſſ. Cap. 2. 8.*

[c] *Decret. 1563 in lit. Apoſtol. Directorio Inquiſ. ſubnexis fol.* 120.

E ſemel

ſemel antea, idque tam ab aliis [d] quàm à Pontificiis [e] factum. Lectio item ejuſdem & poſſeſſio à Pontificibus ſummis eſt aliquoties [f] interdicta. Idemque interdictum, opinor, etiamnum vim Romæ obtinet, cujus autor poſtremus Clemens octavus [g]. Sed anteà ex Pii quarti de libris purgandis, prohibendis, tolerandis conſtitutione, *Thalmud Hebræorum ejuſque gloſſa, annotationes, interpretationes & expoſitiones omnes, ſi tamen prodierint ſine nomine Thalmud & ſine injuriis & calumniis in Religionem Chriſtianam, tolerabantur.* Quæ quidem permiſſio per Pii quinti, Gregorii decimitertii, Sixti quinti, Urbani ſeptimi, Gregorii decimiquarti, atque Innocentii noni tempora pariter manſit. Sed ſimul ac in Pontificatum evectus eſt Clemens Octavus, ita permiſſioni illi derogatum eſt, ut omninò libri damnarentur, nec lectoribus jure pontificio ulteriùs paterent. Utut autem ſe res ea habuerit, nemo, puto, interea eſt hominum cordatiorum ſimul atque doctiorum, qui Traditiones atque Interpretationes, quæ in Talmude & Juriſconſultis Talmudicis reperiuntur, adeoque eas, unde diſciplina, quâ de loquimur, eſt conflata, penſiculatiùs in libera rerum indagine, & cum delectu prudenti conſideratas, lucem ſæpius præbere ſeriò ſtudioſis variam etiam & maximi faciendam, non libentiùs conceſſerit. Appello heic Paulum Fagium & Sebaſtianum Munſterum, hunc in Ebraici, illum in Chaldaici Pentateuchi & Capitum Patrum verſione, alia item eorundem opera, Joſephum Scaligerum in libris de Emendatione Temporum, ubi de Ebraicâ temporum ratione, atque ritu agit Paſchali, in Elencho Trihæreſii, Diatriba de Decimis, Animadverſionibus etiam Euſebianis & Canonibus Iſagogicis, Iſaacum Caſaubonum in Exercitationibus Baronianis, ubi de Proſelytis, Jure Regio, alia aliquot diſputat, Joannem Buxtorfium maximè in Bibliothecâ Rabbinicâ, & in Tiberiade, Gulielmum Schikardum in libro de Jure Ebræorum Regio, aliis ejuſdem lucubrationibus, Petrum Cunæum in libris de Republica Hebræorum, Joannem Druſium paſſim, Jacobum, & Ludovicum Capellos, hunc in Spicilegio, & Diatriba de Jephtis voto, illum in hiſtoria Sacra & Exotica, Joannem Cameronem, in Myrothecio, alibi, Sixtinum ab Amama in Antibarbaro, Samuelem Petitum in variis lectioni-

[d] *In Haſsia 1539. Conradus Huſerus de Impoſturis Iudæorum c. 6. & Videſis Sleidan. Comment. lib. 2.*

[e] *Sixt. Senenſ. in bibliotheca ſanct. l. 2. & 4.*

[f] *Videſis Laert. Cherubin. in Bullario tom. 1. p. 62. & 716. tom. 2. p. 452. tom. 3. pag. 25. Adde Proſperum Farinacium de Hereſib. quæſt. 180. §. 10. Eimeric. in Director. Inquiſ. l. 2. Indic. Expurg. Madriti. 1612.*

[g] *1593. Bullar tom. 3. p. 25. & vide Frãc. Magdalenũ in Elencho librorum prohibit. Romæ 1632. Iacob. Greiſer. de Iure & more prohibendi libros lib. 1. c. 16. & Nicol. Serrariũ in Rabbinis c. 33. & Bellarm. de mẽbris Eccleſiæ militantis l. 3. cap. 20.*

lectionibus, & Eclogis Chronologicis, Joannem demùm Cochium, Conſtantinum *L' Empereur*, quorum uterque integros etiam aliquot Miſnarum Tractatus & Gemararum fragmenta non pauca in ſummum rei literariæ commodum verterunt, ediderùntque. Atque in horum primariis habendus eſt Hugo Grotius, qui in eximiis illis de Jure Belli ac Pacis libris (à ſacra Indicis congregatione, quemadmodum & ſunt plerique jam citati, ante annos aliquot[h] etiam prohibitis) ipſam Ebræorum, quam exhibituri ſumus, diſciplinam è Talmudicis tangit, aliaque ex eorum ſcitis ad augendam etiam nonnullis Chriſtianiſmi rebus lucem[i] prudenter adfert. Plures ſcriptores ſatis celebres ex eis, qui perſuaſionis Romanæ non ſunt, heic in eandem rem jam memoratis adjicere, facile ſatis eſſet. Nec verò in Pontificiis deſunt, qui ſimiliter ſuppetias ſibi in rebus graviſſimis è Talmudicis latas voluêre. Sic Cardinalis illuſtriſſimus Baronius[k] ubi de ritu Paſchali, de *Sanhedrin*, ſeu ſynedrio Magno, de manuum Pauli artificio, & de corpore Chriſti in ſepulchro novo ponendo diſſerit. Sic Gilberdus Genebrardus[l], Nicolaus Serrarius[m], Joannes Morinus[n], Dionyſius Petavius ubi de anno, & menſibus Judaicis ad Epiphanium agit. Quales quantique viri ſanè univerſi! Nec quidem interdicta, quæ memoravimus, librorum Talmudicorum rerumque inde cum delectu ſumtarum, & ritè perpenſarum autoritatem qualemcunque magis minuunt, quàm olim edictum illud in Ariſtotelis Phyſices & Metaphyſices libros, quoniam tum Theologis illius ævi tum aliis diſplicuêre, eis dignitatem omninò ſuſtulit, quam paſſim & à multis ſeculis meritò ſunt ſortiti. Ante annos ſcilicet CCCXC. aut circiter, id eſt, ſub ipſum quo inſtitutum eſt Sorbonnæ collegium, prorſus damnati ſunt ejuſdem libri illi, ut Chriſtianiſmo nimis diſſoni, quod à Rogero Bachone Franciſcano, qui paulò poſt id tempus floruit Philoſophus & Mathematicus ſummus, didici. Verba faciens ille de variâ hominum ſeculorumque in libris rejiciendis admittendiſque ſententiâ, *Theologi*, inquit[o], *Pariſius & Epiſcopus & omnes Sapientes jam ab annis circiter quadraginta damnaverunt & excommunicaverunt libros Naturales & Metaphyſicæ Ariſtotelis, qui nunc ab omnibus recipiuntur.* Et alibi[p] idem; *Scimus enim*

[h] *Decreto Romæ, 4. Febr. 1627. apud Franciſcum Magdalen. in Elencho.*

[i] *De Iure Belli ac Pacis lib. 1. cap. 1. 16. cap. 13. §. 7. cap. 14. §. 6. &c.*

[k] *Tom. 1.*

[l] *in Chronologia, aliiſque ei ſubjunctis.*

[m] *In Opuſculis.*

[n] *De Pentateucho Samaritano & Exercit. Biblicis.*

[o] *Mſ. In Opere tertio ad Clem. P. P. 5. in Bibliothec.*

[p] *Mſ. de Vilit. Scientiarum.*

quod temporibus noſtris Pariſius diù fuit contradictum Philoſophiæ Naturali & Metaphyſicæ Ariſtotelis per Avicennam & Averroym expoſitis, & ,ob denſam ignorantiam fuêre libri eorum excommunicati & utentes eis per tempora ſatis longa. Summa demum eſt; ut in ejuſdem aliorumque, quibus aſſuetiores ſumus, veterum (ſive Philoſophi illi fuerint ſive Poëtæ, ſive Oratores, aliive) Libris, Diſciplinis, Sectis plurima occurrunt homini Chriſtiano & lectu jucundiſſima, & perquam utilia, quorum alia, ſed non citra Chriſtianiſmi morumque receptorum amuſſim, in vitæ ſive normam ſive exemplum, ritè adhiberi ſolent, aliis interea, nec quidem paucis iis, planè exploſis, ac, cum ceteris Gentiliſmi fæcibus, damnatis; ita pariter Diſciplina hæc Ebræis univerſalis, pro ſingulari gentis indole, more, genio, prærogativâ, alia atque alia habet Chriſtianiſmo plerunque conſona, alia haud parùm diſſona, quorum nihiloſecius neutra ſunt adeò rejicienda contemnendave, quin aut pro receptarum aliquot in Chriſtianiſmo ſententiarum ſive Confirmatione ſive Explicatione ſint meritiſſimò interdum recipienda, aut ſingularem ſaltem in liberrimâ, tum Veritatis, tum Errorum diſquiſitione, ac contemplatione, ſicut & reliquæ philoſophorum, ſive Barbaricorum, ſive Græcorum, ſive Latinorum, ſententiæ æquè non raro Chriſtianiſmo diſſonæ, locum qualemcunque debeant ſortiri. Ut fermè poëtæ veteres variaque Deorum hominumque in eis geſta legenda ſunt, juxta ea quæ de eis prudenter olim monuêre Plutarchus & D. Baſilius, in tractatibus ea de re ſingularibus. Quale itidem de Juris Ebræis, atque aliis gentibus Intervenientis interpretamentis, ac apicibus inferiùs ſuis in locis ſparſim oſtenſis eſt dicendum. Si cui verò heic dubium forſan occurrat, utrum Corpori & Scriptoribus Talmudicis hujuſmodi in rebus quatenus hiſtoricæ ſunt, id eſt, quatenus in eis pro Jure qualicunque Ebræis veteribus recognito atque uſitato traduntur, fides ſit habenda, eò ſcilicet quod Corpus illud, quà jam habetur contextum, ſcriptoreſque illi ceteri ſeculorum ſunt Templi Urbiſque excidio recentiorum (quâ de re conſulas autores imprimis, qui de Miſnarum & Gemararum conſcriptione diligentiùs, & datâ operâ [q] egerunt) næ is forſan etiam dubitabit de Juſtiniani ſeu Triboniani

[q] *R. Iehuda Levita in Sepher Cozri Part. 3. § 65. Moſes Maimonides in præfat. ad* ידי, *Moſes Mikotzenſis in præfat. ad Præceptorum, R. Abrahā Za-*

boniani fide, dum Modeſtini, Papiniani, Florentini, Alpheni, Proculi, Celſi, ejuſmodi aliorum, qui trecentis aut circiter ſunt Juſtiniano annis vetuſtiores, ſententias atque ſcita Juris alibi non reperta, nedum quando leges duodecim Tabularum, quæ plurimis etiam hoſce ſeculis antevertunt, in Digeſtis alibive enarrat, memoratve. Parilis ſanè fidei detrahendæ, atq; depretiandi ratio ſequeretur, quoties in Catenarum autoribus Patrum aliquot priſcorum nomina, quorum opera ac lucubrationes ipſæ alibi non extant, occurrunt; ſeu quoties ſimiliter apud Galenum, medicorum veterum, veluti Archigenis, Aſclepiadis, Philoxeni, Critonis, Lamponis, aliorum ejuſmodi, qui ipſo multò vetuſtiores alibi non habentur, medicamenta ac opiniones afferuntur. Simile in re Mathematica dicendum de Euctemonis, Metonis, Calippi, Eudoxi, Attali, aliorum id genus complurium obſervationibus ac ſcitis, quæ à recentioribus ntpote Ariſtotele, Hipparcho, Ptolemæo, Proclo, Pappo, Vitruvio, aliis ejuſmodi ſolummodò traduntur. Simile item de autoribus priſcorum ſeculorum innumeris, quorum ſive fragmenta ſive ſenſum beneficio recentiorum, veluti Athenæi, Laertii, Stobæi, Strabonis, Plinii, Plutarchi, Scholiaſtarum Græcorum, Agellii, etiam & Livii aliorumque aliquot hiſtoricorum tantùm debemus. Et rationem dubitandi, ſive in Jure, ſive in Theologia, ſive in re Hiſtorica ſive uſpiam alibi ex hac ſola cauſa (rebus ceteris, quæ circumſtant, fidei neutiquam refragantibus) admittere, nihil aliud eſt, quam univerſæ fermè antiquitati ipſique hiſtoricæ rerum veritati perperam nimis & moroſiùs reluctari.

cutbius in Sepher Iuchaſin, *R. Gedalia Ben Iechai in* Sepher Shalsheleth. Tzemach David, *Hieronymus de ſancta fide in Hebræomaſtigel. 2. Sixt. Senenſis in Bibliotheca ſancta lib. 2. tit. 2. lit. T. R. Ori Simonides in Calendario Palæſtino, atq; ibi Iacobus Chriſtmannus, Ioſephus Scaliger de Emend. Temp. lib. 7. p. 518. & 614. Ioannes Buxtorfius in Bibliotheca Rabinica lit.* ח. Adde *prolegomena noſtra ad libellum de Succeſſionibus, & Io. Morini promiſſa ad Calcem Exercitat. Biblicarum,* præter *Genebrardum & Chronologos aliquot alios qui Seculis ſecundo, tertio, & quarto res exhibēt Ebræicas.*

Cap. III.

Officiorum Humani generis Communium ſeu Juris Naturalis, *atque* Univerſalis Morum Philoſophiæ, *quatenus in* Ebræorum politiâ, *& diſciplina locum habuit*, Deſignatio Generalis, *cum* Difficultate *eam inde* eliciendi.

Et qualenam Jus illud Naturale, ac qualia Officia hominum omnium communia, ſeu Philoſophia Morum univerſalis, quam intelligunt heic Ebræi, fuerit, generali conſideratióne, antequam ad ſingularia Capita devenimus,

nimus, ritè capiatur, nec difficultas, quâ implicari neceſſe eſt, quotquot ſuo Marte Jus hoc, Philoſophiam, atque Officia è corpore Juris Moſaici, ſeu Pentateucho ſecernere contendunt, prætermittatur; illud eſt inprimis animadvertendum, contineri quidem in ſacro illo Corpore, ſeu Pentateucho, inter alia, quæ Ebræis ipſis fuêre propria, veluti Civilia ac Ritualia, ſeu Judicialia & Cæremonialia, etiam & Naturalia ſeu Moralia Jura ſeu Officia non magis ipſis, quàm Hominum univerſitati perpetuò obſervanda. Quemadmodum & de

[[r] *L. 9. ff. de Iuſtitia & Iure.*]

[[ſ] *Inſtit. tit. de Iure Nat. §. Ius autem Civile.*]

populis omnibus, rectè Gaius [r] & Juſtinianus [ſ]; *Omnes populi qui legibus, & moribus reguntur, partim ſuo proprio, partim communi omnium hominum jure utuntur.* Neque, opinor, an Jura ac Officia Naturalia ſeu Univerſalia inibi quidem utcunque contineantur, dubitabit mortalium, quibus Juris illud corpus innotuit, quiſquam, præter alaſtores illos, atque Humani generis peſtes, quibus, nec ſine

[[t] *Ariſtippus apud Laertiũ l. 2. Carneades apud Lactantium l. 5. c. 17. &c.*]

philoſophorum aliquot veterum [t] patrocinio, Naturalia ſeu Hominum Communia nulla ſunt Jura, nihil naturâ, aut per ſe juſtum, aut injuſtum, Turpe aut Honeſtum habetur, ſed Arbitrio, ac Virium humanarum, ſpreto omninò Juris nomine, Poteſtate, omnimoda ſic dicta tantummodo ſubniti videntur. Ceterùm cum illis agendi locus heic non eſt. Alii autem nunc integrum Decalogum, nunc tantùm partem ejuſdem, nunc pro multiplici ingenii ac pietatis diſcrimine, alia atque alia in corpore illo Moſaico reperta, ſive Naturalia ſive Univerſalia ſemper fuiſſe, ſive in horum claſſem recipienda volunt. Aut ſcilicet quatenus ibi ſcriptis mandata ſunt, aut quà in ſe vim ſeu indicem rationis complectuntur. Conſilium eſt quidem

[[u] *Conſtit. Apoſtol. lib. 1. c. 6.*]

graviſſimum vetus illud [u] de Federis veteris lectione, ἔϛω ζοι πρὸ ὀφθαλμῶν γινώσκειν, τί νόμος φυσικὸς καὶ τί τὰ τῆς δευτερώσεως, *ſit tibi ante oculos propoſitum, ut cognoſcas, quid ſit lex Naturalis, & quid Dentcroſis*, quo vocabulo ibi planè ea, quæ Judæis ſingularia fuerint, nec omnium communia denotantur. Verùm, cum in Corpore illo legum Ebræis in deſerto præſcriptarum, Naturalis ſeu Univerſalis nomine verbis expreſſioribus & apertis nullæ appellentur, atq; in hiſtoria, quæ ſcriptarum hanc legum lationem præcedit, ſeu Geneſin, Diluvium & ſequentia continet, interdictum habeatur, præter illud in

paradiſo

Digitized by Google

paradiſo primis parentibus datum, unum tantum & alterum (de quibus infrà) quod integræ hominum Univerſitati traditum eſt, atque è virorum ſanctorum, quæ ibi occurrunt, exemplis jura cetera, quæ in univerſum obligent, indicare (quod ut faciant perquam anxiè ſunt aliqui ſoliciti) ſit pluſquam difficile; fieri ſane nequivit, quin Jura, ſeu Officia illa Univerſalia ac Naturalia, atq; Philoſophia illa, quam tractamus, Barbarica non aliter fermè in Corpore illo Moſaico atque inter Civilia illa, atque Ritualia ſcriptis mandata latuerit, quàm aurum purum in coronâ illâ Diis vovendâ, quam ex ſolùm auro puro locârat faciendam Hiero. [x] Hiſtoria notiſſima eſt. Fuiſſe certè in ea aurum, argentum etiam fuiſſe, non omninò dubitabatur. At quantum auri, quantumque argenti ab artifice ſimùl commiſtum eſſet, res erat perquam difficilis, dignoſcere. Ea quidem res ſummo Archimedis ingenio tandem eſt deprehenſa. Hominis ſcilicet, qui ponderum, magnitudinum ac proportionum, id eſt, rerum, citra quas fruſtrà de quantitate auri in corona, niſi denuò liquata fuiſſet, quæſierat quis, erat callentiſſimus. Abſque Mathematico ejuſmodi fuiſſet, tale eſt veriſimilius tunc eveniſſe Syracuſis, quale dudum Romæ. Admiſti monetæ argenteæ nimii æris accuſabatur Monetarius. Is ab iis, qui rebus præerant, impetravit, ut duo conſtituti [y] Judices ſeorſim cauſam attentiùs examinarent, ſententiamque ſeorſim proferrent. Id ipſi juxtà facere, atque eodem pie uterque ex eiſdem actis causâ, atque libellis cognitis, & confeſſione rei auditâ, ſententiam quidem protulit; ſed prorſus abſolutoriam alter, alter euſque damnatoriam, ut plurima aureorum millia reipublicæ, adulteratæ monetæ nomine, à reo refundenda cenſeret, & tum bona ejus cetera fiſco addicenda, tum capitale inſuper infligendum ſupplicium. Ingens heic diſcrimen. Et à vero forſan uterque, licet pariter diligentiſſimus, immane quantum receſſit. Alterum, manifeſtò ſcimus. Atque aliis in rebus diſcernendis ſimile non raro accidit. Perplexa ritè extricare, Confuſa invicem diſtinguere, Veri ac Falſi confinia, horumque ſinuoſos anfractus ſatis habere exploratos, & demum ex eis, quæ ſuperſtruuntur, de Fundamentis ſeu Principiis rectè conjicere, res eſt perquam ardua, pænè inacceſſa, & mortalium pauciſſimorum. Id

[x] *Vitruvius lib. 9. c. 3. & Proclus ad l. 1. Euclid. lib. 2. cap. 3.*

[y] *I. Baptiſt. Villalpandus in apparatu Vrbis & Templi part. 2. l. 2. diſp. 1. c. 1.*

rum. Id quod in quæſtione, de Jure Naturali ex Civili aliquo ſimul, & Naturalis Juris corpore ſecernendo, jam memorata inprimis etiam obtinet. Aſſumatur exemplum, ſive ex Athenis, ſive è Roma veteri. Tàm heic, quàm illic leges fuêre X I I. Tabularum, aliæ. Atque ob populorum, qui eis uſi ſunt, ſingularem prudentiam, doctrinam, fortitudinem, ceteroſque virtutum apices, maximi eas paſſim facimus. Neque, quin Naturalia ſeu Univerſalia ſaltem aliquot jura intra earum cancellos deſignentur, ſolemus dubitare. At verò hæc ex illis ſecernere, atq; ad amuſſim juxta autorum, atque eorum, qui illis uſi ſunt, mentem diſterminata ob oculos ſtudioſis ponere, id quidem pluſquam Archimedéum eſt, nec faciliùs forſan, quàm Ancile illud è cælo delapſum à ceteris, quæ Mamurii artificio adeò ei ſimilia facta ſunt, olim diſtinxiſſe, aut Ægyptiis ſingula cujuſque, poſt Nili inundationem, jugera, ante Geometriæ inventionem, internoviſſe. Ceterùm diſquirentibus circa Jura Naturalia ſeu Univerſalia in legibus illis, ſive Atticis, ſive Romanis comprehenſa, nihil, puto, fuiſſe prius in votis (ſi modò omninò ſperari potuiſſet) quàm ex ipſorum, quos tanti faciunt & qui, legibus eis uſi, conditores nominis ampliſſimi oſtentant, ſcitis atq; diſciplina ediſcere, quid in illis quantumque ſigillatim pro Naturali ſeu pro Officiis omnium hominum Communibus, ſeu Philoſophia Univerſali, & quid quantumque ſeorſim pariter pro Civili tantum, ac Rituali, ſeu Genti, cui præſcriptum eſt proprio ac peculiari, eſſet ſumendum. Neutiquam quòd inde res ſic prorſus definita foret, ut in eorum verba quis ſtatim juraret, ſed ut liberè nihiloſeciùs philoſopharentur omnes, ac quid ſtatuendum, pro viribus undiquaque, ut in diſcuſſionibus ceteris, porrò quærerent. Veruntamen, ſive ſcientiâ ſibi præeuntes, in hujuſmodi diſquiſitione, interim diſquirentem quempiam habuiſſe illos, qui & tantâ ſapientiæ ſcientiæque gloriâ alios excelluerunt, ipſaſque, de quibus ſic quæritur, leges ad poſteritatem tranſmiſerûnt, ſive adverſa eorum ea de re aut diſſona placita, atque rationes certò reſciviſſe, tum jucundum, tum perquam utile fuiſſe ſeriò contemplanti facilè, opinor, concedetur. Id quod manifeſtò agnorunt, quotquot diverſiſſimas philoſophorum, qui in populis jam dictis florentes de

tes de Jure Naturali, atque Officiis omnium hominum communibus diſputarunt, opiniones diligenter ver[illegible]ti ac perpendentes, ſuis juxta Capite primo oſtenſa, interſeruerunt. Scilicet etiam lacera diſtractarum nimiùm opinionum fragmenta magni æſtimarunt, cum nec Theologorum, nec Philoſophorum, nec ferè Scholæ eorum cujuſpiam, nedum populi integri ex aliqua eorum diſciplinâ edocti hâc in re definiendâ conſenſum reperirent. Et ſanè, quale de Atticis, ac Romanis legibus diximus, eorumque philoſophis, ac moribus, tale de Gentibus, quantum ſcio, univerſis aliis eſt dicendum, præter Ebræos unicos. Nullibi ſcilicet ex aliis cujuſpiam gentis inſtituto, ſeu Philoſophia, ſeu Theologia, ſeu Juriſprudentia in eâ recepta, certa haberi, atque ſubtiliùs ſic definita Juris Naturalis ſeu omnium mortalium communis Capita, ac ſeorſim à ceteris ſic conſenſu publico diſtincta, ut ejuſdem veluti Corpus Singulare, Simplex, & perpetuò ſibi Simile tum Nomine, tum Uſu per ſe tàm autoritate dignoſcatur, quàm diſciplinâ publicâ, & in publicâ rerum adminiſtratione ſigillatim ac ſolùm, atque eo nomine à ceteris diſterminatum, adhibeatur. Commiſcentur paſſim, in libris, quos vulgò terimus, Capita, qualiacunque ſunt ea, cum Civilibus, è Moſaicis tranſlatis, Evangelicis, Eccleſiaſticis, Gentium. Et de diſtinctione perquàm diverſimodè à ſcriptoribus agitur. Quin habetur quidem in titulis aliquot, tum Juris Cæſarei, tum Pontificii Jus Naturale; quod tamen in incerto nimis in eis relinquitur. Et quanquam in aliquot Capita Juris, etiam Naturalis adeoque Univerſalis nomine, conſenſus interdum ſcriptorum vulgò reperitur, id tamen interea advertendum eſt, ut numeri alicujus aut magnitudinis incognitæ pars nulla, quà pars & quota eſt, ſatis cognoſcitur, ſic nec Juris cujuſcunque Generis capitum aliquod ſatis, atque, ut oportet, undiquaque internoſci, niſi etiam, quot fuerint, & quænam ejuſdem generis cetera, pariter dignoſcatur. Nam alterum alteri ſæpiùs temperamento eſt, & interpretis vicem non rarò ſupplet. Ebræi autem Juris Moſaici, quatenus Moſaicum eſt, atque in Federe Veteri ſolùm conſcriptum, corpus integrum ſibi peculiare[z], faciunt. Cæterùm quaſi in numerato ſeorſim habent ipſi, idq; non è diſciplina ſua tan-

[z] *R. Iehuda in* Sepher Cozri *part. 1. §. 101. & Talmudici paſſim.*

F tùm um-

tùm umbratili, ſeu Scholarum inſtitutis, verùm etiam ex publica câque vetuſtiſſima rerum, quoties cum Gentilibus ſeu Gentibus aliis eis erat agendum, adminiſtrationis ratione, Jura quædam certa ac definita, quæ omnium hominum, tàm Gentilium, quàm Judæorum, eſſe volunt communia מצות בני נח eis dicta, id eſt, *Præcepta*, ſeu *Iura Noachidarum*, ſeu *Filiorum poſterorumve Noachi*; quo nomine univerſum genus humanum, poſt diluvium, venire palam eſt. Hæc ſcilicet volunt tum ad tempus illud תהו ſeu *vacuum* eis dictum, id eſt, totum illud, quod rerum conditum, & legis ſcriptæ dationem intervenit, tum ad ſequentia ſecula attinere; ita ut legis ſcriptæ datio partim eſſet horum iteratio, partim ceterorum, quæ ipſis propria, acceſſio, & ſuperſtructio. Atque ex hiſce conflantur Officia illa univerſalia, ac philoſophia Moralis, ac Civilis, quâ genus humanum ab ipſis rerum initiis teneri pariter, tum invicem inter ſe, tum erga Numen ſanctiſſimum, docent; ut in ſequentibus fuſiùs oſtenditur. Nihil quidem in Officiis eis reperitur, de quo in ſcriptis Moſaicis itidem non cautum eſt. Sed Moſaica conjuncta ſimul immiſtaque habent, quæ Reipublicæ ſuæ propria, eique tantum Civilia fuêre perplurima. Noachidarum autem Juris capita ſeorſim exhibita, & Simpliciora interdum faciunt, & aliis, quàm Moſaica ſibi adeò ſingulariter aptata, interpretationibus non rarò explicant. Naturale autem id, ad eorum mentem, appellamus nos atque univerſale, quoniam τὸ μὲν φύσει ἀκίνητον καὶ πανταχοῦ τὴν αὐτὴν ἔχει δύναμιν, ὥσπερ τὸ πῦρ καὶ ἐνθάδε καὶ ἐν Πέρσαις καίει (quod ait Ariſtoteles[a], de Jure Naturali obligativo verba faciens) *quicquid eſt ex natura* ſeu *Naturale, immobile* ſeu *Immutabile eſt, & nullibi non eandem vim obtinet, quemadmodum ignis, & heic, & apud Perſas pariter urit.* Unde & rectiſſimè ipſi alibi[b] aliiſque Græcorum, Jus hoc dicitur ὁ κοινὸς Νόμος ſeu *Ius commune*, & ſemper vim eo nomine etiam paſſimquè ſortiri. Neque enim, ſi Obligationem ipſam ſolùm ſpectes (nam diffuſiſſimæ morum pravitatis rationem hac in re præfiniendâ habent nullam Ebræi) minus cenſent immutabile Jus hoc, ſeu minùs vim ſuam ubique gentium ſemperque obtinere, quàm ignem ubique urere. Sed hâc de re plura in ſequentibus. Juris hujus apud eos Capita Illuſtriora

[a] *Nicomach. 5. cap. 10.*

[b] *Rhetoric. l. 1. cap. 11. & 13. & Videſis Alex. Aphrodiſæū de Anima lib. 2. cap. 42.*

ſtriora ſeu Majora ſint, de quibus ſatis inter cunctos eorum convenit. Alia item Obſcuriora, ſeu minorum veluti gentium accedunt. Singula inferiùs cum Partibus, in quas diſtribuuntur, cum Appendicibus, quas perpetuas, ac neceſſarias habent comites, & demùm cum exegeſi Talmudicâ trademus, ſimulatque de Variâ hominum, adeoque & Singulari Ebræorum ipſorum, & à compluribus aliis diſſonâ, in Generali Juris Naturalis ſeu Univerſalis, qualiacunque fuerint revera ejuſdem Capita, Deſignatione definitioneque, ratione ſummatim viderimus.

Cap. IV.

Jus *Hominum* Naturale *ſeu* Univerſale *ex* Aliorum Animantium actibus, *ac uſu non omninò eliciunt* Ebræi, *neque* Jus *aliquod* Hominum, ac Brutorum commune *agnoſcunt, nec* pœnâ *ſic propriè dicta* Bruta *affici. Interſeritur de* Libertatis, Juris, Obligationis, Pœnæ, Permiſſionis, *&* Actuum, ſive hominum, ſive Brutorum, *Notionibus, quatenus earum heic uſus neceſſarius, Diſſertatio.*

IN deſignatione, atque definitione Juris Naturalis, quæ apud ſcriptores ſolet diverſimodè occurrere, alii ex Aliorum Animantium actibus, ac uſu Jura hominibus aliquot Naturalia petunt; alii Juris Naturalis Corpus è Moribus omnium, ſeu plurimarum Gentium communibus; ex Naturali Ratione, ſeu recto ejuſdem uſu alii; & demùm alii è Naturæ, adeoque Naturalis rationis Parentis, id eſt, ſanctiſſimi Numinis Imperio, atque Indicatione. Quod ad Animantia cetera heic attinet; obvium eſt apud Juriſconſultos, tàm Orientalis [c], quàm Occidentalis [d] Imperii, *Ius Naturale eſſe, quod Natura omnia animalia docuit, atque jus iſtud non humani generis eſſe proprium, ſed omnium animalium, quæ in terra, quæ in mari naſcuntur, avium quoque commune eſſe.* Unde etiam habent illud, *hinc deſcendit Maris, atque fœminæ conjunctio, quam nos matrimonium appellamus, hinc liberorum procreatio, hinc educatio. Videmus enim, cetera quoque animalia, feras etiam, iſtius juris peritia* (ſeu, ut nonnullis, legitur *perita*)

[c] Baſilic. lib. 2. Harmenopul. Prochir. lib. 1. tit. 1.

[d] L. 1. D. de Iuſt. & Iure, & Inſtit. de Iure Natur.

 cenſeri.

Digitized by Google

cenſeri. Accedunt, quæ in ſui tutelam Bruta faciunt, atque in poſterorum conſervationem, Apium item reſpublicæ, Columbarum conjugia, id genus reliqua. Hæc ſcilicet dum ſimilitudinem quandam rei, quam pro jure Normaque vivendi accipiunt homines, id eſt, *μιμήματα τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς vitæ humanæ imitamenta*, ut habet Ariſtoteles[e], ſeu *Virtutum Simulacra*, ut Cicero[f], exhibent, etiam & Juris, adeoq; hominum, ceterorumq; ſimul animalium communis, ac naturâ in ipſis brutis pariter ſubnixi nomen ſubinde induunt. Nec rarò tàm apud Theologos Chriſtianos, quàm Juriſconſultos, alioſque, mentio fit Juris Naturalis velut ita hominum, ceterorumque animantium communis. Atque ex horum actibus de illorum jure etiam ſtatuitur. Quâ de re plura item capite proximo. At verò uſus ſeu actuum aliorum animantium ratio ab Ebræis nulla eſt omninò heic habita, nec jus eſſe aliquod hominum, ac brutorum commune, ſeu utriſq; naturale ullatenùs agnoſcunt. Neque ex jure aliquo, (quod totum rectè verſari volunt circa איסור והיתר ſeu *licitum atque illicitum*,) ſed è propenſione, ac inclinatione tantùm, animantium ceterorum actus, evenire. Ut verò, tum eorum, tum aliorum Rationes, tàm ea de re, quàm de aliis aliquot, quæ in qualicunque hac de Juris Naturalis ſeu Univerſalis, ſive Ortu, ſive Sedibus originariis indagine prævia, mox ſequuntur, faciliùs intelligantur, nec intereà, aut obſcuritate laborent, aut perplexitate; præmittere viſum eſt, atque compendiò explicare quaſdam Rerum ſimùl, atque Vocabulorum notiones, ſine quibus ritè conceptis, fruſtrà nimis de Juris cujuſcunque, quod ſive ad Hominum, ſive ad Brutorum actus ſpectet, propriè dicti naturâ agitur. Eà ſiunt, præter Jus ipſum generatim, quà ſive hæc ſive illos reſpicere omninò videatur, ſumtum, LIBERTAS, OBLIGATIO, POENA, PERMISSIO, & demùm ACTUS Brutorum pariter ac Hominum. Horum ſcilicet omnium notiones, quatenus earum heic uſus eſt neceſſarius, reſectis ac ſepoſitis, quibus intricari ſolent, appendicibus, & circumſtantiis huc non attinentibus, velut in tabellâ ſatis apertè, & diſtinctè conabimur depingere. LIBERTATIS nempe heic notio, aut Abſoluta eſt, ac Simplex, aut Reſtricta, & Temperata. Abſoluta; velut in priore illa Florentini, ac Juſtiniani

[e] *Lib. 9. de Hiſt. Animalium cap. 7.*

[f] *Lib. 2. de Finibus.*

ſtiniani Libertatis definitionis [g] parte, qua dicitur *Naturalis facultas ejus, quod cuique facere lubet*, ſeu φυσικὴ εὐχέρεια συγχωροῦσα πράττειν ἃ βούλεται *naturalis facultas cuique permittens facere, quæ velit*, ut vertit Theophilus Anteceſſor; ſeu, ut melius in Baſilicis, τοῦ ποιεῖν ὅπερ τις βούλεται *ejus faciundi, quod cuique facere lubet*. Juxta quod & illud apud Dionem Chryſoſtomum [h]; τὸ ἐλεύθερον τὸ μηδενὸς ὑπήκοον, ἀλλὰ πράττειν ἁπλῶς τὰ δοκοῦντα ἑαυτῷ *Libertas eſt nemini obtemperare, ſed ſimpliciter facere, quæcunque ſibi placuerint*. Et Cicero [i]; *Libertati proprium eſt, ſic vivere, ut velis*. Hac quidem notione libertas pariter in Brutis, atque Hominibus concipi poteſt; nullo nimirùm accedente Jure, quod, ſive horum voluntatem, ſive illorum appetitum, ac propenſionem, quæ voluntatis planè inſtar ſatis agit, omninò cohibeat. Concipi dico. Nam neceſſariam de interminatâ utriſque hujuſmodi libertate, atque diſſertationi inſervientem conceptionem tantùm ejuſmodi ſupponimus, ut fere geometræ demonſtraturi quid lineam ſæpiùs in infinitum excurrentem. Reſtrictæ autem Libertatis notio eſt, cum Libertati, quam ita ſupponimus, adjicitur id, quod in memoratâ definitione ſequitur temperamentum, *niſi ſi quid vi, aut Iure prohibetur*. Ad hunc locum Vis, quatenus injuria in ea contineatur, non ſpectat. Jus autem quod, qualem jam concepimus libertatem abſolutam, ſic temperare poteſt, qualicunque id fuerit nomine, ſive Naturalis, ſive Civilis alio-ve aliquo appellandum ὁ τῶν πραγμάτων κανών ἐστι δίκαιος [k] *rerum gerendarum eſt ipſa regula juſta*, ſeu Norma, & amuſſis, juxta quam Libertas ſic concepta adeò præſcripto ejuſmodi jure (quiſquis ejuſdem autor fuerit) minuitur, ut non ſolùm Juſſa, atque Interdicta inde ſuperinducantur, ſed etiam ſimùl indicentur Permiſſa. Undenam autem Juſſis, ac Interdictis, quæcunque demùm Naturalia ſeu Univerſalia fuerint, autoritatem accedere velint Ebræi inferiùs oſtendimus. Nam ſufficit heic, ut de Effectibus duntaxat generalioribus Juris qualiſcunque, atque undecunque conſtituti in rem præſentem videamus. Neque eſt quod de Cauſis Juris (quas infra juxta Ebræorum mentem damus) ſimus hoc in loco ſollicitiores. Tàm verò Juſſa, quàm Interdicta illa unico ſatis nomine prohibendi in memo-

g *L. 5. D. de Statu Hominum, Inſtit. de Iure Perſon. §. & libertas.*

h *Orat. 14.*

i *De Officiis 1.*

k *Dio Chryſoſt. Orat. 75.*

Digitized by Google

rato Libertatis abſolutæ temperamento illo, *niſi ſi quid Iure prohibetur*, nemo non videt, comprehendi. Nam & Juſſum violari prohibetur, uti & Prohibitioni obtemperari jubetur. Ex Juſſis ejuſmodi, ac Interdictis evenit, ut deſignata habeantur quædam Bona non tantùm Utilitatis causâ, ſed etiam Honeſtatis ſimul, & Officii ex obedientiâ debitâ præſtandi nomine, ſecundum Jubentis (ſive is Numen ſit, ſive Homo, cui legitima poteſtas) mentem amplexanda obſervandaque, quædam itidem Mala ac Turpia ſic fugienda evitandaque. Unde planè Jus conflatur Obligativum. Atque ex Jure ejuſmodi Obligativo, juxta varios ejuſdem capitum ſenſus atque actus, circa quos illa verſantur, oritur OBLIGATIO, quod *Iuris vinculum*[l] *eſt, quo neceſſitate adſtringimur* alicujus rei faciendæ, obſervandæ, præſtandæ, fugiendæ. Adeò ut, quemadmodum ex Jure hoc ipſo efficitur in Rebus, ſeu Actibus diſcrimen Boni ejuſmodi & Mali ſeu Turpis & Honeſti, ſic in Perſonis naſcatur inde ad officium exequendum Obligatio & Debitio, quæ primaria eſt inter eas & Jus Relatio. Nam Obligationes ſingularium, quæ ex Contractu ſingulari, ſeu delicto naſci ſolent, ideò inde naſcuntur, quia ex generaliori Jure præeunte (qualecunque id fuerit) præſtitutum reperitur contractus generatim ſervandos, delicta verò fugienda. Quemadmodum ex præmiſſis univerſalibus naſcuntur concluſiones ſingulares. Ex Obligatione autem ejuſmodi, ſeu eo, quod eſt, neceſſitate ſic adſtringi, haud concipi poteſt, quin POENA aliqua, idque ex præſtituto, ſive expreſſim, ſive tacitè violationi immineat. Nam quatenus facultas faciendi quod velis ipſe, ſeu libertas abſoluta, ex Jure quocunque, ſive tollitur, ſive temperatur, eatenus ſaltem neceſſe eſt, ut in Reſtrictam ea tranſeat & cohibitam. Ex Jure autem cohiberi, & obſtringi quempiam (qua in re Obligationum ſubſtantia[m] conſiſtit) citra Pœnam aliquam alicunde violationi imminentem, quæ ſcilicet Obligationi inſerviat, ne comminiſci, ſi rectè intuemur, quis po[illegible]. Unde Ebræis etiam חייב quod obligatum denotat, *pœnæ obnoxium eſſe* pariter ſignificat; uti & ἐνοχὴ & ἔνοχος quæ Juriſconſultis Græcis *Obligatio* ſunt, & *Obligatus*, etiam id quod eſt pœnæ, ſeu Juri minis obnoxium eſſe, ſignantiùs interpretantur. Et appoſitè ad temperamen-

[l] *Inſtit. & D. tit. de Obligationibus l. 3. &c.*

[m] *L. 3. D. tit. de Obligationibus.*

Digitized by Google

mentum illud Libertatis *niſi ſi quid Iure prohibetur*, Conſtantinus Harmenopulus, Judex olim Theſſalonicenſis; *νόμῳ*[n] inquit, *ὅτι τιμωρείων ἀπειλαῖς εἴργομαι πράττειν ἃ βούλομαι Iure; nam ſuppliciorum minæ impedimento mihi ſunt, quo minùs faciam, quæ volo.* Atque ad eandem mentem interpretes ibi recentiores. Neque ſanè Juris Obligatio ſine Pœnæ alicujus violationi imminentis ratione (quâ contineri nemo non videt, pro vario ſcilicet rerum ac perſonarum genere, Liberationem, Remiſſionem, Novationem, Acceptilationem, & ſi quæ cætera, ſive perimunt, ſive differunt pœnæ irrogationem, non præſtanti ſeu violanti aliàs debitam) mortalibus magis poteſt fingi, quàm in Relatis paternitas ſine filio. Actiones autem & Coercitiones forenſes, quæ inde ſequuntur, veluti exactiones, & quæ alia ſententiis latis non obtemperantes cogere ſolent, pœnis ſeu eorum rationi meritò adnumerantor. Neque omninò adverſatur, quod apud Juriſconſultos Cæſareos[o], etiam ex veterum mente, de diverſis Obligationis Naturalis & Civilis effectibus occurrit. Nimirùm Obligationem Civilem ſemper parere Actionem, & cum Naturali conjunctam etiam Exactionem; Naturalem autem, quamdiu ſimplex fuerit, plerunque neque Actionem parere, nedum Exactionem, adeoque nullam inducere violationi Pœnam Pœnæve umbram. Sed tantùm producere Exceptionem, atque impedire Soluti repetitionem, quæ ad pœnæ rationem non attinent. Naturalis tantùm obligationis ex contractu exemplum habent, ubi quis[p] Pupillo credat pecuniam ſine Tutoris autoritate, atque is eam male conſumat, aut ſi frater credat fratri, dum uterque in Patriâ poteſtate. Obligationis ejuſmodi item memorant ex teſtamento[q], minus ſolenni, ſeu quod ſolennitatibus à jure civili præſcriptis caret. Scilicet tametſi legatario ex jure civili actio non competit, naturaliter nihiloſecius obligari hæredem, ſeu in bona ſucceſſorem legata præſtare. Ex delicto itidem; veluti ſi filius nondum emancipatus aliquid ſurripiat patri, aut ſervus domino. Quas inter perſonas ſcilicet actio locum non habet. Nudum etiam pactum, ſi vis, adjicias. Sed hæc, inquam, nihil adverſantur eis, quæ de Obligatione, & qualicunque ſimul & perpetuâ ejus comite Pœnâ alicundè imminente diximus.

[n] *Prochir. Iuris lib. 1. tit. 18.*

[o] *Dd. ad tit. de Obligationibus. Videſis l. 46. D. tit. de cōdictione indebiti, l. 95 D. tit. de ſolutionib⁹ & lib. 5. 4. & 5.*

[p] *Mynſinger. ad Inſtit. tit. de Obligationib⁹ in princ.*

[q] *gl. l. 1. D. de Cōdict. indebiti Bald. in l. ſi poſt diviſionem facti C. de Iuris & facti ignorantia, Iulius Clarus ſentent. lib. 3. quæſt. 90. n. 1.*

Etenim

Etenim Juriſprudentia definiebatur *tàm*[r] *Divinarum quàm Humanarum rerum notitia, juſti atque injuſti ſcientia.* Ea autem olim viguit maximè in Pontificum collegio, quod de Jure reſpondebat, ut ex Livio[s], & Pomponio[t] ſcimus. Hinc fiebat, ut tàm Jus Divinum, quàm Humanum adeòque omnimodum docerent iidem Juris ſeu Juſtitiæ utriuſque antiſtites, adeoque de Jure, ac Officiis tàm erga Numen, quàm erga Homines, ſive Naturaliter, ſive Civiliter obſervandis, ac de Pœnâ, quæ violationi immineret ſive à Numine, ut Naturæ totius parente, & Rectore, ſive ab Hominibus infligendâ monerent. Unde Ulpianus juxta mentem ceterorum, qui ex illo Collegio in poſteritatem ſunt propagati Juriſconſulti, *Juſtitiam*, inquit[u], *colimus, & boni, & æqui notitiam profitemur æquum ab iniquo ſeparantes, licitum ab illicito diſcernentes; bonos non ſolum metu pœnarum, verumetiam præmiorum quoque exhortatione efficere cupientes; veram, niſi fallor, philoſophiam non ſimulatam affectantes.* Quæ cum ita fuerint, mihi ſanè ſatis eſt perſuaſum, ex hac ratione eveniſſe, ut, dum à naturæ parente, ſeu Numine Jura aliquot Obligativa præſtitui agnoſcebant, adeoque naturalia appellitabant, (qua de re plura inferiùs,) ſed nihiloſecius ex obligatione ſolum naturali Exactionem & Actionem, quæ Coërcitionis & Violationis pœnam ſuppleret, ſic negabant, hoc intereà tantùm innuerent; Civilem nempe, ſeu forenſem obligationibus ſimpliciter naturalibus ejuſmodi Pœnam, ſeu Coërcitionem quidem inſervire nullam. Veruntamen imminere nihiloſeciùs pœnam qualemcunque aliunde, ſcilicet à Rectore Mortalium ſupremo, id eſt, à Numine ſeu Naturæ totius parente expectandam. Ob ea nempe violata, ad quorum obſervationem ex Obligatione, quam ita vocabant, Naturali, qualiſcunque ea fuerit, ſeu ut Chriſtiani dicimus ex Nexu Conſcientiæ, ſeu Conſcientiæ Foro, is qui violârat propriè eſſet adſtrictus. Unde & benè Theologi interdum[x] obligationem Juriſconſultis Cæſareis Naturalem dictam, eandem cum nudo conſcientiæ nexu, ſeu eo, quo ad juſſa Numinis implenda tenemur, faciunt. Quemadmodum etiam philoſophi veteres expreſſim τὸ ζωειδὲς αὐτὸ *Conſcientiam ipſam* pro Naturalis officii, ad quod quis obligatur, menſurâ ſumunt. Ut vi-

[r] *Inſtit. tit. de Iuſtitia & Iure.*

[s] *Lib. 1.*

[t] *L. 2. §. omnium D. de Origine Iuris.*

[u] *L. 1. D. de Iuſtitia & Iure §. 1.*

[x] *Leſſius de Iuſtitia & Iure lib. 2. c. 19. & videſis Franciſc. Suarez. l. 2. de legibus c. 9. §. 6.*

Ut videre eſt inprimis in præſtantiſſimo illo ad carmina Pythagorica Hieroclis commentario. Et niſi Obligationis apud Juriſconſultos Naturalis interpretatio hujuſmodi admittenda fuerit, quorſum cedò de æquitatis vinculo, ut de eo, quo ſolo ſuſtinetur obligatio naturalis, loquitur Papinianus[y]? Qualenam in Jure vinculum ejuſmodi (quod & conventionis æquitate, ut ait ille, quandoque pariter diſſolvitur) fingi poteſt, niſi juris alicujus, ſive Humani, ſive Divini coercitionem ſeu pœnam alicunde inſervientem, & violationi debitam velis itidem ſubſtitui? Neque ſanè aliter voluêre veteres illi. Etenim non ſolum in Chriſtianiſmo, Judaiſmo, & Mahumediſmo, verùm etiam in Theologiâ, ac Jure Græcorum, & Romanorum veterum, (apud quos ſcilicet viguit illud de Obligatione Naturali,) aliarumque ferè gentium, ſeu in Paganiſmo, & Numen eſſe ſive Unicum[z] ſive Plura, & Numinis vindictam Officii, Juriſque neceſſariò, ſeu ex vinculo, aut obligatione obſervandi violationem conſequi, id eſt, Deum eſſe & remuneratorem, credebatur. Quorſum aliàs tot victimæ, ac februa, quæ peccata diluerent? Obvium eſt illud Virgilii[a] de Manibus.

[y] *L. 95. Stichum D. tit. de ſolut. & liberat. §. 4.*

[z] *Ariſtot. de Cœlo lib. 1. text. 22.*

[a] *Aeneid. 6.*

Ergo exercentur pœnis, veterumque malorum
Supplicia expendunt; aliæ panduntur inanes
Suſpenſæ ad ventos &c.———

Pariter etiam de vivorum pœnis cælitùs irrogari ſolitis, ubi de Diris loquitur[b], quæ ad Jovis ſolium apparent.

[b] *Aeneid. 12.*

———*acuuntque metum mortalibus ægris*
Si quando lethum horrificum, morboſque Deûm Rex
Molitur, meritas aut bello territat vrbes.

Et Cicero[c]; *Perjurii Pœna Divina exitium, humana dedecus eſto.* Quin obligationem eſſe naturalem, quâ juramenta ſervare homines adſtringerentur, dum de pœna ſic locutus eſt divinâ, exiſtimaret, nullus dubito. Et Agrippinæ umbra, ex receptâ de vindictâ divinâ ſententiâ, apud Senecam[d], *ultrix Erinnys impio dignum parat Letum tyranno.* Innumera ſunt ejuſmodi alia. Et Gentilium heic ſententiam mximè ſcimus, tum ex egregiâ illa Plutarchi *de his, qui ſerò à Numine puniantur*, diſſertatione, tum philoſopiâ apud

[c] *De legibus lib. 2. Adde Metellum apud Agellium lib. 1. cap. 6. in fine.*

[d] *In Octavia act. 3.*

Digitized by Google

Hieroclem Pythagoricâ, Platonis Phædone, Phædro libris de Republica[e], & de Legibus[f], ut quamplurima de Adraſtea, Nemeſi, Minoe, Rhadamantho, Eumenidibus, Tartaro, aliis, nunc ad mortuorum, nunc etiam ad ſuperſtitum delicta, & ſcelera, atq; pœnas eo nomine à Diis irrogatas attinentibus, quæ apud Tragœdos, alioſque paſſim occurrunt, prætermittamus. Vide inprimis, quæ ea de re ex Græcis collegit Joannes Stobæus[g]. Neque erat ſanè, quod Juriſconſultus Cæſareus Clariſſimus negotium ſibi de obligatione Naturali faceſſens negaret, eam, ſi naturam vocabuli ſpectemus, rectè appellari Obligationem, *Quia tum demum verè*, ut inquit[h], *eſt hujuſmodi, cum neceſſaria eſt, & in invitum ſatis habet firmitudinis.* Quam ei ineſſe negat, quippe cui deeſt Civilis coercitio ac pœna. Etenim tametſi in invitum non habebat ſatis ex jure Civili, ſeu in Civili foro firmitudinis, modo nihilominus, quem memoravimus, eoque Paganorum ſententiæ de pœnâ violationi imminente receptiſſimæ perquam conſono, firma habebatur planéque Obligatio. Quemadmodum & apud Chriſtianos, tàm Obligatio ſolius Conſcientiæ, quàm Civilis firma habetur. De Obligatione Naturali, quam propriè ſic dictam verè obligare ſtatuerunt veteres, veluti in exemplis allatis, aliiſque id genus, ſemper loquimur, non de Obligationis Naturalis vocabulo per abuſionem interdum uſurpato de eo, quod naturâ quidem honeſtum eſt, nec tamen interim debitum nuncupandum; velut beneficio vicem rependere, etiam & beneficium ritè collocare. Cujus generis eſſe quamplurima, nemo non videt. Atque diſtinctio hæc[i] inprimis eſt heic advertenda. Ex inducto, juxta jam dicta, qualicunque jure Obligativo, Actus, quotquot eorum, quos anteà omninò liberos, ſeu omnimodo & Juſſu & Interdicto ſolutos, in libertate abſoluta, notionis causâ, ſuppoſuimus, nunc reſtricti ſunt, in Malum culpæ, ſeu Turpe juxta conſtituentis, quiſquis ille fuerit, mentem tranſeunt; tum exiſtente inde Obligatione ad id, quod ſive Jubetur, ſive Vetatur, ſecundum conſtituentis itidem mentem, nomine Boni ac Honeſti, ut dictum eſt, ex officio Obſervandum, & ad Violationem, nomine Mali ac Turpis, Fugiendam; tum Violationi imminente Malo Pœnæ, non ſub ratione Damni tantùm,

[e] *Lib.* 10.
[f] *Lib.* 2.
[g] *Eclog. Phyſic. lib.* 1. *cap.* 7. *& Sermone* 15.
[h] *Franciſcus Connanus Iuris Civilis l.* 2. *cap.* 3.
[i] *Videſis Hugon. Grotium de Iure Belli ac Pacis lib.* 2. *cap.* 4. *§.* 6.

tantùm, aut Incommodi (quo nomine veniunt qualeſcunque moleſtiæ, ſeu infortunia) ſed etiam ſub ratione Meriti, quod reſpectu Violationis, ſeu non ſervatæ Obligationis, id eſt, Culpæ, ſequitur, irrogandæ. Nam ex ratione, & eſſentia Pœnæ propriè dictæ eſt, ut pro peccato [k] ſeu culpâ aliquâ impendatur, idque ſive ea Satisfactoria dicatur, ſive Expiatoria, ſive Purgatoria, quemadmodum Satisfactionis, Expiationis, & Purgationis ipſa, aliaque ejuſmodi ſatis indicant nomina. Omnigena enim eſt partim ſaltem Retributiva, tametſi ſimul etiam fuerit Medicinalis, ut in ſcholis [l] loquuntur, ſeu emendationi ſive ipſius peccantis ſive aliorum adhibita. Neque ſanè Platonicum illud, *Neminem* [m] *prudentem punire, quia peccatum eſt, ſed ne peccetur*, verum ſatis eſſe poteſt, niſi intelligas exceſſum quidem modoſque, & temperamenta pœnæ ſingularia ejuſve ſingulares ſpecies, quà tales, veluti capitalem, corporalem, pecuniariam (quæ etiam perquam diverſimodè ſe habent) variatim apud homines, & lege præſtitui, & infligi tantùm ne peccetur, ſeu emendationi ſocietatiſque publicæ inde conſervationi, pro alia atque alia perſonarum, locorum, temporis ratione adhiberi aptarique. Sed verò & ſpecies has, quà Pœnæ univerſim dictæ genere continentur ejuſve naturam induunt communem, atque ita ipſum, qui jus violavit, reſpiciunt, non ſolùm ne porrò peccetur, ſed & quia antè peccatum eſt, & pro malo actionis præteritæ irrogari. Exempli cauſâ; Furtum capitali interdum, interdum corporali, pecuniariâ interdum pœnâ lui ſcimus. Pœna, qualibet hac in ſpecie, quà generatim pœna eſt, planè eſt Retributiva, ſeu nomine Meriti irrogatur, & quia peccatum eſt. Quatenus autem hæc vel illa ſpecies ſingularis præſtituitur infligiturque, Medicinalis eſt; juxta legiſlatoris ſcilicet arbitrium, quo ſive exceſſum neceſſarium, ſive temperamentum ſatis idoneum emendationi, ac ſocietatis publicæ conſervationi fore, is ſtatuerit. Formalis enim pœnæ cauſa certè in hoc maximè conſiſtit, quòd ſit τιμωρία [n], ſeu *vindicta*, atque ſatisfactoria, ſeu purgatoria, ſeu expiatoria aliterve ſcelus, ſeu peccatum commiſſum reſpiciat, unde & pœnæ rectè dicuntur interdum λύσεις νενομισμέναι [o] *expiationes* ſeu *liberationes à lege præſtitutæ*, quod nomen planè id, quod

[k] *D. Auguſt. Retract. lib. 1 c. 9. S. Thom. 1. ſecundæ quæſt. 87. art. 7.*

[l] *S. Thom. 2. ſecunda qu. 66. art. 6. ad ſecundum & 108. art. 3. & 4.*

[m] *Seneca de Ira cap. 16. Lactant. de Ira Dei cap. 18. & Plato lib. 11. de legibus. D Auguſt. de Civ. Dei lib. 21. cap. 13. Adde Hugonem Grotium de Iure Belli ac Pacis lib. 2. cap. 20. §. 4. &c.*

[n] *Videſis A. gellium lib. 6 cap. 14.*

[o] *Ariſtot. Politic. 2. cap. 2. &c.*

quod commiſſum eſt, non emendationem futuram, quæ in finalibus tantum pœnæ cauſis habetur, reſpicit. Atque hac de re etiam plura mox. Actus autem Reſidui, ſeu qui in Juſſis, qualia diximus, Interdictiſve non continentur, adiaphori fiunt, ſeu permittuntur. Atque ad hos etiam ex inducto, quod ad alteros illos ſpectat, Jure Obligativo, tàm ſpectat jam PERMISSIO atque Jus Permiſſivum, quàm ad iſtos Obligatio ſeu Obligativum Jus. Nam præſcriptum Jus Obligativum ex ipſius conſtituentis autoritate (cujus ſanè in abſolutâ, qualem ſuppoſuimus, libertate ratio, nomine ejuſmodi, haberi nequit) tàm actus reſiduos, ſeu ad quos nolit ille Obligationem attinere, Permiſſos deſignat, ſeu licitos eſſe indicat, quàm alteros iſtos pro Juris ſuperinducti formularum diſcrimine illicitos. Ita fermè, quemadmodum perpetuus limitis in finibus regundis diſterminantis rigor indicat tam extraclusâm, quàm aſſignatam agri partem, ſeu ut diameter ſeu lineæ, ſive ſegmentorum, ſive ſectorum circuli utramque pariter, quæ circumjacet aream arcuſque diviſos. Nec magis in Actibus, qui Juris ſunt Obligativi, pœnæ violationi imminentis ſeu meriti, adeoque ad officium ex imperato præſtandum Obligationis ratio habetur, quàm in actibus Juris Permiſſivi, quoties nimirùm licitum, ac illicitum, ſeu Jus conſideramus, habetur ratio Permiſſionis, id eſt, Obligationis nondum præſtitutæ, adeoque Pœnæ abſentis. Ubicunque autem deſunt hujuſmodi rationes, Juris ullius propriè dicti, ſcilicet quod liciti, atque illiciti, juſti ac iniqui amuſſis aliqua mortalibus eſſe poſſit, nomini locus, opinor, excogitari quidem nequit. ACTUS demum omnimodi, ſive Hominum, ſive Brutorum concipi etiam poſſunt, aut quatenus ex Voluntate, Appetitu, ſeu naturæ propenſione tantùm emanent, atque, ſive utilitatis ſolùm, ſive delectationis causâ à ſingulis ſic, ſive fiant, ſive omittantur, aut quatenus ad eorum alios, Boni ac Honeſti, ex Officii Debitione, non permittendi nomine, præſtandos ſervandoſque juxta jam dicta obligentur, ad alios itidem ex debitione pariter fugiendos, nomine Mali ac Turpis, pœnâ meriti nomine contrà facientibus adjectâ expectatâque, adſtringantur; Reſiduis intereà ex ipſius Juris Obligativi amuſſis indicatione omninò Permiſſis. Jam

verò

Digitized by Google

verò hiſce ſic breviter oſtenſis, nemo non videt modo quidem priori Actus humanos, atque aliorum ſimùl animantium invicem eſſe non rarò perſimiles, atque ejuſdem generis. Quales ſunt, nunc Sexuum conjunctio, nunc Cœlibatus, ſeu conjunctionis ejuſmodi abſtinentia, fœtûs educatio, tutela ſui, damni illati ultio, cædes mutuæ; qui utriſque ſic interdum communes, quatenus ſingulis, ſive Utiles tantùm ſunt, ſive tantùm Jucundi, nullâ, ex officio præſtituto, ſive Obligationis ſive Permiſſionis, qualem diximus, nedum Pœnæ, velut meriti, ejuſve abſentiæ ratione habitâ. Ceterùm modo ſecundo, quà, ſive ad dictorum actuum aliquos, ſive ad alios, ſive nomine ejus, quod ad juris undecunque ſuperinducti mentem Bonum eſt, ac Honeſtum, officii, ac obedientiæ debitæ nomine præſtandos & ſequendos, ſive nomine ejus, quod Malum eſt & Turpe, pariter fugiendos, Obligationis aliqua, atque Pœnæ, ſeu Permiſſionis ritè (juxta jam dicta) habeatur ratio, nihil eis ineſſe volunt Ebræi Brutis cum Hominibus commune. Id quod ſatis cernitur ad Legem illam; *Vir*[p] *qui poſuerit concubitum ſuum cum Beſtiâ, interficiatur; & Beſtiam quoque occidetis. Mulier verò quæ acceſſerit ad quamcunque Beſtiam, & ſuccubuerit ei, occides mulierem atque beſtiam. Morte interficiantur. Sanguis eorum ſit ſuper eos.* De Beſtiis omnimodis, tàm feris, quam cicuribus, etiam de avibus, legem hanc indiſcriminatim capiunt. Quemadmodum & in Jure Cæſareo, ex lege *ſi quadrupes pauperiem fecerit*, actio utilis competit, etiamſi non[q] quadrupes, ſed aliud animal fecerit. Quin & beſtiam lapidandam (nam de lapidatione mortem, quæ heic innuitur, intelligunt) ſine ullo ætatis ſuæ diſcrimine[r], quod tamen obſervandum in utroque ſexu humano, volunt; adeò ut, ſi puer novennium non excederet, aut puella non triennium, neque ipſis, neque beſtiæ qualiſcunque ætatis, ex hac lege mortem infligendam aiant. Nam ante hominum ætatem illam, coitum in lege interdictum, nec fieri admittunt. Non minùs quidem beſtiam quàm hominem, ſive maſculum, ſive fœminam, è medio tollendum vides. Sed homini mortem, ob juris, cui obſtrictus eſt, violationem, pœnam heic faciunt, non itidem beſtiæ; tametſi etiam jus violatum ipſum eſſe hominibus Naturale,

[p] *Levit.* 20. 15. & 16. & *cap.* 18. 23.

[q] *L.* 4 *ff. ſi quadrupes pauperiem.*

[r] *Gemar. Babylon. ad tit.* Sanhedrin *c.* 7. *fol.* 54. & 55. *Maimonid. halach.* Iſuri Bia *cap.* 1. *Moſes Mikotzi Pracept. negativ.* 95.

Digitized by Google

ſeu perpetuò univerſale, quo cuncti tenemur, non dubitent; qua de re in ſequentibus [f]. Cum verò, neſando commiſſo ſcelere, non ſolum perſonæ ipſæ, quæ reæ ſint, ex lege interdùm aliàs puniantur, verùm & res etiam inanimatæ in loco ſceleris commiſſi repertæ ex eadem lege ſint igne comburendæ ſimul cum brutis, quod tamen, nec in horum, nedum illarum pœnam, præſtituitur (nam in illis ne fingi quidem poteſt obligatio, aut juris ſive violatio, unde pœna ſequatur) ſic in exemplo hoc de beſtia, quacum concubuerit homo, occidendâ, rem definiunt. Nempe quemadmodum urbis apoſtaſiæ reæ non ſolùm incolæ, utpote apoſtatæ, gladio erant ob ſcelus admiſſum plectendi, ſed etiam jumenta [t] ac pecora gladio itidem delenda, & bona cetera comburenda, uti pariter Cananæorum ſculptilia [u] & luci diis Gentium dicati, idque non ob culpam ab jumentis aut pecoribus, nedum à bonis, ſculptilibus & lucis admiſſam, ſed, ut ab apoſtaſiâ, etiam bonorum amore, poſteritatis gratiâ, ducti magis deterrerentur aliarum urbium Cives, ſceleriſque, tum memoria, tum novandi ejus, quantum fieri potuit, anſa demeretur; ſic etiam beſtiam ex lege jam allatâ è medio tollendam volunt, tum ratione [x] תקלה ſeu *offenſionis* atque exitii, in quod per eam incurreret forſan homo cum ea concumbens, (nempè ne conſpecta alium quempiam in nefandam libidinem fortè irritaret) tum ratione קלון ſeu *ignominiæ*, quæ hominis, poſtquam pœnas luerat, nomini, quoties ante oculo beſtiam haberet vulgus, neceſſariò recrudeſceret. Ratio autem jam adducta utraque legitur in Miſna [y]; אם אדם חטא בהמה מה חטאת אלא לפי שבאת לאדם תקלה על ידה לפיכך אמר הכתוב תיסקל ד״א שלא תהא בהמה עוברת בשוק ויאמרו זו היא שנסקל פלוני על ידה *Licet peccaverit ſic homo, quid peccavit jumentum? Ceterum quoniam evenit homini offenſio per eam, atque exitii cauſa, ideò dicit Scriptura lapidandam eam eſſe*; *ſeu, ut volunt etiam, ne, quum Beſtia per plateas agitur, dici vulgo poſſit; hæc eſt Beſtia illa cujus cauſâ lapidatus eſt N. N.* Alibi item [z]; מפני מה אמרה התורה להרוג את הבהמה שלא תהא בהמה עוברת בשוק ויאמרו בהמה זו נסקל פלוני על ידה *quamobrem præcipitur in lege etiam beſtiam* (quacum concubuerat quis) *occidendam eſſe?*

Ne eâ

[f] *Lib. 5. cap. 1.*

[t] *Deuteron.* 13. 15. & 16.

[u] *Ibid.* 7. 5. & 25. & 12. 3.

[x] *Gemar. Babylon. ad tit.* Sanhedrin. *c.* 7. *fol.* 55. *a.*

[y] *Tit.* Sanhedrin *cap.* 7.

[z] Peſiktha Zotertha *fol.* 26. *col.* 2. & *vide ſis Gloſſ.* Iarchii *ad Levitic.* 20. 15. & Baal Aruch *in* תקל

Digitized by Google

Ne cà per plateas tranſeunte dicant homines, Hæc eſt beſtia, cujus cauſâ, aut propter quam lapidatus eſt N. N. Quod ad hominis plexi ignominiam attinet. Interdum etiam beſtiam ex hac lege occidendam aiunt [a], in pœnam domini, quia majori eam diligentiâ non cuſtodierat. Adeò ut pœnam ob jus aliquod violatum ad beſtiam attinere neutiquam ullatenus admittant, nec jure aliquo eam teneri. Unde etiam evenit, ut extra legem illam Iſraelitis, in pœnæ genere præſtituendo ac beſtiâ lapidandâ, civilem (tametſi interea circa juris illis planè Naturalis caput verſaretur) beſtiam, quacum ejuſmodi commiſſum eſt ſcelus, occidi noluerint, nec, quantum video, aliud quid pati, quod pœnam ſimulet. Scilicet de Noachide ſeu Gentili, qui eorum reipublicæ Pars, ſeu Proſelytus Juſtitiæ nondum factus apud eos reus heic eſſet, aiunt ipſum quidem ultimo ſupplicio ob jus Naturale, ſeu Noachidarum ſic violatum puniendum eſſe, non verò beſtiam occidendam; quippe quæ juris violati rea eſſe nequibat. Nec rationes jam antè memoratas, ac legi ſibi Civili proprias ad jus Noachidarum ſeu Naturale ſpectare cenſebant. Maimonides [b] de Gentili apud eos heic reo; הוא נהרג לבדו ואין הורגין את הבהמה שלא נצטוו בהריגת בהמה אלא ישראל *ipſe ſolus eſt morte afficiendus. Neque enim beſtia occidenda. Etenim præceptum de beſtia occidenda Iſraelitis ſolùm civile eſt.* Qua de re etiam D. Auguſtinus [c], *Quæritur*, inquit, *quomodo ſit reum pecus, cum ſit irrationale, nec ullo modo legis capax? An quemadmodum transferuntur verba modo locutionis, quæ Græcè appellatur Metaphora, ab animali ad inanimale? ſicut dicitur improbus æſtus, vel iratum mare, ita & heic translatum eſt rationale ad irrationale? Nam Pecora inde credendum eſt juſſa interfici, quia tali flagitio contaminata refricant facti memoriam.* Ipſam de Ignominia, Magiſtrorum rationē jam oſtenſam indicat; pœnam aut culpam in pecore non agnoſcit. Conſoni ſunt D. Auguſtino Radulphus Flaviacenſis, Lyranus, præter Theologos [d] recentiores paſſim. Nec alius quidem eſt Philonis [e] ſenſus, ubi rationum, quas de pecore heic occidendo affert, primatim facit ὅτι τοιούτοις ὀνειδῶν ὑπηρέτησε *quoniam probris* ſeu *facinoribus hujuſmodi nefandis operam dedit.* Neque enim ex culpæ merito id dictum eſt,

ſeu ex

[a] *Maimonides in* More Nebochim *part. 3. c. 40.*

[b] *Halach.* Melacim *cap. 9.*

[c] *In Levitic. 19. quæſt. 74. & apud Gratian. cap. 15. quæſt. 1 cap. 4*

[d] *D. Thom. 1. ſecunda qu. 105. art. 2. ad 11. &c.*

[e] *In lib. de legib. ſpecialib. de Adulterio & Homicidio.*

ſeu ex jure à pecore violato, ſed ex eo quod tam infame ex hominis ſcelere pecus redditum ſit juxta quidem jam memorata, quemadmodum, quæ ibi ſequuntur, etiam apud Philonem fuſiùs oſtendunt.

[f] *Exod.* 21.28. Simile dicendum de bove cornupetâ[f], qui hominem occiderat. Lapidandus quidem erat. At non juris ab eo violati nomine, ſed aut ideò ne quid, hominis causâ, denuò ab eo parile fieret, aut ut dominus in re ſua puniretur, quia negligenter cuſtodiſſet. Maimonides[g];

[g] *In* More Nebochim *part.* 3. *c.*40.

היות הבהמה נהרגת כשתהרוג אדם אינו לקחת דין ממנה כמו שירחיקו עלינו הצדוקים אבל הוא לקחת הדין מבעליה ומפני זה נאסר ליהנות בבשרה מפני שיפליג בעל הבהמה לשמרה *Quòd Beſtia occidi debuit, quando Hominem interficiebat, id non fiebat ad pœnam ab illa exigendam, quemadmodum improperant nobis Zaducæi, ſed ad pœnam exigendam à Domino. Atque inde erat, quod prohibebatur ei uſus carnis bovis hujuſmodi, ut ſcilicet etiam Boum domini majorem in eis cuſtodiendis diligentiam adhiberent.* Et Flavius Joſephus[h]; *Lapidetur*, inquit, *bos* μὴ δ᾽ εἰς τροφὴν εὔχρηστος εἶναι κατηξιωμένος *quem nec in alimentum ſumi* (unde ſcilicet in domini commodum cederet) *æquum exiſtimabatur.* Legem de bove cornupeta, etiam beſtias ceteras, feras, volucres, quoties in cædis humanæ causâ eſſent, comprehendere itidem aiunt Ebræi[i]. Atque tàm has, quàm bovem, lapidandas: ratione non diſſimili ab ea qua animalia cætera lege Cæſareâ *ſi quadrupes pauperiem* continentur. Veruntamen inquiunt[k] אם המית את הגוי פטור בדיניהם *ſi animal ejuſmodi occiderit Gentilem, juxta forenſem, qui ad Gentiles attinet, morem, occidendum non eſt.* Id eſt, ſi apud Iſraelitas occiderat Gentilem ſeu Proſelytum domicilii, ad quem Jura Naturalia ſeu Noachidarum forumque, quo jura illa tantummodò exercebantur, ſpectabant, minimè ex moribus eo in foro uſitatis, citra ſuperinductam ea de re Civilem, quæ etiam ad Noachidas ea in republica attineret, conſtitutionem occidendum erat animal ejuſmodi nocivum. Quippe cui, ex jure Noachidarum ſeu Naturali illo ſimplici, quod ad Gentiles qui in republica Iſraelitica degentes reipublicæ ejuſdem juriſque ejus civilis participes non erant, non ad animal ejuſmodi ullatenus pertinebat, pœna, quatenus pœna, deberi nequibat. Id verum quidem eſt, Pœ-

[h] *Archaeol.* 4. *cap.* 8.

[i] *Moſ. Mikotzi præcept affirm.* 67. *Maimon halach.* Nizke Mammon *c.* 10. *Miſna tit.* Sanhedrin *cap.* 1.

[k] *Moſ. Maimonid. hal.* Nizke Mammon *cap.* 10. *& conſulas Miſna tit.* Baba Kama *cap.* 4. *§.* 6. *&* 7.

Digitized by Google

eſt, Pœnæ nomine impropriè interdum nuncupari qualiacunque, ſive hominibus, ſive brutis damna ac incommoda eveniant, juxta ſanè luſum illum Biantis, de uxore pulchrâ & deformi. Si pulchram [l] accipias, habetis *κοινὴν*, ſeu *communem*, ſi deformem, *ποινὴν pœnam*. Eodem item interdum nomine vocantur etiam quæ inanimata quoquo ferè modo pati videntur; ſecundum illud, verbi gratiâ, Lucani [m] de Sicori Hiſpaniæ fluvio, qui ne inundatione Cæſaris cœptis obſtaret,

[l] *Agellius Noct. Attic. 5. cap. 11.*

[m] *Pharſal. 4.*

Spargitur in ſulcos & ſciſſo gurgite rivis
Dat Pœnas majoris aquæ ———

Neque infrequens eſt Pœnæ vocabuli ejuſmodi uſus; qua de re etiam plura capite proximo. Sed verò Pœna, propriè loquendo, atque ut in Jure qualicunque locum habet, ſumitur pro eo, quod eſt malum Paſſionis pro [n] malo Actionis, ſeu quod redditur ut malum inſequens pœnæ, pro eo, quod eſt malum præteritum culpæ. Scilicet Pœna eſt noxæ [o] vindicta, ſeu ut Juriſconſulti Græci [p] loquuntur *ἁμαρτήματος ἐκδίκησις culpæ vindicta*, ut ſuperiùs etiam oſtenditur. Imò & ipſum vocabulum, ſimpliciter ſumptum, id quod eſt *ἀντάλλαγμα, ἀντισήκωσις, ἀμοιβὴ*, ſeu res aliqua in *permutationem, retributionem, compenſationem* data veteribus ſignificaſſe, velut Homero & Pindaro, docet Euſtathius [q]. Adeo ut vis vocabuli propria in eo maximè conſiſtat, quòd meritum qualecunque præcedat. Id quod tam de pœna Vicaria, ſeu tranſlata intelligendum, quàm de eâ, quæ merenti ipſi infligitur. Nam utraque in ſpecie Culpa, Noxa, ſeu Juris Violatio præcedit. In hac ſcilicet ipſe qui patitur, in illâ is, cujus vice & gratiâ ſubitur pœna, jus ante violavit. Unde incommoda, quæ non ex obligatione ad officium aliquâ præcedente, ſeu jure aliquo violato, ſed ex diverſiſſimo aqud homines, ſine præeunte juris alicuius, qualem diximus, violationis ratione, uſu accidunt, abuſivè tantùm Pœnæ dicuntur. Etenim Nemo legem illam apud Ariſtotelem [r] *μηδὲν πεπηρωμένον τρέφειν corpore non integro fœtum non eſſe educandum*, aut morem illum Romanum de Androgynis ſeu ſeminaribus, aliiſque monſtris inventis aruſpicum præcepto in mare deportandis (qui apud Livium & Julium Obſequentem cre-

[n] *Videſis (ante alios) Hugon. Grotium de Iure Belli ac Pacis lib. 2. cap. 20. §. 1. & Alphonſ. a Caſtro lib. 1. de lege pœnali cap. 3.*

[o] *Vlpian. l. 231. D. de Verb. ſignif.*

[p] *Eclog. Baſilic. lib. 2. cap. 131.*

[q] *Ad Iliad. ε.*

[r] *Politic. 7. cap. 16.*

brò occurrit) pœnam continere propriè ita nuncupatam dixerit; cum nec fœtus eiuſmodi, nec Androgyni ipſi, aliave monſtra ejuſmodi, jura aliqua ſibi præſcripta, eo nomine, violârint. Ad purganda quidem & aquâ marinâ expianda mala omnia, eaque averruncanda, deportatio ea fieri[s] ſolebat, non omninò in deportatorum pœnam. Id quod etiam dicendum de damnis ac incommodis vi tantùm, & cum iniuriâ, illatis, veluti ſicariorum cædibus, latrociniis, ceteris eiuſmodi quæ quatenus ſic nullo jure, ſed vi ſolummodò inferuntur, nec culpam ſupponunt præviam, pœnæ planiſſimè neutiquam ſunt propriè dicendæ. Neque vetus illud totius, quæ ſub eodem tecto manſitaverat, familiæ ex S. C. Silaniano ſupplicium, quoties dominus clam peremptus eſt[t], pœna, quâ eos, qui ipſius cædis rei non erant, reſpexit, propriè dicta erat, niſi ſimul admittas, ad inſidias, aut prohibendas, aut prodendas familiæ ſingulos ſic obligatos eſſe, ut ob neutrum præſtitum prævia culpæ labes contraheretur. Quod ſimiliter de compluribus aliis, ubi Pœnæ communicatio, nec tamen palàm communicatio culpæ, habetur, ſtatuendum. Atque ut Pœnæ vocabulum abuſivè, iuxta iam dicta, interdum uſurpatur, ſimili quidem modo etiam Canones ſeu Regulæ quibus artes Mathematicæ, aliæque traduntur, Legum habent ſubinde nomen. Et Typhis apud Senecam[u] dicitur auſus eſſe Leges ſcribere ventis, cum artem navigandi ex Carbaſorum uſu inveniebat. Qua de re nonnulla etiam capite proximo. Cæterùm ut leges eiuſmodi obligatione morali, qualem diximus, carent, adeoque pœnâ propriè dictâ, unde nec leges propriè ipſæ dicendæ; ita incommoda, qualia memoravimus, quoniam non ex iuris alicuius, ad quod obligatur quiſquam, violatione eveniant, idcirco pœnæ tantum abuſivè vocitantur. Quod ſanè ritè intellectum quæſtioni percelebri de legis merè pœnalis obligatione ad culpam, tum finem ſtatueret, tum abſurdè nimis eam plerumque fieri etiam oſtenderet. Nam lex merè (uti vocant[x]) pœnalis de hoc patiendo, ſi illud prætermittatur ſine obligatione aliqua ad illud faciendum, neutiquam propriè, ſeu potius non omninò eſt reverâ pœnalis, ſed tantùm Alternativa ſeu Disiunctiva Sanctio (unde libera fiat electio) pœnâ expreſſim nullâ adiectâ, ſed ex

jure;

[s] *Iac. Durantius Variar. lib. 1. c. 3.*

[t] *L. 1. &c. De S. C. Silaniano & Tacitus Annal. lib. 14.*

[u] *Medea act. 2.*

[x] *Videſis Alphonſ. a Caſtro de lege Pœnali lib. 1. c. 9. Henric. à Gandavo Quodlibet. 3. quæſt. 22. Summ. Silveſtrin. Verb. Inobedien. Franciſc. Suarez. de legibus lib. 5. cap. 4. Ludovic. Carbonem de legibus l. 8. diſp. 1. &c.*

jure, quo vivitur, aliunde utrumque prætermittenti expectandâ. Si verò ad alterum præ altero obligatio accedat, ſive expreſſim ſive tacitè, tunc quidem pœnalis planè fit lex, quam Mixtam, ſcio, vocant viri graviſſimi. Sed interim lex eorum ſenſu purè pœnalis, ſi propriè loquamur, tàm non omninò reperitur, quàm pœna ſine Jure, aut Lege ſeu Obligatione, quâ à repatrata quis arcendus erat, infligi non ritè dicitur. Sed, ad rem quàm tractamus, appoſitè etiam vir præſtantiſſimus Hugo Grotius in diſſertatione eruditiſſimâ ac ingenioſiſſimâ de Pœna eiuſque nominis uſu proprio, *ſic*, inquit[y], *quia in Beſtias propriè delictum non cadit, ubi beſtia occiditur, ut lege Moſis ob concubitum cum homine, non ea verè pœna eſt, ſed uſus dominii humani in Beſtiam.* Quod ſanè Dominium parilem vim obtinet, ubi nec ſimilitudo quidem aliqua in beſtiis culpæ ejuſve figmentum reperitur. Ut nemo non videt[z] in promiſcua brutorum pro humano arbitrio cæde. Adeò ut reverâ in bovis cornupetæ brutique, quocum homo coiiſſet, cæde, pœnæ propriè dictæ, ſi brutum, ut heic, tantùm ſpectes, ratio ulla non magis haberetur, quàm ubi Canis, Simia, Gallus ac Vipera culeo, ex jure Romanorum[a] veteri, cum parricidâ (quia ei ſimilimi[b] erant) inſuti in mare aut amnem projiciebantur. Cum eo, ut inquit Juvenalis[c],

Clauditur adverſis innoxia ſimia fatis.

Quod & de cæteris eſt dicendum. Nec magis innoxia ſeu culpâ vacantia, ſi juridicè & propriè de re præſenti loquamur, fuere Bruta ea, quæ nihil omninò parricidii patrârant, aliave per Dominii humani uſum ſic morti tradita (ut vitula ex lege ſacra[d], ubi homicida ignorabatur, decollanda, & quæ ſunt id genus reliqua) quàm animalia fuêre iſta, quæ ob actus, quos, quà homines ſpectant, fieri noluit lex, morti, ſed non in ſui ipſorum, ut oſtenſum eſt, pœnam, damnabantur. Quippe delictum propriè dictum non magis in hæc, eorumve actus cadere potuit, quàm in illa ex ſolo hominis parricidio ceciderat. Atque demum ut, ubi pœnæ, propriè dictæ, imminentis nomine, Obligatio eſſe nequit, ibi nec delictum, ſeu Juris violatio haberi poteſt, ita nec Juris dicenda eſt Permiſſio, quoties nec pœnæ, quæ ſuperinduci poſſet, abſentiæ ratio in actibus diſtinguendis, vel-

[y] *De Iure Belli ac Pacis lib.* 2. *cap.* 21. §. 11. & *videſis eum in Defenſione Fidei Catholicæ cap.* 1. ubi de Hirco apopompæo

[z] *Videſis Plutarch. lib. de ſolertia Brutorum.*

[a] *L. Pœna* 9. *D. De lege Pompeia de Parricidiis ac Inſtit. tit. de publicis Iudiciis* §. *Alia deinde.*

[b] *Theophilus citato loco Inſtitut.*

[c] *Satyr.* 13.

[d] *Deuteron.* 21.

uti Brutorum, habetur. Ita tandem, nec Obligativum, nec Permiſſivum jus hominum Naturale aliquod ſeu Univerſale ex actibus Aliorum Animantium, juxta Ebræos, eſt eliciendum. Id quod etiam manifeſtiùs conſtabit infrà, ubi, unde Jus hoc deducant, oſtendimus.

Cap. V.

Quæ contra Juris Naturalis inter Homines, & Bruta communionem *jam dictis adverſari videantur, expenduntur. Satis* Ebræorum *ea de re ſententiæ, conſonos eſſe cùm alios, tum etiam inter* Juriſconſultos Cæſareos, *viros graviſſimos celeberrimoſque.*

Contra jam ſecundum Ebræos dicta de eo quod eſt, Jura hominibus ita propria eſſe, ut nec eorum atque Brutorum ullatenus ſint communia, nec Bruta juris propriè dicti, aut obſervatione omninò teneri, aut permiſſione laxari, præter ea quæ ſuperioris Capitis initio adducuntur, facere videntur nonnulla, quæ tamen, ſi ritè perpendantur, partim aut conſona ſatis, aut non adverſa ſunt; partim planè rejicienda. Legitur in ſermone ſacro [c], *ſanguinem veſtrum de animabus veſtris* ſeu *vobiſmetipſis requiram* מיד כל חיה אדרשנו *à manu cuncti animalis*, ſeu *cunctarum beſtiarum*, ut habet vulgata, ſeu ἐκ χειρὸς πάντων τῶν θηρίων ut Helleniſtæ, id eſt, *à manu omnium belluarum*, ſeu, *à cunctis animalibus, beſtiis, belluis*, ex idiotiſmo Ebraico, *requiram eum & de manu hominis, de manu fratris ſui requiram eum*. Comminatur ibi pœnam homicidio ab homine patrato Numen; etiam ſanguinem humanum à beſtiis ſe requiſiturum ait, unde interdictum Homicidii, adeoque pœna, & obligatio ad cetera animalia etiam ſpectare forſan videatur. D. item Ambroſius aſinorum & equarum coitus, *adulterina contagia*, & *vera adulteria Naturæ*, & *adulterium jumentale* vocat [f]. Atque ad hominem, cujus curâ hæc, ut ait ille, perpetrantur; *ipſe*, inquit, *genera aliena confundis, diverſaque miſces ſemina, atque ad vetitos coitus plerunque cogis invitos, & hoc induſtriam vocas?* *Hoſpitalia* item *Avium jura* memorat [g], quæ ex iis ho-

[c] Geneſ. 9. 5.

[f] Hexaemer. lib. 5. cap. 3.

[g] Ibid. c. 16.

ſis homines vult diſcere. Et *Aves*, inquit, *non ſcripta, ſed nata lex ſtringit.* Plurima adjicit [h] de ciconiis, hirundinibus, cornicibus, turturibus, apibus, animalibus aliis, è quorum uſu & exemplo formari, ac reformari vult hominum mores. Quin D. Hieronymus [i], *Quod in animalibus & beſtiis ipſo naturæ jure præſcriptum eſt, ut prægnantes ad partum uſque non coeant, hoc in hominibus ſciant arbitrio derelictum; ut merces eſſet ea abſtinentia voluptatum.* Ex jure igitur aliorum animantium abſtinentia illa hominibus inſinuatur. Camelos porrò matrum coitum fugere ſcribit Ariſtoteles [k], Avicenna [l], alii, adeò etiam ut camelus, qui cum matre à curatore gregis, ne eam agnoſceret, opertâ coiviſſet, ac delapſo operimento, eam tandem agnoviſſet, *memor commiſſi ſceleris* (ut in verſionibus aliquot Ariſtotelis habetur) *paulò poſt Camelarium illum morſu defixo interemerit.* Quale item de equo memorat Varro [m]. Hiſtoriolam habet etiam Ariſtoteles [n] aliique de Scytharum regis equo, qui eiuſmodi arte ad matris coitum admiſſus, ſimulac eam viderat, fugiens in præcipitium ſe dedit. Quin Ælianus [o] expreſſim *utrique*, inquit, *præcipites ſeſe agentes* τὸ ἀσέβημα διέλυσαν τῷ θανάτῳ *morte flagitium* ſeu *ſcelus diſſolvebant.* Et Plinius [p]; *Equæ eadem ex cauſa in Reatino agro laceratum perorigam invenimus. Namque & cognationum intellectus in iis eſt. Itaque in grege prioris anni ſorore libentiùs, quàm matre equa comitatur.* Huc ſpectat illud ejuſdem [q]; *Odore pardi coitum ſentit in adulterâ leo, totâque vi conſurgit in pœnam.* Et Theſeus apud Senecam [r], de Hippolyto filio inceſtus in Phædra noverca, ut falsò credebat, reo,

> ——— *ô tetrum genus*
> *Nullâque victum lege melioris ſoli.*
> *Feræ quoque ipſæ Veneris evitant nefas.*

Quin & Agathias, dum in epigrammate nefandum maſculorum concubitum inſectatur [ſ];

> Δέρκεο τῶν ἀλόγων ζώων γένος. οὐ γὰρ ἐκείνων
> Φύσις ἀτιμάζει θέσμια συζυγίης.
> Ἄρσενι γὰρ θήλεια συνάπτεται ———

Vide, inquit, *brutorum animalium genus. Neque enim horum Natura*

h *Ibid. cap. 17. 18. &c. & lib. 6. cap. 4.*

i *In Epiſt. ad Epheſ. lib. 3. ad cap. 5.*

k *Hiſt. Animal. lib. 9. c. 47.*

l *De Natura animalium. lib. 9. ſermone de Moribus animalium.*

m *De Re Ruſtica lib. 2. c. 7.*

n *Loco citato. Antigonus Hiſt. Mirab. cap. 59 &c.*

o *De Animalibus lib. 4. cap. 8.*

p *Lib. 8. cap 42.*

q *Lib. 8. cap. 16.*

r *in Hippolyto act. 3.*

ſ *Antholog. lib. 1. cap. 78. & ad fin. Hiſtoria.*

tura coitus jura præſtituta aſpernatur, ſeu *violat. Maſculo ſcilicet fœmina conjungitur.* Accedat illud Romæ veteris de Canibus, quorum per ſilentium nocturnum Capitolium à Gallis captum fuiſſet, niſi Anſerum Junoni juxtà ſacrarum clangor, & alarum ſtrepitus M. Manlium, ceteroſque Romanos ad propugnandum excitâſſent. *Eâdem de causâ*, ſcribit Plinius[t], *ſupplicia annua Canes pendunt inter ædem Iuventutis & Summani, vivi in furcas ſambuceâ arbore fixi.* Habito interim Anſeribus ob ſervatam arcem honore in eiſdem ſolennibus annuo; quod & memorant Plutarchus[u], D. Auguſtinus[x] & Ambroſius[y]. Guilielmus item Alvernus, Pariſienſis Epiſcopus, de Belluarum, ut ipſe vocat, Juſtitiâ & Juribus, *Diligentem*, inquit[z], *conſiderationem faciens per ſingula, invenies nihil vacare à Creatoris juſtitiâ: quando & ipſas belluas & penè omnia genera animalium invenies, quandam exercere juſtitiam, & Iura ſua defendere. Attende qualiter urſa rapinam, vel necem catulorum ſuorum vindicet. Similiter & leo, qualiter pro uxoribus, pro nidis, pro eſcis, & pro pullis ſeu fœtibus ſuis pugnet: quantâ juſtitiâ labores ſuos maſculi & fœminæ invicem patiantur, ut fœminâ remanente in nido vel ſpeluncâ, maſculus ad perquirendum cibum, atque reportandum fœminæ ſuæ & fœtibus regrediatur. Tempore etiam meo Ciconia, tanquam de adulterio convicta per olfactum maſculi ſui, congregatâ multitudine ciconiarum, neſcio qualiter accuſante maſculo vel detegente ejus crimen, à tota illa multitudine deplumata atq; dilacerata eſt; tanquam concilio aut judicio omnium eſſet adulterii judicata. Narratur de equo, qui ignoranter cum matre ſua concubuerat, poſtquam hoc deprehendit, propriis dentibus ſibi genitalia abſcidiſſe tanquam in ſe ipſum vindicans inceſtum, quem commiſiſſe ſibi videbatur, licet ignorans eò quod operimento abſcondita fuiſſet ei mater ejus, dum eam aſcendebat.* Piſces item aliquos, aves, & quadrupedes nonnullos adulteria fugere notatum eſt[a], alterum item ſexum, demortuo altero, cælibem manere. Quin Palumbium cœtum velut judicio ſolenni morte punire ſui generis adulteros ſcribit Phile[b]. Elephantorum item odium & vindictam in adulteria hominum, perinde ac ſi juris officio ſubniterentur, legimus

[t] *Hiſt. Nat. lib. 29. cap. 4.*

[u] *Lib. de Fortuna Romanorum.*

[x] *De Civit. Dei lib. 2. c. 22.*

[y] *Hexaemer, lib. 5 cap. 13.*

[z] *Part. 1. De Univerſo part. 3. cap. 8.*

[a] *Videſis Iodoc. Damhouder. Prax Criminal. c. 91. §. 101. &c. & Vincent. Turturet. in Parallel. Ethicis & Iuridicis diſſ. 34.*

[b] *Cap. 19.*

gimus apud Ælianum [c]. Juſtitia etiam eorum celebratur in exemplis Elephantorum, qui pabulum ad equos, velut ex debito pariliſque cum eo, quod ipſi antè ab illis eripuerant menſuræ [d], reportâſſe dicti ſunt. Legimus etiam apud Ariſtotelem [e] animalia alia ὑφ' ἡγεμόνα εἶναι *ſub Duce* ſeu *Rege eſſe*, id eſt, ſub imperio alicujus ſui gregis; quin & diſertè animalia politica cum homine nuncupari, ſeu civilia, ut Apes, Grues. Et de Apibus eandem in rem plura item Virgilius [f], alii. Quæ ſanè Jus ſimul indicare videntur, eiuſque communionem aliquam apud homines & bruta. Ex lege porrò XII. Tabularum in Juris Cæſarei corpus recepta, animalia quæ pauperiem [g] fecerint, ſi noxæ dedantur, proficiunt reo ad liberationem ab actione noxali. Perinde ac ſi ex illis ab eo, cui pauperies facta eſt, veluti ob jus violatum, pœna ſic foret ſuo arbitrio exigenda. Plato item in legibus de Homicidio, Si, inquit [h], brutum ſeu jumentum aliquem, extra ſcilicet publica certamina, occiderit, ἐπεξίτωσαν οἱ προσήκοντες τοῦ φόνου τῷ κτείναντι *cædis reum illud peragant cognati*, & ab Agronomis damnatum è regionis finibus eiiciatur. Prætereà apud Chriſtianos ſcimus in foro aliquoties [i] deciſum, porcum, qui puerum occiderat, mulum item, quacum rem habuerat mulio, morti tradendos. Empedoclis item aliorumque Pythagoreorum de Jure ac Juſtitiâ hominum, Brutorumque [k] communi opinionem, vulgaremque nimis etiam eâdem de re ſententiam, quæ ſuperioris in capitis initio allatæ ſequax eſt, (unde & Juriſconſulti nonnulli [l] Obligationem Naturalem brutis ineſſe expreſſim aiunt) paſſim habemus. Et ſunt alia non pauca, quæ jus atque illius Obligationem, ac pœnam ad animalia cetera ſpectare videntur, pariter innuere. Sed allatis adeò ſunt cognata, ut ex hiſce ritè perpenſis reliqua non minùs fuerint intellecta. Quod ad illud attinet de ſanguine humano à Beſtiis requirendo, ut obvias Chriſtianorum in commentariis perpetuis explicationes, quæ nec heic adverſæ, præteream; id verum quidem eſt, diverſas eſſe apud Ebræos eade re ſententias quarum tamen nullæ ſuperiore in Capite, de Juris alicuius inter homines & Bruta communionis negatione, dictis adverſantur. Vetuſta eſt interpretatio, eaque illis receptior, denotari verbis illis cædem humanam à bruto ex hominis

[c] *De Animalibus lib. 11. cap. 15.*

[d] *Gillius apud Vlyſſ. Aldrovandum de Quadrupedibus lib. 1.*

[e] *Hiſt. Animal. lib. 1. c. 1.*

[f] *Georgic. 4.*

[g] *L. 1. D. Si quadrupes pauperiem. & Inſtit. tit. eod.*

[h] *De legibus lib. 9.*

[i] *Guido Papa Deciſ. 238. & Ranchinus ibi. Adde Rebuffum ad Reg. Conſtit. gloſſ. 5. §. 46. Abulenſem ad Leviti c. c. 20. q. 14.*

[k] *Apud Sext. Empiric. adverſ. Mathematicos lib. 8 c. περὶ Θεῶν & Porphyrium in lib. 3. & 4. de Abſtinentia animalium.*

[l] *Eguinarius Baro. de Dividuis & Individ. Obligationibus lib. 1 cap. 4. §. 16. &c.*

hominis inſtigatu factam. Vindictam ſcilicet Numen ſumturum, non tantùm de cæde humanâ ab homine ipſo patratâ, manu, jactu, telo, ſed etiam de ea, quæ à beſtia, homine inſtigante, fit. Sic enim aiunt [m], מיד כל חיה זה המוסר את חבירו לחיה להרגו *à manu cuncti animalis, eum indicat, qui alium animali alicui tradit, ut ab eo occidatur.* Nec ſanè Joſepho [n], alia præter homines animalia ipſo homicidii interdicto tunc dato ullatenus tenentur. Sic enim rem tradit; Παραινῶ μέντοι σφαγῆς ἀνθρωπίνης ἀπέχεσθαι, καὶ καθαρεύειν φόνου, καὶ δρασαντάς τι τοιοῦτον κολάζοντας &c. *Iubeo verò, ut à cæde humanâ abſtineatis, & ab homicidio ſitis puri, atque eos, qui ejuſmodi quid patrârint, puniatis, aliorum autem animalium omnium uſum vobis permitto.* Neque aliud ſanè innuit illa Salomonis Jarchii gloſſa [o]; מיד כל חיה לפי שחטאו דור המבול והופקרו למאכל חיות רעות לשלוט בהן *Id quod legitur à manu omnis beſtiæ* (ſeu *ab omni beſtia ſanguinem hominis requiram*) *ideò adjicitur, quia apud homines, qui ante Diluvium vixerunt, per impietatem mos invaluerat beſtias nocentiſſimas nutriendi, ut ſcilicet earum auxilio commodius dominarentur.* Nimirùm in non obtemperantium cædem, nullâ juſtitiæ ratione habitâ, eas irritatas vult. Unde ſubjungit, לפיכך הוצרך להזהיר עליהן את החיות *Eam ob cauſam neceſſarium erat, ut de animalibus* in uſum eiuſmodi nutritis *monerentur,* Sunt autem, qui locum de pœna homicidio cœlitùs infligendâ intelligunt. Perinde ac ſi dictum fuiſſet לא תעבור הריגת האדם מבלי נקמה *Homicidium vindictâ non omninò carebit.* Pauci admodùm eſtis. Si veſtrûm quis alterum occiderit, quemadmodum Cainus olim ſub hominum initia, quæ velut imitatur hæc in vobis generis humani inſtauratio, Abelem, requiram ab eis, qui ſuperſtites fuerint, judicium in homicidam ferendum. Quò ſi quis tutum ſe fore, ſi ipſe ſolus poſt homicidia patrata ſuperſtes fuerit, forſan exiſtimaverit, edico etiam me ipſum id, quod homines, ſi ſupereſſent, facere in pœna exigenda debuiſſent, per ipſas beſtias, quas in ſceleſtum ejuſmodi immittam, executurum. Iſaac Abarbinel [p] וא״ת ואיש אין בארץ לשיעשה משפט ברוצח דעו כי הרבה פתחים למקום לנקום נקמתו ולכן במקום שאין אדם לנקום דם הנרצח מיד כל חיה אדרשנו כלומר שעל ידי החיה הטורפת יהיה.

[m] Bereſith Rabba paraſh. 34. fol. 38. col. 2. Maimonides halach Rotzach cap. 2. Moſes Mikotzi Præcept. Negativ. 163.

[n] Archaeolog. lib. 1. cap. 4.

[o] Ad Geneſ. 9. 5.

[p] Pirush Tora fol. 46. col. 3. & conſule Moſem Nachmanidem in Geneſ. 9. 5. & Seb. Munſterum & Paulum Fagium in commentariis ibidem.

Digitized by Google

יהיה משפט הרוצח ובמקום שיהיה אדם אדרוש על ידו דם הנרצח *Et ſi fortè putaveritis* (ſic Numen, ad loci explicationẽ, loqui fingit) *hominem deeſſe poſſe, nec in orbe terrarum repertum iri qui in homicidam ſententiam ferat, ſcitote plurimis modis poſſe me vindictam ſumere*. *Ideoque ſi deſit homo qui occiſi ſanguinem ulciſcatur, à manu omnis beſtiæ ſeu ab omni beſtia requiram eum, veluti à beſtia quæ dilaceret homicidam. Et ſic in eum ſententiam exequar. Ubi verò fuerit homo, requiram ab ejus manu ſanguinem occiſi*, ſeu vindictam tanti ſceleris. Certè in Codice Samaritano [q] locus hac de re è Geneſi allatus legitur ࠌࠉࠃ ࠊࠋ ࠇࠉ ࠀࠃࠓࠔࠍࠅ id eſt, מיד כל חי אדרשנו quod vertendũ *à manu cuncti viventis requiram illum.* Adeò ut *vivens* ſeu *vivum* pro eo, quod eſt *beſtia* ſeu *animal brutum*, quod interpretari ſolet חיה · ibi ſic eſſet ſubſtituendum. Unde & non malè, ſi id admittendum eſſet, ſequeretur, de hominibus tantùm ſuperſtitibus ſeu viventibus, qui cædis rei eſſent, non de beſtiis, locum commodè capi poſſe. Nam etiam antè in Geneſi [r] כל חי ſeu *omne vivens*, tantùm *omnem hominem* ſignificat, ubi ſcilicet Heva dicitur אם כל חי *Mater omnis viventis*, ſeu *omnium viventium*, ut Græci, Latini, Judæi Græco-barbari, alii non pauci vertunt. Sed Onkelus Chaldæus ibi expreſſim, אימא דכל בני אנש *Mater omnium filiorum hominum.* Cui & conſona eſt illa Judæorum Mauritanenſium, ام كل حي ناطق *Mater omnium viventium quæ rationalia ſunt*, & Arabica illa altera Saadiæ, ubi adjicitur ناطق مايت *quæ rationalia & mortalia ſunt.* Etiam in Tawaſii Perſica ibi vertitur; مادر همه زندهي ناطق *Mater omnium viventium, quæ ſunt rationalia.* Sed & manifeſtum etiam eſt, ipſum כל חי ſeu *omne vivens* alibi in Geneſi tàm bruta omnimoda, quàm hominem denotare; ut in illo [ſ] *neque addam, ut amplius percutiam* כל חי ſeu *omne vivens ſicut feci.* Atqui & aliàs interdum, velut apud Davidem, pro circumſtantiarum varietate, *omne vivens* [t] id quod eſt *omnis homo* [u] etiam tantùm ſignificat. Imò & ipſum חיה quod in codice habetur Ebraico & pro beſtia ſu-

[q] *Geneſ.* 9. 5.
[r] *Cap.* 3. 20.
[ſ] *Geneſ.* 8. 21
[t] *Pſalm.* 145. 16.
[u] *Pſal.* 143. 2.

Digitized by Google

mi ſolet, *vivens* etiam denotat. Non defuêre autem, qui [x] de ד׳ מלכיות ſeu *quatuor Imperiis* in Daniele per beſtias deſignatis locum caperent. Perinde ac ſi Numen ibi vindictam cædibus etiam ab Imperatoribus per tyrannidem poſtmodùm patrandis tum minitaretur. Ita locum de re diu pòſt futurâ intelligunt, quemadmodum & Chriſtiani aliquot interpretes [y] de lege tunc diu etiam pòſt futura, quâ bovis in Levitico cornupetæ lapidatio præſtituitur. Alii ſunt Ebræorum [z], qui de vindictâ ſeu vindictæ ſpecie quidem etiam ab ipſa beſtia hominem occidente, nunc in foro ſumendâ, nunc cœlitùs infligendâ locum capiunt. Atqui in eis nemo, quantum ſcio, reperitur, qui obligationem omninò ad beſtiam attinere, aut jus ab eo eſſe violatum velit. Unde & vindicta illa ſeu pœna qualiſcunque ſic impropriè, juxta ſuperiùs dicta, nuncupatur, quemadmodum & bovis cornupetæ, & beſtiæ, quacum homo coierat, lapidatio, ut ſuprà [a] oſtenſum eſt. Nam & ſcimus ex Athenienſium legibus lapidem, lignum, ſecurem, id genus res alias, quoties homicidii inſtrumenta fuêre, in Prytanéo in judicium deductas [b] velut in pœnam, quam tamen eas propriè pati nemo ſanus dixerit. Et Theaginis ſtatua, ex ſententia Thaſiorum Draconis lege ſubnixa, in mare ob cædem caſu ſuo patratam, eſt projecta. Non in ſtatuæ pœnam, ſed homicidii odio. Ita etiam *maledicta eſt terra* [c] ſed בעבורך *propter te, tui causâ*, ſeu propter hominis tantùm peccatum. Unde & Lyranus [d], juxta mentem Ebræorum, qui de vindictâ ejuſve ſpecie aliqua de beſtia heic ſumenda loquuntur, *ut homo*, inquit, *non ſolùm puniatur propter homicidium, ſed etiam Beſtia, ſi interficiat hominem, propter facti horrorem, quamvis animal brutum peccare non poſſit.* Quæ ex D. Ambroſio afferuntur de Brutorum adulteriis, non ad ea ſpectare interdicta ulla ſeu Obligationem innuunt, ſed hominem ea ad ejuſmodi commixtiones adigentem reprehendunt. Nec alia ſunt Naturæ adulteria ibi quàm brutorum generum diverſorum coitus, quorum in cauſa eſſe ex lege Moſaica [e] homini quidem interdictum eſt. Quin & interdictum illud, quà homines velut prorigas ſpectat, Ebræi etiam in obſcurioribus Juris univerſalis capitibus collocant, ut in ſequentibus [f] liquebit. Coitus igitur hujuſmo-

[x] *In* Bereſith Rabba *Paraſh.* 34. *fol.* 38.

[y] *Videſis Benedict. Pererium lib.* 14. *in Geneſ. cap.* 9. & *ibidem Io. Mercerū.*

[z] *Apud Abarbinel, loco citato.* & *Videſis R. Bechai in* Bereſith *fol.* 20. *col.* 3.

[a] *Cap.* 4.

[b] *Demoſthen. Orat. contra Ariſtocratē. Pauſanias in Eliacis, Suidas in Necone.*

[c] *Geneſ.* 3. 17. & *ibi Lyranus.*

[d] *Ad Geneſ.* 9. 5.

[e] *Levitic.* 19. 19.

[f] *Lib.* 7. *c.* 2.

juſmodi vetitos appellat Ambroſius, ſed homini, ne ad illos beſtias adigat, non brutis, ne ipſa admittant, aut perinde ac ſi ipſa jure aliquo, ſicut homines, ea de re tenerentur. Quòd autem vocat ille legem avibus natam, & jura earum hoſpitalia, haud aliud omninò indicare poteſt præter certas illas & notiſſimas animalium illorum aliorumque brutorum propenſiones atque actus naturæ plerunque conſtantes, quæ, per homonymiam & propter ſimilitudinem quandam, Jura quidem interdum nominantur ac Leges, nec tamen reverà ſunt magis, atque arborum, ac fruticum, aliorumve corporum naturalium actiones ac motus naturales. Tantundem ſanè voluit Ariſtophanes[g] ubi lepidè πολλοὺς εἶναι ὀρνίθων νόμους *multas eſſe Avium leges* ait, etiam & ipſas Ciconiarum κύρβεις ſeu legum tabulas feſtivè memorat. Quin & ad hunc modum etiam Legis uſurpatur nomen in illo Senecæ[h] *Legem barbæ & canorum nondum natus infans habet.* Atque alibi ſatis crebrò ſimilis habetur vocabuli uſus. Neque enim minus in lege ejuſmodi, quam in illis avium, qualeſcunque fuerint, reperitur obligatio ſeu culpa, citra quarum conſiderationem Jus ſeu liciti atque illiciti norma nullibi haberi poteſt. Unde & de exemplis illis[i], maris & fœminæ ſcilicet conjunctionis, fœtus procreationis, educationis, velut hominum atque aliorum animantium Juris communis, ſtatuendum planè eſt. In quantum etiam in ipſo homine ſunt propenſiones hæ duntaxat naturales, adeoque eo nomine tàm homini quàm bruto communes, juris vocamine eas neutiquam eſſe indigetandas; at verò in quantum ratione liciti, illiciti, obligationis (quæ ad bruta non attinent) veniunt, aut quà circa eas obligatio verſatur ac permiſſio, juxta ſuperiùs oſtenſa, tantummodo juris nomen ſortiri. Sic capiendum & illud D. Hieronymi de beſtiis prægnantibus, quæ ad partum uſque, ipſo naturæ jure, non coeunt. Jus illud non aliùſmodi eſt, quàm aut quo gramina & frondes depaſcunt ipſæ, aut ab herbis nocivis abſtinent. Nec cum Jure, quod obligat, aut permittit, citra homonymiam, quid habet commune. Quæ ſunt reliqua id genus, non alitèr intelligenda. Neque omninò obſtat, quod affertur de Camelis, ſeu de Scytharum Regis equo aliove uno & altero. Quid hoc ad Jus, Obliga-

[g] *In Avibus.*

[h] *Quæſt. Nat. lib. 3. cap. 29.*

[i] *Supra c. 4.*

tionem, culpam, aut pœnam? Detur Camelorum genus, matrum coitum fugere, etiam ex admiſſione irritatum illum, gregis curatorem mordicùs pereniiſſe. Ideone hoc eum feciſſe (ut in Ariſtotelis loco citato) *memorem commiſſi ſceleris*, quaſi obligatio, aut interdictum ad eum attinuiſſet, exiſtimandum? Sed verſio illa (quæ Gazæ eſt) nimium, nec ſine manifeſta in Ariſtotelem injuriâ, redundat. Græca ſunt; μικρὸν δὲ ὕστερον δακὼν, τὸν καμηλίτην ἀπέκτεινε *Paulò poſt morſu camelarium peremit*. Sceleris, in Ariſtotele ipſo, mentio nulla. Et quomodo ſcire, quæſo, potuerit quis, utrum hâc causâ camelarium momorderit? Quod tamen ſi fecerit, nihil magis de ſcelere probatur, quàm ſi alitèr quomodocunque ultrò cuſtodem calcitrâſſet. Nec mirum eſt, irritatum eſſe ex ejuſmodi admiſſione, quæ (ſi philoſopho aliiſque credamus) etiam generi ejus univerſo adeò diſplicet. At equus ille Scythicus, uti & mater, ſe præcipitem dedit. Ideo ſe præcipites dediſſe hos, quia inceſtum commiſerant, aut ob admiſſionem, velut illicitam, prorigam illum in agro Reatino laceratum eſſe, non eſt quidem unde omninò ſtatuamus; utcunque Ælianus, ex more hominum vulgari, quo actus aliquot brutorum intuentes humanis proni comparamus, τὸ ἀσέβημα ſeu *ſcelus* morte ab eis expiatum, ſcribat, & de ſcelere heic atque eo, quod eſt ipſis brutis illicitum, loquantur alii[k], argumentum etiam ad interdictum apud homines de inceſtûs hoc genere naturali probandum ex eiuſmodi exemplis alii[l] deducant. Sed reverà in brutorum hiſce actibus, juris violati, obligationis, ſeu eorum, quæ inde pendent, veſtigium ſatis habetur nullum. Etiam & in ſpecie equina, è cujus individuo uno & altero exempla ſic afferuntur, matres ac filias equos ex more ſupervenire expreſſim fatetur Ariſtoteles[m], qui illud de equo Scythico aliam in rem memorat. Diſſimilis non eſt ratio in hiſtoriola illa de Leone. Conſurrexiſſe ait Plinius leonem in pœnam adulterii. Eleganter quidem dictum; ubi de adulterii ac pœnæ ſignificatione propriâ non agitur, ſed ſimilitudo ex actibus humanis ſumitur. At unde nam cedò dignoſci potuerit, quod in pœnam adulterii conſurrexerit? Erat quidem quod leonem in furorem egit. Sed nec adulterio, quà ſcelus eo nomine

[k] *Ioachim Camerarius in appendice ad Philem. cap. 10. Vlyſſes Aldrovand. de Quadrupedibus lib. 1.*

[l] *Ioannes Lupus de Matrimonio, apud Aldrovan. loco citato. Antonius Gubertus lib. de Matrimonio cap. de his qui Nuptias &c. §. 151.*

[m] *Hiſt. Animal. lib. 6. c. 22.*

mine indicatur, nec pœnæ, quæ ex obligatione ſemper pendet, ſeu propriè dictæ locus ibi reperitur ullus, juxta id quod ſuprà monſtratum eſt. Poeticè autem non philoſophicè dictum eſt illud Theſei apud Senecam. Undenam enim ſcimus, quid ſit feris ſeu beſtiis Veneris nefas, quatenus illicitum, aut ſcelus, aut obligatio aliqua eo nomine denotetur? Imò exceptis obſcurioribus illis aliquot exemplis, undenam ſcimus aliquod Veneris genus eſſe, quod fugiunt bruta omninò aliqua? Apud eundem Senecam etiam alibi [n], Laii umbra de Oedipode, qui Jocaſtam matrem inſcius matrimonio ſibi conjunxerat,

[n] *In Oedip. act. 3.*

——— quique nec mos eſt feris,
Fratres ſibi ipſe genuit ———

Certe temerè nimis (niſi licentia poëtica, ſeu inceſtum deteſtantis ardor excuſationi ſit) mos ille feris eſt negatus. Rectiùs proculdubiò hac de re Myrrha ipſa, inceſto patris amore percita, apud Ovidium [o],

[o] *Metamorph. 10. 9.*

————coeunt animalia nullo
Cetera delicto. Nec habetur turpe Iuvencæ
Ferre patrem tergo: fit equo ſua filia conjux;
Quaſque creavit init pecudes caper: ipſaque cujus
Semine concepta eſt, ex illo concipit ales.

Quæ hactenus dicta ſunt, ſatis item diluunt id, quod de maſculorum coitu à Brutis non admiſſo ex Epigrammate Agathiæ affertur, uti etiam quod de annuo Canum apud Romanos ſupplicio. Supplicium planè non erat propriè dictum, nec enim jus aliquod omninò aut violârant Canes aut violare quiverant. Sed tum Anſeribus honos eodem tempore eſt habitus (ut & Phidolæ equa ob victoriam ſingularem imagine ex Elæorum ſententia [p] donata eſt) tum Canes ſic ſuppliciis impropriè dictis affecti ſunt, ut tum diligentioris cuſtodiæ ac beneficiorum erga Rempublicam præmia, tum rerum ſocordiùs geſtarum pœna, velut in ſchemate quodam ſeu apologo, quotannis Civibus oſtentarentur. Quod ſequitur de

[p] *Pauſan. in Eliac. 2. & P. Aerodius Rer. Indicat. lib. 6. tit. 8. cap. 10.*

Brutorum adulteriis ex Guilielmo Pariſienſi, Phile, Æliano, atque id genus quæ occurrunt apud alios ſimilia, haud difficilem è jam dictis recipiunt interpretationem. Uti & illud de Elephantorum juſtitia. Ex actu ejuſmodi fœni ad equos reportandi ſingulari, haud aliud probatur quàm animali ſolerti illum placuiſſe, non interim ad juſtitiam ſpectâſſe. Quod verò ad Animalia illa Ariſtoteli dicta ſimul cum hominibus politica attinet, in quibus præter Apes & Grues enumerat etiam Veſpas & Formicas; Inditum palàm eſt ab eo id nominis ex eo tantùm, quod ſimul ſeu in commune quid facere ſolent, nullâ omninò Juris (quod ipſe [q] brutis uti & Peripateticorum ſchola planè negat) ratione interim habitâ. Neque ex eo quod duces habeant animalia illa, ſequitur obligationem ſeu officii debitionem aliquam conjunctam eſſe, citra quam Jus, de quo loquimur, nullibi reperitur. Quale paritèr dicendum de fucis ac furibus, qui pabula conſumunt, à ceteris enecari, ut aiunt [r], ſolitis. Neque enim pœna eſt violationi juris debita. Sed damno irritati, uti & animalia ſolent cetera, damnum inferunt. Atque ex homonymia, qualem ſuprà memoravimus, vocabuli Legis, illud eſt Virgilii [ſ] de Apibus dictum.

[q] *Politic. lib. 1. cap. 2. & Plutarch. in lib. de ſolertia animalium.*

[r] *Ariſt. Hiſt. Animal. 9. cap. 40.*

[ſ] *Georgic. 4.*

——— *magniſque agitant ſub legibus ævum.*

Sed demùm cur cedò à Camelis, Apibus, Turturibus, Ciconiis, Elephantis aliiſque aliquot animalibus (etiamſi daretur ipſas horum ſpecies, juxta id quod habetur apud ſcriptores citatos, quædam ſemper ſive averſari ſive facere; quæ res tamen ſæpe admodum eſt dubia) vitæ humanæ norma aliquis ſeu Juris Naturalis exempla (nam de imitationis, quæ interdum [t] etiam in Sacris literis fiunt, monitis non loquor) potius, quàm à tota brutorum velut republica ſeu numeroſiſſimis reliquorum gregibus, de quibus nil tale fando auditur, ſunt petenda? Aut, quod magis eſt dicendum, cur ab horum ſimul omnibus, etiamſi tantundem de omnibus verum eſſet, cum penes eorum nullum reverà Liciti ac Illiciti ſeu Obligationis, juxta jam dicta, aut vola ſit aut veſtigium? Neque eſt omninò, cur alterius eorum alicujus ſpeciei actus ſolitos actibus alterius (atque hos multipliciter

[t] *Videſis S. Chryſoſt. Orat. 12. ad populum Antiochenum.*

tipliciter diverſiſſimos eſſe ſcimus) hac in contemplatione omninò anteponeremus, nedum cur ex individuorum aliquot exemplis obſcuriſſimis, quod faciunt nonnulli, jura aliqua Naturalia expiſcatum iremus. Certè etiam id fermè perinde eſt ac ſi quis, è Prodigiis ac Oſtentis rarioribus, conſtantes rerum naturalium cauſas ac effectus ut phyſicus edoceret. Manifeſtum autem eſt in eo quod ſuprà ſequitur, animal, quod pauperiem fecerat, non omninò in ſui pœnam, perinde ac ſi jus aliquod ipſum violâſſet, ſed in æſtimationem noxiæ, ac compenſationem damni illati, ac inde domini aliàs rei liberationem, dedendum. Illud autem Platonis de Jumento, quod homicidii in cauſa eſſet, exterminando, pœnæ adeoque Juris, quà Jumentum ſolùm ſpectat, ſimulationem tantùm in ſe continet; non aliter atque id quod habet ſtatim pòſt Plato ipſe ibidem de rebus inanimatis eandem ob cauſam exterminandis. Neque ſcilicet ad hæc minùs, quàm ad Jumentum, Jus ſeu Pœnam propriè dictam voluit attinere. Neque porcus, & mulus in deciſionibus memoratis pœnæ, quaſi mererentur, nomine morti ſunt traditi, ſed in rei quod evenerat, veluti homicidii & nefandiſſimi coitus, ſummam tantùm deteſtationem, ſimileſque ob rationes eis, quæ capite ſuperiori de bove, aliiſque animalibus lege Moſaica lapidandis afferuntur. Quod verò attinet ad Empedoclis, ac Pythagoreorum aliorum ſententiam de Jure ac Juſtitia Hominum, ac Brutorum communi; etiam pueri ſciunt id totum fermè metempſychoſi[u] niti, ſeu eo quod eſt Homines & Bruta figurâ tantùm diſtare corporeâ, animas autem non ſolum planè ſimiles habere, ſed & invicem commutare. Id quod ſi quis credat etiam jus ipſis Naturale pariter commune eſſe, conſonum ſatis eſt, ut is ſentiat. Ut verò tandem ad vulgarem illam ſententiam, quæ in ſuperioris capitis initio ex Juriſconſultis Cæſareis allatæ adeo ſequax eſt, deveniamus; Ea ſanè ab Ulpiani, ac Juſtiniani verbis primo manavit. Quæ nempè ſunt ipſa dicto capite citata. At verò & alibi contrarium uterque docere videtur. Quid enim eſt illud[x], *Pauperies eſt damnum ſine injuria facientis datum. Neque enim poteſt animal injuriam feciſſe dici, quod ſenſu* (id eſt, humana heic ratione) *caret?* Ita ſcilicet Ulpianus in libro XVIII ad E-

dictum

[u] *Porphyr. de Abſtinent. Animal. lib. 3. & 4. Sext. Empiricus Adverſ. Mathemat. lib. 8. c.* περὶ Θεῶν.

[x] *L. 1. D. Si quadrupes §. 3. Inſtit. tit. eodem.*

dictum ſcripſerat, tametſi in Inſtitutionibus ſuis [y] Jus naturale eſſe, *quod natura omnia animalia docuit*, definierit. Atque ex eo pariter utrunque in Pandectas & Inſtituta ſua tranſtulit Juſtinianus. Certè quod injuriam, quia ſenſu caret, feciſſe dici nequit, ut ejus ſit Jus aliquod propriè dictum, nedum cum hominibus commune, minimè capio. Ipſe etiam Ulpianus [z]; *Injuria ex eo dicta eſt, quod non jure fiat*, quod & reddunt Juriſconſulti Græci [a] κακέργημα, id eſt, *maleficium*. Quod igitur malè aut turpiter quidquam facere nequit, quamnam id habere cum hominibus, Juris, Obligationis, Officii præſtandi debitionis, ſeu pœnæ violationi imminentis (ſine quibus Jus, quà ad homines ſpectat, ſeu propriè dictum, ritè non poteſt comprehendi) communionem potis eſt quis excogitare? Adeò ut etiam Ulpianus, atque Juſtinianus, è quorum dictis hujuſmodi manavit Juris communio, ſatis eam ipſam, ni fallor, heic pernegent. Eam autem non modò admittunt, ſed etiam variè tueri nituntur Juriſconſulti non pauci [b], uti & Theologi [c]; ſed diſtinctionibus adhibitis, quæ ad homonymiam manifeſtam planè rem abigunt. Alii verò, maximè Juriſconſulti, ævi recentioris, iique viri perquàm inſignes, communionem illam prorſus explodunt, quemadmodum olim faciendum monuerat Laurentius Valla [d]. Juriſconſulti ii ſunt Albertus Bolognetus [e], Joachimus Mynſingerus [f], Franciſcus Connanus [g], Hugo Donellus [h], Jacobus Cujacius [i], Franciſcus Hotomannus [k], Hugo Grotius [l], Claudius Salmaſius [m], quibus alios adjicere difficile non eſt. Nam etiam expreſſim Cujacius; *Ius in Bruta non cadit; Nam nec injuria cadit:* tametſi aliter ſententia ejus interdum citetur. Quin Joannes Coraſius Juriſconſultus, Tholoſanus percelebris, poſtquam vulgi ſequax Primævum ſeu Primarium quoddam Jus Naturale Hominibus & Brutis eſſe commune in opere de Jure Civili [n] in artem redigendo fuſiùs ſtatuerat, ſententiam ſuam, cordatiùs rem perpendens, in Juris Civilis Miſcellaneis [o] expreſſim damnavit, Plutoniſque familiâ dignum judicavit, id Jus Naturale eſſe tantùm, quod hominum commune eſt, aſſerens.

[y] *L. 1. D. de Iuſtitia & Iure.*
[z] *L. 1. D. tit. de Injuriis.*
[a] *Theophilus Inſtit. tit. ſi Quadrupes.*
[b] *DD. ad Inſtit. tit de Iure Nat. & ad ff. tit. de Iuſtit. & Iure l. 1. & vide Iacobum Revardum Variorum lib. 1. cap. 1. Stephanum Forcatulũ in Necyomantia dialog. 37. Michaelem Ulcurnũ de Regimine Mundi part. 1. q. 3. alios.*
[c] *Vide S. Thom. 1. ſecunda q. 104. art. 2 & 2. ſecunda q. 57. art. 3. & qui ad illũ &c. & videſis Fernand. Rubellum de Obligationibus part. 1. l. 1. q. 2. § 1.*
[d] *Elegantiarum l. 4. c. 48.*
[e] *De Iure & æquitate c. 5. & 6. & 16.*
[f] *Ad Inſtit. tit. de Iure Naturali.*
[g] *Comment. de Iure Civili, l. 1. c. 6.* [h] *De Iure Civili l. 1 c. 6.* [i] *Ad Inſtit. tit. de Iuſtitia & Iure & vide eum Epitom. Pandect. l. 1. tit. 1. §. 9.* [k] *Ibid.* [l] *De Iure Belli ac pacis lib. 1. cap. 1. §. 11.* [m] *Lib. de Vſuris cap. 9.* [n] *Part. 2. cap. 3. & 4.* [o] *Lib. 6. cap. 6.*

aſſerens. Concors eſt heic Ludovicus Carbo [p] Theologus inſignis, præter alios tum Theologos tum Juriſconſultos, qui in ipſa Juris Naturalis deſignatione Ebræorum ſcitis conſona, ut infra oſtendimus, tantundem palàm affirmant. Sic etiam Heſiodus [q] animalia cetera, præter homines, quibus Jura ſunt, ait

ἔσθειν ἀλλήλους, ἐπεὶ οὐ δίκη ἐστὶν ἐπ' αὐτοῖς

ſe mutuò devorare, quoniam jus eis nullum ineſt, Seu ἐν αὐτοῖς, ut nonnulli legunt, quod idem ſonat. Aliis ibi ἐστὶ μεθ' αὐτῶν, ſed in ſenſum non diſſimilem ſubſtituentibus. Et Autor Quæſtionum & Reſponſorum Juſtino tributorum [r], τὸ ἐπὶ φαυλότητι πράξεως διαβάλλειν τῶν ἀλόγων τὰς φύσεις, οὐκ ἐστὶν εὔλογον, *Rationi conſonum non eſt, naturam animalium, quæ ratione carent, ob factorum pravitatem reprehendere.* Negat planè Turpe & Honeſtum, ſeu Malum ac Bonum, circa quæ jus propriè dictum verſatur, adeoque Jus aliquod ceteris animalibus ineſſe; quæ ſcilicet, ſive ratione careant, ſive habeant (nam ea de re contentionis ſerra hinc inde ſolet duci) ad jus aliquod obſervandum, cauſis jam oſtenſis, minimè aliter atque plantæ & corpora inanimata obligantur. Quin demum rectiſſimè deſignat rem, paucis totam complexus Hugo Grotius; *Quodſi quando*, inquit [ſ], *brutis animantibus juſtitia tribuitur, id fit impropriè ex quadam in ipſis umbra rationis atque veſtigio. An verò actus ipſe, de quo Ius Naturæ conſtituit, ſit nobis communis cum aliis animantibus, ut prolis educatio; an nobis proprius, ut Dei Cultus, ad juris ipſam naturam nihil refert.* Et benè ſanè Iſidorus [t], Gratianus [u], alii, Jus Naturale eſſe, definiunt, quod *eſt commune omnium Nationum*, id eſt, hominum duntaxat, non omnium animalium. Quod rectè quidem dictum, ſi obligationem tantùm omnium nationum ſpectes: an verò, ſi omnium uſum ſeu conſuetudinem ſolùm, in ſequentibus diſcutiendum. Neque intereà injiciat hiſce ſcrupulum quis de ratione, quam tribuunt cum Galeno [x] nonnulli Brutis. Unde & interdum, juxta ejuſdem de λόγῳ προφορικῷ & ἐνδιαθέτῳ ſeu *ratione, quæ verbis enuntiatur, atque ea, quæ animo concepta interius retinetur*, diſtinctionem, Jus item, ἐνδιάθετον ſeu *interius poſitum* commune à nonnullis di-

K ctum eſt

[p] *De legibus lib. 5. diſp. 5. Vide item Paul. Comitolum de cõtractu. part. 1. cap. 11.*

[q] *In* Ἔργ. & Ἡμέρ. & *de eodem loco videſis Clement. Alex. ſtrom. α. juxta finem. Plutarch. in lib. de Solertia animalium, Stobæum Eclog. Phyſic. lib. 1. cap. 7.*

[r] *Quæſt.* 128. *Conſulas etiam Sextum Empiricum adverſus Mathematicos lib. 8. c.* περὶ Θεῶν.

[ſ] *De Iure Belli ac Pacis lib. 1. cap. 1. §. 11.*

[t] *Origin. 5. cap. 4.*

[u] *Diſt. 1. c. 7.*

[x] *In Protreptico.*

ctum eſt Hominum & Brutorum, alterum autem ſeu illud quod verbis exprimitur, hominum proprium. Sed verò detur, qualemcunque eis ineſſe rationem (neque enim ea res heic omninò controvertenda) etiam & ſapientiæ & diſciplinæ aliquot particulas ea ſortiri, cuſq; ut etiam, verbi gratia, ex principiis aliquot geometricis, ac artificiosâ figurarum quarundam æquilaterarum & æquiangularum, veluti trigoni, hexagoni cōſideratione, hexagonum eo quod plures habet angulos, tum capacius eſſe ratiocinantes (quali herclè ratiocinationi quam plurimorum hominū ingenia ſatis ſunt imparia) ſtatuerint, tum præ ceteris illud ſibi in uſum delegerint aliqua; quod diſertè de apibus fuſius quidem aſſerit Pappus Alexandrinus [y], nec minus fermè de aliis aliorum complurium animantium actibus credit; Concedantur, inquam, quotquot vis in animantibus aliis mirando huic exemplo, etiam juxta Pappi mentem, conſimilia atque analoga, adeò ut de Ratione eorum dubitare deſinamus. Nihiloſecius neque ſic omnino reperietur ideo apud ea Jus aliquod, aut Obligatio naturalis; cum ne apud Homines quidem ex Simplici & Nuda, quà ipſos tantùm ſpectat, Ratione, ejuſmodi Jus ſeu Obligatio aliqua ritè ſumta ſuperinduci queat, ut in ſequentibus oſtendetur.

[y] *Mathematic. Collect. lib. 5. in præfat.*

Cap. VI.

Cum Gentium *ſive* omnium *ſive* Complurium Opiniones, Mores *ſeu* Conſtitutiones *Menſura apud Ebræos in eo decernendo, quod* Jus *eſſe velint* Naturale *ſeu* Univerſale, *locum habeant nullum, Aliorum, de hujuſmodi hac in re menſura, ſententia conſideratur.*

Quemadmodum ex Aliorum Animantium actibus aut uſu Jus aliquod Naturale diſci, aut deſignari nolunt Ebræi, ita neque ex aliarum, ſive omnium, ſive plurimarum, Gentium uſu ac moribus de Jure Naturali ſeu Hominum univerſali decerni volunt. Neque inde id omninò petunt, ut Juriſconſulti Cæſarei [z] & Theologi Chriſtiani interdum, aliique, quibus Jus illud, quod hominibus ſolis apud eos eſt Naturale, Jus Gentium primævum ſeu primarium dictum eſt, atque *id quod* Natura-

[z] *Caius l. 9. ff. de Iuſtitia & Iure & Iuſtin. Inſtit. de Iure Nat. § Ius autem Civile.*

Naturalis ratio inter omnes homines conſtituit, atque quod *apud omnes populos* ſeu *Gentes peræque cuſtoditur*, eſt definitum. Juxta illud doctiſſimi Cujacii[a], *Inceſtæ nuptiæ ſunt, quæ Natura prohibitæ ſunt. In L. 8. & L. Sororis D. de Ritu Nuptiarum, ait* (*Iuſtinianus*) *quæ Moribus; quod idem eſt; nempe tacito conſenſu omnium Gentium.* Ejuſmodi alia ſunt apud Juriſconſultos Occidentis obvia. Quin & Juriſconſulti Græci ſeu Orientis Jus hoc ἐθνικὸν *Gentile* ſeu Gentium vocitant, retento nihilominus interdum ipſo Juriſgentium in locutionibus Græcis nomine; quemadmodum & alia non pauca Latinorum ſolent retinere. Veteres Baſilicorum Gloſſæ; Ιυςελσγέντιοις, νομίμοις ἐθνικοῖς ἤτοι φυσικοῖς *Iuriſgentiis*, id eſt, *juribus gentilibus ſeu naturalibus.* Certè & ita Philoſophi. Ariſtoteles, ubi legem ſeu Jus tribuit[b] in ἴδιον ſeu *proprium*, id eſt, populis ac civitatibus ſingulis civile, & κοινὸν ſeu *commune*, quod per id, quod eſt, κατὰ φύσιν explicat, ſcilicet *ſecundum naturam* ſeu naturale, ſubjicit ἐστὶ γὰρ ὃ μαντεύονταί τι πάντες, φύσει κοινὸν δίκαιον καὶ ἄδικον κἂν μηδεμία κοινωνία πρὸς ἀλλήλους ᾖ, μηδὲ συνθήκη, *Eſt enim aliquid, quod opinantur univerſi, Naturâ commune jus & injuria, tametſi nullam habeant invicem ipſi communionem, nullave pactio intercedat.* Ubi Commentarius Anonymi Græcus πάντες ſeu *univerſi* interpretatur per καὶ οἱ Κελτοὶ καὶ οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Σκύθαι, *& Celtæ, & Græci, & Scythæ*, ſcilicet per Gentes, quibus, licet nulla communio et diſciplina, ſeu pacto eis intercedat, naturales tamen atq; eædem de capitibus aliquot Juris & Injuriæ conceptiones ſeu animi anticipationes pariter inſunt. Et Alexander Aphrodiſienſis, *ſi ſociales*, inquit[c], *ac communicabiles natura ſumus, impoſſibile autem eſt durare ſocietatem ſine juſtitia, neceſſe eſt jus quoq; Naturâ eſſe. Quod ſi quoniam apud alios aliud jus eſt, propterea negent ipſum eſſe Naturâ, certè id Naturâ dicent eſſe, quod apud omnes idem eſt. Et ſi Ius ſcriptum, quoniam ſcriptum eſt per Conſtitutionem & non Naturâ eſſe dicent, certè neceſſe erit, ut Naturâ non Poſitione fateantur id, quod non in ſcripto vim habet. Suntque ejuſmodi pleraque, quæ appellare ſolemus ex ipſo affectu leges non ſcriptas, quæ Communes omnibus hominibus ſunt niſi ſint excæcati. Revereri enim ſeniores, colere Deum, honorare atque obſerva-*

[a] In Novell. 12.

[b] Rhetoric. lib. 1. cap. 13. & 15.

[c] De Anima lib. 2. cap. 42.

re parentes & præſtantiores viros, ſunt jura quædam non ſcripta & Communia, quæ naturaliter apud univerſos homines retinentur. De his enim neque paciſcuntur ſecum, neque leges ſanciunt, ſed retinent tanquam ſtatutas & confirmatas ab ipſa Natura. Sic ille qui plura ibi in eandem habet ſententiam. Et Seneca[d]; *Multum dare ſolemus præſumptioni omnium hominum. Apud nos veritatis argumentum eſt, aliquid omnibus videri; tanquam Deos eſſe inter alia ſic colligimus, quòd omnibus de Diis opinio inſita eſt, nec ulla gens uſquam eſt adeò extra leges moreſque projecta, ut non aliquos Deos credat. Cum de animarum æternitate diſſerimus, non leve momentum apud nos habet Conſenſus hominum aut timentium inferos aut colentium.* Quinetiam Cicero[e], *Omnes eſſe vim & naturam divinam arbitrantur. Nec verò id collocutio hominum aut conſenſus efficit. Non inſtitutis opinio eſt confirmata, non legibus. Omni autem in re conſenſio omnium gentium, lex Naturæ putanda eſt.* Hujuſmodi occurrunt apud veteres alioſque alia non pauca. Jam verò dum de Omnibus, quemadmodum apud Ariſtotelem alioſque, verba fiunt, vocabulum illud bifariàm conſideratur. Aut quà in eo Homines Omnes ſeu ſpecies aut Gens humana, adeoque totum quid ex individuis conſtitutum ita continetur, aut quà Populi ſeu Gentes omnes hominumque cœtus, ſic tantummodo diviſi ut in corpora coaluerè civilia, eo denotantur. De Priori notione commodiùs dicetur capite proximo, ubi de Ratione generatim Humana, quà huc ſpectat, loquimur. Quod ad poſteriorem attinet notionem, ſeu eam, quâ Gentes populorumque corpora intelliguntur; id quidem verum eſt, argumentum, ut à poſteriore, è Gentium moratiorum illuſtriorumque (quas ſcilicet hiſce nominibus unanimes dignamur) moribus, velut è laudatorum virorum ſuffragiis, non intempeſtivè interdum deſumi, maximè cum de Juris Naturalis, quod ſcilicet eſt Permiſſivum, capitibus aliquot diſquiritur. Nimirùm inde manifeſtum fit, quid ipſæ de rebus circa quas mores ſui, quà generatim permiſſi ſint aut liciti, verſantur, in hanc rem ſenſerint, aut ſentire ſaltem viſi fuerint. Nam quicquid jure quocunque homines permitti conſenſerint, id ut etiam jure naturali, ſi ejuſdem rationem

d Epiſt. 117.

e Tuſc. quæſt. 1.

Digitized by Google

tionem ſcilicet aliquam haberent, permitti, neque Naturam in contrarium obligare, id eſt, rem non univerſali Naturæ, quæ ſibi conſtans eſt, aliquo interdicto reſtringi exiſtimaverint, aut exiſtimare ſimulârint, opinor, neceſſe eſt. Atque ita qui diſputant, aut diſquirunt, quemadmodum & capite primo oſtenſum eſt, aliarum gentium de Jure Permiſſivo illo ſuffragia, ſeu interpretationes, in ſubſidium ſibi, nec fruſtrà, ſubinde colligunt. Ceterùm intereà, quid Gentes eædem de Juris Naturalis, quod Obligativum eſt, capite aliquo aut de ſimplici Naturalis permiſſionis ratione, ac univerſali ejus uſu ſtatuerint, ne quidem ſatis conjectari quis inde poterit. Nam tametſi in ſcholaſticis, atque umbratilibus aliquot, forſan etiam in forenſibus, diſputationibus hoc vel illud Juris Naturalis eſſe caput apud gentes ejuſmodi à diſciplinarum præceptoribus ſubinde, ſed diverſimodè ſatis, aſſeratur; in rebus tamen publicè gerendis decidendiſque, earum, quas novimus, Gens quælibet, aut Jure duntaxat ſibi Civili ac poſitivo, aut Jure Gentibus aliis, quibuſcum fœdera habet, commercia ſeu bella, ipſiſque, ſive Imperativo, ſive Interveniente, ac pro ſeculorum varietate aliter atque aliter ſe habente, nec Naturali, aliter atque hiſce veluti veſtitur ſuperinductis glumis, utitur. In utroque hoc genere Jura quidem Naturalia aliqua exerceri non raro forſan concedetur; ſed ut Civili ſeu poſitivo, atque Imperativo illo, ac Interveniénti adeò immixta & involuta & unâ (ſic dicere liceat) in maſſâ conjuncta, ut hæc ab illis ſecernere ex Gentium ipſarum tantùm uſu ſeu moribus, earumque ea de re ſententiam inde elicere queat mortalium nemo. Nam creberrimè videmus, tum Obligationis, tum Permiſſionis formulas civiles, ac poſitivas Naturalibus, qualeſcunque demùm illæ fuerint, numeroſiùs accedere. Atque ſpectant huc pariter rationes capite ſuperiùs tertio adhibitæ. Præterea, Gentes ſeu Populi Omnes heic tripliciter ſumi poſſunt, uti & ſolent. Aut pro univerſis ſimpliciter per Orbem terrarum eo nomine diſtributis; Aut pro Omnibus eis, quorum notitia habita; Aut demùm pro Omnibus duntaxat, qui cognitarum ſunt Moratiores. Certè Omnes per orbem terrarum Gentes diſſeminatas nec veterum eorum, qui de Jure, quo Omnes utuntur, locuti ſint, indeque velint Jus Naturale

ediſci, quiſpiam novit. Neque hactenus, aut qualeſnam, aut quot ſint fuerintve eæ, eſt ab aliquo ſatis exploratum. Quin licet de Numero conſtari daretur, ſive juxta Ebræos[f], qui plerunque tantùm LXX & Linguas & Gentes orbem occupâſſe volunt, ſive juxta patres aliquot Chriſtianos[g], alioſque, qui numerum illum rotundum aliquantulùm, ſed diverſimodè, auxerunt, ſive juxta numeros earum aliter atque aliter ſe habentes apud Ptolemæum, Marcianum Heracleotem, Æthicum, id genus alios, ſive aliter; id ſanè ad rem, quam tractamus, nihil omninò feciſſet, niſi etiam Mores earum fuiſſent ſimul idque penitiùs explorati. Quod factum eſſe nullibi compertum eſt. Ceterùm neque hactenus, etiam poſt Indias utraſque atque alias ante aliquot ſecula incompertas terras Europæis commercio junctas, Omnes orbis Terrarum Gentes ſeu populos, ne nomine quidem tenus, cognoſcimus. Quid igitur dicendum de veterum illorum ævo, cui Europæ arcolæ incolæ & in Aſia atque Africa accolæ maritimi, iique admodum, præ iis qui nunc à nautis, mercatoribus, legatis adeuntur, pauci tantùm cogniti? Adeo ut nemo non videat fruſtrà planè de Omnibus, quà univerſæ eo nomine reverà veniunt, heic verba fieri; ſive vetera, ſive recentiora ſecula ſpectes. Jam verò, ſi Gentium, quarum notitia habita eſt Omnium, ut conſenſus in moribus heic eliciatur, inſpiciamus; Certè ſeculis illis priſcis gentes fuêre in arcto illo numero complures, quæ Juris omnimodi expertes habitæ etiam more planè ferino vixiſſe dicuntur. Memorat Ariſtoteles[h] ἔνια γένη τῶν πόῤῥω βαρβάρων *nationes quaſdam Barbarorum procul diſſitorum*, qui ἐκ φύσεως ἀλόγιστοι καὶ μόνον τῇ αἰσθήσει ζῶντες θηριώδεις ἦσαν *ex natura* ſeu *à natalibus recto rationis uſu carentes, & ſenſu tantum viventes inſtar ferarum erant*, ſeu ut interpretatur Andronicus Rhodius[i]. θηριώδη ἀφροσύνην ἄφρονες ἦσαν *ferina laborabant amentia*. Quod de Scythis, atque id genus aliis capit Aſpaſius paraphraſtes Græcus, & tum de Auſtralioribus, tum de Septentrionalioribus Averroes Arabs. Atque hiſce meritò adjungas gentes illas non paucas, quas memorat alibi idem Ariſtoteles[k]; Πολλὰ δ᾽ ἐστὶ inquit τῶν ἐθνῶν, ἃ πρὸς τὸ κτείνειν καὶ πρὸς τὴν ἀνθρωποφαγίαν εὐχερῶς ἔχει, καθάπερ τῶν περὶ τὸν Πόντον Ἀχαιοί τε καὶ Ἡνίοχοι,

καὶ

f *Miſna & Gemara Hieroſolymitana ad tit.* Sota *cap. 7. fol. 21. col. 4. halach.* 5. Seder Olam Rabba *cap. 11. RR. ad Ioſue cap. 8. & Deuteron. 32. 8. alii.*

g *S. Auguſt. de Civit. Dei lib. 16. cap. 6. & Vide Clem. Alexandrin. ſtrom. a. Epiphanium Hæreſi* 39. &c.

h *Nicomach. lib. 7. cap. 6.*

i *In Paraphraſ. cap. 9.*

k *Politic. 8. cap. 4.*

καὶ τῶν Ηπειρωτικῶν ἐθνῶν ἕτερα· τὰ μὲν ὁμοίως τούτοις, τὰ δὲ μᾶλλον, *Multæ ſunt gentes, quibus uſitatum eſt hominum cædes facere, atque ex eorum carnibus cibos capeſſere, quales ſunt in Ponticis gentibus Achæi & Heniochi; deque mediterraneis aliæ ſunt partim quidem his ſimiles, partim etiam immaniores.* Et Andromacha de Aſtyanacte præcipitato, apud Senecam[l].

Quis Colchus hoc, quis ſedis incertæ Scytha
Commiſit? aut quæ Caſpium tangens mare
Gens Iuris expers auſa? ———

Ejuſmodi ſunt alia non pauca, de quibus etiam obiter alibi[m] monuimus. Et de Gentibus itidem aliquot & noſtri & cujuſque quod præteriit ævi, tantundem pluribus dici poteſt. Neque igitur Omnium Gentium, quarum notitia habita, morum ratio ejuſmodi heic habenda eſt, ut inde Juris Naturalis veluti corpus aliquod ſperari poſſit; cum apud omnes illas ne quidem ſervari quid, quod Juris nomen induat, (nam de propenſionibus illis naturalibus, quæ brutis etiam communes ſunt, non loquimur) comperiri omninò queat. Ceterùm ſumatur Gentium cognitarum nomen heic pro eis tantùm, quas cognovimus legibus uſas eſſe civiliter vitam tranſigentes, juxta illud Michaelis Pſelli[n].

Νόμιμον ἐθνικόν ἐστιν οὐχὶ τὸ βαρβαρῶδες·
Τὸ γὰρ τοῦ ἔθνους ὄνομα νομικῶς εἰρημένον
Γένων συλληπτικόν ἐστι νόμοις ὑποκειμένων

Ius Gentium eſt, non illud quod eſt barbaricum. Scilicet Gentis nomen legitimè heic acceptum eas Nationes complectitur, quæ legibus ſubſunt. Atqui & illud ſatis ſcimus à viris graviſſimis olim eſſe obſervatum, nullum fermè Juris Univerſalis ſeu Naturalis, quod juxta receptiores hominum ſententias excogitari poſſit, caput eſſe, quod non ex perverſis ſeculorum ac Gentium etiam ejuſmodi aliquot, earumque illuſtrium, non ſolum moribus, ſed pariter & legibus latis fuerit violatum. Qua de re conſulas Euſebium[o], alios[p], qui depravatos Gentium veterum mores, ſive inſectantur, ſive enumerant. Unde & tradunt Ebræi[q] nec Idumæos veteres interdictum

[l] *In Troade, act. 5.*

[m] *Mari Clauſo lib. 1. cap. 7.*

[n] *In Synopſi legum.*

[o] *Præparat. Evangelic. l. 1. cap. 4. & lib. 4. cap. 15. 16. & 17.*

[p] *Cardin. Beſſarion in Calumn. Plat. lib. 4. cap. 3. Franciſc. Picus in Exam. Doctrinæ Vanit. Gent. lib. 1. cap. 19.*

[q] *Targ. Hieroſolymit. ad Deut. 33. 2.*

de Homicidio, nec Iſmaelitas illud de Furto omninò admiſiſſe; ut alia id genus heic prætermittamus obiter apud ſcriptores occurrentia. Sæpius item non tam contemplatione Juſti & Injuſti, Liciti ac Illiciti, ſeu Boni & Mali quà nominibus illis Honeſtum & Turpe, quàm quà Utile ac Jucundum, atque Inutile & Injucundum continentur, Gentes populoſque, ſimiles interdum invicem mores non paucos, interdum verò planè contrarios, amplexos eſſe, etiam in rebus, circa quas Jus Naturale ſeu hominum commune imprimis verſari ſolet, concedi (veluti in conſanguineorum coitu, liberis exponendis, cæde humana, conjugiis, aliis) eoſque parili ratione mutâſſe, revocâſſe, ac pro libitu, atque cœcâ & temerariâ illa animi dominatrice cupiditate, novâſſe neſcit nemo, qui Perſarum, Aſſyriorum, Ægyptiorum, Græcorum, Romanorum, aliarum gentium veterum, quæ celeberrimæ fuêre, mores atque inſtituta, nunc invicem ſimilia, nunc diverſiſſima diligentiùs introſpexerit. Neque aliunde argumentum petendum eſſe duxit Carneades, quo, nullum omninò Jus eſſe Naturale, probare conaretur, æque atque ex hac utilitatis ſolius (quo nomine id, quod jucundum eſt ſimùl, ſatis continetur) in jure ſanciendo ratione habita. *Ejus diſputationis* (ut ſcribit Lactantius[r]) *ſumma hac fuit. Iura ſibi homines pro utilitate ſanxiſſe, ſcilicet varia pro moribus, & apud eoſdem pro temporibus ſæpe mutata; jus autem Naturale nullum eſſe. Omnes & homines & alias animantes ad utilitates ſuas, natura ducente, ferri; proinde aut nullam eſſe juſtitiam, aut, ſi ſit aliqua, ſummam eſſe ſtultitiam, quoniam ſibi noceret alienis commodis conſulens.* Sic Carneades. Et alii[f] pariter olim eâdem ex cauſa Juſtitiam tantum eſſe, quæ iis prodeſſet, qui plurimùm poſſent, definierunt. Certè id quod aiebant rationi ſatis conſonum videbitur, dum ex Gentium moribus tantùm, acuſu menſura petitur Juris, quà univerſi eo obligamur laxamurve, Naturalis. Nec perperam minùs aut minùs fruſtrà ſic rem adgrederetur, ſive philoſophus, ſive Juriſconſultus, quàm Medicus faceret, qui ſive ſanitati tuendæ, ſive morbis curandis, quænam eſſent conducibilia, edocturus, ſive è vulgari hominum victu, ſive è ſolennibus epularum lautitiis diſcenda ea præſcriberet. Ut illic habetur ratio guſtus, luxus,

[r] *Lib. 5. cap. 17.*

[f] *Apud Chalcidium ad Platonis Timæum.*

luxus, pompæ, non pariter ſanitatis tutelæ aut curationis, quarum altera à cibis, altera à medicamentis ex natura ſui, nec cupedinarii nec coqui arte, congruis ſperanda eſt; ita in Gentium complurium moribus, atque inſtitutis non tàm Naturalis juris ſimplicitas, quàm ipſarum utilitas, *ut Iuſti propè mater & æqui* (quod olim Horatius) [t] ſpectari eſt ſolita. Ac non rarò,

——————— Sidera terrâ
Vt diſtant, & flamma mari, ſic Vtile Recto.

Ut apud Lucanum [u] Pothinus. Perſonam item Naturæ Conſuetudo ſæpiùs induit, atque euſque larvâ fallit, ut, quod ex ea tantùm apud Gentes introductum obtinet, pro Naturali ac univerſali hominum Jure ſubinde ſumatur. Unde & Conſuetudo veteribus dicta [x] eſt Hominum Dæmon ſeu Genius, etiam & ipſa Natura. Et appoſitiſſimè Ariſtoteles [y] καὶ γὰρ τὸ εἰθισμένον, ὥσπερ πεφυκὸς ἤδη γίγνεται. ὅμοιον γάρ τι τὸ ἔθος τῇ φύσει· ἐγγὺς γὰρ καὶ τὸ πολλάκις τῷ ἀεί. ἔστι δ' ἡ μὲν φύσις τοῦ ἀεί· τὸ δὲ ἔθος τοῦ πολλάκις, *etenim id quod conſuetum eſt, velut naturâ eſt inditum. Nam ſimulat conſuetudo Naturam. Vicinum ſcilicet eſt id, quod ſæpe fit, ei quod ſemper. & Natura quidem ejus eſt quod ſemper, conſuetudo ejus quod ſæpè fit.* Qua de re ipſe etiam alibi [z], aliique [a] obiter plura. Et egregium eſt hanc in rem exemplum illud illuſtre apud Herodotum [b]. Cum Darius accitos Græcos, qui in ditione ſua, percontabatur, quantâ pecuniâ vellent defunctis parentibus, juxta Indorum aliquot morem, veſci, & negabant ſe ulla pecuniâ in hoc poſſe induci, rogavit pariter Indos illos, quantum acciperent, ut patres defunctos igne, juxta Græcorum morem, comburerent, nec poſteà comederent; qui vehementer reclamantes meliora illum ominari jubebant. Abominandum ſcilicet revera morem illum non retinere, velut Naturæ ſeu Officio nunquam non ſervando adverſiſſimum eſſe judicabant. Et in primis heic obtinet illud Taciti [c] de Vonone Phrahatis filio in regnum Parthorum à Tiberio Româ, cujus mores imbiberat, miſſo; *Prompti aditus, obvia comitas, ignotæ Parthis virtutes, nova vitia: &, quia ipſorum Majoribus aliena, perinde odium Pravis & Honeſtis.* Quin & [d] Maximus Tyrius [d], νόμος καὶ δίκη ἄνω καὶ κάτω φέρεται διασπώμενα καὶ

 παρασ-

[t] Sermon. 1. Sat. 3.
[u] Lib. 8.
[x] Alex. Aphrodiſ. lib. de Fato c. 4.
[y] Rhetoric. l. 1. cap. 11.
[z] Metaphyſic. 1. cap. 8.
[a] Cicero de Inventione lib. 1. &c.
[b] In Thalia. & Vid. ſis Originem adverſ. Celſum lib. 5.
[c] Annal. 2.
[d] Differt. 1.

παρασπάσματα. Μὴ γὰρ ὅτι γένος γένει ὁμολογεῖ ἐν τούτοις, ἀλλ' οὐδὲ πόλις πόλει, ἀλλ' οὐδὲ οἶκος οἴκῳ, οὐδὲ ἀνὴρ ἀνδρί, οὐδὲ αὐτὸς αὑτῷ *leges & Iura pro cujuſque placito in partes ita diſtrahuntur dilacerantur que, ut nonmodo Gens cum Gente, ſed nec urbs cum urbe, nec familia cum familia, nec homo cum homine, nec unus aliquis interdum ſecum ipſe conſentiat.* Tantundem alii obiter. At demum Gentium, omnium earum, quas cognovimus, Moratiorum mores heic in argumenta, quibus Juris Naturalis capita adſtruantur, ut expreſſim volunt nonnulli, indagentur. Certè ſimulac de moratioribus verba fecerimus, haud pauci mortalium ſuam ſeu aliquam ſaltem, quam ſibi ſive ex vitæ inſtituto adſciverint, ſive in literarum ſtudiis fuerint præ ceteris admirati, aut moratiſſimam ceteriſque, Juris omnimodi nomine, præferendam (qua de re & olim prudenter monuit Herodotus[e]) eſſe, aut ſaltem moratioribus connumerandam pertendet. Atque ita rem non in imparem ſanè, quoties exinde controverſia orta fuerit, recidere difficultatem palàm eſt. Quin Græcos Latinis, hos Græcis, utriſque Ægyptios, Perſas, Chaldæos, Æthiopas, Celtas, Scythas, Judæis hoſce ſimul alioſque univerſos Barbaros fuiſſe ſciunt pueri. Atque ob incertum, quod in hujuſmodi menſura, ut diverſimodè habeatur, neceſſe eſt, Conſtantinus Harmenopulus[f] Jus Gentium nihil aliud eſſe voluit, quàm quod diſtributè habetur utcunque invicem diſcrepans, apud Gentes qualeſcunque. Ἐθνικὸς δὲ νόμος inquit ἐστίν, ᾧτινι ἔθνος ἓν ἢ ἔθνη χρῶνται τινά· οἷον τὸ μὴ μίγνυσθαι ταῖς μητράσι παρὰ Σαύραις καὶ Ἕλλησι· καὶ τὸ ἐναντίον τὸ μίγνυσθαι ταύταις παρὰ Πέρσαις *Ius Gentium eſt, quo Gens Genteſque utuntur aliqua. Ut non miſceri matribus apud Sauras* (*Sarmatas* ſubſtituit Joannes Mercerus) *& Græcos, contraque iis miſceri apud Perſas.* Quæ cum ita ſe habeant, certè ſive Gentes ſeu Populos ipſos Omnes, utpote necdum cognitos conſideres, ſive mores Cognitorum Seculorumque nimirum in modum circa ea, quæ Juris Naturalis dicuntur, diſcrepantes, ſive Civiles, quæ accedunt Obligationis ac Permiſſionis formulas ſive Juris omnimodi apud eorum aliquos violationem, ſive Utilitatis rationem Boni ac Honeſti conſiderationi in rebus publicè gerendis moribuſque introducendis crebrò prælatam, ſive conſuetudinis

e *In Thalia.*

f *Prochir. lib. 1. tit. 1.*

dinis diuturnæ vim Naturam in Gentium moribus toties ſimulantem tandem ſpectes, non imprudenter factum meritò forſan dixeris ab Ebræis, dum in Juris Naturalis deſignatione, Omnium ſeu Plurium Gentium morum ſeu inſtitutorum rationem habent nullam. Accedat, Jus qualecunque non ſatis accuratè inde peti aut denotari, unde Autoritas & Imperium aliquod, è quo pendent Obligatio, Permiſſio, earumque comites, juxta ſuperiùs capite quarto oſtenſa, ſatis haberi nequeat. Detur uniformes è ſeculis priſcis fuiſſe, atque etiamnum eſſe Gentium, ſive Omnium ſive Cognitarum, ſive Moratiorum pariter mores aliquot, veluti in Contractibus, Succeſſionibus, Conjugiis, Judiciis, Federibus, Commerciis. Anne inde Juris Naturalis ſeu Univerſalis vim, atque Obligationis & Permiſſionis effectum (citra quem fruſtra de Jure aliquo loquimur) ſortiri omninò poſſent ejuſmodi mores? In exemplis memoratis, mores, ut vides, partim ſunt ſingulatim, & domi genti cuilibet uſitati, partim univerſis, ut communes interveniunt. Quod ad ſingulatim & domi cuilibet uſitatos attinet; Anne gens unica aliqua gentis alterius non ſubjacens imperio (nam de Gentibus plurimis, quæ ſui ſunt ſeorſim invicem juris, res eſt capienda) ideò ad morem ejuſmodi aliquem retinendum obſtringitur, quia ipſa ſimul, ſicut cæteræ, eum tamdiù obſervavit? Ullamne Obligationis exinde naſci poſſe communionem, cui ſingulæ earum, qui obſervaverint pro libitu ſuo per ceteras nequeant contraire, fingi poteſt? Certè non cum meliori ratione, quàm ſi quis dixerit Spartanos, verbi gratiâ, ideò ad retinendum aliquem morem ſibi ſeorſim avitum obligari, quoniam nondum placuerit ejuſdem aut ſimilis, Athenienſibus, Thebanis, Macedonibus, aliis, quibus non omninò ſubſunt Spartani, abrogatio. Neſcit quidem nemo regulam illam [g] Juris, *Refertur ad univerſos, quod ſit per majorem partem.* Quæ paſſim ferè obtinet in Curiæ [h] decretis, arbitrorum [i] ſententiis, id genus aliis. Quoties ſcilicet id totum, cujus ea pars eſt, unico ita complicatur, ſive imperio, ſive pacto, ſive conſtitutione, ut in corpus unicum civile coaluerit, parteſque ibi habuerit exinde veluti invicem continuas. Quod ſi ex numero tantùm, velut quantitate diſcreta, ita conflatur gentium homi-

[g] *L. 160. D. tit. de diverſ. reg. Iuris.*
[h] *L. 19. D. tit. Ad Municipalem.*
[i] *L. 27. D. tit. de Receptis & qui arbitrium. §. 3.*

Digitized by Google

numve cœtus aliquis, ut non omninò in ejuſmodi totum ſeu continuum quid coaluerint, Majoris ſanè partis in rebus, quales jam tractamus, ratio habenda eſt ad Obligationem ſeu Officii Debitionem introducendam nulla. Finge homines aliquot ſingulares trium, verbi gratiâ, gentium (quæ pro cunctis in exemplum ſumantur) & perſonas & Imperia induiſſe. Gentium ſemper intellige ſui planè ita ſigillatim juris, ut alterius ditione earum nulla contineatur. Finge, inquam, Titium, Sempronium, & Seium Gentium & perſonis & imperiis trium (id eſt, heic omnium) ſic indutis, ſibi ſtatuiſſe ſeu elegiſſe quid, ac pariter ſemper obſervâſſe. Adeò etiam longævos fuiſſe, ut omnes Præſcriptionis terminos obſervatio illa excederet. Ut ſcilicet Gentes univerſas earumque mores qualeſcunque ſic velut in tabellâ unico complectaris intuitu. An major trium illorum pars in cauſâ heic eſſe quibat, quominùs tertius pro libitu ſuo id, quod à ſe ſibi ita ſtatutum eſt atque obſervatum, ritè non poſſet abolere ac rejicere? Parilis omnium obſervatio citrà obligationem aliquam ſingulis ſuperiorem, qua pariter coerceantur omnes, utcunque diutina, efficere planè nequit ut non contrarium æquè ſingulis ſibi (ſi nil aliud obſtet) ſtatuere, atque obſervare liceat. Simili modo dicendum de moribus gentibus quotcunque communibus ſeu Intervenientibus. Si alia obligationis cauſa non reperiatur præter ipſarum obſervationem mutuam ſeu conſtitutionem, quid vetat, quo minùs ex conſenſu, in diverſam ſive obſervationem ſive conſtitutionem inito, jus qualecunque illud priſtinum interveniens eſſe deſinat. Quemadmodum clarigationis ſeu repreſaliarum, belli denunciandi, alia juris Fæcialis ac bellici capita Gentibus, quas novimus, Intervenientia, mutata pro ſeculorum varietate ſcimus. Et quod paucioribus gentibus qualibuſcunque poſt conſenſum in obſervationem diutinum abolere ſeu mutare licet, id omnibus ſi itidem velint licere, modo ſuperior non habeatur, quæ vetet obligatio, quis poſſit dubitare? Neque igitur è Plurimarum neque ex Omnium, tametſi mores earum exploratos haberemus, Gentium uſu aut obſervatione, Jus illud Naturale atque Univerſale, maximè quod ſibi perpetuò conſtans eſt, & nunquam non Obligat, pe-

gat, pe-

gat, petendum eſt. Nec ſanè de illo, quod naturaliter Permiſſivum eſt, aliter atque ſuffragia velut interpretationum in capitibus hujus aliquot excutiendis è Gentium moribus ſubinde ſuppeditantur, ut ſuperius diximus, eſt decernendum. Quin & alia capite proximo dicenda huc pariter ſpectabunt.

Cap. VII.

De Rationis Humanæ, *in Iure Naturali diſquirendo*, uſu, *quo ſolo neque heic ſubnituntur Ebræi. Ex* Rationis ſolo & ſimpliciter ſumto uſu, *tum quia adeo* incertus *eſt & ſibi* inconſtans, *tum quia ſine* Superiori, *cui ſubſit*, imperio *obligationem non inducit, non rite ſatis ediſci* Jura Naturalia.

Quod ad Naturalem Rationem ſeu rectum ejuſdem apud Homines uſum ejuſque dictamen attinet, (nam de eo juxta inſtitutum proximè videndum) paſſim legimus, Communes innaſci hominibus Notitias, atque Anticipationes, quibus nemini non intùs conſtituitur, Bonum amplexandum appetendumque, Malum fugiendum, honeſtè vivendum; atque ex ejuſmodi notitiis ſeu principiis, practici intellectus theoremata ſeu concluſiones fieri, mente non depravata ex vi ſibi congenita ratiocinante, ipſis principiis non incertiores. Adeoque Jus Naturale cum Ariſtotele[k] ſæpè definitur, id eſſe quod πανταχοῦ τὴν αὐτὴν ἔχον δύναμιν καὶ οὐ τῷ δοκεῖν ἢ μή *ubique eandem vim obtinet, & non, quia ita videtur, vel minimè.* Id eſt, quod non ex incerto ac vario apud Gentes opinionum uſu, aut ex re pro civili bono diverſimodè nata, (quale non rarò eſt jus Poſitivum, quod Νομικὸν ſeu legale vocat ille,) ſed ex conſtanti eorum judicio, qui recta ratione ſanâque utuntur, perpetuò ſibi ſimile pendet. Nam pro eo, quod eſt ibi πανταχοῦ *ubique*, ſubſtituit præſtantiſſimus paraphraſtes Andronicus Rhodius παρ' ἀνθρώποις τοῖς τε ὀρθῶς καὶ ὑγιῶς ἔχουσι οὐδὲ τοῖς νόσουσι τὰς φρένας καὶ διεστραμμένοις *apud homines, qui rectè atque ut oportet, ſapiunt, non apud eos, quibus laborat mens aut perverſa eſt.* Et Michael Epheſius ibi; παρὰ τοῖς πλείστοις καὶ ἀδιαφόροις καὶ κατὰ φύσιν ἔχουσιν *apud plurimos, qui tamen perverſi non fuerint, ſed ſecundum naturam*

[k] *Ethic. lib. 5. cap. 10.*

turam ſe habuerint. Nam apud eos (ſic pergit,) *qui ferinum in morem vivunt prorſuſque excœcatam mentem habent, ac ſolum brutorum voluptatem ſectantur, nullum Naturale Ius eſt.* Quinetiam Cicero [l], *eſt*, inquit, *unum jus, quo devincta eſt hominum ſocietas, & quod lex conſtituit una. Quæ lex eſt Recta Ratio imperandi atque prohibendi, quam qui ignorat, is eſt injuſtus, ſive eſt illa ſcripta uſpiam ſive nuſquam.* Et paulò poſt; *Nos legem bonam à mala nulla alia niſi naturali norma dividere poſſumus. Nec ſolum Ius & Injuria à Natura dijudicantur, ſed omninò omnia Honeſta ac Turpia. Nam & communis intelligentia nobis res notas efficit ea quæ in animis noſtris inchoavit, ut Honeſta in virtute ponantur, in vitiis Turpia. Hæc autem in Opinione exiſtimare, non in Natura poſita, dementis eſt.* Alia ſunt ejuſmodi apud eundem, Platonem, Senecam, Plutarchum, philoſophos alios, uti etiam Theologos, & Juriſconſultos, qui Jura Naturalia ex recto Rationis uſu indicari, ſeu ibi ſedem habere velint. Hinc ſcilicet naſci Principia qualia Practica & Prima vocant in ſcholis, atque dein Conſectaria, è quibus Jus conflatur Naturale. Et quemadmodum in Matheſi poſt datam lineam, angulum, planum, Circulum, inſequuntur etiam principia quædam nemini non primo intuitu, qui oſcitanter non intueatur, pro Veris agnita, unde etiam Concluſiones non minùs certæ inferuntur; ita etiam in ipſis Moralis diſquiſitionis ſeu Rationis vitæ inſtituendæ, quam practicam nuncupant, primordiis, poſt data quædam, veluti Tutelam ſui, rerum in vitæ commodum uſum, ſexuum conjunctionem, ſpeciei propagationem, & quæ cetera venire ſolent nomine Boni ac Honeſti (quod primarium eſt heic objectum, ut in philoſophia prima Ens) naturaliter oriri volunt ex ipſa recta ratione Præcepta aliquot Interdictaque in univerſum obligantia, quibus Bonum illud ac Honeſtum conſervetur, præpediaturque contrarium. Unde in Rerum Adæquatione quadam ſeu invicem Commenſuratione, quæ diligenti Rationis, ut ſolius κριτηρίου ſeu *judicandi inſtrumenti* operâ eruatur, Naturale ſeu Univerſale Jus conſiſtere dici ſolet, tum Theologis, tum Juriſconſultis. S. Thomas [m]; *ſic ſe habent præcepta legis naturalis in homine quantum ad Operabilia, ſicut ſe habent prima prin-*

[l] *De Legibus lib. 1.*

[m] *1. ſecunda, quæſt. 94. art. 2. ubi videſis plura & in 5. Ethicorum lect. 12. Adde Scot. in Sent. 3. diſt. 37. quæſt. unica.*

ma principia in Demonſtrativis. Alii tantundem non rarò. Atque huc ſpectat illud Alberti Bologneti Juriſconſulti non incelebris, quod vicem aliorum, quæ adduci facilè poſſent è Juriſconſultis Theologiſque ſimilium ſortiri heic voluimus. *Generatim*, inquit [n], *concludimus, Naturam, ut aliis omnibus ſemper in rebus, ita in hoc maximè providam, pleniſſimè illa omnia nobis ſuggeſſiſſe, quibus ad vitam juſtè, piè & honeſtè degendam optimè inſtrui poſſimus. Quæ ut perfectè ac diſtinctè à nobis cognoſcantur, ſciendum eſt bipartitam eorum rationem eſſe. Quædam enim ſunt, quæ naturâ neque prohibentur, neque imperantur, ſed libero ipſorum hominum arbitrio permittuntur, ita ut poſſint homines liberè decernere, quæ pro locis & temporibus ſibi magis expedire judicaverint. Quædam verò ſunt, quæ determinatè, ut ita dicam, naturâ imperantur vel prohibentur, ita ut ejus imperii vel prohibitionis mutandæ nulla hominibus facultas conceſſa ſit. In illis quidem primis maximè inſpicitur utilitas, in his verò Honeſtas ac Iuſtitia ſola attenditur: ſolaque hæc poſtrema ſunt, quæ ipſi naturæ præcipuo quodam jure tribui poſſint.* Sic ille; idque ad vulgi Scriptorum mentem, qui ex recto Rationis uſu fines illos, quos ultra citraque naturaliter nequit conſiſtere rectum, reperiri ediſcique dictitare ſolent. Juxta & illud Euripidis [o]; Vir bonus, inquit,

ὅδε τόγ᾽ αἰσχρὸν, κανόνι τοῦ καλοῦ μαθών

Novit id, quod Turpe eſt, Malum, ſeu prorſus fugiendum, ex canone, Regula ſeu norma illâ, quâ Bonum Honeſtumque deſignatur edoctus. Quam regulam ſeu normam in Ratione humana, ſeu ex ejuſdem dictamine haberi paſſim inculcatur. Ceterùm neque hoc modo ſimpliciter ſumto de Jure Naturali ſeu univerſali ſtatuunt, aut diſquirunt Ebræi. Qua de re paucis videbimus. Id quidem fatendum eſt, ex Gentium complurium, quas pro Moratioribus atque Illuſtrioribus habemus, ſcitis ac rationibus, juxta ea quę capite proximè ſuperiori diſputata ſunt, ſuffragia ceu interpretationes in diſceptationibus de Jure Naturali Permiſſivo ritè ſatis interdum adhiberi. Quin & tàm in Juris Obligativi, quàm Permiſſivi diſquiſitione ſubſidium cuique ingens (ſicut & in rerum omnium aliarum æſtimatione) ex multi-

[n] *De lege Iure & æquitate cap. 18. ſ. 6.*

[o] *In Hecuba.*

multiplici tum ſui, tum aliorum rationis uſu, id eſt, è perquam variis, atque invicem diſſidentibus hominum ſententiis, juxta capite primo oſtenſa, præſtari. Ut fermè complurium virginum pulcherrimarum, quas ſeligendi poteſtatem Zeuxi publico conſilio dederant Crotoniatæ, formæ invicem ſatis diſſimiles, id ei præſtiterunt, unde unicam Helenæ [p], quæ ei magno pretio ab illis conducto depingenda erat, faciem velut excerperet. Ut verò ritè hac de re diſpiciamus, Ratio ejuſque uſus dupliciter ſumitur: Aut quà per ſe Simplex eſt nuduſque, nec alicujus Humanâ naturâ Superioris, ſive indicationem, ſive authoritatem reſpicit, aut quà autoritatem ejuſmodi ſeu indicationem Boni Malique officiorumque debitionis terminos deſignantem agnoſcit. De modo ſecundo agitur capite ſequenti. Ceterùm de Ratione in criterium primo modo adhibito, animadvertendum eſt, non modò non adeo Certum eſſe, aut ſibi Conſtantem ac ſimilem apud homines ejuſdem in hiſce diſcernendis uſum, ut, quid ex eo melius, aut optatius ſit, ſemper ſatis liqueat, verùm etiam nec indeſolum, licet certiſſimus eſſet ſibique ſimilimus & conſtantiſſimus, erui ſic poſſe Obligationis, atque Permiſſionis (quod heic caput eſt) legitimæ Cauſam. Quod ad Incertum atque Inconſtantiam, quâ laboravit ſemper liber nudæ Rationis ille in hiſce uſus, ſpectat; ut vulgus hominum, cui diligentior Rationis uſus qualiſcunque eſſe ſolet, ſatis alienus prætermittam, nemo humanior neſcit, de Bono & Malo eorumque finibus numeroſiſſimas fuiſſe olim etiam Rectæ Rationis profeſſorum ſeu antiſtitum, id eſt, philoſophorum, diſceptationes, ſed mirum in modum invicem diſcrepantes. Neque erat, qui tantas potuit componere lites. Sectæ erant perquam multiplices, & tam fœcunda dogmatum ſeges, ut philoſophia, quæ accuratiſſimâ, pro diſquirentium viribus ac ingenio, ratione nitebatur, ad CCLXXXVIII ſectas, non quæ jam eſſent, ſed quæ eſſe poſſent, adhibitis quibuſdam differentiis, facilimè perveniret, quod obſervavit olim togatorum doctiſſimus Varro [q]. Et philoſophiam ipſam de veteribus illis adeò, dum ſuis ſinguli rationibus, veluti veris & cogentibus ſubnixi, eam ſibi ſolum ceſſiſſe oſtentabant, diſſidentibus conquerentem eleganter inducit Boëtius. *Epicureum*, inquit [r], *vulgus*

[p] *Cicero de Inventione lib.2.*

[q] *Apud D. Auguſtinum lib.19. de Civitate Dei, cap.1. Adde Clementem ſtrom.6. Epiphanium (de ſectis) in Comp. de fide Catholicâ, præter Laertium &c.*

[r] *De Conſolat.1 proſ.3.*

vulgus ac Stoicum ceterique me reclamantem renitentemque velut in partem prædæ trahebant, & veſtem, quam meis texueram manibus, diſciderunt, abreptiſque ab ea panniculis totam me ſibi ceſſiſſe credentes abière. In quibus, quoniam quædam noſtri habitus Veſtigia videbantur, meos eſſe familiares imprudentia rata, nonnullos eorum profanæ multitudinis errore pervertit. Ita qui ex profeſſo Principia bene vivendi univerſalia quæſierunt, in diverſiſſimas abière ſententias, ſuas ſinguli optimas judicantes; aliorum ferè ſive damnantes ſive reprehendentes. Quid quod nonnullis etiam majorum gentium Philoſophis adeo ſingularis heic erat ratio ejuſque uſus, ac dictamen (nam de pravitate locus hic non eſt dicendi,) ut quædam certe rarò apud homines non pro Juri Naturali planè adverſis habita, omninò ex eodem jure permiſſa ac probata eſſe auderent aſſerere. Sic Zenoni & Chryſippo, quemadmodum etiam Perſarum Magis, *μητρομιξία* ſeu concubitus maternus, atque etiam filiæ, uti & maſculi licitus[f] habebatur; ut Theodoro philoſopho[t] Furtum, ſacrilegium, adulterium. Quæ tamen Ulpiano[u] Juriſconſulto, qui nec Chriſtianus, aliiſque paganis naturâ turpia expreſſim eſſe dicuntur. Theodorus etiam & Diagoras Melius aliique ſatis celebres, nullos Deos aſſeverando, timorem omnem, quo Humanitas regitur, venerationemque penitùs[x] ſuſtulerunt. Hiſce adjice Platonis, philoſophorum cunctorum diviniſſimi, uxorum communionem[y], coitum fermè promiſcuum, aliorum[z], rerum univerſarum perpetuam velut ex lege imperante communionem. Accedant Archelai[a] item, Ariſtippi[b], Carneadis[c] placita, quibus nihil omninò ex naturâ Juſtum admittitur, ſed omnia, quæ illa induunt nomina ex legibus ſcriptis, hominumque arbitrio, aut utilitate pendunt. Alii etiam tantundem[d] acriter propugnârunt. Quin & id genus innumera alia, pro diverſiſſima diſquirentium ac docentium ratione, in veterum ſcriptis occurrunt. Perſonat quidem ubique *ὁ νόμος ἐστὶν λόγος ὁ ὀρθός* *lex*, maximè naturalis, *eſt recta ratio*, in quod unanimes ſatis conſentiunt, etiam qui de recta ratione immane quantum, ſicut de guſtu ſolemus, interim diffident. Perinde ac ſi de menſura nomine quidem tenus, veluti pedis ulnæve, ſatis eſſent concordes, de

M utriuſ-

[s] Sixtus Empi seu Pyrrhon. hypotyp. lib. 3 cap. 24. & 25 & adverſ. Mathematic. lib. 10. Epiphanius in Comp. de Fide Catholica.

Diogenes Laert. in Vita Ariſtippi. Heſychius Illuſt. ius in Theodoro, Epiphanius in Comp. de Fide Catholica.

[u] L. 42 D. de diverſ. Reg. Iuris.

[x] Minutius Felix in Octavio.

[y] De Republica lib. 5.

[z] Epiphanes Alexandr. apud Clement. ſtrom. 3. alii.

[a] Laert. in Vita ejus.

[b] Idem in Vita ejus.

[c] Lactant citatus capite proxime ſuperiori.

[d] Callicles apud Platonē in Gorgia, & Ariſt. Elench lib. 1. cap. 12. & vide Platonem de Republica lib. 2. ubi de Gygis annulo.

utriuſque intereà quantitate mirè diſcrepantes. Et ſanè ubi verbis etiam expreſſiſſimis pro firmamentis, quibus innitantur homines, præcepta atque interdicta ſive à Numine, ſive à Principibus, ſive ab aliis, qui rebus præſunt, conſcripta habentur, in horas inibi etiam videmus non ſine ingenti Rationis, tametſi habeat ea ibi palàm quo ſubnitatur dirigaturque, uſus diſcrimine in alias atque alias, imò creberrimè in contrarias diſcedere ſententias interpretes, utcunque pollentes admodum ingenio. Summa eſt, quod habet Plato [e]; Soc. *Cum quis Argenti, aut ferri nomen protulerit, nonne univerſi idem intelligimus? PHAED. Id verum quidem eſt.* Soc. τί δ' ὅταν δικαίου ἢ ἀγαθοῦ; οὐκ ἄλλος ἄλλῃ φέρεται καὶ ἀμφισβητοῦμεν ἀλλήλοις τε καὶ ἡμῖν αὐτοῖς; *Quid verò cum Iuſti aut Boni nomen uſurpaverit, nonne alius aliò fertur, & tum inter ſe ipſi & à nobiſmetipſis diſſentimus?* Alii etiam omnia ita in dubio poſuêre, ut aſſenſum perpetuò retinerent. Veluti Pyrrhonii, Sceptici, id genus alii, qui ſtateris Rationes (ut de eis Lucianus [f]) trutinantes, indeque ponderis æqualis eſſe comperientes, Veritatem nullibi haberi exiſtimarunt. Sectis ſuis ſcilicet adeò addicti, ut nec communibus, quæ ſic dicuntur, notionibus, cum aliis, crederent. Cautiùs igitur utendum eſt, nec temerè innitendum liberrimo, ac ſimplici ſolùm Rationis diſquirentis uſu, qui adeò multiformis, atque etiam ita in incerto paſſim eſt poſitus, ut, quod alteri maximè, in hac potiſſimum indagine, ſive pro Principio evidentiſſimo, ſive pro Concluſione principio non impari habitum eſt, id alteri, nec imparis ingenii, planè rejiciendum ac falſiſſimum, aut pro vero ſaltem non admittendum non raró viſum fuerit. Nam ſic crebrò eveniſſe apud illos diſciplinæ Heroas, qui de Boni ac Mali, Turpis & Honeſti Naturâ, libero, nec aliunde coercito rationis uſu diſceptârunt, neſcit nemo eorum ſcriptis paulò verſatior. Unde eſt quod de Gentium philoſophia Tertullianus, id eſt, de rationis, quæ Rectæ nomine oſtentari paſſim ſolebat, uſu, *nihil divinæ*, inquit [g], *licentiæ ſervat, Leges Naturæ Opiniones ſuas facit*, quibus ſi Scholarum, ac Sectarum ſpectes varietatem, nec incertiores, nec invicem magis adverſas ulla in re comperies. Quod verò ad Obligationem heic attinet, quæ velut juris eſt anima; Homines,

[e] *In Phædro & videſis Galen. de Hippocratis & Platonis placitis lib. 9. cap. 2.*

[f] *In Vitarum auctione.*

[g] *De Anima cap. 2.*

mines, in rem quæ præ manibus eſt, conſiderari poſſunt, aut quatenus ipſi univerſi æquales naturâ (citra ſcilicet Imperiorum ac Rerumpublicarum conſtitutionem) philoſophis [h] ac Juriſconſultis [i] habiti ſunt, aut quatenus, in unicam coaluiſſe ſocietatem Civilem ſeu civile ex pacto imperium unicum univerſi poſſint fingi. Etenim quà in plures Gentes ſeu Imperia diſtribuuntur, capite conſiderantur proximè ſuperiori. Quatenus homines univerſi æquales naturâ quomodocunque habiti ſunt, ſeu ut ſinguli tantum conſiderantur; concedatur ſi placet, non ſolùm philoſophos, ſed etiam homines univerſos ita ſolo ac ſimplici, qualem diximus, Rationis uſu in Honeſti & Turpis definitionem aliquam rerumque ſingularium, quæ ſub eis nominibus veniunt, deſignationem conſenſiſſe, eamque planè Naturalem eſſe, opinatos, adeò ut nec ſententiarum diſcrimen reſtaret ullum. Scilicet ut hoc rectiùs intelligatur, fingamus cum veteribus aliquot [k], tempus quoddam fuiſſe, cum in agris homines paſſim beſtiarum more vagabantur, & ſibi victu ferino vitam propagabant nec ratione animi quidquam, ſed pleraque viribus corporis adminiſtrabant. Atque ferinam hanc vivendi libertatem diligentiori Rationis tandem uſu, eoque ſimplici nec ſuperioris autoritatem omnino reſpiciente ſigillatim ductos fingatur eos exuiſſe, ac unanimes, nec tamen ab æqualitate recedentes, vitæ ſecundum Juris qualiacunque, Naturalis nomine, capita formulæ in poſterum retinendæ nomina dediſſe. At quid cedò hoc ſimpliciter ita ſumtum ad Naturalis Obligationis ſeu Officii debitionis non violandæ, atque Permiſſionis ſive Cauſam ſive Effectum propriè, juxta capite quarto oſtenſa, dictum? aut ad naturalem Liciti atque Illiciti diſterminationem? Quale de conſtitutione atq; obſervatione Gentium ſui ſeorſim planè ſingularum juris invicemq; æqualium capite dicitur ſuperiori, tale etiam heic de philoſophica obſervatione ſeu ſcholaſtica, utcunq; univerſali, ex nudo rationis liberæ, ſine expreſſiſſima præeunte autoritate, uſu nata eſt pariter dicendum. Quin Ratio, quatenus talis ſolùm & ſimplex, ſuadet & demonſtrat, non jubet aut ad officium, niſi ſuperioris eo, qui jubetur, accedat ſimul autoritas, obligat. Quod legis datæ proprium eſt. Alterum hominum ſic ſingulorum pariſque

[h] *Ariſt. Polit. 3 cap. 12.*
[i] *Vlpian. l. 32. D de diverſ. Reg. Iuris.*
[k] *Cicero lib. 1. de Inventione, Lucretius lib. 5. de Plato de Repub. lib. 2.*

invicem juris ex alterius ſolummodo Ratione, ſeu unum aliquem ſive ex ſua (neque enim imperare ſibi, neque ſe prohibere[1] quiſquam poteſt) ſive è ceterorum omnium ſic obligari, aut juberi, ut ſuam prout ſibi ex arbitrio videbitur, ideò duntaxat rationem ac ſententiam etiam in contrariam poſteà mutare nequeat, ne admitti quidem poteſt magis atque ceteros univerſos ex ipſius unici ſic obligari. Nam undenam Obligationis cauſæ reperitur diſparitas, ubi univerſi, ut diximus, habentur pariter ſui juris & æquales nec in civile aliquod corpus ſociati? At verò univerſos illos etiam, id eſt, totam gentem Humanam in civile corpus fingatur coaluiſſe, ac de aliqua non ſolum vivendi, ſed etiam imperii formula conſenſiſſe, adeo ut jam inter eos, Principes ſubditis præeſſent, pænæ inſuper jus, quod ſic ex nuda natum eis eſt ratione, violantibus præſcriberetur. Certè niſi ſuperior etiam & heic accedat autoritas atque jus, ratione qualicunque ſingulorum ſuperius, quo fides ſic inita ſervanda, quo Principibus parendum, quo pactis ſtandum, quo demum univerſi ſimul, ut vinculo ſingulorum arbitrio, ac vaga ratione pollentiori, conſtringantur; quî fieri poteſt, ut Naturalis aliqua, aut quæ à ſingulis, pro libitu & variante ratione, naturaliter ſolvi nequeat, Obligatio refragetur, quo minùs à fide, imperio, pactis, pænarum præſcriptione, omnibus tandem in quæ ſic conſenſerint, liberè quiſque & pro arbitrio recedere queat? Quà ſcilicet Turpe & Honeſtum, Licitum atque Illicitum, Officii debitionem & Jus, non per homonymiam ut aſſolet, Utile & Inutile, aut Vim Obligatio ſpectat, quod ſemper heic advertendum. Ut enim paris in parem imperium eſſe nequit, ita nec qui pares fuerint, ii ex jure aliquo ſibi inter ſe præſcripto, officiique debitionis inde ſolùm nomine, adeò impares fieri poſſunt, ut cuilibet nihilominus eorum non ſit ſocietati, quam inivit jurique, in quod conſenſit, par renuntiandi ſemper libertas, niſi velut ab externo ſeu aliunde, quàm à ſe ipſis accedat ſimul quod Pacta, conventa, deditiones, Jus illud & officium, & quæ cetera ſunt, quibus ſocietates humanæ, reſpublicæ atque imperia naſci conſervarique ſolent, obligando, cum imperio, firmet. Incoibiles planè alioquin ſunt invicem Homines, dum Jus tantum & Obligationem communem, ut

[1] *L. 51 D. tit. de Receptis qui arbitriũ.*

nem ut heic ſpectamus. Quin & in quicquid ſimul Omnes etiam ſe obligari quacunque ratione velint, eo pariter & Omnes ſe ſolvere ritè poſſe nemo videt, niſi etiam ſuperior aliqua homine autoritas ipſos ita velit manere obligatos. Rem ſe aliter habere, ſive de hominibus ſingulis ſui pariter, ac ſeorſim juris ſive de eis in corpus civile ſociatis loquamur, ne facilius quidem poteſt excogitari, quàm Duabus lineis rectis, ſine Alia, quæ utramque pariter terminet, ſpacium qualecunque comprehendi, aut Extrema invicem continua fieri ſine Medio, quo conjungantur, aut demum Numeros, qui Pares ſunt, ſine Unitatis aut Imparis velut ab externo adjectione, creſcere poſſe in Impares. Unde etiam evenit, ut in Paganorum diſciplina veteri, nec Diis ipſis obligatio aliqua ad pactum promiſſumve ſervandum, qualem ſcilicet ritè ſatis violare nequirent ipſi, ſuperinduceretur niſi palude Stygia, ſuperioris in hanc rem Numinis nomine, invocata [m];

Dii cujus jurare timent & fallere numen.

Ambroſiæ item & Nectaris Deorumque conſortii interdictio temporalis, pro pœna violationi imminebat. Ne quidem inter Deos ſupremos Obligationem invicem admittere quibant citra Numinis ipſis ſupremis ſuperioris fictione. Qualiſnam autem reverà fuerit atque undenam petenda Juris Naturalis Obligatio (quæ etiam jura omnimoda Humana, quæ poſitiva ſunt, conſequenter firmet) capite ſequenti oſtendetur, ubi, quæ huc itidem attinent, alia habentur.

[m] *Heſiod. in Theogon. Homer. Odyſſ. 5. Virgil. Aeneid. 6.*

Cap. VIII.

Ex Naturæ Parentis *ſeu* Numinis *ſanctiſſimi* Imperio *atque* Indicatione *orta hominibus eſſe* Jura Naturalia *ſeu* Univerſalia, *cum* Philoſophis *aliquot*, *patribus* Chriſtianis, & *Iuriſconſultis* etiam nonnullis *Cæſareis*, ſtatuere Ebræos. *Et de* Obligationis *inde ac* Permiſſionis ortu, *ac* effectu.

PLanè igitur rejecto, in diſquiſitione de Jure Naturali ineunda, Animalium aliorum uſu, nec aut Gentium quantumvis uſitatiſſimis Moribus aut Solâ, ut dictum eſt, Ratione humanâ, eorumque opinionibus & con-

ſenſu ex ratione ejuſmodi per ſe nuda ac ſimplici pro amuſſi ſeu menſura ritè heic judicandi definiendique admiſſis; reſtat ut de quarto illo modo, quo Jura Naturæ indagantur, & deſignari velut à Cauſa efficiente ſolent, videamus. Id eſt, de Naturæ Parentis ſeu Numinis ſanctiſſimi Imperio, Autoritate atque indicatione. Nimirùm docent, tum Philoſophi magni, tum Patres Chriſtiani, quemadmodum etiam Juriſconſulti nonnulli expreſſim, Deum, ut Naturæ Parentem univerſique Rectorem, hominum animis inſeviſſe, indicâſſe, imperâſſe, alia quædam, ſigillatim etiam deſignata, Boni & Honeſti nomine obſervanda, alia ſimiliter nomine Mali ac Turpis perpetuò fugienda, atque inde conflari jus Naturale ſeu ejuſdem velut in unum corpus partes coaleſcere ſingulares. Atque ex hiſce ſolùm qualiſcunque intereà pullulaverit è nudo rationis humanæ uſu ac operatione abſque admiſſa ejuſmodi inſitione, indicatione atque imperio, Sententiarum ſeu Opinionum ſeges) Obligationem eam, quæ Naturalis eſt, uti & Permiſſionem pendere. Adeo ut alia eouſque Turpia eſſe, alia eouſque Bona & Honeſta illinc deſignentur, ut ex imperio Naturæ Parentis ejuſque autoritate, quâ univerſi obligamur, ſic nunquam eſſe deſinant, atque inſuper pœna conſequatur Violationem ejus, quod ita ex imperato obſervari debeat, uti & Obſervationem præmium. Quod ad Philoſophos attinet; *Hanc video,* inquit Cicero[n], *Sapientiſſimorum fuiſſe ſententiam, legem* (De Naturali planè loquitur, è qua ceteras, quocunque deſignentur nomine, pendere cunctas, nec immeritò voluit; qua de re etiam plura mox) *neque hominum ingeniis excogitatam, neque ſcitum aliquod eſſe populorum, ſed æternum quiddam quod univerſum mundum regeret imperandi prohibendique Sapientiâ. Ita principem legem illam & ultimam, mentem dicebant omnia ratione, aut cogentis, aut vetantis Dei.* Et paulò pòſt; *Nec ſi regnante Tarquinio nulla erat Romæ Scripta lex de Stupris, idcircò non contra illam legem ſempiternam Sextus Tarquinius vim Lucretiæ Tricipitini filiæ attulit. Erat enim ratio profecta à rerum natura, & ad rectè faciendum impellens & à delicto avocans, quæ non tum denique incipit lex eſſe, cum ſcripta eſt, ſed tum cum orta eſt. Orta autem eſt ſimul cum*

[n] *De Legibus lib. 2.*

mente

Digitized by Google

mente Divina. Quamobrem lex vera atque Princeps apta ad Iubendum & ad Vetandum ratio eſt recta ſummi Iovis. Idemque alibi [o], *Eſt quidem vera lex, recta ratio Naturæ congruens, diffuſa in omnes, conſtans, ſempiterna, quæ vocet ad officium jubendo; vetando à fraude deterreat: quæ tamen neque probos fruſtra jubet aut vetat, nec improbos jubendo aut vetando movet. Huic legi nec propagari fas eſt, neque derogari ex hac aliquid licet. Neque tota abrogari poteſt. Nec verò, aut per Senatum, aut per populum ſolvi hac lege poſſumus. Neque eſt quærendus explanator, aut interpres ejus alius. Non erat alia lex Romæ, alia Athenis, alia nunc, alia poſthac. Sed & omnes Gentes & omni tempore una lex & ſempiterna & immutabilis continebit, unuſque erit communis quaſi Magiſter & imperator omnium Deus. Ille legis hujus inventor, diſceptator, lator, cui qui non parebit ipſe ſe fugiet & Naturam hominis aſpernabitur. Hoc ipſo luet maximas pœnas, etiamſi cetera, quæ putantur, effugerit.* Et Heſiodus [p],

τὸν γὰρ ἀνθρώποισι νόμον διέταξε Κρονίων

Legem Hominibus conſtituit Iupiter, ſeu Naturæ rector. Et *ſecundum Deum vivere & Deum ſequi* idem non rarò habetur cum eo quod eſt *vivere ſecundum Naturam*, etiam & *ſecundum Rationem*, apud Ciceronem, Senecam, Plutarchum, alios. Unde cum Hierocles in egregio illo ad carmina Pythagorica commentario, de eo, quod eſt Rationi parere, verba facit, λόγῳ δὲ ὀρθῷ, inquit, πείθεσθαι καὶ Θεῷ, ταυτόν ἐστι. τὸ γὰρ λογικὸν γένος εὐμοιρῆσαν τῆς οἰκείας ἐλλάμψεως ταῦτα βούλεται ἃ ὁ θεῖος ὁρίζει νόμος· καὶ γίνεται σύμψηφος Θεῷ ἡ κατὰ Θεὸν διακειμένη ψυχὴ, καὶ πρὸς τὸ θεῖον καὶ τὸ λαμπρὸν ἀποβλέπουσα πράττει ἃ ἂν πράττῃ, *Eſt verò idem Rationi rectæ parere atque Deo. Natura enim, quæ rationis eſt particeps, illuminationem ſibi ſortita, ea amplectitur, quæ præfinivit lex Divina. Nec diſcrepat à Dei ſententia animus, qui ſecundum deum ſe habeat, ſed divinitati atque fulgori (à quo illuminatur) intentus ea facit, quæ facit.* Adeò ut Deum ipſum, quatenus indicando rationi imperat, ſeu imperando indicat, ἀπὸ μονῆς τῶν καλῶν στάθμης *velut ſolius bonorum*, ſeu officii debitionis, adeoque obligationis, *menſura* ſeu *amuſsis* nomen habere etiam

[o] *De Republica lib. 3. apud Lactantium lib. 6. cap. 8.*

[p] *In Ἐργ. & videſis Clement. ſtrom. a. ſub finem.*

etiam velit. Illinc eſt quod paſſim Jura Naturalia ſeu omnium hominum communia interdum quidem communes notitias ſed ſæpiſſimè τοὺς θείους νόμους *Leges Divinas* ſeu à Numine datas appellat. Atque ὁ ὑποδεξάμενος αὐτοὺς λογισμὸς δικαστὴς ἄγρυπνος ἑαυτῷ γίνεται *Leges eas*, ſeu jus ita indicatum imperatumque, *ſuſcipiens Ratio ſibi vigilantiſſimus efficitur Iudex*, quod itidem ille. Quibus ſanè verbis id quod ipſi philoſophiſque etiam paganis aliis non raro τὸ συνειδὸς in vitæ peragendæ ratione ſeu *Conſcientia* dicitur, optimè deſignatur. Scilicet ex indicatione atque imperio, quale dictum eſt, Conſcientiâ ſic velut conjungi Numen Hominemque cujus Rationi ſic indicatum imperatumque eſt, ut reverà homo in Juris Naturalis ſeu nunquam non obſervandi capitibus ſic indicatis imperatiſque diſcernendis Numini ſit conſcius, uti & conſequenter Obligationis ex autoritate illa, humanâ ſuperiore, ſibi ſuperinductæ pœnæque pro violationis comite præſtitutæ. Nam conſcius heic eſt ita cum alio ſcius, quemadmodum de vocabulo illo Nonius. Illinc eſt quod apud Homerum θέμιστες ſeu *Iura*, quibus genus humanum carere non debet, non ſemel [q] Jovi tribuantur ut autori. Et Sceptrum Minois apud Homerum οὐδὲν ἄλλο εἶναι dicit Plato [r], ἢ τὴν παιδείαν τοῦ Διὸς *nil aliud eſſe quàm doctrinam* ſeu *diſciplinam à Iove acceptam*. Scilicet *arbitria Principum, quæ principio rerum*, ut ait Juſtinus [f], *erant pro legibus*, Jure illo communi ſeu naturali, quod violari noluit Jupiter, coercebantur. Ex hac cauſa itidem Demoſtheni Jus generatim, id eſt, omnimodi juris apud homines poſitivi fundamen proximum ſeu Jus Naturale, dicitur [t] εὕρημα καὶ δῶρον Θεοῦ *Inventum & donum Dei* & Dioni Chryſoſtomo [u] Διὸς θεσμὸς *Iovis ſancitum*. Et Euripidi Jura hominum communia νόμιμα Θεῶν [x] *Iura Deorum*, aliiſque id genus nominibus deſignantur. Id genus occurrunt non pauca apud poëtas [y] veteres, alioſque philoſophia hac ſacra ſatis plenos. Quin Platonici [z], Νοῦ ἐστὶν ὁ Νόμος διανομὴ *Mentis* ſeu *Dei eſt diſtributio lex* ſeu *Ius*. Atque inde eſt quòd Ariſtoteles, ubi pauca de eo quod eſt, utrum Jus Naturale ſit mutabile, loquutus, nonnullis ait [a] mutabile videri, quoniam apud alias atque alias gentes variatim ſe habeat, τοῦτο δὲ ſubjicit, οὐκ ἔστιν οὕτως ἔχον, ἀλλ' ἔστιν ὡς· καίτοι παρά

γε τοῖ

[q] *Iliad.* α. & ι. & *Odyſſ.* λ.
[r] *In Minoe.*
[f] *Hiſt.* 1.
[t] *Orat.* 1. *adverſus Ariſtogitonem.*
[u] *Orat.* 80.
[x] *In Ixi*[illegible]
[y] *Videſis Stobaum Eclog. Phyſic. lib.* 1. *cap.* 7.
[z] *Proclus in Theolog. Pla. lib.* 5. *cap.* 9.
[a] *Ethicorum Nicom.* 5. *cap.* 10.

τι τοῖς Θεοῖς ἴσως ἐδαμῶς ἄλλως ἔχον, *Hoc verò non ita ſe habet, ſed quodam modo. Quanquam apud Deos fortè nullo modo ſe aliter atque aliter habet.* Scilicet, tametſi ob depravatos hominum mores ipſa Juris Naturalis capita, dum obſervationem ipſaque obſervationis ſive præcepta ſive permiſſiones apud Gentes non ſatis ſecundum Naturam inſtituta habentes, aliter atque aliter agnoſci mutarique videntur, nihiloſecius ipſum αὐτοδίκαιον ſeu *quod per ſe atque ex ſui natura juſtum eſt* [b] ex Deorum præſcripto, perpetuò manet ſibi ſimile parilemque ſemper & parem obligationis vim obtinet. Id eſt, planè eſt immutabile. Neque aliunde eveniſſe fingi poſſe videtur receptam illam, maximè apud Græcos & Romanos ſententiam, de Scelerum pœnis apud inferos dandis. Amphitryo [c] ad Theſeum inde reducem

——— verane eſt fama, inferis
Tam ſera reddi jura & oblitos ſui
Sceleris nocentes debitas pœnas dare?

Cui ille

Quod quiſque fecit, patitur: autorem ſcelus
Repetit, ſuoque premitur exemplo nocens.

Ejuſmodi occurrunt infinita, quoties de nefandis & horrendis contra inſtituta ſcilicet Naturæ ſeu Jura communia commiſſis ſceleribus loquuntur. Qua de re etiam plura habes capite ſuprà quarto. Putandumne eſt non tam jus ipſum Naturæ ſeu Commune, quod violatum eſt, quàm pœnam, quæ ob violationem ſic infligitur, à Numine præſtitui ipſos exiſtimâſſe? Sexcenta ſunt in ſcriptoribus paganis, quæ huc faciunt. Sed plura adjicere ſuperſedemus. Illud verò non prætereundum, Legiſlatores illos celeberrimos ſeculorum priſcorum, Minoëm, Solonem, Draconem, Charondam, alios, legibus ſuis autoritatem ſeu obligationem conciliari nequiſſe, opinatos eſſe, niſi eas Numini alicui acceptas ferrent; quod pueri in hiſtoria ſciunt. Quid verò patres Chriſtiani heic ſenſerint, ex eorum Scriptis pariter liquet. Fuiſſe nempe etiam in Intervallo illo quod rerum creationem & legis ſcriptæ in Reipublicæ Ebraicæ uſum primarium dationem, Jura Naturalia, atque Univerſalia à Nu-

[b] *Videſis Michaelem Epheſium ad 5. Ethicorū. & Albertū Bolognetum de lege, Iure & æquitate cap. 16. §. 16.*

[c] *Apud Senec. in Herc. furente. act. 3.*

N mine

mine generi humano lata, indicata, imperata, quæ poſtmodum inter compluria alia in corpore illo Moſaico locum itidem habuêre. Tertullianus de interdicto Arboris ſcientiæ Boni & Mali loquutus, *In hac lege*, ait [d], *Adæ data, omnia præcepta condita recognoſcimus, quæ poſteà pullulaverunt data per Moſem, id eſt, Diliges dominum Deum tuum* (ea innuit, quæ in Moſaico corpore ſcripta etiam pro Naturalibus ſeu Moralibus, adeoque Moſe ipſo multùm vetuſtioribus vulgò ſumuntur) *de toto corde tuo, & ex tota anima tua; & diliges proximum tibi tanquam te, & Non occides, Non mœchaberis, Non fraudaveris, Falſum teſtimonium non dices, Honora Patrem tuum & Matrem, & Alienum non concupiſces.* Atque hanc primordialem legem appellans, Matricem quaſi eſſe ſcribit omnium præceptorum. Et pòſt, *Ante legem Moyſi ſcriptam in tabulis lapideis, legem fuiſſe contendo non ſcriptam, quæ naturaliter intelligebatur, & à patribus cuſtodiebatur. Nam unde Noe juſtus inventus, ſi non illum Naturalis legis Iuſtitia præcedebat? Vnde Abraham amicus Dei deputatus, ſi non de æquitate & juſtitia legis Naturalis?* Quod autem dicit, naturaliter eſſe intellectam legem illam; id antè ex ipſo citata oſtendunt ita capi deberi, ut ex imperio Parentis Naturæ ſeu Numinis à primis parentibus accepto, atque ad poſteros propagato, obſervanda intelligatur. Disertè etiam Origenes [e] Naturæ legem vocat eam, quam generi humano ſancivit Deus. Ad illud item Eſaiæ [f], *quia tranſgreſſi ſunt legem, mutaverunt jus, diſſipaverunt fœdus ſempiternum*, quod ad alias gentes præter Judæos attinet, S. Hieronymus [g], *audiant*, inquit, *Iudæi, qui ſe ſolos legem accepiſſe Domini gloriantur, quod univerſæ primùm gentes totuſque orbis Naturalem acceperit legem, ac iccircò poſtea lex data ſit per Moyſem, quia prima lex diſſipata eſt.* Quin S. Chryſoſtomus [h]; ἐξ ἀρχῆς πλάττων ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, νόμον αὐτῷ φυσικὸν ἐγκατέθηκε, καὶ τί ποτέ ἐστι νόμος φυσικός; τὸ συνειδὸς ἡμῖν διήρθρωσε καὶ αὐτοδίδακτον ἐποίησε τὴν γνῶσιν τῶν καλῶν καὶ τῶν οὐ τοιούτων, *Ab initio rerum, cum formavit hominem, Deus ipſi indidit legem Naturalem. Et quid eſt lex Naturalis? Conſcientia nobis explicavit, & ex ſe notam fecit notitiam rerum, tum honeſtarum, tum earum, quæ ejuſmodi non ſunt.* Unde etiam

[d] *Adverſus Iudæos cap. 2.*

[e] *Adverſus Celſum lib. 5.*

[f] *Cap. 24. 5.*

[g] *In Iſaiam lib. 8.*

[h] *In Orat. 12. ad populum Antiochenũ.*

etiam adnotat legiſlatorem cum interdicta homicidii, adulterii, furti, Decalogo inſereret, eorum cauſam aliquam non omninò adjeciſſe uti nec aliorum ibi quæ à principio, ut Juris Naturalis capita, data ſunt eoque nomine fuêre notiſſima; ſed ſimpliciter tantùm de eis breviterque ſtatuiſſe. At verò præcepto de Sabbato, quod ex vetuſtis illis eſſe negat, atque particulare fuiſſe & temporaneum aſſerit, cauſam obſervat adjectam ex eo quod ſanctificata eſt ſeptima dies poſt rerum creationem abſolutam. Sic ille, ubi plura habet in hanc rem egregia. Ipſam Conſcientiam ejus, quod per ſe honeſtum eſt, à Numine hominibus inditam palàm vult. S. item Ambroſius[i]; *Lex vera, ſermo rectus; lex vera non inſculpta tabulis, nec ære inciſa, ſed impreſſa mentibus atque infixa ſenſibus; quando ſapiens non ſub lege, ſed ipſe ſibi lex eſt, opus legis in corde ſuo continens naturali ſibi ſtylo & quadam inſcriptione formatum.* Stylus ille & inſcriptio à Naturæ parente; qui & mentibus impreſſit & ſenſibus infixit ut generis humani totiuſque naturæ rector & moderator, cujus eſt imperio parendum. Idcircò autem *ſermonem rectum* proculdubiò vocavit, quoniam tum apud philoſophos Græcos, tum apud Patres Chriſtianos, qui Græcè ſcripſerunt, toties legem generaliter, cum eo nomine Naturalem ſeu Univerſalem, ut ſæpè, intelligunt, vocari legerat λόγον τὸν ὀρθόν. Nam λόγον nemo neſcit tam verbum & *ſermonem*, quàm *rationem* denotare. At intereà id certiſſimum eſt, cum Patres Chriſtiani aliquot ſic Græcè loquebantur, utcunque vocabula ipſa à Philoſophis accepiſſent (& de Philoſophorum ſententia, quà de nudo, ſimplici ac merè libero, abſque Numinis imperio, rationis uſu intelligatur, capite ſatis dictum eſt ſuperiori) ita tamen λόγον eos capi velle, ut, quatenus ad legem ſic referebatur, non tam nudam hominis rationem ſignificaret, quàm ipſum *Verbum* ſeu Numen, quæ perſona eſt Trinitatis ſecunda, ſeu juxta illud apud D. Johannem, καὶ Θεὸς ἦν ὁ λόγος *Et Deus erat* ὁ λόγος ſeu *Verbum*, quod & apud veteres & recentiores interdum *Sermo* redditur. De vocabulo ipſo ejuſque homonymia, qualem diximus, egerunt pridem viri doctiſſimi[k] non raro. Ceterùm dum λόγος ſic ſumitur, intereà ab ipſo Numine, atque ab ejuſce imperio, autoritate, &

i *In Pſalm.* 104.

k *Præter obvios in D. Ioann. Evangel cap. 1. cõmentarios cõſulas Chriſtopher. Helvic de Paraphraſ. Chaldaic. cap. 5. Iſaac. Caſaubon. Exercitat. 1. §. 1. & Daniel. Heinſ. in Ariſtarcho ſacro cap. 3. p. 72.*

indicatione petitur, nec à ſcitis nuda ratione humana ortis emanâſſe dicitur lex illa; unde etiam Νόμ☉ϰ λόγ☉ *Lex & verbum* ſimul, Numen, à quo jura naturalia edoceri, atque cum imperio indicari volebant, nuncupabatur; quemadmodum in Concione D. Petri, ut non ſemel obſervatum eſt à Clemente Alexandrino [l], qui notione jam memorata λόγον cum primis uſurpat. Huc maximè ſpectat illud D. Pauli [m], *Cùm gentes, quæ legem non habent* (ut Judæi libris ſcriptam) *naturaliter ea, quæ legis ſunt, faciunt; legem non habentes, ipſi ſibi ſunt lex, qui oſtendunt opus legis ſcriptum in cordibus ſuis, teſtimonium reddente illis conſcientiâ ipſorum.* A Numine ſcilicet inſcriptum indicatumque. Unde & Patres [n] interdum legem naturalem loqui in cordibus noſtris aiunt & ſimilia. *Et per hanc naturalem legem*, inquit D. Hieronymus, *& Cain cognovit peccatum ſuum, dicens, Major eſt cauſa mea, quàm ut dimittar; Et Adam & Eva cognoverunt peccatum ſuum, & propterea abſconditi ſunt ſub ligno vitæ. Pharao quoque, antequam Lex daretur per Moyſem, ſtimulatus lege Naturæ ſua crimina confitetur & dicit, Dominus [o] juſtus eſt, ego autem & populus meus impii.* Ideò etiam apud Jobum, cujus hiſtoria antiquior plerunque ſcripto Moſaico habetur, ſaltem non intra Rempublicam Ebraicam ſeu Moſaicam conſcripta, legimus [p]; *veſtigia ejus ſecutus eſt pes meus, viam ejus cuſtodivi, & non declinavi ex ea. A* מצות שפתיו *Mandatis labiorum ejus non receſſi, & in ſinu meo abſcondi* אמרי פיו *verba* ſeu *dictata oris ejus.* Sic *Cuſtodia viæ Domini* [q] dicitur tempore Abrahæ id quod cuique ex officio præſtandum erat. Jura Naturalia ſeu Univerſalia ita Numinis Veſtigia, Via, Mandata, Verba ſeu Dictata ſunt. Atque apud Theologos item recentiores quamplurima occurrunt, quæ Juris Naturalis originem Numini tribuunt, ejuſque inde ſolùm obligationem petunt. Nempe Jus faciunt divinum duplex: Alterum Naturale ſeu Humanæ naturæ coævum; Alterum Poſitivum ſeu à Numine poſtmodùm adjectum. Secundi generis pleni ſunt libri ſacri. Primum autem aiunt [r] eſſe *participationem Legis æternæ in rationali creatura*, adeoque divinum. Et ad hanc rem appoſitè Ludovicus Molina [ſ]; *Cùm Natura à Deo O. M. inſtitu-*

[l] *Stromat. 6. & in Eclog. è propheticis.*
[m] *Ad Romanos 2. 14.*
[n] *D. Hieronym. ad Epiſt. ad Galatas cap. 3. quẽ & videſis in Epiſt. 151. Algaſiæ quæſt. 8.*
[o] *Exod. 9. 27.*
[p] *Iob 23. 10. & 11.*
[q] *Geneſ. 18. 19.*
[r] *Alexander Alenſis part. 3. quæſt. 26. art. 4. S. Thom. 1. ſecunda q. 19. art. 2. Suarez. de legibus lib. 1. cap. 3. & lib. 2. cap. 6. § 13. &c.*
[ſ] *Tract. 1. de Iuſtitia & Iure diſp. 3.*

inſtituta ſit, Naturæque legem, quâ bonum à Malo diſcernimus, ipſe mentibus noſtris impreſſerit, ut vel experientia ipſa conſtat, colligiturque apertè ex illo Pſalmi 4. Quis oſtendit nobis bona? ſignatum eſt ſuper nos lumen vultus tui Domine, *quod ſane lumen aliud nõ eſt, quàm vis ipſa intellectus, qua ea, quæ ex ſe & natura ſeu bona ſunt, ab iis, quæ ex ſe mala ſunt, ſecernimus, ac dijudicamus: conſequens profectò eſt, ut Ius Naturale à Deo O. M. ſit mentibus noſtris inditum naturiſque ipſis rerum impreſſum, atque adeò ut ſit Ius Divinum à Deo ipſo datum.* Et Alphonſus à Caſtro [t], *Ius Naturale eſt illud, quod ex ipſius Naturæ inſtitutione provenit, & hoc eſt omnibus commune. Et hoc etiam eſt Ius Divinum, quia Deus ipſe, qui Naturam condidit eſt Iuris Naturalis autor & inſtitutor. Si igitur Ius illud ad conditorem referas, Divinum dicetur; ſi verò ad tempus ſui ortus illud comparare velis, Naturale dicetur; quia ſimùl cum ipſa oritur Natura & non poſteà per aliquam ſive humanam ſive Divinam legem.* Tantundem apud theologos alios non paucos. Quod ad Juriſconſultos demùm heic attinet; Fernandus Vaſquius [u], *omne Ius Naturale,* inquit, *eſt Ius Divinum, licet ex diverſo non omne Ius Divinum ſit Naturale, cum in multis ſit ſupernaturale (quale eſt in cunctis ſacramentis eccleſiæ,) ſicque Ius Divinum & Naturale differunt inter ſe tanquam genus & ſpecies.* Et Joachimus Mynſingerus [x], *Ius hominum Naturale poteſt ſic rectè definiri. Ius Naturale eſt, quod Natura adeoque Deus ipſe omnes homines in creatione* (velut) *prima quædam præcepta & formulas Honeſtatis docuit.* Atque alii [y] Cauſam Juris Naturalis efficientem Deum rectè nuncupant. Similiter in opere illo Juris Conſuetudinarii Regni Hungariæ à Stephano de Werbewcz contexto, ab Juriſconſultis Regni celebrioribus recognito atque approbato, & regia autoritate confirmato, Jus Naturale dicitur [z] *incepiſſe ab exordio Naturalis creaturæ, à ſolo Deo inſtitutum.* Certè diu eſt, quod gloſſa ad illud *Ius* [a] *Naturale eſt, quod Natura omnia animalia docuit,* per Naturam Deum voluit intelligi, ſicut & recentiorum aliqui [b]; tametſi eo nomine reprehendatur gloſſa à Bartolo, qui Naturam Naturatam, non naturantem, ſeu Deum ibi denotari velit. Quin & ipſum Deum Juris Naturalis

[t] *De Lege pœnali lib. 2. c. 14.*

[u] *Controverſ. Illuſtr. lib. 1. cap. 29. §. 14.*

[x] *Ad Inſtit. in princ. tit. de Iure Nat. & ad §. ſed Naturalia.*

[y] *Matth. Weſenbech. Paratit. tit. de Iuſtit. & Iure.*

[z] *In Prolog.*

[a] *D. tit. de Iuſt. & Iure l. 1. §. 3.*

[b] *Fernand. Vaſquius Illuſt. Controverſ. lib. 1. c. 29. §. 14. Michael Vlcurnus de Regimine Mundi part. 1. quaſt. 3. §. 1 &c.*

autorem expreſſim etiam facere videtur Juſtinianus, ubi de Jure ſimùl Civili & Naturali loquutus, *palàm eſt autem*, inquit,[c] *vetuſtius eſſe jus Naturale, quod cum ipſo genere humano rerum natura prodidit*, quod Theophilus vertit ὅπερ ἅμα τῇ φύσει τῶν ἀνθρώπων εἰς φῶς ἡ φύσις προήγαγε, *quod ſimul cum genere Humano in lucem eduxit ipſa Natura*. Quod id ipſum innuit Gaius, à quo ſumſit Juſtinianus, ubi ait[d], *antiquius Ius Gentium cum ipſo genere humano proditum eſſe*. Prodere heic, in lucem emittere, ſeu educere denotat. Et quod genus humanum in lucem emiſit ſimul cum Jure Naturali, id aliud quid eſſe præter rerum omnium parentem Rectoremque ſummum ſeu Numen ne quidem poſſe ſatis intelligi exiſtimo. Atque huc ſpectat etiam illud Juſtiniani[e], *Naturalia quidem jura, quæ apud omnes gentes peræquè obſervantur, divina quadam providentia conſtituta ſemper firma atque immutabilia permanent*. Jam verò hanc ipſam amplexi ſunt ſemper ſententiam eamque, dum hac de re decernunt, ſolam Ebræi. Unde quoties de Juris Humani generis pariter communis capitibus loquuntur, dicere eis ſolenne eſt נצוו בני נח *imperabantur Noachidis* ſeu Noachi poſteris, id eſt, generi Humano & נצטוה אדם הראשון *præcepta* illa *accepit Homo primus* ſeu Adam, à Numine ſcilicet, quæ מצות בני נח *præcepta Noachidarum* ſexcenties nuncupantur. Qua de re mox. Nimirum à Sanctiſſimo Numine in ipſis rerum primordiis homini imperata indicataque fuiſſe Jura volunt quædam Naturalia, quæ ex imperio divino nunquam non obligârunt. Unde pro eo quod eſt in ſacris literis *ambulavit cum Deo* dictum de Henocho[f] & Noacho, qui iure vixerunt Naturali, ſubſtituitur in paraphraſi Chaldaica Onkeli הליך ברחלתא דיי *ambulavit in timore Domini* atque in verſionibus, Saadiæ Gaon, tum Judæorum Mauritanienſium Arabicis ambulavit في طاعة الله *in obedientia Dei*. Juſtos ſcilicet fuiſſe utroſque, quod & de Noacho expreſſim dicitur, ſic indicari volunt, quoniam Imperantis præcepta ſimul cum ipſa rerum natura orta & per genus humanum propagata obſervabant. Illinc ſcelus erat Caini fratricidium, aliorum adulterium, ejuſmodi alia quæ in Pentateucho

[c] Inſtit. tit. de rerum diviſ. §. ſingulorū.

[d] L. 1. D. de adquir. rerū dominio.

[e] Inſtit. De Iure Nat. §. ſed Naturalia.

[f] Geneſ. 5. 22. & 6. 9.

tateucho ante Moſis tempora ſeu legem tabulis ſcriptam, illicita fuiſſe conſtat. Unde etiam ad illud *Abraham*[g] *plantavit nemus in Berſabee, & invocavit ibi nomen domini Dei æterni* paraphraſis Hieroſolymitana adjicit convivium ibi Abraham celebraſſe, nec convivas locos ſuos reliquiſſe עד זמן דהוה מגייר יתהון ומליף יתהון אורחא דעלמא *donec eos proſelytos feciſſet, & viam ſeculi illos docuiſſet.* Id eſt, donec in Juris Naturalis ex imperio Numinis vim obtinentis obſervationis profeſſionem eos reduxiſſet, jus illud hominum ſociale explicatius docendo. Neque enim tunc temporis aliud ſignificare potuit *proſelytos facere.* Alia huc ſpectant in Geneſis atque Exodi libris obvia. Sic tandem admiſſo juxta Philoſophorum, Theologorum, Juriſconſultorum ſcita, Jus Naturale ſeu generis Humani commune ex Imperio ac dictatis Numinis ſanctiſſimi pendere, conſectarium habemus manifeſtum de Obligatione hactenus in præmiſſis quæſitâ. Nimirum Jus propriè dictum omnimodum eſt, aut Divinum, aut Humanum. Divinum ſeu ab ipſo Numine immediatè indicatum, præſtitutum, imperatumque, aut Naturale eſt, quale jam memoravimus, ipſiſque hominum initiis coævum, aut Poſitivum ſeu recentius ac poſteà in utroque fœdere adjectum. Et utrumque eſt aut Obligativum, id eſt, ſive Affirmatione ſive Negatione expreſsâ præſcriptum, aut arbitrio humano Permiſſum, adeoque Permiſſivum dici ſolitum. Humanum appellamus quicquid ab Hominibus, quatenus Divinum ſive quod Naturale eſt ſive quod Naturali poſtmodum adjectum permittit, variatim ſuperſtrui addi-ve ſolet. Jam verò de Obligatione Divini utriuſque generis (ritè ſcilicet & juxta modos ac limitationes ejuſdem ad legiſlatoris ſanctiſſimi mentem intellecti) adeóque de Naturalis Obligatione nemo dubitabit, niſi qui ſimùl Rectoris univerſi Poteſtatem & Imperium nequaquam agnoverit. Ipſe enim ut rerum omnium moderator ſummus & Bonum & Malum per ſe indicat, & hoc fugiendum, illud amplexandum imperat, adeoque ex ſui natura & pro libitu obligat, ut nil poſſit excogitari ſuprà. Atque illinc planè habetur Cauſa Efficiens Juris Obligativi tàm quantum Naturale eſt, quàm quantum Naturali in ſacris literis adjectum. Unde & Jura Naturalia ſem-

[g] Geneſ. 21. 33.

Digitized by Google

lia ſemper firma & immutabilia permanere, quæ ſcilicet divina quadam providentia conſtituta ſunt, rectè pronuntiavit olim Juſtinianus[h]. Tametſi non deſunt etiam Juriſconſulti, qui Rationem humanam, quæ ſimplicitèr ſumta in objectis Juris Suaſoria tantùm eſt, nec poteſtatem homine ſuperiorem, quæ eſt Imperatoria, reſpiciunt, aiunt quidem generatim *Ius Naturale eſſe immutabile*, ſed adjiciunt[i], *quamdiu Ius remanet, hoc eſt quamdiu jus illud naturalem habet rationem & æquitatem, quibus juſtum dicitur. Veruntamen & mutabile erit quando ſubductis columnis Rationis & æquitatis juſtum diſſolvitur, quod accidit, quando Rationes, quæ æquum ſtatuebant, aliis ſubortis cauſis novis, incipiunt minui & ſuperantur alia majori æquitate.* Sic Petrus Gregorius, ſic interdum alii. Quod ſanè de Juris Naturalis Obligativi capite aliquo dictum, rationi perquam eſt diſſonum. Nam quatenus ejuſdem Juris capita obligant, id eſt, quatenus eorum obligatio intelligitur juxta id, quod voluit Deus legiſlator, omnimodam planè ſuperant hominum poteſtatem nec Rationis eorum incerto omninò ſubjacent. Quod nemo non videt. Quod verò ad Permiſſivum jus Naturale attinet, adeoque ad Sanctiones Humanas aliter atque aliter in ejuſdem objectis indies ſe habentes, & demùm ad Obligationem, quà ad eas, quatenùs Divinis non adverſantur, obſervandas pro vario rerum publicarum moderamine, homines obſtringuntur; Status hominum bifariàm conſideremus, Aut in ſeculis illis, quæ leges à Numine adjectas antevertunt, aut in eis quæ ſequuntur. Prioribus illis in ſeculis, cum jus aliud non habebatur præter Naturale, quicquid in obligativo Jure Naturali non continebatur, id ut ad permiſſivum ſpectaret neceſſe eſt. Permiſſivi autem Juris Naturalis Actus, quà huc ſpectant, duplicis erant generis; aut qui hominum ſingulis arbitrio naturaliter ſeu à Numine relicti, humana aliqua conſtitutione, pacto, moribus aliterve ab hominibus coerciti non ſunt, aut qui ſic ex ratione & conſenſu inito coerciti ſunt ac illiciti facti, tametſi tum ſingulis anteà paritèr liciti eſſent, tùm poſteà, pro diverſa hominum poteſtate, ratione & conſenſu fieri poſſent rurſus liciti. Prioris generis univerſos palam eſt liberè ex ſui natura ac licitè exerceri à

cunctis

[h] *Inſtit. tit. de Iure Nat. §. ſed Naturalia.*

[i] *Petrus Gregorius Syntagm. Iuris univerſi lib. 11. cap. 1. §. 8.*

cunctis potuiſſe. Atque inter hoſce nemo non videt Conſtitutiones ferendi, Pacta ineundi, Mores ac Regiminum formulas introducendi atque hæc omnia pro hominum, quorum intererat cœtuum arbitrio temperandi, reſcindendi, revocandi actus ſimilitèr permiſſos. Quod verò ad Poſterioris attinet generis; ſimulatque ex ejuſmodi permiſſione, quid ab hominibus ſociatis coercitum, vetitum ſeu conſtitutum eſt, ad illud in quod ſic conſenſerant ipſi (ſive pacto, ſive deditione, ſive aliter) & quicquid civiliter ita eſt novatum, juxta modos & temperamenta, quibus præſcriptum eſt, obſervandum obligatos eſſe quotquot & quatenus civiliter conſenſerant univerſos, eſſe ſolet in confeſſo. At undenam Obligatio iſta? ſcilicet à Natura parente actus ejuſmodi antea permiſſi ſunt. Atqui Obligationem ex ſimplici hominum ratione & conſenſu, abſque ſuperioris imperio, naſci nequire in antè [k] dictis oſtenditur. A Numinis igitur, id eſt, homine ſuperioris imperio etiam in hiſce petendus eſt obligationis ortus, adeoque ex capitibus aliquibus Juris Naturalis Obligativi. Nam permiſſi erant hominibus actus, de quibus loquimur, tum pro libitu exercere, tum ex conſenſu mutuo inhibere ſuamque, ſive pacto invicem pariter inito, ſive principibus, qui res moderarentur, conſtitutis, minuere libertatem; quod ne quidem ſatis intelligi poſſe videtur, dum, ut heic ſemper, Jus & officii debitionem ſpectamus, niſi & adjicias etiam ex ipſius, qui ut homine ſuperior permittit autoritate ac Imperio, inhibitioni ejuſmodi ac libertatis diminutioni Obligationem acceſſiſſe. Sic Obligatio, qua obtemperandum eſt decretis aut ſenatuſconſultis, ex permiſſione decurionibus ſeu corporis alicujus ſociis invicem hactenus paribus à principe indultâ, latis, eſt ipſius principis autoritate ac imperio pendet, qui dum permittit pro eorum libitu decreta legeſque tum ferre tum reſcindere, æquè etiam in ipſa permiſſione reſcindantur, obſervari; id eſt obligationem inducere. Juris autem Naturalis Obligativi capita, quorum in hanc rem erat tunc uſus, fuere *Pactis ac Regiminum formulis civiliter initis ſtandum, Fidem ſervandam* & quæ ſimiliter ſonant. Quomodo autem ea in capitibus Juris hujus juxta Ebræos ſint reperta, in ſequentibus videbimus. Ita pactis & legi-

[k] *Cap. 7.*

O bus ho-

bus hominum poſitivis ſeu civilibus inerat Obligatio quidem Naturalis, id eſt, planè Divina, ſi cauſam ejuſdem efficientem juxta jam dicta reſpicimus. Quæ tamen etiam Civilis rectè dicitur, dum ab objecto civili, cui accedit, denominatur. Reſumere heic paululumque ampliare liceat ſimilitudinem illam, quam viri aliquot maximè in ſchola celebres habent, capitum Juris Naturalis obligativi ſeu Principiorum practicorum, & Principiorum theorematumque ipſis principiis non minus certorum in demonſtrativis, veluti in Mathematicis. Ipſa Principia ac theoremata ejuſmodi in Mathematicis perpetuò vera ſunt & ſtudioſi ſeu artificis aſſenſum etiam extorquent, adeoque quaſi obligant. Ceterùm quaſi etiam permiſſum eſt ea conſtruere, quæ in Problematis deſignari ſolent. Atqui Problematum diagrammatumque juxta ea tandem conſtructorum veritas & certitudo, quæ Obligationis perpetuæ item ſatis heic inſtar eſt, ex principiis illis ac theorematis nunquam non eſt demonſtranda. Quemadmodum & heic Obligatio ad ea attinens, quæ ex Jure Permiſſivo (ante legem divinam aliquam aliam Naturali adjectam) ab hominibus conſtituta ſunt, ex principiis & capitibus petenda erant Juris Naturalis Obligativi. Jam verò in Seculis, quæ legem ſcriptam ſeu Moſaicam ſequuta ſunt, aliæ acceſſerunt quidem Obligationes in utroque fœdere repertæ. At intereà quicquid ex Permiſſione diverſimodè inter homines civiliter ac ritè juxta varias regiminum formulas, ab ipſis ſolùm ſic per modum determinationis [l], ut in ſcholis loquuntur, conſtitutum eſt, ut nec Naturali nec Poſitivo, quod Divinum eſt, Juri adverſetur, id etiam ex ejuſdem Juris, quod tum Naturale eſt, tum in Numinis poſitivo ſeu ſcripto repetitur capitibus, Obligationis, ſecundum multiplices conſtitutionis modos ac temperamenta, vim ſortitur. Juxta illud Apoſtoli [m]; *Non eſt poteſtas niſi à Deo. Et quæ poteſtates ſunt, à Deo ordinatæ ſunt. Itaque qui reſiſtit poteſtati, Dei ordinationi reſiſtit.* Sed hâc de re conſulendi ſcriptores, qui de legum Civilium ſeu Humanarum ex permiſſione, quam diximus, latarum Obligatione earundemque obſervandarum ex conſcientia debitione accuratiùs egerunt; ut præter eos, qui ad dictum locum & ad S. Thomam ſcripſere, & Caſus explicant ex profeſſo

[l] *S. Thomas 1. ſecunda q. 95. art. 2. &c*

[m] *Ad Romanos cap. 13. 1.*

feſſo Conſcientiæ, Franciſcus Suarez [n], Ludovicus Carbo [o], Adamus Contzenus [p], Claudius Carninius [q], Azorius [r], id genus alii. Et Carninius expreſſim, *Nunquam violatur lex humana* (ritè lata & quæ revera lex fuerit) *quin ſimul infringatur illi implicita annexa & involuta lex illa præfata Apoſtolica, Naturalis, Divina & Evangelica.* Scio quidem non deeſſe viros [ſ] graviſſimos, qui legibus ineſſe interdum civilibus obligationem conſcientiæ negant, tametſi vim retineant, ne Juri Naturali ſeu Divino ſint omninò adverſæ. Sed quæ hactenus dicta ſunt, & autores jam citati id, ni fallor, ſatis refellunt.

Cap. IX.

Quomodo Juris Naturalis *ſeu* Univerſalis Capita Humano generi, *ex imperio ac indicatione Divina*, innoteſcere *velint* Ebræi. Eorum *nempe uti & Paganorum atque* ſcholæ, *tum* Mahumedanæ *ſeu* Arabicæ, *tum* Chriſtianæ *de* Intellectu Agente, *quà huc ſpectet, ſententiæ receptæ.*

PRiuſquam autem Capitum Juris Naturalis, juxta jam dicta, adeoque juxta ſententiam Ebræorum, à Numine præſtituti ſingularium deſignationem inimus, inſtituto conſonum eſſe duximus, ut de Modo, quo hominibus Jus illud, qualecunque demùm fuerit, innotuiſſe volunt illi, videamus. Rerum ſcilicet initiis coævum fit. Nec literis mandatum eſſe aliquod Jus ante Moſis tempora omninò reperitur; niſi fabellis de Razielis libro Adæ tradito [t], atque id genus aliis credere velis. Quomodo igitur velint ut generi Humano patefacta ſint capita illa Juris Naturalia ſeu Numinis rerum creationi coæva placita (utcunq; poſtmodum ſacris literis inter alia mixtim conſcripta) indicandum. Solenne eſt in libris eorum Juridicis, quod & ſuprà memoravimus, imperata eſſe Capita hæc Noachidis [u] (quo nomine genus humanum univerſum eis venit) ac imperata eſſe Adæ [x] ſeu primo parenti. Unde & hæc nunquam non volunt obligare. Hoc autem bifariàm concipi poteſt. Aut ſcilicet intelligere eos ejuſdem Juris capita, tum in ipſis rerum initiis, tum in ea quæ fuit poſt diluvium inſtauratione

[n] *De legibus lib.* 2.
[o] *De legibus lib.* 6 *diſp* 16. *& lib.* 7. *diſp* 1. *&c.*
[p] *Politicorũ lib.* 5. *cap.* 8.
[q] *In Oppugnatione Turris Babel part.* 1. *cap.* 18. *& ſeq.*
[r] *Inſtit. Moral. lib.* 5. *cap.* 6. *& Vide Bellarminũ de Romano Pontifice lib.* 4 *cap.* 20.
[ſ] *Vide Navarr. in Manuali cap.* 23. *& lib.* 1. *Conſil.* 3.
[t] *Zohar in* Bereſith *fol.* 55. *editionis Mantuanæ.*
[u] *Gemar. Babylon. ad tit.* Sanhedrin *c.* 7. *fol.* 56. *b. &c.*
[x] *Maimonid. halach.* Melacim *cap.* 9. *&c.*

Digitized by Google

tione Humano generi, ipſa Sanctiſſimâ Numinis voce, fuiſſe imperata, atque ad poſteros per Traditionem ſolùm inde manâſſe; aut tum fuiſſe Humano generi in ipſa creatione præſtituta, tum Animæ ſimul cuique Rationali facultatem ejuſmodi inditam naturaliter eſſe ut homini cuilibet mentis non depravatæ nec malè ſe habenti ac diligenter ſatis & ritè intuenti, ea quæ ſic imperata ſint, necunquam ſint non obſervanda, ſicut & in demonſtrativis principia ac theoremata, indicentur & fiant manifeſta. De modo juxta eos priori, ſi nil aliud obſtet, non obſcurè videtur liquere ex ipſa locutionis genere, dum de Imperatis ſic verba faciunt. At & illa habent ipſi quæ etiam poſteriorem ſimul admittunt. Philoni Judæo [y] lex Naturalis ὑπὸ ἀθανάτου φύσεως ἐν ἀθανάτῳ διανοίᾳ τυπωθεὶς *ab Immortali Natura in mente immortali exarata* dicitur. Sed & Præcepta Naturalia interdum vocant [z] המצות שנתפרסמו בכל אומות *præcepta quæ manifeſta ſunt apud omnes gentes, &* [a] מצות שכליות *præcepta intellectiva.* Nimirum ex debita Intellectus humani operatione & aſſidua Intellectus Agentis (qualiſnam is illis ſit, ſtatim oſtendimus) ope & auxilio ea, quæ ſic imperata ſunt, ſeu naturaliter habentur obſervanda, uti & principia cetera omnia & concluſiones, circa quas verſatur intellectus humanus, indicari, dignoſci & veluti intùs legi (quatenus ſcilicet dignoſcuntur) innuunt. Intellectus autem Agens, id eſt, שכל הפועל, illis eſt, aut Numen ipſum aut (juxta diſciplinam eis recentiorem) Intelligentia omnium poſtrema, quam [b] האחרון שבשכלים הנפרדים ſeu *ſeparatarum Intelligentiarum poſtremam* nuncupant & miniſtrum intermedium faciunt qui, vi atque autoritate à Numine derivatâ, mentem humanam in actu intelligendi illuminet. Sibi autem ipſum Numen ſine Intermedio eſſe interdum ajunt [c] Intellectum hunc Agentem, velut ex prærogativa gentis; ceteris, Intelligentiam illam, quam diximus. Et de utroque pariter capiunt illud [d] *In lumine tuo videbimus lumen* quod Moſes Maimonides [e] interpretatur אשר ישפע ממך בשפע השכל *per influentiam Intelligentiæ, quæ à te influit.* Et R. Aben Tybbon [f] de Intellectu agente ſic extra hominem ipſum poſito, מוציא שכל האדם מן הכח אל הפועל והיא התחלת שכלו המתפעל כמו שניצוץ השמש או שאר דברים

[y] *Lib. Quod omnis Probus liber.*

[z] *Aben Tybbon in* Ruach hachen *c.* 6.

[a] *R. Simeon in Logica c.* 8.

[b] *Aben Tybbon in* Ruach hachen *c.* 3. *& videſis R. Iehudam in* Sepher Cozri *part.* 1. *cap.* 87. *part.* 4. *c.* 25. *&* 5. *cap.* 10. 12. *&* 14. *Adde Moſ. Maimonid. in* More Nebochim *part* 2. *cap.* 4.

[c] *R. Iſrael Ben Moſes In diſſ. Cabaliſtic. de Anima cap* 7. 21. *&* 25. *& videſis notas Ioſephi Voiſin ad c.* 7.

[d] *Pſal.* 36. 9.

[e] More Nebochim *part* 2. *cap.* 4. 6. *&* 12. *& part.* 3. *cap.* 52.

[f] Ruach hachen. *cap.* 3.

Digitized by Google

הפועל אל הכח מן העין חוש יוציאו המאוריים דברים *efficit, ut intellectus humanus è potentia in actum educatur, atque eſt principium intellectus ejus in actum educti, quemadmodum radii Solares vel altæres lucidæ educunt ſenſum viſus in actum.* Similitudinem quidem hanc radiorum ſolarium & Viſus in re intelligendi, etiam ubi Intellectus Agens ipſius animæ pars eſſe admittitur, in ſcholis crebrò adhibitam nemo neſcit. At verò Ebræorum mihi heic ſenſus eſt hujuſmodi. Sive Numen ipſum ſive Intelligentiam, quam vocant Poſtremam, ut miniſtrum Numinis, non aliter ritè intelligendi actum menti humanæ ſemper præſtare, quàm Solem ſeu corpus Lucidum Oculo videndi actum. Atque ut in lumine claro &, quemadmodum oportet, incidente, oculo nullo modo ſe malè habenti nec incommodè poſito objecta rectè ſatis internoſcuntur, quod non fit in tenebris, aut obſcuro lumine, aut oculo ægro aut malè ſive habente, ſive collocato, ita etiam menti ſeu intellectui humano non depravato ac diligentiùs intuenti Intellectus Agentis ope illuminante, Imperata illa, quæ ex Naturæ parentis inſtituto ſunt obſervanda, uti & cetera etiam intellectus objecta (tam ſcilicet Vera ac falſa quàm Bona & mala) indicari; Depravatam autem mentem, etiam & Intellectum Humanum qualemcunque citra ejuſmodi opem, in Imperatis illis ceteriſque ritè diſcernendis planè hallucinari. Nimirùm ut Oculo à Sole ſeu ex radiis ſolaribus in Horologio aliterve horæ ad amuſſim demonſtrantur, ita velut in appenſa ob Intellectum Humanum perpetuò tabula ſeu libro expanſo indicari ei ritè diſpoſito (ex Intellectus, qualem diximus, Agentis ſubſidio, quo phantaſmata ritè intelligibilia fiant) Præcepta illa ſeu Jura Naturalia, ut perpetuò Obligantia, quemadmodum etiam cetera quæ humano arbitrio Permiſſa. Neque verò Principia Generalia tantùm, qualia ſunt, Bonum amplexandum, Malum fugiendum, Honeſtè vivendum, ſed & Concluſiones, & Propoſitiones quibus quænam particulariùs Bona, quænam Mala ex natura ſui, id eſt, ex Naturæ parentis placito ac imperio, habenda fuerint, hoc modo hominibus primis ſeculiſque ſequentibus, juxta jam dicta, indicari atque imperari aſſerunt. Quod ex ſequentibus facilè conſtabit. Nec quod ſocietati

humanæ optimè conſervandæ conducat Præceptum ullum ita prætermittere ſibi videntur. Atque ita demùm ex perpetua Indicatione ſimùl, atque Imperio Numinis præcepta Juris Naturalis haberi volunt, non aliter atque objecta viſus à luce indicari, quæ tamen cæcutientibus, luſcioſis, myopibus, aut neutiquam omninò aut malè nimis cernuntur. Sanè quod habent ſic de Intellectu Agente, cum nempè non omninò eſſe animæ humanæ potentiam ſeu partem magis atque ipſe Sol eſt Oculi, ſed ſive Numen ipſum ſive miniſtrum Numinis (quod heic in idem recidit) ſeparatum, velut Angelum ſeu Intelligentiam generi humano aſſiſtentem, novum aut ipſis ſingulare non eſſe ſcimus omnes. Nam tum inter Paganos atque Mahumedanos, tum etiam inter Chriſtianos olim tantundem obtinuiſſe comperimus. Certè admodum affine eſt illud Epicharmi [g];

ὁ δέ γε τ᾽ ἀνθρώπων λόγος πέφυκ᾽ ἀπὸ τοῦ θείου λόγου

Ipſaque humana ratio nata eſt ex ratione Dei. Et Seneca [h]; *Ratio nihil aliud eſt, quàm in corpus Humanum pars divini ſpiritus merſa.* Antoninus [i] item imperator & philoſophus, vivere cum Diis, ſeu ut hominem oportet, animam dicit ποιοῦσαν ὅσα βούλεται ὁ δαίμων ὃν ἑκάστῳ προστάτην καὶ ἡγεμόνα ὁ Ζεὺς ἔδωκεν, ἀπόσπασμα ἑαυτοῦ· οὗτος δὲ ἐστιν ὁ ἑκάστου νοῦς καὶ λόγος *agentem ea quæ Genio* ſeu *dæmoni, quem Iupiter in præfectum & ducem unicuique dedit, placeant. Is autem eſt Divinæ Naturæ particula, ſcilicet uniuſcujuſque Mens & ratio.* Ejuſmodi alia non ita rarò occurrunt in paganorum [k] ſcriptis. Sed expreſſiùs adſtipulantur heic Plato [l], Priſcianus Lydus [m], Alexander Aphrodiſæus [n], Marinus Neapolitanus [o]. Quin & Ariſtoteles [p] ipſe in partes interdum trahitur. Proximè etiam huic ſententiæ accedit Themiſtius [q]. Neque ita diverſum innuit ille quiſquis fuerit Pimandræ Hermeti tributi autor, dum de cratere & præconio divino loquitur, quo ritè accepto adhibitoque, homines cognitionis participes fieri ait; ſine eo autem, planè manere neſcios ἐπὶ τί γεγόνασι καὶ ὑπὸ τίνων *ad quid geniti ſint & a quibus.* Conſonam Arabum ſententiam habemus ex Avicenna [r], Averroe [ſ], Algazele [t], aliis; qui, tametſi de ipſa Intelligentia ejuſve gradu, quæ Intellectus Agentis juxta jam dicta hominibus officium præſtet, minimè ſatis conſen-

tiant,

[g] *Apud Clement. ſtrom. 5. & Euſeb. præpar. Evangelic. lib. 13. c. 13.*
[h] *Epiſt. 66. & videſis Ioan. Sariſburienſ. in Metalogico lib. 4. cap. 16.*
[i] *De Vita ſua lib. 5. cap. 26.*
[k] *Vide Sextū Empiricum Adverſ. Mathematic. lib. 6. &c.*
[l] *De Republica lib. 6.*
[m] *Lib. de Phantaſia & Intellectu.*
[n] *De Anima lib. 1. cap. de Intellectu agente & lib. 2. cap. 15. 20. &c.*
[o] *Apud Ioann. Philoponum ad Ariſt. lib. 3. de Anima c. 5.*
[p] *De Anim. l. 3. text. 20.*
[q] *De Anima lib. 3. cap. 25.*
[r] *De Anima cap. 10. & Metaphyſic. tract. 9. c. 4.*
[ſ] *Ad 3. de Anima Com. 5. & Metaphyſic. tract. 4.*
[t] *apud Albertum Magnū Sūm. part. 2.*

Digitized by Google

tiant, ſeparatum tamen quid ex Numinis ordinatione & præſcripto id facere uno dictitant ore. Nec formam humanam illud eſſe ejuſve partem aliquam, ſed divinius quid, ſtatuunt. Unde & ad calcem tractatuum aliquot acephalorum de Dialectica & Metaphyſica inter codices quantivis pretii Arabicos complures Mſſ. quibus nuper, ut pro ſumma ſua munificentia aſſolet, Bibliothecam Oxonienſem dodonavit Reverendiſſimus ac Præſtantiſſimus præſul Guilielmus Archiepiſcopus Cantuarienſis, haberi memini hexaſtichon rythmicum.

لم يصع المنطق بالانســان
ولم يكن يرتقي بالبنــــان
اجل من حمد الذي هدانا
نضل التصديق الذي دعانا
الي سبيل الحق والايمــان
باوضح لحجة والبرهـــــان

Quod ſonat, *locum non habet Ratiocinatio in homine, neque intra ejuſdem ſtructuram formatur. Sed à Deo O. M. qui dirigit nos, venit diſciplina illa, quæ nos vocat in viam veritatis & certitudinis per illuminationem probationis & demonſtrationis.* Atque idem eſt, quantum ad id, quod jam de Intellectu humano conſideramus, ſive Numini ipſi, ut heic, ſive miniſterio angelico à Numine præſtituto, ut Arabum plerique, intellectus agentis officium tribuatur.[u] Utroque enim modo pariter animæ partem ſeu facultatem negatur illum eſſe. Sed planè manationem ſolummodo ſeu irradiationē aſſeritur eſſe divinam. Tàm verò de Arabum, quàm Paganorum ſententia, ſi quis plura cupiat, adeat Joannem Philoponum Albertum Magnum[x], Bonaventuram[y], Jacobum Zabarellam[z], & qui ad caput quintum tertii de Anima ſcribunt. Sed ante alios, Fortunium Lycetum, qui datâ operâ[a] atque copioſiùs ea de re diſputat. Quod verò

[u] *In 3. de Anima cap. 5.*
[x] *Sūm. part. 2. ſeu de homine.*
[y] *In ſent. 2. diſt. 24 q. 4.*
[z] *Lib. de Mēte Humana.*
[a] *De Intellectu Agente lib. 2.*

verò ſpectat tandem ad opinionem hac de re Scholarum Chriſtianarum; ea cernitur aut in illis, quæ quadringentis aut circiter abhinc annis floruêre, aut in illis, quæ recentiores ſunt. Non partem animæ ſeu ejuſce facultatem fuiſſe Intellectum Agentem, ſed ipſum Numen ſanctiſſimum, quod immediate illuminaret, ſtatuêre vetuſtiores illæ ſcholæ. Saltem ita ſtatuerunt Oxonienſis & Pariſienſis Academiæ viri quadringentis abhinc aut circiter annis perquam celebres adverſamque ſententiam tunc invaleſcentem velut planè novitiam acriter impugnârunt. Robertum dico Epiſcopum Lincolnienſem, Guilielmum Arvernum Epiſcopum Pariſienſem, Adamum de Mariſco, id genus alios. Qua de re etiam egregium Rogeri Baconi philoſophi, Theologi & Mathematici ſummi teſtimonium attexere viſum eſt. *Quia à Deo eſt tota Philoſophorum illuſtratio* (ſic ille[b]) *oſtendo, quod intellectus agens eſt Deus principaliter & ſecundariò angeli, qui illuminant nos. Nam Deus reſpectu Animæ eſt ſicut Sol reſpectu Oculi corporalis, & angeli ſicut Stellæ. Et non ſolum oſtendo iſtud propter meam intentionem heic, ſed propter evacuationem unius maximi Erroris, qui ſit in Theologia & Philoſophia. Nam Omnes Moderni dicunt, quod Intellectus Agens in animas noſtras & illuminans eas eſt pars animæ, ita quod in anima ſint duæ partes, agens ſcilicet & paſſibilis. Et intellectus poſſibilis vocatur, qui eſt in potentia ad ſcientiam & non habet eam de ſe; ſed quando recipit ſpecies rerum & agens influit, & illuminat ipſum tunc naſcitur ſcientia in eo. Et hoc eſt verum. Sed falſum eſt, quod Agens ſit pars Animæ. Nam hoc eſt penitus impoſſibile, ſicut ibi* (de alio loquitur Opere quod Minus vocatur) *oſtendo per autoritates & rationes ſufficientes. Et Omnes Sapientes Antiqui & qui adhuc remanſerunt, uſque ad tempora noſtra dixerunt, quod fuit Deus. Unde ego bis audivi venerabilem antiſtitem Pariſienſis eccleſiæ, dominum Guilielmum Arvernenſem* (Guilielmum Arvernum Epiſcopum Pariſienſem[c] cujus opera proſtant, innuit) *congregatâ univerſitate coram eo, reprobare eos & diſputare cum eis. Et probavit per aliquas rationes, quas pono, quod omnes erraverunt. Dominus verò Robertus Epiſcopus Lincolnienſis*[d] *& frater Adam de Mariſco majore, clerici de mun-*

[b] *In lib. Mſ. de ſcientiarũ Utilitate ad Clement. PP. 4. cap. 28. ita etiam in lib. de Sapientia ejuſque Impedimentis perſuaſ. 1. part. 2. cap. 5.*

[c] *Conſulas eũ part. 2. de Univerſo part. 3. cap. 3.*

[d] *Videſis eum in Poſter. Analytic. lib. 1. cap. 1. Venetiis 1504.*

Digitized by Google

de mundo & perfecti in ſapientia divina & humana hoc idem firmaverunt; unde quando per tentationem & deriſionem aliqui minores præſumtuoſè quæſierunt à fratre Adam, quid eſt Intellectus Agens, reſpondet Corvus Heliæ. Volens per hoc dicere quod fuit Deus vel Angelus. Sed noluit exprimere, quia tentando & non propter Sapientiam quæſiverunt. Vides heic tum tenaciſſimos fuiſſe viros tunc in ſcholis Chriſtianis eximios ſententiæ illius de Intellectu Agente Ebræorum ſupparis, tum eam pro antiquiſſima tunc habitam & retrò ſeculis receptiori. Floruit Rogerus Baconus ſub annum Chriſti MCCXC. Illi, quos memorat, paulò vetuſtiores, ſub annum MCCL. Deſinere autem ſeu minui tunc cœpit, ut ex Baconi verbis liquet, ſententia illa quæ &, poſt Guilielmi Epiſcopi Pariſienſis tempora, à ſucceſſore ejus tantum non proximo, Stephano II publicè Pariſiis anno MCCLXX. damnata eſt, cum aliis inde pendentibus dogmatis. Scilicet inter Errores tunc damnatos numerantur hi[e] de Anima & Intellectu; *Quod Intellectus non eſt forma corporis, niſi ſicut nauta navis, nec eſt perfectio eſſentialis hominis.* Item *quod intellectus eſt unus numero omnium, licet omnino ſeparetur à corpore hoc, non tamen ab omni,* Item *quòd nos pejus vel meliùs intelligimus, hoc provenit ex intellectu paſſivo, quem dicunt eſſe potentiam ſenſitivam. Error eſt, quia hic ponit unum intellectum in omnibus, aut æqualitatem in omnibus animalibus.* Adeò ut inde magis invaleſcere cœperit ſententia altera, nempe Intellectum Agentem eſſe[f] partem Animæ ſeu naturalem ejuſdem facultatem, aut non formam ſeparatam ſeu aſſiſtentem, ſed informantem, ut in ſcholis loquuntur. Ea de re videſis cum primis Albertum Magnum[f], & diſcipulum ejus S. Thomam, cum in Summa[g], tum in opuſculo de Unitate Intellectus contra Averroiſtas alibique[h], uti & Alexandrum Halenſem[i] ac ejuſdem diſcipulum Bonaventuram[k] præter horum ſequaces ævi citerioris. Et Henricus Gandavenſis poſteà expreſſim de *Intellectu agente*, inquit[l] *plurimæ erant opiniones; ſed in ſumma quoad duo. Quoniam quidam dicebant, quod erat intelligentia ſeparata alia à poſſibili. Alii verò communiùs, quod agens & poſſibilis ſunt duæ potentiæ animæ.* Sed demum ne præberet ſententia illa vetu-

[e] Habentur ad calcem Editionum aliquot Petri Lombardi, & in Bibliothec. Patrum Edit. Pariſ. 2. & 3. tom. 4.

[f] In Cõpend. Theogogiæ l. 2. cap. 46. & In ſumma part. 2.

[g] 1 primæ, q. 79. art. 4.

[h] Contra Gentiles lib. 2. c. 59.

[i] Summ. p. 2. q. 69. membr. 2. art. 3.

[k] In ſent. 2. diſt. 24. q. 4.

[l] Quodlibet. 8. quæſt. 12.

P ſtior

Digitized by Google

ſtior anſam propagandi Hæreſin, qua negatum eſt ſubſtantiam animæ rationalis ſeu intellectivæ verè ac per ſe humani corporis eſſe formam, aliaque de unica duntaxat generi humano anima intellectrice aſſiſtente placita [m] aſſerendi, ideo, opinor, è ſcholis Chriſtianorum fermè ſummota eſt. Hæreſis illa damnatur in Concilio Viennenſi [n], utpote quæ ex Græcis & Arabibus de ſumta ſeculo jam indicato invaleſcere cœperat. Et qui ſententiam illam de Intellectu ſeparato rejiciunt ſunt paſſim obvii in Commentariis de Anima. Tametſi ſint etiam nuperi ſeculi philoſophi celebres [o], qui eam velint revocatam. Cæterùm & qui animæ humanæ partem eſſe faciunt, ipſi aſſiſtentem ſeu perpetuo indicantem intellectum Deum itidem eſſe volunt, *à quo lumen intellectuale ea participat*, ut Thomæ [p] verba ſunt; qui item, inde, quemadmodum & alii, legem Naturalem participationem legis æternæ in rationali creatura (ut capite ſuperiori etiam occurrit) appellat. Unde, inquit, cum David [r] *dixiſſet, ſacrificate ſacrificium Iuſtitiæ, quaſi quibuſdam quærentibus, quæ ſunt juſtitiæ opera, ſubjungit, multi dicunt, quis oſtendit nobis bona? cui quæſtioni reſpondens dicit, ſignatum eſt ſuper nos lumen vultus tui Domine; quaſi lumen Rationis Naturalis, quo diſcernimus, quid ſit bonum, & quid malum (quod pertinet ad Naturalem legem) nil aliud ſit, quàm impreſſio divini luminis in nobis.* Atque ad hunc modum intelligi ſolet illud D. Pauli [ſ] de lege naturali in cordibus hominum ſcripta & conſimiles ea de re locutiones; quæ apud Patres occurrunt. Quomodocunque autem phyſicè circa hæc fuerit ſtatuendum, certè in idem ſatis recidit, quantum ad rem, quæ præ manibus eſt, ſive Numen ipſum ſive Miniſtrum aliquem ex ejuſdem autoritate intermedium, ſive Animæ Humanæ Partem ſeu Facultatem Intellectum Agentem facias; cum ſcilicet etiam qui partem ſeu facultatem Animæ illum faciunt, ipſi à Numine velut Oculo à ſole Lumen intelligendi affulgere decernant, adeoque quæ naturaliter Bona ſint, quæ Mala, ab ejuſmodi illuminatione divina Rationi ac Intellectui humano ritè diſpoſito per Indicationem cum Imperio inſinuari. Atque is ſanè ſenſus eſt Ebræorum; unde & ſupremam illuminationis qualis dicta eſt maximè clarioris & perfectioris

causam

[m] *Videſis Colleg. Conimbric. ad lib. 2. de Anima c. 1 q 7. art. 2.*

[n] *Clementin. tit. de ſumma Trinit. c. 1. §. porrò.*

[o] *Lic. Zabarella lib. de Mente agente c. 13. Cardanus apud Iul. Scaliger. Exercit 307. Sect. 30. Ioann. Bodin. Theatr. Naturæ l. 4. Alii apud Fortunat. Licetum de Intellectu agente l. 2. c. 1.*

[p] *1 prima qu. 79. art. 4.*

[q] *1 Secunda q. 91. art. 2.*

[r] *Pſalm. 4.*

[ſ] *Ad Romanos cap. 4.*

cauſam ſeu divinitatem, qua huc ſpectat ſexcenties in commentariis[t] שכינה id eſt, *præſentiam* ſeu *majeſtatem divinam* (verbum ſonat ac ſi diceres *habitationem*[t] Dei in homine) non rarò etiam רוח הקדש *Spiritum Sanctum*[u] (uti & Mahumedani[x]) appellitant, graduumque ejuſdem diſcrimina faciunt. Atque per intervallum illud, quod rerum conditum & tempora Moſaica intervenit, præſentiam illam divinam, ſeu Juris naturalis Lumen Sethianis in poſteris Adæ & Semianis in poſteris Noachi præ aliis maximè volunt affulſiſſe. Scilicet in illis סגולה[y] ſeu ſucceſſionem *peculiarem* & populum περιούσιον ſeu ἐξαίρετον id eſt *ſelectum*, ſeu ut dicere ſolemus, *eccleſiam viſibilem*, habitum. Hiſce etiam acceſſiſſe ex aliis gentibus alios. Nam memorant[z] prophetas aliquot ſeculo in illo docuiſſe אומות העולם *populos* ſeu *gentes Mundi*. Septem nempè enumerant. Bileamum ſeu Balaamum[a] ejuſque patrem, Jobum, Eliphazum Temanitem[b], Baldadem Schucitem[c], Tzopharum Namathitem[d], & Eliam Barcalidem Buzitem[e] quos omnes ſub Moſis ævum collocant nonnulli. De ſequenti autem tempore dictum habetur[f] ממשה ואילך לא שרתה שכינה על אומות העולם *A Moſe & deinceps non requievit præſentia* ſeu *majeſtas divina* (ſolennis eſt loquutio, ubi ejuſdem abſentiam ſeu illuminationis, qualem diximus, negationem innuunt) *gentibus Mundi* ſeu Paganis. Nimirum rarò affulſiſſe eam poſtea aliis præter ſeipſos volunt. Quid autem ſenſerint de Paganis, qui jura Naturalia Lumine Naturæ parentis adiuti cognoverint obſervaverintque, tum ante tetigimus, tum libro ſeptimo plura dicemus. Et ad Capitum tandem deſignationem tranſimus,

---

Cap. X.

Singularia Juris Naturalis *ſeu* Univerſalis, *quod &* Noachidarum *dicitur, juxta* Ebræorum *diſciplinam* Capita, *quæ* Majora *ſunt ſeu* Illuſtriora, *generatim indicantur. Et de Nomine* Noachidarum. *Tum item de horum* Silentio, *tum de* Mentione obvia *apud Scriptores Chriſtianos.*

CApita Juris Naturalis ſeu Univerſalis, juxta Ebræos, deſignaturo ſubit in mentem illud S. Ambroſii; *Lex*[g] *Naturalis Tres habet Partes, cujus Prima hac eſt, ut agnitus honoretur Creator, nec ejus Claritas & Majeſtas alicui*

[t] *Videſis V. C. Daniel. Heinſium in Ariſtarch. ſacro c. 15. & 18.*
[u] *Gemar. Babylon. ad tit.* Sanhedrin *cap. 1. fol. 11. a &c. Et vide S. Hieronym. ad Eſaiam l. 11. c. 40.*
[x] *Avicen. in tract. 10. Metaphyſic. cap. 2. & in Opuſculis Arabicis. & vide Averroem in epit. Metaphyſic. tr. 4.*
[y] *Videſis R. Iehudam in* Sepher Cozri *part. 1. §. 63. &c.*
[z] *Gemar. Babylon. ad tit.* Baba Bathra *c. 1. fol. 15. a.*
[a] *Num. 22. 5.*
[b] *Iob 4. 1.*
[c] *Ibid. 8. 1.*
[d] *Ibid. 11. 1.*
[e] *Ibid. 32. 2.*
[f] *Gloſſ. ad citat. tit.* Baba Bathra, *& videſis Gemaram Babylon. ad tit.* Aboda Zara *cap. 1. fol. 3 a.*
[g] *In Epiſt. ad Romanos c. 5.*

licui de Creaturis deputetur. •Secunda autem pars eſt Moralis, hoc eſt, ut bene vivatur, modeſtiâ gubernante. Congruit enim homini habenti notitiam creatoris vitam ſuam lege frænare, ne fruſtretur agnitio. Tertia verò pars eſt Docibilis, ut notitia Creatoris Dei & exemplum morum ceteris tradatur, ut diſcant, quemadmodum apud Creatorem meritum collocatur. Certè hujus heic ſenſui quàm propè acceſſiſſe Ebræos, ſequentia luculenter ſatis oſtendent. Juris Naturalis ſeu omnium hominum Communis, juxta eos, Capita ſunt alia, ut ſuperius memoratur, Majora atque Illuſtriora, alia Minora ſeu Obſcuriora. Majora atque Illuſtriora numero continentur ſeptenario. Horum bina ſunt בין אדם למקום ſeu *inter Hominem & Numen ſanctiſſimum*; quibus ſcilicet agnoſcatur honoreturque Creator. Quatuor בין אדם לחבירו *inter Hominem & proximum ſuum*; ſeu ad hominum inter ſe invicem mores ſpectant. Septimum demùm immanem erga alia animalia crudelitatem interdicit. Ordine hujuſmodi recenſeri plerumque ſolent

I. על עבודה זרה *de Cultu extraneo.*

II. על ברכת השם *de Maledictione Nominis ſanctiſſimi* ſeu *Numinis.*

III. על שפיכות דמים *de Effuſione Sanguinis* ſeu *Homicidio.*

IV. על גילוי עריות *de Revelatione Turpitudinum* ſeu *Turpitudine ex concubitu.*

V. על הגזל *de Furto ac Rapina.*

VI. על הדינים *de Iudiciis* ſeu *Regimine forenſi ac Obedientia Civili.*

VII. על אבר מן החי *de Membro animalis viventis* non comedendo.

Priora Sex in ipſis rerum initiis homini imperata à Numine eſſe aiunt[h], velut primordialem legem & matricem omnium præceptorum Dei, quemadmodum ea, quæ primis parentibus imperabantur, vocat Tertullianus[i]. Adeoque pro Naturalibus ſeu Univerſalibus ſumunt

[h] *Maimonid. halach.* Melachim. c. 9.

[i] *Adverſus Iudæos cap. 2.*

ſumunt & nunquam non obtinentibus. Id quod pariter etiam de Septimo dici quidem poſſet. Sed quoniam cum Chriſtianis non paucis exiſtimant itidem ipſi, ante Diluvium, Carnis eſum non omninò homini permiſſum eſſe, ita ut interdictum ſingulare de Membro Animalis viventis planè ſupervacaneum tunc fuiſſet, quod tamen poſteà eliciunt ex carnis cum ſanguine eſu interdicto Noacho & filiis ejus, ubi [k] carnis eſus expreſſim indulgetur; Ideò hoc à Noachi tempore tantùm ſolent auſpicari, utcunque eſſet generali lege, qua carnes in eſcam non permittebantur, ante involutum. Sed ea de re plura alibi [l]. Nuncupari autem ſimùl omnia hæc ad genus humanum ſic attinentia מצות בני נח *Præcepta Noachidarum* ſeu *filiorum* aut *liberorum Noachi* aliquoties jam diximus. Hoc verò nomine licet etiam ipſi pariter atque alii omnes palàm, ſi genus ſpectes, contineantur, nihilo ſeciùs, ut ſeipſos velut populum Numini peculiarem à ceteris ſegregent, præceptorum interim corpus ſcripto Moſaico inſertum velut ſibi peculiare habentes, Gentes tantùm ceteras ſignantiùs ita vocare ſolent, quemadmodum etiam אומות ſimpliciter, id eſt, *populos* ſeu *gentes* atque אומות העולם *gentes* ſeu *populos mundi* atque גוים id eſt *Gentes* ſeu *Barbaros*; uti etiam in ſacris libris τὰ ἔθνη ſeu *Gentes* paſſim occurrit pro aliis præter Ebræos Gentibus, ſicut etiam *Gentium* Nomen apud Romanos invaluit pro ceteris præter Quirites populis, tametſi pariter & hos idem complecteretur. Quin tam ſingulare nomen illud בני נח ſeu *Noachidarum* (quo nihil reapſe univerſalius eſt) faciunt Ebræi gentibus ceteris ſeu paganis, ut ne ipſos ſe eodem velint, ex vi phraſeos, comprehendi. Legitur in Miſna [m]; קונם שאיני נהנה לבני נח מותר בישראל ואסור באומות *Si quis voto ſe damnaverit, commodum ſe nullum Noachidi ſeu Noachi filio præſtiturum, interdictum ei inde non eſt, quin Iſraelitæ id præſtet. Sed ut Gentibus* ſeu *Paganis aliquibus illud præſtet, planè illicitum eſt.* Fatentur שכל העולם יצאו מבני נח *univerſos paganos* ſeu *populos mundi Noachidarum eſſe propagines.* Sed non ſine hac exceptione ſeu temperamento de nomine; Iſraelitas exemptos eſſe מכלל בני נח כיון דאיקדש אברהם איתקרו על שמיה (ut verba ſunt Gemaræ Babyloniæ) *ex univerſitate* ſeu *communi filiorum Noachi,*

[k] *Geneſ.* 9. 3. & 4.

[l] *Lib* 7. *capite primo.*

[m] *Tit.* Nidarim *cap.* 3 *fol.* 31. *a. in Talm. Babylonic.* & *Maimonid. halach.* Nidarim c. 9. &c.

Noachi, quoniam ſcilicet ex eo, quod ſanctificatus eſt Abraham, nomen ſibi inde peculiare ſortiti ſunt. Quod ſolùm de Abrahamidis interim ſumunt, qui divina ſequuti ſunt inſtituta; non de Eſaui poſteris ſeu Edomitis, nec de Iſmaelitis. Summa eſt; איתקרו ישראל על שמיה דאברהם ולא על תם בני נח *Nomen ſortiti ſunt Iſraelitæ ab Abrahæ nomine, & minimè à Noachidis.* Tametſi nemo non videt Abrahamum ipſum etiam Noachidem fuiſſe, quo etiam vocabulo non raró in commentariis eorum nuncupatur, quatenus nimirùm ante legem Moſaicam datam floruit numénve coluit. Sed ex illo circumciſionis ejus tempore, interciſionem ejuſmodi nominis ſeu avitæ originis talem in locutionibus ſuis haberi voluere, ut non ſolùm poſteri ejus, ſeu ipſi, Noachidæ non ſint dicti, ſed etiam aut Abrahamidum aut Iſraelitarum, uti & tandem etiam Judæorum nomine à Noachidis cunctis voluerint, velut è prærogativa, diſcriminari. De præceptis autem jam dictis legitur, in Gemara Babylonia [n]; ת״ר שבע מצות נצטוו בני נח דינין וברכת השם ע״ז וגילוי עריות ושפיכות דמים וגזל ואבר מן החי ר׳ חנינה בן גמלאל אומר אף על הדם *Traditur à Rabbinis, Septem Præcepta imperata eſſe Noachidis; de Iudiciis, de Maledictione Numinis, de Cultu Extraneo, de Revelatione Turpitudinum, de Sanguinis effuſione, de rapina* ſeu *Furto, de Membro animalis viventis. Etiam, ex ſententia Rabbi Chanina Ben Gamaliel, de Sanguine.* Et in *Bereſith Rabba*; על ז׳ דברים נצטוו בני נח על ע״ז ועל גילוי עריות ועל שפיכות דמים ועל ברכת השם ועל הדין ועל הגזל ועל אבר מן החי רבי חנינה בן גמליאל אמר אף על הדם מן החי *De ſeptem Rebus mandata acceperunt Noachidæ; de cultu extraneo, de Revelatione Turpitudinum, de Homicidio, de Maledictione Nominis Divini, de Iudicio, de Rapina ſeu Furto, de Membro animalis viventis. Rabbi Chanina F. Gamalielis dixit etiam de Sanguine animalis viventis.* Maimonides [o] autem; על ששה דברים נצטוה אדם הראשון על ע״ז ועל ברכת השם ועל שפיכות דמים ועל גילוי עריות ועל הגזל ועל הדינין אע״פ שכולן הן קבלה בידינו ממשה רבינו והדעת נוטה להן מכלל דברי תורה יראה שעל אלו נצטוה הוסיף לנח אבר מן החי שנ׳ אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו נמצא ז׳ מצות וכן היאהת הדבר בכל העולם עד אברהם בא אברהם נצטוה יתר על אלו

[n] *Ad tit.* Sanhedrin *cap.* 7 *fol.* 56. *a.* Bereſith Rabba *paraſch.* 34. *Moſes Mikotzi præcept. affirmat* 122. *R. Bechai in* Biur Tora *fol.* 37. *col.* 3. & 4. & *Videſis Gemar. Babylon. ad tit.* Ioma *cap.* 6. *fol.* 67. *b.*

[o] *Halach* Melakim *cap.* 9.

אלו המילה וגו׳ *De rebus ſex mandata accepit Adam* ſeu *primus homo, de Cultu extraneo, de Maledictione Nominis, de Homicidio, de Revelatione Turpitudinum, de Rapina ſeu Furto & de Iudiciis; tametſi hæc cuncta apud nos ſint recepta à Moſe Magiſtro noſtro atque ejuſmodi ſint, ut ſententia humana in ea præ cæteris, quæ legis corpore habentur, pronius inclinet. Liquet etiam præter hæc Noacho mandatum traditum eſſe de membro animalis viventis, juxta illud, Carnem*[p] *in anima ſua ſanguine ſuo non comedetis. Ita ſiunt ſeptem præcepta. Atque ad hunc modum ſe res habuit per univerſum terrarum orbem uſque in Abrahæ tempora. Inſuper autem illi præceptum datum eſt de Circumciſione &c.* Tantundem Moſes Mikotzi[q], alii item obiter. Unde fit etiam, ut cum Magiſtri, diſtinctiùs ſubinde loquendo[r], Jura Naturalia, ſeu quæ perpetuò obligare volunt, משפטים & מצות id eſt ſimpliciter *Iudicia, Iura, præcepta, ſeu Mores* univerſo generi humano præſcriptos uti & מצות הדעת *Præcepta ſcientiæ* ſeu nemini rectè intuenti ignota appellitent, Jura verò cætera, quæ à Numine ipſis ſingulariter imperata ſunt, חוקים ſeu *ritus* aut *ſtatuta* nuncupent; in prioris generis exempla, capita Juris Noachidarum afferant velut ea quæ non ſcripta à rerum initiis obtinuere, & in exempla generis poſterioris, ritus aliquot reipublicæ Ebraicæ primò ſcriptos proprioſque. Qua de re animadvertendum eſt, quod habet Gemara Babylonia ad locum illum legis[f] Sacræ את משפטי תעשו ואת חוקותי תשמרו ללכת בהם אני יהוה אלהיכם *Iudicia* ſeu *Iura mea facietis atque ſtatuta mea* (vertunt aliqui *Ceremonias meas*; Judæi Hiſpanienſis ibi *mis fueros*) *cuſtodietis ut in eis ambuletis; ego*[t] *Dominus Deus veſter.* Scilicet Gemara illa; תנו רבנן את משפטי תעשו דברים שאלמלא לא נכתבו דין הוא שיכתבו ואלו הן ע״ז וגילוי עריות ושפיכות דמים וגזל וברכת השם את חוקותי תשמרו דברים שהשטן משיב עליהם ואומות העולם משיבין עליהם ואילו הן אכילת חזיר ולבישת שעטנז וחליצת יבמה וטהרת מצורע ושעיר המשתלח ושמא תאמר מעשה תוהו הם ת״ל אני ה׳ חקקתיו ואין לך רשות להרהר בהן *Traditio eſt Rabbinica, illud, Iura mea facietis, intelligendum de rebus ejuſmodi, quæ, tametſi Scriptis nondum mandarentur, mandari tamen per ſe debuerant;*

veluti

[p] Geneſ. 9.

[q] *Præcept. Affirm.* 122.

[r] *Videſis* More Nebochim *part.* 3. *cap.* 26. *&* *Hug. Grot. de Iure Belli lib.* 1. *c.* 1. §. 9.

[f] Levitic. 18.

[t] *Tit.* Ioma *cap.* 6. *fol.* 67. b

velati de Cultu extraneo, Revelatione Turpitudinum, Homicidio, Rapina ſeu Furto, & Maledictione Nominis; Illud verò, Statuta mea cuſtodietis, intelligendum de rebus, quas non ſolum mens humana protervior, verùm etiam Gentes mundi impugnabant; quales ſunt eſus porci, amictus heterogeneorum, mos calcei in fratriæ renuntiatione exuendi, uti & leproſum mundandi, hircus apopompæus. Ne verò objiceret quis, res hujuſmodi eſſe inanes, expreſſim adjicitur, ego Dominus, ego Dominus conſtitui eas. Vnde nec tibi licet eas in controverſiam revocare. Hinc eſt quod quæ ſunt generis Prioris vocitent [w] דברים המישורים, *Res, in quibus rectitudo eſt manifeſtior*, utpote nemini ferè non agnita, ſecundi verò generis res, quarum ratio אינו אלא גזירת מלך *non eſt alia præter decretum regium.* Sic mandata hæc diſcriminari volunt; non quòd genus utrumque non ex decreto Regis univerſi, id eſt, Numinis pendere voluerint (nam ex ejus autoritate & ſancitis ipſum Jus Naturale manaſſe paſſim docent juxta jam ante oſtenſa) ſed quod à legibus Regum mortalium autoritate Juri naturali ſuperinduci ſolitis, locutionis formulam deſumſerint, Sed interdum quidem in eorum [x] libris recentioribus hac de re (ut fit de aliis) verba ita malè transponuntur, ut משפטי locum חוקות & hujus pariter illud perperam occupet. Ex contextu verò Talmudico, quem citavimus, ſunt corrigenda. Septem autem Præceptorum, quæ diximus, Naturalium fuiſſe Ebræis ipſis inſtaurationem in Mara paulò poſt exitum ex Egypto, vetus eſt apud eos traditio. Seder Olam Rabba de ſtatione eorum illic; שם נתנו לישראל עשר מצות שבע מהן שנצטוו עליהן בני נח וגו׳ והוסיפו עליהן ישראל באותה שעה שבת ודינין וכיבוד אב ואם *Ibi tradita ſunt decem præcepta Iſraelitis, quorum ſeptem imperata fuerant Noachidis &c.* & (recenſitis quæ diximus ſeptem) *adjecerunt tunc temporis Iſraelitæ Sabbatum & Iudicia & Honorem Parentum.* Tantundem etiam habetur in Gemara Babylonia [y] cujus hac de re verba afferuntur infrà, ubi de ſingulari ipſis Sabbati jure, nec ad alias Gentes omninò juxta eos attinente agitur; libro nempe tertio. Nam ubi de ſtatione in Mara verba fiunt ſacra, adjicitur [z] *ibi poſuit ei* חוק ומשפט *Statutum & Iudicium*, quod de Sabbato, & aliis aliquot interpretan-

[w] *Gloſſa Talmudica ad tit.* Ioma c. 6. *fol.* 67. b Aiin Iſrael *part.* 1 *fol.* 107 *col.* 4. & *Vedeſis Salom. Iarch. ad Levit.* 18 4. & *Nachmanid. in* Piruſh Tora *fol.* 198. *b.*

[x] Peſiktha Zotertha *fol.* 23. *col.* 3.

[y] *Adtit.* Sanhedrin *c.* 7. *fol.* 56. *b.*

[z] *Exod.* 15. 25.

pretantur. Lex verò adjecta heic de Judiciis, quomodo ab ea, quæ antea Noachidis data erat, diſcreparet, atque in denario hoc præceptorum numero locum juxta eorum ſententiam ſortiretur, in ſequentibus oſtendimus, ubi Caput Juris Noachidarum de Judiciis tractamus. Quod ad Parentum verò attinet Honorem; etiam ea de re præceptum ex eadem in Mara ſtatione petunt. Unde illud in Repetito decalogo, *Honora*[a] *Patrem tuum & Matrem tuam, ſicut præcepit tibi Dominus Deus tuus*, intelligunt de præcepto in Mara antea dato. Rabbi Jehuda[b] כאשר צוך במרה *ſicut præcepit tibi, ſcilicet in Mara*; uti etiam ad eundem locum adnotat Salomon Jarchius, qui tamen ad memoratum in Exodo de ſtatione in Mara locum, in Mara, inquit, tradita eſt מקצת פרשיות תורה שיתעסקו בהם שבת ופרה אדומה ודינין *pars capitum legis, qua ſe exercerent, nempe de Sabbato, de Vacca Rufa, de Iudiciis.* Honorem Parentum heic prætermittit, legem[c] de Vaccæ Rufæ ſacrificio ſubſtituens, quod etiam[d] ut primatiò tunc traditum ab aliis memoratur. Sed & de Parentum honore plura libro ſeptimo, ubi de Minoribus ſeu obſcurioribus Juris Naturalis capitibus agitur. Ut verò Præcepta illa Illuſtriora Septem, ſacro veluti carmine deſignata, memoria faciliùs retinerentur, atque in rerum primordiorum aliquatenus hiſtoria inde tum lectori agnoſcerentur, tùm auditori, ideò ex veterrimo inſtituto fiebat, ut comma hoc è Geneſi[e] deſumtum in uſum ejuſmodi adhiberetur, *Et præcepit Dominus Deus ipſi Adam dicens de omni ligno horti comedendo comedes.* Rabbi Jehuda Ben Samuel verba faciens de commatis ſacri ſermonis in res hujuſmodi adhiberi ſolitis, inquit[f], כאשר שמעו פסוק ויצו ה׳ אלהים על האדם לאמר סימן לשבע מצות שנצטוו בני נח ויצו אלו הדינין ה׳ ברכת השם אלהים זו ע״ז על האדם זו שפיכות דמים לאמר זו גילוי עריות מכל עץ הגן זה גזל אכל תאכל זה אבר מן החי כמה רחוק בין אלו הענין ובין פסוק הזה אך אצל העם קבלה בשבע המצות האלה סומכין אותה בפסוק הזה בסימן שמיקל עליהם זכרם *quemadmodum cum auditur comma illud*, & præcepit Dominus Deus ipſi Adam dicens &c. *ſignum eſt ſeu indicatio ſeptem præceptorum, quæ Noachidis imperata ſunt.*

[a] *Deut. cap.* 5. 16.

[b] *Gemar Babylon ad tit.* Sanhedrin *cap.* 7. *fol.* 56. *b.* & *Videſis* Thoſiphtha *ad Gemaram Babylon tit.* Sabbath *c.* 9. *fol* 87. *b.*

[c] *Num.* 19. 2.

[d] *Videſis præter Lyranum ad Exod.* 15. *Dionyſ. Carthuſ. in Exod. Enarrat.* 31. & *Abulenſ. ibi quaſt.* 9.

[e] *Cap.* 2. 16.

[f] *In* Sepher Cozri *part.* 3. *ſ.* 73.

Et Præcepit *ſic denotat Iudicia,*ſeu *Præceptum de Iudiciis*(quoniam in eis præceptio eſt atque imperium) Dominus, *præceptum de non maledicendo Nomini ſeu Numini ſanctiſſimo*; Deus, *interdictum Cultus Extranei ſeu Idololatriæ*; Ipsi Adæ ſeu Homini, interdictum Homicidii; Dicens, *interdictum Inceſtus*(quia ſcilicet *dicit dominus* alibi[g] increpationi de ſcortatione ſubjungitur) De Omni Ligno Horti *furtum*(quia Bona quædam vocabulis illis etiam denotantur) Comedendo Comedes, *Membrum animalis viventis. Sed multùm diſcrepat comma hoc à rebus hiſce. Attamen habetur vulgò Cabala* ſeu *Traditio de ſeptem jam dictis præceptis perinde ac ſi ipſa hoc commate ſubniteretur, quod in faciliorem eorum memoriam ut ſignum adhiberi ſolet ac ſubſidium.* Alii[h] item hac de re plura. Horum quidem Capitum mentio occurrit ſubinde apud ſcriptores Chriſtianos doctrinæ Talmudicæ aſſuetiores, eaque ſatis interdum Ebræorum commentariis conſona. Scriptores dico, tum qui ſeculo noſtro ſtudiis Orientalibus uberius ſcaturiente, cordatiores inexploratam ſibi noluere prætermitti veterem Ebræorum diſciplinam, tum qui non ita diu poſtquam literæ Orientales ſub centum abhinc annis in Occidente renaſcebantur, commentariis ſuis placita de Jure interſperſere Rabbinica. Neque enim in Chriſtianorum ante illud ævum ſcriptis mihi comperta eſt expreſſa horum mentio omninò aliqua. Delituêre ſcilicet in libris Talmudicis, qui pauciſſimis præter Judæos ipſos intellecti olim lective. Neque è Scholaſticis, puto, quiſquam omninò eis uſus eſt. Citatur quidem interdum S. Thomæ Rabbi Moſes, ſcilicet celeberrimus Ægyptius ille, Rambam dici ſolitus, uti etiam Joanni Bacono in Sententias, tituli aliquot Talmudici. Sed hic, uti & alii ſuperioris ævi id genus nonnulli, Talmudica ſeu Rabbinica ſua Hieronymo de Sancta Fide & Nicolao Lyrano Exjudæis planè debuit; & S. Thomas ſua ex R. Moſe deſumta veteri verſioni libri ejus *More Nebochim* dicti, in quo nec Jus hoc omninò tractatur. Seculo autem noſtro, non mentio ſolùm Juris hujus capitum apud ſcriptores, quales diximus, ſatis obvia eſt, velut eorum, quorum ratio

in no-

[g] *Ierem.* 3. 1.

[h] *R. Ioſe Ben Chilpetha in* Seder Olam. Rabba *cap.* 5.

in nobiliori, & libera rerum diſquiſitione eſt habenda, verùm etiam in argumentis de Jure Naturæ graviſſimis, eorum aliquot appoſitiſſimè interdum uſurpantur. Id quod etiam maximè liquet ex incomparabili illo viri Ampliſſimi Hugonis Grotii opere[i] de Jure Belli ac Pacis; ut minorum Gentium commentarios mittam. At verò prætereundum non eſt, Theologos nonnullos, qui etiam, puto, nunc, id eſt, in hac literarum Orientalium luce florent, viros alioquin eruditione ſingulari, ſeptenarium quidem eorundem numerum velut ex Ebræorum monimentis hauſtum, in ſcripta ſua nuperrimè tranſtuliſſe; ſed intrea ab autoribus, quos citant ipſi, adeoque ab eo, quod res ipſa eſt, nimiùm diſcrepare. Alter enim de Judæorum Myſteriis agens[k], ſic; *Neque verò contemnendum arbitror, quod Hebræi Doctores tradunt, ſi quis Gentilium Iudaicam religionem amplecti vellet, variis præceptionibus velut quibuſdam gradibus inſtituebatur, antequam lex Moſaica illi explicaretur. Primum enim illum docebant Septem Præcepta filiis Noe à Deo data, ut aiunt, quæ erant ejuſmodi. 1. Non colere Idola. 2. Benedicere Deum. 3. Cavere ab Inceſtu. 4. Quodvis aliud peccatum carnis vitare. 5. Non fundere Humanum ſanguinem, 6. Non rapere aliena. 7. Non tollere membrum de animali vivente.* Alter dum de Jobi pietate atque obſervatione præceptorum divinorum, quæ ante Moſaica ſcripta ab ipſis rerum initiis obtinuerant, verba facit, *his addam* inquit[l], *quod R. Abraham Ben-Ezra, Rab. Levi Ben-Gerſon & alii ſcribunt, Gentiles non admitti ſolitos ad religionem Iudæorum, id eſt, verum Dei Cultum, niſi prius promitterent ſe ſervaturos Septem Præcepta, quæ ante legem Noe morti proximus filiis ſuis tradiderat. Idem aſſerunt Talmudiſtæ, unde & in libro, quem vocant Seder Olam*[m], *ſcriptum habetur, quod Noe dedit filiis ſuis Septem Præcepta. Primum, ſervare Ius Gentium. 2. Fugere Idololatriam. 3. Fugere inceſtum adulterium & nefandum coitum. 4. Non occidere. 5. Non blaſphemare nomen Dei. 6. Non furari. 7. Non abſcindere membrum de vivo animali. Confirmatur hæc doctrina* (ſic pergit) *ex iis, quæ poſtea docet per modum examinis ſuæ conſcientiæ per totum caput trige-*

[i] *lib. 1. cap. 1. §. 16. cap. 2. §. 5. &c.*

[k] *Io. Fileſacus Selectorum. lib. 2. Tit. Myſteria 5. 10.*

[l] *Iacob. Boulducius in Iobi cap. 23. ¶. 12.*

[m] *Cap. 5.*

Q 2 *ſimum*

ſimum primum, ubi ſigillatim diſcurrit & ordine quodam per omnes peccatorum ſpecies, quæ ad ſeptem prædicta capita facile reduci poſſunt. Idemque alibi[n]; *Hebræi & R. Salomon tradunt à Deo data Noe præcepta numero ſeptem: 1. Non colere Idola, 2. Benedicere Deum. 3. Servare jus publicum. 4. Cavere ab illegitimo Concubitu. 5. Non fundere humanum ſanguinem. 6. Non rapere. 7. Non tollere membrum de animali viventi. Quæ Chriſtus generaliter quidem, quantum ſpectat ad Proximum, expreſſit, iterumque promulgavit in Evangelio, ſed ſub affirmativo mandato, Omnia[o] quæcunque vultis ut faciant vobis homines, & vos facite illis. Hæc eſt enim Lex & Prophetæ.* Sic ille. Horum autem Prior heic caput illud *De Iudiciis* omninò prætermittit, & neſcio cur quartum facit, quod planè Capitis *de Revelatione Turpitudinis* ſeu *Inceſtu* pars eſt. Poſterior pariter illud *de Iudiciis* non memorat, niſi in eo quod ei altero in loco primum eſt, ſcilicet *ſervare jus Gentium*; aut in altero loco tertium, *ſervare Ius publicum*, id forſan contineri velit. At interea *ſervare jus* ſive *Gentium*, ſive *publicum* nullibi apud Talmudicos ſeu Rabbinos, quos ipſe affert, aut totidem verbis aut ſenſu, qualem verba illa exhibent inter præcepta, hæc enumeratur. Neque is ſenſus eſt eis Præcepti Naturalis *de Iudiciis*, ut infra ſuo loco fuſiùs demonſtramus. Quod verò Prior uti etiam altero in loco Poſterior enumerat in hiſce caput illud *Benedicere Deum*, quemadmodum ſane & alii viri linguarum etiam peritiſſimi[p] Orientalium interdum faciunt; id ex eo evenit, quod verbum ברך (unde ברכה in enumeratione noſtra pro *Maledictione*) tum *benedicere* denotat, tum quod prorſus contrarium eſt *maledicere*, ut fuſiùs oſtendetur, ubi inferius interdictum Maledictionis Numinis explicatur. Quin & in hiſce præivit fermè Gilbertus Genebrardus Archiepiſcopus Aquenſis literis Ebraicis certè apprimè eruditus & Rabbinicis. *Septem*, inquit[q] ille, *præcepta dantur, quæ Hebræi partim præcepta filiorum Noe, partim Præcepta Naturæ appellant, & obligare etiam Gentiles ſcribunt iſto ordine, 1. Non colere idola, 2. Benedicere Deum, 3. Servare jus publicum, 4. Cavere ab Inceſtu alioqui nefando concubitu,*

5. *Non*

[n] *Lib. de Eccleſia poſt legem, cap. 8.*

[o] Matth. 7. 12.

[p] *Schindlerus Lexic. pag. 1530 & Guil. Schikardus lib. de Iure Regio cap. 5. theorem. 17. alii.*

[q] *Chronologia lib. 1. ann. mundi 1656.*

5. *Non fundere humanum ſanguinem*, 6. *Non rapere*, 7. *Non tollere membrum de animali viventi.* Dari ſcilicet ſeptem hæc præcepta anno primo diluvii ait, atque autores affert R. Salomonem & *Seder Olam.* Sed inſtaurata tunc temporis fuiſſe ea, atque cum rerum initiis incepiſſe juxta ſuperiùs dicta ex Ebræorum mente ſtatuendum. Neque aliter verum eſt, quod toties occurrit, ſive Noacho, ſive à Noacho, ſive filiis ejus ea eſſe tradita, eorumve præcepta eſſe. Ceterùm quod Theologorum binorum, quos antè memoravimus, tàm Poſterior, quàm Prior habet de horum præceptorum uſu in Gentilibus ad religionem Judaïcam admittendis, id immane quantum doctrinæ Talmudicæ atque Ebræorum magiſtris refragatur. Nullus enim omninò capitum horum in ejuſmodi admiſſione uſus; ſed tantummodo in *Proſelytis domicilii* quos גרים תושבים appellitant, id eſt, Gentilibus ad incolatum ſeu pacem in territoriis ditionis Iſraeliticæ fruendam, tametſi *Proſelyti Iuſtitiæ* non fuerint ſeu religione Moſaica non omninò imbuerentur, admittendis. Quotquot enim ſic tantùm admitterentur, eos in Capitum horum ritè explicatorum obſervationis futuræ profeſſionem adigebant; florente ſcilicet eorum ſtatu. Id quod explicatiùs ſuo infrà loco etiam demonſtratur. Et quoties *Proſelytus Iuſtitiæ*, id eſt, גר הצדק fiebat, ipſa legis Moſaicæ profeſſio cum circumciſione aliiſque aliquot ritibus (de quibus etiam inferiùs nos fusè) initia fuêre, quibus admittendus erat; nullâ omninò Noachidarum Juris capitum, quà Noachidarum, ea in re habitâ. Chriſtianis autem ſcriptoribus accedat etiam hic Manaſſeh Ben Iſrael Judæus, Archiſynagogus (id munus ni fallor gerit) Amſtelodamenſis, qui & Latinè & Hiſpanicè de rebus aliquot Rabbinicis ſcripſit. Septem, inquit ille, *Præcepta, ut traditur in Gemara* Sanhedrin[r] *omnes Gentes obſervare tenentur, quæ iccirco vocata ſunt* שבע מצות בני נח *ſeptem præcepta filiorum Noachi. Ex his (quemadmodum in* Seder Olam *cap. 5. & apud R. Moſem in* iad Chazaqua[f] *legimus) ſena Adamo data ſunt; Nimirum ut abſtineret ab idololatria, 2. Maledictione nominis divini 3. Cæde, 4. Adulterio, 5. Furto, 6. Vt Iudices inſtitueret, quorum eſſet curare,*

[r] Cap. 7.

[f] *Sepher* Melakim *cap.* 9.

ut illa præcepta obſervarentur. Super hæc Noacho ſeptimum additum fuit, ne membrum vivo animali amputatum comederet, his verbis Carnem cum anima & ſanguine ſuo ne comedas. *Hæc ſunt præcepta ob quorum violationem, ut ex ſacra Scriptura ibidem in* Sanhedrin *probatur, etiam Gentes Mundi à Deo punitas conſtat.* Sic ille in Conciliatore [t]. Nec alio ſenſu in libris [u] de Reſurrectione mortuorum; nec diſſono ab eo, qui Talmudicis recipitur, ſi tum Adulterii nomine omnimodum coitum ex Jure Noachidarum homini illicitum, id eſt, tàm maſculorum ac brutorum (ut infra patebit,) quàm ex ſanguine inceſtum contineri admittas, tum Judiciorum Præceptum nil aliud complecti, præter id, quod eſt Judices inſtituere, quorum eſſet curare, ut illa obſervarentur. Qua de re libro videbimus ſeptimo. Sed de generali apud Scriptores numerandi exprimendique Præcepta Noachidarum Majora atque illuſtriora ratione, hactenus. Capita juris hujus, juxta Ebræos, Minora ſeu Obſcuriora infra ſuo in loco ſeorſim habentur. Singulorum autem, tam eorum quæ Majora diximus, atque Illuſtriora, quàm quæ Minora, uberiorem, juxta Talmudicorum, id eſt, tàm Theologorum, quàm Juriſconſultorum apud Ebræos mentem, explicationem, (quam quidem vix aut ne vix quidem attigit ſcriptorum, quantum ſcio, qui Latinè proſtant, aliquis,) libris ſequentibus unà cum Juris Gentibus aliis, atque Ebræis ſimul, ſive ex præſcripto Numinis Imperativi, ſive ex moribus ſeu arbitrio eorum qui rebus præerant, Intervenientis Capitibus Apicibuſque ſatis vulgo etiam doctorum incognitis exhibebimus.

[t] *Quæſt.* 2. *in* Deut. *Latinè, ſed* 163. *Hiſpanicè.*

[u] *lib* 2. *cap.* 9.

Libri Primi

FINIS.

DE

DE JURE NATURALI ET GENTIUM Juxta Diſciplinam EBRÆORUM,

LIBER SECUNDUS;

In quo *Interdicta* Noachidarum ſeu *Naturalia bina Priora*, *Cultus* nempe *Extranei* ſeu *Idololatriæ* atq; *Maledictionis Nominis Divini* ſeu *Blaſphemiæ* explicantur, unà cum Jure Ebræis ſimul atque aliis Gentibus tum *Imperativo* tum *Interveniente*, quod ad interdicti utriuſque in ditione Iſraeliticâ obſervationem firmandam, prioriſque inprimis violationis anſam qualemcunq; etiam Noachidis præripiendam ſuperinductum eſt. Accedit, ut hiſce cæteriſque ſequentibus neceſſariò prævium, *Proſelytorum Juſtitiæ, Proſelytorum Domicilii, Libertinorum* deſignatio; aliorum item ad *Jura Gentium*, juxta eorum mores, attinentium.

CAP. I.

De Cultu Extraneo *ſeu* Idololatria, *quod eorum quæ* Juris Noachidarum *ſeu* Naturalis Majora *ſeu* Illuſtriora *ſunt*, *Caput eſt* Primum. *Interdicti hujus violationis* Noachidi, *in ditione Iſraelitica*, pœna *erat* plerunque capitalis. *Obiter & com-*

& compendio de Idololatria Judæorum, *& ut aliqui volunt ipſius* Synedrii Magni. *Quam* grave crimen *hanc faciant Magiſtri.* Magiæ infamis *ſpecies aliquot* Idololatriam *eſſe ſtatuunt.*

Cultus Extranei nomine (quod Primum eſt Juris Noachidarum ſeu Naturalis Illuſtrioris, juxta libri ſuperioris capite poſtremo deſignata, Caput) Noachidis ſeu Univerſo humano generi, ſecundum Ebræos, interdicitur non modò Saxorum, Stipitum, Statuarum, Imaginum, ſed etiam qualiſcunque Angelorum, Corporum cœleſtium, Elementorum, aliùſve cujuſcunque creaturæ Cultus, ſive quà pro Numine ſupremo ipſa habeatur, ſive quà, veluti Intermedia, ad Supremum colenti placandum, invocetur. Imò ut Intermedia tantùm Numina, coli ſolitas fuiſſe à Gentilibus Creaturas ſic credebant, ut nec aliter à quoquam eorum aliquam cultam crederent fuiſſe; quod ex ſermone etiam ſacro eliciunt. Egregius eſt ad hanc rem Maimonidis [a] locus,
ואתה יודע כי כל מי שעובד עבודה זרה לא יעבדה דעת שאין אלוה
בלעדיה ולא דמה מעולם כלל מן העובדים ולא ידמה מן הבאים
שהצורה אשר יעשה מן המתכות או מן האבנים והעצים שהצורה ההיא
היא אשר בראה השמים והארץ והיא הנהיגם אבל אמנם יעבדוה על
צד שיהיא דמיון לדבר שהוא אמצעי בינם ובין האלוה יתברך כמו שבאר
ואמר מי לא ייראך מלך הגוים וכו׳ ואמר בכל מקום מוקטר מוגש לשמי
וכו׳ רומז אל הסבה הראשונה אצלם וכבר ביארנו זה בחבורינו הגדול
וזה ממה שלא יחלוק בו אחד מבעלי תורתנו *Noſti, quicunque fuerit extraneo cultui aſſuetus, eum non eá ſententiá eo cultu uti ac ſi Numen non eſſet aliud præter id quod colit. Neque enim ſive ex ipſis, qui olim colebant, cuipiam venit in mentem, ſive ex eis, qui colent impoſterum, in mentem veniet, figuram ſive ex metallo, ſive ex ſaxo, ſive ex ligno confectam, fuiſſe ipſum Cæli & Telluris Creatorem gubernatoremque. Sed ita eam colunt, quatenus imaginem induit rei alicujus, quæ velut intermedia ſit inter ipſos, & Deum Benedictum; ſicut & ipſe explicat, ubi* [b] *ait; Quis non timebit te ô Rex Gentium? Tuum enim eſt imperium. Etiam apud omnes ſapientes Gentium & in omni imperio eorum non eſt ſimilis tui. In uno autem* (באחת, ubi

ἅμα

[a] More Nebochim. *part.* 1. *c.* 36.

[b] *Ieremiæ* 10. 7. *ubi videſis R. David. Kimchium.*

ἀμαθεῖς ſeu *pariter* apud Helleniſtas & in vulgatâ ſubſtituitur) *deſipiunt & ſtulti ſunt, doctrina vanitatis* (eorum) *lignum eſt.* Atque alibi [c], *& in omni loco incenſum offertur nomini meo atque oblatio munda, quoniam magnum eſt nomen meum in Gentibus. Ubi cauſa prima, ex eorum ſententia indicatur. Atque hac de re jam egimus in Opere* [d] *noſtro Majore. Neque ſane de ea quiſpiam ex Legis noſtræ Magiſtris diſſenſit.* Hactenus ille; qui receptam etiam Talmudicorum [e] heic de Cultus Extranei diſcrimine, quà ad Noachidas attinebat, ſententiam breviter ſic eſt [f] complexus. בן נח שעבד ע"ז חייב והוא שיעבוד כדרכה וכל ע"ז שבית דין של ישראל ממיתין עליה בן נח נהרג עליה וכל שאין בית דין של ישראל ממיתין עליה אין בן נח נהרג עליה ואף על פי שאינו נהרג אסור בכל ואין מניחין אותו להקים מצבה ולא ליטע אשרה ולא לעשות צורות וכיוצא בהן לנוי, *Noachides qui cultu utitur extraneo reus eſt, modò ſcilicet juxta aſſuetum ritum colat. Nam ubicunque ultimo ſupplicio punitur in foro Iſraelitico Cultus Extraneus, ibi Noachides, ob ſimilem cultum, gladio plectendus erat. Et ubicunque in foro Iſraelitico morte non punitur ejuſmodi cultus, neque, ob ſimilem, gladio plectitur Noachides. Ceterùm tametſi gladio non fuerit plectendus, interdicitur ei nihilominùs omnimodus cultus extraneus. Neque permittitur ei ſive Statuam erigere, ſive Lucum plantare, ſive Imagines facere, ſive quæ ſunt id genus alia, ne quidem etiam Ornatus causâ.* Loquitur de Noachide ſeu Gentili Hieroſolymis alibive in Ebræorum veterum ditione reo. Iſraelita autem ultimo ſupplicio, minimè ob Cultum Extraneum puniebatur, niſi ſive propalàm ac diſertis verbis Deum ſibi Novum invocaret, ſive במשתחוה *Adoratione*, ſive בזובח *immolatione*, ſive במקטר *ſuffimento*, ſive במנסך *Libamine*, ſive כדרך עבודתו *cultu qui peculiaris erat Numini* [g] *commentitio*, ſive בעבודה שהיא מיוחדת לשם *cultu Numini vero proprio*, illum, idque ſaltem velut Numen, coleret. Cuicunq; igitur ficto Deo ſive expreſſa invocatione Divinitatem apud Ebræos tribueret Noachides, ſive ex illis quatuor prioribus ritu aliquo faceret, ſive cultum aut Numini Sanctiſſimo, aut Idolo ipſi [h] peculiarem atq; proprium adhiberet, ultimo puniendus erat ſupplicio. Idq; partim ex Jure ipſis aliiſque Gentibus interveniente, ſeu ex more

[c] *Malachiæ* 1. 11. *ubi vide ad hanc rem, Salomonem Iarchiū & Davidem Kimchium.*
[d] *In Iad hachazakah* Ieſudi Thora. & Aboda Zara.
[e] *Gemar. Babylon. ad tit.* Sanhedrin *cap.* 7. *fol.* 56. & 57.
[f] *Halach.* Melakim *cap.* 9.
[g] *Mecilta* (*unde Maimonides hal.* Aboda Zara *cap.* 3. & 4.) & *Miſn. tit.* Sanhedrin *c.* 7. *Gemar Babylon. ibi fol.* 60. *b. Obadias Bartenoranus, alii.*
[h] *Videſis Deut.* 12. 30.

R majo-

majorum ſuperinducto, partim ex Imperativo; non autem ex Naturali ſeu ipſo Noachidarum per ſe jure, quo Pænarum ſpecies apud homines forenſes has vel illas in univerſum præfiniri neutiquam docent. At verò ſi quis, præter Oſculum aut Amplexum, Saxi jactu Baal Peor, ac corporis denudatione M[illegible]olis ſeu Mercurium coleret, mortis reus non habebatur. Nam huic peculiaris erat Saxi jactus, illi denudatio corporis. Neutri verò ſive Oſculum ſive Amplexus. Quod de ceteris diis fictis itidem dicendum. Non quod impunè omninò Cultum qualemcunque Extraneum fieri, nedum licitum fuiſſe putarent, ſed quod ultimo ſupplicio, ex judicio forenſi, illum aliter puniri nollent. Nulla erat Cultus Extranei ſpecies, circumſtantia nulla, nullæ fermè appendices, quæ fuêre באזהרה *in Monito* ſeu *Cautione*, id eſt, quæ non ita etiam pro interdictis haberentur, ut non modò earum graviùs commonefieret populus, verùm etiam, ſive ex lege ſacra, Exciſionis pœna (quam כרת nuncupatam in ſequentibus fuſiùs explicamus) ſive pœna qualiſcunque בידי שמים *cælitus infligenda*, ſive Verbera, quibus pro vetuſtiſſimo reipublicæ inſtituto culpæ frequentiùs caſtigabantur, ſeu id genus pœnæ aliæ, quoties contrà quid heic commiſſum, nec ultimo ſupplicio locus erat, ſequerentur. Sed de Pœnis ac Judiciis, quà Noachidas ſpectabant, libro agitur maximè ſeptimo; aliis nihilominùs ea de re ſubinde, pro re natâ, aliis in locis, ut heic nec intempeſtivè interſperſis. Summa heic eſt, voluiſſe eos à Noachidis ſeu genere humano, ex præcepto hoc, ita Univerſi Creatoris Rectoriſque Majeſtatis Divinæ Unitatem Simplicitatem ac Poteſtatem inſociabilem perpetuò eſſe agnoſcendam, ut nec Creaturarum alicui, ne quidem ut medioxumo, cultum liceret exhibere aliquem divinum. Ita nempe ſe habuit diſciplina eorum ſacra pura atque intaminata ut volunt Magiſtri, quam in Theologiæ & Juriſprudentiæ Pandectis ſuis docent. Ceterùm hanc nemo neſcit moribus perquam adverſis ſæpiùs interpolatam eſſe fœdatamque. Ante Templi primi maximè excidium. Seculis enim illis, pro vario hominum perverſorum affectu atque dominantium libidine, ita idololatria ſeu Cultus extraneus ſubinde apud eos recruduit ut nullum fermè ejuſdem genus non ſit

etiam

etiam publicè admiſſum. Id quod paſſim in fœdere veteri liquet. De Baalim, Aſtarte, Lucis ſive cultis ſive cultui inſervientibus, Militia Cœli, Thammuz, ejuſdem farinæ ceteris mentio eſt obvia. Et præ aliis eſt illud Ezechielis inprimis [i] obſervandum; *& ingreſſus vidi, & ecce omnis ſimilitudo reptilium & animalium abominatio, & univerſa idola Iſrael depicta erant in pariete in circuitu per totum. Et ſeptuaginta viri de ſenioribus domus Iſrael & Iezonias filius Saphan ſtabat in medio eorum ſtantium ante picturas, & unuſquiſque habebat thuribulum in manu ſua: & vapor nebulæ de thure conſurgebat.* Ubi nec illud planè negligendum Magiſtros aliquos [k] ſeptuaginta heic memoratos ſumendos velle pro rotundo Synedrii Magni ſeu ſeptuaginta unius-viralis numero, iis ſcilicet quorum ex dictatis decretiſque, juxta divinam in Pentateucho [l] inſtitutionem, יוצאה תורה לכל ישראל *egreditur* [m] ſeu *traditur lex univerſis Iſraelitis.* De quibus item ſæpiùs dicitur [n] כל דבר שנותנין ב"ד נפשם עליו סופו להתקיים בידן כמה שנאמר למשה בסיני *Quidquid id fuerit, quod amplexandum cenſuerint ſynedrium, id ex eorum autoritate vim ſortitur, perinde ac ſi dictum fuiſſet Moſi ſeu à Moſe receptum in Sinai.* Id quod intereà ſic interdum temperatur, ut pariter aiant [o] כל גזירה שב"ד גוזרין על הצבור ולא קבלו רוב הציבור עליהן אינה גזירה *Quodcunque decretum tulerit ſynedrium (Magnum) à populo obſervandum, id neutiquam vim ſortiri niſi ſi populi pars major id in ſe ſuſceperat.* Sed hoc obiter. Et de hujuſmodi decretis, Synedrii Magni Dignitate & poteſtate partiſque heic majoris ratione, fuſiùs in libris de eodem conſcriptis agimus. Tandem verò poſt Templi primi excidium gens toties icta euſque ſapuit (Judaicam dico ita propriè dictam, ut Samariticam colluvionem excludam) ut nihil magis atque cultum extraneum idque ex majorum diſciplina, quam mali temporis anterioris mores nimium ſæpe obumbrarant, ſed delere nequibant, velut peſtem graviſſimam ante alias execrandam fugerent. Occurrunt quidem ſubinde apud ſcriptores veteres [p] de Judaico Angelorum & Aſtrorum cultu aliquo etiam poſt ſecundi Templi excidium teſtimonia; ſed quæ conjecturæ potiùs ſunt nec temerè admittendæ. Et quod è Concione, quam neſcio quis D.

[i] cap. 8. 10.
[k] David Kimchi. ibidem.
[l] Numer. 11. 16. & Deut. 17. 10.
[m] Miſna tit. Sanhedrin cap. 10.
[n] Gemar. Hieroſolymit. ad tit. Succa c. 4. fol. 54. col. 2 ad tit. Schebiith fol. 33. col. 2. halach. 7. ad cap. 1. tit. de Sabbato, fol. 3. col. 4. ad cap. 8. tit. Cethuboth fol. 32. col. 3. halach. 11.
[o] Gemar. Hieroſolymit. ad tit. de Sabbato c. 1. fol. 3. col. 4.
[p] Concio D. Petro tributa ap. Clem. Alexand. ſtrom. 6. D Hieronym. Epiſt. 151. ad Algaſiam quæſt. 10 & vide ſis Baronium Ann. Chr. 60.

Petri nomine inſignivit, citatum habetur apud Clementem Alexandrinum de cultu eorum Angelis, Archangelis, Menſi ac Lunæ exhibito, planè hallucinatio eſt. Angelos quidem, quos & ſuis deſignant nominibus, menſibus præeſſe, ut infrà apertius [q] oſtenditur, aliiſque rebus exiſtimarunt, ſollicitiùs etiam more majorum in menſium initiis finibuſque, adeoque feſtorum ratione ex Lunæ viſione præfinienda ſemper agere ſoliti ſunt, quod & Concionis illius autor ille ibi memorat, & velut cauſam ejus, quod de Cultu dixerat, affert. De cujus verbis alibi [r] fuſiùs. Sed hæc quid ad cultum? Ita ſanè qui Solaris Lunariſque motus apicibus minutiiſque, ut temporum ratio ſibi in periodis conſonet, cruciare ſe ſolent, Solem & Lunam adorare ſeu colere dicerentur. Ita fuêre ex Gentilibus, qui, porcinum Numen [s] eos adorare, tradere non vererentur, quemadmodum & alii Aſininum, ſeu [t] Aſini caput. Eortè ex porcinæ carnis abſtinentia, quæ præ abſtinentia aliarum ſacra lege interdictarum, gentilibus multo notior proculdubio & frequentior erat, natum eſt illud de Porcini numinis cultu convitium; uti & alterum illud de Aſino, ex ſingulari Aſini primogeniti redimendi jure [u] ac more gentilibus perperam intellecto. Sanè utrunque falſiſſimum eſſe & cum Apionum, Molonum, id genus aliorum calumniis ceteris connumerandum, nemo, puto, dubitat. *Cœli autem ſummas advocare auriculas* apud Petronium & *nil præter nubes & Cœli numen adorare* apud Juvenalem [x] tantumdemque ab aliis [y] de Judæis dictum ex eo ortum eſt, quod ſolenni eorum locutione Numen ſanctiſſimum, quod ſolum volebant adorandum, שמים id eſt, *Cœlum*, ſit nuncupatum, uti & Federis novi [z] linguâ Helleniſticâ. Nubes autem & Cœlum ab eo, qui non ipſum numen, ſed Cœlum, quod videmus Stellatum, innui putabat, ſic conjungi mirum non eſt. Hinc & Judaica ſecta quædam Cœlicolæ etiam apud Chriſtianos dictæ, de qua codex [a] uterque, ſed hæc miſſa ſint. Quod verò ad interdictum Noachidarum ſeu omnium hominum commune de Idololatria fugienda attinet; illud Magiſtri dum defæcatam majorum eamque divinitùs acceptam diſciplinam de eo tradere conantur, ceterorum quæ ſunt Fundamentum primarium faciunt. Unde cum de eo in corpore Moſaico repetito

[q] *lib. 4. cap. 7.*

[r] *Lib. 2. de Synedrio Magno cap. 13.*

[s] *Petronius in Catalectis, Plutarchus Symp. 4. cap. 5. Videſis Syntagm. de Diis Syris cap. 17.*

[t] *Plutarch. loc. citat. Tacit. Hiſt. 5. Apion apud Ioſephum adv. eum lib. 2. Videſis Petrum Crinitum de Honeſta diſciplina lib. 1. c. 9.*

[u] *Exod. 13. 13.*

[x] *Satyr. 14.*

[y] *Strabo lib. 16.*

[z] *D Matth. 21. 15. D. Luc. Luc. 15. 18.*

[a] *Tit. de Iudæis, Cœlicolis &c.*

[b] *Lib. 16. tit. 8. l. 19.*

petito loquuntur, non ſemel habent [c] מצות ע״ז כנגה המצות כולן *Præceptum de Cultu extraneo* ſeu *Idololatria, eſt inſtar præceptorum cunctorum,* & היא עיקר כל המצנות כולן *Fundamentum eſt, quo cætera innituntur præcepta univerſa.* Tam nempè ſua ſeu reipublicæ Iſraeliticæ propria, quàm omnium hominum communia, ſeu cum ipſis rerum initiis nata. A quo & illud כל המודה בע״ז כופר בכל התורה כולה ובכל הנביאים ובכל מה שנצטוו הנביאים מאדם הראשון ועד סוף העולם וכל הכופר בע״ז מודה בכל התורה כולה ובכל הנביאים ובכל מה שנצטוו הנביאים מאדם ועד סוף העולם *Quicunque Cultum Extraneum exhibendum eſſe profeſſus fuerit, certè is renuntiat non modo Legi univerſæ, ſed & univerſis Prophetis atq; Imperatis, quæcunque acceperint Prophetæ ab Ada hominum primo, uſque ad finem ſeculi. Quiſquis autem Cultui Extraneo renuntiaverit, is profeſſione agnoſcit Legem univerſam, uti & Prophetas univerſos & Imperata, quæcunque acceperint Prophetæ ab Ada uſque in finem Seculi.* Nimirùm, dum unicum agnoſcit quis Deum, nec præter eum alium omninò Colendum (quod heic eſt Cultui Extraneo renuntiare, ſeu exhibendum eum eſſe prorſus nolle) Imperium ſimùl ejus atque Autoritatem, adeoque Legis univerſæ tam rerum initiis æquævæ quàm poſteà divinitùs acceptæ atq; prophetiarum, qualeſcunque nimirum fuerint & quatenùs ex eodem imperio atque autoritate pendent, vim palam innuunt illum agnoſcere; Idololatram verò, ſeu qui Creaturæ qualemcunque pro Divino exhiberi velit cultum, ſic, quantum in ſe eſt, aliud in rerum natura facere aut admittere, præter illud quod reverà unicum eſt, ſive Socium ſive Medioxumum Numen, ut unici illius Creatoris Rectoriſque, à quo ejuſmodi cultus ſub ipſa creatione expreſſim eſt interdictus, Imperio ſimplici, quà ſimplex eſt, planè renuntiet, ſeu vim ejus Mandata ſortiri, quâ ſatis obſtringantur homines, diffiteatur. Perinde ſcilicet ac ſi omnimodo Juri, quod non tam ex Numinis ejuſmodi adſcititii, quàm veri ac unici inſtituto manaverit, vim ac autoritatem quæ ſic obſtringat, dum utrunque vult coli, proſùs denegaret. Nam pro Numine quomodocunque colere aliud quidpiam, eſſe pariter Imperii Divini ſaltem aliquatenùs particeps illud facere, intelligunt. Adeoque

[c] *Maimonides halach.* Abodazarah *cap.* 2. & *Viſis Gemaram Babylon. tit.* Nidarim *c.* 3. *fol.* 25.

Digitized by Google

ubi Imperii participes ſunt bini, alterius, quà ſolùm particeps eſt, autoritatem minorem ſimùl admitti, quàm quæ ſatis edictis obliget ſola. Atque ad hunc modum ſe habet heic Magiſtrorum ſenſus, tum in ipſo Idololatriæ actu deſignando, tum in Opinionis ſeu Hæreſis, quâ quis, ſine actu aliquo creaturam colendi, eam colendam eſſe fuerit profeſſus, ſcelere deſignando. Tametſi interim hæreſim ejuſmodi, ubi cultus ipſe actu non intervenit, Maledictionis Numinis ſpeciem faciunt, adeoque ad Interdictum ejuſdem, quod Nochidarum ſeu Naturalium ſecundum heic eſt, rectè trahunt, ut inferiùs [d] oſtenditur. Illud verò prætereundum non eſt, ad ſpeciem primam earum quæ ſuperiùs enumerantur idololatriæ, id eſt, ad eam, qua quis Deum ſibi novum invocaret, ſeu Creaturæ divinitatem tribueret, referri à Magiſtris [e] id quod habetur in ſacris literis de infamibus Magiæ ſpeciebus [f] morte plectendis. Nam à Magis ejuſmodi cultum divinum innuunt Spiritibus neſcio quibus exhiberi aut divinitatem quadamtenus tribui, dum quaſi Numinis alicujus, ſeu ejus quod ſtatū rerum ordinem ac ſcientiam Numinis inſtar ſupereminet, loco habentur. Maimonides [g] כל מכשף הוא עובד ע״ז בלא ספק אבל בדרכים מיוחדים זריים בלתי דרכי עברת ההמון לאלהות ההם *Quilibet magus citra dubium eſt Idololatra, modo tamen peculiari & diverſo ab eo, quo vulgus Idola colit.* Sed de Magis, quales diximus, ſumendum eſt. Apud eum videſis hac de re plura; uti & quæ de Ariolis, Auguribus, id genus farinæ occurrunt infra capite ſeptimo.

[d] *Cap* 11. *hujus libri.*

[e] *Halach.* Aboda Zara *cap.* 6.

[f] *Exod.* 22. 17. *Levitic.* 20. 27. *videſis de eis, juxta Magiſtrorum placita, Paul. Fagium ad Levitic.* 19. 31. *Munſter ad Levitic.* 20. *Conſtantin. L' Empereur in Notis ad Paraphraſ. Danielcap.* 2. *verſ.* 2.

[g] More Nebochim *part.* 3. *c.* 37.

Cap. II.

Ex Jure Ebræis Gentibuſque *aliis partim* Imperativo *partim* Interveniente (*utrumque* Gentium Jus *heic vocamus*) Templa, *& quæ cetera ad* Cultum *attinerent* Extraneum, *in Ebræorum ditione qualicunque*, diruenda, abolenda. Noachidis *ex eodem jure* Interveniente *non ibi permiſſa, quæ Cultus ejuſmodi novandi anſam aliquatenus præbere poſſent, tametſi ex* Jure Naturali *ſeu hominum omnium communi omninò licita.* Perſonarum, *quæ ſive è Gentiliſmo in eorum ritus tranſirent, ſive ſedibus intra eorum ritus tranſirent, ſive ſedibus intra eorum ditiones* Gentium *hoc jure fruerentur*, Conditio, Status Diſcrimina. Proſelytorum Juſtitiæ Initiationis Rituum (ut Circumciſionis, Baptiſmi, Sacrificii) *Vetuſtas*, *Exempla.* *Eorum ſcilicet qui ex* hominibus Liberis *fiebant.*

Hacte-

HActenus de Cultus Extranei Interdicto Naturali ſeu Noachidarum, id eſt, omnium pariter hominum communi. Ex Inſtituto autem, non modò Jus illud Naturale ſeu omnium gentiumque ex imperato Numinis, juxta diſciplinam Ebræorum, commune tradendum eſt, verùm etiam anguſtius illud Jus quod Gentium in Operis lemmate nuncupamus. Jus ſcilicet Noachidis ſeu Gentibus finitimis, vicinis, aliis, ſive quæ ſeuquarum pars aliqua ſolo Judaico ſedes haberent, ſive quibuſcum bellum gererent, ſive quæ in eorum ditionem quoviſmodo tranſirent, ſeu fœdere, pacto, uſu qualicunque cum ipſis jungerentur, Ipſiſque tantummodò commune erat; idque ſive ex Imperato etiam Numinis ipſis atque aliis ejuſmodi, tametſi diverſimodè, Imperativum, ſive ex Conſtitutionibus, Pactis Moribuſve ſolùm ſuperinductis, Interveniens, nec ad alias omninò Gentes ex autoritate ſui ullatenus diffuſum. Ex Imperativo hoc jure ad cultum Extraneum attinente diruenda ab Iſraelitis fuêre Gentium delubra, atque id genus cetera cum univerſis eorum appendicibus. Legis verba ſunt, [h] *Diruetis omnia loca, in quibus coluêre Gentes, quas poſſidebitis, Deos ſuos &c.* Quod de ſolo Iſraelitico tantùm, ſeu terrâ promiſſâ, ex ipſa legis indicatione, capiunt. Non de terris aliis ſibi ſubactis. Aiunt enim [i] מצוה לרדוף אחרי ע״ז עד שנאבד אותה מכל ארצנו אבל בחוצה לארץ אין אנו מצויין לרדוף אחריה *Imperatum eſt nobis, ut perſequamur Cultum extraneum, uſque dum eruatur è cuncta terra noſtra. At verò extra terram noſtram imperatum non eſt, ut perſequamur eum.* Id etiam genus ſunt illa de fœderibus, aut pactis cum populis idola ibi colentibus non incundis, quæ in ſacris literis [k] obvia. Sed de pactis & fœderibus ejuſmodi plura inferiùs; ubi de Septem populis ac Jure Belli & Pacis Imperativo & Interveniente agitur. Hæc autem ideò maximè imperata ſunt, ne idololatriæ contagione faciliùs poſtmodùm inquinarentur Iſraelitæ. Quam Legis ſacræ rationem imitati ipſi, Jus ſuperinduxerunt Interveniens de omnimodis templis, aris, lucis, ceteriſq; idolorum cultui ſacratis rebus diruendis aboléndiſque, etiam in territorio qualicunque alio bello ſibi ſubacto. Nam tametſi de ejuſmodi territorio, quantum ad hanc

rem, ni-

[h] *Deuteron.* 12. 2. *Exod.* 34. 13.

[i] *Maimonides halach.* Aboda Zara *cap.* 7. *Moſ. Mikotza præcept. Affirm.* 14. Sepher Siphri *fol.* 39. *col.* 1. *Miſna & Gemara tit.* Aboda Zara *cap.* 3.

[k] *Exod.* 34. 15. *Deuter.* 7. 2.

Digitized by Google

rem, nihil in Imperativo Gentium hoc jure à Numine expreſſim præſtituebatur, attamen כל מקום שנכבוש אותו נאבד כל ע"ז שבו *Quoties territorium ejuſmodi ſubactum eſt, aboleri in eo, quicquid idolis eſt dicatum, ex more ſolebat.* Adeò ut in eorum ditione idolorum cultus ex jure, partim Imperativo, partim Interveniente quod diximus Gentium, omnimodus abolendus eſſet, nec magis Noachidis, quàm Iſraelitis permittendus. Etiam ex jure hoc interveniente, pœnarum fuêre genera, quibus ex ſententia forenſi Noachides, juxta capite ſuperiori dicta, in Ebræorum ditione idololatra afficiebatur. Inde item Idololatrarum conſuetudinem, uti & commercii genus omne quod ſuſpicionem, ſive de promovenda, ſive ſuſtinenda idololatria injiceret, in vetitis [1] habebant. Quin neque Noachidis, nedum Iſraelitis, apud ipſos permiſſum eſt quidpiam, quod ex civili & ſingulari Iſraelitis jure ideò vetitum, ne fortè idololatriæ animis in eam pronioribus occaſionem ſeu anſam præberet, utcunque per ſe ſeu jure Noachidarum aut Naturali non omnino illicitum. Idque ex jure quod diximus Interveniente. Quale eſt illud ad calcem verborum ex Maimonide paulò poſt initium capitis ſuperioris citatorum; ſcilicet, *Nec permittitur ei* (Noachidi,) ſeu *Non permittunt eum, ſive Statuam erigere, ſive Lucum plantare, ſive Imagines facere, ſive quæ ſunt id genus alia, ne quidem Ornatus causâ.* Neque enim id capiendum perinde ac ſi velint facultatem Statuam erigendi, Lucum plantandi, Imagines faciendi Noachidi ex jure ſimpliciter ſuo, ſeu quod humani generis commune eſt, quemadmodum idola colendi, negari. Nam hæc & ejuſmodi qualiacunque extra territoria ſeu ditiones Iſraeliticas degentibus pro arbitrio, modò non in Cultum extraneum, facere Noachidi licuiſſe non dubitabant. Cum verò in corpore Moſaico, præter ipſum Cultus extranei interdictum, quod univerſale eſt, non ſemel repetitum, compluria haberentur alia divinitùs ideò ipſis poſita, ut populus in idololatriam propenſior non ſolùm ab ea ipſa, ſed etiam ab omnimodis rebus, quæ eam quovis modo in animos leviores fortè revocare poſſent, penitus arceretur; quæ tamen Noachidas ſeu alios præter ipſos, & qui in eorum ritus tranſierant, obſtringere negant, utpote ſibi peculiaria & ſolùm

[1] *Videſis Maimonid. halach.* Aboda zara *cap.* 9. *Mekotzi prac. Neg.* 48. *Ioſeph Karo in* Shulcan Aruch *lib. Iore Dea, cap.* 134. *& Miſn. & Gemaras ſuperiùs citatas.*

ſolùm poſita; Idcircò Mos, Pactum ſeu Conſtitutio ipſis aliiſque Gentibus ſibi commiſtis Interveniens ſuperinducta eſt ad eas ita regendas cohibendaſque, ut nec illis permitteretur quid in ditione Iſraelitica facere, unde forsàn velut ab Exemplo ſeu Invitamento aliterve idololatria ſic prorſus abolenda recrudeſcere poſſet. Juxta etiam illud ipſi Moſi tributum apud Joſephum [m], Δεῖ μηδὲν εἶναι τοιοῦτον συγκεχωρημένον, ἐξ οὗ κατὰ μίμησιν παρατροπή τις τῶν κατὰ τὴν πολιτείαν ἔσοιτο *Cavendum eſt ne quid ejuſmodi permittatur, ex cujus imitatione mores publici depravari queant.* Hæc autem ut rite intelligantur ſimul cum aliis, quæ de Noachidis, Gentilibus, Proſelytis, inter Ebræos ſeu in eorum ditione degentibus, ac de Jure, ſive Imperativo, ſive Interveniente ad illos variatim ſpectante ſequuntur, præmittere viſum eſt Perſonarum ejuſmodi apud eos Qualitatem & Conditionem, ejuſque Diſcrimina, quibus non ſatis animadverſis, quicquid de jam memorato jure occurrerit, in obſcuro nimis & confuſo remanebit. Hoc ſimulac præſtitimus, ad Statuas, Lucos, Imagines, qua locum heic habent, aliaque pariter ejuſmodi tàm Noachidis quàm Iſraelitis ex Jure illo Interveniente interdicta redibimus. Bina fuêre hominum ex Noachidis ſeu Gentibus genera, quibus ſedes licitæ in imperio Iſraelitico. Alterum eorum, qui in ritus Ebræorum prorſus tranſierant, ſeu juris Moſaici corpori nomina palàm, admiſſi *juxta* modum ſtatim indicatum, dederant. Alterum eorum, quibus ſedes *ibi* citra aliquam Judaiſmi profeſſionem permiſſæ. Prioris generis, alii Conditionis ſeu Status fuêre Liberi, quos גרים הצדק *Proſelytos Iuſtitiæ* ſeu *Iuſtos* nuncupant, alii Servi, alii demum Libertini משוחררים dicti. De hiſce ordine ſuo. Et primò de Ritu hoſce omnes utriuſque generis Admittendi ſeu Initiandi, dein de Admiſſionis ſeu Initiationis Effectu. Nam leges illas ſacras, quibus generatim imperatum eſt [n], ſi peregrinus fuerit apud vos, לא תונו אותו *Non vexabitis eum*, aliaſque [o], quæ breviter conceptæ parilem omninò peregrini atque Ebræi conditionem facere videntur, ita interpretantur paſſim Talmudici, ut ſine diſtinctionibus aliquot ſubtilitatibuſque à maioribus acceptis, quarum præcipuas ſaltem jam dabimus, ea nolint intelligi. Cum ex Noachide ſeu Gentili conditionis Liberæ

[m] *Originum* 4. *cap.* 8.

[n] *Exod* 22.20 *Levit.* 19. 33. & *vide* 25. 36.

[o] *Num.* 15.15. *Videſis S. Thom.* 1. *Secunda, quæſt.* 105. *art.* 3. *Adde Conſtantin l'Empereur in* Baba Kama *cap* 4. §. 3.

Digitized by Google

fiebat Proſelytus Juſtus,id eſt, cum in fedus,quod cum Iſraelitis icerat Numen, recipiebatur Gentilis, Tria illa adhibebantur Initiamenta, ſine quibus nec ipſi Iſraelitæ fedus illud,juxta receptam ipſorum ſententiam,primò inierant, nimirùm מילה טבילה וקרבן; *Circumciſio*, *Ablutio* ſeu *Baptiſmus & Oblatio*, ſeu *Sacrificium*, qua de re etiam alibi [p] diximus. בשלשה inquiunt נכנסו ישראל לברית במילה בטבילה וקרבן *Tribus initiamentis inierunt Iſraelitæ fedus, Circumciſione, Baptiſmo & Oblatione.* Id docent paſsim Talmudici [q]. De Circumciſione, tum quà ad Iſraelitas [r] ſpectabat, tum quà ad Proſelytos [ſ] nemini non conſtat. Baptiſmi in his initiamentis rationem ſeu primum teſtimonium ſive uſum in deſerto cum legem Deus O. M. erat erat traditurus, eliciunt ex illo ad Moſem [t], *Vade ad populum & ſanctifica illos hodie & cras, laventque veſtimenta ſua, ut ſint parati in diem tertium, quoniam in die tertio deſcendet Dominus in oculis totius populi ſuper montem Sinai.* Et paulo poſt; *Deſcenditque Moſes de monte ad populum, & ſanctificavit eum, cumque laviſſent veſtimenta ſua, ait ad eos, eſtote parati in diem tertium, &c.* Ita veſtimentorum ablutione ipſorum qui veſtiebantur ablutionem contineri [u] ſeu indicari volebant. Utcunque verò ratio ſeu origo ſit petenda de re ipſa, id eſt, de Proſelyti Baptiſmo modo infra indicato adhibendo uno conſentiunt ore, ex majorum placitis ac more edocti. Oblationis jus huc afferunt, ex eo quòd acceptam legem propediem Sacrificia ſeu Oblationes inſequerentur. *Et ſcripſit* [x] *Moſes omnia verba Domini, ſurgenſque manè ædificavit altare ſub monte, & duodecim ſtatuas ſeu titulos ſecundum duodecim tribus Iſrael, miſitque juvenes de filiis Iſrael, qui adduxerunt holocauſta & ſacrificaverunt ſacrificia pacifica Domino, nempe juvencos.* Proſelyti verò cooptati Oblatio, ſeu Initiationis ſacrificium holocauſtum erat, ſive ſcilicet ex pecore, ſive turtures aut columbi. Ita dum ſtetit templum. Nam eo exciſo, tertium hoc initiamentum uſque in ejuſdem inſtaurationem comperendinatum volunt. Proſelytæ autem Baptiſmo duntaxat & Oblatione initiabantur. Unde & apud Gulielmum Pariſienſem [y] legitur, *Intrant* (mulieres) *in pactum Abrahæ per quædam baptiſmata & traditiones, quæ in corpore legis non inveniuntur.* Sed nec Circum-

[p] *De ſucceſſion. in bona cap.* 26.

[q] *Gemara Babylon. ad tit.* Iabimoth *c.* 4. *fol.* 46. *a.* & *tit.* Cerithoth *cap.* 2. *fol.* 8. & 9. *Maimonid. halach.* Iſuribia *cap.* 13. & 14. *Moſes Mikotzi Præcept. Negat.* 116. *R. Ioſeph Karo in* Shulcan Aruch *tit.* Iore dea *cap.* 268.

[r] *Gen.* 17.10.

[ſ] *Exod.* 12.48.

[t] *ibid.* 19.10.

[u] *Vide Levit.* 11.25. & 14.47. & 15.10. & 23. &c.

[x] *Levit.* 19. 24.3.

[y] *Lib. de legibus cap.* 3.

Digitized by Google

Circumciſio ſola niſi accederet Baptiſmus, neque hic, niſi & illa accederet, Proſelytum faciebat. Numerus item Iſraelitarum Ternarius qui baptiſmo præeſſent, uti & Tempora, velut & alia idonea, præſtituebantur. Nec Baptiſmo ſolùm, verùm etiam Circumciſioni Proſelyti ejuſmodi Triumviros adeſſe debuiſſe volunt aliqui, eoſque omnes כשרים לדון *Qui rite judicia apud Ebræos exercere poſſent*; id eſt, ſanguinis defæcatiſſimi Iſraelitas, etiam & Juriſconſultos. Sed Triumviri Baptiſmo ſolùm plerunque præficiuntur, velut ritui cujus heic maxima ratio, Maimonides[z]; גר שמל ולא טבל או טבל ולא מל אינו גר עד שימול ויטבול וצריך לטבול בפני שלשה והואיל והדבר צריך בית דין אין מטבלין אותו בשבת ולא ביום טוב ולא בלילה ואם הטבילוהו הרי זה גר *Proſelytus qui circumciditur, nec tamen baptizatur, aut qui baptizatur, nec circumciditur, Proſelytus neutiquam habendus, antequam tàm baptizetur, quàm circumcidatur. Neque legitimus erat baptiſmus, niſi coram Triumviris perageretur. Et cum actus ſit forenſis* (Triumviri nempè, qui huic negotio ſic præerant, Fori genus erant, ſive autoritate publica, ſive velut ex compromiſſo ſeu auſpiciis eorum, quorum intererat, uti & in rebus aliis fieri aſſolebat, ſelectum) *ideo nec Sabbato baptiſmus ritè ſatis adhibebatur, nec die feſto, nec noctu. Quibus temporibus nihilominùs ſi fortè adhiberetur, Proſelytus quidem is erat, qui ſic baptizatus.* Actus ſcilicet non irritus erat, tametſi fieri non debuiſſet. Quod de tempore adjicitur, ex ſingularibus ſeſſionum forenſium diebus & horis habetur. At verò ſi pauciores, quàm qui Triumvirorum numerum conſtituerent Baptiſmo aderant, irritus[a] nec pro initiamento habebatur. Gentilem ſeu Noachidem, qui in fedus hoc ſuum, ſive pellectus, ſive ultrò recipi cupiebat (id quod להכנס ולהסתופף תחת כנפי השכינה non rarò appellant, id eſt, *Intrare & tutam habere ſtationem ſub alis Majeſtatis divinæ*, & להכנס לקהל ישראל *Introire in congregationem* ſeu *Eccleſiam Iſrael*) de rei gravitate plurifariàm monebant[b], de Gentis cujus in ſocietatem cooptandus eſſet dignitate, de Juſtorum mercede, pœnâ impiorum, futuro ſæculo, Præceptorum Moſaicorum onere, id genus ceteris; diligenter etiam an ob ſimplicem Judaiſmi amorem in illum tranſire deſideraret explorantes.

[a] Shulcan Aruch *lib.* Iore Dea *ca.* 268. 9. 3.

[z] *Halach.* Iſuri bia *c.* 13. & *cap.* 14. & *R. Iochanan Gemar. Babylon. ad tit.* Iabimoth *c.* 4 *fol.* 46. *a* & *videſis R. Moſem Bar-Nachman in* Pirush Tora *fol.* 213. b *Talm. Hieroſolym. apud Moſ. Mikotzi precept. Negat.* 116. *Gemara Babylon. ad tit.* Iabimoth *c.* 4. *fol.* 47. b. *Gloſſ. Talmud. ad tit.* Cethuboth *cap.* 1. *fol.* 11. *a.*

[b] *Gem. Babylon. tit.* Iabimoth *cap.* 4. *fol.* 47. *a Alpheſius part.* 2. *fol.* 419. *Loci alii antè citati.* & *videſis Gusl. Schickard. de Iure Regio cap.* 5. *Theorem.* 17. & *Paraphraſ. Chald. Ruth. cap.* 1. & *Iarchium ibid.*

Quo ritè peracto, poſt ſynceram Judaiſmi profeſſionem, eum circumcidebant. Profeſſionem ſcilicet integram & perfectam totius Judaiſmi, & uniuſcujuſque legis Moſaicæ capitis. Nam ſi unicum aliquod obſervare renueret, federe ſacro arcebatur, Gemara Babylonia[c], גוי שבא לקבל דברי תורה חוץ מדבר אחד אין מקבלין אותו *Si Gentilis adveniret ut in ſe ſuſciperet capita legis excepto unico aliquo, eum non admittebant.* Non ſcilicet in conditionem Proſelyti Juſtitiæ, qualem heic tractamus. Si anteà ex more ſive veterum Ægyptiorum[d], Iſmaelitarum, Æthiopum, Colchorum, ſive aliorum, quorum in moribus circumciſio, aliterve fuiſſet circumciſus, eliciendum tamen fuiſſe plerunque[e] volunt דם ברית *Sanguinem federis* ex præeuntis circumciſionis cicatrice. Id quod etiam fieri ſolitum Samaritis, quando ex eis Proſelytus factus, ſcribit Epiphanius[f]. Sed eos, id eſt, Cuthæos, in Proſelyti Juſtitiæ jus ſeu conditionem, olim non recipiendos ex edicto Ezræ ſcribit R. Eliezer[g], ob odium ſcilicet in eos inde natum quod urbis inſtaurationem pro viribus impedierant. Quod ſi נכרת הגיד אין מילתו מעכבת מלהתגייר וסגי ליה בטבילה *Abſciſſum fortè*[h] *ante eſſet ei membrum virile, id non obſtabat, quo minus Proſelytus fieret. Sufficiebat ea in ſpecie ſolus Baptiſmus*, quemadmodum in fœminis in Judaiſmum cooptandis. Circumciſioni Proſelyti acceſſit, ut ritûs appendix ſolennis, hæc benedictionis formula[i] ברוך אתה ה׳ אלהים מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וציונו למול את הגרים ולהטיף מהם דם הברית שאלמלא דם הברית לא נתקיימו שמים וארץ שנ׳ אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי *Benedictus ſis Domine Deus Rex mundi, qui ſanctificavit nos præceptis ſuis, & juſsit nos circumcidere Proſelytos, & ex eis elicere ſanguinem federis. Quia niſi ſanguis federis fuiſſet, neutiquam firmata fuiſſent Cælum & Terra, juxta quod & dicitur*[k], *Abſque pacto meo ſeu federe meo fuiſſet, Diem & Noctem leges Cœli & Telluris non poſueram.* Iſraelita, qui Proſelytum circumcidebat, ſic benedictione præibat; membro, dum ea pronuntiabatur, ſi Major ætate eſſet, obtecto. Benedictionem item adhibebant, ut actibus aliis pleriſque, Iſraelitarum circumciſioni. Sed ab hac, ut res

[c] *Ad tit.* Becoroth *cap.* 4 *fol.* 30. *b.*

[d] *Ioſephus lib.* 8. *c.* 4. *Herodotus lib.* 2. *Origen. contra Celſum l.* 5. *D. Ambroſ. in Levit. cap.* 12. 4. *D. Hieronym. lib.* 2. *in Ieremiam cap.* 9. *alii.*

[e] *Vide Petrum Cunaeum de Rep. Hebraeor. lib.* 3. *cap.* 5.

[e] *Gemar. Babylon. ad tit.* Iabimoth *c.* 4. *fol.* 47. *a. Maimonid. & Mikotzi locis citatis, & Halach.* Milla *cap.* 1. *§.* 7. *& vide ibi citata à R. Iom Tob in* Migdol oz.

[f] *Lib. de Ponderibus & Menſuris. & vide Gemar. Hieroſolymit ad tit.* Sabbath *cap.* 18. *fol.* 17. *col.* 1.

[g] *Perek* 38. *& vide ſis Io. Morin. Exercit. in Pentat. Samarit.* 1. *cap.* 2.

[h] Shulcan Aruch *lib.* IoreDea *cap.* 268. *§.* 1.

[i] *Maimonides halach.* Milla. *cap.* 3. *§.* 4. [k] *Ierem.* 33. 25.

ut res ipſa poſtulavit, aliquantulùm ea diſcrepabat. Veluti, *Benedictus &c.* וציונו על המילה *& juſsit nos circumciſione uti*, & וציונו למול הבן & *juſsit nos filium circumcidere.* Prior nempe formula in uſu, cum quis alterius filium circumcideret; poſterior, cum ſuum. Atque aliam inſuper adjicere ſolebat Pater. Aſtantes autem, tàm ubi Proſelytus, quàm cum Iſraelita circumciſus eſt, adclamabant, כשם שהכנסתו לברית כן הכניסנו לתורה ולחופה ולמעשים טובים *Quemadmodum introduxiſti eum in fedus, ſic introduc nos in legem, & protectionem* ſeu *ſalutem, & bona opera.* Abluendum autem Proſelyti (quemadmodum uniuſcujuſque immundi) corpus omninò integrum erat [1], idque in מקוה מים *confluente ſeu conceptaculo aquarum* naturali, veluti fluvio, ſtagno, fonte. Cavendum item, ne corporis particulæ ulli maneret quid, quod ejuſdem ablutionem impediret. Id הוצץ nuncupant, ſeu quod obſtat, quo minus integrum corpus ejuſve, quod idem heic eſt, tota ſuperficies pariter abluatur. In hoc genere enumerant oculorum mucum, cicatricum cruſtulas, ſanguinem induratum, aliaſque ſordes cuti adhærentes perplurimas. Scilicet voluêre aquâ paſſim continuâ corpus ablui. Unde aiunt res שהמים באין בהן *per quas tranſit aqua* (veluti etiam veſtium aliquot genera) aut שלא מבדולין בין הגוף ובין המים *Quæ corpus & aquam non interveniebant*, ſeu *hanc ab illo non ſeparabant*, אין חוצצין *Ablutionem non impedire.* Subtilitates heic habent non paucas de מקוה מים הכשר לטבילת *Confluente* ſeu *conceptaculo aquarum, quod baptiſmo ritè poſſet adhiberi* in quibus nihil minùs admittunt, quam ut aquâ hauſtâ, aut conceptaculis artificioſis receptâ, quis ritè omninò ſive ut Proſelytus ſive aliter mundaretur, niſi ubi fortè pauxillulum hauſtæ in conceptaculum naturale alias idoneum incideret. Et quoties conceptaculum aquæ ipſum ejuſmodi non erat, ut rite in eo eſſet lavandum, aut per res, quales diximus, aquam ad corporis ſuperficiem non admittentes, integrum corpus non baptizabatur, לא עלתה לו טבילה *Baptiſmus lavato non profuit*, ſeu *irritus habebatur.* Baptiſmus autem non adhibebatur, antequam circumciſionis vulnuſculum integrè reſanaretur. Tunc cum baptiſmo ſuſcipiebant, ita ut, dum in aqua ſtabat ipſe, Triumviri

[1] *Maimonides halacha* Iſuribia *cap.* 13. *& tunc vide cap.* 11. *& deineundem halach.* Mikvaoth *c.* 1. 2 *&c.*

ſupernè inclinarent ſuper eum tàm graviora aliquot, quàm leviora præceptorum binis vicibus explicantes. Ita etiam præcepta aliquot utriuſque generis explicabant, ubi Proſelyta baptiſmo erat initianda. In Præceptorum autem corpore, quod obiter monendum, Graviora quæ חמורות vocant, הן שחייבין עליהם מיתת ב״ד או כרת ושבועת
שוא ושקר אף על פי שאין בהן כרת הרי הן מן החמורות *Quorum* [m] *violationi imminebat ſive ultimum ſupplicium ex ſententia forenſi infligendum ſive Exciſio* (de qua plura inferiùs) *uti etiam præcepta de Iuramento vano & falſo, quibus tametſi non adjiceretur Exciſionis pœna, inter graviora ſunt nihilominùs etiam numeranda.* De levioribus verò, quæ קלות nuncupant, poſt graviora ſic deſignata, מצות לא תעשה ומצות עשה שאין בהן כרת הם, inquiunt, ושאר
הקלות *Cætera præcepta Negativa & Affirmativa, quorum violationi Exciſio non imminet, leviora ſunt.* Fœmina in aquis collocabatur collo tenus à fœminis tantùm, quæ eam lavarent, dum adſtabant Triumviri baptiſmum ritè obſervantes, quibus pudoris causâ facies advertendæ abeundumque ipſa ex aquis aſcendente. Ita autem Baptizatus Benedictione [n] uſus eſt etiam ipſe ſimulac è lavacro aſcenderat, eâque על הטבילה ſeu *ob Baptiſmum.* Cave putes baptiſmum ſeu ablutionem hanc commune quid, præter ipſas aquas, habuiſſe cum quotidianis illis Judæorum lavacris, de quibus Tertullianus [o], alii [p]. *Semel,* inquit Tertullianus, *lavacrum inimus* Chriſtiani, *ſemel delicta diluuntur, quia iterari non oportet. Cæterum Iſrael Iudæus quotidie lavat, quia quotidie inquinatur. Quod ne in nobis quoque factitaretur propterea de uno lavacro definitum eſt.* Verum quidem eſt, quotidianis ablutionibus, uti hodieque, aſſuctos olim eſſe Judæos. At vero ſolennis illa, quâ Proſelytus Juſtus fiebat, unica tantùm erat. Rite peracta, neque ex minoris Proſelyti, poſtquam ætatem compleverat, diſſenſu, ut mox dicetur, irrita habita eſt. Nunquam iterabatur, ne quidem in poſteris. Adeo ut plane de uno lavacro etiam apud Judæos, dum de eo, quod initiationis erat, loquimur, fuerit definitum. Nec ſi Proſelytus ætate major initiatus, ut apoſtata, Judaiſmo renuntiaſſet, unquam iterandus erat ei baptiſmus. Atque hoc demùm erat, προσήλυτον ποιεῖν *Proſelytum facere,*

[m] *Maimonides halach.* Theſuba *ca.* 1.

[n] Shulcan Aruch *lib.* Iore Dea *c.* 268. *§.* 2.

[o] *Lib. de Baptiſmo cap.* 15.

[p] *Petrus Bleſenſis adverſ. Perfidiā Iudaorum. cap.* 26.

Digitized by Google

facere, quæ locutionis formula in Evangelio [q]. Ut Gentiles Majores ad hunc modum ex animi ſui ſententia Proſelyti fiebant, ita Minores (maſculi ante annum decimum tertium præter diem unicum, fœminæ ante duodecimũ & diem inſuper expletum) ex ſententia ſive Patris ſive fori, cui ſuberant, in Judaiſmum pariter cooptati. Atque actus tàm forenſis, quàm paternus aſſenſum eorum, tum in Circumciſione [r] & Baptiſmo, tum in Sacrificio offerendo, quod ſequebatur, ſupplebat. Nempè [ſ] גר קטן מטבילין אותו על דעת בית דין שזכות הוא לו *Proſelytum minorem baptizabant ex ſententia Fori, quia in commodum ejus res ceſſit*. Nimirùm quod in minoris commodum cedebat, quoniam ipſe לאו בר דיעה הוא *Filius aſſenſus non erat*, ſeu *ritè aſſentire nequibat*, id ita ex Fori ſententia, quæ aſſenſus minoris vicem obtinuit, perficiendum. Idem de Fatuo [t] Jus. Si verò Minor, ſimulac ætatem compleverat, Judaiſmo renuntiaſſet, nec eum omninò, poſtquam major erat, fuiſſet amplexus, ita dein evanuit [u], quicquid acceſſerat per initiamenta, quibus ex aſſenſu ſive paterno ſive forenſi cooptatus eſt, ut in Gentilis planè conditionem rediret. Nominantur Proſelyti hujuſmodi juſti in ſacris literis [x] non rarò גרים הגרים בתוככם *προσήλυτοι προσκείμενοι ὑμῖν Proſelyti vobis adjecti*, ſeu *juris veſtri participes*, ut Helleniſtæ qui in eundem ſenſum idem aliter ſubinde reddunt. Item גר אשר בשעריך *Proſelytus* ſeu *advena, qui in portis tuis* hujuſmodi Proſelytum interdum, ut in Decalogo, denotat. Alias habent [y] ejuſmodi deſignationes. Interdum etiam ſimpliciter גרים dicuntur ſeu *advenæ*, ex re, circa quam verſatur nomen, diſcriminati ab illis, qui Proſelyti domicilii erant, de quibus infra. Unde fit, ut, quoties ſimplex nomen גר ſeu *Proſelyti* in lege ſacra aliqua ſimul occurrit cum nomine אזרח *indigena*, neque objectum ipſum legis omnium hominum aliàs commune eſt ſeu Naturale, non magis indigenam pro Ebræo ſeu Iſraelita originario ſumant, quàm Proſelytum pro Proſelyto tantùm Juſto, ſed quod idem eſt pro בן ברית *filio federis*. Legis verba ſunt: *Et omnis* [z] *anima, quæ comederit cadaver aut raptũ à beſtia* (באזרח ובגר) *ſive indigena fuerit, ſive peregrinus, lavabit veſtimenta ſua &c.* Ibi in cõmentariis priſcis [a], וכל נפש יכול אף הגוי ת"ל גר אי גר יכול אף גר

תושב

[q] *Matth.* 23. 15.

[r] *Vide* 1. *Maccab.* 2. 46.

[ſ] *Gemar. Babylon. ad tit.* Cethuboth *cap.* 1. *fol.* 11. *a & Gloſſ. Ibidem. Maimonid. halach* Iſuri bia *cap.* 13. Shulcan Aruch Iore Dea *ca.* 268. §. 7. & 8

[t] Shulcan Aruch *lib.* Iore Dea *cap.* 267 §. 6.

[u] *Idem. ib. c.* 268. §. 7. & 8 & *Maimonid. Halach.* Melakim *c.* 10.

[x] *Levitic.* 16. 29. 17. 8. 25. 6. *Exod.* 12. 49. *Num.* 15. 13. *&c. & videſis gloſſ. Iarchi ad Levit.* 24. 10.

[y] *Videſis R. David Kimchi in Ioſua cap.* 8 35.

[z] *Levitic* 17. *penult.*

[a] Sepher Siphra *col.* 171. & Peſiktha Zotertha *fol.* 23. *col.* 2.

Digitized by Google

תושב ת"ל אזרח מה אזרח בן בריה אף גר בן ברית *Et omnis anima; quibus verbis comprehendi forſan videatur etiam Gentilis. Sed animadvertendus eſt Proſelyti nominis heic uſus. Quid Proſelytus? Eo nomine venire videatur etiam forſan Proſelytus domicilii. Sed animadverte indigenæ nomen conjungi. Quid autem eo in loco indigena? Certè filius federis. Vnde & Proſelytus ibi eſt filius federis.* Scriptoribus etiam Chriſtianis Proſelyti Juſti *Γειώρας οἱ ἐπίμικτοι Proſelyti immiſti* interdum nuncupantur, ut habetur apud Eùſebium [b], alios. Sed verò nomen quidem Proſelyti Juſti tribuunt interdum nonnullis, ad quorum initiamenta juxta rationes memoratas ritus jam dicti omnes attinere nequibant. Nam & Abraham ipſe, quocum primò circumciſionis fœdus initum eſt, ita comperio [c], appellatum. Poſtquam autem rationes, quas de Baptiſmi & Oblationis initiis afferunt, natæ ſunt, Primus, quantum obſervavi, qui in Proſelytis Juſtitiæ nomine memoratur, eſt Jethro Moſis ſocer. In *Semoth Rabba* [d] legitur eum dictum fuiſſe Jether (& polyonymum fuiſſe certò ſcimus) כשהוא גוי שנ׳ וישב אל יתר חותנו ומשנתגייר הוסף לו אות אחת כשם שעשה לאברהם ונקרא יתרו *Dum Gentilis* ſeu *Paganus fuit, juxta illud quod in ſacro* [e] *habetur ſermone; & reverſus eſt ad Iether ſocerum ſuum. Simulac autem factus eſt Proſelytus, litera unica adjecta eſt illi, uti & olim Abrahæ, & vocatus eſt Iethro.* Proſelytum item eum factum ait Gemara [f] Babylonia. Et in tabulis apud Judæos genealogicis ſub Chriſti tempora fuêre, quæ ſtemmata Proſelytorum [g] *τῶν ἀπ' Αἰγύπτου συνεκπεσόντων ἐπιμίκτων Qui ex Aegypto, patriis renuntiantes inſtitutis commiſcebantur* cum Iſraelitis. Quin Ægyptium illum בתוך בני ישראל *Inter filios Iſrael* [h], blaſphemi patrem, Proſelytum fuiſſe vult Jarchius. Nam ad vocabula ea is; מלמד שנתגייר *Inde diſcendum eſt, eum Proſelytum factum eſſe*: Quod tamen pro argumento neceſſario capi nolunt alii [i]. Sed & quamplurimos factos eſſe Proſelytos Moſis tempore memorat Philo [k], uti & D. Ambroſius, qui *fæneravit*, inquit [l], *Moyſes Gentibus, qui Proſelytos acquiſivit*. Obſervant etiam ad illud Joſuæ [m] de Rahaba patreque ejus ac matre, *poſitos fuiſſe extra caſtra Iſraelitarum*, ibi poſitos eſſe & relictos [n] עד שיתגיירו וישובו לדת ישראל ואחר

[b] *Eccleſ. hiſt. lib. 1. c. 7.*
[c] Machzor *part. 1. fol. 150. b & 175.*
[d] *Paraſh. 27.*
[e] *Exod. 4. 18.*
[f] *Addit. Ze*bachim *cap. 14. fol. 116. a*
[g] *Euſeb. Hiſt. Eccleſ. 1. cap. 7.*
[h] *Levitic. 24. 10.*
[i] *Nachmanides in Pi*ruſh Tora *fol. 213. b*
[k] *Lib. 1. de Monarchia.*
[l] *Lib. de Tobia cap. 19.*
[m] *cap. 6. 23.*
[n] *R. David Kimchi ad dict. locum.*

ואהר שנתגיירו ישובו בתוך ישראל כמו שאמר ותשב בקרב ישראל עד היום הזה *Vſque dum Proſelyti fierent & Iudaiſmum ſuſciperent. Proſelyti autem facti ſedes habuêre inter Iſraelitas, juxta illud, & habitavit inter Iſraelitas uſque in diem hodiernum.* De Rutha Moabitide item proſelyta facta luculentum eſt in paraphraſi ejuſdem hiſtoriolæ ſacræ Chaldaica [o] (cui heic Magiſtri concordes) teſtimonium. Et de Nabuzardane, aliis in Gemara [p] Babylonia. De ſequentibus ſeculis plura ſuis in locis obiter dicentur. Legitur autem in Gemara Babylonia [q] לא קבלו גרים לא בימי דוד ולא בימי שלמה *In more poſitum non erat proſelytos admittere ſeu recipere aut Davidis tempore aut Salomonis.* Quod à clariſſimi nominis Magiſtris [r] ad hunc modum explicatur. Proſelyti hujuſmodi nomine initiari debuit nemo, qui ſive honoris, ſive opum, ſive timoris aliâve id genus causâ in Judaiſmum voluit tranſire. Et כל inquit Maimonides החוזר מן הגוים בשביל דבר מהבלי העולם אינו מגירי צרק *Quiſquis è gentiliſmo tranſit ob vanitatem ſeculi, inter proſelytos Iuſtitiæ non eſt connumerandus.* Mutationem vitæ & religionis hujuſmodi inire debuit מאהבה ומלב שלם *Ex amore ſyncero & integro corde ac animo.* Id quod ſatis credebatur fieri, quoties amoris ejuſmodi indicia in ipſis initiamentis juxta ſuperiùs dicta manifeſtò haberentur. Timoris autem causâ complures è Gentibus, ait ille, Davidis tẽpore, uti & causâ honoris atque opulentiæ, quam in regno florentiſſimo futuram ſpe devoraſſent, tempore Salomonis, à Triumviris quidem, ſive ex compromiſſo, ſive ex autoritate principali conſtitutis ita initiatos fuiſſe, ut nec Circumciſio, nec Baptiſmus, nec Oblatio quidem deeſſet. Attamen, aut amoris animique erga Judaiſmum ſynceri profeſſionem tunc non præceſſiſſe, aut de ejuſdem ſimulatione fuiſſe meritiſſimò præſumendum. Ubi enim ea præceſſerat, nec de ſimulatione erat præſumendum, initiatio undiquaque, peractis, quos diximus, ritibus, legitima erat. At verò ſi aut non præceſſerat, aut de ſimulatione præſumebatur, tametſi ex ipſis ſolùm ritibus illis, hoc nomine nunquam iterandis, velut ex opere, ut loquimur in Scholis, operato fieret quidem quis Proſelytus Juſtus adeoque inde ſic eſſet indigetandus & יצא מכלל הגוים *Ex Gentium univerſitate eximetur,*

[o] *Cap.* 1. & 2.

[p] *Ad tit. Sanhedrin c.* 10. *fol.* 96. *b* &

Vide I Cochii Excerpt. p. 339.

[q] *Ad tit.* Iabimoth. *fol.* 76. *a.*

[r] *Maimonid. halach.* Iſuri bia *cap.* 13.

retur,nihilominùs publicè non admittebatur, antequam ex ſententia fori ſive ſupremi quod Synedrium erat LXXI- virûm ſive XXIII-viralis Synedrii,cui ſuberat,conſtaret de Juſtitia ejus,id eſt,aut nomen eum Judaiſmo ultrò atque ejuſdem ſolùm ob amorem dediſſe, aut jam initiatum Judaicam religionem libenter amplecti liqueret. Unde & Maimonides, גר שלא בדקו אחריו או שלא הודיעוהו המצות ועונשין ומל וטבל בפני ג׳ הדיוטות הרי זה גר אפילו נודע שבשביל דבר הוא מתגייר הואיל ומל וטבל יצא מכלל הגוים וחוששין לו עד שיתבאר צדקתו *Ubi in Proſelyto initiando de animo ejus ſolicitiùs non inquiritur,nec præcepta vel pœnæ ei explicantur, ſed nihilominus adhibetur Circumciſio & Baptiſmus coram Triumviris è vulgo adſcitis, is quidem proſelytus eſt, idque tametſi manifeſtum fuerit eum in Iudaiſmum tranſiſſe lucri ſeu aliâ ejuſmodi causâ. Quoniam enim circumciſus eſt & baptizatus, eximitur ex univerſitate Gentium, ſed diligentiùs eum obſervant,nec publicè agnoſcunt, antequam de Iuſtitia ejus ſatis conſtet.* Quin ſi in Gentium idolatriam relaberetur,habebatur כישראל משומד *veluti Iſraelites apoſtata*, & non ut Gentilis. Jam verò quod ad illud attinet de proſelytis tempore Davidis & Salomonis non receptis, adjiciunt, in foro, id eſt, autoritate publicâ, tunc quales diximus initiatos, non quidem receptos fuiſſe, antequam de Juſtitia eorum conſtaret, nec tamen rejectos causâ jam memoratâ. Verba Maimonidis; לא קיבלו בית דין גרים כל ימי דוד ושלמה *Non recipiebat forum Proſelytos toto tempore Davidis & Solomonis*. Ceterùm inquit, היו גרים הרבה מתגיירים בימי דוד ושלמה בפני הדיוטות והיו בית דין הגדול חוששין להם לא דוחין אותן אחר שטבלו מכל מקום ולא מקריבין אותן עד שתראה אחריתם *Complures fuêre Proſelyti initiati tempore Davidis & Salomonis à privatis* (ſcilicet triumviris ſive ex compromiſſo ſive ex autoritate Principali, non autem forenſi ſeu ordinariâ, conſtitutis) *ſed Synedrium Magnum* (cujus imperio ſuberant cetera, quæ fuêre) *hos ita voluit obſervatos exploratoſque, ut nec eos rejiceret, quoniam baptizati utcunque fuerant, nec intereà eos publicè vellet admitti, uſque dum inſequentis vitæ ratio ſatis eam in rem innoteſceret.* Cum verò tunc initiatorum aut nullus aut quam pauciſſimi priſtina ita exuerent

rent vitæ inſtituta, ut reverà Judaiſmum amplecti viderentur, ideò nec publicè in Proſelytorum cenſum admiſſi ſunt, nec ſive juris Iſraëlitici, ut videtur, prærogativis, quatenus earum alias participes fuêre, uti, ſive idem violare permiſſi. Atque ex ejuſmodi Proſelytorum juſtitiæ, ſive Admiſſione, ſive Rejectione pro eorum, qui rebus præerant, arbitrio, intelligendum eſt reſcriptum Theodoſii, Arcadii & Honorii AAA. ad Tatianum præfectum prætorio, de quibuſdam, qui illis etiam in ſeculis, (quibus ita floruêre Judæorum in Oriente res, utcunque afflictæ majorum fuiſſent, ut poſt excidium Templi nunquam clariùs) autoritate judicum recepti ſunt in ſectam Judaicam, reclamantibus legis eorum primatibus. Verba ſunt[f], *Iudæorum querelæ quoſdam autoritate judicum recipi in ſectam ſuam, reclamantibus legis ſuæ primatibus, adſeverant, quos ipſi judicio ſuo ac voluntate projiciunt: quam omninò ſubmoveri jubemus injuriam, nec eorum in ea ſuperſtitione ſedulus cœtus, aut per vim judicum, aut reſcripti ſubreptione invitis primatibus ſuis, quos virorum clariſſimorum & inluſtrium patriarcharum arbitrio manifeſtum eſt habere ſuam de religione ſententiam, opem reconciliationis mereantur indebitæ. Dat. xv. Kal. Maii Conſtantinop. Arcadio A.* II. *& Rufino Coſſ.* Et hac de re plura libro quinto, ubi de Salomonis uxoribus aliiſque ex Gentilibus ſumtis agitur. Certè & tempore Mordecai in Suſis complures Proſelytos hujuſmodi timoris causâ factos docet Scriptura. Verba ſunt[t], ורבים מעמי הארץ מתיהדים כי נפל פחד היהודים עליהם *Et multi ex populis terræ facti ſunt Iudæi, quoniam pavor Iudæorum ſuper eos.* Quo de loco vide plura capite inferiùs quarto. Exemplum etiam habetur illuſtre de tota Idumæorum Gente, quæ patriæ retinendæ causâ ex edicto Joannis Hyrcani in Judaiſmum tranſierunt. Nam circumcidi, utpote ex Abrahæ poſteris, anteà[u] ſoliti avitum illum morem exuerant. Cum ſubegerat ſcilicet Hyrcanus Idumæos, ἐπέτρεψεν αὐτοῖς (ſic Joſephus[x]) μένειν ἐν τῇ χώρᾳ εἰ περιτέμνοιντο τὰ αἰδοῖα καὶ τοῖς ἰουδαίοις νόμοις χρῆσθαι θέλοιεν. Οἱ δὲ πόθῳ τῆς πατρίας γῆς καὶ τὴν περιτομὴν καὶ τὴν ἄλλην τοῦ βίου δίαιταν ὑπέμειναν τὴν αὐτὴν ἰουδαίοις ποιήσασθαι. κἀκείνοις αὐτοῖς χρόνος ὑπῆρχεν, ὥστε εἶναι τὸ λοιπὸν ἰουδαίους, *Edixit manſuros illos in patria, ſi circumcidi,*

[f] *Cod. Theodoſ. lib. 16 tit. 8. l. 8.*

[t] *Eſter.* 8.17.

[u] *Vide Hierem. cap. 9. ult. & ibi D. Hieronymũ, Lutherum lib. de Iudæis & eorum mendaciis. Hugon. Grotium de Iure belli ac pacis lib. 1. cap. 1. §. 16. &c.*

[x] *Orig. num lib. 13. cap. 17.*

& legibus Iudaicis uti vellent. Illi autem amore Patriæ ducti & circumciſionem & reliquam juxta Iudaicos ritus vivendi formulam admiſerunt. Atque eo tempore eis contigit, ut deinceps Iudæi eſſent. Inde etiam Straboni [y], Stephano [z], Ammonio [a] inter Judæos cenſiti Idumæi. Sed & Ammonius diſertè ait; eos coactos eſſe in Judaiſmum tranſire. Affirmant etiam inter Talmudicos aliqui, Neronem Cæſarem [b], & Antoninum Pium [c] Proſelytos eſſe factos, qua de re non diſputo. Certè memorat Dio Caſſius [d] cum Judæis tempore Hadriani complures alias Gentes lucri cupiditate conjungi & tumultuari, ac fere ob eam cauſam omnem orbem terrarum commoveri. Quod de Proſelytis Juſtitiæ, ſi non de Chriſtianis, dictum. Nam aliorum illo in ſeculo conſuetudinem, quà fieri potuit, non admiſère Judæi, ut fuſius oſtenditur infrà capite quinto. Jam accedat heic mos Ebræorum etiam recentiorum Proſelytos, juxta traditiones majorum, admittendi, quemadmodum à Ludovico Mutinenſi, Rabbino Veneto, deſcribitur. *Si alcune*, ſic ille [e] *voleſſe farſi Hebræo, primo ſono tenuti tre Rabbini, o perſone di autoritá interrogarlo ſottelmente, che coſa lo move a far queſta riſſolutione, e intender bene ſe foſſe a qualche fine mondano, che devono licentiarlo, e por proteſtarle con notificarle che la legge Moſaica é ſtrettiſſima e che gl' Hebræi al præſente ſono abietti è vili & eſortarlo che meglio ſarebbe ch' egli ſe ne ſtaſſe nel ſtato che ſi trova. Stando ſaldo a queſto eſame, e proteſto, ſi circoncide, e come e ſano ſi bagna tutto in acqua, ſempre alla præſentia di quelli tre predetti, e reſta con ció Hebræo come gli altri.* Et de Proſelytis Juſtis, ſeu Juſtitiæ dici ſolitis, id eſt, Gentilibus conditionis Liberæ Judaiſmo initiandis hactenus.

[y] *Gregor. lib.* 16.
[z] *In Ἰουδαῖοι*
[a] *Lib de Differ. Verborũ.*
[b] *Viaeſis Gemar. Babylon ad tit.* Gittin *cap.* 5. 56. *a* Sepher Iuchas *in fol.* 41. *a* Tzemach David *part.* 2. *fol.* 24. *a.* *Gemar. Hieroſolymitana ad tit.* Megitta *cap.* 3. *fol.* 74. *col.* 1. *hal.* 2. & *ad tit.* Sanhedrin *cap. penult. fol.* 29. *col.* 3. *hal.* 6.
[d] *Hiſtor.* 69.
[e] *Hiſtoria de gli riti Hebraici, part.* 5. *cap.* 2.

Cap. III.

De Servis & Libertinis *è Gentilibus* Judaiſmo *initiandis. De* Proſelytis Domicilii *ſeu Gentilibus tum Servis tum Liberis*, quibus *citra Iudaiſmi profeſſionem* ſedes in Ebræorum ditione permiſſæ, *ritè admittendis. Admiſſio ejuſmodi ſolennis* poſt captivitatem Babylonicam, *ſeu poſtquam ſui juris ſatis eſſe deſierant Ebræi, non in uſu. Alii poſtmodùm* inſtar *ejuſmodi* Proſelytorum *Ebræis in ſolo Iſraelitico, præter Gentiles idololatras, permiſſi.*

De:

Digitized by Google

DE Servis initiatis Judaiſmo proximè dicendum. Ii fuêre ex Gentilibus emtitii, aliâve ex causâ ejuſmodi adquiſiti, aut ex ancillis domini nondum in Judaiſmum cooptatis domi nati. Quemadmodum verò à Parentibus ingenuis Filii, ita à Dominis Servi ejuſmodi circumcidi debebant. Atque ut filius à patre, ita ſervus, qualem diximus, domi natus, die octavo; adquiſitus, ſi minor, ſimulac adquirebatur. Ejuſmodi officio ſi deeſſet, ſive Pater, ſive Dominus, ex ſententia forenſi [f] res erat peragenda. Servus ejuſmodi Major, quamprimùm ipſe Judaiſmo nomen dare voluit, nec antè, circumcidebatur. Sed uterque modo, qualem diximus, erat Baptiſmo item ſuſcipiendus, & oblatio ut in Proſelytis Juſtitiæ initiandis ſequebatur. Ceterùm niſi libertate in ipſo actu baptiſmi donandus eſſet, disertis verbis baptizabatur לשם עבדות *Nomine ſervitutis retentæ*. Domino heic cavendum erat, ne ſervus major in præſentia ejus [g] Baptiſmo ſuſceptus profiteretur Triumviris שטיבל בפניהם לשם בן חורין או לשם גירות *Se baptizari coram illis nomine* ſeu *in nomen Ingenui liberive, aut nomine Iuris Proſelyti*, id eſt, ut libertatem ſeu integrum Proſelyti Juſti jus ſibi nanciſceretur, atque ita ex aquis liberè aſcenderet. Sic enim תיגמר גרותו יצא לחירות *liber fiebat*, ſeu *in libertinitatem tráſibat*, & *integer reddebatur Proſelytiſmus ejus*; adhibito interdum, ex ſententia forenſi quæ abnuētem dominum coerceret, גט שחרור ſeu *manumiſſionis libello*, qui ſemper libertati plenè adquirendæ neceſſarius. Qua de re uti etiam de Perſonarum dominio, plura libro Sexto. Ex more igitur, dominus eum ſupernè inclinans in aquis cohibuit, nec aſcendere ſivit, uſque dum verbis ſive domini ſive ipſius diſertis Baptiſmum nomine ſervitutis retentæ fieri pronuntiaretur. Servi Circumciſioni Benedictio etiam acceſſit [h], qualis Proſelytorum Juſtitiæ ſuperiùs oſtenſa; ſi nempè Proſelytorum in ea nomen in Servorum mutaretur. Baptizatus item benedicendus [i] erat. Sed alii volunt à domino, niſi in ipſo baptiſmi actu manumitteretur, non ab ipſo, uti à Proſelyto, benedictionem adhibendam. Libertini fuêre, qui ſive in ipſo baptiſmi, quem diximus, actu, ſive poſtmodùm libertate à Dominis donati. Si in ipſo baptiſmi actu, quomodo id fie-

[f] *Gemar. Babylon. ad tit.* Iabimoth *cap.* 4. *fol.* 47. & 48. *Maimonid. halach.* Iſuri bia *cap.* 13. & *halach.* Milla *c.* 1. *Moſes Mikorza Prac. Negat.* 116. Shulcan Aruch *lib.* Iore Dea *c.* 267.

[g] *Dict. Gemara fol.* 46. a *Maimonid. halach. ead. cap.* 14. & *halac.* Aibdim *cap.* 8.

[h] *Maimonid. Halach.* Milla *cap.* 3. §. 4. Shulcan Aruch *lib.* Iore Dea *cap.* 267. §. 12.

[i] *Vide* Magid Miſna *ad Maimonid. Halach* Iſuri Bia *cap.* 13. *fol.* 337. *a.*

Digitized by Google

ret ex jam dictis liquet. Si poſteà, alius acceſſit baptiſmus לשם חירות *Nomine libertinitatis*, iſque coram Triumviris, ut prior. Sed juxta nonnullos, ex jure ſeu moribus receptis haud ita neceſſarius erat hic ad libertinitatem baptiſmus ſecundus. Utcunque, nova Judaiſmi profeſſione in baptiſmo ejuſmodi opus non erat. Sexus heic diſcrimen non aliud atque in Proſelytis Juſtitiæ initiandis; de quibus capite ſuperiore. Minorem ſeu Infantem è Gentibus captum aut fortè repertum, Iſraelitæ, qui poſſideret, integrum erat, ſive in Ingenuitatem, ſive in Servitutem, ſive in Libertinitatem baptizare. Maimonides[k]; ישראל שתקף בגוי קטן או מצא תינוק גוי והטבילו לשם גר הרי זה גר לשם עבד הרי זה עבד לשם בן חורין הרי זה בן חורין *Si Iſraelita ceperit Gentilem minorem, aut infantem è Gentilibus repererit, eumque baptizari fecerit in nomen Proſelyti, is Proſelytus ſit* (Juſtitiæ,) *ſi in nomen Servi, Servus eſt, ſi in nomen Libertini, Libertinus.* Servus autem major, qui initiamenta hæc ſeu Judaiſmum renueret, Gentilibus retrò vendendus[l] erat, ſi modo per annum integrum, à domino ſæpius iteratâ ut ſuſciperet Judaiſmum monitione, contumax perſiſteret. Ita nihilominùs ut, ſi eâ conditione primò expreſſim adjectâ emtus eſſet, ut circumciſionis expers ſerviret eo ſolùm initiatus modo, quo Gentiles, quibus ſedes ritè in ditione Iſraelitica citra aliquam Judaiſmi profeſſionem permiſſæ, tunc ſic initiatus apud Iſraelitas ſervire permitteretur. Ceterùm ſi ejuſmodi etiam detrectaret initiationem, veluti ne tantillùm lucè dignus, morte erat damnandus. Quod verò ad Secundum heic genus Perſonarum ſeu Gentiles illos demùm attinet, quibus ſedes & habitatio in ditione Iſraelitica citra Judaiſmi profeſſionem permiſſa eſt; eorum ratio habenda eſt duplex. Aut tempore, quo floruit ſuique prorſus juris manſit Ebræorum ſtatus, veluti ſub Davide, Salomone & ſi quæ ſunt alia id genus tempora; aut tempore rerum eorum acciſarum imperiique admodum imminuti, ut ſub Romanis, aliiſque etiam ante ſeculis. Tempore priori, permiſſæ ſunt in ditione Iſraelitica ſedes iis tantum, qui Juris Noachidarum ſeu Naturalis, quod ſupra & in ſequentibus fuſius indicatur, ejuſque capitum ſeptem, ſecundum Ebræorum mentem, obſervationi nomina dederant, גרים תושבים *Adve-*

[k] *Halach* Aibdim *cap.* 8.

[l] *Gemar. Babylon. tit.* Iabimoth *cap.* 4. *fol.* 48. *b Maimonid. halach.* Milla *cap.* 1. § 6. & *halach.* Iſuri bia *cap* 14.

Advenæ ſeu *Proſelyti inhabitantes* ſeu *Proſelyti domicilii* ſeu *inquilini*, dici ſoliti. Gentili enim Idololatræ, ſeu qui ſeptem illius Juris præceptis nomen non dederat, ſedes & domicilium in ditione ſua, dum juris planè ſui erant, negabant. Quin in ſolo Iſraelitico [m] ne hoſpitio quidem volebant excipi. De Proſelyto autem hujuſmodi, juxta doctrinam Talmudicam, Maimonides [n]; אי זה הוא גר תושב זה גוי שקיבל עליו שלא יעבוד עבידה זרה עם שאר המצות שנצטוו בני נח ולא מל ולא טבל הרי זה מקבלין אותו והוא מהסידי אומות עולם ולמה נקרא שמו תושב לפי שמותר לנו להושיב בינינו בארץ ישראל *Qualiſnam eſt is, quem Proſelytum domicilii* ſeu *inhabitãtem vocamus?* (Ut ſcilicet à Proſelyto Juſtitiæ diſcriminetur.) *Is Gentilis erat, qui in ſe ſuſceperat à cultu extraneo abſtinere, ac cetera obſervare, quæ in Noachidarum ſeu omnium hominum communi Iure continentur. Nec circumcidebatur ille, nec baptizabatur; ſed admittebant eum veluti unum ex piis è Gentibus mundi. Ideo autem nuncupatur Inhabitans* ſeu *Inquilinus, quoniam licuit nobis ei ſedes inter nos aſſignare in territorio Iſraelitico.* Alii tantundem. Hinc Judæus qui nuperrimè ſcripſit [o] גר תושב *Proſelytum domicilii*, ſeu qui ſeptem, quæ tractamus, præcepta in ſe receperat, vocat *Peregrino moradiſo que podia morar con Iſrael*, id eſt, *Peregrinum* (ut ipſe vertit) *habitantem, quia in Iſraele morari poterat.* Quin Maimonides vult nec tranſitum quidem per ditiones Iſraeliticas Gentili ex jure permiſſum olim quoties florebat & ſui planè juris erat Ebræorum statu, niſi is ſimili profeſſione cultui extraneo renuntians cetera etiam Præcepta juris Noachidarum ſeptem in ſe reciperet. Poſtquam enim de vulgaribus commerciorum aliquot officiorumque generibus inter Iſraelitas & Gentiles, qui hactenus cultui extraneo non renuntiaverant, ſeculis recentioribus permiſſis egerat, ſubdit [p] אין כל הדברים האלו אמורים אלא בזמן שגלו ישראל לבין האומות או שיד הגוים תקיפה על ישראל אבל בזמן שיד ישראל תקיפה על אומות העולם אסור לנו להניח גוי עובד ע״ז בינינו אפילו יושב ישיבת עראי או עובר ממקום למקום בסחורה ליעבור בארצנו עד שיקבל עליו שבע מצות שנצטוו בני נח שנ׳ לא ישבו בארצך אפי׳ לפי שעה ואם קבל עליו ז׳ מצות הרי זה גר תושב *Hæc autem intelligenda ſunt tantùm de tempore,*

[m] *Miſna & Gemar. Babylon. ad tit.* Aboda Zara *cap. 1. fol. 21. Moſes Mikotzi præcept. Negat. 41. & videſis Hugonem Grotium de Iure Belli l. 1. cap. 1. §. 16.*

[n] *Halach.* Iſuribia *cap. 14. Gemar. Babylon. ad tit.* Aboda Zara *cap. 5 fol. 64. b*

[o] *Manaſſeh Ben Iſrael in Conciliatore, ad Deuter. q. 136. Hiſpanicè, 2. Latinè.*

[p] *Halach.* Aboda Zara *cap. 10.*

Digitized by Google

tempore, quo aut exulabant inter Gentiles Iſraelitæ, aut quo Gentiles ipſis prævalebant. Ceterùm quoties Iſraelitæ prævalebant Gentibus mundi,(id eſt,ſui omninò Juris fuere)*illicitum erat nobis permittere, apud nos Gentilem idololatram, ne quidem ex accidenti illic agentem,*(veluti Ægyptios,Phœnicios,Tyrioſque operarios ad Salomonem Regem à regibus ſuis in templi ædificationē [q] miſſos)*aut mercaturæ gratiâ à loco ad locum tranſeuntem. Ne quidem per Terram noſtram ei tranſeundum erat,niſi in ſe receperat ſeptem præcepta,quæ Noachidis ſunt imperata;ſecundum id quod dicitur**, *nec habitabunt* aut *manebunt in terra tua,ne quidem ullam ob rationem.Si verò præcepta illa ſeptem ſe obſervaturum profiteretur,Proſelytus deinceps domicilii erat.* Alibi etiam idem [r] כל גוי שלא קבל מצות שנצטוו בני נח הורגין אותו אם ישבו תחת ידינו *Gentilis quilibet, qui non in ſe receperat ſeptem præcepta Noachidis imperata, ultimo ſupplicio afficiendus erat,ſi in ditione noſtra commoraretur.* Sed quod de tranſeuntibus habet,non admittunt alii [ſ], verba quæ affert ſacra de domicilio tantùm coque populorum ſeptem, quos diſertè exſcindi juſſit Numen, intelligentes. Sed vir eruditiſſimus atque in literis hiſce verſatus Petrus Cunæus,*Septem,* inquit [t], *præcepta quæ Talmudici data eſſe filiis Noachi aiunt,Iuſtitiæ regulas quaſdam continebant, quibus carere hominum vita nequibat. Quare vis eorum tam latè ad omnes pertinuit, ut qui neſcirent ea, hos interficere in bello atque ex hominum communione tollere juſſi ſint Iſraelitæ.* Cæterùm eade re plura inferiùs,ubi de jure belli Ebræis aliiſque Gentibus Imperativo atque Interveniente agitur. Quemadmodum autem Proſelytus Juſtitiæ,Servus,Libertinus,Judaiſmo non ſine Triumviris initiabatur,ut oſtenſum eſt,ita nec Proſelytus hic domicilii. Admittēdus erat ac profeſſio facienda בפני שלשה חברים *Coram* [u] *tribus minimùm ſui generis,* ſeu,*profeſſione hujuſmodi priſtina ſibi conſociatis*, ſi non coram tribus Iſraelitis aliiſve qui Judaiſmo nomen dederant. Neque aliter ſatis intelligere queo verba illa de Triumviris. Mentio Proſelytorum hujuſmodi occurrit in Pentateucho. Sed non ſemper eiſdem verbis. Diſcrimen ex natura rei & circumſtantiis eliciendum. Sed & expreſſim legimus [x] de התושבים הגרים עמכם *Inhabitanti-*

[q] *Eupolemus apud Euſeb. Præpar. Evangelic* 9. c. 30. *Clem. Alexand. Strom.* α

* *Exod.* 23. 33.

[r] *Halach.* Melakim *cap.* 8.

[ſ] *Abraham Ben. David. ad Maimonid. halach.* Aboda Zara *cap.*10.

[t] *De Repub. Hebræor. lib.* 1.*cap.*1. *quem vide lib.*2. *cap.* 19.

[u] *Gemar. Babylon. ad tit.* Aboda Zara *cap.* 5. *fol* 64. *b & Maimonid. halach.* Melakim *c.* 8.

[x] *Levitic.* 25. 45. & 47.

bitantibus ſeu *inquilinis qui Proſelyti ſunt* ſeu *peregrinantur apud vos*; quos Chaldæus vocat תותביא ערליא דדיירין עמכון *Incolas incircumciſos qui ſunt habitantes vobiſcum.* Similiſque alibi [y] apud eum locutio. Quibus verbis proſelyti hi domicilii optimè indicantur. Interdum Proſelytus etiam ejuſmodi magiſtris dicitur כל שקבל עליו שלא לעבוד ע״ז ואוכל נבלות *Quiſquis Cultui Extraneo* ſeu *Idololatriæ renuntiaverit, ita tamen ut is ſit, qui morticinia licitè comederit.* Cultus extranei renuntiatione, utpote quæ in Proſelyti hujuſmodi initiatione res erat primaria, cetera quæ ipſi in ſe recipienda erant ſic complectun[illegible]. Id autem quod de morticiniis ſequitur, ex loco Deuteronomii jam antè indicato ſatis explicatur. Quod verò ad morem illum Gentiles in profeſſionem hanc intra ditionem eorum adigendi attinet; aiunt, tametſi nemo Gentilium Judaïſmo nomen dare erat omninò cogendus, nihilominùs ex juſſu etiam divino à Moſe ſe accepiſſe, mortalium quemlibet apud ipſos degentem profeſſione ad Septem, quæ diximus, præcepta obſervanda adſtringi debuiſſe. Maimonides [z] מי שלא רצה אין כופין אותו לקבל תורה ומצות וכן צוה משה רבינו מפי הגבורה לכוף את כל באי העולם לקבל מצות שנצטוו בני נח וכל מי שלא קבל יהרג *Nolentem non cogebant in ſe ſuſcipere Legem & Præcepta (Moſaica.) At verò juſſit Moſes à Numine ipſo edoctus, ut quemadmodum dictum eſt, quiſque mortalium in ſe ſuſcipere cogeretur Præcepta Noachidis imperata. Et qui id facere nolebat, ultimo ſupplicio erat afficiendus.* Et de Tempore duntaxat quo ſui erant ſatis juris Ebræi, adeò ut nec imperium eorum in Gentiles, qui quoviſmodo advenirent, minueretur, hæc dicta. Id eſt, de tempore potiſſimùm, quod Captivitatem antevertit Babylonicam. Nam & aliqui tunc temporis deſiiſſe morem Proſelytos domicilii ſic admittendi docent. Nimirum אין inquiunt [a] גר תושב נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג *non erat mos Proſelytos domicilii recipere, niſi tempore tantum, quo obſervari ſolebant Iubilæi.* Id eſt, tempore quo eouſque ditionis fuêre omnia in terris illis Iſraeliticæ, ut leges de poſſeſſionibus in Jubilæo reſtituendis atque id genus ceteris vim & effectum, veluti apud Gentem ſummum ſibi imperium occupantem, integrum retinerent. Jubilæorum autem obſervationem ſub

[y] *Deut.* 14. 21.

[z] *Halach.* Melakim *cap.* 8.

[a] *R. Simeon Ben Eliezer in Gem. Babylon. tit.* Erakim *cap.* 7. *fol.* 29. *a. Maimonid. halach.* Iſuri bia *cap.* 14. *& halach* Milla *cap.* 1.

nem ſub captivitatem Babylonicam deſiiſſe ſcribunt[b], unde etiam adjiciunt[c] ſervum, qualem ſuprà diximus, ſi Judaiſmum detrectaret, poſt Jubilæorum ceſſationem non retinendum, quoniam ſcilicet ad præceptorum Noachidarum obſervationis profeſſionem rite quempiam adigendi mos deſierat. Quod verò ad Tempora inſequentia attinet, quo non ſui juris erant Ebræi, ſed rebus fruebantur nimiùm acciſis; tametſi ſolennis, & qui ex ſummo, quo ante gaviſi ſunt, imperio natus eſt, ritus ille Proſelytos domicilii admittendi evanuerat, nihilominùs quos cogere jam nequibant, eorum ambigendum non eſt, quin nonnullos pro re natâ ad hanc profeſſionem interdùm invitarent & hortarentur, eiſque quos viderent eſſe מחסידי אומות העולם *Ex piis è Gentibus mundi*, id eſt, citra Judaiſmum bonis moribus & religione, quali oportuit eſſe Proſelytum domicilii ſolenni ritu admiſſum, imbutos, ſedes in ſolo Judaico permiſſas eſſe non ita illibentèr vellent. *Et cujus regionis homines non contigit*, inquit Joſephus[d], *aliquando apud nos peregrinari?* Egregium hac de re habetur exemplum in fœdere Novo, ubi occurrit[e] *Vir quidam in Cæſarea, nomine Cornelius, Centurio cohortis quæ dicitur Italica; religioſus & timens Deum cum omni domo ſua, faciens eleemoſynas multas plebi & deprecans Deum ſemper, vir Iuſtus, teſtimonium habens ab univerſa gente Iudæorum.* Hunc Gentilem fuiſſe liquet. Nec Italum fuiſſe, etiam & Romanum, dubitant viri docti[f]. Id genus fuit Candaces Eunuchus[g] Hieroſolymis, uti & Theſſalonicæ Ἕλληνες illi σεβόμενοι ſeu *Græci* Gentileſve *Deum colentes*, qualibus non eſt quod dubitemus, quin ſedes ſolo Iſraelitico permiſſas eſſe non illibenter ſeculis illis voluerint Ebræi, cum plane Proſelytorum Domicilii rite admiſſorum inſtar eſſent, utpotè qui ſimpliciorem illam colerent religionem moreſque, quibus Proſelyti ejuſmodi initiari ſoliti.

[b] *Maimonid. halach.* Semita Wejubal. *cap.* 10.
[c] *Idem hal.* Iſuri bia *cap.* 14. *Vide ibi comm. R. Iom Tob.*
[d] *Adverſ. Apion. lib.* 2.
[e] *Act. Apoſt.* 10. 1. & 22.
[f] *Baronius Ann. Chriſti* 41.
[g] *Act.* 8. 27.

Digitized by Google

Cap. IV.

De Effectibus Initiationis & Admiſſionis Proſelytorum Juſtitiæ, *veluti* nominis Judæi adquiſitione, Regeneratione, Juris Judaici participatione, Peregrinitatis retentione *&* conditione Poſterorum; *quæ omnia* Juris Gentium *ſive* Imperativi *ſive* Intervenientis *fuêre.*

INitiationum autem & Admiſſionum, quas capite præcedenti oſtendimus, Effectus duplici ſunt in genere. Alii in Jure, juxta quod deinceps initiatis ac admiſſis poſteriſque ſuis vivendum erat, cernuntur. Alii in ipſa perſonis, tum ipſorum, tum poſterorum inhærente qualitate, ſecundum quam cenſebantur. Qui prioris ſunt generis, ſparſim in ſequentibus pro re nata, maximè quoties de Jure Gentium agitur, ſuum obtinent locum. Unde etiam qui ſecundi ſunt, fuſiùs ſubinde ſic explicantur, Sed in priore genere caput habetur unum heic non prætereundum. Scilicet priſtinæ vitæ conditionem ſeu ſtatum idololatricum ſive Proſelyti ipſius ſive parentum ejus neutiquam probro ei objiciendum. Nimirum legem illam [h] Peregrinum לא תונו *Non moleſtabitis*, ſeu *non vexabitis* ita interpretantur; nec minùs puto, quantum video; ad Proſelytum domicilii, quam ad eum, qui Juſtitiæ erat, volunt attinere. Sed Secundi generis Effectus compendio jam præmittere viſum eſt, ut quoties nomina Proſelyti Juſtitiæ, Libertini, Servi è Gentilibus in Judaiſmum cooptati & Proſelyti domicilii obvia inter legendum habeantur, minùs obſcura ſint ea nec de ſingulari perſonarum qualitate ſatis non liqueat. Quod ad Proſelytum Juſtitiæ attinet; Quinque inprimis conſideranda ſunt heic Effectus ejuſdem Initiationis. Judæi nominis adquiſitio, Regeneratio, Juris Judaici ſeu prærogativæ Iſraeliticæ participatio, Originis atque Peregrinitatis, velut characteris perpetui ac indelebilis Retentio, & Conditio Poſterorum. De Judæi nomine teſtimonium eſt ſanè luculentum, in eo quod capite ſuperius ſecundo affertur tum ex Joſepho de Idumæis Proſelytis factis, tum ex hiſtoria Eſtheris ſacra. Idumæos, poſtquam in ritus Judæorum tranſierant, Judæos fuiſſe ait diſerte Joſephus [i]. Ammonius autem, *ἐκλήθησαν ἰουδαῖοι*, *nominabantur Iudæi.* Et in Eſthere [k] מתיהדים à verbo התיהד quod *Iudæum fieri* de-

[h] *Exod.* 23. 20. *Levitic.* 19. 33. *Ibid.* *Lurch.* & *Gide Paulum Fagium ad locum utrumque.*

[i] *Originum lib.* 13. *cap.* 17.

[k] *Cap.* 8. 17.

notat, uſurpatur pro eo quod eſt in vulgata, *ſectæ eorum, religioni & ceremoniis jungebantur*, ſeu ut apud Helleniſtas *circumciſi Iudaizabant*, id eſt, Proſelyti facti ſunt. Uti etiam diſertè ibi Salomon Jarchius, qui מתיהדים explicat per מתגיירים *Proſelyti fiebant*, quemadmodum & Paraphraſtes Chaldæus. Nomen item Judæi Proſelyto cujuſcunque gentis exteræ acceſſiſſe palàm memorat Dio [l]. Et memini me legiſſe olim in forenſibus temporis Henrici Angliæ Regis tertii tabulis [m], Judæos quamplurimos Norwici puerum Anglicanum, Benedicti Phyſici filium, quem quinquennem circumciderant & proſelytum fecerant, ex ædibus, ubi hoſpitio à muliercula Chriſtiana exceptus eſt, vi rapere voluiſſe, ſæpiùs inclamantes *ipſum eſſe Iudæum ſuum*. Et ſignanter ad hanc rem Joſephus [n], ubi de Proſelytis juſtitiæ ex Moſis mente admittendis verba faciens, cum ait exiſtimaſſe, οὐ τῷ γένει μόνον, ἀλλὰ καὶ τῇ προαιρέσει τοῦ βίου εἶναι τὴν οἰκειότητα, *non ſolùm ex genere* ſeu *ſanguine, verùm etiam ex ſingulari inſtituti vitæ electione naſci cognationem quandam*. Quæ velut in Judæi nomine indicatur. Unde diſtinctio illa Ebræorum ex Ebræis [o] ſeu Judæorum omnino originariorum ab Ebræis ſeu Judæis qui ſive ipſi primò acceſſerunt ad Judaiſmum ſive è Proſelytis Juſtis nati fuerunt. Alia de nomine hoc Proſelytis indito alibi [p] diximus. Sed advertendum, illud tum demùm cœpiſſe Proſelytis Juſtitiæ dari, poſtquam Ebræi, quotquot in terra Iſraelitica reliqui, Judæi generatìm dicti. Nemo enim neſcit antiquitùs gentem Ebræos & Iſraelitas dictam; nec Judæos alios præter Judæ tribules [q], nec Judæam aliam Territorii Iſraelitici partem præter portionem Judæ tribui aſſignatam primò denotaſſe. Quod ſanè quamdiu obtinuit, non eſt cur dubitemus, quin ut poſtea Judæi, ita tunc, ſive Ebræi, ſive Iſraelitæ nomen Proſelyto Juſtitiæ tribueretur. Neque enim diſſimilis tunc erat horum nominum ratio. Quemadmodum autem Tribus decem, poſt ſeceſſionem, nomine Iſraelis & domus Joſeph, ita reliquæ binæ, Juda & Benjamin, Judæ nomine [r] indigetatæ. Etiam & lingua harum Judaica [ſ] dicta. Et poſt Tribuum decem captivitatem, cum aliæ præter binas illas (quibus tamen ex Tribubus, quæ aſportatæ ſunt, non pauci proculdubio ſunt commixti [t]; & de Levitis res eſt mani-

[l] *Hiſt.* 37.

[m] *Placit.* 18. *Hen.* 3. *rot.* 21. *in Arce Londinenſi.*

[n] *AdVerſ. Apion. Lib.* 2.

[o] *Vide Epiſt. ad Philip.* 3. 5. *& ibi commentar. Ad. de I. Druſ. ObſerVat.* 4. *cap.* 20.

[p] *Lib de ſucceſſionibus in bona cap.* 26.

[q] 2 *Reg.* 16. 6. 1 *Sam.* 23. 3.

[r] *Vide* 2 *Regum* 17. 18. *& S. Hieronym. in Oſee cap.* 1. §. & in illa die, *& lib.* 2. *in Eſaiam cap.* 5. §. vinea autem Domini

[ſ] 2 *Reg.* 18. 26. *&* 28.

manifeſtiſſima) in ſolo Iſraelitico non remanebant, dein quicquid gentis ibi ſupererat, ſeu illuc ſubinde revertebatur, Judæi[u] nomen ſive retinebat ſive induebat, adeoque quicquid dein Proſelytorum Juſtitiæ Genti acceſſit eodem appellabatur. D. Hieronymus[x], *Sciſſura decem Tribuum à duabus, populo nomen* (Judæorum) *impoſuit*. Hinc obvium Judæorum nomen in Ezra, Nehemia, Eſthere, Jeremia libris Maccabaicis. Et ut Mordecai Bejaminita inde Judæus[y] nuncupatur, ita ceteri cujuſcunque è Tribu fuerint in reliquiis illis. Poſt binarum autem Tribuum ſeu Judæorum, quos diximus, è captivitate reditum, non ſolùm Judæi inde dicti binarum illarum Tribuum territoriorum ex Ebræis incolæ, verumetiam quotquot Ebræi ſive Tribuum ceterarum, principum indultu, territorio poſſiderent ſive alibi Babylone ſeu loco quovis alio diſpergerentur. Unde etiam Terra ſancta tota Judææ nomen induit. S. Hieronymus, ad illud Iſaiæ[z], *Viſio quam vidit ſuper Iudam & Ieruſalem, Pro Iuda*, inquit, *in quo ſignificantur duæ Tribus, LXX. & Theodotio poſuere Iudæam, quæ totam terram duodecim Tribuum[a] oſtendit.* Joſephus autem, ubi de Eſdra & Nehemia populum reducentæ ad urbem templumque inſtaurandum hortantibus agit[b] καὶ ἰουδαῖοι, ait, πρὸς τὸ ἔργον παρεσκευάζοντο. ἐκλήθησαν δὲ τὸ ὄνομα ἐξ ἧς ἡμέρας ἀνέβησαν ἐκ Βαβυλῶνος, ἀπὸ τῆς ἰούδα φυλῆς, ἧς πρώτης ἐλθούσης εἰς ἐκείνους τοὺς τόπους, αὐτοί τε καὶ ἡ χώρα τῆς προσηγορίας μετελάβοντο, *Et Iudæi ad opus ſe accingebant. Vocabantur autem, hoc nomine, ex illa die, quâ aſcenderunt è Babylone, à Tribu ſcilicet Iuda, quæ cum prima in locos illos pervenerit, tum ipſis tum regioni hujuſmodi appellatio indita eſt.* Nempe à nomine Judæorum (quod tam apud Joſephum, quàm in ſacris literis, binis illis Tribubus & qui eis ex aliis commiſti ſunt ante etiam tribuitur) poſt reditum è captivitate, non modo territorii Tribus Judæ ac Benjamiticæ incolæ, ſed etiam in ceterorum agris ſedes habentes qualeſcunque atque undecunque illuc confluentes Ebræi, ut etiam ipſa Terra promiſſa, denominabantur. Sunt[c] qui à tempore Judæ Maccabæi Judæos dici cœpiſſe ſcripſerunt. Sed hallucinatio eſt manifeſta. Certè invaluit etiam apud Paganos opinio, Iſraelitas omnes Judæos à Judæ partriarchæ non ſolum nomine, ſed

[t] *Videſis Dionyſ. Petavium in Epipha. hæreſ. 78. pag. 333.*
[u] *Vide Petrum Cunæum de Repub Hebræorum lib. 1. cap. 10. Ludovic Capell. ad Act. 26. 7. Conſtantin. L' Empereur. in* Baba Kama *cap. 7. § 7. &c.*
[x] *In Ionam. cap. 1.*
[y] *Eſther 2. 5.*
[z] *Cap. 1.*
[a] *Vide librũ de locis Hebraicis inter D. Hieronymi editum, in verb. Iudæa.*
[b] *Origin. lib. 11. cap. 5. Videſis Iſ. Casaubonum Exercit. 1. Ad Apparatum Annal Baron. §. & 3.*
[c] *S. Ambroſ. in Epiſt. ad Rom. cap. 1. & videſis Petr. Abelardum. Sed & adde S. Ambroſ. lib. 4. de Sacramentis cap. 3.*

& ævo ſic dictos. Juſtinus hiſtoricus [d]; *Populum in decem regna diviſum filiis tradidit, omneſque ex nomine Iudæ, qui poſt diviſionem deceſſerat, Iudæos appellavit, colique ejus memoriam ab omnibus juſſit*. De Jacobo loquitur. Ad ſingularem autem tum vetuſtatem tum dignitatem hujus nominis ſpectant etiam, quæ crebrò apud ſcriptores occurrunt de ſacræ illius prophetiæ, ſeu Jacobi verborum ſenſu; *Non[e] auferetur ſceptrum de Iuda, &c.* Chriſtiani ſcriptores, iique doctiſſimi nec pauci, ea de re paſſim leguntur. Et ſententias etiam Magiſtrorum exhibet Manaſſe Ben Iſrael [f], quem vide. Summa verò eſt, à Juda quidem patriarcha, velut ab ipſa origine, ſumptum eſſe Judæorum nomen [g], quatenus ſcilicet ab eo denominata eſt illuſtrior illa Tribus, quæ Genti poſtmodum nomen dedit. Sed ævo ejus multò, ut dictum eſt, eſſe illud recentius. Tametſi per prolepſin ſubinde etiam Moſis Tempori à ſcriptoribus [h] tribuatur. Quemadmodum autem novum ſic nomen Proſelyto acceſſit, ita etiam Natales planè novi. Adeo ut ſimulac initiabatur, Regeneratus haberetur. Non ſemel Talmudici [i], גר שנתגייר כקטן שנולד דמי, *Proſelytus, ex quo Proſelytus, velut infans, qui recens naſcitur, habetur*, idque perinde acſi ipſe ex nova aliqua matre renaſceretur. Unde evenit, ut nulla dein ei reſtaret priſtina cognatio ſeu ſanguinis relatio, nec fratrem, ſororem, patrem, matrem, liberos antè genitos omninò in ſuis haberet. Nomina hæc, etiamſi naturalia, eſſe deſiere. Quin ſi pater, mater, filius, frater ſimul fierent Proſelyti, nulla prorſus reſtabat cognatio ſeu ſanguinis inter eos relatio. Et pro regula habetur; כל שאר בשר שהיו לו כשהוא גוי אינן שאר בשר *Quiſquis Proſelyto conſanguineus erat, dum fuit Gentilis, conſanguineus plane jam non eſt*. Nempe velut jam primò creatus aut è cœlo lapſus omninò novus homo fiebat conſanguinitate priſtina non minùs ac Gentiliſmo prorſus exutus. Unde nec ex jure ſanguinis priſtini ei ſuccedere quis potuit, ut alibi [k] oſtendimus. Inſtar ferè erat apud Ebræos eorum qui Athenis à peſte convaleſcentes ἀγνόησαν σφᾶς τε αὐτὺς ϗ τὺς ἐπιτηδείυς *Neque ipſi ſe noverunt nec propinquos*, ut ait Thucydides [l]. Habebatur quidem in Jure Attico [m] Regeneratio quædam. Atqui in Cæſareo habetur; quando nempe ſervus non ſolùm manumiſſione fruitur

[d] *Hiſtor.* 36.

[e] *Geneſ. cap.* 49. 10.

[f] *In Conciliatore, ad Gen. quæſt.* 65.

[g] *Epiphanius hæreſ.* 8. *Iuſtin. Martyr. Apolog.* 2. *Euſeb. Præp. Evang. lib.* 7. *c.* 6.

[h] *Euſeb. ibid. cap.* 8. *&c.*

[i] *Gemar. Babylon. ad tit.* Iabimoth *c.* 2. *fol.* 22. *a.* & *cap.* 11 *fol.* 97. *b Maimon. halach.* Iebom We-chalitza *cap.* 1. & Iſuri bia *cap.* 14. *Moſes Mikotzi præc. affirm.* 51. *fol.* 135. *col.* 4. Shulcan Aruch *lib.* Aben haæzer *c.* 157. *ſect.* 3.

[k] *De ſucceſſionibus in bona cap.* 26.

[l] *Lib.* 2. & *Galen. lib. de ſymptom. diff cap.* 3.

[m] *Vide Ioſ. Scalig. in Feſtum, verb.* Poſtliminiū.

fruitur ac Libertinitate, ſed etiam *naturalibus*[n] *reſtituitur in quibus initio omnes homines fuerunt, non in quibus ipſe naſcitur, cum ſervus natus eſſet.* Id eſt, plenâ donatur ingenuitate, adeo ut natales ſimul & mater, quæ ancilla erat, adeoque ipſe, jam pro ingenuis civilitèr habeantur. Atque ita ingenuitate donare, dicitur in Novellis[o], Regenerare. Sed in regeneratione hujuſmodi natalium regenerati conditio tantùm ex autoritate principali mutata eſt. Proſelytus verò Juſtitiæ ſic regenerabatur, ut nec pro antea omninò nato deinceps ſumeretur. Hinc erat quod cũ Nicodemus mirabatur Jeſum Chriſtum dixiſſe, *Oportet vos naſci denuò*[p], inſtaretque quæritans, *Quomodo poſſunt hæc fieri, reſpondit Ieſus & dixit ei,* Tu es διδάσκαλος Ισραήλ, *Magiſter Iſraelis*, ſeu *Magiſter in Iſrael*, ut vulgata, *& hæc ignoras?* Etenim Regenerationis notio (tametſi de eâ quæ Spiritu fit, non ſolum aquâ, loqueretur Chriſtus) in Ebræorum de Proſelytis Juſtitiæ initiandis diſciplina ac moribus, quos mirum eſt Nicodemum non agnoviſſe, erat minimè obſcura. Sed ea de re & quæ conſequuntur plura libro quinto, ubi de Proſelytorum, Libertinorum, aliorum conjugiis agimus. Heic tantùm adjicimus, ſtupendam, quæ jam memorata eſt, regenerationem doctrinæ cuidam de animabus Proſelytorum in reconditiori eorum philoſophia repertæ adeo eſſe conſonam, ut ex hac illam de novis planè natalibus aut ex illa hanc ortam eſſe ſive pendere non immeritò forſan ſuſpicandum. Nimirum animas, aiunt Cabaliſtæ[q], ſive ſingulares, ſive è maſſa, ut loquuntur, ideali educendas innumeras ſemper exiſtere; atque ex hiſce in corpora humana ſeu embryones immiſſis fieri homines; inſtar fermè Platonicorum. Corpus autem humanum eſſe materiem, Animam formam hominis, ut Phyſici alii, ſecundum quos etiam ipſi formam eſſe ſcribunt[r] הדבר המוציא לאור הוית החומר אשר בו היה מה שהיה ובו נתעצם ר"ל שבעצם שלם ונבדל בו מעצם אחר *Rem quæ educit in lucem ipſam materiæ eſſentiam, quæ ex ea eſt id quod eſt, & perfecta efficitur ſubſtantia, & ab alia ſubſtantia eâ diſtinguitur.* Jam verò ſicut in Embryonem animam, quâ homo fit, è cœlo delabi aiunt, ita etiam Proſelytum quemlibet Juſtitiæ, novam ſtatim ipſoque eodem, quo fit momento, animam,

priore-

[n] *L. 2. D. de Natalibus reſtituendis.*

[o] *Novell.* 18. *cap.* 11. & *Nov.* 78. *cap.* 1, 2. & 5.

[p] *D. Ioann.* 3. 7.

[q] *Apud Fratrem Archangelum in Dogmat. Cabaliſtic.* 43.

[r] *R.* Aben Tybbon *in* Ruach hachen *cap.* 8.

Digitized by Google

priore quæ corpus in Gentiliſmo occupaverat ſive evaneſcente ſive redeunte, immiſſam cœlitùs aſſerunt. Quin & commentum hanc ad rem habent de, neſcio, quali animarum generatione, quæ omnes in Proſelytos novos illabantur. In celebri illo Codice quem Zohar nuncupant etiam & רשבי Rabbi Shimeon Ben Jochai, qui ſub Adriani tempora vivere deſiit Magiſter illuſtris, velut autori alii, alii diſcipulis [f] ejus tribuunt (ut Cabaliſticæ doctrinæ prōptuarium ſummum) memorantur quatuor in mundo ſuperiori ſeu regione cœleſti, היכלין *Palatia* quæ vocantur היכלין דבנות בוטחות *Palatia filiarum* ſeu *puellarum confidentium*. Primum tribuitur Batheæ filiæ Pharaonis; ita eam vocitant, quæ Moſem [t] educavit, Joſepho [u] Thermuthin dictam. Secundum Særachæ filiæ [x] Aſer. Tertium Jochabedæ matri Moſis [y]; Quartum denique Deboræ [z]. Cum hiſce ſingulis, aiunt Cabaliſtæ, velut palatiorum præſidibus, adeſſe innumeras alias ſanctas animas, atque eis, tanquam conjugio, virorum etiam ſanctorum animas copulari. Addunt, ut in conjugiis hujus mundi ſeu terreſtribus, corpora corporibus conjunguntur, ita in alterius illius ſeu cœleſtibus conjugiis eſſe אתדבקותא דנשמתא בנשמתא נהורא בנהורא *Conjunctionem animarum cum animabus, Luminis cum Lumine.* Et demùm, ut rem abſolvant, ſubjiciunt [a], זווגא דההוא עלמא אתעביד איבא יתיר מאיבא דאתעביד בהאי עלמא בזווגא דלהון דההוא עלמא בתאובתא דלהון כחדא כד מתדבקן נשמתין דא עם דא עבדי איבין ונפקי נהורין מנייהו ואתעבדי שרגין ואינון נשמתין לגיורין דמתגיירין וכל הני עיליין להיכלא דא וכד מתגיירא גיורא חדא פרחא מההוא היכלא נשמתא ועאלת תחות דפהא דשכינתא ונשקת לא לה בגין דאיהי איבא דצדיקיא ומשדרת לה לגו ההוא גיורא ושראת ביה ומהוא זמנא אקרי גר צדק *Conjugium illius* (cœleſtis) *mundi facit fructum præſtantiorem fructu eo quem facit conjugium hujus* (terreſtris) *mundi. In conjugiis illius mundi, cum mutuâ dilectione animæ invicem conjunguntur, fructum faciunt, ac producuntur Lumina, è quibus fiunt* (velut) *Lucernæ, qu[æ] ſunt animæ eorum, qui fiunt Proſelyti. Hæ omnes in palatium illud* (ad quod attinent animæ, è quibus prodeunt) *aſcendunt. [Et] quamprimùm fit Proſelytus, volat ex eo palatio anima, & ſubit al[as]*

Divi[…]

[f] R. Gedalia in Shalſheleth *fol.* 31. b.

[t] *Exod.* 2. 5.

[u] *Archaeolog. lib.* 2. *cap.* 5.

[x] *Numer.* 26. 46.

[y] *Exod.* 6. 20.

[z] *Iudic.* 4. 4.

[a] Zohar, *in* Midbar, *fol.* 167. & 168. Mantuæ.

Divinæ Majeſtatis, quæ eam oſculatur, eo quod eſt fructus Iuſtorum, atque eam mittit in corpus Proſelyti, in quo manet. Ab eo igitur tempore vocitatur Proſelytus Iuſtus ſeu *Iuſtitiæ*. Ita legitur in Zoar. Et pro more Magiſtrorum, qui ſacri ſermonis loca ad commenta ſua qualiacunque, ſive ſtabilienda, ſive ornanda ambitioſius afferre ſolent, adtexitur heic illud Salomonis, *Fructus juſti, arbor vitæ.* מה אילנא דחיי אפיק נשמתין *Quid arbor vitæ? proventus animarum.* Inde ferè hæc tranſtulit Rabbi Iſrael Ben Moſes in libellum ſuum [b] תמים יחדיו ſeu *Perfecta ſimùl* dictum, quem etiam Latinè edidit jam pridem Joſephus Voiſinius Gallus & *Diſputationem Cabaliſticam de anima* non immeritò nuncupavit. Reſciſſis heic de animarum generatione nugis (quibus vix impares ſunt Platonicorum aliquot) illud animadvertatur, voluiſſe eos animas in cœlo, antequam in humana corpora infundantur [c] creari, atq; novam in Proſelytum quemlibet, quam primùm factus eſſet, animam adeoq; novam formam cœlitùs illabi ſolere. Certè ita planè novus homo dicendus erat, atque priſtinam qualemcunque cognationem exuiſſe, utpote velut infans in utero matris novæ denuò conceptus atque renatus. *Enimvero quis non animæ*, inquit Tertullianus [d], *dabit ſummam omnem cujus nomine totius hominis mentio titulata eſt. Quantas animas paſco, ait dives.* Et frequentiſſimus eſt in linguis Orientalibus uſus נפש ſeu *Animæ* pro ipſa perſona. Nova, ſecundum ipſos, anima ipſe erat Proſelytus, nulla corporis ſolius ſeu materiæ habitâ, in cognatione ſeu natalibus diſcernendis, ratione. Quoniam quicquid omninò erat Proſelytus, ex ipſa forma ſolummodò ſeu anima id, uti quiſque alius, erat. Juxta fere illud Pythagoræ [e],

Ipſe ego (nam memini) Trojani tempore belli
Panthoides Euphorbus eram : ----

ex Metempſychoſis doctrina dictum. Diverſa fuiſſe ſibi & Euphorbo corpora non dubitavit, uti & Æthalidi [f], Pyrrho piſcatori, Hermotimo, quos omnes ſe antea fuiſſe etiam aſſerebat. Sed ex eadem ipſa anima in hoſce univerſos ac demum in ſeipſum, dum in utero matris Embryo erat, tranſmigrante, nulla corporis ratione habitâ, fuiſſe ſe illos pronuntiavit. Auſonius [g],

[b] *Cap.* 21.

[c] *Vide* Menaſſeh *Ben* Iſrael *lib. de Creatione problem.* 15. & 16.

[d] *Lib. de Anima cap.* 13. *ſic fere Epiphanius in Ancorato, nō ſemel. alii.*

[e] *Apud Ovid. Metamorph. lib.* 15.

[f] *Tertullian. de Anima c.* 28.

[g] *Epiſt.* 25.

---- *Sic fama renatum*
Pythagoram docuiſſe refert ----

Et fingatur certe in recidivatu illo animarum, quem ipſe affirmavit, revolubili (ut Tertulliano nuncupatur) animam novam quacum natus non eſt ei illapſam eſſe, dum in ſubterraneo latuit mortuus, ut poſt ſeptennium reviviſceret. Ita expreſſiſſimum renati (juxta commentum jam dictum) Proſelyti exemplum in eo haberemus, quantum ad priſtinam cognationem ac natales novos attinet. Etiam & Euphorbus fuiſſe & Pythagoras ipſe ita deſierat, adeoque nec parentum filius (quod nomen ex primis natalibus animaque corpori antè conjuncta pendet) erat dein dicendus. Sed ex novæ animæ, id eſt, novæ omninò formæ acceſſione, novus homo atq; denuò renatus ſine parentibus. Fuêre etiam inter Ebræos, qui Metempſychoſin ſeu tranſanimationem, qualem ferme Pythagoræi, admittebant. Ea an huc attinuerit neſcio. Solas autem piorum animas ita tranſire volebant illi, ut memorat Joſephus [h]. Participatio Juris Judaici ſeu Iſraeliticæ prærogativæ, quâ gaudebant Proſelyti Iuſtitiæ, in eo cernitur, quod habetur in lege ſacra [i], ככם כגר *Sicut vobis ſic Proſelyto*. Unde Talmudici paſſim aiunt [k], Proſelytum ejuſmodi fuiſſe כישראל לכל דבר *Velut Iſraëlitam reſpectu omnimodo*, & Philo [l] cum originariis fuiſſe ſcribit Proſelytis *ἰσοτιμίαν* ſeu *parem conditionem*, atq; alienigenas, qui Iudaiſmum amplecterentur ab eis *οὐχ ἧττον* [m] *τῶν ἰδίων πολιτῶν Non minùs atque ſuos cives* æſtimari. Sed hæc temperanda ſunt, atque juxta majorum diſciplinam non ſine diſtinctione ſumenda. Nimirum in Iure Iſraelitico alia fuêre, quæ ad vitæ rationem in officiis, juxta Moſaica præſcripta, tum erga Deum O.M. tum erga proximum Præſtandis inſtituendam, alia quæ ad Magiſtratus & Præfecturas capeſſendas gerendaſque, & Connubia quædam ineunda ſpectabant. Prioris quæ fuêre generis non minùs ad Proſelytum Iuſtitiæ, quàm ad Iſraelitam originarium attinuêre. Quod tamen ſic temperandum, ut Sacrorum formulis à Numine datis, quibus quidpiam occurrit, quod originarios ſignātiùs denotet, minimè ut[illegible]tur Proſelyti Iuſtitiæ, nec ad ejuſmodi Sacra præſtanda obligarentur. Etenim in lege [n] præſcripta eſt *Confeſſionis* ſeu *Profeſſionis Decimandi*, (quam

[h] *Haloſ. lib. 2. cap. 7.*
[i] *Numer. 15. 15. adde Lev. 19. 33.*
[k] *Gemar. Babylon. ad tit.* Iabimoth *c. 8. fol. 77. a.* Maimon. *hal.* Iſuri bia *cap. 12 &c.*
[l] *Lib de Monarchia.*
[m] *De Legat. ad Caium.*
[n] *Deut. 26. 13.*

di,(quam וידוי מעשר *Profeſſionem decimæ* nuncupant)formula anno quarto feſtique Paſchalis die poſtremo poſt pauperum decimas polluctas adhibenda. In ea habentur verba illa; *benedic populo tuo Iſrael, atque terræ; quam dediſti nobis, ſicut juraſti patribus noſtris*; Quæ adeo ſingularia habita ſunt Iſraelitis, ut ad Proſelytos ideò formula illa neutiquam omninò attineret. Maimonides [o] ex mente & moribus [p] majorum, ישראל וממזרים מתודים אבל לא גרים ועבדים משוחררים מפני שאין להם חלק בארץ הרי הוא אומר כאשר נשבעת לאבותינו כהנים ולוים מתודים שאף על פי שלא נטלו חלק בארץ יש להם ערי מגרש *Iſraelitæ & Mamzeres Profeſſione illa utuntur. Neutiquam verò Proſelyti aut Libertini. Quoniam eis ſors non eſt in Terra ſancta* (juxta Profeſſionis ſcilicet ſenſum) *nam dicitur, ſicut juraſti patribus noſtris, Sacerdotes autem & Levitæ eadem pariter utuntur profeſſione. Nam tametſi ſortem ſeu partem ſibi in terra Sancta* (ut tribus ceteræ) *non habebant, erant nihilominus illis Vrbes & prædiola* [q] *Suburbana.* De aliis aliquot parilis ratio. Adhibito autem hujuſmodi temperamento, Prioris generis res intelligi volunt, quoties Originariorum & Proſelytorum conditionis paritas innuitur. Quod de eis, quæ ſunt generis Secundi, non dicendum. Nam à Magiſtratibus & Præfecturis tàm civilibus omnimodis, quàm Caſtrenſibus regulariter [r] ex jure arcebantur Proſelyti hujuſmodi, velut neutiquam, ex ipſa Legis Sacræ mente, idonei. Quod fuſiùs oſtenditur in ſequentibus. Proſelytarum item connubia Sacerdotibus interdicta eſſe alibi [ſ] monſtravimus, quæ tamen Iſraelitis originariis permiſſa. Alia etiam Proſelytis permiſſa eſſe conjugia, quæ illis vetita, nec par Proſelytorum omnium in re connubiali jus fuiſſe inferiùs libro docetur quinto. Quod ad Peregrinitatis ſeu Originis, velut characteris perpetui ac indelebilis heic Retentionem ſpectat; tametſi Gentilis, quamprimùm factus eſt Proſelytus Juſtitiæ, Judæus dicebatur, adeo ut non ſolùm jam Religionis Judaicæ ſodalitio, Gentiliſmo renuntiato, immiſceretur, verùm etiam aliûs patriæ nomen ſibi ſic regeneratus indueret, ita nihilominùs ſemper retinuit גר ſeu *Proſelyti* aut *advenæ* etiam nomen, ut ab originariis perpetuò etiam inde diſtingueretur. Nec ſanè Judæi

[o] *Halach.* Maigſher Sheni *cap.* 11.

[p] *Miſn. tit.* Maigſher Sheni *cap.* 5. §. 15.

[q] *Numer.* 35. 2.

[r] *Miſn. tit.* Sanhedrin *cap.* 4. *Maimonid. Halach* Sanhedrin *c* 2. & 11. *halach.* Melacim *c.* 1. *alibi paſſim.*

[ſ] *De ſucceſſione in Pontificatum Ebræorum lib.* 2. *cap.* 2.

in illo nomen aliud innuit quam id quod eſt Judæus ex Peregrinis ſeu Proſelytis, non Judæus ſimpliciter, ſeu Judæus civiliter ex Judæis, aut Ebræus ex Ebræis, ut ſe vocavit D. *Paulus*[t]. Et tametſi in קהל ישראל *Cœtum* ſeu *Eccleſiam Iſraelitarum* ſeu *originariorum* ingrediebatur (ut ſolennis erat locutio) Proſelytus, nihilominus ea multis nominibus ſanctior atque alia ſemper habebatur, etiam & fuit, à קהל גרים *cœtu* ſeu *univerſitate Proſelytorum* ſeorſim ſumpta. Id quod aliter ſane ſe habere nequiviſſe liquet etiam ex eo, quod jam dictum eſt de eis à Dignitatibus, Magiſtratibus & Præfecturis arcendis, atque Connubiis aliquot eis interdictis, quæ Originariis permiſſa, aliiſque eis permiſſis quæ vetita Originariis. Nam à Peregrinitate perpetuò retenta & Originis exteræ non deletæ ratione hoc diſcrimen. Finge Romanæ Eccleſiæ ſacris initiatos quoſque exteros neque ex Romanis familiis oriundos dici ex more Romanos, nec tamen in urbe ſeu regionibus ſuburbicariis dignitatum ſeu munium capeſſendorum jus illis permitti. Alia aliquot peregrinæ originis nomine eis denegari. Pleraque interim ibi concedi. Ipſiſſimum ſic haberetur Proſelytorum Juſtitiæ apud Judæos exemplum ſeu ſpecimen. Denominarentur quidem illi à Roma, quam velut novam etiam ſic induiſſent patriam, quatenus ſcilicet ex initiatione Romani ſic fierent ac quam plurimis, quà Numen, quà Hominem ſpectarent, privilegiis noviſque ſibi juris generibus in territorio Romano gauderent. At verò quia alia originariis permiſſa (juxta quod diximus) eis ſic negarentur, idque ex eo quod è Peregrinis eſſent, neceſſum foret, ut perpetuâ Peregrinitatis diſcriminarentur notâ. Nimirùm ut nunquam nõ haberentur quidem Romani, ſed nihilominùs ex peregrinis ſeu peregrini ac homines novi, qui Romanum induiſſent nomen; non verò civitate plenè eſſent, ſed quadamtenus tantùm donati. Adeo ut Proſelyti hi, retentæ peregrinitatis hujuſmodi nomine, inſtar fermè eſſent Cumanorum, Acerranorum, Atellanorum, qui ea conditione olim Cives Romani erant[u], ut ſemper Rempublicam ſeparatim à populo Romano haberent, & in legione mererent, ſed dignitates non caperent, ſeu municipum quibus jus civitatis honorarium[x], ſed ſine ſuffragii aut magiſtratuum capeſſendo-

[t] *Ad Philip. cap.* 3. 5.

[u] *Feſtus in* Municeps.

[x] *Agell. Noct. Attic. lib.* 16. *cap.* 13.

ſendorum jure. Adeò ut juxta Ariſtotelem[y], cui Civis ὐδενὶ τῶν ἄλλων ὁϱίζεται μᾶλλον ἢ τῷ μετέχειν κϱίσεως καὶ ἀϱχῆς *nulla re alia magis explicari definirique poteſt quàm Iudiciorum & magiſtratuum communione*, Proſelytus Juſtitiæ, utcunque novato patriæ nomine Judæus diceretur, non tam quidem Civis Judaicus ſimpliciter cenſendus eſſet, quam Peregrinus ſemper cui jura quamplurima inter Cives. Ceterùm, quod obiter non prætereundum, ex eo quod jam dictum eſt de Judæi nomine adquiſito, Priſtina ex Regeneratione Cognatione omnimoda Deleta & Peregrinitate nihilominùs Retenta, ritè ſumendum eſt illud Taciti[z], cui Proſelyti Juſtitiæ rectè dicuntur tranſgreſſi in morem Judæorum. De quibus inquit, *nec quidquam prius imbuuntur, quàm contemnere Deos, exuere patriam, Parentes, liberos, fratres, vilia habere.* Horum demùm Poſteri, quotquot ex Parentibus utriſque proſelytis geniti eâdem cum parentibus perpetuò conditione fuêre. Neque magis aut aliter Cives Iſraelitici erant, quam parentes ipſi ſeu qui primò ſunt initiati. Exemplum fermè eſt in legibus moribusque Hiſpanorum de Mahumedanis ac Judæis, qui Chriſtianiſmo nomina dederunt eorumque poſteris. Peregrinitatem enim tàm hi, quàm illi ejuſmodi ſemper retinent, ut à dignitatibus officiiſque civilibus non paucis, idque originis ſeu ſtatus priſtini unde exibant nomine, arceantur. Ut fuſiùs videre eſt apud Ludovicum à Peguera[a], Joannem Eſcobarum[b], alios Hiſpaniæ Juriſconſultos. Sed verò, non aliter atque Iſraelitæ ipſi, filii Proſelytorum circumcidendi tantùm erant, nec quemadmodum parentes ſive illi ſive filiæ baptizandæ. Nunquam enim ſolennis Proſelyti baptiſmus ille iterandus erat; nec in ipſo, qui primò baptizatus, (tametſi apoſtata factus in ritus Judaicos rediret,) nec in poſteris. Et patris conditionem ſequebatur proles ex fœminis, quarum conjugia Proſelytis hujuſmodi jure permiſſa ſunt, à Proſelyto ſuſcepta, extra quam ubi ex Iſraelitide eorum aliquis prolem genuiſſet. Ea enim matris, ob gentis dignitatem, ſequebatur conditionem, & civis optima lege erat Judaicus. Proſelyti autem filius ex fœmina Gentili ſuſceptus planè Gentilis cenſebatur, ut ex Ancilla natus, Servus. Horum enim nuptiæ ei, ut in ſequentibus dice-

[y] *Politic.* 3. c. 1. & 3.

[z] *Hiſtor.* 5.

[a] *Deciſ. Criminal.* 13.

[b] *Tract. de Puritate & Nobilitate probanda part.* 1. *Quaſt.* 1. & 2.

dicetur, quemadmodum & Iſraelitis interdictæ. Proſelytarum autem proles patrum, quibus ritè nubere poſſent ipſæ, conditione ſemper fruebatur; aliàs in profanam[c], veluti cum ſacerdoti Proſelyta pepererat, tranſibat, aut in Proſelytis item habebatur, ut ubi à Gentili aut Servo genita. Sed hæc regulariter dicta exceptiones aliquot ſubinde admittunt, de quibus uti & de non paucis huc ſpectantibus libro quinto, ubi de coniugiorum jure adeoque prolis conditione fuſiùs agitur. Hiſce heic tantùm ſubjungere nonnulla ſufficiat de fœminæ Gentilis gravidæ[d], quæ proſelyta facta eſt, prole. Ea maternam ita ſequebatur conditionem, ut baptiſmo ei opus non eſſet. Aiunt ſcilicet, מעוברת שנתגיירה וטבלה אין בנה צריך טבילה *ſi Gravida fiat proſelyta, adeoque Lavacro ſuſcipiatur, proli ejus baptiſmo opus non eſt.* Nimirum ex eo, quod nata eſt בקדושה ſeu *in Sanctitate* matris aut ביהודית *in* ejus *Iudaiſmo* (nam hiſce ſic utuntur vocibus) Proſelyti ſeu matris conditionem induebat. At verò animadvertendum, tametſi ex ipſis ſolùm natalibus ita conditionem Proſelyti Juſtitiæ adquiri volunt, nihilominus conſanguinitatis ſeu fraternitatis rationem inter Proſelytæ binos, verbi gratiâ, filios nolunt haberi undiquaque plenam, niſi pariter concepti fuerint utrique, nec ſolùm ſic nati, in Sanctitate, id eſt, poſtquam mater eſt baptiſmo initiata. Nimirùm inter præceptum de fratria leviro ducenda, defuncto ſine[e] prole fratre, & interdictum de fratria[f] extra illam ſpeciem non ducenda diſtinguunt heic Talmudici. Nam verba facientes de fraternitatis jure, quo fratris ſine prole defuncti uxor ex lege ducenda, ואפילו inquiunt[g] אחד מהם הורתו שלא בקדושה ולידתו בקדושה והשני הורתו ולידתו בקדושה הרי הן כזרים ואפילו תאומין ונולדו בקדושה אין ביניהן אחוה עד שתהא הורתן ולידתן בקדושה *etiam ubi frater alter non concipiebatur in Sanctitate ſed in ſanctitate naſcebatur, alter verò tàm concipiebatur quàm naſcebatur in Sanctitate, fuêre invicem velut extranei. Quod item dicendum de Geminis in Sanctitate natis. Nam neque inter eos Fraternitas habebatur niſi tàm conciperentur, quàm naſcerentur in Sanctitate.* Adeò ut ex illa lege nec fratriam duceret, nec ei ritu ſolenni renuntiaret. Cæterum משום אשת אח ſeu *interdicto de non ducenda aliàs*

[c] *Videſis lib. 1. de Succeſſione in Pontificat. cap. 2.*

[d] *Gemar Babylon. ad tit.* Iabimoth *cap. 8. fol. 78. a & Maimonides halach* Iſuri bia *cap.* 13. Shulcan Aruch *lib.* Iore Dea *ca.* 268. 6.

[e] *Deut. 25. 5.*

[f] *Levitic. 18. 16.*

[g] *Ex Miſna tit.* Iabimoth *cap. 11. Maimonides halach.* Iebom Wechalitza *cap. 1.* Shulcan Aruch *lib.* Aben hazzer. *cap.* 157. §. 1.

Digitized by Google

da aliàs fratris uxore ſeu de ejuſce concubitu fratres ejuſmodi teneri[h] volunt. Sed hæc ad Effectus Secundi heic generis, qui ſuis ſparſim occurrunt infra locis, potiùs ſpectant. Et de Proſelytorum Juſtitiæ eorumque poſterorum Qualitate, ac Conditione hoc in loco hæc ſufficiant.

[h] *Maimonid. hal.* Iſuri bia *cap.* 14. Shulcan Aruch *lib.* Iore Dea *cap.* 269. *§.* 4.

Cap. V.

De Libertinorum *eorumque poſterorum Qualitate & Conditione.* Libertini generis Judæi *apud Tacitum quinam fuerint.* Synagoga Libertinorum *in Apoſtolorum Actis.* De Servorum *Iudaiſmo, citra manumiſſionem*, initiatorum, item Proſelytorum domicilii, *uti & qui* horum *ſeculis recentioribus* inſtar *fuêre, Conditione & qualitate.* Gentilium omnimodorum conſuetudine Ebræi, *ſeculis recentioribus cum ſui ſatis juris non erant*, ipſi ſibi interdixêre. Jus & Mores *ea de re* varii, *pro locorum ac ætatum diverſitate.* De Samaritanis. Publicani *nomen unde adeò inviſum. Titulus olim ſingularis in* Talmude Hieroſolymitano, De Proſelytis.

Ex eis quæ de Proſelytis Juſtitiæ capite oſtenduntur proximè ſuperiori, difficile non eſt Qualitatem & Conditionem Libertinorum pariter ediſcere. Præter ipſum Libertini nomen, ovum non ovo ſimilius quàm in cunctis Libertinus Proſelyto. Omnia de Judæi nominis adquiſitione, Regeneratione adeoque cognatione priſtinâ deletâ, Juris Judaici participatione, Peregrinitatis retentione & Conditione poſterorum jam antè dicta, in eundem ſimiliter ad amuſſim conveniunt. Adeò ut reverà Libertinus in Judaiſmum cooptatus, id eſt, ut monſtratum eſt, in ipſo cooptationis actu Libertinitate donatus, undiquaque ejuſdem eſſet Conditionis & Qualitatis cum Proſelyto Juſtitiæ, qui tempore cooptationis è Gentiliſmo in Judaiſmum erat ingenuus ſeu liber. Qui primò manumiſſus etiam, & poſtmodùm circumciſus & baptizatus erat, Proſelytus Juſtitiæ non Libertinus dicendus. Quoniam autem in ipſo actu tranſitionis in Judaiſmum, Servus baptizatus לשם בן חורין *in nomen Ingenui* ſeu *liberi* ſeu לשם גירות *in nomen Proſelytiſmi* libertatem neceſſariò ex more majorum conſequebatur, ideò in priſtinæ conditionis ſeu Servitutis memoriam, Libertini ſeu libertate donati nomen retinuit ipſe poſterique ejus,

quem-

quemadmodum origine Liber ſeu Proſelytus Juſtitiæ nomen, ut dictum eſt, Proſelyti in Peregrinitatis, quam nec totam exuerat, memoriam. Ita nomine tantùm hi diſcriminantur. Et ſolenne eſt Tal-
[i] *Maimonid. halach.* Iſuri Bia *cap.* 13. & 14. *Miſna tit.* Iabimoth *cap.* 8. &c. mudicis [i] גרים ומשוחררים *Proſelytos & Libertinos* & גרים שנתגיירו ועבדים שנשתחררו *Proſelytos, qui proſelytantur* (verbo venia detur) *& Servos, qui libertate donantur* ſeu Libertinos modo, quem indicavimus, factos conjungere velut par cui jus non omninò diverſum, tametſi nomine ita diſcreparent. Occurrunt quidem apud ſcriptores, Judæi Libertini generis, quod nomen aliud omninò, ſi notionem ſpectes, ab eo quod jam tractamus ſignificat; licèt veri ſit ſatis ſimile in perſonis eo nomine deſignatis etiam & Libertinos, quales
[k] *Annal.* 2. diximus, repertos. Legitur apud Tacitum [k]; *Actum & de ſacris Aegyptiis* (ſub Tiberio) *Iudaiciſque pellendis factumque patrum conſultum, ut quatuor millia Libertini generis ea ſuperſtitione infecta, queîs idonea ætas, in inſulam Sardiniam veherentur coercendis illic Latrociniis, & ſi ob gravitatem cœli interiiſſent, vile damnum: ceteri cederent Italia, niſi certam ante diem profanos ritus*
[l] *Origin. lib.* 18. *cap.* 5. *exuiſſent.* Quatuor hæc millia Judæos expreſsìm vocat Joſephus [l].
[m] *Lib.* 3. *cap.* 36. Et eadem de re Suetonius [m], *Iudæorum juventutem, per ſpeciem Sacramenti in provincias gravioris cœli diſtribuit* (Tiberius) *reliquos Gentis ejuſdem vel ſimilia ſectantes urbe ſubmovit, ſub pœna perpetuæ ſervitutis, niſi obtemperaſſent.* De Ægyptiis ſic diſtributis nihil ait. Adeo ut manifeſtum ſit, Tacitum loqui tantùm de Judæis Libertini generis, quanquam verba ejus ſimpliciter ſumta Ægyptios pariter atque Judæos reſpicere forſan videantur. Sed verò hi univerſi poſteri fuêre Judæorum bello Pompeiano in Judæa ſub annum ante octogeſimum ac poſteà in Soſiano ſub Auguſto Cæſare aliíſque captorum, qui in ſervitutem abducti, dein à Romanis dominis libertate donati ſunt, atque ita Libertini Romani facti. Unde Libertini generis dicti, quà jura Manumiſſionis Romana nomen illud ſpectat, non omninò quà Manumiſſionem ex Jure, quod ante explicatum eſt, Gentium Judæis in uſu. Ita in hiſce eſſe potuere, & vix dubitandum eſt, quin ſanè fuerint, tàm Proſelyti Juſtitiæ atque Libertini, quales ex jure hoc Gentium deſcripſimus, quàm Judæi Originarii. Nam

rii. Nam omnes pariter Judæorum nomine veniunt, ut oſtenſum eſt, & non minùs ex illis, quàm ex his captivos è Judæa bello captos, atque abductos eſt exiſtimandum. Ita autem ſe rem habuiſſe ſatis diſcimus ex Philone, ubi de regione Tranſtiberina Judæorum ſedibus Auguſti indultu aſſignata verba faciens [n], Ῥωμαῖοι δ᾽, inquit, ἦσαν οἱ πλείους ἀπελευθερωθέντες. αἰχμάλωτοι γὰρ ἀχθέντες εἰς Ἰταλίαν ὑπὸ τῶν κτησαμένων ἠλευθερώθησαν, οὐδὲν τῶν πατρίων παραχαράξαι βιασθέντες, *Romani verò erant eorum plerique quibus libertas donata, ſeu Libertini. Nam bello capti & in Italiam abducti à dominis ſunt manumiſſi, nec ritus patrios violare coacti.* Senſus ab interprete Philonis curtè nimis redditur. Nec Romanorum aut Italiæ apud illum mentio. Hi igitur Judæi etiam Romani fuerunt Cives; id eſt, Libertini optima lege facti. Quorſum aliàs à Philone ſignantiùs dicti Romani? Et civem Romanum ſimul & optima lege Judæum, etiam extra territorium Judaïcum natum, quempiam eſſe potuiſſe manifeſtum eſt ex D. Pauli exemplo; qui ex Ebræis. Nam is Tarſo Ciliciæ [o] natus & Judæus erat & civis Romanus. Quod verò ad Libertinos hoſce ſpectat; ſcimus quidem ex jure Cæſareo vetuſtiori Libertinos fuiſſe alios qui aut [p] teſtamento aut in Eccleſia ſeu concione (æde ſacra volunt aliqui) aut ante Conſulem manumitterentur, alios qui per Epiſtolam, aut inter amicos, aut convivii adhibitione, alios qui quoviſmodo manumiſſi ſunt, poſtquam pœnæ infamiam inſigniorem ſubierant. Secundum & tertium Genus Latini & Deditiii nuncupabantur, nec civitate fruebantur. Genus autem primum Cives erant Romani ſeu Quirites quales una vertigo, ut eſt apud Perſium [q], fecit. Atque illis eadem competebat libertas, quam habebat manumiſſor, niſi quòd ſcilicet Libertinus eſſet, qui manumittebatur, licet manumiſſor eſſet Ingenuus, ut loquitur Juſtinianus, qui diſcrimen illud Libertinorum ſuſtulit [r], atque omnes pariter civitate donatos voluit. Generis igitur Libertini quod Romani juris erat, non omninò quod Judaici, Judæi ſic apud Tacitum denotati ſunt cenſendi. Id eſt, Judæorum, Proſelytorum & Libertinorum, qui juxta mores & ritus Judaicos ſuperius oſtenſos facti, in ſervitutem poſtea à Romanis

[n] *Lib. de Legatione ad Caium.*

[o] *Act. Apoſt. 22. 3. & 27.*

[p] *Gaius Inſtit. tit. 1.*

[q] *Satyr. 5.*

[r] *L. Unic. C. tit. de Dedititia lib. toll. & C tit. de Latina lib. tol. & Inſtit. tit. de Libertinis §. Libertinorum.*

Digitized by Google

manis redacti ſunt, poſteritas. Qualis quidem Servitus, aut Libertinitas Romana obſtare nequibat, quo minùs, quà Judaicam rempublicam ſpectabant, priſtino nomine & conditione priſtina, prorſus etiam abſque poſtliminio frui poſſent. Utrum Libertinorum hujuſmodi Romanorum in patriam reducum, an Judaicorum, qui nomen ſcilicet illud ex ipſa è ſervitute in Judaiſmum ſimul & libertatem cooptatione jam oſtenſa nacti fuerant, Synagoga illa in Novo fœdere memorata conflaretur, viderint acutiores. Verba ſunt [s],

[s] *Act. Apoſt. 6. 9.*

Surrexerunt autem quidam ἐκ τῆς συναγωγῆς τῆς λεγομένης Λιβερτίνων, &c. *Ex ſynagoga quæ appellatur Libertinorum & Cyrenenſium & Alexandrinorum, & eorum, qui erant è Cilicia & Aſia diſputantes cum Stephano.* Non neſcimus, inter veteres non deeſſe, qui Libertinorum nomen ibi ſumant pro eo quod regionem [t], Gentem ſeu populum pariter ut cætera quæ ſequuntur, ſignificet; id eſt, Judæos diſperſionum, ex gente ſeu populo ſic dicto apud quem nati ſunt, atque unde in terram ſanctam velut reduces confluxerant, pro more denominatos. Et Suidas, Λιβερτῖνοι, ὄνομα ἔθνους, *Libertinos*, ait, *Gentis nomen eſſe*. Quin & *eccleſia Libertinenſis* in Africa habetur in Collatione Carthaginienſi. Quin ex Ægypto nomen hoc, qua ſectam, neſcio, quam deſignet, petitur ab aliis. Atque ab aliis aliter. Sunt verò intereà non pauci ex doctiſſimis [u] qui de Libertini generis Judæis, qua libertate utcunque donatos verbum illud è Latio in ſermonem Helleniſticum receptum atque tum Syro, tum ab Arabe retentum indicat, locum interpretantur, Chryſoſtomum [x] ſecuti, cui Romanorum ἀπελεύθεροι *Libertini* vocantur, qui eo heic fruuntur nomine. De vocabuli notione, qua libertatem nuper acquiſitam complectitur, aſſenſum libentiſſimè præbeo. At verò an non potius Libertinorum ſic ex Jure Ebraico juxta jam narrata dictorum, id eſt משוחררים ſeu qui è ſervitute in libertatem ac Judaiſmum migrarent, quàm eorum qui ex Jure tantùm Romano ſic dicebantur, notio eo in loco obtinere debeat, ſubdubito. Certè id quod apud Tacitum de juventute Judaica generis Libertini in Sardiniam à Tiberio miſſa habetur, ſpectat ad annum, quo Marcus Silanus & Lucius Norbanus fuêre Conſules ſeu decimum nonum, juxta vulgi compu-

[t] *Gloſſa Interlinearis.*

[u] *Th. Beza, Cornelius à Lapide, I. Lorinus, Ludovicus de Dieu &c. in Act. 6.*

[x] *Homil. 15. in Acta.*

Digitized by Google

computum, à Chriſti natalibus annum. Et ſub annum inde quintumdecimum, ſeu ſub Stephani martyrium manifeſtum eſt, Synagogam hanc, neq; tunc primùm ut videtur, Hyeroſolymis floruiſſe. Ita incongruum non eſt de Libertini juxta jura Romana generis ſodalitio aliquo ſynagogam illam intelligere. Nec ſanè rationi diſſidet, ſi de Libertinis juxta ritus Judaicos factis capias. Nam & hoſce ſuos habuiſſe ſeorſim uti & Proſelytos Juſtitiæ ſodalitia & ſynagogas, vix aut ne vix eſt cur dubitemus. Et tametſi Libertinitatis nomen tempore illo, quo ita imperarunt Cæſares tam Hieroſolymis, quàm Romæ, potuit quidem locum tàm Hieroſolymis, quàm Romæ obtinere, quà Servitutem in Libertatem ex jure Romano mutatam innuit; nihilominùs vero propiùs in conjecturæ ſtatera accedere videtur, Libertini nomen, licet è Latio deductum, Hieroſolymis tunc temporis, in Synagoga ſeu collegio ejuſmodi, Judæos eos poſteroſve eorum denotare, qui Libertini dici ex ipſa in Judaiſmum è ſervitute cooptatione ſolebant; idque ex Jure Ebraico ſeu Hieroſolymitano jam oſtenſo ejuſve tunc temporis reliquiis neque ſanè ex Romano jure, quod à Judæis ipſis neutiquam nominetenus, nedum re aliqua in ſynagogarum proculdubiò diſciplina receptum eſt adhibitumve. Porrò haud ita ambigendum videtur, quin Judæi generis Libertini apud Romanos, poſtquam Hieroſolymas redierant, non Libertinæ ibi conditionis ſed planè Ingenuæ atque Originariæ, veluti ex jure quodam Poſtliminii, haberentur. Apud Syrum autem legitur, *ſurrexerunt homines ex ſynagoga, quæ dicitur Libertinorum, Cyrenæi & Alexandrini, & qui erant ex Cilicia &c.* Omiſsâ copulâ illa poſt *Libertinorum* è qua ceteri, qui ſequuntur, ab illis ſic diſterminati ſunt, ut pro aliarum ſynagogarum ſodalibus ſumendi videantur. Neque aliter, ut videtur, apud Arabem, quem tranſtulit Junius. Nam in Erpeniano copula habetur uti & in Latina verſione, atque Æthiopica, ut adnotat præſtantiſſimus Vir Ludovicus de Dieu, qui ad illud de copula in Syro omiſſa *ſic*, inquit, *unum indigetatur collegium Libertinis Iudæis conſecratum, cujuſcunque tandem gentis eſſent, ſive Cyrenæi ſive Alexandrini ſive Cilices ſive Aſiatici. Quod valdè nobis arrideret ſi lectio*

comprobaretur. Certè nil ita mihi videtur obſtare, quo minùs etiam dum copulam legimus de unica tantùm Synagoga eaque Libertinorum dicta, ſed cujus ſodales gentium quæ inſequuntur nominibus diſtinguantur, locus capi poſſit. Atque ita eum olim intellexit Cajetanus. Et conſulas quæ de hoc nomine pridem ſcripſit Ægidius Bucherius in tractatu de Paſchali Judæorum cyclo [y]. Sed de Libertinis ſatis ſuperque. De Servis, ut ſuperiùs monſtratum eſt, Circumciſis & Baptizatis, ſeu Judaiſmo retentâ ſervitute initiatis, aiunt [z] יצאו מכלל הגוים ולכלל הישראל לא באו *exeunt ex univerſitate* ſeu *numero Gentilium, nec tamen univerſitati Iſraelis* (ſicut proſelyti Juſtitiæ ac Libertini) *accedunt.* Veluti medium quid inter Gentilem & Judæum ſeu Proſelytum Juſtitiæ habebantur. Quod pariter de Ancillis baptizatis dicendum. Nam Servus ex baptiſmo ejuſmodi quo quidem eatenus Judaiſmo initiabatur quatenus ſervi, qui ab alio inter bona poſſidetur, conditio ferret, deſiit eſſe Gentilis, quia Judaiſmi inſtitutis nomen ritu ſolenni dederat. Nec tamen habebatur Proſelytus Juſtitiæ quia libertate caruit, nec ſui omninò erat juris. Unde adquiſiviſſe eum aiunt מקצת גרות *partem Proſelytiſmi*, ſed qualis eum inter bona potiùs quàm in hominum cenſu collocabat. Cognationis autem ſervilis ratio erat eis nulla. Poſteri ejus ex ancillis è Gentilibus ſuſcepti, uti ancillarum è Gentilibus ſic adſcitarum perpetuò parentum ſequebantur conditionem. Quamprimùm autem libertate, juxta ſuperiùs dicta, nō ſine alio baptiſmo donabantur, Libertini fiebant tàm poſteri, quàm ipſi qui primò Judaiſmo nomina dederant. Aliud omninò erat Servitutis genus Ebraica illa, quam ſerviebant Ebræi originarii ipſi, in ſacris literis non ſemel memorata. Eam libro Sexto ubi de ſervis etiam hiſce plura, latiùs, ut de utroque genere ſimul conſtet, explicamus. Ita demùm tàm apud Ebræos, quàm Romanos, alioſque illud, quod de hoc hominum ex jure Gentium diſcrimine apud Juſtinianum [a] habetur, obtinuit. *Poſtquam jure Gentium*, ſic ille, *ſervitus ingenuitatem invaſit, ſecutum eſt beneficium manumiſſionis. Et cum uno communi nomine omnes homines appellarentur, Iure Gentium tria hominum genera eſſe cœperunt; Liberi & his contrarium*

[y] *Cap.* 6. *pag.* 387.

[z] *Gemar. Babylon. ad tit.* Sanhedrin *cap.* 4. *fol.* 58. *b. Maimonid halac.* Iſuri bia *cap.* 12. & 13.

[a] *Inſtit. tit. De Libertinis.*

trarium Servi & tertium genus Libertini, qui deſierant eſſe Servi. Proſelyti autem Domicilii Qualitas & Conditio ſatis quidem videtur manifeſta ex eis, quæ de eo jam ſuprà ſunt dicta. Aut Liberæ nempe, qua rempublicam ſpectavit Ebraicam, aut Servilis erat conditionis. Utrique ſedes in territorio Iſraelitico eorumque ditione, juxta qualitatis diſcrimen, permiſſæ. Sic tamen ut Hieroſolymis ob ſingularem urbis ſanctitatem habitationis locus eis aſſignandus non eſſet. Maimonides [b] אין נותנין בתוכה מקום לגר תושב *Locus Proſelyto domicilii intra urbem Hieroſolymæ aſſignandus non erat.* [b] *Halach a* Bith habechira *cap. 7.* Alibi autem, ut dictum eſt, permiſſæ Proſelytis ejuſmodi ſedes; idque citra Judaiſmi profeſſionem, ad quam neminem mortalium adigebant. Sed aut Judaiſmus amplexandus, aut futuræ Septem Noachidarum ſeu omnium hominum communium præceptorum obſervationi nomen dandum erat Gentili cuique in eorum poteſtate degenti, dum ſui juris erant, ut oſtenſum eſt. Aliter velut pro hoſte habitus. Cognatio omnimoda apud Proſelytos domicilii manebat. Et Poſteri non minus atque ipſi, opinor, in hujuſmodi profeſſionem adigi ſoliti. Quo autem foro uterentur, & quomodo tùm ob Juris Noachidarum ſeu Naturalis, tùm ob Gentium Juris Imperativi ac Intervenientis violationem puniendi eſſent, ſuis in locis obiter in ſequentibus docetur. Nec dubitandum puto, quin Proſelytus ejuſmodi, dum ſui juris erant Ebræi, id eſt, ſeculis quibus, juxta ſuperiùs dicta, admiſſio hæc in uſu fuit, conſuetudine tùm Iſraelitarum, tùm Proſelytorum Juſtitiæ, aliorumque qui in eorum mores tranſierant, pro arbitrio, exceptâ ſacrorum communicatione (qua de re plura inferiùs) uti poſſet. Atq; illuc ſpectat illud Joſephi [c] Τοὺς δ' ἐκ παρέργου προσιόντας ἀναμίγνυσθαι ταῖς συνηθείαις οὐκ ἠθέλεσεν. τ' ἄλλα δ' προείρηκεν, ὧν ἐστιν ἡ μετάδοσις ἀναγκαῖα, πᾶσι παρέχειν τοῖς δεομένοις, πῦρ, ὕδωρ, τροφὴν, ὁδοὺς φράζειν, ἄταφον μὴ περιορᾶν, *Eos autem, qui obiter adveniunt*, ſeu *non ad Iudaiſmum ſuſcipiendum*, id eſt, *Proſelytos domicilii* ſeu *advenas in mores noſtros non tranſeuntes* (nam de Proſelytis Juſtitiæ proximè ante locutus eſt) *miſceri ſolennitatibus* ſcilicet ſacris *noluit* (Moſes.) *Cetera tamen indigentibus univerſis exhibenda conſtituit, quorum ſcilicet participatio ac communicatio* [c] *Contra Apionem lib. 2.*

 neceſſa-

neceſſaria eſt, veluti ignem, aquam, alimentum. Itinera item indicari, nec inſepultum quempiam relinquere. Ita is veteris ſeu Moſaicæ de Proſelytis domicilii inſtitutionis ſenſum explicat ex majorum traditionibus, quæ ad tempora anteriora, quibus ſui fuêre juris, ſpectant. Seculis autem inſequentibus, ſeu cum plerumque partim ſui juris (ſolùm fermè in rebus ſive ſacris ſive ad ſacra ſeu ſingularem Gentis ſanctitatem neceſſario attinentibus; idque ex dominantium indultu, quo nec ſemper ita fruebantur) partim alieni fuêre, neque eis integrum ſatis relinquebatur Proſelytos domicilii ritu ſolenni, ac more majorum admittere, utpote quos coërcere jam nequibant, ſed tantùm Proſelytos Juſtitiæ, Libertinos ac Servos in Judaiſmum eo nomine, ut oſtenſum eſt, cooptare, quorum omnium initiationis, nempè quæ ad ſacra ferè omninò jam ſpectabat, neque jus neque uſus unquam deſiit; ſeculis inquam illis inſequentibus, domicilio ſæpè commiſtos fuiſſe illis, nemo non videt, Gentiles pro exterorum, qui dominabantur, libitu, quibus reluctari nequibant. In hiſce autem palam eſt, fuiſſe tum qui Idololatriam alioſque Gentium, qui Noachidarum juri adverſantur, mores retinuerint, tum qui מחסידי אומות עולם *è piis* ſeu *religioſis ex Gentilibus*, ſeu qui, tametſi Proſelyti Domicilii nec fiebant, nec jam ex more publico fieri quibant, Proſelytorum tamen ejuſmodi inſtar fuêre, tantùm non ritè admiſſi. Qualis Cæſareæ Cornelius ille cohortis Italicæ centurio,
[d] *Act* 10. 22. qui non ſolùm vir religioſus erat & timens Deum ſed etiam [d] *μαρτυρούμενος ὑπὸ ὅλου τοῦ ἔθνους τῶν ἰουδαίων, teſtimonium habens ab univerſa Gente* ſeu *multitudine Gentis Iudæorum*, quales item alii ſuprà [e]
[e] *Cap.* 3. memorati. Ceterùm quoniam, quinam jam eſſent in iis idololatræ, quinam juxta Noachidarum jura pii, ex profeſſione aliquâ publica, & quæ ſub pœna obligaret, reſciri nequibat, & adeò moribus avitis adverſum fuerat conſuetudinem cujuſpiam in ſolo Judaico admittere, niſi idololatriæ ritu ſolenni renuncians cetera Noachidarum juris capita in ſe ſuſcepiſſet obſervanda, atque ut Proſelytus domicilii eſſet admiſſus, ideò quod ex imperio in Gentiles adeò minuto ſeu penè deleto præſtare non potuêre, id, quantum in ipſis erat ex imperii in ſuos reliquiis volebant præſtitum. Scilicet ex ſuperinducto

ductò à ſapientibus jure Interveniente, quo Judæi, quatenus Gentes reſpiciebant, inter ſe, atque ad Judaiſmum ejuſque ritus ſartos tectos conſervandos eſſent regendi, mores inolevere de Gentilium omnimodorum, qui in Judaiſmum non tranſirent, non ſolùm, quatenùs commodè fieri poſſet, maximè in ſolo Judaico, conſuetudine, ſocietate ac familiari conſortio, ſed etiam contractuum commerciorumque generibus compluribus fugiendis. Ratio quâ Jus ita ſuperinductum nitebatur, velut ſola, ſaltem obtenditur, ne ex eorum, quibus per Jus Iſraelitarum in ſolo Judaico ne ſedes tenere liceret, conſuetudine, conſortio ac commerciis, idololatriâ rebuſve aliis idololatriæ causâ fugiendis (ut fuſiùs infra oſtenditur) ipſi inquinarentur. Maimonides de interdictis ejuſmodi cum Idololatris conſortiis, pactis commerciiſque; וכל inquit [f] הרחיקה הזאת מפני ע״ז הוא שנ׳ וקרא לך ואכלת מזבחו ולקחת מבנותיו לבניך וזנו וגו׳ *Et omne id quod ſic dicitur de non admittendo Idololatrarum conſortio & commercio, idololatriæ causâ introductum eſt, juxta id quod habetur in ſacra Lege* [g], *ne vocet* ſeu *invitet te, edaſque de ſacrificio ejus & accipias de filiabus ejus filiis tuis & fornicentur &c.* Nimirum ob ipſam quæ in ſacris literis non ſemel affertur de ſeptem populorum conſortio commerciiſque evitandis rationem (unde & de eis Jus Gentium imperativum ſeu à Numine præſcriptum habetur) aliarum item Gentium, quarum non diſſimilis ratio, ex Jure Gentium ſibi, maximè in ſolo Judaico quantum fieri potuit, aliiſque Gentibus Interveniente ſeu ab ipſis ſuperinducto, conſuetudinem, conſortium & commercia aliquot vetabant. Quod ut faciliùs effectum ſortiretur, etiam Gentiles omnes pro immundis, ſeu qui contactu Judæum nunquam non contaminaret, ſtatuêre habendos. Cum enim [h] ſacras haberent leges, tum de Puerperæ, tum de viri ſeminis & mulieris ſanguinis profluvio laborantis immunditie, quæ contactu perſonarum contrahebatur, neque leges eæ, Iſraelitis nempè peculiares, ad Gentiles attinerent, ſuperinductum eſt ſapientum decretum, quo nunquam huiuſmodi immunditie ſeu ejus effectu, quantum ad Judæos, carere Gentiles conſtitutum eſt. Scribunt enim [i] הגוים אין חייבין עליהם משום נדה ולא משום זבה ולא משום יולדת והכמים

גזרו

[f] *Halach* a Aboda zara *cap.* 9.

[g] *Exod.* 34.16.

[h] *Levitic. cap* 7. & *cap.* 15.

[i] *Maimonid. halach* Iſuri bia *cap.* 4 & *Vide Miſnam tit.* Nidda *cap.* 4.

Digitized by Google

גזרו על כל הגוים הזכרים והנקבות שיהיו כזבים תמיד בין ראו בין לא ראו לענין טומאה וטהרה *Leges ſacræ de muliere menſtruis aut ſanguinis profluvio laborante, aut de puerpera, ad Gentiles quidem non attinent*; id eſt, ex ipſa lege ſacra immundi ex cauſſis illis non ſunt. *Sed ſapientes decrevêre omnimodos Gentiles, tàm maſculos, quam fœminas pro eis, qui perpetuo ſanguinis profluvio laborant (ſive ea de re conſtet, ſive minimè) habendos, quoties de munditia & immunditia quæſtio ſit.* Id eſt, ex eorum contactu immunditiam contrahi. Eos enim qui ſacrâ immunditiæ lege non tenebantur, ipſi eis, qui eâ tenebantur, ſemper immundos haberi, jam ex ſuperinducto hoc atque interveniente jure volebant, ut faciliùs ſic eorum conſortio, quantum fieri poſſet, arcerentur Judæi. Quod & tempore Haſmonæorum aut antè, initium habuit. Nam illis tribuitur [k] decretum, in quo fœmina quælibet Gentilis cenſebatur velut ſemper נדה ut libro quinto expreſſius oſtenditur, id eſt, *quæ menſtruis laborat*. Ex hujuſmodi decretis pendet illud in Evangelio [l], ubi Judæi *non introierunt in Prætorium* Pilati miniſtris qui Gentiles erant refertum *ut non contaminarentur, ſed ut manducarent Paſcha* intaminati. Atque ex ſuperinducta Gentilium immunditie manavit & illud D. Petri [m]; *Vos ſcitis quomodo abominatum ſit viro Iudæo conjungi, aut accedere ad alienigenam.* Græca ſunt, ὡς ἀθέμιτόν ἐστιν ἀνδρὶ ἰουδαίῳ, κολλᾶσθαι ἢ προσέρχεσθαι ἀλλοφύλῳ, *quod illicitum ſit viro Iudæo adhærcſcere ſeu advenire ad alienigenam*, ubi Syrus habet לאנשא נוכריא דלא הוא בר שרבתה *ad hominem extraneum, qui non ſit filius generationis ſuæ. Sed mihi oſtendit Deus*, ita ibi ſtatim Petrus, *neminem communem, aut immundum dicendum hominem.* Quod de adventu ejus ad Cornelium Italum dictum eſt, & immunditie qua Gentiles univerſos pollutos eſſe, ex more Judaico, exiſtimabatur. Unde etiam ad Petrum viri aliquot ex circumciſione, *Quare* [n] *introiiſti ad viros præputium habentes & manducaſti cum illis?* Nimirum eouſque tunc illicitum erat atque infame Gentilem convenire & familiarius conſuetudine ejus uti, ut tum contra majorum morem quo abſque publica Proſelyti domicilii profeſſione in ſolo Judaico Gentilem ſedes habere non permittebatur

[k] *Gemar. Babylonia ad tit.* Aboda zara *cap.* 2. *fol.* 36. *b* Sepher *a* Iauchaſin. *fol.* 15. *a*

[l] *D. Ioan.* 18. 28.

[m] *Act. Apoſt.* 10. 28.

[n] *Act. Apoſt.* 11. 3.

batur, iniquiùs commiſſum eſſe videretur, tum aut immunditiem lavacro, velut pœnâ ſimùl & purgatione ſolvendam, aut ejus non levem ſaltem ſuſpicionem contraheret, quiſquis id faceret. Hinc & illud apud Juſtinum hiſtoricum [o]; *Quoniam metu contagionis pulſos ſe ab Aegypto meminerant, ne eâdem causâ inviſi apud incolas forent, caverunt ne cum peregrinis communicarent: quod ex cauſa factum paulatim in diſciplinam religionemque convertit.* Hinc illud Apollonii Molonis [p], Judæos recipere noluiſſe ex aliis Gentibus quempiam diverſa de Numine ſentientem, μὴ ϑ κοινωνεῖν τοῖς καθ᾽ ἑτέραν συνήθειαν βίȣ ζῆν προαιρȣμένοις, *Nec conſuetudine eorum uti, qui aliam, præter Iudicam, vitæ rationem ſequebantur.* Quod & verum fuiſſe palam aſſerit Joſephus, dum rem ipſam ex Græcorum aliquot de peregrinis more pluribus defendit. De Commerciis autem & humanitatis Officiis aliquot, inſtituta habuêre, pro locorum diverſitate, alia atque alia, uti & proculdubio ſeculorum. Huc etiam ſpectat illud de Samaritanis, qui nunc ſe ſanguine Judæis junctos profitebantur, nunc ibant inficias ipſi, ſed perpetuò Judæis exoſiſſimi. *Quomodo* [q] *tu Iudæus cum ſis, bibere à me poſcis, quæ ſum mulier Samaritana?* ȣ γὰρ συγχρῶνται ἰȣδαῖοι Σαμαρείταις, *non enim coutuntur Iudæi Samaritanis*, ſeu לא מתחברין *Non habent commercium*, ut Syrus. Verba ſunt Samaritanæ ad Jeſum Chriſtum aquam poſcentem, unde propter conſuetudinem hanc cum muliere illa uti etiam cum aliis [r] Samaritanis atq; ex eo, quod diſcipuli ejus cum Samaritanis commercia habuerunt, convitium illud Judæorum ei impactum eſt, Samaritanum [ſ] illum fuiſſe, id eſt, Judæum Apoſtatam [t], ſeu qui ex conſortio illo Judaiſmo renuntiâſſe videretur. Et ſanè gentem Samariticam, utpote quæ Cuthæorum & Judæorum colluvies verum cultum diverſimodè adulterarat, habebant ſibi præ aliis inviſiſſimam & velnti Gentiles. Atque, ut aliàs fieri ſolet, quò anguſtius poſt defectionem erat vicinitatis interſtitium, eò graviùs utrinque odium. In vetitis autem jam erat ædes [u] agros ve in ſolo Judaico Gentili cuicunque vendere uti & agros locare. Sed ædes ibi locare ei fas erat modo non in habitationem; nec, ut opinor, Samaritano. De habitatione autem aiunt, אין שכונה פחות משלשה *habitatio non eſt dicen-*

[o] *Lib. 36.*
[p] *Ioſephus cõtra Apionem. Lib. 2.*
[q] *D. Ioan. 4. 9.*
[r] *Ibid. Verſ. 8. & 40.*
[ſ] *Ibid. cap. 8. 48.*
[t] *Videſis Daniel. H.inſium in Ariſtarcho ſacro, cap. 7. juxta finem, & Io. Morin. in exercit. 1. in Pentat. Samarit. cap 2. & 4. &c.*
[u] *Miſna tit.* Aboda zara *ca. 1. & Maimon. d. halach. ejuſd. tit. cap. 10. & vide Moſem Mikotzi Præc. Negat. 48.*

da niſi tres ſimùl inhabitarint. At in Suria (ſic vocitant Aram zoba, regionem ſolo Judaico vicinam à Davide ſubactam) eis locare fas erat, etiam & agros in culturam. Alibi locorum & ædes & agros pariter vendere. Commercia alia eis etiam intra ſolum Judaicum ex majorum inſtitutis cum Gentilibus permiſſa; ſed ea tantùm, quæ nec Gentilium omninò cultui extraneo adjumento, nec libertatis Iſraeliticæ reliquiis ipſorumve cultui ſacro detrimento, ſive reverâ ſive exiſtimatione forent. Qua de re quam plurimæ occurrunt ſubtilitates [x]. Eas autem, quoniam potiùs ſive ad tempora locoſque, quibus poſt urbis templique Excidium per orbem terrarum diſperſi ſunt Ebræi, ſive ad ejuſmodi ſtatum, tempora & locos ante Excidium ſpectant, prætermittimus. Et fieri nequit, quin, pro re nata, alia atque alia de rebus hujuſmodi ab iis, qui exulantibus Babylone, Ægypto, alibique per Aſiam, Europam, Africam, Judæis præerant, diverſimodè ſuperinducerentur inſtituta. Nam munera civilia inter Gentiles ac Chriſtianos, veluti Decurionatus, alia ſeculis, quæ Templi excidium propiùs ſecuta ſunt, neceſſariò ſubindè [y] ambitioſiùs obibant, interdum nihilominùs immunes etiam nec [z] admittendi. Unde diverſitas, puto, etiam ipſis juris, de aliorum conſortio fugiendo, admittendo. Et vide hac de re plura capite hujus libri poſtremo. Ex jam dictis autem ſatis, opinor, conſtabit de cauſa, cur adeò inviſum eſſet Ebræis Publicanorum nomen, id eſt, eorum qui vectigalia ac cenſum Romanis ab eis ſolvendum conduxerant. Eorum planè Gentiles alii, alii Judæi. Qui Gentiles erant eo nomine ſatis odio habiti, utpote Idololatræ, aut ſaltem ſic cenſiti. Qui Judæi, ideo inviſi, quòd cum ejuſmodi Gentilibus in terra Iſraelitica degentibus, velut Præſidibus, Quæſtoribus Legatiſque Romanis, nec Proſelyti domicilii profeſſione, quæ tunc non in uſu, obſtrictis conductionis ejuſmodi contractum, conſortium ac conſuetudinem contra morem atque inſtituta majorum, idque palàm velut Gentiles, alieni nempè imperii miniſtri, inierant. Cum peccatoribus igitur ac meretricibus ſignantiùs cenſentur interdum in Evangelii [a] locutionibus Publicani; interdum pari cum Gentilibus conditione. [b]. *Si eccleſiam [c] non audierit, ſit tibi tanquam Ethnicus* ſeu

[x] *In Miſna & Gemara tit.* Aboda zara *cap. 1. & 2. & Maimonide halach. ejuſd. tit. cap. 9. & 10.*

[y] *L. 3 §. 3 D. tit. de Decurionibus L. 5. & 10. C. tit. de Iudæis. L. 3. tit. eod. Cod. Theodoſiani & vide ibi l. 24.*

[z] *L. 19. C. tit. de Iudæis & C. Theodoſ. lib. 16. tit. 8. L. 13. & vide inferius hoc cap. 9.*

[a] *D. Matth. 9, 11. 11, 19. 21, 32. D. Marc. 2, 15. D. Luc. 7, 29*

[b] *D. Matth. 18, 17 vide ſis Tertullian. adverſ. Marcion. lib. 4. c. 11.*

Genti-

Gentilis & Publicanus. Atque cum bis repetatur in Græcis Matthei[c] editis, *nonne & Publicani hoc faciunt?* Poſteriori in loco tum nonnulli codices Græci[d], tum verſio vulgata habet veluti ſynonymum, *nonne & Ethnici hoc faciunt.* Quod verò habet Tertullianus velut ex Deuteronomio[e], *Non erit*[f] *vectigal pendens ex filiis Iſrael*, perinde ac ſi Publicanus ex ipſis inde non fuiſſet admittendus; id manavit ex verſione Helleniſtica quâ τελεσφόρος & τελεσκόμενος uſurpantur ſive pro eo, quod eſt ſcortum ſive maſculum ſive fœmineum vectigalia ſeu pretia ſive pendens ſive accipiens ſive pro eo quod eſt myſteriorum gentilium præfectus ſeu initiatus, ut vult Theodoretus[g]. vide hac de re item D. Hieronymum[h], præter recentiores[i] aliquot. De Proſelytorum autem, quos jam tractavimus, jure quod ſparſim in corpore, quo utimur. Talmudico, & apud Magiſtros traditur nec ſibi, quantum ſcio, in Talmude, ſive Hieroſolymitano, ſive Babylonio ullo quod typis editum eſt, aliiſve Miſnæ editionibus titulum ſortitur proprium, habetur aut olim ſaltem habebatur apud Judæos Titulus ac liber ſingularis, qui etiam, ni fallor, Talmudis ſaltem Hieroſolymitani pars. Cum enim librorum corporis Talmudici utriuſque quilibet מסכת dicatur, ut *Maſſeceth Sanhedrin, Maſſeceth Iabimoth*, & qui ſunt ceteri, citatur non ſemel τῷ Rabbi Jom Tob bar Abraham in commentario ſuo ad Maimonidem[k] *Migdaloz* dicto, מסכת גרים *Maſſeceth Gerim* ſeu *Tractatus* aut *liber de Proſelytis*, uti & פרק שני דמסכת גרים ירושלמי *caput ſecundum Libri de Proſelytis in Talmude Hieroſolymitano*, atque id genus alia. Perquam mancam eſſe tàm Venetam, quàm Cracovienſem Talmudis Hieroſolymitani editionem nemo neſcit, utpote quamplurimis, qui in Babylonia habentur, titulis etiam ad ipſum pariter ſpectantibus carentem, adeò ut iis, qui ſic deſunt, hic connumerandus eſſe videatur. Sed nec in Titulis Talmudicis ſive ab Ebræis[l] ſive à Chriſtianis[m] ſimul enumeratis hunc de Proſelytis comperio. Floruit Jom Tob ſub annum Chriſti trecenteſimum ſeptuageſimum ſupra milleſimum.

[c] *Cap.* 5, 46. & 47.
[d] *Rob. Stephan ibid. & Theodor. Bez. a.*
[e] *Cap.* 23, 18.
[f] *De Pudicitia cap.* 9.
[g] *Quæſt.* 28.
[h] *Epiſt.* 146.
[i] *Baron. Annal.* 31. *num.* 71. & *Iſaac. Caſaubon. Exercit.* 13. §. 36. *Caſpar. Waſerus lib.* 1. *de Antiquis Hebræ. nummis c.* 18. *Abrah. Scultetus exercit. Evangelic. lib.* 1. *cap.* 18. *Conſtantin. L'Empereur ad* Baba Kama *c.* 10 §. 1.
[k] *Ad Halach.* Iſuri bia *cap.* 13. *fol.* 337 *a* & *b.*
[l] *R. Gedaliah Ben Iechai in* Shalſheleth *fol.* 35. & 36.
[m] *Petrus Galatinus, de Arcanis lib.* 1. *Sixt. Senenſis biblioth.* 4. *I. Buxtorf. in Bibl. Rabbinica* &c.

Cap. VI.

De facultate Statuam *ſeu* Titulum erigendi, Saxum adorationis ad illud causâ pro libitu dolandi *ſeu* figurandi, Lucum plantandi, Imagines formandi, (*quales ſcilicet nec Ebræis formare fas erat*) Noachidis *ſeu* Proſelytis Domicilii *ex* Jure Gentium Interveniente, *ob novanda Idololatriæ metum, negatâ. Et de* Humanarum, Cœleſtium, *aliarum heic diſcrimine* Imaginum.

PErſonarum, quarum obvia neceſſariò nec infrequens erit in commentariis his mentio, veluti *Proſelyti Iuſtitiæ, Libertini, Servi in Iudaiſmum cooptati, Proſelyti domicilii*, ejuſque qui hujus *Proſelyti* ſeculis recentioribus *inſtar* erat, diſcrimine ſic in ſuperioribus explicato; redimus ad illud [n], quod habetur de facultate Statuam erigendi, Lucum plantandi, Imagines aliaque id genus etiam ornatus causâ faciendi, Noachidis in eorum ditione, id eſt, Proſelytis domicilii, ex jure Gentibus aliis ipſiſque Interveniente, negata. Quod ad illud attinet de Statua non erigenda; habetur in ſacræ legis [o] verbis interdictum Iſraeliticum לא תקים לך מצבה *non conſtitues* ſeu *eriges tibi ſtatuam.* Sic enim מצבה vertit vulgata, uti etiam ſæpius *Titulum.* Helleniſtæ verò *στήλω Cippum* ſeu *columnam.* Vocabulum hoc ſenſu non raro in fœdere Veteri occurrit. Neque dum Statua vertitur, id quod vulgo ſtatua denotat, id eſt, figuram humanam, ſignificat. Sed ut volunt Magiſtri, qualecunque opus, velut etiam altare, ſeu id genus aliud, ideò conſtitutum erectumque (ultrò ſcilicet neque ex mandatis de Tabernaculo aut Templo erigendo ornandoque) ut conventus publicus, ad ſacra illic peragenda qualiacunque etiam vero Deo, fieret. Nam ſi Deo commentitio; tunc ex generali Cultus Extranei ſeu Idololatriæ interdicto prohibitum eſt hujuſmodi opus, ipſis quidem Ebræis aliàs, ac ſine aliquâ ſacrorum causâ erectum, non illicitum. Maimonides [q] מצבה שאסרה בתורה היא בנין שהכל מתקבצין אצלה ואפילו לעבוד את השם שכן היא דרך עבודת זרה *Statua* ſeu *Titulus interdictus in lege erat opus ideò conſtructum, ut publicus ad illud fieret conventus. Idque etiamſi fieret veri Numinis cultus gratiâ. Nam mos ejuſmodi obtinuit apud Idololatras.* Pro arbitrio ſcilicet ſtatuas id genus Diis ſuis erigendi.

[n] *Supra cap.* 1. & 2.

[o] *Deut.* 26. 1.

[p] *Ioſue cap.* 4. 9. & *videſis Abarbinel*

• *in* Pirush Tora *fol.* 363. *col.* 2.

[q] *Halach.* Aboda Zara *cap.* 6. & *videſis Levi Gerſonidē ad Levit.* 26. 1. *Nachmanidē ad Deut.* 16. 22. Sepher Siphra *col.* 121. *alios ad locum utrumque.*

gendi. Quò ſpectat ſanè & mos ille Græcorum apud Pauſaniam [r]: Τὰ ϖαλαιότερα ϗ τοῖς πᾶσιν Ἕλλησι τιμὰς Θεῶν ἀντὶ ἀγαλμάτων εἶχον ἀργοὶ λίθοι, *Seculis vetuſtioribus apud Græcos quidem univerſos, rudes lapides pro Simulachris divinos bonores habuêre.* Quoniam igitur Titulum ejuſmodi erigi Iſraelitis ipſis inhibitũ eſt à ſacra lege, (quâ pariter comprehenſi ſunt Proſelyti Juſtitiæ, Libertini, & Servi in Judaiſmũ cooptati,) velut id quod in Idololatrarũ moribus erat frequentiſſimum, ideò, ne fortè idololatriæ anſam aliquam ex ejuſmodi opere, ſive arriperent, ſive præberent intra ditionem Iſraeliticam Noachidæ ſeu Proſelyti domicilii, id eſt, qui lege & fœdere Iſraelitarum ſacro non contenti ibi ſedes haberent, ex Jure quod diximus Interveniente, eis pariter titulorum ejuſmodi erectio ibi interdicta eſt. Cum aliàs Noachidi ex jure Naturali ſeu omnium hominum communi id neutiquam omninò vetaretur, ſed planè & licitè & cum pietatis laude fieret. Id quod ſatis liquet, tum ex Tituli ejuſmodi à Jacobo Patriarcha [ſ] ante legem Moſaicam tum ex altari & duodecim ſtatuis ejuſmodi, ſeu Titulis à Moſe ipſo [t] ante Tabernaculum conſtructum erectis. Parilis ratio de אבן משכית להשתחות עליה *Saxo formato, ut adoretur ſuper ipſum.* Nimirùm libera ejuſmodi ſaxa figurandi facultas, utpote apud Idololatras in uſu, verbis legis ſacræ [u] diſertis, Iſraelitis extra templum negata eſt. Adeoque & ex Jure Intervenientе, ac ſimili cauſa, Proſelytis domicilii. Sequitur, ***neque Lucum plantare*** Noachidi permiſſum. Nempe Lucum, qualis in lege ſacrâ Iſraelitis citra cultum prohibitus eſt, plantare Noachidem ſeu Proſelytum domicilii prohibebant. Verba legis ſunt [x]; Non plantabis tibi אשירה כל עץ וגו׳ *Lucum, ullam arborem,* ſeu *ex ullâ arbore juxta altare Domini Dei tui, quod facies tibi.* Id ſumunt de Lucis ſeu arboribus qualitercunque ſive juxta altare, ſive in atrio, ſive in monte Templi plantatis ſeu collocatis [y] לנוי למקדש וליופי *ad ornatum & pulchritudinem Templi.* Cauſam autem interdicti afferunt; מפני שהיה זה דרך עבודה זרה נוטעין אילנות בצד מזבח שלה כדי שיתקבצו שמה עם *quoniam ritus is erat Idololatrarum. Arbores ſcilicet juxta Altaria ſua plantare, ut ibi conveniret populus.* Neque igitur Noachidi permiſſum, ſive juxta Tabernaculum, ſive Tem-

[r] *In Achaicis.*

[ſ] *Gen.* 35. 14. *& Videſis* Peſiktha zotertha (*ad Deu.* 16. 22.) *fol.* 67. *col.* 1.

[t] *Exod.* 24. 4.

[u] *Levit.* 26. 1. *Videſis Maimonid. halach.* Aboda Zara *cap.* 6.

[x] *Deut.* 16. 21.

[y] *Maimonid. halach.* Aboda Zara *cap.* 6. *Moſes Mikotzi Præcep. Negat.* 44. *& Vide Maimonid. halach.* Sanhedrin, *cap.* 19. *ordine* 2. *num.* 5.

plum Hieroſolymitanum, ſive, ut videtur, in loci ubi adoraret ipſe qualiſcunque ornatum, Lucum plantare ſeu arborum ordines conſerere. Quin nonnulli [z] legem ſacram ita capiunt, ut nec cuiquam apud eos fas eſſet ſibi Lucum utcunque plantare, nec opus ligneum ſive juxta altare, ſive in monte Templi conſtruere. Quod ſi ita fuerit, nec ſanè Noachidi Lucum ſibi omninò in ædium ornatum ſuive commodum intra territoria Iſraelitica plantare licuiſſe, par eſt ut exiſtimemus. Sed de permiſſâ extra loca ſacra & cultus rationem arbores ſive frugiferas ſive ſteriles conſerendi adeoque Lucum in promiſcuos vitæ uſus plantandi facultate, luculentum etiam eſt alibi [a] teſtimonium, quod, puto, potiùs amplexandum. Nec permiſſum eſt Noachidi ſeu Proſelyto domicilii *Imagines facere* in territorio Iſraelitico; ne Ornatus quidem causâ; ſplendoris ſcilicet ſeu magnificentiæ; aut in majorum, ut apud Græcos Romanoſque, memoriam. Quod itidem ſic accipiendum, ut quales Imagines Iſraelitæ nefas erat formare, tales pariter ex ſuperinducto, quod diximus, Noachidis ſeu Proſelytis domicilii jure, nec hiſce omninò formare eſſet fas. Cum alioquin ex jure Noachidarum communi, ſeu quo genus humanum obſtringi docent, Imagines qualeſcunque facere, id eſt, Picturam, Sculptoriam, Statuariam, Cælaturam, id genus artes alias pro arbitrio exercere, nemini interdictum eſſe velint. Utverò, quod de Imaginibus minimè apud ipſos faciendis habent, ritè capiatur; de eis diſtinguendum. Alia ipſis erat Imaginis Humanæ, alia aliorum Animantium, ut Quadrupedum, Volucrum, Arborum rerumque quarumlibet, præter Hominem, terreſtrium & aquaticarum, alia denique Cœleſtium ratio; veluti Solis, Lunæ, Siderum ceterorum. Humanæ rurſus alia erat ratio in Cherubinis Tabernaculi & Templi, alia ubi aliàs ſive Statua fieret ſive ſculptoris artificio promineret, alia ubi ſive Pictura ſive Textura planam ſive Cælatura inſculptam exhiberet. Diſtinctiones nimirum has faciunt doctiores cordatioreſque, dum Idololatriæ in Decalogo interdictum, aliaſque leges congeneres ex more majorum interpretantur. Nec ſine his ac ſequenti explicatione intelligi volunt capita de non faciendis imaginibus in Scriptis Talmudicis breviuſculè, nec adjectis quæ inte-

[z] *Salomon Iarchi in Deut. 16. 21. & vide ibi Nachmanidem.*

[a] *Vide Maimonid. halach.* Melakim *cap. 7. & hal.* Bith habechira *c. 7.*

integrum ſenſum aperiant, ſubinde [b] concepta. Cherubinis, quorum figuræ genus heic primū eſt, facies fuiſſe humanas agnoſcunt [c], & teſtatur Scriptura [d]; alas item eis adjectas quatuor præter alia, unde forma eorum erat, qualis [e] in rerū natura alibi non omninò ſimul reperta. Jam verò, præter id quod de ſingularis Numinis, qui omnium præceptorum dominus eſt, heic mandato, nemini non facilè occurrit, aiunt interdicti de imaginibus verbis utcunque aliàs intellectis neutiquam contineri horum formationem, quia nihil in eo interdicitur præter imaginem rei, quæ aut in ſuperiori, aut in inferiori mundi parte reperitur. Rabbi Iſaac [f] Moſaides, à proavo etiam Arama dici ſolitus, אין מעשה כרובים בכלל שהרי אין צורתם נמצאת בשום אחד מהמדורים *Non comprehenſa eſt formatio Cherubinorum in generali interdicto, quoniam ſcilicet eorum figura non reperitur in re aliqua ſive ſuperioris ſive inferioris mundi partis.* Qua de re item videſis, quæ è Talmudicis habet alia Manaſſeh Ben Iſrael [g]. Et de Cherubinorum figuris, præter commentarios magis obvios, conſule, ſi plura velis tum I. Baptiſtam Villalpandum [h] tum Viſorii & Moncæi diſputationes de Vitulo aureo. Quod verò ad Imaginem ſimpliciter humanam in Solido ſeu Statuâ, aut materie Prominente expreſſam attinet; receptiſſima eſt eis ſententia, talem facere non omninò licuiſſe. Talmudici [i]; אסור לעשות צורות לנוי וא"עפ שאינן ע"ז שנאמר לא תעשון אתי כלומר צורות של כסף וזהב שאינם אלא לנוי כדי שלא יטעו בהן הטועים וידמו שהם ל"עז ואין אסור לצור לנוי אלא צורת האדם בלבד לפיכך אין מציירין לא בעץ ולא בסיד ולא באבן צורת האדם והוא שתהיה צורת בולטת כגון הציור והכיור שבטרקלין וכיוצא בהן ואם צר לוקה *Nefas erat facere Imagines etiam ornatus causâ, etiamſi citra cultus Extranei rationem; juxta illud, non facietis mecum* ſeu *coram me deos argenteos & deos aureos &c. Videlicet Imagines argenteas* & *aureas etiam quæ non fiant ob aliam quàm ornatus cauſam. Ideò ſcilicet ne errent, qui in errorem fuerint proniores, & exiſtiment eas in cultum extraneum factas. Ceterùm illicitum non eſt Imaginem* (rei terreſtris alicujus) *aliam præter hominis tantum, ornatus causâ fingere. Vnde fit, ut necè ligno, nec calce, nec ſaxo Imaginem formarent humanam, quæ* ſcili-

[b] *Apud Maimonid. halach* Sanhedrin *cap.* 19.
[c] *alibi.*
[c] *Gloſſ. Iarchi ad Exod.* 25. 18.
[d] *Vide Ezechiel.* 41. 18. & 19. & 3 *Regum in Vulg.* 5. 36 &
[e] *Vide Leontium in Synod.* 7. *act.* 4.
[e] *Ioſeph. Archæolog.* 3. *c.* 6. & *lib.* 8. *c.* 2.
[f] *In* Aqueda; Shair, 45. *fol.* 149 *col.* 1. & Shair 48.
[g] *In Conciliatore ad Exodū quæſt.* 30. *Latinè* 97. *Hiſpanice.*
[h] *Explan. in Ezech. Tom.* 2. *part.* 2. *lib.* 4. *cap.* 43.
[i] *Maimonides halach.* Aboda zara *cap.* 3. *Halach.* Sanhedrin *cap.* 19. *Moſes Mikotzi Præcept. Neg.* 22. *Ex Gemara Babylonia ad tit.* Aboda zara *cap.* 3. *fol.* 42. & 43. Shulcan Aruch, *lib.* Iore Dea *cap.* 41.

ſcilicet prominerct ſeu extaret, quemadmodum ornamenta & figuræ in tricliniis poni ſolitæ, & id genus alia. Et, qui ejuſmodi formaverat imaginem, verberibus puniebatur. Sunt qui heic integram tantùm hominis figuram, non partem intelligunt. Pictas autem ſeu ita inſculptas Figuras Humanas, ut non Protuberarent, ſed aut in Plano tantum aut in Concavo viſerentur, licitas habebant. Sic tamen ut ectypas, quæ ex inſculptis prominerent, formare nefas. Tametſi intereà tàm figuris humanis in pariete[k] pictis cultum apud ipſos extraneum olim exhibitum quàm imaginibus ſolidis doceamur. Sed regulariter jam dicta exceptiones aliquot pro ſeculorum rerumque diſcrimine admittebant, quas ſuis in locis infrà dabimus. Certè apud Flavium Joſephum[l], exemplum eſt de iconibus Cæſaris decurtatis, quæ ſignis adeſſe ſolebant ab Hieroſolymitanis non admiſſis. Pilatus, inquit Joſephus, à Cæſareâ, Hieroſolyma traducto in hyberna milite, προτομὰς Καίσαρος αἱ τοῖς σημείοις προσῆσαν, *Decurtatas Cæſaris imaginis, quæ ſignis aderant*, in urbem intulit. Id quod adjicit factum, ἐπὶ καταλύσει τῶν νόμων ἰουδαϊκῶν, *In Legum Judaicarum violationem*; ſubjiciens εἰκόνων ποίησιν ἀπαγορεύοντος ἡμῖν τοῦ νόμου, *Cum nobis interdictum ſit Imagines facere*. Unde magno agmine Cives Hieroſolymitani, qui Legum ſuarum violationem ejuſmodi ferre nequibant, eum adeunt, & demùm, ut Cæſaream reportarentur, nec ſine tumultu ingenti, impetrant. Etiam ex hac cauſa, qui ante eum fuerant Præſides cum ſignis aliter inſignitis urbem ingredi ſolebant, ut ibi memorat etiam Joſephus. Vitellius item ad bellum paratus Arabicum, quum vellet per Judæam exercitum ducere, occurrerunt ejuſdem principes[m] deprecantes tranſitum; Οὐ γὰρ αὐτοῖς εἶναι πάτριον περιορᾶν εἰκόνας εἰς αὐτὴν φερομένας, *neque enim mores permittere patrios, ut inferantur Imagines*, quales ſcilicet ſigna comitarentur, ſeu Cæſaris. Et precibus horum flexus Vitellius propoſitum mutavit. Quin cum theatrum aliaque moris Romani Hieroſolymitanis perquam inaſſueta in urbem induxerat Herodes[n] Rex Antipatri F. atque, inter alia, gentium devictarum Trophæa, ſcilicet Arma humana auro & argento collucentia, nihil æquè atque hæc civibus moleſta, inviſa atque execranda fuêre. Nimirùm

[k] *Ezechiel. c.* 8, 10. & 23, 14.

[l] *Archeolog. lib.* 18. *cap.* 4. & *Haloſ. lib.* 2. *cap.* 8.

[m] *Ioſephus Archaolog.*

[n] *Archaolog. lib.* 18. *cap.* 7. 15. *cap.* 11.

mirùm exiſtimabant imagines humanas eis tectas fuiſſe. Atque Herode blandis alloquiis eos hac ſuperſtitione eximere conante, ὁμοθυμαδὸν ἐξεβόων, εἰ καὶ πάντα δοκεῖεν οἰστά, μὴ φέρειν εἰκόνας ἀνθρώπων ἐν τῇ πόλει, τὰ τρόπαια λέγοντες. οὐ γὰρ εἶναι πάτριον αὐτοῖς, *Vno ore exclamant, etiamſi reliqua omnia ferenda viderentur, non permiſſuros ſe intra urbem Imagines Hominum. Sic Trophæa nuncupabant. Patrium enim ſuum morem eis adverſari.* Poſtquam autem detracto armorum ornatu Herodes, ut tumultum ſedaret, nudos qui ſuſtinerent ſtipites non humanas ſubeſſe imagines oſtenderat, pleriſque ſatisfactum eſt. Atque ex hiſce Joſephi eliciendum videtur non ſolùm Imagines in Solido Humanas, etiamſi decurtatas, non fieri apud eos debuiſſe, ſed nec omninò factas conſpici, aut in uſum admitti. Ceterùm juxta diſciplinam Magiſtrorum, tametſi Facere hujuſmodi Imagines apud illos illicitum habitum eſt, tamen de Factarum Uſu aliter ſtatuebatur. Et cautiùs intelligendus heic alibique de Imaginibus Joſephus. Nam aliæ planæ heic ſuberant & ſingulares rationes, ob quas adeò exoſæ Judæis imagines illæ. Sed ea de recapite proximo & octavo. Jam verò tametſi ornatus ſolùm ſeu Animi causâ imagines ejuſmodi fieri illicitum habebant, nihilominùs להתלמד ſeu *diſcendi docendique* ſolùm quid vitæ humanæ neceſſarium, imagines ejuſmodi formare, apud cordatiores ſaltem eorum neutiquam habebatur nefas. Quod ſanè evincitur ex eo, quod mox dicetur de corporum Cœleſtium imaginibus diſcendi docendique causâ formatis. Inciſas autem ſeu Cælatas, nec protuberantes effigies humanas quamplurimas à Judæis ipſis editas habemus in Rituali illo Paſchali nuper Venetiis typis mandato, tàm Hiſpanicè, quàm Ebraicè. Nimirùm res Patriarcharum atque aliorum geſtas eorumque vitæ atque itinerum icones. Tantùm abeſt, ut in univerſum verum ſit, nullius generis Imagines ſeu Figuras Humanas ex Judæorum inſtitutis licitè fieri! Joannes Baptiſta Villalpandus [o], vidiſſe ſe, ait, apud Fulvium Urſinum nummum pondere drachmæ, qui ex altera parte refert Marci Antonii caput cum inſcriptione hujuſmodi שלמה מלך, hoc eſt, *Rex Salomon*; ex adverſo verò, rudem quandam & incongruam Templi formam cum inſcri-

[o] *Apparat. Vrbis ac Templi part. 2. lib. 2. diſp. 4. cap. 27.*

ptione היכל שלמה *Templum Salomonis*. Nec diſſentit ab Urſino, qui arbitratus eſt percuſſum eſſe hunc ab Herode, qui,ut Antonio aſſentaretur, ei Salomonis nomen & ædificati templi gloriam adſcriberet. *Quapropter*, inquit *tàm hunc, quàm alium quemcunque ſimilem, ſi reperiatur, non Hebræorum habendum eſſe putamus, ſed peregrinum. Percuſſus enim eſt ab Herode iniquo Principe, qui ſe Hebræum eſſe planè profiteretur, ac nihil minùs curaret, quam Hebræorum legibus ſe ſubdere atque inſtitutis, quibus impium habetur atque execrandum, Hominis Imaginem quâcunque ratione aut causâ efformare.* Sed reclamant celeberrimi, quorum ſcita ex more maiorum deſumta attulimus, Magiſtri, ſi de figurâ humanâ quacunque etiam depictâ aut cælatâ loquatur. Satis intereà concordes, de protuberante in nummo alibive figura humana non efformanda. Quid igitur dicendum de nummo hoc æneo, Moſis figura & nomine inſignito, idque velut ex diſciplina Ebraica, apud Gulielmum Schikardū [p], qui ex antiquaria Thomæ Lanſii ſupellectili illud depromſit? Certè inſtitutis ac moribus Iſraeliticis planè eſt alienum.

[p] *In Proœmio ad* Tarich *Regum Perſarum p.34.*

Literæ alterâ parte inſcriptæ, ſive à vetuſtate ſive à Sculptoris incuria, qui primò incidit, vitii nonnihil traxêre. Sed id, quod volunt, eſt, quod legitur in Decalogo לא יהיה לך אלהים אחרים על פני *non erunt tibi Dii alieni coram facie mea*, Neque verò, quod affert idem Schikardus de numiſmate Abrahæ Sene & Vetula inſignito, quidquam heic probat. Concedatur, ſi vis, Traditionem [q] illam de Abrahæ nummo veram eſſe. Certè ad inſtituta Iſraelitica, quæ diu poſteà nata, moreſque inde ſequentes ritè dignoſcendos nihil omninò ea facere poteſt. Nam Abrahæ ævo nullum de Imaginibus faciendis interdictum habebatur, ſed tantùm de non colendis; quod Noachidarum faciunt univerſale. Quin nonnulli Ebræorum, qui legem Moſaicam

[q] *In* Bereſith Rabba *paraſh 39.*

ſaicam tot ſeculis poſteà ortam ad Abrahamum neſcio qua ratione retrotrahunt, adeoque & ipſum interdictis de Imaginibus humanis neutiquam faciendis teneri volunt, traditionem illam non de Senis & Vetulæ imaginibus, ſed de vocabulis tantùm ipſis in Nummo capiunt [r]; quoniam ſcilicet אסור לעשות צורת אדם *interdictum eſt, ſic facere imaginem humanam.* Habeo equidem ipſe item Moſis icunculam antiquitùs expreſſam in Lamina æris rotunda, quam non ita pridem Shenæ, in agro Surrcienſi circa nonum à Londino lapidem, inter rudera repertam accepi. Craſſa eſt ea admodùm & ponderis paulò ampliùs dodrantis unciæ; id eſt, minoris quàm Lanſianum illud æs pendens unciam cum ſextante aut paulò plus, quod ait

[r] *Thoſiphta* in Baba Kama. *cap.* 9 & *Comment. ad* Bereſith Rabba *fol.* 43. *a*

Schikardus. Craſſitie parili protuberat mecum icon, qualem heic damus; parte alterâ non ſolum eadem ipſa præ ſe ferente verba ſed eandem etiam ipſiſſimam Scriptionis formam quæ in ære Lanſiano. At verò in meo non tam crinis criſpus, ut in Lanſiano, quam cornu arietinum cernitur. Rem ſatis non intelligo. Nec capillum ejus an indumentum aliquod Capitis videamus. Num intereà ratio inſit aliqua cornutæ illius faciei, quæ Moſi tribui ſolet, viderint, qui operæ duxerint pretium. Sed in figuris ejus cornutis, erigi ſolent, ut Panum & Satyrorum aut capreolorum, non incurvari, ut arietum atque Jovis Hammonis, cornua. In picturâ ſcilicet Chriſtianorum, qui ex eo, quod in vulgata habetur de Moſe, *ignorabat* [ſ], *quod cornuta eſſet facies ſua*, & *videbat faciem egredientis Moyſi eſſe cornutam*, bicornem Moſem pingunt. Rident autem cronua illa Judæi, quibus ibi, קרן עור פניו quod *cornuta erat ei facies* ſonat in vulgata, ſumitur pro eo quod eſt *ſplenduit* ſeu *radiavit cutis faciei ejus.* Nec alio ſenſu reddunt Judæi Mauritanienſes, Hiſpanienſes, præter paraphraſtas Chaldæos. Nec ſane alio Helleniſtæ. Quin nec alium meritò

[ſ] *Exod.* 34. 29 & 35.

exiſtimant viri docti fuiſſe interpretis vulgati ſenſum, utcunque pictores ſculptoreſque atque ii, à quibus docentur, illum interverterint. Nam Lucis radii cornua velut imitantur & Ebraicè קרנים ט׳ tàm hæc, quàm illos denotat. Et radios illos faciei Moſis קרני ההוד *cornua magnificentiæ* vocat ibi Salomon Jarchius. Quin expreſſim D. Paulus[t] τὴν δόξαν τοῦ προσώπου αὐτοῦ *Gloriam vultus ejus* nuncupat. Adjici verò inſuper ſeu deliteſcere in Moſis hujus collari crucis videtur icuncula nomini ſubjuncta. Adeò demum ut Christiani alicujus potius opus eſſe ſuſpicer, fortean ideo ante ſecula aliquot factum, ut officioſi muneris vice inſerviret ad Judæos aliquos ſive demerendos ſive ad Chriſtianiſmum civiliter invitandos. Nam quanquam à faciendis ornatus animive causâ hujuſmodi imaginibus protuberantibus ex more eis abſtinendum erat, factis tamen, modò in venerationē neutiquam fierent, ex diſciplina ſua uti, adeoq; dono accipere ritè potuêre, ut capite oſtenditur proximo. Tantum autem abeſt, ut pro nummo aliquo, ſive funderetur, ſive percuteretur æs hoc meum, ut vel ipſa tum laminæ tum figuræ exſtantis craſſities ſatis mihi videatur id palàm denegare. Certè & Moſes figuram cum nomine adjecto à Chriſtianis olim interdum fieri, idque velut in eorum gratiam facilè concedet, quiſquis fidem habuerit hiſtoriolæ illi, quam, neſcio, unde hauſerint ſeculorum paulò anteriorum Judæi de Imagine Moſis eaque apud Anglos noſtros juſſu olim regio ſic formata, pro inſigni tentorii, in quod Judæi Anglienſes ſe reciperent, quotquot Chriſtianiſmo nomina dare pertinaciter nollent. Ea de re narrationem legimus apud R. Gedaliam Ben Jechaia ſcriptorem quidem nuperum, (nam ſub quinquaginta ab hinc annis floruit,) ſed qui è vetuſtioribus multò ævi antiquioris mediique ſui generis ſcriptoribus quamplurima nec ſine induſtria ſumma edidit. Verba[u] apponam. בשנת ה׳ אלפים כ׳ כומר א׳ נימול באינגילטרה כדי להנשא עם יהודית שנתלהב באהבתה ויודע הדבר לבני העיר והיו רוצים לשרפם אבל המלך בחר לעשות הנקמה בדרך אחרת וגזר כי תוך ג׳ חדשים ימירו ואשר מלו הכומר בשרפו ורבים מהם המירו׃ ויקחו כל בניהם מו׳ שנים ולמטה ויוליכום לסוף מלכותו למען ישכחו מנהג אבותיהם היהודים וימת המלך וימלוך בנו תחתיו ותכף בא על מלכותו

[t] 1 Ad Corinthios cap. 3. 7.

[u] In Sepher Shalsheleth hacabala fol. 112. & 113.

מלכותו דבר ורעב ויאמרו יועציו כי לחטאת היהודים שאינם מאמינים היטב בא העונש להם ויעש שני אהלים על חוף הים על א׳ צייר צורת מר״עה ושמו ועל אחר צייר משיחם ויקרא לכל האנוסים בדברים טובים ויאמר אליהם כי מרשה להם להתיהד ולא יכריח שום מהם לשום דבר אמנם כדי להכיר מי יהיה יהודי׃ רוצה שהמתיהדים יכנסו באהל מר״עה וקבלו עליהם לעשותו ורבים נכנסו באהל מר״עה ואחרי הכנסם היו שם מרצחים אותם וכן ספו תמו כלם *Anno quinquies milleſimo & vigeſimo, Sacerdos quidam Chriſtianus circumciſus eſt in Anglia, ideò ſcilicet, ut uxorem duceret Iudaicæ gentis fœminam, quam efflictìm deperibat. Id quamprimùm eſt loci civibus notum, voluêre illi eos vivicomburio punire. Ceterum alio modo ultionem futuram ſtatuit Rex; edicto nempè promulgato, ut intra tempus trimeſtre Iudæorum commune Iudaiſmo renuntiaret, & qui Sacerdotem circumciderant comburerentur. Et eorum perplurimi ſane Iudaiſmo renuntiarunt. Liberi autem eorum univerſi Sexennii ætatis & minoris in extremos regni limites miſſi ſunt, ut ibi diſciplinæ avitæ ſeu Iudaicæ obliviſcerentur. Mortuo autem regi huic ſucceſſit filius ejus. Nec diù poſt cum & peſtis & fames regnum ejus invaſit, monuerunt conſiliarii ejus, pœnæ hujus cauſam eſſe peccatum Iudæorum non recte credentium. Fiebant igitur juſſu regio duo tentoria juxta littus marinum, quorum ſuper alterum efformabatur figura Moſis Magiſtri noſtri, ſuper quem ſit pax, uti & Nomen ejus; ſuper alterum autem figura Chriſti eorum. Mitioribus dein verbis cum eis in anguſtias has redactis Rex agens, denuntiavit cuilibet eorum licitum fore Iudaiſmum amplecti & retinere,[x] nec omninò ad rem quampiam eos iri coactum. Id tantùm ſe velle dignoſcere ſatis, quiſnam reverà Iudæus eſſet, quis non. Imperavit igitur, ut, qui reverà Iudæi eſſent, atque eſſe vellent, ingrederentur tentorium Moſis Magiſtri noſtri, ſuper quem ſit pax. Conditione accepta, quamplurimi illud ingrediuntur. Ingreſſos autem occiderunt & in mare projecerunt. Atque ſic exitus erat univerſorum.* Ita Rabbi ille Gedalia. Et tantundem, de tentoriis ac Judæis Anglicis trucidatis ac in Mare projectis, ferè habetur apud autorem Chriſtianum Fortalitii[x] Fidei, ſive is[y] Guilielmus Totanus ſit, ſive

x Lib. 3. pag. 219. Edit. Lugdun. 1525 & pag. 169. Edit. Norſemberg. 1494.

y Videſis Anton. Poſſevin. in Biblioth. ſelect. lib. 9. cap. 3. & I. Molanum in Biblioth. Materiarum.

Bartholomæus de Spina. Sed pro eo quod legitur apud Gedaliam de Imagine Moſis & Chriſti ſuper tentoria, in Fortalitio dicitur Legem Judæorum in altero, in altero Crucem Chriſti poſitam; nullâ Moſis mentione habitâ. *Et intrantes*, inquit, *papilionem* (Legis) *unus poſt alterum jugulabantur in ſecreto ex altera parte papilionis, & projiciebantur in mare, & ſic purgatum eſt prædictum regnum & continuò ceſſit plaga, nec ampliùs Iudæus ibi habitavit, ſed nec habitat uſque in hodiernum diem.* Scripſit verò autor hic diù ante Gedaliæ tempora, atque ut nonnulli [x] volunt, anno Chriſti 1459; ſodalis ſcilicet Franciſcanus. Id verò ſcribit ille velut è *Cronicis*, ut ipſe ait, *Anglorum antiquis* ſibi relatum. Nondum quid in Cronicis noſtratibus ejuſmodi mihi repertum. In iis quidem Judæos Angliâ pulſos legimus ſub annum Regis Edwardi primi decimum octavum, id eſt, Chriſti 1290. Neque ea de re dubitandum, cum ſexcentiès in Archivis illius temporis, tùm Cancellariæ noſtræ, tùm Fiſcalibus idem aſſeratur. Sed Occiſos ſeu Tentoria, qualia memorantur ſive apud R. Gedaliam ſive in Fortalitio Fidei, poſita eſſe inde non diſcimus. De tempore autem non ſatis liquet apud Gedaliam. Initium hiſtoriolæ collocat in Judaicæ ſeu Hillelianæ, quâ hodieque utuntur Judæi, periodi anno 5020, id eſt, Chriſti 1260. Occiſos verò & in mare projectos tempore Regis, qui tunc regnanti filius ſucceſſit. Id eſt, proculdubiò Edwardi noſtri primi; qui filius Henrici tertii, cujus annus 43 idem eſt cum Chriſti 1260. Quin eidem ipſi anno perperam tribuit Judæorum Angl[i]enſium exilium Salomon [a] Ben Wirga, qui avorum memoria calamitates atque adeò variantia per orbem terrarum gentis ſuæ diſcrimina operoſiùs collegit. De exilio Anglicano verba faciens ille, ויהיה inquit הגירוש שנת חמשת אלפי׳ ועשרים ליצירה *atque erat exilium illud anno 5020 à creatione*, id eſt anno Chriſti 1260, ſeu Henrici noſtri tertii 43; quod falſum eſſe ſcimus. Hallucinatum igitur eum fuiſſe exiſtimo, aut ex eo quòd hiſtoriolæ initium juxta id, quod apud Gedaliam habetur, alibi ipſi apud ſuos repertum (nam is Gedalià vetuſtior eſt) pro ipſo exilii anno malè ſumpſerit, aut ex eo, quòd numeros literis apud ſuos alibi juxta morem denotatos haud ſedulò ſatis animad-

[x] *Editor Norimbergenſis 1494. in Prologi fronte.*

[a] *In* Sebet Iehuda, *fol.* 19. *Edit. Adrianopolitana.*

Digitized by Google

nimadvertit. Nam ut ה׳ אלפים כ׳ denotant 5020, ſic ה׳ אלפים נ׳ 5050. Et נ pro כ, elemento maxime in ſcriptione Rabbinis uſitatiori non rarò ſimillimo, ſumi uti & hoc pro illo tralititium eſt. Annus autem periodi Judaicæ 5050 exilio Anglicano ſatis reſpondet, id eſt, Chriſti 1290; juxta id quod plerunque in Annalibus noſtratibus legitur. Nec carent Judæi etiam è ſuis teſtimonio omni exceptione majori, quo aſſeritur circa triennium antè non expulſos Anglia Judæos. Etenim Judæus Anglienſis, qui tunc vixit, ſcriptum reliquit, anno 47 ſexti millenarii (id eſt, periodi quam diximus Judaicæ 5047) prehenſos adeoque in carcerem traditos eſſe univerſos per Angliam Judæos. Scilicet in cellæ arcis Wintonienſis ſubterraneæ, quæ proculdubio nonnullis eorum carcer erat, parieti Saxeo hujuſmodi habetur inſcriptio

יום ואמר היו
תפיסים כל יהודי
ארצ האי שנ׳
מ״ז לפ לאלף
ששי אני אשר
חקקתי

quod ſonat *Die* ..... (utrum י״א מר׳, quod inciſis proximat, id eſt, 11. *Mar.* ſit ibi legendum neſcio; & vocabulum, ut exaratum eſt, ſonat *& dixit* aut quid ſimile cujus ibi ſenſui locus non eſt) *prehenſi ſunt univerſi Iudæi* ſeu *Iudæorum communitas* (quæ locutionis apud nos formula tunc temporis in uſu) *Terræ hujus, anno 47 juxta ſexti millenarii rationem. Ego qui* (ſeu potiùs *ego Aſher*) *incidi.* Deſcriptam è cella ante annos aliquot mecum amiciſſimè communicavit V. Cl. Patricius Junius Bibliothecarius regis, uti & poſtmodùm Henricus Jacobins. Certè & Annalium noſtratium aliqui [b] ſecundo Maii anni Chriſti 1287, qui ipſiſſimus eſt heic annus, ejuſmodi Judæorum collocant prehenſionem cuſtodiamque.

[b] *I. Steveus ex Guil. Therno Ms. monacho Cantuarienſi*

Alii

Alii anno 1286 [c] qui etiam facilè in ipſum 47 ſexti millenarii cadit, ſi annorum variatim inchoantium apicumque temporis inde pendentium quales heic prætermiſimus ratio habeatur. Sed hæc obiter. Ad Guilielmum Schikardum redimus. Quod adjicit ille de aliarum rerum ſignis in numiſmatis Ebræorum veterum protuberantibus, haud quicquam facit ad aſſerendum ſuum illud de humanâ in nummo apud eos figurâ. Nam de ceterarum rerum in terra aquave imaginibus, receptior eſt ſententia, nullam ex eis fuiſſe, quam formare ornatus ſeu animi causâ quomodolibetcunque non liceret. Sic enim generatìm Magiſtri celeberrimi [d] צורת הבהמות ושאר נפש חיה חוץ מן האדם וצורות האילנות ודשאים וכיוצא בהן מותר לצור אותם ואפילו היתה הצורה בולטת *Imagines beſtiarum aliorumque, præter Hominem, animalium, imagines item Arborum, Herbarum, id genus aliarum rerum facere licet, idque etiamſi promineant.* Sed excipiunt nonnulli Leonis, Bovis atque Aquilæ (quorum facies in Ezechielis viſione) figuras; aliqui etiam Draconiš, quippe cujus in Idolis adeò frequens; aliqui etiam Draconis, quippe cujus in Idolis adeò frequens cultus. Sed nec deſunt, qui non minùs hujuſmodi rerum Imagines, quàm Hominum velint interdictas. Certè ſcimus Flavium Joſephum Legatum à Populo Hieroſolymitano ad Tiberienſes miſſum, ut cum illis ageret [e] de diruendo τοῦ οἴκου τοῦ ὑπὸ Ἡρώδου τοῦ τετράρχου κατασκευασθέντος, ζώων μορφὰς ἔχοντος, τῶν νόμων οὕτως τι κατασκευάζειν ἀπαγορευόντων, *Palatio ab Herode Tetrarcha extructo, quod animalium habebat Imagines, cum ita quid extruere ex lege eſſet interdictum.* Quod & factum eſt. Sed ea de re vide quæ dicuntur capite proximo. Nam reverà aliò planè ſpectat. Eouſque etiam deteſtantur Judæi nonnulli hodierni imagines omnimodas, ut nec ſigillis [f], quibus figura ceræ imprimatur ulla, uti velint. Sed ad ſententiam illam de aliarum in terris præter hominem rerum imaginibus pro libitu faciendis adſtruendam, veluti nempè vetuſtioribus Ebræis receptam, haud parùm facit quod de Numiſmatis eorum legimus [g]. Fuiſſe Numiſma Joſuæ altera parte Tauro, altera Monocerote inſignitum; Davidi etiam, cui, מקל ותרמיל מיכן ומגדל .מיכן *Baculum & pera in parte altera, altera turris* viſebatur; quin & Morde-

[c] *Hollinſhed. eod. ann. pag.* 283.

[d] *Maimonid. halach.* Aboda Zara *cap.* 3. *Moſ. Kotzenſis Præcept. Neg.* 22. *ex Gem. Babylon. ad tit.* Aboda Zara *cap.* 3. *fol.* 42. & 43.

[e] *In vita ſua.*

[f] *Guil. Schikard. in Proœm. ad* Tarich *Regum Perſiæ pag.* 43. *Videſis Manaſſ. Ben Iſrael in Exod. quæſt.* 30.

[g] *Bereſith Rabba Paraſh.* 39.

Mordecæo, cui שק ואפר מיכן ועטרת זהב מיכן *Saccus & cinis in altera, & corona aurea alterâ* eminebat, non autem Regina Eſther & cum ea ipſe (ut hallucinati nonnulli [h] aiunt) quod ex Ebræorum moribus ferendum, ut oſtenſum eſt, non erat. Finguntur fortè numiſmata hæc. Nec ea de re contendo. At dum in libris eorum vetuſtiſſimis, viris illis ſanctis ea utcunque tribuuntur, dubitari, opinor, nequit, quin ejuſmodi rerum apud majores ſuos idque poſt Moſaïca inſtituta, imagines non illicitas interea haberent; ſaltem qui hæc ſcriberent. Nec ſanè ſerpens æneus [i] ſic aut formatus aut retentus, quaſi ipſa ſimpliciter formatio ex jure communi non fuiſſet licita. Nummi autem Ebræorum ſeu Sicli ac congeneres, quos ſive ipſos ſive apud ſcriptores depictos vidimus, animalium carent figuris, & ſive virga Aaronis ſive urna Mannæ, ſive Thuribulo, Palma (quæ velut gentis ſymbolum in Cæſarum etiam Nummis ſubinde reperitur, veluti Auguſti, Veſpaſiani, Nervæ) id genus aliis tantum inſigniuntur. Horum figuras habes apud Antonium Auguſtinum [k], I. Baptiſtam [l] Villalpandum, Caſparum Waſerum [m], Joannem Morinum [n], ut alios, qui de eis obiter, prætermittam. Eorum par exhibemus, velut ceterorum omnium fermè inſtar. Nam tametſi plures apud jam citatorum aliquos habentur, binis tamen hiſce inſpectis

quicquid eorum reliquum eſt ac genuinum, ad rem ſaltem, quam tractamus, ſatis inſpicitur dignoſciturque. Ceteri enim aut planè ſimiles ſunt aut proximè ſive huic ſive illi accedunt. De Numiſmate autem Cenſus, Cæſaris in Evangelio imagine inſignito, vide quæ habentur in-

[h] *Villalpand. Apparat. Vrbis & Templi parte 2. lib. 2. diſp. 4. cap. 27.*

[i] *Num. 21. 8. 2. Reg. 18. 4.*

[k] *Dialog. 2.*

[l] *Loco jam citato. & ſeqq.*

[m] *Lib. de Antiq. Nummis Hebræorum.*

[n] *In Pentateuch. Samaritan. Exercit. 2. cap. 10. & vide Moſ. Nachmanidem in* Pirush Tora. *fol. 342. b.*

tur infrà capite octavo. Binorum, quæ jam depicta ſunt, numiſmatum. Prioris archetypon unum argenteum penes me habeo, cujus altera pars urnulam Mannæ (ſic credi ſolet) altera Aaronis virgam oſtendit. Hæc autem verbis hiſce charactere Samaritano, id eſt, qui Judæis antè captivitatem in uſu, circumſcribitur, ירושלים הקדושה *Ieruſalim ſancta*; illa eodem item charactere, verbis hiſce שקל ישראל *Siclus Iſraelis*. Poſterioris verba ſunt eadem charactere Aſſyriaco, ſeu qui poſt Ezram in uſu. Partem alteram Thuribulum & Fumus aſcendens, alteram Palma, ſeu palmæ ramus occupat. Etiam & hujus generis aliquot non ſemel vidi, figuris, ut in priori, prominentioribus. Sed cum præſtò jam non ſit ejuſmodi mihi ullum, ex Villalpando & Antonio Auguſtino figuram huc tranſtuli. Quod demum ad Cœleſtium rerum Imagines ſpectat; quemadmodum ex illo legis ſacræ [o] *Non facietis mecum* ſeu *coram me Deos argenteos* &c. aliiſque legibus congeneribus, Humanam figuram exſtantem ſeu prominentem adeoque ſtatuam humanam formare interdictum eſſe volunt, ita etiam exinde in univerſum quidem pronuntiant Talmudici [p] לא תעשון אתי לא תעשו כדמות שמשיי המשמשין לפני במרום כגון חמה ולבנה כוכבים ומזלות ומלאכי השרת *Non facietis mecum* ſcilicet, *non facietis imagines inſtar miniſtrorum, qui coram me ſuperiùs miniſtrant, veluti Solis, Lunæ, Signorum, Syderum, aut Angelorum miniſtrantium*; unde Maimonides [q] aliique אסור לצור דמות חמה ולבנה כוכבים ומזלות ומלאכים שנ׳ לא תעשון אתי לא תעשו כדמות שמשי המשמשין לפני במרום ואפילו על הלוח *illicitum eſt formare ſimulacra Solis, Lunæ, Stellarum, ſignorũ, & Angelorum; juxta id quod ſcriptũ eſt, Non facietis mecum; non ſcilicet facietis inſtar Miniſtrorum, qui coram me ſupernè miniſtrant, ne quidem etiamſi in tabula* ſeu plano. Id eſt, etiamſi non promineant, nec exſtent, ſeu ut nonnulli, ואפילו אין הצורה בולטת בהן שברקיע הם שקועים *etiamſi non exſtet* ſeu *promineat earum figura. Nam & ipſa ſidera in firmamento immerguntur.* Non prominere videntur. Adeò ut qui in plano ſydera depingit, veram omnimodò, quantum fieri poteſt, ipſorum figuram (ita proculdubiò ſenſus eſt) exhibeat, quod fieri non debet. Sicilli. Et tametſi aliter atque aliter interpre-

[o] *Exod.* 20. 23.

[p] *Gemar. Babylon. ad cap.* Aboda Zara *cap.* 3. *fol.* 43. *b*

[q] *Halach.* Aboda Zara *c.* 3. *Moſ. Mikorzi Præcep. neg.* 22. *& Sedeſis Paraphraſ. Vzielidi tribut. Exod.* 20. 23.

terpretantur legem illam Exodi de Diis argenteis & aureis in hanc rem à Magiſtris, quorum verba attulimus, citatam, nihilominùs, quantum video, Corporum Cœleſtium Figuras ſive planas ſive prominentes Ornatûs causâ velut in xyſtis, prothyris, parietibus, aulæis, alibive fieri apud ipſos illicitum unanimes habebant, ſi Talmudicis fides. At quid intereà tum dicendum de pronai Herodiani velo illo pretioſiſſimo ſeu peplo Babylonio apud Joſephum[r] non ſolùm ita coloribus hyacinthino, purpureo, byſſino & coccineo variegato, ut ὥσπερ εἰκόνα τῶν ὅλων *velut omnium rerum imaginem*, quæ ſcilicet ſub Luna viſuntur, uti per ſymbola præ ſe ferret, verùm etiam πᾶσαν τὴν οὐράνιον θεωρίαν πλὴν ζωδίων *omnem Cœli rationem præter Signa*, ut vertit Ruffinus, haberet in ſe perſcriptam, id eſt, ipſam Cœli, ſi quid video, imaginem totam, modò Signa excipias; ſi ζώδια pro *ſignis* ſeu Zodiaci illis duodecim, ut vulgò, ſolùm hic ſumenda. Cum autem vocabulum ipſum tàm generatim Animalia denotet, quàm Signa illa duodecim, quæ nec Animalia ſunt omnia, fortè voluit potiùs Joſephus omnem cœli rationem ſeu rerum cœleſtium imagines in velo illo depictas, modò animalium figuras, in quas tam Zodiaci ſidera, quam quæ occupant cœlum, reliqua antiquitùs tributa ſunt, excipias. Veluti Orionem, Cepheum, Draconem, Cygnum, Canem, Delphinum. Nam & Tabernaculi Moſaici velum (cujus heic imitatio) ipſe alibi[ſ] ait floribus omnigenis variegatum eſſe τοῖς τε ἄλλοις ἐνυφασμένον, ἃ κόσμον εἶναι ἔμελλον, πλὴν ζώων μορφῆς, *Rebus aliis omnimodis intertextis quæ ornamento eſſe poſſent, exceptis Animalium figuris.* Adeo ut abſonum non ſit τὰ ζώδια in velo illo Herodiano idem denotare quod τὰ ζῶα in Moſaico illo. Ideòne verò innuit Joſephus Stellarum ipſarum tam Zodiaci quàm reliqui cœli ſpatii, Solis, Lunæ, atque errantium ceterarum figuras ſive in Moſaico ſive in Herodiano velo depictas? aut cum hiſce etiam Coronam Ariadnes, Deltoton, Lyram, Argo, Thuribulum, id genus alia. Nam in hujuſmodi Partes ac Nomina cœlum diu ante Herodis Magni, id eſt, Auguſti tempora ab Ægyptiis ac Chaldæis, uti etiam à Græcis diſtributum nemini non eſt in confeſſo. Sed, ut ex jam antè dictis vides, doctrinæ Talmudicæ omnino adverſum eſt

[r] *Haloſeos. lib. 6. cap. 6. gr. 14 lat.*

[ſ] *Origin. lib. 3. cap. 5. & vide I. Bapt. Villalpandũ Explanationum in Ezech. tom. 2. part. 2. lib. 3. cap. 45.*

ſum eſt Figuras id genus Cœleſtes depingere ſeu quoviſmodo formare; Ornatûs ſcilicet ſeu Elegantiæ tantùm Animi ve causâ. Quod ut ſignanter adjectum capias. Nam causâ Aſtronomiam aliave inde pendentia Docendi Diſcendive, veluti in Globis cœleſtibus conficiendis, Eclipſium diagrammatis deſignandis, Magnitudinum, Illuminationum, Motuum, aliorumque in theoria ſyderum id genus, quæ Mathematicis in uſu, ob oculos demonſtratione, etiam Figuras Cœleſtes fieri apud veteres quidem haud video interdictum. Sunt fateor in Magiſtris, qui nec ſic figuras ejuſmodi libenter admittere videntur. Abraham Aben-Ezra, & ipſe Aſtrologus ſummus[t] אין תמונות בשמים רק שמונה וארבעים צורות וחכמי הצורות עושים דברים אשר לא כן ומעשיהם קרובים לעבודה זרה *non ſunt imagines aut ſimulachra in cælo præter quadraginta octo* (conſtellationes Aſtronomis notiſſimas) *& Pictores formare ſolent res quidem diſſimiles. Sed dum ita faciunt, proxime accedunt ad Cultum extraneum.* Nimirùm Arietem, Taurum, Geminos & quæ ſunt cetera, imaginum ipſorum ſyderum loco habent. Quin & religioſiores hodie Judæi, quod ait Guilielmus Schikardus[u], *ne characteres quidem* ☉ ☾ ✳ *aut* ♈ ♉ ♄ ♃ *tolerant etiam in ſuis Lucoth, hoc eſt calendariis aut Aſtronomorum libris, neq; ceras quovis annulo ſignant.* At verò non ſolùm annulorum ſignatoriorum uſus in libris Talmudicis[x] licitus citra controverſiam habetur, verùm etiam permiſſum Ebræis utcunque non ſimplicis Ornatûs, tamen Diſcendi Docendique causâ, juxta Majorum ſuorum ritus, etiam Figuras rerum ipſarum Cœleſtium facere; id quod tum ex virorum clariſſimorum ſeculorumque priſcorum recentiorumque in libris eorum Mathematicis exemplo, tum ex Talmudicorum ſcitis edocemur. Illuſtre eſt exemplum illud Rabban Gamalielis. Is Princeps erat Synedrii Magni. Abeſſe autem ſibi in ſupellectili forenſi noluit quidquam, quo faciliùs in Menſium initiis diſcernendis ſanctificandiſque fidem probaret teſtium, qui ex more ſe Lunam naſcentem vidiſſe aſſererent. Scilicet à phaſi Lunæ noctis à præcedentis menſis initio triceſimæ, quoties ejuſmodi phaſis haberi quiret, ita ſupputabant ut ex prima hac Lunæ viſione ratio eis penderet & menſium & anni initii.

[t] *Ad Exod.* 20.22. *ſeu in Decalogum.*

[u] *In Proœm. ad Tarich Regum Perſ. pag.* 34.

[x] *Videſis* Shulcan Aruch *lib.* Orach Chiim. *cap.* 301. *§.* 9. *&c.*

Adeó-

Adeóque feſtorum quæ ſive annua erant ſive menſtrua. Unde Syracides[y] Lunam ait fuiſſe εἰς ἀνάδειξιν χρόνου, καὶ σημεῖον αἰῶνος. Ἀπὸ σελήνης σημεῖον ἑορτῆς, *in oſtenſionem temporis & ſignum ſeculi*; *à Luna ſignum feſti*; ut quæ in Pentateucho alibique in federe vetere de ea in hanc rem occurrunt, prætercam. Illinc igitur Menſes finiebantur ſive cavi ſeu dierum viginti novem, ſive pleni ſeu triginta dierum. Nam quoties ex phaſi[z], qualem diximus, per cœli nubila aliterve res definiri nequibat, menſis qui præterierat plenus ſeu dierum 30 fiebat. Neque ullus unquam admittebatur aut plurium ſanè quàm triginta aut pauciorum quàm viginti novem. Et ex phaſi tempore jam memorato habitâ vigeſimus nonus præcedentis menſis illum claudebat; proximo à phaſi incipiente. Quam menſium rationem unà cum integri menſis ſeu Adar ſecundi ex re natâ & pro Synedrii Magni libitu intercalatione incertâ, dum non diſcunt aut non advertunt Chronologi, de vero anno & die Paſſionis D. N. Jeſu Chriſti, adeoq; de Natalium tempore inde diſputantes, circa inacceſſa fruſtrà nimis ſudant. Nimirùm calculi ſolum Aſtronomici apicibus tempora civilia perperam metiuntur. Etenim ex phaſis ſolùm diverſitate ac dicta menſium ſive cavorum ſive plenorũ ratione, tum Synodi tum Plenilunia naturalia ſeu Aſtronomica civile menſis initium mediumq; ſeu primum & quartumdecimum diem ſeu diem Paſchatis (quem inprimis heic intueri ſolent) biduo, triduo, quatriduo, plus etiam idque incertiſſimè ut anteverterent neceſſe eſt. Sed hoc obiter. Jam verò manifeſtum eſt, Lunam novam, pro habitudine ſua ad Solem menſe quolibet poſt coitum aliter atque aliter mutante, diverſimodè verſus Occidentem primò in Cœlo ſatis ſereno conſpici. Idque ſive partis nobis illuminatæ quantitatem, ſive cornuum poſituram, ſive viſionis primæ tempus locumque ſpectes. Nam pro Nodorum loci ſeu Latitudinis ab Ecliptica, longitudinis à Sole, motûs ſive velocitatis ſive tarditatis, Zodiaci & Horizontis obliquitatis, adeoque deſcenſionum, poli altitudinis, & quæ ſunt id genus in calculo tum Aſtronomico tum Optico aliorum diſcrimine multiplici, citiùs quandoque primò conſpicitur, veluti die à coitu proximo ſeu etiam intra ipſum coitûs diem; quandoque autem

[y] *Cap. 34. 6.*

[z] *Videſis Ioſeph. Scaliger. lib. 2. de Emendat. Temporum cap. de Periodo Iudæorum Alexandrea, Canon. Iſagogic. lib. 3. pag. 278. Dionyſ. Petavium in Epiphanium Hereſ. 51. pag. 151. Samuel. Petitum Eclog. Chronologic. lib. 1. cap. 1.*

tardiùs, veluti die tertio, etiam interdum & quarto. Unde major minorve partis nobis illuminatæ quæ primò conſpicitur quantitas. Nunc inſtar tenuioris tantum arcûs ſeu lineolæ curvæ lucis; nunc inſtar ſegmenti ferè circuli, pro temporis Lunæque loci varietate, anguſtioris amplioriſque. Eaſdem item ob cauſas cornua nunc inclinantur, reclinantur, erectiores apparent. Qua de re accuratiùs egêre ſeculis vetuſtis Mathematici illi ex Arabibus egregii, Albategnius ſeu Muhamedes Aracenſis[a] & Mahumedes ille alter Alfraganus[b] præter Meſſahalam[c]. Orientalium enim plerique, quemadmodum ferè Judæi, uti & alii aliquot Orientalium mores ſecuti, à prima Lunæ viſione menſes auſpicari ſunt ſoliti. Unde illis de primæ viſionis diverſitate diſciplina perquam erat neceſſaria. Et Albategnius, *Viſûs Lunæ ſcientia*, inquit, *in menſium primordiis ac eorum extremitatibus inter præmiſſorum* (eorum quæ de Lunæ motu præmiſerat) *potiſſima numeratur, eo quod Taric* (Epocha ac computi ratio) *Arabum eorumque menſium initia ſecundum Lunæ viſum diſcurrunt, & in hujus vera cognitione quædam multimodæ difficultates habentur, quæ ſunt Lunæ vicinitas ejuſque à Sole remotio, &c.* Quod de prima dicitur viſione, quam diligentius perſequitur, haud pariter tractatam apud Mathematicos Græcos, Ptolemæum, Geminum, Cleomedem, alios qui ſyſtematis quæ reliquêre Aſtronomicis res Lunares ceteras fuſiùs tradiderunt. Certè inter Veteres nemo, puto, hac de re æquè expreſſim atque argutè ac Ariſtoteles[d], tametſi breviuſculè. Sed & de ea recentiores aliquot noſtri ſuperioriſque ſeculi obiter agunt; ut Eraſmus Rheinoldus & Petrus Nonnius ad Georgii Purbachii Paſſiones Planetarum & Joannes Keplerus in Paralipomenis ad Vitellionem, ſeu Aſtronomiæ parte Optica; uti etiam Talmudici[e] ſumma cum accuratione. Et de Viſione hac prima decernebat Princeps ſeu præſes Synedrii Magni cum Collegis aliquot, quibus hoc munus mandatum. Maimonides[f] juxta veterum mentem; בית דין מחשבין בדרכים שהאיצטגנונין מחשבין
בהן ויודעין הלבנה כשתראה בחדש זה אם תהיה בצפון השמש או
בדרומה ואם תהי׳ רחבה או קצרה ולהיכן יהיו ראשי קרני׳ נוטין וכשיבאו
העדי׳ להעיד בודקין אותם כיצד ראיתם אות׳ בצפון או בדרום להיכן
היו

[a] *De Scientiis Stellarũ cap.* 41.

[b] *Element. Aſtron. c.* 27. *Seu Diff.* 25.

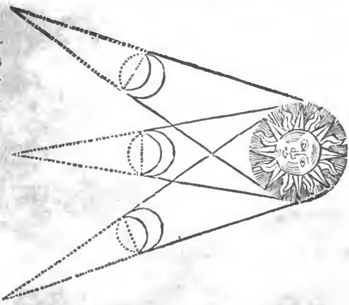
[c] *De Elementis & Orbibus Cœleſtibus cap.* 9.

[d] *Problem. ſect.* 15. *qu.* 6.

[e] *Miſn. & Gemar. Babylon. tit.* Roſh Haſhena *c.* 2. *Maimonides Halach.* Quidoſh Hachodesh &c. *cap.* 2. *maxime cap.* 17. *alii.*

[f] *Halac.* Quidosh hachodesh *cap.* 2. *§.* 4. *ex tit. Talmudico* Rosh Hashena, *cap.* 2. *fol.* 22. *&c.*

היו קרני׳ נוטות כמה היתה גבוה בראיית עיניהם וכמה הייתה רחבה אם נמצאו דבריהם מכוונין למה טנודע בחשבון מקבלין אותם ואם לא נמצאו דבריהם מכוונין אין מקבלין אותם *Calculo Aſtronomico uſi qui huic rei præerant*(id eſt Præſes, quem diximus & collegæ) *inde ſciebant, utrum Luna prima ſeu quæ primò viſa eſt (menſis ſcilicet proximè futuri) Soli eſſet Septentrionalis an Auſtralis, qualiſnam item eſſet ejus latitudo ſeu ab Ecclipticâ ſive diſtantia ſive propinquitas, qualis etiam inde cornuum inclinatio ac poſitura. Quoties igitur aderant teſtes* (qui ſcilicet de Viſione ritu ſolenni Principem Synedrii ac Collegas, quando ipſi non viderant, certiores facerent) *ad teſtificandum, inquirebant ab eis quomodo Lunam vidiſſent; an in parte Cœli Septentrionaliori an in Auſtraliori; quamnam in partem inclinarent cornua ejus; quanta eſſet oculorum eorum aciei altitudo ejus, qualiſnam latitudo. Horum reſponſa ſi calculo Aſtronomico diſſona non eſſent, pro teſtibus hac in re habebantur idoneis. Sin verò, planè rejiciebantur.* Siquidem pro diverſa Lunæ ad Solem, juxta antè memorata, configuratione, aliter atq; aliter colluſtrari eam, luminiſq; cornua variatim nobis inde inclinare, reclinare, erigi, ex hac etiam manifeſtum ſatis eſt figurâ. Quò ſpectat quidem & illud Feſti Avieni in Prognoſticorum Arateorum paraphraſi.

Cynthia

Cynthia cum primùm cœlo nova cornua promit,
Cautus utrinque Deam circumſpice: namque revecta
Nequaquam ſemper ſimilis lux imbuit ortum:
Sed ſpecies diverſa trahit, varióque notatur
Formarum primi cum ſurgit luminis igne.

Et de cornibus erectis, reſupinis, inclinantibus, plura apud eum, atque ipſum Aratum. Quam intereà poſituræ diverſitatem intemperiei aeris ventoſæ, ventiſve nunc his nunc illis imminentibus, tribui ſubinde etiam à viris doctiſſimis nequeo ſatis mirari. Id verum quidem eſt, pallorem, ruborem, albedinem, colores, quorum in prognoſticis uſus ſolennis, alios, Lunæ, quà nobis apparet, ab Aeris qualitate contrahi. Quod nec minùs dicendum de figurâ cornuum plus minuſve ſive acuminata ſive obtuſa. Sed de iſtis ſimùl & de ipſa cornuum inclinatione pariter ita loquuntur, ut tàm hanc quàm iſta ab aëris velint intemperie pendere, aut veluti inter meteora haberi. De Arato ipſo, ac id genus aliis ſcriptoribus, qui non tam reverà Aſtronomi aut Phyſici, quàm Poëtæ Aſtra ac meteora in carmen deducentes, haud adeò mirùm eſt. Sed Theon ipſe, Mathematicus quidem ſummus, in commentariis [g] εἰ μὲν ζέφυρος, inquit, πνεύσῃ, ἀπὸ τῆς δύσεως ἔμπροσθεν αὐτοῦ διωθούμενος τὸν ἀέρα, ἔμφασιν ἡμῖν παρέχει τοῦ δοκεῖν τῆς Σελήνης τὰ κέρατα ὡς ἐπὶ ἀνατολὴν πρηνῆ φέρεσθαι, ἐὰν δὲ ἀπηλιώτης πνεύσῃ, τότε ἀνάπαλιν νενευκότα τὰ κέρατα φαίνεται ὡς ὑπτιούμενα. Ἐὰν δὲ βορέας πνεύσῃ, τὸ ἓν κέρας τὸ βόρειον ἐπικαμπὲς γίνεται. πάλιν ἐὰν νότος, τὸ πρὸς νότον κέρας καμπτόμενον. ὡς οὖν εἴπομεν ἀήρ ἐστιν αἴτιος. *ſi ſlabit Favonius, quoniam ab Occidente in adverſa aërem impellit, ideo in cauſa eſt, ut etiam Lunæ naſcentis Cornua nobis videantur in Orientem inclinare. Si verò ſlabit Eurus, tunc econverſò cornua videntur in partem alteram reclinare ac reſupina. Si ſlabit Boreas, cornu alterum, ſeu quod Borealius eſt incurvari videtur; ſi Notus, pariter cornu illud quod Notum reſpicit. Quemadmodum igitur diximus, harum rerum Aer in cauſa eſt.* Ex hujuſmodi etiam ratione forſan illud Theophraſti [h]; τὸ σεληνίον ἐὰν ὀρθὸν ᾖ μέχρι τετράδος καὶ εἰ εὔκυκλον, χειμάσει μέχρι διχοτόμου, *Luna nova ſi fuerit directa* (vertitur etiam *Lunæ cornu alterum, ſi rectum ſtabit*) *uſque*

[g] *In Dioſemeia.*

[h] *Lib. de ſignis Tempeſtatis.*

uſque ad quartum diem, & benè rotunda, hyemabit uſque in partem dimidiam illuminatam. Varro [i] item, ex veterum diſciplina; *ſi quarto die Luna erit directa, magnam tempeſtatem in mari præſagiet, niſi ſi coronam circa ſe habebit.* Alii veterum id genus alia. Neque hæc recentioribus [k] aliquot non admiſſa; perinde quaſi ab aeris intemperie ſeu tempeſtatum imminentium diverſitate cornuum poſituram oculis mortalium variatim ingeri non dubitarent. Ex ejuſdem quidem latitudine varia, adeoque cornuum erectione, inclinatione, reclinatione, tempeſtates olim, uti & nunc agricolis, ſolitas prædici, ex Ptolemæo [l], Proclo [m], aliis ſequacibus ſcimus. Sed varietatem illam Aeri, aut non motibus ſolùm cœleſtibus tribuere, planè Mathematici aut Phyſici non eſt. Qua de re etiam olim monuit venerabilis Beda [n] noſtras. Itaque Rabban ille Gamaliel, ut fidem ſollertiùs probaret teſtium viſionis, quam diximus, Lunaris, in tabulis & parietibus figuras aptavit Lunares ſeu Lunulas adeò variatim illuminatas, corniculatas, cornibuſque hâc illâc inclinantibus, reclinantibus, erectioribus, ut, qui teſtandi de viſione gratiâ adeſſent, inſpectis figuris illis reſponderent, hâc an illâ vidiſſent naſcentem Lunam figurâ. Nam ſiquis viſionis ſuæ figuram in tabula aut pariete elegerat, ſive calculo Aſtronomico ita alienam, ut reverà ſic conſpici nequiviſſe ex demonſtratione ſtatuendum eſſet, ſive figuræ ex more pro viſione tantùm admittendæ adverſam, ejus veluti falsò de viſione teſtantis fidei ratio habebatur nulla. Ex more nimirùm admittendi non erant de viſione teſtes, niſi partem nobis illuminatam ſine nubium interventu integram à ſe conſpectam affererent. Hac autem de re plenius multò in libris de Synedrio Magno agimus. Sed de Figuris, quas diximus, diſertè Miſna [o]; דמות צורות לבנות היו לו לרבן גמלאל בטבלא ובכותל בעלייתו שבהן מראה את ההדיוטות ואומר הכזה ראית הכזה *Imagines figurarum Lunarium fuere Rabban Gamaliel in Tabula & in Pariete in cænaculo ejus, quas oſtendens teſtibus & vulgo rogabat hâc an illâ figurâ Lunam vidiſſent?* Schema [p] adponimus, quali uſum fuiſſe Principem illum Synedrii, arbitror. Atque id ipſum eſt, quod pro Lunæ ψηφοφορία, & ψηφοφορία σεληνιακῶν συνόδων Gamalieliana ſumſit vir maximus [p] perinde ac ſi

[i] *Apud Plin. Hiſt. Nat. 18. cap. 35.*

[k] *Andreas Mitrowski in Theoria Ventorum §. 109. alii.*

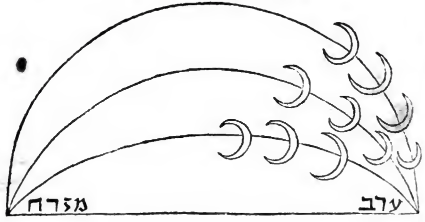
[l] *Tetrabib. lib. 2. cap.* περὶ τῶν ἐπὶ μέρους, &c.

[m] *In locum citatum.*

[n] *De Rat. Temp. cap. 25.*

[o] *Tit.* Rosh hashana *cap. 2. Talmud Babylon. fol. 24. a.*

[p] *Iof. Scaliger De Emenda. Temp. lib. 2. cap. de periodo Iudæorum Alexandrea & Canon. Iſagogic. lib. 3. pag 278. Videſis* Io. Cochium *in Tit.* Sanhedrin *cap. 1. pag 13.*

Oriens. *Occidens.*

per צורות לבנות *figuras Lunares* computi tabulæ ſeu Noviluniorum Computus eſſet intelligendus. Neque obiter id fecit, aut ſemel. Nam in libris de Emendatione temporum ubi de viſione, quæ jam præ manibus, loquitur, *cui rei etiam*, inquit, *fidem facit, quod in eodem capite Roſch Haſchana* (caput idem antè citavimus) *Scriptum extat, Iudices* (Principem quem diximus Synedrii Magni & Collegas) *cum de neomenia ſpeculatum homines delegarent ipſos in ante* צורת הלבנה *habuiſſe, id eſt figuram Lunæ quod intelligo ψηφοφορίαν Σεληνιακῶν συνόδων ad quam nimirum confugerent, quoties nubila aut imbres viſionem oculis inviderent. Sane magna me hujus rei inceſſit admiratio, &c.* Et in Canonibus Iſagogicis diu pòſt ſcriptis, *Tempore* ait *nubilo, quod ipſi vocabant* יומא דעיבא *diem nubilum item* יומא דסיתה *diem opacum, habebant Lunæ ψηφοφορίαν, ut hodiè, quam ſequebantur. Ea in Talmud dicitur* צורת הלבנה *σχῆμα τῆς Σελήνης, qualem ψηφοφορίαν ſemper ante oculos ſcribitur habuiſſe Rabbi Gamaliel.* Ita ille, adeò ut conſtanter affirmârit non figuras naſcentis Lunæ ejuſque illuminationes varias, ſed calculi Lunaris formam ſeu tabulas Lunares ſeu quibus motûs Lunaris epilogiſmus indicaretur, duntaxat in jam citatis innui fuiſſe Gamalieli. Sed verò aut depravatum aliquod Talmudicæ

Miſnæ

Digitized by Google

Miſnæ Exemplar virum præſtantiſſimum fefellit, aut lectionem veram non ſatis animadvertit. Nam pro eo quod utroque in loco vocat ille צורת הלבנה *Figuram Lunæ* (quo forſan nomine ſimpliciter ſumto non ita abſonum fuerit, tametſi opinor nondum compertum, ipſum calculum, quo figuræ Lunæ naſcentis poſſint dignoſci, per Metonymiam deſignari) legiturin Miſnæ loco à Scaligero laudato, idque in editionibus, quas conſuluimus, optimis, nec ita paucis, aut דמות צורות לבנות (ut ſuperius citatur) *Imagines Figurarum Lunarium*, ſeu *Lunarum*, aut דמות צורות לבנה ut tam in Hieroſolymitano, quàm Babylonico Talmude, id eſt *imagines figurarum Lunæ*. Alio item in loco ſeu Gemara in Babylonia [q] idem totidem affertur verbis juxta lectionem priorem. Sed verò lectio ſive hæc ſive illa nec Lunarem epilogiſmum, nec quidquam præter id, quod jam monſtravimus, ſi quid video, ritè ſatis poteſt denotare. Id palàm etiam aſſerunt Magiſtri [r], quibus explicatio eſt צורות לבנות שעיר הירח ולאיזה צד קרניה נוטות *figuræ* ſeu *Imagines lunares denotant Lunæ menſuram ac quantitatem, atque indicationem, unde dignoſceretur, in quamnam cornua ejus inclinarent partem.* Quin & ita rem capiendam, ſatis docet Gemara in utroque, quem memoravimus, loco Babylonia. Diſputatur quidem ibi, utrum licitæ ejuſmodi figuræ, cum regulariter corpora Cœleſtia neutiquã juxta ſuperius dicta depingenda. Sed tandem Lunularum has figuras licitas juxtà cum Miſna ait Gemara, quia factæ ſunt להתלמד ſeu *docendi diſcendique causâ*, ut expreſſim ibi dicitur. Nec ſanè è ſubtilioribus tantum calculi apicibus (qui planè nõ ignaris tantum, ſed & inaſſuetis cruces ſunt) aut nudo de Viſione colloquio potuiſſe teſtem ex hominum vulgo ſive diſcere ſive ſatis enarrare figuræ ſeu cornuum, de quibus reſpondendum eſſet, poſiturã, omninò credibile eſt. Unde & R. Joſeph Karo [ſ], צורות חמה ולבנה וכוכבים אסור בין בולטת בין שוקעת ואם הם להתלמד להבין ולהורות כולן מותרות אפילו בולטות *Figuræ Solis & Lunæ & Syderum tàm planæ, quàm prominentes interdictæ ſunt. At verò ſi fiant diſcendi, docendi, reſque dubias decernendi gratiâ, licitæ ſunt Omnes, idq; etiam prominentes.* Ubi *Omnes*, opinor, tàm ad figuras refertur etiam

[q] *Ad tit.* Aboda Zara c. 3. *fol* 43. *a.*

[r] *R. Obadias Bartenorius ad tit.* Rosh Hashena c. 2. *ſect.* 8. *Maimonides ibid.* &c.

[ſ] *In* Shulcan Aruch, *lib.* Iore dea *cap.* 141. §. 4.

 huma-

humanas docendi quid diſcendive gratiâ ſimul & Cœleſtium corporum qualeſcunque facere; tametſi Ornatûs ſolùm animique causâ hæ non omninò, illæ niſi in plano aut cœlatura, textura, ſeu inciſione fieri non deberent. Certè & de Cœleſtium figuris idem firmant Ritualia aliquot Judæorum ab ipſis typis edita. Hymnus ſcilicet interdum ſacris Paſchalibus adjicitur, in quo tum menſium duodecim tum Zodiaci ſignorum, quibus ſuo ordine reſpondent, fit mentio; unde & typis etiam margine[t] depictæ habentur ſignorum omnium, veluti Arietis, Tauri, Geminorum figuræ. Niſi ſi dicas has verà non eſſe figuras cœleſtes, ſed planè (ſicut ſe res ipſa habet) adinventas, ut Stellarum in Zodiaco Spatia & Numerus aliarum rerum nominibus denotentur, Stellaſque tantùm ipſas eſſe corpora cœleſtia, adeoque figuras ipſis ſimiles eſſe tantùm corporum cœleſtium imagines. Certè in Commentariis eorum de motu Solis & Lunæ, id eſt, de Annorum ratione etiam Talmudicis, Orbes Cœleſtes uti Eccentricos, Concentricos, Epicyclos, alios quemadmodum apud Mathematicos ſive Paganos ſive Chriſtianos, deſcribi ab ipſis ſolenne eſt. Et adnotat R. Salomon Loria[u] repeeriſſe ſe ad Calcem Gemaræ Babyloniæ ad titulum de Sabbato codicis Rabbini celeberrimi צורת הגלגל ומזלותיה *Figuram Cœli* ſeu *Spheræ & Signorum ejus.* Quæ tamen, ut ipſe ob oculos poſuit, circulus tantùm eſt, cujus aream circumeunt menſium nomina Ebraica; peripheriam verò, Signorum duodecim nomina citra aliam omninò figuram. Sed de hiſce ſatis ſuperque. Ex jam dictis verò tandem ſequitur, Proſelyto domicilii ex Jure, quod diximus, Superinducto ſeu Gentium Interveniente neutiquam permiſſum eſſe, Imagines in Solido ſeu Protuberantes Humanas, nec ſive Protuberantes ſive in Plano Cœleſtes Ornatûs ſeu ſplendoris gratiâ, ſed tantùm להתלמד ſeu *docendi diſcendique causâ* formare. Alias autem pro libitu formandi permiſſam ei libertatem, ſi receptiorem ſpectamus ſententiam, veterumque morum, ut par eſt, rationem heic habemus. Utcunque verò ea ſe res habuerit, dubitandum vix eſt, quin pro variante eorum, qui rebus ac diſciplinæ præerant, opinione ſeculorumque diſcrimine, aliter atque aliter Permiſſio ſeu Interdictum hoc ſe habuerit Nam quod

[t] Machzor *Iudæorum Germ. part. 2. fol. 171. &c.*

[u] *In* Chochmath Shelomo, *fol. 61. b.*

quod Iſraelitæ ob Idololatriæ novandæ metum, de hiſce variatìm & juxta diſcrepantes hominum, ut fieri amat, ſententias negatum eſt, id neque Nochidi apud eos permiſſum eſſe, eandem ob cauſam, ſecundum jam oſtenſa, æquum eſt ut exiſtimemus. Et qui Statuam erexerat, Lucum plantaverat, aut Imaginem aliter atque dictum eſt fecerat, verberibus ex ſententia forenſi [x], uti etiam qui alia id genus juris capita, quæ mox ſequuntur, violaverat, pro more puniendus erat; atque ex jure Civili Judæus. Proſelyti autem domicilii, juxta jus Gentium ad regendos eos Civili ſuperinductum, i d eſt, Interveniens Gentium jus, ſive verberibus ſive aliis, pro rerum temporumque diſcrimine, pœnis afficiebantur.

[x] *Maimonid. Halach.* Sanhedrin, *cap.* 19.

Cap. VII.

De Actibus aliis, *à quibus ideo ex* Jure Gentium Interveniente abſtinendum Proſelyto Domicilii, (*uti ex* Jure Civili *Iſraelitæ*,) *quia ritus Idololatricos imitari videbantur. Item de* Imaginibus jam factis Proſelyto Domicilii, *uti &* Iſraelitæ (*huic ex* Civili ſuo, *illi ex* Interveniente, *quod diximus*, Jure) utendis, retinendis, abolendis. Imaginum ac Rerum idolis ſacratarum, *niſi ſi reſecrarentur*, poſſeſſio & uſus *omnimodus utrique* interdictus. *Scilicet* prorſus *erant* abolendæ. Omnimodarum Imaginum *Cultûs gratiâ non factarum nec cultarum* poſſeſſio & uſus promiſcuus eis licitus. *Quid heic* Reſecratiò. *Quomodo* Lucorum ſive Cultûs gratiâ *plantatorum ſive* Fructûs causâ, *&* poſtea cultorum uſus *ſeu* poſſeſſio licita illicitave, *ex jure jam memorato. Quâ demùm ratione* abolendæ *res, quarum* uſus & poſſeſſio *cauſis jam dictis vetita.*

IN Verbis Maimonidis ſuperiùs [y] memoratis de Statuam erigendi, Lucum plantandi, Imagines formandi libertate Proſelytis domicilii ex Jure Gentibus aliis Ebræiſque Interveniente negatâ, occurrit illud וכיוצא בהן לנוי *nec quæ ſimilia* ſeu *id genus ſunt alia Ornatûs* ſeu *ſplendoris* aut *nitoris*, id eſt, *planè uſûs qualiſcunque etiam qui ſacer non fuerit causâ.* Adeo ut, ex Talmudicorum ſententia, non ſolùm tria illa, quæ jam explicata capite habes præcedente, ſed & cætera, quæ ex Ebræorum diſciplina eandem aut parilem ſortiuntur rationem, Proſelytis

[y] *Cap.* 1. 2. *&* 6.

elytis domicilii fuerint ſimiliter interdicta. Non ex jure hominum communi, ſeu quod per excellentiam Noachidarum dici ſolet, ſed tantum ex Interveniente hoc ſeu Ebræis atque Inquilinis ejuſmodi ſeu in eorum ditione vitam tranſigentibus ſingulari, ut ſupra monitum eſt; quod inprimis heic ſemper animadvertendum. Deſignatio autem illa generalis partim, ni nimium fallor, Imaginum quarundam Poſſeſſionem & Uſum (nam de faciendis, non de Utendis ſeu Poſſidendis Imaginibus antè factis hactenùs ſolùm agitur; ſaltem ſi excipias exempla ſuperiùs ex Joſepho adducta de Cæſaris Iconibus & trophæis, atque Animalium in Palatio Tiberienſi figuris, de quibus, quà jam facta in uſum ab Herode, Pilato, Tiberienſibus aliiſve apud Ebræos qualemcunque adhibita ſunt, mox plura) Imaginum, inquam, quarundam aliorumque bonorum ſive ipsâ Idololatriâ ſive ejuſdem circumſtantiis inquinatorum Poſſeſſionem & Uſum complectitur, partim Actuum abſtinentiam aliquot aliorum quos, cum pro Cultûs extranei ſeu Idololatriæ ſive imitamentis, ſive invitamentis ab Ebræis, idque ex Lege Sacrâ cum Gentilium ritibus collatâ, haberentur, haud Proſelytis Domicilii magis quàm ſibi ipſis (quos ſolos cum Poſelytis Juſtitiæ ex Sacrâ Lege ſcriptâ teneri heic cenſebant) permitti voluêre. Actus, aliàs per ſe ac ſimpliciter liciti, quibus hoc nomine abſtinendum erat[z], fuêre, habitum ſexuum ementlri ſeu ſexum alterum alterius habitum induere[a] (& magnopere ſanè mirandum, ut rectè Dionyſius Petavius, ſi modò verum eſt, quod tradit Epiphanius[b], *γυναικικοῖς ἱματίοις muliebribus palliolis* uſos eſſe Phariſæos ipſos, cum expreſſimis legis ſacræ verbis adverſetur, uti & doctrinæ Talmudicæ) veſtimentum ex diverſis generibus, veluti lanâ & lino, confectum geſtare, diverſi generis animalia ad coitum ſeu ad[c] aratrum ſimul admittere, fructus ante annum quartum comedere[d], in rotundum attondere comam, aut barbam radere, cutem incidere[e], alii id genus aliquot in fœdere veteri prohibiti. Ideo enim hoſce actus aiunt Iſraelitis prohibitos, quia ſolenniores anteà[f] erant Idololatris ſive Cananæis ſive vicinis, & quoniam, tametſi extra cultum fierent, propè nimis nihilominùs ad Idololatriam ejuſve ritus, quibus verendum erat, ne verus Cultus forſan iniquaretur, ac-

[z] *Vide Levit.* 18. 3. & 20. 23.
[a] *Deut.* 22. 5.
[b] *Hæreſ.* 16.
[c] *Levit.* 19. 19.
[d] *Ibid.* 23.
[e] *Ibid.* 27. & 28.
[f] *Videſis Levitic.* 20. 23.

tur, accedebant. Ea de re fuſiùs Moſes Maimonides[g]. E cujus item [g] *More Nebochim* verſione veteri S. Thomas [h], alii. • Neque ſolùm conjecturâ nituntur, aut traditione majorum, dum actus ejuſmodi Paganis, atque Idololatris Orientis vcinisve in uſu ſolenniori fuiſſe ſcribunt, indeque vetitos. Nam illis in uſu fuiſſe actus hoſce ſimul cum aliis non paucis, qui ipſo Idololatriæ genere per ſe contenti pariter in lege ſacra prohibentur, expreſſim docent è libris Orientis vetuſtiſſimis, nullibi nobis repertis, de Zabiorum ritibus, ſeu de eorum, qui Orientem maximè occuparunt, omnimodis ſacris. Vocantur illi Maimonidi [i], אומת הצאבה *gens Zabæa*, quæ, inquit, היא אומה שמלאה כל הארץ *erat Gens quæ implevit totum orbem.* Zabiorum rituum atq; ſuperſtitionum, ſeu, ut Saido Batricidi dicuntur, دين الصابيين *Religionis morumque Zabiorum* origo tribuitur ætati Nachoris Abrahæ avi, atque Zaredshatho velut authori. Verba ejus ſunt

وفي ايامه ظهر رجل فارسي يتعال له زرادشت فاظهر

دين الصابيين وكان بفارس ملك يقال له طخمورث

Et in diebus ejus (Nachoris) *Claruit Perſa quidam nomine Zaradſhath* (pro eo, ni fallor, quem Zoroaſtrem dicere ſolent; nam & cum Zaradem [k] dictum ſcimus) *& publicavit* ſeu *propagavit religionem Zabiorum, regnante tunc in Perſide Tecmuratho.* Sed alias habet ille ſententias, quibus è Græcia petitur diſciplina Zabiorum. Videſis etiam de Zabiis reſponſa Joſephi Scaligeri [l], ad quæſita aliquot Iſaaci [m], Caſauboni. Et de Zoroaſtre, quà huc ſpectet, conſulas Laërtium [n], Juſtinum [o], alios. In libris autem illis, quos de Zabiorum ritibus in hanc rem memorat Maimonides, primarium obtinet locum is, qui inſcriptus eſt העבודה הנבטיה, quod nomen in verſione ſua Latinâ retinuit doctiſſimus Joannes Buxtorfius nec tranſtulit. Veteri autem verſione Latinâ pro eo ſubſtituitur liber *de Agricultura Aegyptiorum* & liber *de ſervitio Aegyptiaco.* Unde S Thomas [p], aliique heic ſequaces de Ægyptiorum Veterum moribus toties loquuntur, dum præcepta aliquot Moſaica explicant.

Certè

[g] More Nebochim *part* 3. *cap.* 37. & *in* Halach. Aboda Zara *cap.* 11. & 12. & *in Numer Præcept. Negat.* 40. &c.

[h] 1. *Secundæ quæſt.* 102. *art.* 6. *ad* 6, 8, 9, 11. 2 *Secundæ quæſt.* 196. *art.* 2. *ad* 3.

[i] *Ibid. ca.* 29.

[k] *Agathias lib.* 2. &c.

[l] *In Epiſtolis Francof.* 1612 *pag.* 341.

[m] *Epiſt.* 438.

[n] *Lib.* 1.

[o] *Lib.* 30. & *videſis Iacobum Boulducium de Eccleſia ante legem, lib.* 2. *cap.* 18.

[p] 1 *Secundæ q.* 102 *art.* 6. &c.

Certè vocabulum prius, tàm cultum, quà ſacra reſpicit, quàm quà agrum denotat, & ſacra Zabiorum agriculturam imprimis ſpectaſſe monet etiam Maimonides[q]. Quod verò ad vocabulum poſterius attinet ſeu הנבטיה ſeu הנבטית, ut interdum[r] ex eo citatur, id *Nabathæa* fortè ſeu *Nabathæorum* vertendum. Adeo ut de Nabathæorum, gentis Arabicæ Judeæ vicinæ, cultu ritibuſque juxta Zabiorum diſciplinam congeſtis intelligatur. Nec ita mirum eſt, autorem verſionis vetuſtioris *Aegyptiorum* ſubſtituiſſe. Nam vix dubitandum, quin ex elementorum נ & כ cognatione, quæ in manu exaratis ſæpe eſt maxima, legerit ille הכבטיה, quod pro Ægyptiaco capi poſſe manifeſtum eſt. Atque illum Ebraicam Maimonidis verſionem quam R. Samueli Ben R. Jehudæ Aben Tybbon debemus, non Arabicam ipſius autoris tranſtuliſſe non ambigimus. De libris autem illis ritibuſque Zabiorum in eis repertis, Maimonides; ידיעת הדעות ההם והמעשים ההם הוא שער גדול מאד בנתינת עלת דמצורת *Cognitio diſciplinæ in eis contentæ rituumque juxta eam ſolemniorum, porta magna eſt* ſeu *impensè facit ad reddendas præceptorum cauſas.* Summa demum eſt, actus omnimodos, qui viciniorum Gentium Idololatriam ejuſve ritus omninò ſaperent, aut imitari viderentur, tametſi Idoli cultus procul abeſſet, ex jure Interveniente, non verò Communi ſeu Naturali, Proſelytis domicilii, ut ex Civili Iſraelitis, interdictos. Quibus dubitari nequit, quin annumerandæ ſunt Sortilegorum, Augurum, aliorum artes, quæ in ſacra lege morte non puniuntur. Nam Magiam infamem[ſ], morte punitam, ad ipſam Idololatriam referunt, ut capite primo diximus. Id eſt artes illas quibus creditum eſt Spiritibus, neſcio, quibus cultum divinum ſeu divinitatem tribui. Ceteræ autem, veluti Augurum[t], Sortilegorum, Ariolorum, Præſtigiatorum ſeu quæ citra ejuſmodi Idololatriam adhibitæ tantùm interdicuntur, nullâ expreſsìm in ſacris literis nedum mortis ullibi pœnâ adjectâ, nomine ſimplici חוקות הגוים *Statutorum* ſeu *morum Gentium* veniunt; qui, tametſi Idololatriâ carerent ipsâ, fugiendi nihilominus Ebræis erant, quoniam apud Idololatras atque ex ipſa Idololatriæ non raro ratione[u] orti ſunt fortique. Mores autem hi ſic vetiti, adeoque artes, quales

[q] More Nebochim *part* 3. *cap.* 30.

[r] *In cōment. ad* Sepher Cozri *part.* 1. *cap.* 61. *fol.* 28. *a.*

[ſ] *Exod.* 22. 17. *Levitic.* 20. 26.

[t] *Deut.* 18. 10. & 11.

[u] *Vide Maimonidē* More Nebochim *part* 3. *cap.* 29. 30. &c.

quales diximus, verberibus ex ſententia forenſi in Judæo [x] puniendæ erant. Neque æquum eſt, ut exiſtimemus Noachidem ſeu Proſelytum domicilii artibus ejuſmodi, utcunque ex Jure hominum communi ſeu naturali, juxta ipſos, non vetitis, impune ex Jure Interveniente uti potuiſſe; maximè ſi harum actus ac circumſtantias cum ceteris, quæ nunc tractamus, ritè componimus. Quod verò ad Imaginum jam factarum poſſeſſionem & uſum heic attinet; Triplex erat harum genus. Aut enim factæ ſunt Cultûs Cauſâ necdum cultæ, aut etiam Cultæ, aut Factæ tantummodò לנוי id eſt, *in Ornatum*, ut fieri ſolet, ſive Ruſticum ſive Urbanum ſeu ejuſmodi alium uſum citra omnimodam Cultûs Extranei rationem. Primi generis quæ fuêre, aut à Noachide ſeu Gentili factæ ſunt, aut ab Iſraelita. Imaginem qualemcunque à Gentili Cultûs Gratiâ ſic formatam, inter ipſos fuiſſe [y] aiunt אסורה להנאה *adeò illicitam, ut nec in uſum* ſeu promiſcuum *vitæ Commodum ullatenùs eſſet adhibenda.* Idque etiam tametſi nondum à Gentili culta fuiſſet. Et diſtinctionem habent de præſumptionibus, quibus heic, ubi de re non aliter liqueret, ſtandum erat. Si in Gentilium villis ſeu oppidulis reperirentur imagines qualeſcunque אסורים בהנאה מפני שחזקתם שלעבודה זרה הן עשוין *uſus earum interdictus erat omnimodus, quoniam præſumebatur eas in cultum extraneum eſſe factas.* At verò הנמצאות במדינה אם היו עומדין על פתח המדינה והיה ביד הצורה צורת מקל או צפור או כדור או סייף או עטרה וטבעת חזקתו שהוא לע"ז ואסור בהנאה ubi ubi *Imagines repertæ ſint in Vrbe aliqua, ſi ad portam collocatæ haberent manu figuram baculi, ſphærulæ, aut globi, aut gladii aut Coronæ & annuli, præſumitur factas eas eſſe in cultum extraneum, adeoque uſus earum interdictus eſt.* Aliter præſumendum non erat eas Cultûs cauſâ factas ſed tantùm in Ornatum urbanum. Temperamentum item adjiciunt, de Imagine ejuſmodi reſecrata, ſeu quæ anteà religione ita ſolveretur, ut Sacra eſſe planè deſineret. Tunc enim uſus ejus, ut bonorum aliorum, ſatis licitus. Sed de Reſecrandis imaginibus plura mox. Ab Iſraelita autem Imago qualiſcunque facta, ſi minimè omninò culta fuiſſet aut ſacrata, ab omnimodo uſu ſic arcenda non erat. מה בין ע"ז של גוי לע"ז של ישראל

[x] *Idem Hal.* Sanhedrin *cap.* 19.

[y] *Miſna & Gemara tit.* Aboda Zara *cap.* 2. & 3. *Maimonides Hal.* Aboda Zara *cap.* 7. Hilcoth Gedaloth *fol.* 120. *a Moſes Mikotzi Precep. Negativ.* 45. *Ioſeph Karo in* Shulcan Aruch, *lib.* IoreDea *cap.* 139.

ישראל ע״ז של נכרי אסורה בהנאה מיד שנ׳ פסילי אלהיהם תשרפון באש משפסלו נעשה לו אלוה ושל ישראל אינה אסורה בהנאה עד שתעבד שנ׳ ושם בסתר עד שיעשה לה דברים שבסתר שהן עבודתה *Quod ad diſcrimen ſpectat inter imaginem Cultûs causâ ab Gentili factam, atque eam, quæ causâ parili ſit ab Iſraelita; Gentilis Imago ejuſmodi ſtatim atque ſit, ab omnimodo arcenda eſt uſu, juxta id quod dicitur in ſacra lege, Sculptilia*[z] *eorum igne comburetis. Simulac ſculpſerint, tribuitur ei divinitas. At verò Iſraelitæ ejuſmodi Imago non ita omnimodo arcenda eſt uſu priuſquam colatur (juxta etiam id quod in ſacra lege habetur*[a] *& in abſcondito poſuerit) ſcilicet priuſquam ea in abſcondito* ſeu *clanculùm faciat, quæ ad cultum ejus attinent.* Tertii generis Imagines factæ ſeu repertæ, id eſt, quæ tantum factæ ſunt, ſive à Gentili ſive ab Iſraelita, Ornatûs gratiâ, aut in promiſcuum ſive in ædibus ſive in vaſis, tabulis, aulæis, velis, veſtibus ornandis uſum, nec poſtmodum dicatæ, ſeu cultu extraneo inquinatæ, habebantur planè licitæ (utcunque illicitè apud Iſraelitas factæ, veluti cœleſtes qualicunque formâ, & humanæ in ſolido ſeu prominentes) non aliter atque ſupellectilis pars aliqua alia ſeu bona qualiacunque cetera. Nam pœnâ verberum quæ illicitas facienti infligenda, expiabatur ipſa faciendi culpa. Nec retinendo alia commiſſa eſt. Unde & de imagine apud Gentiles repertâ, quàm cultûs gratiâ neutiquam factam eſſe, juxta jam dicta, præſumebatur, aiunt, הרי הוא בחזקת לנוי ומותר *præſumendum erat eam Ornatûs tantùm gratiâ factam, adeoque uti frui licuit.* Quâ de re etiam pronunciant המוצא כלים ועליהן צורת חמה ולבנה ודרקון אם היו כלי כסף וזהב או בגדי שני או שהיו חקוקים על הנזמים ועל חטבעות הרי אילו אסורין ועל שאר הכלים מותרין מפני שחזקתן לנוי וכן שאר הצורות הנמצאות על כל הכלים חזקתן לנוי ומותרין *ſi quis repererit utenſilia, in quibus figura Lunæ aut Solis aut Draconis, eaque fuerint aurea aut argentea, aut veſtes purpureæ, aut ſi fuerint figuræ hæ in monilibus aut annulis, utenſilia ſunt ipſa illicita. Attamen ſi utenſilibus in aliis fuerint repertæ, ea licita ſunt, eo quod præſumitur Ornatûs gratiâ tantùm eſſe formatas. Quin & figuræ ceteræ in quibuſcunque repertæ utenſilibus licitæ ſunt, quia præſumitur formatas eſſe ornatûs tantum*

[z] Deut. 7. 25.

[a] Ibid. 27. 15.

tantum gratiâ. Quoties nempe de cultûs gratiâ palam non conſtiterat. Atque huc ſanè ſpectat illud Procli Polyzeli F. & Rabban Gamalielis. Miſna [b]; שאל פרקלוס בן פלוסלוס את רבן גמליאל בעבור שהיה רוחץ במרחץ של אפרודיטי אמר לו כתוב בתורתכם ולא ידבק בידך מאומה מן החרם ומפני מה אתה רוחץ במרחץ של אפרודיטי אמר לו אין משיבין במרחץ כשיצא אמ׳ לו אני לא באתי בגבולה היא באת בגבולי אין אומרין נעשה מרחץ נוי לאפרוד׳ אלא נעשית אפרוד׳ נוי למרחץ *Interrogavit Proclus Polyzeli filius Rabban Gamalielem, curnam ſe lavaret in balneo Veneris* (balneo, ut interpretantur Magiſtri, in quo figura habebatur Veneris, unde eſt denominatū) *nam, inquit, ſcriptum eſt in lege veſtra* [c], *non adhærebit in manu tua quidquam de anathemate: cur igitur tu te lavas in balneo Veneris? Dixit ei Gamaliel, Reſpondendum non eſt in balneo* (nudo ſcilicet, reverentiæ causâ, de lege loquendum non eſt; quemadmodum apud Gentiles in templis nudare ſe quempiam ſeu Veſtimenta mutaſſe nefas [d] habebatur) *Simulac autem exierat* (& veſtem induerat) *Ego, inquit, huc non acceſſi figuræ Venereæ causâ, ſed ea huc mei causâ advenit* (id eſt, causâ balnei & lavantium in eo.) *Neq; quiſquam dixerit balneum in Veneris uſum factum, ſed Venerem hanc*, ſeu figuram *in uſum ſeu ornatum Balnei.* Senſus eſt, & balneo utor, & in eo figuram hanc collocatam non illibenter conſpicio. Sed cum conſecratio omnimoda cultuſque abſit, & figura utcunque ejus, quod aliâs interdum pro numine habetur, ornatûs tantùm cauſa locum heic habeat, non eſt omninò cur violatæ legis noſtræ hoc nomine incuſer. Quâ nempe, earum quæ cultûs gratiâ tantum factæ ſunt, aut diis dicatæ Imaginum, juxta majorum interpretationes, Uſus omnimodus interdicitur. Sed verò non ſolùm Imaginum ſive Cultûs gratiâ factarum ſive cultarum, quales diximus, verumetiam Victimarum, Oblationum, & Inſtrumentorum ac Vaſorum veluti Pollubri, Simpuli, Aræ, Menſæ (ſimulac in cultu adhibita fuerint hæc, uti illæ ſimulac fuerint oblatæ aut in oblationem ſignatæ, nec antè) & quæ ſunt aliorum id genus imò & כל הנעשה בשבילה *univerſi apparatus Cultûs Extranei gratiâ facti.* id eſt, Idolo culto dicati, Uſus omnimodus pariter eſt interdictus. Excepto quod culter cujus in Idolo-

[b] *Tit.* Aboda Zara *cap.* 3. *§.* 4. *& videſis Maimonid. Halach.* Aboda Zara *cap.* 7. *&c.* Shulchan Aruch *lib.* Iore Dea *cap.* 142. *§.* 14.

[c] *Deut.* 13. 17.

[d] *Plutarch. in Quæſt. Romanis.*

latria uſus fuerat, non illicitè [e] in victima tantùm mactanda, ſed non diſſecanda, adhiberetur. Adeo ut ne quidem ex horum alicujus, aut poſſeſſione, aut venditione locupletiorem fieri apud Iſraelitas fas eſſet. Pretium, æquè atque ipſa, illicitum. Præceptum quidem ſibi civile habent ex illo legis [f]. *Non inferes abominationem*, ſeu ut vulgata, *quippiam ex idolo in domum tuam, ne fias anathema ſicut & illud eſt. Sed execrando execraberis illud & deteſtando deteſtaberis illud quia anathema eſt.* Rationem etiam afferunt; ne aut ipſum Idolum aut vaſa aliave ipſa ad illud ſpectantia poſſeſſorem in Idololatriam forſan invitarent, aut [g] reum dein ejus ſecundarum ſeu vitæ, quæ fortè ſequeretur beatioris cauſam vulgus, cui in rebus maximè ejuſmodi diſcernendis hallucinari ſolenne eſt, in hujuſmodi Poſſeſſione & Uſu temerè collocaret, indeque exiſtimatio & honor cultui extraneo accederet. Atque ex hac ratione conſonum ſuperinduxêre Jus Gentium ſeu Proſelytorum domicilii Interveniens. Sed prætereundum non eſt, tàm vaſa & apparatum Idoli, quàm ipſum Idolum, ſi Reſecrarentur ſeu Religione Solverentur, antequam in Iſraelitæ poſſeſſionem devenirent, non aliter atque alia bona in vitæ uſum & commodum licitè adhiberi potuiſſe. Reſecrandi facultatem aiunt fuiſſe tantummodò Gentili; qui ſcilicet hactenus eſſet ipſe Idololatra, non Gentili qui Idololatriæ renuntiaverat. Nec tamen omnigenas Imagines conſecratas reſecrandi ei fuiſſe facultatem, ſed eas tantùm, quæ à Gentili etiam conſecratæ fuiſſent ab Iſraelita nondum poſſeſſæ. Nam nec Iſraelita ipſe reſecrare potuit ejuſmodi ſive Imaginem, ſive vas, ſive apparatûs ſacri partem aliquam à quocunque ſacratam: Nec poſtquam ipſe poſſederat, quis alius mortalium, ut volunt nonnulli. Quod quantum ad Imaginem ſacratam ipſam attinet, admittunt omnes. De vaſis autem, & inſtrumentis ita diſſentiunt, ut aliqui velint illa etiam, poſtquam ab Iſraelita poſſiderentur, potuiſſe ritè reſecrari. Quod verò legitur in Miſna Talmudis Hieroſolymitani [h] נכרי מבטל עבודה זרה שלו ישראל *Gentilis reſecrat tàm conſecratam imaginem* ſeu *Idolum quod ſuum eſt, quàm quàm quod eſt Iſraelitæ*, lapſus eſt, opinor, ſive typographi, ſive librarii. Reſtituendum igitur שלו ושל חבירו *quod ſuum eſt quàm*

quod

[e] *Gemar. Babylonia ad tit.* Cholin. *cap.* 1. *fol.* 8. *a.* *Maimonid. Hal.* Aboda Zara *cap.* 7. Shulchan Aruch *lib.* Iore Dea *cap.* 10. & 142.

[f] *Deut.* 7. 26. & *Vide cap.* 13. 17.

[g] *Vide ante alios, Maimonid.* More Nechochim *part.* 3. *cap.* 37.

[h] *Tit.* Aboda Zara. *cap.* 4. §. 4.

quod Gentilis eſt alterius. Nam Talmudis Babylonii Miſna aliæque Miſnæ editiones ita locum illum habent. Et Gemara utrique ibi non ſemel, ע"ז שעבדה ישראל אין לה ביטול לעולם *Idolum quod coluit Iſraelita nunquam omninò poteſt reſecrari*, ſeu *religione ſolvi*, quemadmodum & Magiſtri conſentiunt paſſim. Ubi & obiter advertendum nomine עבודה זרה *Cultûs extranei* ſeu *peregrini*, non ſolùm venire ipſum cultum ſeu latriam, ſed rem etiam ipſam, pro diſcrimine rerum de quibus verba fiunt, quæ ſive ut idolum colebatur, ſive Idolo ſacrata eſt, veluti *ἀλισγήματα τῶν εἰδώλων inquinamenta idolorum* & Idolothyta, id genus cetera. Id quod apud Magiſtros eſt frequentiſſimum. Gentili autem, qualem diximus, non ſolùm quod ipſe fecerat ſeu ſacraverat idolum, ſed quod alius quis Gentilis, reſecrandi facultatem tribuunt. Reſecrato autem Idolo ipſo, reſecrata ſimul conſequenter omnia, quæ ad id ſpectabant vaſa, inſtrumenta, apparatum aſſerunt, præter victimas atque oblationes, quæ nec Reſecrationis capaces. Vaſis autem, inſtrumentis aut apparatu reſecrato, non ſimùl inde reſecratum eſt Idolum. Reſecrare heic erat, non ſolùm liquefacere ſeu reſecrandi animo comminuere aut mutilare, verùm etiam, ut liquefieret ſeu confringeretur, alienare, & uſibus communibus palàm addicere, juxta illud[i] Tertulliani[k]; *Domeſticos deos, quos Lares dicitis, domeſticâ poteſtate tractatis, pignerando, venditando, demutando aliquando in cacabulum de Saturno, aliquando in trullam de Minerva; ut quiſque contritus atque contuſus eſt, dum diu colitur; ut quiſque dominus ſanctiorem expertus eſt domeſticam neceſſitatem.* Quin & Idolum, quod tempore pacis coli deſiit, exinde reſecratum eſt; non item, quod tempore belli. Magiſtri, ע"ז שהניחוה עובדיה בשעת שלום מותרת בהנאה שהרי ביטלוה בשעת מלחמה אכורה מפני שלא הניחוה אלא מפני המלחמה *Idolo, quod tempore pacis à colentibus negligitur, ſeu coli deſinit, uti frui* (inter bona) *fas eſt. Nam id reſecrarunt. At verò ſi id fiat tempore belli, eo ſic uti frui eſt nefas, quoniam non ob aliam quàm belli cauſam coli deſiit.* Tametſi autem Gentilis tàm alienum, quam ſuum idolum, juxta jam dicta, ita reſecrare potuit, ut uſus ejuſdem rerumque ei antè ſacratarum promiſcuus inde licitus

i *Apologetico cap. 13.*
k *Idem cap. 13.*

eſſet, nihilominùs rem alienam ita conſecrare nemo ritè quibat, ut inde ejuſdem uſus fieret illicitus. Quo ſpectat illud [l] אין אדם אוסר דבר שאינו שלו *nemo mortalium uſum rei alienæ illicitum reddere poteſt.* Quemadmodum verò imaginum in cultum extraneum factarum rerumque aliarum eis dicatarum uſus, ſecundùm jam memorata, illicitus erat, ita parili ratione etiam Luci [m] ſeu Arboris ſive eo nomine ut coleretur ipſa, ſive ut Idolum obumbraret, idoliumve ornaret, plantatæ. Adeò ut nec umbræ proceritatis ejus ſeu trunci juxtà extenſæ beneficio uti frui liceret; quam tamen à foliorum & ramorum tegmine ita diſcriminant aliqui [n], ut hujus nec interim illius refrigerium licitum haberetur. Nec per Lucum ejuſmodi tranſire fas, niſi alia non pateret via. Volucrum item in eo nidificantium, tum ova, tum pulli teneriores illiciti. Ratio adjicitur; שהרי האשרה כמו בסיס להן *quoniam locus ipſe hiſce eſt veluti baſis* ſeu *fundamentum*, locus nempè in quo orti atque eis peculiaris. At de nido ipſo aiunt, והקן עצמה שבראשה מותר מפני שהעוף מביא עציו ממקום אחר *Nidus ipſe qui in ejus eſt ſummitate licitus eſt, quoniam virgulas* ſeu *ligna è quibus conficitur nidus, avis ex alio loco affert.* Lignari ex ejuſmodi Luco non licuit; nec panibus in furno inde calefacto coctis uti. Adeo ut ſi fortè panis ſic coctus aliis ita commiſceretur, ut dignoſci nequiret, יוליך דמי אותה הפת לים המלח כדי שלא יהנאה בה ושאר הככרות מותרין *pretium ejuſdem panis projiciendum eſſet in mare ſalſum, ne ex eo Commodum fieret, & ceterorum uſus* (ut & jam hujus) *licitus eſſet.* Parilis ratio erat in cibis elixandis, aſſandiſque. Quin quoties radius textorius aut quid ejuſmodi aliud è lignis luci, qualem diximus, fieret, veſtis pannuſve eo textus illicitus habitus; qui ſi fortè aliis ſic commiſceretur ut nec quiret internoſci, ſimiliter de pretio ejus, ut de panis jam memorati, ſtatuendum. Nec in cujuſquam commodum ritè cedebat Luci combuſti Cinis. Abjiciendus erat uſibuſque eximendus. Solum autem Luci ejuſque Umbræ neutiquam ita interdictum, quin herbas, legumina, olera, quæcunque in umbrâ feliciùs creſcerent, ibi ſerere fas eſſet, eorumque poſſeſſio & uſus licitus. Ratio redditur, מפני שצל האשרה שהוא אסור עם הקרקע שאינה נאסרת גורמים לירקות אלו לצמוח וכל שדבר אסור

[l] *Maimonid. halach.* Aboda Zara *cap.* 8. *& Miſn. & Gemar. ſuprà citata.*

[m] *Miſn. & Gemar. tit.* Aboda Zara *c.* 3. *& Maimonid. ad dict. Miſn. & hal. citat. cap.* 7. Shulcan. Aruch *lib.* Iore dea *cap.* 142.

[n] *Videſis Miſn. & Gemar. Babylon. tit.* Aboda Zara *cap.* 3. *fol.* 48. *b & Maimonid. loc. citatis.*

אסור ודבר מותר גורמין לו הרי זה מותר בכל מקום *quoniã Umbra Luci quæ illicita eſt ſimul & Solum quod illicitum non eſt, in cauſa ſunt cur germinent creſcantque olera hæc. Et quoties quid rem licitam & rem illicitam ſimul in cauſa ſibi ejuſmodi habuerit, id perpetuò in licitis habitum.* Scilicet ubi res id genus naturales, fortè etiam contra fas, commiſtæ. Unde ager fimo victimarum idolis ſacratarum ſtercoratus ritè ſeminabatur, uti & jumentum, quod pabulo, cujus uſus idololatriæ nomine aliàs interdictus, pinguefiebat, ritè ſatis comedebatur. Et ſimilis de aliis id genus ratio. Quæ autem hactenus dicta ſunt, ad res attinent aut ideo ab homine factas, veluti Statuas, Imagines, Lucos, ut colerentur, aut idolo culto oblatas aliterve ſacratas peculiareſque. Extra harum numerum fuêre Res merè Naturales ſeu, ut pictitant magiſtri, res שאין בהן תפיס ידי אדם *Quibus artificium humanum non omnino* (cultûs gratiâ) *acceſſit*, quæ interdum ipſæ etiam ab idololatris cultæ; veluti Montes, Luci item fructûs causâ primò non cultûs plantati, Fontes & Flumina publica, etiam & Jumenta & Pecora, modo quo apud Ægyptios Apis, & quæ ſunt ejuſmodi alia. De hiſce in Univerſum pronuntiant, כל שאין בו תפיס אדם ולא עשאו אדם אע״פ שנעבד הרי זה מותר בהנאה *Quicquid artificio caret humano, nec ab homine factum eſt, etiamſi velut idolum cultum fuerit, ejus uſus & poſſeſſio non interdicitur.* Ceterùm Luci non in cultum extraneum plantati nec culti nec cultui extraneo inſervientis, poſſeſſio & uſus non illicitus erat, tametſi, juxta jam dicta, plantatio ipſa illicita; ſecundum eandem quam de Imaginibus afferunt rationem. Quorum verò uſus ut in antè dictis omninò negatus, id eſt, quæcunque cauſis jam memoratis erant אסורים בהנאה, nullibi locorum reponere aut retinere ea licuit. Sed aut igne comburenda erant, aut comminuenda, conterenda & projicienda ſive in aerem ſive ליםׅ המלח *in Mare ſalſum*, ſive in flumina[o], ut, quantum fieri poſſet, nuſpiam haberentur. Neque Cineris aut Carbonum rerum ejuſmodi uſus licitus. Et de Imaginibus, Idolis, eorumve vaſis ac ſupellectili aliiſque rebus cultis idoliſve ſacratis ſive retinendis ſive abolendis ſive ſic projiciendis, ad hunc modum ſtatuunt Talmudici.

[o] *Videſis Exod.* 32.20. 1 *Regum* 15.13 2 *Regum* 18. 4. 23. 4. & 6. 2 *Paralip.* 15. 16. 29. 16. 30. 14.

CAP.

Cap. VIII.

Vt quæ de Jure Gentium Interveniente *circa* Imaginum uſum *ſuperius adſeruntur, ritè capiantur, ea quæ occurrunt apud* Fl. Joſephum, *Capite ſexto ante citata, de* Iconibus Cæſaris aliiſque figuris jam factis *à populo Iudaico* nec admiſſis nec permiſſis, *unà cum* Joſephi ipſius ſententia *de Imaginibus animalium omnino nullorum rite apud ipſos faciendis, expenduntur. Totius hujus rei apud populum Iudaicum rationem pendere, non ex eo quod Rerum ſeu Perſonarum* Simpliciter figuræ *eſſent, ſed quod vererentur* ne earum cultus, *pro more ſeculi,* divinus inde irreperet. *Ea de re alia. Quamobrem* Numiſmatis Cæſaris icone cuſis uſi ſint Judæi, *apud* Signa *intereà* Romana aliterve *ſuo in ſolo eam conſpici nolentes.* Nummis aliis Principum *exterorum* vultibus inſignitis *uſos fuiſſe Iudæos.* *De* Rhodio numiſmate Romæ & Pariſiis, *veluti ex triginta, quibus divenditus eſt Chriſtus, adſervato.* *De eo quod veterum aliqui habent, nec* Pictorem, *nec* Statuarium *apud Iudæos eſſe permiſſum.* *De* Vite aureâ *tum quæ Pompeio ab Ariſtobulo donata, tùm quæ ſupra fores Templi Herodiani.* Judæorum hodiernorum *de* Imaginibus *mores, uti &* Mahumedanorum.

ATqui unde intereà evenit tanto Ebræos habuiſſe odio Cæſaris icones & figuras generatìm humanas in exemplis capite ſexto ex Joſepho allatis? Nam non modò legi ſuæ omninò adverſas eas eſſe clamitabant, ſed nec intra ditiones ſuas conſpici fas habebant. Quinetiam præ aliis omnibus, quæ contra majorum diſciplinam ſub id ævum introducerentur, eas habebant longè inviſiſſimas. Imò in œco Tibérienſi *τῶν ζώων μορφὰς Animalium figuras* ita deteſtati ſunt, ut earum causâ œcus ipſe, ſolenni ea de re legatione peractâ, ſit dirutus. Et de legibus ſuis Hieroſolymitani[p] acriter & conſtanter; *οὐδὲν ἀξιοῦσιν ἐν τῇ πόλει δείκηλον τίθεσθαι neutiquam ab eis permiſſum, in urbe imaginem ullam poni.* Ita ſcilicet Pilato. Et poſtmodum Petronio, ex lege aſſerunt & moribus Patriis, *οὐδὲ θεοῦ τι δείκηλον, οὐχ᾽ ὅπως ἀνδρὸς, οὐ κατὰ τὸν ναὸν μόνον ἀλλ᾽ οὐδ᾽ ἐν εἰκαίῳ τινὶ τόπῳ θέσθαι θέμιτον, non Dei Simulachrum, nedum hominis, non ſolum in templo, ſed nec in prophano aliquo loco fas ſibi locare.* Immane quantum diſtare videntur hæc à doctrina, quam attulimus, Talmudicâ, quâ non duntaxat omnimodis imaginibus ornatûs ſeu communis uſûs ſolùm causâ factis (utcunque factis illicitè) uti frui licuit, verùm etiam ipſis idolis, ante-

[p] *Ioſeph. Haloſ. lib. 2. cap. 8. ibid. cap. 9.*

antequam ab Iſraelita poſſiderentur, reſecratis. Quin Joſephus ipſe, de Salomone Rege [q]; *ἁμαρτεῖν αὐτὸν ἔτυχε καὶ σφαλῆναι περὶ τὴν* [q] *Archæol. 8.* *φυλακὴν τῶν νομίμων, ὅτε τῶν χαλκῶν βοῶν ὁμοιώματα κατεσκεύαζε* *cap. 2.* *τῷ ὑπὸ τῇ θαλάττῃ ἀναθέματι καὶ τῶν λεόντων τῶν περὶ τὸν θρόνον τὸν ἴδιον.* *A præſcripto legum diſceſſit, quando æreas boum effigies baſi maris addiderat, ſicut ſolio ſuo leonum poſt appoſuit.* Quibus adjicit *οὐδὲ γὰρ αὐτὰ ποιεῖν ὅσιον, Neque enim illa facere fas erat.* Adeò ut tum expreſſiſſimam habeamus de Imaginibus non omninò faciendis Joſephi Sententiam, tum alia ex eo & heic & capite ſexto, de eis citra legis violationem à Judæis non admiſſis. Quod ad illius ſententiam attinet; novum non eſt, Talmudicam doctrinam, illius de rebus Ebraicis doctrinæ adverſari. Ut heic, ita alibi ſubinde id ita ſe habet; quod non ſemel monuimus. Et non autumare ſanè nequeo ea, quæ ſic de Imaginibus apud Judæos ſuos non omninò admiſſis narravit, eum perperam ſententiâ ſuâ, receptiſſimæ adeò diſſona, inter narrandum velut incruſtâſſe. Jam verò quod ad ipſa, quæ hac de re narravit ille, ſpectat; ſanè iniquum non eſt, ut exiſtimemus ea, quæ generatìm in Judæorum rationibus, per ſe & abſque Joſephi præjudicio ſumptis, ſic impugnaſſe videntur qualeſcunque figuras humanas (nam de Tiberienſium palatio & Animalium in eo figuris ſeorſim loquemur) eò tantummodò tetendiſſe, ut tum, quàm compendioſiſſimè poſſent, aſſertione generali ac reſponſo rotundo mores avitos tutarentur, tum ab Cæſaris irritatione ac offenſâ, quantum fieri poſſet, procul abeſſent; rem ipſam, quam ſibi obtrudi nunc palam viderent, nunc meritò dubitarent anxiè intereà verentes. Scilicet in Romanorum votis inprimis erat, ut Cæſarum icones Hieroſolymis atque per Judæam alibique in eorum Proſeuchis, quemadmodum aliis in Orbe Romano locis, dicatæ velut Numina colerentur. Quod quidem expreſſiſſimum habetur, tum in rebus à Petronio [r] geſtis, qui, Caio Cæſare jubente, plurimùm, ut id [r] *Joſeph. Ha-* fieret etiam in Templo Hieroſolymitano, inſtabat, tum in hiſtoriola *loſ. 2. cap. 9.* illa de Judæis Alexandrinis, quam cum altera illa de Petronio atque legatione ſua ad Caium literis mandavit Philo. Id verum quidem eſt, neque ab Auguſto neque à Tiberio, nedum à Julio, qui

Digitized by Google

omnes Judæis plurima indulſerunt, iconum ejuſmodi dedicationem omninò eis imperatam. Nempe à Cæſaribus illis permiſſum eſt ritus ſervare patrios, quos nihilominus dedicationibus ejuſmodi violatum iri, maximè poſtquam in Divos eſt relatus Auguſtus, ſummoperè ſuſpicabantur. In Italia enim, Græcia, Ægypto, Aſiæ provinciis non paucis, Auguſto ſuperſtiti [f] uti & Divo Julio divinos honores haberi, templa extrui, Statuas ſeu icones ſacrari viderant. Quin Herodes [t] Antipatri filius ipſorum Rex, licet in ſolo Judaico non auderet, extrà nihilominùs veluti Cæſareæ in Phœnice alibique templa Auguſto erexit, atque Statuas ſacravit colendas. Prætereà, tametſi Tiberius, quia modicis contentum ſe honoribus ſimulare voluit, *Templa, Flamines* [u], *Sacerdotes, decerni ſibi prohibuit, etiam Statuas atque Imagines niſi permittente ſe poni: permiſitque, ea ſola conditione, ne inter ſimulacra Deorum, ſed inter ornamenta ædium ponerentur*, adeo ut nec ante turpiſſimum Caii faſtum, quo Jovis nomine per Judæam pariter atque alibi ſe coli imperavit, Imagines expreſſo cultûs nomine Judæis omninò à Romanis obtruderentur; attamen prudenter ſanè opinor ſub Auguſto timebant, ne ſummâ Herodis adulatione & nequitiâ, utpote qui extra ſolum Judaicum templa & imagines ei dicaverat, uti & alii frequenter fecerant, fortè eveniret, ut, poſtquam tot diſciplinæ patriæ adverſa alia intulerat, aut ſub armis humanis auratis (qualia fuêre trophæa illa, de quibus in jam antè allatis Joſephus) laterent Imagines, ſive Cæſaris, ſive Romæ cum illius imaginibus ex more interdum ſimùl dicatæ, aut Cæſaris Romæque nomine ipſa in cultum ab eo adveherentur. Civiliter autem in humanas tantùm clamitant figuras, tum à Cæſaris nomine cautiùs abſtinentes, tum figuras ſolummodò cultûs, quem tantoperè abhorrebant, gratiâ allatas, nō omnimodas aliaſve, ſi quid video, innuentes. Quid quod etiam trophæa illa ſeu imagines ex eo erant genere, quod & adorari ſolebat. Tertullianus [x]; *ſed & victorias adoratis cum in tropæis cruces inteſtina ſint tropæorum*. Non ita diſſimilis ſane ratio locum habuit, ſive cum Pilatus Tiberii imaginem in urbem intulit, ſive cum Vitellii exercitum ob ejuſmodi apud ſigna Imagines per Judæam tranſire nolebant. Scilicet Imagines illas

[f] *Videſis Ioſeph. lib. 16. cap. 10. Iſ. Caſaubon. in Monimentū Ancyranum, &c.*

[t] *Ioſephus Archæol. lib. 15. cap. 12. & 13.*

[u] *Suetonius lib. 2. cap. 26.*

[x] *Apologetic. cap. 16.*

illas ſeu vultus & pectore tenus effigies clypeis exprimi ſolitas, Thoracidas item dictas, & προτομάς. Quicquid enim incomparabilis ſimulandi ac diſſimulandi artifex ille Tiberius de Imaginibus ſuis juſſerat, eas nihilominùs proculdubio locis non incommodis coluêre non pauci, ut honorem ei atque Auguſto & Julio exhibere alicubi ſaltem viderentur parilem. [x] Et Aſpendi, quæ Pamphyliæ urbs eſt, ſanctiſſimas habitas & ſupra Jovi Olympio dicatas venerabiles etiam Tiberii Statuas legimus apud Philoſtratum [y]. Utcunque verò, ſaltem imagines ejus, quæ apud ſigna militaria erant, quales haſce fuiſſe palàm liquet, in caſtris cultas & adoratas eſſe [z], non eſt quod ambigamus. Etiam & ipſa Signa, quorum planè hæ veluti pars divinior habitæ, *ſignorum præſentium & divinorum* nomine indigetabantur, atque adorari ſolebant. Tertullianus [a]; *Religio Romanorum tota caſtrenſis Signa veneratur, ſigna jurat ſigna omnibus Diis præponit.* Et Tacitus [b]; *irent, ſequerentur Romanas aves, propria legionum numina.* Adcò etiam ut ſignis μὴ μετὰ τοιῶν ἢ κόσμων, *hujuſmodi imperatoris effigiebus carentibus,* quibuſcum Hieroſolymam ingredi ſolebant retrò præſides (idque ne cives conſpectis apud ſe, quas coli ſcirent, aut ſaltem dubitarent, imaginibus commoverentur) cultus quidem exhiberetur à caſtrenſibus divinus, qui tamen Judæis aut ignotus aut diſſimulatus. Aliter exiſtimandum eſt, nec illa admittere ipſos voluiſſe. Scimus enim Pilatum etiam, non tam in Tiberii gratiam, quàm in odium populi, intra urbem in Herodis regia, ἐπιχρύσους ἀσπίδας *auratos clypeos* dedicaſſe μήτε μορφὴν ἐχούσας μήτε ἄλλό τι τῶν ἀπηγορευμένων *nec imagine* ſeu *figura aliqua inſignitos nec alia re quacunque ex lege vetita,* excepto ſolùm quod nomen dedicantis & ejus ὑπὲρ οὗ ἡ ἀνάθεσις, *cujus causâ* ſeu *cui facta eſt dedicatio,* ut inſcriptiones neceſſariè adjicerentur, veluti, opinor, TIBERIO CÆS. AUGUSTI F. PONTIUS PILATUS. Rem narrat Agrippa in libello [c], quem popularium gratiâ Caio Cæſari exhibuit. Atqui quoniam Conſecrationis Formula etiam illa ſimplicior numen novum ſine Imagine inducere (quod & res ipſa erat) videbatur, clamitant Judæi, ritus patrios eâ violari, nec impenſiùs inſtare deſinunt uſquedum juſſu principali tollebantur. Ideo-

[y] *De Vita Apollonii Tyanei lib. 1. cap. 11.*

[z] *Vegetius de re Militari, lib. 2. cap. 6. ubi vide Godeſcalcũ Stewichium.*

[a] *Apologetic. cap. 16.*

[b] *Annal. 2.*

[c] *Apud Philonem, lib. de legatione ad Caium.*

que in Templum Cæſareæ Auguſto ſacratum erant inde tranſlatæ. Ita Cultum, Adorationem, Novi Numinis dedicationem ſeu præſentiam qualemcunque etiam ſine Imagine, magis ſemper ſpectabant, quàm ſimplices ipſas Imagines; tametſi ubi Imagines cultûs gratiâ obtrudi exiſtimabant, in illas, ſed tantùm quà tales acerrimè inſurgere ſolent. Sic & apud Tacitum[d] ſimulacri nomine generatim uſurpato, id tantùm ex rerum, quas narrat, circumſtantiis innuitur, quod colitur ſeu pro Numine habetur. De Judæis ipſis, *Nulla ſimulacra urbibus ſuis, nedum templis ſunt. Non Regibus hæc adulatio, non Cæſaribus honor.* Quod dici ſimulacris tantùm cultûs gratiâ habitis manifeſtum videtur. Tametſi paulo antè de Animalis effigie in Penetrali ipſis Sacratâ, (Aſininum caput intelligitur,) neſcio, cur verba fecerit ipſe. Sed diu eſt, quod eo nomine à Tertulliano[e] eſt reprehenſus. Ejuſmodi generalis vocis ſimulacri uſus etiam in C. Norbani Flacci[f] literis ad Epheſios, alibi. Ex hac ſimulacri notione etiam, puto, ritè capiendum illud de animalium figuris in œco ſeu Palatio illo Tiberiade, id eſt, urbe ſoli Judaici, ab Herode Tetrarcha extructo. Tam urbem ipſam quàm palatium extruxerat ille in Tiberii honorem. Templum, ob Principis interdictum, nuncupare neutiquam eſt auſus. At verò, viderant Judæi Cæſaream ab Herode Magno Rege ſuo[g] in Auguſti honorem extra Solum Judaicum in vicino conditam aliaſque etiam urbes uti & hanc Principi cognomines. Etiam templa & effigies planè Numini Julii, Auguſti, Caii dicatas. Sub Tiberio autem ejuſmodi Conſecrationes non quidem adeò palam fieri, nec tamen adulandi artes tunc minutas. Poſteà verò de divinis Cæſari honoribus exhibendis eoque pro Numine accipiendo non ſemel cum eis actum eſſe. Jam igitur verentes, opinor, ne & effigies illæ qualeſcunque in œco Tibérienſi, uti & œcus ipſe, aut jam dictis congeneres eſſent, aut ſaltem haberentur, adeoque ipſi in Solo ſuo alienum viderentur Numen cultumque contra ritus patrios, quos tantopere ſervare illæſos ſtudebant, admittere, œcum ipſum dirui volebant. Non magis quòd ſimpliciter œcus eſſet. Sed quòd neque hunc neque illas, ſine religionis ſuæ violatione permittendas exiſtimabant. Id eſt, in cultum

[d] *Hiſtor. 5.*

[e] *Apologetic. cap. 16.*

[f] *Apud Philonem de legatione.*

[g] *Ioſeph. Origin. lib. 15. c. 12. & 13. & in Vita ſua.*

cultum extraneum ibi poſitas. Quale manifeſtò dicendum de Aquila aurea, quæ ſupra maximam Templi portam collocata, adeò Judæis exccranda habebatur, ut legitur apud Joſephum [h]. Quid quod Murium quinque & Anorum totidem figuras à Palæſtinis vero Deo oblatas ſimùl cum arca non illibenter accipiunt [i] Iſraelitæ? Et Joſephus [k] ipſe id, quod pro Anorum ſimulacris ibi ſumitur, diſertè nuncupat *ἀνδριάντας Statuas*. Quâ ſanè voce propriè denotantur ſtatuæ ſeu ſimulacra humana. Adeò demùm ut, ubi cultus ratio omninò aberat, nullius imaginis Uſus illicitus haberetur. Et ſanè abſque temperamento ejuſmodi minimè intelligenda eſſe Judæorum apud Joſephum de iconibus Cæſareis reſponſa ſuperius memorata, nec aliter ex ſententia publicè recepta capiendam eſſe illam de animalium in Tiberienſium palatio figuris legationem, ſatis evincitur è diſerto Evangelii [l] teſtimonio, quod & Magiſtrorum de iconum etiam humanarum cultûs extranei gratiâ non factarum uſu apud ipſos licito, ſcitis ſuperiùs oſtenſis eſt, ni fallor, inprimis conſonum. Rogantibus Chriſtum Phariſæis, utrùm cenſum liceret dare Cæſari, *oſtendite mihi*, inquit, *numiſma cenſûs*. Oblato denario, ait illis τίνος ἡ εἰκὼν αὐτὴ καὶ ἡ ἐπιγραφή; *cujus eſt Imago hæc & inſcriptio*, ſeu τίνος ἔχει εἰκόνα &c. *cujus habet imaginem? Dicunt illi, Cæſaris; Tunc ait illis, reddite ergo quæ ſunt Cæſaris Cæſari, &c.* Numiſmata igitur illa cenſûs, parte alterâ præ ſe tuliſſe Cæſaris Vultum ſeu Imaginem, qualis in Cæſarum nummis haberi ſolet eamque prominentiorem, neutiquam dubitandum. Et ridiculum eſt quod ſomniant aliqui de Cæſaris imagine in Siclis Judæorum honoris causâ heic inciſa. Certè Jus cudendæ monetæ etiam tunc Ebræis inter privilegia alia eximia manſiſſe, uti & antè indultum ſcimus ſub Antiocho Demetrii filio Syriæ rege (nam in diplomate [m] ejus Simoni Pontifici dato legitur καὶ ἐπέτρεψά σοι ποιῆσαι κόμμα ἴδιον νόμισμα τῇ χώρᾳ σου & *permitto* ſeu *concedo tibi cudere propriâ notâ monetam regioni tuæ*, ſcuut vulgata, *& permitto tibi facere percuſſuram proprii numiſmatis in regione tua*) jus, inquam, illud tunc Ebræis manſiſſe non immeritò exiſtimant viri docti [n], nec antè excidium ſub Veſpaſiano ſublatum. Suis autem in officinis monetariis ſuoque juſſu Cæſaris

[h] *Holoſ. lib. 1. cap. 21. & Orig. lib. 17. c. 8.*

[i] *1 Samuel. cap. 6.*

[k] *Originum lib. 6. cap. 1. & 2.*

[l] *D. Matth. 22. 17. Marc. 12. 14. Luc. 20. 22.*

[m] *1 Maccab. 1. 5.*

[n] *Marquard. Freherus Diſſert. de Numiſmate Cenſûs Gaſp. Waſerus de Antiquis nummis Ebræorum, lib. 2, cap. 4.*

imaginem Siclis ſuis adpoſitā aſſerere, nihil aliud eſt, quàm eos id feciſſe affirmare, quod non ſolum à moribus eorum publicis,rebus in hujuſmodi,pertinaciſſimè retineri ſolitis immane quantum diſſidet, ſed etiam omnimodâ veterum fide caret. Multò minùs eſt rationi conſonum,imaginem Cæſaream à Romanis adpoſitam fuiſſe. Siclis ſeu Numiſmati alicui Ebraico,quod cenſui inſerviret. Numiſma igitur Censûs à Romanis cuſum eſt, atque autoritate Cæſareâ,Cæſariſque Imagine inſignitum, eâque juxta cudendi morem protuberantiori; qualis heic viſitur Tiberii Cæſaris, cujus probabilius videtur fuiſſe Numiſma illud;tametſi etiam deceſſorum Cæſarum alicujus eſſe potuerit. Sed ea de re, ac de Nomine & Qualitate Numiſmatis hujus plura libro ſexto, ubi de imperio Judæorum à Romanis imminuto, ac Tributo inducto agitur, id eſt, de Jure his acillis ſub id tempus Interveniente.

Quemadmodum autem Numiſmata ejuſmodi Ebræis, ex ſuis moribus ac jure apud ipſos uſitato cudere nefas erat,ita cuſis uti juxta jam antè narrata omnino fas. Atque heic ſanè ex Evangeliis nummo icone Cæſaris inſignito uti, frui licuiſſe, obſcurum non eſt. Quod enim אסור להנאה *uſibus Communibus interdictum* eſt, (quâ loquendi formulâ denotare id, quod cultûs extranei Cauſâ,aut Imaginis damnatæ nomine, aliiſque aliquot rationibus communi arcebatur uſu, eis paſſim eſt ſolenne,) id nec præſtitum tributi debitione quempiam ritè ſolvere potuit,neque ex ritu patrio omninò retinendum aut in bonis habendum erat, ſed in mare,ut diximus,ſi aliter ex hominum uſu eximi nequibat, abjiciendum. Nec ſcrupulum injiciat quis, invicem adverſa nimìs hæc videri; ne quidem apud Signa, Cæſaris hujus Imagines, (quales fermè in ipſis Numiſmatis)conſpici in ſuo ullibi eos toleraſſe ut memoratū eſt, in Numiſmatis verò uſu quotidiano, ſaltem aliquo, qui licitus undiquaque habitus, Hieroſolymis paſſimque alibi admiſiſſe. Diſcriminis ratio manifeſta eſt. Prioris generis Imagines aut Conſecratas eſſe meritò,ſive credebant, ſive dubitabant,aut Conſecratarum, adeoque Numinis loco ab adulani-

lantibus habitas. Unde & ſummoperè arcendas, velut Idola, decernebant. Secundi verò generis ſeu Numiſmatum iconas Cæſareas, ſive Tiberii, ſive deceſſorum ſucceſſorumve tàm certum eſt neutiquam conſecratas eſſe, aut Numinis loco habitas, quàm ſic habitas eſſe in Templis, ſeu apud Signa omninò ullas. Id proculdubiò ſatis ipſi ſciverunt. Etenim cuſa ſunt Numiſmata, id eſt, Cæſarum figuris ornata, nullâ religionis ſpecie aut umbrâ; ſed ideò tantùm, ut, recognitâ ex Imagine civili eorum majeſtate, promiſcuis commerciorum, donationum, ſolutionum uſibus inſervirent. Adeò ut planè in poſſidentium eſſent, uti hodieque principum nummi, bonis. Et tametſi reverentia quidem civilis etiam Cæſarum Figuris in numiſmatis eorum exhibenda erat, divini nihilominùs aliquid eis, velut rebus ibi conſecratis, tribui nullibi compertum eſt. Occurrit quidem, impietatis quendam damnatum eſſe apud Aſpendios, quia [o] ſuum verberabat ſervum drachmam Tiberii Imagine Signatam ferentem; nec Romæ impunè nummo vel annulo Auguſti effigiem [p] impreſſam latrinæ, aut lupanari quempiam intuliſſe, aut Tiberii Imaginem [q] ejuſmodi matellæ ſeu obſcœnis admoviſſe. Sed ex ridiculis hiſce adulantium ineptiis non omninò elicitur, vel ipſis, nedum ex Jure communi, imagines hujuſmodi pro conſecratis habitas. Honor ille imaginibus hiſce planè Civilis, qui & *vultus æternales*, & *vultus divini*, inclinante imperio, dici ſoliti, ſed citra ullam conſecrationis in nummis rationem. Nam ſi pro conſecratis ſeu rebus Juris divini habitæ eſſent, commercio planè exuti fuiſſent, id eſt, ſuâ naturâ prorsùs privati nummi. Scilicet Juſtiniani illud [r] eſt ex jure Romanorum [ſ] Veteri; *Nullius ſunt res ſacræ, & religioſæ, & ſanctæ. Quod enim divini juris eſt, id nullius in bonis eſt*, ſeu ἀδέσποτον eſt, id eſt, *Domino caret*, ut Theophilus Anteceſſor. Quod & in Chriſtianiſmo obtinere volunt Juriſconſulti [t] & Cæſarei & Pontificii, exceptionibus aliquot circa opera hac in re charitatis neceſſaria adhibitis. Atqui & ſacrantur in Chriſtianiſmo Cruces aliaque aliquot, quæ tamen ipſa, uti nec Chriſti aut Sanctorum ſimulacra numiſmatis expreſſa, pro dedicatis nemo, puto, ſumit aut ſuſpicatur. Et licet qui Statuas aut Imagines Imperatoris jam conſecratas con-

[o] *Philoſtratus de Vita Apollonij lib. 1. cap. 11.*

[p] *Sueton. in Tiberio cap. 58.*

[q] *Seneca de Beneficiis lib. 3. cap. 26. Cal. Rhodiginus, lib. 16. c. 20.*

[r] *Inſtit. de Rer. Diviſione §. nullius.*

[ſ] *Gaius Inſtit. tit. 9. & D. de Diviſ. Rer lib. 1. & Martianus. ib. l. 6. §. 2.*

[t] *Guilielm. Redoanus lib. de Reb. Eccl. non alienandis Rubric. 6. &c.*

tas conflaverint, aliudve quid ſimile admiſerint, lege Juliâ majeſtatis[u] tenerentur, nihilominùs reſcripsêre Severus, & Antonius, *Non videri[x] contra majeſtatem fieri ob imagines Cæſaris nondum Conſecratas venditas.* Conſecratæ ejuſmodi imagines ſimpliciter per ſe ſumtæ, ut & aliorum numinum ſimulacra, ex Jure Romano hominum commerciis & uſu promiſcuo eximebantur, nec ullius erant in bonis, antequam reſecratæ, ſeu profanæ factæ, ut phraſis erat Juriſconſultis[y] Cæſareis. Ut ædibus autem hortiſve appendices, non illicitè cum illis ſimul vendebantur, ita velut in bonis habitæ; quemadmodum & ex jure Pontificio[z] res ſacræ & religioſæ tranſeunt cum univerſitate, ſi univerſitas in profanis conſiſtit. Sic Tiberius conſulibus, de Falanio accuſato, quòd venditis hortis Statuam Auguſti ſimùl mancipaſſet, *Nec contra*, inquit[a], *religiones fieri, quod effigies ejus, ut alia Numinum Simulacra, venditionibus hortorum & domuum accedant.* Id intereà certum eſt, tum lares ſeu deos domeſticos oppignerari, vendique ſolere, tum publicos deos in haſtario vectigales habitos. *Si Capitolium*, inquit Tertullianus[b], *ſi olitorium forum petitur, ſub eadem voce præconis, ſub eadem haſta, ſub eadem annotatione quæſtoris, divinitas addicta conducitur.* Sed venditionibus hujuſmodi præceſſit, ſive expreſſa ac apertior, ſive obſcurior vendentis reſecratio, quam, novâ conſecratione ritè peractâ, reſcindere emtori pro arbitrio licuit, uti pariter & communibus quorumlibet uſibus imaginem addicere. Nam citra reſecrationem, ſeu niſi profana reddere divinitas illa ſeu imago, nullius in bonis adeoque nec contractûs materies omninò per ſe fuiſſet. Et ſacra ſcimus, ex Jure Romano[c], fieri potuiſſe profana, non minùs atque uſibus publicis relicta in privatos uſus reverti, & ex libero ſervum fieri; illis ſcilicet formulis ac ritibus, qui in uſu, abhibitis. Ita ſe res habuit de Cæſaris imaginibus ſacratis, quas reſecrare ſeu uſibus communibus addicere nemini tutum. Quæ autem in Numiſmatis habitæ ſunt, religione omninò liberæ. Earum uſus adeò communis ut nihil ſuprà. Unde tam libenter à Judæis hæ admiſſæ quàm ſacratæ, aut quas ſacrari ſive credebant ſive ſuſpicabantur, inviſæ. Id quod pariter dicendum de Nummis, quibus inſcripta vocabula, quæ etiam Con-

ſecratio-

[u] *l. 6. D. tit. Ad leg. Iuli. ſ Majeſtatis.*

[x] *L. 5. ibidem.*

[y] *Paulus l. 83. D. tit. de Verb. Obligat. §. 5.*

[z] *Dd. ad c. 7. ex literis, tit. de Iure patronatus, Incertus autor de diverſis Contract. in Tractat. Juriſc. tom. 7. fol. 70. § 2.*

[a] *Tacitus Annal. 1.*

[b] *Apologetic. cap. 13.*

[c] *Paulus l. 83 D. tit. de Verb. Obligationibus, §. 5.*

ſecrationem imitari viderentur. Veluti quales olim Tarraconenſium qui Deo Augusto præ ſe ferebant, ejuſmodi alii. Neque enim id ſeu ejuſmodi vocabula alia imagini adjecta eam conſecrarunt, ſed alibi conſecratam denotabant. Quod ſatis ſcimus de Auguſto Julioque[d], quorum utrique etiam in nummis Divi nominis adjectio frequentiſſima. Quin vocabula ejuſmodi, citra Pontificum ritus, Conſecrationem neutiquam ex Jure Romano efficiebant. Nam ex eo quod dixerat, juxta morem veterum, Marcianus[e], *Sacræ res ſunt hæ, quæ publicè Conſecratæ ſunt, non privatæ*, fecit Juſtinianus[f], *Sacræ res* ſunt, *quæ ritè per Pontificem Deo conſecratæ ſunt.* Nec Majeſtatis erat, ſed Falſi crimen, adeoque ad legem Corneliam de falſis referri ſolebat[g], nummos Cæſarum adulterare, lavare, conflare, radere, vitiare. Quòd verò, qui Conflaret Pecunias, vel mercandi causâ Transferret, ei Sacrilegii ſententiam ſubeundam, & capite plectendum, legitur[h]; id non omninò ad Conſecrationem aliquam Cæſarearum in Numiſmate Imaginum ſpectabat. Sed exinde locutionis illa formula manavit, quòd Sacrilegii crimen non ratò uſurpabatur pro eo, quod ſimpliciter erat Conſtitutionum qualiumcunque Imperatoriarum violatio, ſeu Præceptorum Cæſaris neglectus. Id quod ex Codice Utroque[i] liquet. Nam ut Obſequia Sacra, Largitiones Sacræ, Sacratiſſimus Imperator, Sacra item equi ejus[k] Lupata, compluria id genus alia, imperio inclinante dici ſolebant citra ullam conſecrationis, qualem tractamus, rationem (quæ antè frequentior, tunc vetita[l] eſt) & tantummodò ut ſingularis, ſed eminentiſſima, Civilis Majeſtatis, quà civilis, deſignatio haberetur, ita etiam Sacrilegii crimen, Imperatoriæ conſtitutionis violatio etiam tunc dicta. Neque exiſtimandum eſt Numiſmatis, præter ſua, tantummodò Romanis ſeu Imagine inſignitis Cæſareâ uſos fuiſſe Judæos, verùm etiam & aliis veluti Antonii, Agrippæ, Provinciarum, Victoriæ figuris decoratis, uti etiam nummis aliorum populorum[m] quicunque ſive humanâ aliâ Imagine, ut Alexandri, Philippi, Lyſimachi Regum, atque id genus reliquorum, ſive Deorum, veluti, Herculis, Apollinis, Minervæ vultibus monetam ſuam cudentes commercia aliqua cum Judæis haberent. Tametſi interea Imagines ejuſ-

d *Anton. Auguſtin Antiquit. Rom & Hiſpan. dialog. 2. Occo, &c. Videſis Iſ. Caſaub. in Ancyranum Marmor.*

e *D. tit. de rerum Diviſ. l. 6. §. 3.*

f *Inſtit. eod. tit. §. 8.*

g *Paulus Sent 5. tit. 25. lib. 8. D. tit. de lege Cornel. de Falſis. & Vide C. Theodoſ. lib. 9 tit. 21. l. 6. Cujac. Obſervat. 19. c. 25.*

h *C. Theodoſ. lib. 9. tit. 23. lib. 1.*

i *L. 1. C. tit. ut Dignitatum ordo ſervetur, tit. de Crimine Sacrilegii l. 3. & 4. C. Theod. lib. 11. tit. 30. l. 6.*

k *Claudian. Epig de equo Honorii.*

l *C. Theodoſ. lib. 15. tit. 4. & lib. 2. C. tit. de Statuis & Imaginibus.*

m *Videſis Iſ. Caſaubon. exercit. 16. §. 6. ad Annales Eccleſiaſtic.*

Digitized by Google

modi facere ipſi ſibi haberent, ut oſtenſum eſt, Judæi nefas. Quî aliter fieri potuit, ut *aurum Iudæorum nomine quotannis ex Italia, & ex omnibus provinciis Hieroſolymam exportari ſoleret*, quod ait Cicero[n]? De annua dimidii ſicli[o] in Sacrificiorum publicorum ſumtus præſtatione loquitur. Aurum illud, id eſt, haud exigua nummorum vis, ex Europa, Africa, Aſia, Hieroſolymam quotannis à Judæis quotquot ætatis viginti annorum[p], verno tempore miſſum eſt, ibique receptum, inque Sacra publica impenſum. In hâc autem auri vi quiſquamne dubitat fuiſſe etiam monetam ferè omnigenam; veluti Græcam, Romanam, Arabicam, Ægyptiam, Perſicam, & ſi quæ alia à gentibus, quibuſcum agebant Judæi diſperſi, cuſa? Certè gentium illarum nummis uſos eſſe Judæos diſperſos, ut hodieque, velut ſibi omninò licitis palàm eſt. Ideoque aurum illud Hieroſolymam miſſum, maſſam fuiſſe non ſignatam ſeu non ſine incommodo ingenti quotannis conflatam recuſamque Hieroſolymis, autumandum non eſt; ſed ſingulares fuiſſe Provinciarum ac regionum, in quibus Judæis ſedes fuêre, monetæ ſpecies, quæ ſiclis illis dimidiis menſuratæ in ſacros uſus penſitabantur. Id quod facilè, puto, concedent, qui Numiſmata oſtentant bina, velut ex argenteis illis triginta, quibus, ut monetâ ibi tunc in uſu promiſcuâ, divenditus eſt à Juda proditore Jeſus Chriſtus. Alterum viſitur Romæ in æde S. Crucis in Hieruſalem, alterum Pariſiis in æde S. Joannis Lateranenſis. Horum meminêre Janſenius[q], Cæſar Baronius, alii mox citati. Et Baronius[r] expreſſim; *nos ſic affirmamus, nummos illos argenteos eo modo ſignatos, qui Romæ atque Pariſiis vel alio loco habentur, ex illis eſſe, qui à Principibus Sacerdotum numerati ſunt Iudæ; ut tamen non triginta tantùm ex illis fuerint numerati; ſed quod illius monetæ argenti ſignati certam ſummam, quam dicemus, Iudas acceperit.* Et Octavius Pancirollus ubi de Eccleſia S. Crucis in Hieruſalem agit[ſ], *ſono*, inquit, *anche in queſta chieſa due ſpine, delle quali fu coronato il ſignore, & uno de quei* 30 *denari co' quali fu da Guida venduto, che veriſimilemente gli furno donate da S. Helena.* Mei non heic eſt Numiſmatis illis fidem aut præſtare, aut minuere. Romani autem figuram, qualem apud Antonium Auguſtinum Epiſco-

[n] *Orat. pro Flacco.*

[o] *Exod.* 30.12.

[p] *Miſn. & Gemar. utraque tit.* Siklim. *cap.* 1, 2. *&c. & Maimon. eod tit.* Moſes Mikotzi *Pracept. affirm.* 43.

[q] *In Concord. Evangel. cap.* 128.

[r] *Annal. tom.* 1. *ann. Chr.* 24.

[ſ] *Teſori naſcoſti dell' alma citta di Roma*; Romæ 1625. pag. 151.

Epiſcopum Tarraconenſem Italicè Romæ editum [t] reperio, ibi ejuſdem juſſu cuſam adpono. Haud parum ſanè ab ea, quæ pro eadem ipſa verſioni Andreæ Schotti Latinæ [u] ſubjungitur, diſcrepantem. Sed veterum Rhodiorum palam Numiſma hoc eſt, non Judæorum, uti etiam diſertè fatetur Auguſtinus ille, ac qui de eo agunt alii. Nimirum quod altera parte inſcribitur, ΡΟΔΙΩΝ eſt (juxta morem veterem *o* pro *ω* ſcribendi) ſeu *Rhodiorum*, id eſt, Rhodi urbis ſeu inſulæ incolarum, unde & Rhodium & Rhodienſe Scriptoribus [x] dici ſolet. Flos ſubjunctus, aut Roſa habetur, aut Heliotropium. Facies in parte altera pro Solis Phœbi ve ſeu Coloſſi Rhodienſis ſumitur capite, quod tàm radiatum eſt, quàm admodùm capillatum. Neq; ex conjectura tantùm pendet, Rhodium eſſe Numiſma illud. Scimus enim tum ſolennem inſulæ ac Solis, in ſcriptis veterum [y], conjunctionem, tum Rhodi nomen à Roſis, quæ Græcè ῥόδα ſunt, veteribus deductum. Atque accedit, nummos ſimili figurâ utrinque inſignitos haberi inter Rhodiorum nummos, qui ab Huberto Goltzio cum Græcarum Civitatum ac inſularum aliarum nummis ſummâ cum diligentiâ typis [z] eduntur. Uti & alios ab Antonio Piſone [a], aliis. Ejuſdem planè generis videtur alterum illud quod Pariſiis vitro tectum aſſervatur; de quo Guilielmus Budæus [b], *Scio hodiè in æde D. Ioannis Lateranenſis Pariſiis oſtendi argenteum unum, qui ex illis triginta eſſe dictitatur, quos Iudas in templum abjecit, Characterem diverſum à denario Romano habentem. Habet enim effigiem hominis non Luſcam, eminente altera mala, ut Romana Nu-*

[t] *Dialog. de Numiſm.* 2.
[u] *In Tab. Numiſm.* 68.
[x] *Ibidem & Steph. Vinandus Pighius in Hercule Prodicio, pag.* 367.
[y] *Videſis Pindar. Olymp.* 7. *& ib. Scholiaſten, & Ludovic. Nonnium ad Hub. Goltzii Numiſm. Græca.*
[z] *In Numm. Inſul. tab* 23.
[a] *Diſcours ſur les Medailles cap.* 8.
[b] *De Aſſe, lib.* 5.

na Numiſmata viſuntur, ſed adverſam & integram, & à tergo floſculum, utrinque nullo indice. De his, conſule item, ſi placet, Marquardum Freherum, & Caſparum Waſerum, hunc in libro ſecundo de Antiquis Ebræorum nummis, illum in eruditiſſima ac graviſſima illa de Numiſmate Cenſûs à Phariſæis in quæſtionem vocato Diſſertatione. Etiam in curta mea ſupellectili id genus antiquaria, Numiſmata argentea habentur aliquot Rhodia, eaque planè genuina, quorum ſingulis pondus didrachmo proximans. Figura binorum, quæ reliquorum ſunt inſtar, hujuſmodi eſt, Gentem literis indicans.

Nec aliud eſt omninò à Romano illo alterum. Quidnam verò in alterius, cujus caput nec radiatum eſt, ſed tantùm capillatum, parte averſa lineolæ illæ Crucem imitantes & litera E denotent, aliis judicandum relinquo. Sed Solis in utroque facies admodum ſanè protuberat. Nec quidem pauca id genus ex Oriente ſolent adferri. In dialogis autem Antonius Auguſtinus, *B. poſſetne fieri Iudæ proditori vario nummorum genere ſatisfactum eſſe, & in his etiam Rhodienſi nummo? A. equidem non inficior. Vero tamen ſimile magis eſt, Siclos illi perſolutos eſſe.* Quin in mutuis apud ipſos commerciis ac præſtationibus, nummis exterorum utcunque Imaginibus, ſive hominum, ſive Deorum ſignatis, promiſcue uti ſolitos Judæos, ſatis etiam videtur eliciendum ex eo, quod Drachmæ, Stateres, Denarii, alii id genus nummi, qui planè exteri fuêre, pro Siclis ſeu eorum menſurâ in utroque federe ac libris Talmudicis toties ſubſtituuntur. Sed & res ipſa adeo, quod volumus, poſtulat, ut, dum probare nitimur, ſoli facem accendere videamur. Ideò autem libentiùs hoc facimus, quoniam non deſunt viri docti, qui eo gravius fuiſſe ſcribant, Judæis tributum Romanis præſtitiſſe, *quòd*[c] *ultra diſpendium argenti, Cæſaris etiam Imaginem conquirere, manibus contrectare, atque adeò illi afferre cogerentur; quum memores ipſi Divinæ*

[c] *Gaſp. Waſerus de Antiq. Hebr. nummis, lib. 2. cap. 20. & tantundé fere Marq. Freher. diſſert. de Numiſmate Cenſus. Sed vid. I. de Pineda de Rebus Salomonis lib 7. cap. 15. § 7.*

Divinæ legis omne ſculptile omnemque imaginem deteſtarentur. Quod quam Talmudicæ de promiſcuo Imaginum qualiumcunque nec cultarum, nec in cultum factarum uſu doctrinæ ipſiſque Ebræorum moribus adverſum ſit, ex jam oſtenſis fit manifeſtum. Et ut perquàm conſonum huc ſpectat illud, quod habent de Chriſtianorum Principum nummis [d] מטבעות שלנו שיש בהן צורת עבודה זרה, [d] Thoſphoth & Peſquim
שתי וערב כ׳רו *Numiſmata, quibus utimur figuris cultûs extranei ſtaminis & ſubtegminis inſignitis, illicita non ſunt.* ad cap. 3 tit. Aboda Zara.
Staminis & ſubtegminis nominibus, eo quòd ex illis in textura paſſim Cruces fiunt, velut per opprobriū joculare, Chriſtianos vocitant linguæ petulantioris Judæi. At diſtinctionem ſuperiùs è Talmudicis allatā de ſtatuis, figuris prominentibus, & in plano depictis, in ſuper habuiſſe, aut non agnoviſſe videtur Origines, dum tàm Pictores, quàm Statuarios apud gentem illam non admiſſos ſcribit. Apud illos, inquit [e], οὐδεὶς [e] Contra Celſum, lib. 4.
τῶν εἰκόνας ποιούντων ἐπολιτεύετο. οὔτε γὰρ ζωγράφος οὐδ᾽ ἀγαλματοποιὸς ἐν τῇ πολιτείᾳ αὐτῶν ἦν, ἐκβάλλοντος πάντας τοὺς τοιούτους ἀπ᾽ αὐτῆς τοῦ νόμου, ἵνα μηδεμία πρόφασις ᾖ τῆς τῶν ἀγαλμάτων κατασκευῆς τοὺς ἀνοήτους τῶν ἀνθρώπων ἐπισπωμένης καὶ καθελκούσης ἀπὸ τοῦ θεοῦ εἰς γῆν τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς ψυχῆς, *Nemo qui Imagines faceret locum habuit. Nam in eorum Civitatem nullus addmittebatur Pictor, nullus Statuarius, lege totum hoc genus arcente, ne qua occaſio per ſtatuarum formationem præberetur hominibus craſſis, animarum ſuarum oculos à Deo O. M. ad Tellurem avocandi retrahendique.* Et Tertullianus diſputans de Moſe & Eliâ ab Apoſtolis agnitis, *Nec enim*, ait [f], [f] Adverſ. Marcionem, lib. 4. cap. 22.
Imagines eorum vel ſtatuas populus habuiſſet & Similitudines, lege prohibente. Sed cum ſuprà oſtenſum ſit Animalium aliorum præter hominem figuras arte etiam ſculptoria fingere eos fas ſibi habuiſſe (modò ſuperſtitioſiores aliquot ſemper excipias) etiam & humanas in plano depingere, non eſt quòd ita credamus, artifices rerum hujuſmodi eis ex inſtituto unquam defuiſſe. Certè Salomonis tempore non defuiſſe ſcimus. Nec tempore Tabernaculi ſtructuræ, Templique ſive à Judæis Babylone reducibus ſeu Zorobabeliani, ſive ab Herode magno inſtaurati. Nam in velis florumque in eis elegantia, ac ſacris aliis figuris adornandis [g] artificum hujuſmodi ope- [g] Vide Ioſephum, Orig. lib. 15. cap. 14. & Haloſ. lib. 6. cap. 6. Lat. 14. Græc.

di operam nemo non videt adeò neceſſariam ut nihil ſupra. Etundenam etiam cedò abſque illis Vitis illa Aurea [h], quam Pompeio in Cœloſyria agenti dono miſit Ariſtobulus Princeps de regno Judaico cum Hyrcano fratre contendens? Id quod cimelium erat domus Haſſamonæorum, ut rectè eam vocat Joſephus Scaliger [i]. Scilicet inſcripta eſt nomine Alexandri Jannæi Regis Haſſamonei, Ariſtobuli Patris; ut apud Flavium Joſephum Strabo; cui εἴτε ἄμπελος εἴτε κῆπος ob ingentem magnitudinem dicitur, id eſt, *ſive Vitis, ſive Hortus*. Quingentorum quidem talentorum fuiſſe aſſeritur apud Joſephum & Zonaram [k]. Neque aliunde acceptam Vitem hanc Auream alicubi docemur. Nec deſunt viri docti, qui pomorum omnis generis ac animalium item Figuris inſuper ornatum eſſe hortum illum exiſtiment. Etenim ubi ex ipſis Pompeii triumphi Aſiatici actis memoratur apud Plinium [l]. *Mons aureus quadratus cum Cervis Leonibus & pomis omnis generis, circumdata vite aurea*; locum illum trahit Juſtus Lipſius [m] ad hanc ipſam nobilem Vitem. Et Plinii *verbis*, inquit, *appoſitè obſerva, vitem hanc non ſimplicem fuiſſe; ſed monti aureo implexam totumque opus in formam horti flexum. Ideo in Strabonis verbis apud Ioſephum*, εἴτε ἄμπελος εἴτε κῆπος. Jovi Capitolino Romæ Sacra manſit ſive Vitis ſive hortus hic. Haud ſanè minor hujuſmodi Artificum operæ uſus in aurea illa Vite altera ſuper portam templi Herodiani, de qua item Joſephus [n]. Habebat inquit ille, porta illa χρυσοῦς ὑπὲρ αὐτῆς ἀμπέλους ἀφ' ὧν βότρυες ἀνδρομήκεις κατεκρέμαντο, *aureas ſuper ſe vites* (ſic in Originibus; ſed altero in loco ſingulariter id pronuntiatur) *unde racemi homini longitudine non diſpares pendebant*. Etiam ſine artificibus hujuſmodi undenam folia, uvæ, ac racemi aurei ex hac vite ſuſpendi à voventibus ſoliti? Sic enim de ea Talmudici [o]; גפן של זהב היתה עומדת על פתחו של היכל ומודלה על גבי כלונסות כלוגסורת כל מי שהוא מתנדב עלה או גרגיר או אשכל מביא ותולה בה *Vitis aurea expandebatur ſuper portam templi, erigebaturque ſuper canterios* ſeu *tranſtra. Quicunque vovebat ſive folium ſive uvam ſive botrum, adducebat ea ſuſpendebatque ex hac vite*. Quod ſcilicet nolunt intelligi de foliis ipſis, ſeu uvis racemiſve naturalibus, ſed de pampinis uvis,

[h] *Joſeph. Origin. lib.* 14 *c.* 5. *§. unde* Zonaras, *tom.* 1.

[i] *Elench. Trihaereſ. Nic. Serrarii c.* 5.

[k] *Tom.* 1.

[l] *Hiſt. Nat. lib.* 37. *cap.* 2.

[m] *Electorum, lib.* 2. *cap.* 5.

[n] *Origin. lib.* 15. *cap.* 14. & *Haloſ. lib.* 6. *c.* 6. *Lat.* 14. *Græc.*

[o] *Miſna tit.* Middoth, *cap.* 3. *§.* 8.

Digitized by Google

uvis, ac racemis ex auro artificiosè confectis. Magiſtri ibi [p]; כל מי שהוא מתנרב זהב להיכל ורוצה שהזהב עצמו שהתנדב יתנוהו בהיכל לפי שהיה כלו מצופה זהב היה עושה מאותו זהב שמתנדב כדמות גרגיר או עלה או אשכל ותולה בה *Quiſquis aurum ſponte oblaturus templo volebat, ut ipſum quod offerret aurum templum, quod totum erat auro obductum, ornaret, facere conſuevit ex auro, quod oblaturus erat effigiem ſive uvæ ſive folii, aut palmitis ſive racemi, eamque ex vite illa ſuſpendere.* Seu, ut in eundem ſenſum vir præſtantiſſimus Conſtantinus l'Empereur [q], *ſi quis conſiderans aurum, quo templum ornatum erat, voveret aurum, nec vellet permutari à Sacerdotibus, ſive alia ejus pretio in templi ornamenta alioſve uſus comparari, is ex auro confecit pampinum ſive folium vitis aut acinum, vel denique racemum ſive botrum, quæ poſteà de vite illa ſuſpenderet.* Cauſam vitis hujus in eo ponunt לפי שכנסת ישראל נמשלה לגפן *quoniam Synagoga Iſraelitarum*, ſeu *eorum Eccleſia, viti aſſimilatur*, toties ſcilicet in fœdere [r] veteri. Atque rejicienda planè eſt I. Baptiſtæ Villalpandi ſententia, ubi [s] vitem hanc templi Herodiani foribus viſendam, ex filo aureo aulæis intexto, non ex auro ſolido confectam eſſe pertendit. Si Magiſtris credas, dum *vitem ex auro* nuncupant, nec aulæo alicui ſeu velo miſcent, ſed tranſtris ſeu canteriis ſuffultam aiunt, & ſuſpenſa ex ea donaria aurea, quæ diximus, memorant, non erit omninò, quòd de aureo filo aulæis intexto jam dictum admittas. Sed manifeſtum eſt, hallucinatum eſſe Villalpandum ex depravatâ nimis Flavii Joſephi verſione Latinâ. Sic enim ille, velut ex Joſepho [t] *Ianua penè ipſi templo par & ſuperliminare aulæis variegatis ornabatur, floribus purpureis diſtinctis & habentibus Columnas intextas, ſub quarum capitibus vitis expandebatur aurea dependentibus botryonibus; mirandum ſane opus tàm mănus, quàm materiæ pretio.* Quæ verba ſunt ipſiſſima verſionis Geleniana. Hinc Villalpandus, *Ecce*, inquit, *omnem auri gloriam intertextā cum columnis & vite, unde quod aureā dixit Ioſephus putandum non eſt illam fuiſſe ex auro ſolido factā, ſed ex filo aureo aulæis intexto.* Certè ſi ſub intextarum Columnarum capitibus expandebatur vitis, (ut vult hæc verſio) æquū eſt ut & ipſam in aulæis ſeu velis locū habuiſſe exiſtimemus.

[p] *R. Obadias Bartenorius, Maimonides, alii.*

[q] *Ad tit.* Middoth. *cap.* 3. *pag.* 133.

[r] *Pſal.* 80. 8. *Oſe.* 10. 1, &c.

[s] *Explan. in Ezech. tom.* 2. *part.* 2. *lib.* 5. *diſp.* 4. *cap.* 71.

[t] *Origin. lib.* 15 *cap.* 14.

mus. Sed res alia omnino erat, alia Joſephi verba & mens. Etenim poſt mentionem illam forium, aulæorũ, & florum columnarumque intextarũ, Joſephi Græca ſunt, *καθύπερθεν δ' αὐτῶν ὑπὸ τοῖς τριχώμασι* (lego *θριγκώμασι*) *ἄμπελος διετέτατο χρυσῆ* &c. pro quo apud Ruffinum ſubſtituitur *ſuper quarum Capita vitis tendebatur.* Sed plane reddendum *Supra hæc autem,* (id eſt in fronte ſupra fores) *ſub muri coronulis vitis aurea diſtendebatur.* Quod ad amuſſim eis, quæ Joſephus ea de re alibi[u] habet, quadrat. Adeo ut vitis hæc ſeu opus illud, ſive pretium ſive artem ſpectes mirandum, ex ſolido conſtaret auro, & artifices, quales negavit Judæis Origenes, ſatis fateatur. Mille talentorum auri fuiſſe ait Pſeudogorionides, quem hoc nomine, utcunque ſcriptorem ſatis futilem, immeritò nimis ac temerè Villalpandus mendacii incuſat, ideò quod ita ſolidam fecit. Sanè & Talmudici[x], נמנו עליה ג׳ מאות כהנים לפנותה, *numerabantur trecenti Sacerdotes, qui in ea dimovenda ſunt occupati.* Quod quidem per hyperbolen, ut expreſſim heic aiunt Magiſtri, dictum, pondus ejus ingens fuiſſe palàm evincit, nec pictam etiam aut intextam, ſed fuſoris ſculptoriſque operâ, atque inſtar vitis illius Pompeio donatæ confectam; cujus generis vitium aurearum alibi in Oriente uſus. Nam & Perſarum Regum ejuſmodi cimelia memorant ſcriptores; Athenæus[y], Herodotus[z], Plutarchus[a], Plinius[b]. Jam dicta vitis illa fuit de quâ Tacitus[c]; *Vitis aurea templo* (Hieroſolymitano) *reperta,* De hac nunc conſulas, ſi vis ſcriptores præter citatos Chriſtianos, qui templi fabricam libris integris oſtendunt, ut Franciſcum Riberam[d], id genus alios, item Iſaacum Caſaubonum in exercitationibus[e] Baronianis. Monere autem heic obiter liceat de recepta nuper in L. Flori editiones aliquot emendatione Lipſiana, ubi de Hieroſolymis loquitur à Pompeio expugnatis. Verba ſunt[f]; *Hieroſolymam defendere tentavêre Iudæi. Sed hanc quoque intravit, & vidit illud grande impiæ gentis arcanum patens ſub aureo uti cœlo.* Ad quæ Juſtus Lipſius[g]; *quæ iſtæc,* inquit, *comparatio patentis arcani, cum aureo cœlo? Inepta & nulli rei. Quin ſi attendis, fatebere verè nos & cum hiſtoria momento emendaſſe,* ſub aureo vitem cœlo. *Ita ſcilicet res eſt. Vitis aurea magnæ artis & pretii in Iu-*

[u] *Haloſ. lib.* 6. *cap.* 14. *Gr.* 6. *Lat.*
[x] *R.* Eliezer Ben Zadoc *in Miſn. tit.* Middoth. *cap.* 3. §. 8. *unde habet idē* Sepher Iuchaſin. *fol.* 27. *b.*
[y] *Dipnoſoph.* 7. & 12.
[z] *Lib.* 7.
[a] *Lib. de Fortuna Alexandri.*
[b] *Hiſt. Nat. lib.* 33. *cap.* 10.
[c] *Hiſt.* 5.
[d] *De Templi fabrica, lib.* 1. *cap.* 30.
[e] *Exercit.* 16. §. 108.
[f] *Lib.* 3. *cap.* 5
[g] *Electorum, lib.* 2. *cap.* 5.

in Iudæorum templo fuit, quam Pompeius illic ſive repperit, ut Florus, & Tacitus volunt, ſive oblatam ab Ariſtobulo recepit, ut Ioſephus & Zonaras narrant. In hanc vitem ludit, & dentem ſtringit nunc Florus: & En, inquit, hoc illud ſecretum & grande arcanum, quod Templi ſui adytis Iudæi cælant & colunt. Subjungit dein, quæ Joſephus & Zonaras de Vite illa Pompeio data habent, atque conjecturam de emendatione ſibi inde palàm firmare viſus eſt. Flori editiones nuperrimæ aliquot[h] hinc juxta Lipſium emendantur. Et nuperus politæ quidem eruditionis editor Joannes Freinshemius, *Nihil certius*, inquit, *hac conjecturâ Lipſianâ.* Sed intereà, tantorum virorum pace, undenam τῆς *vitem* heic locus eſſe poteſt ullus? niſi abſurdiſſimi prochroniſmi rerumque inprimis disjungendarum confuſionis ridiculæ reum peragamus Florum. Quod enim de Ariſtobuli donario affert Lipſius, ad rem planè non ſpectat. Nemo veterum dixit, Vitem illam ab Ariſtobulo donatam unquam in templo fuiſſe, ſeu ſtructuræ ejus partem aliquam. Regium domûs Haſſamoneæ id cimelium erat, nec omninò Sacrum, antequam Jovi Capitolino poſtmodum Romæ offerebatur. Neque illud Taciti de Vite in templo repertâ, ad tempora ullatenus attinet Pompeiana, ſed ad poſteriora multò ſeu Cæſarum tempora. Nec ſanè ad Pompeiana attinere potuit. Nam ante Herodis ſtructuram, nulla in templi Fabrica Vitis ejuſmodi mentio. Vitem ſive Salomonicum ſive Zorobabelianum habuiſſe quis veterum docuit? Satis quidem negant, dum in ſtructuris Herode prioribus accuratiùs deſcribendis eam nullibi, in Herodiana autem ſtructura velut ſingulare memorant. Adeo ut, ſi etiam vitem Templi fronti ſic affixam per ingens illud Gentis arcanum ſignificari vellet Florus, certè id, quod multis poſteà natum eſt annis, in Pompejanam expugnationem prochroniſmo & rerum confuſione neutiquam toleranda eum retrò trahere, neceſſe eſt affirmemus. Nam Hieroſolyma capta, & ingens illud arcanum à Pompeio viſum annis ampliùs viginti ante Herodis initia. Et quorſum cedò Vitem ſive Ariſtobuli, ſive templi Herodiani, ingens vocaret ille arcanum? Quiſquamne ſive donarium illud ante templum expugnatum à Pompeio publicâ legatione

[h] *Harderwici* 1636. & *Lugduni Batavorū*. 1638.

acceptum,ſive prominentem in Templi fronte,atque oculis cunctorum tranſeuntium mirum in modum ſplendentem Vitem ingens nuncuparet arcanum,velut tunc primò patens? Ego ſanè priſtinam lectionem,à quâ etiam ſtant codices Mſſ. tantùm, puto, non omnes (nam in unico legitur ibi *uti Scælo*) planè retinendam cenſeo. Id eſt Pompeium vidiſſe *illud grande impiæ gentis arcanum patens,ſub aureo uti cælo.* Pro arcano hoc ingenti ipſum templum ſumit Joannes Camers. Ego ſanè pro Sacris in ipſo Sancto Sanctorum, in quod aditus Pontificibus tantùm licitùs. Neque enim templum ipſum adeò arcanum ingens. Pompeium autem Sanctum etiam Sanctorum introiiſſe legimus apud Joſephum[i]. Arcanum hoc ingens meritò vocat Florus; idemque jam à Pompeio viſum patuiſſe *ſub aureo cælo*, id eſt ὑπὸ χρυσέῳ οἱονεὶ οὐρανῷ, *comme ſous un Ciel d' Or*. Seu,perinde ac ſi conſpectum oculis introgreſſi ſe ſplendidè admodum ac magnificè exhibuiſſet ſub tentorio ſeu concameratione aureâ Cœlum imitante,ſeu inſtar tentorii,atriive aurei cœli nomine notiſſimi, quod ſummæ dignitatis ac magnificentiæ causâ Principibus Supremis maximè Orientis, ut hodieque aliis, in uſu. Quo certè, juxta vulgi captum,nihil fortè auguſtius potuit, comparatione,tametſi ironicè, utenti exprimi. Sic adyti rerumque in eo ſacrarum majeſtatem utcunque apparentem adumbrare voluit Florus. Aureos autem Cœlos, ſignificaſſe tentoria, atria, ſeu conclavia,quibus Principes Orientis ſummi ſedentes populo, aliàs receſſibus obtecti,ſubinde patebant, ſcimus ex veterum non paucis. De cis diſertè ſatis Plutarchus[k], atque apud Athenæum Phylarchus[l], quibus χρύσεοι dicuntur οὐρανίσκοι ſeu *aurea auratave inſtar cælorum minorum tegumenta*; etiam quacunque ex materia facta, modò aurata ſeu auro magnificentiùs ornata. Neque enim Tentoria ſolùm,ſive ex pellibus auro pretioſis,ſive ex filis intertextis,ſic dicta, ſed etiam atria ac conclavia auguſtiora in tholum ſurgentia, quibus è receſſibus ſecretioribus prodire Principes ejuſmodi dignantes ſe exhibebant, & reſponſa velut oracula dabant. Heſychius de Perſis[m], *τὰς βασιλείους σκηνὰς καὶ αὐλάς, ὧν τὰ καλύμματα κυκλοτερῆ Οὐρανούς*, *Tentoria atque atria regia, quorum tegumenta circularia,*

[i] *Haloſ. lib. 1. cap. 1.*

[k] *In Phocione*

[l] *Dipnoſoph. 12.*

[m] *In verb. Οὐρανός.*

laria, Cælos vocant. Adeo ut ſive comparationem ſpectes, ſive loci Sancti Sanctorum in Templo Zorobabeliano, (nam de eo Templo tantùm Pompeii facta narrantur) Figuram, Majeſtatem, Velumque prætenſum, non eſt quin appoſitè dixerit Florus arcanum illud vidiſſe Pompeium *patens ſub aureo uti cælo.* Et videſis etiam, quæ de οὐρανίσκοις illis ſeu *cælis minoribus* obſervavit vir præſtantiſſimus Iſaacus Caſaubonus [n], ubi ex Polybio [o] rectè monet Cœlum ejuſmodi dici σκηνὴν χρηματιστικὴν, *tentorium unde reſponſa* velut *oracula dabant reges Orientis.* Scilicet Ptolomæi Evergetis Regis *Cœlum aureum*, ſeu tentorium magnificum, appellatur Polybio ἐπιφανὴς καὶ χρηματιστικὴ σκηνὴ, *illuſtre ac oraculis* ſeu *reſponſis regiis dandis tentorium.* Certè & Sanctum Sanctorum דביר dictum, id eſt, *oraculum* nemo neſcit, ob reſponſa illic divinitùs accepta; adeò ut etiam indè velut pro σκηνῇ χρηματιστικῇ ſeu Cœlulo, aut *tentorio* aureo *unde reſponſa acciperentur* divina, in dictâ comparatione Sanctum Sanctorum ſumi fortè vellet Florus. Quin & Sanctum Sanctorum σκηνὴν vocat autor Epiſtolæ [p] ad Ebræos. Et Tabernaculi Moſaici Sanctum Sanctorum, quod imitati ſunt Templi conditores, diſertè dicitur Joſepho [q] τοῖς ἱερεῦσι ἄβατον ὡς οὐρανὸς αὐ εἴη τῷ Θεῷ *Sacerdotibus etiam inacceſſum, perinde ac ſi Cœlum Deo fuiſſet;* quod Floro item inprimis conſonum. Sed in callem regredimur, id eſt, ad Picturæ & Sculpturæ apud Judæos uſum. Notat ipſe Joſephus [r] velut ſingulare, Porticus Templi οὔτε ζωογραφίας οὔτε γλυφίδος ἔργῳ *nec Picturæ nec Sculpturæ artificio* ornatas. Ideò alibi in Templo artium harum uſus. Recole etiam heic, quæ de omni cœli ratione in velo depicta ſuprà occurrunt ex Joſepho. Picturam item inſigniter laudat Philo [ſ] Judæus, uti rem diſciplinæ ſuæ gentis per ſe ſatis conſonam. Mitto quod de Nicodemo Principe illo ſeu Magiſtro in Iſrael dicitur [t]; cum ſcilicet arte ſculptoriâ, quâ pollebat Chriſti, Imaginem ex ligno ad ſimilitudinem illam, quam in linteamine impreſſerat Chriſtus, efformâſſe. Ea de re fides ſit penes autores. In ſupellectili autem meâ Rabbinicâ habeo equidem ipſe vetuſtum ſatis Mſ. codicem Anonymi Ebræi, qui dum præcepta ordine ſuo Moſaica diligentiſſimè, id eſt, Talmudicè, explicat, figuris

[n] *In Suetonii Neronem c. 12. & Animadverſ. in Athenæum, lib. 5. cap. 6.*
[o] *Hiſtoriar. lib. 5.*
[p] *Cap. 9. 3.*
[q] *Originum, lib. 3. cap. 5.*
[r] *Haloſ. lib. 6. cap. 14. Gr. 6. Lat.*
[ſ] *Lib. de Somniis.*
[t] *Legend. & videſis Alphonſ. Palæotum, lib. de Stigmatibus Chriſti, ca. 1.*

Digitized by Google

animalium, velutiLeonum,Equorum, Taurorum, Aquilarum,neque adeò rudibus, paginas ornat, non ſine annotationibus pectori, tibiis, alis, ſubinde inſertis. Sed pro ſeculorum cauſarumque, dum Idololatriam ſummopere cavebant, emergentium, maximè ſub Cæſaribus juxta antè dicta opera erat, nec ita in pretio habita; fortè etiam nonnunquam, juxta Origenem, vetita. Chriſtianorum autem recentiorum obviæ ſunt, ubi de Imaginibus ſcribunt, de Judæorum hac in re,& Uſu, & legis ſacræ juxta eos Interpretatione ſententiæ, nimiùm intereà Talmudicis, ut conſulenti liquebit, diſſonæ. Vide ea de re præter alios, qui perpetuos ad legem adjiciunt Commentarios, aut de Imaginibus ex profeſſo ſcribunt, I. Baptiſtam Villalpandum [u], & Joannem de Pineda [x]. Judæorum autem recentiorum, qui ſtrictiùs, quàm ex veterum ſcitis neceſſe eſt, Imagines à ſe idque pertinaciùs arceri volunt, alii nullam ſive Statuam ſive Imaginem humanam) præter eam, quæ in nummis eſt) ædibus ſuis, ut multi Judæi Italicenſes, retinent; alii verò pictas tantùm, ſed non protuberantes nedum completas ſeu ſtatuas, aut effigies ejuſmodi decurtatas. Ita ſcilicet docet Ludovicus Mutinenſis, Archiſynagogus Venetus, de Judæorum ſuorum ritibus agens. *Figure*, inquit [y], *ne Imagini, ne ſtatue non tengono in caſa, è tanto meno nelle ſinagoge è luochi ſacri à loro, per quello che è detto nello Eſodo cap* 20. non farai à te ſcoltura ne niuna Imagine &c. *Et in molti altri louchi. Ma in Italia molti ſi fanno lecito tener ritratti è pitture in caſa, maſſime non eſſendo di relievo ne di corpo compito.* Nec diſtinguitur heic inter ipſam Imaginis formationem, & formatæ, juxta jam oſtenſa, uſum, qui tàm Talmudicis licitus, quàm illa illicita habita. Judæorum autem ſuperſtitioſiores haud parùm ſequuntur heic Mahumedani, qui, dum Imagines abhorrent [z] alias, Chriſtianorum nummos Principum vultu ſignatos libentiſſimè amplectuntur; quos tamen olim, eo quòd Imagines ejuſmodi præ ſe ferebant, ſummoperè deteſtabantur. Nimirùm ex eo quòd in Alcorano toties damnatur Imaginum cultus, nec earum uſus admiſſus. Joannes Leunclavius [a]; *Cauſa vel prætextus cauſæ potiùs cur Taliſmani, velut admodum religioſi & accurati Mahumetanæ religionis obſervatores, uſum nummorum*

[u] *Apparat. Vrbis & Templi. part. 2. lib. 2 diſſ. 4. cap. 27.*
[x] *De Rebus Salomonis, lib. 7. cap. 15.*
[y] *Hiſtoria de gli riti Hebraici, part. 1. cap. 2.*
[z] *Septēcaſtr. de rebus Turcicis, cap. 10.*
[a] *Pandect. Turcic. cap. 55.*

morum veterum è medio tollendum cenſerent, explicationem minimè difficilem habet. Quippe nota lex Mahumetis, qua ſtatuas, ſimulacra, ſculptas & pictas imagines ex interdicti divini præſcripto ſeverè prohibuit: notum, quanto Zelo Muſulmani Chriſtianorum in Templis Imagines mutilare, frangere, deſtruere ſoleant. Itaque quum Romanorum & Græcorum Imperatorum Imagines in Nummis & Aſpris expreſſæ conſpicerentur, violari Prophetæ legem clamabant & abolendæ monetæ veteris autores erant. Sed interim ſub prætextu religionis impoſtores nequiſſimi quæſtum faciebant, ut ipſimet Turcæ ſatis ingenuè fatentur. Hodiè non ampliùs animos Turcarum illa religio tantopere tangit, ut ſignatos Chriſtianorum principum charactere nummos averſentur. Immò nummos ſive ducatos Venetos, quibus vetitæ lege Mahumetis impreſſæ ſunt Imagines, Sultaninis ſuis, qui nihil habent legi contrarium Arabicis duntaxat inſigniti literis, longè præferunt. Taleris autem Germanicis, præſertim quibus aut ipſius Imperatoris, aut Ferdinandi Archiducis, aut Septemviri Saxonis inſculpti ſunt vultus uſque adeo non infeſti ſunt, ut ex illis ipſis ſibi prohibitis adgnitos Imaginibus expetant avidiſſimè. Ita lucro atque avaritiæ, ut fieri amat, ceſſit etiam ſuperſtitio ſumma. Et de Imaginum aliarumque, quas ſuprà diximus, rerum Factura, Uſu, Poſſeſſione, Abolitione, quà ſcilicet Proſelytos Domicilii, ſeu Noachidas apud Iſraelitas degentes ex Jure Gentium Interveniente ipſoſque ſimùl ex Jure Civili, quod Intervenientis ſubinde menſura erat, Iſraelitas ſpectarunt, hactenus.

Cap. IX.

De India *in* Judaicis *apud Claudianum* velis picta, *Digreſſiuncula.* Judaicæ gentis Splendor ſingularis & Privilegia *tempore Claudiani ſeu ſub Theodoſio primo.*

Priuſquam verò ad Inſtituti cetera pergimus, liceat obiter heic diſpicere, utrum ex Ebræorum de Imaginibus diſciplinæ jam in ſuperioribus traditæ ratione elici queat Cl. Claudiani ſenſus, qui hactenus in obſcuro nimis man-

mis manſit de India Velis Judaicis picta. Invehitur ille[b] in Eutropium Conſulem in Oriente factum, ideò maximè quod abjectiſſimus fuiſſet ſervorum & caſtratus. Rem incredibilem ait viſam;

Atque aliquis gravior morum, ſi talibus, inquit,
Creditur, & nimiis turgent mendacia monſtris;
Iam teſtudo volat, profert jam cornua vultur,
Prona petunt retrò fluvii vada: Gadibus ortum
Armenii texere diem: jam frugibus aptum
Aequor & aſſuetum Sylvis delphina videbo:
Iam cocleis homines junctos, & quicquid inane
Nutrit JUDAICIS *quæ* PINGITUR INDIA VELIS.

Inane quod nutrit India Judaicis picta velis inter ſumma ponitur rerum monſtra, ſeu præ aliis velut ipſum ſummum, nec in rerum natura exſtare creditum. Vela heic non aliâ ſumenda ſunt proculdubio notione (neque enim id lectorum imparium gratiâ præmonendum non eſt) præter eam, quâ velamina forium, parietum, receſſuum, ſacrariorum, cubicularia, atque id genus alia, veluti aulæa, ſiparia, tapetia, ſtragula, periſtromata, denotantur. Servius[c] de velis hac notione; *Auguſtus poſtquam vicit Britanniam, plurimos de captivis, quos adduxerat, donavit ad officia theatralia: dedit etiam aulæa, id eſt, velamina, in quibus depinxerat victorias ſuas, & quemadmodum Britanni ab eo donati eadem vela portarent; quæ reverà portare conſueverant.* Alibi ipſe[d], Aulæa vela picta eſſe, & in aula Attali regis Aſiæ inventa, ſcribit. Et Tertullianus[e]; *ſed & parietes Tyriis & Hyacynthinis & illis regiis Velis, quæ vos operosè reſoluta transfiguratis, propictura abutuntur.* Atque hoc ſenſu in jure Cæſareo[f] non ſemel (maximè in phraſi etiam illa notiſſima, quæ in proverbium abiit *Cauſam velo*[g] *levato cognoſcere*) alibique apud ſcriptores alios occurrit. Nec quin horum in Templis, Ædibus, Synagogis, Tribunalibus, varius eſſet ut hodieque uſus, eſt quòd dubitemus. India autem velis heic depicta non pro ipſa Regione in eis velut in tabulâ geographicè, nedum pro forma aliqua humana, qualis regionibus ſeu provinciis etiam dari ſolebat, capienda; ſed pro qualicunque congerie ſive textoris ſive pictoris artificioſa animalium

[b] *In Eutrop. lib. 1.*

[c] *Ad Virgil. Georgic. 3.* Purpurea, &c.

[d] *Ad Aeneid. 1.*

[e] *De Habitu muliebri cap. 8.*

[f] *L. 17. D. tit. de Actionibus empti. §. 4. L. 12. §. 17. D tit. de Instructo vel instrum. & ibid. §. 20.*

[g] *L. 5. C. tit. de Naufragiis, Hieronym. Magius Miſcellan. lib. 2. cap. 13.*

malium Figuris perquam ſtupendis, nec omninò creditis, eiſque tum ex India petitis ac receptis, tum famam inde ea de re portentoſam, pro vario artificum arbitrio, interdum ſuperantibus. Veluti Monocolorum ſeu hominum, qui naſcuntur ſingulis cruribus, & Sciapodum, ſeu qui plantarum ſuarum magnitudine inumbrantur, qui item cervicibus carentes in humeris habent oculos, Sylveſtrium & Hirtorum, Serpentium cervos & animantia ad parem molem, alia item tota haurientium, Leucrocotarum, Ealarum, Mantichorarum, aliorum id genus, quæ Plinius, Solinus, alii ſive indiæ tribuebant, ſive ſomniabant in acceſſionem. Adeò ut mirantis apud Claudianum ſenſus ſit; ſi monſtrum hoc credendum, ne quidem dubitabo, quin hiſce oculis poſthac revera videro etiam quicquid falſum, atque ut ſomnium inane hactenus creditum nutrire ſolet, ſeu exhibere India illa ſeu portentoſum illud animalium Indicorum vivarium, grex, armentum in Velis illis belluatis (ut tapetia dixit belluata Plautus [h]) pingi ſolitum. At verò quamobrem Vela hæc tàm ſignanter Judaica dicta? Gaſpar Barthius ibi, *Babylonica*, inquit, *vela Iudaica vocat, ut Iudaos ſomniorum interpretes pro Chaldæis dixit Iuvenalis* [i]. Et verum quidem eſt, Babylonica vela in pretio ac uſu lautioribus fuiſſe ſummo. At durum nimis, nimis abſonum intereà videtur Judaica pro Babylonicis ſumi. Neque certè Judæos pro Chaldæis uſurpavit eò loci Juvenalis. De mulieribus Romanis Sacerdotem Iſidis aliosque id genus ſuperſtitioſiùs conſulentibus cum egerat poeta, ſubjungit,

Cum dedit ille locum, Cophino fænoque relicto,
Arcanam Iudæa tremens mendicat in aurem,
Interpres Legum Solymarum & Magna Sacerdos
Arboris, ac ſummi fida internuntia cæli.
Implet & illa manum ſed parciùs; ære minuto
Qualiacunque voles Iudæi ſomnia vendunt.

Judæi in periochia hac, arctiori ſenſu; id eſt, pro ſola gentis ipſius Judaicæ propagine intelliguntur, non omninò pro Babyloniis. Quod & palàm evincitur, tum ex legum Solymarum, tum Cophini fœnique, & ex arboris Sacerdotii per opprobrium & ironiam mentione. Nam & idem poeta alibi [k], *Nunc*

[h] *In Pſeudolo.*
[i] *Satyr.* 6.
[k] *Satyr.* 3.

Digitized by Google

Nunc ſacri fontis nemus & delubra locantur
Judæis, quorum cophinus fœnumque ſupellex.
Omnis enim populo mercedem pendere juſſa eſt
Arbor, & ejectis mendicat Sylva Camænis.

Quod ſanè de ipſis ſolùm Judæis, & qui ritibus eorum imbuti eſſe accipiendum, non eſt, opinor, qui ambigat. De Babyloniis à nemine intellectum eſt. Nemus autem Aricinum fonſque ibi ac delubra olim Muſis à Numa Rege ſacrata, veteri religione ſoluta ſunt ſub Domitiano, ac Judæis urbe pulſis locata. Unde Judæa, nempe ipſa Gens (ut *Græcia mendax*, pro gente Græcorum) magna dicitur Arboris ſeu Nemoris Sacerdos; quod nomen per opprobrium & ironiam ei Muſarum Sacerdotis locum reſeratum occupanti, non ut reverà ſacerdoti à Juvenale tribuitur. Non ſine faceta forſan etiam ad quercus Dodonæas earumque ſacerdotes alluſione; quod & adnotant interpretes. Utrobique igitur Judæos tantùm innuit Juvenalis, neque hoc loco minùs atque illo. Adeò tandem ut quod heic de ſomniis venditis dicitur, aut ad futiles Judæorum aliquot mendicantium tunc temporis in uſu Romæ artes, aut ad calumnias ſaltem, quibus à Romanis inſpergebantur omninò, non ad Babylonios, nec ſanè tam ad ſomniorum interpretationem, quàm ad ſuperſtitioſa inſtar ſomniorum monita ſeu reſponſa ſpectet. Quin & poſteà expreſſim in Juvenale ibi locum ſuum ſibi ſeorſim habent Babylonii ac Chaldæi. Nam, paucis de Armenio & Commageno aruſpice interjectis, ſequitur,

Chaldæis ſed major erit fiducia: quicquid
Dixerit Aſtrologus, credent à fonte relatum
Ammonis ———

Atque huic, de Judæis ſtrictè ſumtis ea in Satyra antè intelligendis, non Babyloniis, (ut vult Barthius,) ſententiæ ſatis etiam accedunt citra controverſiam interpretes alii. Joannes autem Wankelius apud Barthium de velo Tabernaculi locum Claudiani capit. *Referendum ſibi videri ad velum tabernaculi, quod miris & obſcuris figuris pictum tradat Ioſephus. Eas effigies Paganos pro monſtris Indicis habuiſſe.* Locum è Joſepho [1] affert de velis Templi Salomonici.

[1] *Origin. lib. 8. cap. 2.*

monici. Sed curnam Claudianum tot non ſolùm à Templi Salomonici, ſed etiam ab Herodiani ſeu ultimi excidio ſeculis ſcribentem, Vela ſive hujus ſive illius, nedum tabernaculi quod propriè Moſaicum erat, adeoque nemini niſi Judæis ipſis ſatis cognitum, in carmen traxiſſe crederemus? Id proculdubio nauci eſt. Conjectura ejuſdem Wankelii habetur, qua *Attalicis* potiùs ſubſtituendum pro *Iudaicis*. Sed reclamat Codicum Mſſ. & editionum fides. De loco eo verba faciens Vir doctiſſimus Franciſcus Junius Franciſci F. in opere de Pictura veterum [m], Judaica ibi Vela inter textilis picturæ ſpecies ponit, nec aliud addit quam ea *nimiis monſtris fuiſſe notabilia.* Hæremus quidem nos. Sed ut conjiciendo rem heic tentemus, primò de Judaici, tunc temporis, nominis ſplendore inſigni atque exiſtimatione, quam ſupellectilis atque utenſilium, (inter quæ Vela, qualia diximus, locum paſſim obtinent primarium) lautitia & elegantia comitari ſolet, videamus. Dein, utrum ex jam ſuprà dictis ratio quare Vela ejuſmodi, belluata ſeu monſtris referta, Judaica à Claudiano nominentur, elici poſſit. Certè Claudiani, id eſt, Theodoſii primi, Arcadii & Honorii A A A ſeculo, atque tempore, quod propiùs antecedit, Judæos in Oriente, utcunque diſperſos urbeque majorum & templo carentes, eximio vitæ ſplendore rerumque opulentiâ inſigniter floruiſſe, ſi unquam poſt excidium, tam certum eſt ut nihil certius. Celebres tunc eorum Academiæ illæ, ſeu potius reſpublicæ clariſſimæ, Soriana [n], Pombodithana, Nehardaienſis, id ſatis teſtantur, uti & Synagogarum Frequentia & Immunitas ſingulariſque Principum indulgentia. Theodoſii, Arcadii, & Honorii Auguſtorum habetur reſcriptū ejuſmodi ad Addeum Comitem & Magiſtrum utriuſq; militiæ; *Iudæorum* [o] *ſectam nulla lege prohibitam ſatis conſtat. Vnde graviter commovemur, interdictos quibuſdam locis eorum fuiſſe conventus. Sublimis igitur magnitudo tua hac juſſione ſuſcepta nimietatem eorum, qui ſub Chriſtianæ religionis nomine illicita quæque præſumunt, & deſtruere ſynagogas, atque expoliare conantur, congrua ſeveritate cohibebit. Dat.* III. *Kal. Octob. Conſtantp. Theod. A.* III. *& Abundantio* CONSS. Id eſt, anno Chriſti CCCXCV. Triennio item poſt [p] ad Judæos ipſos Arcadius & Honorius

[m] *Lib.* 2. *cap.* 8. §. 9.

[n] *Videſis R. Gedaliah* Ben *Iechai in* Shalſheleth, *fol.* 35. *a* &c.

[o] *C. Theodoſ. lib.* 16. *tit.* 8. *l.* 9. & *vide l.* 12. & 25.

[p] *Ibid. l.* 10.

norius A A. *Rectores Provinciæ vobis nullum diſcuſſorem, aut moderatorem eſſe concedent. Quod ſi qui munere ſibi* (fortè *ſi quis induere ſibi*) *curam præter vos proceresque veſtros audeat, tum velut aliena adpetentem ſupplicio cohercerì feſtinent.* Quin Iidem Augusti ad Claudianum Comitem Orientis, eodem anno [q] *ſi quis audeat illuſtrium Patriarcharum contumelioſam per publicum facere mentionem, vltionis ſententia ſubjugetur.* Neque iniquum eſt, ut exiſtimemus, Claudianum hunc ipſum fuiſſe, qui ſcripſit Poetam. Nam & Auguſtis his ac ſenatui adeo charus habitus eſt Poeta ipſe, ut ſtatua [r] in foro Divi Trajani, atque titulo honorifico diù ante obitum donaretur. Unde & faciliùs credendum dignitatem hanc & munus inſuper acceſſiſſe. Proximo item anno ad Cæſarium Præfectum Prætorio iidem Auguſti; *Nos in conſervandis Iudæorum privilegiis veteres imitemur, quorum ſanctionibus* [s] *definitum eſt, ut Privilegia his, qui illuſtrium Patriarcharum ditioni ſubjecti ſunt, Archiſynagogis, Patriarchiſque ac Presbyteris ceteriſque, qui in ejus religionis ſacramento verſantur, nutu noſtri nominis perſeverent ea, quæ venerandæ Chriſtianæ legis primis clericis ſanctimonia deferuntur. Id enim & divi principes Conſtantinus, & Conſtantius, Valentinianus, & Valens divino arbitrio decreverunt. Sint igitur etiam à curialibus muneribus alieni, pareantque legibus ſuis.* Ita ſummo principum indultu ſuoque jure liberè, modo Chriſtianæ religioni palàm non officerent, ſeu facerent contumeliam, utebantur. Patriarchis eorum nomine nunc Illuſtrium, nunc Spectabilium [t] deſignatis. Nec levia ejuſdem rei veſtigia occurrunt in D. Chryſoſtomi homiliis adverſus Judæos, ubi in Chriſtianorum & Judæorum conſortium adeo frequens invehitur. Brevi autem evenit, ut tot privilegiis, ac tàm ampla vitæ ſplendidæ libertate nimiùm, ut fieri amat, elati atque rebus tam ſecundis inſolentiùs & ſuperbiùs uſi felicitate priſtina indigni meritò haberentur. Primò igitur ab Honorio & Theodoſio II. Auguſtis [u] tum attemptandæ de cetero militiæ aditus eis, quibus anteà uti Romanis ceteris patebat, obſtruebatur, tum cingulo militiæ antè decorati Judæi exuebantur omnes. Circa vigeſimum ſcilicet à reſcripto illo ad Cæſarium annum ſeu Hono-

[q] *Ibid. l. 11.*

[r] *Claudian. in Præfat. ad lib. de Bello Getico, & Lyl. Girald. in Dialog. 5. de Poetis.*

[s] *C. Theodoſ. lib. 16. tit. 8. L. 13.*

[t] *Ibid. L. 15.*

[u] *Ibid. L. 24.*

Honorio XII, Theodoſio VIII conſulibus. In ipſo autem hoc de Militia reſcripto, aliàs ſe ſatis Judæis eorumque dignitatibus ac ſplendori favere edici volebant Principes, temperamentum interdicto adjicientes. Verba ſunt; *ſanè Iudæis liberalibus ſtudiis inſtitutis exercendæ advocationis non intercludimus libertatem, & uti eos curialium munerum onere permittimus, quam prærogativa natalium & ſplendore familiæ ſortiuntur. Quibus cum debeant iſta ſufficere, interdictam militiam pro nota non debent æſtimare.* Sua per hæc tempora habuiſſe in utraque Palæſtina Synedria[x] etiam ſcimus, Nec ante quadrageſimum, aut circiter annum ab Eutropii conſulatu, in quem adeò invectus eſt Claudianus, deſierunt hæc Judæis indulta privilegia, vitæque inde collucens paſſim ſplendor. Tunc autem, ſeu Theodoſio A. ſecundo XVII. & Feſto Conſulibus, Valentiniani tertii & ejuſdem Theodoſii edicto[y] mirum in modum ea, quibus antè fruebantur, diminuta ſunt, ipſique in conditionem peſſimam redacti. Sed intereà ex his ſatis, opinor, fit manifeſtum ipſo in ſeculo, quo ſua ſcripſit Claudianus, inſigniter floruiſſe Judæos; maximè in Oriente, quæ & ſcena eſt carminum ex eo ſuperiùs allatorum, adeoque in Ægypto, quæ Claudiani, ut creditur[z], patria eſt. Neque eſt quod ambigamus, quin rerum opulentia ædiumque ac ſuppellectilis, veluti Aulæorum, Velorum, id genus aliorum copiâ, pariter atque aliarum gentium beatiores, eouſque ibi per provincias abundarent uterenturque, ut Vela aliave ejuſmodi, ſi quæ eſſent eis præ aliis ſingularia, ipſorum nomine propriè ſatis atque appoſitè, ut aliorum id genus cetera, in carmine poſſent deſignari. Quod ideo etiam adjicimus, quia de lectione à viris doctis ita dubitatum eſt. Jam verò quod ad conjecturam heic attinet, quare Vela, qualia diximus, Judaica Claudiano appellata fuerint; Quicquid tunc temporis hominũ in orbe quidem Romano fuêre, aut Pagani erant, aut Chriſtiani, aut Judæi. Paganorum Vela quotquot picta ſunt, pleraque, ſi non univerſa, Deorum figuris geſtiſque, aut geſtis, quibus Dii pro more immiſti, plena fuiſſe, credere par eſt, (uti & de ſeculorum anteriorum pictura ex Vitruvio[a] ſcimus,) nec ſolùm in Templis Diis publicis eorum aliqua, ſed & domi quamplurima Laribus obtendi

[x] *L. 17. C. Iuſtin. de Iudæis & C. Theodoſ. lib. 16. tit. 8. l. 29.*

[y] *C. Iuſtin. tit. de Iudæis l. 19.*

[z] *Petrus Crinitus de Poetis Latinis, cap. 86.*

[a] *Architect. lib. 7. cap. 5.*

Digitized by Google

obtendi ſolere eaque conſecrata, aut ſaltem quaſi conſecrata. Etiam ſive ex artificum, ſive ex operæ conductorum voto non raro idolis quidem, dum fiebant, ſacrabantur. Sua etiam Chriſtianis fuiſſe, partim Paganorum inſtar, partim ſacris ſuis, quæ Judæi æquè ac Paganorum abhorrebant, aptata. Cum igitur ſupellectilem ac utenſilia cultui extraneo dicata, niſi palàm, atque actu aliquo manifeſto ab ipſis, qui cultui ejuſmodi addicti ſunt reſecrarentur, in ornatum aut utenſilitatem aliquam adhibere, aut quoquo modo uti frui ſibi illicitum haberent Judæi (juxta ſuperiùs oſtenſa,) & certò ſatis ſciri utrum Vela, Aulæa, id genus cetera, qualia diximus, ſive à Paganis, ſive à Chriſtianis facta aut poſſeſſa, ſacris ac religione eorum, qui facerent, aut poſſiderent, libera eſſent, raro, ſi unquam, poſſe non immerito forſan exiſtimarent, etiam & ספק ע״ז אסור *Id*[b] *de quo dubium manebat, utrum cultui extraneo dicatum fuiſſet, planè eſſet illicitum*, & demùm Paganorum pariter & Chriſtianorum moribus alieniſſimos ſe ambitioſiùs in rebus pleriſque facerent; cum, inquam, hæc ſe ita haberent, nonne inde factum eſt, ut ſingulare ſibi, ſaltem ipſis multò magis, quàm aliis peculiare, Velorum genus hoc belluatum fieri vellent? Ita quidem ſatis varietate jucunda ornatum, ſed figuris rerum, quibus illa, quæ Paganis & Chriſtianis plerumque in uſu plena erant, carens; Figuris, inquam, Judæis etiam couſque inviſis, ut, quotquot earum cœleſtes eſſent, nec artificibus ſuis facere eſſet licitum, &, quæ fuêre, ceteras velut ſuperſtitione inquinatas, ſaltem de quorum inquinamentis dubitabant, magnopere, juxta jam dicta, ipſi averſarentur. Et genus ſanè hoc à ceteris ita ex uſu pariter & affectu Judaico haberi potuit diſcriminatum, ut tum inde nominari ſignantiùs mereretur, tum ab aliorum religione (utpote in Judæorum potiſſimùm uſus contextum, formatum, pictum) cenſeretur præ aliis immune. Certè & quotquot hæc imitarentur in aliorum facta uſus, ſic eodem forte nomine etiam appellitabantur; quemadmodum aulæa, ut volunt Grammatici, ab Attali Regis Aſiæ aulâ ſic primò nominata quocunque locorum adhibita, ſic dicuntur. Et tam quæ imitantur Phrygia, Babylonica, Tyria ejuſdem generis artificia apud veteres, quàm quæ hodiè Atrebatenſia, Turcica, Perſica, alia

[b] *Gemar. Babylon. ad tit.* Zebachim, *cap. 8. fol. 74. a. & Maimonid. halach.* Aboda Zara, *cap. 7.*

alia iiſdem vocibus non raro cum prototypis nuncupantur. Quid quod ita non ſolùm non communes haberent cum Paganis & Chriſtianis figuras, ſed nec in velis hiſce ullam ſimilitudinem ſeu imaginem rerum quæ coli ſolerent; imò earum tantùm, quas nullibi locorum exiſtere crederent, ideoque etiam à cultu extraneo, quàm alias multò ſejunctiores? Quin ſi admitteretur Paganis illius ævi ac Chriſtianis in uſu fuiſſe picturæ genus illud, tantum duplex, quod ex Vitruvio [c] ſeculis liquet adhibitum fuiſſe Claudiano multò vetuſtioribus, videlicet aut ejus quod eſt, ſeu poteſt eſſe, id eſt, eſſe vel poſſe eſſe creditur, veluti hominis, ædificii, navis, fani, luci, montium, reliquarumque rerum, è quarum formis certiſque corporum finibus figurata ſimilitudine ſumuntur exempla, aut rerum ſeu partium rerum, quæ quidem exiſtunt, ſed ita ab artifice conjunctarum, ut ex ipſo naturæ ordine, nec revera ſint, nec unquam fuerint, veluti ſigillorum ſive integrorum, ſive dimidiatorum è floribus ſeu coliculis exeuntium, partim Humanis partim Beſtiarum capitibus ſimilium, Candelabrorum ædiculas ſuſtinentium, id genus ceterorum; certè monſtrorum Indicorum, quorum nec partes nec corpora credita, Picturæ genus erit Tertium, adeoque facilius potuit eſſe ſeligentibus peculiare. Et ſcimus genus illud Secundum, quod propiùs quàm Primum Indicæ, quam tractamus, accedit, ſed interea ab ea longe diſtat, à veteribus Græcis & Romanis eſſe acriùs reprehenſum. *Neque enim*, inquit Vitruvius utrorumque artium callentiſſimus, *picturæ probari debent, quæ non ſunt ſimiles veritati.* Id ſi poſteà etiam & Claudiani ac proximantibus antè ſeculis, aliis præter Judæos obſervatum fuerit, certè Indica monſtra depicta, quæ in rerum natura non extitiſſe credita, nec in Græcorum ac Romanorum picturam legitimam admittebantur, Judæorum, qui ea ſibi ob rationes jam dictas forte ſelegerant, ſeu Judaica commodè ſatis ac appoſitè dici poſſent. Quemadmodum fermè Verpæ ipſi pecora ſibi immunda, quæ tamen à Chriſtianis edi viderent, *pecora Chriſtiana* [d] olim appellitabant. Quin & inter diverſas de imaginibus eorum ſententias obtinuit & illa, ævo forſan in illo, frequentior, *rerum quæ reipſa non ſunt, ſed finguntur imaginem omnem facere licere*, ut verba ſunt Ma-

[c] *Lib. 7. c. 5.*

[d] *Agobardus Lugdun. epiſt. ad Ludovicũ Imp. de Inſolentia Iudæorum.*

Digitized by Google

naſſis Ben [e] Iſrael ex Gemara [f]. Quo ſpectat etiam, quod ſuprà [g] ex Arama citavimus. Adeò ut in Velis iſtis Judaicis pictura haberetur, qualem Cryptica [h] ſeu *Crotesquam* indigitant. Sed verò conjecturâ tantùm modeſtiùs auguramur, nec, etiamſi aberremus, veniam deſperantes. Dum hæc cogitabamus, monitum de Claudiani loco accepit à Viro ampliſſimo ſummoque Hugone Grotio cognatus ejus Franciſcus Junius, in literis ſcilicet, quibus doctiſſimi ejus de Pictura veterum operis nomine gratiam ei egit. Pro *Iudaicis* fortè ſubſtituendum *Lydiacis*; quod in ſcriptione veteri manifeſtò quidem proximum. Id mecum communicavit Junius, & de loci ſenſu, qualem jam exhibui, paucis unà diſſeruimus. Qua de re cum is reſcripſerat, à Grotio reſponſum eſt, dum hiſce prælum calet, *De loco Claudiani & mihi in mentem venerat, poſſe defendi, ſi animantium, non quæ conſpiciuntur, ſed quæ finguntur, formas Velis impreſſas intelligamus.* Tanti viri, utcunque de lectione ſubdubitantis, ſuffragio locum hunc non ornare nequibam. Sed hac de re ſatis ſuperque. In callem regredimur Secundum Juris Naturalis ſeu Noachidarum, quod Illuſtrius eſt Caput præter Jus etiam Gentibus aliis Ebræiſque eo nomine Interveniens proximè explicaturi.

[e] *Conciliatore in Exod. quæſt. 30. lat. 97. Hiſp.*

[f] *tit.* Aboda Zara, *cap.* 3.

[g] *Cap. 6. pag.* 187.

[h] *Gabriel. Palæot. de Imaginibus, lib. 2. cap. 37.*

Cap. X.

At Interdictum Naturale de Maledictione Nominis Sanctiſſimi Numinis (*quod* Noachidarum *ſeu generis Humani* Juris communis *quod Illuſtrius eſt,* Caput *Ebreis habetur* Secundum) *ſeu* de Blaſphemia *meliùs capiendum, præmittitur* Profanationis Nominis Divini, *cui opponitur ejuſdem* Sanctificatio, *Genus, velut ejus cujus affine eſt vocamen, triplex.* Profanationis *ejuſmodi* Remiſſio *ante mortis momentum, juxta Ebræos, nemini perfecta.*

VT Noachidarum ſeu Omnium Hominum Juris Communis, quod Naturale heic appellatur & Illuſtrius, Caput ſecundum ſeu de Maledictione Nominis Sanctiſſimi Numinis ritè intelligatur, animadvertendum eſt apud Ebræos ex ſacri ſermonis interpretatione occurrere tam חלול השם ſeu *βεβήλωσιν, pollutionem* aut *profanationem nominis Divini* quam גדופת השם ſeu *ὀνειδισμὸν, κατάραν, maledictionem* ſeu *execrationem ejuſ-*

nem ejuſdem quæ item חרפה & קללה nuncupata Blaſphemia eſt omnium graviſſima. שם ה׳ autem ſeu *Nomen* abſolutè poſitum pro *Sanctiſſimo Numinis nomine*, ſeu *ipſo Numine*, non ſolùm paſſim apud Magiſtros, verùm etiam in linguâ ipſâ Moſaica [i] uſurpatur. Profanationis ſeu Pollutionis interdictum eſt, *Cuſtodite* [k] *mandata mea, ac facite: Ego Dominus* לא תחללו שם קדשי *Ne polluatis*, ſeu *profanetis nomen meum ſanctum, ut ſanctificer in medio filiorum Iſrael.* Profanari autem tripliciter, aiunt, Nomen Divinum. Primo modo, ubi Ebræus, ut Mortem imminentem evitaret, quid adverſus ſacræ legis præſcripta patrabat, quoties ſcilicet ex majorum inſtituto ſeu diſciplina Mors præ tanto peccato, ut minus malum, fuiſſet eligenda. Quoties dico. Neque enim ſemper volunt mortem anteferendam; ut ex ſequentibus liquebit. Nec levioris periculi ratio habebatur heic ulla. Mors autem imminebat, aut ægro ex Morbo eam palàm minitante, aut ex Hominis alicujus minis, qui legis violationem perſeveranti extorquere inſtaret. Ubi ex Morbo Mors imminebat, fas habebatur ægro, tum vetita comedere, tum alia in lege ſacrâ prohibita qualiacunque facere, quæ ſaluti, ut medicina, conducerent, modò [l] Interdictis tribus Inſignioribus ſemper, juxta exceptionem ſingularem atque à majoribus acceptam, integrâ non contrà iretur. Scilicet Interdictis Idololatriæ, Homicidii, ac Revelationis Turpitudinum ſeu coitus illiciti. Quod verò ad metum mortis ex minis attinet, aliam habent publicæ Perſecutionis temporis, quod שעת השמד nuncupant, rationem, aliam temporis, quo Perſecutio ejuſmodi nulla. Nimirùm quoties perſecutione publica non habitâ, Ebræus quiſquam mortis minis, ad legis violationem impelleretur, permiſſum eſſe ei, aiunt, qualemcunque in quem ſic impelleretur actum, ut inde ſe morte imminente liberaret; modò trium, quæ diximus, interdictorum ſingularium violaretur nullum, & diſtinctio hæc una & altera inſuper obſervaretur. Si in ejus, qui ſic minis impelleret, emolumentum tantùm cederet actus, veluti ubi opus ei in Sabbato præſtandum; ſatius fuiſſe ſic impellenti obtemperare, quàm mortem ſubire. Si verò in cogentis emolumentum non cederet, ſed eo tantùm nomine, ut quid adverſus le-

[i] *Levitic.* 24. 10. & 15. *ubi videſis Paulum Fagium.*

[k] *Levitic.* 22. 32. & *videſis Ezechiel. c.* 20. 14. & 36. 22.

[l] *Gemara Babylonia ad tit.* Aboda Zara *cap.* 2. *f.* 27. *b* & *ad tit.* Sanhedrin. *cap.* 1. *fol.* 74. *a* & *b. Maimonides halach.* Ieſudi Tora *c.* 5. *quod videſis nunc à Guil. Vorſtio verſum & notis explicatum. Moſes Mikotz Præcept. Negat.* 2. *Affirmat.* 5. Shulcan. Aruch. *lib.* Iore Dea, *cap.* 157. & *videſis* Thoſphoth *ad Gem. Babylon. tit.* Cethuboth, *c.* 1. *fol.* 3. *b.*

ſus legem ſacram committeretur, exacta eſſet violatio, tunc de Numero Ebræorum, quorum in præſentia res eſſet patranda, diſtinguunt. Nam de Gentilibus heic impellentibus rem plerunque intelligunt. Si Ebræi decem pluresve adeſſent, (quem numerum in cœtibus definiendis crebrò uſurpant,) tunc mortem præponendam. Sin pauciores, vitam obedientiâ redimendam. Et qui aliter hujuſmodi causâ ſe morti tradidiſſet eum מתחייב בנפשו ſeu *vitæ ſuæ reum* nonnulli appellitant. Tempore autem Perſecutionis publicæ, (qualis ſub Antiocho Epiphane, cum in violationem legis ſacræ Ebræos impellere is acriter inſtabat,) nefas fuiſſe docent ullius omninò legis capitis violatione, ſeu actu ullo lege interdicto vitam redemiſſe. Huc ſpectat illud de Iſraelitis [m] *Qui mori elegerunt, ne pollucrentur cibis* καὶ μὴ βεβηλώσωσι, *& ne profanarent fœdus ſanctum; itaque mortui ſunt.* Alia item in hiſtoriâ Maccabaicâ [n] ubi agitur de prælio ad vitæ tutelam capeſſendo, etiam in Sabbato. Quod Talmudicæ doctrinæ [o] conſonum eſt. Videſis hac de re plura apud Joſephum in ſecundo adverſus Apionem, alibique. De Fugâ autem heic pronunciant; graviſſimum facinus ab eo committi, qui ſe eâ, ubi facultas eſſet, non redimens cogenti obtemperaret. Jam verò qui aliter ac dictum eſt licuiſſe, imminente morte per actum aliquem lege ſacra interdictum ſe eripuiſſet, is חילל את השם ſeu *profanare Nomen Divinum dicebatur*. Et ברבים ſeu *publicè* atque בפרהסיא, quod ex Græco deſumtum *palam ac apertè* ſignificat, id profanare dicebatur, ſi in Ebræorum decem præſentia commiſerat. Inverſa ratione, qui ſe morti juxta ante oſtenſa temperamenta & diſtinctiones, id eſt, quoties mors violationi erat anteponenda, ſe tradiderat, is קידש את השם ſeu *ſanctificare Nomen Divinum* dicebatur, veluti martyr agonem neceſſarium ſubiens; quemadmodum Daniel, Chananiah, Miſael, Azariah, id genus alii. Unde & illud apud R. Samuelem Sullam [p]; fuiſſe familiam ſeculis recentioribus Judæorum, quæ tota nomine קדושים *ſanctorum* ſeu *ſanctificantium* indigitebatur כי בכל השמדות קדשו את השם *Quoniam in cunctis perſecutionibus ſanctificabant Dominum.* Profanatio autem Nominis, qualem diximus, ſupplicio forenſi, veluti morte ſeu verberibus, neu-

[m] *Lib. Haſmoneorum cap.* 1. 66.

[n] *Iaſon in Epit. ſeu* 2. *Macc.* 6.18. 1 *Mac.* 2.41. *Ioſeph. lib.* 12. *cap.* 8.

[o] *Maimonid. halach.* Sabbath *cap.* 2. & 30 & *videſis Guil. Schikard. de Iure Regio c.* 5 *Theorem.* 18. & *Petr. Cunæum de Repub. Hebr. lib* 2. *cap.* 22.

[p] *In Annot. ad* Sepher Iuchaſin *fol.* 132. *b*

bus, neutiquam erat apud Ebræos punienda; utpote cœleſti vindictæ omninò relicta. Maimonides; מפני שעבר באונס אין מלקין אותו ואין צריך לומר שאין ממיתין אותו בית דין ואפילו הרג באונס שאין מלקין וממיתין אלא לעובר ברצונו ובעדים ובהתראה *Quoniam vi peccabat, flagris puniendus non erat, nedum morte ex ſententia forenſi; idq; obtinuit, tametſi homicidium vi patraſſet. Nimirùm nullum peccatum flagra aut mors ſequebatur, niſi id ſponte commiſſum eſſet, adeſſentque teſtes, & præceſſiſſet admonitio legitima.* Quin vi ſic coactum, etiam in idololatriam, pœnam cœleſtem, quæ כרת ſeu *excifio* in ſacro appellatur ſermone, neutiquam ideò ſubire aiunt, utcunque graviſſimè peccaret, aliterque cœlitùs, nec ſine ſingulari de remiſſione jure, de quo nonnihil ad finem capitis dicemus, eſſet puniendus. Sed hoc obiter. Secundus heic Profanandi modus eſt, ubi quis in præceptum quodcunque בשאט הנפש להכעים *Cum contemptu* aut *ardore animi etiam ad tentandum* aut *irritandum* Numen, procaciùs ſeu moroſiùs quid patrârat; agnoſcens intereà Numinis Unitatem ac Autoritatem, ſeu non omnino negans, ſed proterviùs tantùm irritans. Signantiùs nempe is Profanare Nomen Domini dicebatur, quemadmodum &, qui non aliam ob cauſam, quàm ut ſanctiſſimo Creatori, qui juſſit, placeret, præceptum aliquod oſervaſſet, is idem dicebatur Sanctificare. Et ex numero jam ante dicto eorum, qui aderant ſeu inſpectorum, publicam itidem dicebant ſive Sanctificationem ſive Profanationem. Tertius demùm Profanandi Nominis divini Modus à Maimonide [q], juxta Talmudicos veteres [r], ſic deſcribitur. ויש דברים אחרים שהן בכלל חילול השם והוא שיעשה אותם אדם גדול בתורה ומפורסם בחסידות[illegible]ברים שהבריות מרננים אחריו בשבילם ואע״פ שאינן עבירות הרי זה חילל את השם *Sunt etiam res aliæ, quæ nomine Profanationis nominis divini veniunt; veluti ubi tum eximiâ legis ſcientiâ, tum ſingulari virtute ac pietate vir celebris ea forſan feciſſet, quæ, tametſi in legem peccata aliàs non eſſent, eouſque nihilominus hominibus eſſent offenſioni, ut, eorum causâ, cum acriùs etiam inclamando convitiandoque reprehenderent*) Nempè humanitatis causâ ſeu ſocietatis humanæ gratiâ, reprehendere ſeu ob ſcandalum publicè datum graviùs

[q] *Halach.* Ieſudi Tora. *cap.* 5.

[r] *Gemar. Babylon. ad tit.* Ioma *cap.* 8. *fol.* 86. *a*

corripere non nequirent) *Is enim profanabat etiam Nomen Domini.* Exempla habet ille de tali viro; Si, cum emtor eſſet necegenus, venditorem pretium efflagitantem palàm eluderet; Si commeſſationibus aut riſu jociſque effuſioribus cum hominum vulgo ſeu fæce plebis uteretur; ſi vultu inquieto, iracundo, jurgioſo homines excipere ſoleret. Quibus adjicit וכיוצא בדברים האלו *& parilis eſt aliorum, quæ ſunt id genus ratio.* Morum autem ſanctiorum ſeu juſtætum gravitatis tum comitatis aliarumque, quibus conſiſtit ſocietas humana virtutum legiſque ſacræ diligentior in ejuſmodi viro obſervatio, *Sanctificatio Nominis* dicebatur. Viderint heic eruditiores, utrum ex eo, quod Ebræis, juxta jam oſtenſa, erat *Profanare Nomen Domini*, eliciendum fuerit, quid ſermone Helleniſtico ſit *Nomen Domini blaſphemare.* *Qui in lege*, inquit D. Paulus [f], *gloriaris, per prævaricationem legis Deum inhonoras. Nomen enim Dei per vos blaſphematur inter gentes, ſicut ſcriptum* [t] *eſt*; ubi D. Hieronymus, *Per bona opera veſtra benedicitur Deus; ita nunc rectè converſantibus blaſphematur.* Et gloſſa interlinearis illud D. Pauli affert ad ſacra verba de non polluendo ſeu non profanando nomine in Levitico [u], explicanda. Alibi etiam D. Paulus [x], *Quicunque ſunt ſub jugo ſervi, Dominos ſuos omni honore dignos arbitrentur, ne Nomen Domini & doctrina blaſphemetur.* Et ſimilis alio in loco [y] de verbo Dei locutio, quæ ad nominis profanandi genus tertium ſpectare videtur. De Profanationis autem genere triplici, hactenus indicato, ſingulare quiddam tradunt, quod Remiſſionem ejuſdem divinam ab aliorum omnimodorum peccatorum remiſſione perquam diverſam eſſe facit. Ubi enim de Sacrificiis, Confeſſione, Pœnitentia, Caſtigationibus, die Expiationum, hirco apopompæo, adeoque de peccatorum aliorum quorumcunque ex hiſce כפרה גמורה *Remiſſione plena ac perfecta* ſive ante diem illum ſive in die illo (pro ſpecierum atque actuum varietate) agunt, de Nominis Profanatione ſeorſim aiunt, eam nemini plene remiſſam ante mortem; ſed in ipſo ſolummodo mortis momento, idque tametſi præceſſerint, quæ omnium remiſſioni neceſſariò prævia. Exceptio hac de re habetur in Gemara Babylonia [z], אבל מי שיש חלול השם בידו אין לו כח

[f] Epiſt. ad Romanos, c. 2. 24.

[t] Iſaia 52. 5. & vide Ezek. 36, 22.

[u] Cap 22. 32.

[x] 1 Ad tim. 6. 1.

[y] Ad Titum 2. 5.

[z] Ad tit. Iomacap. 8. fol. 86. a

לו כח בתשובה לתלות ולא ביום הכיפורים לכפר ולא בייסורין למרק אלא כולן תולין ומיתה ממרקת שנאמר ונגלה באזני ה׳ צבאות אם יכופר העון הזה לכם עד תמותון *Sed verò qui reus eſt Profanationis nominis, ei neque poteſtas eſt per Pœnitentiam peccatum* (uſque ad Diem Expiationum) *ſuſpendere, nec in die illo expiare, nec per caſtigationem ſui abſtergere.* *Sed omninò in ſuſpenſo manet, nec ante ipſum mortis momentum deletur.* *Iuxta etiam illud*[a], *& revelatum eſt in auribus Domini exercituum, ſi expiabitur* (ſeu *non expiabitur*) *iniquitas hæc vobis, donec moriamini.* Nam & locum illum capiunt de Nominis Profanatione, qualem deſcripſimus[b]. Qua de re conſulas, ſi placet, Magiſtros recentiores, quibus recepta eſt hæc doctrina.

[a] *Iſaiæ c.* 22. 14.

[b] *Maimonides Halach.* Theshuba c. 1. *R. Obadias Bartenorius ad Miſnam. tit.* Ioma *ca.* 8. §. 8.

CAP. XI.

Sanctificationis Nominis Divini *præcepto* Noachidas, *juxta Ebræos, non teneri.* Profanationis *Nominis ſuperiùs oſtenſa genus nullum, in* Interdicto de Maledictione Nominis Univerſali *ſeu* Naturali, *contineri; ſed horrendum illud* Blaſphemiæ *genus, quo* Sanctitas, Poteſtas, Veritas, Unitas *Numinis ſanctiſſimi, ſive* Convitio *ſeu verborum contumeliâ* proſcinditur, *ſive* ex profeſſione actuve aliquo ſcienter, procaciùs & conſequenter negatur. *De verbo* ברך *quà tum pro* maledicere, *tum pro* Benedicere *ſumitur. De lege illa ſacra in Numeris*, Anima *ſeu* perſona, quæ fecerit manu elatâ *&c.* excidetur, *quatenus ad* Interdictum Idololatriæ & Blaſphemiæ *ſolùm attinere illud volunt Magiſtri.*

SEd verò Profanationis Nominis Divini hactenus indicatæ, utcunque etiam Blaſphemiæ nomine (ſaltem ſi ita in ſermone Helleniſtico *blaſphemare* pro *profanare* hoc ſenſu interdum ſumatur) non ignotæ, genus nullum volunt Ebræi Interdicto, quod jam tractamus de ברכת השם ſeu *Maledictione Nominis Sanctiſſimi* contineri. Neque enim Profanationem ejuſmodi Noachidis interdici volunt, ſeu Sanctificationis Nominis præcepto juxta modum aliquem indicatum eos teneri. Quæſtio ea de re olim orta eſt[c], בן נח מצוה על קדושת ה׳ או אין מצוה על קדושת ה׳ *an Præceptum de Sanctificatione nominis*

[c] *Gemar. Babylon. ad tit.* Sanhedrin, *c.* 8. *fol.* 74. *b*

(cujus oppoſitum eſt profanatio jam dicta,) *ad Noachidas attineat?* Ubi Rab Ada Bar Ahaba, *ſcriptum eſt*, inquit, *Hoc ſolum*[d] *eſt, de quo depreceris dominum pro ſervo tuo; quando ingredietur dominus meus templum Rimmon, ut adoret ibi &, illo innitente ſuper manum meam, ſi adoravero* &c. *& reſpondit Eliſha* לך לשלום *vade in pace.* Nimirùm Naaman princeps militiæ Regis Syriæ Noachides erat, qui leprâ mundatus in ſe ſuſceperat Veri Dei cultum, ſaltem diis alienis ac cultui extraneo omninò renuntiarat, ut citato liquet Scripturæ loco. Unde etiam גר תושב *Proſelytus domicilii* expreſſim in Gemara Babylonia[e] dicitur. Petiit autem ab Eliſha, ut ei indulgeretur, ſi fortè cum Rege ſuo, cui prorſus obtemperandum erat, manui ſuæ innitente, in templo Rimmon, coactus (ſic loci citati ſenſus) adoraret; tulitque reſponſum *vade in pace*; quod Magiſtrorum quidem nonnullis[f] ſumitur pro eo, quod eſt vade, & vero Deo, quem ipſe tibi jam edoctus elegiſti, cultum exhibe. At verò in Gemara Babylonia verbis jam laudatis ſubjungitur ואם איתא לא לימא ליה הא בצנעה הא בפרהסיא *Si ita fuerit*, (ſcilicet ſi Noachides præcepto Sanctificationis nominis teneatur,) *non ita reſpondiſſet Propheta Naamani, ſive in occulto exhibendus, ſive publicè fuiſſet ille cultus.* Et in gloſſa reſponſum illud pro aſſenſu in adorationem ejuſmodi in templo Rimmon ſeu extraneum cultum ab invito extortum accipitur. Ubi etiam legitur, ואפי׳ נצטווה בני נח על קדושת השם לא נצטווה לקדשו בתוך הגוים אלא בתוך ישראל *Etiamſi præcepto Sanctificationis nominis teneretur Noachides, ad Sanctificationem nihilominùs illam non teneretur inter Gentiles, ſed tantùm inter Iſraelitas.* Quod ſi admitteretur, id Jure Interveniente ſeu ſuperinducto, non Univerſali ſeu Naturali niteretur. Nam quod hoc Jure nititur perſonarum aut locorum, cancellis non terminatur. Apertiùs autem, juxta Talmudicorum veterum mentem, heic Maimonides[g], בן נח שאנסו אנס לעבור על אחת ממצותיו מותר לו לעבור אפילו נאנס לעבוד ע״ז עובד לפי שאינן מצווין על קדושת ה *Vbi Noachides vi in tranſgreſſionem alicujus præcepti, quo is tenetur, adactus fuerit; ipſa tranſgreſſio ei licita eſt; idque tametſi in Idololatriam adigatur. Neque enim eis præcipitur Sanctificatio Nominis.*

[d] 2 *Reg.* 5. 18.

[e] *Ad tit.* Sanhedrin *c.* 10. *fol.* 96. *b*

[f] *Levi Ben Gerſom ibid. & videſis, præter interpretes obvios,* Naamanum Syrum *in Nic. Serrarii opuſculis.*

[g] *Halach.* Melakim *cap.* 10.

minis. Jam verò quod ad Interdictum, quod tractamus, Naturale ſeu univerſale juxta eos attinet; Gravius illud & horrendũ flagitium גדופת השם *Maledictionem* ſeu execrationem Nominis Divini (dictam à גדף quod *probris* ſeu *convitiis laceſſere* ſignificat, & à Syro quidem in aliquot Apoſtoli [h] locis pro Βλασφημεῖν uſurpatur) ipſiſſimam eſſe volunt Blaſphemiam, quæ Interdicto hoc vetatur. Scilicet, quando Sanctitas, Poteſtas, Veritas, Unitas Numinis, aut convitio ultrò ac diſertè proſcinditur, aut ex profeſſione actuve aliquo palàm ac procaciter negari conſequenter deprehenditur. Prioris generis eſt Blaſphemia, quâ inſectatus eſt Numen [i] Rabſaces. Et Selomithæ filius, eo [k] nomine morte mulctatus. Et ejuſmodi Blaſphemia vetita eſt Nebuchadnæzaris edicto. *Omnis*, inquit [l], *populus & lingua, quæcunque locuta fuerit* שלוה (quod propriè quidem errorem ſignificat) *contra Deum Sidrach, Miſach, & Abednego, diſpereat, & domus ejus vaſtetur.* Sed Helleniſtæ, & vetus Latina habent ibi *quæcunque locuta fuerit Blaſphemiam*; aſtipulante item R. Saadia, qui שלוה ibi per דבר מכוער *rem aliquam turpem* interpretatur. Sic inſimulatur [m] Nabothus. ברכת אלהים ומלך *blaſphemaſti Deum & Regem*, ubi etiam Paraphraſtes Chaldæus גדפתא habet, quod idem ſonat, tametſi tum Latina vetus habeat *Benedixit Deo & Regi*, tum Helleniſtarum verſio Ηὐλόγησας Θεὸν ϗ βασιλέα, *Benedixiſti Deo & Regi.* Certiſſimum eſt ברך verbum tàm *execrari* ſeu *maledicere*, quàm *Benedicere* [n] ſignificare; nec puto per Antiphraſin, ut quidam volunt; nedum ex eo quod *Benedicere* pro *valedicere*, atque hoc demum pro *renuntiare* (ut aliqui [o]) ſeu *Numen abnegare* ſumendum, ſive heic ſive alibi ubi ſimilis vocabuli notio. Sed ita ferè ex ipſo linguæ ſanctæ idiotiſmo in utramque partem, pro varietate loci, quo uſurpatur, ſignificat, ut, apud Latinos, *Sacrare* & *Imprecari.* Nam ut tam diris & exitio quempiam devovere quàm velut numen ſeu numini quidpiam conſecrare ſignificat interdum prius, & tàm in bonam, quàm in malam partem imprecamur, ita τὸ ברך, in quo nihil eſt expreſſim notionis vocum, è quibus *benedicere* ac *maledicere* componuntur, denotat ardentiori quodam animi affectu *homini optare* ac imprecari, ſed ſive ſalutem

[h] *Epiſt. 1. ad Timoth. 6. 1. ad Tit. 2. 5.*

[i] *2 Reg. 8. 30.*

[k] *Levit. 24. 13.*

[l] *Dan. 3. 29.*

[m] *Regum 21. 10. & 13. Videſis Daniel. Heinſium in Ariſtarcho ſacro cap. 28. pag. 498.*

[n] *Vide D. Ambroſium lib. de Nabuthe cap. 11. Sixt. Senenſ. in Biblioth. Sanct. lib. 2. Verb. Izabela &c.*

[o] *Martinus de Roa ſingularium lib. 1. cap. 9 in appendice.*

ſive exitium; ac *Numini attribuere*, ſed ſive laudes gratiaſque, (qui uſus frequentior eſt,) ſive contumelias ac probra. Et diſcrimen ex natura rei verborumque comitantium, advertendum. Illuſtrius aliis eſt hac de re exemplum in Jobi hiſtoria. *Ne fortè peccaverint*, inquit[p], filii mei, & ברכו אלהים בלבבם *& maledixerint Deo in cordibus ſuis.* Nam ut ita intelligatur ibi ברך, res ipſa palàm poſtulat. Et Chaldæus ibi diſertè וארגיזו קדם ״ *& maledixerint Deo*, ſeu *blaſphemaverint*. Sic Judæi ibi Hiſpanienſes, *y maledixeron al Dio en ſu corazon.* Ejuſdem autem capitis commate decimo manifeſtum eſt, pro *benedicere* idem uſurpari. מעשה ידיו ברכת *operi manuum ejus benedixiſti*, quæ verba ſunt Satanæ. Et Jobus ipſe paulò inferius, שם יהוה מברך *Nomen Domini ſit benedictum.* At Satanas eodem in capite, item & ſequenti, אם לא על פניך יברכך quod ſonat, *ſi non in faciem tuam maledixerit tibi.* Uti & Chaldæus אין לא באנפי מימרך ירגזנך *ſi non in faciem verbi tui tibi maledixerit* ſeu *blaſphemaverit*. Ubi & Judæi Hiſpanienſes, *ſi no ſobre tus fazes te meledizera.* Quin paulò poſt[q] in verbis uxoris ejus, pro eo quod eſt ברך אלהים ומת Chaldæus בריך מימרא דיי ומית *Benedic verbo Dei, & morere.* Et Judæi ibi Hiſpanienſes, *Benedize al Dio y muere.* Cum intereà in vulgata quolibet heic in loco *benedicere* ſubſtituatur. Ut ferè in Helleniſtica. Sed in primo loco habet hæc, *Ne filii mei in mente ſua* ſeu *cordibus ſuis*, *κακὰ ἐνενόησαν πρὸς τὸν Θεὸν*, *mala excogitarint adverſus Deum*; aliis, juxta Aquilam, ibi habentibus etiam *ηὐλόγησαν*, *benedixerint*; qua voce etiam in Satanæ verbis utuntur Helleniſtæ. Sed in verbis uxoris Jobi; *εἰπόν τι ῥῆμα πρὸς κύριον καὶ τελεύτα*, *dic verbum aliquod adverſus Deum & morere*, ſeu, ut alia exemplaria, *κατάρασαι execrare* Deum. Qua quidem ſignificatione ſumitur etiam in verbis Satanæ *εὐλογεῖν*. Olympiodorus; *ſi non in faciem tibi εὐλογήσει, ἀντὶ τοῦ δυσφημήσει, benedixerit, pro eo quod eſt maledixerit. Et in faciem te benedicet, τουτέστι, φανερῶς σε βλασφημήσει* id eſt, *apertè conſcindet te maledictis.* Conſulas, ſi placet, alios, qui in Jobi initia conſcripsêre. Hinc etiam τὸ ברך plerunque redditur *benedicere*, maximè à recentioribus, in quibus tamen non deſunt, qui, ut res ipſa exigit, *maledicere* ſubſtituunt.

p *Iob* 1. 5.

q *Cap.* 2. 9.

Digitized by Google

ſtituunt. Quin & ברכת השם in interdicto hoc Naturali ſecundo *Benedictio Nominis* ab eis ſubinde vertitur; uti & alibi[r] monemus. Et de convitio ſeu procaciori verborum contumelia in Numen, quà interdictum hoc de Maledictione ſpectat, hactenus. Alterum Blaſphemiæ ſeu Maledictionis genus eſt, quando non ita diſertis in ipſum Numinis nomen verbis contumelia ingeritur, ſed ex profeſſione aliqua actuve Sanctitas, Poteſtas, Veritas, Unitas ejuſdem palàm ac procaciter negari conſequenter deprehenditur. Velut aut ubi quis citra ipſum cultum extraneum ſeu Idololatriæ actum aliquem (nam ſic crimen ad primum interdictum attinet, & ſimul blaſphemiam ejuſmodi juxta Ebræos in ſe continet) eam amplexandam ſive aliis ſuadet ſive ipſe profitetur, idque ביד רמה *manu elata* ſeu ἐν χειρὶ ὑπερηφανίας *in manu ſuperbiæ*, atque ex protervia, non ex ignorantia ſeu diſciplinæ errore; aut ubi Iſraelita jus Moſaicum, aut Noachides, ſeu qui nondum in Ebræorum ritus tranſiit, jus Noachidarum ſeu Naturale, quod præ manibus eſt, ſimili modo violat; non ſcilicet animi ſui aut concupiſcentiæ innatæ ſeu ignorantiæ causâ, aut ex errore, ſed ex eo quod in contrarium ſe obligari protervè detrectet agnoſcere, ſeu quia Numinis præcipientis interdicentiſve Autoritatem, Poteſtatem, Unitatem minimè reveretur. Id eſt, eam ex ipſo actu conſequenter, idque ſpontè, ſuperbè, ſcienter ac manu elatâ, negat, atque in ſuper prorsùs habet. Maimonides[s] ex veterum Talmudicorum diſciplina; כל המודה בע"ז שהיא אמת אף על פי שלא עבדה הרי זה מחרף ומגדף את השם הנכבד והנורא *Quiſquis nomen* (ita) *dederit* ſeu *profeſſus fuerit Cultui extraneo, adeo ut pro veritate ipſum voluerit amplexandum, tametſi is non omninò idolum coluerit, certè pro maledico & blaſphemo in glorioſum nomen Dei O. M. habendus eſt.* Et ſtatim ſubjungit, ואחד העובד ע"ז ואחד המגדף את השם שנ' והנפש אשר תעשה ביד רמה מן האזרח ומן הגר את ה' הוא מגדף *Parilis ratio habetur illius, qui Idololatra eſt, & qui blaſphemat nomen Domini, juxta id quod ſcriptum eſt*[t], *& anima quæ fecerit manu elatâ, ſive indigena fuerit, ſive proſelytus* ſeu *peregrinus, in Dominum, is blaſphemus eſt.* Scilicet huc inprimis, ad blaſphemiæ hoc genus ritè capiendum, attinet lex illa ſacra, *Anima*[u] *quæ fe-*

cerit

[r] *Lib. 1. cap.* 10. & *lib. 3. cap. 7.*

[s] *Halach. A*boda Zara, *cap. 2. Miſna & Gem. tit.* Cerithoth, *cap. 1. & Vide Maimonidem Halab.* Sanhedrin *cap. 15.*

[t] *Num. 15. 30.*

[u] *Ibidem.*

cerit per manum elatam (id eſt, ביד רמה quod vertunt Helleniſtæ ἐν χειρὶ ὑπερηφανίας, *in manu ſuperbiæ*; Chaldæus בריש גלי *capite aperto*, ſeu *impudenter*; vulgata, *per ſuperbiam*) *ſive fuerit ex indigenis, ſive ex peregrinis* ſeu *proſelytis*, את יהוה הוא מגדף *in Dominum is blaſphemus eſt* (vulgata, *quoniam adverſus Dominum rebellis fuit*; Helleniſtæ τὸν Θεὸν οὗτος παροξυνεῖ *Deum is irritat*; quemadmodum & Judæi Mauritanienſes, quibus الله هو يغصي ſubſtituitur; Judæorum verſio Græcobarbara טון קיריו אפטוש אניתמטי τὸν κύριο αὐτὸς ἀναθεματίζει *Dominum ipſe execratur*; Hiſpanienſes autem Judæi, *a A. el denoſtan*) *excidetur anima illa de populo ſuo. Nam verbum Domini contemſit, & præceptum ejus irritum fecit. Ideo excidendo excidetur anima illa, eritque iniquitas ejus ſuper eum.* Neutiquam ſcilicet legem hanc capiunt de peccato omnimodo ſcienter, ſponte, aut contemptim patrato; tametſi quæ præcedunt, de peccato errore atque ex ignorantia commiſſo, adeoque ſacrificiis expiando, ita diſertè ſanciantur, ut hoc, quod proximè ſequitur, de omnibus antithetis, ſeu ſponte, atq; ex animi ſententia commiſſis, leviùs intuenti videri poſſet intelligi. Sed nullum ita eis fuiſſet peccatum ſpontè patratum, quod Exciſione (quam pœnam à cœleſti vindicta expectari, non à magiſtratu infligi aiunt) non fuiſſet puniendum; cum intereà triginta ſex duntaxat præcepta plerunque enumerent, (inque iis hoc de גדופה ſeu *blaſphemia* ſimul cum eo de Idololatria cenſent,) ad quæ כרת ſeu *pœna exciſionis* attinet, ut in tituli Talmudici *Cerithoth*, ſeu de Exciſionibus inſcripti, capite primo fuſiùs eſt videre. Sed ea de re nos plura, libro poſtremo. Legem autē ſupra allatam, velut de Extraneo cultu ejuſve profeſſione & Blaſphemia tantùm conceptam ad hunc modum intelligunt. In Levitico [x] Sacrificia præſtituuntur, quibus peccata tum Univerſitatis tum Hominum Singulorum ex errore ſeu ignorantia commiſſa expianda fuêre. Peccata ſcilicet, quibus præceptum אחת מכל מצות *aliquod ex omnibus præceptis*, ſeu ſingularia quædam, citra Idololatriam, ſive ab Iſraelitis ſive à Proſelytis Juſtitiæ violabantur. De errore autem ſeu ignorantia etiam heic in Numeris lex fertur. Nam commate

[x] *Cap. 4.*

mate vigeſimo ſecũdo legitur וכי תשגו ולא תעשו את כל המצות האלה *& ſi erraveritis, & non feceritis* ſeu *violaveritis omnia præcepta hæc* &c. quod ad populi univerſitatem attinet, cujus in Levitico juvencus eſt ſacrificium, heic verò juvencus in Holocauſtum, & hircus in oblationem pro peccato præter liba. Singulorum verò utroque in loco capella. Et tunc heic ſequitur in Numeris lex, quam citavimus. Jam verò inquiunt, ut in Levitico de uno aliquo præcepto ex errore violato leges feruntur, ita in Numeris de omnibus ſimul violatis, ut & verborum diſcrimen innuit, id eſt, (nam aliter non intelligunt) de omnium autoritate ſimul ex violatione aliquâ negatâ, non de ipſo cujuſque violationis actu. Vulgata quidem habet in Numeris heic, *ſi per ignorantiam præterieritis quodquam horum* &c. Sed Helleniſtæ; ſi peccaveritis, & *μὴ ποιήσητε πάσας τὰς ἐντολὰς ταύτας non feceritis omnia præcepta illa*, quemadmodum & Chaldæus juxta veritatem Ebraicam. Omnia autem ſic violari[y], id eſt, autoritatem numinis qui conſtituit, ejuſque unitatem errore ſeu ignorantia negari, aiunt, quoties Iſraelita, ſeu qui in Iſraelitarum ritus tranſierat, (veluti minor inter Gentiles captivus, ſeu majores ſeculis, quibus ex publica legis ignorantiâ paſſim ferè peccatum eſt) Idololatriæ reus, ſed ex errore ſeu ignorantia, fuerat. Et de hujuſmodi negatione ex Idololatria, vide quæ dicta ſunt ſuprà capite primo. Jam verò ſtatim poſt leges in citato Numerorum loco de errore ejuſmodi ſeu ignorantia (quam, ut dictum eſt, Idololatriam ſolùm ſpectare ibi docent) ſequitur ea, quam paulò ſuperius inde deſcripſimus. Cujus ſenſum utpote de eo quod ſcienter ac ſuperbè commiſſum eſt latæ, ita intelligunt, ut tum ſponte, ſcienter, ultrò, ſuperbè Idololatram in ea contineri velint, quemadmodum Idololatram ex errore in præcedentibus, tum eum, qui ſic ביד רמה *manu elata*, ſcienter ac ſuperbe quid facit, quo non minùs ipſam Numinis Poteſtatem, Unitatem, Veritatem reverà ac palàm negat, quàm Idololatriæ ſcienter & manu elata commiſſæ reus. Id eſt eum, qui ſive nomen Idololatriæ dederit, ſive ex animi ſententia agnoverit, ſive alteri amplexandam ſuaſerit, ſive demùm præceptum aliquod ſic manu elatâ violaverit, ut non ex affectu ſeu ardore ſibi com-

[y] *Videſis R. Moſen Bar Nachman in* Pirush Tora *fol.* 248. *b &* *Abarbinel in* Pir. Tora *fol.* 296. *col.* 3. *alios ad Numer.* 15. *& Maimonidē halach.* Sanhedrin *cap.* 15.

placendi, Numenve ſolùm irritandi, nedum errore ſeu ignorantia, id violaverit, ſed ideò quia præcipientis Numinis autoritatem non agnoverit, neque eâ ſolâ ſe obligari exiſtimaverit magis atque ipſe, qui ſcienter & manu elatâ Idolum coluerit, ejuſve cultum profeſſus fuerit, alterive, ut dictum eſt, ſuaſerit. Nempè aliud eſt præceptum quodpiam agnoſcere, atq; ſimùl autoritatem dignitatemque Præcipientis, ex animi tamen affectu ſeu בשאט הנפש *ex toto animo*, etiam irritandi, procaciùs in illud peccare; aliud, neque præcepti vim agnoſcere, neque unicam Præcipientis autoritatem, ſed ita ביד רמה ſeu *manu elata* ſive committere, ſive tutò committi poſſe quempiam profiteri, aliiſve idem ſuadere, ut veri Numinis Poteſtatem, Veritatem, Unitatem, ſimulque præcepti ipſius vim deneget. Non qui primum faciebat (nam & ejuſmodi in præcepta reliqua בזדון ſeu *ſcienter ac ſponte* commiſſis, alia atque alia pœnarum genera in Pentateucho ſuis in locis ſparſim præſtituuntur) ſed tantùm qui ſecundum, allatâ Lege teneri [z] volunt, eùmque etiam מגדף השם *blaſphemum eſſe in Dominum.* Unde inſuper non minus ad Blaſphemiam ſeu Maledictionem nominis divini expreſſam, quam ad crimen hujuſmodi nefandum ἐν χειρὶ ὑπερηφανίας ſeu *manu ſuperbiæ* commiſſum, כרת ſeu exciſionis Pœnam attinere concludunt; cum nihilominùs utrunque ex Lege [a], ultimo etiam ſupplicio (ſed non ſine diſtinctionibus aliquot de Blaſphemia, de quibus capite proximo) eſſet puniendum. Et de lege illa ad veterum mentem, egregiè Maimonides [b]; העושה ביד רמה הוא המזיד שיעיז ויעבור בפרהסיא שזה עובר להאבון לבד ולא לעשות מה שמנעה התורה לעשותו לרוע מדותיו לבד אבל לחלוק על התורה ולעמוד כנגדה מפני זה אמר את יי׳ הוא מגדף והוא יהרג בלא ספק ולא יעשה אלא מי שעלה בלבו דעת אחרת לחלוק בו על התורה ומפני זה בא הפירוש המקובל בע״ז וכתוב מדבר מפני שהוא הולק על פנות התורה *Qui manu elata facit is eſt, qui ſuperbus frontem indurat, & palàm atque apertè ita peccat, ut non concupiſcentiæ ſuæ causâ ſolùm, aut ex morum ſuorum pravitate Legis Interdicta violet, ſed ſtudio ipſi Legi contradicendi, atque ut eam impugnet. Ideo dicitur, Dominum is* [c] *probris afficit*, ſeu *in Dominum blaſphemus eſt. Atque is ſine dubio morte eſt plectendus* (qua

[z] *Gemar. Babylon.* & *Gloſſ. Talmud. ad tit.* Cerithoth *cap.* 1. *fol.* 3. *a* & *ad eundem locum Obadias Bartenoreus, præter Maimonidem. halach.* Aboda Zara, *c.* 2. & More Nebochim *part.* 3. *cap.* 41.

[a] *Levit.* 24. 16. *Deut.* 13. 5. & *Miſna tit. Sanhedrin, cap.* 7.

[b] More Nebochim *part* 3. *cap.* 41.

[c] *Num.* 15. 30.

(qua de re conſulas caput proximum.) *Neque quis ita peccat, niſi in cujus animam irrepſerit dogma aliud, quod Legi repugnet. Unde recepta eſt expoſitio, quod ſcriptura loquatur ibi etiam de Cultu extraneo, quoniam iſte adverſatur ipſis Legis Fundamentis.* Atque idem alibi in tractatu ſuo de Idololatria [d], doctrinam de Blaſphemia, qualis in eo, quod præ manibus eſt, interdicto continetur, traditurus, parilem utriuſque rationem eſſe, ait, verbis jam ſuprà citatis, & dein, מפני זה כללתי דין המגדף בהלכת ע״ז ששניהם כופרים בעיקר הם, *Atque ideo conjunxi doctrinam de Blaſphemo cum ea, quæ eſt de Idololatra, quoniam uterque ipſum negat fundamentum*, ſeu *totius religionis principium.* Exempla heic afferunt, Manaſſis [e] Judæ Regis qui, Hezekiâ patre mortuo, manu elatâ in Numen fecit, id eſt, extraneum [f] cultum reſtituit, nec præcepta Sacra nec Præcipientis autoritatem agnoſcens; item alia. Animadvertendum autem eſt, Legum è Numeris jam memoratarum parte priori ſeu eâ, quæ ad Idololatriam errore aut ignorantiâ commiſſam, juxta Ebræos tantum attinet, tam גר הגר בתוכם *peregrinum* ſeu *Proſelytum peregrinantem inter vos*, (quæ verba bis ibi uſurpantur,) ſeu τὸν προσήλυτον τὸν προσπορευόμενον πρὸς ὑμᾶς *proſelytum, qui accedit ad vos*, ut Helleniſtæ, ſeu *advenas, qui peregrinantur inter eos*, ut altero in loco ibi vulgata, quam Judæos ſeu Iſraelitas Originarios expreſſim contineri, id eſt, tàm Proſelytos Juſtitiæ, quàm Indigenas. Nam de Proſelytis domicilii manifeſtum eſt, eam partem capi nequire, quippe quæ ad violationem omnium præceptorum, quæ per Moſem recepta ſunt, qualem diximus, attinet. At verò in lege illâ, de eo quod eſt, juxta jam dicta, manu elata ſeu ſuperbè commiſſum, latâ, mentio quidem parilis eſt Originariorum; ſed non eadem in Proſelyto deſignando vocabula. מן האזרח ומן הגר *ſive ex indigenis ſive ex proſelytis.* Heic proſelytorum nomen ſimpliciter adhibetur. Et certè cum interdicto de Idololatria ac blaſphemia, quod non ſolùm Originarios ac Proſelytos Juſtitiæ, ſed pariter Proſelytos domicilii ſeu Noachidas heic repetitum, juxta jam oſtenſa, ſpectat, ita hoc conjungatur; non adeò abſonum eſt, ut hoc in loco tàm Proſelytos domicilii ſeu Noachidas, quàm Proſelytos Juſtitiæ præter Origina-

[d] *Halach.* Aboda Zara, *cap.* 2.

[e] Peſiktha Zotertha *fol.* 50. *col.* 1. & *Gemar. Babylon. ad tit.* Sanhedrin *cap.* 10. *fol.* 99. *b*

[f] 2 *Regum*, 21.

rios indicari, atque eis ſimiliter pœnam Exciſionis cœlitùs infligendam imminere exiſtimemus. Sed utrum ad Proſelytum domicilii ſeu Noachidem pœnam illam hoc in loco præſcriptam attinere velint Magiſtri[g], nondum ſatis didici. De pœnis autem forenſibus, quæ jure, ſive Imperativo, ſive Interveniente Gentium huc attinent, proximè videbimus.

[g] *Videſis Abarbinel in* Piruſh Tora. *fol* 297. *col.* 2.

Cap. XII.

De Pœna Proſelyti domicilii *ob* Blaſphemiam *ſeu* Maledictionem Numinis *ſanctiſſimi* forenſi. Receptior *Talmudicorum ſententia de* Judæo morte ob blaſphemiam *ejuſmodi non puniendo, niſi expreſſim* nomen tetragrammaton blaſphemaſſet. *Ea de re aliorum, uti &* Synedrii, cui Caiphas in Evangelio præeſt, ſententia diverſa. *De Iudæis in Evangelio clamitantibus, Ieſum Chriſtum ideo* mortis reum, *quod* Filium Dei *ſe fecerat.* *De* Veſtibus, blaſphemia auditâ *aliaſque ob cauſas, tàm à* Sacerdotibus *ac* Pontifice ſummo, *quàm à Iudæo quovis alio, ex more* dilacerandis.

QUod attinet ad pœnas ob Blaſphemiam ſeu Maledictionem Numinis Sanctiſſimi ſuperiori in capite oſtenſam, juxta Ebræos, forenſes, Proſelytis domicilii, ex jure ſive Proſelytis ejuſmodi ipſiſque ex juſſu Numinis Imperativo, ſive ex moribus ſuperinductis Interveniente infligendas; animadvertenda eſt inprimis lex illa ſacra ea de re in Levitico lata. Simulatque Selomithæ filius qui[h] ויקלל את השם יקב *Expreſſit* ſeu *blaſphemavit nomen, & maledixit*, ex imperio Numinis lapidatione damnatus eſt, ſequitur ſtatim lex ſacra, *Et ad filios Iſrael loqueris dicens,* איש איש id eſt, *quicunque maledixerit Deo ſuo, portabit peccatum ſuum. Et qui blaſphemaverit Nomen Domini, morte interficiatur. Lapidando lapidabit eum univerſus cœtus* כגר כאזרח בנקבו שם יומת id eſt, *ſive fuerit Proſelytus* ſeu *peregrinus*, ſive *indigena* aut *civis, ex eo quod blaſphemaverit Nomen, morte plectendus eſt.* Pro eo quod heic eſt *blaſphemaverit*, habetur in Ebræo נוקב שם יהוה quod & ſimpliciter *explanaverit, expreſſerit* ſeu *nominaverit nomen Domini* vertitur tum Chaldæo tum Helleniſtis[i], & من يلفظ لسم الله *qui loquetur nomen Dei* Judæis Mauritanienſibus

[h] Levitic. 24. 11.

[i] *Et vide Philonem, lib.* 3. *de Vita Moſis & D. Daniel. Heinſium in Ariſtarcho Sacro. cap.* 28. *pag.* 498.

ſibus. Hiſpanienſes item ibi *Y declarante nombre de A. matar ſera matado.* Sed de ſimplici nominis expreſſione conſule viros doctos[k], quorum integros de eo commentarios ſcripſere aliqui. Nos de qualicunque non ſine blaſphemia expreſſione, quæ etiam ad rem, quam tractamus, ſolum attinet, legem cum Talmudicis, vulgata, aliiſque heic intelligimus. Peregrinum autem ſeu Proſelytum hoc in loco pro Gentili apud ipſos degenti, id eſt, Noachide ſeu Proſelyto domicilii ſumunt[l]. Et formulam illam loquendi איש איש *homo homo* (ut & Helleniſtis vertitur; & *Varon Varon* Judæis Hiſpanienſibus) quæ *quicunque* ſeu *univerſi* denotat, adhibitam ibi aiunt[m] לרבות את הגוים שמוזהרין על ברכת השם כישראל *ut comprehendantur etiam Gentiles, quibus interdicitur Maledictio Nominis, quemadmodum & Iſraelitis.* Legem verò illam, quantum ad pœnam attinet, ita plerunque interpretantur, ut mortis ex ea reus non eſſet quiſquam, עד שיפרש השם *niſi*[n] *expreſſiſſet Nomen.* Id eſt, niſi nomen tetragrammaton, quod שם המיוחד ſeu *nomen proprium* appellant, expreſſiſſet, atque, ut Gemara Babylonia, עד שיברך שם בשם *niſi maledixiſſet nomini nomine*, ſeu, ut Talmudici[o] recentiores, niſi maledixiſſet ei בשם מן השמות שאינן נמחקין *nomine aliquo eorum quæ Scripta* (ut illi) *eradi* ſeu *deleri non debent*, id eſt, Septem illorum ſanctiorum: *tetragrammati, Adonai, Elohe, Elohim, Eheihe, Sadai, Zebaoth.* Nempe, ſi recte capio, niſi ipſum tetragrammaton ore prolatum, (quod tam pro אדני quam pro יהוה à nonnullis ſumitur,) ita blaſphemaſſet quis, ut ſive verborum contumeliæ ipſum conjunxiſſet, ſive alio eorum, quæ dicta ſunt, nominum aliquo in ipſa blaſphemiæ prolatione tetragrammaton ante expreſſum deſignaſſet. Nam & expreſſim in lege habetur שם יהוה *nomen Domini* ſeu *tetragrammaton*; ubi pœna mortis præſtituitur. Legis initio omnimodam quidem blaſphemiam in Deum interdici volunt, tam nominis divini alicujus eorum, quæ כינויין *cognomina* vocant, veluti *Sadai*, *Zebaoth*, id genus cetera, quàm Proprii ſeu tetragrammati; ac ſuppliciis tum forenſibus, veluti flagris, coërceri, tum cœlitùs immiſſis, veluti Exciſione, puniri, at pœnam mortis blaſphemiæ Nominis proprii tantùm, ex lege illa, irrogandam. Atque oportuit, (ita Talmudicorum ſen-

[k] *Videſis Scriptores ad Levit. 24 Maimonid.* More Nebochim, *lib. 1. cap. 61. &c. & I. Druſium de Nom. Tetragram.*

[l] *Gemar. Babylon. ad tit.* Sanhedrin, *cap. 7. fol 56. a*

[m] *Ibid. &* Sepher Siphra, *fol. 53. col. 2.* PeſikthaZotertha, *fol. 31. col. 3. Moſes Mikotzi præc. Negat.* 16.

[n] *Miſna tit.* Sanhedrin *cap. 7. Gem. Babylon. ib. fol. 56. a* Iarchius *ad Levitic. 24. 15.*

[o] *Maimonid. Hal.* Aboda Zara *cap. 2. Moſ. Mikotzi Præc. Negat.* 16.

rum ſententia receptior,) ut in ipſius blaſphemi verbis, non tantùm adſtantis, nomen proprium uſurparetur, quoties mortis pœna eâ ex lege debita. Unde Gloſſa Talmudica [p] אם לא הוציא שם מפיו אלא שמע שם יוצא מפי אחר וברכו פטור *ſi ex Ore ſuo non protulerit nomen, ſed ex alterius ore audito maledixerit, morte non eſt puniendus.* Et gloſſa ad legem ipſam, אינו חייב עד שיפרש את השם ולא המקלל בכינוי *Reus* (mortis) *non eſt, niſi qui expreſſerit ipſum Nomen. Neutiquam verò qui cognomini maledixerit*, quod & paulò antè dictis conſonum. Adeò ut juxta hanc interpretationem, nec Proſelytus domicilii, nec Judæus, (nam pariter in lege hac comprehenditur uterque,) morte plectendus eſſet, niſi ipſi Nomini proprio ſeu tetragrammato expreſſim maledixiſſet. Quod ſi feciſſet Proſelytus domicilii, ex Gentium hoc imperativo jure, morte apud eos puniendus erat; uti Judæus ex eâdem quidem lege, ſed ſibi Civili. Cæterùm quoniam hac in re gravioribus coërceri volebant pœnis Gentiles ſeu Proſelytos domicilii, quam cives Ebraicos, ideò ex Jure Gentium Interveniente, ſeu Proſelytis ejuſmodi ipſiſque ſuperinducto, tàm Cognominis alicujus blaſphemiam aut Maledictionem, quàm Nominis proprii, in Proſelyto domicilii ſeu Noachide, ultimo plectebant ſupplicio. Maimonides [q]; בן נח שבירך את השם בין שבירך בשם המיוחד בין שבירך בכינוי בכל לשון חייב מה שאין כן בישראל *Noachides, qui maledixerit Nomini, ſive id fecerit Nomine Proprio ſeu tetragrammato, ſive cognomine aliquo quocunque modo, reus eſt* (mortis; nam ut ita intelligatur, faciunt tàm quæ præcedunt, quàm quæ ſequuntur, præter rem ipſam) *quod non ita obtinet in Iſraelita.* At non defuêre in Talmudicis, qui cognomina divina etiam ſeu כל הכינויין *omnimoda Dei cognomina* eâ legis hujus parte, quâ ultimum præſtituitur ſupplicium, ſive contineri ſive innui voluerint, ut diſertè Rabbi Meir [r]. Id ſi admittatur, tunc pœnâ mortis, tàm ob blaſphemiam, quâ cognomen uſurpatum eſt, quàm quâ nomen proprium, Proſelytus domicilii ex Jure Imperativo fuiſſet puniendus, uti & Judæus ex Civili. Et ſanè ſententiam ejuſmodi de Cognominibus pariter atque Nomine proprio, in Synedrio Magno videtur tunc obtinuiſſe, cum D. N. Jeſus Chriſtus in eo ſiſtebâtur. Nam

[p] *Tit.* Sanhedrin, *fol.* 55. *b*

[q] *Halach.* Melakim, c. 9. & *vide-ſis Gemar. Babylon. ad tit.* Sanhedrin *cap.* 7. *fol.* 56. *a*

[r] *Gem. Babylon. ad tit.* Sanhedrin c. 7. *fol.* 56. & *Vide Miſnam ibidem, de maledictione parentum.*

Nam Caiphas[f], *Adjuro*, inquit, *te per Deum vivum, ut dicas nobis, ſi tu es Chriſtus ille Filius Dei. Cui reſpondit Ieſus, Tu dixiſti. Veruntamen dico vobis, à modo videbitis filium hominis ſedentem à dextris* τῆς δυνάμεως, id eſt, *Poteſtatis, & venientem in nubibus cœli. Tunc Princeps Sacerdotum ſcidit veſtimenta ſua, dicens, blaſphemavit. Quid adhuc egemus teſtibus? Ecce nunc audiſtis blaſphemiam. Quid vobis videtur? At illi reſpondentes dixerunt, reus eſt mortis.* Seu ut D. Marcus[t] habet, *omnes condemnaverunt eum eſſe reum mortis.* In ipſis Chriſti verbis, Nominis proprii mentio nulla; ſed Cognominis manifeſta, in eo quod eſt *Sedentem à Dextris Poteſtatis*, id eſt, גבורה, quod ſexcenties apud Magiſtros inter cognomina uſurpatur. Unde etiam in vulgatâ ſubſtituitur, *virtutis Dei.* Diligentiùs heic advertas illud de Jeſabelâ & Nabotho[u], ubi Maledictionis Dei, (nam proprii nominis mentio ibi nulla,) incuſatur vir innocens, ut mortis fiat reus. Atque huc ſpectat illud[x], *Nos Legem habemus, & ſecundum Legem noſtram debet mori, quia Filium Dei ſe fecit.* Certè quod in Caiphæ Synedrio de Sanctiſſimo capite deciſum eſt, (ſed maximè ex odii præjudicio, quod deciſionum rationes novare ſolet,) id ipſum in tumultuaria hac ad Pilatum reſponſione, id eſt, blaſphemiæ in Deum eum reum fuiſſe, innui, non videtur dubitandum. Non quod ipſis Meſſiam verum adeò aſpernantibus, Filii Dei nomen couſque inſolens haberetur, ut nullâ omninò notione id vellent ſine blaſphemia, cuiquam, præter ipſum Numen tribui. Nam בני האלהים *Filios Dei*, uti & Deos, dictos eſſe nunc Homines aliquot, (quâ de re etiam vide caput proximum,) nunc Angelos, ex ipſa ſacra liquet ſcripturâ[y]; idque etiam juxta Ebræorum ſententiam. Non aliter fere atque apud Gentiles *Iovis & Deorum Filii* ſubinde (præter Dæmones[z]) dicti heroës præ aliis longè eximii. Non divinitate Numinis, ſed humanitatis tantùm excellentiâ ſic eis, de quibus nomina ejuſmodi uſurpata ſunt, interim per hyperbolen tributâ. At verò Judæis alia erat Filii Dei heic notio, quâ ipſum Dei Verbum ſeu λόγος, quem Chaldaice מימרא דיי vocabant[a], ita deſignabatur, ut hac notione ſe quempiam facere aut dicere Dei Filium, non aliud ipſis haberetur quàm reverà, non per hyperbolen, Deum

[f] *D. Matth.* 26.63.

[t] *Cap.* 14. 64.

[u] 1 *Regum* 21. 10.

[x] *D. Ioan.* 19. 7.

[y] *Geneſ.* 6. 2. *ubi vide verſiones Iudæorum, Chald. Arabic. Hiſpan. Pſal.* 29. 1. 82. 2. *Dan.* 3. 25. *Iob.* 1. 6. *Scholia ibi præter verſionem Judæorum Hiſpanienſium, &* Pirke *Rabbi Eliazer cap.* 22.

[z] *Ariſt. Rhetoric. lib.* 3. *cap.* 18. *& Maxim. Tyrius diſſert.* 1.

[a] *Vide Chriſt. Helvicum de Paraphraſ. Chaldaicis cap.* 5. *& in Syſtemate Controverſ. Theologic. Elench Iud.* 2. *Claſſ.* 3.

Deum ſe profiteri, adeoque, ſi falſum eſſet, Numen ſanctiſſimum blaſphemare. Atque ut בר נש *filius hominis* millies pro homine in Ebræorum commentariis occurrit, ita *Filius Dei* etiam in eorum heic ore pro ipſo vero Deo. Atque huc ſanè inprimis attinet illud Philonis Judæi ex more Helleniſtarum ſuorum loquentis[b]; ἀναγκαῖον γὰρ ἦν τὸν ἱερωμένον τῷ τοῦ κόσμου πατρὶ, παρακλήτῳ χρῆσθαι τελειοτάτῳ τὴν ἀρετὴν υἱῷ πρός τε ἀμνηστίαν ἁμαρτημάτων καὶ χορηγίας ἀφθονωτάτων ἀγαθῶν *Neceſſarium enim erat*, (verba jam fecerat de τῷ συνέχοντι καὶ διοικοῦντι λόγῳ τὸ σύμπαν *Verbo* ſeu *Ratione cuncta continente & diſpenſante*, in Pontificis Rationali quod pectore geſſit repræſentata,) *ut Sacerdos ſupplicaturus* ſeu potius *ut ſic conſecratus Patri omnipotenti, advocatum adhiberet perfectiſſimum virtute ejus Filium, tum ad peccatorum veniam, tum ad uberem in poſterum gratiam impetrandam.* Sed de loco illo, quo, cò quod Filium Dei ſe fecit Jeſus Chriſtus, debuiſſe eum mori clamitarunt Judæi, præter interpretes obvios, vide virum præſtantiſſimum Danielem Heinſium in Ariſtarcho[c] ſacro. Quin nec illud obſervatu indignum, verba illa legis ſacræ[d] קללת אלהים תלוי (quæ verti ſolent *maledictus à Deo, qui eſt ſuſpenſus*, ſeu *in maledictione Dei, qui eſt ſuſpenſus*) ſumi à magiſtris perinde ac ſi ibi pœnæ auctarium blaſphemiæ præſtitueretur, id eſt, ſuſpenſio[e] poſt lapidationem; quaſi vertenda eſſent, *qui Deum blaſphemaverit, ſuſpendendus eſt*, ſeu patibulo ſub occaſum ſolis (ſic aiunt) poſt lapidationem affigendus. Ebræus ſcilicet, ſeu Judæus. Nam ad Proſelytos domicilii hoc genus mortis non attinuit. Sanè ex hiſce atque ceteris de blaſphemia legibus jam antè memoratis, mirum non eſt, ſi in ſententiarum, quale diximus, diſcrimine (ſaltem ſi Chriſti tempore diſcrimen erat ſententiarum, quale tempore R. Meir) Judæi odio in Chriſtum tàm acriter flagrantes, eligerent amplectenturque eam, quâ quicquid in Dei Unitatem, Sanctitatem, Veritatem, Poteſtatem ſummam Blaſphemia ipſis ullo modo videretur, morte luendum eſſet. Sed de Judicio illo ejuſque appendicibus, plura in libro ſecundo de Synedrio Magno. Quòd verò laceravit ſeu diſcidit veſtimenta Caiphas, ex more erat avito. *Conſuetudinis Iudaicæ eſt*, (inquit ad locum illum D. Hieronymus,) *cum*

[b] *De Vita Moſis lib.* 3.

[c] *Cap.* 28. *pag* 498.

[d] *Deuter.* 21. *ult.* & *vide Epiſt. ad Galat.* 3. 13. & *videſis Io. Druſ. Præterit.* 4. *ad D. Io. c.* 19. 7.

[e] *Gemar. Babylon. ad tit.* Sanhedrin *cap.* 6. *fol.* 45. *Maimonid. Halach.* Aboda Zara *cap.* 2. & *Halach.* Sanhedrin, *c.* 15. *Moſes Mikotzi pracept. Affirmat.* 103.

cum aliquid blaſphemiæ & quaſi contra Deum audierint, ſcindere veſtimenta ſua. Et Lyranus ibi; *Iſte erat mos Iudæorum ſcindere veſtimenta in ſigna doloris, quando audiebant blaſphemiam divini Nominis.* Id liquet etiam, tum ex corpore Talmudico [f], tum ex ſacris literis. Et doloris ſignum hoc fuiſſe alibi [g] in Oriente ſcimus ex Jobi hiſtoria. Sed Baronius [h]; *Hac conſuetudine ceteri, haud tamen Sacerdotes, tenebantur; nam divina lege Sacerdotibus* [i] *vetitũ erat, ne ſua ſcinderent veſtimenta. Sed Caiphas, illâ contemptâ, quo ceterorum aſtantium animos in Chriſti perditionem magis ac magis concitaret, furore quodam percitus, primus ſummorũ omnium Pontificum, (quorum ſit memoria,) ſic ſua veſtimenta conſcidit.* Ad eundem ſenſum alii. Atque eâ de re controverſia ſubinde [k] agitatur. Quæ facilè ſopita erit, ſi Talmudicorum placita penitiùs advertamus. Non ſolum leges ſacras jam è Levitico indicatas, ſed etiam alias [l] adhibent, dum de veſtium laceratione Sacerdotibus interdicta loquuntur. Sed eas intelligunt tantùm de veſtibus Sacerdotalibus, quarum ſolus in ſacris miniſteriis [m] uſus; unde & illud [n] המקרע בגדי כהונה לוקה *qui dilaceraverit veſtes Sacerdotales, vapulabit.* Nec certè, reverentiæ & honoris causâ, fas erat cuiquam ſive Sacerdoti ſive laico, veſtibus dilaceratis atrium, in Templo, Iſraelitarum ingredi. Alias autem veſtes, ſeu amictum vulgarem, quem extra ſacra geſtabant miniſteria Pontifices ſacerdoteſque, tàm ipſi, quàm alii cujuſcunque generis Ebræi dilacerare [o] ſolebant, tum in luctu, tum blaſphemiâ ex ore Iſraelitæ (non Gentili) ſive in nomen tetragrammaton ſive cognomen Dei aliquod auditâ, aliaſque ob cauſas, veluti legis incendium, atque urbis templive ſive excidium ſive damnum aliquod inſigne. Et expreſſim tradunt diſcrimen inter ſolennem Pontificis Veſtium, quas diximus, dilacerationem, atque aliorum. Illi nempè dilacerandas ab ima atque anteriore parte verſus ſummam, aliis à ſumma deorſum. Miſna [p]; כהן גדול פורם מלמטה וההדיוט מלמעלה *Pontifex dilacerat à parte imâ, Sacerdos gregarius à ſumma*, quemadmodum & cæteri univerſi. Maimonides

Ll

[f] *Miſn. tit.* Sanhedrin *cap. 7. Gem. Babylon. ad tit.* Moed Katon, *cap. 3. fol 26. a Hieroſolymit. ib. fol. 83. a* 2 *Regum* 18. 37. & 19. 1. *Iſaia* 36. 22. 37. 1.

[g] *Cap.* 1. 20.

[h] *Annal. tom.* 1. *A. Chr.* 34.

[i] *Levit.* 10. 6. & 21. 10.

[k] *Vide Petrũ Cunæum de Rep. Hebr. lib.* 2. *cap.* 3. *Iſaac. Caſaub. Exercit. in Baron.* 16. *ann.* 34. *num.* 73.

[l] *Exod* 28 32. & 39. 23.

[m] *Videſis lib. noſt.* 2. *de ſucceſſione in Pontif. cap* 7.

[n] *Gemar. Babylonia ad tit.* Ioma *cap.* 7. *fol.* 72. *a. adde Maimonid. halach* Biath hammikdaſh *cap.* 1. & *Moſ. Mikotz. præcept. Negat.* 398. & *vide Maimon. halac.* Sanhedrin *cap.* 19. *ord.* 2. *num.* 18. & 34.

[o] 2 *Sam.* 3. 31. *Gemara Hieroſolymitana ad tit.* Moed Katon *cap.* 3. *fol.* 83. *a Babylon. ad tit. eund. fol.* 26. *a Maſſec.* Semichoth *cap.* 9. *Maimonid. halach.* Abel *cap.* 8. & Aboda Zara *cap.* 2. *Videſis Aloyſium Novarin. Schediaſm. ſacro-proph. lib.* 9. *cap.* 26.

[p] *Tit.* Horaijoth, *cap.* 3.

des מהיכן קורע מלפניו והקורע מאחריו או מן הצדדין או מלמטה לא יצא ידי חובת קריעה אלא כהן גדול שהוא קורע מלמטה *Dilacerandæ erant veſtes ab anteriore parte. Qui autem à tergo, aut à latere, aut ab inferiore parte dilacerabat, is à ritu dilacerationis aberrabat. Quod tamen de Pontifice ſummo non eſt intelligendum, cui à parte inferiore dilacerandum erat.* Sed hiſce miſſis, ſi juxta jam dicta Blaſphemiæ verba, morte plectendus non erat quiſquam, ex lege illa ſcripta, cujus interdicto, tàm Proſelyti domicilii, quàm Judæi continentur, niſi ipſum nomen Dei proprium, uti vocant, blaſphemus verbis adhibuiſſet, & nihilominus pœna ea ſubeunda erat Proſelyto domicilii quomodocunque blaſphemiæ etiam in cognomen reo, palàm ſequitur, ex Interveniente Ebræis ac Proſelytis ejuſmodi jure, quod moribus ſuperinductum eſt, ultimum ſupplicium ad Proſelytum hujuſmodi heic ſpectaſſe; uti etiam idem ad eum ſpectaſſe ex Jure utriſque Imperativo ſeu à Numine præſcripto, ſi juxta ſententiam illam & Rabbi Meir ac Synedrii, cui Caiphas præerat, Blaſphemiæ verba citra proprii nominis uſum mortem mererentur. At verò, qui manu elatâ quid fecerat in Legem è Numeris capite ſuperiori citatam, adeò ut aut Idololatriam profiteretur, aut ſuaderet, indeque juxta ibi oſtenſa, pro blaſphemo in Dominum pariter haberetur, is ſi Judæus eſſet, ex Lege Civili [q], ſi Proſelytus domicilii, ex Interveniente Gentium jure, morte erat plectendus.

[q] *Deuteron. 13. &c.*

CAP. XIII.

De eo quod habetur apud Flavium Joſephum, *&* Philonem *de* Diis Gentium non blaſphemandis. *Magiſtrorum ſententia de Lege Sacra, quâ* Deorum alienorum mentio *interdicitur.* Votum *aut* Juramentum Idoli Nomine. *Nonnullorum opinio, ne* Gentili, *ex lege ſacra, licuiſſe* Deo ſuo *ſeu* Gentis ſuæ *(cujus cultui ſcilicet nondum renuntiaverat)* qualicunque maledixiſſe.

SEd mirum eſt intereà, quod habet Flavius Joſephus in Legum Sacrarum recenſione [r]; Βλασφημείτω δὲ μηδεὶς θεοὺς οὓς πόλεις ἄλλαι νομίζουσι. Μὴ συλᾶν ἱερὰ ξενικά, μηδ᾽ ἂν ἐπωνομασμένον ᾖ τινι θεῷ κειμήλιον λαμβάνειν, *Nemo blaſphemet deos, quos aliæ civitates Deos eſſe æſtimant. Nec ſpolianda*

[r] *Orig. Iudaic. lib.4. c.8.*

lianda ſana peregrina , nec donarium Deo cuiquam dicatum auferendum. Atque alibi [s] hoc ait fuiſſe αὐτῆς ἕνεκα προσηγορίας τοῦ Θεοῦ [s] *Adverſ. Apion. lib. 2.* *eo quod Dei nomine indigitabantur.* Quinetiam Philo, Moſem, ait [t], vetuiſſe convicium in Deos, οὓς ἕτεροι νομίζουσι Θεοὺς εἶναι, μὴ κἀκεῖνοι διακινηθέντες ἃ μὴ θέμις φθέγξονται κατὰ τοῦ ὄντως ὄντος [t] *Lib. 1. de Monarchia.* *quos alii exiſtimaverint eſſe Deos, ne ipſi viciſſim irritati prorumpant in voces nefarias in Deum O. Maximum, qui verus eſt.* Alibi item ipſe [u] [u] *Lib. 3. de Vita Moſis.* ex Moſis mente ait, deorum ejuſmodi τῆς βλασφημίας ἀνέχειν ἀναγκαῖον ἵνα μηδεὶς ἐθίζηται τῶν Μωύσεως γνωρίμων συνόλως Θεοῦ προσρήσεως ἀλογεῖν *blaſphemiâ abſtinendum, ne quis Moſis diſcipulus aſſueſcat ullo modo appellationem Dei contemnere.* Ἀξιονικοτάτη γὰρ, inquit, ἀεὶ καὶ ἐπαξιέραστος ἡ κλῆσις, *Nomen enim illud, & invictiſſimum ſemper eſt, & ſummo amore proſequendum.* Hæc ſi recipienda eſſent, ſane Juris Gentium apud eos Imperativi caput ſingulare idque ſatis inſigne de Numinibus Gentium qualibuſcunque, eorum Delubris & Donariis ſacris, inde oriretur. Cæterum hæc maximè adverſantur receptioribus vetuſtiſſimiſque Talmudicorum ſententiis. Neque apud Moſem reperiuntur. De contrario ſatis conſtat. Nam & Idola & quicquid Cultus extranei nomine veniebat, deſtruendum fuiſſe abolendumque, neque intra ditiones Iſraeliticas jure permittendum, ex ſacris literis liquet, uti etiam ex iis, quæ juxta Talmudicos ſuperiùs oſtenduntur. Quod autem ad aliarum Civitatum ſeu Gentium Deos heic attinet; ſcimus quidem apud Helleniſtas [x] legi Θεοὺς οὐ κακολογήσεις *Diis non maledices*, ſeu *Diis non* [x] *Exod. 22. 28.* *detrahes*, uti vulgata. Sed Deorum ibi notio habetur, qualis in illo [y]; *Deus ſtetit in Synagoga Deorum. In medio autem Deos dijudi-* [y] *Pſal. 81. 1.* *cat; quouſque judicabitis perversè?* Ita de Judicibus ſeu Principibus, non de fictitiis diis locus capiendus. Rectè de more apud Judæos loquendi Origenes [z]; Judices inquit ἐλέγοντο εἶναι θεοὶ πατρίῳ [z] *Contra Celſum. lib. 4.* τῷ Ἰουδαίων ἔθει *Dii eſſe dicebantur ex more quodam Iudæis Patrio.* Ebræa ſunt אלהים לא תקלל quod ſanè ex nuda ſermonis vi rectè poſſet verti, *Diis* ſeu *Deo* (ex pluralis numeri uſu) *non maledices.* Sed expreſſim ibi Onkelus דיינא לא תקיל *Iudicibus non maledices.* Conſona eſt Paraphraſis Jonathani tributa. Judæi item Mau-

Digitized by Google

ritanienſes حاكما لا تشتم *Iudicibus non maledices*, quemadmodum & Saadias in Arabica ſua, & Tawaſius in Perſica verſione. Judæi item ibi Hiſpanienſes *Iuezes no maldigas.* Sed Salomon Jarchius ibi הרי זו אזהרה לברכת השם ואזהרה לקללת דיין *ecce*, inquit, *tàm interdictum heic de Maledictione Nominis* ſeu *Numinis Sanctiſſimi, quàm de execratione Iudicis.* Alii[a] tantundem. Neque deeſt Rabbinus in hodiernis, qui Philonis illam, de Diis non maledicendis, velut ex lege Moſaica hauſtam ſententiam ſatis[b] amplexetur. Atque ex hoc loco hallucinatum fuiſſe Joſephum, ſunt[c] qui opinentur. Et Baronius[d] de eo; *communis in dictum illud Exodi (Diis non detrahes) vulgata illa ferebatur interpretatio, ut neque in Deos Gentium obloquerentur.* Ad illud ſcilicet Alexandri de Apoſtolorum in Epheſo modeſtia, *Adduxiſtis*[e] *homines iſtos, neque ſacrilegos, neque blaſphemantes deam veſtram.* Ita etiam intellexit olim præceptum illud in Exodo Julianus Apoſtata[f], quem refellit S. Cyrillus Deorum ibi nomine viros dignitate præcellentes contineri aſſerens. Quæ Chriſtiani Scriptores hac de re habent, obvia ſunt. Sed verò, tàm Joſephum, quàm Philonem, par eſt ut credamus, potius illud ſuum de blaſphemia in deos alienos ex alio hauſiſſe Præcepto ſacro, quod ſequenti Exodi capite legitur, de diis alienis non nominandis ſeu memorandis. Nam & Joſephus citato capite inter leges habet Moſaicas μὴ βλασφημεῖν *nec conviciandum*, judicibus præſentibus. Et Philonem ex præcepto illo ſuum ſumpſiſſe, palàm facit ipſe ejuſdem verborum in libro tertio de vita Moſis contextus; quem vide. Præceptum autem Sacrum[g] de diis alienis non nominandis ſeu memorandis ita ſe habet; שם אלהים אחרים לם תזכירו לא ישמע על פיך *nomen Deorum* ſeu *Dei aliorum non memorabitis; non audietur ex ore tuo*, ſeu ut codex Samaritanus לא תזכר ולא ישמעו על פיך *non memorabis; nec audientur ex ore tuo.* Ubi Chaldæus habet ושום טעות עממיא וגו׳ *& nomen Idolorum Gentium non memorabitis* &c. Helleniſtæ aliique Orientalium, juxtà ac vertimus. Interpretatio autem legis hujus apud Magiſtros duplex ferè habetur. Alia quæ ad ſimplicem ipſum nominandi ſeu memorandi deos alienos actum attinet; alia quæ vota ac Ju-

[a] *Gemar. Hieroſolymit. ad tit.* Sanhedrin *cap.* 14. *fol.* 45. *a*

[b] *R. Simone Luzzato, nello Diſcorſò circa il ſtato de gli Ebrei, Conſiderat.* 13.

[c] *Petr. Cunæus de Republic. Hebr. lib.* 2. *cap.* 21.

[d] *Annal. tom.* 1. *A. Chr.* 57.

[e] *Act. Apoſt.* 19. 37.

[f] *Apud D. Cyrillum, lib.* 7. *in Iulianum.*

[g] *Exod.* 23. 13.

ac Juramenta eorum nomine concipienda, præſtanda, atque Societatem, qualis ſine juramento mutuo rectè conſiſtere nequeat, cum Gentili, dum Idololatra eſt, ineundam negat. In iis, qui primam tradunt, alii vetari volunt tantùm eorum nomina, quibus tribuitur [h] eis divinitas aliqua, non autem propria nomina, quæ diſcriminis ſolùm gratiâ ſine expreſſa divinitatis notione ſolent uſurpari; veluti Moloch, Bel, Mars, & quæ ſunt ſimilia. Atque ita ſanè legem hanc ſacram explicat etiam Tertullianus [i]. Alii verò ne ſimplicem inter loquendum nominum eorum memoriam inde admittunt [k], אפילו בלא זכר אלהות *ne quidem tametſi divinitatis eorum mentio non fiat.* Adeo ut nec Chemoſh, nec Milcom, nec Aſima, id genus cetera in ſacris literis deorum Gentium nomina ſic memoranda eſſe doceant, ſed cum contumeliâ ſeu probro tantùm deſignanda; veluti שקוץ או תועבת *Idolum ſeu abominatio* Moabitarum, Ammonitarum, Hamathitarum. Inde hi, illicitum, aiunt, dicere תעמד עמי ביום ע״ז פלונית *mecum moraberis die feſto Idoli Gentibus culti N.* & ſimilia. Sed & ſunt qui, dum ſimplicem nominum uſum vetari aiunt, legem nihilominus de Diis in ſacris literis ſparſim nominatis non intelligi aſſerunt. Unde Maimonides [l]; quem & ſequuntur alii, כל ע״ז הכתובה בכתבי הקדש שמה כגון פעור ובל ונבו ובעל גד וכיוצא בהן מותר להזכר *Omnium Gentium Idolorum in ſacris literis memoratorum fas eſt nomina memorare, veluti Peor, Bel, Nebo, Baal, Gad, & quæ ſunt id genus cetera;* quæ & in ſcriptis Talmudicis paſſim occurrunt. Sed & in illis מרקולים *Merkolis* pro Mercurio, alia item nomina parilis apud Ebræos exiſtimationis. Hoc verò genus in ſacris ſuis libris non nominatum, memorari aliqui [m] aiunt nunquam ſine לשון גנאי ſeu contumelioſa aliqua ſyllabarum, ſive inverſione, ſive decurtatione, aliave ejuſmodi notâ, quâ opprobrium ingeratur. Qui autem interdictum ſacrum ſumunt (atque receptior eſt hæc ſententia) de non ineunda cum Gentili, dum Idololatra eſt, ſocietate, illud intelligunt perinde ac ſi dictum fuiſſet, cum Gentili ſeu Idololatra Societatem minimè ineas, ne fortè inde adigatur ille ad jurandum per Deos ſuos, & tu ſic in cauſa ſis, ut velut Dii, ſeu non ſine divinitatis charactere, ii non ſolùm memorentur, ſed & habeantur. Atque illud על פיך quod *ex ore tuo* vertimus, interpretantur pro eo quod

[h] *Vide Annot. ad Maimon. Halach.* Aboda Zara, *cap.* 5.

[i] *De Idololatria, cap.* 20.

[k] *R. Nachmanides in* Piruſh Tora *fol* 134. *b.* & *vide Gloſſ. Iarchii ad Exod.* 23.13. & *ib. Paul. Fagiũ.*

[l] *Hal.* Aboda Zara *cap.* 5. *Moſ. Mikotze Prec. Negat.* 32. Shulcan Aruch *in* Iore dea, *cap.* 147.

[m] *Vide Moſem Mikotz. Prec. Negat.* 32. & *Paul. Fagium ad Exod.* 23.13.

eſt, *per te* ſeu ex ratione ſocietatis ejuſmodi à te initæ. Atque ex pari ratione, tùm votum nuncupari nomine Idoli alicujus, tum juramentum per illud præſtari ea lege volunt interdici Maimonides[n]; הנודר בשם עבודה זרה והנשבע בה לוקה ש"נ ושם אלהים אחרים לא תזכירו אחד הנשבע בה לעצמו ואחד הנשבע בה לגוי ואסור להשביע הגוי ביראתו ואפילו להזכיר שם ע׳ז שלו דרך שבועה אסור *Qui votum nomine Idoli concipit, & qui per illud jurat, vapulat. Nam & lex ſacra eſt*[o]*, & nomen Deorum aliorum non memorabitis. Neque diverſa eſt ratio ejus, qui ſibi ſic juraverit, & qui Gentili. Etiam nefas habetur adjurare Gentilem per id, quod is timet; & quidem memorare Idola ſeu cultum ejus ſub ratione juramenti, pariter vetitum.* Subjungit autem paulò poſt Maimonides ואסור לגרום לאחרים שידרו ושיקיימו בשם עבודה זרה *In vetitis etiam habetur in cauſa eſſe, ut quis alius ſive votum nomine Idoli concipiat, ſive nomine ejus pactum confirmet* ſeu *juret*; quæ omnia partim item in Miſna[p], partim in Gemarâ Babyloniâ occurrunt. Neque aliter intelligunt illud Miſnæ הנודר בשמו והמקיים בשמו עובר בלא תעשה *qui votum concipit, aut jurat nomine Idoli, præceptum negativum violat*, id eſt, Legem quam diximus de non nominandis diis alienis. Sed & verba illa Miſnæ vir doctiſſimus vertit; *qui votum concipit in nomine ejus, atque id exſolvit nomine ejus, violat interdictum.* Pœna autem forenſis, id eſt, heic verberum, non infligebatur ex hac lege, niſi ei, à quo, aut votum conceptum, aut juramentum præſtitum fuerat Idoli nomine. Maimonides; ואינו לוקה אלא הנודר בשמה והמקיים בשמה והוא הנשבע בשמה *Sed nemo vapulat*, (ex legis jam dictæ violatione, quam ibi interpretatur,) *niſi qui votum conceperit, aut pactum confirmaverit, id eſt, qui juramentum præſtiterit illius nomine.* Neque enim Idololatriæ ſpeciem faciebant hujuſmodi ſive Vota ſive Juramenta. Neque divinitatem aliquam Idolis inde tribui exiſtimabant. Nam ſic ſupplicio ultimo punita fuiſſent, juxta capite primo dicta. In iis verò cenſebantur interdictis שאין בהן לא כרת ולא מיתת ב"ד שלוקין עליהן *quorum ob violationem* (in ſacris literis) *neque Exciſionis pœna, neque ultimum ſupplicium, quod forenſe eſt, præſtituitur; ſed ex more recepto verbera debentur.* Horum Numerus eſt CLXVIII. Simul alibi[q] à Maimonide ſeries eorum exhibe

[n] *Halach.* Aboda Zara *cap.* 5. & *Hal.* Sheluchin Weſhothphin *cap.* 5. *Adde Moſem Mikotz. præc. Negat.* 32.

[o] *Exo.* 23. 13.

[p] *Tit.* Sanhedrin *ca.* 7. & *Gem. Babylon. ib. fol.* 63. *b.*

[q] *Halach.* Sanhedrin *cap.* 19.

Digitized by Google

hibetur. Unde liceat heic obiter indiligentiæ in prolegomenis ad libellum de Succeſſionibus in Bona defuncti lapſum corrigere, ubi hâc de lege verba fecimus[r]. Numerum ibi, adjecto denario, correctum ſequatur, *Octavus ibi eſt de* הנשבע בשמה *eo qui per nomen Dei alieni juraverit* quod & fuſiùs &c. Certè legis illius Sacræ interpretationi illi de juramento haud parum accedit verſio vulgata. Etenim ea diſertè, *Per nomen externorum Deorum non jurabitis, neque audietur ex ore veſtro.* Ceterùm in ſententiarum, quas diximus, Talmudicarum diſcrimine nihil reperitur, quo illud, quod de alienis diis non blaſphemandis apud Joſephum & Philonem occurrit, omninò innitatur. Quin Magiſtri, qui *abominationis, rei execrandæ*, id genus alia contumeliæ nomina deorum mentioni (qui itidem mos eſt ſacræ Scripturæ) adjici voluêre, planè non ſine blaſphemia eos à Judæis nominandos docent. Et exemplum eſt ea de re illuſtre in Hiſtoria ſacra[ſ] de Elia & Baalis Prophetis. Atque ubi de abolendis Idolis, quæ ע״ז id eſt *Idololatriæ* nomine deſignare ſolent, loquuntur Magiſtri[t], expreſſim interdum adjiciunt שצריך לכנות לה שם גנאי *oportere ei nomina contumelioſa & opprobria ingerere.* Cæterùm ex alia lege ſacra obtinuit apud aliquos opinio, (quæ heic non prætermittenda,) Gentilium nemini licuiſſe, Numini patrio, ſeu quod ipſe velut patrium coluerit, maledixiſſe. Quod de Gentili apud Ebræos, qui nondum ſolenni ritu Proſelytus domicilii factus eſt, intelligendum. Verba ſunt legis[u] ſuperiùs etiam adductæ, *quicunq; maledixerit* אלהיו id eſt, *Deo ſuo, portabit iniquitatem ſuam*; ubi paraphraſis Uzielidi tributa habet שום כינוי אלהיה *cognomini Dei ſui.* Hac locutionis formulâ interdici volunt nonnulli[x], non ſolum cunctis mortalium Numinis ſanctiſſimi ac Unici maledictionem; verum etiam Gentilibus, apud Ebræos, maledictionem Deorum, quos ſibi adſciverant. Neminem ſcilicet Gentium Deo ſuo fictitio, cui nondum renuntiaverat, maledixiſſe, ſine interdicti illius violatione; tametſi pœna mortis ibi preſcripta ad eos tantùm attineret, (ut & verba legis poſteà ſonant) qui Deum verum, ejuſq; nomen ſanctiſſimum blaſphemarent. Sed diſciplinæ Talmudicæ ſeu quæ Magiſtris receptior eſt, quantum video, nimis eſt hæc diſſona. Et de hiſce hactenus.

Libri Secundi FINIS.

[r] *Edit. Lond.* 1636. *pag.* 12. *Lugd. Batav.* 1638. *pag.* **3.

[ſ] *1 Reg.* 18. 27.

[t] *In* Shulcan Aruch, *lib.* Iore dea, *cap.* 146. §. 15.

[u] *Levit.* 24. 15.

[x] *Videſis Abarbinel in* Piruſh Tora *fol.* 267. *col.* 4. *& Theodoretum, item Auguſtinũ, alios, ibi.*

DE JURE NATURALI ET GENTIUM

Juxta Diſciplinam EBRÆORUM,

LIBER TERTIUS;

In quo diſpicitur, utrùm ad *Cultum aliquem Divinum alium* præter eum, qui *Simplici* jam enarratorum binorum interdictorum (quà *Negativa* ſunt) & quæ ſequuntur Præceptorum reliquorum Noachidarum *Obſervatione continetur, obligari voluerint Ebræi Noachidas* ſeu *Gentiles*, *& ad Qualem*. Item *Qualis Proſelyto domicilii* ſeu *Gentili Hieroſolymis* alibive in *ditione Iſraelitica Cultus*, ex Jure Gentium ſive Imperativo ſive Interveniente, *Permiſſus*; *qualis Interdictus*. Et quid ſtatuerint *Ebræi* de eo quod eſt, *an Sabbatum* ſeu *Septimus*, in dierum à rerum initiis periodis, *Dies Univerſo generi humano fuerit celebrandus*.

CAP. I.

Vtrum in ſuperiùs explicatis Interdictis binis, *tàm* Affirmativum quid de Cultu inſuper Numini exhibendo, quàm Negativum de Idololatriæ & Blaſphemiæ abſtinentia, *ex Ebræorum ſeu Talmudica doctrina mente contineatur*

Explica

EXplicatis in libro ſuperiori prioribus binis Noachidarum ſeu Naturalibus Interdictis, (idque quatenùs merè Interdicta ſunt ſeu Præcepta Negativa,) nimirùm altero quod de Cultu Extraneo ſeu Idololatria datum eſt, altero quod de Maledictione Nominis Divini ſeu Blaſphemia, unà cum Jure Gentium apud Ebræos ad utrunque, etiam in Negativis, ſpectante; conſequens eſt, ut, priuſquam tranſimus ad cetera, quibus mutua hominum inter ſe officia præſtituuntur, diſpiciamus, quid de Officio Cultuve alio (præter ſimplicem Negativis obedientiam præſtandam, quâ quidem etiam cultum aliquem contineri nemo non videt) hoc vel illo ritu Numini à Noachide ultrà præſtando heic velint Talmudici. Id eſt, ut videamus, quidnam Affirmativi in hiſce Noachidarum præceptis circa Cultum Numinis contineri, ſive docerent, ſive admitterent. Etenim Cultum Extraneum univerſo humano generi fugiendum, uti pariter & Blaſphemiam, ex ſuperiùs traditis, voluiſſe eos liquet. Cæterùm ita nihil præter Negativum quid & Abſtinentiam tradi forſan videatur. Nam Utrùm Præceptum aliquod aliud hac de re affirmativum (excepto eo quod eſt de ſimplici obedientia) quo obligentur Noachidæ, implicari interdictis Idololatriæ ac Blaſphemiæ innuerent, id eſt, utrùm inſuper Colendum ex jure Hominum Communi vellent Deum Verum ac Benedicendum, (nam de Sanctificatione Numinis, cujus oppoſitum faciunt Profanationis, jam antè [a] fuſiùs dictum eſt,) non omninò ſanè ex eis, quæ de Interdictorum ſenſu ſuprà allata ſunt, fit manifeſtum. Neque ſanè de Affirmativâ heic parte perinde ac de Negativâ, dum de Jure Noachidarum agunt, expreſſiùs agere ſolent. Cæterùm ritè perpensâ eâ, quam tradunt, diſciplinâ, haud difficile eſt elicere, etiam Deum Verum Noachidis ſeu univerſo generi humano colendum, eos, idque ex Jure Naturali, voluiſſe, & cetera, quæ Cultum ſolent comitari, veluti Benedictionem, Amorem, Majeſtatis agnitionem, Gratiarum actionem, id genus reliqua, à cunctis eodem Jure præſtanda. Jurium ſcilicet Noachidarum ſeu Naturalium de Officiis erga Numen ratio eis planè erat Duplex. Altera quâ Rempublicam ſeu Eccleſiam Ebraicam ita ſpectabant, ut Proſelyti domicilii,

[a] *Lib. 2. cap.* 10.

ſeu quod idem eſt, Noachidæ in Ebræorum ditione agentes ob eorum violationem eſſent ex ſententia forenſi ſeu Jure Gentium, ſive Imperativo, ſive Interveniente puniendi; cujus rei exempla habentur libro in ſuperiori. Altera quâ univerſum genus humanum ex Imperio Numinis atque pœna violationi inde, ſed non ex ſententia fori civilis, imminente, ſimpliciter obligari ad ea ſervanda volebant. Diffitendum quidem non eſt, ratione priori, Affirmativum quale diximus de Cultu ſeu Benedictione in memoratis Interdictis ſeu eorum materie contineri ſeu innui præceptum nullum. Neque enim docent Proſelytum domicilii ſeu Gentilem in ditione agentem Iſraeliticâ, eò quòd non coleret Numen, ſic fuiſſe puniendum; id eſt, Numen ab eo ſive Formulâ ſive tempore aliquo præſtituto eſſe colendum, pœnamque ſimùl ejuſmodi præcepti violationi apud ipſos in foro civili imminere. Præter Idololatriam ac Maledictionem Numinis, nihil omninò ex Jure Naturali ſeu hominum omnium communi pro Crimine ſeu Delicto circa Sacra, quatenus ſcilicet Noachidas ſolùm ea reſpiciebant, in foro, quoties ſiſtebatur Proſelytus domicilii ſeu Gentilis ejuſmodi, ipſis eſt habitum. Adeoque Præcepto Noachidarum de Cultu affirmativo ibi locus nullus. Poſteriori autem ratione, ſenſus eorum proculdubiò erat; obligari quidem tum Proſelytos domicilii, tum reliquum genus humanum ad Cultum divinum. Quem tamen ſi non præſtarent, Numinis ſolius expectandam eſſe, non civilem, vindictam. Quoniam verò hujuſmodi Juris uſus forenſis in eo quod Negativum erat, interdicti formulâ conceptum, omninò verſabatur, ideò paſſim negativè ſeu de Abſtinentia Idololatriæ ac Maledictionis, non pariter affirmativè ſeu de Cultu exhibendo aut Benedictione, in Commentariis eorum, præcepta hæc, quæ ad officia erga Numen ſingularia ſpectant, ſolent exprimi. Ita interim ut pariter credendum ſit, etiam ex ipſa Negatione Idololatriæ ac Maledictionis ſeu Blaſphemiæ, Affirmationem de Cultu & Benedictione Veri Numinis ſimul voluiſſe eos inſinuari. Nimirum Cultum qualemcunque Divinum adeò in univerſum præſtari ſolere, ut nemo ſit hominum, mentis non depravatiſſimæ, qui eum rei alicui, Divinitatis nomine, non præſtiterit, ſeu duxerit præſtandum.

Digitized by Google

ſtandum. Id eſt, aut Cultum Verum, aut Falſum ſeu Extraneum. Atque ita & Falſi Cultûs interdicto, cujus ſimpliciter ac Negativè ſumpti in foro apud eos ſolùm ratio habebatur, breviuſculè concepto, Verum conſequenter ac Affirmativè imperari generi humano à Numine (tametſi non ſub pœna ex ipſorum fori ſententia infligenda) volebant. Adeo ut ſenſus eſſet, idque ab ipſa rerum origine ſeu tempore Interdicti, uti aiunt illi, dati; Deos alienos non habendos ſeu colendos eſſe, ſed tantùm Deum illum Unicum ac Verum, ſecundum id etiam quod habetur in fronte Decalogi. Nam & quod legitur ibi *de non habendis diis aliis*, interpretantur ſubinde etiam Magiſtri[b], quemadmodum & ſcriptores Chriſtiani, velut de Cultu vero Deo exhibendo, à Numine pariter & ſatis expreſſim dictum. Quin & *aliorum* nomen, uti & *Alieni* in *Cultûs Alieni* ſeu *extranei* vocamine, ita Exceptivi, veluti *niſi, præter, ſed*, vim innuit, ut quod excipitur ſeu Verus Deus ejuſque cultus ex locutionis formulâ ſatis affirmativè contineri poſſit. Juxta ferè receptius illud apud Juriſconſultos; *Promitto*[c], *quòd nunquam aliam accipiam uxorem niſi te*, ſponſalia contracta eſſe, perinde ac ſi dictum fuiſſet, *in uxorem te accipiam*. Quæ vocabula à nonnullis controvertuntur quidem, dum de ſponſalitio contractu agitur; verùm non quod vim Exceptivi affirmativam omninò quis ſimpliciter neget, ſed quòd non in vulgi collocutionibus, unde hujuſmodi fieri aſſolent contractus, perinde ac in legibus ac decretis ex graviori prudentum ſermone natis, Exceptivi ejuſmodi vim ſolùm admitti velint, nec ſanè immeritò, aliqui. Nec prætereundum eſt heic illud Naamanis Syri, qui velut Proſelytus domicilii Cultui extraneo renuntians, *ſervus tuus*, inquit Eliſæo[d], *non faciet ampliùs Holocauſtum & Sacrificium Diis* ſeu *Deo alieno*, ſeu *alio præter Dominum*; quaſi dixiſſet, *ſed faciam Domino*. Sed ut hæc jam dicta rectè capiantur, & quid de Noachidarum ad Cultum Numini præſtandum obligatione, (quâ Benedictionis obligationem involutam eſſe nemo non videt,) ſenſerint Ebræi, liquidò ſatis conſtet, fuſiùs eſt agendum, & res altius repetenda. Tria igitur ſunt primò heic conſideranda. Primum, Cultûs Divini, legitimi ſcilicet ac Deo vero & unico citra Idololatriam exhibiti, qui ab ipſis

Mm 2 rerum

[b] *Videſis Iſaac. Abarbinel lib.* Rosh Amana *c. 7. &c.*

[c] *Alexand. 5. Conſil. 152. 156 Decian. Conſil. 133 Albericus Gentilis de Nuptiis, lib. 2. cap. 9.*

[d] *2 Reg. 5. 17.*

rerum initiis uſque in tempora Moſaica ubicunque locorum, & dein extra Territorium ſeu ditionem Iſraeliticam Noachidis, florentibus Ebræorum rebus, in uſu fuit, Genera, Tempora, Loca. Secundum, Cultûs illius, qui Ebræis poſt Legem datam in uſu, Genera, item Tempora & Loca. Tertium denique, qualiſnam Cultus ex Jure Ebræis Gentibuſque aliis Imperativo aut Interveniente, ſive Proſelytis Domicilii ſeu Noachidis in Ebræorum ditione agentibus, ſive exteris aliis, qui tametſi ibi non agerent, ſacris nihilominus citra Judaiſmum Hieroſolymitanis miſceri ſubinde cupiebant, Interdictus ſit; Qualis item Permiſſus; & quare Cultus aliquis ſic, ſive Permiſſus, ſive Interdictus. Nam ex his, ut oportet, diligentiùs perpenſis, etiam & Obligationem, quâ ad Cultum divinum obſtringi Noachidas, utcunque in foro ab ipſis ob violationem non puniendos, ſed Numinis vindictæ relinquendos, innuerent, abſque difficultate eliciemus.

Cap. II.

Proponuntur aliquot, quæ Capitis ſuperioris Diſquiſitioni inſerviant. Cultûs ſimplicioris Numinis Veri *à rerum initiis uſque in Moſaica tempora, ac dein ejus qui* aliis præter Ebræos, *dum ſtetit eorum reſpublica*, Gentibus in uſu, *Conſideratio brevis.*

Quod ad Cultûs divini, quo uſi ſunt Noachidæ eorumque deceſſores vetuſtiſſimi, Genera heic attinet; ſcimus paulò poſt ipſa rerum initia Cultum divinum per Oblationes exhibitum, ut in ſacrificiis Abelis & Caini. Adæ item ſimilis tribui ſolet, idque ex eo, quod tunicas haberet[c] ipſe & Eva pelliceas. Oblationum autem Abelis & Caini, hujus frugum illius pecorum, ratio traditur in vetuſtis Orientalium aliquot Chriſtianorum monumentis. Utroſque nimirum ex Adæ patris monit[o] ſacrificâſſe, cum contenderent de Sororum conjugiis, atq; eam depe[pe]riret Cainus, quam ei conjungi nefas pronuntiârat pater. Nam cu[m] Abele gemellam natam Awinam, cum Caino Azronam aiunt. Ha[nc] autem ſibi in uxorem jungere voluiſſe Cainum, refragante Adâ, [q]. Awinam ei uti & Azronam Abeli, (ne alteruter ſuam haberet g[e]mellam

[c] *Geneſ.* 3, 2.

mellam,) deſtinante, & demum ab hunc modum utrumq; monente,

خذا من ثمار الارض ومن اولاد الغنم واطلعا الي راس هذا
الجبل المقدس * وقربا قربانكما * وحينئذ تاخذا
نسائكما * فجاب قاين من ثمار ارضه تقرابين الله طيبه نقيه *
فجاب هابيل من ابكار غنمه تقرابين الله طيبه نقيه *
فبينما هما طالعان الي راس الجبل لذ دخل الشيطان في
قاين ان يقتل اخاه هابيل من اجل ازرون اخته * ومن اجل
هذا لم يقبل الله قربان قاين * ولما قدما قرابينهما قبل الله
قربان هابيل ولم يقبل قربان قاين

Sumite vobis ex fructu telluris, & ex fœtu gregis, & aſcendite in montis hujus ſancti cacumen, & offerte oblationes veſtras, atque tum accipietis uxores veſtras. Attulit autem Cainus è frugibus terræ ſuæ oblationem Dei opimam mundamque. Abel ex primogenitis gregis oblationem opimam mundamque. Cum autem ſimul aſcendebant in montem, Diabolus ſuggeſſit Caino, ut interficeret fratrem ſuum Abelem, ob Azronam ſororem ſuam; unde fiebat, ut non acciperet Deus oblationem Caini. Et cum offerebant oblationes ſuas, accepit Deus oblationem Abelis; Caini verò reſpuit. Ita ſcilicet Saidus Batricides Patriarcha ante annos ſeptingentos aut circiter Alexandrinus. Et apud Ebræos[f] ſanè de gemellis illis ac Caini in fratrem ob gemellæ ſuæ amorem malevolentia, parilis ferè habetur narratio. Noachum autem, altari extructo[g], obtuliſſe holocauſta legimus, nec Abrahamum[h] ſemel & Jacobum[i] aras erexiſſe. Preces[k] item, Benedictiones, Adorationes, Sacrificia, Vota in Intervallo illo habentur, quod Legem Moſaicam antevertens ad Noachidas generiſque humani univerſitatem pariter attinuit. Primogenitorum tunc temporis ſacerdotia, de quibus alibi egimus[l], prætermitto. Et Jumenta pariter omnia, Feræ, Volucria ſine ſexûs diſcrimine, aut vitii corporis ratione, altari ſatis ido-

[f] *Apud R. Eliezer in* Pirke *cap.* 21.

[g] *Geneſ.* 81. 20

[h] *Ib.* 12. 7. & 13. 18.

[i] *Ibid.* 22. 5. 13 & 28 18. & 33. 20. & 35. 1

[k] *Geneſ* 14 20 & 20. 17. & 28. 20. & *Vide* 6 *ult. Iob* 42. 8.

[l] *De Succeſſione in Pontific. lib.* 1. *c.* 1.

nea tunc habita; excepto, quod Noachidis [m] immundum erat. Nam de immunditie animalium etiam Noacho, nemo neſcit, monitum à Numine datum. Gemara Babylonia ubi de Primogenitorum ſacerdotio & tempore, quod tabernaculi ſtructuram præcedit, loquitur, ſtatim ſubjungit [n] והכל כשרין להקריב בהמה חיה ועוף זכרים ונקבות תמימין ובעלי מומין טהורין אבל לא טמאין והכל קרבו עולות *Et univerſa animalia ritè offerebantur, ſive Iumentum*, ſeu *pecus, ſive Fera, ſive Avis, idque tàm fœminea quàm maſcula, tàm vitioſi quàm integri corporis, modò ex mundis eſſent, non item immunda. Et victimæ ſic oblatæ fuère cunctæ Holocauſta.* Nam & ſic interpretatur gloſſa שלא היו מקריבין אלא עולות *quod non offerebant alia* (ſaltem eorum quæ immolabantur) *præter Holocauſta.* Ad idem intervallum attinet illud Domini ad Eliphazum, & amicos ejus duos; *Iratus* [o] *eſt furor meus contra te, & contra duos amicos tuos; quia non eſtis locuti de me rectum, ſicut ſervus meus Iob. Nunc igitur tollite vobis ſeptem boves, & ſeptem arietes, & ite ad ſervum meum Iob, & offerte Holocauſtum pro vobis, & Iob ſervus meus orabit pro vobis.* Atque ex jam memoratis etiam ſatis liquet, tàm Ilaſtica ſeu Propitiatoria atq; Expiatoria, quàm Euchariſtica fuiſſe ſacrificia Noachidarum deceſſorumque. Controvertitur autem Panis & Vinum [p] à Melchiſedeco prolatum. Et Theologi, qui utrinque diſputant, obvii ſunt. De ſacrificio ea non ſumunt Ebræi. Sed de ipſo, quantùm ad hanc rem, in Chriſtianis Orientalium monimentis vulgo non proſtantibus habetur traditio, quam adjicere non pigebit. Cruentis nempè eum ſacrificiis omninò abſtinuiſſe, etiam & abſtinere debuiſſe, & Panem ac Vinum duntaxat Deo obtuliſſe. Tantundem enim de eo aſſeritur apud Saidum Batricidem Patriarchum illum Alexandrinum jam antè laudatum, idque tum ex vaticinio, quod de eo effatus eſt (ſic è veterum ſcriptis Batricides ille) Noacho filio Lamechus, tum ex conſonis, quæ à Noacho accepit Melchiſedecus ea de re mandatis. Scilicet Adæ corpus, aromatis, ut ipſe moribundus præceperat, conditum, è Sethianorum monte ubi في مغارة الكنوز *in ſpelunca Theſauri* repoſitum eſt, in وسط الارض

[m] Vide Gen. 8.20.

[n] Ad tit. Zebachim, cap. 14. fol. 115. b ſic Abulenſis in 1. Paralip. cap. 16. quæſt. 28.

[o] Iob 42. 8.

[p] Geneſ. 14. 18.

الارض *Medium* ſeu *Vmbilicum Telluris* poſtmodum transferendum, idque ex ipſius etiam juſſu. Atq; eam rem ut procuraret, in mandatis dediſſe Noacho Lamechum paulò ante obitum. Adæ igitur corpus, uti & aliorum Patriarcharum ita ſepultorum, in arcam ſecum tuliſſe Noachum, idque ad exitum vitæ fermè retinuiſſe. Moribundum autem Semo imperaſſe, ut corpus Adæ clàm inde educeret.

وخذ معك خبزا وخمرا المعونة الطريق * وخذ معك
ملسيساداق ابن فالق * واذهبا حتى تجعلاه حيث يريكما
ملاك الله * ولوصي ملسيسادوق وقول له يجلس في
ذلك الموضع ولا يتخذ له امرات * ويكون ناسكا ساير ايام
حياته * لان الله اختاره ان يخدم قدامه * ولا يبني له بيت
ولا يهرق هنالك دم * لا سبع ولا طير * ولا شي من الحيوان *
ولا يقرب هنالك قربان * الا خبزا وخمرا * يكون يقرب الي
الله *Et accipias tecum Panem & Vinum in Viaticum. Accipias item tecum Melchiſedecum filium Phalegi*, (ita vocatur apud Batricidem, *& progrediamini uſque in locum, ubi recondendum eſt corpus illud, quem vobis indicabit Angelus Dei. Impera autem Melchiſedeco ei dicens, quod in loco illo ſedes ſibi ponat, nec uxorem ducat, ſed ut religioſus reliquos vitæ ſuæ dies tranſigat, quoniam Deus eum elegit, ut miniſtret coram eo. Nec ædificet ſibi Templum, nec Sanguinem effundat, ſive Pecoris, ſive Volucris, ſive aliûs cujuſpiam animalis, nec offerat illic Oblationes alias præter Panem & Vinum, quæ Deo offerenda ſunt.* Quæ ferme (præter alia ad hanc rem non ſpectantia) priùs ibi Noacho dixerat de eodem Lamechus, ſubjungens لان من هنالك يكون خلاص ادم *quoniam inde erit ſalus* ſeu *Salvator Adæ.* Locus ſcilicet, Telluris Medium, ſeu Umbilicus in Traditione hac eſt Golgotha, ubi crucifixus Jeſus Chriſtus. Quo nomine non ſemel apud Judæos Hieroſolyma dicuntur.

cuntur. Atque illic à Semo & Melchiſedeco repoſitum juxta mandata illa Adæ Corpus ibi poſtea narratur. Sed de Cultu Divino Temporum vetuſtiſſimorum ſeu quæ Moſem præcedunt, conſulas Jacobum Bolducium in libris [q] de Eccleſia ante Legem, Joannem Cloppenburgium in Sacrificiorum Patriarchalium Schola, Paulum Burgenſem in Scrutinio [r] Scripturarum, præter Alexandrum Alenſem [ſ], Scriptores ad Geneſim obvios, & qui de Sacrificio Miſſæ ſcriptitant nonnullos. Accedant heic varii in Libaminibus, Frugibus, Hoſtiis, Aromatibus, aliis Numini Vero offerendis ritus, quos uſurpabunt Philoſophi aliquot Gentilium ſeu viri cordatiores, Deorum multitudinem non omninò re, utcunque nomine (quod pluraliter paſſim Ebraicè uſurpari etiam in Sacris literis, dum unicus Deus O. M. innuitur, nemo neſcit) admittentes. Seculis illis nempè ac Regionibus, quibus Cultûs formulæ nondum [t] à Numine expreſſiùs præſcriptæ. Apud Græcos veteres ac Latinos (præter ſingulares aliquot Luſtrationum ac Februationum, ſine Oblatione, ritus, Supplicationes, Initia, id genus alia ad Cultum ſpectantia) *Bina Sacrificiorum genera* illa ſexcenties occurrunt, quæ ab exemplo vetuſtiſſimo Abelis & Caini in genus humanum manaſſe non immeritò ſanè exiſtimant viri docti [u]. Alterum Cruentorum, veluti Victimarum, ſeu Hoſtiarum; quale Abelis fuit; alterum Incruentorum, veluti Frugum; quale Caini, id genus alia. Et utrumque in Panis & Caſei oblatione ritè conjungi exhiberique volebant Hæretici quidam priſci, Artotyritæ inde [x] dicti. Sed de Sacrificiis Gentilium fuſiùs Lucianus in Prometheo, Porphyrius in libris de Abſtinentia animalium, alii tum veteres tum recentiores qui de eis Volumina conſcripſêre integra. Et Gentium Sacrificia ejuſmodi tàm Ilaſtica atque Expiatoria ſeu Purgatoria quàm Euchariſtica, paſſim liquet tum apud autores omnium manibus tritos, tum ex dedicationum altarium formulis; quarum exempla ampliora tametſi habeamus ſatis pauca, ex eis nihilominùs, quæ extant, mentem Dedicantium, adeoque Sacrificantium elicere non ita eſt difficile. Digna eſt, quæ ad hanc rem obſervetur, Ara illa Jovi O. M. ſub Annum Chriſti CXXXVII Salonæ in Dalmatia dedicata [y], Cn. Domitio Valente

[q] *Lib. 1. cap. 1. cap. 2. lib. 2. cap. 5. &c.*

[r] *Part. 2. diſt. 3. cap. 11.*

[ſ] *Sũma part. 4. membr. 1. 2. 3. 4. & 5.*

[t] *Videſis S. Thom. 2. ſecunda quaſt. 93.*

[u] *Fortunius Licetus, in Encyclopædia ad aram Nonarii Terrigenæ, cap. 9. pag. 96. & 97.*

[x] *Guido de Perpiniano hæreſ. 28.*

[y] *Apud Ian. Gruter. pag. 23. num. 12. & Roſinum Antiq. Rom. lib. 2 cap. 2. Barnab. Briſſonium, Formularũ lib. 1.*

Valente Duumviro, præeunte C. Julio Severo Pontifice. Verba, quæ huc ſpectant, ſunt; *Hanc Tibi aram Iupiter Opt. Max. Dico Dedicoque, uti ſis volens Propitius mihi Collegiſque meis Decurionibus, Colonis, Incolis Coloniæ Martiæ Iuliæ Salonæ, Conjugibus, liberiſque noſtris.* Ipſa, ni fallor, ara jam Patavii viſitur. Sæpius item *ex voto* & *pro ſalute* nunc dedicantis & ſuorum, nunc Principis atque aliorum dedicationes ejuſmodi factæ. Et in univerſum hâc de re Paulus Burgenſis Epiſcopus, exjudæus[a]; *In qualibet ætate, & apud quaſlibet hominum nationes ſemper fuit aliqua Sacrificiorum oblatio. Quod autem eſt apud omnes, naturale eſt. Hujus autem rei ratio eſt. Nam ſicut in rebus naturalibus, inferiora naturaliter ſuis ſuperioribus ſubduntur; ita etiam naturalis ratio dictat, ut ſecundum naturalem inclinationem homines ei, quod eſt ſupra omnes, ſubjectionem & honorem exhibeant ſecundum modum homini convenientem. Qui quidem modus eſt, ut ſenſibilibus ſignis utatur ad exprimendum interiorem conceptum, ſicut ex ſenſibilibus cognitionem accipit inviſibilium. Vnde ex naturali ratione procedit, quòd homo ſenſibilibus rebus utatur, offerens eas Deo in ſignum ſubjectionis & honoris ad ſimilitudinem eorum, qui Dominis ſuis aliquid offerunt in recognitionem Dominii.* Sic ille uti & S. Thomas[a]. Alii tantundem non rarò. Fuêre etiam in Sacrificiis Gentium aliquot, Hoſtiæ Humanæ, quod pueri ſciunt; Eæque, ut nonnulli voluêre, ex Ebræorum aliquo ritu per imitationem deſumptæ. Sed ea de re plura, libro quarto, ubi Caput de Homicidio tractatur. Atque ut Noachidis ſeu Gentilibus Cultûs Genera ſic variabant, ita etiam Tempora & Loca. Nam ſimiliter, pro diverſitate morum, alia atque alia ab ipſis pro arbitrio Feſta inſtituta obſervataque; alia item atque alia Fana, Delubra, Altaria Cultui ſacrata. Et ſpontaneæ Oblationes rituſque alii Sacri quoquo Tempore ac Loco ferè pro re natâ adhibiti.

[a] *Scrutinio Scripturarũ part. 2. diſt. 3. cap. 11.*

[a] *Secunda quæſt. 85. art. 1.*

CAP. III.

Cultus Divini, *qui Ebræis ex Lege Sacra in uſu*, Generum, Temporum, Locorum *Synopſis. Horum quænam, ſive* Permiſſa, *ſive* Interdicta Proſelytis Domicilii *ſeu* Gentilibus in ditione Iſraelitica, *ſummatim indicatur.*

N n Quod

QUod ad Secundam heic Diſtributionis partem attinet, ſeu ad Cultum Ebræis ipſis in uſu; Genera quidem ejuſdem, nemo neſcit, fuiſſe perquàm multiplicia. Ea partim in Precibus, Adorationibus, Benedictionibus, Gratiarum actionibus viſuntur; partim in Victimis, Sacrificiis, Oblationibus Præſtationibuſque in Corpore Moſaico memoratis, præter Solennem ceſſationem à laboribus, & obedientiam inſuper, quâ & Præceptorum Corpus reliquum erat obſervandum. Preces autem, Adorationes, Benedictiones, Gratiarum actiones conſiderantur heic, aut quà ſimplex in eis Cultus habitus, aut quà ritus ſingulares inſuper Ebraici ipſis, ſive ex Lege ſcriptâ, ſive ex moribus ſuperindictis conjuncti ſunt. Similiter Sacrificiorum, Oblationum, ac Præſtationum, atque actuum Sacrorum multiplicium, qui ipſis in uſu, ratio ineunda eſt duplex; aut quà ex humani generis uſu ſolenniores erant, ſpontaneæ ac ſimpliciores, aut quà adjecta habuere Juſſa, Ceremonias, rituſque Ebræis peculiares. In Priori genere cenſebant ipſi Holocauſta planè Spontanea, tum quæ Sacris uſibus reliqua, ſive ex Voto, ſive ex Donatione ultrò ac ſimpliciter addicta ſunt. Poſterioris generis exempla habentur in Libaminibus, Pacificis, Expiatoriis, quorum & ritus varii Ebræis præſcripti ſunt, & finis, præter Simplicem Cultum, diverſimodè etiam peculiaris; quemadmodum inſuper in annuis dimidiorum ſiclorum penſitationibus, decimationibus, agni Paſchalis comeſtionibus, Primogenitorum Conſecrationibus, & quæ ſunt ejuſdem commatis ceteris. Quod ad Tempora autem ſpectat hujuſmodi Cultûs; Dies Feſti, præter Jejunia, fuère ipſis non pauci, veluti Sabbatum ſeu Septimus quique in periodo dierum à rerum conditu putatorum dies, dies Paſchales, Neomeniæ, Scenopegia, alii nemini ignoti. Sacrificia item matutina & veſpertina. Preces pariter quotidiè cum Gratiarum actionibus effundendæ. Etiam & Horæ Precum, uti apud Chriſtianos Canonicæ, ipſis peculiares. Preces enim, Benedictiones, Gratiarum actiones ac Celebrationes Numinis etiam in Legibus ſa-
[b] *Exod.* 23. 25. cris juſſas aiunt, veluti ex illa [b] ועבדתם את יהוה אלהיכם *& ſer-*
[c] *Deut.* 11. 13. *vietis Dominum Deum veſtrum*, ſeu *Coletis* &c. & ex illo [c], *ut dili-*
gatis

gatis Dominũ veſtrum, & ſerviatis ei toto corde veſtro, & tota anima veſtrâ, ſeu colatis eum toto &c. Et in Sapientum ſcitis [d] habetur איזו היא עבודה שבלב זו תפלה *Cultum cordis eſſe precationem.* Id verò, quod hoc nomine præſtandum volunt, ſic deſcribunt, שיהא אדם מתחנן ומתפלל בכל יום ומגיד שבחו של הקב״ה ואחר כך שואל צרכיו שהוא צריך להם בבקשה ובתחנה ואחר כך נותן שבח והודיה לה׳ על הטובה שהשפיע לו כל אחד לפי כחו *ut homo quotidiè ſupplicationibus & deprecationibus utatur, & laudes Dei Benedicti exprimat, & dein ea, quæ ſibi ſint neceſſaria, petitionibus & deprecationibus poſtulet; quo peracto, etiam profiteatur cum Numinis laudibus Bona ab eo ubertim accepta, quantum fieri poteſt, etiam ſingula.* Quoniam autem Tempora Precibus & Gratiarum actionibus hujuſmodi in Lege facta neutiquam præſtituuntur, ideò ex Majorum [e] ſancitis inolevit, ut Tempora Precum jugis Sacrificii Tempora imitarentur, adeoque Matutinum contineretur intra quatuor horas inæquales à Solis ortu, & Veſpertinum horâ dimidiâ poſt nonam inciperet. Prætermittimus diſcrimen ex adjectitiis Feſtorum ſacrificiis ortum, quod explicant Talmudici aliique [f]. Victimarum autem & Libationum Locus Tabernaculum & Templum Ebræis erat. Et ſunt in Pentateucho peculiares de Loco leges [g], Precibus & Benedictionibus nullibi non uſi ſunt, niſi loci immundities obſtaret. Jam verò tametſi nihil magis inculcant, quàm Legis Moſaicæ corpus integrum eſſe מורשה קהלת יעקב *hæreditatem ac peculium Eccleſiæ Iacob*, [h] adeoque ſibi proprium faciunt, nec Gentibus aliis pariter à Numine datum; nihilominùs Gentes alias ipſis non ſubditas nec in Judaiſmum receptas, ex eodem, velut ex optimo archetypo, ſibi leges ſeu Legum exempla non pauca ſumſiſſe, rituſque Moſaicos ſæpiùs, ut reverà ſe res habuit, tàm in Sacris, quàm Profanis imitatas eſſe gloriantur. Neque enim ita ſibi Proſelytiſque ſuis proprium id corpus fecêre, quin ſemper fas fuiſſe opinarentur, exteris qualibuſcunque (modo Proſelytos Domicilii excipias, de quibus ſtatim) ex eodem Juris capita, pro arbitrio, ſibi ſeligere. Non aliter atque Anglis, aut Gallis fas eſt, (quod nemo non videt,) ex Italorum aut Hiſpanorum, his viciſſim ex illorum legibus & moribus ea pro re nata & libitu

[d] *Gemar. Hieroſolym. ad tit.* Beracoth *cap.* 4 *fol.* 7. *col.* 1. Sepher Siphri *col.* 140. *Maimonid. Halach.* Thephilla Webareeth Cohenim *cap.* 1.

[e] *Miſn. tit.* Beracoth. *ca.* 4. *Maimon. Halach.* Thephila Webareeth Cohenim *cap.* 3. *Moſes Mi-Zotz. Præc. affirm.* 19.

[f] *Samuel. Petitus Variar. Lect. lib.* 1. *cap.* 15.

[g] *Deut.* 12. 5. & 16. 2. & 5.

[h] *Deut.* 33. 4.

Nn 2 deſume-

deſumere, ſibique ſuâ ſeorſim poteſtate ac imperio ſancire, quæ rerum ſuarum adminiſtrationi fuerint accommodatiora. Cum interèa alteros alterorum, quà alterorum, legibus neutiquam teneri, uti nec Gentes alias Judaicæ legis Corpore, quà Judaicæ, obligatas eſſe ſit manifeſtum. Huc ſpectat illud, quod per hyperbolen fortè, ſed quæ hac in re mentem eorum ſatis aperit, traditur de Lege Moſaica cippis ſeu columnis [i] inſcripta, idque linguis Septuaginta, (quo numero Gentium univerſarum linguas ſolent denotare,) atque inde à Gentibus, velut divinum ſibi in rebus ordinandis exemplar, deſcripta. Sic enim de lege ſic inſcripta aiunt Talmudici [k]; בכל יום ויום אומות העולם משלחין נוטריהן ומשיאן את התורה שהיתה כתובה בשבעים לשון *Indies Gentes mundi miſcruntnotarios* ſeu *Scribas ſuos, qui ſibi adferrent legem ſcriptam in linguis Septuaginta.* Et נתן הקבה בינה בלב כל אומה ואומה והשיאו את התורה שהיתה כתובה בשבעים לשון *Dedit etiam Deus O. M. intelligentiam cordi ſingulæ gentis, ut procuraret ſibi legem illam* (ejuſdem Exemplar) *linguis Septuaginta conſcriptam.* Conſonum & illud eſt, quod habent [l] de ipſa legis datione, per hyperbolen etiam dictum; קולו הולך מסוף העולם ועד סופו *dantis vox exivit ab altera extremitate Mundi ad alteram.* Neque hiſce obſtat omninò quod habetur in Calendario Judaico de Jejunio ob Pentateuchum Græcè ab Interpretibus Septuaginta ſub Ptolemæo Philadelpho verſum quotannis obſervando. Scilicet ad octavum diem menſis Tebeth, (qui Decembri noſtro fermè reſpondet,) *Iejunium. Scripta eſt lex Græcè diebus Ptolemæi Regis. Tenebræ triduo per totum orbem.* Nam ad diem VIII Tebeth ſpectat illud Jejunium, ut ritè collocatur à Joſepho Scaligero [m], Franciſco Ribera [n], aliis; non ad diem ſecundum, ubi perperàm Gilbertus Genebrardus [o], & ejuſdem ſequax Paulus Guldinus [p] poſuêre. Dum autem ſe graviter cruciant Magiſtri aliquot ad cauſam Jejunii hoc nomine ſic memorati eliciendam, atque aliam aliamque ejuſdem & Tenebrarum, pro timore ſummo, mentionis afferunt, nullam omninò in eo ponunt, quod aut nefas eſſet, aut lugendum, Legem ſibi peculiarem cum Gentibus aliis, per ejuſmodi verſionem, communicari. Quâ de re videſis, quæ animadvertunt Samuel Peti-

[i] *Vide Deuteron.* 27. 8. *& Ioſua* 8. 32. *& Magiſtros ibi.*

[k] *Miſna, & Gemara Hieroſolymitana ad tit.* Sota *cap.* 7 *fol.* 21. *col.* 4 *halach.* 5. *& Videſis* Seder Olam Rabba *cap.* 11. *& Levi Ben Gerſom & D. Kimchi um ad Ioſue* 8.

[l] *Gemar. Babylon. ad tit.* Zebacim *ca.* 14. *fol.* 116. *a unde intelligendus Salomon Iarchius ad Pſal.* 29. 7. *& Vide Gemar. Babylon. ad tit.* Aboda Zara *cap.* 1. *fol.* 1. *& Ioſeph. Albo in* Sepher Ikarim *part.* 1. *cap.* 20.

[m] *Calend. Iudaic. in Canon. Iſagogic. lib.* 1. *pag.* 42.

[n] *De Templo Lib.* 5. *cap.* 21.

[o] *In Calend. Iudaico.*

[p] *Refutatione Elenchi Calendarii Gregoriani Lib.* 5. *cap.* 12

Petitus [q], & Joannes Morinus [r]. Quin apud Philonem [ſ] expreſſim legimus, Feſtum quotannis in Pharo inſula ubi πρῶτον τὸ τῆς Ερμηνείας ἐξέλαμψε *primò verſio illa effulſit*, non ſolùm à Græcis, ſed & Judæis ipſis ideò celebratum. Legis igitur ſuæ ſeu Moſaicæ capita Judæi Gentibus aliis, quæ ſibi ſubditæ non ſunt, nunquam ita inviderunt, ut ejuſdem, velut exemplaris optimi, uſum eis pro libitu, atq; ut res eorum poſtularent, non uſquequaque licitum eſſe juxta jam dicta arbitrarentur. Quod ita de gentibus locisque extra ditionem Iſraeliticam dictum, aliter ſe multò habuit in Proſelytis domicilii ac Gentilibus ſive in ipſorum ditionem redactis, ſive ſacris (quod idem fermè heic eſt) Hieroſolymitanis citra Judaiſmum miſceri cupientibus, etiam dum abſentes erant. Fuêre ſanè ſingularia quædam, ex ipſius Numinis imperio ſeu Gentium heic Jure Imperativo, circa ſacra, tam Proſelytis Domicilii, quàm Ebræis expreſſim interdicta, utputa vitioſorum [t] animalium aliarumque ſpecierum quàm quæ præſtituuntur oblatio. Ceterorum autem, quæ in corpore Moſaico ad Cultum attinent, pleraque, ex Jure Gentibus aliis ac Ebræis Interveniente, atque juxta receptam à Majoribus Legis ſacræ interpretationem, Proſelytis Domicilii etiam vetita ſunt, utcunque Ebræis imperata; alia viciſſim illis pariter atque his permiſſa. Quòd Tertiò, juxta diſtributionem ſuperiorem eſt conſiderandum. Monuimus ſuprà, Cultûs apud Ebræos generum ſeu actuum ſacrorum rationem haberi duplicem; aut quà ſimplices fuêre citra Moſaicorum aut peculiarium Ebræis rituum commiſtionem, aut quà ſic commiſti. Actus ſacri ſeu Cultûs genera ſic commiſta Proſelytis domicilii (modò paucula illa, quę ex Imperativo Jure ab ipſis, in hoſtiis ſeligendis, erant obſervanda, ſemper excipias) non omninò permiſſa ſunt. Nec Gentilibus aliis, ſacris Hieroſolymitanis, dum abſentes erant, miſceri cupientibus. Veluti Sacrificia Pacifica & Expiatoria, & quæ ſunt cetera (præter Holocauſta ſpontanea) in Pentateucho memorata, Primitiarum, Decimarum, dimidiorum ſiclorum, annuæ penſitationes, & quæ ſunt id genus plurima. Quæ autem ſic neutiquam tibus Ebraicis commiſta ſunt, ſed ſolemniori humani generis, etiam à rerum initiis, uſu ac ſimpliciori animi affectu niti exiſtimabantur,

[q] *Var. Lect. lib. 2. cap. 1.*
[r] *Exercit. Biblic. 8. lib. 1. cap. 3.*
[ſ] *De Vita Moſis Lib. 2.*
[t] *Levit. 22. 18.*

ea Proſelytis domicilii & Gentilibus, quales diximus, planè ſunt permiſſa. Veluti Preces, Adorationes, Benedictiones, Holocauſta Ultronea ac ſimplicia, atque Oblationes Spontaneæ, & Vota ſimplicia. Tempora item hiſce præſtandis promiſcuè permiſſa, ita tamen ut nec Feſtum aliquod Ebraicum Proſelytis domicilii celebrare fas eſſet, nec ſibi Feſtum aliquod ſtatuere, aut alibi ſtatutum in ditione Iſraeliticâ obſervare. Cultûs autem Locorum ratio ſic habenda erat, ut nec eorum, quæ libro in ſuperiori de Lucis non plantandis, & Statuis ſeu Altaribus non erigendis (intra ditionem Iſraeliticam) ex Jure Interveniente adducta, à Proſelyto domicilii quid violaretur. Tametſi vix ſit quod dubitemus, quin, quoties Excelſa Iſraelitis autoritate publicâ in uſu, (quâ de re ex Hiſtoriâ ſacrâ ſatis conſtat,) etiam & Proſelytis domicilii fas eſſet in eis Holocauſta offerre. Etiam ad Templum (quâ locutionis formulâ uti heic malo; tametſi etiam in Templo dici poſſet pro varia Templi notione, ut infrà patebit) locum habuêre ejuſmodi Proſelyti, ceterique Gentiles Proſelytorum inſtar, qui cultûs gratiâ illuc ſubinde ſe contulerant. Sed hæc luculentiùs intelligentur è Teſtimoniis, quæ proximè afferimus, ſingula inde accuratiùs explicaturi.

Cap. IV.

Teſtimoniis fuſiùs confirmatur, quod jam antè aſſeritur de Simpliciori illo Cultus Divini *Genere, ſeu quod in* Precibus, Adorationibus, Gratiarum actionibus, Holocauſtis, *aliiſque* Oblationibus planè Spontaneis, *ac* Votis, *citra juris ac rituum Ebraicorum commiſtionem, conſiſtit*, Proſelytis Domicilii *aliiſque Gentilibus in ditione Iſraelitica* Permiſſo; Cultu *verò* Ebraico, *qui in Victimis* Expiatoriis *ac* Pacificis, (*quatenus ab* Holocauſtis Spontaneis *diſtinguuntur*) *aliis id genus Sacrificiis*, Primitiarum, Decimarum, *& quæ ſunt ſimilium præſtationibus habetur, eis* Interdicto.

DE Precibus & Adorationibus Proſelytis domicilii ſeu Gentilibus in Templo Hieroſolymitano, (quomodò id capiendum, oſtenditur Capite ſeptimo,) Permiſſis, ſatis quidem docemur ex ipſa Salomonis Regis ad

Deum

Deum de Templo ſuo Oratione, *Inſuper*, inquit [u], *& Alienigena, qui non eſt de populo tuo Iſrael, cum venerit de Terrâ longinquâ propter Nomen tuum, (audietur enim Nomen tuum magnum, & Manus tua fortis, & Brachium tuum extentum ubique,) cum venerit ergo & oraverit in hoc loco, Tu exaudies in Cœlo, in Firmamento Habitaculi tui, & facies omnia, pro quibus invocaverit te Alienigena: Vt diſcant univerſi populi terrarum Nomen tuum timere ſicut populus tuus Iſrael, & probent, quia Nomen tuum invocatum eſt ſuper domum hanc, quam ædificavi.* Aiunt item [x], תני גוי שמברך את השם עונים אחריהם אמן *Traditio eſt, ſi Gentilis Dominum Benedixerit, reſpondendum eſſe à Iudæo, Amen.* Atque huc inprimis ſpectare videtur locus ille D. Joannis, vbi τινὰς Ἕλληνας *quoſdam Græcos* ſeu *Gentiles* Hieroſolymam adveniſſe, ut in Feſto Paſchatis adorarent, memoratur. Scilicet adorarent ſolùm, & panegyris Sacræ inſpectores eſſent, non ut Feſtum ſimùl celebrarent, quod illis minimè ibi permiſſum ex Jure Interveniente, ut mox docebitur. Verba Evangeliſtæ ſunt; *Erant autem* [y] τινὲς Ἕλληνες ἐκ τῶν ἀναβαινόντων ἵνα προσκυνήσωσιν ἐν τῇ ἑορτῇ *quidam Græci* ſeu *Gentiles* (ut legitur in vulgatâ, cui conſonus eſt Syrus, qui habet אף מן עממא *etiam ex Gentibus) Ex his qui aſcenderant, ut adorarent in Die Feſto.* Et de Gentilibus, qui in eo erant, ut Proſelyti Juſtitiæ fierent, intelligit S. Chryſoſtomus. Sed non deſunt [z], qui de Judæis Græcienſibus ſeu Helleniſtis, non de Gentilibus τὸ Ἕλληνες ibi capiunt. Quod ſi admittendum, ad Gentilium quidem Hieroſolymis adorationem, quam tractamus, Locus ille non attinebit. Æthiops item Eunuchus [a] *venerat adorare in Hieroſolymis.* Quod ad Holocauſta, Spontaneas Oblationes & Vota Hieroſolymis Gentilibus permiſſa, cætera verò Cultûs in Sacrificiis Sacriſque præſtationibus genera ipſis ibi interdicta attinet; recolendum eſt, quod ex Gemarâ Babylonia [b] capite ſupra ſecundo occurrit, Gentilium ſeu Noachidarū victimas omnes legitimas, Ebræis fuiſſe Holocauſta. Et, ex Talmudicâ doctrinâ veteri, Maimonides [c], הגוים אין מקבלין מהן אלא עולות בלבד שנ׳ ומיד בן נכר לא תקריב את לחם אלהיכם אפילו עולות דעוף מקבלין מן הגוי אף על פי שהוא עובד ע״ז אבל אין מקבלין מהן שלמים ולא מנחות

[u] 1 Reg. 8. 41. Ioſeph. lib. 8 cap. 2.

[x] Bereſith Rabba Paraſh. 66. fol. 74. col. 4.

[y] Cap. 12. 20.

[z] Io. Calvinus ibidem & Io. Druſius Prætert. li. 4. Sed & vide ibi I. Maldonatū.

[a] Act. Apoſt. 8. 27.

[b] Ad tit. Zebachim, cap. 14. fol. 115. b.

[c] Hal. Maiaſhe hakorbanoth, cap. 3. Moſes Mikotzi Præcept. 182. fol. 215. col. 4.

מנחות ולא חטאות ואשמות וכן עולות שאינן באות בנדר ונדבה אין מקבלין אותן מן הגוים כגון עולות יולדת וכיוצא בה מעולות שאינן באות משום נדר ולא משום נדבה *A Gentilibus recipienda non erant alia* (de Victimarum & quæ earum immolationes comitabantur Oblationibus tantùm loquitur) *præter Holocauſta, ſecundum* [d] *Levit. 22.25.* *illud Legis ſacræ, de manu*[d] *Alienigenæ non offeretis panem Deo ve-* [e] *Cap. 7.* *ſtro* (quâ de re plura mox[e].) *Etiam Holocauſta ex Avibus recipiebant à Gentili, idque tametſi nondum Cultui Extraneo ſeu Idololatriæ renuntiaſſet. Ceterùm recipienda à Gentilibus non erant aut Sacri-* [f] *Levit. 3.1.* *ficia Pacifica*[f]*, aut Sacra frumentacea*[g] *in lege præſtituta, aut Sa-* [g] *Ibid. 2.1.* *crificia pro Peccatis*[h] *ex ignorantia, aut ea quæ offerenda fuêre ob* [h] *Ibid. 4.27.* *tranſgreſſionem*[i] *voluntariam.* [i] *Ibid. 6.6.* *Quin nec in Holocauſtum ab Gentilibus recipiendum fuit aliquid, quod ab eis non Sponte aut ex Voto offerebatur; veluti ſi Gentilis adferret in Holocauſtum agnum puer-* [k] *Ibid. 12.6.* *perii nomine*[k]*, ſeu quid ejuſmodi aliud in Holocauſtum, quod neque ex Voto, neque ex Spontanea penderet Oblatione.* Alia ad hanc rem [l] *Vide Miſn. tit.* Zebachim, *cap. 4. & Gemar. Babylon. fol. 45. b & R. Obadiā Bartenorium ibidem §. 5. & ad tit.* Siklim *cap. 1. §. 5. & Gemar. Babylon. ad tit.* Erakin *cap. 1. fol. 5. b.* ſimilia habentur non rarò in Talmudicis[l]; quibus קדשי גוים dicuntur, ſeu *Sancta Gentilium*, quæ ab ipſis ſic oblata. Etiam ſi animal, verbi gratiâ, Pacifici Sacrificii nomine à Gentili expreſſim offerebatur, id accipiebant quidem Sacerdotes, nec tamen ut eo nomine aut Pacifici ritu offerri ſinebant; ſed quoniam exinde ſciebant Gentilis pietatem ac Cultum, eo modo offerebant, qui Gentilis apud ipſos immolationibus proprius erat. Id eſt, Holocauſtum fiebat & velut ſpontanea ſimpliciter Oblatio habebatur. Sed verò ſi in Pacificum Sacrificium quid ejuſmodi dederat, adjectâ conditione, ut inde expiarentur ſive Iſraelitæ Laici ſive Sacerdotes, juxta ipſius quidem mentem ex ritu Pacificorum offerebatur. Sed is non ipſius, ſed Iſraelitæ ſive Sacerdotis offerentis Cultus erat. Idem Maimonides, גוי שהביא שלמים מקריבין אותן עולות שהגוי לבו לשמים נדר שלמים ונתנם לישראל על מנת שיתכפר בהן לישראל אוכלין אותן הישראלים כשלמי ישראל וכן אם נתנן לכהן כהנים אוכלין *ſi Gentilis afferebat Sacrificia Pacifica, offerenda ea erant velut Holocauſta, quoniam Cor ejus erat verſus Deum, ſeu de Cultu ejus ſpontaneo inde conſtabat. Si voverat Pacifica eaque dederat Iſraelitæ ſub condi-tione.*

tione, ut expiaretur Iſrael, comedenda erant (quæ nempè igne ex ritu non conſumebantur) *ab Iſraelitis; ſi verò Sacerdoti dederat, à Sacerdotibus.* Dum verò ex illo, toties in Levitico [m], de ſolenni offerentis manûs in victimam impoſitione, iterato pronuntiant [n], כל קרבנות בהמה שיקריב יחיד בין חובה בין נדבה סומך עליהן כשהן חיין חוץ מן הבכור והמעשר ופסח *Quoties privatus quiſquam jumentum ſeu pecus offerebat* (nam avibus manum ſolenni imponi ritu nolunt) *ſive obligatione* ſeu *lege ſive ſponte, manum ab illo* (id eſt, ab jumenti ſeu pecoris domino) *imponendam ei fuiſſe, dum hactenus vivebat, exceptis Oblationibus Primogeniti, Decimæ & Paſchatis;* Dum, inquam, hæc aiunt, excipiunt intereà Fatuum, Minorem, Fœminam & Gentilem. Illos quidem, ut liquet, quoniam etiam in rebus ferè ceteris omnes velut minores habiti ſunt, adeoque actus eorum ab aliis, veluti à tutoribus, præſtandi. Gentilem autem excipiunt, ni fallor, (neque enim rationem hanc diſertè heic adjectam comperio,) ut undiquaque ſimplicior eſſet actus ejus ſacrificandi, nec ritibus Ebraicis omninò, quantum fieri potuit, commiſtus. Unde nec Holocauſtis Gentilium acceſſere נסכים *Libamina* aliàs ex lege [o] Ebræorum Holocauſtis præſtituta. Expreſſim aiunt עולות הגוים אין מביאין עמהם נסכים *cum Holocauſtis Gentilium neutiquam offerenda Libamina.* Atque quod habetur de Proſelytis in lege illa de libaminibus, *ſi peregrinetur apud vos Proſelytus, ſeu qui inter vos fuerit in generationibus veſtris, & facere voluerit Sacrificium ignitum in odorem Suavitatis Domino, ſicut vos facitis, ſic ille faciet*, ſeu ut vulgata, *Tam indigenæ quàm peregrini eodem ritu offerent Sacrificia*, id non de Proſelytis Domicilii, ſed de Proſelytis Juſtitiæ, aut qui Judaiſmo nomina dederant, intelligunt. Sed de ſimplici tàm Proſelyti domicilii, quàm Iſraelitæ Holocauſto, Voto, & Spontanea Oblatione legem aliam explicant. Scilicet; *quicunque* [p] *de domo Iſrael, & de Proſelytis in Iſrael obtulerit Sacrificium ſuum pro cunctis votis ſuis atque pro cunctis oblationibus ſuis ſpontaneis, quas adduxerit ad Dominum pro Holocauſto &c.* Ubi de ſacrificiis immaculatis leges ſequuntur. De lege autem illa aiunt [q], איש איש להביא את הגוים שהם נודרים בנדרים ובנדבות כישראל *dicitur in ea homo*

[m] *Cap.* 1. 4. 3. 2. & 8. &c.

[n] *Miſn.* & *Gemara Babylon. tit.* Menachoth *c.* 10. *fol.* 92. *b* *Maimonides h.lach.* Maig ſhehakorbanoth *cap.* 3. *Obadias Bartenorius ad tit.* Zebachim *cap.* 4. §. 5. *Gemara Babylon. ib. fol.* 45. *b.*

[o] *Numer.* 15. 4. & 14.

[p] *Levitic.* 22. 18.

[q] *Gemara Babylonia Tit.* Cholin. *cap.* 1. *fol.* 13. *b.* Sepher Siphra *col.* 194. *Salom. Iarch. ad Levit.* 22. 25. *Moſes Mikotzi Præcept. Negat.* 314.

homo, ſeu ut Judæi Hiſpanienſes *varon varon*, id eſt, *quicunque, ut etiam comprehenderentur Gentiles, qui tàm vovent, & ſponte offerunt quàm Iſraelitæ.* Tametſi nec deſint, qui[r] de Proſelytis Juſtitiæ locum illum capiant, haud interea expreſſim negantes Proſelytos domicilii ſimul contineri. Gentilium autem hujuſmodi Sacrificiorum Hieroſolymis præſtitorum exempla habemus in Vitellio, qui cum Herode Tetrarcha & amicis aſcendit Hieroſolymam θύσων τῷ Θεῷ ἑορτῆς πατρίου τοῖς Ἰουδαίοις ἐνεστηκυίας *Sacrificaturus Deo in feſtivitate, quæ tum inſtabat publica*, uti Joſephi[ſ] verſio habet Geleniana. Sed ut Ruffiniana; *Deo hoſtias immolaturus. Nam dies feſtus Iudæorum propinquus inſtabat.* Id eſt Paſchalis, uti ſatis manifeſtũ fit ex tempore mortis Tiberii, quæ in XVII. Kl. Aprilis tunc[t] incidens ſub idem tempus ſeu paucis poſt diebus Vitellio ibi literis eſt indicata. Et qui Gentilis ſic ad immolandum illuc venit, in feſto exceptus eſt à populo εὐπρεπῶς *honorificè* ſeu *favorabiliter ac decenter*, utpote qui Sacrificiis ibi offerendis, modo, quem è Talmudicis diximus, ſervato, neutiquam non idoneus. Eadem de re apud Philonem[u] πρῶτον τὸ ἡμέτερον ἱερὸν ἐδέξατο τὰς ὑπὲρ τῆς ἀρχῆς Γαΐου θυσίας *Primum noſtrum Templum excepit pro Imperio Caii victimas*, quæ ſcilicet ſpontanea erant Vitellii Holocauſta. Apud eundem item de Auguſto Cæſare; ἔτως ὡσίωτο περὶ τὰ ἡμέτερα, ὥστε μονονοὺ πανοίκιος ἀναθημάτων πολυτελείας τὸ ἱερὸν ἡμῶν ἐκόσμησε, προστάξας καὶ διαιωνίους ἀνάγεσθαι θυσίας ἐντελεχεῖς ὁλοκαύτους καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐκ τῶν ἰδίων προσόδων, ἀπαρχὴν τῷ ὑψίστῳ Θεῷ, αἳ καὶ μέχρι νῦν ἐπιτελοῦνται καὶ ἅπαν ἐπιτελεσθήσονται, μήνυμα τρόπων ὄντως αὐτοκρατορικῶν, *Tam ſanctè ſacra noſtra coluit, ut penè omnium Domeſticorum ejus dona extent in Templo noſtro, in quo mandavit quotidiana mactari Holocauſta ſuis ſumptibus Deo ſacrata altiſſimo; quæ Sacra in hodiernum peraguntur, durabuntque perpetuò, monumentum virtutum verè imperatoriarum.* Quod nec ſemel memorat ille. Juge hoc Auguſti Sacrificium Spontaneum Taurus erat & agni bini, ut apud eundem legitur Philonem. Julia etiam Auguſta ibi dicitur ornaſſe Templum Hieroſolymitanum aureis phialis & calicibus καὶ ἄλλων ἀναθημάτων πολυτελεστάτων πλήθει *aliiſque donis plurimis & pre-*

[r] *Levi Ben Gerſom in* Piruſh Tora 166. *col.* 3.

[ſ] *Origin. lib.* 18. *cap.* 7.

[t] *Sueton. in Tiberio cap.* 37.

[u] *Lib. de Legatione ad Caium Cæſarem.*

& pretioſiſſimis. Quin Alexandrum Magnum Joſephus [x] ſcribit ſummo cum honore à Pontifice ac Sacerdotibus Hieroſolymis exceptum, ibique immolâſſe κατὰ τὴν τοῦ ἱερέως ὑφήγησιν *juxta Sacerdotis præſcriptum*, quod ex ritu ſuperiùs indicato factum æquum eſt ut exiſtimemus. Conſonum eſt illud in decreto Cyri Regis Perſarum de Templo, ac ſacrificiis in eo inſtaurandis; *& quicquid neceſſarium* [y], *Juvenci, Arietes, Agni, in Holocauſtum Deo Cæli, Frumentum, Sal, Vinum & Oleum ſecundum ritum Sacerdotum, qui ſunt in Ieruſalem, detur eis per ſingulos dies; ne ſit in aliquo querimonia. Et offerant Oblationes Deo cæli, orentque pro vita Regis & Filiorum ejus.* Id quod Ebræi ipſi impetrarunt; ut ſcilicet ex Regis Gentilis ſpontanea ejuſmodi Oblatione ſeu Voto donata (neque aliter eis accipere fas erat) tam varia, quæ ab ipſis ſuo ritu præſtanda erant, Sacrificia commodiùs ſupplerentur. Heliodorus item Seleuci Regis Quæſtor, & Sacrificia [z] Domino Hieroſolymis obtuliſſe, & Vota voviſſe dicitur. Hùc ſpectant, quæ ſubinde occurrunt plura. Scilicet Exteri interdum ſacra aliquot Hieroſolymis obire deſiderabant, quemadmodum, ut ſcimus ex Livio [a], legati gratulatum Romam miſſi, dona plerunque Jovi Capitolino tulerunt, utque ea in Capitolio ponere ac ibi ſacrificare ipſis liceret, ſubinde impetrarunt. Atque huc imprimis ſpectat illud de Eleazaro F. Ananiæ Pontificis, qui paulò ante excidium Templi ſub Veſpaſiano perſuaſit iis, qui Sacra obirent miniſteria, ut nullius Munus aut Hoſtia qui non eſſet de Judæorum gente, ſuſciperetur, quæ erat Romani inde belli καταβολὴ ſeu ſeminarium atque materies. Sed qui rebus ibi tunc præerant, Pontifices aliique è Phariſæis nobiliſſimi, concione habita [b] τῆς προφάσεως τὸ ἄλογον διήλεγχον φάμενοι τοὺς μὲν προγόνους αὐτῶν κεκοσμηκέναι τὸν ναὸν ἐκ τῶν ἀναθημάτων τῶν ἀλλοφύλων τὸ πλέον ἀεὶ προσδεχομένους τὰς ἀπὸ τῶν ἔξωθεν ἐθνῶν δωρεάς· καὶ οὐ μόνον οὐ διακεκωλυκέναι θυσίας τινῶν, τοῦτο γὰρ ἀσεβέστατον, ἀλλὰ καὶ τὰ βλεπόμενα καὶ τὰ παραμένοντα τὸν τοσοῦτον χρόνον ἀναθήματα περὶ τῷ ἱερῷ καθιδρυκέναι· αὐτοὺς δὲ νῦν ἐρεθίζοντας τὰ Ῥωμαίων ὅπλα καὶ μνηστευομένους τὸν ἀπ᾽ ἐκείνων πόλεμον, καινοτομεῖν θρησκείαν ξένην καὶ μετὰ τοῦ κινδύνου καταψηφίσασθαι τῆς πόλεως ἀσέβειαν εἰ παρὰ μόνοις Ἰουδαίοις οὔτε θύσει τις ἀλλότριος οὔτε προσκυνήσει, *quàm rationi diſſona eſſet*

[x] *Origin. lib. 11. cap. 8.*

[y] *Ezra 6. 9. Joſeph. Orig. lib. 11. cap. 4.*

[z] *2 Maccab. 3. 35. & vide comma 3.*

[a] *Lib. 3. 7. 35. & ap. Barn. Briſſon. de Formulis lib. 2.*

[b] *Ioſeph. Haloſ. lib. 2. cap. 30. & 31. gr. 17. lat.*

eſſet eorum cauſa oſtendebant, dicentes, majores eorum ornaſſe templum, ex magna parte, de Muneribus Gentium Exterarum, atque harum munera ſemper accepiſſe, nec ſolùm non prohibuiſſe aliquorum hoſtias (idſiquidem eſſe impiiſſimum) ſed etiam anathemata, quæ viſerentur permanerentque uſque in præſens tempus, in templo collocaſſe. At nunc eos qui arma irritarent Romana & eorum bellum invitarent, rem novam de Exterorum cultu inducere, & temere ream facere decreto ſuo Vrbem impietatis; Si nempe præter Iudæos ſolos, nullus alius ibi ſacrificarit, nec adoraverit. Quin & παρῆγον τοὺς ἐμπείρους τῶν πατρίων ἱερεῖς ἀφηγουμένους ὅτι πάντες οἱ πρόγονοι τὰς ἀπὸ τῶν ἀλλοφύλων θυσίας ἀποδέχοντο, *producebant in medium ſcientiſſimos morum patriorum ſacerdotes, qui teſtarentur omnes eorum majores Exterarum Gentium* ſeu Gentilium *ſacrificia accepiſſe.* Quæ autem ex Spontanea Oblatione ſeu Voto Gentilium accipiebantur, ita accipiebantur, ut ex ſimplicis duntaxat Voti ſeu Spontaneæ Oblationis vi, citra ullum Juris ſacri Ebræis peculiaris reſpectum, donata ſeu præſtanda. Aliter velut quæ nefas erat accipere aut admittere, rejicienda erant. Locus eam in rem habetur in Miſna[c] egregius, ubi agitur de Siclis dimidiis ex lege[d] quotannis in uſus ſacros ab Iſraelitis penſitandis. Ab hâc præſtatione immunes aiunt Minores, Servos, & Fœminas. Horum tamen, ſi ultrò ſolveret quis, ſiclos dimidios haud rejiciendos. Atqui addunt, הנכרי והכותי ששקלו אין מקבלין מידן ואין מקבלין מידן קיני זבין וקיני זבות וקיני יולדות והטאות ואשמות אבל נדרים ונדבות מקבלין מידן זה הכלל כל שנידר ונידב מקבלין מידן כל שאין נידר ונידב אין מקבלין מידן וכן הוא מפורש על ידי עזרא שנ׳ לא לכם ולנו לבנות את בית אלהינו *Gentilis* ſeu *Exterus & Cuthæus*, id eſt, Samaritanus, *ſi ſolvere vellent dimidium ſiclum*, (eo ſcilicet nomine & velut ex lege Sacra) *admittendi non erant*, ſeu *ab eis accipiendus non erat ſiclus ille dimidius. Neque accipiendum ab eis erat turturum* ſeu *columbarum par nomine immunditiei*[e] *ſive maſculæ ſive fœmineæ aut puerperii*[f], *nec Sacrificium expiatorium pro peccato aut tranſgreſſione. At verò quæ vovebant, & ſponte offerebant, ea ab eis erant accipienda*, (ut in codicibus melioris notæ legitur; nam in nonnullis deſunt illa verba.)

[c] *Tit.* Siklim *cap.* 1.
[d] *Exod.* 30, 13.
[e] *Levitic. ca.* 15.
[f] *Ibid. cap.* 12.

Regula

Regula autem eſt univerſalis. Quicquid Vovebatur aut Sponte Offerebatur, id ab eis accipiendum erat. Quicquid nec ex Voto nec ex Oblatione Spontanea ab eis adductum eſt, erat rejiciendum. Atque ita rem explicavit olim Ezra juxta id quod dicitur[g], *non veſtrà, ſed* [g] *Ezra* 4, 3. *noſtrà intereſt, ut ædificemus domum Domino.* Habet heic, pro נכרי, Codex *Miſnaioth* nuper Amſtelodami à Manaſſe Ben Iſrael editus עכו״ם quæ abbreviatura eſt ſolennis pro עובד כוכבים ומזלות ſeu *qui colit ſtellas & ſigna*, ſeu *Idololatra.* Sed de qualicunque Gentili locus capiendus; ſive fuerit Idololatra ſive Proſelytus domicilii necdum in Judaiſmum receptus. Et quoniam ſeculis, ut libro oſtenſum eſt ſuperiori, reipublicæ Iſraeliticæ recentioribus nulla fuit Proſelytorum ejuſmodi admiſſio ſolennis, ideò tum heic tum alibi non rarò Gentilis & Idololatra pro eodem Magiſtris ſumuntur. Cuthæi autem & Gentiles, tametſi diverſas ob rationes, hac in re æquiparabantur. Judæorum enim & Cuthæorum ſeu Samaritanorum odium mutuum nemini non eſt notiſſimum. Et Maimonides [h] hinc edoctus הגוים inquit, שנתנו מחצית השקל אין מקבלין מהם *ſi Gentiles afferrent dimidios ſiclos, ab eis accipiendi non erant.* Ita etiam Autor *Sepher Siphra* [i], alii. Parilem ob rationem nec Decimas aut Primitias aut alia [k] ejuſmodi accipiebant Sacerdotes à Proſelyto Domicilii ſeu Gentili, qui agrum in ditione Iſraelitica qualicunque conduceret. Neque ſi proventus agri à Proſelyto Domicilii emerat Iſraelita, ex jure, aiunt, ſolviſſe hunc Decimas ac cetera, quæ Decimarum comites, niſi emiſſet, aut antequam à fundo ſepararentur, aut ſaltem קודם שתגמר מלאכתן *antequam perficeretur opera, quæ in eos impendenda erat ruſtica*, veluti colligendo, ligando, inſolando. Præſtationes enim ejuſmodi ſacras ad Judæos tantum, non ad Gentiles inter ipſos degentes attinere volebant. Quod verò ad Gentilium Hieroſolymis Vota & Oblationes Spontaneas alias, præter Holocauſta, (de quibus jam dictum eſt,) ſpectat; tametſi oblatum à Gentili animal in Sacrificium Pacificum, non hujus ſacrificii, ut oſtenſum eſt, ſed Holocauſti ritu conſumendum erat, (quippe utrunque igni, licet diverſimodè, devovebatur,) nihilominùs ſi votum aliud ſuſciperet Gentilis, ſeu quid aliquod offerret, aut

[h] *Halach.* Siklim *cap.* 1.

[i] *Col.* 196.

[k] *Maimonid. halach* Therumoth *cap.* 1.

ſimpliciter tantùm atque expreſſim Deo id fieri debebat, aut ita ad rationem & morem Ebraicum expreſſim referri, ut inde ſciretur, ſimplicem, quæ apud Ebræos etiam erat in uſu, vovendi offerendive in ſacros uſus formulam eum velle imitari, non autem aliquam ritibus Ebræis peculiaribus immiſtam. Et ex Gentilium ejuſmodi tantùm Votis ac Oblationibus augebatur ſubinde ærarium ſacrum, quod in ſacrificia ac miniſteria ſacra, atque opera publica erogabatur. Ita tamen ut nec aliquid ſic acceptum, ſive Templi, ſive Urbis ſanctæ refectioni impendi vellent. Quam exceptionem ſub Templo ſecundo natam non eſt quod non exiſtimemus, uti etiam ex ſumptibus [l] à Cyro Rege Templi ejuſdem ſtructuræ acceptis licet elicere. Poſt exceptionem autem illam natam, Gentilis & Votum & Spontaneam Oblationem, ſive Templo ſive Urbi reficiendæ, planè reſpuebant. Maimonides [m], הערכין כולן והדמים הכל סתמן לבדק הבית ויפלו הכל ללשכה שהיתה במקדש מוכנת לקדשי בדק הבית· גוי שאמר דמי עלי או דמי פלוני עלי נותן כפי נדרו ואינו נופל ללשכה שאין מקבלין מן הגוים נדבה או נדר לחזק את בדק הבית או בדק ירושלם שנ׳ לא לכם ולנו לבנות בית וגו׳ ונאמר ולכם אין חלק וצדקה וזכרון בירושלם ומה יעשה בהן יבדוק הגוי על דעת מי נדר אם נדר על דעת ישראל יוציאוהו בירת דין במה שיראה להם חוץ מבדק הבירת ובדק ירושלם ואם אמר לשמים נדרתי יגנזו *Aeſtimationes univerſæ & pretia* (ab Iſraelitis ſcilicet præſtita, juxta legem ea de re ſacram [n]) *in Templi refectionem obſignata conjiciebantur in conclave, quod erat in Templo eis, quæ erant reficiendo Templo Sancta, proprium. At verò ſi Gentilis, ſive ſui ipſius, ſive alterius Pretium voverat, ſolvebat quidem quantum voverat. Id autem in conclave illud neutiquam conjiciebatur. Quoniam à Gentilibus accipienda non erant ſive Vota ſive Oblationes Spontaneæ, aut in Templi, aut in Vrbis Sanctæ refectionem; juxta id quod dicitur* [o] *non eſt vobis, ſed nobis ædificare Templum* &c. *atque item illud* [p], *& vobis non eſt pars & juſtitia* (vocabulum idem ſignificat inſuper Eleemoſynam) *& memoria in Ieruſalem. Ad hunc autem modum cum Votis & Spontaneis Gentilium Oblationibus agi ſolitum. Quærebant à Gentili, quo animo aut ratione Votum ſuſcepiſſet? ſi reſponderat, id ſe feciſſe juxta rationem E-*

[l] *Ezra* 6. 4.

[m] *Halach.* Erakin Wecharmim *c.* 1. *&* Mithnoth Ainiim *cap.* 8. *Vide Gemarâ Hieroſolymitan ad tit.* Sikllim *cap.* 1. *fol.* 46. *Col.* 2. *Miſn. & Gemar. Babylon. ad tit.* Erakin *cap.* 1. *fol.* 5. *&* 6.

[n] *Levit.* 27.

[o] *Ezra* 4. 3.

[p] *Nehemia* 2. 20.

[...]nem Ebraicam (id eſt modo ac ratione, quâ ſimplicia ſuſcipere ſolebant vota Ebræi, non peculiari aliquo ipſis ritu) *erogabat, quod ſic præſtitum eſt, Synedrium* (Magnum) *idque pro ſuo arbitrio, ita tamen ut nihil inde in Templi refectionem Vrbiſve impenderetur. Quod ſi reſponderat, tantùm ſe Deo voviſſe, in ærarium conjiciebatur.* Hactenus ille ad Talmudicorum veterum mentem. Ita demùm ex Teſtimoniis hiſce liquet, nullum ſive animal ſive munus aliud ſacrum (veluti Fruges, Pecuniam aut Utenſilia) recipiendum fuiſſe velut Sacrificium aut Oblationem Gentilis ſeu Proſelyti Domicilii præter id quod Sponte ſeu Voto Simplici, non omninò ritibus moribuſve Ebræis peculiaribus commiſto, offerebatur. Nec animal altari offerendum illius nomine alio ritu quàm eo, qui Holocauſto Simplici ſine Libaminibus, Manûs Impoſitione aliiſve ſacrificandi ritibus, quos habebant ſibi ipſis proprios, competebat.

Cap. V.

Teſtimonia de Feſtorum Obſervatione Proſelytis domicilii, *ſeu* Gentilibus in ditione Iſraelitica interdictâ omnimodâ; *utcunque ſacris ſuis* Tempora *aliàs promiſcuè eis permiſſa fuerint. Talmudicorum item de* Legis Moſaicæ obſervatione *eis ibi vetitâ, Sententia.*

Quod ad Tempora ſacrorum attinet promiſcuè, ut diximus, Proſelytis domicilii permiſſa, id ex teſtimoniis, quæ ea de re habent, ita intereà (ut monuimus antè) intelligendum, ut nec Feſti dies in ditione Iſraelitica ipſis permiſſi ſint ulli, nec, puto, Horarum illarum ex more Ebraico Precibus præſtiturarum obſervatio, ſaltem publica. Par enim videtur heic ratio Horarum & Dierum ex eo quod de Feſtis juxta Talmudicorum veterum [q] mentem docet Maimonides. Sic enim ille [r]; גוי ששבת אפילו ביום מימות החול אם עשאהו לעצמו כמו שבת חייב מיתה ואין צ"ל אם עשה מועד לעצמו *ſi Gentilis* (in ditione Iſraelitica) *Sabbatum celebrarat, licet id feciſſet in diebus profeſtis, ſi velut ſibi Sabbatum id haberet, etiam mortem merebatur. Quod pariter dicendum, ſi feſtivitatem ſibi* (ibi) *præſtiterat aliquam aliam.* Nimirum gra-

[q] *Gemar. Babylon. ad tit.* Sanhedrin. *cap. 7 fol. 58. b*

[r] *Halach.* Melakim *cap.* 10 *& videſis Ioſephum Albo in* Sepher Ikarim *part. 3. cap.* 19.

rum graviſſimè ex Jure Interveniente puniendus. Et demum ſumma erat, ut extra limites ſui ſeu Noachidarum Juris Sacra illi nulla permitterentur. Idem Maimonides; כללו של דבר אין מניחין אותן לחדש דת ולעשות מצות לעצמן מדעמן אלא או יהיה גר צדק ויקבל כל המצות או יעמוד בתורתו ולא יוסף ולא יגרע *ſumma eſt; non ſinebant Gentiles* (in ditione Ebraica) *novum quid moribus ſuis adjicere, ſibive præcepta ultrò facere. Sed eorum quiſque aut Proſelytus Iuſtitiæ fieri debuit atque univerſæ Legis obſervationi nomen dare, aut ſuâ in Lege manere, nec augendo eam nec minuendo.* Et paulò antè גוי שעסק בתורה חייב מיתה לא יעסק אלא בשבע מצות שלהן בלבד *Gentilis qui Legem* (Moſaicam) *obſervaret, reus erat mortis; quippe cui tantùm obſervanda erant Septem Præcepta Noachidarum* ſeu *omnium hominum Communia.* Id quod ſumitur è Gemara Babylonia [f], ubi legimus, גוי שעוסק בתורה חייב מיתה שנ׳ תורה צוה לנו משה מורשה לנו מורשה ולא להם וליחשבה גבי שבע מצות *Gentilis, qui Legem* (Moſaicam) *obſervaret, reus erat mortis* (quod de Proſelyto domicilii aut Gentili in ditione Iſraelitica dici manifeſtum eſt.) *Nam & dicitur, Legem præcepit nobis Moſes in hæreditatem. Nobis eſt hæreditas* ſeu velut peculium, *non Gentilibus, quibus meditandum eſt de Præceptis ſuis Septem.* Quod verò dicitur reum fuiſſe mortis, ita capiendum; ex vetuſto aliquo more ſeu Jure Interveniente ſeu Veterum ſententiâ non planè rejiciendâ, morte plectendum fuiſſe Gentilem ob hujuſmodi obſervationem; cum nihilominùs ex recentiori Ebræorum, dum res eorum ſtetêre, more flagris duntaxat coërceretur ejuſmodi obſervatio. Idem Maimonides; ואם עסק בתורה או שבת או חדש דבר מכין אותו ועונשין אותו ומודיעין אותו שהוא חייב מיתה על זה ואינו נהרג *Quod ſi obſervaret Legem* (Moſaicam) *aut Sabbatum* ſeu *Feſtum celebraret aut quid ejuſmodi innovaret, flagris puniebatur; non ſine monito, mortem eum mereri tametſi eâ non afficeretur.* Huc facit & illud à Joſepho [t] dictum, Proſelytos domicilii ſeu Gentiles obiter in ditionem Iſraeliticam olim advenientes non debuiſſe ἀναμίγνυσθαι τῶν συνηθείαις ſeu, ut legitur ex eo apud Euſebium [u] citatum, τῇ συνηθείᾳ, *miſceri ſolennitatibus* ſeu *conſuetudinibus* Ebræorum, quod & ſupra [x] memoravimus. Unde etiam

Locum

[f] *Ad tit.* Sanhedrin *Cap.* 7. *fol.* 59[b].

[t] *Contra Apionem lib.* 2.

[u] *Præparat. Evangelic. lib.* 8. *cap.* 8.

[x] *Lib.* 2. *pag.* 178.

Locum Egeſippi apud Euſebium [y] exagitat Joſephus Scaliger [z]; ubi ſcilicet Martyrium Jacobi fratris Domini exequens, διὰ γὰρ, inquit, τὸ πάσχα συνεληλύθασι πᾶσαι αἱ φυλαὶ μετὰ καὶ τῶν ἐθνῶν *propter Feſtum namque Paſchatis, non ſolùm omnes Iudæorum tribus, ſed multi etiam ex Gentibus convenerant.* Ad hæc Scaliger; *quis fando audivit, aut legendo didicit, Gentes die Azymorum Hieroſolyma convenire ſolitas? Gentiles ſanè adorabant, immolabant, vota ſolvebant ſuſcipiebantque in Templo Hieroſolymitano, non catervatim nec condicta profectione, ſed Singuli, & ut quemque negotiatio ſua aut caſus Hieroſolyma tulerat; non autem ut Gentes ſibi condicerent diem* θρησκείας *in feſto ullo Iudaico, nedum in Azymorum ſolenni, à quo omnis incircumciſus ſummovebatur.* Certè ſi locus ſupra è D. Joanne de τοῖς Ἕλλησι Hieroſolymam aſcendentibus, ut adorarent in die Feſto, capiendus ſit de *Gentilibus*, non de *Helleniſtis*, tunc non omninò erit quòd de Gentilium in Feſto ibi conventu dubitemus. Celebrare quidem Feſtum Paſchatis aut Azymorum, Gentilibus Hieroſolymis non permiſſum, uti nec aliud omninò Feſtum. At intereſſe tunc ut inſpectores (locis ſibi non vetitis, de quibus ſtatim) neutiquam prohibebantur, ſive condictâ profectione, ſive ſinguli convenirent. Et Dionyſius Petavius de animadverſione Scaligeriana in illum Egeſippi locum, *De Gentilibus*, inquit [a], *abſurdum eſt negare, illos cum aliis temporibus ac Iudæorum ſolennibus, tum Azymorum diebus, quod Feſtum longè apud Iudæos celeberrimum fuit, Hieroſolyma confluxiſſe.* Ad quam rem locum illum D. Joannis etiam trahit, & Egeſippum defendit. Et quis non videt *propter Feſtum convenire* id ſatis ibi denotare quod eſt, ſolennibus quidem Ebraicis, in Urbe, ut Peregrinos, intereſſe, nec tamen Celebrationis Feſti rituumque, qui planè Gentilibus illiciti, participes fieri. De eo verò quod obiter, in jam citatis, de Sabbati, id eſt, diei in dierum à rerum Conditu periodis Septimi Obſervatione, veluti Judæis ſolùm propriâ, occurrit, diligentiùs ac fuſiùs infrà [b] videbimus.

[y] *Eccleſ. Hiſt. lib. 2. cap. 22.*

[z] *Animadverſ. in Euſeb. ad num. 2077. pag. 171*

[a] *Ad Epiphan. Hæreſ. 78 ſeu Antidicomarianit. pag. 333. & vide Petrum Halloix in Illuſtres Eccleſ. Orient. Scriptores, ad ca. 3. vita Egeſippi pag. 726*

[b] *Cap. 9. &c.*

Cap. VI.

De Locis, *tum* Interdictis, *tum* Permiſſis *Divino* Gentilium Cultui Hieroſolymis, *Teſtimonia Ebræorum.* Templum *ſubinde pro* Montis Templi *extra eam, quæ vulgò pro ipſo* Templo *ſolùm ſumitur, ſtructuram,* ſpatiis *intelligitur.* Ibi *Gentilium Cultui* Locus. Atrium Gentium *Doctorum Virorum* è Chriſtianis, *de* Gentilium *Hieroſolymis* Cultu *ſuffragia. De* Gentilium Holocauſtis, *etiam* poſt Templi excidium, *Talmudicorum ſententia.*

SEquitur ut Teſtimonia de Locis, quæ Proſelytis Domicilii ſeu Gentilibus ſive ad Preces ſolenniùs effundendas Adorationeſque ſive ad Hoſtias offerendas in Templo, ſeu juxta illud, Permiſſa Interdictave, videamus. Arcebantur illi, in Templo ſaltem Herodiano (quod Zorobabelianum plerunque imitabatur, uti & hoc Salomonicum) non ſolùm à Sacerdotum Atrio, uti & alii Iſraelitæ Laici, eoque quod Iſraelitis Laicis &, qui ipſorum Jure pariter fermè in ceteris fruebantur, Proſelytis Juſtitiæ, tertioque quod Mulieribus proprium erat, verùm etiam ab ipſo Intermurali quod חיל nuncupant; loco ſcilicet latitudinis decem cubitorum, qui muros Templi vulgò & ſignantiùs dicti præcingebat. Adeò ut nec intra eum Precari, aut Hoſtias ſive Immolare ſive popis aut Sacerdotibus in Holocauſta offerre Gentili fas eſſet; ſed tantùm in Monte Templi (Monte ſcilicet Moriah) ſeu ſpatiis ac porticibus exterioribus, quibus etiam, uti & ipſi Monti, Templi nomen ſubinde tributum. Rem oſtendit ichnographia, quam ob oculos ponimus. Talmudici de diverſis Sanctitatis gradibus in locis, de quibus nunc loquimur, agentes aiunt [c], הר הבית מקודש מן העיר שאין זבין וזבות נדות ויולדות נכנסים לשם החיל מקודש ממנו שאין גוים וטמא מת נכנסים לשם עזרת נשים מקודשת ממנו וגו' *Mons, Templi* (qualiſcunque ſcilicet pars ejus inferior, ſeu Intermurali exterior) *Sanctior eſt Vrbe,* (quæ Sanctior habita, quàm aliæ Terræ Sanctæ regiones,) *quoniam in eum non admittebantur, ſive viri, ſive Fœminæ Seminis profluvio laborantes, nec menſtrua patientes nec puerperæ* (nondum ritè luſtratæ.) *Intermurale Sanctius eſt Monte* [illegible]artibus ejus exterioribus) *quia intra illud non admittebantur Gentiles, aut qui cadaveris cauſâ immun-*

[c] *Miſna tit.* Celim *cap.* 1. & *Maimonides halach.* Bith habechira *cap.* 7.

Digitized by Google

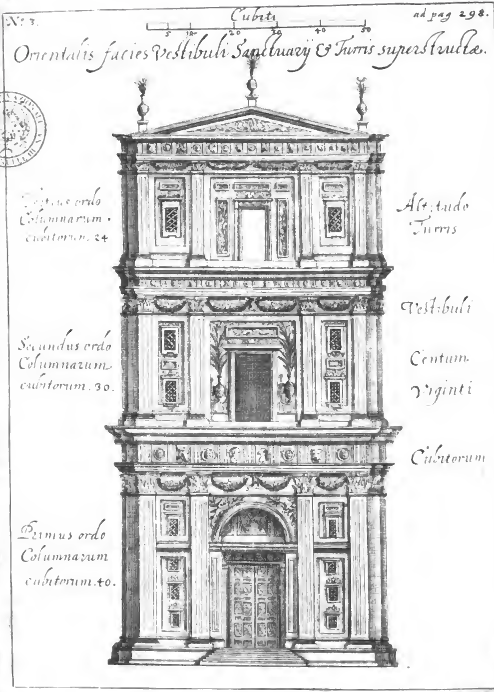

Longitudo muri an
Longitudo periboli
Calami 5 10 20

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

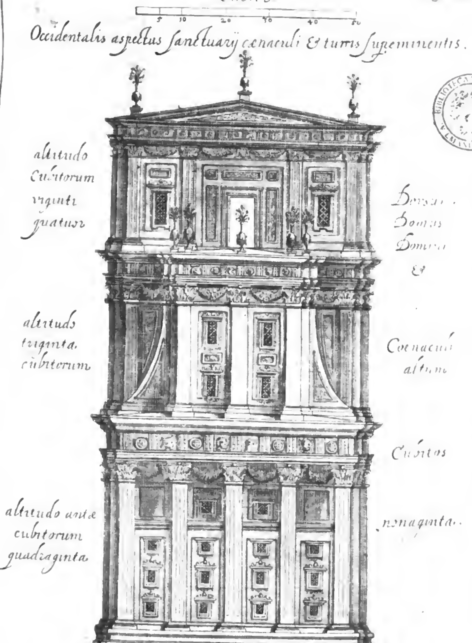
Digitized by Google

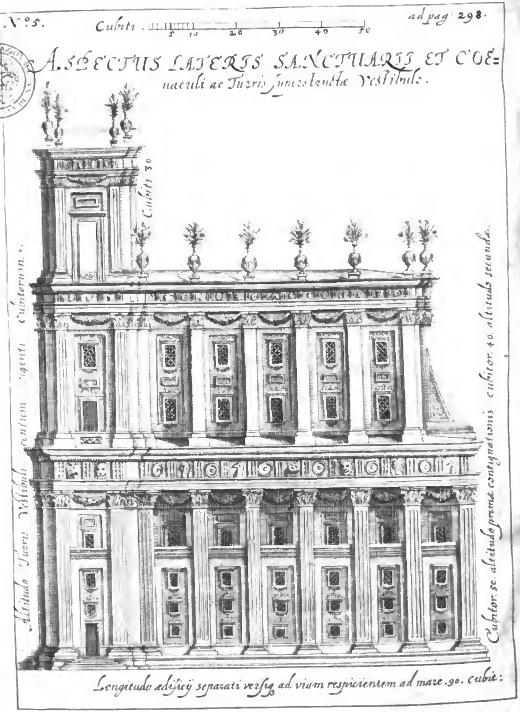
Digitized by Google

N:4. ad pag 208.

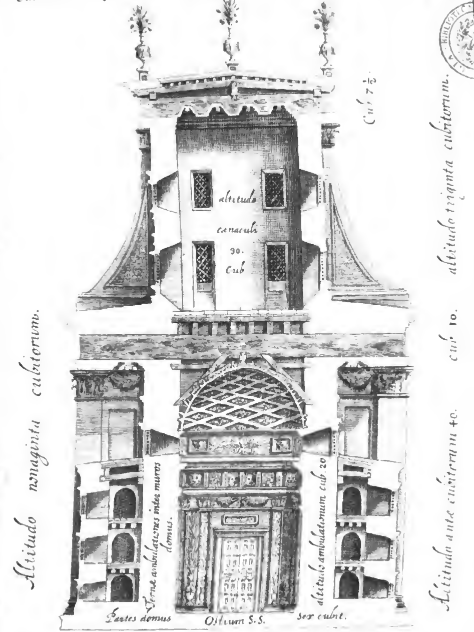
Occidentalis aspectus ſanctuarij cænaculi & turris ſupeminentis.

Digitized by Google

N°5.
Cubiti 5 10 20 30 40 50
ad pag. 298.
ASPECTUS LATERIS SANCTUARII ET COE=
naculi ac Turris
Cubiti 30
Altitudo Turris Vestibuli centum viginti Cubitorum.
Cubitor. 50. altitudo primæ contignationis cubitor. 40. altitudo secundo.
Longitudo ædificij separati versus ad viam respicientem ad mare .90. cubit:

N.6 Cubiti. 5 10 20 30 40 50 ad pag. 298.

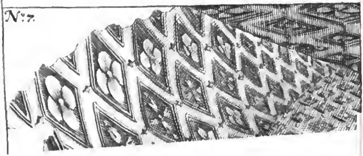

Sectio murorum Testudinis atq; Cœnaculi aulæ sanctæ, ostendens faciem S.S.

Digitized by Google

Prospectus teſtudinis murorum & pavi
arcæ Teſtamenti cum C

N:7.

Digitized by Google

immundi erant. Atrium mulierum Intermurali Sanctius erat &c. quemadmodum & Iſraelitarum Laicorum atrium, eo quod Mulierum erat, & Sacerdotum eo quod Laicorum, ut ibi ſequitur. Et tametſi immundos aliàs pariter habebant Gentiles atque eos, qui ſeminis aut ſanguinis profluvio immundi erant, (ut ante [d] monitum eſt,) nihilominùs hac in re immunditiem ipſorum ei, quæ erat eorum, qui cadaveris tacti cauſâ immundi erant, æquiparandam volebant. Urbis autem aream uſque ad radices Montis Templi, ſolenni nomine vocabant [e] מחנה ישראל *Caſtra Iſraelitarum*; quæ inde ad portam Orientalem, מחנה לויה *Caſtra Levitica*; & demùm quicquid erat inde Templi in atriis, conclavibus, cæteriſque ſtructuræ partibus, מחנה שכינה *Caſtra Divinæ majeſtatis* appellata. Ita nec in ipſa Caſtra Divinæ majeſtatis ſeu Templi cum vulgo tantùm pro eo quod portâ illâ interius erat ſumpti partem ullam, nec quidem in Intermurale introitus Gentili licitus. Cæterum quacunque in parte Caſtrorum Leviticorum ſeu Montis Templi, quæ Intermurali exterior erat, fas fuit ei Precari & Sacrificia atque alia, ſed tantùm, quæ diximus, offerre. Ibi etiam Immolare, quod Altari à Sacerdotibus conſumendum. Nam tametſi regulariter ex Lege Sacra [f] immolationes interiùs fieri debebant, (ut interpretantur Magiſtri,) nihilominùs etiam extrà [g] eas ritè fieri admittunt, quoties, qui ſuas ipſi immolarent victimas, ob ſingularem aliquam ſui qualitatem propiùs accedere non deberent. Ad quam rem animadvertendus eſt locus jam antè de varia Locorum Sanctitate è Talmudicis allatus. Sed ſæpius nummi accipiebantur in victimas impendendi, item ipſæ victimæ popis, qui immolarent, traditæ [h]; unde facilè fiebat, ut, quod extrà à Gentili offerretur, intrà ritè immolaretur. Atque ita igitur juxta Ebræos capiendum illud ſupra capite quarto memoratum de Gentilium precationibus in hoc Loco, in Salomonis [i] ad Deum O. M. oratione (ſi primi & ſecundi Templi parilem admittant heic rationem) uti & illud Joſephi [k] de Alexandro Magno; ἀνελθὼν ἐπὶ τὸ ἱερὸν θύει μὲν τῷ Θεῷ *aſcendens in Templum immolavit Deo,* quod de Zorobabeliano dictum. Nimirum ob Templi vicinitatem & ſingularem Loci Sanctitatem, porticus & ſpatia, quæ fuêre alia extra Intermulare Loca

[d] *lib. 2. cap. 5. pag. 180.*

[e] *Maimonid. in comment. ad tit.* Celim *cap. 1. alii.*

[f] *Levitic. 17. 4. 1. 11. &c.*

[g] *Maimonides halach.* Maigshe Korbanoth *cap. 18.*

[h] *Videſis Philonem lib. de Victimis & Ioſeph. lib. 3. cap. 10.*

[i] *1 Regum. 8. 42.*

[k] *Orig. lib. 11. cap. 8.*

Montis, quà aſcendebatur ad Templum, id eſt, tota Caſtrorum Leviticorum (ut Spatium illud nuncupabant) area, Templi etiam nomine veniebat, quod plerunque tamen pro eo, quod Intermulari interius erat, tantùm ſumebatur. Etiam Joſepho [l] ſcimus, qui Herodianum deſcribit, Primum Templum (id eſt ἱερὸν) & Secundum memorari. Ad Frontem autem ſecundi, columnis inſcriptum literis tum Græcis tum Latinis, *μὴ δεῖν ἀλλόφυλον ἐντὸς τοῦ ἁγίου παριέναι* *Alienigenam* ſeu *Gentilem in Locum* (illum) *Sanctum tranſire non debere* etiam *θανατικῆς ἀπειλουμένης τῆς ζημίας* *ſub interminatione pœnæ Capitis*. Atque ita, quod in Monte exterius erat, pariter Templum habebatur, in quod Gentilibus aditus licitus. Alibique idem Joſephus de Templo verba faciens, *quatuor*, inquit [m], *porticus habuit in Circuitu, & harum ſingulæ propriam ſecundum Legem habuêre cuſtodiam. In exteriorem itaque ingredi Licentia fuit omnibus, etiam alienis. Mulieres tantummodò menſtruatæ tranſire prohibebantur*; quibus ex Talmude vides ſuperiùs conjungi alios, qui juris parilis. Quod de porticu Montis Templi Intermurali exteriori capiendum. Quò ſpectat & illud in Antiochi Regis diplomate [n], *μηδενὶ ἐξὸν εἶναι ἀλλοφύλῳ εἰς τὸν περίβολον εἰσιέναι τοῦ ἱεροῦ, τῶν ἀπηγορευομένων τοῖς Ἰουδαίοις, εἰ μὴ οἷς αὖ ἁγνισθεῖσιν ἐστὶν ἔθιμον κατὰ τὸν πάτριον νόμον* *Nemini alienigenæ liceat intra ſeptum* ſeu *Peribolum Templi ingredi, eorum ſcilicet qui à Iudæis ingredi prohibētur, præter eos quibus luſtratis fas eſt juxta præſcriptum legis patriæ.* Nimirum præter Gentiles ſeu alienigenas in Judæorum ritus tranſeuntes, ſeu Proſelytos Juſtitiæ & Libertinos, qui Juris non diverſi. Intelligunt heic viri docti nonnulli [o] Templi nomen in Evangelio interdum pro Porticibus aut Locis intermurali exterioribus. Hinc etiam ritè capiendus Locus ubi feſtis diebus celebrioribus cohortes Romanæ Stationes habebant ad Cuſtodiam. Cohibituræ ſcilicet tumultum, ſi quis fortè exiſteret. Qua de re vide Joſephum [p]. Si quis de ſitu horum Locorum in Monte Templi plura velit, præter Joſephum ſcriptoreſque ad libros Regum obvios, & qui de tota Templi fabrica diligentiùs ſcripſere, Chriſtianos, veluti Bedam, Ariam Montanum [q], Franciſcum Riberam, Adrichomium, Sebaſtianum Barradium [r],

J. Bapti-

[l] *Haloſ. lib. 6. cap. 14. gr. 6. Lat. & Origin. lib. 15. cap. 14. Vide Conſtantin. L' Empereur ad tit.* Middoth *cap. 2. ſect. 3. pag. 44. 45. & 190.*

[m] *Contra Apionem lib. 2.*

[n] *Ioſeph. Orig. lib. 12. c. 3.*

[o] *Vide Conſtantinum L' Empereur locitato &c.*

[p] *Orig. lib. 20 cap. 4. & 7.*

[q] *In Apparatu; in Libano.*

[r] *Comm. in concordiam Evangelic. tom. 2. lib. 3.*

J. Baptiſtam Villalpandum, Joannem de Pineda[f], Ludovicum Capellum[t], adeat Moſes illos Maimonidem[u] & Cotzenſem[x] & Tractatum Talmudicum *Middoth* ſeu de Menſuris Templi, qui à V. Cl. Conſtantino L' Empereur Latinè pridem verſus eſt: ubi habetur etiam Templi ſciagraphia Talmudica affabrè delineata. Eam verò compara cum illa, quæ Ebræi ipſi conjunctim interdum exhibent cum Tractatu illo; qualem viſe ad calcem ejuſdem in *Miſnaioth* Pragæ olim editis ſimùl cum Commentariis RR. Obadiæ Bartenorii & Jom Tob. Locus, etiam in quem patebat Gentilibus in Montis Templi, Sacrorum causâ, aditus, Atrium Gentium non raròdicitur, quod &[y] non ſemel in Federe Novo *Porticus Salomonis*, ut volunt aliqui, nuncupatur. De Atrio illo videſis Adrichomium[z]. Et de eo fuſiſſimè diſputant J. Baptiſta Villalpandus[a], & Joannes de Pineda[b], eoque nomine fuiſſe Atrium tàm in Salomonico quàm in Zorobabeliano atque Herodiano Templo, multis pertendunt. Huc attinent loca aliquot S. Scripturæ[c] de Gentilibus Templo, ſed non aliter atque dictum eſt, arcendis. Et Hieroſolymitani D. Paulum, cum viderant Trophimum Epheſium familiariùs ab eo in Urbe habitum, unde & exiſtimabant, ipſum ei in Templi interiora comitem fuiſſe, incuſant, quòd Gentiles *induxit*[d] *in Templum & violavit Sanctum Locum iſtum.* Templi verò Hieroſolymitani nomine (quod בית *Domum* Domini, & *domum Sanctam* & *domum Electam* vocitant Ebræi) intelligi ſubinde non modò ſanctiorē illam ſtructuram quod vulgò Templum dicitur, verùm etiam vicina, ſed in Monte continentia, quæ diximus Spatia, inque eis tum Porticus tum Loca qualiacunque hypæthra, abſonum magis non eſt quàm Pomærium & ſuburbana ædificia & vicos Urbis Romæ[e], ſubinde etiam aliarum, nomine, vicinas etiam Eccleſiis Chriſtianis domus[f], hortulos, areas, nomine interdum Eccleſiæ parilique Jure inſuper hortum Domus legatæ nomine contineri. Si Teſtator, inquit Papinianus[g], *hortum domûs causâ comparavit, ut amæniorem domum & ſalubriorem poſ-*

[f] *De Rebus Salomonis li.* 5. *cap.* 5. §. 19.
[t] *In Compendio Hiſt. Iudaica ſubjuncto Hiſtoria Apoſtolica.*
[u] *Halach.* Bith habechira *cap.* 6. *& seqq.*
[x] *Pracept. Affirmat.* 163
[y] *Actis. Apoſt.* 3. 11. *&* 5. 12.
[z] *Theatr. Terra. Sanct. p.* 162.
[a] *Explan. in Ezech. tom.* 2. *part.* 2. *lib.* 1. *cap.* 9. *& lib.* 3. *cap.* 9. 11. 14. *&* 27. *& lib.* 5. *diſp.* 4. *cap.* 60.
[b] *De Rebus Salomonis li.* 5. *cap.* 5. §. 19. *Videſis Abulenſ. ad* 3. *Regum cap.* 6. *quaſt.* 21. *Lucam Burgenſ. ad S. Matth.* 21. 12. *Sebaſtianum Barradium Comment. in Concord. Evangelic. Tom.* 2. *lib.* 3. *c.* 29.

I. Maldonat. in D. Ioann. 12. 20. [c] *Ezechiel. cap.* 44. 7. *&c.* [d] *Act. Apoſt.* 21. 28. [e] *Dd. ad l.* 2. *D. tit. de Verb. ſignificatione, & Virginius Fortia, de Iure nova Vrbis condenda lib.* 2. *cap.* 1. §. 23. [f] *l.* 3. *C. de his qui ad Eccleſiam conf. comit. Tobetan.* 12. *cap.* 10, *c.* 35. *cauſ.* 17. *q.* 4. *Petrus Gambacurta de Immunitate Eccleſ. lib.* 4. *cap.* 1. §. 13. [g] *l.* 91. *Pradiis D. de Legatis* 3. *Capola de Servitut. Vrban. Prad. cap.* 76.

rem poſſideret, aditumque in eum per domum habuit, & ædium hortus additamentum fuit, domus legato continebitur. Et de civilibus Urbis oppidive finibus, vide quæ inferiùs[h] occurrunt, ubi de Itinere Sabbatico obiter agitur. Etiam apud Gentiles nonnulli Templum nuncupabant *non ſolùm quod poteſt claudi, verùm etiam quod palis aut haſtis aut aliquâ tali re, & lineis, aut loris, aut ſimili re ſeptum eſt: quod ecfatum eſt.* Scilicet cujus fines ſive ab Augure ſive à Pontifice effati ſunt. Verba ſunt Servii Honorati[i] ad Virgilium. Et Templa tàm ſubdialia & arboribus finita quàm tecta & muris incluſa veteribus fuiſſe ſcimus ex Varrone[k], Vitruvio[l], aliis. Quàm verò aliter peculiare fuerit Judæorum immolationibus, nec Gentilium permiſſum, Templum Hieroſolymitanum, ita vulgò, id eſt, ſtrictiori ſenſu nuncupatum, rectè innuit Otto Epiſcopus Friſingenſis, ubi de Pompeio, *Inter alia Orientis regna*, inquit[m], *Hieruſalem veniens, captâ civitate, Templum, quo ſoli populo Dei immolare licuit, oblatis hoſtiis polluit.* Sed quod de polluto ex hoſtiis à Pompeio oblatis Templo habet, (ut obiter id adnotem,) hallucinatio eſt. Id quidem eſt verum, apud Zonaram legi, imperaſſe populo Pompeium purgare Templum καὶ θύειν νομίμως *& ritè ſacrificare*; atque apud Cedrenum, τὰς θυσίας ἐπιτελεῖν *ſacrificia peragere*; etiam ad Sancta Sanctorum antè acceſſiſſe, non ut veneratorem, ſed ut profanatorem, (quod ait D. Auguſtinus[n],) atque ita ſanè Templum polluiſſe. Et ex ejuſmodi ſive Græcorum, quos memoravimus, ſivè aliorum verbis fortè illud ſuum, indiligentiùs advertens, ſumpſit Otto ille. Nam hoſtiis eum Templum polluiſſe nemo vetuſtiorum dixit. Hujuſce rei autor vetuſtiſſimus eſt Joſephus, cujus mens proculdubiò, tametſi non verba, in ſcriptoribus illis. Joſephi verba ſunt;[o] *Poſtero die poſt excidium purgare Templum æditus juſſit* καὶ τὰς ἐξ ἔθους ἐπιτελεῖν θυσίας *& ſacrificia, quæ ritu ſolenni erant peragenda, peragere*, ſeu *ſolennia ſacra celebrare* ut vertit Ruffinus, ſeu *celebrare aſſueta ſacrificia* ut Egeſippus. Scilicet intermiſſum aliquantulùm juge ſcrificium ritè juſſit inſtaurari juxta morem patrium, *non devotione ſupplicis* (ut verba ſunt D. Auguſtini[p] de reſerato ab eo Templo) *ſed jure victoriæ*. Itaque non hoſtias obtulit ille, ſed, ut ſuas non inter-

[h] *Cap. 9.*

[i] *In Aeneid. 4. & vide Ioſ. Scaliger in Feſtum, Verb. Minora.*

[k] *De Lingua Lat. lib. 6.*

[l] *lib 1. cap. 2. &c.*

[m] *Chronic. li. 2. cap. 46.*

[n] *De Civit. Dei lib. 18. cap. 45.*

[o] *Haloſeos lib. 1. cap. 5.*

[p] *De Civit. Dei, lib. 18. cap. 45.*

intermitterent Ebræi, imperavit victor. Jam dictis lucem aliquantulam præbet, mutuoque accipit illud Taciti [q]; *Templum* Hieroſolymitanum *intimis clauſum. Ad fores, tantùm Iudæo aditus; limine, præter Sacerdotes, arcebantur.* Placet Lipſio *Templum intimum* ſeu potiùs *interius*; nec immeritò. Nam quid *intimis clauſum?* Quæ introitu in Sacerdotum atrium interiora fuere, Templum Interius vocare videtur. Nam ad fores ejuſdem, Judæo tantùm aditus; per atrium ſcilicet in quod alienigenæ neutiquam admiſſi, ſed tantùm Judæi. De Gentilium autem Precibus, Adorationibus, Oblationibus, & Votis quæ diximus in Templo Hieroſolymitano ſeu Monte Templi, juxta jam oſtenſa, præter Scriptores Chriſtianos numeroſos illos, qui de Atrio Gentium obiter loquuntur, expreſſim etiam alii à Talmudicis edocti iique graviſſimi ſummique nominis. Joſephus Scaliger [r]; *Gentiles ſanè adorabant, immolabant, vota ſolvebant, & ſuſcipiebant in Templo Hieroſolymitano.* Quin & Hugo Grotius [ſ]; *inter ipſos Hebræos vixerunt ſemper aliqui exteri homines* εὐσεβεῖς καὶ σεβόμενοι τὸν Θεόν [t], *Hebraicè* חסידי אומות *pii ex Gentilibus, ut legitur titulo Talmudico de Rege. Talis qui eſt in lege* [u] *dicitur* בן נכר & גר תושב *ubi Chaldæus dixit incolam incircumciſum. Hi, ut narrant ipſi Hebræorum Magiſtri, Leges Adamo & Noæ datas ſervare tenebantur, abſtinere ab idolis & ſanguine & aliis, quæ infrà ſuo loco memorabuntur, at non item proprias leges Iſraelitarum. Itaq; cum Iſraelitis non liceret veſci carne Beſtiæ, quæ fato ſuo periiſſet, peregrinis* [x] *tamen inter ipſos viventibus id licebat. Niſi quibuſdam legibus ſpecialiter expreſſum eſt, ut incolæ iis non minùs quàm indigenæ teneantur. Extraneis etiam qui aliunde advenirent, neque inſtitutis Ebraicis ſubjicerentur, in Templo Hieroſolymitano licuit* [y] *Deum adorare, & victimas offerre, ſtantibus tamen in Loco peculiari ac ſeparato à ſtatione Iſraelitarum.* Sic vir præſtantiſſimus. Simile fermè reperitur in Eccleſiæ Chriſtianæ veteris moribus. In Templum admittendi erant [z], & Gentiles, & Judæi, ſed *uſque ad miſſam Catechumenorum* tantùm. Quæ verò ſunt hactenus dicta, ad ſecula attinent, quibus floruere, ſaltem exciſæ non ſunt, Hieroſolymis res Ebræorum. Seculis autem, quæ inde ſecuta

ſunt,

[q] *Hiſtor. 5.*

[r] *Animadverſ. Euſebiũ num. 2077. pag. 178.*

[ſ] *De Iure Belli ac Pacis li. 1. cap. 1. §. 16.*

[t] *Vide D. Matth. 15. 22. Act. Apoſt. 10. 2. & 17. 4.*

[u] *Levit. 22. 25. & 25. & 47.*

[x] *Deut. 14. 21.*

[y] *Vide 1 Regum 8. 41. 2 Maccab. 3. 35. D. Ioann. 12. 20. Act. Apoſt. 8. 27.*

[z] *Concil. Carthag. 4. cap. 84. Diſt. 1. de Conſecrat. c. 67.*

ſunt, id eſt, poſt dirutum Templum, priſtinam Loci ſanctitatem ita aiunt retineri, ut ad ſcrificia peragenda maneat ipſis etiamnùm ea peculiaris, nec extra atrium ſeu atrii juxta ſuperiorem delineationem ſpatia regulariter fas ſit ipſis immolare aut offerre. At de Gentilibus adjiciunt [a] הגוים מותרין להקריב עולות לשם בכל מקום והוא שיקריב בבמה שיבנו ואסור לסייען ולעשות שליחותיהן שהרי נאסר עלינו להקתיב בחוץ ומותר להודות להם ולמדם היאך יקריבו לשם האל ברוך הוא *Gentilibus licet Holocauſta offerre Domino quocunque locorum* (neque enim poſt excidium Templi adeoque Reipublicæ Iſraeliticæ, Jura ipſis Ebræiſque Intervenientia, quibus altaria intra ditionem Iſraeliticam ſibi erigere prohibebantur, vim retinere potuerunt ullam; & extra ditionem illam, nunquam non fuiſſe eis fas holocauſta offerre exiſtimabant) *modò aram ſibi extruant. Sed nobis nefas eſt illis opem præſtare, aut procuratores agere. Quoniam nimirum vetitum eſt nobis offerre extra* Atrium. *At verò fas eſt nobis indicare illis & docere, quomodo offerre debeant Domino Deo Benedicto.* Et in Gemara Babylonia, poſtquam de liberiori illo Holocauſtorum vero Numini ante legem Moſaicam offerendorum more verba fiunt, ſubjicitur [b], וגוים בזמן הזה רשאין לעשות כן *Etiam & nunc Temporis Gentilibus eo uti fas eſt.*

[a] *Maimonides halach.* Maighſhe Korbanoth *cap.* 19.| & *halach.*|Bith habechira *c.* 6.

[b] *Adtit.* Zebachim *cap.* 14. *fol.* 115. *b*

Cap. VII.

De Sententia Chriſtianorum aliquot *Scriptorum*; Res ipſas, *veluti animalia*, *à* Gentili *ſeu* Incircumciſo in Sacrificia rite non oblatas *Hieroſolymis*, *ſed tantùm* earum pretia. Lex ſacra *quâ nititur ſententia illa.* Magiſtrorum *interpretatio. Alia* ex Scriptoribus Chriſtianis *circa antè oſtenſa.*

SUnt quidem in Scriptoribus Chriſtianis, qui negent Sacrificia ipſa offerenda, à Gentilibus ulla accipi debuiſſe, ſed tantùm Pecuniam aut Pretium rerum, unde Sacrificia coëmerentur. Et ſanè ſolenne ſatis erat ipſis Ebræis pecuniam [c] offerre pro ſingulis, quibus tenebantur ſacrificiorum Oblationumque generibus, quæ in arculis (harum numerus erat tredecim) repoſita à Sacerdotibus in ſacrificium ipſum, ſeu id, quod

[c] *Miſna tit.* Siklim *cap.* 1. & 2. & *Maimonides halach.* Siklim *cap.* 2.

quod præſtitutâ ſpecie præſtandum erat, ritè erogabatur. Sed Nicolaus Lyranus, etiam ex Judæus, de alienigena, qui, ut ipſe ait, *non erat Iudæus natione, nec converſus ad Iudaiſmum*; *à talibus*, inquit [d], [d] *Ad Levit. c. 22. not. 12.* *non debebat accipi aliquid offerendum in altari. Poterat tamen accipi pecunia vel alia dona, ex quorum pretio emerentur illa, quæ eſſent offerenda. Et hoc modo dicitur, quod Seleucus Aſiæ Rex ex ſumptibus ſuis præſtabat ea, quæ pertinebant ad ſacrificia.* Alii hujus ſententiæ ſunt ſequaces, in eam interim ducti interpretatione legis ſacræ diverſâ nimis ab ea, quam amplectuntur Magiſtri. Lex eſt ſubjuncta eis, quæ de victimis tantùm immaculatis offerendis latæ ſunt, hujuſmodi [e] ומיד בן נכר לא תקריבו את לחם אלהיכם מכל אלה [e] *Levitic. 22. 25.* כי משחתם בהם מום בם לא ירצו לכם *Nec de manu filii alienigenæ* ſeu *Gentilis* (ſeu *à Gentili*) *offeretis Panem Deo veſtro ex omnibus iſtis* (vulgata ibi habet *& quicquid aliud dare voluerit*) *quia corruptio eorum eſt in eis. Macula eſt in eis. Non accepta erunt vobis*; ſeu, ut vulgata, *non ſuſcipietis ea.* Pro eo quod eſt heic *Panem*, ſubſtituunt Chaldæi ית־קורבן *Oblationem*, uti & Judæi Mauritanienſes aliique in verſionibus Orientalibus. Et Helleniſtæ ibi, *οὐ προσοίσετε δῶρα non offeretis munera.* Et de Carnibus aliiſque in ſacrificium ipſum oblatis accipiunt locum illum ſcriptores item Chriſtiani [f]. [f] *Abulenſis in Levitic. 22. quæſt. 22. Cajetanus, Cornelius à Lapide, Io. Lorinus, & c.* Ad Oblationes autem ſeu Victimas ibi memoratas omnes legem attinere volunt Magiſtri. Sed ita ſcilicet, ut ſenſus ſit, iſque à majoribus acceptus, Oblationes ſpontaneas ſeu vota Gentilium (juxta jam ſuperiùs dicta; quæ etiam paulò antè [g] ibi lectis Oblationibus & Votis tam Gentilium quàm Iſraelitarum nituntur) admittenda quidem eſſe, nec olationum ſeu ſacrificiorum genera alia. Sic [g] *Comm. 18.* tamen ut nec omnimoda ab ipſis jumenta, aut pecora ſuis alibi ſacrificiis ſatis idonea, in ſacrificium eorum ſpontaneum Sacerdotibus Hieroſolymitanis acciperentur, quod ut fieret fortè morum ſuorum tenaces ſequaceſque Gentiles inſtarent. Sed planè reſpuenda eſſe, quæ per manum Gentilis, ſeu ex more Gentilium ab eo, citra rationem macularum & defectuum ibi præſcriptam, offerrentur. Quia ſcilicet Corruptio ac Defectus ſeu Vitium tàm in eis, pro vetito ex ſacra lege, quàm in ſacrificiis Iſraelitarum erat habendum. Expreſſim

ibi ad veterum mentem Salomon Jarchius נכרי שהביא קרבן ביד כהן להקריבו לשמים לא תקריבו לו בעל מום *ſi Gentilis attulerat Oblationem* ſeu *victimam, ut Sacerdos eam Deo O. M. offerret, non offerendum erat animal vitioſum.* At verò, inquit, תמימה תקבלו מהם לכך נאמר למעלה איש איש לרבות את הנכרים שנודרים נדרים ונדבות כישראל *victimam* ſeu *oblationem vitio carentem accipietis ab eis. Cum etiam ſupra dicatur, quiſquis* ſeu *omnis homo; ut ita etiam continerentur Gentiles, Quorum Vota & Oblationes ſpontaneæ habebantur velut Iſraelitarum.* Sic Maimonides de victimis vitioſis, quas Sacerdos offerre ex lege ſacra non debuit, verba faciens ולא קרבנות ישראל בלבד אלא אף קרבנות הגוים אם הקריבן, inquit [h], והם בעלי מומין לוקה שנאמר ומיד בן נכר לא תקריבו את לחם וגו *Nec ſolùm id de ſacrificiis Iſraelitarum eſt intelligendum, verùm etiam de eis, quæ à Gentilibus offerebantur. Nimirùm ſi, cùm vitioſa eſſent, ea offerret Sacerdos, is flagris puniebatur. Nam & lex ait, nec de manu filii alienigenæ offeretis Panem &c.* Tantundem alii [i], dum legem hanc ſacram ita breviter in Præceptorum recenſione exhibent; שלא ליקריב בעל מום אפילו בקרבנות הגוים *ut non offeratur animal* ſeu *victima vitioſa, ne quidem etiamſi à Gentili in ſacrificium adducatur.* Sed legem illam capit Lyranus aliique [k] Chriſtiani non pauci de eo quod eſt, Victimam ſeu Oblationem aliquam ipſam neutiquam à Gentili offerendam, ſed duntaxat Pretium, quo à Sacerdotibus coëmeretur victima ſeu Oblatio. Quin & Salomonem Jarchium expreſſim pluribus impugnat Lyranus. Et Abulenſis ibi; *Pecunia, cum accipiebatur, non offerebatur Domino, quoniam non erat aliquid cremabile; ſed de pecuniâ emebatur aliquid, quod eſſet ad uſus Sanctuarii. Hic autem ſolùm dicitur; non accipiendum eſſe aliquid de manu Gentilium, quod offeratur Domino, id eſt, quod cremetur coram Domino, vel ponatur ſuper altare. Vnde ſi aliquis Gentilis voluiſſet offerre panes, ita ut illi cremarentur ſuper altare, vel cederent in jus Sacerdotum, aut vellet offerre aliquod animal, ut immolaretur, non reciperent hoc Sacerdotes Iudæorum, quia hoc immolandum erat per ſe; ſi tamen aliquis Gentilis daret panes aut animalia, non ut per ſe immolarentur aut offerrentur, ſed ut venderentur*

[h] *Halach.* Iſuri Mizbach. *cap. 1. & videſis num. 7. in fronte Halach.*

[i] *Moſes Mikotzi Pracept. Negatis. 314. Abarbinel in* Pituſh Tora *fol. 260. col. 4.*

[k] *Abulenſis in Levit. 22. quaſt. 22, & 23. Cajetanus, Io. Lorinus, Cornelius à Lapide &c.*

rentur & converterentur in pecunias applicandas ad uſum Sanctuarii, reciperetur talis Oblatio, quoniam hoc ſolùm prohibitum erat, ſcilicet id quod ipſi darent poni ſuper Altare vel offerri Deo, ita ut efficeretur ſacrum. Si autem Gentiles darent pecuniam vel aliquid aliud convertendum in pecunias, non efficiebantur iſta ſacra, ſed poſtcà ex eis emebantur alia quæ ſacra eſſent, ſcilicet animalia vel panes. Directè autem non efficiebantur ſacra quæ illi dabant. Quia poſtquam acciperentur pecuniæ datæ ab eis in Sanctuario, tranſibat in Ius ſanctuarii. Et ideo ſive emerentur inde animalia ad Sacrificia facienda, ſive ad aliquid alterum, non dicebatur tale Sacrificium vel talis res data à Gentili, quia jam emebãtur iſta ad voluntatem Sacerdotum Miniſtrantium in Sanctuario. Et hoc ſufficiebat ad hoc, quod non acciperetur Sacrificium de manu Gentilium. Sic Toſtatus ille quod & alibi [l] pluribus ſibi firmare videtur. Joannes Lorinus, alii, tantundem. Sed refragatur Magiſtrorum ſchola. Nec vim omninò in eos habet argumentum illud, quod Lyranus affert, & velut firmum admittit Abulenſis [m], de Paſchalibus ritibus cum Gentili non communicandis. Quaſi verò inde ſequeretur multò minùs ei permiſſum Templo, ut dictum eſt, Oblationes ſpontaneas offerre. Nam Peregrinus in Numeris [n], ad Paſchatis celebrationem admittendus planè Proſelytus Juſtitiæ eſt. Et non ſolùm, ex lege Sacra [o] alia, Paſchalibus ritibus, verùm etiam omnibus aliis [p], qui Ebræis proprii, arcebantur Gentiles necdum in Judaiſmum recepti, juxta Magiſtrorum placita jam antè oſtenſa. Non utique ſpontaneis Oblationibus aut Holocauſtis Numen Hieroſolymis colere vetiti. Quippe quæ in Cultum afferebantur ſimplicem, rituum Ebraicorum legumque Leviticarum ratione alia non habitâ quàm ut, juxta Jus illud à Numine datum utriſque Imperativum, vitio carerent. Quin nec deſunt in Chriſtianis [q], qui Oblationem quidem pecuniæ ſeu aliûs cujuſvis rei in ſacros qualeſcunque uſus accipi à manu Gentilis ea lege prohiberi velint. Aliis [r] intereà (præter ſuperiori in capite citatos) id ipſum quod docent Magiſtri, de ipſis Oblationibus vitio carentibus etiam à manu Gentilis accipiendis, aſſerentibus. Chriſtianorum àutem alii, etiam in rebus Ebraicis verſatiſſimi, interiùs quàm Talmudici admit-

[l] *Ad 1. Paralip. cap. 16. q. 29.*

[m] *Ad Levit. 22. quaſt. 23.*

[n] *Cap. 9. 14.*

[o] *Exod. 12. 43.*

[p] *Videſis Abulenſem ad D. Matthæi. ca 26. quaſt. 40. 41. &c.*

[q] *Hugo Cardinalis ad Levitic. 22.*

[r] *Io. Brentius ibidem ubi & vide P. Fagium, Seb. Munſterum, Iſidorum Clarium &c.*

tunt in Templo Hieroſolymitano Gentiles. Arias Montanus[r] etiam de Salomonico; *Poſterioribus temporibus extra Iſraelis ac Fœminarum atrium aliud conſtructum fuit, cui* חול *hoc eſt, profano eſt nomen factum, in quod Exteri, id eſt, Gentes, quæ Iſraelis nomen non profiterentur, convenire ad orandum poſſent: & Iſraelitæ etiam qui Cæremoniali ritu puri non eſſent. Ad hoc atrium illæ pertinebant exedræ, quarum ſitum paulo antè deſcripſimus, partim in ſacro partim in profano conſtitutæ. Habuit etiam ſuas porticus atrium hoc, quibus vel imber vel æſtus nimius vitari poſſet. Hujus atrii porta quæ Ortum reſpiciebat, inſima dicebatur.* Citantur ab eo in margine etiam Talmudici[t] aliquot velut hujus rei teſtes. Admiſſos quidem Gentiles in loca Intermurali exteriora (ut oſtenſum eſt) conſentiunt & Talmudici. Sed exedræ illæ, quæ partim in ſacro, partim in profano ponebantur, fuêre, quæ partim atria Gentilibus planè inacceſſa, & partim Intermurale (quod reſpectu atriorum quæ ſanctiora erant, חול ſeu *profanum* etiam eſt dictum[u]) occupabant. Unde, ſi verum dixerit Arias, intra Intermurale admiſſi Gentiles; quod Talmudicis planè refragatur. Nec loci ab eo citati ejuſmodi quid omninò præſtant. At ſingulare eſt, quod apud Bedam alioſque aliquot habetur, ex Caſſiodoro; *admiſſos in extremum atrium Gentiles & Judæos, qui nuper venerant ex Gentibus uſque ad ſextum purificationis diem.* Hoc ſcilicet inter alia ex vetuſta Templi apud Caſſiodorum figura affertur[x]. Et ſtatim ſubjungit Beda; *Hæc ut in pictura Caſſiodori reperimus diſtincta, breviter annotare curavimus; ita eum ab antiquis Iudæis didiciſſe: neque virum tam eruditum voluiſſe in exemplum legendi proponere, quod non ipſe prius verum eſſe cognoviſſet.* Tantundem, ex eo, Rabanus Maurus[y]. De Gentilium admiſſione res quidem palàm eſt ex ſuprà memoratis. At Judæos, qui nuper venerant ex Gentibus, (ſive Proſelytos Juſtitiæ ſeu qui è Gentilium ritibus in Judaiſmum tranſierant, ſive Judæos originarios è Gentilium regionibus, quibus degerant, Hieroſolymam ſe adorandi cauſâ conferentes intelligas,) eo nomine interiùs non admiſſos ante diem ſextum, nondum comperio apud Talmudicos. Sed verò, ut hanc rem tandem finiamus; procul à vero abeſſe, nemo ex hiſce

[r] *In Libano pag. 13.*

[t] *Miſna de Decima ſecunda cap. 3. parag.* ח & *Camb. in Ezek. 42. 18. Miſn. tit.* סוכה *cap. 5. par.* ח.

[u] *Conſtantin. L'Empereur ad Cod.* Middoth *pag.* 186

[x] *Beda Tom. 8. lib. de Templo Salomon. cap. 16.*

[y] *Ad 3. Regum cap. 6.*

hiſce non videt, id quod à nonnullis aſſeritur, *nunquam paſſos fuiſſe Iudæos miſceri ſibi in ſolenni Dei cultu Gentiles, quia putaſſent hoc modo ſe & Templum & ſacrificia pollui.* Quod ſcilicet etiam de adoratione tantùm dictum. Nam ita Joannes Calvinus [z], ubi ob hanc potiſſimùm cauſam non vult Gentiles ſeu incircumciſos fuiſſe Ἕλλη-νας ſeu Græcos illos, qui Hieroſolymam apud D. Joannem aſcendebant, ut adorarent, ſed Judæos Græcienſes. Et meritò ſanè eo nomine à Joanne Maldonato [a] refutatur.

[z] *Ad. D. Ioann. cap. 12. 20.*

[a] *Ibidem*

Cap. VIII.

Ex antè allatis concluditur, Ebræorum ſententiam manifeſtam *eſſe, tum* Proſelytos Domicilii, *tum* Noachidas reliquos *ſeu Genus humanum univerſum* ad Cultum Divinum, qui in Precibus, Gratiarum actionibus, Benedictionibus, Holocauſtis Spontaneis ac Spontaneis Oblationibus (*quibus ſcilicet peculiares Ebræorum ritus non commiſti*) & Votis ſimplicibus *habetur,* eſſe obligatos. Chriſtianorum *aliquot hac de re* Placita. *De* Holocauſtis illis *ſingularia quædam. Ad* fuſiorem de Septimo die explicationem *tranſitus.*

OStenſo hactenùs tum qualiſnam Cultus divinus Proſelyto domicilii ſeu Gentili Hieroſolymis alibive in ditione Iſraelitica permiſſus fuerit, tum qualis interdictus, tempeſtivè redimus ad id, quod ſuprà propoſuimus de eo quod eſt, Ebræos non ſolùm voluiſſe Gentiles ſeu Noachidas, id eſt, Genus humanum, Interdictis illis Naturalibus de Cultu Extraneo & Blaſphemia Negativis, quà Negativis, inter cetera Juris Noachidarum capita, teneri, ſeu ſceleribus illis binis, quà Numen ſeorſim & per ſe Interdicta reſpiciunt, abſtinere; verùm etiam exiſtimaſſe eos ad Cultum & Honorem Numinis exhibendum obligatos eſſe; idque velut ex appendice Interdictorum illorum Affirmativa, juxta ſuperiùs capite primo dicta. Quod ex Cultûs, apud ipſos Proſelytis Domicilii aliiſve Gentilibus eorum inſtar, Permiſſione & Interdictione jam fuſiùs explicata non eſt elicere difficile. Etenim dum, ut oſtenſum eſt, negant Gentilem, needum Proſelytos Juſtitiæ factum, ritibus Ebraicis, quà Ebraicis, ex Jure ipſis aliiſque Gentibus

Digitized by Google

partim Imperativo partim Interveniente potuiſſe miſceri, nec impunè Legem Moſaicam ejuſve partem aliquam apud ipſos (quibus Lex ea peculiaris) ab eo ſervandam fuiſſe, nec aliud omninò ultrò ibi in Cultum præſtari ab eo debuiſſe præter id quod Jure ſuo, id eſt, Septem capitibus Juris Noachidarum, præſtandum erat; ſed demùm Preces, Laudes, Adorationes, id genus alia, præter ſpontanea Sacrificia, Oblationes ſpontaneas, & Vota, id eſt, Cultum ſimplicem ritibus Ebraicis nullatenùs involutum, juxta ſuperiùs dicta, ei etiam Hieroſolymis ipſoque in Monte Templi (pro Templo interdum, ut diximus, ſumto) permiſſum; liquidò ſequitur Cultum ejuſmodi, ex Jure ipſo Noachidarum ſeu ejuſdem ſenſu Obligativo ac Affirmativo, veluti Interdictis illis binis annexo, Gentilibus apud ipſos ſeu in eorum ditione agentibus præſtandum; eos admiſiſſe. Nec ſcrupulum intempeſtiviùs heic quis injiciat, Spontaneum Obligationi adverſari videri. Ideo enim Spontanea dicuntur heic Sacrificia illa & Oblationes, quia Genus, Tempus, Æſtimatio (juxta ſuperiùs dicta) offerentis arbitratui ſic relicta ſunt, ut præſtitutis, in legibus Ebræorum, Sacrificiis, quæ reliqua ſunt, Solennibus eſſent planè libera; ſed pro re nata tamen ex Obligatione præſtanda, ut Supplicationes, & Gratiarum actiones. Et cum Cultus divinus ſit tum Interior, quæ conſiſtit in conjunctione ad Deum ſummaque ejus reverentia per intellectum & affectum, tum Exterior, quæ in Precibus & Laudibus effundendis, Adorationibus, Sacrificiis, Oblationibus cernitur, neque hic ſine illo ritè exhiberi poſſit; conſequitur ſimiliter, ad Cultum utrunque obligatos etiam Proſelytos Domicilii, & qui eorum inſtar fuêre (adulti ſcilicet nec rationis expertes; & pro rerum ſuarum ſive copia ſive inopia) cenſuiſſe Ebræos. Ita tamen ut ob non præſtitum alterutrum nulla apud eos ſequeretur pœna Civilis, ſed cultus neglecti pœna מיד שמים *cælitùs* eſſet expectanda; quemadmodum loquuntur etiam non raró de peccatis aliquot ex lege ipſis Civili, cœlitùs tantùm, non in foro Civili puniendis agentes. Atque ex hoc de Proſelytis Domicilii ſeu Gentilibus eorum inſtar ſic demonſtrato, pariter ſequitur, ad Simplicem Reverentiam ejuſmodi actu tum interiori tum exteriori præſtandam, Cultumque quantus in Precibus,

Gratia-

Gratiarum actionibus, Benedictionibus, Sacrificiis ac Oblationibus Votiſque ſimplicibus conſiſtebat, exhibendum, ſimiliter obligatum eſſe Univerſum genus humanum Ebræos autumâſſe. Nam nil permiſſum, in ultroneo cultu, Proſelyto Domicilii Hieroſolymis ſeu in ditione Iſraelitica, præter id quod ex Juris Noachidarum, quod humani generis faciunt commune, Obligatione pendebat. Atqui Cultus, qualem diximus, ſimplex atque ultroneus ille Proſelyto domicilii permiſſus eſt Hieroſolymis, & pro natura rei, alibi in ditione Iſraelitica. Unde manifeſtum fit, ad communia hominum officia etiam ex Obligatione, Cultum illum, juxta diſciplinam quam tractamus, pertinuiſſe. Neque igitur Expiatoria ſignantiùs ſic dicta, juxta eos, Sacrificia, Propitiatoria, aut Pacifica, ne Oblationes aliæve Præſtationes lege ſcriptâ, quà ſcriptâ, imperatæ, in cultu externo Proſelyti Domicilii Hieroſolymis locum habuêre ullum; adeoque nec in cultu illo externo ad quem Genus Humanum ab ipſis rerum initiis Obligari volunt. Sed in eo tantùm locum habuere Preces, Benedictiones, Gratiarum actiones, Holocauſta ſimplicia eaque ultronea (ut ſupra oſtenſum eſt) & ultroneæ Oblationes ac Vota. Holocauſta autem, tametſi ex interdicto illo de eis divino (quo tàm Proſelyti Domicilii, quàm Iſraelitæ, ut dictum eſt, licet diverſimodè, continebantur) Hieroſolymis tum vitiis in Levitico memoratis carere debebant, tum ex gregibus ac armentis tantùm aliquot ibi enumeratis ſeligi; nihilominùs extra ditionem Iſraeliticam, ſeu ubi non obligabat Lex Moſaica, ſed jus tantùm Noachidarum, ex aliis [b] animalium generibus, mundorum ſaltem, nec ita vitio carentibus, indiſcriminatim (modò hoſtiis humanis, de quibus libro quarto, abſtinerent) ſumi potuêre. Quale de aliis etiam Gentilium Oblationibus Votiſque Numini vero dicendum. Vices autem tàm Ilaſtici atque Expiatorii quàm Euchariſtici Sacrificii, Smplicia ac ſpontanea Holocauſta illa Proſelytis Domicilii adeoque ceteris Noachidis ſuppleſſe, Ebræos non dubitaſſe, puto, palàm eſt. Nam ut Abelis & Noachi Euchariſtica & Ilaſtica fuiſſe liquet ex diſertis ſacri ſermonis [c] verbis, ita non ſolùm Eliphazi [d] Baldadi & Tzophari Holocauſta, quæ ad Intervallum illud etiam ante legem ſcriptam, attinent, ſunt Expiatoria; verùm et-

[b] *Videſis Salomon. Iarch. ad Levit.* 22. 25.

[c] *Geneſ.* 4. 4. 8. 20.

[d] *Iob.* 42. 8, & 9.

rùm etiam de ipſo Holocauſto ſpontaneo (ad quod ſolum Sacrificii cruenti genus, utpote ſimpliciſſimum; admittebantur Hieroſolymis Gentiles) dicitur[e] ונרצה לו לכפר עליו *& acceptabile erit pro eo, ut ſcilicet expiatio fiat illi*, ſeu ut vulgata, *acceptabilis erit atque in expiationem ejus proficiens*, nimirum ſpontè offerentis. Quale pariter de Gentilium Oblationum aliarum ſpontanearum votorumque effectu Ebræos exiſtimaſſe, æquum eſt ut autumemus modò ſaltem accederet Confeſſio & Pœnitentia[f], ſine quibus Expiationem ritè ſic fieri ſibi ipſis quidem non admittebant. Hiſce, ut ſequaces, connumerandi etiam ſunt, Spes præmii ac Timor pœnæ divinæ, qui cultûs interioris pars. Sed de ea plura, ubi Caput de Judiciis infra tractamus. Neque Ebræorum ſententiæ de Cultu per Sacrificia & Oblationes Numini ante Legem ſcriptam, id eſt, ex Jure Noachidarum ſeu humani generis Communi, ſic exhibendo, diſſona ſunt, quæ apud Patres Chriſtianos ſubinde occurrunt de Intervallo illo. S. Thomas; *ſicut*[g] *in ſtatu legis Naturæ, homines nulla lege exteriùs datâ* (literis mandatâ) *ſed ſolo interiori inſtinctu* (ex Numine indito) *movebantur ad Deum colendum; ita etiam ex interiori inſtinctu determinabatur eis, quibus rebus ſenſibilibus ad Dei Cultum uterentur.* Recole heic etiam quæ ſuprà[h] ex Paulo Burgenſi afferimus. Et certè qui Sacramenta illius Intervalli tria illa faciunt[i], Sacrificium, Oblationem, & Fidem, Ebræis heic proximè accedunt. Sed de Externo Cultu, Signis ſacris, ac Sacramentis illius Intervalli, quamplura huc ſpectantia controvertuntur apud Scholaſticos[k], quos, ſi placet, vide. Præ aliis autem S. Thomam, Alexandrum Halenſem, Scotum & Guidonem Brianſonem. Certè & Ebræorum ſententiam fuiſſe, Noachidas ſeu genus totum humanum ad Cultum divinum præſtandum, non ſolùm Idololatriâ & blaſphemiâ abſtinendum, obligatos eſſe, idque ex ſenſu Interdictorum binotum quæ libro ſecundo explicavimus, non dubitarunt viri aliquot in Chriſtianis ſcriptoribus ſummi, dum interdicta illa è Magiſtrorum commentariis obiter enumerant. Monuimus ſuprà[l], eſſe qui ברכת השם quod *execrationem* ſeu *Maledictionem nominis* meritò vertimus, *Benedictionem* interpretantur. Horum quidem aliqui id explicant per *ut hunc ſolum creato-*

[e] *Levitic.* 1. 4. *& vide Ioſeph. lib.* 3. *ca.* 10 *& Philonem lib. de victimis.*

[f] *Vide Maimonidem halach.* Theſuba.

[g] *Part.* 3. *qu.* 60. *art.* 5. *ad tertium.*

[h] *Cap.* 2.

[i] *Guid. Brianſon in Sēt.* 4. *Diſt.* 1. *qu.* 1. *Correlar.* 3. 5. *Gregor. Moral. lib.* 4. *cap.* 2. *Diſt. de Conſecrat.* 4. *cap.* 5.

[k] *Ad Sent.* 4. *diſt.* 1. *& S. Thom.* 2. *ſec. q.* 85. *part.* 3. *quæſt.* 60. *& vide* Hugon. *de Sacramētis lib.* 1. *part. part.* 11. *cap.* 3. *Adde Abulenſ. ad Gen.* 6. *& ad* 1 *Paralip. cap.* 16. *quæſt.* 26, *&* 27.

[l] *Lib.* 1. *cap.* 10. *pag.* 127.

creatorem venerarctur. Sic Guilielmus[m] Schickardus. Alii pro Interdicto ſubſtituunt *Benedicere Deum.* Sic præter ſupra citatos, Paulus Fagius, Sebaſtianus Munſterus, Iſidorus Clarius, alii ad Levitici caput vigeſimum ſecundum. Atque id planè Cultum denotat. Petrus item Cunæus[n] pro eodem, in Juris Noachidarum Capitum ex Ebræis recenſione habet *celebrandam divini nominis majeſtatem eſſe.* Summa igitur eſt, in Oblationibus ſpontaneis, Holocauſtis itidem ſpontaneis & Votis (pro vario perſonarum ac rerum diſcrimine) præter Præces, Gratiarum actiones, Benedictiones, conſtitiſſe Cultum illum divinum, ad quem Genus humanum obligatum eſſe voluêre Ebræi, idque ex jure, quod tractamus, Naturali. In Oblationibus ſcilicet ac Votis (qualia in Oblationibus deſinunt) rerum ſacros in uſus, veluti in Templa ac Aras extruendas, Sacerdotiorum ſumptus, miniſteria, inſtrumenta & ſi quæ ſunt id genus alia. In Holocauſtis autem cruentis, ſeu animalium Sacrificiis, igne omninò conſumendis, parte nullâ polluctâ ſeu comesâ. Quod ex eo videtur manâſſe, quod primæ ætatis hominibus, id eſt, qui Noachum præceſſerunt, carnium eſus permiſſus non ſit (ſic enim Ebræi[o] ſtatuunt; qua de re plura, ubi inferiùs agimus de membro animalis viventis Noachidis interdicto) atque tunc temporis Sacrificia illa ignita, ex juſſu ſeu inſpiratione[p] Numinis cum ceteris ad Cultum neceſſariis, originem habuerint. Neque enim ex immolati animalis parte aliqua (quemadmodum in Sacrificiis aliis Ebræorum, & in non paucis Gentilium ævi ſuccedentis) epulum ſacrum, velut Sacrificii appendicem, celebrari tunc licitè potuiſſe nemo non videt. Et cum Carnium eſus verbis diſertis generi humano poſt compluria ſecula à Numine indultus eſt, de Sacrificiorum cruentorum ritu nihil interea eſt novatum. Sed totum animal pro victima oblatum, excoriatum[r] tamen ex more & diſſectum, ut ante, concremandum erat. Uſibus nempè humanis ſic planè eximendum; idque tum in recognitionem ſupremi Numinis imperii, tum in gratiarum actionem, favoris conciliationem, peccatorum expiationem, velut per ſymbolum, quod Retributionis Univerſi Domino factæ faciem ſaltem ſibi induceret. Adjiciunt etiam aliqui in ipſo primo quod diſertè legitur

Rr Holo-

[m] *De Iure Regio ca. 5. Theorem. 17. pag.* 129.

[n] *De Repub. Hebraorũ li. 2. cap.* 19.

[o] Bereſith Rabba *paraſh. 34. fol 38. col. 2. Ioſeph. Albo li.* Ikarim *part. 3. cap. 14, &* 15.

[p] *Alex. Halenſ. part. 4. mēb. 6. Scot. in ſent. 4. diſt. 1. quaſt.* 7.

[q] *Geneſ. 9. 4. Ioſeph. Orig. 1. cap. 4.*

[r] *Gemar. Babylon. ad tit.* Zebachim *cap. 14. fol.* 115 b.

Holocauſto cruento, adeoque in ceteris, quæ ſecuta ſunt, rationem ſingularem habitam humani in cætera animantia, quæ dignitate & ſimilitudine homini proxima, dominii agniti. Scilicet Abelem ritè didiciſſe adeoque credidiſſe, utcunque carnibus veſci homini non liceret, animalia nihilominùs omnia ita homini ex Numinis indultu ſubjacuiſſe, ut non ſolùm alios in uſus cogenda, ſed etiam in Holocauſta immolanda eſſent. Inde, ut tam inſignem indultum Numinis quàm imperium ejus ac bonitatem agnoſceret, ac propitium redderet, primogenita ovium eaque optima in Holocauſtum, eum immolâſſe, Numinique ſic placuiſſe. Cainum verò tantùm abfuiſſe ab hoc tam eximio Numinis hominibus indultu agnoſcendo, ut nondum admitteret animantium ceterorum alicujus immolationem ſeu cædem licitam magis fuiſſe atque homicidium. Parilem item hominibus ac animantibus ceteris fuiſſe exitum. Atque inde eum res viliores, ſeu fruges terræ obtuliſſe; & hoc demùm nomine Numini diſplicuiſſe. Quæ pluribus exequitur R. Joſeph [f] Albo, quem vide. Et de hiſce ſatis ſuperque. Jam verò Obligatione Noachidarum ad Cultum, juxta Ebræos, ſic oſtenſâ, reſtat ut fuſiùs diſpiciamus, quemadmodum ſuperiùs [t] promiſimus, de ſacra Sabbati ſeu Septimi diei obſervatione. Obiter ibi ex Ebræis docuimus Feſta eorum omnimoda Proſelyto Domicilii interdicta, uti & omnimoda alia quæ fortè Proſelytus ejuſmodi ſibi intra ditionem Iſraeliticam obſervanda inſtitueret, aut alibi inſtituta ibi ſervaret. Id eſt, Tempus nullum ſolenne ſeu Feſtum nullū ex Jure Noachidarum ſeu humani generis communi Sacris, quæ diximus, juxta eorum ſententiam, etiam neceſſariò generi humano obeundis, eſſe præſtitutum. Id enim manifeſtò ex jam antè oſtenſis ſequitur. Nam quod Proſelytum Domicilii obſervare non permittebant, ad id nec ipſum nec Gentilem alium ſeu Noachidem obligari eos voluiſſe, inde palàm eſt. Pro vario igitur tam Locorum ac Temporum, quàm perſonarum ac rerum diſcrimine ac opportunitate, Cultum illum à Noachidis extra ditionem Iſraeliticam exhibendum cenſuere; quemadmodum, dum parentes dicimus colendos, ſeu ablata reſtituenda, alia ejuſmodi, obligationem quidem palàm innuimus, Loca tamen & Tempora obſerva-

[f] *Part. 3. cap. 15.*

[t] *Cap. 5.*

ſervationis ex re nata ac rerum & perſonarum diſcrimine atque opportunitate perquam variatim elicienda nec ſignato aliquo die determinata intelligimus. Quæ nihilominus ex jure aliquo poſitivo determinari poſſe nemo dubitat. Nec dubitarunt Ebræi, quin Gentiles ſui plane juris extra ditionem Iſraeliticam, & Tempora & Loca Cultui ſuo ſacro poſſent pro arbitratu ſuo præſtituere, & ſive Feſta cultui veri Numinis ab ipſis adinventa celebrare, ſive Ebraica etiam, quotquot vellent [u], imitari. Quod Proſelytis domicilii, utpote ex Arbitratu, non ex Obligatione pendens, plane negatum. Et cum ita ſe rem habere ex jam ante allatis conſtet, ſupervacaneum forſan nimis videatur plura de Septimi diei ſeu Sabbati Feſti obſervatione, qua Noachidas ſeu genus reliquum humanum ſpectat, heic adiicere. Ceterùm, quoniam non ſolùm olim in ſchola [x], verùm etiam & hoc ſeculo, perilluſtris habetur ea de re Quæſtio, eaque à ſcriptoribus ſanè graviſſimis aliquot, tum integris ea de re libellis, tum commentariis ad caput Geneſis ſecundum, & Decalogum, aliiſque lucubrationibus editis agitata, in qua ſubinde trahuntur in partes etiam Ebræorum nonnullorum ſententiæ perinde ac ſi ex Jure Naturæ univerſalem, neceſſariam, ac perpetuam Sabbati aut ſeptimi diei, ut feſti, obſervationē ipſi docerent, adeoq; ad eandem Genus Humanū univerſum obligatum eſſe ſtatuerent; ideò operæ pretium duximus, rem altiùs repetendo, tum quid de Sabbati ſeu Septimi diei, ut Feſti neceſſariò celebrandi, Inſtitutione atque etiam Obſervatione (qua Noachidas ſpectet) ulteriùs docuerint Talmudici, tum quid de locis aliquot in hanc rem è celeberrimo illo Judæorum pari, Flavio Joſepho & Philone, afferri ſolitis ſtatuendum ſit, proximè explicare. Et primò de Sabbati ſeu recurrentis Septimi in dierum periodis diei, ut Feſti, celebrationis, juxta Talmudicos, Inſtitutione.

[u] *Vide ſupra cap. 3.*

[x] *Alex. Halenſ. part. 3. quæſt. 32. S. Thomas 2. Secunda quæſt. 122. Scotus ad ſent. 3. diſt. 37. quæſt. unic. &c.*

Cap. IX.

Quid de Originis *ſeu* Primariæ Sabbati *ſeu* Septimi *in dierum periodis diei, ut Feſti,* Inſtitutionis Tempore *&* Loco *ſenſerint* Talmudici. *Obiter de* Itinere Sabbatico; *& quanta fuerit ejuſce* menſura, *atque* unde auſpicanda. *De Chronico* Seder Olam Rabba *dicto, ejuſque Autore & Vetuſtate.*

ibi ad veterum mentem Salomon Jarchius נכרי שהביא קרבן ביד כהן להקריבו לשמים לא תקריבו לו בעל מום *ſi Gentilis attulerat Oblationem* ſeu *victimam, ut Sacerdos eam De O. M. offerret, non offerendum erat animal vitioſum.* At verò, inquit, תמימה תקבלו מהם לכך נאמר למעלה איש איש לרבות את הנכרים שנודרים נדרים ונדבות כישראל *victimam* ſeu *oblationem vitio carentem accipietis ab eis. Cum etiam ſupra dicatur, quiſquis* ſeu *omnis homo; ut ita etiam continerentur Gentiles, Quorum Vota & Oblationes ſpontaneæ habebantur velut Iſraelitarum.* Sic Maimonides de victimis vitioſis, quas Sacerdos offerre ex lege ſacra non debuit, verba faciens inquit[h], ולא קרבנות ישראל בלבד אלא אף קרבנות הגוים אם הקריבן והם בעלי מומין לוקה שנאמר ומיד בן נכר לא תקריבו את לחם וגו *Nec ſolùm id de ſacrificiis Iſraelitarum eſt intelligendum, verùm etiam de eis, quæ à Gentilibus offerebantur. Nimirùm ſi, cùm vitioſa eſſent, ea offerret Sacerdos, is flagris puniebatur. Nam & lex ait, nec de manu filii alienigenæ offeretis Panem &c.* Tantundem alii[i], dum legem hanc ſacram ita breviter in Præceptorum recenſione exhibent; שלא ליקריב בעל מום אפילו בקרבנות הגוים *ut non offeratur animal* ſeu *victima vitioſa, ne quidem etiamſi à Gentili in ſacrificium adducatur.* Sed legem illam capit Lyranus aliique[k] Chriſtiani non pauci de eo quod eſt, Victimam ſeu Oblationem aliquam ipſam neutiquam à Gentili offerendam, ſed duntaxat Pretium, quo à Sacerdotibus coëmeretur victima ſeu Oblatio. Quin & Salomonem Jarchium expreſſim pluribus impugnat Lyranus. Et Abulenſis ibi; *Pecunia, cum accipiebatur, non offerebatur Domino, quoniam non erat aliquid cremabile; ſed de pecuniâ emebatur aliquid, quod eſſet ad uſus Sanctuarii. Hic autem ſolùm dicitur; non accipiendum eſſe aliquid de manu Gentilium, quod offeratur Domino, id eſt, quod crematur coram Domino, vel ponatur ſuper altare. Vnde ſi aliquis Gentilis voluiſſet offerre panes, ita ut illi cremarentur ſuper altare, vel cederent in jus Sacerdotum, aut vellet offerre aliquod animal, ut immolaretur, non reciperent hoc Sacerdotes Iudæorum, quia hoc immolandum erat per ſe; ſi tamen aliquis Gentilis daret panes aut animalia, non ut per ſe immolarentur aut offerrentur, ſed ut vende-*

rentur

[h] *Halach.* Iſuri Mizbach. *cap. 1. & Videſis num. 7. in fronte Halach.*

[i] *Moſes Mikotzi Præcept. Negativ. 314. Abarbinel in* Piruſh Tora *fol. 260. col. 4.*

[k] *Abulenſis in Levit. 22. quæſt. 22, & 23. Cajetanus, Io. Lorinus, Cornelius à Lapide &c.*

rentur & converterentur in pecunias applicandas ad uſum Sanctuarii, reciperetur talis Oblatio, quoniam hoc ſolùm prohibitum erat, ſcilicet id quod ipſi darent poni ſuper Altare vel offerri Deo, ita ut efficeretur ſacrum. Si autem Gentiles darent pecuniam vel aliquid aliud convertendum in pecunias, non efficiebantur iſta ſacra, ſed poſteà ex eis emebantur alia quæ ſacra eſſent, ſcilicet animalia vel panes. Directè autem non efficiebantur ſacra quæ illi dabant. Quia poſtquam acciperentur pecuniæ datæ ab eis in Sanctuario, tranſibat in Ius ſanctuarii. Et ideo ſive emerentur inde animalia ad Sacrificia facienda, ſive ad aliquid alterum, non dicebatur tale Sacrificium vel talis res data à Gentili, quia jam emebātur iſta ad voluntatem Sacerdotum Miniſtrantium in Sanctuario. Et hoc ſufficiebat ad hoc, quod non acciperetur Sacrificium de manu Gentilium. Sic Toſtatus ille quod & alibi [l] pluribus ſibi firmare videtur. Joannes Lorinus, alii, tantundem. Sed refragatur Magiſtrorum ſchola. Nec vim omninò in eos habet argumentum illud, quod Lyranus affert, & velut firmum admittit Abulenſis [m], de Paſchalibus ritibus cum Gentili non communicandis. Quaſi verò inde ſequeretur multò minùs ei permiſſum Templo, ut dictum eſt, Oblationes ſpontaneas offerre. Nam Peregrinus in Numeris [n], ad Paſchatis celebrationem admittendus planè Proſelytus Juſtitiæ eſt. Et non ſolùm, ex lege Sacra [o] alia, Paſchalibus ritibus, verùm etiam omnibus aliis [p], qui Ebræis proprii, arcebantur Gentiles necdum in Judaiſmum recepti, juxta Magiſtrorum placita jam antè oſtenſa. Non utique ſpontaneis Oblationibus aut Holocauſtis Numen Hieroſolymis colere vetiti. Quippe quæ in Cultum afferebantur ſimplicem, rituum Ebraicorum legumque Leviticarum ratione alia non habitâ quàm ut, juxta Jus illud à Numine datum utriſque Imperativum, vitio carerent. Quin nec deſunt in Chriſtianis [q], qui Oblationem quidem pecuniæ ſeu aliûs cujuſvis rei in ſacros qualeſcunque uſus accipi à manu Gentilis ea lege prohiberi velint. Aliis [r] intereà (præter ſuperiori in capite citatos) id ipſum quod docent Magiſtri, de ipſis Oblationibus vitio carentibus etiam à manu Gentilis accipiendis, aſſerentibus. Chriſtianorum autem alii, etiam in rebus Ebraicis verſatiſſimi, interiùs quàm Talmudici admit-

[l] *Ad 1. Paralip. cap. 16. q. 29.*

[m] *Ad Levit. 22. quæſt. 23.*

[n] *Cap. 9. 14.*

[o] *Exod. 12. 43.*

[p] *Videſis Abulenſem ad D. Matthæi. ca 26. quæſt. 40. 41. &c.*

[q] *Hugo Cardinalis ad Levitic. 22.*

[r] *Io. Brentius ibidem ubi & vide P. Fagium, Seb. Munſterum, Iſidorum Clarium &c.*

tunt in Templo Hieroſolymitano Gentiles. Arias Montanus [f] etiam de Salomonico; *Poſterioribus temporibus extra Iſraelis ac Fœminarum atrium aliud conſtructum fuit, cui* חול *hoc eſt, profano eſt nomen factum, in quod Exteri, id eſt, Gentes, quæ Iſraelis nomen non profiterentur, convenire ad orandum poſſent: & Iſraelitæ etiam qui Cæremoniali ritu puri non eſſent. Ad hoc atrium illæ pertinebant exedræ, quarum ſitum paulò antè deſcripſimus, partim in ſacro partim in profano conſtitutæ. Habuit etiam ſuas porticus atrium hoc, quibus vel imber vel æſtus nimius vitari poſſet. Hujus atrii porta quæ Ortum reſpiciebat, inſima dicebatur.* Citantur ab eo in margine etiam Talmudici [t] aliquot velut hujus rei teſtes. Admiſſos quidem Gentiles in loca Intermurali exteriora (ut oſtenſum eſt) conſentiunt Talmudici. Sed exedræ illæ, quæ partim in ſacro, partim in profano ponebantur, fuêre, quæ partim atria Gentilibus planè inacceſſa, & partim Intermurale (quod reſpectu atriorum quæ ſanctiora erant, חול ſeu *profanum* etiam eſt dictum [u]) occupabant. Unde, ſi verum dixerit Arias, intra Intermurale admiſſi Gentiles; quod Talmudicis planè refragatur. Nec loci ab eo citati ejuſmodi quid omninò præſtant. At ſingulare eſt, quod apud Bedam alioſque aliquot habetur, ex Caſſiodoro; *admiſſos in extremum atrium Gentiles & Judæos, qui nuper venerant ex Gentibus uſque ad ſextum purificationis diem.* Hoc ſcilicet inter alia ex vetuſta Templi apud Caſſiodorum figura affertur [x]. Et ſtatim ſubjungit Beda; *Hæc ut in pictura Caſſiodori reperimus diſtincta, breviter annotare curavimus; ita eum ab antiquis Judæis didiciſſe: neque virum tam eruditum voluiſſe in exemplum legendi proponere, quod non ipſe prius verum eſſe cognoviſſet.* Tantundem, ex eo, Rabanus Maurus [y]. De Gentilium admiſſione res quidem palàm eſt ex ſuprà memoratis. At Judæos, qui nuper venerant ex Gentibus, (ſive Proſelytos Juſtitiæ ſeu qui è Gentilium ritibus in Judaiſmum tranſierant, ſive Judæos originariosè Gentilium regionibus, quibus degerant, Hieroſolymam ſe adorandi causâ conferentes intelligas,) eo nomine interiùs non admiſſos ante diem ſextum, nondum comperio apud Talmudicos. Sed verò, ut hanc rem tandem finiamus; procul à vero abeſſe, nemo ex hiſce

[f] *In Libano pag.* 13.

[t] *Miſna de Decima ſecunda cap.* 3. *parag.* ח & *Camb. in Ezek.* 42. 18. *Miſn. tit.* סוכה *cap.* 5. *par.* ח.

[u] *Conſtantin. L'Empereur ad Cod.* Middoth *pag.* 186

[x] *Beda Tom.* 8. *lib. de Templo Salomon. cap.* 16.

[y] *Ad* 3. *Regum cap.* 6.

hiſce non videt, id quod à nonnullis aſſeritur, *nunquam paſſos fuiſſe Iudæos miſceri ſibi in ſolenni Dei cultu Gentiles, quia putaſſent hoc modo ſe & Templum & ſacrificia pollui.* Quod ſcilicet etiam de adoratione tantùm dictum. Nam ita Joannes Calvinus[z], ubi ob hanc potiſſimùm cauſam non vult Gentiles ſeu incircumciſos fuiſſe Ἕλληνας ſeu Græcos illos, qui Hieroſolymam apud D. Joannem aſcendebant, ut adorarent, ſed Judæos Græcienſes. Et meritò ſanè eo nomine à Joanne Maldonato[a] refutatur.

[z] *Ad. D. Ioann. cap. 12. 20..*

[a] *Ibidem*

Cap. VIII.

Ex antè allatis concluditur, Ebræorum ſententiam manifeſtam *eſſe, tum* Proſelytos Domicilii, *tum* Noachidas reliquos *ſeu Genus humanum univerſum* ad Cultum Divinum, qui in Precibus, Gratiarum actionibus, Benedictionibus, Holocauſtis Spontaneis ac Spontaneis Oblationibus (*quibus ſcilicet peculiares Ebræorum ritus non commiſti*) & Votis ſimplicibus *habetur,* eſſe obligatos. Chriſtianorum *aliquot hac de re* Placita. *De* Holocauſtis illis *ſingularia quadam. Ad* fuſiorem de Septimo die explicationem *tranſitus.*

OStenſo hactenùs tum qualiſnam Cultus divinus Proſelyto domicilii ſeu Gentili Hieroſolymis alibive in ditione Iſraelitica permiſſus fuerit, tum qualis interdictus, tempeſtivè redimus ad id, quod ſuprà propoſuimus de eo quod eſt, Ebræos non ſolùm voluiſſe Gentiles ſeu Noachidas, id eſt, Genus humanum, Interdictis illis Naturalibus de Cultu Extraneo & Blaſphemia Negativis, quà Negativis, inter cetera Juris Noachidarum capita, teneri, ſeu ſceleribus illis binis, quà Numen ſeorſim & per ſe Interdicta reſpiciunt, abſtinere; verùm etiam exiſtimaſſe eos ad Cultum & Honorem Numinis exhibendum obligatos eſſe; idque velut ex appendice Interdictorum illorum Affirmativa, juxta ſuperiùs capite primo dicta. Quod ex Cultûs, apud ipſos Proſelytis Domicilii aliiſve Gentilibus eorum inſtar, Permiſſione & Interdictione jam fuſiùs explicata non eſt elicere difficile. Etenim dum, ut oſtenſum eſt, negant Gentilem, needum Proſelytos Juſtitiæ factum, ritibus Ebraicis, quà Ebraicis, ex Jure ipſis aliiſque Gentibus

partim Imperativo partim Interveniente potuiſſe miſceri, nec impunè Legem Moſaicam ejuſve partem aliquam apud ipſos (quibus Lex ea peculiaris) ab eo ſervandam fuiſſe, nec aliud omninò ultrò ibi in Cultum præſtari ab eo debuiſſe præter id quod Jure ſuo, id eſt, Septem capitibus Juris Noachidarum, præſtandum erat; ſed demùm Preces, Laudes, Adorationes, id genus alia, præter ſpontanea Sacrificia, Oblationes ſpontaneas, & Vota, id eſt, Cultum ſimplicem ritibus Ebraicis nullatenùs involutum, juxta ſuperiùs dicta, ei etiam Hieroſolymis ipſoque in Monte Templi (pro Templo interdum, ut diximus, ſumto) permiſſum; liquidò ſequitur Cultum ejuſmodi, ex Jure ipſo Noachidarum ſeu ejuſdem ſenſu Obligativo ac Affirmativo, veluti Interdictis illis binis annexo, Gentilibus apud ipſos ſeu in eorum ditione agentibus præſtandum; eos admiſiſſe. Nec ſcrupulum intempeſtiviùs heic quis injiciat, Spontaneum Obligationi adverſari videri. Ideo enim Spontanea dicuntur heic Sacrificia illa & Oblationes, quia Genus, Tempus, Æſtimatio (juxta ſuperiùs dicta) offerentis arbitratui ſic relicta ſunt, ut præſtitutis, in legibus Ebræorum, Sacrificiis, quæ reliqua ſunt, Solennibus eſſent planè libera; ſed pro re nata tamen ex Obligatione præſtanda, ut Supplicationes, & Gratiarum actiones. Et cum Cultus divinus ſit tum Interior, quæ conſiſtit in conjunctione ad Deum ſummaque ejus reverentia per intellectum & affectum, tum Exterior, quæ in Precibus & Laudibus effundendis, Adorationibus, Sacrificiis, Oblationibus cernitur, neque hic ſine illo ritè exhiberi poſſit; conſequitur ſimiliter, ad Cultum utrunque obligatos etiam Proſelytos Domicilii, & qui eorum inſtar fuêre (adulti ſcilicet nec rationis expertes; & pro rerum ſuarum ſive copia ſive inopia) cenſuiſſe Ebræos. Ita tamen ut ob non præſtitum alterutrum nulla apud eos ſequeretur pœna Civilis, ſed cultus neglecti pœna מיד שמים *cœlitùs* eſſet expectanda; quemadmodum loquuntur etiam non rarò de peccatis aliquot ex lege ipſis Civili, cœlitùs tantùm, non in foro Civili puniendis agentes. Atque ex hoc de Proſelytis Domicilii ſeu Gentilibus eorum inſtar ſic demonſtrato, pariter ſequitur, ad Simplicem Reverentiam ejuſmodi actu tum interiori tum exteriori præſtandam, Cultumque quantus in Precibus,

Gratia-

Gratiarum actionibus, Benedictionibus, Sacrificiis ac Oblationibus Votiſque ſimplicibus conſiſtebat, exhibendum, ſimiliter obligatum eſſe Univerſum genus humanum Ebræos autumâſſe. Nam nil permiſſum, in ultroneo cultu, Proſelyto Domicilii Hieroſolymis ſeu in ditione Iſraelitica, præter id quod ex Juris Noachidarum, quod humani generis faciunt commune, Obligatione pendebat. Atqui Cultus, qualem diximus, ſimplex atque ultroneus ille Proſelyto domicilii permiſſus eſt Hieroſolymis, & pro natura rei, alibi in ditione Iſraelitica. Unde manifeſtum fit, ad communia hominum officia etiam ex Obligatione, Cultum illum, juxta diſciplinam quam tractamus, pertinuiſſe. Neque igitur Expiatoria ſignantiùs ſic dicta, juxta eos, Sacrificia, Propitiatoria, aut Pacifica, ne Oblationes aliæve Præſtationes lege ſcriptâ, quà ſcriptâ, imperatæ, in cultu externo Proſelyti Domicilii Hieroſolymis locum habuêre ullum; adeoque nec in cultu illo externo ad quem Genus Humanum ab ipſis rerum initiis Obligari volunt. Sed in eo tantùm locum habuere Preces, Benedictiones, Gratiarum actiones, Holocauſta ſimplicia eaque ultronea (ut ſupra oſtenſum eſt) & ultroneæ Oblationes ac Vota. Holocauſta autem, tametſi ex interdicto illo de eis divino (quo tàm Proſelyti Domicilii, quàm Iſraelitæ, ut dictum eſt, licet diverſimodè, continebantur) Hieroſolymis tum vitiis in Levitico memoratis carere debebant, tum ex gregibus ac armentis tantùm aliquot ibi enumeratis ſeligi; nihilominùs extra ditionem Iſraeliticam, ſeu ubi non obligabat Lex Moſaica, ſed jus tantùm Noachidarum, ex aliis [b] animalium generibus, mundorum ſaltem, nec ita vitio carentibus, indiſcriminatim (modò hoſtiis humanis, de quibus libro quarto, abſtinerent) ſumi potuêre. Quale de aliis etiam Gentilium Oblationibus Votiſque Numini vero dicendum. Vices autem tàm Ilaſtici atque Expiatorii quàm Euchariſtici Sacrificii, Smplicia ac ſpontanea Holocauſta illa Proſelytis Domicilii adeoque ceteris Noachidis ſuppleſſe, Ebræos non dubitaſſe, puto, palàm eſt. Nam ut Abelis & Noachi Euchariſtica & Ilaſtica fuiſſe liquet ex diſertis ſacri ſermonis [c] verbis, ita non ſolùm Eliphazi [d] Baldadi & Tzophari Holocauſta, quæ ad Intervallum illud etiam ante legem ſcriptam, attinent, ſunt Expiatoria; ve-

rùm et-

[b] *Videſis Salomon. Iarch. ad Levit.* 22. 25.

[c] *Geneſ.* 4. 4. 8. 20.

[d] *Iob.* 42. 8, & 9.

rùm etiam de ipſo Holocauſto ſpontaneo (ad quod ſolum Sacrificii cruenti genus, utpote ſimpliciſſimum; admittebantur Hieroſolymis Gentiles) dicitur[e] ונרצה לו לכפר עליו *& acceptabile erit pro eo, ut ſcilicet expiatio fiat illi*, ſeu ut vulgata, *acceptabilis erit atque in expiationem ejus proficiens*, nimirum ſponte offerentis. Quale pariter de Gentilium Oblationum aliarum ſpontanearum votorumque effectu Ebræos exiſtimaſſe, æquum eſt ut autumemus; modò ſaltem accederet Confeſſio & Pœnitentia[f], ſine quibus Expiationem ritè ſic fieri ſibi ipſis quidem non admittebant. Hiſce, ut ſequaces, connumerandi etiam ſunt, Spes præmii ac Timor pœnæ divinæ, qui cultûs interioris pars. Sed de ea plura, ubi Caput de Judiciis infra tractamus. Neque Ebræorum ſententiæ de Cultu per Sacrificia & Oblationes Numini ante Legem ſcriptam, id eſt, ex Jure Noachidarum ſeu humani generis Communi, ſic exhibendo, diſſona ſunt, quæ apud Patres Chriſtianos ſubinde occurrunt de Intervallo illo. S. Thomas; *ſicut*[g] *in ſtatu legis Naturæ, homines nulla lege exteriùs datâ* (literis mandatâ) *ſed ſolo interiori inſtinctu* (ex Numine indito) *movebantur ad Deum colendum; ita etiam ex interiori inſtinctu determinabatur eis, quibus rebus ſenſibilibus ad Dei Cultum uterentur.* Recole heic etiam quæ ſuprà[h] ex Paulo Burgenſi aſſerimus. Et certè qui Sacramenta illius Intervalli tria illa faciunt[i], Sacrificium, Oblationem, & Fidem, Ebræis heic proximè accedunt. Sed de Externo Cultu, Signis ſacris, ac Sacramentis illius Intervalli, quamplura huc ſpectantia controvertuntur apud Scholaſticos[k], quos, ſi placet, vide. Præ aliis autem S. Thomam, Alexandrum Halenſem, Scotum & Guidonem Brianſonem. Certè & Ebræorum ſententiam fuiſſe, Noachidas ſeu genus totum humanum ad Cultum divinum præſtandum, non ſolùm Idololatriâ & blaſphemiâ abſtinendum, obligatos eſſe, idque ex ſenſu Interdictorum binorum quæ libro ſecundo explicavimus, non dubitarunt viri aliquot in Chriſtianis ſcriptoribus ſummi, dum interdicta illa è Magiſtrorum commentariis obiter enumerant. Monuimus ſuprà[l], eſſe qui ברכת השם quod *execrationem* ſeu *Maledictionem nominis* meritò vertimus, *Benedictionem* interpretantur. Horum quidem aliqui id explicant per *ut hunc ſolum creato-*

[e] *Levitic.* 1. 4. & *Vide Ioſeph. lib.* 3. *ca.* 10 & *Philonem lib. de Victimis.*

[f] *Vide Maimonidem halach.* Theſuba.

[g] *Part.* 3. *qu.* 60. *art.* 5. *ad tertium.*

[h] *Cap.* 2.

[i] *Guid. Brianſon in Sēt.* 4. *Diſt.* 1. *qu.* 1. *Correlar.* 3. 5. *Gregor. Moral. lib.* 4. *cap.* 2. *Diſt. de Conſecrat.* 4. *cap.* 5.

[k] *Ad Sent.* 4. *diſt.* 1. & *S. Thom.* 2. *sec. q.* 85. *part.* 3. *quæſt.* 60. & *Vide* Hugon. *de Sacramētis lib.* 1. *part. part.* 11. *cap.* 3. *Adde Abulenſ. ad Gen.* 6. & *ad* 1 *Paralip. cap.* 16. *quæſt.* 26, & 27.

[l] *Lib.* 1. *cap.* 10. *pag.* 127.

creatorem venerarctur. Sic Guilielmus[m] Schickardus Alii pro Interdicto ſubſtituunt *Benedicere Deum.* Sic præter ſupra citatos, Paulus Fagius, Sebaſtianus Munſterus, Iſidorus Clarius, alii ad Levitici caput vigeſimum ſecundum. Atque id planè Cultum denotat. Petrus item Cunæus[n] pro eodem, in Juris Noachidarum Capitum ex Ebræis recenſione habet *celebrandam divini nominis majeſtatem eſſe.* Summa igitur eſt, in Oblationibus ſpontaneis, Holocauſtis itidem ſpontaneis & Votis (pro vario perſonarum ac rerum diſcrimine) præter Præces, Gratiarum actiones, Benedictiones, conſtitiſſe Cultum illum divinum, ad quem Genus humanum obligatum eſſe voluêre Ebræi, idque ex jure, quod tractamus, Naturali. In Oblationibus ſcilicet ac Votis (qualia in Oblationibus deſinunt) rerum ſacros in uſus, veluti in Templa ac Aras extruendas, Sacerdotiorum ſumptus, miniſteria, inſtrumenta & ſi quæ ſunt id genus alia. In Holocauſtis autem cruentis, ſeu animalium Sacrificiis, igne omninò conſumendis, parte nullâ pollutâ ſeu comesâ. Quod ex eo videtur manâſſe, quod primæ ætatis hominibus, id eſt, qui Noachum præceſſerunt, carnium eſus permiſſus non ſit (ſic enim Ebræi[o] ſtatuunt; qua de re plura, ubi inferiùs agimus de membro animalis viventis Noachidis interdicto) atque tunc temporis Sacrificia illa ignita, ex juſſu ſeu inſpiratione[p] Numinis cum ceteris ad Cultum neceſſariis, originem habuerint. Neque enim ex immolati animalis parte aliqua (quemadmodum in Sacrificiis aliis Ebræorum, & in non paucis Gentilium ævi ſuccedentis) epulum ſacrum, velut Sacrificii appendicem, celebrari tunc licitè potuiſſe nemo non videt. Et cum Carnium eſus verbis diſertis generi humano poſt compluria ſecula à Numine indultus eſt, de Sacrificiorum cruentorum ritu nihil interea eſt novatum. Sed totum animal pro victima oblatum, excoriatum[r] tamen ex more & diſſectum, ut ante, concremandum erat. Uſibus nempè humanis ſic planè eximendum; idque tum in recognitionem ſupremi Numinis imperii, tum in gratiarum actionem, favoris conciliationem, peccatorum expiationem, velut per ſymbolum, quod Retributionis Univerſi Domino factæ faciem ſaltem ſibi indueret. Adjiciunt etiam aliqui in ipſo primo quod diſertè legitur

[m] *De Iure Regio ca. 5. Theorem. 17. pag.* 129.

[n] *De Repub. Hebræorũ li. 2. cap.* 19.

[o] Bereſith Rabba *paraſh. 34. fol 38. col. 2. Ioſeph. Albo li.* Ikarim *part. 3. cap. 14, &* 15.

[p] *Alex. Halenſ. part. 4. mẽb. 6. Scot. in ſent. 4. diſt. 1. quæſt.* 7.

[q] *Geneſ. 9. 4. Ioſeph. Orig. 1. cap. 4.*

[r] *Gemar. Babylon. ad tit.* Zebachim *cap. 14. fol.* 115[b].

Digitized by Google

ſervationis ex re nata ac rerum & perſonarum diſcrimine atque opportunitate perquam variatim elicienda nec ſignato aliquo die determinata intelligimus. Quæ nihilominus ex jure aliquo poſitivo determinari poſſe nemo dubitat. Nec dubitarunt Ebræi, quin Gentiles ſui plane juris extra ditionem Iſraeliticam, & Tempora & Loca Cultui ſuo ſacro poſſent pro arbitratu ſuo præſtituere, & ſive Feſta cultui veri Numinis ab ipſis adinventa celebrare, ſive Ebraica etiam, quotquot vellent [u], imitari. Quod Proſelytis domicilii, utpote ex Arbitratu, non ex Obligatione pendens, plane negatum. Et cum ita ſe rem habere ex jam ante allatis conſtet, ſupervacaneum forſan nimis videatur plura de Septimi diei ſeu Sabbati Feſti obſervatione, qua Noachidas ſeu genus reliquum humanum ſpectat, heic adiicere. Ceterùm, quoniam non ſolùm olim in ſchola [x], verùm etiam & hoc ſeculo, perilluſtris habetur ea de re Quæſtio, eaque à ſcriptoribus ſanè graviſſimis aliquot, tum integris ea de re libellis, tum commentariis ad caput Geneſis ſecundum, & Decalogum, aliiſque lucubrationibus editis agitata, in qua ſubinde trahuntur in partes etiam Ebræorum nonnullorum ſententiæ perinde ac ſi ex Jure Naturæ univerſalem, neceſſariam, ac perpetuam Sabbati aut ſeptimi diei, ut feſti, obſervationē ipſi docerent, adeoq; ad eandem Genus Humanū univerſum obligatum eſſe ſtatuerent; ideò operæ pretium duximus, rem altiùs repetendo, tum quid de Sabbati ſeu Septimi diei, ut Feſti neceſſariò celebrandi, Inſtitutione atque etiam Obſervatione (qua Noachidas ſpectet) ulteriùs docuerint Talmudici, tum quid de locis aliquot in hanc rem è celeberrimo illo Judæorum pari, Flavio Joſepho & Philone, afferri ſolitis ſtatuendum ſit, proximè explicare. Et primò de Sabbati ſeu recurrentis Septimi in dierum periodis diei, ut Feſti, celebrationis, juxta Talmudicos, Inſtitutione.

[u] *Vide ſupra cap. 3.*

[x] *Alex. Halenſ. part. 3. quæſt. 32. S. Thomas 2. Secunda quæſt. 122. Scotus ad ſent. 3. diſt. 37. quæſt. unic. &c.*

CAP. IX.

Quid de Originis *ſeu* Primariæ Sabbati *ſeu* Septimi *in dierum periodis diei, ut Feſti,* Inſtitutionis Tempore *&* Loco *ſenſerint* Talmudici. *Obiter de* Itinere Sabbatico; *& quanta fuerit ejuſce* menſura, *atque* unde auſpicanda. *De Chronico* Seder Olam Rabba *dicto, ejuſque Autore & Vetuſtate.*

IN Sabbati, ita per excellentiam dicti, id eſt, Septimi in
periodis dierum à rerum conditu putatis diei, ut Feſti,
celebrationis Solennis nec ſine piaculo intermittendæ
(quæ in opere ac laboribus, Cultûs Causâ, abſtinendo,
lege legenda, audienda, ac Sacrificiis ſingularibus, maximè cernebatur) Inſtitutione, juxta Ebræos, diſpicienda, conſideremus oportet,
ex eorum diſciplina, potiſſimùm Tempus Inſtitutionis, Locum, Cauſam, & quamnam Relationem habere velint Inſtitutionem illam ad
genus humanum ſeu ejuſce partem aliquam. Tempus Inſtitutionis
non in rerum primordiis, ſed intra menſem ab exitu ex Ægpto, adeoque ante Decalogi promulgationem à Talmudicis collocatur.
[y] *Numer.* 33. 8. Scilicet in ſtatione Iſraelitarum in Mara, quæ quinta[y] eſt ab exitu. De
ſtatione illa legitur in Exodo[z], *ibi poſuit ei Deus* חוק ומשפט id eſt,
[z] *Exod.* 15. 25. *Statutum & Iudicium.* Partem ſcilicet capitum legis Moſaicæ, quæ
[a] *lib.* 1. *cap.* 10. *pag.* 123. poſtea ſecuta eſt, heic intelligunt, ut & antè[a] memoratur. Atque in
ea parte Sabbati inſtitutionem fuiſſe pronuntiant. Et tametſi de omnibus capitibus tunc traditis neutiquam conſentiant univerſi attamen Sabbatum in eis contineri Traditio eſt eis avita atque vetuſtiſſima. Statuti nomine, Sabbatum; Judicii, hujus Formulas ibi innui
[b] *Ibid.* plerunque volunt, præter Honorem Parentum. Ea de re quod ſuprà[b]
citatum eſt ex *Seder Olam Rabba* & Gloſſa Salomonis Jarchii, heic
[c] *Gemar. Babylon. ad Tit. Sanhedrin ca.* 7. *fol.* 56*b*. recole. Conſona eſt Gemara etiam Babylonia ubi legitur[c] עשר
מצות נצטוו ישראל במרה שבע שקיבלו עליהן בני נח והוסיפו עליהן
דינין ושבת וכיבוד אב ואם דינין דכתיב שם שם לו חוק ומשפט שבת
וכיבוד אב ואם דכתיב כאשר צוך יי׳ אלהיך זאמר ר׳ יהודה כאשר צוך
במרה *Decem Præcepta accepêre Iſraelitæ in Mara; Septem quæ Noachidarum fuêre* ſeu *Humani generis Vniverſi. Iam verò adjecta ſunt*
[d] *Exod.* 15. 25. *Iudicia, Sabbatum & Parentum Honos. Iudicia, juxta illud*[d], *illic
poſuit ei ſtatutum & Iudicium. Sabbatum & Parentum Honorem;*
[e] *Deut* 5. 12. & 16. *juxta illud, queadmodum*[e] *præcepit tibi Dominus Deus tuus, quod ex
Sententia Rabbi Iehudæ intelligendum eſt de eo, quod antè præceptum
eſt in Mara.* Scilicet obſervât in Lege repetita ſeu Decalogo à Moſe in
Deuteronomio iterato bina illa Præcepta de Sabbato & Parentum
Hono-

Digitized by Google

Honore, verba illa, *quemadmodum præcepit tibi Dominus Deus tuus*, velut ſibi peculiaria habere; ceteris ſine hiſce omninò ibi prolatis. Et ſunt quidem in Magiſtris, qui [f] de lege in Sinai anteà datâ verba illa intelligunt. Sed utroque in Loco adjecta ea eſſe volunt viri apud Ebræos inſignes, Rabbi Jehudæ heic ſequaces, ad indicandum id quod in Mara, atque ante Decalogi ipſius promulgationem, præceptum eſt. Unde ad jam allatum è Deuteronomio locum Salomon Jarchius, א״ר צוך קודם מתן תורה במרה *quemadmodum præcepit* (ſeu anteà præceperat) *intelligendum eſt de eo, quod ante legem datam præceptum eſt in Mara.* Quin & in Gemara Babylonia, ubi de Itineribus Sabbaticis diſputatur, quæſtio fit, utrum etiam illa in Mara præfinirentur. Atque altercantibus ea de re Magiſtris, admittitur interea, ut receptiſſimum, ipſum Sabbati ſeu Septimi in enumerationis ordine à mundi conditu inchoato dici obſervationis Præceptum originem eſſe in Mara ſortitum. Verba ſunt [g], וקמפלגי בשבת דמרה דכתיב כאשר צוך ה׳ אלהיך ואמ׳ רב יהודה אמר רב כאשר צוך במרה מר סבר אשבת איפקוד אתחומים לא איפקוד ומר סבר אתחומים נמי איפקוד *Altercatio fuit* (inter Rab Acha Bar Jacob & Rabba) *de Sabbato, quà ad Mara refertur. Scilicet ſcriptum eſt, quemadmodum præcepit tibi Dominus Deus tuus; quod interpretatur Rab Iehuda, quemadmodum præcepit in Mara. Alter verò eorum exiſtimavit, non ibi Itinerum quantitatem præfinitam eſſe, ſed tantùm Sabbatum; alter etiam & itineris quantitatem.* Scilicet תחומי השבת *Itinerum* ſeu *Intervallorum Sabbaticorum* apud Talmudicos, juxta receptam antiquitùs Sententiam, de qua obiter heic monere liceat, duplex habetur genus. Alterum Majus, quod Legi ſcriptæ coævum, id eſt, Moſaicum fecêre, alterum Minus, quod ex Scribarum ſcitis, id eſt, moribus ſuperinductis, manavit. Prius aiunt fuiſſe XII Milliarium. Poſterius Cubitorum bis Mille; quod æquale eſt Milliario Italico aut præterpropter. De minori illo itinere Scriptores Chriſtiani ad Apoſtolorum acta [h]; ubi pro Σαββάτου ὁδός *Iter Sabbati* (quæ diſtantia ibi inter Montem Olivarum & Urbem Sacram) ſubſtituitur à Syro איך שבעא אסטדון *quaſi ſeptem ſtadia*; ab Æthiope [i] autem *Curſus unius Viri, quod eſt iter antiquum Sabbati.* Sed pro bis Mille Cubitis, velut

[f] *Aben. Ezra ad Deuter. 5. & Iſaac. Abarbinel in* Piruſh Tora *fol. 339. col. 3. & 4.*

[g] *Gemara Babylon. ad tit. de* Sabbato *cap. 9. fol. 87. b.*

[h] *Cap. 1. 12.*

[i] *Apud Ludov. de Dieu ibid.*

ex Ebræis, habet S. Hieronymus totidem Pedes tantùm. *Præterea*, inquit ille[k] de Judæis, *quia juſſum eſt, ut diebus Sabbatorum ſedeat unuſquiſque in domo*[l] *ſua, & non egrediatur, neque ambulet de loco, in quo habitat; ſi quando eos juxta literam cepꝛerimus artare, ut non jaceant, non ambulent, non ſtent; ſed tantum ſedeant, ſi velint præcepta ſervare; ſolent reſpondere & dicere; Rab Akiba & Simeon, & Hillel* (ſic planè legendum, non *Hille*, ut in editis) *Magiſtri noſtri tradiderunt nobis, ut bis Mille pedes ambulemus in Sabbato.* Sic ille; ubi tamen Eraſmus[m], aut legebat, aut intellexit (ni memoriæ lapſus fuerit) bis Mille paſſus. Sed quod citavimus ex Hieronymo, id ipſum fermè legitur pariter apud Agobardum Epiſcopum[n] Lugdunenſem, cui nec Cubiti, ſed Pedes etiam heic menſura ſunt. Sed hiſce vetuſtior Origenes[o] Cubitos ſeu πηχεῖς totidem habet, uti & ex eo Oecumenius & Theophylactus, tametſi in Libris Theophylacti corruptè excuſis legatur, velut ex Origine, τριῶν πηχῶν trium Cubitorum pro διχιλίων *bis Mille*, ut & rectè animadvertit I. Druſius[p]. Atque ita ſanè apud Suidam citatur locus ille ſive ex Origine ſive è Theophylacto aut Oecumenio deſumptus. Eucherius etiam per mille paſſus, qui eidem menſuræ ſatis ſunt conſoni, iter Sabbati in Actis, ut rem notiſſimam explicat. Sic ibi Beda, Lyranus; ſic gloſſa interlinearis; quæ adjicit, *quod, cujus autoritatis ſit, ignoratur.* Sic alii. Sed oſcitanter nonnulli duûm Milliariûm ſubſtituunt heic ſpatium. Atqui audiamus Talmudicos. היוצא חוץ לתחום המדינה בשבת לוקה שנ׳ אל יצא איש ממקומו ביום השביעי מקום זה הוא תחום העיר ולא נתנה תורה שיעור לתחום זה אבל חכמים העתיקו שתחום זה הוא חוץ לשנים עשר מיל כנגד מחנה ישראל וכך אמר להן משה רבינו לא תצאו חוץ למחנה ומדברי סופרים שלא יצא אדם חוץ לעיר אלא עד אלפים אמה הוא מגרש העיר *Qui in Sabbato ultra terminum Vrbi præſtitutum exibat, vapulabat; juxta id quod habetur in Lege*[q]*, non egrediatur ullus è loco ſuo die Septimo. Locus hic eſt Terminus Vrbi præſtitutus, ſeu ſpatium intra terminum illum protenſum. Ejus verò menſura diſertè non ſtatuitur à lege; unde tamen per interpretationem Sapientes illud fecere duodecim Milliaria, quod ſpatium erat ultra quod è Caſtris Iſraeliticis non erat egrediendum.*

[k] *Epiſt. 151 ad Algaſiam quæſt. 9. & videſis Baronium Ann. Chriſt. 34. Maldonat. ad S. Matth. 28. 20. &c.*

[l] *Exod. 16. 29.*

[m] *Ad Act. Apoſt. cap. 1.*

[n] *Opuſc. de Iudaicis ſuperſtitionibus.*

[o] *Apud Theophylact. in Act. 1. & Peri Archon. lib. 4. cap. 2. & adde Suidam verb. Σαββάτου ἔχων ὁδόν.*

[p] *De Quæſt. N. T.*

[q] *Exod. 16. 29*

diendum: Nam & ſic juſſit Moſes Magiſter noſter, non eſſe egrediendum è Caſtris. Caterùm ex Scribarum ſcitis manavit illud, quod[r] *non liceret Homini Vrbe exire ultra bis Mille Cubitos. Scilicet ſpatium illud pro ſuburbio*[r] *habetur.* Sic Maimonides[s], Moſes Mikotzi[t], autor *ſepher* Colbo[u], alii, idque juxta ſcita in Corpore Talmudico[x] utroque reperta. Jam dicta autem ſic interpretantur, ut fas fuiſſe aiant לאדם בשבת להלך את כל העיר כולה אפילו היתה כנינוה בין שהיתה מוקפת חומה בין שלא היתה מוקפת חומה וכן מותר לו להלך חוץ לעיר אלפים אמה לככ רוח *Homini in Sabbato totam Vrbem peragrare, etiamſi fuerit ampliſſima, etiam ut Ninive*[y]; *idque ſive muris cincta eſſet, ſive non cincta. Atque ita etiam fas fuiſſe ex Vrbe egredi per bis mille Cubitos in quamlibet plagam.* Dein adjiciunt; ואם יצא חוץ לאלפים אמה מכין אותו מכת מרדות עד שנים עשר מיל אבל אם יצא והרחיק מן העיר יתר על שנים עשר מיל אפילו אמה אחת לוקה מן התורה *ſi bis mille Cubitos excederet, nec tamen duodecimum lapidem attingeret, flagris puniebatur, eis ſcilicet, qui Scribarum ſcita non obſervarent, debitis. Cæterùm ſi ultra duodecimi ab Vrbe lapidis diſtantiam exiret uſque ad Cubitum unicum, vapulabat ex Lege ſacra.* Atque ita vetuſtior obtinuit ſententia, quæ & ſui habet ſequaces in Talmudicis recentioribus Viros celebriores. Recentioribus intereà aliquot, & ſi Talmudicos vetuſtiores excipias, ſanè aliquot vetuſtis, non aliud præter minus intervallum omninò agnoſcentibus, quo nec inter ſe uſquequaque[z] conſentiunt omnes. Certè in Chaldæa Ruthæ[a] paraphraſi legitur אתפקדנא למטר שביא ויומי טבא בדיל דלא להלכא בר מתרין אלפין אמין *Præceptum accepimus de obſervandis Sabbatis & diebus feſtis, ne longius iter faciamus quàm bis mille Cubitorum.* Sic etiam in *Sepher Zohar*[b]. Quod nec accipiunt, quantum video, de tanto ſolùm itinere unico; ſed nolunt die Sabbati quempiam procul magis Urbe ſua aut loco, ubi manſit, ritè potuiſſe diſcedere. Atque idem Intervallum velut cum ipſa lege natum eſſe volunt nonnulli[c]. Quo & illud Joſuæ[d] de Arca trahunt; *longitudo erit inter vos & illam quaſi menſura duum millium Cubitorum, nec appropinquabitis ad eam, quatenus ſcilicet ſcia tis viam, per quam incedatis.* Ubi Salomon Jarchius è Midraſh Tanchu-

[r] *Vide Num.* 35. 4. & *ſeq.*

[s] *Halach.* Sabbath *c.* 27

[t] *Precept. Neg.* 66. & *vide* Shulcan Aruch, *in li.* Orach chiim *cap.* 397.

[u] *Cap.* 34. *fol.* 37.

[x] *Hieroſolymit. tit.* Erubin *cap.* 3. *fol.* 21. *col.* 3. *Babylon. eodem tit. cap.* 4. *fol.* 49, 50. &c.

[y] *De cujus amplitudine videſis Iacobum Capellum in Miſcellan. ad rem Nummariam & Menſurariã.*

[z] *Videſis* Magid. Miſna *ad Maimonid. halach.* Sabbath. *c.* 17. *fol.* 126 b. Sepher Mechilta *fol.* 20. *col.* 1.

[a] *Cap.* 1. 16.

[b] *In* Elle Selemoth *fol.* 64. *Edit. Mantuana.*

[c] *Iarchius ad* Exod. 16. 29.

[d] *Cap.* 3, 4.

Tanchuma [e] שתהיו יכולין לילך ולהתפלל בשבת לפניו *ut poteritis ire & precari coram Domino, etiam in Sabbato.* Quæ ratio habetur ipſiſſima apud Theophylactum & Suidam. Subtilitates, quas hac de re habent Magiſtri ſcrupuloſiores non paucas, & ſingularem quatuor Cubitorum inſuper [f] rationem heic ſæpiùs habendam, libenter prætermittens, ex veteribus tantùm adjicio, id quod de modo Intervalli Cubitorum, quæ diximus, bis mille dimetiendi tradunt ſingulare, nec rerum hujuſmodi ſtudioſis, puto, injucundum: maximè, cum ad locum illum Novi fœderis de Itinere Sabbatico ritè capiendum, forſan haud parum faciat, ſed apprimè ſit accommodum. Qui tempore Sabbati Deſertum, Planitiem campeſtrem ab urbe procùl diſſitam, aut locum aliquem occuparet alium, cujus menſura adeò ignota, ut cubitorum jam dictorum terminum certiùs dignoſcere nequiret, permiſſi [g] ſunt ei אלפים פסיעות בינוניות וזה הוא תחום שבת *bis mille paſſus mediocres, qui ſunt iter Sabbati.* Scilicet menſuræ exactiori adeò hi proximabant, ut in incerto ejuſmodi vicem ejus ſatis ſortirentur. Si quis tunc in domo eſſet, quæ urbis ſeu oppidi non eſſet pars, eam paſſim obambulare fas habebatur, & cubitos bis mille quoquoverſùm ab ejus extremitatibus. Jam verò quod attinet ad Urbes ac Oppida integra, quà ex ædibus contiguis, inſulis, areiſque interpoſitis in unum nomen coaleſcentibus conſtabant; Urbis ſeu Oppidi figura fermè erat, aut Circularis, aut Quadrata, aut Oblonga, aut Triangularis, aut multilatera, aut Semicircularis, aut Segmenti inſtar, aut gibboſa, aut Curvaturis variatim circumquaque Extumeſcens, aut Arcuata, aut Falcata ſeu Uncinata, veluti Gamma Græcorum, aut Ebræorum Daleth, Reſh, aut Caph finale, aut harum alicui ita proximans, ut pro ipſis, quod in rebus hujuſmodi fieri amat, haberetur. Si Quadrata eſſet aut ita Quadrangularis, adeò ut quatuor haberet angulos rectos ſeu quaſi, ab [h] angulis & lateribus, Cubiti bis mille dimetiendi. Nam urbis ſeu oppidi ipſius areæ ratio in horum menſura, ut & ſupra monitum eſt, habetur nulla. Si Circularis eſſet aut quaſi circa Circulum deſcribendum erat Quadratum, à cujus angulis & lateribus menſura auſpicanda. Ut à lateribus & angulis B C D E quadrati circa Urbem circularem A deſcripti, in adiecta figura.

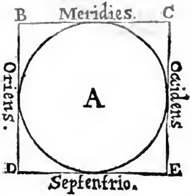
[e] Bemidbar *fol.* 65. *col.* 2.

[f] *Miſn. tit.* Erubin *c.* 3. & 4. & Sepher Mechilta *fol.* 20. *col.* 1. *gloſſ. ad Exod.* 16. 29. & *ibi paraphraſ. Vzieldi tributa.*

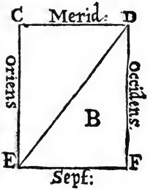
[g] *Gemar. Babylon. ad tit.* Erubin *ca.* 4. *fol.* 42.*. *Maimon. halach.* Sabbath *cap.* 27. *Mikotzi Præcept. Negat.* 66.

[h] *Miſna & Gemara tit.* Erubin *cap.* 5 *Babylon. fol.* 55. *Maimonides halach.* Sabbath *cap.* 28. *Mikotzi præcept. Neg.* 66.

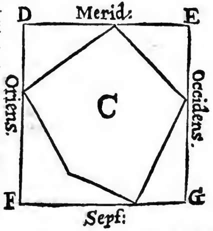
ſigura. Si Triangularis eſſet aut multilatera, aut quadrangularis, quæ rectilinea non eſt (veluti Rhombus ſeu Trapezium,) aut Semicircularis aut Segmenti inſtar, aut Gibboſa, ſeu Curvaturis variatim circumquaque extumeſceret, in Quadrati ſeu Quadrilateri rectanguli ſpeciem ſive deſcribendo ſive complementum conjungendo, eam reducebant, atque ab hujus angulis & lateribus dimetiebantur.

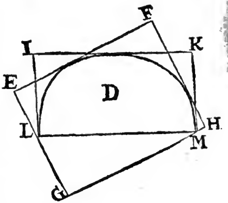
Latera autem illa, quatuor mundi plagas rectâ ſemper ſpectare debebant. Unde alia atque alia ratio figuram Urbis ſeu oppidi in Quadrati ſeu Rectanguli figuram reducendi, adeoque etiam augendi. Triangularis B, quoniam latera bina rectâ plagas mundi ſpectant, parili triangulo augenda erat; unde à lateribus & angulis quadranguli CDEF dimetiendum.

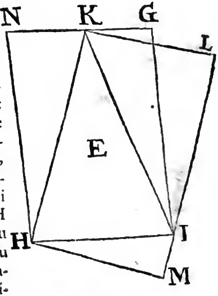

Circa multilateram Urbem C, quadratum aut quadrangulum, prò diverſitate figuræ Urbis, ita deſcribere oportuit, ut dimetiendum eſſet ab angulis & lateribus figuræ D E F G. Si Semicircularis eſſet, ut D, & diameter L M rectâ ab Occidente in Orientem Septentrionem ſpectaret, in quadrangulum I K L M reducenda erat. Atque ab hujus angulis & lateribus dimetiendum. At verò ſi diameter ita inclinaret, ut non illa, ſed linea G H rectâ ſpectaret Septentrionem, à lateribus &

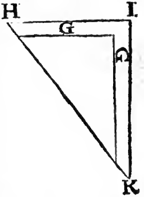

angulis quadranguli E F G H captanda menſura. Similiter, ſi triangularis Urbis E latus H I rectà ab Oriente in Occidentem duceretur, à lateribus & angulis N G H I dimetiendum erat. Sin ita inclinaret latus illud, ut linea H M ſic rectà duceretur, latere K H ab Auſtro in Septentrionem porrectô, Quadranguli K L H M tantùm heic erat uſus. Et nemo non videt ex hiſce exemplis perquam diverſimodè, pro alio atque alio Urbis ad plagas mundi ſitu, habuiſſe ſe Figuram, unde dimetiendum erat, Urbiumque ac oppidorum terminos areaſque hinc conflatas diſſimillimè ampliari. De Figura dein Arcuata, atque Uncinata ſeu Falcata ſingulare quiddam habent. Si chordæ ſeu hypotenuſæ G H ab extremitatibus Urbis ſeu Oppidi arcuati F, aut chordæ ſeu hypotenuſæ H K ab extremitatibus Urbis ſeu Oppidi Uncinati aut Falcati G ductæ longitudo 4000 cubitis ſeu itinere Sabbati duplicato minor eſſet, menſura ab ea atque ab extremitatibus reliquis exterioribus captanda fuit, perinde ac ſi ſpa-

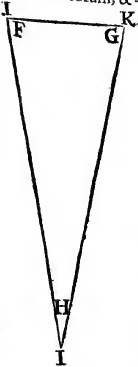

ſi ſpatium intra chordam ſeu hypotenuſam incluſum ædificiis non minùs obductum eſſet, quàm Urbis ſeu Oppidi area inædificata. Unde fiebat Urbis ſeu Oppidi, quantum ad hanc rem, figura ſive trilatera ſive ſemicirculi ſive ſegmenti inſtar aut quaſi; quæ in menſura heic retinenda. At verò ſi hypotenuſa ſeu chorda illa tot contineret, aut ampliùs Cubitos, ab ipſius areæ inædificatæ extremitate qualibet duntaxat dimetiendum. Ædificiorum autem ſparſim circumjacentium ita ratio habenda erat, ut, quod cubitis 70 & $\frac{2}{3}$ non diſtaret זה מצטרף למדינה ונחשב ממנה *id cum ipſa Vrbe conjungendũ eſſet, & ejuſdem pars heic exiſtimandum.* Adeoque ædes hujuſmodi tum in figurarum variatione includendæ; tum figuram Civitatis aliam atque aliam, ut facerent, neceſſum eſt. Diſtantiam illam קרפף vocitant, atque aiunt eſſe עולה בית סאתים המרובעת *radicem* ſeu *latus quadratum Spatii duorum ſatorum ſeminis quadrati*; id eſt numeri[1] 5000, qui fit ex multiplicatione 100 per 50, quæ latera fuêre Atrii Tabernaculi. Ex hoc autem conjunctionis ſpatio miram etiam ineunt de Urbibus ſeu Oppidis vicinis heic rationem. Si ita vicinæ eſſent invicem Urbes binæ ſeu bina Oppida, ut diſtantia non excederet jam dictum conjunctionis ſpatium duplicatum, id eſt, Cubitos 141 & $\frac{1}{3}$, Urbs ſeu Oppidum velut unicum ad hanc rem habebantur. Atque ex hac ratione, ſpatiandi in Sabbato per Urbes aut Oppida hæc bina, velut unicum, licentia; & menſura Itineris Sabbatici extra Urbem ſeu Oppidum velut unicum, in figuram juxta jam dicta accommodam reducendum, ſemper æſtimanda. Quin & tria Oppida (& plurium opinor ratio parilis) ſic inde in unum ad hanc rem coaluiſſe docent, ut à trianguli circa ea deſcripti angulis & lateribus dimetiendum eſſet Sabbati iter cujuſque incolis pariter ſervandum. Verbi gratiâ; ſi Oppida hæc tria F G H ita ponerentur, ut H ab F & G 2000 tantùm Cubitis aut minori intervallo diſtaret, nec major diſtantia F à G quam קרפף ſeu ſpatium conjunctionis quadruplicatum, id eſt 282

[1] *Vide Exod.* 27, 9. & *Salom. Iarch. ad* 1 *Regum* 18. 32.

eſt 282 Cubitorum, & $\frac{2}{3}$, intercederet, oppidum H velut rectâ lineâ inter Oppida F & G, pari utrinque diſtantiâ, locatum in jure fingebatur; unde fiebat, ut ex ratione ſic ſpatii conjunctionis fictâ in unicum [k] tria hæc coaleſcerent. Perinde ac ſi revera ad hũc modũ collocata fuiſſent.

F H G
_——*_*——*_*
$141\frac{1}{3}$ $141\frac{1}{3}$

Sed מודדין לה אלפים אמה לכל רוח מחוץ לשלשת *menſurandi erant* 2000 *Cubiti* (pro Itinere Sabbati) *in quamlibet plagam ab extremitatibus trianguli, quod faciebant*. Scilicet trianguli I K L, intra quod cujuſque incolis par in Sabbato ut in oppido unico, ſpatiandi libertas. Refragatur quidem de quadruplicato heic conjunctionis ſpatio R Abraham Ben David. Sed refutat eum Rabbi Jom Tob Bar [l] Abraham, & Talmudicorum hunc ſenſum eſſe, poſt alios eoſque celeberrimos Magiſtros, oſtendit. Si autem Urbs ſeu oppidum ad fluvii ſeu Torrentis ripam ſedes haberet, nunc in fluvii ſeu Torrentis ripa ulteriore, nunc in extremitatibus ædium adeoque citra fluvium ſeu Torrentem terminus, à quo menſurandum erat, collocabatur. Maimonides juxta montem veterum; עיר שיושבת על שפת הנחל אם יש לפניה דקה רוחב ארבע אמות על שפת הנחל כדי שיעמדו עליה וישתמשו בנחל נמצא הנחל בכלל העיר ומודדין לה אלפים אמה משפת הנחל השנייה ויעשה כולו בכלל המדינה מפני הדקה הבנוי מצדו ואם לא היה שם דקה אין מודדין אלא מפתח בתיהן ונמצא הנחל נמדד מן האלפים שלהם *Si urbis ſedes fuerit ad ripam Fluvii* ſeu *Torrentis, atq; in ripa, quæ præjaceret, haberetur ſtatio* ſeu *locus aliquis* (veluti tuguriolum, gurguſtiolum, ſcabellum aut quid ejuſmodi aliud) *latitudinis quatuor Cubitorum*, qui incolis illùc ſe conferentibus uſui eſſe ſoleret; *Fluvius ſeu Torrens ille in Corpore urbis erat cenſendus, atque ita menſurandi erant* 2000 *Cubiti ab ulteriore*

[k] *Miſna tit.* Erubin *cap.* 5 *ubi vide R. Obadiā Bartenorium. Et Maimonides halach.* Sabbath *cap.* 28. Sepher Colbo *cap.* 34.

[l] *In* Migdol oz *ad locum Maimonidis citatum fol.* 129.

teriore fluvii ſeu Torrentis ripa. Toto ſcilicet Fluvii ſeu *Torrentis tractu ſic in Corpus Vrbis conjecto, loci, quem diximus, causâ juxta eum habiti. Cæterum ſi ejuſmodi non fuerit ibi locus, menſura auſpicanda erat ex oſtiis ædium incolarum* (id eſt, ab Urbis non muratæ latere, quod fluvius præterfluebat, uti à muratæ mœniis) *atque in eam conjiciendus fluvius ſeu Torrens.* Alia habent de Montium ac convallium in hac menſura varietate. Et viderint eruditiores, utrùm in ritè dignoſcendo quid fuerit Iter illud Sabbati inter montem Olivarum & Hieroſolymam [m], non oporteat tum Quadrati, juxta ſuperiùs dicta, circùm deſcribendi, tum Fluvii ſeu Torrentis Cedron propè murum Orientalem interfluentis rationem habere. Guilielmus Tyrius [n]; *eſt mons Oliveti urbi ab Oriente oppoſitus, ab urbe quaſi milliario diſtans, valle Iehoſophat interjectâ, unde eſt quod à beato Luca dicitur, ab Hieroſolymis iter habens Sabbati.* Vix eſt ut non credamus Torrentem illum ita vicinum ejuſmodi fuiſſe Hieroſolymis, qualem volunt in jam dictis Talmudici pro ipſius Urbis parte [o], in Sabbatico itinere dimetiendo, ſumendum. Vide Urbis deſcriptionem apud Adrichomium & Villalpandum [p]. Nos aliò trahimur. Nec locus hic eſt apicibus menſurarum, quorum hac in re uſus, diutiùs immorandi. De eis conſulas, ſi placet, viros doctos, qui datâ operâ eos ſeorſim & ſubtiliùs tractant, veluti, Ariam Montanum [q], Villalpandum, Jacobum Capellum, ejuſmodi alios. Monere nihilominùs liceat etiã Judæis hodiernis iter Sabbaticum eſſe idem, quod è veteribus indicavimus. Ludovicus Mutinenſis Archiſynagogus Venetus ſuorum in Sabbato ritus exequens, *Non poſſono,* inquit [r], *caminar piu d'un miglio fuori della citta è borgi, cioe due mila braccia.* Quod ſuprà dictis eſt conſonum. Fuere quidem in Samaritanis aliiſque hæretici, qui ipſo legis ſacræ [s] ſono ſimplici (majorum interpretatione traditioneque avita prorſus rejectâ) ita niterentur, ut quo loco [t], quo habitu, qua poſitione quis repertus eſſet in Sabbati initio, eâdem toto die ei ſuperſtitioſiùs manendum velint. Sed Talmudici, ut diximus, neque ambulandi ſpatiandive libertatem aliter in Sabbato denegant, quàm ne quid inde ſequatur, quod ex opere aliquo ſeu labore (maximè in rerum à loco altero in alterum tranſ-

[m] *Act. Apoſt.* 1. 12. *ubi vide Th. Bezam, Ludovicũ de Dieu &c.*

[n] *Hiſt. lib.* 8. *cap.* 11.

[o] *Vide Ierem.* 31. 40.

[p] *Tom.* 3. *lib.* 1.

[q] *In Tubalcain.*

[r] *Hiſt. de gli riti Hebraici part.* 3. *cap.* 1. *§.* 8.

[s] *Exod.* 16. 29.

[t] *Origenes Peri archon. lib,* 4. *cap.* 2.

latione) diei violet ſanctitatem. Uti nec hodie ſaltandi aut tripudiandi libertatem juvenibus non permittunt. Opere autem fermè omnimodo ac rerum plerarumque citra veſtes geſtatione volunt abſtinendum. qua de re vide, ſi placet, etiam Archiſynagogum jam memoratum, & Joannem Buxtorfium in Synagoga Judaica[u]. Et ſummatim Lyranus[x] ex Judæus; *Sabbati habens iter; id eſt, diſtans à Ieruſalem per mille paſſus, quæ faciunt dimidiam Leucam; & dicitur hic iter Sabbati, quia licebat Iudæis in Sabbato à ſua civitate vel loco tantùm elongari. Talis enim ambulatio magis erat ad recreationem, quàm ad laborem: propter quod non erat contra Sabbati quietem.* Sed miſsâ digreſſione, ad illud quod eſt, Præceptum obſervationis Sabbati primò, juxta Talmudicos, datum eſſe in ſtatione Mara, tandem redimus. Adde ſuprà memoratis paraphraſin Chaldæam Uzielidi tributam, quæ in dicto Exodi[y] de Mara loco habet, גזירת שבתא *decretum* ſeu *inſtitutionem Sabbati*, veluti rem apud Ebræos notiſſimam, tempori illi aſſignatam. Et Maimonides[z]; תחלת צווי שבא אחר יציאת מצרים הוא מה שנצטוינו בו במרה והוא אמרו לנו שם אם שמוע תשמע בקול יי׳ אלהיך וגו׳ שם שם לו חוק ומשפט וגו׳ ובאה הקבלה האומרת שבת ודינין במרה איפקוד והחוק הרמוז אליו הוא שבת והמשפט הוא הדינין *Primum præceptum, quod poſt exitum ex Aegypto datum eſt, fuit illud, quod imperatum eſt nobis in Mara; id ſcilicet quod dictum nobis fuit; ſi audiendo audiveris vocem Domini Dei tui &c. Ibi poſuit ei ſtatutum & Iudicium &c. Adjecta eſt etiam* Cabala ſeu *Traditio avita, quá aſſeritur Sabbatum & Iudicia in Mara imperata. Vnde Statuto ibi denotatur Sabbatum; & Iudicio, hujus formulæ*, Sæpiùs autem occurrit illud velut à traditione vetuſtiſſima in poſteros tranſmiſſum שבת ודינין במרה איפקוד *Sabbatum & Iudiciorum formulæ imperatæ ſunt in Mara.* Ita enim legendum[a] apud Maimonidem, non אפקוד ut in editis. Unde & hallucinatus Vir doctiſſimus, *Sabbatum & Iudicia in Mara deponam*, vertit. Totidem verbis idem habet R. Abraham Hiſpanienſis[b], Levi Ben[c] Gerſom, alii complures. Atque Iſaac Abarbinel de Sabbato in Decalogi explicatione diſputans[d], ubi de primo præcepti vocabulo זכור *Recordare* diſpicit, traditionem illam di-

[u] *Cap. 11.*

[x] *Ad Act. Ap. cap. 1.*

[y] *Cap. 15. 25.*

[z] *More Nebochim part. 3. cap. 32.*

[a] *Vocabuli uſus ejuſmodi frequens. Gemar. Babylon. ad tit.* Sanhedrin *c. 7. fol. 56. 6. ad tit.* Sabbath *ca. 9 fol. 87. b &c. & in* Thoſiptha *ibidem.*

[b] *In* Zerror hammor *fol. 74. col. 4.*

[c] *In* Piruſh Tora *fol. 70. col. 3.*

[d] Piruſh hatora *fol. 175. col. 1.*

lam diſertè agnoſcit; ולפי דעת חז"ל ששבת ודינין במרה איפקוד אפשר לפרש זכור את יום השבת זכור מה שצויתיך במרה *Et ſecundum ſententiam*, inquit, *ſapientum piæ memoriæ, Sabbatum & Iudiciorum formulas in Mara fuiſſe inſtitutas, abſonum non erit interpretari illud, Recordare diei Sabbati, recordare ejus, quod tibi præcepi in Mara.* Mittimus id, quod habetur in *Baal haturim* [e] eodem numero literis finalibus verborum כאשר צוך יי׳ אלהיך (id eſt, *quemadmodum præcepit tibi Dominus Deus tuus*) & literis vocabuli מרה *Mara* conflato. Somnia quidem meritò habentur, quæ ex literis, quà numerales ſunt, ita deducere ſolent Cabaliſtæ. Ceterum etiam & hinc traditionem hanc eſſe receptam probatur. Et Rabbinis veteribus generatim, ut ipſis receptiſſimum, tribuitur etiam à Levi Ben Gerſom [f]. Quod verò de Judicii formulis in allatis dicitur, non omninò intelligendum eſt de Præcepto, quod de Judiciis Noachidis, (ut libro primo memoratum eſt,) ex Ebræorum ſententia dabatur. Sed id inferiùs libro poſtremo fuſiùs habes explicatum. Manaſſeh autem Ben Iſrael ipſe Judæus, & jam nunc Archiſynagogus Amſtelodamenſis; *Quid quod*, inquit, [g] *quidam veterum dicant in Mara omnibus Iſraelitis præceptum Sabbati datum fuiſſe? & eo adducunt hæc verba; illic poſuit eis ſtatutum & Iudicium. Nec plura de traditione illa memorat ille*, in medio ſic rem relinquens. Quin nec ſententiam hanc de Sabbati in Mara obſervatione imperatâ placuiſſe Magiſtrorum Recentiorum [h] nonnullis video. Veruntamen veteres illi ſunt Ebræis non autoritatis adeò levis, nec æſtimationis tam exiguæ, ut eorum ratio non inprimis in rebus hujuſmodi decernendis fuerit apud eos habenda. Non dico Moſem Maimonidem, Salomon Jarchium, ejuſmodi alios jam laudatos, quos tamen ipſi maximi faciunt. Nimirum hi neutiquam hujuſmodi ſententiæ de prima Sabbati in Mara inſtitutione autores ſunt primi. Sed eam per veterum ac Sapientum gentis ſuæ ſcholas à ſeculis vetuſtiſſimis propagatam accepêre, poſteriſque ſecundum id, quod declaratum jam eſt, ut certam tradiderunt. Porrò pro receptiſſima habetur tum in Corpore Talmudico, (ut ex locis inde ſuprà adductis liquet,) tum in Chronico illo Ebræorum *Seder Olam Rabba* dicto, ut oſtenſum eſt

[e] *Ad Deut. 5.*

[f] *In* Piruſh Tora *fol. 70. col. 3.*

[g] *De Creatione problem. 8.*

[h] *R. Moſ. Bar Nachman. in* Piruſh Tora *fol. 116. a & vide Levi Ben Gerſom fol. 70. col. 3.*

loco

loco ex eodem citato in capite poſtremo [i] libri ſuperioris; quod etiam ex eis, quæ mox de Obſervatione ejuſdem inde afferimus, pleniùs conſtabit. Sunt quidem qui Chronicum illud ſcriptum opinentur circa annum Domini [k] milleſimum. Atqui nec ita adeò eſt recens. Et autoritas ei utcunque haud exigua tribuitur, dum à Rabbinis anno illo non ita citerioribus ſubinde citatur. At verò etiam exiſtimatur codex ille multo vetuſtior, nec vicinioribus Chriſto ſeculis recentior. Scilicet, autorem ejus fuiſſe Rabbi Joſe Ben Chilpetha. *Autor libri*, ait doctiſſimus Joannes Buxtorfius [l] pater, ר׳ יוסי בן חלפתא *Rabbi Ioſe Ben Chilpetha putatur.* Etiam τῷ R. Joſe tribuitur Chronicon illud à Joſepho Scaligero [m], aliis Chriſtianorum. Quin & expreſſim Ebræi, Chronici ejuſdem nominis τὸν R. Joſe hunc faciunt [n] autorem. Jam verò de R. Joſe hujus ævo, atque apud Ebræos exiſtimatione & in rebus hujuſmodi autoritate, paucis monere liceat, ut inde etiam de Traditione, de Sabbati Inſtitutione illa Chronico hoc intexta (ſi intereà autor illius ille fuerit) ſit liquidiùs dijudicandum. Floruit hic R. Joſe Ben Chilpetha ſub Antonino Pio; coævus [o] celeberrimis illis Rabbinis, Simeoni, Meir, & Jehudæ, qui *Miſnaioth* compoſuit. Ante hunc mortuus eſt, τῷ R. Meir ſuperſtes. Et in Gemara Babylonia [p] Chronicon illud, ſaltem ejuſdem nominis, ad hunc modum citatur; תניא בסדר עולם ניסן שבו יצאו ישראל ממצרים בארבעה עשר שחטו פסחיהן בחמשה עשר יצאו ואותו היום ע״ש היה *legitur in Seder Olam, Menſis Niſan, in quo ex Aegypto profecti ſunt Iſraelitæ; die* XIV *eos Paſchata ſua immolaſſe, & in* XV *exiviſſe, qui erat veſpera Sabbati.* Quod ipſum habetur in *Seder Olam Rabba* [q], qui τοῦ R. Joſe dicitur. Atque alibi etiam in ipſa eadem Gemara [r], Codicem nomine *Seder Olam* conſcripſiſſe R. Joſe memoratur. Et nomen quidem R. Joſe (ut non raro ſolent autorum nomina in ſcriptis Orientalium) occurrit ſub initium codicis iſtius in ipſo ſermonis filo. Scholæ Zepphorenſi præfuit, ubi legem prælegebat. Frequentiſſimè ſententia ejus in diſputationibus Talmudicis adhibetur, in quibus, tametſi ſint complures Rabbini ejuſmodi prænominis, veluti Rabbi Joſe Ben Joazar, Joſe Sacerdos, Joſe Galilæus, Joſe Ben Jochanan, Joſe Ben Choni, aliique, & non raro nomen Rabbi

[i] *Pag.* 123.

[k] *Gilbert. Genebrard. in Epiſt. dedicatoria Verſioni præfixa. & Anton. Poſſevinus in apparatu Sacro lit. S.*

[l] *In Biblioth. Rabbinic. lit.* ד.

[m] *De Emend. Temp. lib.* 5. *pag.* 445.

[n] Sepher Iuchaſin. *fol.* 9. *b* & 34. *a* & Schalſcheleth hacabala *fol.* 33. *b*

[o] *ibid.* & Iuchaſin *fol.* 62

[p] *Adtit.* Sabbath *cap.* 9. *fol.* 88. *a*

[q] *cap.* 5.

[r] *Apud Abr. Zacuthum in* Sepher Iuchaſin. *fol.* 43. *a*

Rabbi Joſe ſimpliciter occurrat; hoc nomine tamen ſimplici, R. Joſe hic Ben Chilpetha propter ejus excellentiam [f] ſemper intelligitur. Et quemadmodum in Scholis Chriſtianis cognomina ſua habuêre notiſſima, Angelici, Seraphici, Subtilis, Reſoluti, Mirabilis, Profundi, Solennis, Irrefragabilis, Theologiæ Scholaſticæ Magiſtri, ita ferè apud Ebræos [t] Rabbi Meir dictus eſt חכם וסופר *Sapiens & Scriba*, Rabbi Jehuda חכם לכשירצה *Sapiens quoties ipſe vellet*, ſcilicet ſatis deliberaret, Rabbi Tarphon גל של אגוזין *Nucum acervus* ob Solennem Scripturæ, Miſnæ, Homiliarum in argumentis ſuis confuſionem, Rabbi Aquiba קופת הרוכלים *arca aromatum*, alii aliter, & demùm Rabbi Joſe Ben Chilpetha נימוקו עמו id eſt, *Doctrina* ſeu *obſervatio* ſeu *ratio* ejus cum *eo*, ſeu Orthodoxus. Adeoque perſpicacia ac judicio pollebat, ut, juxta popularium ſententiam, ubicunque ſententiæ ejus alii qualiſcunque dignitatis ac præſtantiæ Magiſtri ſingulares in libris Talmudicis adverſantur, ea ſemper præponderet. Sæpiùs enim binæ occurrunt diverſæ ſententiæ ſuis autoribus ſingulis inſignitæ, quarum altera tantum recepta eſt; ut perpetuò ea quæ eſt hujus Rabbi Joſe; ubi nimirum ſententiarum autor ſeu aſſertor eſt alter ipſe, nec unica plures habet adverſas. Id in Gemara docemur Babylonia [u]. Et in vetuſto autore τῶν *Halacoth Gedaloth* [x]; ר׳ מאיר ורבי יוסי הלכה כר׳ יוסי ר׳ יהודה ור׳ יוסי הלכה כר׳ יוסי ר׳ שמעון ור׳ יוסי הלכה כר׳ יוסי ר׳ אלעזר ור׳ נחמיה ור׳ אליעזר בן יעקב שנחלקו עם ר׳ יוסי הלכה כר׳ יוסי כל אלה הלכה כר יוסי במה דברים אמורים בזמן שנחלק עליו אחד אבל אם נחלקו עליו חכמים הלכה כחכמים *ſi diſſentiant Rabbi Meir & Rabbi Ioſe, recipitur ſententia Rabbi Ioſe. Idem fit ubi ab eo diſſentiunt ſinguli Rabbi Iehuda & Rabbi Simeon. Quin ubi Rabbi Eliæzer, Rabbi Nehemias, aut Rabbi Eliæzer Ben Iacob ab eo diſſentiunt, ejuſce recipitur ſententia. Quod nempe intelligendum eſt, ubi ſingulares habet adverſarios. Ceterum ſi Sapientes ei adverſentur, recipitur ſententia ſapientum.* Hinc etiam Abraham Zacuthius [y], Rabbi Joſe Ben Chilpetha, inquit, היה חסיד גדול והלכה כמותו נגד חביריו משום דנימוקו עמו ר״ל טעמו *fuit vir pietatis inſignis, & ſententia ejus perpetuò recipitur præ illa, quæ ejus eſt, quocum*

[f] *Ibidem.*

[t] *Is ben Iehuda in Gemara Babylonia ad tit.* Gittin *cap. 6. fol. 67. a.*

[u] *Ad tit.* Erubin *cap. 4. fol. 46. b.*

[x] *Cap.* Ketzuboth *fol. 120. a.*

[y] Sepher Iuchaſin. *fol.* 43. *a*

cum conjungitur; idque quoniam adeò doctrina & ratione pollebat. Sed de autore illo ſatis ſuperque. Tempus autem, cui ita tribuunt hanc Sabbati Inſtitutionem, intra menſtruum ab Exitu cadere manifeſtum eſt. Nam in medio menſe Niſan, ſeu ſub Paſchatis celebrandi tempus [z] exibant ex Ægypto. Ante verò medium menſem, qui inſequitur, id eſt, Ijar, in Mara caſtra metati ſunt; quod docemur, ubi legitur [a], eos è Mara in Elim, & dein ex Elim in deſertum Sinæ decimoquinto die menſis ſecundi, id eſt, Ijar, diſceſſiſſe. Ita autem ſtationum tempora putant Chronologi aliqui [b], ut etiam diem tantùm unicum, id eſt XXIV Niſan, in Mara tranſegiſſe Iſraelitas velint. Quod ſi ita fuerit, intra novem ab exitu dies Inſtitutio hæc in Mara. Decalogus autem in Sinai ſub initium menſis tertii [c] ſeu Sivan, qui ferè Junio Juliano reſpondet, datus eſt. Hujus item ſexto diei (quem in Sabbatum ſeu feriam ſeptimam incidiſſe tradunt alii; alii in Sabbati veſperam, ſeu ſextam feriam) dationem ejuſdem [d] plerunq; aſſignant. Quemadmodum & Chronologi aliquot Chriſtiani; apud quos de feria parilis ſubinde habetur contròverſia. Hac autẽ de re vide etiam, quod habetur capite proximo, ubi de Obſervatione prima agitur. At verò ex jam dictis, viginti amplius diebus, etiam, ſi in Mara diem tantùm XXIV Niſan tranſegerint, circa quadraginta, ante Decalogi promulgationem, Sabbati Inſtitutionem atque Originem hanc, quam ita à Patribus acceptam tradunt, eveniſſe neceſſe eſt, & poſt annos bis mille & quingentos aut circiter à mundi conditu elapſos. Sunt autem in Chriſtianis, qui [e] pluribus hanc præcepti de Sabbato in Mara dationem oppugnant, quos, ſi placet, conſulas. Alii intereà idem de ejuſdem Inſtitutione cum Rabbinis heic ſentiunt. Leonardus Marius [f], Theologus inſignis; *præſentem*, inquit, *Locum* (citatum antè ex Exodo locum de Judicio & Præcepto in Mara dato) *optimè poſſumus vel de Sabbati lege exponere. Nam cum ſtatim ſequenti capite fiat mentio requiei, quam Deus voluit in eo ſervari, neque alibi tamen præcedat illius inſtitutio aut Præceptum requieſcendi, videtur id hoc loco commodè intelligi. Præſertim cum ibidem paulo poſt in renovatione Cultus Sabbati præmittat Moſes proœmium, quo ſatis indicatur*

[z] *Exod.* 12. 37. *Numer.* 33. 3.

[a] *Exod.* 15. 27. & 16. 1.

[b] *Iacobus Capellus in A. M.* 2503. & *vide* Seder Olam Rabba *cap.* 5.

[c] *Exod. cap.* 19. 1.

[d] Seder Olam Rabba *cap.* 5. *vide* Mechilta *fol.* 18. *col.* 4. *Gemara Babylon. ad tit. de* Sabbath, *cap.* 9. *fol.* 87. *b.* & *R. Abraham in* Iuchaſ. *fol.* 9. *b. Ioſephum Albo* Sepher Ikarim *part.* 2. *cap.* 11. *Iehudam Ben. Saul ad* Sepher Cozri *fol.* 76. *col.* 1.

[e] *Abulenſis in Exod.* 15 *quæſt.* 9. *alii.*

[f] *Comment. in Exodũ, pag.* 448. §. 223.

catur illud etiam antè à Deo per aliquod præceptum inſtitutum fuiſſe. Hoc eſt quod locutus eſt Dominus. Requies Sabbati ſanctificata eſt q.d. ideo feriâ ſextâ dat nobis Dominus duplicem Collectionem Mannæ, ut re ipſa doceat nos velle ſe ſervare legem ſuam, quam de Sabbato ante nobis præſcripſit, & qua mandavit, ut in Sabbato ad ſanctificationem & honorem illius requieſceremus. Sic ille. Sed de Loco & Tempore Inſtitutionis, ad Ebræorum placita, hactenus.

Cap. X.

De Cauſa & Ratione Inſtitutionis Sabbati, *ex* Ebræorum *ſententia*, & ad Quoſnam *illam* pertinere *velint*.

POſt Locum & Tempus Inſtitutionis Sabbati ita ex Ebræorum Commentariis oſtenſum, ſequitur etiam ejuſdem, ad eorum Placita, Cauſa ſeu Ratio. Cauſam ſeu Rationem Inſtitutionis in iis ponunt, quæ cum ejuſdem præcepto in ſacris literis conjunguntur. In capite triceſimo primo Exodi legitur, poſt Juris Iſraelitici corpus enarratum, *Aitque Dominus ad Moſen, & tu loquere ad filios Iſrael dicēs* אך את־שבתותי תשמורו כי אות הוא ביני וביניכם לדרתיכם לדעת כי אני יהוה מקדשכם ושמרתם את השבת כי קודש הוא לכם וגו' *Tantummodò Sabbata mea cuſtodite* (ita vertit Munſterus; Helleniſtæ ὁρᾶτε, καὶ τὰ Σάββατά μου φυλάξασθε *videte, & Sabbata mea cuſtodite*, vulgata; *videte ut Sabbatum meum cuſtodiatis*; *ſed* אך ibi non *tantummodo*, ſed *veruntamen* potiùs ſeu *nihilominus*, aut, ut Judæi Hiſpanienſes, *de cierto* vertendum eſt) *quia ſignum eſt inter me & vos* (Chaldæi ibi בין מימרי וביניכון *inter Verbum meum & vos*) *in generationibus veſtris, ut ſciatis* (ita plerunque vertitur; ſed *in ſcire* aut *in ſcientiam* ſonat, ſeu ut Onkelos למדע & Judæi Hiſpanienſes *por ſaber* quod idem ſignificat; atque ab Ebræis nonnullis [g] ad ſcientiam Gentium non ad Iſraelitarum ipſorum refertur) *me eſſe Dominum, qui ſanctifico vos. Cuſtodietis igitur Sabbatum. Eſt enim vobis Sanctum.* Et paucis de violantium pœna interjectis; *Cuſtodiant igitur filii Iſrael*

[g] *Gloſſa Iarchii ad Exod.* 31. 13.

Sabbatum, ut faciant Sabbatum in generationibus ſuis, federe perpetuo. Inter me & filios Iſrael ſignum eſt perpetuum, (Ita enim planè diſtinguendum eſt ex fide codicum Ebræorum; tametſi in vulgata & Helleniſtica verſione habeatur, *Pactum* ſeu *fedus eſt ſempiternum inter me & filios Iſrael ſignumque perpetuum*, quorum etiam de verborum diſtinctione olim [h] dubitatum eſt) *quoniam ſex diebus fecit Dominus cœlum & terram, & in die ſeptimo quievit & ceſſavit*. Atque iteratum illud, *Sabbata eſſe ſignum inter me & vos*, alibi [i] obſervant, etiam & illud *Quia in ſex diebus fecit Deus Cœlum & Terram* in ipſo Decalogo [k] occurrere. Hujus item in repetitione ſeu traditione ſecundaria, præcepto de Sabbato adjici; *Memento* [l] *quod & tu ſervus fueris in terra Aegypti, & eduxerit te Dominus Deus tuus inde per manum fortem & brachium extentum; idcircò* (ſcilicet על כן ſeu διὰ τοῦτο ut Helleniſtæ) *præcepit tibi Dominus Deus, ut obſerves diem Sabbati*; & demùm Sanctificationem Sabbati creationis hiſtoriæ à Moſe ſubjungi. Ex hiſce aiunt poſt præcepta eis de Exiſtentia, Unitate, & Cultu Numinis tradita, ſecutum eſſe præceptum de Sabbato, atque ejus fuiſſe Cauſas binas. Alterum & primarium [m], ut eorum animis infigeretur atq; perpetuaretur יסוד חדוש העולם *fundamentum illud de Mundi creatione*, ad quam ſeptimi diei in ipſo præcepto toties relatio fit. Adeoque ut interrogati de cultu Sabbatico præſtò reſponderent, *quia ſex diebus fecit Deus Cœlum & Terram* &c. Septimum verò agnoſcerent eſſe τὴν τοῦ κόσμου γενέθλιον ἡμέραν *Diem mundi Natalem* & τὴν ἑορτὴν τοῦ κόσμου γενέσιον *Feſtum Natalibus Mundi Sacratum*, quibus nominibus Philo [n] Sabbatum denotat. Adeò ut revera dici poſſet de Sabbato ſic in Septenario apud eos dierum numero culto, illud τρόπον τινὰ τῆς πρώτης ἀρχῆς ἐκμαγεῖον εἶναι ἀπ' ἐκείνης ὥσπερ ἀρχετύπου σφραγῖδος τυπωθέν, *quodammodo primi rerum initii eſſe exemplar, ab eo veluti à Sigillo Archetypo impreſſum*; quod de menſe primo Paſchalibuſque in eo diebus eleganter dixit Philo [o]. Sic certiſſima habebatur, conſtans, ac perpetua indicatio ceſſationis à creatione ſeu ipſius Creationis rerum naturæ, cujus fidem univerſis, qui Moſaicæ doctrinæ erant ſequa-

[h] D. Auguſt. ad Exodum quæſt. 139.

[i] Ezech. cap. 20.12. & 20

[k] Exod. 20.10

[l] Deut. 5.15.

[m] More Nebochim part. 2. cap. 31. & part. 3. cap. 32. & vide Caſbi Sem Tob.

[n] Lib. de Mūdi opificio, & lib. περὶ τῆς ἑβδόμης.

[o] Lib. περὶ τῆς ἑβδόμης.

ſequaces, imprimis amplexandam, eamque velut ceterorum fidei ſuæ articulorum ſummam quandam eſſe docuêre; ſcilicet[p] nullam rem eſſe Deo coævam ſeu אין דבר קדמון עם השם quod idem ſonat. Unde habent illa Talmudici, הכופר בשבת כאילו כופר בכל התורה כולה *qui negaverit Sabbatum, ſimilis eſt illi, qui negaverit totam Legem.* Nimirùm Totius legis ſeu articulorum fidei eorum fundamentum eſſe aiunt Creationem mundi; hanc autem, in Sabbati Inſtitutione atque cultu, ut ejuſdem cauſam ſeu Rationem, eſſe agnoſcendam, adeoque Sabbatum negare aut violare idem eſſe ipſis ac creationem ſeu legis totius fundamentum abnegare. Hinc ſcilicet illud[q] כל עושה מלאכה בשבת המכחש במעשה בראשית רק איננו מכחש השם הנכבד *Quiſquis opus fecerit in Sabbato, abnegat ille opus Creationis quantumvis non abneget ipſum Deum O. M.* Alteram Inſtitutionis Cauſam in eo ponunt, quod in repetitione Decalogi ſeu Deuteronomio habetur; ſervos eos fuiſſe in Ægypto. Scilicet, ut beneficii à Numine tunc, cum ſervitute graviſſimâ, quæ ſine ulla dierum intermiſſione, nedum Sabbati requie, eos preſſerat, liberabantur, accepti memoriam ſemper retinerent. Agnoſcunt etiam Dignitatem & Honorem Diei memoratum in eo, quod ſub initium Geneſis legitur hiſtoriæ creationis ſubjunctum; *Et benedixit Deus diei ſeptimo & ſanctificavit illum.* Quod intelligunt aliqui tantùm ut per prolepſin ibi dictum de Benedictione & Sanctificatione Sabbati, quod omnium Primum proximè poſt Inſtitutionem ſeu Præceptum in Mara celebratum eſt; unde ad eundem Geneſis locum, Salomon Jarchius, המקרא כתוב על העתיד *Id quod ibi* (in ipſis rerum initiis) *traditur* (de ſeptimi diei Sanctificatione) *ad ſecula ſequentia attinet*, ſeu per prolepſin ibi ſedem habet. Sed ea de re plura capite proximo. Sequitur ut, juxta ſuperi[illegible] propoſitum, de Relatione, quam Inſtitutionem Sabbati habere velint Ebræi ad Genus Humanum ſeu aliquam ejus partem, id eſt, ad quoſnam ipſi velint eam, quà in Præceptis habetur, pertinere, diſpiciamus. Certè ita ſibi ſuiſque, id eſt, ritibus & religione eâdem imbutis, proprium & peculiare eos facere præceptum de Sabbato, ut alias ad gentes illud, quà præceptum eſt,

[p] *More Nebochim part. 2. cap. 13. & 27. adde Manaſſeh Ben Iſrael de Creatione problem. 1. & Ioſeph. Albo part. 1. cap. 12 & 23.*

[q] *Apud Aben Ezra ad Exod. 20.*

attinere planè denegent, non obſcurè liquet ex eis, quæ ſuprà [r] adducta ſunt, ubi de Proſelyto Domicilii Legem Moſaicam obſervante agitur. Alia adjicimus heic conſona. In vetuſtiſſimis ritualibus preces habent, & hymnos Sabbato proprios, quorum unico (quem nec ipſo Ezra ſeu viris magnæ Synagogæ recentiorem eſſe volunt) inſeritur periocha illa de Sabbato, quæ legitur ſupra ex triceſimo primo capite Exodi, ubi dicitur Sabbatum eſſe *ſignum inter me & filios Iſrael.* Periochæ huic ſtatim ſubjungitur in illo hymno [ſ], ולא נתתו יי אלהינו לגויי הארצות ולא הנחלתו מלכנו לעובדי אלילים וגם במנוחתו לא ישכנו רשעים כי לישראל עמך נתתו באהבה לזרע יעקב אשר בם בחרת *Et non dediſti illud, Domine Deus noſter, Gentibus terræ, neque in poſſeſſionem ſeu hæreditatem illud dediſti, Rex noſter, idololatris, neque in requie ejus habitabunt impii, quoniam Iſraeli populo tuo dediſti illud ex amore erga ſemen Iacob, quod in eis elegiſti.* Unde etiam illud quod ait Rabbi Jochanan, ex autoritate Rabbi Simeon Ben Jochai [t], כל מצות שנתן להם הקב״ה לישראל נתן להם בפרהסיא, חוץ משבת שנתן להם בצינעה שנאמ׳ ביני ובין בני ישראל אות היא לעולם *Omnia præcepta à Deo O.M. Iſraelitis tradita, eis tradita ſunt publicè, excepto præcepto de Sabbato, quod privatim eis eſt traditum, ſecundum id quod ſcriptum eſt, inter me & filios Iſrael ſignum ſit in perpetuum.* Vult dicere, peculiare eſſe præceptum hoc Iſraelitis. Nam & ſtatim ſubſequitur אי הכי לא נענשו גוים על השבת *quod cum ita ſit, non puniuntur Gentiles ob Sabbatum,* Unde etiam fit, quod Judæi hodierni, ubi Epiſtolis adjiciunt tempus Sabbati initio proximum, ita interdum exprimunt [u] סמוך להכנסת כלה *proximè ingreſſum ſponſæ.* Ut Gentis ſponſam, ſibi eſſe volunt proprium Sabbatum. Unde etiam Rabbi Iiſa [x] נמי כנסת ישראל אקרי שבת בגין דאיהי בת זוגו ודאי היא כלה לכתיב ושמרתם את השבת כי קדש היא לכם לכם ולא לשאר עמין היני הך דאיתמר ביני ובין בני ישראל ודאי היא אחסנת ירותת עלמין לישראל *etiam Synagoga* ſeu *Eccleſia Iſraelitica Sabbatum nuncupatur; quoniam ei conſors eſt & ſponſa. Nam & ſcriptum eſt, Obſervabitis Sabbatum, quoniam Sanctum eſt vobis. Vobis, non Gentibus reliquis. Atque hoc eſt quod intelligitur ver-*

[r] *Cap.* 5.

[ſ] Machzor *Iudæorum Germ. part.* 1. *fol.* 49. *a.* Vide *Manaſſeh Ben Iſrael De Creatione problem.* 8.

[t] *Gemara Babylon. ad tit.* Bitza *cap.* 2. *fol.* 16. *a.* & Halacoth gedaloth *fol.* 16 *col.* 2. *Petrus Galatinus de Arcanis lib.* 11. *cap.* 9. & *Chriſtophorus Helvic. Elen. Iudæorum* 6. *§. de Sabbato.*

[u] *Buxtorf. in Epiſt. Hebraic. Inſtit. pag.* 45.

[x] *In* Zohar *ad* Elle-Semoth *fol.* 63. *b. editione Mantuana*; & vide Zeror *Hammor. fol.* 4. *col.* 3.

tur verbis illis, inter me & filios Iſrael. Vnde etiam habetur peculium hæreditarium perpetuò Iſraelitis. Porrò obſervant שלש מצות נתנו לישראל שכל אחד ואחד מהן נקרא אות ואלו הן מילה ותפלין ושבת *Tria præcepta Iſraelitis data fuiſſe, quorum quodlibet ſigni nomine* (velut ſingulari) *denotatur; ea ſunt præceptum de Circumciſione*[y], *de Phylacteriis*[z], *& de Sabbato*[a]; qua de re plura Rabbi Moſes Bar Nachman[b]. Ejuſmodi occurrunt ſexcenta tum apud Talmudicos, tum apud Cabaliſtas. Sed tam hoc quàm quæ hactenus oſtendimus cetera de Sabbati, ex eorum ſententia, Inſtitutione, explicatiora reddentur in iis, quæ de eorum placitis circa Obſervationem proximè exhibebimus.

[y] *Geneſ.* 17. 11.
[z] *Exod.* 13. 9. & 16.
[a] *Exod.* 31. 13. & 17.
[b] *In* Sepher האמונה והבטחון *cap.* 21.

Cap. XI.

De Loco *in Deſerto, &* Tempore (*adeoque* Menſe *Menſiſque die*) Primæ, *juxta Ebræos*, Obſervationis Sabbati, *ex* Præcepto *nimirùm ſeu* Inſtitutione, *capite ſuperiori oſtenſa.* Epocha dierum enumerandorum *ſeu Temporis Nycthemerini, juxta Ebræos aliquot; & de* Telluris Umbilico. Primum Sabbatum, *unde ſequentia pendent, in Deſerto obſervatum*, neutiquam fuiſſe ſeptimum in periodo à rerum conditu dierum, *non deeſſe inter Chriſtianos qui exiſtimaverint.*

QUod ad Sabbati ſeu diei in conflatis dierum à conditu mundi periodis ſeptimi, ut feſti, Obſervationem heic attinet; ea conſideratur bifariam. Aut quà Initium habuiſſe eam volunt Talmudici, aut quà ipſi aliis eam ſive Imperabant, ſive Permittebant, Interdicebantve. Quod ad primũ Obſervationis Genus ſpectat; ut ex inſtituto in Mara diem ſeptimum ſeu Sabbatum colendum fuiſſe juxta jam oſtenſa ſtatuunt; ita primam ejuſce Obſervationẽ in deſerto Sin, ſeu in Hiſtoria Sacra de Manna colligenda, adeoq; in tempore, quod inſtitutum ſeu præceptum in Mara paulo poſt ſecutum eſt, collocant. E Mara ſcilicet in Elim, atque inde in deſertum Sin, quod eſt inter Elim & Sinai quintadecima die menſis ſecundi, ſeu Jiar, profecti ſunt Iſralitæ. Ibi cum murmurabant

ob pa-

Digitized by Google

ob panis inopiam, *ait*[c] *Dominus ad Moſem, ecce ego pluam vobis panem de Cælo, & egredietur populus, colligentque rem diei in die ſuo, ut probem eum, utrùm ambulet in lege mea, an non. In die verò ſexto, parabunt ſibi quod inferant; eritque illud duplum, reſpectu illius, quod colligunt per ſingulos dies.* Et paulò poſt, *collegerunt* (Mannam) *manè per ſingulos dies &c. Et fuit id die ſexto, ut colligerent panem duplum, binas ſcilicet Gomeras pro una. Et venientes omnes Principes congregationis retulerunt Moſi, qui ait ad eos, hoc eſt quod locutus eſt Dominus, Quies Sabbati ſancti cras eſt Domino; quod pinſere volueritis, pinſite &c. ſex diebus colligetis ipſum, & in die ſeptimo non erit in illo. Factum eſt autem in die ſeptimo, ut egrederentur quidam de populo ad colligendum; & non invenerunt. Et ait Dominus ad Moſem, uſquequo rennitis obſervare præcepta mea & leges meas. Videte, Dominus dedit vobis Sabbatum, & ob id quoque dat vobis in die ſexto panem pro duobus diebus. Maneat igitur quiſque apud ſe, & non egrediatur ullus de loco ſuo in die ſeptimo. Sabbatum igitur celebrarunt*, aut *Sabbaticaverunt* ſeu *requieverunt populus die ſeptimo.* Heic manifeſto Sabbati ſeu ſeptimi diei requiei obſervatio indicatur. Atque Sabbatum Ebræis hoc primum nuncupatum eſt ſeu שבת ראשונה (ut in Gemara Babylonia[d]) quod idem ſignificat. Et Rabbi Joſe Ben Chilpetha in *Seder Olam*[e] uti & alii (quod infra liquebit) primæ huic obſervationi pro loco aſſignant *Aluſham* ſeu manſionem Iſraelitarum decimam; quæ pars eremi Sinæ ſeu Sin, quæ octava eſt manſio, cenſetur. S. Hieronymus[f], *Profecti de deſerto Sin caſtremati ſunt in* דפקה *Daphca. Nona manſio. Profecti de Daphca caſtrametati ſunt in* אלוש *Alus. Decima manſio. In Exodo non habetur crediturque in Sin eremo contineri, eodem narrante libro. Profecta*[g] *eſt omnis multitudo filiorum Iſrael de eremo Sin per manſiones ſuas juxta os Domini, & venerunt Raphidim* (quæ ſcilicet eſt manſio undecima.) *Ex quo perſpicuum eſt plures manſiones ejuſdem regionis vocabulo demonſtrari.* Et S. Ambroſius[h], *Decima manſio Halus eſt: ad quam à Dephca profecti ſunt filii*

[c] *Exodi* 16. 4.

[d] *Ad tit.* Sabbath *cap.* 16. *fol.* 118. b *&* *vide* Thoſiptha *ad cap.* 9 *fol.* 87 b

[e] *Cap.* 5.

[f] *Epiſt.* 127. *ad Fabiolam.*

[g] *Exod.* 17. 1.

[h] *Lib. de* 42. *manſionibus*

filii Iſrael: Ideo dicit[i]*; Et profecti Dephca caſtrametati ſunt in Alus. In Exodo nec iſta manſio diſtinctè nominatur, ſed comprehenditur ſub manſionibus à deſerto Sin uſque ad Raphidim.* In Alus igitur, Aluſh ſeu Aluſha, ſtatione ſeu manſione decima, adeoque in Deſerto Sinæ, primam ſic collocat Sabbati obſervationem *Seder Olam*; באלוש נתנה להם השבת ושם עשו שבת ראשונה שנ׳ וישבתו העם ביום השביעי *In Aluſha*[k] *acceperunt Sabbatum, ibique primum Sabbatum celebrarunt, juxta illud quod ſcriptum eſt, & Sabbatizavit populus die ſeptimo.* Jam verò facit ille diem decimum quintum menſis primi ſeu Niſan (pleni ſeu XXX dierum,) quo ex Ægypto[l] profecti ſunt Iſraelitæ, feriam ſextam; unde ſequitur in calculo, ut & habet ille, Quintumdecimũ menſis ſecundi ſeu Jiar, quo[m] venerunt in deſertum Sinæ, in primum hebdomadis (dierum à mundi conditu elapſorum inita ratione) incidiſſe. Putatis igitur inde diebus, quibus Manna collecta eſt, primum illud Sabbatum juxta eum diei XXI Jiar reſpondet. Sed receptior eſt Talmudicis[n] ſententia, ipſum Quintumdecimum diem Niſan ſeu diem exitûs fuiſſe feriam, in ejuſmodi enumeratione, quintam, non ſextam, adeoque Quintumdecimum Jiar, ſeu illum in quo caſtra in Sinam movebant, fuiſſe ſeptimam. Et ſic pro hac ſententiarum diverſitate Sabbatum eorum primum, id eſt, dies ſeptimus, requie à laboribus primò celebratus, incidit aut in XXI aut in XXII diem menſis Jiar, qui fuit anni exitûs ex Ægypto; adeoque legem datam in Sinai ſeu Decalogum ita diebus aliquot antevertit. Nam ſub initium menſis Sivan ſeu tertii[o], qui ſecutus eſt, ejuſque, ut tradunt, die ſexto Decalogus datus eſt. Monendum verò, menſis nomina, quæ poſt nata ſunt, ut fieri aſſolet, heic adhiberi. Ratio autem Temporis inde diverſa non eſt, ſed explicatior habetur, Calculi, quod diximus, diſcrimen uſque ad Decalogi dationem ob oculos ponimus; Jiar, ut volunt Ebræi, cavo facto, ſeu XXIX dierum. Adjiciuntur etiam dies menſium, qui in anno Juliano retrò putato, juxta Chronologiæ aliquot coryphæos, menſibus illius anni Ebræorum reſpondent. Veluti Joſephum Scaligerum, Sethum Calvi-

[i] *Num.* 33. 13.

[k] *Vide Num.* 33. 13. & 14. & *compara cum Exod.* 16 1. & 17.

[l] *Num.* 33. 3.

[m] *Exod.* 16. 1.

[n] *Gemara Babylon. ad tit.* Sabbath *cap.* 9. *fol.* 17 b Mechilta *fol.* 18. *col.* 4. *Iarchius ad Ex.* 16. 1.

[o] *Exod.* 19. 1.

ſium, Ludovicum Capellum, alios qui Talmudicorũ aliorum, non & Seder Olam, in neomeniis & diebus menſium ſunt heic ſequaces.

	Seder Olam & ſequaces.	*Dierum Hebdomades.*	*Talmudici alii.*	*Menſes Iuliani.*		*Seder Olam & ſequaces.*	*Dierum Hebdomades.*	*Talmudici alii.*	*Menſes Iuliani.*		*Seder Olam & ſequaces.*	*Dierum Hebdomades.*	*Talmudici alii.*	*Menſes Iuliani.*	
*	* :	:	:	: *	* *Aprilis.*	2	II	3	4		21	VII	22	23	
menſis primus.	14	V	15	16		3	III	4	5		22	I	23	24	
	15	VI	16	17		4	IV	5	6		23	II	24	25	
	16	VII	17	18		5	V	6	7		24	III	25	26	
	17	I	18	19		6	VI	7	8		25	IV	26	27	
	18	II	19	20		7	VII	8	9		26	V	27	28	
	19	III	20	21		8	I	9	10		27	VI	28	29	
	20	IV	21	22		9	II	10	11		28	VII	29	30	
	21	V	22	23		10	III	11	12		29	I	1	31	
	22	VI	23	24		11	IV	12	13	*	*1	II	2	*1	* *Iunius.*
	23	VII	24	25		12	V	13	14	*Sivan menſis tertius.*	2	III	3	2	
	24	I	25	26		13	VI	14	15		3	IV	4	3	
	25	II	26	27		14	VII	15	16		4	V	5	4	
*	26	III	27	28		15	I	16	17		5	VI	6	5	
menſis ſecundus.	27	IV	28	29		16	II	17	18		6	VII	7	6	
	28	V	29	30		17	III	18	19		:	:	:	:	
	29	VI	[illegible]	*1	* *Maius.*	18	IV	19	20		:	:	:	:	
	30	VII		2		19	V	20	21		:	:	:	:	
	*1	I	2	3		20	VI	21	22		:	:	:	:	

Atque ita in XXIII Maii, qui juxta eos idem eſt in anno illo cum XXII Jiar, prima incidit illa Sabbati obſervatio. Adeò ut tametſi præce-

præceptum de Sabbato in Mara ita datum fuerit, ut plures inde quàm ſeptem dies hanc obſervationem antecederent, imò ut viginti ſeptem dies inter præcepti dationem & XXII Jiar intervenirent (ſi ſtationum calculum, qui unicum tantùm eumque XXIV diem Niſan ſeu XXV Aprilis ei, quæ in Mara fuit, tribuit, admittimus) nihilominùs ex præcepto illo, cujus, non minùs ac populi ejuſque peregrinationis, Dominus erat Legiſlator ſanctiſſimus, ante XXII hunc diem Jiar, ſeu Maii XXIII, obſervatio [p] ſecuta non ſit. Atque ex Obſervatione illa Prima novatoque tunc temporis præcepto, cum Mannæ deſcenſu conjungitur non rarò ipſum præceptum. Rabbi Jehuda Levita [q], de Decalogo verba faciens & de præcepto Sabbati quod in eo habetur וכבר inquit קדמה מצותו עם הורדת המן *præceſſerat etiam præceptum illud, quando Manna deſcendebat.* Alibi item ipſe; והלא תחלת השבת אינה כי אם מסיני ומאלוש קודם לכן שירד המן: בו תחלה *Anne initium Sabbati aliunde repetendum eſt quàm è Sinai & ab Aluſa antè, ubi primus Mannæ deſcenſus.* De tempore autem jam dicto, diſertè Joſephus Scaliger [r]; XXII Jiar inquit, *quæ incidit in* XXIII *Maii* (ſic planè legendum) *obſervatum primum Sabbatum, quæ erat* XIIII *Ziu in anno priſco dierum. Et deprehenſum eſt etiam à Iudæis Neomeniam Iiar illius anni incidiſſe in Sabbatum* (Septimum nempè in periodo dierum ſeptenaria diem) *& proinde Niſan feria quinta contigiſſe; quæ eſt egregia obſervatio, quæ frenat licentiam Chronologorum, qui nullum modum faciunt novos annos, novos reges, novas Epochas comminiſcendi. Mirum verò extitiſſe, qui adverſùs verba Moſis negent ſecundi menſis neomeniam in Sabbatum incidiſſe. Hebræi pervenerunt in deſertum Sin* XV *menſis ſecundi* [s]. *ſexta die ab illa jubetur populus colligere duplum demenſum* [t] *Mannæ. Ea dies igitur* XXI *menſis. Atqui erat paraſceve & proſabbatum. Ergo neomenia menſis erat Sabbatum.* Id eſt, ergo dies XXII ejuſdem menſis erat Sabbatum, quod Primum cum Ebræis vocat ille. Tantundem ipſe [u] alibi; Ubi etiam *Arabes quoque*, inquit, *Chriſtiani ſcribunt feriam quintam incidiſſe in* XV *noctem illius Niſan, quo Moſes populum eduxit.* Quod conſonum eſt jam oſtenſæ dierum diſpoſitioni. Et Jacobus Capellus [x];

[p] *Vide* Thoſiptha *ad Gemar. Babylon. ad tit.* Sabbath *cap.* 9. *fol.* 87. *b.*

[q] *In* Sepher Cozri *part.* 1. *§.* 87. *&* *part.* 2. *§.* 20. *& R. Iehuda Ben Saul in comment. ibidem.*

[r] *De Emendat. Temporum lib.* 5. *p.* 351.

[s] *Exod.* 16. 1.

[t] *Commate* 5. 22. *&* 23.

[u] *Canon Iſagog. lib.* 3. *pag.* 282.

[x] *A. M.* 2505.

Iiar XVI, Maii XVII, *feriâ primâ Man colligere incipiunt, uſque ad Iiar* XXII, *Maii* XXIII, *quo Sabbatum obſervare juſſi ſunt; unde Ioſephus Scaliger & Sethus Calviſius rectè colligunt, Sabbatum hoc obſervatum annis Iulianis* 1496 *diebus* 223 *ante Ianuarias æra Chriſti Kalendas.* Sed & Sethus Calviſius *die*, inquit [y], 15 *menſis ſecundi, qui fuit dies* 16 *Maii, de Obſervando Sabbatho legem fert Deus, in ipſo die Sabbati; ſed primũ Sabbatum à quibuſdam Manna colligere volentibus violatũ eſt die* 23 *Maii.* Conſonum eſt jam dictæ menſium & dierũ diſpoſitioni id quod habent Ebræi pleriq; [z] de Tempore Decalogi dati. ערב שבת בששה לחדש בשש שעות ביום קבלו ישראל את הדברות *Veſpera Sabbati*, VI *die menſis* (Sivan quæ heic eſt Junii quintus) *hora diei* VI *acceperunt Iſraelitæ Decalogum.* Sunt autem Chronologi alii nominis etiam ſummi, quibus hæc non ita placent, quin de anno, feriis, & menſibus Julianis heic Ebræorum reſpondentibus diffidеant. Gilbertus Genebrardus, ex mente ut vult ipſe ꝰ *Seder Olam*, in anno 2670 *vigeſimo ſecundo*, inquit, *die Aprilis primam Sabbati celebritatem agitarunt.* Atque ſimili ratione dies reliquos Julianis aſſignat, ꝰ *Seder Olam* (cujus in verſione Aprilem τῷ Jiar reſpondere etiam vult) interea ſic ſequax, ut & Feriarum, quæ in calculo ſuperiùs allato viſitur, ſeriem ejus potius admittat. Atque quantum ad ferias attinet, ita Auguſtinus Torniellus qui Niſan hunc facit cavum, unde & alia in diebus heic denominandis diverſitas. Anno autem Mundi 2544 rem collocat ille. In Joſephum Scaligerum de anno & Temporis charactere hoc diſputat Dionyſius Petavius [a]. Sed verò anno mundi 2453 & ante Chriſtum 1529 Sabbatum hoc ponens, etiam & ipſe vigeſimo ſecundo diei Jiar idem planè aſſignat, dum de octavæ ſtationis in Sin rebus verba faciens, eas *contigiſſe*, ait [b], *die* XVI *menſis ſecundi, qui eſt Iiar, feriâ primâ*, quam tamen non XVII ut in ſuperiùs exhibito calculo, ſed IV Maii facit. At ſic cadit Sabbatum in XXII Jiar, uti ex ſacro Exodi textu ſatis etiam liquet. Id eſt, juxta Petavium, in Maii diem decimum. Alii [c] aliter. Sed de litibus his plura huc afferre, intempeſtivum. Utcunque, de Anni Tempeſtate, quâ Primum Sabbatum juxta Talmudicos collocandum, manifeſtò liquet. Ad hanc Sabbati Primi, id eſt, primò obſer-

[y] *A. M.* 2453.

[z] Pirke *Eliezer cap.* 46. *Gemar. Babylon. ad tit.* Sabbath *cap.* 9. *fol.* 87. *b.* Mechilta *fol.* 18. *col.* 4. & *vide ad finẽ capitis ſuperioris.*

[a] *De Doctrina Temporũ lib.* 9. *cap.* 23.

[b] *Ibid. lib.* 13. *period. Iulian.* 3183. & *videſis Samuel. Petitum Eclog. Chronolog. lib.* 1. *c.* 20.

[c] *Videſis Leonardũ Marium ad Exod. pag.* 378. *§.* 99.

obſervati notionem, qualis juxta Magiſtros jam oſtenſa eſt, attinet illud, quod à Petro Galatino[d] ex libro *ſiphri* citatur. Apud Ebræos, inquit, *legitur ibi ſuper illud*[e] *& fecerunt paſcha; Non fecerunt niſi illud tantùm. Dixit R. Elaazar, habetur in Exodo*[f], *Sabbatizavit populus in die ſeptimo. Per hoc docet, quod omnibus* 40 *annis, quibus filii Iſrael fuêre in deſerto, non fecerunt niſi duntaxat Primum Sabbatum*, id eſt שבת ראשונה quæ locutio eſt è Talmudicis ſuperiùs adnotata. Sed commentum hoc de unico tantùm Sabbato in deſerto obſervato non admittunt omninò Magiſtri. A primo, quod diximus, ſeptimum diem inſequentem pro ſecundo, & deinceps alia enumerant. Poſt primi Sabbati in *Seder Olam* mentionem ſequitur ſtatim אחד בשבת בכ״ג אייר וגו׳ *Primo die Hebdomadis, qui fuit* XXIII *Iiar, deſcendentes de Aluſha acceſſerunt ad Raphidim, ubi puteus eis datus eſt, & pugnarunt contra Amalecitas* ושם עשו שבת שנייה id eſt, *atque ibi celebrarunt Sabbatum Secundum.* Sed mendum in numero eſt manifeſtum, quod & à Genebrardo in verſione perperàm retinetur. Reſtituendum planè eſt כ״ב ſeu XXII pro כ״ג ſeu XXIII. Nam nemo non videt Sabbatum primum ex autoris mente in XXI diem incidiſſe, cum ſcilicet disertè aiat diem XV fuiſſe primum hebdomadis, ſeu feriam primam, id eſt, XIV fuiſſe ſeptimum, qui in Sabbatica dierum enumeratione proximè præcedebat. Et niſi ſic emendetur Chronicon illud, in pauculis illis, quæ ibi conjunguntur, lineis, ſibi ipſi palam in numerando diſcors eſt. De diſcordia quidem monuit[g] Dionyſius Petavius. Sed cur de mendo librarii dubitaremus in re tam manifeſta, non omninò video. Certè Philo de hac prima Sabbati (ſic Talmudicis dicta) celebratione loquitur, perinde ac ſi, poſt Cultûs ſeptimi diei ex præcepto divino inſtitutionem, dubitaſſent de ipſo die, qui enumeratione à mundi conditu ſeptimus eſſet, eumque ideò jam primùm & ex oraculo & miraculo didiciſſent. Is enim enarrans beneficium Numinis, quo Manna depluente alebantur (quod totum ad tempus & locum, de quo verba facimus, attinet) ἅμα μέν τοι καὶ τριπόθητον ἡμέραν, inquit[h] ἀνεδιδάσκοντο, ζητοῦντες γὰρ ἐκ πολλοῦ, τίς ἄρα ἡ τοῦ Κόσμου γενέθλιος, ἐν ᾗ τόδε τὸ πᾶν ἀποτελέσθη, καὶ παρὰ πατέρων καὶ προγόνων τὴν ζήτησιν ἄλυτον διαδεξάμενοι

[d] De Arcanis Catholicæ Veritatis, lib. II. cap. 10.

[e] Num. 9.5.

[f] Cap. 16.30.

[g] De Doctrina Temporũ lib. 9. cap. 23.

[h] Philo, de Vita Moſis lib. 1.

μόλις ἠδυνήθησαν εὑρεῖν, ὀ μόνον χρησμοῖς ἀναδιδαχθέντες, ἀλλὰ καὶ τεκμηρίῳ πάνυ σαφεῖ· *Simul etiam diſcebant diem illum deſideratiſſimum. Cum enim jamdudum quæſiſſent, quis eſſet mundi Natalis, in quo hoc Vniverſum abſolutum eſt, nec à patribus aut majoribus quæſtionem ſolutam accepiſſent, rem tandem comperiebant, non ſolùm oraculis, ſed & ſigno* ſeu *argumento manifeſtiſſimo edocti.* Atque vix eſt ſanè ut non autumemus Trogum Pompejum ex Ebræorum traditionibus de hac Sabbati celebratione illud hauſiſſe, quod ex eo de primo Sabbato narrat Juſtinus, utcunque, pro more ejuſmodi ſcriptorum, nõnulla, quæ falſiſſima ſunt, interſerantur. Verba Juſtini [i] ſunt. *Itaq; Moſes, Damaſcenâ antiquâ patriâ repetitâ, montem Synam occupat, quò ſeptem dierum jejunio per deſerta Arabiæ, cum populo ſuo fatigatus, cum tandem veniſſet, ſeptimum diem, more Gentis, Sabbatum appellatum, in omne ævum jejunio ſacravit; quoniam illa dies famem illis erroremque finierat.* Quod cum Paganorum aliis de Jejunio habet, falſiſſimum eſt. Neque enim die Sabbati, qui dies eſt in dierum periodo ſeptimus & vulgo ſic dictus, ex Ebræorum inſtituto jejunandum. Qua de re plura inferiùs [k]. Atqui interea ex fame natum illud feſtum ait; id quod alimenti inopiam, quæ primam Feſti Obſervationem ac deſcenſum Mannæ præceſſerat, reſpicere videtur. Et ſi deſertum Synam dixerat Juſtinus, idem etiam fermè dixerat, quod autor *Seder Olam*, nõ ſine ſacrarum literarum autoritate; ubi in Sina (nam Aluſham & Sinæ deſerti partem eſſe, antè monitum eſt) Primum Sabbatum ſcribit celebratum, ut ſuprà monſtratum. Sed deſertum Sinæ in montem Sinam pro Sinai (qui locus celebrior multò erat & ob legem ibi datam illuſtrior) mutari ſcriptori Pagano ſatis obvium erat. Et Tacitus [l] de Judæis, *ſeptimo die otium placuiſſe ferunt, quia is finem laborum tulerit.* Traditionem de refocillatione hac quam nacti ſunt in Sinæ deſerto, forte etiam reſpexit ille. Certè & celeberrimi in Ebræis Magiſtri primam illam ſub Geneſis initium Benedictionis & Sanctificationis ſeptimi diei mentionem, ad primam hanc in Sinæ deſerto diei celebrationem ac Beneficia in eam accepta referunt. Ita Salomon Jarchius ad illud [m], *& benedixit Deus diei ſeptimo, & Sanctificavit illum;* ברכו במן שכל ימות

[i] *Hiſtor. lib. 36.*

[k] *Cap. 15.*

[l] *Hiſtor. 5.*

[m] *Geneſis 2.*

ימות השבוע יורד להם עומר לגלגלת ובששי להם משנה וקדשו במן שלא ירד כלל והמקרא כתוב על העתיד *Benedixit ei per Mannam* ſeu *in Manna, quoniam in ceteris diebus Septimanæ deſcendebat unicuique Gomera, ſexto verò panis duplus*, ſeu *quantitas dupla. Sanctificabat item per Mannam, quoniam* (in eo die) *ea non omninò deſcendebat. Et quod heic ſcriptum eſt, ad tempus ita attinet futurum.* Adeò ut Benedictionem, & Sanctificationem ibi à Moſe memoratam ad Benedictionem & Sanctificationem quæ poſt tot ſecula in Mara evenit, ſpectare voluerit. Ita etiam ad Decalogum, ubi iterantur [n] verba ſacra de Benedictione & Sanctificatione, ברכי במן [n] *Exod. 20.*
לכפלו בששי לחם משנה וקדשו במן שלא היה יורד בו *Benedixit ei in Manna, quæ in ſexto die duplata eſt* (in uſum ſeptimi) *& ſanctificavit eum in Manna, quippe quæ in ſeptimo die non deſcendit.* Neq; ſanè Jarchii eſt commentum hoc: ſed pro more ſuo è veterum hauſit commentariis, quod & ad eundem locum notat Moſes Bar Nachman. In *Bereſith rabba* [o], ר׳ ישמאל אומר ברכו במן וקדשו במן [o] Paraſh. 11. fol. 13. col. 1.
ברכו במן שכל ימות השבת היה יורד עומר ובערב שבת שני עומרים וקדשו במן שלא ירד בו כל עיקר ר׳ נתן אומר ברכו במן וקדשו בברכו ר׳ יצחק אמר ברכו במן וגו׳ *Docuit Rabbi Iſmael benedictionem* (die ſeptimi) *fuiſſe per Mannam, & Sanctificationem itidem per Mannam* (loquitur de Benedictione & Sanctificatione, cujus in ſecundo Geneſis capite mentio) *Benedictionem in eo quod, cum in ceteris diebus ſeptimanæ deſcenderit Gomera unicuique unica, pridie Sabbati deſcendebant bina Gomeræ; Sanctificationem, in eo quod illo die nihil omninò deſcendebat. Ex ſententia verò Rabbi Nathan; Benedictio quidem in Manna erat & Sanctificatio in ipſa Benedictione. Quin & Rabbi Iſaac aſtipulatur, & Benedictionem ejus in Manna collocat &c.* Quæ omnia eo planè ſpectant, ut prima Sabbati Benedictio & Sanctificatio, (quatenus ea etiam ſub initium rerum à Moſe memoratur,) ad Locum & Tempus Primæ obſervationis Sabbati juxta ſententias jam oſtenſas, ſit ex horum mente indubitanter referenda. Sed de Benedictione & Sanctificatione illa, quæ in Geneſi occurrit, ad Ebræorum placita, plura mox. Illud intereà accipe, quod pluribus oſtendunt Rabbini, Jehuda Ben Samuel & Jehuda

Ben

Digitized by Google

p Sepher Cozri part. 1. §. 87. & part. 2. §. 20.

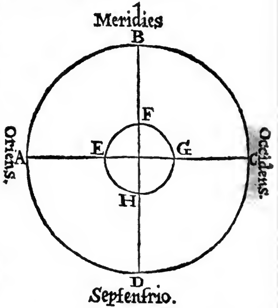
Ben Saul, in Commentariis ad dictum Samuelidem [p], ſcilicet ipſum initium Sabbati, quà ex Præcepto feſtum eſt, Tempori & Loco ſuperiùs memorato ita eſſe tribuendum, ut primò ex illa duntaxat Cœli, Solis, Terræque poſitura, dein ex Hieroſolymæ ſeu Terræ ſanctæ (cujus gratiâ Leges de Tempore Feſtiſque, in Deſerto traditæ) ſitu, neque ex alio auſpicandum fuerit Primum Sabbatum, quà Feſtum; uti neque numeri ſeu periodi dierum à rerum conditu ſeptenariæ, juxta quam Sabbati feſtum in die ſeptimo inſtitutum, aliundè quàm à terra Iſraelitica primitùs deducendi. Id eſt, à dierum ibi veſpera, ſeu Solis occaſu; non inde ut à meridiano primo, aliter atque meridianus ille veſperam illam ſeu occaſum deſignat. Legitur in dialogo illo *Sepher Cozri* dicto; אמר הכוזרי הלא תחלת קביעות הימים מן הצין מפני שהוא התחלת המזרח ליישוב אמר החבר והלא תחלת השבת אינה כי אם מסיני ומאלוש קודם לכן שירד המן בו תחלה ואין השבת נכנס אלא על מי שבא עליו השמש אחר סיני על הדרגה עד אחרית המערב ואחר כך עד אשר תחת לארץ ואח׳ כך עד הצין אשר הוא מזרח היישוב ויקרה השבת לצין אחר ארץ ישראל בשמונה עשר שעות מפני שארץ ישראל באמצע לייטוב וכאשר בא השמש לארץ ישראל היא חצי הלילה לצין וחצי היום לארץ ישראל הוא בא השמש לצין וגו׳ והכונה היא לארץ ישראל שהיא מקום התורה שהורד בו אדם מגן עדן בליל שבת וממנו תחלת המנין סמוך לששת ימי בראשית והתחיל אדם לקרות שם לימים וכאשר נושבה הארץ ורבו בני אדם היו סופרים הימים כאשר יסד אותם אדם ועל כן לא יחלקו בני אדם בשבעת ימי השבוע וגו׳ *Dixit Cozri, nonne initium præſtitutæ dies numerandi formulæ à Zin petendum, ideo quod locus ille initium eſt Orientis Orbis Terrarum? Reſponſum eſt, An initium Sabbati aliunde petendum eſt quàm à Sinai & antè etiam ab Aluſha, quia ibi primus erat Mannæ deſcenſus. Nec verò incipit Sabbatum, antequam Sol ultra Sinai tranſeat in extremum Occidendis gradum, unde poſteà ſub tellurem circumvolvitur ad Zin, qui Oriens eſt Orbis Terrarum. Et eſſe incipit Sabbatum in Zin, poſtquam habetur ejuſdem initium in Terra Iſraelitica, Horis Octodecim. Eo ſcilicet quod Terrâ Iſraeliticâ in medio ſeu Vmbilico Orbis collocatâ, Occaſus ſolis illic eſt*

nox

nox media τῆς Zin, & meridies Terræ Iſraeliticæ eſt occaſus Solis τῆς Zin &c. *Aptanda autem eſt res Terræ Iſraeliticæ* (nimirum Sinai & Aluſha circa ſeſquigradum Occidentaliores ſunt Hieroſolymis) *quoniam ea locus eſt Legis, & idem eſt locus in quo pulſus eſt Adam è Paradiſo nocte Sabbati* (alia exemplaria habent בע״ש *veſpera Sabbati*) *atque inde initium enumerationis dierum quæ ſex diebus creationis innititur. Atque ibi incepit Adam nomina diebus imponere. Et cum poſtea, auctis ejus poſteris terra habitata eſt, hominum mos erat numerare dies eo modo, quo diſpoſuerat eos Adam; unde factum eſt, ut non diſſentiant homines de Septenario Septimanæ dierum numero,* ſeu *de Hebdomadis conſtitutione* &c. Sic ibi R. Jehuda.

Zin heic eſt Sinarum ſeu צינין aut صينين regio, plagæ Orientalis ultima; ita ſcilicet ſcriptoribus tàm Arabicis & Ebraicis, quàm Ptolemæo ejuſq; ſequacibus [q] cenſita. Objectio eſt; nonne inde, ſcilicet ab Oriente ultimo, ratio dierum enumerandorũ ineunda? Minimè, inquit, R. Jehuda. Nam à rerum initiis dierum enumeratio erat eadem, quâ utimur nos in terrâ Iſraelitica, id eſt, à veſpera ad veſperam. Id quidem ſcimus etiam ex Sabbati Obſervatione, cujus initium in Aluſha & Sinaï. Et quicquid ibi ſtatutum reperitur, ita aptandum eſt terræ Iſraeliticæ, cujus gratiâ lex data eſt, ac ubi primus parens noſter Adam dies ſic à veſpera ad veſperam numerare, & in periodos ſeptenarias diſtribuere cœpit, ut à Solis è terra Iſraelitica in Occidentem diſceſſũ, ſeu à tempore, quo terræ Iſraeliticæ Sol occidit, (quæ ſic velut naturalis habetur, & primaria dierum civilium, id eſt XXIV horarum, numerandorum Epocha) dierum initia adeoque Periodi Septenariæ ſint deducendæ. Atque ita neceſſe erit, ut Horarum Octodecim ſpatio tum Sabbatum, tum quilibet alius pariter dies incipiat in terra Iſraelitica, antequam in Orientis ultimo ſeu apud Sinas incipiat; ſimiliſque in aliorum locorum dierum initiis, veluti primario illi ſecundariis, pro Longitudinis diverſitate, ratio ſit habenda. Fxempli gratia; cum in adjecta figura Sol per circulum ABCD graduum 360, circum tellurem EFGH ſpatio XXIV horarum ſe-

[q] *Geograph. Arab. part.* 9. & 10. *Climatis* 1. Abraham *Ben* Chaia *in ſphæra mundi, c.* 6. &c.

rum feratur, dieſque, juxta jam dicta, à Cardine GC qui Occaſus eſt Solis τῆς F Terræ Iſraeliticæ ſeu Umbilici telluris heic locum occupanti, incipiat; palàm eſt diei initium telluris, Umbilici ſeu τῆς F incolis, XVIII horis priùs haberi quàm ſuum ex ejuſmodi numerandi ratione initium habeant Sinæ in extremo Orientis, qui τῆς E deſignātur. Nam ut GC ſolis Occaſus eſt τῆς F, ita FB τῆς E ſeu Sinis. Et inter GC & FB, per DA, arcum 270 graduum intercipi, id eſt XVIII horas, nemo non videt. Qui ſenſus eſt Rabbini, quem citavimus, ejuſque ſequacium. * Pendere vides hanc dies enumerandi in terra Iſraelitica poſitam epocham ex eo quod eſt, Adamum ibi ſic enumerare cœpiſſe, adeoque illam regionem primùm tenuiſſe. Unde & טבור הארץ eam nuncupant Ebræi ſeu *umbilicum telluris* quemadmodum oppoſitum in globo Telluris locum, ſeu H in ſuperiori figura, טבור הים *Vmbilicum Maris*. Certè & alii ibi Telluris Umbilicum collocant; quod etiam ſcimus ex eo, quod ſuperiùs citatur ex Saido Batricide de Ada in terræ Umbilico ſepeliendo. Occurrit itidem in deſcriptionibus territorii tribus Judæ, Spelunca Adami; ſeu rupis, in qua traditur, cum cum Eva uxore diu luxiſſe Abelem occiſum; locus etiam, ubi à Caino occiſus Abel. Et apud Chriſtianos Scriptores non raro ea in regione vitam tranſegiſſe primos parentes exiſtimatur. Obvia ſunt, quæ de Paradiſi loco & vicinio, in quod relegatus eſt Adam, & de monte Calvariæ diſſeruntur.

ſeruntur. Saidus autem Batricides in Indiæ Orientalis montem aliquem expulſos fuiſſe è paradiſo primos parentes, ex Orientalium traditionibus ſcribit. Verba ſunt. اخرجهما من الجنه في تسعت ساعات من يوم الجمعه على جبل من جبال الهند *expuliteos* (Deus) *è Paradiſo hora IX feriæ VI in montem è montibus Indiæ.* Quin & mons ille Mahumedanis dicitur mons سرنديب *Sarandib.* Abu Mahumed Muſtaphi Ben Haſen in Hiſtoria univerſali perquam eximia, quod Bibliothecæ Oxonienſis cimelium eſt manuſcriptũ; اهبط ادم علي جبل سرنديب في سرقي ارض الهند *relegavit* (Deus) *Adam in montem Sarandib in Orientali Indiæ regione.* Eò ſpectat etiam quod lego in Abu Walid Mahumed Ben Elſhecina Hiſtorico penes me vetuſto Ms. ubi de وسط الارض *medio* ſeu *umbilico telluris* verba faciens قالوا inquit هو وادي سرنديب حيث هبط ادم عليه السلام *fertur locum hunc eſſe fluvium Sarandib, quò deſcendit Adam, ſuper quem ſit pax.* Sarandib autem inſula maris Orientalis, Harchend dicti, celeberrima, fusè deſcribitur apud Geographum Arabem[r]. Neque alia eſt à Tapobrana, quæ item سمطره *Sumatra* dici ſolet. Fluvius autem ille ſub Æquinoctiali ponitur. Achmed Ben Magad in Inſularum Chorographia ولها الحقيقه خط الاستوي هو الوادي وادي سرنديب *ad amuſſim ſub linea Aequinoctiali habetur Fluvius dictus Fluvius Sarandib.* Quod & Ptolemaicæ Tapobranæ Geograghiæ diſſonum non eſt. Unde etiam Latitudines Urbium ac Provinciarum à jam dicto Fluvio putantur, ut Achmed ille, quemadmodum Longitudines ab Occidentis termino. Ita in Orientis extremo juxta nonnullos ponitur Telluris Umbilicus ſeu Medium. Sed nomen illud pro vario gentium ingenio aliter etiam collocatum ſcimus ex eo quod Græci atque ex eis Latini de Delphis habent. Ibi ſcilicet eſſe Medium ſeu Umbilicum Orbis Terrarum. Strabo, Pauſanias, Livius,

[r] *Part.* 1. *Clim.* 1.

vius, Plutarchus, alii [f] autores veteres ſint obvii. Quæ autem hactenus dicta ſunt, abſq; controverſia admittunt, aſſeruntque Sabbatum in Aluſha, ſeu Primum, quod in deſerto celebratum eſt poſt Mannæ deſcenſum, fuiſſe diem (ut par eſt credere) à Mundi Natalibus in Septenaria dierum periodo Septimum. Quod ſanè non defuêre inter Chriſtianos qui negarint. Paulus Epiſcopus Burgenſis [t], ex Judæus; *Si bene conſideras primum Sabbatum quod legitur in deſerto celebratum* (ſic ibi Paulus; quem inter & Saulum Judæum Dialogus fit) *non fuit Septima dies correſpondens primo Sabbato, quod fuit in mundi exordio, prout tu dicis. Sed fuit ſeptima dies à deſcenſu Mannæ. Qui quidem deſcenſus non legitur incepiſſe in prima die Hebdomadæ; Vnde ſic ſeptima dies computata à prima die deſcenſus Mannæ concurrat cum die Sabbati in primo exordio ſanctificati. Imo probabilius poſſet dici, quod dies prima, in qua Manna deſcendit, non fuit prima dies hebdomadæ, quæ dicitur una Sabbatorum. Nam in primis veſperis illius diei deſcendit Coturnix* [u] *& ſaturati ſunt carnibus. Conſtat autem, quod, ſi illa veſpera eſſet veſpera ſecunda diei Sabbati, non eſſet eis licitum occidere coturnices, & parare eas. Ex quo patet, quod dies immediatè præcedens deſcenſum Mannæ, non fuit dies Sabbati, & per conſequens prima dies, in qua Manna deſcendit, non fuit una Sabbatorum.* Sic ille. Sed ratio ejus perquàm frivola videtur. Nam quis non videt primas veſperas illius diei, ut ille vocat, ſeu ſecundam Sabbati veſperam, fuiſſe etiam partem ſeu initium feriæ primæ, non omninò ſeptimæ ſeu ejus, quæ præcedens Sabbati recurrentis in dierum periodis loco reſpondet. Juxta ſcilicet Ebraicam temporis rationem; à veſpera ad veſperam. Quorſum igitur heic coturnicum in veſpera occiſionis & præparationis, velut ejus quod Sabbatum violaret, mentio? Sed nec ejuſmodi redargutione adeò opus eſt, cum juxta receptiorem Ebræorum ſententiam, Inſtitutionem ſeu Præceptum Sabbati Obſervatio neutiquam ſecuta ſit ante ſeptimum poſt migrationem ibi memoratam diem, id eſt ante XXII Jiar qui ipſum, in quo migrabant Iſraelitæ in Sin, diem, ſeu XV Jiar quæ feria erat ſeptima, inſecutus eſt. Quò ſpectat & illud Viri maximi [x] de eis, qui ſimili ratione noluit ipſum XV Jiar feriam fuiſſe

[f] *Videſis Iſ. Caſaub. in Comment. ad Strabonem, pag. 180.*

[t] *Scrutin. Scripturar. part. 1. Diſt. 8. cap. 14.*

[u] *Exod. 16. 13.*

[x] *Ioſeph. Scaliger. de Emendat. Tēp. lib. 5. pag. 251.*

Digitized by Google

fuiſſe Septimam ſeu Sabbatum, quà vocabulum illud in dierum periodis locum habet. *Atqui Hebræi* (ſic apud eum objiciunt) *non migraſſent die Sabbati* (inde nimirum volunt XV Jiar non fuiſſe feriam ſeptimam.) *Egregiam animadverſionem! Quid eſt magis contra Sabbatum, quàm Sabato colligere Manna? Atqui multi profecti ſunt colligendi*[y] *causâ die Sabbati: Iſti Critici non meminerunt adhuc Legem datam non fuiſſe.* Legem ſcilicet quæ ad Obſervationem alicujus diei pro Sabbato, ante migrationem illam obligaret, aut datam non fuiſſe, aut pro data atque ſtatim in deſerto obſervanda non habitam.

[y] Exod. 16. 27. & 28.

Cap. XII.

Ad Sabbati *Obſervationem, ut* Judæos Originarios, *ſic* Proſelytos Juſtitiæ *& parilis Conditionis reliquos obligari*; Proſelytos *autem* Domicilii alioſve Gentiles *non item, ſtatuunt Ebræi.* *Nec* Obſervatio *ejuſmodi* permiſſa Proſelytis domicilii. *De* Peregrino *ſeu* Proſelyto *in* legibus de Sabbato ſacris, *Magiſtrorum ſententia.*

QUod demùm ad Sabbati, quale diximus, Obſervationem, quà eam Ebræi aliis ſive Imperabant, ſive Permittebant, ſive Interdicebant, idque ex avitis inſtitutis placitiſque, attinet; non minùs atque ſeipſos ad illud obſervandum teneri volebant Proſelytos Juſtitiæ univerſos, Libertinos, alioſque Baptiſmo & Circumciſione, veluti Servos, ut ſuperiùs libro ſecundo oſtenſum eſt, in Eccleſiam Ebraïcam ritè cooptatos. Neque verò alios aliaſve Gentes. Nam & Proſelytos Domicilii ſeu eos, qui Judaiſmo nondum nomina dederant, in qualecunque vitæ commercium intra ditionem Iſraeliticam admiſſi, non modò Obſervatione omninò ſolutos habuêre, ſed pœnis graviſſimis obnoxios, ſi[a] obſervarent. Id quod ſatis dignoſcitur ex eis, quæ capite ſuperiùs quinto ea de re allata heic non repetimus. Et in eundem ſenſum plura occurrunt in ſcriptis[z] Talmudicis. Neque juxta eorum interpretationem ritè intellectam, adverſatur omninò, quod habetur in Decalogo, *non facies ullum opus, tu & filius tuus & filia tua, ſervus*

[a] Gemar. Babylon. ad tit. Sanhedrin, ca. 7. fol. 58 b. & vide Excerpt. ex eadem Gemara apud I. Cochium, pag. 274.

tuus & ancilla tua, & גר *advena* ſeu *Proſelytus tuus, qui in portis tuis*; uti nec illud [a] *ſex diebus facies opera tua, & in ſeptimo die quieſces, ut habeat quietem bos tuus atque aſinus tuus, & reſpiret* ſeu *refrigeretur filius ancillæ tuæ & Peregrinus*, ſeu *Proſelytus*; quæ fermè alibi totidem etiam in ſacro ſermone [b] verbis habentur. Id quidem verum eſt, ad legem poſteriorem expreſſim adnotari à Salomone Jarchio בן אמתך בעבד ערל הכתוב מדבר והגר גר תושב *filius ancillæ tuæ ſumitur ibi pro ſervo incircūciſo, & Peregrinus* ſeu *Proſelytus pro Proſelyto domicilii*. Alii [c] tantundem. Ideonè etiã Proſelytis domicilii ſeu Gentilibus Sabbatum exiſtimabant obſervandum? Nihil minùs. Diſtinguendũ nempè eſt de ratione nominis Servi aut Proſelyti in contextum ejuſmodi adhibita. Ea duplex eſt. Altera, quâ intelligat quis, tàm Servum & Proſelytum ex legis vi ad Obſervationem Sabbati pariter obligari; altera, quâ ſic obligari Judæos & quotquot in eorum ritus tranſirent, ut nec ipſi opere aliquo Sabbatum violarent; nec Sabbato in cauſa eſſent, ut ſive à Servo, ſive à Proſelyto opus aliquod fieret. Priori ratione non alium volunt legibus illis contineri Servum, quàm Circumciſum, aut ancillam aliam præter eam, quæ baptiſmo in Judaiſmum cooptata eſt, nec alium peregrinum ſeu Proſelytum, quam Proſelytum Juſtitiæ ac Libertinum, qui juris parilis. Id eſt, non alios præter eos qui Eccleſiæ Ebraicæ pars fuerunt ſeu בני ברית *filii* ſeu *liberi federis*. Poſteriori autem ratione ſolùm Servos incircumciſos, ac Proſelytos domicilii ibi innui aiunt. Scilicet fas non fuiſſe Judæo ſervi Gentilis ſeu incircumciſi domino, Sabbato in cauſa eſſe, ut Servus ejus ejuſmodi opus aliquod tunc faceret, nec fas Judæo fuiſſe tunc in cauſa eſſe, ut Proſelytus domicilii (cujus cum ejuſmodi ſervo parilis, quantum ad hanc rem, conditio) præſtaret opus aliquod. Id eſt, fas ei non fuiſſe, aut per ſe, aut per alios, aut per jumenta eo die operari. Egregius eſt ea de re locus apud Rabbi Moſem Bar Nachman; ubi oſtendit quidem legum jam citatarum cunctis non eandem prorſus eſſe, ſi verba ſpectes, interpretationem; ejuſmodi tamen cunctis eſſe, ut, juxta diſtinctionem jam allatam, ſint omninò capiendæ. Verba ejus [d] ſunt, ad illud וגרך וגו *Proſelytus* ſeu *advena tuus qui in portis tuis, in Decalogo*;

על

[a] Exod. 23.13.

[b] Deut. 5.14.

[c] Sepher Mechilta, fol. 36. col. 1.

[d] Piruſh Tora, fol. 125. b.

Digitized by Google

על דרך הפשט גר שער לעולם הוא גר תושב שבא לגור בשערי עירנו
וקבל עליו שבע מצות בני נח והוא הנקרא גר אוכל נבלות שאמ׳ בו
הכתוב לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה ולכן לא היתה בו המצוה
שיאמר לא תעשה בו מלאכה האזרח והגר אבל לנו יצוה שלא יעשה
מלאכה לצורכינו כקטנים והבהמה והוא בעצמו אין עליו זאת המצוה
ועושה מלאכה לעצמו בשבת והכתוב שאמר וינפש בן אמתך והגר
הוא גר צדק שנתיהד וחזר לתורתנו שצוה אותו בשבת וכן בכל שאר
המצות כאשר אמר׳ תורה אחת ומשפט אחד יהיה לכם ולגר הגר אתכם
לגר ולאזרח הארץ אבל מצאנו לרבותי׳ שדרשו בהפך אמרו כי וגרך
אשר בשעריך על דרך הפשט גר צדק והוא חייב כמונו בשביתה וינפש
בן אמתך והגר לרבות גר תושב הערל ורצונם שיהיה המוזהר תחלה
הגר הנימול שחייב כמונו והכתוב השני לרבות הערל ולפיכך הוקש
לבהמה שאמר למען ינוח שורך וחמורך וינפש בן אמתך והגר צוונו
בשביתת כלם בשוה שלא יעשו לנו ויעשו כרצונם לעצמן וכן יהיו העבד
והגר הנזכרים בעשרת הדברות שוים וחייבים בכל דין השבת כמונו
כמו שנאמר למען ינוח עבדך ואמתך כמוך *Proſelytus* ſeu *advena Portæ ſimpliciter ſumptus intelligitur de Proſelyto Domicilii, qui advenerat, ut peregrinaretur in portis civitatis alicujus, & qui ſuſceperat in ſe obſervationem ſeptem præceptorum Noachidarum. Atque idem vocatur etiam Proſelytus comedens carnem morticinam, de quo loquitur Scriptura*[e]; *Proſelyto, qui in portis tuis, dabis, ut comedat.* [e] Deut. 14. 21. *Et propterea non datur ei mandatum, quod imperet, ne in Sabbato opus omnino faceret aut Proſelytus aut indigena. Sed nobis mandatum, ut in uſum ſeu commodum noſtrum opus is non faciat; uti nec Minores aut jumenta. Adeò ipſi Proſelyto non datur mandatum hoc, quippe cui opus ſibi facere in Sabbato licitum. Atque in illo Scripturæ loco ubi dicitur,* (Sabbatum ita obſervandum) *ut*[f] *reſpiret fi-* [f] Exod. 23. 12. *lius ancillæ tuæ & peregrinus; capiendus eſt peregrinus* ſeu *Proſelytus pro Proſelyto Iuſtitiæ, qui Iudæus factus legi noſtræ nomen dederat, adeoque ad Obſervationem Sabbati ex mandato obligatus erat, ſicut ad præceptorum reliquorum juxta id quod dicitur*[g]; *lex una & Iu-* [g] Num. 15. 16. *dicium unum erit vobis, & Proſelyto, qui peregrinatus fuerit apud vos; Proſelyto ſcilicet & indigenæ Telluris. At verò comperta etiam*

eſt apud

eſt, apud Rabbinos noſtros diverſa heic interpretatio. Nimirum, Pro- ſelytum tuum intra portas tuas, ſimpliciter dictum (in Decalogo) *ſignificare Proſelytum Iuſtitiæ, qui ad Obſervationem Sabbati non minùs obligatur, quam nos ipſi. Illud autem* (poſtmodum in Exodo dictum) *ut reſpiret filius ancillæ tuæ & peregrinus* ſeu *Proſelytus, e- ſpectare, ut & Proſelytus Domicilii, qui incircumciſus erat, inclu- retur. Nempè exiſtimant, Primo loco* (in Decalogo ipſo) *expreſ- ſim contineri Proſelytum circumciſum, qui æquè atque nos ipſi obli- gatur. Loco autem altero, qui ſequitur, contineri etiam Incircum- ciſum. Argumento, ex eo quod ibi dicitur de Iumento, etiam ſumpto. Nam verba ſunt; ut quietem habeat bos tuus atque aſinus tuus, & reſpiret filius ancillæ tuæ & Proſelytus. Parili omninò modo volunt mandatum nobis datum de cunctis. Scilicet ut nobis minimè opus aliquod faciant. Qui tamen ſibi pro libitu facere poſſint. Atque juxta hanc interpretationem Servus & Proſelytus in Decalogo me- morati nobis ipſis* (hac in re) *æquales ſunt, & pariter ac nos ipſi ad Obſervationem Sabbati obligantur, perinde ac ſi dictum fuiſſet* (ibi) *ut requieſcat ſervus tuus, & ancilla tua non aliter atque tu ipſe.* Sive hanc ſive illam interpretationem admittas, palàm eſt, neque hanc, neque illam voluiſſe Proſelytos Domicilii ſeu Gentiles omninò ad Sabbati Obſervationem, ex legum illarum ſenſu, obligari, ſed tantummodò Proſelytos Juſtitiæ, & qui in Judaiſmum tranſierant. Et Proſelyti nomen ac Proſelyti intra portas pro materiei, circa quam in Scriptura verſatur, diverſitate, nunc pro Juſtitiæ, nunc pro Domicilii Proſelyto ſumi ſuperius [h] etiam monuimus. Atque ex jam dictis ritè intelligendi ſunt Jarchius aliique Magiſtri, qui Proſelytos Domicilii in legibus de Sabbato contineri [i] ſcribant. Conſonum eſt illud Joſephi Caro [k]; אדם מצווה על שביתת עבדו שמל וטבל לשם עבדות וקבל עליו מצות הנוהגות בעבד אבל אם לא מל וטבל אלא קבל עליו שבע מצות בני נח הרי הוא כגר תושב ומותר לעשות מלאכה בשבת *Imperatum eſt unicuique* (Iſraelitæ,) *ut ſervus ejus Sabbatum obſervet, qui ſcilicet Circumciſus fuerit, & Baptizatus nomine ſer- vi, & in ſe receperit Præcepta, quæ ex more ad Servos attinebant; At verò ſi non fuerit Circumciſus & Baptizatus, ſed in ſe receperit*

ſeptem

[h] *Lib.* 2. *cap.* 2 *pag.* 146.

[i] *Vide* Sepher Mechilta, *fol.* 26. *col.* 2. & 36. *col.* 1.

[k] *In* Shulcan Aruch *lib.* Orach Chi- im, *tit.* Sab- bath, *cap.* 304

ſeptem Noachidarum Præcepta, ei, quoniam erat planè ut Proſelytus Domicilii, fas erat opus facere in Sabbato. Nimirùm Servum ejuſmodi nullatenus ad obſervationē Sabbati teneri volunt, uti nec Proſelytum Domicilii, cujus, quantum ad hanc rem, parilis conditio. At verò ſubjicit idem autor, juxta Talmudicorum veterum ſententiam, לעצמו אבל לא לרבו ואסור לכל ישראל לומר לו לעשות מלאכה בשבת לצורך ישראל אפילו מי שאינו רבו *fas erat Servo ejuſmodi opus facere, in ſui ipſius nempè uſum*, ſeu commodum, *non in uſum Domini. Et illicitum eſt unicuique Iſraelitæ jubere eum opus quidpiam facere in Sabbato in uſum Iſraelitæ cujuſcunque; etiamſi non fuerit Dominus ejus.* Ipſi nimirùm Iſraelitæ ex jure ſuo Sabbatico tenebantur, non ſolùm ut nec Servo Noachidi ſeu Gentili, aut Noachidi, qui Servus non eſſet, ſeu Proſelyto Domicilii opus aliquod facere in Sabbato, quocunque in tempore, imperarent, verùm etiam ut nec operis in Sabbato à Noachide in Iſraelitæ uſum præſtiti beneficio ſeu commodo, durante eodem Sabbato, omninò uterentur. Cujus tamen uſus eis licitus, ſi Noachides in Sabbato ſibi duntaxat, non Iſraelitæ[l] id præſtitiſſet. Nam uſum in Sabbato operis à Noachide ſeu Proſelyto Domicilii in Iſraelitæ quidem uſum, tametſi ejus injuſſu, in Sabbato præſtiti, pro Feſti violatione ſumebant, ideò quia hujuſmodi operis uſus velut ejuſdem participatio habebatur. Quod non volebant obtinere, ubi in ipſius Noachidis uſum præſtitum eſt. Inde etiam evenit, ut ex Scribarum ſcitis illicitum fieret, quocunque extra Sabbatum tempore jubere aut conducere operas Proſelyti Domicilii in Sabbatum ad id, quod Iſraelitæ illicitum eſſet, in eo præſtandum. Ne ſcilicet, ſi id fieri ſoleret, promptiores redderentur inde Noachidæ ad opera Sabbatis in Iſraelitarum uſum præſtanda, quorum beneficio ſeu commodo perinde ac illorum, quæ à Noachidis in ſui tantum uſum præſtarentur, licitè frui nequirent; unde etiam Sabbati dignitas forſan Noachidis ſeu Proſelyris Domicilii haberetur vilior. Moſes Maimonides[m] אסור לומר לגוי לעשות לנו מלאכה בשבת אף על פי שאינו מצווה על השבת ואע״פ שאמר לו מקודם השבת ואע״פ שאינו צריך לאותה מלאכה אלא לאחר השבת ודבר זה אסור מדברי סופרים כדי שלא תהיה שבת קלה בעיניהן ויבאו לעשות בעצמן

[l] Miſna *tit.* Sabbath *cap.* 16. *Talmud. Babylon eod. tit. fol.* 122. *a.*

[m] *Halach. de Sabbato cap.* 6. *Vide & c.* 12. *§.* 7. *& Moſem Mikotzi præcept. Negat.* 65.

י שעשה מלאכה מעצמו בשבת אם בשביל ישראל עשה אותה אסור ליהנות באותה מלאכה עד מוצאי שבת וגו׳ ואם בשביל עצמו בלבד עשה מותר ליהנות בה בשבת *Illicitum eſt* (Judæo,) *jubere Gentile[s] opus facere in Sabbato, tametſi illis non ſit imperatum Sabbatum, & tametſi jubeat ante Sabbatum, & tametſi uſus ejuſmodi operis expe[]ctandus fuerit, uſque dum tranſierit Sabbatum. Hoc verò è Scribarum ſcitis manavit, tum ne apud Gentiles vilius haberetur Sabbatum, tum ne ipſi ultrò id præſtarent. Si Gentilis in Sabbato opus ultrò fecerit, idque in Iſraelitæ uſum, interdictus eſt ejuſdem uſus* (Iſraelitæ,) *uſque dum deſinat Sabbatum &c. At verò ſi in ſui tantum uſum id fecerit, uſus ejus etiam in Sabbato* (Iſraelitæ) *licitus eſt.* Quod Gemaræ Babyloniæ [n], unde ſumitur, eſt concors. Et exempla afferunt de lumine à Noachide ſibi in Sabbato accenſo, fune quo è navi deſcendat tunc ſibi contorto, id genus alia, quorum ſcilicet in Sabbato, per ſolennem diei quietem, uſus licitus. Atque ex hiſce intelligitur id, quod habent Talmudici [o] de non prohibendo Noachide aliquo, conditionis liberæ, ab opere, quali Iſraelita Sabbatum violaret. Verba ſunt; ישראל אין מוזהרי׳ על שביתת גוי שאינו עבד שלהם *Iſraelitæ non prohibent ab opere in Sabbato Gentilem*, ſeu *non monent eum de requie eo in die, niſi fuerit eorum ſervus.* Nimirum quà Gentilis ſeu Noachides erat, præcepto teneri eum nolunt. Quà verò ſervus fuerit Noachides Iſraelitæ, monendus erat, non velut quem ad Sabbati obſervationem exiſtimarent omninò obligari, ſed ut cui abſtinendum erat ab opere in uſum Domini; quippe cujus beneficio & commodo uti is ritè nequibat, ſecundum ea quæ dicta ſunt.

[n] *Ad tit.* Sabbath, *cap.* 16. *fol.* 122. *a.*

[o] *Gloſſ. ad Alpheſium part.* 1. *fol.* 145. *Obadias Bartenorius ad Miſn. tit. de Sabbato c.* 16. *§.* 6. & *Rab. Niſsim ad dictum Alpheſii locum.*

Cap. XIII.

Quæ, antè de Sabbato *oſtenſis, videantur* apud Ebræos adverſari; *tum eos, qui* Ebraicè ſcripſere, *tum* Philonem & Fl. *Joſephum.*

Hiſce ita, ex Ebræorum Commentariis, de Sabbato ſeu Septimi diei Cultu explicatis, quæ nempe receptiſſimas Talmudicorum ea de re ſententias aperiunt; reſtat, ut de iis, quæ hiſce apud eos reluctari videantur, diſpicia-

diſpiciamus. Scilicet de iis, quæ ex eorum commentariis trahi poſſunt ad has aſtruendas Aſſertiones adverſas; Sabbatum ſeu Septimum in periodo dierum à mundi conditu diem, ut Feſtum, univerſo humano generi colendum; in ipſis rerum primordiis, ſeu Mundi natalibus, initium habuiſſe; ante Legem ſeu ſtationem in Mara, ut Feſtum, ex præcepto obſervari eſſe ſolitum; atque demùm ab aliis gentibus in ritibus ſuis, veluti ex jure omnium Gentium communi ſeu Noachidarum, adhibitum. Quomodo interpretentur nonnulli, atque ii vetuſti ſimul & celebres Magiſtri, illud de Sanctificatione atque Benedictione diei Septimi ſimul cum creatione rerum memoratum, oſtenſum eſt ſuprà[p]. Scilicet ad primam illam, juxta ea quæ oſtenſa ſunt, in Sina ſeu Aluſha celebrationem Sabbati, locum illum volunt per prolepſin attinere. Quæ ſententia quidem nonnullis[q] diſplicet ob tanti tẽporis ſeu, ut ipſi ſupputant, MMCCCCXLVIII annorum anticipationem. Neque ſatis conſonum eſſe admittunt, ut, quæ ad primum Mannæ deſcenſum ſeu Sabbati in Sina tot ſeculis poſtea celebrationem ſpectant, ea locum aliquem habere ſentiamus in ipſa rerum primordiorum deſcriptione, utcunque ab hiſtorico eodem ſacro deſcenſui Mannæ ſeu celebrationi jam dictæ coævo traditâ. Benedictionem igitur & Sanctificationem diei ſeptimi etiam fuiſſe volunt hi in ipſis rerum Primordiis ſeu Natalibus mundi. Sed qualiſnam ea fuerit, perquam variè definiunt, & interdum nugaciſſimè. Alii enim Benedictionem ibi memoratam in eo ponunt[r], quod, ſi diis placet, nullum omninò tempus nocturnum, ſeu nulla nox diei illi ſeptimo acceſſerit, ſed ex perpetua conſtiterit luce. Ita Benedictam aiunt ejuſdem lucem. Atque exinde ſecutam eſſe Sanctificationem, quia ita à ceteris diebus, qui præceſſerant, eſt diſcriminatus. Nempe ita הנבדל ſeu *diſcriminatum* ſeu *ſeparatum* מעסקי העולם *à communi rerum natura* Sanctum dici, unde & Iſraelitas, quos ſibi ſeparavit Numen, Sanctos nuncupatos. Alii Benedictionem & Sanctificationem ibi pro eadem ipſa re ſumunt[s], atque locum intelligunt velut illud[t] וימשחם ויקדש אותם *& unxit eos & ſanctificavit eos*; ungendo Sanctificavit. Benedictione hac volunt hi naturam Septimo diei tunc inditam aliam ab ea, quæ eſt reli-

[p] *Cap.* 11.

[q] *Moſ. Maimonid. ab Abarbinele in* Piruſh Tora *fol.* 21. *col.* 3. *citatus Rabbi Bechai ad Geneſ. fol.* 10. *col.* 2.

[r] Bereſith Rab. *paraſh.* 11. *& R. Bechai ad* Bereſith, *fol.* 10. *col.* 2.

[s] *Rabbenu Niſsim apud Abarbinelem in* Piruſh Tora, *fol.* 21. *col.* 3.

[t] *Num.* 7.1.

quorum ac multò præſtantiorem; nimirum ut בזה תגבר בו הנפש *ex ea vires in eo adjiciantur, augeanturque menti humanæ* ob requiem corporis, quæ in eo. וזהו קדושת השבת שלא תשתמש בו הנפש בדבר חול כלל רק בדברים המקודשים *Atque* (juxta hanc ſententiam) *hæc eſt Sabbati ſanctificatio, ut mens humana in eo non incumbat rei alicui profanæ, ſed tantummodo rebus ſanctis.* Nec Mentis ſolùm, ſed etiam corporis vires ex ea Benedictione quolibet in Sabbato augeri volunt ex eis alii [u]; unde Benedictionem ibi nuncupant תוספת טובה *incrementum bonitatis.* Alii Benedictionem ibi ad creaturas, quæ jam recens ex nihilo formatæ erant, exiſtimant attinere; quemadmodum in illo Jobi [x], *maledixit diei ſuo, & pereat dies, in qua natus ſum*, maledictio diei ad ipſum; qui in eo natus eſt, attinet. Ita Iſaac Abarbinel, qui etiam de Sanctificatione heic; קדש והבדיל לכבוד ולתפארת את יום השביעי בעבור שבהכנסתו נשלמה ונגמרה מלאכת שמים וארץ כמו האדם בעשותו מלאכה יקרה יעשה אחר גמירתה משתה ויום טוב *Sanctificavit & ſeparavit in honorem & gloriam Diem ſeptimum, quoniam in ejus adventu perfectum eſt & conſummatum opus Cæli & Terræ, quemadmodum etiam homo, ubi opus quid magnificum præſtiterit, poſtquam illud perfecerit, convivium facit & diem feſtum.* Sic ille. Adeò ut Sanctificationem & benedictionem diei ſeptimi ipſis rerum initiis coævam hi omnes, uti & alii ſimiles, faciant. Unde etiam natum eſt commentum illud, ipſum Adamum cantici illius [y] in Sabbatum autorem fuiſſe, atq; illud ceciniſſe, quemadmodum etiam tribuunt Adæ Pſalmum alium [z] ob dicta quædam in eo, ut volunt illi, ad primam hominis creationem attinentia. Quin & à Patriarchis ſeptimi diei feſtum, ſive velut è Naturali omniumque hominum univerſali jure, ſive ex alio, quod ante legem, quam ſupra memoravimus, de Sabbati inſtitutione obtinuit, ortum, voluêre nonnulli fuiſſe obſervatum. Menaſſeh Ben Iſrael jam nunc Archiſynagus Amſtelodamenſis; *Dico*, inquit [a], *quemadmodum traditio Creationis Mundi penes Abrahamum & ejus poſteros tantum fuit, ita etiam ex dictamine Legis Naturalis, Sabbatum ab iis ſolis cultum fuiſſe. De Abrahamo dicit S. Scriptura* [b], *Obſervavit cultum meum; quo loco cuſtodia Sabbati intelligitur.*

[u] *AbenEzra ad Geneſ. 2.*

[x] *Cap. 3. 1.*

[y] *Pſal. 92. R. Eliazer in* Pirke *cap. 19. & vide Genebrard. Chron. pag. 6.*

[z] *Tit.* Baba Bathra *cap. 1. fol 14. b. Pſal. 193.*

[a] *Lib. de Creatione Problem. 8.*

[b] *Geneſ. 26. 5.*

tur. De Iacobo idem affirmant veteres ex eo loco, quo dicitur veniſſe[c] *ad Salem & caſtra poſuiſſe è regione vel ad conſpectum civitatis. Quia enim Sabbatum, inquiunt, inſtabat, non licebat ei ulterius proficiſci, ſed ſubſiſtebat antè urbem. Idem aſſerunt de Ioſepho, quando dicitur juſſiſſe ſervis ſuis, ut mactarent & præpararent, id propter Sabbatum ab eo factum fuiſſe. Ad hæc refertur in Semot Rabba, Moſem petiiſſe à Pharaone in Aegypto, ut afflicto populo ſuo permitteret unum diem ceſſare à laboribus, eoque impetrato, ex traditione elegiſſe Sabbatum. Ex his omnibus colligitur Sabbatum antè datam legem Obſervatum fuiſſe.* Ita Archiſynagogus ille. Et certè verum eſt ad locum illum Geneſis de Abraha, ex illo משמרתי *cultum meum* ſeu *Obſervationem meam*, rituum Sabbaticorum ita fieri à nonnullis mentionem, ut etiam, eos exiſtimaſſe Abrahamum Sabbatum coluiſſe, non ita abſonum ſit autumare. Rabbi Jochanan ibi[d]; אפילו הלכות עירובי חצרות היה אברהם יודע *etiam traditiones de commixtionibus atriorum* (nempè de apicibus aliquot juris Sabbatici, qui integrum occupant in Talmude titulum[e]) *ſcivit Abraham.* Alii[f] tantundem. Et de Jacobo, quod habet heic Manaſſeh, legitur, ut nonnullorum ſententia, in *Bereſith Rabba*[g], quemadmodum & illud de Abraha. Etiam & illum præſtitutæ itineris Sabbatici quantitatis autorem[h] fuiſſe. Sabbatum item & Joſepho in Ægypto celebratum eſſe, velut receptiſſimum habent aliqui[i]. Et demum, quod de Moſe & Pharaone adiicitur, diſertè occurrit in *Semoth Rabba*[k]. Verba ſunt; ad illud de Moſe[l] *& vidit onera eorum*, ד״א ראה שאין להם מנוחה הלך ואמר לפרעה מי שיש לו עבד אם אינו נח יום אחד בשבוע הוא מת ואלו עבדיך אם אין אתה מניח להם יום אחד בשבוע הם מתים אמר לו לך ועשה להן כמו שתאמר הלך מ״ה ותקן להם את יום השבת לנוח *ſunt qui aiant, Moſem, cum videret nullam eis eſſe laboris intermiſſionem, ad Pharaonem ſe contuliſſe, eique dixiſſe. Servus, cui labor non intermittitur, unico in Hebdomade die, morietur. Hi Servi tui ſunt; qui, niſi permiſeris ipſe, ut unico in Hebdomade die requieſcant, itidem morientur. Reſpondit Pharao, abi, fac eis, ut dixiſti. Abiit Moſes, & ordinavit eis diem Sabbati, quo requieſcerent.* Ubi adnotat Iſſhacar Ben Nepthali[m] וזהו שתקנו ישמח

c Geneſ. 33. 18.

d Bereſith Rabba paraſh. 64.

e Tit. ערובין

f Bereſith rabba paraſh 47. Iarchius ad Geneſ. 26. 5. Bechai ad Geneſ. fol. 37. col. 4.

g Paraſh. 79.

h Ibid. & in Comment. ad Machzor, par. 1. fol. 49. 4.

i Bechai ad Bereſith, fol. 37. col. 4.

k Paraſh. 1.

l Exod. 2. 11.

m Edit. Cracovienſ. fol. 118 b.

Digitized by Google

[f] Videſis Iſ. Caſaub. in Comment. ad Strabonem, pag. 180.

vius, Plutarchus, alii [f] autores veteres ſunt obvii. Quæ autem hactenus dicta ſunt, abſq; controverſia admittunt, aſſeruntque Sabbatum in Aluſha, ſeu Primum, quod in deſerto celebratum eſt poſt Mannæ deſcenſum, fuiſſe diem (ut par eſt credere) à Mundi Natalibus in Septenaria dierum periodo Septimum. Quod ſanè non defuêre inter Chriſtianos qui negarint. Paulus Epiſcopus Burgenſis [t], ex Judæus; *Si bene conſideras primum Sabbatum quod legitur in deſerto celebratum* (ſic ibi Paulus; quem inter & Saulum Judæum Dialogus fit) *non fuit Septima dies correſpondens primo Sabbato, quod fuit in mundi exordio, prout tu dicis. Sed fuit ſeptima dies à deſcenſu Mannæ. Qui quidem deſcenſus non legitur incepiſſe in prima die Hebdomadæ; Unde ſic ſeptima dies computata à prima die deſcenſus Mannæ concurrat cum die Sabbati in primo exordio ſanctificati. Imò probabilius poſſet dici, quod dies prima, in qua Manna deſcendit, non fuit prima dies hebdomadæ, quæ dicitur una Sabbatorum. Nam in primis veſperis illius diei deſcendit Coturnix* [u] *& ſaturati ſunt carnibus. Conſtat autem, quod, ſi illa veſpera eſſet veſpera ſecunda diei Sabbati, non eſſet eis licitum occidere coturnices, & parare eas. Ex quo patet, quod dies immediatè præcedens deſcenſum Mannæ, non fuit dies Sabbati, & per conſequens prima dies, in qua Manna deſcendit, non fuit una Sabbatorum.* Sic ille. Sed ratio ejus perquàm frivola videtur. Nam quis non videt primas veſperas illius diei, ut ille vocat, ſeu ſecundam Sabbati veſperam, fuiſſe etiam partem ſeu initium feriæ primæ, non omninò ſeptimæ ſeu ejus, quæ præcedens Sabbati recurrentis in dierum periodis loco reſpondet. Juxta ſcilicet Ebraicam temporis rationem; à veſpera ad veſperam. Quorſum igitur heic coturnicum in veſpera occiſionis & præparationis, velut ejus quod Sabbatum violaret, mentio? Sed nec ejuſmodi redargutione adeò opus eſt, cum juxta receptiorem Ebræorum ſententiam, Inſtitutionem ſeu Præceptum Sabbati Obſervatio neutiquam ſecuta ſit ante ſeptimum poſt migrationem ibi memoratam diem, id eſt ante XXII Jiar qui ipſum, in quo migrabant Iſraelitæ in Sin, diem, ſeu XV Jiar quæ feria erat ſeptima, inſecutus eſt. Quò ſpectat & illud Viri maximi [x] de eis, qui ſimili ratione noluit ipſum XV Jiar feriam fuiſſe

[t] Scrutin. Scripturar. part. 1. Diſt. 8. cap. 14.

[u] Exod. 16. 13.

[x] Ioſeph. Scaliger. de Emendat. Temp. lib. 5. pag. 351.

fuiſſe Septimam ſeu Sabbatum, quà vocabulum illud in dierum periodis locum habet. *Atqui Hebræi* (ſic apud eum objiciunt) *non migraſſent die Sabbati* (inde nimirum volunt xv Jiar non fuiſſe feriam ſeptimam.) *Egregiam animadverſionem! Quid eſt magis contra Sabbatum, quàm Sabato colligere Manna? Atqui multi profecti ſunt colligendi*[y] *causâ die Sabbati: Iſti Critici non meminerunt adhuc Legem datam non fuiſſe.* Legem ſcilicet quæ ad Obſervationem alicujus diei pro Sabbato, ante migrationem illam obligaret, aut datam non fuiſſe, aut pro data atque ſtatim in deſerto obſervanda non habitam.

[y] *Exod.* 16. 27, & 28.

Cap. XII.

Ad Sabbati *Obſervationem, ut* Judæos Originarios, *ſic* Proſelytos Juſtitiæ & *parilis Conditionis reliquos obligari*; Proſelytos *autem* Domicilii aliosve Gentiles *non item, ſtatuunt Ebræi. Nec* Obſervatio *ejuſmodi* permiſſa Proſelytis domicilii. *De* Peregrino *ſeu* Proſelyto *in* legibus de Sabbato ſacris, *Magiſtrorum ſententia.*

Quod demùm ad Sabbati, quale diximus, Obſervationem, quà eam Ebræi aliis ſive Imperabant, ſive Permittebant, ſive Interdicebant, idque ex avitis inſtitutis placitiſque, attinet; non minùs atque ſeipſos ad illud obſervandum teneri volebant Proſelytos Juſtitiæ univerſos, Libertinos, aliosque Baptiſmo & Circumciſione, veluti Servos, ut ſuperiùs libro ſecundo oſtenſum eſt, in Eccleſiam Ebraïcam ritè cooptatos. Neque verò alios aliaſve Gentes. Nam & Proſelytos Domicilii ſeu eos, qui Judaiſmo nondum nomina dederant, in qualecunque vitæ commercium intra ditionem Iſraeliticam admiſſi, non modò Obſervatione omninò ſoluros habuêre, ſed pœnis graviſſimis obnoxios, ſi obſervarent. Id quod ſatis dignoſcitur ex eis, quæ capite ſuperiùs quinto ea de re allata heic non repetimus. Et in eundem ſenſum plura occurrunt in ſcriptis[z] Talmudicis. Neque juxta eorum interpretationem ritè intellectam, adverſatur omninò, quod habetur in Decalogo, *non facies ullum opus, tu & filius tuus & filia tua, ſervus tuus &*

[z] *Gemar. Babylon. ad tit.* Sanhedrin, *ca. 7. fol.* 58 *b. & vide Excerpt. ex eadem Gemara apud I. Cocheum, pag.* 274.

tuus & ancilla tua, & גר *advena* ſeu *Proſelytus tuus, qui in portis* a Exod. 23.13. *tuis*; uti nec illud [a] *ſex diebus facies opera tua, & in ſeptimo die quieſces, ut habeat quietem bos tuus atque aſinus tuus, & reſpiret* ſeu *refrigeretur filius ancillæ tuæ & Peregrinus*, ſeu *Proſelytus*; quæ ferb Deut. 5.14. mè alibi totidem etiam in ſacro ſermone [b] verbis habentur. Id quidem verum eſt, ad legem poſteriorem expreſſim adnotari à Salomone Jarchio בן אמתך בעבד ערל הכתוב מדבר והגר גר תושב *filius ancillæ tuæ ſumitur ibi pro ſervo incircũciſo, & Peregrinus* ſeu *Proſelytus* c Sepher Mechilta, *fol.* 36. *col.* 1. *pro Proſelyto domicilii*. Alii [c] tantundem. Ideonè etiã Proſelytis domicilii ſeu Gentilibus Sabbatum exiſtimabant obſervandum? Nihil minùs. Diſtinguendũ nempè eſt de ratione nominis Servi aut Proſelyti in contextum ejuſmodi adhibita. Ea duplex eſt. Altera, quâ intelligat quis, tàm Servum & Proſelytum ex legis vi ad Obſervationem Sabbati pariter obligari; altera, quâ ſic obligari Judæos & quotquot in eorum ritus tranſirent, ut nec ipſi opere aliquo Sabbatum violarent; nec Sabbato in cauſa eſſent, ut ſive à Servo, ſive à Proſelyto opus aliquod fieret. Priori ratione non alium volunt legibus illis contineri Servum, quàm Circumciſum, aut ancillam aliam præter eam, quæ baptiſmo in Judaiſmum cooptata eſt, nec alium peregrinum ſeu Proſelytum, quam Proſelytum Juſtitiæ ac Libertinum, qui juris parilis. Id eſt, non alios præter eos qui Eccleſiæ Ebraicæ pars fuerunt ſeu בני ברית *filii* ſeu *liberi federis*. Poſteriori autem ratione ſolùm Servos incircumciſos, ac Proſelytos domicilii ibi innui aiunt. Scilicet fas non fuiſſe Judæo ſervi Gentilis ſeu incircumciſi domino, Sabbato in cauſa eſſe, ut Servus ejus ejuſmodi opus aliquod tunc faceret, nec fas Judæo fuiſſe tunc in cauſa eſſe, ut Proſelytus domicilii (cujus cum ejuſmodi ſervo parilis, quantum ad hanc rem, conditio) præſtaret opus aliquod. Id eſt, fas ei non fuiſſe, aut per ſe, aut per alios, aut per jumenta eo die operari. Egregius eſt ea de re locus apud Rabbi Moſem Bar Nachman; ubi oſtendit quidem legum jam citatarum cunctis non eandem prorſus eſſe, ſi verba ſpectes, interpretationem; ejuſmodi tamen cunctis eſſe, ut, juxta diſtinctionem d Piruſh Tora, *fol.* 125. *b.* jam allatam, ſint omninò capiendæ. Verba ejus [d] ſunt, ad illud וגרך וגו׳ *Proſelytus* ſeu *advena tuus qui in portis tuis, in Decalogo*;

על

Digitized by Google

על דרך הפשט גר שער לעולם הוא גר תושב שבא לגור בשערי עירנו
וקבל עליו שבע מצות בני נח והוא הנקרא גר אוכל נבלות שאמ׳ בו
הכתוב לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה ולכן לא היתה בו המצוה
שיאמר לא תעשה בו מלאכה האזרח והגר אבל לנו יצוה שלא יעשה
מלאכה לצורכינו כקטנים והבהמה והוא בעצמו אין עליו זאת המצוה
ועושה מלאכה לעצמו בשבת והכתוב שאמר וינפש בן אמתך והגר
הוא גר צדק שנתיהד וחזר לתורתנו שצוה אותו בשבת וכן בכל שאר
המצות כאשר אמר׳ תורה אחת ומשפט אחד יהיה לכם ולגר הגר אתכם
לגר ולאזרח הארץ אבל מצאנו לרבותי׳ שדרשו בהפך אמרו כי וגרך
אשר בשעריך על דרך הפשט גר צדק והוא חייב כמונו בשביתה וינפש
בן אמתך והגר לרבות גר תושב הערל ורצונם שיהיה המוזהר תחלה
הגר הנימול שחייב כמונו והכתוב השני לרבות הערל ולפיכך הוקש
לבהמה שאמר למען ינוח שורך וחמורך וינפש בן אמתך והגר צוונו
בשביתת כלם בשוה שלא יעשו לנו ויעשו כרצונם לעצמן וכן יהיו העבד
והגר הנזכרים בעשרת הדברות שוים וחייבים בכל דין השבת כמונו
כמו שנאמר למען ינוח עבדך ואמתך כמוך *Proſelytus* ſeu *advena Portæ ſimpliciter ſumptus intelligitur de Proſelyto Domicilii, qui advenerat, ut peregrinaretur in portis civitatis alicujus, & qui ſuſceperat in ſe obſervationem ſeptem præceptorum Noachidarum. Atque idem vocatur etiam Proſelytus comedens carnem morticinam, de quo loquitur Scriptura*[c]*; Proſelyto, qui in portis tuis, dabis, ut comedat.* [c] *Deut.14.21.* *Et propterea non datur ei mandatum, quod imperet, ne in Sabbato opus omnino faceret aut Proſelytus aut indigena. Sed nobis mandatum, ut in uſum ſeu commodum noſtrum opus is non faciat; uti nec Minores aut jumenta. Adeò ipſi Proſelyto non datur mandatum hoc, quippe cui opus ſibi facere in Sabbato licitum. Atque in illo Scripturæ loco ubi dicitur,* (Sabbatum ita obſervandum) *ut*[f] *reſpiret filius ancillæ tuæ & peregrinus; capiendus eſt peregrinus* ſeu *Proſelytus pro Proſelyto Iuſtitiæ, qui Iudæus factus legi noſtræ nomen dederat, adeoque ad Obſervationem Sabbati ex mandato obligatus erat, ſicut* [f] *Exod.23.13.* *ad præceptorum reliquorum juxta id quod dicitur*[g]*; lex una & Iudicium unum erit vobis, & Proſelyto, qui peregrinatus fuerit apud vos; Proſelyto ſcilicet & indigenæ Telluris. At verò comperta etiam eſt apud* [g] *Num.15.16.*

eſt, apud Rabbinos noſtros diverſa heic interpretatio. Nimirum, Proſelytum tuum intra portas tuas, ſimpliciter dictum (in Decalogo) *ſignificare Proſelytum Iuſtitiæ, qui ad Obſervationem Sabbati non minùs obligatur, quam nos ipſi. Illud autem* (poſtmodum in Exodo dictum) *ut reſpiret filius ancillæ tuæ & peregrinus* ſeu *Proſelytus, eo ſpectare, ut & Proſelytus Domicilii, qui incircumciſus erat, includeretur. Nempè exiſtimant, Primo loco* (in Decalogo ipſo) *expreſſim contineri Proſelytum circumciſum, qui æquè atque nos ipſi obligatur. Loco autem altero, qui ſequitur, contineri etiam Incircumciſum. Argumento, ex eo quod ibi dicitur de Iumento, etiam ſumpto. Nam verba ſunt; ut quietem habeat bos tuus atque aſinus tuus, & reſpiret filius ancillæ tuæ & Proſelytus. Parili omninò modo volunt mandatum nobis datum de cunctis. Scilicet ut nobis minimè opus aliquod faciant. Qui tamen ſibi pro libitu facere poſſint. Atque juxta hanc interpretationem Servus & Proſelytus in Decalogo memorati nobis ipſis* (hac in re) *æquales ſunt, & pariter ac nos ipſi ad Obſervationem Sabbati obligantur, perinde ac ſi dictum fuiſſet* (ibi) *ut requieſcat ſervus tuus, & ancilla tua non aliter atque tu ipſe.* Sive hanc ſive illam interpretationem admittas, palàm eſt, neque hanc, neque illam voluiſſe Proſelytos Domicilii ſeu Gentiles omninò ad Sabbati Obſervationem, ex legum illarum ſenſu, obligari, ſed tantummodò Proſelytos Juſtitiæ, & qui in Judaiſmum tranſierant. Et Proſelyti nomen ac Proſelyti intra portas pro materiei, circa quam in Scriptura verſatur, diverſitate, nunc pro Juſtitiæ, nunc pro Domicilii Proſelyto ſumi ſuperius [h] etiam monuimus. Atque ex jam dictis ritè intelligendi ſunt Jarchius aliique Magiſtri, qui Proſelytos Domicilii in legibus de Sabbato contineri [i] ſcribant. Conſonum eſt illud Joſephi Caro [k]; אדם מצווה על שביתת עבדו שמל וטבל לשם עבדות וקבל עליו מצות הנוהגות בעבד אבל אם לא מל וטבל אלא קבל עליו שבע מצות בני נח הרי הוא כגר תושב ומותר לעשות מלאכה בשבת *Imperatum eſt unicuique* (Iſraelitæ,) *ut ſervus ejus Sabbatum obſervet, qui ſcilicet Circumciſus fuerit, & Baptizatus nomine ſervi, & in ſe receperit Præcepta, quæ ex more ad Servos attinebant; At verò ſi non fuerit Circumciſus & Baptizatus, ſed in ſe receperit*

ſeptem

[h] *Lib.* 2. *cap.* 2 *pag.* 146.

[i] *Vide* Sepher Mechilta, *fol.* 26. *col.* 2. & 36. *col.* 1.

[k] *In* Shulcan Aruch *lib.* Orach Chiim, *tit.* Sabbath, *cap.* 304

ſeptem Noachidarum Præcepta, ei, quoniam erat planè ut Proſelytus Domicilii, fas erat opus facere in Sabbato. Nimirùm Servum ejuſmodi nullatenus ad obſervationē Sabbati teneri volunt, uti nec Proſelytum Domicilii, cujus, quantum ad hanc rem, parilis conditio. At verò ſubjicit idem autor, juxta Talmudicorum veterum ſententiam, לעצמו אבל לא לרבו ואסור לכל ישראל לומר לו לעשות מלאכה בשבת לצורך ישראל אפילו מי שאינו רבו *fas erat Servo ejuſmodi opus facere, in ſui ipſius nempè uſum*, ſeu commodum, *non in uſum Domini. Et illicitum eſt unicuique Iſraclitæ jubere eum opus quidpiam facere in Sabbato in uſum Iſraelitæ cujuſcunque; etiamſi non fuerit Dominus ejus.* Ipſi nimirùm Iſraelitæ ex jure ſuo Sabbatico tenebantur, non ſolùm ut nec Servo Noachidi ſeu Gentili, aut Noachidi, qui Servus non eſſet, ſeu Proſelyto Domicilii opus aliquod facere in Sabbato, quocunque in tempore, imperarent, verùm etiam ut nec operis in Sabbato à Noachide in Iſraelitæ uſum præſtiti beneficio ſeu commodo, durante eodem Sabbato, omninò uterentur. Cujus tamen uſus eis licitus, ſi Noachides in Sabbato ſibi duntaxat, non Iſraelitæ[l] id præſtitiſſet. Nam uſum in Sabbato operis à Noachide ſeu Proſelyto Domicilii in Iſraelitæ quidem uſum, tametſi ejus injuſſu, in Sabbato præſtiti, pro Feſti violatione ſumebant, ideò quia hujuſmodi operis uſus velut ejuſdem participatio habebatur. Quod non volebant obtinere, ubi in ipſius Noachidis uſum præſtitum eſt. Inde etiam evenit, ut ex Scribarum ſcitis illicitum fieret, quocunque extra Sabbatum tempore jubere aut conducere operas Proſelyti Domicilii in Sabbatum ad id, quod Iſraelitæ illicitum eſſet, in eo præſtandum. Ne ſcilicet, ſi id fieri ſoleret, promptiores redderentur inde Noachidæ ad opera Sabbatis in Iſraelitarum uſum præſtanda, quorum beneficio ſeu commodo perinde ac illorum, quæ à Noachidis in ſui tantum uſum præſtarentur, licitè frui nequirent; unde etiam Sabbati dignitas forſan Noachidis ſeu Proſelytis Domicilii haberetur vilior. Moſes Maimonides[m] אסור לומר לגוי לעשות לנו מלאכה בשבת אף על פי שאינו מצווה על השבת ואע״פ שאמר לו מקודם השבת ואע״פ שאינו צריך לאותה מלאכה אלא לאחר השבת ודבר זה אסור מדברי סופרים כדי שלא תהיה שבת קלה בעיניהן ויבאו לעשות בעצמן

[l] Miſna tit. Sabbath cap. 16. Talmud. Babylon. eod. tit. fol. 122. a.

[m] Halach. de Sabbato cap. 6. Vide & c. 12. §. 7. & Moſem Mikotzi præcept. Negat. 65.

י שעשה מלאכה מעצמו בשבת אם בשביל ישראל עשה אותה אסור
יהנות באותה מלאכה עד מוצאי שבת וגו׳ ואם בשביל עצמו בלבד
עשה מותר ליהנות בה בשבת *Illicitum eſt* (Judæo,) *jubere Gentil[e] opus facere in Sabbato, tametſi illis non ſit imperatum Sabbatum, & tametſi jubeat ante Sabbatum, & tametſi uſus ejuſmodi operis exp[e]ctandus fuerit, uſque dum tranſierit Sabbatum. Hos verò è Scrib[a]rum ſcitis manavit, tum ne apud Gentiles vilius haberetur Sabb[a]tum, tum ne ipſi ultrò id præſtarent. Si Gentilis in Sabbato opus ultrò fecerit, idque in Iſraelitæ uſum, interdictus eſt ejuſdem uſus* (Iſraelitæ,) *uſque dum deſinat Sabbatum &c. At verò ſi in ſui tantum uſum id fecerit, uſus ejus etiam in Sabbato* (Iſraelitæ) *licitus eſt.* Quod Gemaræ Babyloniæ[n], unde ſumitur, eſt concors. Et exempla afferunt de lumine à Noachide ſibi in Sabbato accenſo, fune quo è navi deſcendat tunc ſibi contorto, id genus alia, quorum ſcilicet in Sabbato, per ſolennem diei quietem, uſus licitus. Atque ex hiſce intelligitur id, quod habent Talmudici[o] de non prohibendo Noachide aliquo, conditionis liberæ, ab opere, quali Iſraelita Sabbatum violaret. Verba ſunt; ישראל אין מוזהרי׳ על שביתת גוי שאינו עבד שלהם *Iſraelitæ non prohibent ab opere in Sabbato Gentilem, ſeu non monent eum de requie eo in die, niſi fuerit eorum ſervus.* Nimirum quà Gentilis ſeu Noachides erat, præcepto teneri eum nolunt. Quà verò ſervus fuerit Noachides Iſraelitæ, monendus erat, non velut quem ad Sabbati obſervationem exiſtimarent omninò obligari, ſed ut cui abſtinendum erat ab opere in uſum Domini; quippe cujus beneficio & commodo uti is ritè nequibat, ſecundum ea quæ dicta ſunt.

[m] *Ad tit.* Sabbath, *cap.* 16. *fol.* 122. *a.*

[o] *Gloſſ. ad Alpheſium part.* 1. *fol.* 145. *Obadias Bartenorius ad Miſn. tit. de Sabbato c.* 16. §. 6. & *Rab. Niſsim ad dictum Alpheſii locum.*

Cap. XIII.

Quæ, antè de Sabbato *oſtenſis, videantur* apud Ebræos adverſari; *tum eos, qui* Ebraicè ſcripſere, *tum* Philonem *&* Fl. Joſephum.

Hiſce ita, ex Ebræorum Commentariis, de Sabbato ſeu Septimi diei Cultu explicatis, quæ nempe receptiſſimas Talmudicorum ea de re ſententias aperiunt; reſtat, ut de iis, quæ hiſce apud eos reluctari videantur, diſpicia-

diſpiciamus. Scilicet de iis, quæ ex eorum commentariis trahi poſſunt ad has aſtruendas Aſſertiones adverſas; Sabbatum ſeu Septimum in periodo dierum à mundi conditu diem, ut Feſtum, univerſo humano generi colendum; in ipſis rerum primordiis, ſeu Mundi natalibus, initium habuiſſe; ante Legem ſeu ſtationem in Mara, ut Feſtum, ex præcepto obſervari eſſe ſolitum; atque demùm ab aliis gentibus in ritibus ſuis, veluti ex jure omnium Gentium communi ſeu Noachidarum, adhibitum. Quomodo interpretentur nonnulli, atque ii vetuſti ſimul & celebres Magiſtri, illud de Sanctificatione atque Benedictione diei Septimi ſimul cum creatione rerum memoratum, oſtenſum eſt ſuprà [p]. Scilicet ad primam illam, juxta ea quæ oſtenſa ſunt, in Sina ſeu Aluſha celebrationem Sabbati, locum illum volunt per prolepſin attinere. Quæ ſententia quidem nonnullis [q] diſplicet ob tanti tēporis ſeu, ut ipſi ſupputant, MMCCCCXLVIII annorum anticipationem. Neque ſatis conſonum eſſe admittunt, ut, quæ ad primum Mannæ deſcenſum ſeu Sabbati in Sina tot ſeculis poſtea celebrationem ſpectant, ea locum aliquem habere ſentiamus in ipſa rerum primordiorum deſcriptione, utcunque ab hiſtorico eodem ſacro deſcenſui Mannæ ſeu celebrationi jam dictæ coævo traditâ. Benedictionem igitur & Sanctificationem diei ſeptimi etiam fuiſſe volunt hi in ipſis rerum Primordiis ſeu Natalibus mundi. Sed qualiſnam ea fuerit, perquam variè definiunt, & interdum nugaciſſimè. Alii enim Benedictionem ibi memoratam in eo ponunt [r], quod, ſi diis placet, nullum omninò tempus nocturnum, ſeu nulla nox diei illi ſeptimo acceſſerit, ſed ex perpetua conſtiterit luce. Ita Benedictam aiunt ejuſdem lucem. Atque exinde ſecutam eſſe Sanctificationem, quia ita à ceteris diebus, qui præceſſerant, eſt diſcriminatus. Nempe ita הנבדל ſeu *diſcriminatum* ſeu *ſeparatum* מעסק העולם *à communi rerum natura* Sanctum dici, unde & Iſraelitas, quos ſibi ſeparavit Numen, Sanctos nuncupatos. Alii Benedictionem & Sanctificationem ibi pro eadem ipſa re ſumunt [s], atque locum intelligunt velut illud [t] וימשחם ויקדש אותם *& unxit eos & ſanctificavit eos*; ungendo Sanctificavit. Benedictione hac volunt hi naturam Septimo diei tunc inditam aliam ab ea, quæ eſt reli-

[p] *Cap.* 11.

[q] *Moſ. Maimonid. ab Abarbenele in* Piruſh Tora *fol.* 21. *col.* 3. *citatus Rabbi Bechai ad Geneſ. fol.* 10. *col.* 2.

[r] Bereſith Rab. *paraſh.* 11. *&* *R. Bechai ad* Bereſith, *fol.* 10. *col.* 2.

[s] *Rabbenu Niſsim apud Abarbenelem in* Piruſh Tora, *fol.* 21. *col.* 3.

[t] *Num.* 7. 1.

tur. De Iacobo idem affirmant veteres ex eo loco, quo dicitur veniſſe[c] *ad Salem & caſtra poſuiſſe è regione vel ad conſpectum civitatis. Quia enim Sabbatum, inquiunt, inſtabat, non licebat ei ulterius proficiſci, ſed ſubſiſtebat antè urbem. Idem aſſerunt de Ioſepho, quando dicitur juſſiſſe ſervis ſuis, ut mactarent & præpararent, id propter Sabbatum ab eo factum fuiſſe. Ad hæc refertur in Semot Rabba, Moſem petiiſſe à Pharaone in Aegypto, ut afflicto populo ſuo permitteret unum diem ceſſare à laboribus, eoque impetrato, ex traditione elegiſſe Sabbatum. Ex his omnibus colligitur Sabbatum antè datam legem Obſervatum fuiſſe.* Ita Archiſynagogus ille. Et certè verum eſt ad locum illum Geneſis de Abraha, ex illo משמרתי *cultum meum* ſeu *Obſervationem meam*, rituum Sabbaticorum ita fieri à nonnullis mentionem, ut etiam, eos exiſtimaſſe Abrahamum Sabbatum coluiſſe, non ita abſonum ſit autumare. Rabbi Jochanan ibi[d]; אפילו הלכות עירובי חצרות היה אברהם יודע *etiam traditiones de commixtionibus atriorum* (nempè de apicibus aliquot juris Sabbatici, qui integrum occupant in Talmude titulum[e]) *ſcivit Abraham.* Alii[f] tantundem. Et de Jacobo, quod habet heic Manaſſeh, legitur, ut nonnullorum ſententia, in *Bereſith Rabba*[g], quemadmodum & illud de Abraha. Etiam & illum præſtitutæ itineris Sabbatici quantitatis autorem[h] fuiſſe. Sabbatum item & Joſepho in Ægypto celebratum eſſe, velut receptiſſimum habent aliqui[i]. Et demum, quod de Moſe & Pharaone adiicitur, diſertè occurrit in *Semoth Rabba*[k]. Verba ſunt; ad illud de Moſe[l] *& vidit onera eorum*, ד״א ראה שאין להם מנוחה הלך ואמר לפרעה מי שיש לו עבד אם אינו נח יום אחד בשבוע הוא מת ואלו עבדיך אם אין אתה מניח להם יום אחד בשבוע הם מתים אמר לו לך ועשה להן כמו שתאמר הלך משה ותקן להם את יום השבת לנוח *ſunt qui aiant, Moſem, cum videret nullam eis eſſe laboris intermiſſionem, ad Pharaonem ſe contuliſſe, eique dixiſſe. Servus, cui labor non intermittitur, unico in Hebdomade die, morietur. Hi Servi tui ſunt; qui, niſi permiſeris ipſe, ut unico in Hebdomade die requieſcant, itidem morientur. Reſpondit Pharao, abi, fac eis, ut dixiſti. Abiit Moſes, & ordinavit eis diem Sabbati, quo requieſcerent.* Ubi adnotat Iſhacar Ben Nepthali[m] וזהו שתקנו ישמח

[c] Geneſ. 33. 18.
[d] Bereſith Rabba *paraſh.* 64.
[e] *Tit.* ערובין
[f] Bereſith rabba *paraſh* 47. *Iarchius ad Geneſ.* 26.
[g] *Bechai ad Geneſ. fol.* 37. *col.* 4.
[h] *Paraſh.* 79.
[h] *Ibid. & in Comment. ad Machzor, par. 1. fol.* 49. *a.*
[i] *Bechai ad Bereſith, fol.* 37. *col.* 4.
[k] *Paraſh.* 1.
Exod. 2. 11.
[m] *Edit. Cracovienſ. fol.* 118 *b.*

שה במתנת חלקו שהיה שמח על שבחר הקב״ה שינוחו ישראל ביום שבחר הוא להם *Atque hinc eſt, quod à poſteris in ritualibus hab tur, Lætabitur Moſes ob datam ſibi ſortem; Lætabitur ſcilicet, quod elegit Deus O.M. eundem ipſum diem, quo requieſcerent Iſra lita, quem ipſe eis elegerat.* Verba illa ſunt hymni initium vetuſti ſimi, qui in Sabbati ſacris [n] occurrit. Et Menaſſeh, quem diximus, de Inſtitutione Sabbati in Mara locutus [o], *Quicquid*, inquit, *ea de re ſit, certum eſt, eos omnes, qui per traditionem à majoribus ſuis creationem Mundi acceperant, etiam obſervaſſe Sabbatum. Et quamvis alii quidem illo die, adhibitis quibuſdam ceremoniis, coluerint Deum, & preces ad eum fuderint; nihilominus tamen alii quoque illo die quieverunt, & feriati ſunt.* Nec deſunt, qui in Jobi Hiſtoria [p] Sabbati ſeu Septimi diei cultum reperiri velint. Traditur ſcilicet ibi ſeptem fuiſſe ei filios. *Et ibant filii ejus, & faciebant convivia per domos, unuſquiſque in die ſuo &c. cumque in orbem tranſiſſent dies convivii, mittebat ad eos Iob, & ſanctificabat illos, conſurgenſque diluculo offerebat holocauſta juxta numerum eorum. Sic faciebat Iob cunctis diebus.* Septimum diem ſic volunt aliqui [q] Jobum Sacrificiis celebraſſe. Quin de Feſto hoc, velut ex Jure univerſali nato obſervandoque, loquitur Philo. In ipſis primordiis Mundi ſanctificatum eſſe ait, & ſtatim ſubjungit [r]; ἑορτὴ γὰρ οὐ μιᾶς πόλεως ἢ χώρας ἐστὶν, ἀλλὰ τοῦ παντὸς, ἣν κυρίως ἄξιον καὶ μόνην πάνδημον ὀνομάζειν καὶ τοῦ κόσμου γενέσιον. quod vulgò vertitur, *Eſt enim Feſtus non unius populi regioniſve, ſed in univerſum omnium; quæ ſola digna eſt, ut dicatur popularis feſtivitas, & Mundi natalis.* Alibi item, ſolenne eſſe omnibus gentibus abhorrere ab externis ritibus eoſque aſpernari, præter popularium ſuorum ſeu Judæorum ritus, quos à cunctis ſumma in veneratione habitos addit. Et τίς γὰρ, inquit [ſ], τὴν ἱερὰν ἐκείνην ἑβδόμην οὐκ ἐκτετίμηκεν ἄνεσιν πόνων καὶ ῥᾳστώνην αὑτῷ τε καὶ τοῖς πλησιάζουσιν οὐκ ἐλευθέροις μόνον ἀλλὰ καὶ δούλοις μᾶλλον καὶ ὑποζυγίοις διδοὺς; *quis ſacrum illum diem per ſingulas hebdomadas recurrentem non honorat, remiſſionem laborum feriaſque afferentem patrifamilias cum domeſticis non ingenuis tantùm, verùm etiam mancipiis & jumentis?* Et Joſephus [t]; Οὐδ᾽ ἔστιν οὐ πόλις Ἑλλήνων οὐδηποτοῦν, οὐδὲ βάρβαρος,

[n] *Machzor part. 1. fol. 49 a.*

[o] *De Creatione probl. 8.*

[p] *Cap. 14.*

[q] Aben Ezra *&c. Apud Boulducium ibid.*

[r] *Lib. de Opificio Mundi.*

[ſ] *De Vita Moſis lib. 2.*

[t] *Contra Apionē, Lib. 2.*

βαρος, οὐδὲ ἓν ἔθνος, ἔνθα μὴ τὸ τῆς ἑβδομάδος ἣν ἀργοῦμεν ἡμεῖς τὸ ἔθος οὐ διαπεφοίτηκεν. Quod vertitur in editis, *Neque eſt Civitas Græcorum ulla uſquam aut Barbarorum, nec ulla gens ad quam Septimanæ, in qua vacamus, conſuetudo minimè pervenerit. Quinde Sabbato*, verè inquit vir doctiſſimus [u] Chriſtophorus Helvicus ex Ebræorum Commentariis edoctus, *Mira ſomniarunt Iudæi. Fingunt enim omnes Gentiles, qui Sabbathum non ſervarunt, horribiles cruciatus perpeti in inferno, & nolentes volentes cogi ad Sabbathum etiam apud inferos ſervandum, idque tum fabellis, tum myſteriis Cabaliſticis ex tertio præcepto erutis mirabili modo probant.* Recentiorum etiam Judæorum aliquot opinionem, Univerſum genus humanum ad Sabbati Cultum obligari, rationibus è fluvio Sabbatico, & Sanctificatione diei in ipſis rerum initiis petitis, exhibet Petrus Galatinus [x]. Sed verò, ſicut pluris faciendum non eſt, quantum video, hoc de fluvio Sabbatico, quàm figmentum illud Alcoranicum [y] de Piſcibus in Sabbato, nec aliis diebus, capita ſua è mari exerentibus, aliaque ſimilia, oſcitanter nimis ex inſania amabili credi ſolita; ita quæ de Gentilium apud inferos Obſervatione Sabbati, eorumque quoniam vivi non obſervarant, cruciatibus memorantur, deliria quis non videt eſſe hominum id genus feriatorum, qui ritus ſuos qualeſcunque tanti & tam moroſè æſtimant, ut cuique mortalium eos pariter amplexandos, larvatis atque monſtrificis argumentis, gravioribus planè ac rationi conſonis indigentes, inculcare non vereantur. Cæterùm, nec in Judæis ſolùm, verum etiam in Mahumedanis reperiuntur, qui præceptum de Sabbato, quà ipſum Septimum diem in periodis à conditu mundi dierum conflatis denotat, Naturale eſſe, probare conati ſunt; quemadmodum Ahmed filius Zin Alabedin, Perſa in Politore Speculi adverſus Chriſtianæ religionis inſtituta conſcripto. Sed eum refutavit pridem vir doctiſſimus Philippus Guadagnolus [z] linguæ Arabicæ Romæ Profeſſor, qui & illud ex Alcorano [a] in eum affert نلعنهم كما لعنا اصحب السبت *maledicemus eos, ſicuti maledixímus Sabbatizantibus.* In Chriſtianorum porrò Theologorum ali-

[u] *Elench. Iudæorum* 6. §. 2.

[x] *De Arcanis Chriſt. Veritatis, lib.* 11. *cap.* 9. & *quod habet ibi de fluvio Sabbatico, legitur in Gemara Babylon. ad tit.* Sanhedrin, *cap.* 7. *fol.* 65 *b.* & *vide Ioſeph. Haloſeos, lib.* 7. *ca.* 13. *Eldadum Danitem, Plin. lib.* 31. *cap.* 2. *Adde Iſ. Caſaub. Exercit.* 15. §. 20. *Nic. Fuller Miſcell. lib.* 1. *cap.* 9 *Petr. Cunæū de Repub. Hebræorum, lib.* 2. *cap.* 24. *Eliam Thiſb. in Sambation. Manaſſ. Ben Iſrael in Conciliatore ad Exod. qu.* 36.

[y] *Azoar.* 7 *Arab.* 17. *Lat.*

[z] *In Apologia pro Chriſtiana Religione, part.* 1. *cap.* 8. *ſect.* 9.

[a] *Azor.* 3.

rum aliquot ſcriptis etiam non pauca reperiuntur, quæ illuc tendunt, ut Septimi diei Cultum Naturalem ſeu rerum initiis coævum, atque generi humano obſervandum aſſerant. Horum alii aliter rem, ſive lucubrationibus ſingulis, ſive ad Decalogum, aliterque definiunt. Sed neque hos neque illos, aut impugnare, aut defendere ad præſens attinet Inſtitutum. Quod nempè in eo ſolummodò verſatur, ut expendamus, An & quomodo Teſtimonia graviora jam ex Ebræis allata, nec Commentis illis inſulſis de Obſervatione Sabbati apud Inferos aut Fluvio Sabbatico commiſta (nam quis non agnoſcit hæc adeò futilia eſſe, ut nihil ſuprà; niſi diutiùs in eorum examine immorari futilius dixeris) adverſentur eis, quæ ſuprà, pro receptis Talmudicorum ſententiis, circa Inſtitutionem primamque Celebrationem Sabbati, qua Feſtum erat ex juſſu Divino colendum, ejuſque ſingularem Ebræis Obſervationem, afferuntur.

Cap. XIV.

Expenduntur *atque* explicantur, *quæ capite in ſuperiore, ex* Magiſtris *&* Philone *allata, receptis eorum* de Sabbati Inſtitutione, *atque* Prima Celebratione Obſervationeque *ſententiis* adverſari *videantur.*

QUæ ſuperiore in capite, velut receptis apud Ebræos de Sabbato ſententiis adverſa, corrogantur, ea aut ad Sanctificationem ejus in rerum primordiis, aut ad Patriarcharum, antè Legem ſive in Mara ſive in Sinai datam, ejuſce Obſervationem, aut demum Univerſalem aliarum gentium ejuſdem Diei Cultum ſpectant. Quod ad Sanctificationem illam in ipſis rerum primordiis attinet, vides eorum aliquos, qui ibi Sanctificationem collocant, non de recurrentis cujuſlibet Septimi diei, ſed de ipſo tantummodo Septimo à creationis initio die unico locutos eſſe. Quorſum aliàs illud de perpetua ejuſdem diei luce? Et qui alia habent de Diei, ut Mundi Natalis, Bonitate, Dignitate, Honore, nihil interea edijciunt de Feſti Inſtitutione aut Obligatione aliqua univerſali, quâ teneretur humanum genus ad Septimum quemque inde recurrentem ceſſatione à laboribus alitérve celebrandum. Et expreſſim

Digitized by Google

preſſim nonnulli, qui neque recentiorem Mundi conditu volunt eſſe diei Sanctificationem, eam aiunt[b], uti & Benedictionem, ibi memorari על השבת לא על השומרים *ut ad ipſum Sabbatum* ſeu *diem ipſum attineat, non ut ad eos, qui eum obſervarent.* Cum autem Sacra Creationis hiſtoria, adeoque memoria diei, qui Univerſi erat Natalis, ad poſteros tranſmitteretur ſive libris, qui periêre, mandata, ſive inter Patrum traditiones accepta; mirum quidem adeò non eſt, inter Patriarchas fuiſſe, qui tam celebrem, ut Creationis hiſtoria ſimulque ſumma Numinis poteſtas in animis hominum commodiùs recoleretur ſervareturque, interdum colerent Feſtumque[c] haberent. At verò ideò eos, qui Patriarcharum ejuſmodi Obſervationem admittunt, putâſſe præceptum ſeu Inſtitutionem Naturalem ſeu Divinam, adeoque obſervandi Obligationem, rituumve ex præcepto deſignationem aliquam præceſſiſſe, non omninò ſequitur. Non magis ſanè, quàm ideò exiſtimare ſcriptores alios, dies Principum, Philoſophorum, aliorum natalitios ex inſtituto ſeu præcepto quod obliget, ſemper celebrari, quoniam à compluribus, aiunt, dies ejuſmodi celebrari ſolitos. Quod autem ad Abrahæ, Jacobi, ac Joſephi Obſervationem in ſuperiùs allatis attinet; monendum eſt, apud Ebræos perquam receptum eſſe, tam ſingularem horum, maximè Abrahæ, fuiſſe prærogativam ſanctitatis atque illuminationis divinæ in lege diſcernenda anticipationem, ut non Sabbatum duntaxat, atque apices juris ad illud pertinentes ritè obſervarent, verùm etiam totam[d] integramque eam, quæ poſtmodum data eſt, Legem ejuſque DCXIII præcepta. Scilicet quicquid in toto habetur juris Levitici corpore. Et planè hyperbole eſt. Unde fit, ut etiam ipſi, qui primam Sabbati non ſolùm, quà feſtum eſt, Obſervationem, ſed etiam Sanctificationem in deſerto Sinæ, ut dictum eſt, collocant, Abrahæ interea Sabbati cultum etiam accuratiorem non denegent[e], imò aſſerant, ut videre eſt in Salomone Jarchio, qui non ſemel primam Sanctificationem & Benedictionem diei, ut Feſti requie celebrandi, in Sina ac deſcenſus Mannæ hiſtoria ponit, (ut capite liquet undecimo,) & ſimul hoc de Abraha admittit. Nam & neſcio

[b] *R. Saadias Gaon apud Abarbinel. in* Bereſith, *fol. 21. col. 3.*

[c] *Videſis Alexand. Alenſ. part. 3. quæſt. 32. membr. 3. art. 1.*

[d] *Apud Rab.* Bechai *ad* Bereſith, *fol. 37. col. 4.*

[e] Salomon Iarchius *ad Geneſ. 26. 5.*

Digitized by Google

horum quemvis pertinere poſſent; niſi quæ ſequuntur in hymno, datam de Sabbato in Monte Sinai Legem ibi innui planè indicarent. Sequitur enim כי עבד נאמן קראת לו כליל תפארת בראשו נתת בעמדו לפניך על הר סיני ושני לוחות אבנים הוריד בידו וכתוב בהן שמירת שבת וכן כתוב כתורתך וגו *quoniam fidelem ſervum eum vocaſti. Summam gloriam capiti ejus dediſti, cum ſtabat coram te in Monte Sinai; & binas tabulas lapideas ſecum reportavit, in quibus ſcriptus eſt Sabbati cultus, ſicut ſcriptum eſt in lege tua* &c. Et dein ſequuntur verba legis[h]. Quin in Commentariis ad dictum hymnum [h] *Exod* 31.16, & 17.
adjicitur doctiſſimum ſanè, juxta Ebræorum Magiſtros, & ingenioſum de Sabbato, ad rem quam tractamus, compendium. Breviter ibi ſic[i]; משח שבת מרה תכנת שבת הר סיני אתה קדושת שבת בראשית אתה אחד שבת בעתיד *Deſignatum eſt Sabbatum in Mara, in numerum Præceptorum conjectum eſt in Monte Sinai, Sanctificatio ejus in ipſa rerum creatione evenit. Primum autem Sabbatum* (quod obſervatum eſt) *evenit ſeculis in futuris.* [i] *Ad* Machzor *Iudæor. Germ. part.* 1. *fol.* 49 *a.*
Quod de Jobo adjicitur, quaſi is Septimum diem coluiſſet, perpauci ſunt è Magiſtris, qui illud admittunt, tametſi nec deſint in Chriſtianis[k] qui locum ex eo citatum ſic intelligant. Sed dies ibi, quem celebravit ipſe, Craſtinus eſt diei ſeptimo ſeu octavus. Expleto nempe dierum, quibus convivabantur filii, orbe ſeptenario, craſtino ſacrificia peragebat ille. Ita ad Septimi Cultum non attinet. [k] *Genebrard. Chronol. in continuatione Anni Diluvii,* 583.
Quin nec ſatis liquet, utrum dies illi Septem continui eſſent ac perpetuò recurrentes, an Natales Septem filiorum anniverſarii[l], an unicus tantùm in anno orbis Septenarius continuus. Sanè & patres aliquot[m] Chriſtiani, ſeculis illis ante legem, ne à Patriarchis quidem obſervatum Sabbatum Hebdomadicum, & Moſis ſeculo præceptum ejus initium habuiſſe volunt, atque ex ratione ſingulari[n] non ex perpetua, aut univerſali Obligationis vi. [l] *Vide Iac. Bolduc. ad Iob* 1. 4. & *Chald. paraph. comm.* 13. [m] *Tertullian. lib. adverſ. Iudæos. Iuſt. Mart. in dialog. cum Tryphone.*
Neque verò contra faciunt, quæ è Philone afferuntur, quaſi aliarum gentium cultum heic adſtruerent. Priore in loco non dicit, feſtum hunc diem fuiſſe hominum omnium, ſeu, ut in ejus verſione edita, *non unius populi regioniſve, ſed in univerſum omnium.* Vertendus planè, *non unius populi regioniſve, ſed univerſ.* [n] *S. Chryſoſt. Hom.* 12. *ad Populum Antiochenum.*

verſi. Scilicet non ait, populorum omnium aut regionum eſſe hoc Feſtum, ſed τοῦ παντὸς *Univerſi* ſeu *Mundi*; unde & ejuſdem vocat Natalem, quo nomine manifeſtum eſt, tum ex ipſo Decalogo, tum ex receptiſſimis Ebræorum traditionibus illum eſſe ex inſtituto celebratum. Poſteriore autem in loco non omninò loquitur Philo de Sabbato, velut aliis gentibus pariter culto, ſed tantum de ejuſmodi honore ei apud alias gentes exhibito, qualem ii qui exteræ gentis ritus ſeu alienos eis, quibus ſunt peculiares ſuis in territoriis libenter permittentes, ipſis ritibus dicuntur exhibere. Id palam fit ex ſequentibus eodem in loco atque connexis. Nam paulò poſt [o], τίς δὲ, inquit, τὴν λεγομένην νηστείαν οὐ τέθηπε καὶ προσκυνεῖ, καὶ μάλιστα δι' ἔτος ἀγομένην, τῆς ἱερομηνίας αὐστηρότερον καὶ σεμνότερον τρόπον, *quis jejunium, quod vocant, non mirabundus adorat, maximè quod annuum habetur in ſacrato illo menſe, diſciplina tetrica & auſtera?* Et dein itidem; τὸ τῆς νομοθεσίας ἱεροπρεπὲς *Sanctitas Legum Iudaicarum*, inquit, non ſolum ipſis Judæis, verum etiam παρὰ πᾶσι τοῖς ἄλλοις τεθαύμασται *omnibus aliis venerabilis habetur*. Alia habet ejuſmodi. Quæ eò quidem faciunt omnia, ut rituum non ſolùm Sabbaticorum, ſed etiam reliquorum legumque Judæis in uſu, honorem quendam atque venerationem apud alias gentes omnimodas, inter quas tunc temporis diſperſi ſunt Ebræi, reperiri oſtenderet; ſed neutiquam eò omninò tendunt, ut eorum obſervatio aliqua extra ipſos Ebræos, aut qui in ipſorum ritus tranſierant, haberetur. Parili modo verba facit ille, de celeberrimo illo in menſe Septimo, ſeu Tiſri, Feſto expiationum, & demum ſanè de toto Ebraici Juris corpore. Neque Sabbatum intereà magis, atque hoc totum alias innuit gentes obſervaſſe. Ex indultu autem Principum, veluti Julii, Auguſti, Tiberii, ritus Judaicos Judæis ipſis plerunque permiſſos ſcimus; adeoque inde dubitandum non eſt, quin ritus ipſi, quos memorat illic Philo, in honore paſſim cum Judæis ipſis apud alias gentes habiti. Quin ipſe Philo expreſſiùs alibi, *Quartum*, inquit [p], *preceptum eſt* περὶ τῆς ἱερᾶς ἑβδόμης, ἵν' ἁγνῶς καὶ ὁσίως ἄγηται. Ταύτην ἔνιαι μὲν τῶν πόλεων ἑορτάζουσιν ἅπαξ τοῦ μηνὸς, ἀπὸ τῆς κατὰ θεὸν νεομηνίας διαριθμέ-

[o] *De Vita Moſis lib. 2.*

[p] *Lib. de Decalogo.*

διαμεμετρημένοι, τὸ δὲ Ἰουδαίων ἔθνος συνεχῶς ἓξ διαλείποντες ἀεί· *de Sacro die Septimo, ut is ſanctè piéque tranſigatur. Hunc civitates quædam ſemel in menſe ut Feſtum celebrant, numerando à Novilunio cœlitùs oſtenſo. Cæterum Iudaica gens quemlibet diem Septimum continenter, ſex ſemper relinquentes.* Nil manifeſtius eſt, quàm cum heic peculiarem ſingularemque popularibus ſuis facere dici, in periodo dierum, Septimi ſeu Sabbati Hebdomadici Cultum; utcunque aliud dici Septimi genus apud gentes aliquas alias receptum etiam memoret. Nimirùm Septimus Menſis Dies, Apollinis natalibus ſacer erat. Qua de re plura inferiùs, capite decimo ſexto. Quin etiam Philo ubi ſollicitiùs omnia de numeri Septenarii tum Uſu tum Honore, ex diſciplinis Gentilium & Phyſicis & Mathematicis congerit, concludit tandem Moſem dignitatem ejus tum ſacratiſſimis tabulis Legis tum ταῖς [q] διανοίαις τῶν ὑφ' αὐτὸν ἁπάντων *animis omnium, qui ſub ſua erant ditione*, inſculpſiſſe diei Septimi ſeu Sabbati recurrentis Obſervationem, non omninò ejuſdem apud Gentiles Cultum aliquem interſerens. Atqui & alia huc ſpectantia occurrent in ſequentibus.

[q] *Lib. de Mundi Opificio.*

Cap. XV.

Fl. Joſephi *locum Capite in Decimo tertio adductum*, *ſi* de diei Septimi Cultu alias apud Gentes pariter atque Ebræos recepto *ſumatur*, *ipſi rerum Veritati palàm reluctari. Neque ſic intelligendum.* Aliæ *ſcilicet* Gentes neutiquam Diem in periodis Dierum Septimum *ſeu* Sabbatum Hebdomadicum colebant. *Obiter de* Sabbati nomine, hujuſque *&* Jejunii *apud Scriptores Paganos*, Confuſione. Calendarium *Romanorum* Vetus. Orbis *dierum* Nundinalis.

QUod ad Joſephi locum ſuperiùs è libro ejus adverſus Apionem ſecundo citatum attinet, quo diſertè aſſeritur, nullam fuiſſe civitatem aut Gentem ſive Græcorum, ſive Barbarorum ἔνθα μὴ τὸ τῆς ἑβδομάδος ἣν ἀργοῦμεν ἡμεῖς τὸ ἔθος οὐ διαπεφοίτηκεν: vertitur is quidem vulgò, ut diximus,

ad quam Septimanæ, in qua vacamus, conſuetudo minimè pervenerit. Atqui Septimana, ſubſtantivè pro ſeptem dierum Syſtemate, non pro ipſo die Septimo ſumi ſolet. Græcum verò vocabulum Latinis ſatis receptum, id eſt, Hebdomas, tam diem etiam & annum Septimum, aliudve tempus aut numerum, qui orbem Septenarium claudat, quàm ipſum ſive dierum, ſive annorum aliorumve temporum ſeptem Syſtema ſignificat. Uſus illius ejuſmodi pro Die apud Joſephum alibi[r] habetur; atque in ipſo apud eum Decalogo[ſ], *παρατηρεῖν τὰς ἑβδομάδας* occurrit pro eo quod eſt obſervare dies Septimos. Sic in hiſtoria Maccabaica[t], & Scriptoribus aliis. Neque diverſimodè vocabulum heic denotare liquet ex verbis illis *ἣν ἀργοῦμεν ἡμεῖς quam requie celebramus nos*, ſeu *quâ nos requieſcimus.* Atque ut Heſiodo, Ariſtophani, aliis *τετρὰς* pro die quarto, ſic *ἑβδομὰς* pro Septimo uſurpatum eſt. Illud autem, *τὸ τῆς ἑβδομάδος ἔθος*, Joſepho ſic eſt *peculiaris ad Septimum diem ſpectans conſuetudo* ſeu *mos*, quo nomine etiam ipſe alibi in popularium ſuorum dierum Hebdomadicorum Obſervatione, requiem Sacram denotat. In Oratione Agrippæ[u] ad Judæos, *τηροῦντες μὲν γε τὰ τῶν ἑβδομάδων ἔθη καὶ πρὸς μηδεμίαν πρᾶξιν κινούμενοι, ῥᾳδίως ἁλώσεσθε, ſi enim Servetis Sabbatorum* ſeu *dierum Septimorum conſuetudinem, & ad nullum actum moveamini, facilè profectò capiemini.* In diſcutiendo autem loco illo è libris adverſus Apionem citato, duo inprimis heic conſideramus. Alterum, quid ſentiendum ſit de ſenſu illo, quem viri aliqui docti[x] inde eliciunt, Cultum ſcilicet Septimi diei ſeu Sabbati Hebdomadici etiam Judaicum, apud alias pariter gentes apud Ebræos fuiſſe in uſu; alterum, quiſnam fuerit genuinus Joſephi illic ſenſus. Dum prius expendo, certè ejuſmodi quid intellexiſſe Joſephum nullus admittere queo. Non tam quia Talmudicis adverſum id nimis eſt, (nam illis aliàs etiam is ſubinde adverſatur,) quàm quoniam rem ſe aliter palàm habuiſſe, non ſolùm ex aliorum ſcriptis Gentiumque moribus facilè evincitur, verùm etiam ex ipſo Joſepho videtur eliciendum. Hoc ſimulac demonſtravimus, & argumenta, quæ in contrarium facere videantur, diluimus,

[r] *Adverſ. Apion. lib. 2 & Haloſ. lib. 1. cap. 2. & 5. & lib. 5. cap. 9. al. 34. &c.*

[ſ] *Archaleg. lib. 3. cap. 4.*

[t] *2 Macc. 6. 11 & 15. 4.*

[u] *Haloſ. lib. 2. cap. 28. Gr. 16 Lat.*

[x] *Præter ſcriptores nuperos de Sabbato, conſulas Iacobum Bolduciũ de Eccleſia ante legem, lib. 1. cap. 2. Iacobum Gothofredum ad Tertullianũ adverſ. Nationes lib. 1. cap. 13. Deſiderium Heraldum ad Tertull. Apologetic. c. 16*

luimus, etiam mentem Joſephi heic explicare conabimur. Vixit ille ſub excidium Templi, ſeu Veſpaſiano Cæſare. Scriptores extant ei partim coævi, partim ſeculum ejus hinc inde circumſtantes; apud quos mentio quidem Septimi diei Cultûs, ſed veluti ritûs Ebræis maximè proprii, nec Gentibus aliis ex Inſtituto ſeu more publico omninò communis, ſed ipſis planè peregrini. Juſtini Hiſtorici verba ſuperiùs [y] adducuntur; quibus à Moſe diem Septimum ſacratum ſcribit, ac velut Ebræis ſingularem memorat. [y] *Cap.* 11.
Tacitus [z] item; *Continuum ſex dierum iter emenſi* (Ebræi) *Septimo, pulſis cultoribus, obtinuere terras, in quibus Vrbs & Templum dicata ſunt.* Et de jejuniis crebris, azymis, id genus aliquot aliis locutus, *Septimo die*, inquit, *otium placuiſſe ferunt, quia is finem laborum tulerit. Dein blandiente inertiâ Septimum quoque annum ignaviæ datum. Alii honorem eum Saturno haberi; ſeu principia religionis tradentibus Idæis, quos cum Saturno pulſos & conditores Gentis accepimus; ſeu quod è Septem Sideribus, quîs mortales reguntur, altiſſimo orbe & præcipuâ potentiâ, Stella Saturni feratur: ac pleraque cœleſtium vim ſuam & curſum Septimos per numeros conficiant. Hi ritus quoquo modo inducti antiquitate defenduntur.* Nemo, puto, hæc à Tacito, (qui etiam, *Hieroſolymis*, ait, *profana omnia Iudæis, quæ apud Romanos Sacra*) dicta exiſtimabit, veluti de Septimo die aliis pariter gentibus ſuiſve Romanis culto. Singularem planè facit Judæis, uti & ritus ceteros ibi memoratos, non ſine nugis intereà mendaciſſimis, pro more Scriptorum gentilium rerum Judaicarum ita neſciorum. Atque illud etiam tàm Cultus Sabbatici apud eum, quàm rituum reliquorum velut lemma eſt; *Moſes, quò ſibi in poſterum gentem firmaret, novos ritus contrarioſque ceteris mortalibus, indidit. Profana illic omnia, quæ apud nos Sacra.* Mortalibus ſanè ceteris, mortalium nempè ceterorum Inſtitutis ac moribus publicis, adverſum fuiſſe ritum etiam hunc de Septimi diei cultu, proculdubiò innuit ille. Dio item [a] Sabbati ſeu Saturni diei Cultum, ut Judæis proprium ac ſingularem manifeſtò meminit. Atque Ovidius, ubi de ſa-

[z] *Hiſtor.* 5.

[a] *Hiſtor.* 37.

de ſacris aliquot ab Amoris candidato, ut ibi ſpectet ſpecteturque, frequentandis [b] monet;

[b] *De Arte Amand. lib. 1.*

Nec te prætereat Veneri ploratus Adonis,
Cultaque Iudæo Septima Sacra viro.

Et paulò pòſt

Culta Palæſtino Septima Feſta viro.

Septimi diei Sacra Judæo, qui Palæſtinus tum Græcis, tum Romanis dici ſolitus, facit propria, nec Romanis ſuis aliiſve omninò communia. Verſum hunc immane quantum, ſive verba, ſive metrum ſpectes, depravavit idque miſerrimè inſignis ille Theologus, Alphonſus Toſtatus, cui tamen idem ipſe eſt ejuſdem, ad hanc rem, ſenſûs quem heic volumus. Sic autem ille [c]; *Ovidius dixit in primo de Arte amandi loquens de Iudæis*

[c] *Ad Exod. 20. quæſt. 11.*

Terra Palæſtina ſeptimo Culta viro,

Id eſt, Terra Palæſtina, quæ comprehendit partem terræ Chanaan, eſt culta, id eſt, habitata, Septimo viro, id eſt Iudæo, qui vocatur ſeptimus, quia de ſeptem in ſeptem dies Sabbata facit. Et ſic magnus iſte poëta poſuit iſtud adjectivum ſeptimus, tanquam proprium Hebræorum connotatum. Sed hoc non eſſet verum, ſi aliæ gentes ſervarent Sabbata. Ergo nulla gens hoc faciebat. Sic ille. Perquam abſurdum eſſe illud de Septimi nomine Ebræis tributo, etiam pueri vident; quod viro graviſſimo aliaſque doctiſſimo excidens eſt condonandum. Sed proprium ex Ovidii ſenſu fuiſſe Ebræis recurrentis Septimi diei Cultum appoſitè ſatis infert. Unde & Sabbata peregrina Romanis vocat idem Poëta [d].

[d] *De arte Amand. lib. 1*

Nec Pluvias opta, nec te Peregrina morentur
Sabbata ———

Animadvertendum autem obiter eſt, quemadmodum à Judæis ipſis Feſta ſua ſeu dies feriati qualeſcunque etiam Sabbata [e] dicebantur, quod nemo ferè neſcit; ſic Gentilibus itidem Jejunia omnimodaſque eorum Solennitates eodem interdum nuncupari vocabulo.

[e] *Levit. 23. 24. Epiphan. hæreſ. 30. &c*

Rectè

Digitized by Google

Rectè quidem Joſephus Scaliger[f]; *Omnem Feſtivitatem Iudaicam non ſolum Iudæi, ſed & Gentiles Sabbatum vocant. Iudæi quidem cum dicunt, Tiſri nunquam incipere à feria primâ, quartâ, ſextâ, ne duo Sabbata continuentur. Gentiles autem non alio nomine omnes eorum ſolennitates vocabant. Iuvenalis; Obſervant ubi Feſta mero pede Sabbata Reges. Nudipedalia enim Iudaica, quæ nona Ab, & alias etiam extra Sabbati diem, ſi ita contingat, celebrantur.* Unde &, poſt Acronem, Neomenias, tametſi feriatæ non eſſent, (nam præter Neomeniam Tiſri, quod initium anni ſolennius, feriata fuit nulla,) ſic dictas rectè obſervat[g], uti & alii[h] ex illo Horatii[i],

——— hodie triceſima Sabbata, vin' tu
Curtis Iudæis oppedere? ———

Tam jejunia itidem Judæorum, quàm ſolennitates alias Sabbata Romanis dici, ſcimus ex illo Auguſti[k] ad Tiberium; *Ne Iudæus quidem, mi Tiberi, tam libenter Sabbatis jejunium ſervat, quàm ego hodie ſervavi.* Hinc & Martiali[l], ipſa gens, *Sabbatarii*;

Quod ſiccæ redolet palus lacunæ,
Quod jejunia Sabbatariorum &c.

Perſius[m] item

——— recutitaque Sabbata palles.

Et Petronius,

Et non jejunâ Sabbata lege premet.

Nimirùm Feſti notiſſimi celeberrimique nomine, ceteris etiam Feſtis ſeu diebus feriatis ab ipſis Judæis communicato, Romani nullâ etymi ratione habitâ, & Neomenias & Jejunia eorum pariter vocitabant. Unde evenit etiam, ut moribus gentis non ſatis perſpectis nominibuſque Jejunii & Sabbati confundi ſolitis, ipſo Sabbato hebdomadico ſeu τῇ φύσει Σαββάτῳ (ut appellat Epiphanius[n]) id eſt, *naturali calculo ſeptimo*, ſeu Sabbato inde celebrari conſueto, jejunia celebrata tradiderint ſcriptores nominis maximi. Sic enim expreſſim Trogus ſeu Juſtinus[o], alii veterum. Quod ſanè rei veritate eſt alieniſſimum. Sabbato enim hebdomadico non ſolùm non jeju-

[f] *Lib.* 3. *de Emend. Temporum, pag.* 209.

[g] *Ibid. & Canon. Iſagogic. lib.* 3. *pag* 223

[h] *Aegidius Bucherius de Paſchali Iudæorum cyclo, pag.* 384.

[i] *Lib.* 1. *Ser.* 9.

[k] *Suetonius in Octavio, cap.* 76.

[l] *Lib.* 4. *Epig.* 4. *ubi vide Matth. Raderum.*

[m] *Satyr.* 5.

[n] *Hæreſ.* 30. §. 32.

[o] *Hiſtor.* 36.

nabant Judæi,(ut etiam videre eſt apud Plutarchum [p], qui eos Sabbata,quo nomine hebdomadica is tantùm intelligit,pollucibiliter celebraſſe ſcribit,) quod & rectè monent Cæſar Baronius [q], & Iſaacus Caſaubonus [r]; ſed nec jejunare eis fas erat, uti paſſim docent Magiſtri. Cum verò in qualibet dierum ſeptimana bini nimirùm haberentur in Judæorum ſolennitatibus jejunii Dies [ſ], nempè feria ſecunda & quinta, ſeu Lunæ & Jovis dies, quibus, ut in Sabbatis etiam, Legis Sacræ publicè pars aliqua legebatur, adeò ut etiam ſic reperirentur in eorum ſacris alii, præter Sabbatum hoc, dies ſeptimi cum jejuniis crebrò recurrentes; quod ipſum eſt, de quo Tacitus [t]; *Longam olim famem crebris adhuc jejuniis fatentur*, quò & ſpectare videtur illud Cenſorini [u], *Iudæos in dierum omnium numeris ſequi ſeptenarium*; cum, inquam, ſe res ita habuerit,adeò mirùm non eſt,aut Auguſtum Sabbati Judæorum jejunium pro exemplo in Epiſtola ad Tiberium attuliſſe, aut Romanos alios ſic jejunia eorum & Sabbata ſimùl memorâſſe. Nam quà Sabbati vocabulum, ſive Septimum diem recurrentem, ſive ſolennitatem Judæorum omnimodam eis denotabat, ſic ſanè Jejuniorum illorum, quæ ſtata & ſolenniora, dies ritè ſignabat. Utpote qui non minùs Septimi dies in dierum periodis quàm ipſa Sabbata illuſtriora ſeu dies Saturni. Hinc etiam dies Septimos ſeu Saturni ac Sabbata hebdomadica pro Jejuniis perperàm ſumpſit doctiſſimus Geographus Strabo [x] in Pompeii obſidionis Hiſtoria. Nam rem ipſam ad Sabbata hebdomadica ſeu dies requieī, non jejunii, attinuiſſe liquet ex ſcriptoribus aliis, Joſepho [y], Plutarcho [z], Dione [a]. Scimus quidem, Sabbatis ſeu diebus Saturni Chriſtianos aliquot [b] veteres jejunaſſe, atque hos Judæos interdum à ſcriptoribus Romanis appellari. Sed Auguſti (cujus autoritas jam antè adducitur) tempus aliaque minimè ſinunt, ut de illis Sabbati jejunia, quæ memoravimus, ſint ſumenda, ſed tantùm de Judæis ipſis. Utut autem ſe res hæc habuerit, Sabbata hebdomadica Romanis fuiſſe planè peregrina, nec in Civitatis Romanæ ſacra admiſſa, ex jam memoratis edocemur. Quibus accedat illud Claudii Rutilii [c],

[p] *Sympoſ.4. cap.4.*
[q] *Annal.Eccleſ.an Chriſti 34. ubi de cœna pura, & vide Iudæb, cap.8,6.*
[r] *Ad Suetonii Octavium, cap. 76. & Exercit.16.§ 108.*
[ſ] *D. Luc. 18. 12. I. Druſius ibid. & ad Luc.1.* Sepher Iuchaſin.*fol.* 10. *a. Epiph. Hæreſ.* 11.
[t] *Hiſtor. 5.*
[u] *De Die Natali, cap.1.*
[x] *Geograph. lib.16.*
[y] *Orig. 14. c. 8. Haleſ. lib. 1. cap. 5.*
[z] *Lib. de Superſtitione.*
[a] *Hiſtor. 37.*
[b] *S. Auguſt. Epiſt. 86. & vide Socrat. Hiſt. Eccleſ. lib.5. cap.22. Græc.21. Lat. de Romanis, & Gabrielē Albaſpinum Obſervat. lib. 1. cap. 13.*
[c] *Itinerar. lib. 1.*

Reddi-

Reddimus obſcœna convicia debita genti,
Quæ genitale caput propudioſa metit.
Radix ſtultitiæ, cui frigida Sabbata cordi.
Sed cor frigidius religione ſua eſt.
Septima quæque dies turpi damnata veterno,
Tanquam laſſati mollis imago Dei.
Cetera mendacis deliramenta cataſtæ
Nec pueros omnes credere poſſe reor.

Dubitatne quiſquam hæc de Judæis ita dici, ut eis Sabbati hebdomadici uſus ſeu Septimi diei Cultus non minùs, ad Rutilii mentem, proprius eſſet & ſingularis, quàm circumciſionis ritus; id eſt neutiquam Romanis Græciſve aliiſve Gentibus in Occidente receptus. Juvenalis item [d], de Judæis, [d] *Satyr.* 14.

Quidam ſortiti metuentem Sabbata patrem,
Nil præter Nubes & Cœli numen adorant &c.
Sed pater in cauſa eſt, cui Septima quæque fuit lux
Ignava, & partem vitæ non attigit ullam.

Quis non videt hoc de Septimam lucem colentibus ſic dictum, ut Cives Romanos neutiquam ex more ſuo eundem colere innuat? Cum primis huc facit item Senecæ Teſtimonium. Is in Civilem Romanorum aliorumque Romæ degentium Theologiam vehementiùs ac copioſiùs, quàm Varro in theatricam & fabuloſam invectus, *reprehendit etiam ſacramenta Iudæorum & maximè Sabbata* (ſic ex libro ejus contra ſuperſtitiones, qui jam non extat, D. Auguſtinus [e]) [e] *Lib. 6. de Civit. Dei, cap.* 10. *inutiliter eos facere affirmans, quod per illos ſingulos Septem interpoſitos dies ſeptimam ferè partem ætatis ſuæ perdant vacando, &, multa in tempore urgentia non agendo, lædantur.* Gentilium ſuorum Numina rituſque ſacros ſeorſim exagitat; Sabbata autem ſeu Septimi diei requiem ut Judæorum omnino propriam. Subdit item; *Illi tamen cauſas ritus ſui noverunt, & major pars populi facit, quod, cur faciat, ignorat.* Ritum *ſuum*, ſeu Judæis ſingularem tantùm, iterum agnoſcit. Martianus item Capella [f] veterum rituum [f] *De nuptiis Philologiæ, lib.* 2. calentiſſimus, ubi Philologiam inducit omnimoda numina in cœlo

Ianuarius.	*Februarius.*	*Martius.*
A K. JAN. F	H K. FEB. N	D K. MAR. NP
B F	A N	E F
C C	B N	F C
D C	C N	G C
E NON. F	D NON	H C
F F	E N	A N. HOC DIE CÆSAR PONTIFEX. MAX. FACT. EST.
G C	F N	B NON. F
H C	G N	C F
A AGON	H N	D C
B EN	A N	E C
C CAR. NP	B N	F C
D C	C N	G C
E EID. NP	D EID. NP	H EN
F EN DIES VITIOSOS EX S. C.	E N	A EQ. NP
G CAR.	F LUPER. NP	B EID. NP
H C	G EN	C F
A C	H QUIR. N	D LIB. NP
C	A C	E C
C C	B C	F QUIN. N
D C	C C	G C
E C	D FERAL. F	H C
F C	E C	A N
G C	F TER. NP	B TUBIL. NP.
H C	G REGIF. N	C Q. REX C. F
A C	H C	D C
B C	A EN	E C
C	B EQ. NP	F N. HOC DIE CÆSAR ALEXAND. RECEPIT.
D C	C C	G C
E F	XXIIX.	H C
F N		A C
G C		B C
XXXI.		XXXI.

Aprilis.	*Majus.*	*Iunius.*
C K APR. N	A K. MAL. N	H K. JUN. N
D C	B F COMP	A F [illegible]
E C	C C	B C
F C LUDI MATRI MAGNE	D C	C C
G NON. LUDI	E C	D NON
H N LUDI	F C	E N
A N LUDI	G NON. N	F N
B N LUDI	H F	G N [illegible]
C N LUDI	A LEM. N	H VEST. N [illegible]
D N LUDI IN CIRC.	B C	A N
E N	C LEM. N.	B MATR. N
F N LUD. CERER.	D N.LUD. MART. IN CIRCO.	C N
G EID. NP LUDI	E LEM. N	D EID. N
H N	F C	E N
A FORD. N LUDI	G EID. NP	F Q. ST. D. F
B N LUDI	H F	G C
C N LUDI	A C	H C
D N LUDI	B C	A C
E CER. N LUDI	C C	B C
F N IN CIRC.	D C	C C
G PAR. NP	E AGON. NP	D C
H N	F N	E C
A VIN. N	G TUB. NP	F C
B C	H Q. REX. C. F	G C
C ROB. NP	A C	H C
D F	B C	A C
E	C C	B C
F NP LUD. FLOR.	D C	C C
G C LUDI	E C	D F
H C LUDI	F C	E C
XXX.	G C	XXX.
	XXXI.	

Iulius.	*Auguſtus.*	*September.*
F K. JUL. N	E K. AUG. N	D K.SEPT.N HOC DIE [illegible]
G N	F C FER HOC DIE C. CÆS VICIT. HISP.	E N
H N	G C	F NP
A N	H C	G C LUDI ROM.
B POPLIF. N	A NON. F	H NON. F LUDI
C N LUD. [illegible]	B F	A F LUDI
D NON. N LUDI	C C	B C LUDI
[illegible] N LUDI	D C	C C LUDI
F N LUDI	E N HOC DIE CÆS. HISPAL. VICIT.	D C LUDI
G C LUDI	F C	E C LUDI
H C LUDI	G C	F C LUDI
A N LUDI	H C	G N LUDI
B C LUDI CIRC.	A EID. NP	H EID. N
C C MERK.	B F	A F. F. EQVOR. PROB.
D EID. N MERK.	C C	B C LUD. ROM. IN CIRC.
E F MERK.	D C	C C IN CIRC.
F C MERK.	E PORT. NP	D C IN CIRC.
G C MERK.	F C	E C IN CIRC.
H [illegible] N. MERK	G VIN. F.P.	F C IN CIRC.
A C LUD. VICT. CÆSAR.	H C	G C MERK.
B [illegible] LUD.	A CONS. NP	H C MERK.
C C LUDI	B EN	A C MERK.
D [illegible] LUDI	C VOLC. NP.	B NE MERK.
E N LUDI	D C	C C AVGVSTI NATALIS LVD. CIRC.
F [illegible] N. LUD.	E OPIC. NP	D C
[illegible] C LUDI	F C	E C
H C IN CIRC.	G VOLT. NP	F C
A C IN CIRC.	H NP. H. D. ARA VICTORIÆ IN CVRIA DEDICATA EST.	G C
B C IN CIRC.	A F	H F
C C IN CIRC.	B F	A C
D C	C C	XXX.
XXXI.	XXXI.	

Digitized by Google

October.	*November.*	*December.*
B K OCT. N	A K. NOVEM. N	G K.DEC.N.
C F	B ...	H ...
D C	C ...	A ...
E C	D ...	B ...
F C	E NON. F	C NON. F
G C	F F LUDI	D ...
H NON. F	G C LUDI	E C
A F	H C LUDI	F C
B C	A C LUDI	G C
C C	B C LUDI	H C
D MEDITR.	C C LUDI	A AGON. NP
E AUGUST. NP.	D C LUDI	B FN
F FONT. NP	E EID. NP EPVL. INDICT.	C EID NP
G EN	F F EQUOR.PROB.	D F
H EID. N	G C LUD. PLEB IN CIRC.	E CONS. NP
A F	H C IN CIRC.	F C
B C	A C IN CIRC.	G SAT. FERIAE SATV.
C C	B C MERK.	H C
D ARM. NP	C C MERK.	A OPAL. NP
E C	D C MERK.	B C
F C	E C	C DIV. NP
G C	F C	D C
H C	G C	E LAR. N
A C	H C	F C
B C	A C	G C
C C	B C	H C
D C LD. VICT.	C C	A C
E C LUDI	D C	B C
F C LUDI	E F	C F
G C LUDI	F C	D F
H C LUDI	XXX.	E C
XXXI.		XXXI.

Di

Digitized by Google

Dici ſolent à ſcriptoribus hi Faſti Kalendares; quales Cn. Flavius publicaſſe & Populo Romano tradidiſſe creditur, quoſque Ovidius XII libris deſcripſit. Habentur apud Aldum Manutium [i] à Paulo Patre explicati, Janum Gruterum [k], Joſephum Scaligerum [l], Hubertum Goltzium [m], Joannem Roſinum [n], Sibrandum Siccamam [o], Carolum Neapolim [p], alios. Atque horum nonnulli è veterum libris auxerunt explicaruntque. Fragmenta etiam Kalendariorum ſeculi illius veteris reperiuntur alia, quibus dierum Ogdoades literariæ pariter adnotantur. Atque nono quolibet die Nundinæ ſeu Urbani Ruſticorum conventus habiti. Ita tamen ut per [q] intercalationem ſeu tranſlationem caveri ſoleret, ne, mali ominis causâ, Nundinæ in Kalendas Januarii aut Nonas alicujus menſis inciderent. Sententiarum autem, etiam apud veteres habetur diſcrimen de Orbe Nundinali. Aliis Ogdoade in ipſa contineri Nundinas volentibus (quod facilè concipitur, ſi terminus poſterior ſemper iteraretur, & fieret ſequentis Ogdoadis initium) aliis intereà diem nonum Ogdoadis orbem proximè ſequentem pro Nundinis habentibus, adeoque Nundinas Enneade dierum integra claudentibus. *Rutilius*, inquit Macrobius, *ſcribit Romanos inſtituiſſe Nundinas, ut Octo quidem diebus in agris Ruſtici opus facerent, Nono autem die, intermiſſo rure, ad mercatum legeſque accipiendas Romam venirent.* Varro [r] autem; *Annum ita diviſerunt, ut Nonis modò diebus urbanas res uſurparent, reliquis* VII *ut rura colerent. Et Dionyſius Halicarnaſſeus* [ſ] αἱ δ' ἀγοραὶ Ῥωμαίοις ἐγίνοντο ὡς καὶ μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων δι' ἡμέρας ἐννάτας. ἐν δὲ ταύταις συνιόντες ἐκ τῶν ἀγρῶν (ſic planè legendum pro eo quod eſt ἀγορῶν in excuſis) οἱ δημοτικοὶ εἰς τὴν πόλιν τάς τε ἀμείψεις ἐποιοῦν τῶν ὠνίων, καὶ δίκας παρ' ἀλλήλων ἐλάμβανον &c. τὰς δὲ μεταξὺ τῶν ἀγορῶν ἑπτὰ ἡμέρας αὐτουργοί τε ὄντες οἱ πολλοὶ καὶ πένητες ἐν τοῖς ἀγροῖς διέτριβον· *Nundinæ autem apud Romanos diebus Nonis celebrabantur, quemadmodum etiam ad noſtra tempora. In iis plebs agreſtis* [t] *in Vrbem confluebat, venalia permutabat, ſeu commercabatur, & jure inter ſe agebat &c. Septem autem diebus intermediis ruri degebant, quòd magna pars ob paupertatem operaretur ſuis manibus;* ſic ille. Alii veterum de Nonis diebus [t] & diebus Novem

[i] *Subjunct. lib. de Orthographia.*

[k] *Inſcript. pag.* 133.

[l] *De Emendat. Temp. lib.* 4.

[m] *Theſaur. Rei Antiquariæ pag.* 122.

[n] *Antiq. Rom. lib.* 4 *cap.* 2.

[o] *Faſt. Kal. lib.* 1.

[p] *Ad Ovid. Faſt.* 1.

[q] *Macrobius Saturnal. lib.* 1. *cap.* 13. *Dio Hiſt.* 40. & 48. & *vide Ioſ. Scaliger. Emendat Temp. lib.* 5. *cap. de Biſſexto ab Aug. correcto.*

[r] *Præf. ad lib.* 2. *de re Ruſtica.*

[ſ] *Antiq. Rom. lib.* 7. *pag.* 342. *Pariſiis.*

[t] *Columella in præfat. ad lib.* 1. *de re Ruſtica, Dio Hiſt.* 40. *Plutarch. in Quæſt. Rom.*

rem non ita explicant, ut ſatis ſciamus, utrum orbem Nundinalem ex Enneade integra conflari, an Octavum ſemper inter putandum ſic repeti vellent, ut Octo duntaxat dies integri in orbe illo haberentur; Perinde ac ſi Hebdomadem noſtram, Ogdoadem dierum (quemadmodum interdum Hiſpani, Itali, Germani) & diem Dominicum diem octavum, putatis duobus diebus Dominicis in qualibet Ogdoade, cum patribus [u] etiam aliquot vocaremus, à ſecundo ſcilicet Dominico ſeu primo ſupremoque, ut eum vocat Auſonius, Ogdoadem proximam ſemper auſpicantes, ſed non alium interea præter Septenarium reverà dierum orbem innuentes. Perſimilem in Luſtris & Olympiadibus, quibus nunc quinquennia nunc quadriennia tribuuntur, ſupputandis rationem nemo neſcit. Jam verò Rutilium diſertè vides orbem Nundinalem facere dierum integrorum novem. Varronem autem & Dionyſium Halicarnaſſeum dierum octo, adeò ut Septem dies Ruſticationi, octavus, id eſt, nonus à proximè ſuperioribus Nundinis repetitis putatus, conventui Urbano inſerviret. Certè autores ſunt Varro & Dionyſius ille graviſſimi antiquiſſimique. At recentioribus ſcriptoribus, quos inter ſunt etiam viri ſummi judicii & doctrinæ politiſſimæ, Rutilii ſententiam [x] video plerunque receptam. Et recipiunt ſanè magis, quàm diſcutiunt. Inde etiam Trinundinum, quo leges, antequam vim ſortirentur [y], promulgandæ erant, ſpatium fit [z] 27 dierum, quod juxta Varronem & Dionyſium triduo foret minus. At ſi horum codices minime corrupti ſint, non eſſet omninò cur ipſis non crederemus. Sunt igitur qui pro ἑπ]ὰ ἡμέραις *ſeptem diebus* apud Dionyſium ſubſtitui velint ὀκ]ὼ *octo*, ut ſic Rutilio is conſonus fiat. Certè tunc & VIII pro VII apud Varronem legendum. Sed nec deſunt in recentioribus [b] etiam, qui rejecto Rutilio, Ogdoade orbem Nundinalem velint contineri; non paucis aliis de Nundinarum qualitate ſententiarum diſcrimine aut non omninò aut negligentiùs loquuntur. Nos autem vulgarem recentiorum & Rutilii ſententiam heic admittentes minio ſic Nonum quemque diem in Kalendario ſuprà notavimus. Quod ſi diſpliceat, facilè eſt cuiq; Enneadem in Ogdoadem commutare, id eſt octavam quamque literam pro miniata ſeu

Nun-

[u] *Tertullian. de Idololatria cap. 14. Beda de Ratione Temporum, cap. 4. Auſonius Eclog. de Nominibus Septem dierum; alii.*

[x] *Anton. Auguſtin. de Legibus cap. 10. & in l. ge Cæcilia & Didia & Hortenſia. Dionyſ. Petav. Variar. Diſſertat. lib. 5. cap. 13. Samuel Petitus Eclog. Chronolog. lib. 5. cap. 2.*

[y] *Cicero Orat. pro domo ſuo.*

[z] *Franciſc. Hotoman. Antiq. Roman. lib. 3. cap. ult.*

[a] *Aemyl. Port. in Comment. ad Dionyſ. Halic. lib. 7.*

[b] *Hoſpinian. lib. de Origine Feſtorum cap. 5.*

Digitized by Google

Nundinarum die habere. Neque verò Nundinas ſic exhibemus, quaſi in anno reverà ſic aliquo ſe habuerint. Nam ſerie non interruptâ etiam Nonis eas adjicimus; quibus ne caderent, per intercalationem ſeu translationem quotannis à Pontificibus proſpiciendum erat. Undenam autem initium numerandi ducendum eſſet, viri docti [c] aliter atque aliter conjiciunt. Exemplum tantùm nos Orbis Nundinalis in Calendario Juliano vero, ita ob oculos poni curavimus, ut inde ſatis liqueat dierum ſive Novem ſive Octo (juxta ſententiarum, quod diximus, diſcrimen) non Septem, periodi uſum fuiſſe veteribus Romanis. Nec diem aliquem Septimum in dierum periodis eis cultum. Nundinæ autem illæ olim Feriæ fuêre, ſive Jovi [d] ſive Saturno [e] Sacræ, adeoque nefaſtæ. Sed poſtmodum Lege Hortenſiâ [f] effectum eſt, ut eſſent faſtæ. Ut faſtæ ſcilicet eſſent, niſi alia fortè cauſa, veluti Feſtus dies, redeuntem ſic diem nonum nefaſtum redderet. Quod ex lege Hortenſia ſic novatum, dum non animadvertit Franciſcus Hotomanus [g], Nundinas pro diebus nefaſtis, juxta atque ex vetuſtiori ritu apud Feſtum nuncupantur, ita accipit, quaſi nunquam faſtæ fuiſſent. Qua de re etiam olim inter veteres diſſenſus ex legis Hortenſiæ neglectu, ut monet apud Macrobium Granius Licinianus. Nam Pontifices ibi & Trebatius Nundinas neutiquam ferias fuiſſe aſſerunt, ſed in eis poſſe cum populo agi, ac fas eſſe prætori tria verba foro ſolennia pronuntiare; id eſt faſtas eſſe. Quod negabant Julius Cæſar & Cornelius Labeo. Sed tam hi quàm illi verum dixêre, ſi temporis diverſitatis & legis Hortenſiæ, quæ diù ante Cæſares lata, ratio habeatur. Manifeſtum igitur eſt, ex veteri Jure Romano, quoties Feriæ publicæ veluti Stativæ ac Conceptivæ, quæ Annuæ plerunque erant, aut Imperativæ, veluti ob victoriam ſeu lætitiam aliquam ex eventu publicam, non intervenirent, totis diebus ſive Octo ſive Septem continuis opus omnimodum, quod dierum aliàs ſimpliciter Nefaſtorum nomine non eſt interdictum, facere licuiſſe, Nonum autem ſeu Octavum (pro diverſitate ſententiarum de Orbe Nundinali ſemper loquor) ante legem Hortenſiam feriatum fuiſſe; ex lege autem illa ferias eſſe deſiiſſe. Etenim Feriæ Romanis operum genere multiplici (qua de re vide inferiùs capite

[c] *Samuel Petitus Eclog. Chronologic. lib. 5. cap. 2. Dionyſ. Petavius Differt. Variar. lib. 5. cap. 17. & vide Ioſ. Scalig. de emend. Temp. lib. 5. cap. de Biſſexto Ab Auguſto correcto.*

[d] *Granius Licinianus apud Macrobium Saturnal. 1. cap. 16.*

[e] *Plutarch. in Quæſt. Rom.*

[f] *Granius Licinianus loco citato.*

[g] *Antiq. Rom. lib. 3. cap. ult.*

decimo ſeptimo) polluebantur. *Quapropter*, inquit Servius Honoratus [h], *Pontifices* (feriis) *Sacrificaturi præmittere calatores ſuos ſolent, ut ſicubi viderint opifices aſſidentes, opus fieri prohibeant, ne pro negotio ſuo, & ipſorum oculos & Deorum ceremonias attaminent. Feriæ enim operæ Deorum creditæ ſunt.* Sic item Feſtus, Macrobius [i], alii. Quin præcepti negligens multabatur. Et præter multam, affirmatum eſt eum, qui talibus diebus imprudens aliquid egiſſet, porco piaculum dare debere; imprudentem expiare non poſſe. Nec cum populo agere, lites decidere, aut comitia habere Feriis ſeu diebus Feſtis magis licuit, atque opus aliquod interdictum facere; Cum nihilominùs in Januario dies XIII continuos Comitiales ſuprà habeamus. Nam dies ejuſmodi, literâ C denotantur, ut Faſti literâ F, ac ſimpliciter Nefaſti literâ N. In Maio item Septem Comitiales habentur continui, in Junio Comitiales & Faſti continui XVI, in Novembri XVII, in Decembri VIII; ac in Octobri Comitiales XII continui; Qui planè Septenariam Feriarum aliquam periodum, ſi nil aliud id faceret, excludunt. Et de Romanis hactenus. Quin demùm nec Joſephus ipſe, ſive dum de Sabbati ſanctificatione ſeu Natali mundi loquitur [k], ſive ubi de obſidione Pompeianâ, in qua ſingularem Sabbati Hebdomadici Obſervationem meminit [l], ſive dum alibi de Sabbati Cultu verba facit, aut in Apionem de origine ejus diſputat [m], gentem aliquam omninò aliam nominat, cui dies Septimus cultus, ſed eum veluti Judæorum Feſtum proprium ſemper nominat. Quod ſanè facere eum noluiſſe, vix eſt ut dubitemus, ſi in loci, quem tractamus, verbis generatim prolatis, gentibus aliis univerſis Feſtum hoc commune omninò exiſtimaſſet. Accedat, Theodoretum [n] item expreſſum monuiſſe, ſolam Judæorum Nationem Sabbatum obſervaſſe, nec gentes, quæ etiam Circumciſionem in ſuos è Judæa, ſed non ſatis Judaicè, ritus acceperant, Sabbatum ſeu Septimum diem coluiſſe. Alii eum ſequuntur. Quin & Julianus Apoſtata teſtis eſt heic perquam idoneus. De Decalogo verba is faciens ποῖον ἔθνος, inquit [o], ἐστὶ πρὸς τῶν θεῶν ἔξω τοῦ οὐ προσκυνήσεις θεοῖς ἑτέροις, καὶ τοῦ μνήσθητι τῶν σαββάτων, ὃ μὴ τὰς ἄλλας οἴεται χρῆναι φυλάττειν ἐντολάς; *Quænam gens eſt, per Deos, ſi hæc demſeris, non adorabis*

h *Ad Georgic.* 1.

i *Saturnal. lib.* 1. *cap.* 16.

k *Lib.* 1. *Archeolog. cap.* 2

l *Ibid. lib.* 14. *cap.* 8. & *Heſych. lib.* 1. *cap.* 5.

m *Lib.* 2. *contra Apionem ſub initium.*

n *In Ezekiel. ſect.* 7. *Vide Iſychium in Levitic. lib.* 6. *cap.* 19.

o *Apud S. Cyrill. contra eũ lib.* 5.

adorabis Deos alios, & Memento Sabbatorum, quæ mandata cetera (Decalogi) *ſervanda non putet?* Gentibus antiquitùs aliis non cultum magis Sabbati aut Septimi diei quàm Numinis unici Cultum in uſu fuiſſe, palàm dicit.

Cap. XVI.

Quæ apud veteres *tum* Græcos, *tum* Latinos *occurrunt*, alia *item* veteribus tributa, *quorum autoritate* aſſerendum videatur, *etiam* à nonnullis aſſeritur, Diem Septimum Gentilibus olim coli *ſeu* obſervari, *idque velut* ex inſtituto publico, ſolitum.

At qui jam dictis, de eo quod eſt, Diem Septimum Gentibus aliis Flavii Joſephi ſeculo temporibuſque anterioribus non cultum, obſervatumve, refragari nimis forſan videantur non pauca, quæ obvia apud Scriptores tum Græcos tum Latinos. Ariſtobulus, Judæus, ſed Philoſophus Peripateticus, (quem inter Græcos potius heic numero, quia Græcorum tantùm ſcriptis ad hanc rem utitur,) is, inquam, de creatione verba faciens ac de Die Septimo ſeu popularium ſuorum Sabbato, Hebdomadiſque ſeu numeri ſeptenarii tum ſignificatione myſticâ, tum in rerum natura vi, διασαφεῖ, inquit [p], ὅμηρος καὶ Ἡσίοδος, μετειληφότες ἐκ τῶν ἡμετέρων βιβλίων, ἱερὰν εἶναι, *Palam etiam docuêre Homerus & Heſiodus, cum id noſtris hauſiſſent ex libris, ſacram eſſe.* Quod de ipſa die Septima, quàm antè memorat, non capere nequeo. Tunc, Heſiodus, inquit, ad hunc modum

[p] *Apud Euſeb. Præparat. Evangelic. lib. 13. c. 12.*

Πρῶτον ἔνη, τετρὰς τε καὶ ἑβδόμη ἱερὸν ἦμαρ

Primùm Prima, Quarta, & Septima dies ſacra eſt. Item

Ἑβδομάτη δ᾽ αὖτις, λαμπρὸν φάος Ἠελίοιο

Septima verò rurſus, Lux ſplendida Solis. Ex Homero autem, affert idem;.

Ἑβδομάτη δ᾽ ἤπειτα κατήλυθεν ἱερὸν ἦμαρ

Septima dein illuxit Sacra dies. Et

Ἑβδομον ἦμαρ ἔλω καὶ τῷ τετέλεστο ἅπαντα

Septima dies aderat, quâ cuncta abſoluta ſunt. Uti & illud

ἑβδομάτῃ δὴ οἱ λίπομεν ῥοόν ἐξ Ἀχέροντος

Septimâ liquimus fluvium Acherontis. Quibus ſubjungit item ex Lino

ἑβδομάτῃ δὴ οἱ τετελεσμένα πάντα τέτυκται

Septimâ quâ cuncta, quæ abſoluta ſunt, perficiebantur, &

ἑβδόμη εἰν ἀγαθοῖσι καὶ ἑβδόμη ἐστὶ γενέθλη,

ἑβδόμη ἐν πρώτοισι καὶ ἑβδόμη ἐστὶ τελείη

Septenarius bonus eſt; Septenarius item eſt ortus; eſt etiam Septenarius primus, atq; poſtremus etiam ſeu *perfectus ac abſolutus eſt Septenarius.* Pro quo in Euſebii verſione ſubſtituitur

Omine læta dies eſt Septima, Septima rerum
Ortus, & eximias inter perfecta coruſcat.

Clemens item Alexandrinus [q], ἀλλὰ καὶ τὴν, inquit, ἑβδόμην ἱερὰν οὐ μόνον οἱ Ἑβραῖοι, ἀλλὰ καὶ οἱ Ἕλληνες ἴσασι, quod aliis vertitur [r], *Septimum quoque diem Sacrum eſſe non Hebræi modo, verùm etiam Græci agnoſcunt:* Aliis [ſ], *Quin etiam Septimum diem eſſe ſacrum non ſolùm ſciunt Hebræi, ſed etiam Græci.* Atque totidem ferme verbis eoſdem affert ille verſus, quos Ariſtobulus ex Heſiodo & Homero. Illud autem ἑβδομάτῃ δὴ οἱ λίπομεν apud Clementem ipſum legitur, ἑβδόματῃ δ᾽ ἠοῖ λίπομεν *Septima luce liquimus* &c. tametſi apud Euſebium citetur ex Clemente non aliter atque ex Ariſtobulo. Affert etiam ex Homero Clemens, ἑβδόμη ἦν ἱερή *Septenarius ſacer erat,* ſeu *ſeptima ſacra fuit.* Quos autem Lino tribuit Ariſtobulus verſus, Clemens Callimachi facit; lectione aliquantulùm in primo variante. Sic enim apud Clementem ipſum,

ἑβδομάτῃ δ᾽ ἠοῖ καὶ οἱ τετύχοντο ἅπαντα

Septima verò in luce, quâ omnia parata ſunt; qui apud Euſebium ex Clemente citatus ita ſe habet

ἑβδομάτῃ δ᾽ ἦν, καὶ οἱ ἐτέτυκτο ἅπαντα

quod tantundem ſonat. Addit demùm Clemens, ἀλλὰ καὶ Σόλων ἐλεγείαις σφόδρα τὴν ἑβδομάδα ἐκθειάζει, quod etiam vertitur ab Euſebii

[q] *Stromat.* 5. & apud Euſeb. Præparat. Evangelic. lib. 13. cap. 13.
[r] *Verſ. Latinâ Euſebii.*
[ſ] *Verſ. Lat. Clem. Alexandrini.*

Digitized by Google

Euſebii interprete, *Quam diem* (ſeptimam) *uti ſanctiorem ipſæ quoq; Solonis elegiæ mirum in modum prædicant.* Lucianus item, dum exempla adducit de nomine hominibus aliquot per facetias ideò tributo, ut rei eo deſignatæ qualitate aſperiùs reprehenderentur, ὅδε, inquit[t], Ἑβδόμην ὅτι ὥσπερ οἱ παῖδες ἐν ταῖς ἑβδόμαις, κἀκεῖνος ἐν ταῖς Ἐκκλησίαις ἔπαιζε καὶ διεγέλα καὶ παιδιὰν ἐποιεῖτο τὴν σπουδὴν τοῦ δήμου, *alius quendam nuncupavit Hebdomam* ſeu *Septenarium, quod perinde ut pueri ſeptimanis diebus ſolent, etiam ille in Concionibus luderet, & rideret, & pro joco haberet ſerium populi ſtudium.* Quocum conjungas illud Agellii, ubi de nugatore quodam Philoſophi Platonici nomen ambiente, *is in conviviis*, inquit[u], *Iuvenum, quæ agitare Athenis Hebdomadibus Lunæ ſolenne nobis fuit, ſimùl atque modus epulis factus & utiles delectabileſque ſermones cœperant, tum ſilentio ad audiendum petito loqui cœptabat.* Quem locum ſunt qui[x] interpretentur de ſeptimo quoque die Lunæ. Sic igitur Feſta Hebdomadica Athenis. Suetonius item[y], de Diogene Grammatico; *Diſputare Sabbatis Rhodi ſolitus, venientem* (Tiberium) *ut ſe extra ordinem audiret, non admiſerat, ac per ſervulum ſuum in Septimum diem diſtulerat. Hunc Romæ ſalutandi ſui causâ pro foribus adſtantem nihil ampliùs, quàm ut poſt ſeptimum annum rediret, admonuit.* Sabbata ſic in uſu ac Septimi diei obſervatio Rhodi! Atque ejuſdem mentio velut rei notiſſimæ! Quin & Cenſorinus[z]; *Alter ille partus, qui major eſt, majori numero continetur, ſeptenario ſcilicet, quo tota vita humana: ut & Solon ſcribit, & Iudæi in dierum omnium numeris ſequuntur, & Etruſcorum libri rituales videntur indicare.* Librine Etruſcorum rituales indicare viſi ſunt in dierum numeris ſeptenarium, quemadmodum Judæi? Certè ejuſmodi fuiſſe ſenſum, non dubito, quin conceſſiſſet Guilielmus Poſtellus. De Etruriæ originibus[a] ſcribens ille, *Quod erat ipſis Iudæis*, inquit, *& Patriarchis in primo præcepto & uſu, hoc eſt Sabbatum, illud fuit etiam Rhomæ uſitatum. Licet enim non eſſet forſan eadem dies, quæ apud Iudæos obſervari ſolita eſt, tamen ſicuti nos in Solis die, Pſeudo-Iudæi Iſmaelitæ in Veneris die, eandem at-*

[t] *In Pſeudologiſta, ſeu* περὶ ἀποφράδος.

[u] *Noct. Attic. lib. 15. cap. 2.*

[x] *Apud Barnab. Briſſon. ad L. Domitico C. Theodoſ.*

[y] *In Tiberio cap. 32.*

[z] *De die Natali cap. 11.*

[a] *Florentiæ 1551. pag. 210.*

dem atque Iudæi in Saturni Sabbative die, Septem Intelligentiarum, quæ Planetis motrices ſunt, mentionem religioſam facimus ad ſummi Dei Creatoriſque laudem, ſic Romani una hebdomadis die. Nam ut eſt videre apud Ciceronem in Sacris legibus, & apud Halicarnaſſeum in Romuli inſtitutis, indicta erat Romæ dies Sacra quieti ſervitiorum & animalium. Aſſerit verò Dion Hiſtoricus triceſimo Septimo Rhomanæ hiſtoriæ libro, ejuſdem Sabbati, quod & apud Iudæos erat, uſum ad Græcos Romanoſque fuiſſe tranſlatum. Verùm ejus fides ideò mihi non videtur magnifacienda, quod apud Aegyptios dicat, ortam eſſe hanc obſervationem Sabbati, quum revera, licet de Sabbato & Deo Iudæorum aliquid velle dixiſſe viſus eſt, nihil mihi de Sabbato, quove die obſervaretur à Iudæis, attigiſſe videatur, ut ipſe in Planetarum hæreat intervallis. Poſito enim his diateſſaron deſcendendo, debuit ponere diapente aſcendendo, & rurſus diateſſaron deſcendendo, & item diapente aſcendendo &c. Satis eſt ab illo obtinuiſſe hoc unum, quod Romani primi omnium gentium poſt Iudæos obſervarint Sabbatum. Certiſſimum verò eſt, quum nunquam in Sacris cum ipſis Iudæis convenerint, aliunde quam à priſca inſtitutione Iani accipere non potuiſſe, quum primi omnium gentium habuerint. Licet enim ipſe Dion dicat, recenter Rhomanos accepiſſe, illi non crederem, niſi, qua occaſione, adferret. Satis eſt ut mihi teſtetur Sabbati inſtar unam ex Septem diebus hebdomadis fuiſſe quieti conceſſam. Sic Poſtellus. Accedat heic illud Ovidii [b], ubi amantem docens, quomodo dediſcat amare, hoc inprimis monet, ut procul à loco diſcederet, quo amicam alloqui, convenire, videre aſſueverat;

[b] *De Remedio Amoris. lib. 1.*

Sed quanto minùs ire voles, magis ire memento;
Perfer & invitos currere coge pedes.
Nec Pluvias opta; nec te peregrina morentur
Sabbata; nec damnis Alia nota ſuis.

Peregrina Sabbata dici poſſunt videri, ut Sacra Peregrina, de quibus Feſtus; *Peregrina Sacra appellantur, quæ aut evocatis diis in oppugnandis Vrbibus Romam ſunt conlata, aut quæ ob quaſdam religiones*

giones per pacem ſunt petita, ut ex Phrygia Matris Magnæ, ex Græcis Cereris, Epidauro Aeſculapii, quæ coluntur eorum more, à quibus ſunt accepta. Sic igitur *Peregrina Sabbata* intellexerit fortè quis pro Sabbatis ſeu more Sabbatico, qui hebdomadicus erat, à Romanis, ad quos ſcribit Ovidius, ex Judæa accepto, quemadmodum ſacra illa è Græcis, Phrygibus, Epidauriis. Et conjunguntur ab eo heic Sabbata, cladis Alienſis die funeſtiſſimo infauſtiſſimoque, qui ſub medium Julii [c] recurrit, perinde ac ſi ut hic ita illa in uſu Romanis, pariliſque fuiſſet de utriſque ratio monendi, in remedium amoris nimium hærentis, delirum amatorem ac moras ultrò nectentem pedemque ægrè producentem, ne cauſaretur quidem dies illos, tametſi rebus agendis nequaquam idonei eſſent (qua de re inferiùs) diſceſſum ejus præpedire. Quemadmodum ubi de puellæ primò captandæ tempore rudimenta docet, eoſdem ipſos dies ſimiliter conjungit velut eos, quibus, utcunque rebus agendis aliàs non idoneis, anſa nihilominùs amoris conciliandi, avidè juventuti Romanæ arripienda. Verba ejus [d] ſunt,

Tunc licet incipias, quâ flebilis Alia luce
Vulneribus Latiis ſanguinolenta fuit;
Quoque die redeunt rebus minus apta gerendis
Culta Palæſtino Septima Feſta viro.

Tibullus item Ovidio, id eſt, Auguſto Cæſari coævus, dum in Phæacia morbo laborat, de diſceſſu ſuo à Roma conquerens, Deliam, ſuam ſcilicet Dominam, ait, Deos ſorteſque conſuluiſſe de ejus reditu, ipſam tamen, quanquam cuncta dabant reditum, fletibus haud abſtinuiſſe, quibus ſubdit [e],

Ipſe ego ſolator, quum jam mandata dediſſem,
Quærebam tardas anxius uſque moras.
Aut ego ſum cauſſatus aves, aut omnia dira
Saturni, aut ſacram me tenuiſſe diem.

Seu ut Joſephus Scaliger mavult;

——aut omnia dira
Saturni ſacrâ me tenuiſſe die.

Quoniam ſcilicet ſcriptis aliquot libris *aut* deeſt in verſu poſtremo.

[c] *Videſis G. Xylandrum in Plutarchi Camillũ & Andream Schottum Nodorum Ciceronian. lib. 3. cap. 6.*

[d] *De Arte Amandi lib 1.*

[e] *Lib. 1. Eleg. 3.*

Heic manifeſtò dies Saturni, qui idem eſt cum Judæorum Sabbato Hebdomadico, Sacer dicitur, & velut itineris impedimentum Romanis veteribus haberi videtur. Accedat hiſce Tertulliani locus illuſtris. Is adverſus Gentes ſcribens eorumque in Chriſtianos convitia diluens, *Alii*, inquit ad Gentes[f], *planè humaniùs & veriſimilius Solem credunt Deum noſtrum &c. Aequè ſi diem Solis lætitiæ indulgemus, aliâ longè ratione quàm religione Solis, ſecundo loco ab eis ſumus, qui diem Saturni otio & victui decernunt, exorbitantes & ipſi ab Iudaico more, quem ignorant.* Ubi vir doctiſſimus Deſiderius Heraldus, *ſanè dies*, inquit, *Saturni, qui erat Septimus, otio ac quieti fuit veluti aſſignatus, nec apud Romanos ſolùm aut Græcos, ſed apud Gentes penè omnes, quod obſervabat Ioſephus contra Apionem.* Atque ex Philone, Luciano, Ovidio, Tibullo jam ſuperiùs memorata eam in rem affert. Tantundem certè fuſiùs & expreſſiùs occurrit in Tertulliani congenere ad nationes opere[g] dudum à Jacobo Gothofredo in lucem primùm edito. Ibi enim; *alii planè humanius Solem Chriſtianum Deum æſtimant, quòd innotuerit, ad Orientis partem facere nos precationem vel die Solis lætitiam curare. Quid vos minùs facitis? Non plerique affectatione adorandi aliquando etiam Cæleſtia ad Solis initium labra vibratis? Vos certè eſtis, qui etiam in laterculum Septem dierum* (legit, nec puto infeliciter, Samuel Petitus[h] *Deorum*) *Solem recepiſtis, & ex diebus ipſorum prælegiſtis, quo die lavacrum ſubtrahatis, aut in veſperam differatis aut otium & prandium curetis: Quod quidem facitis exorbitantes & ipſi à veſtris ad alienas religiones. Iudæi enim feſti, Sabbata, & cœna pura & Iudaici ritus lucernarum & jejunia cum Azymis & orationes litorales, quæ utique alienæ ſunt à diis veſtris. Quare, ut ab exceſſu revertar, qui ſolem & diem ejus nobis exprobratis, agnoſcite vicinitatem. Non longè à Saturno & Sabbatis veſtris ſumus.* Nationum heic diſertè habentur ſeu Gentilium Sabbata velut ex ritu Judaico (ſaltem cum aliquantum imitantia) & Saturni diei qualiſcunque obſervatio. Ubi doctiſſimus Gothofredus; *comparat otium & convivia Chriſtianorum in die Dominica cum otio & conviviis Sabbathi, quod & ipſum Gentiles Iudaico more obſervarunt.*

Nempe

[f] *Apologetic. cap.* 16.

[g] *Lib.* 1. *cap.* 13.

[h] *Comment. ad leges Atticas pag.* 4.

Digitized by Google

Nempe Saturni diem ſeu Sabbathum otio & quieti ubique Gentium, Iudæorum imitatione, aſſignatum fuiſſe, etiam Ioſephus lib. 2. contra Apionem, & Clemens Alexandrinus lib. 5. Stromatum teſtantur. Verum quidem eſt, Tertullianum Flavio Joſepho annis ampliùs centum recentiorem eſſe. At verò de receptis antè & priſcis Gentilium moribus is loquitur, quemadmodum & Scriptores aliquot alii ſupra citati, qui itidem Joſepho recentiores; ut Agellius, Lucianus. Quin & Ælius Lampridius de Alexandro Severo; *Capitolium Septimo die, quum in urbe eſſet, aſcendebat, Templa frequentavit.* Sed & de ſeculo ipſo Joſephi, Seneca [1]; *Quomodo*, inquit, *ſunt dii colendi, ſolet præcipi. Accendere aliquem lucernam Sabbatis prohibeamus; quoniam nec lumine dii egent, & ne homines quidem delectantur fuligine.* Ubi Juſtus Lipſius; *Lucernas accendere in honorem Deorum aut Principum, Feſtis diebus, mos apud Romanos: Sed, ut apparet, paulatim Iudaici ritus invaluêre & Sabbathi diem illâ ſuperſtitione coluerunt.* Certè de luminibus Sabbatis accendi ſolitis loquitur Seneca, velut de ritu uſitatiſſimo. Neque jam ex obiter dictis animadverſa Septimi diei obſervationem aliquam ſolennem veteribus Romanis in uſu fuiſſe ſolùm videntur firmare, verùm & ipſa Calendarii eorum formula à viris aliquot doctiſſimis edita. Prodiit, idque primùm, ni fallor, anno Salutis 1552, Venetiis ex Juntarum officina, Calendarium Eccleſiaſticum novum. Opus de vera Paſchatis celebratione inſtitutum, idque ex Pontificum ſummorum quatuor juſſu ſupputatum; Autore Luca Gaurico Geophonenſe Epiſcopo. In ipſo titulo monetur adjici etiam Faſtos Julii Cæſaris. Et poſt ſupputationes Paſchales, propè libri calcem, demùm ſequitur hic titulus *Calendarium Iulii Cæſaris. Faſti primorum ſex menſium per Pomponium Gauricum & Thamiram ſub Capitolinis Ruinis in antiquo marmore reperti, cujus marmoris altera pars reliquos ſex menſes ſine Faſtis continebat.* Interpoſitis dein dierum & Noctium cujuſlibet menſis longitudine, & quid Faſtorum nomine veniret; ideò ſcilicet maximè interpoſitis, ne paginæ reliquum, quo Calendarium commodè incipere nequiret, literis careret, ſequitur *Calendarium Iulii Cæſaris cum cyclo Lunæ*; quod ad hunc modum Januarium exhibet.

[1] *Epiſt.* 96.

Digitized by Google

JANUARIUS, FEBRUARIUS,

Cyclus ☽	Dies	Literæ	Januarius	
1	1	A	Calendis	Feſtum Jovis & Æſculapii.
	2	B	4 non.	
9	3	C	3 non.	♋ occidit Coſmice.
	4	D	2 Pri. Non.	
17	5	E	1 Nonis.	Lyra occidit Chronice.
6	6	F	8 idus	
	7	G	7 idus	Delphin oritur Coſmice.
14	8	A	6 idus	Agonia incipiunt
3	9	B	5 idus	Agonalia, Ludi Agonales,
	10	C	4 idus	Hyemis medietas.
11	11	D	3 idus	Feſtum Carmentis & Juturnæ.
	12	E	2 Prid. idus	
19	13	F	1 Idibus	Feſtum Jovis, redditæ ſunt provinciæ.
8	14	G	19 cal.	Cæſar Octavius dictus Auguſtus.
	15	A	18 cal.	Feſtum Carmentis, Porimæ.
16	16	B	17 cal.	Feſtũ Concordiæ de Templi cõſecrat.
5	17	C	16 cal.	☉ ♑ relicto.
	18	D	15 cal.	☉ ♒ ingrediebatur.
13	19	E	14 cal.	
2	20	F	13 cal.	
	21	G	12 cal.	
10	22	A	11 cal.	
	23	B	10 cal.	Lyra parte occultatur.
18	24	C	9 cal.	Pectus ♌ occidit Coſmice, Feſtum ſe- (mentis
7	25	D	8 cal.	
	26	E	7 cal.	
15	27	F	6 cal.	Feſtum Caſtoris & Pollucis.
4	28	G	5 cal.	
	29	A	4 cal.	
12	30	B	3 cal.	Feſtum Pacis.
1	31	C	2 Prid. cal.	

Ex hoc

Digitized by Google

Ex hoc ſpecimine reliquorum dierum ratio dignoſcitur. Sequuntur enim ibi ceteri quinque menſes priores, Sydcrum aliquot ortu occaſuque, Feſtis, Cyclo Lunæ, ac dierum Hebdomadibus per literas itidem ſignati; Sole, Lunâ, & Zodiaci Signis, characteribus, qui Aſtronomis in uſu, ſimiliter paſſim denotatis. Additio fit & reliquorum ſex, quorum quidem Julius & Auguſtus parili fermè modo exhibentur. At quatuor qui ſuperſunt, Cyclum Lunæ, dierum numerum, Hebdomadas, ſeriemque Kalendarum, Iduum & Nonarum adnotatam habent, ſine feſtis aliiſve quæ columnæ ſuperiùs quintæ reſpondeant. Paulus item de Middelburgo, Epiſcopus Foroſempronienſis, in Paulina ſua ſeu opere de recta Paſchæ obſervatione ad Leonem X inſcripto, caput habet *de Cyclo Lunari decemnovenali Romanorum, quem Iulius Cæſar ſuo Calendario inſcripſit*, cui ſubjungit *Calendarium Romanum cum cyclo Romano Iulii Cæſaris*. Id annum ſimiliter per Hebdomadas dierum ſeu literarum menſibus adjectarum (quod idem heic eſt) dividit, quemadmodum illud Lucæ Gaurici. Exhibet etiam Joannes Stœflerus[k] *Quatuor primos menſes Calendarii Romani cum Cyclo divi Iulii Cæſaris dictatoris*, cum feriarum literis in orbem ſeptenarium recurrentibus. Alii viri docti[l], dum Calendarium veterum Romanorum non è marmoribus deſcribunt, ſed tàm ex horum monumentis, quàm ex Ovidio aliiſque Faſtorum autoribus conficiunt, Hebdomadas ſeu literas uſque G tantum, non Ogdoadas ſeu literas ad H incluſivè diebus cujuſlibet menſis adponunt; aliis quidem, uti par eſt, Ogdoadas in ejuſmodi Calendariis rite retinentibus, ut videre eſt ad calcem editionum Ovidii Faſtorum, in Dionyſii Petavii Uranologio, alibi. Ex jam antè dictis igitur Obſervationem aliquam Diei ſeptimi recurrentis ſolennem, eamque ſacram, tum Græcis tum Romanis veteribus in uſu fuiſſe, eoque publico, aſſerendum forſan videatur. Quin ſanè non deſunt viri inſignes, quibus etiam id planè inde aſſeritur. Sed quæ ſic corrogâtur, ritè perpenſa, ad aſſertionem ejuſmodi tuendam vi carebunt omnimodâ; qua de re proximè videbimus.

[k] *Kalendar. Rom. Magn. propoſ.* 34.

[l] *Tho. Demſter. in Paralipomenis ad Io. Roſini Antiq. Rom. lib. 2. cap. 4. &c.*

Cap. XVII.

Quæ capite ſuperiori ex Ariſtobulo *ac* Clemente Alexandrino, *(adeoque ex* Heſiodo, Homero, Lino, Callimacho) Luciano, Agellio, Suetonio, Cenſorino, Ovidio, *ac* Tibullo, *de* diei Septimi *ſeu* Saturni obſervatione apud Gentiles *allata ſunt, explicantur. Ea ad* Sacrum Diei *in periodis dierum ſeptenariis*, Septimi Cultum, *non omninò attinere. De* Sabbati *nomine tàm* Orientalibus, *quàm* Occidentalibus, *accepto pro ipſo* Die Septimo, *quà ſeptimus eſt, perinde ac ſi* Septimum ſignificaret.

ID quidem manifeſtum eſt, Ariſtobulum Judæum in ſuperiùs citatis voluiſſe, Heſiodum & Homerum innuere diem Septimum Sacrum fuiſſe, velut ex ſacris literis edoctos, atque Sabbatum ſeu requiem numero dierum Septenario apud populares ſuos recurrentem, ipſum ea in re primariò reſpexiſſe. Sed nec minùs eſt manifeſtum, aut inſigniter hallucinatum fuiſſe eum, aut id quod res eſt ultrò planè diſſimulaſſe. Si nempe diem Septimum in dierum periodis recurrentem inde, velut Feſtum, cultum Græcis ſeu Gentilibus fuiſſe vellet probari. Nam ea de re haud ita expreſſim loquitur. Quod autem ad Heſiodi locum hunc attinet aliaque Capite ſuperiore allata; ut commodiùs, quæ de eis dicenda ſint, capiantur, præmittenda eſt dierum apud Gentiles veteres diſtributio; quæ quantum ad hanc rem ritè diſpiciendam, Triplex erat, qualis certè hodieque apud nos. Primi generis fuêre, dies ἑορτάσιμοι ſeu Feſti in quibus mos erat τὰς ἱεροποιΐας[m] μετ᾽ ἀνέσεως ἑορταστικῆς ποιεῖσθαι *Sacra curare cum laborum intermiſſione ſolenni*; veluti Panathenæa, Eleuſinia, Thalyſia, Elaphebolia, id genus Feſta ſexcenta apud Græcos, & Saturnalia, Lupercalia, Agonalia, Carmentalia, reliqua ejuſmodi apud Romanos. De Feſtis autem ſeu feriis hiſce, advertendum eſt, non omnimodo opere, juxta Gentilium diſciplinam neceſſariò fuiſſe in eis abſtinendum; imò opera, quæ ad vitæ utilitatem pertinuere, haud pauca facere licuiſſe. Virgilius[n]

Quippe etiam Feſtis quædam exercere diebus
Fas & jura ſinunt; rivos deducere nulla
Relligio vetuit: ſegeti prætendere ſeptem,

[m] *Strabo lib.* 10.

[n] *Georgic.* 1.

Inſidias

Inſidias avibus moliri; incendere vepres
Balantumque gregem fluvio merſare ſalubri.

Et Columella[o]; *Feriis ritus majorum etiam illa permittit, far pinſere, faces incidere, candelas ſebare, vineam conductam colere, piſcinas, lacus, foſſas veteres tergere & purgare, prata ſicilire; ſtercora æquare, fœnum in tabulata componere, fructus Oliveti conductos cogere, mala, pyra, ficus pandere, caſeum facere, arbores ſerendi causâ collo vel mulo clitellario adferre; ſed juncto advehere non permittitur, nec apportata ſerere, neque terram aperire, neque arborem collucare. Sed ne ſementem quidem adminiſtrare, niſi prius catulo feceris; nec fœnum ſecare, aut vincire, aut vehere, ac ne vindemiam quidem cogi per religiones Pontificum feriis licet, nec oves tondere niſi prius catulo feceris. Defrutum quoque facere & defrutare vinum licet. Pellibus oves veſtiri, non licet. In horto quicquid olerum cauſa facias, omne licet. Feriis publicis hominem mortuum ſepelire non licet. M. Porcius Cato*[p] *mulis, equis, aſinis nullas eſſe ferias dixit. Idemque boves permittit conjungere lignorum & frumentorum advehendorum causâ. Nos apud pontifices legimus feriis tantum denicalibus* (quibus ſcilicet hominis mortui cauſa[q] familia purgari ſolita) *mulos jungere non licere, ceteris licere.* Ita ea de re varia quidem erat opinio, ut in rebus præſertim ejuſmodi fieri amat. Sed qui diſciplinas Pontificum interiùs agnovere, in die Feſto, ut monet Servius Honoratus[r], *ſine piaculo dicunt poſſe fieri, quæ ſupra terram ſunt, vel quæ omiſſa nocent, vel quæ ad honorem deorum pertinent, & quicquid fieri ſine inſtitutione Novi operis poteſt.* Qua de re conſulas item, quæ habent Umbro, Scævola, alii apud Macrobium[s]. Secundi dierum generis fuêre ἐργάσιμοι ſeu *rebus agendis idonei dies*, id eſt, *profeſti* Latinis; quibus ſcilicet opus aliquod facere per leges & mores ex autoritate publica receptos licuit. Vocabulum noſtrum **Working daies** optimè rem interpretatur. Tertium autem genus conſtituunt ἀποφράδες[t] ſeu *dies infauſti, inauſpicati, atri*, quibus nimirùm feſtivitas quidem nulla, ſed opere omnimodo, niſi quod neceſſe erat adgredi, abſtinebant velut mali ominis infortunium ſuperſtitioſiùs verentes. Atque generis hujus Binæ fuêre

Species;

[o] *De Re Ruſtica lib. 2. cap. 22.*
[p] *De Re Ruſtica, cap. 139.*
[q] *Feſtus.*
[r] *Ad Virg. Georgic.*
[s] *Saturnal. 1. cap. 16.*
[t] *Lucian. in Pſeudologiſta, Plutarch in Camillo.*

Digitized by Google

Species; Altera eorum, qui ex autoritate publica ſeu inſtituto civili ita Infauſti ſeu Atri habebantur, Religioſi item dicti ſeu Sacri, ea notione, quâ Sacrum ac Religioſum execrandum, deteſtandum aut triſti omine infame ſignificat [u], non quâ diis dicatum, aut cultu celebrandum. Altera eorum, qui non ex autoritate ſeu inſtituto civili, ſed ex privatorum hominum opinione, obſervatione, ſeu diſciplina ſecretiori ſic habiti. Prior ſpecies viſitur in eo, quod apud Romanos inſtitutum eſt de diebus poſtriduanis. Quoniam ſcilicet Sulpitius tribunus militum [x] ad Aliam adverſum Gallos pugnaturus rem divinam fecerat poſtridie idus Quintiles; item apud Cremeram multiſque aliis temporibus & locis, poſt Sacrificium die poſtero celebratum, malè ceſſerat conflictus; ideo juſſerunt patres, ut ad collegium Pontificum de his religionibus referretur. Pontifices igitur ſtatuêre *poſtridie omnes Kalendas, Nonas, Idus, atros dies habendos; ut hi dies, neque præliales, neque puri, neque comitiales eſſent. Sed & Fabius Maximus Servilianus Pontifex in libro duodecimo negat oportere atro die parentare, quia tunc quoque Ianum Iovemque præfari neceſſe eſt, quos nominari atro die non oportet.* Et de his, Feſtus Pompeius [y]; *Dies autem religioſi, quibus niſi, quod neceſſe eſt, nefas habetur facere; quales ſunt ſex & triginta atri, qui appellantur & Alienſis atque ii quibus mundus patet.* Sex & triginta ſunt poſtriduani illi. Mundus autem patere dicebatur [z] poſtridiè Vulcanalium & a.d. III Nonas Octobris & ante diem VI Idus Novembris. Tunc exiſtimatum, quæ occulta & abdita fuêre religionis Deorum Manium patere ac veluti in lucem duci, unde Mundum tunc patere dici ſolebat. Per eos dies non cum hoſte manus conferebant; non exercitus ſcribebatur, non comitia habebant, non aliud quicquam in republica, niſi quod ultima neceſſitas admonebat, adminiſtrabatur. Ita hæc infauſtorum ſeu atrorum dierum ſpecies tàm opus & laborem, quàm feſtorum genus, non admittebant; idque ex autoritate ſeu inſtituto publico. Sed diverſiſſimâ planè ratione. Feſti, ob ſacrorum curam & deorum cultum. Atri, tantùm ne malè cederet opus incœptum, ob malum diei omen. Neque enim illis ſacrificium [a] rite peragebatur. Poſterioris Atrorum ſpeciei exemplum ha-

[u] *Agell. Noct. Attic. lib. 4. cap. 9.*

[x] *Caſſius Hemina apud Macrobium Saturn. lib. 1. cap. 16. Anno ab V. C. 363. Agell. Noct. Attic. lib. 5. cap. 17.*

[y] *Verba* Religioſus.

[z] *Feſt. in Verb.* Mundus.

[a] *Agell. Noct. Attic. 5. cap. 17.*

plum habetur in quarto Kalendas, Nonas & Idus cujuſlibet menſis [b]. Verrius Flaccus aliique ſcriptores veteres, tum apud Macrobium, tum apud Agellium [c]; *Ante diem quartum Kalendas vel Nonas, vel Idus tanquam inominalem diem plerique vitant. Ejus obſervationis, an religio ulla tradita ſit, quæri ſolet. Sed nos nihil ſuper ea re ſcriptum invenimus; niſi quod Q. Claudius annalium quinto cladem illam vaſtiſſimam pugnæ Cannenſis factum refert a. d. quartum Nonas Sextiles.* Hujuſmodi farinæ ſunt quintæ dies cujuſlibet menſis Lunaris apud Heſiodũ & Virgilium (natales ſcilicet Furiarum,) item quibuſdam quartus Lunæ dies [d], Ægyptiaci [e] alii aliquot, olim hodieque forſan à nonnullis, ut atri ſeu infauſti, ſervati. Bini, in quolibet menſe, ejuſmodi habentur apud Bedam. Alii, apud Joannem Paduanum [f], & Joannem de Sacro Boſco. Alii in Calendario Romano Conſtantini Magni [g] dicto. Atque apud alios editos, aliter atque aliter ſe dies illi habent. Quos inter tamen conſenſus eſt nullus, uti nec cum dierum ejuſmodi penes me deſignatione in ſchedis ſanè ſcripta vetuſtis hujuſmodi; εἰσὶ δὲ ἐν ἑκάστῳ μηνὶ ἀνὰ δύο ἡμέραι ἃς ὀφείλει πᾶς ἄνθρωπος παρατηρῆσαι· μηνὶ Ἰανουαρίῳ ἡ β καὶ ἡ ιδ· μηνὶ Φεβρουαρίῳ ἡ β καὶ κϛ, μηνὶ Μαρτίῳ ἡ δ καὶ ἡ κ, μηνὶ Ἀπριλλίῳ γ καὶ κ, μηνὶ Μαΐῳ ζ καὶ κβ, μηνὶ Ἰουνίῳ γ καὶ ιβ μηνὶ Ἰουλίῳ ϛ καὶ β, μηνὶ Αὐγούστῳ δ καὶ ιε μηνὶ Σεπτεμβρίῳ γ καὶ ιδ, μηνὶ Ὀκτωβρίῳ γ καὶ κη μηνὶ Νοεμβρίῳ ε δὲ ια, μηνὶ Δεκεμβρίῳ γ καὶ κδ, *ſunt in menſe quolibet dies bini, quos cavere debet quiſque mortalium. Ianuario* II *&* XIV, *Februario* II *&* XXVI, *Martio* IV *&* XX, *Aprili* III *&* XX, *Maio* VII *&* XXII, *Iunio* III *&* XII, *Iulio* VI *&* II, *Auguſto* IV *&* XV, *Septembri* III *&* XIV, *Octobri* III *&* XXVIII, *Novembri* V *&* XI, *Decembri* III *&* XXIV. Atque ex duplici ferè ratione dies hujus ſpecici atri habiti. Aut ex malo ſeu infortunio aliquo inſigni, quod in illis accidiſſe notaretur, aut ex diſciplina Aſtrologica, qualem docuêre Heſiodus & Orpheus. Dierum autem jam dictorum tàm generis Secundi ſeu Profeſtorum aliquot, quàm Primi & Tertii omnes ἡμέραι ἱεραὶ *dies ſacræ* dicebantur, ſed ratione perquàm diſſimili. Cur primum genus ſic dictum, res ipſa indicat. Quia ſcilicet Diis Sacræ ac Sanctæ; ſeu ut Angli vocamus **Holidaies.** Cur autem genus tertium, & quam diverſâ

Ddd ratione,

[b] *Saturnal. lib* 1. *cap.* 16.

[c] *Noct Attic.* 5. *cap.* 17.

[d] *S. Ambroſ. Hexaemer.* 4. *cap.* 9.

[e] *Cal. Rhodigin. Antiq. lect. lib* 14. *cap* 9. *Gratian. C.* 26. *queſt.* 7. *C.* 17. *Lil. Gyrald. lib. de diebus & menſibus. & videſis Io. Tzetz. Chiliad.* 10. 303.

[f] *Vide A. Romanum in ſupputatione Eccleſiaſtica pag* 8. *Wiceburgi*, 1595. *& Henric. Ranzovium in Calendario pag.* 119.

[g] *Edit. in Dionyſ. Petavii Vranologio, pag.* 112.

ratione, paulò ſuperiùs monetur. At qui Secundi generis, id eſt, profeſtorum, rebus agendis maximè ac præ aliis idonei, ſive ex ratione Aſtrologica, ſive aliâ quavis diſciplina habebantur, ideò etiam ἱεροὶ nominari ſolebant, velut ταῖς ἀποφράσι ſeu *infauſtis*, atque inauſpicatis ſic oppoſiti. Et obſervant paſſim Grammatici τὸ ἱερὸν ſeu *ſacrum* etiam Homero aliiſque veterum dici, nunc quidem, notione communiori, tum id quod Diis ſacrum, tum id quod ſuo in genere præſtabilius, nunc etiam quod, ſingulari Deorum beneficio, humano generi utilitatem affert inſigniorē. Unde ἱερὸν ἄλφιτον, ἱερὰ πόλις, ἱερὰ γῆ, *Farina ſacra, Vrbs ſacra, tellus ſacra.* Jam verò, cum Heſiodus diem Septimum ἱερὸν dixerat, rationem ſtatim ſubjungit[h].

——— ἑβδόμη, ἱερὸν ἦμαρ,

Τῇ γὰρ Ἀπόλλωνα χρυσάορα γείνατο Λητώ.

Septimus dies ſacer eſt. Hoc enim Apollinem auri-enſem genuit Latona. Nimirùm menſium dies exequitur, bonos, malos, mediocres. Inſignes tres facit; Neomeniam ſeu primum, quartum, & Septimum. Rationem reddit expreſſim de Septimo. Natales Apollinis incidiſſe in menſis diem Septimum, id eſt, ut docuere Delii, Thargelionis, quod ſcimus ex Laertio[i]. Unde & Ἑβδομαγένης dictus Apollo. Qua de re viſendi Plutarchus[k], Proclus ad Heſiodi locum, Euſtathius[l], alii; qui inde non ſolùm menſis, in quo natus eſt, diem Septimum, (quo Thargelia celebrari[m] ſolita; ut Septimo menſis Pyanepſionis, Pyanepſia,) ſed uniuſcujuſq; Septimum, per totum annum, ei tradunt ſacrum fuiſſe. Quemadmodum octavum quemq; menſis diem Neptuno[n], atque Mercurio quartum ſcribunt nonnulli. Feſtum autem illud Apollini celebrabant[o] Athenienſes, laurum geſtantes, caniſtrum coronantes, hymniſque laudantes Deum. At quid hoc omninò ad Septimi diei in recurrentibus periodis dierum Hebdomadicis cultum? Nihil heic aſſeritur præter id quod ſolùm eſt, Septimum menſis diem Apollini ſacrum. Neque enim Septimus, qui ſequitur, ſeu decimus quartus menſis inde, hoc ſenſu ſacer eſt Heſiodo, ſed alterâ illâ ſacri notione, quâ id, quod utiliſſimum eſt, aut perquam accommodum, dicitur ſacrum. Undè poſt de decima quarta menſis die (ſic τετράδα ἱσταμένου *quartam menſis inſtantis*, quo nomine

[h] *In Diebus.*

[i] *In Platonis Vita.*

[k] *Sympoſ. 8. quæſt. 1.*

[l] *Ad Iliad. φ. Videſis Io. Meurſium de Denario Pythagorico, cap. 9. & in Græcia feriata, lib. 3. in* Ἑβδόμη.

[m] *Plutarch. Sympoſ. 8. quæſt. 1.*

[n] *Idem in Theſeo.*

[o] *Proclus in Heſiodi Dies.*

mine menſem vocat ille uſque ad diem viceſimum; id eſt, pro ſecunda tetrade ſeu decadis ſecundæ tetrade ſumit Proclus, aliique interpretes Græci) & de Inclinantis etiam menſis ſeu tertiæ decadis die quarta, id eſt, viceſima quarta die, ſimul locutus, non vult dies illos quempiam omninò curis gravioribus terere ſeu animum tunc, omnis causâ, cruciare, ſed res qualeſcunque lætiùs agere. Rationem ex ſingulari rebus agendis temporis opportunitate, addit de utraque.

——— μάλα τοι τετελεσμένον ἦμαρ

Valde hæc accommoda eſt dies. Quod per ἱερὰ ſeu *ſacra* explicant interpretes. Non quia Feſti illi dies (ſi Feſtum Buphoniæ in XIV Scirrophorionis [p] menſis, aut ſimilia ex accidenti evenientia excipias,) ſed quoniam ex ratione Aſtrologica rebus agendis perquam idonei auſpicatiſſimique. Proclus; τὰς δὲ τετράδας ἄμφω εἶναι ἱεράς. τὴν μὲν ὡς μάλιστα τὸ σεληνιαῖον ἐκφαίνουσαν φῶς. τὴν δὲ ὡς τοῦτον ἔχουσαν πρὸς τὴν τριακάδα (ſic planè pro τετράδα legendum) λόγον ὃν ἡ ἑβδόμη πρὸς τὴν νουμηνίαν· καὶ γὰρ ἡ τετάρτη καὶ εἰκοστὴ ἑβδόμην ἔχει τάξιν πρὸς τὴν ἐσχάτην· *Quartas dies utraſque* (id eſt, decimam quartam & vigeſimam quartam menſis) *ſacras facit. Alteram, quoniam in ea maxime ſplendet Luna*; ſcilicet plenilunium eſt. *Alteram, quoniam eandem ea habet, ad trigeſimam* (ſi putes retro) *rationem, quam habet Septima ad Novilunium. Nam dies vigeſima quarta locum obtinet Septimum ab ultimo menſis die.* Et de decimaquarta expreſſiùs poſteà Heſiodus,

Τετράδι δ' οἶγε πίθον (περὶ πάντων ἱερὸν ἦμαρ)
Μέσσῃ.

Quarta quæ media eſt, ſeu decadis ſecundæ die quarta, *dolium aperi; præ omnibus ſacra dies eſt*; quemadmodum & iterum ibi ſacrum eo ſenſu facit diei tertii decadis quartæ tempus antemeridianum. Neque verò ſpectat illud de dolio aperiendo ad diem decimum quartum, velut ad Feſtum tunc celebrandum, aut primitias novi vini tunc ritu ſolenni ac ſacro delibandas. Nam Feſtum eo nomine notiſſimum, ſcilicet Πιθοιγία, ad diem Antheſterionis undecimum [q] attinuit. Et ad decimum quartum menſis diem, ratione jam dicta, attinere volunt aliqui [r] illud Virgilii,

[p] *Etymologic. in* Βουφονία.

[q] *Plutarch. ſympoſ. 3. quæſt. 7.*

[r] *Apud Servium in Georgic. 1. & videſis Io. Picum Mirand. in Aſtrologiam lib. 3. cap. 14.*

Septima poſt decimam felix, & ponere Vites
Et prenſos domitare boves, & licia telæ
Addere ———

Septima nimirum duplicata, quæ dies eſt iteratò ſeptima poſt primam decadem. Sed liquidò hinc conſtat non omnino voluiſſe Heſiodum Septimum diem recurrentem ea notione ſacrum fuiſſe, quâ cultus aliquis denotatur, ſed cujuſlibet menſis tantùm diem Septimum Apollini ſic ſacrum; quemadmodum in rythmico illo carmine de diebus Ægyptiacis,

Prima dies menſis & Septima truncat ut enſis

nihil ad ſeptimanæ, ſed ad menſis, Januarii ſcilicet, Septimum diem duntaxat ſpectat. Adeo ut nihil ex Heſiodo de Septimi recurrentis dici, ſive cultu, ſive obſervatione aliqua poſſe elici; nemo non videat. Verſus, qui apud Ariſtobulum ex Heſiodo ſequitur, feſtivitatem ne verbo tenus quidem reſpicit; uti nec reliqui, quos citat ex Homero, præter unicum illum, quo dies Septima, quemadmodum Heſiodo, etiam *ἱερὸν ἦμαρ* dicitur, ſeu *dies ſacer*. Nam bini reliqui non magis ſanctitatem Septenario in diebus numero tribuunt, quàm [t] *Thebaid.* 3. illud Papinii [t],

Septima jam nitidum terris aurora deiſque
Purpureo vehit ore diem ———

[t] *Præfat. in Nuptias Honorii & Mariæ.* aut Claudiani [t] illud

Septima lux aderat Cælo, totieſque renatus
Viderat exactos Heſperus igne Choros.
Tum Phœbus &c.

Et quæ ſunt ſimilia. Sacrum autem diem nuncupari interea Homero diem Septimum, mirum magis non eſt, quàm Heſiodo. Ratio [u] *Odyſſ. μ & ν.* fortè parilis. Quin & non ſemel alibi [u] Homerus

Ἀλλ' ὅτ' ἄρ' ἕβδομον ἦμαρ ἐπὶ Ζεὺς θῆκε Κρονίων

Sed quando Septimum diem Iupiter induxerat. In quo nulla Septenariæ periodi dierum ratio alia præter eam, quæ rei, quam narrat, ſingularis erat. Atque altero in loco expreſſim naves conſcenſas ait, ſolutumque è portu. Neutro, ſacra memorat. Tametſi ex veterum more, Dies etiam omnes, quâ optatiſſimam lucem hominibus præſtant,

ſtant, tam ſacri dici poſſent quam ii, qui auſpicatiores habiti. Per metonymian cauſæ, qui Jupiter heic ſeu Numen eſt. Unde ἤμεραι ἐκ Διός καὶ ἐκ διόθεν *Dies à Iove* generatim dicti, quod nihil aliud ſignificat quàm *dies, quos Natura conſtituit*, uti & monuit vir præſtantiſſimus Daniel Heinſius in Heſiodum. Unde & Diei [x] nomen, & Dieſpiter. Et Homerus [y] etiam

Ὄφρα μὲν ἠὼς ἦν καὶ ἀέξετο ἱερὸν ἦμαρ.

Quandiu tempus matutinum erat, & ſacra creſcebat dies. Ubi quidem Sanctitatem volunt aliqui [z] tempori antemeridiano tribui, ex eo quod tunc ſacra peragi frequentiùs ſolita. Sed Euſtathius rectè quidem integro diei ibi tributam vult, ratione ei, quam diximus, haud diſpari. Et Scholiaſtes alter vetus nihil aliud dictum ibi vult, quàm diem ex ortu ſolis auctum ſeu factum. Quæ ſequuntur apud Ariſtobulum ex Lino, atque apud Clementem ex Callimacho (ſi verſum priorem excipias, in quo intereà ne veſtigium aliquod extat, unde ſanctitas ſeu cultus diei Septimo aſſeratur) ad ſingularem numeri ſeptenarii dignitatem, non ad diei Septimi cultum, aut ſanctitatem omninò attinent. Neque rectè, ſi quid video, vertunt interpretes Clementem, perinde ac ſi voluiſſet ille Septimum in periodis dierum diem ſacrum tam Græcis quàm Ebræis agnitum. Dum enim ait quidem τὴν ἑβδόμην, qui *numerus* eſt *Septenarius*, ſacram eſſe utriſque, non ut Ariſtobulus, tam de die Septimo loquitur quàm de numero in Univerſum Septenario. Tam Græci, inquit, quàm Ebræi ſciunt τὴν ἑβδόμην ἱερὰν εἶναι *numerum Septenarium* eſſe ſacrum καθ' ἣν (ſic enim pergit) ὁ πᾶς κόσμος κυκλεῖται τῶν ζωογονουμένων καὶ φυομένων ἁπάντων *per quem*, aut *ſecundum quem Vniverſus mundus circum agitur eorum, quæ viva gignuntur, & omnium quæ producuntur.* Quod ipſum crebrò dici ſolitum [a] ab Aſtrologis veteribus (quibus κοσμοκράτορες *mundi gubernatores* nuncupati Planetæ Septem) etiam totidem verbis, de hebdomadibus ſeu numeris Septenariis, dixerat Ariſtobulus paulò ante illud, ex eo de Heſiodo & Homero allatum. Atque alibi idem ipſum de Hebdomadibus ſeu numeris Septenariis repetit ipſe Clemens [b]. ubi explicans, quænam Hebdomadibus illis innuantur, ea, dicit, eſſe Septem

[x] *Varro de ling. Lat. lib. 4. Macrob. Saturn. 1. c. 15.*

[y] *Iliad. θ.*

[z] *Porphyrius ap. Euſtath. ad Iliad. λ & θ.*

[a] *Videſis Iul. Firmic. Matheſ. lib. 3. in proœmio, Proclum in Timæum pag. 11. &c.*

[b] *Soromat. 6.*

Digitized by Google

Angelos principes, Septem Planetas ὑφ' ὧν κατὰ συμπάθειαν οἱ Χαλδαῖοι πάντα γίνεσθαι νομίζουσι τὰ περὶ τὸν θνητὸν βίον *à quibus Chaldæi* (ſic ille) *exiſtimant omnia per ſympathiam, quæ ad mortalem vitam pertinent, fieri*; Septem Pleiadas, Septem triones, καθ' οὓς αἱ γεωργίαι καὶ ναυτιλίαι συμπεραιοῦνται *per quos & agricultura exercetur, & navigatur*, Lunaris figuræ Septeno quolibet à Neomenia die mutationes, Septem Lyræ ſonos, Septem ſenſuum inſtrumenta, mutationes ætatis anno quolibet Septeno, dies in medicina criticos; in quibus Hebdomadis nomen notiſſimum; uti & apud Ciceronem [c] eſt videre, ut, quæ apud medicorum filios ea de re ſunt obvia, prætercam. Atque alia ejuſmodi reperiri, inquit Clemens, quamplurima apud Hermippum in libro περὶ Ἑβδομάδος ſeu *de Septenario*. Qualis etiam liber de Hebdomadibus tribuitur Hippocrati apud Chalcidium [d]; qui in operibus ejus non reperitur. Unde manifeſtum fit, de Septenario numero generatim, non ſimpliciter de die ſeptimo intelligendum in citatis Clementem. Neque aliò ſpectare vult verſus illos Heſiodi, Homeri, Lini ſeu Callimachi. Quibus, velut ex Callimacho, uti etiam Ariſtobulus ex Lino, ſubjungit diſtichon conſonum,

Ἑπτὰ δὲ πάντα τέτυκτο ἐν οὐρανῷ ἀστερόεντι
Ἐν κύκλοισι φανέντ' ἐπιτελλομένοις ἐνιαυτοῖς,

Septem verò omnia perfecta ſunt in cœlo ſidereo, quæ orbibus viſuntur volventibus in annis. Neque igitur Ἑβδόμη in Callimachi ſeu Lini verſibus *dies Septima* eſt, ſed *ſeptenarius numerus*; nec Hebdomas pro die ſeptimo cum interprete ſumenda in eo, quod habet Clemens de Elegiis Solonis. Nam palàm eſt, elegias illas de annis climactericis ſeu ſeptenaria ætatis humanæ mutatione, Hebdomadum nomine Ariſtoteli [e] etiam, aliiſque ſæpiùs denotata, tantùm loqui. Quod liquet ex ipſis Solonis ea de re verſibus, tum alibi ſæpius, tum apud Clementem ipſum [f] occurrentibus. Ac celeberrimas fuiſſe has Solonis hebdomadas ſcimus ex Plutarcho, Cenſorino, aliis. Et de eximia dignate ac præſtantia Septenarii (cui Virginis, Palladis, ipſiuſque Temporis [g], omnium rerum Nodi, alia veneranda nomina indita) ex Schola Pythagorica, & Platonica innumera habent Var-

[c] *Fam. Epiſt. lib.* 16. 9.

[d] *In Timæum Platonis.*

[e] *Politic. lib.* 7.

[f] *Stromat.* 6.

[g] *Heſychius in* Καιρός.

Digitized by Google

Varro[h], Macrobius[i], Nicomachus Geraſenus[k], Philo[l], Chalcidius[m], Matianus Capella[n], alii. Et ea de re Commentarios ſcripſere recentiorum aliqui[o]. Adeò ut nec ſenſus Clementis alius eſſe queat, quàm ut Ebræis ita & Græcis Septenarium numerum valde in honore habitum; non omninò, diem Septimum his, uti & illis, cultum; quod tamen cum interprete ejus ſunt viri docti, qui aſſerant. Ex jam dictis autem de ſeptimo menſis apud Athenienſes alioſque die, ea quæ è Luciano & Agellio afferuntur, intelligenda. Dies ſeptimanæ & Hebdomades illis ſunt dies menſium ſeptimi ſeu Lunæ Hebdomades; minimè dies ſeptimi Periodis perpetuò recurrentes. Atque ita ſumit Agellium Joannes Meurſius[q]. Samuel autem Petitus[r], de Prytaniæ Hebdomadibus. Utcunque, ad Sacrum aliquem Septimi cujuſque Diei cultum non attinent ibi Hebdomades. Uti nec Varronis liber de Hebdomadibus, Agellio[f], Nonio[r], Symmacho[u] citatus; nec Hermippi, cujus meminit Clemens[x]. Neque ſane ex eo, quod Diogenes Grammaticus Rhodi Sabbatis diſputare ſolitus eſt apud Suetonium, ideo Sabbati ſeu Septimi diei Cultum Rhodiis fuiſſe, omninò ſequitur. Septenariam quidem ibi dierum periodum recurrentem innui, res ipſa docet. Nam in Septimum diem, pro Sabbato in quo diſputare volebat, Tiberium diſtulit Diogenes. Idem fortè ſcripſiſſet Suetonius, ſi dixerat, diebus ſeptimis ſeu die quolibet ſeptimo, perinde ac ubi de M. Antonio Gniphone ait[y], eum quotidie præcepta eloquentiæ tradidiſſe, declamaſſe verò *non niſi Nundinis*, aliud fortè non ſignificat niſi nono quoque die, non ipſarum, ut in civili temporum ratione locum habuere, Nundinarum die declamâſſe. Nam ut Nundinæ ex origine Latina nonum diem, ita ſane & τὰ *Sabbata* ex origine Ebraica & linguæ Helleniſticæ, quæ apud Judæos Ægyptienſes, Græcienſes, Romanenſes in uſu, propagine in Romanorum linguam receptum, non ſolum Feſta & Solennitates omnimodas Judæorum (ut ante memoravimus) denotavit, verùm etiam ipſos dies ſeptimos, quà ſeptimi fuêre. Atque ita in Sabbatis diſputare, foret tantùm diſputare in Hebdomadis recurrentis die aliquo unico, quem ſibi præſtituerat. Sonus quidem affinis eſt ꝭ שבע *Sebai*, quod *Septem* eſt, & ꝭ שבת *Sabath* ſeu *Sebath*

quod

[h] *Apud Agellium lib. 3. cap. 10.*
[i] *In ſomn. Scipionis lib. 1.*
[k] *De Mundi Opificio & lib. περὶ Ἑβδόμης.*
[l] *Arithmetic. Theolog. apud Photium cod. 187.*
[m] *In Timæum Platonis.*
[n] *De Nuptiis Mer. & Philologia lib. 7.*
[o] *Fabius Paulinus lib. 7. de Hebdomadibus, I. Meurſ. in Denario Pythagorico cap. 9. &c.*
[p] *Iacob. Boulduc. De Eccleſia antè Legem lib. 1. cap. 2. alii.*
[q] *Græcia feriata lib. 3. in Ἑβδόμη.*
[r] *Eclog. Chronolog. lib. 4. cap. 4.*
[f] *Lib. 3. c. 10.*
[t] *Verb.* nidulantur & luces.
[u] *Auctario Ep. 2. ubi Vide Iuretum.*
[x] *Stromat. 6.*
[y] *Lib. de Illuſtr. Gram.*

quod eſt *Sabbatum* ſeu *Requies*, nec commune quid ex vi nominis habet cum ſeptimo. At verò, quoniam ſeptimo requieſcendum erat, die ſcilicet atque anno, ideò ipſum vocabulum שבת *Requiem* ſeu *Sabbatum* denotans, linguâ Helleniſticâ uti & Orientalium aliis,
[y] *Exod.* 20 11. ipſiſque Judæis, ſubinde *Septimum* reddebatur. In ipſo decalogo[y] pro eo quod eſt על כן ברך יהוה את יום השבת ויקדשהו *idcirco Benedixit Dominus diei Sabbati, & ſanctificavit eum*, habent Helleniſtæ διὰ τοῦτο εὐλόγησε κύριος τὴν ἡμέραν τὴν ἑβδόμην καὶ ἡγίασεν αὐτήν, *Idcirco benedixit Deus diei Septimo, & ſanctificavit eum.* Quemadmodum etiam R Saadias Gaon in verſione ſua Arabica ſubſtituit ibi *benedixit Deus* اليوم السابع *diei Septimo*, uti & vetus Arabica verſio penes me manuſcripta. Sic item in Decalogo legitur, qui in Ritualibus aliquot Chriſtianorum. Sed Judæi Mauritanienſes, Chaldæi, alii ibi Sabbatum juxta Ebraicam retinent veritatem. Alibi item in
[z] *Exod.* 31. 15. Exodo[z] *omnis, qui fecerit opus* ביום שבת *die Sabbati, morte morietur*, ab Helleniſtis editis vertitur, omnis qui fecerit opus τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἑβδόμῃ *in die ſeptimo.* Sed ibi quidem in Codice vetuſtiſſimo Regio, ex Oriente pridem allato, legitur τῇ ἡμέρᾳ τοῦ Σαββάτου *die Sab-*
[a] *Lev.* 23. 15. *bati.* Ex ratione non diſſimili pro eò quod eſt in Ebræo[a], *numerabitis* שבע שבתות *ſeptem Sabbata integra &c.* habent Helleniſtæ ἑπτὰ ἑβδομάδας ὁλοκλήρους, *ſeptem Hebdomadas integras*, uti & שבע
[b] *Ibid.* 25. 8. שבתות השנים *ſeptem*[b] *Sabbata annorum* appellant in verſione Helleniſtæ ἑπτὰ ἑβδομάδας ἐτῶν, *ſeptem annorum Hebdomadas*; & utrobique conſona etiam eſt vulgata. Priore in loco Chaldæi item שבע שבוען, R Saadias سبعة اسابيع, etiam & Judæi Hiſpanienſes *ſieite ſemanas*, quæ omnia *ſeptem* ſignificant. Inſuper poſteriori, Judæi Mauritanienſes, سبعة اسابيع سنين *ſeptem Hebdomadas annorum*, ubi Hiſpanienſes *ſiete Sabbathoth de annos.* Ita ex interpretatione tàm veteri, quam recentiori שבת ſeu *Sabbatum* non ſolum *Quietem* ſeu *à laboribus ceſſationem*, quæ pars Feſti ſemper ſingularis habita, atque vocabuli ipſiſſima eſt ſignificatio, denotat, verùm etiam diem ſeu annum Septimum, quoniam in eo quieſcendum;

Digitized by Google

dum; uti & Luſtrum & Olympias, quinquennium ſeu (pro varia ratione putandi) quadriennium, prætermiſsâ primariâ unde dicitur utrunque ſignificatione, quæ nihil temporis ejuſmodi omninò in ſe habet. Hinc nemo neſcit Hebdomadam etiam ſeu orbem dierum ſeptenarium, tam Magiſtris dici paſſim שבת quam שבוע, id eſt, tam *Requiem*, quam *Septimanam*, ut per ſynecdochen partis. Illinc Feriæ ſexcenties appellantur prima, ſecunda, tertia בשבת *Sabbati*; quemadmodum etiam in fœdere novo. Ut, *prima* ſeu *una Sabbatorum* [c] pro die Solis ſeu Dominico; & *jejuno bis* [d] *in Sabbato*, pro eo quod eſt, jejuno bis in hebdomade. Mirum igitur non eſt, Lactantium exiſtimaſſe Sabbatum ſeptem denotaſſe. *Hic eſt*, inquit [e], *ille dies Sabbati, qui linguâ Hebræorum à numero nomen accepit.* Sic alii [f]. Hinc factum eſt inſuper, ut Gentiles, quorum in linguas Sabbati hæc notio per Judæorum, ſive conſuetudinem, ſive libros Helleniſticos irrepſerat, diem quemlibet in ordine Hebdomadico vocarent ἡμέραν τὴν Σαββατικὴν *diem Sabbaticum*, perinde ac ſi ſignificaſſet, ex vocabuli vi, diem Hebdomadicum, ut inferiùs [g] patebit ex Vettio Valente Antiocheno. Hæc cum ita ſint, intelligi quidem commodè poteſt, Diogenem Grammaticum Septimis quibuſlibet diſputaſſe diebus, per Sabbatorum vocamen ſic à Suetonio (cui τὸ *Sabbata* pro recurrente dierum ſeptenorum, quibus jejunia ſervata ſunt, periodo notum eſſe ſcimus ex Epiſtola Tiberii, de qua ſupra [h]) denotatis; non aliter atque intelligimus illud Vulcatii Gallicani de Avidio Caſſio. *Exercitium Septimi diei fuit omnium militum, ita ut & ſagittas mitterent, & armis luderent; & arma militum Septima die ſemper reſpexit.* Si dixerat, Sabbatis, idem ſanè, tametſi vocabulo peregrinæ originis, ſeu Romanis ſuis eâdem notione non inuſitato, dixerat. Nullo ad feſtivitatem Sabbati, ita vulgò dicti, ſed ad dierum Septenorum tantùm qualemcunque orbem, reſpectu habito. Quod intereà ſi quis non ferat, concedatur Sabbata Diogenis illius fuiſſe ipſos dies Saturni, Ebræorum Sabbatis ita vulgo dictis, ſemper reſpondentes; quæ ob Ebræorum mores nullibi fermè in Romano Imperio non in uſu, eo nomine Romanis etiam ſatis nota. Certè id non ita facilè concedendum, quoniam dies ille rebus

[c] *D. Marc.* 16. 9. *D. Ioan.* 20. 1.

[d] *D. Luc.* 18. 12.

[e] *Lib.* 7. *ſeu de Divino Præmio, cap.* 14.

[f] *Theophil. Antiochen. ad Autolicum lib.* 2.

[g] *Cap.* 19.

[h] *Cap.* 15.

Digitized by Google

agendis inauſpicatior Romanis Græciſque habitus. Qua de re etiam plura mox. At verò Cultum quærimus. Ideone ſive Rhodiis ſive Gentilibus aliis cultus dies Saturni ſeu Ebræorum Sabbatum, quoniam memoratur, Diogenem eis in diebus Rhodi diſputaſſe ſolere? nihil minus ſequitur. At demum de Græcorum veterum moribus heic in Univerſum illud pronuntiandum eſt; Annorum & Menſium rationem in ſacris, non omnino dierum aliter atque ex recurrente anni menſiſve tempore revolverentur, eos habuiſſe. Scilicet ab oraculis legibuſque acceperant ipſis ſacrificandum eſſe κατὰ γ, ἤγουν τὰ πάτρια, μῆνας, ἡμέρας, ἐνιαυτοὺς *ſecundum Tria, videlicet patria, Menſes, dies, annos.* Unde ἅπαντες οἱ Ἕλληνες *univerſi Græci* (ut ait Geminus[i] Aſtronomus priſcus, qui rem totam narrat) *annos juxta Solem, menſes verò & dies juxta Lunam agebant.* Atque ἀπὸ τῶν τῆς σελήνης, inquit ille, φωτισμῶν αἱ προσηγορίαι τῶν ἡμερῶν κατωνομάσθησαν, *à Lunæ illuminationibus appellationes dierum ſunt denominatæ*, id eſt, à Synodo ad Synodum, nullâ Septenarii[k] revertentis ratione civili ſeu ſacrâ (niſi, ut dictum eſt, ex accidenti) habitâ, ſed ſubinde Aſtrologicâ. Quod ex Ritualibus Etruſcorum libris apud Cenſorinum affertur, ad numeri Septenarii, in ætatibus urbium ac hominum, prærogativam, non omninò ad dierum cultum pertinet. Nec quod de Judæis intermiſcetur, eos ſpectat aliter atque numeri illius ipſis in temporum diſtinctione uſus erat, quemadmodum Soloni & Etruſcis, de quorum libris, quà huc attinent, ipſe Cenſorinus[l] poſtea in ætatum diſcrimine. Et ſciunt pueri, Solonis Hebdomadas aliud non fuiſſe præter annos climactericos. Quod verò habet de Etruſcis Poſtellus, aut hallucinatio eſt manifeſta, aut commentum audax. Neque enim Dionyſius Halicarnaſſeus[m], neque Cicero[n], quos citat ille, de Septimo aliove die recurrente loquuntur; ut intuenti liquebit. Et quod ait, Dionem aſſerere Sabbati Judæorum uſum ad Græcos Romanoſque fuiſſe tranſlatum, aut teſtari ſaltem unam ex ſeptem diebus Hebdomadis fuiſſe quieti conceſſam; id etiam à vero eſt alieniſſimum. Nil hac in re aſſerit Dio præter id quod eſt, dierum juxta Planetarum ſeptem in eis dinumerandis ordinem ab Ægyptiis acceptam paſſim invaluiſſe, maximeque apud Roma-

i *Iſagoge in* τὰ φαινόμενα *cap. 6.*

k *Videſis Amratis Dio ſemeia & Hug. Grotii notas ibi pag. 17. col. 1.*

l *Cap. 17.*

m *Antiq. Rom. 1.*

n *De Legibus lib. 1.*

Romanos, quod ad unam in hebdomade quieti conceſſam nullatenùs ſpectat. Et quod adjicit de Jani inſtitutione, nugæ ſunt prorſus nugaciſſimæ. Nec omninò culta Romanis Sabbata ſeu hebdomadem Judæorum innuit tetraſticon illud prius Ovidii. Monet ſcilicet amantem, qui amare jam dediſceret, ut in remedium amoris loca, quibus ipſe ſimul cum amica aſſueverat, diligentiùs quantociùs & procul fugeret. Idque adeò ſollicitè, ut nec dies inauſpicatiſſimi aliàs rebus agendis, adeoque itineri, habiti eum laqueis amoris nondum extricatum morarentur. Quinam heic illi? Dies Saturni, quibus Sabbata ab Ebræis Romæ culta, ideoque peregrina dicta, etiam & cladis Alienſis dies infauſtiſſimus. Peregrina enim Sacra alia fuêre, quæ Romanis ex autoritate publica è regionibus exteris invecta, qualia memorat loco citato Feſtus; Et Auſonius [o],

Adjiciam cultus peregrinaque ſacra Deorum,

Alia, quæ Peregrinis ibi degentibus plerunque, ſed non ſemper permiſſa, nec Romanis ex more aut jure Romano omninò communia; qualia Ægyptiaca aliqua fuêre & Judaica, *alienigenarum ſacra* Senecæ [p] dicta. Et C. Caſſius [q] de Servis; *Poſtquam nationes in familiis habemus, quibus diverſi ritus, Externa Sacra aut nulla ſunt, colluviem iſtam non niſi metu coërcueris.* Suetonius item de Tiberio [r]; *Externas ceremonias, Aegyptios Iudaicoſque ritus compeſcuit: coactis qui ſuperſtitione ea tenebantur, religioſas veſtes cum inſtrumento omni comburere.* Et Tacitus [s], *Actum & de ſacris Aegyptiis Iudaicisque pellendis.* Atque inter hujuſmodi Sacra peregrina Sabbati cultus tunc fuit Romæ: non inter ea quæ ex decreto publico recepta. Nam & Sabbata ſua hebdomadica ſeu peregrina illa Romæ ſub Auguſto, id eſt, cum ſcripſit Ovidius, ſervâſſe Judæos ſcimus etiam ex Philone [t], ubi traditur, Auguſtum rationem, in diſtributionibus ſuis menſtruis, Judæorum ita haberi voluiſſe, ut, ſi liberalitas illa in τὴν ἱερὰν ἑβδόμην *ſacrum diem ſeptenum* incidiſſet, quâ illis nec dare nec accipere licuit, à diribitoribus die poſtero beneficium illud acciperent. Quod ſanè nec Romanis commune fuiſſe die ſeptimi celebrationem ſeu cultum obiter palam facit. Et Ovidius ipſe, ubi de locis puellarum captandarum, amoris candidatum docet, locos Ro-

[o] *In Eclogario.*

[p] *Epiſt.* 108.

[q] *Tacit. Annal.* 14.

[r] *Cap.* 36.

[s] *Annal.* 2. *& vide ſis Ioſeph. Archæolog. lib.* 18. *cap.* 4. *& Valer. Max. lib.* 1. *cap.* 3.

[t] *Lib. de legatione ad Caium.*

Digitized by Google

mæ, quibus culta Septima Sacra Judæis, memorat, ut videre eſt in diſticho ſuperiùs capite decimoquinto ex eo citato. Non igitur in eo quod ait, *nec te peregrina morentur Sabbata*, de Sabbatis peregrinis amaſium Romanum monet, perinde ac ſi Sabbatorum ipſorum, id eſt, Feſti gratiâ, dubitaret de diſceſſu ejus. Sed cum dies, quibus Sabbata illa à Judæis celebrata, id eſt, Saturni, per Sabbatorum peregrinorum nomen illic denotati, inter infauſtos ac atros, licet non ex autoritate publica ſeu inſtituto civili, tamen ex diſciplina permultis privatim recepta, numerarentur; ideo dubitavit Ovidius, ne facilè evenire poſſet, ut diebus illis diſceſſum proniùs differret amaſius (libentiſſimè aliàs etiam cunctabundus) eò quod rebus gerendis, ac itineri minùs idonei exiſtimarentur. At verò, inquit, non ſolùm dies illiuſmodi te non morentur, qui ex diſciplina tantùm Mathematicorum inauſpicati habentur, verùm nec illi, qui ex inſtituto publico rebus ferendis minimè idonei ſeriò fiunt, veluti dies ille cladis Alienſis. Id eſt, nullius diei aut temporis utcunque aliàs infauſti qualitas diſceſſum tuum differat. Quod quidem firmatur ex ſequenti tetraſticho. Nimirum docet, puellam primò captare intempeſtivum eſſe Natalibus ſuis ſeu Calendis Aprilis Feſtiſve ſolennioribus, *quaſ, aliquid dandum eſt, illa ſit atra dies*. Aliàs verò, inquit, etiam dies alioquin atri ſeu infauſti haberi ſoliti, veluti cladis Alienſis, & ſeptima Feſta Judæis culta, id eſt, dies Saturni, amori incipiendo ſatis idonei ſunt, tametſi aliàs rebus ſint minus apti gerendis. Ex re enim manifeſtum eſt, in utroque tetraſticho Sabbata & Feſta ſeptima ad tempus ipſum ſeu diem Saturni tantùm denotandum, non ad ipſos diei ritus ſacros, velut Romanis ipſis in uſu, indicandos, memorari. Unde & quod ex Tibullo ſubjungitur & lucem capit & mutuo dat. Quæſivit ibi amaſius moras; mala avium omina cauſatus eſt; inauſpicatam etiam Saturni diem ſe tenere; Sacram etiam nuncupatam ea notione, ut antè diximus, quâ Sacrum quid aut religioſum, eo quod triſti omine eſt infame, nuncupatur. Unde Juſtus Lipſius [u] tum Ovidii peregrina Sabbata, tum Tibulli diem Saturni breviter ſic explicat. *Triſte Saturni ſidus & maleficum: quale ingenium inferorum. Inde eſt nania Græcorum* Κρόνιον ὄμμα, *id eſt, Saturnius oculus*

[u] *Saturnal. Serm. lib. 1. cap. 5.*

oculus. Inde ſuperſtitio, Saturni diem via non fauſtum. Quæ omnia in id recidunt, ut dies Saturni ſeu ſeptimus pro inauſpicato, tantùm ex diſciplina Mathematica, adeoque tantùm iis, qui eâ, ut amantes non rarò, caperentur; non civili ſeu publico aliquo inſtituto. Malevolum nimis Saturni ſidus eſſe, paſſim aqud Aſtrologos legitur; de quorum denominatione dierum à planetis, fuſiùs (ut rite Joſephi locus, de quo agitur, explicetur) infra dicemus. Summa ex hactenus dictis eſt, diem illum ex inſtituto moribuſve publicis tantùm Judæorum genti, atque eis, qui in eorum ritus, ut Proſelyti Juſtitiæ, tranſierant, Feſtum fuiſſe; Romanorum autem nonnullis ex diſciplina Mathematica diem quidem inauſpicatum, ob ſideris dominantis, à quo denominatus eſt, malevolentiam, haberi. Sed neque ſic ex inſtituto ſeu moribus publicis. Ita ut ejuſdem ratio nulla omninò Romanis haberetur extra Aſtrologicas privatorum opiniones; quas ſanè, cum in ſeculo illo, Mathematicorum, id eſt, heic Aſtrologorum, artes (ut ſcimus ex Suetonio & Tacito) toties Romæ tanto in pretio eſſent, totieſque damnatæ pulſæque recurrerent, non eſt quod dubitemus, plurimum apud vulgus, ut fieri amat, invaluiſſe. Et Feſtos Saturni dies, quotquot omninò fuerint, in Decembri ſimul locatos eſſe, neſcii non ſunt, qui nondum ære lavantur.

Cap. XVIII.

Oſtenditur quæ capite decimoſextò Tertulliano, Lampridio, Seneca, *de* die Saturni, Sabbatis *ac* die Septimo *afferuntur, non omnino probare* cultum diei Septimi Romanis veteribus ex inſtituto *ſeu* publicè *receptum.* Feſta Romanorum *quotannis* ſtativa *ne* Pentecoſtes *numerum, juxta* Tertullianum, *impleſſe.* Calendariis *aliquot, velut* ex More Romanorum veteri, Dierum Hebdomadas, *pro* Ogdoadibus, *ſumma cum oſcitantia adponi.*

SEquuntur in Capitis ſuperiùs decimi ſexti Objectionibus, loci illi Tertulliani bini inſignes. Alter ex Apologetico, ex libro adverſus Nationes alter, cum virorum doctorum aliquot in eos animadverſionibus, quibus apud Gentiles veteres Septimi diei ſeu Sabbati Hebdomadici obſervationem in uſu fuiſſe aſſeritur. Certè ſi id de Septimi, id eſt, Sa-

Digitized by Google

turni, diei otio ſimplici, velut ejus qui minus aptus rebus gerendis erat, non religionis, ſed diſciplinæ Aſtrologicæ causâ (ut jam antè dictum eſt) ſumatur, idque non de inſtituto aliquo moribuſve publicè receptis, ſed de ſuperſtitione privatorum, nec fortè paucorum, qui diſciplinæ ejuſmodi indulgentiores fuerint; conſonum erit eis, quæ capite ſuperiori tradita ſunt de operis itineriſque eo die apud veteres abſtinentia, eo quòd inauſpicatum atque velut atrum habetent. At ſic, Cultûs ſacri, de quo quæritur, nihil ineſſe dicit Tertullianus. Certè nec de Gentilibus generatim, aut de Gente aliqua, Populo, Civitate, aut inſtituto publico loquitur ille. *Secundo loco ab eis ſumus*, inquit, *qui Diem Saturni otio & victui decernunt*. Ab eis qui ex diſciplina ſibi recepta id faciunt. Qui cum Gentiles etiam ſint ipſi, non eſt quod Solis diei lætitiam magis nobis Chriſtianis objiciatis, quàm ipſis pariter Saturni diei otium. At utroque in loco exorbitare ipſos ait; altero, à Judaicis moribus, quos ignorabant; altero, à ſuis ad alienas religiones. Nonne igitur etiam religionis ſeu cultûs causâ, otium ac victum fuiſſe innuit diei illius? quemadmodum & alia obſervata, quæ ibi memorat, ex ritu Judaico ſacro. Certè vix diffitendum. Et ſanè Superſtitio illa, in dierum obſervatione, Aſtrologica, bene ſatis apud veteres illos pro Religione, ſenſu vulgari, intelligi poteſt. Cognatiſſimæ planè ſunt. Et ſuperiori capite monuimus, etiam dies Atros, Religioſos & ſacros, ſed notione peculiari, dici ſolitos. Sed detur voluiſſe Tertullianum etiam Judaica Sabbata ipſos, de quibus loquitur, voluiſſe quà Judaica, religione imitari. Certè ita hoc tantùm ſequitur, fuiſſe, qui etiam ex Judaicis ritibus ſibi aliquos, atque in illis hunc de Sabbato ſumpſiſſent; ſed perperàm interea hunc obſervaſſent à Judaico more exorbitantes, quia nec eo more, quem ignorabant, otiabantur; à ſuis item religionibus exorbitantes, quoniam otium ejuſmodi ac obſervatio qualiſcunque Hebdomadica ſacris eorum erat planè aliena. Quod quidem negare planè ipſum, obſervationem ejuſmodi aliquam ex ritu fuiſſe Gentilium, aut in eorum ſacris (quorum ipſe inter Patres Latinos, ut Clemens inter Græcos, callentiſſimus erat) repertam, ſatis interea etiam evincit. Et credibile ſanè eſt, Romæ, ubi indultu Principum,

cipum, ſacra Judaica Judæis ipſis ibi perquam numeroſis Proſelytiſque Juſtitiæ adeò permiſſa fuerint, non defuiſſe ex Paganis, qui tametſi in ritus eorum ut Proſelyti non tranſiſſent, ritus nihilominùs eorum, uti & aliorum ejuſmodi ibi degentium, ſubinde ita imitarentur, ut moribus ſuis, maximè eis qui cognatiores fuêre, illos commiſcerent, ac Judaicam etiam Religionem ipſam venerarentur ac metuerent; utcunq; ei nomina ſua ritè non darent. Horum ex genere haud forſan iniquum exiſtimare fuiſſe Aureliam Soteriam, de qua marmor hoc vetus, quod Polæ in Iſtria viſitur; ſaltem pridem [x] viſebatur.

AVR. SOTER. ET
AVR STEPHANUS
AVR. SOTERIAE
MATRI PIENTISS.
RELIGIONI JUD-
AICAE METUENTI
F

Sive quadratarii ſive exſcriptoris incuriâ *Religioni* legitur pro *Religionis*. Et ſcimus quidem, *metuentem Sabbata* & *metuentem Ius Iudaicum* pro ipſo Judæo ſeu Proſelyto Juſtitiæ ſumi Juvenali [y]. Sed & aliàs Judaicam religionem ritusque quoſdam affectantes, nec tamen Proſelytos factos, Romæ ſæculis illis egiſſe, cum res ipſa ſuadet, tum elicere licet ex illo Senecæ de ſeipſo; *Quæris, quomodo deſierim? in Tiberii Cæſaris principatum juventa Tempus inciderat. Alienigenarum ſacra movebantur. Sed inter argumenta ſuperſtitionis ponebatur quorundam animalium abſtinentia.* Quòd de ſeipſo, velut Judaicam religionem, non Chriſtianam, affectare viſo, rectè probat Joannes Rualdus [z] adverſus Martinum del Rio [a]. Ad locum autem Tertulliani poſteriorem, ſeu qui in opere ad Nationes habetur, annotavit quædam V.C. Samuel Petitus, quæ huc transferre non pigebit. *Integrum,* inquit ille in commentariis [b] ad leges Atticas, *locum deſcripſimus, ut emendemus. Primo enim iſta,* qui etiam in laterculum Septem dierum Solem recepiſtis, *omninò ſunt corrupta. Quanquam enim agatur de Hebdomadis obſervatione paulò ante hæc tempora uſurpari cœpta à Romanis, cujus dies denominatio-*

[x] *Apud Ianum Gruterum in Theſ. p. 721. num. 11.*

[y] *Satyr. 14.*

[z] *In vita Plutarchi cap. 9. & vide Lipſ. in Tacit. Annal. 2. n. 173.*

[a] *In vita Senecæ cap. 12.*

[b] *Tit. 1. pag. 4.*

nationem à Planetis acceperunt, immediatè ſequitur, & ex diebus ipſorum prælegiſtis &c. *Satis indicant τὸ* dierum, *ad quod refertur τὸ* ipſorum *non eſſe ſanum. Itaque reſcribo,*qui etiam in Laterculum Deorum Solem recepiſtis. *Nam à ſeptem Planetis, quos in Diis cenſuerunt Ethnici, dies Hebdomadis nomina invenerunt. Addit deinde Tertullianus quibuſdam Hebdomadis diebus Romanos otium & prandium curaſſe, quibuſdam totis jejunaſſe, quibuſdam ad nonum tantùm, quòd imitatione Iudæorum proculdubiò uſurpabant. Hinc addit Afer noſter;* Quod quidem facitis exorbitantes, & ipſi à veſtris ad alienas religiones. *Nomine* alienarum religionum, *intelligit* Judaicam; *ſed verba in mendo cubant, quanquam id non primo venæ tactu deprehendas. Sed morbi arguunt hæc Tertulliani verba ex Apologetici cap.* XVI. Æque ſi diem Solis Lætitiæ indulgemus, aliâ longè ratione quàm religione Solis, ſecundo loco ab eis ſumus, qui diem Saturni otio & victui decernunt: exorbitantes & ipſi à Judaico more, quem ignorant. *Nam optimè dixit Tertullianus, Ethnicos exorbitâſſe à Iudaicis moribus, quos tamen uſurpare videbantur, idque veriſſimum eſt. Neque enim Veri Dei religione iſta obſervabant, ſed pravâ Iudæos imitandi affectatione, cum tamen mores illorum, eorumque cauſas ignorarent; quemadmodum Chriſtiani Die Solis lætitia indulgebant aliâ certè longè ratione, quàm religione ulla Solis; atque ita Ethnici exorbitant à ſuis moribus, ut & etiam ab alienis, quos tamen admittebant, quia alia religione tacti, quàm ii, à quibus acceperant, mores iſtos uſurpabant. Reſcribo igitur:* exorbitantes & ipſi à veſtris, ab alienis, religione. *Exorbitant enim, ut jam diximus, à ſuis ritibus ad alienos, Iudaicos nempe, rurſumque à Iudaicis moribus exorbitabant religione, quia Iudæi Saturni diem lætitiæ indulgebant longè aliâ quàm Ethnici religione, quia iſti hæc in honorem uſurpabant.* Sic ille. Sed quod ait in honorem Saturni, admittere nequeo. Nam dies celebrati in honorem Saturni feſti erant; uti Saturnalia in Decembri. Quicquid Saturni erat in diei Hebdomadici hujus obſervatione, diem faciebat atrum, inauſpicatum, non omninò Feſtum. Quicquid autem Feſti inerat, ex Judæorum ortum eſt imitatione, quâ Judaicæ religionis metuentes ali-

tes aliqui, ut dictum eſt, ſubinde trahebantur. De Hebdomadibus au-
tem dierumque nominibus, quale illud Saturni apud Tertullianum,
plura mox. Ne verò ſcrupulus dubitandi maneat de ejuſdem mente
in locis illis, quos jam tractavimus, ipſe alibi, ni fallor, luculentiſſimus
eſt ſui interpres. Chriſtianos naſcentis Eccleſiæ exagitat, qui Ethni-
corum Feſtis intereſſe ac celebrationis participes eſſe ſolebant; vel-
uti Saturnalibus, Brumalibus, Matronalibus. Et demùm, *O melior Fi-
des*, inquit[c], *Nationum in ſuam ſectam, quæ nullam ſolennitatem* [c] *De Idololatria, cap. 14.*
*Chriſtianorum ſibi vindicat! Non Dominicum diem, non Penteco-
ſtem, etiamſi noſſent, nobiſcum communicaſſent. Timerent enim, ne
Chriſtiani viderentur. Nos, ne Ethnici pronuntiemur, non veremur.
Si quid carni indulgendum eſt, & habes non dicam tuos dies tantùm,
ſed & plures* (legunt aliqui, *non dicam ſuos dies &c.* Id eſt, Ethnico-
rum; ſed editio Rigaltiana, *non tamen dies tantùm, ſed & plures.*)
*Nam Ethnicis ſemel annuus dies quiſque Feſtus eſt. Tibi octavo quo-
que die* (Rigaltiana, *Tibi octavus quiſque dies.*) *Excerpe ſingulas ſolen-
nitates Nationum, & ordinem texe)* Rigaltiana, *in ordinem exſere)*
Pentecoſten implere non poterunt. Chriſtiano Feſta Paganica fre-
quentanti inquit, ſi ita genio indulgeas, ut dies Feſtos numeroſiores
cupias, cur eo nomine ad Ethnicorum ſolennia ſic confugis? In
Chriſtianiſmo dies Feſtos jam habes multò plures, quàm in Pagani-
ſmo. Pagani enim Feſta habent tantummodò annua, ſemel quotan-
nis, nec minori temporis ſpatio recurrentia. Chriſtiani verò ſeu ſoda-
litium illud, cujus tu pars es, octavo quolibet die Feſtum celebrant,
id eſt, die primo cujuſlibet Hebdomadis (qua ratione tàm octavus,
quàm Septimus dies ille veteribus habitus, ſupra[d] monitum eſt.) [d] *Cap. 15.*
Atque ita etiam quinquaginta duos dies Feſtos quotannis iteratos
habes. Sed & ſi Feſta univerſa annua Ethnicorum in ordinem texas,
numerum Feſtorum quinquagenarium implere non potes; nequi-
dem illum, qui tibi continenter celebrandus. Scilicet Pentecoſten;
quo nomine veteres Chriſtiani non ſolum ipſum diem à Paſchate
quinquageſimum, ſed cunctos ſimùl dies, qui intercedũt ſeu *contex-
tas quinquaginta diebus ferias*, ut S. Hieronymi[e] verbis utar, nuncu- [e] *Epiſt. 28. ad*
pantes, intervallum illud integrum, ut Feſtum continuum ſeu jugem *Lucinium.*

& continuatam Feſtivitatem celebrabant. D. Ambroſius[f]; *Inſtar Dominicæ tota quinquaginta dierum curricula celebrantur, & omnes iſti dies velut Dominici deputantur.* Alii[g] tantundem non rarò. Ethnicorum Feſta annua univerſa nec dies tuos Dominicos, nec quidem unicam hanc continuam, qua quotannis frueris, Feſtivitatem numero æquant. Sic Chriſtiano Feſta Ethnicorum ſectanti, pater ille. Quiſquamne igitur autumare poteſt voluiſſe omninò Tertullianum die Septimo recurrente Feſtum aliquod Ethnicis ex civili aliquo ſeu publico inſtituto celebratum? cum & omnia eorum Feſta Annua eſſe dicat, adeoque nulla Hebdomadica, neque ea numerum quinquagenarium impleſſe. De Ethnicis Romanis procul dubiò loquitur. Id inde ſatis liquet, quòd adverſus Chriſtianos Romanorum Feſta celebrantes agit. De feriis item ſtativis, non de Conceptivis aut Imperativis; quæ incertæ fuêre. Et certè ſi Stativas ferias in Calendario Romano, quod ſupra exhibemus, minio notatas, enumeres, quinquaginta non reperies. Sed ea de re vide ſi placet, præter Ovidii Faſtos & Auſonii[h] Ferias Romanas, eos qui è veterum libris Calendarium illud ſive auxerunt, ſive commentariis illuſtrarunt; maximè Sibrandum Siccamam[i], Lylium Gyraldum[k], Carolum Neapolim[l], Thomam Demſterum[m], Dionyſium Petavium[n], ut alios, qui de Feſtis Romanorum fuſiùs egerunt, velut Rodulphum Hoſpinianum, Michaelem Beutherum & id genus reliquos, prætermittam. Quod verò ex Lampridio aſſertur de Alexandri Severi aſcenſu in Capitolium Septimo quoque (nam ſic intelligendum) die, cum in Urbe eſſet; dubitandum non videtur, quin id ſpectarit ad animum ejus, ſive in Judaiſmum, ſive in Chriſtianiſmum propenſiorem, adeoque ſive ad Dei, ſive Judæorum, ſive Chriſtianorum Hebdomadici ſingularem cultum. Nam ſtatim ſequitur apud Lampridium. *Chriſto templum facere voluit, eumque inter Deos recipere.* Et antè; *quodam tempore Feſto, ut ſolent, Antiochenſes, Ægyptii, Alexandrini, laceſſiverunt eum convitiolis, Syrum Archiſynagogum eum vocantes & Archierea.* Velut ritibus Judaicis utentem. In Diis etiam, id eſt, in Larario ſui nominibus, Abrahamum eum ac Chriſtum habuiſſe ſcribit idem Lampridius. Ita morem ejus

[f] *Sermone de Temp.* 60. & *Diſt.* 76. *c.* 8.

[g] *Epiphan. in compendio de Doctr. Catholica, Autor Queſt. & Reſp. Iuſtino tribut.* 115. &c.

[h] *In Eclogario.*

[i] *In Faſtorũ Kalendario.*

[k] *Lib. de Annis & Menſibus.*

[l] *Ad Ovidii Faſtos.*

[m] *In Paralipom. ad I. Roſin. lib.* 4. *cap.* 4.

[n] *In Vranologio, pag.* 102.

rem ejus Septimo die in Capitolium aſcendendi non omninò refert ille, perinde ac ſi ex publico aliquo ac veteri Romanis inſtituto mos ille manaſſet. Quod de Lucernis in Sabbatis accenſis ex Seneca citatur, ad Judæorum planè ritus ſpectaſſe fatendum eſt. Apud eos enim patrifamilias cuilibet ex inſtituto veteri mos erat, uti hodieque[o], veſperâ Sabbati, ſub crepuſculum, Lucernas nocti imminenti accendere. Nec quiſquam ſive vir, ſive fœmina familiæ præerat, cui non incubuit officium[p], להיות בבתיהן נר דלוק בשבת אפילו אין לו מה יאכל שואל על הפתחים ולוקח שמן ומדליק את הנר שזה בכלל עונג שבת *Lucernæ accendendæ in ædibus ſuis in Sabbato. Quin tametſi deeſſet, quod comederet*, id eſt, ſi pauperrimus eſſet, *oſtiatim mendicandum erat, ut oleum ſibi ad hanc rem compararet. Quoniam pars hæc erat lautitiæ Sabbaticæ.* Atque hinc eſt, quod Arnoldus Albertinus[q], *quæro, inquit, ſi quis deſcendens de gente Iudæorum ſolemnizaverit veſperam ſextæ feriæ, incendens Luminaria, domum mundando & abſtinendo ab opere ſervili, non tamen obſervaverit Sabbatum operando in eo, an iſte dicatur cæremonias legis Moyſi obſervare, adeò quòd de crimine Hæreſis & Apoſtaſiæ accuſari poſſit.* Atque quæſtionem hanc ait frequenter accidere, & de luminum accenſione hac pluribus diſputat. Etiam tum ex jam ante citatis è Tertulliano, tùm è Joſepho[r] ſcimus, accenſionem lucernarum Judaicam[ſ] nonnullos, necdum Judæos ſeu Proſelytos, imitatos. At intereà, ex aliquorum ſive Judaicam religionem, ut diximus, metuentium ſeu affectantium, ſive eorum, quibus ritus exteri adeo ſubinde grati fuère, more ejuſmodi, à Judaica etiam ratione, ut dixit Tertullianus, exorbitante, Sabbata Judaica à Romanis, velut ex inſtituto publico celebrata eſſe, aſſerere, rationi nemo non videt plane diſſonum. Quin ſanè Senecam de Judæis ipſis, qui Romæ tunc numeroſi, tantùm locutum eſſe, non iniquum eſt ut exiſtimemus. Ita nullo modo publicus Sabbati apud Romanos ipſos ex eo cultus probatur. Quod verò tandem attinet ad Calendarium illud, Julii Cæſaris dictum, quod Hebdomades dierum ſibi aptatas habet; Certo certius eſt ex marmore aliquo veteris Romæ deſcriptum id non fuiſſe. Quiſnam enim in illius ſeculi aliquo marmore, aut figuras numero-

[o] *Leo Modena nella Hiſtoria de Gliriti Hebraici part. 3. cap. 1. §. 13.*

[p] *Miſna & Gemara Tit.* Sabbath, *c. 2. Maimonides eod. tit. cap. 5.*

[q] *De agnoſcẽdis Aſſertionibus Catholicis & Hæreticis, Quæſt. 32.*

[r] *Adverſ. Apion. lib. 2.*

[ſ] *Videſis, Io. Fileſacum, Selectorum lib. 2. cap. de Ceremoniis, §. 10.*

rum Barbaricas, aut Planetarum & Signorum characteres unquam vidit? Scimus figuras illas Barbaricas ex Arabicis non ita diſſimilibus fieri,ac primò ante annos quingentos aut circiter ab Arabibus ipſis Mauritanienſibus, ac Hiſpanienſibus, cum artibus liberalibus Chriſtianos imbuerent, eſſe communicatas. Et manifeſtum quidem eſt, Calendarium illud,prout à viris doctis rem, quam tractamus, negligentiùs curantibus exhibetur, à Chriſtianis ſub ſeculum quartum aut quintum à Chriſto,aut citrà, compoſitum, adeoque Hebdomadem in eo,pro more Chriſtiano, Ogdoadis locum inde ſuppleſſe. Rectè Joſephus Scaliger[t]; *Poſt tempora Theodoſii, imò à temporibus Dionyſii exigui Kalendaria Romana in Hebdomadas tributa, & cyclus Lunæ in margine appoſitus,quem aureum numerum vocamus, exemplo Kalendarii Alexandrini. Antea nondum Kalendariis Iulianis annotabatur numerus aureus. Nam planè inventum eſt Chriſtianorum poſt conſeſſum Nicenum. Vt ſatis mirari non poſſim doctos viros,qui aſſeverant etiam epactas à Iulio in Kalendario ſuo impreſſas. Diceres eos cum Soſigene in conſilium à Dictatore adhibitos.* Eâdem item de re Dionyſius Petavius[u]; *Minimè dubito, quin falſo Kalendarium iſtud Iulium Cæſarem, vel Auguſtum authorem præferat,ac tantam originis ſuæ vetuſtatem ementiatur. Nam eſt longè recentioris inventi & inſtituti: prorſus ut à Chriſtianis concinnatum appareat. Cujus rei complura ſunt argumenta. Sed illa maximè, quod Circulus Heptazoni veteribus Romanis ignotus ſit* (publico ſcilicet temporis calculo non receptus; aliter nec verum eſt, ut mox oſtendemus) *nec ab aliis quàm à Chriſtianis ſecundum Iudæos uſurpari ſolitus. In illo verò Calendario Dominicales literæ ſeptem feriarum orbem circumagunt. Quod aureorum numerorum uſus in Calendariis ſub ipſum Nicænum Concilium introductus fuerit, ut libro* 11 *declaravimus. Quod parùm Latinè multa in Gaurici Calendario concepta ſint. Hæc enim ſcilicet Auguſti ſeculum redolent?* Oriri chronicè, heliacè, coſmicè, medietas Veris *& alia compluria,recentioris ſeculi barbarie digna. Poſtremò quod in ſex duntaxat primis menſibus Feſta & Sidera ortus occaſuſque notantur. Hinc enim evidens eſt, ex Ovidianis Faſtis Calendarium iſtud eſſe deſcriptum.* Et quæ

[t] *De Emendat. Temp. l.* 4. *pag.* 219.

[u] *De Doctrina Temporũ lib.* 6. *cap.* 12.

Et quæ obiter in Calendariis aliis, velut ex Romæ veteris conſuetudine, habentur dierum Hebdomades appoſitæ, ex incuria pariter, atque oſcitantiâ ſummâ ſcriptorum ortæ ſunt, vetuſtati ipſi planè refragantes, quod ex eis, quæ ſupra diſſeruntur, fit ſatis manifeſtum. Interdum autem tam Ogdoas, quàm Hebdomas à Chriſtianis apponitur, ut in Calendario illo Conſtantini Magni dicto, quod è Bibliotheca Joannis Georgii Herwartii primò ante annos aliquot in lucem ſeorſim emiſſum, nuperque Dionyſii Petavii Uranologio inſertum.

Cap. XIX.

Flavii Ioſephi verborum de Hebdomadis more (*quà* ad Gentes univerſas eum pervenisſe *ait*) *Explicatio initur. Cujus gratiâ quædam præmittuntur. Primò,* Dierum per Hebdomadas diſtributio, *&* Planetarum nominum adjectio, *ejuſque* Vetuſtas.

Cum igitur verba illa Flavii Joſephi, τὸ ἔθος τῆς ἑβδομάδος ἣν ἀργοῦντες ἡμεῖς, *Conſuetudinem* ſeu *morem Hebdomadis, quam vacatione operum celebramus nos*, ſeu *qua nos otiamur*, ad alias gentes civitateſque univerſas perveniſſe, de diei Septimi cultu ſeu Sabbati Hebdomadici Feſto, ex inſtituto aliquo Civili ſeu publico recepto, non ſit ſumendum (quod in ſuperioribus fusè demonſtratum eſt, reſtat ut expendamus, quinam eorum verborum fuerit ſenſus & vis. Ego ſanè ſic ſtatuendum duxi. Nemo non videt ex jam ſuperiùs dictis Triplicem Hebdomadis ſeu diei Septimi circumacti rationem & haberi poſſe, atque etiam habitam. Primam, quà ſeptimus, ut feſtus ſeu Sabbatum, aliterve ſeorſim ex religione recepta, atque inſtituto publico colitur; Secundam, quà in Faſtos, Calendaria, ac publicas Temporum, citra Sacra, rationes admittitur; Tertiam, quà ſeptem dierum ſive apud Mathematicos eorumque in rebus gerendis ſequaces, ſive apud alios ſic qualitercunque (ſed citra inſtitutum civile aut publicum) numerantes, periodum die proximo ſemper inſtaurandam tantùm finit. Quolibet paritèr modo Hebdomas dicitur dierum Septem poſtremus, & cuilibet ritè tribui poteſt vocamen illud τὸ ἔθος τῆς Ἑβδομάδος *Con-*

ſuetudo, *uſus* aut *mos Hebdomadis* ſeu diei Septimi recurrentis ac Syſtema finientis. Jam verò Tertio modo uſus erat Hebdomadis paſſim inter Gentes Joſepho cognitas auditaſve omnes ſeu pleraſque, forte & alias, iſque tunc vetuſtus; etiam & Secundo, ut videtur, apud gẽtes ſaltem aliquot alias, præter Judæos, Orientales, tametſi nec Græcis, nec Romanis admiſſus. Modo verò Primo nullibi Joſephi ſeculo, præter Judæos, ſaltem ſi naſcẽtem tum Eccleſiam Chriſtianã excipias. Uſus ſcilicet tum dies perſeptenarios diſtribuendi, tum Planetarum ut hodieque, nominibus ſignandi juxta modum Tertium, paſſim invaluerat; ita ut ſeptimo præeſſet Saturnus, ut Sol primo. Senſus igitur, opinor, eſt; Uſus ſeu Conſuetudo diei Septimi velut termini redeuntis dierum periodi, nulla in Civitate, in Gente nulla ſive Græca, ſive Barbara (quale dici ſolet de pleriſque) non reperitur; quin & ejuſdem ipſius diei *ἣν ἀργοῦμεν ἡμεῖς qua otiamur*, ſeu *quam otio celebramus nos*. Nam in dinumeratione itidem is apud gentes alias eſt periodi terminus; uti nobis non ſolum laborum terminus, ſed & Feſtus. Adeò ut eo in loco, *τὸ ἔθος usus* ſeu *mos* non ad celebrationem Sabbaticam ſeu Feſtivitatem aliquam, quæ Judæis ita ſingularis fuit, ſed ad periodi ſimilis eodem ipſo in die deſinentis obſervationem aliquam Mathematicam ac ſubinde Chronologicam, gentium ceterarum communem, ſpectet, & tale quid tantùm interim innuatur, quale Philo, Judæus alter, de Sabbato ſimul atque numeri ſeptenarii dignitate plurima congerens, tandem ſubdit[x], *τιμᾶται δὲ καὶ παρὰ τοῖς δοκιμωτάτοις Ἑλλήνων καὶ Βαρβάρων οἱ τὴν Μαθηματικὴν ἐπιστήμην διαπονοῦσιν*, *in honore etiam habetur apud illuſtriores tàm Græcorum, quàm Barbarorum, qui diſciplinis verſantur Mathematicis*. De numero ſeptenario, non de Sabbato, manifeſtum eſt eum loqui. Ut verò Sententiæ hujus ratio rectiùs capiatur, Sex ſunt inprimis animadvertenda. I. Dierum apud alias gentes per Septimanas diſtributionis qualiſcunque Vetuſtas & Origo. II. Planetarum ſeptem nominum Hebdomadi adjectionis, eorumque in orbem ſic redeuntium Obſervationis qualiſcunque itidem Vetuſtas. III. Planetarum in orbe illo ſeu Periodo ſeptenaria Ordo ſingularis, uti & Dierum. IV. Ordinis ejuſdem Ratio. V. Uſus hujus Ordinis,

[x] *Lib. περὶ κοσμοποιίας.*

Ordinis, & undenam in vulgus Obſervatio ejuſdem ita olim diſſeminata. VI. Scopus Joſephi in verbis illis, unde mens ejus ac ſententia, quam amplectimur, clariùs eluceſcat. Quod ad Primum attinet; Quanquam ex Græcorum ac Romanorum veterum inſtitutis publicis ſeu diſciplina civili, Hebdomadicam temporis rationem neutiquam adhibitam comperimus, (quod ex ſuperiùs oſtenſis ſatis dignoſcitur,) attamen autores ſunt non ita contemnendi, qui etiam ab ipſis ſeculis primis Hebdomadum in dierum periodis Uſum petant, atque eum apud antiquiſſimos temporum artifices putatoreſque receptum, per alias præter Judæos, ſeculis vetuſtiſſimis, Gentes ſic velint inde propagatum, ut nullibi fermè incognitus planè eſſet. Hùc inprimis ſpectat, quod capite ſuperiùs undecimo legitur ex *Sepher Cozri* de ſeptenaria dierum periodo ab Ada incœpto & in poſteros propagatâ. Ex Georgii item Syncelli Chronologia MS. in Regis Galliarum bibliotheca obſervatur, *priuſquam ratio computandi per menſes & annos ab Aſtrologis inventa fuiſſet, veteres illos patres ſpatia diſtinxiſſe tantùm* καθ' ἑβδομάδας, ut ex Claudii Salmaſii indicatione citat Andræas Rivetus[y]. Certè in annalibus Michaelis Glycæ legitur (interprete Joanne Leunclavio) *Georgius tradit Sethum primum inveniſſe literas Hebraas, ſigna Cæleſtia, converſiones annorum, Menſes, Septimanas.* Neque Georgius hic alius eſt à Syncello illo, quem ſæpius citat Glycas. Sed quicquid de Setho dicendum, vetuſtiſſimum intereà eſſe, atque ab intima antiquitate petendum Hebdomadis in Temporum ratione uſum, ſcriptores ſuperiorum ſeculorum exiſtimaſſe videmus. Et Joannes Philoponus, ἐκεῖνό γε μὴν, inquit[z] συμπεφώνηται πᾶσιν ἀνθρώποις ἑπτὰ μόνας εἶναι ἡμέρας αἵτινες εἰς ἑαυτὰς ἀνακυκλούμεναι τὸν ὅλον ποιοῦσι χρόνον, *In illud certè omnes homines conſentiunt, Septem ſolos eſſe dies, qui in ſeipſos revoluti totum tempus conſtituunt.* Quibus dein ſubjungit, τίνα οὖν τούτου λόγον ἐστὶν εἰπεῖν ἕτερον ἢ μόνον ὃν εἴρηκε Μωϋσῆς; *hujus rei quam certè aliam rationem dare poſſumus præter illam ſolam, quam Moſes aſſignavit?* Nempè in Creationis hiſtoria numero Septenario ſignata. Quod verò ait, omnes homines conſenſiſſe; ſumendum eſt, ut id genus locutiones aliæ, pro quamplurimis, idque

tàm

[y] *Diſſert. de Sabbato, c. 5.*

[z] *De Mundi creatione, l. 7. cap. 14.*

tàm Gentilibus, quàm Judæis aut Chriſtianis. Floruit enim Philoponus ille, quem & Joannem Grammaticum appellitant, ſcriptor ſcilicet in Ariſtotelem celeberrimus, ſub annum [a] Chriſti DC, quo tempore gentes complures quidem Græcis Romaniſque ſatis notæ fuêre, quæ Paganiſmum nondum exuerant, adeoque nec è Chriſtianiſmo, nec è Judaiſmo (nam Mahumediſmi natales Philopono coævi fuêre) ſed ex antiquiſſima Creationis hiſtoria per genus humanum diffuſâ, utcunque ſive interpolatâ, ut fit, ſive oblivione inobſcuratâ, Hebdomadum morem aliquem, tametſi non ſacrum, acceperant. Sic vult Philoponus. Et Theophilus Partriacha Antiochenus; *Prætereà*, inquit [b], *de die Septimo, qui inter omnes mortales celebris eſt, magna apud pleroſque ignorantia eſt. Hic enim dies, qui ab Ebræis Sabbatum vocatur, Græcè, ſi quis nomen interpretetur* (quâ de re ſuprà diximus) *Septimus dicitur. Hoc nomine mortales omnes diem iſtum appellant. At nominis cauſam neſciunt plerique.* Certè perinſignè heic habetur de cycli dierum Septenarii apud Gentiles uſu aliquo, etiam univerſos, id eſt, notiores ſeu pleroſque, teſtimonium, idque de ſeculis vetuſtiſſimis. Saltem, ſi opus illud Theophili hujus eſſe genuinum cum viris aliquot doctiſſimis admittas. Neque enim aliter loquitur, atque de re diù antè per Gentes diffuſa. Et ſeculum ejus eſt Joſepho omninò proximum. Aſtipulantur heic è recentioribus [c], viri clariſſimi, Theologi aliique quotquot etiam à primis ſeculis per Gentem humanam, ſacram diei Septimi obſervationem volunt diſſeminatam. Quam autem Sacram fuiſſe illi volunt, ſi in Aſtrologicam aut Chronologicam tantum obſervationem, ut debent, mutant, id ipſum, quod voluêre veteres, ſatis enuntiant. Sed & ad hanc rem plura habentur in eis, quæ ſtatim de Planetarum nominibus Hebdomadi inditis ſequuntur. Planetarum Septem nominum diebus Hebdomadis Adjectio ejuſque Obſervatio (de qua proximè juxta inſtitutum eſt heic videndum) ex intima etiam petitur antiquitate. Id eſt, ex veterrima Aſtrologorum diſciplina, non ex civili ſeu publico aliquo inſtituto; dum ſcilicet de ſeculis illis priſcis loquimur. In ſcriptoribus ſeculis aliquot Joſepho recentioribus manifeſta quidem occurrunt Adjectionis hujus teſtimonia

[a] *Niceph. Calliſt. lib. 18. c. 47. & ipſe Philoponus in Comm. ad lib. 4. Phyſicorũ.*

[b] *Lib. 2. ad Autolycum.*

[c] *Vide Andream Rivetum Diſſert. de Sabbato, cap. 5. Guil. Poſtellum de Orig. Etruria pag. 108. Philipp. Cluverium in Germania Antiqua, lib. 1. cap. 33. alios, qui de Sabbato ſcripſere.*

monia, velut rei cujus tunc origo in Gentiliſmo veteri agnita. S. Auguſtinus ad titulum illum Pſalmi XCIII *Pſalmus ipſi David in quarta Sabbati* (qui reperitur quidem in vulgata atque in editionibus aliquot Helleniſticis) *Quarta Sabbatorum*, inquit, *quarta feria, qui Mercurii dies dicitur à Paganis, & à multis Chriſtianis.* S. item Hieronymus[d], *una Sabbati dies Dominica intelligenda eſt; quia omnis Hebdomada in Sabbatum, & in primam & ſecundam & tertiam & quartam & quintam & ſextam Sabbati dividitur, quam Ethnici idolorum & elementorum nominibus appellant.* Alia ſub horum ævum, id eſt, ſub trecentos à Joſepho annos obvia ſunt, è quibus Planetarum ſeptem nomina tunc è Gentiliſmo veteri indita ſcimus; veluti Reſcripta aliquot [c] Valentiniani Theodoſii & Arcadii AAA, Auſonii ea de re carmen [f], uti & Theonis [g], Sozomeni [h] hiſtoria de Conſtantino, Petri Alexandrini Iſagoge Apoteleſmatica, alia [i]. Ceterum, ut res manifeſtior fiat, ab hiſce aſcendamus per ſcriptores aliquot, qui etiam ultra Joſephum ſursùm excurrunt. Nam & hæc cum eis, quæ ſic vetuſtiora ſunt ritè commiſſa, liquidum facient, Planetariam dierum denominationem, idque in Paganiſmo, fuiſſe Joſepho multùm antiquiorem. Conſtantini Magni de Die Solis habetur [k] reſcriptum; *ſicut indigniſſimum videbatur, diem Solis* (inſcritur ibi, in Guilielmi Monachi Malmesburienſis, quæ habeo MS. Excerptis è codice Theodoſiano, *quem Dominicum dicimus*) *venerationis ſua* (ex MS. corrige *veneratione ſui*) *celebrem altercantibus jurgiis & noxiis partium contentionibus occupari, ita gratum ac jucundum eſt eo die, quæ ſunt maxime votiva, compleri.* Atque ea de re luculenter etiam hiſtoriæ [l] Eccleſiaſticæ. Conſtantino autem vetuſtior Dio Caſſius ſub annum à Joſepho centeſimum quadrageſimum floruit. Is τὸ δὲ δὴ, inquit [m], ἐς τοὺς ἀστέρας τοὺς ἑπτὰ τοὺς πλανήτας ὠνομασμένους, τὰς ἡμέρας ἀνακεῖσθαι, κατέστη μὲν ὑπὸ Αἰγυπτίων· Πάρεστι δὲ καὶ ἐπὶ πάντας ἀνθρώπους, οὐ πάλαι ποτὲ, ὡς λόγῳ εἰπεῖν ἀρξάμενον. οἱ γοῦν ἀρχαῖοι Ἕλληνες οὐδαμῇ αὐτὸ, ὅσα γε ἐμὲ εἰδέναι, ἠπίσταντο. *Quod verò Septem ſtellis, qui Planetæ vocantur, dies aſſignari receptum eſt, inventum quidem putatur Aegyptiorum. Sed in omnes tamen homines, haud ita pridem, ut ſic dixerim, vulgari cœptum. Certè Græci veteres* (quan-

[d] *Epiſt. 150. ad Algaſiam, quæſt. 4.*

[c] *Lib. 7. C. tit. de Feriis, & C. Theodoſ. tit. eod. lib. 2.*

[f] *In Eclogario.*

[g] *Antholog. l. 1. cap. 91.*

[h] *Hiſt. Eccleſ. lib. 1. cap. 8.*

[i] *Vide Barnab. Briſſon. ad l. Dominico C. Th. tit. de ſpectaculis.*

[k] *L. 1. C. Theod. lib. 2. tit. 8. & vide C. Iuſtin. tit. de Feriis. 3.*

[l] *Euſeb. de vita Conſtantini, lib. 4. c. 18. Sozomen. lib. 1. cap. 8. Nicephor Calliſt. lib. 7. c. 46. Baron. Annal. to. 3. ann. Chr. 321.*

[m] *Hiſt. 37. & Xiphilin. in Pompeio. Et videſis Angel. Politian. Miſcellan. Cent. 1. cap. 8.*

(quantum equidem ſcio) nullo prorſus eam rem pacto cognitam habuere. Sed ea de re vide, quæ mox dicentur. Et quidem de tempore ſuo expreſſim heic Dio, καὶ πάνυ νῦν τοῖς τε ἄλλοις ἅπασι καὶ αὐτοῖς τοῖς Ῥωμαίοις ἐπιχωριάζει καὶ ἤδη καὶ τοῦτο σφίσι πάτριον τρόπον τινά ἐστι *& nunc ubique ferè apud omnes alios, etiam & ipſos Romanos in uſu eſt, & velut mos ipſis patrius habetur*. Quod ſine vetuſta tunc origine factum intelligere nequis. Morem dicit velut patrium; quia ita inter Mathematicos, id eſt, Aſtrologos, & qui eorum diſciplinæ ſequaces fuêre numeroſiſſimi alios, non omninò intereà ex inſtituto civili ſive Romanis ſive Græcis tunc receptus, ut & ſuprà oſtenſum eſt. Quod heic ſemper animo recolendum. Dione antiquior circa annos quadraginta Clemens Alexandrinus, de quarta & Sexta feria verba faciens ἐπιφημίζονται, inquit [n], ἡ μὲν Ἑρμοῦ, ἡ δὲ Ἀφροδίτης *Nuncupatur quidem hæc Veneris, illa Mercurii*. Atque huic coævus Tertullianus Afer, diem Solis & Saturni diſertè memorat locis capite ſuprà decimo ſexto, ex Apologetico ejus & opere adverſus Nationes adductis. Egregii ſane teſtes, in Occidente aliter, aliter in Oriente, moris hujus, ut in Paganiſmo paſſim, modo, quo diximus, uſitati. Hiſce antiquior Juſtinus Martyr, qui Joſepho ſexaginta aut circiter annis tantùm recentiùs ſcripſit, Solis itidem Diem & τὴν Κρονικὴν id eſt *Saturniam* verbis memorat [o] expreſſis. τὴν δὲ τοῦ ἡλίου ἡμέραν, inquit, κοινῇ πάντες τὴν συνέλευσιν ποιούμεθα *Die Solis communiter omnes convenimus*. Et τῇ πρὸ τῆς Κρονικῆς ἐσταύρωσαν αὐτὸν *Pridie Saturni diei in Crucem actus eſt* Jeſus Chriſtus. Si nupera tunc fuiſſet denominatio illa Planetaria, velut è Gentilium Theologia & artibus pridem nata, proculdubiò eâ uti noluiſſet Pater ille adeò familiariter. Illuſtres, dum ad Joſephi tempora aſcendimus, ſequuntur bini illi, Plutarchus & Tacitus, Græcus alter, alter Romanus; ejuſdem cum Joſepho ſeculi, etiam ſatis coætanei. Diſquiſitionem inierat Plutarchus, undenam evenerit Planetarum nomina diebus Hebdomadis ſic eſſe aſſignata. Titulus ejuſdem hactenus viſitur in Sympoſiacorum [p] editione Aldina, aliiſque aliquot. Nam in recentioribus, neſcio, quare cum nonnullis aliis prætermittitur. Verba ſunt, διὰ τί τὰς ὁμωνύμους τοῖς πλάνησιν ἡμέρας, ἀπάκτην ἐκείνων τάξιν, ἀλλ' ἐνηλλαγμένας ἀριθμοῦσιν

[n] *Stromat. lib. 7.*

[o] *In Apologia. 2.*

[p] *Lib. 4. quæſt. 7.*

Quam-

Quamobrem dies Planetis cognomines, non juxta Planetarum ordinem, ſed mutato ordine numerari ſoleant. Ipſa diſquiſitio utinam minimè temporum injuriâ, cum aliis ejuſdem operis, periiſſet. At cum eâ miſcuerat Plutarchus ſcriptum *περὶ ἥλων τάξεως de clavorum ordine*. Id eſt, de clavis annalibus Idibus Septembris Romæ in ædium ſacrarum pariete ad annos dinumerandos [q] pangi antiquitùs ſolitis. Ante ſcilicet annorum à conſulum nominibus numerandorum morem. Anne Planetarum Clavorumque heic uſum parilem habuit, aut non ita diſſimilem vetuſtatem? Certè ex eo ſolùm quod ipſe tunc ſub Joſephi ævum rem, pro more ſuo vetera indagando, aggreſſus ſit, non obſcurè liquet etiam Joſephi ævo nomina illa diebus adhibita, maximè apud Græcos. Tacitus autem manifeſtò idem innuit, dum rationem Sabbati ſeu Septimi diei apud Judæos quietis, ex honore Saturno habito, juxta nonnullos ait deduci *ſeu quod è Septem ſyderibus, quîs mortales reguntur, altiſſimo orbe, & præcipuâ potentiâ Stella Saturni feratur: ac pleraque cœleſtium vim ſuam, & curſum Septimos per numeros conficiant.* per Septimos ſcilicet tum in horis, tum in diebus numeros, juxta Aſtrologorum, qui tunc maximi habiti ſunt, diſciplinam. His conjungendus eſt Damis Aſſyrius, qui de rebus Apollonii Tyanei, cui ſocius erat, ſcribens, tradidit Jarcham Brachmanum Principem ei dediſſe *δακτυλίους ἑπτὰ τῶν ἑπτὰ ἐπωνύμους ἀστέρων, οὓς φορεῖν τὸν Ἀπολλώνιον κατὰ ἕνα πρὸς τὰ ὀνόματα τῶν ἡμερῶν Septem annulos ſeptem ſtellis* (planè Planetis) *cognomines; eorumque ſingulos, ſecundum dierum nomina, Apollonium geſtaſſe.* Sic ille Joſepho coævus; ut legitur apud Philoſtratum [r]. Tibullus autem centum amplius annis Joſepho eſt antiquior. Saturni diem diſertè apud eum memorari antè [s] notatum eſt. Quin & Oracula defeciſſe diù ante Joſephum creditur. At verò in vetuſto Apollinis legitur ex Porphyrio apud Euſebium [t].

Κληΐζειν Ἑρμείαν ἠδ' Ἥλιον κατὰ ταῦτα
Ἡμέρῃ Ἠελίου, Μήνην δ' ὅτε τῆς ἂν παρείη
Ἡμέρη, ἠδὲ Κρόνον ἠδ' ἑξείης Ἀφροδίτην.

Invoca Mercurium, & pariter Solem die Solis. Lunam itidem cum aderit ejuſdem dies, & ſimili modo Saturnum & Venerem. Atque

[q] *Feſtus in* Clavus. & *vid. ſis Iacob Durantium Var. Lect.* 1. *cap.* 5.

[r] *De Vita Apollonii lib.* 3. *cap.* 13.

[s] *Cap.* 16.

[t] *Præpart. Evangelic. l.* 5. *cap.* 14 & *habetur in Orac. Vet. c.* 8.

Digitized by Google

hinc ait Joſephus Scaliger [u], *demonſtratur, quod vetuſtiſſima ſit appellatio dierum à Planetis, etiam apud Græcos.* Ubi etiam adnotat, in oraculi explicationem, vulgus credidiſſe Planetas apparere die ſuo; nempè omni die Martis ipſum Planetam ſui videndi poteſtatem facere. Et ſic de reliquis. *Idque*, inquit, *planè Orpheus deſignavit in* Ἔργοις καὶ Ἡμέραις·

Πρῶτα μὲν εἰ πρώτῳ ἐνὶ ἤματι φαίνεται Ἄρης,
Μήνη δ' ἐς τ' Ἄρην ἐπιτέλλεται, ἴσχεο δ' ἔργων.

Nam diſertè intelligit, ſi Neomenia κατὰ Σελήνην *inciderit in diem Martis, id eſt, feriam tertiam, abſtinendum ab opere.* Ita ſcilicet Scaliger verſus illos ex Orphei Ephemeridibus ſumptos, & depravatè apud Joannem Tzetzem in animadverſionibus Heſiodianis olim editos legit & explicat. Aliis ibi viris doctiſſimis πρῶτον μὲν πρώτῳ ἐνὶ &c. legentibus. Sed quod ait Scaliger heic de vulgi opinione, Planetas die ſuo exoriri ſolitos, ſatis amplecti nequeo. Nec ſanè ibi mentionem fieri diei Martis, quà in orbe Hebdomadico locum habet. Hoc enim tantùm, ni fallor, ſignificant verſus illi; *Si die primo menſis apparet Mars, Sidus infauſtum, & cum Marte Luna, operibus abſtine.* Utcunque verò, ex Oraculis vetuſtiſſimis, atque etiam ex Orphicis (ſi conjecturæ Scaligerianæ fidem tribuere velis) denominationem dierum Planetariam habemus. Quin & Origo ejuſdem, à Scriptore veteri Græco nondum edito, Zoroaſtris & Hyſtapſis Scholæ Chaldaicæ & Ægyptiacæ tribuitur. Οἱ περὶ Ζωροάστρην καὶ Ὑστάσπην Χαλδαῖοι καὶ Αἰγύπτιοι ἀπ' ἀριθμοῦ τῶν πλανητῶν ἐν ἑβδομάδι τὰς ἡμέρας ἀνέλαβον. *Qui Zoroaſtris*, inquit [x], *& Hyſtaſpis ſectam amplexi ſunt*, ſeu *eorum ſectatores Chaldæi & Ægyptii à numero Planetarum dies in Hebdomade repetebant.* Certè Zoroaſter Magus nonnullis [y] eſt Abrahæ ipſi coætaneus; aliis [z] cum ſexcentis annis ante Xerxis tranſitum collocantibus, id eſt, ſub Ebræorum regni initia, etiam aliis [a] aliter atque aliter vetuſtiorem eum facientibus. Et Hyſtaſpis, ut autoris ac Prophetæ Magique vetuſtiſſimi, mentio apud Clementem [b], Juſtinum [c], alios. Darii Patrem eundem fuiſſe, vult Ammianus Marcellinus [d]. Hydaſpen vocat Lactantius [e], uti & alii tàm de fluvio cognomine, quàm de viro loquentes. At multis intereà ſeculis

[u] In Proleгom. ad lib. de Emendat. Temp.
[w] Citatur ab Andrea Riveto in Diſſert. de Orig. Sabbati c. 5.
[x] Xanthus Lydius apud Laert. in proœmio. & vide Ioſ. Scalig. in Euſebianis pag 15.
[y] Euſebius in Chronico.
[z] Videſis Plin. hiſt. 30. cap. 1.
[b] Stromat. 5.
[c] Apolog. 2.
[d] Hiſtor. lib. 23.
[e] lib. 7. cap. 15

ſeculis doctrinam illam de planetaria dierum denominatione Fl. Joſephum etiam ſic antevertiſſe ſequitur, quemadmodum inſuper ex eis, quæ Oraculi verſibus paulò heic antè è Porphyrio citatis continenter ſubjunguntur.

Κλήσεσιν ἀφθέγκτοις ἃς εὗρε Μάγων ὄχ' ἄριστος
Τῆς ἑπταφθόγγου βασιλεὺς ὃν πάντες ἴσασιν.

Invocationibus arcanis, quas invenit Magorum præſtantiſſimus Septiſonæ Rex, quem omnes norunt. Seu ut vertitur

Vocibus arcanis, quas maximus ille Magorum
Septiſonæ Dominus reperit, notiſſimus idem
Omnibus ———

Deſignari autem ab Oraculo, intelligere dixerunt ſe, qui præſentes fuêre, Hoſtanem ſeu Oſtanem, Aſtanem [f] interdum etiam nuncupatum; quod nomen quidem eſt obvium apud Scriptores [g], qui de Magis veteribus, eorumque Philoſophia agunt. Etiam & eouſque familiam in Magia duxit, ut Hoſtanæ apud Perſas dicti [h] ipſi Magi. Scaliger autem, ad ſecundum verſiculum, βασιλεὺς, inquit [i], τῆς ἑπταφθόγγου (Rex Septiſonæ) *eſt Oſtanes Rex Babylonis. Babylon enim eſt* ἑπτάφθογγος, *hoc eſt, Septem literarum. Babylon* quidem eſt Septem literarum, quod & æquè dixeris de τοῦ Ὀστάνης. Nam elementum heic ſecundum ſeu ἐπίσημον, in bina ritè tribui poſſe nemo non videt. Atque ita βασιλεὺς τῆς ἑπταφθόγγου, *Rex* ſeu *Dominus Septiſonæ* poſſet quidem intelligi tàm pro *Rege* αὐδῆς ſeu λέξεως τῆς ἑπταφθόγγου ſeu *vocis ſeptem literarum*, (ut dixit ille, homo trium literarum, quàm pro Rege πόλεως ſeu *urbis* Septiſonæ; uti vult Scaliger. Sed verò φθόγγος raro pro litera alia uſurpatur, quàm vocali ſeu ſono per ſe ab alio diverſo. Atque ita ſanè, nec Babylon, nec Oſtanes eſt propriè Septiſonus, ſed trium tantummodò ſonorum ſeu ſyllabarum. Neque intereà tam pro Rege βασιλέα ibi ſumi exiſtimandum eſt ſenſu vulgari, quàm eo quo viri inſigniores eminentioreſque Homero, Heſiodo, aliis [k] βασιλεῖς dicti. Nec ſatis compertum habeo, Oſtanem Babylonis Regem omninò fuiſſe. Suidas [l]; *Aſtronomiam Babylonii primùm invenerunt* διὰ Ζωροάστρου μεθ' ὃν καὶ Ὀστάνης, *per Zoroaſtrem; poſt quem etiam Oſtanes.* Cujus nomen tamen

[f] *Apuleius in Apologia.*
[g] *Plin. lib. 30. cap. 1. Laert. in Proœmio.*
[h] *Suidas in Verb. Ὀστάναι.*
[i] *Prolegom. ad Emend. Temp.*
[k] *Euſtath. ad Odyſſ. α.*
[l] *Verb. Ἀστρονομία.*

celebre non tàm apud Babylonios, quàm Perſas primò fuit. Malim ſanè ego per τῆς ἑπ]αφθόγγου intelligere aut τῆς συμφωνίας τῆς ἑπ]αφθόγγου, *Concentus Septiſoni*, quo nomine [m] etiam ars ſideralis, ob veterum de orbium ſeptem cœleſtium harmonia opinionem, ſatis indicatur, aut τῆς αὐδῆς, λέξεως ſeu τελετῆς ἑπ]αφθόγγου, *vocis, orationis*, ſeu *Sacri ſermonis rituſve Septiſoni* Adeò ut Oſtanes ſic diceretur hujuſmodi Vocis Ritûſq; ſolennis Rex, præfectus, ſeu moderator, Autor, Præceptorque ſummus; Qua notione & Regem interdum Latinis uſurpari, ſciunt pueri. Ritûs nempè ἀστροθύτης ſeu *aſtrorum ſacrificulis* ſolennis ſepties Deos illos cœleſtes ſeu Planetas verbis arcanis [n] invocandi. Septies, ſive ipſorum ſpectes per ſingulorum dies numerum, ſive ritûs ejuſmodi ſolennis ſeptemplicem cuilibet repetitionem. Nam & ea videtur fuiſſe in Oſtanis diſciplina hac Magica. Quod eliciendum ex verſu, quem, ſimulac nominatus eſt ab audientibus Oſtanes, effutiit Oraculum;

[m] *Videſis Nicomach. Geraſen. in Enchirid. Harmonices, lib. 1. & 2.*

[n] *Videſis Philoſtratum de Vita Apollonii, lib. 3. cap. 13.*

Καὶ σφόδρα καὶ καθ' ἕκαστον ἀεὶ Θεὸν ἑπ]αχιφώνην.

Vertitur *Magna quemque Deum ac ſeptenâ voce vocabis*. Et *valde & ſingulatim ſemper Deum ſeptemplici voce*. Pro vocabulo poſtremo legitur in MSſ. aliquot ἑπ]άχι φωνεῖν fortè pro ἕπ]αχα φωνεῖν, quod verſioni priori ſatis conſonum. Id eſt, Planetam quemlibet ſuo die ſepties voce altâ invocabis. Niſi forſan ἑπ]αχιφώνην velis heic fuiſſe nomen myſticum ipſius Solis, ſeu Phœbi, eumque quotidiè, velut Numen ſupremum, ex prærogativa etiam ſimul invocandum. Nam Theologis Gentilium τὸ ἑπ]άκις ei ſingulare fuiſſe, ſcimus ex Proclo [o]. Palàm verò Morem iſtum denominationis Planetariæ, ab Oraculo, ſeculis etiam ipſo vetuſtioribus ac Magorum Primariorum ævo tribui ſic videmus. Invocabantur autem velut dii, quales exiſtimari eos voluit antiquitas Gentilis. Unde etiam feriæ ſeu dies Septimanæ apud Aſtrologos diù poſtea ἡμερῶν τῶν θεῶν *dierum deorum* nomen retinuere. Lemma eſt apud Petrum Alexandrinum [p], περὶ τοῦ γνῶναι, ἑκάστην ἡμέραν, τίνος τῶν θεῶν ἐστὶν, *ut ſciatur, qualibet dies cujuſnam Deorum ſit*; id eſt, cuinam in orbe Hebdomadico Planetæ ſit aſſignanda, ſeu quomodo ordine feriarum ſit denominanda. Nec prætermittenda eſt hæreſis illa vetuſta, quæ dixit,

[o] *In Timæum Platonis lib. 1. pag. 11.*

[p] *Iſagoge εἰς τὴν ἀποτελεσματικήν.*

dixit, *Nomina dierum Solis, Lunæ, Martis, Mercurii, Iovis, Veneris, Saturni, à Deo ita poſita ab origine mundi, non hominum vana præſumptione nuncupata*, ut refert Philaſtrius[q]; qui dum ejuſdem falſitatem deteſtatur, originem intereà ejuſmodi denominationis Planetariæ Hermeti Ægyptio tribuit. Expreſſim ait, *à Prima origine uſque ad Græcos Reges & Hermen fallaciſſimum illum, qui hæc nomina vaniſſima & frivola mentiendo auſus eſt nuncupare, ſi quærere volueris, invenies multum fluxiſſe temporis, & ſic Paganos, id eſt, Græcos hæc nomina poſuiſſe: cum* (per) *hæc nomina etiam, ſecundum ſeptem Stellas, dixerint hominum generationem conſiſtere, uti ille ipſe delirans hoc definit.* De ipſo originis denominationis hujuſmodi momento ſeu anno ſeu ſeculo non ita anxiè diſquirimus. Sed ex hiſce demùm liquet per Gentes tum Orientis, tum Occidentis, perquamdiù ante Joſephi ævum, idque per Barbaras Græcaſque morem illiuſmodi dies denominandi fuiſſe diffuſum, & temerè nimis ſcripſiſſe aliquos[r], *Diei Solis, Lunæ, Martis, Mercurii, Iovis, Veneris, aut Saturni, nuſquam in antiquis autoribus apparere veſtigia.* Etenim non ſolum, de more illo velut de re notiſſima, loquuntur monumenta Græca ac Latina, etiam Joſepho vetuſtiora aliqua, ut indicatum eſt; verùm etiam petitur ex Ægyptiis Babyloniiſque, id eſt, primariis rerum Mathematicarum arcanorumque Theologiæ Gentilis magiſtris, παρ' ὧν πολλὰς πίστεις περὶ ἑκάστου τῶν ἄστρων, *à quibus plurimas de unoquoque aſtro perſuaſiones* Græcos veteres imbibiſſe, ſcribit Ariſtoteles[s], aliique paſſim. Quin nec deſunt in Magiſtris priſcis, qui illud Decal●gi *memento diei Sabbati, ut Sanctifices eum*, ſic ſeorſim intelligi velint, ut etiam tunc temporis velut monitum haberetur, ne numerarent dies Hebdomadis more eorum, qui Planetarum nomina eis indiderant, ſed quemlibet ipſius Sabbati vocamine denotarent, quemadmodum cum dicunt, Primâ Sabbati, Secundâ Sabbati, tertiâ Sabbati, pro die Solis, die Lunæ, die Martis. Rabbi Iſaac[t] ſic verba illa interpretatur, לא תהא מונה כדרך שאחרים מונין אלא תהא מונה לשם שבת *non numerabis more, quo numerare ſolent alii; ſed numerabis per nomen Sabbati.* quod ad denominationem Planetariam, Gentilibus olim in uſu, ſpectare vult Iſaac

Abar-

[q] *Lib. de Hæreſibus, num.* III.

[r] *Phil. Beroald in Chron. lib.* 1. *cap.* 4.

[s] *De Cælo, lib.* 2. *cap.* 12. *Ptolem. Tetrabib. lib.* 1. & *c.*

[t] Sepher Mechilta, *fol.* 26. *col.* 2. *Abarbinel. in* Piruſh Tora, *fol.* 175. *Col.* 3.

Abarbinel. Accedant heic etiam Vettius Valens Antiochenus, & Petrus Alexandrinus Aſtrologi antiqui, & Ebræus, Joſepho, ut Magiſtris vulgò creditur, coævus, id eſt, Rabbi Eliæzer τῶν פרקי *Capitum*, nomine hoc inſignitorum, autor celebris. Hic ſanè, ut rem notiſſimam vetuſtiſſimamque, Planetas diebus Hebdomadis aſſignatos tradit, & cum eo alii congeneres. Vettius etiam Aſtrologis ſeu Theologis vetuſtiſſimis Gentium aſſignationem illam fert accepto. Sed opportuniùs horum verba aſſerimus, dum lemma, quod ſuprà propoſuimus, Tertium, ſeu illud quod eſt de Singulari Planetarum in hac diſtributione Ordine, tractamus; quod proximè faciendum. Unde etiam uti & ex aliis, quæ in hac diſſertatione ſequuntur, ea quæ de vetuſtate Dominationis jam diximus, haud parùm firmabuntur.

Cap. XX.

De Planetarum *in diebus deſignandis* Ordine, *ejuſque* Vetuſtate. Επτάζωνος. Ημέρα Σαββατική. Zonarum *notio, pro Orbibus Spatiis ſeu Circulis, quibus circumferuntur Planetæ Septem.* Commentitia, *apud* Judæos *aliquot*, Planetarum, *in diebus Hebdomadis*, Ordinis diſpoſitio. Orbis *dierum* Hebdomadici *conſtans apud veteres initium* in die Solis, *quale hodieque manet.* *De* Mahumedanorum الجمعة *ſeu* Die Veneris illis ſacro.

EUm ipſum Planetarum in diebus denominandis Ordinem, quo jam & per plurima abhinc ſecula utimur, Dionis tempore apud Græcos ac Romanos, etiam & Ægyptios, unde acceperant iſti, obtinuiſſe, ex verbis ejus ſuperiori capite allatis liquet. Floruit ille ſub Alexandro Severo. Nimirùm, Solem, Lunam, Martem, Mercurium, Jovem, Venerem, Saturnum, hoc ordine, dierum denominaſſe Orbem Hebdomadicum. Neque opinor dubitandum, quin ſuperioribus in ſeculis, & quæ ultra Joſephum ſursùs excurrunt, idem eſſet ordo receptiſſimus. Elicere fas eſt quidem illud etiam ex antè dictis de Planetariæ denominationis, qua ordo is nec alius innuitur, vetuſtate. Et videmus ibi Solis, Saturni, Veneris, Mercurii dies ita ex veteribus memoratos, ut ipſis, qui nunc ſic dicuntur, prorſus quadrent. Neque eſt quod ambiganius,

Digitized by Google

gamus, quin is ipſe ordo fuerit, de cu us ratione diſputationem inſtituit Plutarchus[u]. Quid quod etiam in Oratione ſacra ipſi Pythagoræ tributa monitum reperitur[x] Ἀφροδίτῃ τι θυσιάζειν τῇ ἕκτῃ *Veneri ſacrificandum eſſe ſextâ?* ſi de ſexta Hebdomadici orbis capiatur, teſtimonium videtur inſigne, Venerem in diebus locum, uti & nunc, tenuiſſe ſextum ævo Pythagoræ, quod vetuſtiſſimum. Sed fortè de ſexta menſis ineuntis eſt intelligendum. Nam paulò poſt dixit, & Herculi ſacra immolanda ὀγδόῃ τοῦ μηνὸς ἱσταμένου *octava menſis conſiſtentis.* Ceterùm egregium eſt ad hanc rem, quod legitur apud Vettium Valentem Antiochenum, Aſtrologum priſcum. Is de Heptazono & die Sabbatica ſeu Hebdomadico orbe agens, ab intima antiquitate ipſum, quo tamdiù uſi ſumus, ordinem Planetarum manâſſe, haud parùm confirmat. Caput ex Ἀνθολογιῶν ſeu *Floridorum* ejus MS, primo integrum exhibemus unum & alterum.

Ὑπὲρ Ἑπταζώνου ἤτοι Σαββατικῆς ἡμέρας, ἀπὸ χειρός.

Περὶ δὲ τῆς Ἑβδομάδος καὶ Σαββατικῆς ἡμέρας οὕτως· Τὰ ἀπὸ Αὐγούστου ἔτη πλήρη καὶ τὰς ἐμβολίμους ἀναλαβὼν, πρόσθες καὶ τὰ ἀπὸ Θὼθ ἕως τῆς γενεθλιακῆς ἡμέρας. Καὶ ἐκ τούτων ἀφαίρει ὁσάκις δύνῃ ἑπτά. Τὰς δὲ λοιπὰς ἀπὸ ☉ εἰς ὅσον δ' ἂν καταλήξει ἀστέρα, ἐκείνου ἄρα ἡμέρα. Ἡ δὲ τάξις τῶν ἀστέρων πρὸς τὰς ἡμέρας οὕτως ἔχει ☉ ☽ ♂ ☿ ♃ ♀ ♄. Ἡ δὲ τῶν ζωνῶν διάθεσις οὕτως ♄ ♃ ♂ ☉ ♀ ☿ ☽. Ἐκ ταύτης δὲ τῆς διαθέσεως αἱ ὧραι σημαίνονται, ἐκ δὲ τῶν ὡρῶν ἡ ἡμέρα τοῦ ἑξῆς ἀστέρος· οἷον ἔτος α Ἀδριανοῦ, Μεχὶρ κατ' Ἀλεξανδρεῖς ιγ ρ´ ὥρα α, τὰ ἀπὸ Αὐγούστου ἔτη πλήρη ρμη καὶ ἐμβόλιμοι λς, καὶ ἀπὸ Θὼθ ἕως ιγ Μεχὶρ ρξγ, γίνονται τμζ. Ἀφαιρῶ ἑβδομάδας μθ. λοιπαὶ δ. ἀπὸ ☉ καταλήγει εἰς ☿ ἡ ἡμέρα, καὶ ἡ α ὥρα ☿, ἡ β ☾, ἡ γ ♄, ἡ δ ♃, ἡ ε ♂, ἡ ς ☉, ἡ ζ ♀, ἡ η ☿, ἡ θ ☽, ἡ ι ♄, ἡ ια ♃, ἡ ιβ ♂, ὥρα α ρ´ ☉; β ♀, γ ☿, δ ☽, ε ♄, ς ♃, ζ ♂, η ☉, θ ♀, ι ☿, ια ☾, ιβ ♄. Εἶτα ἑξῆς γίνεται ἡ ἐπιοῦσα ἡμέρα τοῦτ' ἔστι Μεχὶρ ιδ ἀριθμὸς ♃, καὶ ἡ α ὥρα.

Περὶ οἰκοδεσπότου ἔτους.

Εἰ δὲ καὶ τὸν οἰκοδεσπότην τοῦ ἔτους θέλεις ἐπιγνῶναι τῷ αὐτῷ τρόπῳ, οἷον ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ὑποδείγματος τὰ πλήρη Αὐγούστου ἔτη ρμη, καὶ ἐμβόλιμοι λς, καὶ τοῦ

[u] *Sympoſ. lib. 4. cap. 7.*

[x] *Iamblichus de Vita Pythagoræ, cap. 28.*

Θὼθ. δ (lege α, ut res ipſa exigit; neque heic ſolùm in exemplari meo δ ſic pro α in numeris, librarii incuriâ, perperam ſubſtituitur) *γίνονται ϛπε. ἐκ τούτων ἀφαιρῶ ἑβδομάδας κϛ, λοιπαὶ γ. ταύτας ἀπὸ ☉ καταλήγει, τὸ ἔτος ♂ ἐστίν· Ἐπαὶ οὖν ἐπιγνοὺς τὸν κύκλον τοῦ ἔτους, εὑρήσει καὶ τὸν κύκλον τοῦ μηνὸς οὕτως τῇ τῶν ζώνων διαθέσει αἰωφερᾶς χρώμενος· οἷον ὁ Θὼθ ἔσται ♂· ἐπεὶ οὖν ἡ κθ τοῦ Θὼθ πάλιν εἰς τὸν ἄρεα καταλήγει, ἡ λ ☿, ἡ πρώτη τοῦ Φαῶφ ἔσται ♃, η π ♀ ἡ α τοῦ ἄρεως ῥ ♄* (locum incuriâ librariorum depravatum reſtituo; ♃, *ἡ α τοῦ Ἀθὺρ* ♄) *ἡ τοῦ χοιὰκ ☾, ἡ τοῦ τυβὶ ☿, ἡ τοῦ μεχὶρ ♀· Ἐπεὶ οὖν τοῦ μὲν ἔτους κύκλος ♂, τοῦ δὲ μηνὸς ♀, τῆς δὲ ἡμέρας ☿, τῆς δὲ ὥρας ☉, τούτους σκοπεῖν δεήσει ἐπὶ τῆς γενέσεως πῶς εἰσὶ κείμενοι· ἐπεὶ τόπος μὲν γὰρ καὶ τῆς αἱρέσεως πράξεως δηλωτικός· καὶ μάλιστα ὅταν ὁ κύκλος τοῦ ἔτους διαπορευόμενος τύχῃ τὸν καταγόμενον ἐνιαυτόν. Ὁ δὲ τοῦ μηνὸς τὸν μῆνα, καὶ ὁ τῆς ἡμέρας τὴν ἡμέραν. Ἐὰν δέ πως παραπέσωσιν ἢ ὑπὸ κακοποιῶν μαρτυρηθῶσιν ἐναντιωμάτων καὶ ταραχῶν εἰσὶν δηλωτικοί. Ἐμοὶ δὲ μᾶλλον φυσικώτερον ἔδοξε τὰ πλήρη τὰ ἀπὸ Αὐγούστου ἔτη καὶ τὰς ἐμβολίμους λαβόντα καθὼς πρόκειται καὶ τὰς ἀπὸ Θὼθ ἕως τῆς γενεσιακῆς ἡμέρας καὶ ἐκκρούσαντα ἑβδομάδας καὶ τὰς λοιπὰς ἀπολύσαντα ἀπὸ ☉, ἐκεῖνον κρίνειν τοῦ ἔτους κύκλον εἰς ὃν κατέληξεν ὁ ἀριθμός· Ἑκάστης γὰρ γενέσεως ἡ Νουμηνία τὴν γεννητικὴν ἡμέραν ἐφέξει. Ἐν δὲ αὐτῷ ἔτει τῶν γενομένους ὑπὸ μίαν οἰκοδεσποτείαν τετευχέναι οὐ δοκεῖ λόγον ἔχειν. Καθολικῶς οὖν τοῦ ἔτους κύκλον καὶ κοσμικῶν κινήσεων οἱ παλαιοὶ ἐκ τῆς Νουμηνίας Θὼθ κατελάβοντο. ἔνθεν γὰρ τὴν ἀρχὴν τοῦ ἔτους ἐποιήσαντο· φυσικώτερον δὲ καὶ* (lego *ἐκ*) *κυνὸς ἐπιτολῆς.* Quæ ſonant.

Canon facilis de HeptaZono,
ſeu *die Sabbaticâ.*

Quod ad Hebdomadem, & diem Sabbaticam ſeu Septimanæ diem attinet, ſic faciendum eſt; Integris ab Auguſto annis ac diebus intercalatis, adde dies, qui à Thoth uſque ad diem Natalem effluxerint. Ex his dein, quoties poteris, abjice ſeptem. Reliquas à ☉ *dinumera. Syderi, quod numerum terminat, dies natalis eſt tribuendus,* ſeu *dignoſcitur ex ſyderum ejuſmodi dinumeratione, quemnam in Hebdomade locum dies Natalis obtinuerit. Ordo autem ſyderum, quà dies deſignant, ad hunc modum ſe habet* ☉ ☽ ♂ ☿ ♃ ♀ ♄.

Zona-

Zonarum autem diſpoſitio eſt hujuſmodi ♄ ♃ ♂ ☉ ♀ ☿ ☽. *Atque ex hac diſpoſitione Horæ indicantur. Ex horis verò, dies ſyderis ordine inſequentis. Verbi gratia; naſcitur quis anno Adriani Primo, Mechir menſis, juxta Alexandrinos,* 13, *horâ noctis* 1. *Integri ab Auguſto ſunt anni* 148, *dies intercalati* 36, *& à Thoth* (menſis ille anni Ægyptiaci primus erat) *uſque ad* 13 *Mechir menſis*,163. *Fiunt* 347. *Abjicio Hebdomadas* 29. *Reliqui ſunt dies* 4. *Dinumeratio à Sole facta deſinit in Mercurii die. Hujus hora prima eſt* ☿ (exemplar meum habet heic *ξ ἡ α ὥρα ρ̊* ☿ *& prima hora noctis* ☿; ſed delendum eſt illud *ρ̊* quod pro Nocte ſubſtitui ſolet. Nam à ſummo mane initium diem apud Vettium heic, uti apud Aſtrologos in hujuſmodi calculo alios, habuiſſe nullus dubito.) 2 ☽, 3 ♄, 4 ♃, 5 ♂, 6 ☉, 7 ♀, 8 ☿, 9 ☽, 10 ♄, 11 ♃, 12 ♂, *hora prima noctis* ☉ (In Mſſ. meo habetur tantùm *ὥρα* ☉ *hora Solis*; ſed docet res ipſa, legendũ *ὥρα α ρ̊* ☉) 2 ♀, 3 ☿, 4 ☽, 5 ♄, 6 ♃, 7 ♂, 8 ☉, 9 ♀, 10 ☿, 11 ☽, 12 ♄. *Inde fit dies inſequens,* ſeu 14 *Mechir, Iovis; Cujus etiam eſt ejuſdem hora prima.*

De Gubernatore Anni.

Sin verò anni gubernatorem ſcire velis, pariter eodem in exemplo cum ſint anni Auguſti integri 148 *& dies intercalati* 36 *& Thoth menſis* 1, *fiunt* 185. *Ex hiſce, demptis Hebdomadibus* 26, *reliqui ſunt dies* 3. *Dinumeratione à Sole factâ, Annus Martis eſt* (nempe ad dierum rationem, qua ☉ ☽ ♂ Hebdomadis priores tres dies denominant.) *Cognito ita Anni domino, reperies etiam dominum Menſis, ſi hac ratione, Zonarum poſituram aſcendendo, utaris. Τοῦ Thoth dominus erit* ♂. (ſcilicet, primi menſis idem eſt planeta, qui, in oſtenſo calculo, anni eſt.) *Quandoquidem igitur vigeſimus nonus revolvitur in* ♂, *adeoque trigeſimus in* ☿, *prima dies Phaophi* (vulgo Paophi) *erit* ♃, *prima Athyr* ♄, *prima Choiac* ☽, *prima Tybi* ☿ *& demùm Mechir* (qui menſis eſt Natalitius) ♀. *Reperto ita, Anni dominum eſſe Martem, Menſis Venerem, Diei Mercurium, Horæ Solem, quomodo hi in themate diſponantur, advertendum eſt. Confert enim locus ad rerum gerendarum electionis indicationem; tunc verò inprimis, quoties anni dominus anno inſtanti eum pertranſit, aut domi-*

Hhh 2 *nus*

Digitized by Google

nus menſis in menſe inſtante, aut diei dominus in die. Quin, ſi debiles fuerint, aut ſtellis maleficis conjuncti, adverſa & perturbationes ſignificant. Ceterùm mihi naturæ videtur convenientius, integros ab Auguſto annos atque dies intercalatos, ut dictum eſt, ſumere præter illas, quæ ab (initio) *Thoth fluxere uſque ad diem Natalitium, & abjectis Hebdomadibus, reliquos à ☉ dinumerare, atque ipſum anni dominum cenſere, in quo finitur numerus. Uniuſcujuſque enim nativitatis Novilunium diem natalitium ipſum coercebit. Eodem autem in anno natos gubernationi unicæ ſubditos eſſe, rationi non videtur conſonum. In univerſum igitur, tum anni, tum motuum mundanorum dominum veteres è novilunio Thoth accepere. Etenim inde Annum ſunt auſpicati. Naturæ verò magis eſt congruum, ut etiam ex Canis ortu.* Hactenus Antiochenus ille, cui annorum ab Auguſto putatorum epocha eſt Ægyptiaca illa, Romanâ annorum Auguſtanorum biennio, ut eſt apud Cenſorinum, antiquior. Menſes ſunt Actiaci. Sed de hiſce conſulas Joſephum Scaligerum [y], Chronologos alios. Et de rotundo heic annorum numero, viderint idque non immeritò Chronologi; etiam de næniis genethliacis Aſtrologi. Sufficit abunde in rem noſtram, Hebdomadici dierum orbis denominationem Planetariam eodem, quo utimur ordine, Vettii hujus ævo notiſſimam fuiſſe, & in Aſtrologicas rationes ex antiquitate intima tunc receptam. Joſepho quidem is recentior eſt. Nec fortè alius à Valente illo Mathematico ſummo, qui natalitium Urbis Conſtantinopolitanæ thema, juſſu Conſtantini Magni, conſtituiſſe tradidere aliqui, ut refert Zonaras [z], atque ex eo Michael Glycas [a], alii. Et è ſchedis vetuſtis ex Oriente allatis deſcripſit olim mihi tantundem amicus eruditione ac virtute ornatiſſimus, Patricius Junius; Σημειῶσαι (ſic ſchedæ illæ) ὅτι ἐθεμελιώθη ἡ Κωνσταντίνου πόλις παρὰ Οὐάλεντος ἀστρονόμου ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῶν ἐγγλνίων (legendum ἐγκαινίων) αὐτῆς διὰ προστάξεως τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου ἐν μηνὶ Μαΐῳ ια, ἡμέρᾳ β, ἰνδικτιῶνος γ, ἔτους ἀπὸ κτίσεως κόσμου ε ω λ η. *Nota quod thema natalitium Urbis Conſtantinopolitanæ conſtitutum eſt ab Valente Aſtronomo in die dedicationis ejuſdem, idque juſſu Imperatoris Contantini menſis Maii* XI, *feriâ ſecundâ, Indictione* III, *anno ab orbis con-*

[y] *Lib. 5. de Emendat. Tēp. cap. de primo Thoth. Auguſt. &c. lib. 3. Canon. Iſag. pag. 267.*

[z] *Annal. Tom. 3.*

[a] *Part. 4.*

bis conditu 5838. At verò tametſi antiquior is non fuerit, nihilominùs diſciplinam ſuam Aſtrologicam, cujus hæc pars eſt inſignis, hauſiſſe ſe paſſim fatetur Valens ex autoribus vetuſtiſſimis, Petoſiride, Necepſone [b], Abramo, quem τὸν θαυμάσιον nuncupat, Hermippo, Timæo, Critodemo, Seitho, Apollinario, aliis, qui prorſus periere. Similia apud Petrum Alexandrinum in Iſagoge apoteleſmatica habentur. Nam de diebus Deorum, uti vocat ille ſeptem, eorumque dominio horario, ut tempore ſuo (coævus Theodoſio & Gratiano creditur) ex vetuſtiſſima origine in uſu, qualem è Vettio Valente dedimus, fusè loquitur. Vide quod capite ſuperiori ex illo affertur. Et rem totam à Valente, Petro Alexandrino, aliiſque de denominatione ejuſmodi tam menſium, (ut vides in eis, quæ exſcripſimus,) quàm dierum ſuccinctè complecti videtur Herodotus autor vetuſtiſſimus, dum priſcos Ægyptiorum mores exequitur. Καὶ, inquit [c], τὰ δὲ ἄλλα Αἰγυπτίοισι ἐστὶ ἐξευρημένα· μείς τε καὶ ἡμέρη ἑκάστη θεῶν ὅτευ ἐστὶ, καὶ τῇ ἕκαστος ἡμέρῃ γενόμενος, ὁτέοισι ἐγκυρήσει, καὶ ὅκως τελευτήσει, καὶ ὁκοῖός τις ἔσται, καὶ τούτοισι τῶν Ἑλλήνων οἱ ἐν ποιήσει γενόμενοι ἐχρήσαντο. *Alia etiam ſunt ab Aegyptiis excogitata; quis menſis dieſve cujuſq; deorum ſit* (id eſt, Planetarum, ut diſertè Petrus Alexandrinus) *& quo quis die genitus, qualia ſortietur, & quam mortem obiet, & qualis exiſtet. Quibus rebus ii, qui è Græcis in poëſi verſabantur, uſi ſunt.* Sic ex Ægypto, ejuſq; moribus ac diſciplina vetuſtiſſima in Græciam, illam de Planetaria denominatione cum ceteris ad artem genethliacam attinentibus traducit. Viderat illa Vettii Joſephus Scaliger. Is ſcilicet, *Hebdomadem*, inquit, *dierum veteres Græci*, τὸ ἑπτάζωνον *vel* τὴν ἑπτάζωνον τῆς Σαββατικῆς ἡμέρας *vocant, ut diſtinguant ab ea, quæ dicitur* ἡ ἑπτάζωνος τῶν ἀστέρων, *quæ eſt ſeries ſeptem Planetarum* ♄ ♃ ♂ ☉ ♀ ☿ ☽. *ſed* ἡ ἑπτάζωνος τῆς Σαββατικῆς ἡμέρας, *ut eam vocat priſcus ſcriptor Vettius Valens Antiochenus, eſt ſeries dierum hebdomadis per notas ſeptem Planetarum* ☉ ☽ ♂ ☿ ♃ ♀ ♄. Poſteà etiam, *Cyclus Solis eſt orbis*, ἑπταζώνου Σαββατικῆς ἡμέρας. Et alibi [d]; *Quam vocamus Septimanam Chriſtiani, ipſi Gentiles vocabant* τὴν ἑπτάζωνον, *ſeptizonium, præſertim Aegyptii.* Alii Scaligeri ſequaces eodem modo ſubinde *Heptazoni* vocabulum uſurpant, viri quidem

[b] *Videſis Petrum Crinitum de Honeſta diſciplina lib. 19. cap. 13.*

[c] *In Euterpe.*

[d] *In Manilii Iſagogic. 2. pag. 290.*

doctrinâ illuſtres; ſcilicet pro dierum orbe Hebdomadico. Ipſe item in Euſebianis[e] de Septizonio, quod & Septizodium interdum ſcribitur in Hiſtoria Auguſta alibique, verba faciens, *veteres*, inquit, *commutant hæc inter ſe: ut circulum dierum Hebdomadis quidam Septizodium, alii Septizonium vocant.* Et Bedæ in Ephemeride, Septizodium uſurpatur pro eo, quod eſt redeuntium dierum Septimorum cyclus. At verò non appellavit Vettius ſeriem dierum Hebdomadis τὴν ἑπτάζωνον τῆς σαββατικῆς ἡμέρας ſeu *Septizonium diei Sabbaticæ*, nec quantum video veterum aliquis. Id quidem palàm eſt, τὴν σαββατικὴν ἡμέραν, ei dici diem in orbe Hebdomadico quamlibet, perinde ac ſi dixiſſet, ſeptenariam. Nam quo modo apud veteres Sabbatum adeoque Sabbaticum, quæ ab eo, quod Quietem Ebraicè ſignificat, fiunt, etiam pro ſeptenario ſumpta ſint, ſuperiùs[f] eſt oſtenſum. Et ἡμέρα ἡ σαββατικὴ ita non alia accipitur notione, quàm ἡμέρα ἡ ἑβδομαδικὴ, ut Græcis aliis nuncupatur. Et rectè quidem Scaliger[g], *Vettius Valens*, inquit, *Antiochenus priſcus ſcriptor σαββατικὴν ἡμέραν vocat quamlibet diem ſeptimanæ.* At verò τὸ ἑπτάζωνος adhibetur à ſcriptoribus Græcis pro ſerie duntaxat Planetarum ſeptem, non quà alio, quàm ſuo, quem in cœlo tenent, ordine diebus tribuuntur, ſed quà in cœlo collocantur. Id manifeſtum ſatis eſt ex illo Valentis, ubi de dierum etiam à Planetis denominatorum ſerie heic locutus, ſeorſim τῶν ζωνῶν διάθεσιν *Zonarum diſpoſitionem* ſeptem (unde ἑπτάζωνος fit) cœleſtem & continuum Planetarum ordinem tantùm, nec ſemel, nuncupat. Et Heptazonus ſimpliciter pro eodem ordine ſeu compage cœleſti ſolùm ſumitur ab ſcriptore anonymo (quem compactum habeo cum Valente) de Temporibus nati domini diſtribuendis. Οἱ πλεῖϛοι μὲν, inquit ille, μερίζουσι τοὺς χρόνους ἐπὶ πάσης γενέσεως κατὰ τὴν Ἑπτάζωνον, ἀρξάμενοι πρῶτον ♄ διδόναι, ἔπειτα ♃, εἶτα ♂, εἶτα ☉ μεθ' ὃν ♀, ἔπειτα ☿, καὶ ἑξῆς ☽, *Plerique diſtribuunt tempora cujuſlibet thematis natalitii juxta Heptazonum, incipientes à Saturno, & dein per Iovem, Martem, Solem, Venerem & Mercurium ad Lunam pervenientes.* Sic etiam Petrus Alexandrinus ὁ τῆς ἑπταζώνου ϛοιχειωτικὸς λόγος *Elementaria* ſeu vulgo receptiſſima *Heptazoni ratio*, uſurpatur[h] pro eo, quod eſt Planetarum

[e] *Animad. pag.* 209.

[f] *Cap.* 17.

[g] *Canon Iſagog. lib.* 3. *pag.* 177.

[h] *Iſagog. cap.* περὶ πολυσόντος καὶ διεπόρου.

netarum in Cœlo ſeries vulgata. Qui intereadum, quemadmodum Vettius, diſciplinam illam horarum & dierum Aſtrologicam tradit, nullibi orbi dierum Hebdòmadico, ſed duntaxat Planetarum ordini continuo eorumque compagi, Heptazoni nomen tribuit. Quoniam ſcilicet Zonas habent Planetæ ſibi numero pares. Nam tametſi apud Coſmographos & Aſtronomos, ſive veteres, ſive recentiores, quos terit vulgus, Zonæ nomen ita plerunque occurrat, tum pro intervallis quinque illis notiſſimis, quæ Paralleli diſterminant Tropici & Polares, tum pro ipſis his Parallelis & Æquatore, perinde ac ſi orbes ſeu circuli cœleſtes alii eo nomine neutiquam indigetarentur; atque etiam Zonis his [i], uti & Climatibus [k] Planetas præeſſe ſubinde doceatur; nihilominùs Zonæ vocabulo etiam uſi ſunt veteres, tum Græci, tum Latini, pro cujuſlibet Planetæ, ſive ſede, ſive orbe, ſive ſpatio circulari, in quo circumfertur æthereo. Theon Alexandrinus [l] ἔχει ὁ οὐρανὸς ζ Ζώνας οὐκ ἐπιψαυούσας τοῦ Ζωδιακοῦ, ὧν τὴν μὲν πρώτην ἔχει ὁ Κρόνος, τὴν δὲ δευτέραν ὁ Ζεύς, τὴν δὲ τρίτην ὁ Ἄρης, τὴν δὲ τετάρτην ὁ Ἥλιος, τὴν δὲ πέμπτην ἡ Ἀφροδίτη, τὴν δὲ ἕκτην ὁ Ἑρμῆς, τὴν δὲ ἑβδόμην ἡ Σελήνη. Ὁ μὲν δὲ Ζωδιακὸς κύκλος ἀνώτερος ἐστι πάντων. *Habet cœlum Septem Zonas Zodiaco non conterminas, quarum primam habet Saturnus, ſecundam Iupiter, tertiam Mars, quartam Sol, quintam Venus, ſextam Mercurius, ſeptimam Luna. Circulus autem Zodiaci* (in cœlo ſtellato) *his omnibus eſt ſuperior.* Petrus item Alexandrinus [m]; ἐστὶ δὲ ἡ τάξις τῆς Ἑπταζώνου ἔχουσα οὕτως· Ὁ μὲν τοῦ ♄ ἀστὴρ ἐκληρώσατο τὴν α΄ καὶ κειμένην ἐν τῇ πάγῳ, ὁ δὲ τοῦ ♃ τὴν δευτέραν καὶ εὔκρατον &c. *Ordo Heptazoni hujuſmodi ſe habet. Stella Saturni ſortitur primam & ſupremam Zonam, quæ frigida eſt, ac in glacie ſita; Iovis ſecundam, quæ temperata eſt.* Et ſic de ceteris pergit. Achilles item Tatius in Aratum; οἱ περὶ τὰ μετέωρα δεινοί φασι Ζώνας τινὰς εἶναι ἑπτὰ δι᾽ ὧν φέρονται οἱ ἑπτὰ ἀστέρες *Cœleſtium rerum periti aiunt, Zonas quaſdam eſſe Septem, per quas totidem feruntur ſtellæ*, ſeu Planetæ Septem. Inde vetus illud [n], τὸν δημιουργὸν ἓξ ἀνακρεμάσαι Ζώνας, Ἑβδόμην ἡλίου μεσεμβολήσαντα πῦρ· *Rerum Creatorem ſex ſuſpendiſſe Zonas, atque eorum in medio Solis Ignem collocaſſe.* Conſonum eſt Oraculum illud Apollinis, qui conſultus, quo ſenſu cœleſtes orbes multos eſſe dici ſoleret,

Εἰς,

[i] *Achill. Tatius in Aratum, cap 29. & liber Eratoſthenis dictus, in eundem, cap. 3. & 9.*

[k] *Bardeſanes apud Euſeb. Præp. Evangelic. lib. 6. cap. 10 Haly & Albumaſar citati in ſumma Aſtrologiæ Anglicanæ Tract. 1. diſt. 8. cap. 1.*

[l] *In Aratum*

[m] *Iſagog. cap.* περὶ πολεύοντος *&c.*

[n] *Apud Proclum in Timæum Plat. lib. 4. p. 258.*

Εἷς, inquit [o], ἐν παντὶ πέλει κόσμῳ κύκλος, ἀλλὰ σὺν ἑπτὰ
Ζώναισι περιφέρεται εἰς ἀστερόεντα κέλευθα.

Vnicus in toto eſt mundo circulus; ſed cum Septem Zonis fertur in itinera aſtrica. Atque Zonas has porrò *οὐρανίας Cæleſtes* dici ſolitas ait Chaldæis Ebræiſque. Hinc etiam Chaldæis Dii fuêre alii Ζωναῖοι, alii Ἄζωνοι, ut notat Michael Pſellus ad Oracula Chaldaica. Et Servius Honoratus [p] ad illud Virgilii, *Et diis communibus oras; ut altioris ſcientiæ hominibus placet, dii communes ſunt, qui ἄζωνοι dicuntur, id eſt, qui cæli certas non habent partes, ſed generaliter à cunctis coluntur. Vbique enim eos eſſe manifeſtum eſt. Vt Mater Deûm, cujus poteſtas in omnibus Zonis eſt. Nam ideò & Mater Deûm dicitur, quod cum omnibus eſt ejus communis poteſtas.* Et Martianus Capella [q]; *Ex cūctis igitur cæli regionibus advocatis diis, ceteri, quos Azonos vocant, ipſo cōmonente Cyllenio convocantur.* Id eſt, Dii Zonâ ſibi propriâ, orbe, ſeu circulo carentes. Adeò tandem ut Circuli, orbes ſeu ſpatia, quibus circumferrentur Planetæ ſeptem, totidem dictæ fuerint Zonæ, velut inferiora mundi circumcingentes; quemadmodum & ſignifer ipſe, ſub quo moventur, Manilio [r] dicitur *ingenti Stellatus balteus orbe.* Nam balteus planè Zona eſt. Unde & Vitruvius [s] loquitur *de Zona* XII *ſignorum & Septem aſtrorum.* Et Arabes Zodiacum ſubinde eadem notione appellant النطاق & منطقة id eſt, cingulum ſeu Zonam. Hinc in Alcabitii fronte, *Nitach, id eſt, circulus ſignorum dividitur in* XII *partes &c.* Ab hac etiam Zonæ notione nuncupavit Nonnius [t] Οὐρανὸν ἑπτάζωνον *Cælum Heptazonum.* Et parili notione Zona uſurpatur non ſemel Claudiano. In Theodoſii apotheoſi ait [u] eum, globū Lunæ ingreſſum, Mercurium dein, Venerem, Solem, Martem, & Jovem permenſum eſſe, & demùm ſtetiſſe

—— arce ſuprema
Algenti, quá Zona riget Saturnia tractu.

Alibi [x] etiam de Urbe Roma;

Quæ Septem Scopulis Zonas imitatur Olympi.

Et de Clementia [y];

Quæ Iovis incoluit Zonam ——

[o] Porphyrius apud Euſebium Præparat. Evangelic. lib. 9. cap. 10.
[p] ad Aeneid. 12.
[q] De Nuptiis. lib. 1.
[r] Aſtron. lib. 1.
[s] Architect. lib. 9. cap. 4.
[t] Dionyſiac. 41.
[u] Panegyric. de 3. Conſulatu Honorii.
[x] De laudibus Stiliconis. lib. 3.
[y] Ibid. lib. 2.

Non

Non diſſimili notione dicta eſt Orpheo[z] Oceani ſeu Pelagi Zona quod terram cingit. At verò nondum comperi, orbem dierum Hebdomadicum Septizonum aut Heptazonum apud priſcos, ut vult Scaliger, dici; tametſi diem in orbe illo Zonam per metaphoram non immeritò autumarit forte quis nuncupari apud Auſonium in Eclogario. Nam nomina Septem dierum planetaria carmine deſcribens, de Mercurii & Jovis die inquit

Mercurius quarti ſibi vindicat aſtra diei,
Illuſtrant quintam Iovis aurea ſidera Zonam.

[z] *In Theologia apud Euſebium Præp. Evang. lib. 3. cap. 9. alii.*

Ubi tamen Zona poteſt etiam accipi de ipſa Planetæ Zona, quinta ibi dicta, ſi Heptazonum de Planetis itidem dici velis, cum nec ſuo, ſed dierum ordine ipſi numerantur. Cæterum Scaliger non ſolùm Septimanam, ſed & omnem Septenarium ordinem Septizonum & Septizodium vocatum ait. Quin & Septizonium apud Ælium Spartianum (Septizodium etiam dictum, ut ejuſdem libri præ ſe ferunt, qui idem vocabulum habent tàm in Antonio Geta, quàm in Severo) ita cenſeri vult ille[a], ut omnia ædificia ex molibus alia alii impoſitis conſurgentia idem ſignificet. *Severi Septizonii*, inquit Marlianus[b], *ſuperſunt* (Romæ) *tres ordines columnarum invicem ſuperimpoſitarum.. Alios autem quatuor inſuper fuiſſe quidam putant, & ideo Septizonium dictum, quòd Septem Ordinibus columnarum jungeretur, ut Septem Zonis.* Sic item Cœlius Rhodiginus[c]. Sed & Severo vetuſtius illud in ſubſtructionibus nomen. Nam Suetonius[d] Titum memorat natum in ſordidis ædibus propè Septizonium. Sed, (ut de Heptazoni & Zonæ notione ac uſu plura non adjiciamus,) luce puto clarius eſt tàm Vettio Valenti, quàm Petro Alexandrino aliiſque, Seriem ſeu compagem Planetarum Continuam & Cœleſtem, non, pro dierum ſive denominatione ſive regimine, Immutatam Heptazoni nomine indigetatam; uti etiam ordinem illum immutatum, quo hodieque utimur, ex vetuſtis Aſtrologorum monimentis ac diſciplina manâſſe. Neque enim aliter de hoc loquuntur, atque de eo quod ex antiquitatis intimæ penu, id eſt, Ægyptiorum Chaldæorumque diſciplinis, quas Occidens acceperat, hauſiſſent. Quin & ordo ſeu ſeries illa Planetarum in diebus deſignandis

[a] *Animadver. Euſeb. ad n. 2216.*
[b] *Topograph. Romæ lib. 4. cap. 6.*
[c] *Antiq. Lect. lib. 22. c. 19.*
[d] *In Tito, cap. 1.*

eadem eſt Judæis vetuſtis, & vetuſtiſſima habita, tametſi non ſit eadem eorum omnibus ordinis illius in orbe Hebdomadico nominibus aptandis diſpoſitio. Etenim in iis ſunt, qui ab ipſis rerum initiis ordinem petentes primum diem Mercurio, ſecundum Jovi, tertium ♀, quartum ♄, quintum ☉, ſextum ☽, & Marti ſeptimum aſſignant; adeò ut à rerum origine diebus putatis, Mars Septimum, non Saturnus, ut vulgo, ſortiretur, & Sol ſextum, non primum. At intereà non ſolùm ordinem eundem ipſum, quem tum ex Dione & Vettio, tum ex hodierno habemus uſu, retineri vides; verùm etiam vetuſtiſſimam dierum juxta Planetarum apud Gentiles numerum dinumerationem ipſis Judæis habitam. Commentum habent, dum hac de re loquuntur Judæi[e] aliqui perridiculum de exorta die creationis quarto, ſeu quo ſydera creata ſunt inter luminaria controverſia; Lunam ſcilicet graviter ferentem Planetarum poſtremum ſe fieri, non ſolùm in orbium poſitura, verùm etiam in diei horarum dominio, in Solem querelam procaciter inſtituiſſe, atque ob calumniam demum luce, quam antea multò majorem fuiſſe nugantur, minutam eſſe. Quod verò habent de poſtremo Lunæ loco in horarum dominio non ſatis, ſi diis placet, procedit, niſi diem illum quartum, (quo Lumina creata,) Saturno, ut dictum eſt, tribuant. Nam ſic hora ejus prima erit, Lunæque Septima ſeu in primo horarum aſſignatarum ordine poſtrema. Adeoque ex hoc commento alia illa jam memorata Planetarum, in Hebdomade, ordinis diſpoſitio nata eſt. Atque hinc intelligendus Rabbi Eliæzer[f] כל הכוכבים משרתים לשבעה כוכבים של שעות ושמן כלש"צמחן והם משרתי׳ לשבע ימי השבוע יום א׳ כוכב חמה יום ב׳ צדק לבנה יום ג נוגה מאדים יום ד׳ שבתאי כוכב יום ה׳ חמה צדק יום ו׳ לבנה נוגה יום ז׳ מאדים שבתאי Hæc quidem ſonant, *ſydera univerſa miniſtri ſunt ſyderibus Septem, quæ horis præſunt, quorum characteres ſunt* ☿ ☽ ♄ ♃ ♂ ☉ ♀. *Hi autem miniſtri ſunt diebus Septem Hebdomadis. Diei* 1 *Mercurius, Sol; Diei* 2 *Iupiter, Luna; Diei* 3 *Venus, Mars; Diei* 4 *Saturnus, Mercurius; Diei* 5 *Sol, Iupiter; Diei* 6 *Luna, Venus; Diei Septimo Mars, Saturnus.* Ita, inquam, verbotenus reddita ſonant. Senſus autem neutiquam proculdubiò eſt binos cuilibet diei Planetas aſſignari;

[e] *Lib. Neomeniarum & Aequinoct. à Munſtero edit. pag. 91. in Calendario Ebraico.*

[f] Pirke, cap. 6

Digitized by Google

gnari. Sed cum juxta commentum illud de Solis & Lunæ controverſia, dies quartus Saturno, primuſque Mercurio (unde ab hoc, Planetarum etiam numerus heic, ſumit initium) tribueretur, ceterique eadem diſpoſitione dies alias quàm vulgò acciperent denominationes, vix ambigendum putaverim, quin commentitiæ huic diſpoſitioni vulgaris ac recepta; ſive à librariis ſive à lectore aliquo priſci ſeculi inter lineas poſita typis ſimùl mandaretur, adeo ut verba, diſpoſitionis diverſitatem tantùm, non partiarium ſingulis diebus Planetarum ſive miniſterium ſive imperium, ad hunc modum denotent.

	☿	♃	♀	♄	☉	☽	♂.
Dies	1	2	3	4	5	6	7.
	☉	☽	♂	☿	♃	♀	♄.

Superior verparum aliquot commentitia eſt, inferior vulgaris & antiquiſſima diſpoſitio, quam & ita eſſe ſatis aſſerunt Judæi alii, quibus [g] Saturnus Ebraicè, id eſt, שבתי *Sabthai*, נקרא כן מצד היותו מושל ביום השבת *ſic nuncupatur, quia Dominus eſt Sabbati*, ſeu Sabbato inter Planetas aſſignatus eſt, id eſt, dici Septimo, non quarto. Certè inter Levitas apud Nehemiam [h] nomen habetur etiam שבתי *Sabthai* ſeu *Sabbatæus*, velut à Sabbato itidem deductum. Perinde ac ſi Heſychium aut Requietum diceres. Summa demum eſſe videtur, quod exiſtimat Joannes Philoponus [i], Gentiles, quemadmodum ſtellas inerrantes aliis atque aliis Deorum dæmonumque aut Heroum, velut Orionis, Herculis, id genus aliorum nominibus dedicarunt, ſic etiam τὰς ἡμέρας ἑπτὰ πεπιστευμένας ὑπὸ πάντων ὑπάρχειν *cum ab Omnibus Septem dies* (ſeu periodus à rerum initiis dierum Septenario numero terminari ſolita) *eſſe crederetur*, aut hiſce Planetas numero ſuppares, aut Planetis hoſce ordine jam dicto tribuiſſe. Et de Ordine ipſo Planetarum in diebus denominandis, hactenus. Dierum autem denominatorum Ordo (quicquid de Mercurii initiis & inaudita alibi illa orbis Hebdomadici diſpoſitione, quâ Sol quintum ſortitur diem, & Saturnus quartum, loquantur Judæi aliqui jam citati) paſſim apud veteres aliàs ejuſmodi eſt, ut Primus Soli tribuatur, adeoque poſtremus Saturno, ceteris intervenientibus, non aliter atque juxta morem hodiernum; ſeu ut Auſonio,

[g] *Iehuda Ben-Saul ad Sepher Cozri part. 1. cap. 57. fol. 24. b.*

[h] *Cap. 11. 16.*

[i] *De Mundi Creatione lib. 7. cap. 14.*

Cuncta ſupergrediens Saturni Septima Lux eſt,
Octavum inſtaurat revolubilis orbita Solem.

Solis diem Octavum, ſupremum, & primum pariter vocat. In Ogdoade ſcilicet ex repetitione facta, eſt is tàm ſupremus, quàm primus. Neque alium fuiſſe veteribus Ordinem palam liquet ex eis, quæ è Vettio Valente aliiſque ſuprà depromta ſunt. At verò Nicolaus de Cuſa Cardinalis, *Septem*, inquit [k], *dierum numero apud omnes nomina revolvuntur* (de Gentibus, quæ Europæis etiam antiquitùs cognitæ, *Omnes* hac in re ſemper intellige) *licet de prima ſeptimanæ die, ac dierum nomine diverſitas ſit. Chriſtianorum Septimanæ initium eſt à die Dominico, Græcorum ac Alexandri à die Lunæ, Ieſnargit* (Jeſdegird) *à Die Martis, Nabugodonoſor à die Mercurii, Ethnicorum à die Iovis, Elbigera à die Veneris, Hebræorum à die Sabbati.* Palàm negat initium Septimanæ idem omnibus eſſe, utcunque in univerſum periodum dierum Septenariam omnibus in uſu eſſe aſſerat. Sed oſcitanter nimis perperamque hoc traditum. Quæ enim affert de omnibus, quos memorat, modò Chriſtianos excipias, ad rem, de qua loquitur, non omninò attinent. Certè ut Chriſtianis tàm Orientis, quam Occidentis initium Septimanæ eſt dies Dominicus ſeu Solis (unde & dixêre Græci Chriſtiani [l], annum ἑβδομαδικῶς κανονίζειν *Hebdomadicè ordinare* pro eo quod eſt à die Solis incipere) ita pariter reliquis. Dies autem; quos habet ille alios velut pro variis Septimanæ initiis, ſunt dies Epocharum Chronologicarum, ſeu dies alii atque alii in Septimana, id eſt, feriæ aliæ atque aliæ, à quibus anni ſolùm putantur, neque ad orbis Hebdomadici initium ſpectant. Verbi gratia, ubi ait Septimanæ Jeſdegird, id eſt, Perſicæ, initium eſſe à die Martis, id non aliter verum eſt, niſi intelligas Characterem annorum Perſicorum à regno Jeſdegird, eſſe diem Septimanæ tertium, interim Septimanæ initio etiam apud Perſas in die Solis, non Martis collocato. Sic illud, diem Mercurii initium eſſe Septimanæ Nabugodonoſor, nihil aliud eſt, quàm à feria quarta annos ejus putandos. Nabonaſſarus ſcilicet ille, cujus Epocha Aſtronomica illuſtris in Almageſto Ptolemæi, intelligitur. Alfraganus; *Character annorum Perſicorum à regno Iezdaieris* (Jeſdegird) *filii Schared filii Coſre eſt dies tertius*; id eſt, Martis. *Character annorum Aegyptio-*

[k] *In Reparat. Calendarii.*

[l] *Maximus Martyr in computo Eccleſiaſt. part. 1. cap. 23.*

gyptio-

gyptiorum in Libro Almageſti à regno Nebukadneziris Babylonii eſt dies quartus, id eſt, Mercurii. De aliis ille ſimiliter. Quod ideò adjeci, ut etiam ex ſcriptore Mahumedano hoc vetere manifeſtum fiat, Septimanæ initium dierumque in ea ordinem ejuſmodi fuiſſe, ut locum primum Solis dies ſortiretur. De ceteris apud Cuſanum non aliter ſtatuendum. Quod habet de Ethnicis, intelligo de Mahumedanis, quos eo nomine Occidentis lingua non ſemel notavit. Dies Jovis ſeu quintus Epochæ fugæ Mahumedis è Mecha aſſignatur etiam ab Alfragano, unde Cuſanus. Sic Georgius Almacinus, alii. Elhigera autem, ſeu الهجرة, pro eadem notiſſima Mahumedis æra etiam ſumitur, cujus initium feriâ ſextâ ab aliis collocatur. Dies verò ſecundus ſeu Lunæ, æræ Alexandreæ etiam Alfragano aliiſque initium eſt. Sed quid hæc ad initium Septimanæ? Sabbatum demùm Ebræis, ut vult Cuſanus, ſeptimanæ initium fuiſſe, nemo dicet, qui ſive novi federis illud recoluerit de *Vna* ſeu *Prima Sabbati* pro die Solis, ſeu Prima ſeptimanæ, ſeu tralatitiam eorum dinumerandi rationem per primam, ſecundam, tertiam &c. Sabbati, pro Hebdomade ſumpti, meminerit; Tametſi videam quidem alios [m] eundem errorem cum Cuſano obiter admittere. Sed planè, quod Cuſano in animo heic fuit, id ad annorum mundi epocham ſpectat. Nimirùm palàm liquet Sabbati diem ſeu ſeptimum eſſe in computo inde annali, ſed intereà ſeptimum ſeu poſtremum in orbe Hebdomadico. Neque ſolùm eis, qui Planetarum nominibus heic frequentius uſi ſunt, adeoque Solem præpoſuêre, nec Judæis ſolùm & Chriſtianis, tàm Orientis, quàm Occidentis, quibus idem eſt, Feſti etiam recurrentis gratiâ (his diei dominici, quem primum habent, illis Sabbati, quem diem habent ſupremum) in orbe hebdomadico initium, dies Solis, idque ex more veterrimo, eſt feria prima, ſeu prima Sabbati; verum etiam apud ipſos Mahumedanos, quibus nec Solis, nec Saturni dies Feſtus eſt, is, qui Soli tribuitur, locū in ordine illo obtinet primū, quod tum ex Alfragano Mahumedano ſuperiùs citato palam ſcimus, tum ex Abugiafare aliiſque ejuſdem ſectæ Hiſtoricis, Theologis, Chronologis. Almacinus ex Abugiafare [n]; اول الهجرة كان يوم الخميس

[m] *Henr. Ranzovius in Calendario, p. 112. Valent. Schindler. Lexic. Pentaglot. col. 324.*

[n] *Saracen. Hiſt. lib. 1.*

الخميس واخر مده حياته يوم الاثنين *Primus dies Hegiræ ſeu Mahumedis fugæ dies fuit quintus, & ultimus Vitæ ejus ſecundus.* De Jovis & Lunæ diebus, nemo non intelligit. Quamplurima id genus ſunt obvia alia apud eum ex eodem Abugiafare. Et vide ſeriem dierum inferiùs capite vigeſimo ſecundo. Feſtum autem hebdomadicum intereà illis eſt dies Sextus ſeu Veneris. Sed nec inde orbem ſeptimanæ incipiunt, nec eo claudunt. Joſephus Scaliger[*]; *Quod Mucharam Hegiræ cœpit à feria ſexta, ideo eam diem ſacram Mahumedanis dicunt ab eo tempore. Ego ſcio antiquiorem ſuperſtitionem eſſe propter Venerem, quam* CHOBAR *vocabant & ſumma ſuperſtitione antiquitùs venerabantur. Ceterùm feria ſexta illis dicitur* جمعه (Giuma) *hoc eſt* σύναξις, ἐκκλησία, ὁμιλία, *quæ ea reverentia illis eſt, qua Iudæis Sabbatum, Chriſtianis dies Solis.* Atque ſic paſſim apud viros doctiſſimos nominis يوم الجمعه *diei Giuma* ratio inde petitur, quod conventus Mahumedanis ſacer tunc haberi qualibet ſeptimanâ ſolet. Verum quidem eſt, ex vi nominis ſimplici, illud idem ſignificare. Cæterum ſunt in Mahumedanis ipſis, qui ex rerum creatarum, eodem in rerum initiis die, ſeu univerſi compage abſolutâ, diem *Giuma* dictum velint. A verbo ſcilicet جمع quod *congregare* ſeu *in unum corpus conflare* denotat. Etenim ſic lego in Abu Walid Mahumed Ben Elſhecina, hiſtorico veteri Mſſ. qui rerum initia & ſex creationis dies exequens, ait,

ثم خلق الكواكب والشمس وغير ذلك وكان ابتدا ذلك يوم الاحد الي يوم الجمعه وسمي يوم الجمعه لاجتماع تكامل اصول الخلق فيه *Tunc creavit Stellas & Solem, & quæ ſunt id genus cetera. Et continuatum eſt opus illud à die primo in diem Giuma. Ideo autem vocatur dies Giuma, quoniam eo in univerſum rerum primò creatarum compages eſt abſoluta, ſeu* τ͂ παντὸς fuit συμπλήρωσις. Certè & Arabes Chriſtiani eodem nomine ſolent ſcriptis ſuis nuncupare feriam ſextam; quod eos noluiſſe facere autuman-

[*] De Emend. Temp. lib. 2. pag. 132.

tumandum, ſi tantummodò ſacer Mahumedanorum conventus eo innueretur. Sic Saidus Batricides, Patriarcha Alexandrinus, ſcribit Adamum è Paradiſo ejectum hora nona من يوم الجمعة *dici Giuma*. Quo nomine aliàs pro eodem die ei ſolenne eſt uti. Quin & qui Arabicè Novum tranſtulit fedus pro paraſceve Sabbati, id eſt, die Veneris, الجمعة paſſim ſubſtituit [p]. Mahumedanum autem [p] *D. Matth. 27. 62.*
illum, qui, ſicut diximus, hoc derivat, in animo etiam habuiſſe non *Marc. 15. 42.*
dubito vocabulum جميع *Giamia* toties iteratum in Geneſis Ara- *Luc. 23. 54. Ioann. 19. 14.*
bicæ hiſtoria Creationis pro eo quod eſt *Omne* ſeu *univerſum*. Et [q] *31. & 42.*
وبطل في اليوم السابع من جميع صناعته التي عمل [q] *Geneſ. 2. 2.*
Et quievit in die Septimo ab Vniverſo opere quod fecerat. Certè perſuaſum habeo cum Scaligero, Hegirâ antiquius eſſe, etiam ſub nomine Giuma, Feſtum illud. Sed an à Saracenico cultu Venêris derivandum, (quod & olim [r] exiſtimavi ipſe,) haud parùm dubito. An- [r] *De Diis Syris Syntagm. 2.*
tiquius eſſe, eliciendum videtur ex eo quòd in Alcorano memoratur, velut notiſſimum, Feſti nomen, quo etiam, ut leminate, Capitis integri frons inſignitur. Verba ſunt [ſ], يا ايها. الذين امنوا اذا [ſ] *Azor. 62. Arab. 72. lat.*
نودي الصلوة من يوم الجمعة فاسعوا الي ذكر الله وذروا
البيع ذلكم خير لكم ان كنتم تعلمون *O vos qui è credentium ſitis numero, quando convocatur ad precandum in die Giuma,* ſeu *die Veneris* (uti & vertitur à Retinenſi; & notat ibi Mahumedes Ben Achmed (من بمعني في) *mercandi negotia relinquite; quod bonum eſt vobis, ſi ſapitis.* Et quod ad originem Feſti, quatenùs à Mahumedanis retinetur, attinet; cum partim è Chriſtianis, partim è Judaïcis ritibus conflatum eſſe Mahumediſmum certum ſit, an non conſtitutioni Conſtantinianæ illi, quâ tam Dies Veneris ſeu feria quod proſabbatum eſt, quam Solis dies ſeu Dominicus Feſtus habendus erat, ea debetur? In Chriſtianiſmo quidem diu eſt, quod evanuit conſtitutio illa. Sed fortè inde diem illum in colluviem ſuam

ſuam recipi voluit Mahumedes. De conſtitutione illa Euſebius[t], Sozomenus[u], Nicephorus[x] Calliſtus; unde Baronius[y].

Cap. XXI.

De Ordinis *in orbe Dierum Hebdomadico* Planetarii Ratione. Horarum Præfecturæ, *apud Aſtrologos veteres*, Planetariæ. *De* Horarum vetuſtate. *Priſcorum ſententia* de Heptazoni *ſeu* Planetarum *in Cœlo* Ordine. *Unde* Argumentum *à nonnullis* adverſus denominationis Hebdomadicæ *vetuſtatem perperam aſſertur.*

ORdinis in diebus deſignandis Planetarum jam ante oſtenſi Ratio ſeu Cauſa, juxta ſuperiùs propoſita, proximè eſt inſpicienda. Nam ex ea etiam ritè perpenſa, tum faciliùs diluuntur nonnulla, quæ ejus orbiſque dierum; qualem deſcripſimus, hebdomadici vetuſtati adverſari videantur, tum ipſa vetuſtas preſſiùs aſſeritur. Sunt quidem, qui rem fortuitò ſeu *καθ' ἐξουσίαν αὐτόνομον, pro hominum libitu*, citra rationem rei ipſi aptandam, factam opinentur[z]. Alii inter veteres de Cauſa diſputarunt, quorum ſcripta temporum injuria delevit. Partem dicô deſideratiſſimam quarti Sympoſiacon Plutarchi Joſepho, cujus verborum gratiâ diſſertatio hæc tota inſtituta eſt, coævi. Titulum ejus ea de re habes ſuprà capite decimonono. Certè & veriſimile eſt, Hermetis Ægyptii libros illos vetuſtiſſimos, de quibus Clemens Alexandrinus, ſeu volumen illud ejus Panaretum dictum apud Petrum Alexandrinum, rationem hanc aperuiſſe. Nam Aſtrologica non pauca, atque inprimis ad Planetarum ordinem, regimen, uſum ſpectantia, in libris illis contineri ex autoribus jam dictis, qui eos memorarunt, ſatis liquet. Ratio autem ſeu cauſa Ordinis illius Planetarum intermiſſi, alia atque alia habetur tum apud Veteres, quorum ſcripta non periêre, tum apud Recentiores. Triplex fermè apud veteres occurrit. Prima ex proportione Muſica petita. Ex Horarum præfecturis Secunda; & demum, ex alternatione quadam Planetarum Luminibus vicinorum, Tertia. Quod ad primam attinet; cum in Hebdomade ſic diſponantur Planetæ, ut Sole diem primum

[t] *De Vita Conſtantini. lib. 4. cap. 18.*

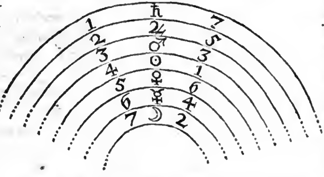
[u] *Hiſt. Eccl. lib. 1. cap. 8.*

[x] *Hiſt. Eccl. lib. 7. cap. 46.*

[y] *Annal. tom. 3. ann. 321.*

[z] *Philopon. de Mundi creatione, lib. 7. cap. 14.*

primum occupante, Lunâque proximum, bini in ea orbium ſerie, quæ vulgo agnoſcitur & Ptolemaica eſt, ſemper itidem prætermittantur, quartuſque ab antecedente repetito in dierum denominatione (ut in adjecto tum Heptazoni, tum denominationis hebdomadicæ ordinis paradigmate) ſequatur, id eſt, ut ſaltus in quartum quemque Planetarum fiat; fuêre [a] qui juxta harmoniam, quæ diateſſaron dicitur, Ordinem Planetarum illum intermiſſum exiſtimarint primò inſtitutum; adeoque Muſicum eſſe voluerint.

Et de Muſicis in cœlo rationibus obvia ſunt non pauca ex Pythagoreorum aliorumque veterum ſcholis apud Ptolemæum [b], Macrobium [c], Nicomachum Geraſenum [d], alios; quemadmodum & inter recentiores ſummi nominis [e] Mathematicos. Ratio heic ſecunda, ſeu quæ ex Horarum præfecturis pendet, ipſiſſima eſt quæ exhibetur in eis, quæ ſuperiùs ex Vettio Valente Antiocheno afferuntur. Etenim diſtributis, ſecundum vulgarem orbium ſeu Heptazoni ſeriem continuam, viginti quatuor diei cujuſlibet ſeu temporis nychthemerini horis inæqualibus (ſcilicet diei naturalis duodecim, totidemque noctis) adeo ut Planeta, cui dies cognominis, primam ſortiatur horam, ceteraſque ceteri ſuo deinceps ordine continuo in orbem redeuntes; is qui horæ proximi perpetuò diei primæ præfectus eſt, eidem etiam diei nomen tribuit; quod putanti manifeſtum eſt. Utraque ratio à Dione ſimùl, velùt ab anterioribus ſeculis accepta, traditur. Sed poſteriorem video viris doctis, qui res hujuſmodi ſeculis recentioribus tractant, maximè placere; veluti Nicolao Cardinali Cuſano [f], Joanni Garcæo [g], Franciſco Maurolyco [h], Joanni Lucido [i], Chriſtophoro Clavio [k], Franciſco Barocio [l], Rudolpho Hoſpiniano [m], Joanni Keplero [n], aliis. Tertia ratio, ſeu quæ pendet ex varia Plane-

[a] *Dio lib. 37. Xiphilin. in Pompeio.*

[b] *Harmonic. lib. 3. cap. 10. &c.*

[c] *Macrob. in ſomn. Scipionis.*

[d] *Enchirid. Harmonic. lib. 1.*

[e] *I. Kepler. Harmonices Mundi, lib. 5. cap. 3. & in Prodromo differt. Coſmographic.*

[f] *In Reparat. Calendarii.*

[g] *Tractat. 1. de Tempore, cap. 29.*

[h] *Lib. de Sphæra, & in Coſmograph. Dialog. 1.*

[i] *De Emend. Temp. lib 1. cap. 1.*

[k] *In cap. 1. Ioan. de Sacro Boſco.*

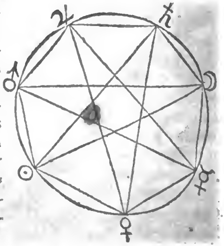
[l] *Coſmogr. lib. 3. cap. 2.*

[m] *De Origine Feſt. cap. 5.*

[n] *Epit. Aſtronomia Copernicana, lib. 3.*

Digitized by Google

tarum reliquorum Luminibus vicinitate atque alternatione, habetur apud Bedam [o]. *Hac erat*, inquit ille, *ſtultitia Gentilium, falſa ratiocinatione ſubnixa, qui quaſi jure primam diem Soli, quia maximum eſt Luminare; ſecundam Lunæ, quia ſecundum Luminare eſt, ſe conſecrare putabant, (&) de inordinata alternatione tertiæ diei primam à Sole Stellam, quartæ primam à Luna, quintæ ſecundam à Sole, ſextæ ſecundam à Luna, ſeptimæ tertiam à Sole præponebant.* Atque ita hac de re veteres. Recentiorum autem, qui diſſident, inſtar omnium erit vir præſtantiſſimus Joſephus Scaliger. Is non Horas in cauſa fuiſſe opinatur appellationis dierum (nam appellatione ejuſmodi, Horarum uſum ac diſtributionem recentiorem facit) ſed potiùs dies, Horarum. *Ea appellatio*, inquit Scaliger [p], *longè antiquior Horis. Quare non ab Horis Planetariis nomina diebus Septimanæ impoſita, ſed potiùs ſuperſtitio appellationis dierum in Horas derivata.* Alibi item de Ebræis veteribus [q], quòrum ſcilicet res in ſedere veteri enarrantur, locutus, *ne horarum quidem*, ſcribit, *ulla apud eos mentio. Nam diem*, id eſt, τὸ νυχθημέρον *in* XXIV *horas partiri & Græcorum eſt cõmentum, & longe poſt tempora Solonis in Heliotropiis Græcorum notatum, & tandem ſub Romanorum imperio ad Iudæos à Romanis tranſlatum. Itaque antiquior, ut mea fert opinio, feriarum appellatio à Planetis, quam ut ab horis, quæ ſingulæ Planetam ſuum ſibi vindicant, nominatæ ſint.* Cauſam autem ſeu rationem, cur dies cognomines Planetarum non ſequantur ordinem & ſitum ſiderum, quorum ſunt cognomines, ſed, binis prætermiſſis, quartum ſemper in dierum denominatione ſit ſidus proximum, ad hunc modum aſſignat [r]. *Septem Planetæ per Circulum ſecundum ordinem ſuum diſpoſitæ æquabili intervallo conſtituunt ſeptem trian-*

gula

[o] *De Temporum ratione, cap. 6.*

[p] *Prolegom. ad Emend. Temp.*

[q] *Lib. 2. de Emend. Temp. lib: 2. pag. 131.*

[r] *Lib. 1. de Emend. Temporum, pag. 8.*

Digitized by Google

gula Iſoſcele ad peripheriam, quorum baſes ſunt Latera Heptagoni Circulo inſcripti, ut habes in Circulo propoſito, ad cujus peripheriam ſeptem errantes ſunt ſecundum ſeriem ſuam ſitæ conſtituentes triangula Iſoſcele ♄♀♃, ♃☿♂, ♂☽☉, ☉♄♀, ♀♃☿, ☿♂☽, ☽☉♄. *In quibus Triangulis dexter angulus ad baſim eſt prima Stella trianguli, ſecunda in angulo ad verticem, tertia angulus ſiniſter ad baſim: ita ut omnis Stella anguli dextri habeat oppoſitam Stellam anguli in vertice, Stella autem anguli à vertice Stellæ anguli ſiniſtri ad baſim ſit oppoſita. Sequentur igitur ſeſe omnes ſeptem Planetæ non per ſeriem ſuam, ſed per intervalla laterum, quæ veræ ſunt oppoſitiones. Sit igitur Triangulum* ☉☽♂ *primum ordine.* ☉ *in angulo baſis dextro præibit. Sequetur Luna ei oppoſita in vertice; eam oppoſitus Mars in angulo ſiniſtro baſis. Qui quidem Mars cum in triangulo* ☉☽♂ *ſiniſtrum angulum baſis occupet, in triangulo* ♂☿♃ *occupabit dextrum baſis angulum, habens oppoſitum Mercurium; Mercurius autem oppoſitum Iovem in angulo ſiniſtro: Qui Iupiter faciet angulum dextrum in Triangulo* ♃♀♄ *habens oppoſitam in vertice venerem, ut ea oppoſita eſt Saturno in angulo ſiniſtro, ſed angulus ille rurſus erit dexter in triangulo* ♄☉☽. *Et ſic erogati ſunt ſeptem Planetæ in totidem dies, quas Eccleſia Romana vocat ferias. Hæc eſt vera harum appellationum ratio.* Sic Joſephus Scaliger. Quod verò loquitur ille de Horis ſeu viceſimis quartis diei civilis partibus, quaſi recentius illarum inventum eſſet & uſus; certè dum ævo Soloni proximo in Heliotropiis notatas admittit, eas admodum vetuſtas facit. Nam Solon ſexcentis ampliùs annis Natales Chriſti antevertit. Et expreſſim Herodotus [f], *gnomonem*, inquit, *&* τὰ δώδεκα μέρεα τῆς ἡμέρας παρὰ Βαβυλωνίων ἔμαθον Ἕλληνες *& duodecim partes diei didicerunt à Babyloniis Græci.* Quod intelligo de XII horis inæqualibus diei naturalis, totidemque noctis. Quales quidem vulgo ab intima antiquitate in uſu, diù olim obtinuere, à Planetis nomina, ut oſtenſum eſt, ſortiti. Tametſi interea Mathematicis ipſis ſeu Aſtrologis in motuum temporumque calculo horæ æquinoctiales, ut quidem neceſſe erat, adhiberentur. Certè de Anaximandro Mileſio legitur apud Euſebium [t] ὅτι

[f] *In Euterpe.*

[t] *Præparat. Evangel. l. 10. cap. ult.*

οὗτος πρῶτος γνώμονας κατεσκεύασεν πρὸς διάγνωσιν τροπῶν τε Ἡλίου, καὶ χρόνων, καὶ ὡρῶν καὶ ἰσημερίας, *primus ſtylos elaboravit, ut dignoſcerentur converſiones Solis, Tempora, Horæ & Aequinoctium.* Qua de re etiam Laërtius in Anaximandri vita, & Plinius[u]. Horas item ejuſmodi in uſu Romanis ſub Auguſti ævo ſcimus ex Varrone, Manilio, Virgilio. Antiquiorem item earundem diſtributionem, ex P. Cornelii Naſicæ cenſoris Horario, quod ex aqua fecit. Et Cenſorinus[x]; *Horarum nomen non minus annos CCC Romæ ignoratum eſſe credibile eſt. Nam XII tabulis nuſquam nominatas Horas invenies, ut in aliis poſteà legibus, ſed ante Meridiem.* Ex Ebræorum item hiſtoria ſacra[y] notiſſimum eſt illud de Achazi Regis ſolario. Et ne quidem, qua ratione calculum inire Aſtronomicum poſſent veteres illi citra horas, qualibus utimur, aliaſve certas & invicem ſyderum venatoribus cognitas temporis menſuras, quæ caſui mitarentur, excogitari poteſt. Et poſtquàm horæ æquinoctiales ſeu æquales tempori nycthemerino à Mathematicis in calculi uſum tributæ ſunt, ſucceſſit proculdubiò altera illa apud vulgus inæqualium ſeu Planetariarum, ex eorundem diſciplina[z], ratio. Sed de Horarum vetuſtate, Horologiis, Schiothericis id genus aliis conſulas, ſi vis, Joſephum Scaligerum[a], Claudium Salmaſium[b], Dionyſium Petavium[c]. Intereà agnoſcendum videtur, ut vult Scaliger, rationi magis conſonum eſſe Horarum nomina ex ſuperſtitione appellationis dierum ſeu Hebdomadicæ orta, quam hanc ex horarum cyclis. Suadet inprimis illud, quod è commentis Aſtrologicis vetuſtiſſimis legimus apud Petrum Alexandrinum[d] περὶ τοῦ πολεύοντος καὶ διέποντος *de* Planeta *poſſidente & adminiſtrante.* Scilicet Planetam diei cognominem totum diem & quamlibet ejuſdem horam πολεύειν *poſſidere*, adeoque regere, Horarium autem Planetam miniſterium præſtare. Verbi gratiâ die Saturni ajebant, ὁ αὐτὸς ἀστὴρ κύριος τῆς ἡμέρας γίνεται καὶ πολεύει ὅλην τὴν ἡμέραν· τὴν α ὥραν αὐτὸς πολεύων καὶ διέπων, τὴν β παραδίδωσι τῷ ♃, καὶ λέγομεν, τὴν β ὥραν ♄ πολεύοντος καὶ ♃ διέποντος *ipſe Saturnus Dominus eſt diei, & poſſidet integram diem. Quin & Horam primam non ſolùm ut dominus poſſidet, verùm etiam ſibi ipſi regiminis miniſteria præſtat. Secundam verò horam tradit Iovi. Et*

dicimus

[u] *Hiſt. Nat. lib.2. cap.76.*

[x] *De Die Natali, cap.23.*

[y] *2 Reg. cap. 20. & Iſaiæ cap. 38.*

[z] *Vid. Franciſc. Barocciũ in Coſmographia, lib. 3. cap. 2.*

[a] *Ad Manil. Iſag. 2. pag. 254.*

[b] *Plin. exercitat. p. 632. &c.*

[c] *Ad Auctarium Diſſertat. lib. 7. c. 8. & 9.*

[d] *In Iſagoge Apoteleſmat. & Videſis Ioſ. Scalig. ad 2. Iſagog. Manilii, p. 290.*

dicimus Horam ſecundam poſſidente quidem ſeu dominante Saturno, ſed miniſterium præſtante aut procurante Iove. Quin & Rabbi Gedaliah Ben Jechai[e] ex diſciplina illa futili, ſed priſca; הכוכב המתחיל למשול בשעה ראשונה בין ביום בין בלילה נמשכת כל היום ההוא וכל הלילה ההיא שהוא יהיה מושל על כלן אמנם יתר הכוכבים הנכנסים למשול בשאר שעות הם כמו ב׳ חברים המושלים יחד אך המושל בשעה ראשונה יותר חזק מהאחרים *Planeta, qui Hora prima incipit dominari, ſive interdiu ſive nocte, totum diem illum & totam illam noctem poſſidet, quoniam is dominus eſt ſupremus. Attamen & Planetæ ceteri, qui ordine ſuo horis præſunt reliquis, ſunt* (quatenus primæ horæ Dominum reſpiciunt) *veluti Socii qui & ſimul dominantur. Veruntamen Horæ primæ Dominus ceteris præcellentior eſt.* Hinc ſanè exiſtimandum non videtur, Dominium totius diei & poteſtatem cujuſlibet etiam Horæ ſuperiorem & continuam, adeoque Planetariam diei denominationem, ab Horario illo recurrente qualicunque dominio ortum habuiſſe, ſed potiùs Horarium illud dominium, quod minus habitum eſt, & inferius eſt diurno, ex diei dominio manâſſe, atque anſam Horarum ſic denominandarum inde arreptam. Miniſtros, Procuratores, legatos, præſides Principibus, qui univerſis imperent, poſteriores eſſe, palàm eſt. Quod verò ad Planetariæ denominationis ordinis Rationē ſeu cauſam primariam ſpectat; ſanè mihi nondum perſuaſum eſt aut à proportione Muſica, aut ab Horarum præfecturis, nedum à triangulis laterumve aut baſium ratione ſeu oppoſitionibus, hujuſmodi ordinem manâſſe; ſed à ſimpliciori multò origine, eaque quidem alternationi illi, de qua loquitur Beda, proximante. Nimirum advertendum eſt inter Planetas, ſeu in Heptazono, longè primariam obtinuiſſe ſemper dignitatem Solem & Lunam. Etenim apud Philoſophos, Aſtrologos, Gentium Theologos alioſque[f] paſſim dicuntur, & ſunt illi bina Lumina (per excellentiam ſic nuncupata) temporum rerumque moderatores adeo ſingulares, ut tam reliquos in Heptazono variâ ſuarum configurationem vi potiſſimùm regant diſponantque, quàm inferiora, velut Principes corporum cœleſtium, gubernent, atque etiam in veteri Paganiſmo univerſa divinitatis no-

[e] Sepher. Shalſheleth, *fol.* 74. *b*

[f] *Ante alios Vide ſis Iul. Firmicum Matheſ. lib. 3. cap. 1. Necepſone & Anubio.*

mina alia complectantur. Ea de re conſulas Macrobium, ut ceteros mittam pariter obvios. Unde evenit etiam Solem ex diſciplina Indorum, Perſarum, & Ægyptiorum in Onirocriticis, Regem, Lunam *πρόσωπον τοῦ ἀπὸ βασιλέως δευτέρου ἐξουσίας personam ejus, qui ſecundus à Rege præeſt*, denotare, ut docet Achmes [g]. Unde & Ægyptii aſſimilare ſoliti Solem Regi & oculo dextro, Lunam autem Reginæ & ſiniſtro, reliquos quinque hiſce *ῥαβδοφόρους* ſeu Satellites habentes, ut tradit Sextus Empiricus [h]. Quin & in ipſa creationis hiſtoria ſacra ſoli illi bini, ob præcellentiam memorantur per nomina majoris & minoris Luminaris. *Luminare majus* [i] לממשלת היום *in dominium diei, & Luminare minus in dominium noctis.* Quod poſtquam Helleniſtæ verterant *εἰς ἀρχὰς τῆς ἡμέρας in principatus* ſeu *Dominium diei*, & *εἰς ἀρχὰς τῆς νυκτὸς in principatus* ſeu *dominium noctis* (idque ſatis juxta veritatem Ebraicam) legerunt nonnulli veterum *τὴν ἀρχὴν*, & vocabulum Græcum aliâ illâ notione, qua *initium* ſeu inchoationem ſignificat, accepere. Ita ut ſacrum ſermonem perperam intelligerent, fuiſſe *Luminare majus ad initium* ſeu *inchoationem Diei, Luminare minus ad initium* ſeu *inchoationem Noctis*. Qua de re præter S. Auguſtinum [k], Iſaacum Monachum [l], Eugubinum [m], (cujus verba Græca ex Iſaaco Monacho deſumuntur,) videſis Robertum Epiſcopum Lincolnienſem in Hexaemero, citatum in *ſumma Aſtrologiæ Anglicana* [n] in impreſſis, quos vidi, tributa Joanni Eſheuido, quem & Eſquidum nominat Gulielmus Camdenus [o]. Autor verò eſt Joannes *de* Eſchenden, Eſthenden, etiam & Aſhelden, in MS. Bibliothecæ Oxonienſis. Socius erat olim Mertonenſis ibi Collegii [p], noſtratibus etiam ſubinde *de* Eſtwode, quod in Eſquidum degeneravit dictus. Sed ex utravis verſione præcellentiam vides pereximiam utrique Luminari tribui. Summa heic eſt, quod ex Aſtrologorum veterum ſcitis habet Ptolemæus [q]; *ὁ μὲν ☉ καὶ ἡ ☽ διαπέπληχοι ὥσπερ ἡγεμόνες εἰσὶ τῶν ἄλλων* *Sol & Luna, ut principes ceterorum, imperium exercent.* Cum igitur tam inſignis habita ſit ſemper, idque meritò, utriuſque dignitas ac præcellentia, dieſque inde Hebdomadis primus Soli, velut ſiderum plane Regi ſummo, & ob dignitatem ſecundam, Secundus Lunæ eſſet

[g] *Onirocritic. cap. 167. & 168.*

[h] *Adverſus Mathematicos lib. 5.*

[i] *Geneſ. 1, 16.*

[k] *In Geneſ. ad literam lib. 2.*

[l] *In Computo.*

[m] *Ad Gen. 1.*

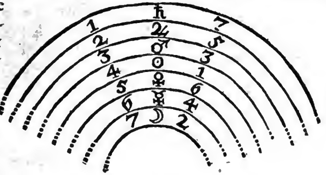
[n] *Tract. 1. Diſt. 1. Venetiis, 1489.*

[o] *In Britannia, pag. 132.*

[p] *I. Balæus Cent. 6. ſcript. 14. I. Pitſæus at. 14. ſcript. 602.*

[q] *Tetrabib. lib. 2. cap. περὶ τῆς ποιότητος τοῦ ἀποτελέσματος.*

eſſet (quod aliter inter denominandum vix fieri quibat) aſſignandus; videtur quidem intervallum, non dico Magnitudinis ſeu Spatii, ſed Numeri, quo bini hi Planetæ primarii in Heptazono invicem diſjungerentur, velut prototypum fuiſſe ceteris in Heptazoni cyclo ſequentibus. Adeo ut quemadmodum & quoniam Luna Solem binis intermediis, nempe Venere & Mercurio, prætermiſſis, in Hebdomadicæ denominationis initio ſequebatur, ita etiam atque ideo pari, in revertente Heptazoni cyclo, intervallo numeri diſtaret tertius à Luna. Unde tertium diē ſortitus eſt Mars, & ſimili ſemper intervallo deinceps dies ſuos reliqui quatuor, ut in figura adjecta. Atque etiam hinc fortè

ratio aliqua eſt petenda, cur Sol, Phœbus, Apollo (nam nomina hæc eadem eſſe, ſciunt pueri) Ἑβδομαγέτας, id eſt, Ἑβδομηγέτης veteribus diceretur. Quoniam ſcilicet τῆς Ἑβδόμης eſſet ἡγέτης, ſeu *ſeptenarii* tàm in Planetis, quà Cœlum tenent, quàm in Hebdomadicâ dierum denominatione *Princeps*, Dux, ſeu qui velut in exemplum præibat. Æſchylus [r];

Καλῶς ἔχει τὰ πλεῖς' ἐν ἓξ πυλώμασι
Τὰς δ' Ἑβδόμας ὁ σεμνὸς Ἑβδομαγέτας
Ἄναξ Ἀπόλλων εἵλετο ———

Benè ſe habent reliqua in ſex portis. Septimam verò venerandas Hebdomageta, Rex Apollo elegit. Scholiaſtes autem ibi, ὅτι ἐν Ἑβδόμῃ τοῦ μηνὸς γεννηθεὶς ἐκλήθη Ἑβδομαγέτας, *quoniam ſeptimâ menſis die natus* (qua de re ſuprà [ſ]) *vocatus eſt Hebdomagetas.* Id ipſum illi nomen tribuitur apud Proclum [t]. Apollini τὴν, inquit, ἑπτάδα ἀνέθεσαν ὡς συνέχοντι πάσας τὰς συμφωνίας &c. διὸ καὶ Ἑβδομαγέταν ἐκάλουν τὸν θεὸν, *ſeptenarium dedicarunt veluti ei, qui concentus univerſos*

[r] In ἑπτὰ ἐπὶ Θήβαις.

[ſ] Cap. 17.

[t] In Timæum Plat. lib. 3. pag. 200.

verſos complecteretur &c. unde & Hebdomagetam eum vocabant. Quam locutionem retinendam ſentio, neque mutandam in Ἑβδομαγενῆ, id eſt, *Septimo die natum.* Pace dico viri literatiſſimi[u], qui non ſemel monuit ſic potius mutandum. Scimus quidem etiam hoc nomine Apollinem à Sacerdotibus[x] dictum, quod & ſuprà[y] memoratum eſt, uti & à nonnullis[z] Ἑπταμηνιαῖον *ſeptimeſtrem.* At verò nec ideò ſequitur apud Proclum Ἑβδομαγενῆ ſubſtituendum, cum & res ipſa & quod Æſchylum legitur Ἑβδομαγέται palàm videantur aſſerere. Nam & apud utrunque non natales, (quicquid nugatur ſcholiaſtes,) ſed principatus ejus & in ſeptenario prærogativa ſingularis deſignatur. Et Sextus Empiricus[a], τῶν ἑπτὰ, inquit, ἡγεῖσθαι μὲν τὸν ἥλιον καὶ τὴν σελήνην οἴονται *Septem ſtellis arbitrantur præeſſe Solem & Lunam*, id eſt, Hebdomagetas eſſe. Rationi autem, quam conjectando adduximus, de ordine ceterorum in diebus denominandis, Solis & Lunæ, qui heic Principes ſunt, licet Diſpares, ordinem & intervallum imitante, ſimilis fermè ratio eſt, quæ habetur in aliquot Eccleſiæ Chriſtianæ nominibus dierum, qui ex nulla ſui omninò ratione ea ſortiti ſunt, ſed tantum è ſolennitatis primariæ, è qua pendet denominationis imitatione quadam ſeu reſpectu. Quadrageſimę nomen inditur primo diei Dominico, à quo jejunium ſic dictũ auſpicamur. Hujus gratiâ ſeu imitatione[b], Dies Dominicos retrò putatos dicimus Quinquageſimam, Sexageſimam, Septuageſimam, nullam numerorum his nominibus denotatorum rationẽ, quod nemo non videt, habentes, ſed quadrageſimæ ſeu primariũ reſpicientes ſolummodo nomen, quod ſono & ſimilitudine quadã non re omninò nomina cetera imitantur. Sic fere Feriarum nomen à feriis reverà primariis ad alios dies, qui nec revera feriæ, tranſlatum. Sic à Sabbati nomine primario Hebdomas ipſa & dies quælibet, prima, ſecunda, tertia & deinceps, Sabbati dicta. Nimirùm, ut inquit Beda[c], *à requietionum die, quæ ſuo nomine & cultu ſingularis excellebat.* Sed verò objectio heic obvia eſt, quæ ex ordinis ejuſmodi, in diebus denominandis, Planetarii ratione qualicunque, ſumpta, vetuſtatem ejuſdem denominationis, quam anteà adſtruimus, haud parum impugnare videatur. Ratio nempè quovis modo hactenus adducta admit-

[u] *I. Meurſius in Græcia Feriata, lib. 3. in* Ἑβδόμη *& lib. de Denario Pythagorico, cap. 9.*

[x] *Plutarch. ſympoſ. 8. cap. 1.*

[y] *Cap. 17.*

[z] *Scholiaſt. Callimachi ad hymn. in Delum.*

[a] *Adverſus Mathematicos, lib. 5.*

[b] *Guil. Durand. Rational. lib. 6. c. 24. §. 5. & 6.*

[c] *De Temp. Rat. cap. 8.*

Digitized by Google

admittit, ſeriem Heptazoni, ſeu in cœlo Planetarum, vulgarem, veteribus, qui diebus nomina indiderint, receptam eſſe, juxta paradigmata ante oſtenſa. At verò ſcimus, apud veteres aliam atque aliam fuiſſe de Planetarum in cœlo ordine & locis ſententiam. Supremo in loco collocarunt aliqui Solem, atque huic Lunam proximam, ut Anaximander, Metrodorus, Crates[d]. Alii ſuperiores tres ♄, ♃, ♂, ordine, qui tum vulgo, tum Mathematicis, poſt hoſce, pleriſq; omnibus placuit, ponentes, Solem Lunæ ſurſùs proximum fecêre, (ut non ſolùm Plato[e], & Eratoſthenes[f], atque autor libri de Mundo Ariſtoteli[g] tribui ſoliti, verùm etiam Ægyptii[h], ſaltem in eis nonnulli nominis celebrioris, (adeoque Venere & Mercurio inferiorem. Et de diſſenſu circa hanc rem Veteres alii[i], recentioreſque[k] obiter atque affatim. Quin diſertè ſcribit Moſes Maimonides[l], tàm Phyſices ac Mathematices, quàm Theologiæ ac Juriſprudentiæ Judaicæ magiſter quidem eximius, היא דעת הראשונים כלם שכדורי נגה וכוכב למעלה מן השמש *Veterum omnium ſententia fuit, Orbes Veneris & Mercurii eſſe ſupra Solem*, quod nec ſemel dicit. Atque fuiſſet ita Heptazoni ordo, horum alteruter. Subjungit verò ואחר כן בא בטלימוס והכריע היותה מתחת Maimonides, *& ſequutus eſt poſteà Ptolemæus, qui argumentis obtinuit eos eſſe infra Solem.* Certè ſi Veterum omnium opinio eſſet, Solem Mercurio & Venere inferiorem fuiſſe, adeoque alium fuiſſe Heptazoni ordinem

♄	♄
♃	♃
♂	♂
♀	☿
☿	♀
☉	☉
☽	☽

ab eo, quo in ratione dierum denominandorum diſpiciendâ uſi ſumus, ſequeretur aut denominationem illam vetuſtam non fuiſſe, aut ſaltem rationes hactenus ſive ex ejuſdem ordinis intervallis, ſive è recurrente in horarum præfecturas, juxta eundem ordinem, ſucceſſione nihili planè eſſe. Nam quæ dicta ſunt, vulgari ordine velut priſcis receptiſſimo nituntur. Unde etiam nec defuêre, qui cum Maimonide heic ſentientes, ante Ptolemæum ſcilicet ordinem illum apud veteres non admiſſum, ipſam denominationem hebdomadicam, ex ordine illo natam, Ptolemæo antiquiorem eſſe negent.

L l l Floruit

[d] *Plutarch de Placit. Philoſ. 4. cap. 15.*
[e] *In Timæo.*
[f] *Chalcid. in Plat. Tim.*
[g] *Cap. 2.*
[h] *Macrob. in Somn. Scip. lib. 1. cap. 19.*
[i] *Ptolem. de Magna conſtruct. lib. 9 cap. 1. Proclus in Timæum Platonis. Achil. Tatius in Aratum, cap. 16. Simplicius in Ariſt. lib. 2. de cælo, &c.*
[k] *Copernicus lib. 1. cap. 10. Io. Picus adverſ. Aſtrologiam, lib. 10. cap. 4. Franciſc. Picus in exam. doctrin. Vanit. Gentium, lib. 1. cap. 12. Cornelius Agrippa de Vanitate Scientiarum, cap. 30. Franciſc. Barocius de Sphæra Mũdi, lib. 1. cap. 2 Franciſc. Maurolyc. Coſmograph. dialog. 1. Clavius in c. 1. Ioan. de Sacro Boſco.*
[l] More Nebochim, l. 2. c. 9.

Floruit Ptolemæus ſub annum poſt Chriſti natales CXL. Expreſſim Hoſpinianus [m]; *Nec dies Hebdomadæ ante tempora Ptolemæi nominibus Planetarum eo ordine ut hodiè diſtincti fuerunt. Sed nominati ſolùm à numero, quo ſe invicem in menſe ſequebantur. Id hac ratione probo. Veteres Aſtrologi ante Ptolemæum ſtatuerunt, Solem immediatè ſuprà Lunam, ſic ut illis Saturnus eſſet primus, ſecundus Iupiter, tertius Mars, deinde Venus, poſt eam Mercurius, inde Sol, ultima Luna*, &c. Et pluribus ſententiam ſuam adſtruere conatur. Sed palàm hallucinatio eſt inſignis. Neque enim ordinis Heptazoni illius receptiſſimi autor eſt Ptolemæus. Vetuſtiorem eſſe apud complures manifeſtò liquet. Certè tametſi in mutilo Ciceronis de Univerſo opere, ex Platonicorum ſententia, Lunæ proxima ſupra Terram eſt Solis circumvectio, atque inde ad Venerem & Mercurium aſcenditur, in Somnio nihilominus Scipionis ſatis expreſſim collocatur Sol in Heptazoni medio. *Subter*, (ſcilicet poſt tres ſuperiores,) inquit, *mediam ferè regionem Sol obtinet, dux & Princeps, & moderator luminum reliquorum. Hunc ut comites conſequuntur Veneris alter, alter Mercurii, in infimoque orbe Luna &c.* Cicero autem ducentos circiter ante Ptolemæum annos floruit. Ejuſdem item ſeculi Manilius [n], ſunt, inquit, quæ Cœlum terramque intervolitantia pendent ſidera

Saturni, Iovis, & Martis, Soliſque: ſub illis
Mercurius Venerem inter agit Lunamque locatus.

Sic & Hyginus in Aſtronomicis, Manilio coævus. Quin & Cicerone recentior non fuit Geminus, ſi Dionyſii Petavii [o] de tempore ejus conjecturæ fides. Quem tamen non deſunt, qui tertio à Chriſto ſeculo ponant, ut Joſephus Blancanus [p]. Certè Geminum, ſi quid video, palàm eſt ſcripſiſſe ante Actiacam Victoriam. Nempè, ſub id tempus [q] annus Julianus receptus eſt ab Ægyptiis, qui antè anno uſi ſunt æquabili ac vago illo, CCCLXV dierum, quadrantis, qui excreſcit, nullâ habitâ ratione; adeò ut in periodo 1461. annorum feſta eorum ſingula per totum annum vagantia nullo menſis alicujus die ſemel non celebrarentur, ut & monet Herodotus [r], & res ipſa docet. Diſertè autem Geminus [ſ] de vago illo anno, ſuo tempore

Ægyptiis

[m] *De Origine Feſtorum. c. 5.*

[n] *Aſtronomic. lib. 1.*

[o] *De Doctrina Temp. lib. 2. cap. 6. in Notis ad Geminum. pag. 411. Rationar. Temp. part. 1. lib. 4. cap. 14.*

[p] *Mathematic. Chronolog. ſecul 13.*

[q] *Cenſorin. de die Natal. c. 21. Ioſ. Scalig. de Emend. Temp. lib. 4. pag 221. Dionyſ. Petav. de Doctrina Temp. lib. 4. cap. 5. & lib. 10. cap. 72.*

[r] *In Euterpe.*

[ſ] *Iſagog. cap. 6.*

Ægyptiis in uſu, ac Feſtorum circumactione pluribus loquitur, nec Thoth menſem in calce Auguſti fixum, à quo, poſtquam Julianum acceperant, annum ſemper auſpicabantur, omnino agnoſcit. Jam verò pugna Actiaca Ptolemæum annis CLXXX aut circiter antevertit. Et Geminus expreſſim eundem facit [t] ordinem Heptazoni, quem approbat Ptolemæus, vulgari ſcilicet conſonum. Sic etiam Alexander Mileſius apud Chalcidium [u]; alii Ptolemæo vetuſtiores. Quin & Macrobius [x] de Sole à Cicerone ſic medio Heptazoni in ſomnio Scipionis collocato, ac Platonis ſententia de proximo Lunæ ſurſum ejuſdem loco verba faciens, *Ciceroni*, inquit, *Archimedes & Chaldæorum ratio conſentit. Plato Ægyptios omnium Philoſophiæ diſciplinarum parentes ſecutus eſt.* Ita non ſolùm Cicero, Manilius, Geminus, Archimedes, Alexander Mileſius, verùm & Chaldæi, natio quorum è ſcitis ipſam Aſtrologiam natam eſſe dici ſolet, de ordine Ptolemaico diù ante Ptolemæum conſenſere. At verò & ipſe Ptolemæus [y]; videmus τὴν τῆς Ἀφροδίτης (σφαῖραν) καὶ τὴν τοῦ Ἑρμοῦ παρὰ μὲν τοῖς παλαιοτέροις ὑποκάτω τεθειμένας τῆς ἡλιακῆς, παρὰ δὲ ἐνίοις τῶν μετὰ ταῦτα καὶ αὐτὰς ὑπερτεθειμένας, *Veneris Sphæram, atque eam, quæ Mercurii eſt, à vetuſtioribus ſub Sphæram Solis poſitas. A nonnullis autem Iuniorum eas ſuprà collocari.* Ipſe diſertè agnoſcit, antiquitus receptum eundem eſſe, quo utimur ordinem ſeu vulgarem, quem & diſertè poſtea appellat παλαιοτέραν τάξιν *vetuſtiorem ordinem*, eoque nomine eum laudat amplectiturque; alterum autem illum recentiorum eſſe ait commentum. Idem ipſe ordo palàm etiam agnoſcitur in Harmonico cœli Pythagoræ calculo, apud Cenſorinum [z]. Nec alius eſt hujus calculus apud Nicomachum Geraſenum [a], niſi quod Mercurius inter Venerem ab hoc ponatur & Solem; quo nomine certè libris ejus librarii errorem ineſſe ſuſpicati ſunt veterum aliqui [b]. Et expreſſim de Ordine Pythagorico quemadmodum Cenſorinus, Plinius [c]. At, ut Nicomachus, autor vitæ Pythagoræ anonymus apud Photium [d]. Sed de Veneris & Mercurii ordine plura ſtatim. Hæc cum ita fuerint, audiendi heic non ſunt, qui veterum de Sphærarum ſeu Heptazoni ordine diſſenſum ſic objiciunt, ut, ante Ptolemæum, vulgarem illum receptum de-

[t] *Ibid. cap.* 1.

[u] *In Timæum Platonis.*

[x] *In Somn. Scip. lib.* 1. *cap.* 19.

[y] *Almag ſt. lib.* 9. *cap.* 1.

[z] *De Die Natali cap.* 13.

[a] *Harmonic. lib.* 1.

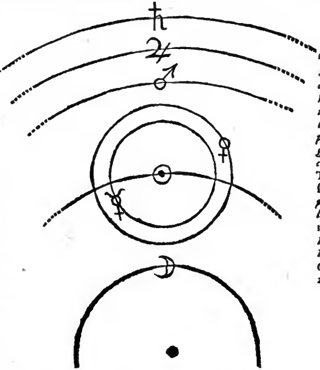
[b] *Vide edit. Meurſian. pag.* 86.

[c] *Hiſt. Nat. lib.* 2. *cap.* 22.

[d] *Biblioth. Cod.* 259.

negent. Et planè hallucinati ſunt, ſed & cum ipſo Maimonide, ex hiſtoriæ Aſtronomicæ imperitiâ. Qualiſcunq; autem Sententiarum fuerit heic diverſitas, animadvertendum eſt, quēadmodum in rebus aliis hujuſmodi, ita in hiſce, aliud eſſe receptiorem vulgo Aſtrologorum aliorumve Magiſtrorum, qui vetera ſecurè docent retinentque, ſententiam, aliud ſingulares, ſive Philoſophorū, ſive Mathematicorum opiniones, qui diſciplinas, ut fieri amat, ſive novatū eunt, ſive emendatum ex ſuo ingenio ac inventis, tritiori orbitæ doctrinæ, qua primò imbuuntur, non ita confidentes. Apud genus hominum poſterius, nulla ætate non habentur ſententiæ à receptis aliter atque aliter diverſæ, neque eæ quidem paucæ, cum intereà prius ſit hominum genus quorum ſcitis & ex antiquitate receptis dogmatis regulæ, mores, ac diſciplinæ, quibus vulgo utimur, innitantur. Ex antiquo igitur ordinis Heptazoni illius vulgaris uſu (qualem oſtendimus) ſatis conſtat penes genus hominum, quod diximus heic prius, id eſt, qui receptiores ſententias & amplexi ſunt & profeſſi, & rationes qualeſcunque Aſtrologicas, è quibus naſceretur denominatio hebdomadica, invenerunt, receptiſſimum fuiſſe ordinem illum; penes alterum autem genus non item. Quale in rebus aliis evenire nemo non videt. Etiam ſuperiori & noſtro in ſeculo de Marte, Mercurio, Venere, Sole, novis etiam Planetis circum Jovem & Saturnum latis, ſententiæ ortæ ſunt Mathematicis ſummis, Copernicis, Rheticis, Tychonibus, Kepleris, Galilæis, aliis, ab antiquorum receptorumque perquam diverſæ, quæ tamen impoſterum argumento neutiquam omninò erunt, vulgus aſtrologorum velut ab intima vetuſtate ordinem cœli, quem populariter agnoſcimus, continenter propagatum non accepiſſe; non magis ſanè quam Pythagoræ, atque Hippocrati Chio, eundem non receptum aſſerere, ideò quòd Planetam octavum eſſe dicerent, cui rarò apparenti [c] Cometæ nomen tribueretur. Sed ſingularia ejuſmodi receptis ſententiis adverſari neutiquam ſolent. Ægyptii autem illi aliique, qui ſupra Solem Venerem, & Mercurium collocarunt, (quorum ſcilicet loca rem heic primariò turbare videntur,) etiam & utrunque, ut in hoc ſchemate, Sole pariter inferiorem agnovêre. *Scilicet ita Solem inter Lunam & Mercurium locatum*

[c] *Apud Ariſtot. in Meteorolog. a. c. 6.*

catum volebant, ut ratione deprehenderint (ſic Macrobius[f],) *&* *edixerint cur à nonnullis Sol ſupra Mercurium ſupraque Venerem eſſe crederetur.* Ita nimirùm circũambire Veneris Sphæram eam, quæ Mercurii eſt, atque hujus eam, quæ eſt Solis, voluêre, ut ſidus utrunque in perigæo ſeu ſemicirculo inferiore conſtitutũ Sole inferius eſſet, ſicut in apogæo ſeu ſemicirculo ſuperiori, eo ſuperius. Cum enim conſenſus ferme nullibi non eſſet de tribus ſuperioribus, *horum trium* (appoſitiſſimè ſcribit Macrobius) *ſibi proximorum, Veneris Mercurii & Solis ordinem vicinia confudit; ſed apud alios. Nam Aegyptiorum ſollertiam ratio non fugit, quæ talis eſt. Circulus per quem Sol diſcurrit, à Mercurii circulo ut inferior ambitur; illum quoque Superior circulus Veneris includit.* (Sic etiam voluit Copernicus, & qui eum ſequuntur, viri magni.) *Atque ita fit ut hæ duæ ſtellæ, cum per ſuperiores circulorum ſuorum vertices currunt, intelligantur ſupra Solem locatæ; cum verò per inferiora commeant circulorum, Sol eis ſuperior æſtimetur.* Unde ſententiarum diverſitatem ex ipſorum Ægyptiorum diſciplina ſic reconciliat. *Illis ergo, qui ſphæras earum ſub Sole dixerunt, hoc viſum eſt ex illo ſtellarum curſu,*

[f] *In ſomn. Scip. lib. 1. cap. 19. Videſis Martian. Capellam de Nuptiis Philologia, lib. 8. cap.* quod Tellus non ſit, *&c. Copernic. Revolut. lib* 1. *cap.* 10. *Athanaſ. Kircher. in Prodromo Copto, pag.* 266.

curſu, qui nonnunquam, ut diximus, videtur inferior, qui & verè notabilior eſt, quia tunc liberiùs apparet. Nam cum ſuperiora tenent, magis radiis occuluntur. Et ideo perſuaſio iſta convaluit, & ab omnibus penè hic ordo in uſum receptus eſt. At verò dixerit quis, qualiſnam ad rem noſtram reconciliatio hæc? Nam ſic Venus in Semicirculo ſuo inferiori, cujus loca quæ à Sole maximè diſtant, eam terris ſplendidiorem, utpote viciniorem, reddunt, Mercurio inferior eſt. Atque ita Heptazoni vulgaris luxatio remanet. Quod verum quidem eſt. Sed antequam accuratiùs Veneris & Mercurii ſitum ſic explorarant Ægyptii, natus eſt ex veteri cœleſtium corporum ignorantia, tametſi docta, apud Chaldæos ordo ille vulgaris, quem in judiciis Aſtrologicis novari nolebant ne quidem ii, qui cœleſtem ſemper eſſe negarent. Semper dico. Nam ex ſchemate ſuperiori nemo non videt ſæpiùs fieri, ut Mercurius, (qui etiam velociùs & ſæpiùs circumagitur,) inferiorem ſuum ſemicirculum peragrans, Lunæ ſit Venere proximior. Atque ita Heptazoni in ſimplici enumeratione ratio & uſus popularis idem erat apud omnes, etiam & ipſos Ægyptios, ut ex Vettio Valente & Dione ſuperiùs allatis, itidem docemur. Summa eſt, veterrimos Aſtrologos, Chaldæos nempe, etiam & Ægyptios ipſos turbamque reliquorum, qui poſtea vetuſtatis diſciplinâ acquieſcentes, eam ingenii atque inventorum acceſſione minimè novatam vellent (quorum ratio in rebus moribuſque hujuſmodi popularibus ſolùm habenda) ordinem illum Heptazoni vulgarem ſemper in re Aſtrologicâ retinuiſſe; nec placita eorum, qui diverſimode ſive apud Ægyptios recentiores ſive apud alios ſenſerunt docueruntque, magis in denominationem illam ſive Hebdomadicam ſive Horariam ex ordine illo, ut oſtenſum eſt, pendentem, invaluiſſe, aut in ejuſdem antiquitatem invaleſcere, quàm Copernici, Galilæi, Kepleri Aſtronomiam novatam in hodiernam dierum denominationem Planetariam, cui, ut ex Heptazono veteri nata eſt, horum hypotheſes æquè diſſonæ ſunt. Certè & R. Abraham Judæus Hiſpanienſis, Ben Chaia [g], de Venere & Mercurio expreſſim כל החכמים הקדמונים מוברים שהן תחת כידור החמה והיו מסדרין ככבי לכת על הסדר שצמח"נכל *Sapientes* ſeu *Philoſophi veteres univerſi*

[g] *In Sphara mundi, cap.* 2.

verſi (ſeu Philoſophorum ac Aſtrologorum vulgus) *opinati ſunt eos collocari infra Solis orbem, atque ordinarunt Planetas Ordine hujuſmodi* ♄ ♃ ♂ ☉ ♀ ☿ ☽. Vera horum poſitura ad rem hanc non omninò attinet. Sed ex eo quod eſt, hujuſmodi fuiſſe veterum idque ab intima antiquitate de eorum ordine ſententiam, eamque populariter paſſim receptam, planè ſatisfit objectis, quæ ex Ptolemaico Heptazoni ordine velut novo adverſus Planetariæ denominationis vetuſtatem afferuntur. Quin & in Sinenſium Paganiſmo, & civili temporum ratione ex ſeculis antiquiſſimis longeque Joſephum (ſi fides eis, qui rem narrant) antevertentibus petita, idem habetur ordo in diebus denominandis Planetarius; qua de re plura capite ſequenti.

Cap. XXII.

Ordinis dierum *in Hebdomade, &* Planetariæ *eorundem* denominationis, Joſephi *ſeculo*, Uſus; *In* Oriente; *in* Occidente. *Et undenam in vulgus hominum hujus* Obſervatio *adeo fuerit olim* diſſeminata.

Hiſce ita de Hebdomadis dierum Vetuſtate, Planetarum ſeptem nominum aſſignatione, Ordine, Ordiniſque Ratione ac causâ oſtenſis, ſequitur ut de ejuſdem Ordinis apud Gentes ſive univerſas ſive tot, quot univerſarum nomine apud ſcriptores veteres ſolent venire, Uſu, atque unde Uſus ille ſic diſſeminatus, diſpiciamus. Ex ſuperiùs adductis ſatis liquet diem in periodis dierum ſeptimum ſeu Saturni, neque apud Græcos veteres, neque apud Romanos aliaſve gentes, præter Judæos (quantum ex priſcis monimentis ritè intellectis eſt eliciendum) in Feſtis omninò habitum, ſeu laborum vacatione celebrari ex inſtituto ſeu moribus receptis ſolitum. Cum verò facilè, uti & ſuprà [h] monitum eſt, concipiatur, Triplicem haberi dierum Hebdomadis uſum; Primum, quà Sacrum indicat Feſtum recurrens; Secundum, quà in Faſtos ſeu Temporis calculum, citra Feſti rationem, ex inſtituto publico admittitur; Tertium, quà ex artificum tantùm diſciplina Chronologica ſeu Aſtrologica, citra publicum inſtitutum;

[h] *Cap. 19. pag.* 404.

Tametſi

Tametſi uſus Primus nullibi gentium præter Judæos, Joſephi ſeculo (niſi exceptam velis Chriſtianam tunc enaſcentem Eccleſiam) repertus eſt, nihilominùs de Tertii generis Uſu, àpud Gentes tunc pleraſque, teſtimonia ſunt ſatis frequentia. Atque Secundi etiam apud nonnullos Veſtigia, ut mox dicetur, fortè non obſcura. Tertii generis uſum videre eſt in eis, quæ ſuperiùs tum ex oraculis vetuſtis, tum ex Sabbatico in rebus genethliacis decernendis calculo aliiſque id genus depromuntur. Atque Aſtrologicarum eiuſmodi affaniarum uſum in orbe Romano frequentiſſimum fuiſſe ſeculis Joſepho vetuſtioribus palàm liquet ex Manilio, Horatio, Lucano, aliis. Etiam anno fermè, ante Cæſares, centeſimo, edicto juſſi [i] ſunt Chaldæi *intra decimum diem abire urbe atque Italiâ.* Et poſtmodum [k] tantundem factum, non ſemel ſub Auguſti tempora; etiam ſub Tiberio [l]. *Facta* (inquit Tacitus) *& de Mathematicis Magiſque Italia pellendis Senatuſconſulta; quorum è numero L. Pituanius ſaxo dejectus eſt.* Idem [m] memorat Ulpianus. Sub Claudio item, Tacitus [n]; *De Mathematicis Italia pellendis factum Senatuſconſultum atrox & irritum.* Nimirùm in leges etiam invaluerant eorum artes. Et egregium eſt illud eiuſdem [o] de illis; *Mathematici novos motus & clarum Othoni annum obſervatione ſiderum affirmant; genus hominum potentibus infidum, ſperantibus fallax, quod in civitate noſtra & vetabitur ſemper & retinebitur.* Luculentiſſimum ſanè eſt teſtimonium, ipſi Joſepho etiam coævum, de frequentiſſimo ſuperſtitionum Aſtrologicarum (nam Aſtrologos, Chaldæos, Mathematicos, idem genus hominum pariter veteribus dici nemo neſcit) adeoque Hebdomadis ſeu calculi Sabbatici, qui in eiſtam eximium, uti ſuperiùs oſtenſum eſt, obtinuit locum, uſu tunc temporis inter Romanos, quemadmodum & antè diù & apud alias gentes, recepto; qui nec legibus abigi potuit. Atque hinc ſanè facilè eſt conjectari, quàm per alias gentes ſeu orbem Romanum tunc temporis fuerit uſus ille diffuſus. Et appoſitè ſcribunt Beda [p] & Iſidorus [q] Hiſpalenſis, Gentilitatem crediſiſſe, in hebdomadica illa dierum juxta Planetas diſtributione, *habere ſe à Sole ſpiritum, à Luna corpus, à Marte ſanguinem, à Mercurio ingenium & Linguam, à Iove temperantiam, à Venere*

[i] *Valer. Max. lib.* 1. *cap.* 3.
[k] *Dio lib.* 49. & 56.
[l] *Annal.* 2.
[m] *Apud autorum Collat. Legg. Iud. & Rom. tit. de Mathematicis & Manichæis. Et vide Lipſ. ad Tacit. Annal.* 2. *num.* 60.
[n] *Annal.* 12.
[o] *Hiſtor.* 1.
[p] *De Temporibus, cap.* 4.
[q] *Etymolog. lib.* 5. *cap.* 30.

nere voluptatem, à Saturno tarditatem, velut à diis quorum imperio ſuberant. Adeò ut quidem ſic tàm Theologica etiam, quàm Aſtrologica Hebdomadi ineſſet ratio. Sed non omninò quæ publicis niteretur moribus, ſed nugaci diſciplinæ circumcellionum, qui levibus & ineptis ingeniis, uti ait Valerius [r], fallaci ſiderum interpretatione quæſtuoſam mendaciis ſuis caliginem injiciebant. Hinc Saturni dies inauſpicatus, nec rebus aptus gerendis, ut oſtenſum eſt, habitus. Hinc Gentilitatis moris, tametſi non ſuperſtitionis, etiamnum reliquiæ in Planetaria apud Chriſtianos dierum denominatione. Atque ſane ſive hinc ſive fortè à ſimplici temporũ calculo, nec ſine inſtituto publico, ſed non omninò ſacra ratione, Hebdomadis invaluit antiquitus Uſus apud Gentes, quæ cum nec Chriſtiani, nec Judæi ſint, nimirùm, nec Dominicum Diem ſeu Solis, nec Sabbati ſeu Saturni diem Feſtum habeant, adeoque non Feſti ratione orbe hebdomadico utantur, eundem dierum ordinem in numerando etiam & citra plerunque Planetarum nomina ſervant. De Chriſtianis gentibus palam eſt, quotquot earum locutione & ſcriptione vulgari Planetariam denominationem retinent, eam è veteri illo Gentilium uſu accepiſſe. Nam notiſſimum eſt illud, ſtilo magis proprio atque Eccleſiaſtico, Feriarum nomine, non Planetarum, ex veteri Sylveſtri primi, ut paſſim creditur, Pontificis Romani inſtituto, dies hebdomadis, adjecto numero, nuncupandos; quorum & ſextus Paraſceve non raro dicitur, uti primus Dominicus, & ſeptimus etiam Sabbatum. Atque hac de re videſis, quæ congeſſit doctiſſimus Barnabas Briſſonius [s]. Et ſunt quidem gentes Chriſtianæ, quæ undiquaque, ni fallor, veterem illam conſuetudinem ita exuerunt, ut nullius Planetæ nomine in diebus deſignandis, ne ſermone vulgari utantur; quemadmodum, Poloni, Bohemi, alii linguâ Slavonicâ cognati, qui [t] Nedele & Niedzela aut vocabulo affini, pro *Dominico* primum vocantes, proximum poſtriduanum Dominico dicunt, tertium ſecundum, quartum tertium & deinceps uſque ad ſextum, quem quintum nominant, id eſt, quintum à poſtriduano incluſo, & demum ſeptimum Sobota quod Sabbatum eſt. Hungari item [u], ſine Planetarum adjectione dies deſignant. Græci etiam, opinor, diu eſt quod à Dominico [x] ſecundam,

[r] *Lib. 1. cap. 3.*

[s] *Ad L. Dominico C. Theodoſ. tit. de Spectaculis.*

[t] *A. Roman. in ſupputat. Eccleſiaſt. & Vocabular. Trilingue Pragenſe.*

[u] *Hieronym. Megiſer. in Theſ. Polyglotto Verb. Dies.*

[x] *Theodor. Gaza, lib. de Menſibus, cap. 17.*

Digitized by Google

tertiam, quartam diem & deinceps numerare ſolent, Planetarum nominibus planè ſepoſitis. At verò in Eccleſiæ Occidentalis regionibus pleriſque ceteris, celebrioribus, puto, univerſis, denominatio illa invaluit Planetaria, quam, cum è Chriſtianiſmo ipſo manare ea nequiret, ex vetuſtiſſimis Gentilitatis moribus ortam propagatamque planè cenſendum eſt. Gentes quæ linguis utuntur provincialibus ſeu à Latina degenerantibus, veluti Itali, Hiſpani, Galli, veſtigia cuique manifeſta nominum Planetarum Romanorum eorumque antiquitatis in prioribus ſex diebus retinent, Septimum intereà Sabbatum vocantes Hiſpani & Itali, ut *Sammedy* Galli. Et Cambro-Britannorum etiam denominatio dierum, adeo Latinam redolet originem (ſic ab amicis, qui eorum linguam callent, mihi obſervatum eſt) ut è Romanorum Paganiſmo in Britanniam eam deſumptam eſſe non ſit quod dubitemus. At verò Germanorum, Belgarum, Danorum, Anglorum, nomina dierum vulgaria ut ſunt à Latinis alieniſſima, ita & ſummam ac ſingularem ſui atque Planetariæ apud gentes has denominationis adeoque Hebdomadis Aſtrologicæ uſus vetuſtatem indicant. Ea ad hunc modum ſe habent

	Germani,	Belgæ,	Dani,	Angli.
Dies Solis	Sontag	Sundach	Sondag	Sunday
D. Lunæ	Montag	Maendach	Maandag	Monday
D. Martis	Dienſtag	Dingheſtach	Thiſdag	Tueſday
D. Mercurii	Mitwoch	Woenſdach	Onſdag	Wedneſday
D. Jovis	Donnerſtag	Donderdach	Thaarſtag	Thurſday
D. Veneris	Freytag	Vreydach	Fredag	Fryday
D. Saturni.	Sambſtag	Saterdach	Loſſuerdag	Saterday.

Saturni quidem dies heic Germanis & Danis non ab ipſo denominari videtur. Sed Sambs in Sambſtag Sabbatum, puto, eſt, unde forſan & *Samme* in *Sammedy* Gallorum. Et tralatitium eſt apud eos, qui linguarum cognationes obſervant, quamplurima vocabula Perſica in lingua Germanica aliiſque ei cognatioribus reperiri. Certè ut Judæi Sabbati nomen, tum pro hebdomade ipſa atque die ſeptimo, tum in hebdomadis diebus ſingulis recenſendis adhibere ſolent, ita &

Digitized by Google

ita & Perſæ شنبه *Sanbe* [y]; tametſi pro eo quod eſt Sabbatum in Pentateucho Tawaſii Perſico معطل quod *requiem* denotat, paſſim uſurpetur. De Danorum autem **Loſſuerdag**, **Loverdag** item & **Leſſuerdag** dicto, *ſicut non uno modo ſcribitur*, ait Iſaacus Pontanus [z], *ita nec uniuſmodi haberi poteſt ejus interpretatio. Qui* **Loverdag** *ſcribunt, videntur reſpicere vel ad Lotionem publicam, cui eo die vacarent, vel ad nuptiarum contractus. Poſt nimirum acceptum à Frea nuptiarum auſpicium. Vnde &* **Loven**, **Loffte** *&* **Bruvloffde** *nuptialia adhuc apud Danos verba ſunt.* Alii **Lofferdag** ſignificare volunt diem purgationis. Alii aliter [a]. Germanis item Mercurii diem dici vides **Mitwoch**, id eſt, *ſeptimanæ medium*, quia initium, & finem pari reſpicit intervallo. At cetera nomina Planetarum eſſe, quorum in Gentiliſmo gentium illarum uſus, non iniquum eſt ut ſentias. De Sole & Luna, res palàm in omnibus videtur; licet animadvertat Pontanus, *Danos non, ut omnis fere hodiè Germania,* **Son** *ſed* **Soel** *dicere; ut ſcilicet hic primus hebdomadæ dies* **Sondag** *diceretur, quod eſſet quaſi dies pacationis ac judicationis dominicæ. Nam & hodiè adhuc* **Sone** *pacare Danis dicitur.* Ita etiam ſubdubitando alii [b], qui intereà Solem in Danorum **Sondag** contineri malint. Quod ad Martis diem attinet, qui & **Zinſtag** Germanis ſeu Alemannis, & **Düſſendach** & **Düſdach** Belgis nuncupatur; opinantur viri docti, à Tuiſtionis ſeu Teutatis (quorum alterum habetur apud Lucanum [c] pro Deo Barbarorum, qui Septentrionaliores regiones incoluêre, alterum apud Tacitum [d] pro gentis Germanorum conditore) nomine, diei prænomen in linguas illas cognatas pariter defluxiſſe. Atqui & aliæ ſunt de illis ſententiæ, uti & de diei hujus denominatione. Sed cum locum Martis inter præcedentes ſequenteſque occuper prænomen illud, vix dubito quin pro ipſo Marte antiquitùs ſumeretur. Mercurius autem **Wodan** aliiſque, quæ proximant, nominibus dictus eſt; & Danis **Othin**; unde **Othinſdag** in **Onſdag** contractum. Certè dum de Paganiſmi hiſce in regionibus Theologia loquuntur ſubinde Scriptores veteres [e], **Wodan** Martem nuncupari, aut ſaltem officium ejus ab illo præſtari ſolitum,

[y] *Ioſ. Scaliger. lib. 1. de Emendatione Temp. pag. 8.*

[z] *Chorograph. Daniæ deſcrip. pag. 798*

[a] *Olaus Wormius in Faſtis Danicis, lib. 1. cap. 15.*

[b] *Olaus Wormius ibidem.*

[c] *Pharſal. 1.*

[d] *De moribus Germanorũ.*

[e] *Adam. Bremenſis hiſtor. Eccleſiaſtic. cap. 233.*

Sed tum Mercurium eum fuiſſe diſertè aſſerit Paulus Warnfredus[f], tum ea de re teſtimonia ſunt quamplurima in annalibus Angloſaxonicis, id eſt, de Saxonum, qui in Angliam ſedes tranſtulere, rebus geſtis, moribuſque conſcriptis. Ubi de primo Horſi & Hengiſti, qui Saxones in hanc inſulam ſecum duxêre, atque Vortigerni Regis Britonum colloquio verba faciunt Annalium illorum autores, *quæſivit*, inquiunt[g], *Rex ab eis, quam fidem, quam religionem, patres eorum coluiſſent. Cui Hengiſtus, Deos patrios, ſcilicet Saturnum, Iovem, atque ceteros, qui mundum gubernant, colimus, maximè autem Mercurium, quem linguâ noſtrâ* **Woden** *appellamus. Huic patres noſtri veteres dedicaverunt quartam feriam ſeptimanæ, quæ in hunc hodiernum diem* **Wodenesday** *appellatur. Id eſt*, ƿodenandæʒe, ſi locutionis Saxonicæ veteris rationem habeamus. Scilicet dicebant[h] ſunnan dæʒe, monan dæʒe &c. pro *Die Solis, Die Lunæ.* Hunc innuit & Tacitus[i]; Germanos ait ille, *Deorum maximè Mercurium colunt, cui certis diebus humanis quoque hoſtiis litare fas habent. Herculem & Martem conceſſis animalibus placant. Pars Suevorum & Iſidi ſacrificat.* Quod ideo libentiùs citavimus, quia hinc diſcimus deos quidem hos, adeoque Planetarum nomina tunc fuiſſe Germanis ſua, nec adeo contracta, ut vult Cæſar, qui, cum non explorata ita ei eſſet eorum religio, *Deorum numero*, inquit[k], *eos ſolos ducunt, quos vident, Solem Vulcanum & Lunam. Reliquos ne famâ quidem acceperunt.* Sed falsò, uti & rectè notat Lipſius ad Tacitum. Et Wodenum jam dictum diu etiam à Paganis poſt Chriſtianiſmum in regionum harum nonnullis diſſeminatum, cultum eſſe memorat Ethelwerdus[l]. Nec rarò in annalibus noſtris obiter, aliàs pro Mercurio Gentiliſmi Saxonici ſumitur. Sic & **Thonner**, **Donner**, & **Thor**[m] pro Jove accipi ſolet, unde dies ejus inde denominatus. Haud alium fuiſſe à Tarani apud Lucanum, exiſtimant aliqui. Frigga verò, Fricco, Frea, ſeu Frecca, unde **Frie** & **Vrey** in prænomine diei Veneris, pro Venere paſſim apud Scriptores ſumitur. Et in Hengiſti ad Vortigernum oratione[n]; *Poſt illum* (Wodenum) *colimus deam inter ceteras potentiſſimam, vocabulo Fream, ex cujus vocabulo* **Friday** (id eſt, ꝼꞃiccandæʒe) *appellamus.* Tam de hac dea quam

[f] *De Geſt. Longobard, lib.1.cap.9.*

[g] *Apud Mat. Weſtmonaſterienſem in Florilego, a.d.450.alii.*

[h] *Leges Edgari Regis, cap.5.*

[i] *De Moribus Germanorũ.*

[k] *De bello Gallico lib.6.*

[l] *lib.1. cap.2.*

[m] *Adam Bremenſ. hiſt. Eccleſiaſtic. cap.233.*

[n] *Apud. Mat. Weſt. in Florilego, ann. 450.*

Wodeno

Wodeno Gulielmus Malmesburienſis[o]; *erant* (Hengiſtus & Horſa) *abnepotes illius antiquiſſimi* Woden, *de quo omnium penè barbarũ gentium regium genus lineam trahit, quemq; gentes Anglorum Deum eſſe delirantes, ei quartum diem ſeptimanæ, & ſextum uxori ejus Freæ perpetuo ad hoc tempus conſecraverunt ſacrilegio.* Saturni autem nomen pene ipſius Latinum à Belgis & Anglis retinetur in ſeptimo. Et de his & cunctis, vide plura ſi vis apud Gulielmum Camdenum[p], Olaum Wormium[q], Iſaacum Pontanum[r], Philippum Cluverium[ſ], alios qui de Septentrionalium moribus agunt. Hinc autem liquet non minus in populorum Septentrionalium, quam Auſtralium veterum Gentilitate ſeu Paganiſmo denominationem dierum Planetariam cum Hebdomade obtinuiſſe. Neque mirum eſt, tam diverſa Septentrionalibus fuiſſe à Latinis aut Græcis hæc ſive Planetarum ſive Deorum nomina. Nam ſatis quidem diverſa ſunt ipſa Latina ab eis, quæ Græcis vulgò recepta. Etiam & Græcis ipſis pariter fuêre nomina diverſiſſima, uti & Ægyptiis. Saturnus tum Græcis etiam, tum Ægyptiis, qui Græcâ linguâ uterentur, dictus eſt *Phænon*[t], ſed ipſis Ægyptiis (ſi fides Planetarum nominum deſcriptioni Româ ad Claudium Salmaſium miſſæ, quam typis nuper edidit V. præſtantiſſimus Ludovicus de Dieu[u], nunc etiam in Athanaſii Kirchneri Prodromo Copto[x] Romæ evulgatam) *Rephan*, atque, ut alii, Nemeſis Stella; Jupiter item, Phaeton, & ab Ægyptiis ipſis *Pizeus*, &, ut alii, Oſiridis Stella; Mars, Pyroeis, & ab Ægyptiis ipſis *Moloch* & Stella Herculis; Sol Ægyptiis ipſis *Pire*; Venus Phoſphorus, & Ægyptiis ipſis *Surot*; Mercurius, Stilbon, Ægyptiis ipſis *Piermes* & Apollinis Stella, & Luna Ægyptiis ipſis *Piia*. Quin & nomina Planetarum alia atque alia ſunt, atque à Græcis Latiniſque diverſiſſima Arabibus, Ebræis, Polonis, & qui linguæ Slavonicæ propaginibus utuntur. At & aliæ quidem atque aliæ nominum rationes. Atque ita fuêre olim à ceteris diverſa Germanis & Saxonibus ſeu ſeptentrionalibus ſub Cauro poſitis Planetarum vocabula, prout in dierum nominibus ſupra oſtenſis; licet nunc, Sole & Lunâ exceptis, Latinorum nominibus in idioma ſuum deflexis, ubi de Planetis ſimpliciter loquuntur, uti ſoleant. Et de reliquiis Gentiliſmi ex Hebdomadis

[o] *De geſtis Reg. Angl. lib. 1. cap. 1.*

[p] *Britan. pag.* 97.

[q] *In Faſt. Danicis, lib. 1. cap. 15.*

[r] *Chorographic. Daniæ deſcript. pag.* 797, &c. *Orig. Francic. lib. 6. c. 1.*

[ſ] *Germania Antiqua, lib. 1. cap. 26.* & 33.

[t] *Mart. Capella lib. 8. Achilles Tatius Iſagog. in Phænomena. Et Firm. Matheſ. lib. 1. cap. 2.* &c.

[u] *Animadverſ. ad Act. Apoſt. cap. 7. verſ. 43.*

[x] *Cap. 5. pag.* 147.

domadis uſu ac Planetaria denominatione apud gentes Chriſtianas, hactenus. Jam verò in Oriente alibique ſunt, Mahumedani complures, qui etiam abſque denominatione [y] Planetariâ (utcunque Planetarum ratio Aſtrologica intereà ipſis habeatur, & ſubinde etiam in denominatione uſurpetur) Hebdomadem in diebus enumerandis retinent. Nec tamen cum Judæis diem Saturni, nec cum Chriſtianis diem Solis Feſtum habentes. At intereà in die Solis Hebdomadis initium ponunt & ipſi: id eſt, Hebdomadem, quatenus Hebdomas eſt ſimplex, ſine Feſtivitatis ratione in termino ejus ullâ ſervant, qua de re vide, quæ ſuperiùs occurrunt ſub calcem capitis vigeſimi. Arabum, Turcarum, Perſarum Hebdomadem ſtatim damus, quatenus ſcilicet ex Joanne Leunclavio [z], Joſepho Scaligero [a], Hieronymo Megiſero [b], aliquotque etiam Orientalium ipſorum monimentis eam didicimus. Et Mahumedes Alfraganus *Dies*, inquit, *Arabum, quibus numerant menſes, ſunt ſeptem, primus, ſecundus, tertius, quartus, quintus, Dies congregationis, Dies Sabbati* Retinent qui-

Arabes.		Turcæ.	
يوم الاحد	*Dies* 1.	بزر كونه	*Dies mercatus.*
يوم الثني	*Dies* 2.	بزر ارتسي	*Dies mercatui poſtriduanus.*
يوم الثالث	*Dies* 3.	صلي	*Salli.*
يوم الرابع	*Dies* 4.	چرشنبه	*Dies quartus.*
يوم الخامس	*Dies* 5.	پنشنبه	*Dies quintus.*
يوم الجمعه	*Dies Giuma*	جمع	*Giuma.*
يوم السبت	*Dies Sabbati.*	جمع ارتسي	*Giumæ poſtriduanus.*

Perſæ.

يكشنبه	*Dies* 1. ſeu *prima Shanbe.*
دوشنبه	*Dies* 2. ſeu *ſecunda Shanbe.*
سهشنبه	*Dies* 3. ſeu *tertia Shanbe.*

[y] *Videſis Joſeph. Scaliger lib. 1. de Emend. Temp. pag. 8.*

[z] *Pandect. Turcic. cap 11.*

[a] *De Emend. Temp. lib. 1. pag. 8.*

[b] *Theſ. Polyglott. Verb. Dies.*

[c] *Aſtronomic. Elem. cap. 1. edit. Chriſtmanni.*

حهرشنبه *Dies* 4. ſeu *quarta Shanbe.*

پنج شنبه *Dies* 5. ſeu *quinta Shanbe.*

آدينه *Adinæ.*

شنبه *Shanbe.*

dem Arabes ipſum Sabbati nomen, quod Ebræum eſt, pro die ſeptimo. Neque, opinor, in Perſica, Hebdomade τὸ شنبه aliud, quàm Sabbatum denotat, quà eo vocabulo, ex Ebræorum uſu, deſignantur & Hebdomas ipſa, & ejuſdem dies. Sed palam eſt primum orbis Hebdomadici diem eſſe diem Solis etiam gentibus hiſce, quæ nec ipſum nec præcedentem Feſtum habeant, adeoque nec è ſacrorum ratione, ſive terminum, ſive initium Hebdomadis figant. Unde igitur illis mos hic, niſi ex intima vetuſtate, quæ primò illum ſive ex Chronologica aliqua, ſive Aſtrologica diſciplina induxerit? Abſonum enim eſt exiſtimare, ex Judaiſmi ritibus, quos ſatis plerunque aſpernati ſunt, & in cultu Sabbati planè rejecêre, ſeculis Joſepho recentioribus morem illum enatum. Et ritus Chriſtianiſmi, illos hac in re imitatos eſſe, niſi ſimùl Feſtum, quod die primo celebramus, etiam recepiſſent, vix queo ſuſpicari. Quin & ex ſuperiùs adductis liquet, Orientis nationes fuiſſe è quarum ſcitis Hebdomadicus dierum calculus Aſtrologicus in Græcos & Romanos Occidentiſque populos reliquos diffuſus eſt. Atque & inde dubitari nequit, quin apud illas vetuſtiſſimus fuerit. Neque interea magis ſequitur, feſtum illis ideò fuiſſe ſeptimum diem, ob calculi ſolum uſum, quàm trecenteſimum ſexageſimum quintum diem anni, aut viceſimum nonum aut trigeſimum menſis feſtos fuiſſe. Qui tamen in calculo & Chronologico & Civili etiam, uti hodieque, ſemper ferè in uſu. Quod ſimiliter de aliis in calculo periodis ſine feſtivitate dicendum. Cum autem feſtus non eſſet dies ſeptimus Gentilibus illis priſcis, è quorum uſu in ſecula poſteriora enumeratio, tum ſimplex hebdomadica, tum Planetaria in Oriente, & in Occidente Planetaria manavit; an ne publico olim.

co olim apud illos nitebatur orbis hebdomadici obſervatio qualiſcunque ſeu civili etiam inſtituto, an diſciplinâ tantùm Aſtrologicâ, pro libitu, ut fieri ſolet, privatis receptâ? Certè ex utraque ratione in Oriente, extra Judæos, diu etiam ante Joſephum, Hebdomadis uſum fuiſſe fortè exiſtimandum. Ita proculdubiò exiſtimarunt illi, qui ſive Adæ, ſive Setho Hebdomadici calculi initium atque inſtitutionem tribuunt, de quibus ſuprà [d]. Argumento etiam videtur eſſe, quod ſimplex enumeratio dierum Hebdomadica, ſine Planetariâ, adeo eis in uſu fuerit, ut ex intima vetuſtate etiamnum retineatur. Accedat heic in Sinenſium ipſorum Paganiſmi Faſtis ac civili temporis calculo, obſervationem Vetuſtiſſimam hodieque eſſe hebdomadis recurrentis eodem modo, ac ordine, quo apud alias gentes, citra tamen Feſtivitatis alicujus rationem, quam aut à Mahumedanis in Oriente didiciſſe, aut longè ante Mahumediſmum à majoribus (quorum moribus, in hiſce, non diſſimiles fuiſſe aliarum in Oriente gentium, non iniquum eſt conjectari) ac ſeculis Joſepho vetuſtioribus accepiſſe eos opinandum. Fide dico Patrum è Societate Jeſu, qui hac de re expreſſim [e] in literis ad Claudium Aquavivam ejuſdem Societatis Præpoſitum Generalem. Verba ſunt. *Sinæ conſtellationes numerant octo & viginti, quæ ſingulæ proprium habent characterem. Hi quoque characteres ſinguli cum ſingulis Planetis componuntur. Planetæ ergo cum ſeptem ſint, ſinguli quatuor habent ſibi adjectos characteres, quod ad amuſſim reſpondet numero noſtri Cycli Solaris. Nam quoniam ſingulis Hebdomadæ diebus unam ex his conſtellationibus cum Planetarum uno componunt, hinc fit ut quatuor illi conſtellationum characteres, qui Soli ſunt addicti, perpetuò in diem Dominicum incidant, quatuor Lunæ in ſecundam feriam, Martis in tertiam, atque ita deinceps. Dixi perpetuò. Nam cum apud Sinas intercalans dies nullus inſeratur, ipſæque conſtellationes ſint quaternæ, & evoluto conſtellationum numero, à capite ex integro inchoetur à primo, ipſi quoque hebdomadarum dies perpetuò pro numero Planetarum Septem numerentur, hinc fit ut illi quatuor characteres conſtellationum ſingulis addicti Planetis in unum eundemque ſemper diem indicant. Hi porrò characteres cum in dies ſingulos*

[d] *Cap. 19. pag. 405.*

[e] *Literæ è regno Sinarũ, ann. 1610. & 1611. Antverpiæ 1615. pag. 131.*

ſingulos in Faſtis Sinenſibus appicti reperiantur, ſit ut Neophyti (Sinenſes quotquot ſacro imbuti lavacro) *ſi quatuor norint Soli addictos characteres, quos ipſi* ſun fâm hium mád *vocant, nullo negotio ex ſuis ipſorum Faſtis Dominicum Diem explorent, quo in ſedem ſacram conveniendum ſciant.* Et quantum video, à quater millibus abhinc annis aut circiter, hanc, uti alia in temporum calculo, Calendarii ſeu Faſtorum publicorum rationem petunt. Atque ita etiam apud ipſos in extremo Orientis poſitos, ex intima vetuſtate habes uſum civilem non tantùm Aſtrologicum, tum ordinis hebdomadici, tum Planetariæ denominationis, in qua & qui Soli tributus, eſt dies primus (quod forte, ut Synodi Palæſtinæ [f] Patres olim, ex hiſtoria creationis auditâ ſic eſſe ſibi probarant) & Lunæ ſecundus eſt, ceterique deinceps ſequuntur ut in hebdomade vulgari. Sic de Orientis populis ſtatuendum videtur. Non item de Occidentis. Tum Græcis tum Romanis civilem Hebdomadis uſum fuiſſe in Paganiſmo nullum, oſtenſum eſt ſuprà; ſed tamen Aſtrologicum. Qui, poſtquam Chriſtianiſmi, diei Dominici gratiâ, Hebdomas in Faſtis invaluerat, etiam Civilis factus eſt; utpote ex more vulgi, Aſtrologicis rationibus plus æquo antè dediti, ſic deſumptus. Quod manifeſtum eſt ex eo quod Planetariæ hebdomadis uſus civilis ex ſeculis illis priſcis inter gentes Occidentis tot Chriſtianas, quæ orbis fuêre Romani, propagatus ſit. Nec aliter, opinor, dicendum de Septentrionalibus illis populis ſeu ſub Cauro poſitis, qui, tametſi Planetariam haberent & ipſi Hebdomadem, quæ etiam hactenus in uſu eſt Germanis, Belgis, Anglis, Danis, aliis, eam nihilominus in civilem temporum calculum ſeu Faſtos ante Chriſtianiſmum non videntur recepiſſe. Beda Angloſaxo [g] annorum ac menſium, adeoque temporum calculum majoribus ſuis, antequam Paganiſmum exuerant, in uſu diligentiùs docet; Menſes eorum aliquot item nominibus deorum ritibuſque Paganiſmi ſignatos oſtendit, veluti illum qui Martio reſpondet ꝛheðmonaþ dictum à dea illorum Rheda, Aprilem Eoſtuꝛ monaþ, qui nunc, inquit, Paſchalis menſis interpretatur (unde & Paſchatis tempus hodieque Eaſter Angli vocamus, ut & Alemanni Oſtertag; neque aliter in Beda heic depravato legendum) à

[f] *Apud Bedam in lib. de Aequinoctio Vernali, & in Tom. 1. Concil. Edit. Bin. 1618. p. 79.*

[g] *De Temporum Ratione, cap. 13.*

dum) à dea cognomine, & Septembrem Haligmonaþ ſeu *Menſem ſacrorum*, & Novembrem Blodmonaþ *Menſem immolationum*, à Blot quod *ſanguis* eſt. Initium item anni illis fuiſſe ait in VIII kl. Januarii ſeu ipſo Decembris Juliani, Giuli dicti, die XXV, quem Modranecht id eſt, *matrum*, ut inquit ille[h], *noctem* appellitarunt. Perſequitur etiam[i] concordiam Maris & Lunæ, & juxta quidem hujus motum, maximè autem juxta illius fluxus refluxuſque, quos pro incrementi & decrementi varietate Mælinar nuncupatos ait & Ledoner, majoribus ſuis menſes in dies tributos, nunc ſeptenos, nunc octonos, alternante ſucceſſu. Qua in re totius temporis rationem eis conſtitiſſe vult, unde & cyclum illorum Lunarem hauſit Joſephus Scaliger[k]. At de Hebdomadico recurrenti perpetuò dierum orbe aliquo apud eos non omninò loquitur Beda, tametſi de Hebdomadis Planetaria denominatione à Gentilibus adhibita non ſemel alibi generatim loquatur, ut & antè memoravimus. Et de antiquorum Anglorum temporum ratione ſic verba facturus disertè inquit; *Neque mihi videtur congruum aliarum Gentium annalem obſervantiam dicere, & meæ reticere.* Quaſi vellet indicare, in uſu civili ac Faſtis Anglorum veterum, ſeu Saxonum, adeoque aliorum eiſdem moribus in vicinia utentium, omnia quæ ſubdit, nec alia locum obtinuiſſe. Neque igitur Hebdomas eis civili ſeu publico in uſu, ſed tantùm Aſtrologico, aut ſi vis, Theologico, quà hic, ſubinde cum Aſtrologico, nondum in publica ſacra aut Faſtos recepto, penes Gentiles confundebatur. Id eſt uſu non diſſimili ab eo, qui inter Græcos ac Romanos, ut oſtenſum eſt, ex diſciplina Aſtrologica, citra inſtitutum publicum, invaluerat. Nec intereà miretur quis, diſciplinam, qualem diximus de Hebdomade, Aſtrologicam adeò per tot orbis terrarum populos olim diſſeminatam eſſe. Nam illud non magis mirum quàm Medicinæ artem & ſacros Orientis ritus per Occidentem diffluxiſſe. Scilicet Ægyptiorum (uti & par eſt credere ceterorum, quorum illi ſive magiſtri ſive diſcipuli) mos erat Sacros ritus, Medicinæ præcepta, & Aſtrologica ſimul eiſdemque in libris conſultò tradere. Rem quidem tangit Ptolemæus[l]. Sed expreſſius vetus ad eum Scholiaſtes; Οἱ Αἰγύπτιοι ἐγνωκότες τὴν αἰτίαν τῆς τοιαύ-

της

[h] *Videſis Joſ. Scalig. de Emend. Temp. lib. 2. pag 162.*

[i] *Bed. de Ratione Temp. cap. 27 & lib. de Natura Rerum, cap. 39.*

[k] *Loc. citat & videſis Dionyſ. Petav. de Doctr. Temp. lib. 2. cap 70.*

[l] *Tetrabib. lib. 1.*

τῆς ἀγνοίας οὐκ ἰδίᾳ μὲν τὰ ἰατρικὰ συνέταξαν, ἰδίᾳ δὲ τὰ ἀστρολογικὰ καὶ τὰ τελεστικά, ἀλλὰ ἅμα πάντα συνέγραψαν. ἵνα τὰ συγγενῆ καὶ ἐφεξῆς πραγμάτεια, εἷς καὶ ὁ αὐτὸς εἰδὼς μὴ παρὰ τὴν ἄγνοιαν τῶν κοινῶν ὄντων, ἀντιστῆναι τοῖς ἐπιοῦσι μὴ δυνήσεται. *Aegyptii cauſam cognoſcentes iſtius ignorationis* (nimirùm quâ nec per Aſtrologiam plurimi hominum, artem interim obtendentes prævidere, nec aut per medicinam, aut per ſacros Diis ritus peragendos præcavere poterant) *non Medicinam & Aſtrologiam & Ritus Sacros ſeorſim compoſuerunt, ſed omnia ſimùl conjunxerunt. Ut ſcilicet res cognatas & ſerie quadam cohærentes unus idemque ſciens, per ignorantiam eorum, quæ ita invicem communia fuere, malis imminentibus reſiſtere minimè nequiret.* Ita Medicinam ſimùl Aſtrologiam & Theologiam imbiberunt, ſaltem curioſiores. Neque harum aliquam ſine reliquis. Unde faciliùs evenit multò ut hebdomadis Aſtrologicæ uſus paſſim invaleſceret, ſicut reliquæ duo. Et de Theologia Gentilium cum Aſtrologia ſic olim ſubinde conjuncta, teſtis eſt luculentus Julius Firmicus[m]. Is de Aſtrologi qualitate verba faciens, *Antiſtitem,* inquit, *Solis & Lunæ & ceterorum deorum per quos terrena omnia gubernantur, ſic oportet animum ſuum ſemper inſtruere, ut dignus eſſe tantis ceremoniis, omnium teſtimoniis comprobetur.* Aſtrologus omnium deorum antiſtes habitus. Sed ex artis diſciplina, non ex inſtituto publico. Unde & conqueritur Sextus Empiricus[n] ſuo in ævo, quod à Joſephi vix diſſitum, Aſtrologos ποικίλως ἐπηρεάζειν τῷ βίῳ, μεγάλην δ' ἡμῖν ἐπιτειχίζειν δεισιδαιμονίαν, μηδὲν δὲ ἐπιτρέπειν κατὰ τὸν ὀρθὸν λόγον ἐνεργεῖν, *diverſimodè magnam vitæ humanæ afferre injuriam & in nobis magnam ſtruere ſuperſtitionem, neque quidquam permittentes agere ex recta ratione.* Atque adeò apud Gentiles invaluiſſe Aſtrologiam, Theologiæque ſic commiſtam eſſe, minus dubitabit, quiſquis obſervaverit etiam inter Chriſtianos fuiſſe, dum ſuperioribus ſeculis Aſtrologiæ judiciariæ deditiores erant, repertos viros ſanè eximios, qui ratione Aſtrologicâ tantùm, non omnino ſacro aliquo obtentu, die Saturni ſeu ſeptimo illo quolibet, laboribus vacandum etiam Chriſtianis, voluêre. Joannes Franciſcus Picus[o], *Rogerius Baccon,* inquit, *eo uſque evectus eſt, ut ſcribere non*

[m] *Matheſeos, lib. 2. cap. 33.*

[n] *Adverſus Mathematicos, lib. 5.*

[o] *De rerum Prænotione, lib. 5. cap. 7.*

re non dubitarit, errare Chriſtianos, qui die Sabbati non feriantur, & ab opere vacent ritu Iudæorum, cum ſit ea dies Saturni parùm commoda rebus agendis. De celeberrimo loquitur illo Rogerio Bachone Anglo, qui Sectæ Franciſcanæ ante CCCXL ampliùs annos Philoſophus, Theologus, Mathematicus floruit perinſignis. Quid quod etiam ſub id tempus non deeſſent, qui [p] ipſum Judaicum dici cultum Saturni gratiâ, quemadmodum & conjectabat olim Tacitus [q], habitum, exiſtimarent, Chriſtiani quidem, ſed nugacibus Aſtrologorum ſcitis fanaticè dediti. Mitto qui ex ipſo Schemate tum Mundi tum Jeſu Chriſti natalitio, quem fruſtrà ſibi fingunt, ex Magnis conjunctionibus, atque ex imperii, ſi diis placet, Planetarii ſucceſſione, mira etiam de Theologiæ ac Religionis ſtatu mutationeque ſuperioribus ſeculis ſcire videri ac prædicere auderent; ut Joannes ille Eſquidus dictus [r], ſeu apud illum alii, Petrus de Alliaco [ſ], Hieronymus Cardanus [t], alii ſimiles. Sed de hiſce ſatis ſuperque.

Cap. XXIII.

Scopus Flavii Joſephi *in verbis illis, quorum gratiâ hactenus diſputatum eſt,* eiuſque vera *ibi* ſententia de More Hebdomadis, quem ad gentes univerſas *ait* perveniſſe.

IAm verò, ut ad ipſa Flavii Joſephi verba, de quibus quæſtio inſtituta eſt, tandem revertamur; animadvertendus eſt eiuſdem ibi [u] Scopus, unde ſanè mentem ejus quæ vulgò accepta totius antiquitatis fidei palàm renititur, non obſcurè perquam veritati conſonam eſſe patebit. Scilicet præter dignitatem & vetuſtatem Moſis, Ducis, Doctoris, Legiſlatoris Judæorum ſingularem, dum in Apiones, Molones, alios gentiles ibi ſcribit, ſummoperè leges ſeu jura eorum collaudans, ea antè alia, univerſis hominibus in pretio habita eſſe tradit; Philoſophos item veteres de Deo aliiſque vitæ rationibus ſententias aliquot doctrinæ Moſaicæ non diſſimiles amplexos eſſe; etiam & cultum Judaicum ſeu religionis eorum aliquot ritus Gentilibus euſque placuiſſe, ut tametſi ſuos ſibi peculiares haberent, Judaicorum tamen à longè imitatores ſeu amantiores intereà ſe palàm oſtenderent, dum ex eis

[p] *Apud Guliel. Pariſienſem, lib. de Legibus, cap. 4. & 20.*

[q] *Hiſtor. 5.*

[r] *Summa Anglic. Tract. 1. Diſt. 1.*

[ſ] *Elucidario Aſtronomica concordia.*

[t] *Ad Ptolemai Quadripartit. lib. 4. diſt. 54. & videſis Sixtū Senenſem Biblioth. lib. 6. annot. 10.*

[u] *Lib. 2 adverſus Apionem.*

Digitized by Google

ex eis mores aliquot, utcunque Judaicis non ſatis conſonos, ſibi adſciſcerent, adeoque etiam ipſum Hebdomadis ſeu diei ſeptimi (in quo labore vacabant Judæi, non item Gentiles) morem qualem ſupra fuiſſe demonſtravimus, item Jejuniorum, Luminum accendendorum, animalium aliquot abſtinentiam. Verba ejus ibi perpendenda: ὑφ᾽ ἡμῶν, inquit, διηλέγχθησαν οἱ νόμοι καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν ἀνθρώποις ἀεὶ καὶ μᾶλλον αὐτῶν ζῆλον ἐμπεποιήκασι· πρῶτον μὲν γὰρ οἱ παρὰ τοῖς Ἕλλησι φιλοσοφήσαντες τῷ μὲν δοκεῖν τὰ πάτρια διεφύλαττον, ἐν δὲ τοῖς πράγμασι καὶ τῷ φιλοσοφεῖν ἐκείνῳ κατηκολούθησαν. Ὅμοια μὲν περὶ Θεοῦ φρονοῦντες, εὐτελείαν δὲ βίου καὶ τὴν πρὸς ἀλλήλους κοινωνίαν διδάσκοντες. *Et noſtrum causâ accuſari ſolent leges*, (ita vertendum; non, ut interpres, *A nobis itaq; declaratæ ſunt leges*, quod ibi nihili eſt,) *etiam quæ hominibus ceteris univerſis zelum* ſeu *imitationis cupidinem*, ſeu *honorem ſui præ aliis induxerunt. Primùm enim qui apud Græcos philoſophati ſunt, viſi quidem ſunt jura patria obſervare, ipſis autem vitæ actionibus* ſeu *reverà atque inter philoſophandum, illius* (id eſt, Moſis) *ſequaces fuêre, ſimilia de Deo ſentientes, & vitam frugi atque ad invicem communionem edocentes.* Hæc ſtatim ſequitur, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ πλήθεσιν ἤδη πόλυς ζῆλος γέγονεν ἐκ μακροῦ τῆς ἡμετέρας εὐσεβείας, quod mihi ſonat, *quin etiam hominum vulgo zelus non exiguus evenit, à longè noſtri cultûs:* id eſt, cultum noſtrum tanto habent in pretio, ut imitari videantur, tametſi ab eo, qui verus eſt, nimium exorbitent. Hiſce dein proxima ſunt verba de Hebdomadis uſu ſupra allata. Neque verò eſt, inquit, civitas aut gens ulla ſive barbara ſive Græca, ad quam μὴ τὸ τῆς ἑβδομάδος, ἣν ἀργοῦμεν ἡμεῖς, τὸ ἔθος οὐ διαπεφοίτηκεν *Hebdomadis* ſeu *diei ſeptimi, quem laborum vacatione celebramus nos, conſuetudo non pervenerit*, καὶ αἱ νηστεῖαι (ſic enim pergit) καὶ λύχνων ἀνακαύσεις καὶ πολλὰ τῶν εἰς βρῶσιν ἡμῖν οὐ νενομισμένων παρατετήρηται· μιμεῖσθαι δὲ πειρῶνται καὶ τὴν πρὸς ἀλλήλους ἡμῶν ὁμόνοιαν καὶ τὴν τῶν ὄντων ἀνάδοσιν καὶ τὸ φιλεργὸν ἐν ταῖς τέχναις καὶ τὸ καρτερικὸν ἐν ταῖς ὑπὲρ τῶν νόμων ἀνάγκαις *& Iejunia & Lumina accenſa & multa circa ea, quæ nobis comedere nefas eſt, obſervantur. Conantur verò imitari mutuam inter nos concordiam, æquam rerum diſtributionem, induſtriam in artibus, & conſtantiam, quoties*

Digitized by Google

pro legibus ad neceſſitatem aliquam adacti ſimus &c. De Philoſophis locutus eſt, de aliis item gentilibus, qui ſive leges ſive dogmata, de Deo vitæque ratione, aliquot Moſaica aut amplexi ſunt, aut, zelo eorum qualicunque ducti, ſunt imitati. Similia de Deo, inquit, ſentiebant Philoſophi Moſis ſequaces. Idque de Legibus expreſſim dixerat, zelum eas ſui hominibus univerſis ceteris induxiſſe, tametſi ob odium gentis, ipſæ intereà ab adverſariis accuſarentur. Et ſatis ſcimus, Leges eorum tum Morales tum Judiciales, velut exempla, à quibus gentes aliæ fuerint edoctæ, non rarò ſumi. Quemadmodum autem ſimpliciter primò dixerat, Leges Judæorum zelum ſui hominibus univerſis aliis induxiſſe, ita ſtatim id ipſum de Εὐσεβείᾳ, Cultu, Ceremoniis ſeu Ritibus ſacris, ſed cum temperamento, ſubdit. *Quin & vulgo hominum*, inquit, ſeu *quamplurimis zelus inſignis evenit* ἐκ μακροῦ τῆς ἡμετέρας εὐσεβείας *à longè cultûs noſtri.* Non ita quidem Ceremonias noſtras ſacras ſeu Cultum amplexi ſunt ut Leges & Philoſophiam. Attamen etiam Cultum ſeu Ceremonias noſtras à longè imitati ſunt aliquas, ut videre eſt in Hebdomadis (qua laboribus vacamus nos) uſu ſeu more, in Luminibus accendendis[x], Jejuniis, animalium aliquot abſtinentia. Licet eodem modo, quo nos animalibus, non abſtineant, nec Lumina eodem modo ſeu ritu accendant, nec Jejunia celebrent, nihilominùs in hiſce omnibus ſuo modo obſervandis ἐκ μακροῦ μὲν τῆς ἡμετέρας εὐσεβείας ζῆλος πολὺς αὐτοῖς γέγονε *cultûs noſtri* ſeu *rituum noſtrorum zelus inſignis evenit,* ſed *à longè*; ſeu qui non ita rei ipſi proximat, ita tamen ut, dum in horum obſervatione longè à nobis diſſiti ſunt, noſtrorum rituum, utpote omnium vetuſtiſſimorum, quadamtenus ſe imitatores non obſcurè nec illibenter præbeant amanteſque. Quod & de Hebdomadis uſu dicendum. Scilicet Septimo quidem die ſeu Saturni laboribus vacamus Nos. Vacatio illa cultûs noſtri pars eſt. Cultum ejuſmodi licet in aliarum gentium inſtituta receptum eſſe non reperiamus, uti nec in Calendaria ſeu publica temporis apud Græcos aut Romanos monimenta periodum dierum ſeptem tranſiſſe, ipſius tamen Hebdomadis ſeu diei ſeptimi recurrentis obſervationem ſeu morem (id eſt τὸ τῆς ἑβδομάδος ἔθος) ad gentes populoſq; univerſos utcunque

[x] *Vide Senec. lib. de Vita Beata, cap. 27. Lipſium Elect. 1. cap. 3. Fortunat. Scacchũ Sacrorum Elæo Chriſmat. l. 1. cap. 6.*

que perveniſſe ſcimus, atque tam in diſciplinis, quibus ſummoperè incumbunt Gentiles, quàm in hominum vitæ functionibus, tametſi non in publicis ubique temporum monimentis, locum primarium obtinere, & demum Gentiles ipſam periodum noſtram ſeptem dierum ſacram, ſed quidem à longè, dum diei Septimi cultus, cujus gratia nobis eſt in uſu, ab illis prætermittitur, imitari. Horum quidem zelo ducti à longè ſunt imitatores. Alia etiamnum noſtra imitari contendunt, ut concordiam, induſtriam, conſtantiam. Hic, ni fallor, eſt Joſephi eo in loco ſenſus. Interpreti ejus τὸ ἐκ μακροῦ tempus ibi deſignat. Nam *olim* vertit. Alii itidem *à longo tempore* ſubſtitui volunt. Ego potius *à longe*, notione jam oſtensâ. Quod verò interea ad rem ipſam attinet, ex jam diſputatis, opinor, eſt manifeſtiſſimum, locum illum, utcunque vertendum, non omninò de Gentium aliarum cultu Sabbatico intelligendum eſſe. Mores hac de re gentium aliarum ſuprà exploravimus. Ad eas ipſe Joſephus, velut ad rei totius & Judices & teſtes provocat. Αὐτὸς γέ τις ἕκαστος inquit, τὴν πατρίδα καὶ τὸν οἶκον ἐπισκοπῶν τὸν αὐτοῦ τοῖς ὑπ' ἐμοῦ λεγομένοις οὐκ ἀπιστήσει· *Quilibet ſuam patriam domumque inſpiciat. Certè ita non recuſabit jam dictis fidem adhibere.* Si ſenſu noſtro locus intelligatur, certum, opinor, eſſe ipſos, ad quos ipſe ſic provocat, Græcos ſcilicet & Romanos, Orientales Occidentaleſque, gentes demùm ei cognitas univerſas, Hebdomadis uſum ſibi receptum fuiſſe aſſerere, adeoq; dictis ejus præbere aſſenſum tunc voluiſſe. At verò ſi de Cultu capiatur Sabbatico in Gentium inſtituta recepto, non ſolùm non univerſæ gentes aſſenſum ſic appellatæ præbuiſſent, ſed nec etiam ulla fuiſſet comperta, quæ mendacii eum manifeſti non meritiſſimò coarguiſſet. Et de Jure tum Naturali, tum Gentium, ex diſciplina Ebræorum, quantum ad Sacrum Cultum ejuſque ritus attinet, hactenus.

Libri Tertii

F I N I S.

DE

DE
JURE NATURALI
ET
GENTIUM
Juxta Diſciplinam
EBRÆORUM,
LIBER QUARTUS;

Homicidii Interdictum Naturale (quod *Noachidarum* ſeu omnium hominum communis *Juris* Illuſtrioris *Caput* eſt *Tertium*) cum *Temperamentis* ſuis, *Limitationibus* atq; *Exceptionibus*, apud Ebræos; *Jus* item *Gentium*, *quo*, apud illos, *Caput hoc commiſſum*, explicat: adeoque *Jus* apud eos *Tutelæ* ſive *ſui* ſive *aliorum*, etiam *ex vim inferentis cæde*, *Jus* item *ſingulare Zelotarum*. *Excommunicationis* inſuper ac *Hominis devovendi*, ſeu *Anathematis* Jus, quà *cædes humana* ſive inde *reverà permiſſa*, ſive *permitti à nonnullis credita*; *Jura* item *Aſyli*, tum in *Urbibus* Levitarum, tum in *Altari*; *Jus vindicis Sanguinis*; alia ejuſmodi.

CAP. I.

De Scelere Homicidii voluntarii. *Ejuſdem* Genera, & Pœna *tum* Cœleſtis *tum* Forenſis; Ordinaria, Extra ordinem. *Nefas* abortum inferre, fœtum in utero extinguere, liberos exponere. *Iuris diſcrimen heic, quoad* Pœnam,

inter

inter Originarios, Proſelytos Juſtitiæ, reliquoſque ritè Circumciſos, *&* Proſelytos Domicilii *ſeu* Gentiles in ditione Ebraica degentes. *De* Vindictis Sanguinis, ex jure cognationis, poteſtate.

Oſtenſo, libris proximè ſuperioribus binis, quid ſenſerint docuerintque Ebræi veteres de duobus Juris Noachidarum capitibus Prioribus, quæ ſunt בין אדם למקום ſeu *inter hominem & Numen ſanctiſſimum,* id eſt, cultum divinum ejuſque ritus ſpectant, idque tum quà ſimpliciter Naturalia ſunt ſeu Univerſalia, tum quà ſive Imperativum ſive Interveniens Ebræis aliiſque Gentibus Jus eis acceſſit ſeu commiſtum fuit, ſequitur ut tranſeamus ad capita ea, quæ ſunt בין אדם לחבירו *inter hominem & proximum ſuum*, id eſt, quæ mutua hominum inter ſe officia complectuntur. Ita ſcilicet dicta, quia in ejuſmodi officiis maximè cernuntur; tametſi etiam obedientiam Numini præſtandam habeant conjunctam, & nonnulla inſuper in cis contineantur, quæ ſimpliciter duntaxat Numini obedientiam exigunt, veluti ſimplex cædis ſui interdictum, ut mox oſtenditur. Horum Primum eſt, (ſed in enumeratione omnium ſimùl Tertium) על שפיכות דמים *de Effuſione Sanguinis*, quo nomine Generi humano Homicidium interdicitur. Qualiſnam autem eis fuerit ſenſus ejuſdem Interdicti, tam quà Naturale eſt, quàm quatenus Jure apud eos Gentium ſubinde commiſcebatur, juxta quod ſupplent eorum commentarii, imus nunc explicatum. Ex nonnullis obiter in ſuperioribus dictis, ſatis liquet, eos ita tantum habuiſſe interdictum hoc obligativum, ut interea vim ſuam pariter ſortirentur leges aliæ moreſque de Pœnis etiam Mortis, quæ ſcilicet, ut reliquæ in ſimplici Noachidarum jure, ex capite illo altero de Judiciis, quod in enumeratione noſtra Sextum eſt, oriuntur. Nam de ultimo ſupplicio ipſis in uſu tam ex jure eorum Civili, uti & ſacræ paſſim docent literæ, quàm Gentium, aliquoties ſuprà, dum de Idololatria atque Blaſphemia agitur, dictum eſt. Et de ejuſmodi aliis ſimiliter dicendum ſubinde in ſequentibus. Sed verò Interdictum hoc non ſolùm ſic temperant Pœnis Mortis ex ſententia forenſi ſeu ſolenni judiciorum more, irrogandis, verùm etiam pariter aliis, quarum pleræque revera Pœnæ Scelerum & Delicto-

lictorum ſunt nuncupandæ, uti & nonnullæ Quaſi Pœnæ potius appellandæ, ut infra oſtendetur. Summa erit, velle eos, Homicidium non committendum pro cujuſque arbitrio, aut extra Pœnę legitimæ, aut Quaſi, rationem; qui quidem ipſe eſt ſenſus Scholæ, dum ait, homicidium nefas eſſe ſub ratione Indebiti. Interdictum hoc, etiam quà Univerſale eſt, Noachidis ad hunc modum inſtauratur. *At ſanguinem* [a] *veſtrum de animabus veſtris* (de vobis ipſis) *requiram, de manu cuncti animalis requiram eum, & de manu hominis, de manu viri fratris ſui requiram animam hominis. Qui effuderit ſanguinem hominis per hominem ſanguis ejus effundetur, quoniam in imagine Dei* (Deus) *fecit hominem.* Poſtmodùm autem, præter id quod eſt *Non occides*, in decalogo, habentur leges de Homicidio in corpore Moſaico Ebræis non ſemel datæ. Ut, *Percutiens* [b] *hominem unde moritur, morte interficiatur. —— Et ſi homo machinetur in proximum ſuum, ut dolo occidat eum, ab altari meo tolles illum, ut moriatur. —— Et ſi percuſſerit vir ſervum ſuum aut ancillam ſuam virgâ, & mortuus fuerit ſub manu ejus, ulciſcendo ultio ſumetur. Et ſi* יום או יומים quod verbotenus ſonat *per diem, vel per duas dies* (ſed magiſtrorum ſenſum infra damus) *manſerit ſeu ſteterit, non ultio exigetur, eo quòd pecunia illius ſit. Si contenderint viri & offenderint mulierem prægnantem, ut egrediantur fætus ejus ſeu nati ejus* (Scilicet ויצאו ילדיה; quod ſingulariter legitur in Pentateucho Samaritano ויצא ולדה *& egrediatur fætus ejus*) *& non fuerit exitium, puniendo punietur, ſecundum quod illi impoſuerit maritus mulieris, dabitque juxta judicum ſententiam. Et ſi exitium fuerit dabis animam pro anima.* Alia occurrunt in ſacra lege [c] ejuſmodi. Inter quæ & hoc inprimis heic animadvertendum de poteſtate legitimâ ejus, qui גואל הדם *vindex Sanguinis* erat, id eſt, uti & Helleniſtis & vulgatæ vertitur, *Cognatus*, ſeu *propinquus occiſi.* Verba legis ſacræ [d] ſunt גואל הדם הוא ימית את הרוצח בפגעו בו הוא ימיתנו *Vindex ſanguinis interficiet homicidam, cum occurrerit ei*, ſeu ut vulgata, *ſtatim ut apprehenderit eum, interficiet eum:* quod & paulò pòſt iteratur. Jam verò Priora verba eorum, quæ è Geneſi citantur ſeu ת״ו *ſanguinem veſtrum de animabus veſtris requiram*, interpretantur Magiſtri

[a] Geneſ. 9. 5.

[b] Exod. 21. 12.

[c] Levit. 24. 23. Num. 35. 16. &c. Deut. 19. 11.

[d] Num. 35. 19.

Magiſti de cæde ſui. Gloſſa ibi; אף החונק עצמו אף ע"פ שלא יצא ממנו דם *etiam qui laqueo finit ſibi vitam*, (in legem hanc committit,) *licet ſanguis ejus non effundatur.* Quale in ceteris cædis generibus incruentis ſemper recolendum, tametſi effuſionis ſanguinis nomine homicidium plerunque eis denotetur. Et Nachmanides illic; רבותינו דרשו בו הורג את עצמו וגו' *Rabbini noſtri locum explicant de Cæde ſui*. Ita alii [e]. De cæde autem ſui, præter ea quæ obiter à Theologis [f] homicidium tractantibus dicuntur, conſulas Balthaſaris Gomeſii, I. C. Toletani librum [g] *de Poteſtate in ſeipſum*, uti & quæ nuper ex Olympiodori commentariis M.S. in Platonis Phædonem, atque aliunde eâ de re edidit Carolus Annibal Fabrotus [h] Juriſconſultus. Quæ ſequuntur, *de manu cuncti animalis requiram eum*, nunc explicant de cæde per animalia rapacia ac voracia illatâ, homine inſtigante; nunc etiam de pœna cœlitùs homicidis infligendâ, immiſſis ſcilicet ab ipſo numine beſtiis, quæ vindictam ſumant, ſi homines ſcelus non puniant. Quâ de re obiter ſatis ſuperiùs [i] diximus. Illud *De Manu hominis, de manu viri fratris ſui*, alii interpretantur de ſicario, qui interficiat, miſſo, id eſt, altero; quod *per fratrem* deſignari ſolet; alii de cæde ex errore factâ ab amico ſeu ſocio. Codex Samaritanus ibi habet מיד איש ואחיו *de manu viri & fratris ejus*, quemadmodum & vulgata. Paraphraſis autem Chaldæa Onkeli; *Et de manu hominis, de manu viri, qui fuderit ſanguinem fratris ſui, requiram animam hominis.* Etiam receptior eſt Magiſtris ſententia, verbum דרש, quod *requirere* ſignificans hei iteratur, denotare שדינם מוכר לשמים *judicium de eis* (ſi ſacra verba ibi tantùm ſpectes) *referri ad ipſum Numen*, ſeu cœlitùs expectandum. Poſteriora item in Geneſi verba, *qui effuderit ſanguinem hominis, per hominem ſanguis ejus effundetur*, de Judicio forenſi ſeu pœna in foro civili homicidæ, qui *per ſe* בעצמו non per alium, nec ex errore, ſed datâ operâ ſeu ex animo, cædem patraverit, ſumi volunt. Certè & Onkelos ea vertit; דישוד דמא דאנשא בסהדין על מימר דיניא דמיה יתשד *Qui effuderit ſanguinem hominis, per teſtes juxta ſententiam judicum ſanguis ejus effundetur.* Et Judæi itidem ibi Mauritanienſes, من يسغك دم الانسان في قول الانسان دمه يسغك

e *Maimonid. halach.* Rotzach *Cap.* 2.

f *Thom.* 2. *ſecunda q.* 64. *art.* 5. *alii ibidem. &c.*

g *Panormi.* 1610.

h *Exercitat.* 5.

i *Lib.* 1. *Cap.* 5. *pag.* 64. & 65.

Ooo 2 *qui*

qui effuderit ſanguinem hominis, ex decreto ſeu *ſententia hominis effundetur ſanguis ejus.* Jam verò dum legem hanc de Homicidio, Noachidis diſertè inſtauratam, cum ſibi civilibus illis de homicidio item in corpore Moſaïco latis committunt, omnimodam quidem cædem humanam (extra rationem Pœnæ legitimæ aut Quaſi, quod mox explicabitur) interdici tum ipſis volunt, tum generi humano; atinterea perquam diverſimodè apud ipſos puniri homicidium utcunque ex animo & datâ operâ patratum (nam de cæde errore commiſsâ dicemus inferiùs) idque ſive Genera Cædis, ſive Perſonas, quæ interemerint, ſive interemtos ſpectes. Quod ad Genera attinet; cædes[k] ex animo patrata, ſive gladio, ſive fuſte, ſive Saxo, aliterve per ipſum reum, cæſim, punctim, jactu, ultimo ſupplicio, id eſt heic gladio, ex ſententia forenſi punienda. Neque perſonarum, quæ cædem patrarent, hac in re diſcrimen. Tàm ſcilicet Ebræus & quilibet ritè circumciſus, quàm Proſelytus domicilii ſeu Gentilis Ebræorum in ditione ſic puniendus. Nempe gladio vitâ privandus. Nec ſanè quod habet Philo[l], etiamſi Judæus, de ſuſpenſione homicidæ in patibulo, (quod & male nonnulli viri doctiſſimi de cruce ſic vulgò dicta ſumunt,) velut ex lege Moſaica atque Ebraico uſu, omninò verùm eſt; ſi Talmudicis fides. De Philonis loco videſis ante alios Iſaacum Caſaubonum[m] in Baronianis. Sic de pœna homicidii ſpontanei ab homicida ipſo patrati. At verò de Ebræis reliquiſque ritè circumciſis, cædis non per ſeipſos, ſed per alium, eorum juſſu ſeu operâ, factæ reis aiunt, השוכר הורג להרוג את חברו או ששלח עבדיו והרגוהו או שכפתו והניחו לפני הארי וכיוצא בו והרגתו חיה וכן ההורג את עצמו כל אחד מאלו שופך דמים הוא ועון הריגה בידו וחייב מיתה לשמים ואין בהן מיתת בית דין *Si quis mercede conduxerat alium in cædem humanam, ſeu ſervos ſuos miſerat, ut alterum interficeret, ac cædes ſecuta eſſet, aut quempiam ligatum expoſuerat leoni aut beſtiis ſimilibus, à quibus fuerit occiſus, aut ſibi ipſi mortem conſciverat, pro homicida habendus erat, & homicidii planè reus;* *quo nomine mortem* (etiam ex lege) *cœlitùs infligendam merebatur. Sed ex ſententia forenſi morte horum plectendus erat nullus.* Quod tamen dici volunt de Jure ordinario. Nam extra ordinem & pacis tranquillitatiſque publicæ

[k] *Miſn. & Gemar. tit.* Sanhedrin. *cap. 9. Moſ. Maimonid. hal.* Rotzach *cap. 2. Moſes Mikotzi Præc. Neg.* 163.

[l] *Lib. de leg. ſpec. ad 6. & 7. præc.*

[m] *Exercit. 16. num. 76.*

publicæ causâ, ex hiſce ſpeciebus homicidia, quæ jure ordinario morte non punienda, etiam in Ebræo ceteriſque ritè circumciſis, etiam morte puniebantur. Addunt enim, כל אלו הרצחנים וכיוצא בהן שאינן מחוייבין מיתת ב״ד אם רצה מלך ישראל להרגם בדין המלכות ותקנת העולם הרשות בידו וכן אם ראו בית דין להרגם בהוראת שעה אם היתה השעה צריכה לכך יש להם רשות כפי מה שיראו *Homicidas jam dictos, qui, ex ſententia forenſi, morte* (jure ordinario) *neutiquam erant plectendi, ſi morte nihilominus afficere vellet Rex Iſrael, ex jure Regio*[n], *& in ſalutem publicam, id ita facere ei licuit; quemadmodum etiam, ſi extra ordinem & ob ſingularem temporis neceſſitatem morte plectendi Synedrio* ſeu *foro civili atque ordinario* (ſive ſcilicet L XXI virorum, ſive XXIII) *viderentur, fas etiam & ſic eos morte plecti.* Quin & ſubjungunt, ſi nec cauſa eſſet, cur aut Synedrium, aut Rex ita homicidas ejuſmodi morte plecteret, בית דין חייבין מכל מקום להכותם מכה רבה הקרוב למיתה ולאסרם במצור ובמצוק שנים רבות ולצערן בכל מיני צער כדי להפחיד ולאיים את שאר רשעים שלא יהיה הדבר להם לפוקה ולמכשול ויאמר הריני מסבב להרוג אויבי כדרך שעשה פלוני ואפטר *Ex officio, Synedrio incubuiſſe, plurimis verberibus eos plectere etiam uſque fermè ad mortem; & in carcerem traditos ibi annis multis tenere ærumniſque omnimodis premere, ut ſic deterrerentur homines alii peſſimi, nec inde titubarent atq. in offendiculum inciderent, adeo ut eorum quis ſibi diceret, ad occidendum inimicos meos circumcurſito, modo quo N. fecit, nec pœnâ omninò afficiar.* De Perſonis dein interemptis tradunt, אחד ההורג את הגדול ואת הקטן בן יומו בין זכר בין נקבה הרי זה נהרג עליו אם הרג בזדון והוא שכלו לו חדשיו אבל אם נולד לפחות מט׳ חדשים הרי הוא כנפל עד שישהה ל׳ יום וההורגו בתוך שלשים יום אינו נהרג עליו *Parile jus eſt, ſi quis annis Majorem, aut Minorem recens natum occidat, ſive maſculum ſive fœminam. Cædis nempè hujuſmodi nomine, morte plectendus eſt, ſi ex animo* ſeu *ſponte occidat. Quod ita intelligendum, ut recens natus compleverit menſes ſuos. At verò ſi novem menſibus in utero matris non manſerit, pro abortivo habendus eſt, uſque dum diem tranſegerit trigeſimum. Et qui eum intra dies triginta occiderit, eo nomine minimè morte plectendus.*

[n] *Vide ſis More Nebochim lib. 3. cap. 40.*

Neque diverſum jus faciunt, ſive quis occiderat origine Ebræum, ſive liberum, ſive ſervum, ſive Proſelytum Juſtitiæ, ſive ſervum è Gentilibus alienum; qui ſcilicet nomine ſervitutis juxta antè[o] oſtenſâ lavacro ſuſceptus eſſet, ſeu ritè circumciſus, nec manumiſſus. Servum nempè alterius, qui קבל עליו המצות תוכה על נחלת ה׳ *in ſe receperat præceptorum* (ſervis baptizatis obſervandorum) *obſervationem, & ita adjectus eſt hæreditati* ſeu *poſſeſſioni Domini Dei O. M.* Diverſum jus, inquam, non faciunt, ſive liberum, ſive ejuſmodi ſervum alterius quis occiderat. Neque ſane ſi quis ſuum è Gentilibus ſervum (nam par omninò ſervi origine Ebræi ac liberi heic conditio; uti & rectè monet Lyranus) ita percuſſerat, ut intra viginti quatuor horas ſeu noctem diemque proximè inſequentem ſtare nequiret, ſed ex plaga ſeu vulnere ſtatim decumberet atque inde moreretur. At ſi per tantum tempus ſteterit, ſeu non, ut æger, ex plaga ſeu vulnere decumberet, poſteà tamen inde mortuus eſſet, morte dominus non plectendus. Ita ſcilicet interpretantur[p] Magiſtri legem illam ſibi civilem de ſervo ſuo à quopiam percuſſo, antè ex Exodo citatam. *Si per diem vel duos dies ſteterit*; id eſt, aiunt, quantum ſaltem tempus nox & dies, ſeu dies unicus civilis complectitur. Et Pentateuchus Samaritanus ibi expreſſim pro eo quod eſt נקם ינקם *ulciſcendo ultio ſumetur*, & לא נקם *ultio non exigetur*, habet מות יומת *morte morietur* & לא יומת *non morietur*. Et quæ ibi ſequuntur, de muliere gravidâ percuſſâ ſic intelligunt, (juxta verſionem etiam vulgatam, Chaldæam, aliaſque Judæorum ipſorum) ut, ſi ex abortione mortua non eſſet fœmina, nec ſequeretur pœna ibi præſtituta. Quod autem vertitur ibi, *ſi non fuerit exitium*, & *ſi fuerit exitium* (id eſt אסון) per *mortem* interpretantur באשה ſeu *mulieris*. Compenſationem autem damni marito hinc illati æſtimabant ex detrimento, quod uxoris corpori inde eveniret[q], ſeu juxta id quod uxoris pretio, ſi ancilla eſſet, inde decederet. Huic etiam acceſſere mulctæ forenſes aliæ, ipſi fœminæ præſtandæ. At verò de eo quod eſt ſi interimeretur inde mulier, adeo ut *anima pro anima danda eſſet*, Magiſtri diſſident. Gloſſa Jarchii; רבותינו חולקים בדבר י״א נפש ממש וי״א ממון אבל לא נפש ממש שהמכוין להרוג את זה והורג את זה פטור ממית ומשלם ליורשיו

[o] *Lib. 2. cap. 3. & 5.*

[p] *Moſes Bar. Nachman in* Piruſh Tora *fol* 130. *a. alii in Exod.* 21. *& Maimonid. halach.* Rotzach *c.* 2. *Vide ſis Philonem. lib. de leg. ſpec. ad præc.* 6. *&* 7.

[q] *Maimonides halach.* Chobal W'emazik *cap.* 4.

ליורשיו דמיו כמו שהיה נמכר בשוק *Magiſtri noſtri diſſentiunt heic. Alii enim animam ſumunt pro anima,* ſeu *vita ipſa* ſeu *perſona ipſa.* Adeo ut ultimum ſequeretur ſupplicium. *Alii verò de pecunia locum capiunt, nec de vita ipſa*[r]. *Scilicet cum quis alium occiderat, præter eum quem ex animo occidere voluit, capitali pœna forenſi liber erat, & occiſi hæredibus pendebat quanti occiſus auctione vendi potuit.* Ceterùm haud parum diſcrepant hæc ab eo, quod habetur in verſione Helleniſticâ. Sic enim ea ibi. *ſi viri bini pugnantes percuſſerint mulierem gravidam* καὶ ἐξέλθῃ τὸ παιδίον αὐτῆς μὴ ἐξεικονισμένον *& egreſſus fuerit fœtus ejus non formatus, multâ multabitur &c.* Ἐὰν δὲ ἐξεικονισμένον ᾖ, δώσει ψυχὴν ἀντὶ ψυχῆς, *ſi verò formatus fuerit, animam dabit pro anima.* Videſis quæ heic habent Patres Chriſtiani[ſ]. Atque juxta hanc verſionem pœna utraque & tota lex illa ad abortionem ſpectat, & pro abortivi qualitate, non matris ſive incolumitate ſive cæde, aliter atque aliter ſe habet. Quin & ita expreſſim legem illam capit Philo[t], de ea copioſiùs diſſerens. Sed & de utraque poſteriorem legis hujus partem intelligit Lyranus. Ad illud *ſi mors ejus fuerit ſubſecuta, ſcilicet,* inquit, *mors mulieris vel pueri jam animati, & poſſit hoc probari, cum jam ſit ſpecie humanâ.* Certè quicquid de Pœna forenſi ſibi Proſelytiſque Juſtitiæ ceteriſque ritè circumciſis ob cædem fœtus in utero matris irroganda, variatim ſtatuerint; Homicidii ſcelus decernebant ab eis commiſſum eſſe, non minùs quàm ab eis, qui occiderent, in lucem emiſſos, quorum tamen ob cædem, intra triginta dies, ut dictum eſt, quoties novimeſtres non eſſent, ultimum ſupplicium à foro non irrogabatur. Etiam apud Joſephum legimus[u], imminere mortis pœnam, ſiquis πείσας γεγαμημένην ἢ τεκνοτροφοῦσαν· ἃ πάντα προσέταξεν ὁ νόμος, καὶ γυναιξὶν ἀπεῖπεν μήτ' ἀμφιβάλλειν ποτὲ ἐν τινι τῶν αὐτῆς, μήτε διαφθείρειν ἀλλὰ μηχανῇ τινι προσέπεσθαι αὐτῷ· τεκνοκτόνος γὰρ ἂν εἴη ψυχὴν ἀφανίζουσα καὶ τὸ γένος ἐλαττοῦσα, quod vertitur, *ſuaſerit nupta aut filios nutrienti; quæ omnia lex præcepit. Vniverſis autem mulieribus interdixit, vel celare quod natum eſt, vel aliâ machinatione corrumpere filios. Infanticida enim eſſet animas demoliens & genus imminuens.* Sed depravatus proculdubiò eſt locus. Lego potiùs πείσεις γεγαμημένην.

Τέκνα

[r] *Vide Nic. de Lyra ad Exod. 21.*

[ſ] *Theodoret. quæſt. 48. Auguſtinus &c.*

[t] *De legib. ſpec. ad 6. & 7. præcept. decalogi.*

[u] *Adverſ. Apion. lib. 2.*

Digitized by Google

τέκνα τρέφειν ἅπαντα προσέταξε νόμος καὶ γυναιξὶν ἀπεῖπεν μήτε ἀπαμβλοῦν ποτὲ *&c.* Et tunc verto, *ſi quis nuptam pellexerit* (in concubitum ſcilicet.) *Liberos nutrire univerſos præcepit lex* (Moſaica,) *& mulieribus abortivum facere interdixit fœtum ſibi aliquem aut eum extinguere ſed voluit ut eum arte potiùs aliquâ foveret. Infanticidia enim eſſet &c.* Sanè & ubi non pauca ſimul alia Joſephi ex eodem libro, apud Euſebium[x], citantur pro his ſubſtituuntur εἰ πέσαι γεγαμημένην· Τέκνα τρέφειν ἅπαντα προσέταξε καὶ γυναιξὶν ἀπεῖπεν μήτ' ἀμβλοῦν τὸ σπαρὲν μήτε διαφθείρειν· ἀλλ' ἢν φανείη, τεκνοκτόνος ἂν εἴη, ψυχὴν ἀφανίζουσα καὶ τὸ γένος ἐλαττοῦσα *ſi nuptam illexerit. Liberorum quicquid ſuſceptum erit educari juſſit. Vetuit autem, ne qua mulier abortivum ſibi faceret fœtum aliquem, aut ſuſceptum ſemen ejiceret, aut extingueret. Quæ ſecus faxit, Infanticida ſeu liberorum interfectrix eſt, utpote quæ vitam abigat, & generis propagationem minuat.* Ita peculiare Ebræis habitum, nec fœtus humanos teneros ne in utero matris (ſed temperamentum habes ſub calcem capitis inſequentis) ſine ſcelere extinguere, adeoque neque natos abjicere aut exponere, quod apud Gentes olim alias frequentiſſimum, qua de re vide ſi placet, quæ toto demenſa horreo congeſſit Alphonſus à Caranza[y], Juriſconſultus Hiſpanus. Apud Philonem[z] item, Judæum etiam ipſum, lege Moſaica vetita eſt βρεφῶν ἔκθεσις, ὁ παρὰ πολλοῖς τῶν ἄλλων ἐθνῶν ἕνεκα τῆς φυσικῆς ἀπανθρωπίας χειρόηθες ἀσέβημα γέγονε *Expoſitio infantium, quæ apud multas gentes propter nativam inhumanitatem vulgaris eſt impietas.* Et in expoſitionem hujuſmodi plurimum invehitur ille velut Gentibus aliis in uſu licito, non omninò Judæis. Et quod de fœtu, qui novimeſtris non eſſet, ſuperiùs dictum eſt, ita intelligendum, ut, tametſi ultimum cædi ejus in Ebræo non infligeretur ſupplicium, impunè tamen non omninò fieret ejuſmodi ſcelus, ut ex jam oſtenſis etiam ſatis liquet. Nec malè igitur ad illud, de Ebræis, Taciti[a], *Augendæ multitudini conſulitur. Nam & necare quemquam ex agnatis nefas;* Juſtus Lipſius, *qui otioſè* inquit, *legerit, nihil offendet: fortaſſe is qui intentè. Si enim de cæde capis tantùm, quid in eo novi? Sanè & Romanis & Barbaris pleriſque necare conſanguineos nefas.* (modò

[x] *Præparat. Evangelic. lib. 8. cap. 8.*

[y] *Lib. de Partu Naturali & legitimo cap. 4.*

[z] *Lib. de Legib. ſpecial. ad præcep. 6, & 7.*

[a] *Hiſtor. 5.*

(modò ſcilicet exponendi morem excipias) *ſed alium hic ego ſenſum odoror, & ſcribo*, necare quenquam ex gnatis. *Scimus Græcis Latiniſque in promiſcuo uſu fuiſſe abjectiones infantum & expoſitiones, imò neces. Id aliter in Iudæorum moribus, & gentem inprimis ſuboli ſtuduiſſe, adeò ut nulliuſmodi partum necare fas, notat novum noſter.* Et diu ſanè etiam poſt Chriſtianiſmum in uſu aliquo [b] liberorum alibi expoſitio adeoque occiſio. Atque ita ſe habuit res de Perſonis interemptis, ſive ab Iſraelita, ſeu Proſelyto Juſtitiæ aliove aliquo ritè circumciſo, ubi etiam interemti ex horum aliquo genere. At verò ob Proſelyti domicilii cædem aliûſve Gentilis ab illorum aliquo patratam, mortis Pœnam forenſem non irrogabant Ebræi. Maimonides [c], uti & Talmudici vetuſtiores; ישראל שהרג גר תושב אינו נהרג עליו בבית דין שנאמר וכי יזיד איש על רעהו ואין צריך לומר שאינו נהרג על הגוי *ſi Iſraelita interemerat Proſelytum domicilii, neutiquam ob illam cauſam morte erat plectendus ex ſententia forenſi. Nam & in ſacra dicitur lege* [d], *& ſi homo machinetur in proximum ſuum &c.* (qualem nolunt eſſe Proſelytum domicilii) *multò minùs morte plectitur ob cædem Gentilis*, qui nondum ſcilicet Proſelytus domicilii factus. Ita manifeſtum ex hiſce interim eſt, illud in Geneſi [e], *qui effuderit ſanguinem hominis, per hominem ſanguis ejus effundetur*, (quod de judicio ob homicidium capitali ac forenſi ſumi ſolet, ut jam dictum eſt, à Magiſtris accipi, non pro lege ita latâ, ut ultimum ſupplicium ſit neceſſariò ſemper homicidii ſceleri irrogandum, ſed pro indicatione divinâ atque expreſſâ, in ſceleris odium, ex deſignatione Pœnæ graviſſimæ, quam pro re nata adminiſtrationiſque publicæ varietate fas eſſet humano generi præſtituere irrogareque. Etiam ſi plures Ebræi aliive ritè circumciſi, congenerum quempiam plagis ſeu jactibus ſic peremiſſent, ut eorum nullus ſeorſim id feciſſet, quod Mortem inferre potuiſſet כולן פטורין ממיתת ב"ד *cuncti liberi erant ultimo ſupplicio ex ſententia forenſi infligendo*, quoniam nullus per ſe homicida. Atque hoc eſt quod legitur in Miſna [f] רוצח שנתערב באחרים כולן פטורין *Homicida ſi admiſceatur aliis, omnes liberi ſunt.* Id eſt, Pœnâ capitis forenſi. Quin & ubi unicus tantùm erat teſtis, aut non bini qui ſimul cædem patratam aliàs

[b] *Vide Paganin. Gaudentium de Iuſtinianei ſeculi moribus cap. 40. & Decretal. tit. de Infant. & Lang.*

[c] *Halach* Rotzach *cap.* 2. & *Videſis Lyran. ad Exod. 21. Levitic. 24. & Numer. 35. Adde eum Zachar. cap.* 5.

[d] *Exod.* 21. 14.

[e] *Cap.* 9. 6.

[f] *Tit.* Sanhedrin. *cap.* 9.

g *Num. 35. 31.* Morte plectendam viderant, adeò ut ex lege ſacra [g] ultimum ſupplicium non ſequeretur, aut ſi בלא התראה *ſine præmonitione*, perinde ac ſi diceres ex ignorantia interdicti (de circumciſis tantùm intellige) quis alium occiderat, homicidas [h] ejuſmodi כונסין לכיפה ומאכילין אותן לחם צר ומים לחץ עד שיצרו מיעיהן ואחר כך מאכילין אותן שעורין עד שתבקע כריסם מכובד החולי ואין עושין דבר זה לשאר מחוייבי מיתת ב״ד אבל אם נתחייב מיתה ממיתין אותו ואם אינו חייב מיתה פוטרין אותו *conjiciebant in carcerem perangustum, & cibabant eos pane ærumnæ & aquâ anguſtiæ, donec coarctarentur viſcera eorum, & dein cibabant eos hordeo, uſque dum diſrumperetur venter eorum ex cruciatuum gravitate* (quod, puto, hyperbole eſt.) *Nec verò ſic faciebant reliquis homicidii generibus, aliàs ultimo ſupplicio ex ſententia forenſi puniendis. Sed ſi morte quis plectendus eſſet, morte plectebatur, ſin verò, liberabatur.* Atque demùm quod in Exodo [i] habetur, inter leges Ebræorum civiles, *Percutiens hominem, unde moritur, morte interficiatur*, & quæ ſunt ejuſmodi in corpore Moſaico reliqua, ita interpretantur, ut non omne homicidii ſcelus ſic in foro puniendum eſſet; ſed juxta diſtinctiones, ſive Perſonas, ſive cædis Genera ſpectes, jam oſtenſas, à majoribus ſcilicet acceptas, & generalia legis verba etiam ex doctrina Moſaica (ſic volunt) temperantes. Diſtinctiones, inquam, ad Originarios atque Proſelytos Juſtitiæ, Libertinos & Servos è Gentilibus ritè circumciſos, id eſt, ritè circumciſos omnes, tantùm attinentes. Nam Proſelytus Domicilii ſeu Noachides, id eſt, Gentilis in eorum ditione qualiſcunque ſeu incircumciſus heicreus, ſine cauſæ diſcrimine, Mortis Pœnâ erat, ex jure ipſis aliiſque Gentibus Interveniente, ex ſententia forenſi afficiendus. Maimonides [k]; בן נח שהרג נפש אפילו במעי אמו נהרג עליו וכן אם הרג טריפה או שכפתו ונתנו לפני ארי או שהניחו ברעב עד שמת הואיל והמית מ״מ נהרג וכן אם הרג רודף שיכול להצילו באחד מאבריו נהרג עליו שאין כן בישראל *Noachides ſi quempiam occiderit, etiamſi fœtum in utero matris, ultimo ſupplicio plectendus erat. Quod itidem dicendum, ubi jam vulneribus confoſſum interfecerit, aut vinctum Leoni expoſuerit, aut fami reliquerit, uſque dùm vitâ privatus fuerit. Quoniam ſcilicet mortis in causâ fuit, morte plectendus erat.*

h *Maimonid. halach.* Rozach *cap.* 4. & *Miſnatit.* Sanhedrin *cap.* 9.

i *Cap.* 21. 12.

k *Halach* Melakim *cap.* 9. *Gemar. Babylon. ad tit.* Sanhedrin *cap.* 7. *fol.* 57. *a.*

dus erat. Idem jus obtinuit, ſi vim inferentem occiderit, ubi mutilato aliquo ejus membro tutelam ſatis præſtare potuiſſet. Sed diverſum eſt Ius, ſi Iſraelita horum quid fecerit. De tutela adverſus vim inferentem, plura dicentur inferiùs. Etiam teſtis unicus ſufficiebat, in Proſelyto Domicilii morte tum heic damnando, tum aliàs; qua de re plura, ubi infra Caput de Judiciis tractamus. Etiam בלא התראה *ſine præmonitione* & tametſi ignarus eſſet Gentilis ditionis Iſraeliticæ, illicitum omninò eſſe homicidium, morte nihilominus plectendus erat. Maimonides [l] de eo; אם הרג והוא לא ידע שאסור להרוג הרי זה קרוב למזיד ונהרג לא תיחשב זו להם שגגה מפני שהיה לו ללמוד ולא למד *Si homicidium commiſerat, ignarus interea nefas id omninò eſſe, adeo ſponte ſcelus committenti is proximabat, ut morte eſſet puniendus. Nec errore aut ignorantia hujuſmodi excuſabatur; quoniam non deerat, unde diſcere potuit, nec didicit.* Atqui obvia forſan eſt in diſcrimen, quod aperuimus, Juris, objectio ex lege ſacra [m]. מכה אדם יומת משפט אחד יהיה לכם כגר כאזרח יהיה כי אני יהוה אלהיכם *qui percuſſerit hominem, morte plectatur. Ius* ſeu *judicium unum ſit vobis, ſicut Proſelyto ſic indigenæ erit, quia ego Dominus Deus veſter.* Et pro eo quod eſt *percuſſerit* heic (ut in vulgata & Helleniſtica alibique) in Chaldæa & Arabicis יקטול & يقتل id eſt, *occiderit* ſubſtituitur; quemadmodum & aliàs pro verbo נכה quod heic uſurpatur. Tantundem paulò antè, eodem in capite Levitici [n], legitur. Adeò ut legi de homicidio ſic iteratæ ſubjungatur clauſula, parile fore ſeu idem Jus Proſelytis ſeu Peregrinis & Originariis, etiam homicidii pœnis. Undenam igitur jus hiſce tam diverſum in ſcelere hoc puniendo? Manifeſtum eſt, Proſelytum ibi ſumi Magiſtris (ut non rarò alibi) pro Proſelyto Juſtitiæ, non Domicilii. Atque inde Lyranus diſertè; *Accipitur hic peregrinus, Gentilis converſus ad Judaiſmum.* Et de ſceleris Homicidii voluntarii ſeu ſponte patrati pœnæ ex ſententia forenſi diſcrimine, hactenus. Subjungitur in legibus ſuprà allatis illa de גואל הדם *vindice ſanguinis*, cui fas etiam homicidam ejuſmodi ſine fori ſententia, obvium præoccupando morte plectere. Quin & eos ſic plectere,

[l] *Halach.* Melakim c. 10. & *Halach.* Rotzach c. 5.

[m] *Levit.* 24 21. 22.

[n] *Verſ.* 17.

ctere, qui ex ſententiâ forenſi morte non afficiendi; veluti, ubi unicus tantùm eſſet teſtis, aut minimè præceſſiſſet præmonitio, ut dictum eſt. Vindex ille erat ſanguine occiſo ita conjunctus ut proximus eſſet hæres. Maimonides[o]; מצוה בגואל הדם להרוג הרוצח שנאמר גואל הדם הוא ימית את הרוצח וכל הראוי לירושה הוא גואל הדם *Præceptum eſt de vindice ſanguinis, ut is homicidam interficiat, juxta illud quod dicitur*[p], *Vindex ſanguinis morte plectat homicidam. Et quiſquis jure hereditario ei ſuccedere debuiſſet, is Vindex erat ſanguinis.* Adeo ut nomen hoc in ſacra lege & commentariis Ebræorum uſurpetur, velut id quod non tam ex ſingulari conſtitutione, inter Moſaicas, inductum ſit, quàm ex more anteriore in Oriente receptum. Et quis cuique hæres eſſet legitimus ex jure Ebraico, diſce, ſi neſcis, ex libello de Succeſſionibus in Bona defuncti olim non ſemel edito. Malè igitur Gelenius Joſephi interpres[q], *Licere cuivis è cognatis interempti homicidam impune occidere, duntaxat extra urbem refugii deprehenſum*, quæ verba poſtrema ad homicidium involuntarium tantùm attinent, de quo capite proximo. Græca ſunt, *ἐχόντων ἐξουσίαν τῶν τοῦ πεφονευμένου συγγενῶν κτείνειν, εἰ λάβοιεν ἔξω τῶν ὅρων τῆς πόλεως εἰς ἣν ἔφυγε, τὸν πεφονευκότα*, quod recte antè verterat Ruffinus *habentibus ſcilicet poteſtatem cognatis perempti* (id eſt, quiſquis peremto ſanguine eſſet proximè juxta ſtemmatis hæreditarii rationem conjunctus; non è cognatis quivis, ut Gelenius) *occidere homicidam, ſi eum extra terminos civitatis, ad quam fugerat, inveniret*. Neque aliter igitur intelligendus Philo[r], ubi pariter interemti *ἀγχιστεῖς* ſeu *cognatos* in hanc rem non ſemel memorat. Quod ſingulariter, ut & in ſacris literis, ſemper accipiendum, ſi Talmudicis fides. Pergit Maimonides; לא רצה גואל הדם או שלא היה יכול להמיתו או שאין לו גואל הדם בית דין ממיתין את הרוצח בסייף האב שהרג את בנו אם היה בן לנהרג הרי זה הורג אבי אביו מפני שהוא גואל הדם ואם אין לו בן אין אחד מן האחין נעשה גואל הדם להמית את אביו אלא בית דין ממיתין אותו ואחד הזכר ואחד הנקבה בגאולת הדם *Si nollet vindex ſanguinis, aut ſi nequiret interficere homicidam, aut ſi illi non eſſet vindex ſanguinis* (id eſt, hæres, ut Proſelyto Juſtitiæ ſine prole poſt Judaiſmum ſuſceptum mortuo; aut ſi homicida

[o] *Halach.* Rotzach *cap.* 1. & 6. *Moſes Mikotzi Præcept. Negat.* 160. & 161.

[p] *Num.* 35. 19.

[q] *Archeolog. lib.* 4. *cap.* 7.

[r] *Lib. de leg. Spec. ad* 6. & 7. *præcept.*

cida ipſe hæres eſſet) *ex ſententia forenſi ultimo ſupplicio puniendus erat, idque gladio.* (Quoties ſcilicet circumſtantiæ atque apices juris, ſine quibus forenſis ſententia locum non omninò habuit, minimè deerant) *Unde evenit, ut, ſi pater filium interficeret, cui proles eſſet* (ſcilicet hæres,) *ab ea avus eſſet interficiendus, quoniam proles hæc vindex erat ſanguinis ſin verò prole careret, fratrum nullus factus eſt vindex ſanguinis* (nam pater ipſe, ſeu homicida hæres erat.) *Atq; eadem erat hæredum utriuſque ſexus ratio in vindictæ ex jure ſanguinis ſumendæ jure*. Neque fas erat in juris ſui compenſationem pretium ſeu lutrum vindici heic ab homicida recipere, aut eum pœnâ imminente pretio omninò liberare. Scilicet adjiciunt; ומוזהרין בית דין שלא ליקח כופר מן הרוצח ואפילו נתן כל ממון שבעולם ואפילו רצה גואל לפוטרו שאין נפשו של זה הנהרג קנין גואל הדם אלא קנין הקב״ה שנאמר ולא תקחו כופר לנפש רוצח *Et monere ſolebant ſynedria, ne impunitatis pretium acciperetur ab homicida, etiamſi daret quicquid opum eſſent in mundo, atque etiamſi vindex ſanguinis eum libenter liberare vellet; quoniam vita occiſi hujus non erat habenda in rebus vindicis ſanguinis, ſed in rebus Dei Opt. Max. juxta & illud quod ſcriptum eſt* [t], *& non accipietis pretium ſeu lutrum pro vita homicidæ.* Quale autem jus in ditione Iſraelitica eſſet proximo cognato Proſelyti Domicilii, alteriuſve Gentilis, in hac ſanguinis vindicta, ex eis eliciendum, quæ ſub capitis proximi calcem de Homicidio Involuntario & Aſyli jure (quà ad Proſelytos Domicilii & Gentiles alios in ditione Iſraelitica hæc ſpectarent) ſequuntur.

[t] *Num.* 35. 31.

Cap. II.

De Homicidio Involuntario, *ſeu quod* Caſu *factum ac* Errore. Urbes ſex Refugii, *ſeu* Aſyla. *Ceteris Levitarum* Urbibus XLII Aſyli *item* jus, ſed diſpar. *Iterum de* Vindice ſanguinis. Jus Aſyli *quale* in Altari *eſſet*. *Horum* omnium Jura, *quatenus eorum ſive* Proſelytis Domicilii *ſive* Gentilibus aliis *in ditione Iſraelitica, aut* legitimus *eſſet* uſus *aut* nullus.

QUæ ſuperiùs tradita ſunt, ad Homicidii ſcelus ſpectant planè Voluntarium, quod בזדון & בכונה nuncupant. Generis autem Homicidii Involuntarii, quod בלא כונה vocitant, tres faciunt Magiſtri [t] ſpecies. Prima eſt, quando

[t] *Miſna & Gem. tit.* Maccoth *cap.* 2. *Maimonides halach* Rotzach *cap.* 6. *Mikotz*, *Præcept. Affirm.* 75.

 quando

quando בשגגה *ex errore* & *ignorantia* ſimplici atque infortunio, nec tamen ſine culpa levi ex negligentia aliqua, qualem prudentiores ſeu cordatiores fugerent, contracta, omnino intereà nolens quis hominem occiderat, juxta illud in lege ſacra [u]: *Qui non eſt inſidiatus, ſed Deus tradidit* (illum) *in manum ejus, ponam tibi locum quo confugiat*. Cui ſpeciei accedit etiam homicidium quidem per ſe aliàs voluntarium, ſed ex ignorantia ſeu errore hujuſmodi facti velut ex jure commiſſum. Quemadmodum ubi vindex ſanguinis homicidam ex hujuſmodi errore, non ſponte, è civitate Refugii egreſſum occiderat; qua de re mox plura. Secunda, quando etiam ex Errore quis hominem occiderat ſeu Caſu, ſed qui קרוב לאונס *ad injuriam* ſeu *violentiam prope accedens* ſeu eam quadamtenus imitans interea caſus eſſet שאינו ממצוי ברוב מאורעות בני אדם *qui nequaquam in rebus humanis evenire ut plurimum ſoleret*; unde nec culpa ne levis quidem homicidæ tribuenda. Exemplum Secundæ habent in eo, qui, dum ſcalam aſcendit fortè delabens in quempiam, caſu hoc mortem ei infert. Primæ verò in eo, qui deſcendens idem facit. Quoniam enim caſus in deſcenſu frequentior eſt, non item in aſcenſu (ſic illi;) ideo diſcrimen hoc ineſſe volunt, imputatâ in exemplo primæ negligentiâ ſeu culpâ levi, in ſecundæ non item; unde & regulam habent de deſcenſu & aſcenſu caſum ex hoc ſecundæ eſſe ſemper ſpeciei, at ex illo, primæ. Tertia autem homicidii involuntarii ſpecies eſt, ubi יש הורג בשגגה ותהיה השגגה קרוב לזדון *qui alium occidit ex errore quidem* aut *ignorantiâ, quæ tamen propè accedit ad id, quod ſpontaneum eſt* ſeu *voluntarium*; veluti ubi quis alterum occidere volens, alterum jactu aliterve perimit, aut ubi jactu ſive ſaxi ſive teli in hominum cœtum, cujus nec ignarus qui jecerit, quis occiſus; adeoque intervenerit culpa latiſſima. Ex Tribus hiſce homicidii involuntarii Speciebus nulla eſt, quæ morte ex ſententia forenſi ordinariâ ſive in Ebræo aliove circumciſo, ſive in Proſelyto Domicilii, aut Gentili alio puniretur. Nam in univerſum pronuntiant, homicidam nullum בלא כונה ſeu *qui non ſponte ſcelus patraret*, ſic foro puniendum. Nec ad Speciem Secundam aut Tertiam attinere volunt Urbium Refugii ſeu φυγαδευτηρίων jura in corpore

[u] *Exod.* 21.13. *adde Num.* 35.22. *Deut.* 19.5.

pore Moſaico [x] præſcripta, ſed tantùm ad Primam, & ad primam fermè duntaxat [y], quoties percuſſus ſtatim moreretur, nec ex vulnere ſeu ictu langueret. Sic enim non ſatis conſtare, utrum ipſe ſibi ex negligentia aliterve, an qui percuſſerit, in mortis eſſet cauſa. Unde nec ad Aſylum homicidæ ejuſmodi, ubi mors repentina non ſequeretur, confugiendum, nec confugiendi cauſa. Neque enim Vindici ſanguinis in eum poteſtas. Excipiunt heic item Patrem filium, ac Magiſtrum diſcipulum, verberibus corrigentem atque inde forte occidentem, quoties ſcilicet ſivè filius ſive diſcipulus inter Legem, Philoſophiam, aliaſve artes neceſſarias à Patre aut Magiſtro ediſcendum verbera inde mereretur ſeu caſtigandus eſſet. Pari modo excipiunt heic lictorem, qui in Jus vocatum, nec ſequentem aut comitantem, verberibus fortè interimeret. Quoniam ſcilicet infortunium evenit ex eo, quod fiebat non ſine præcepto ſeu juris præſcripto, nec ſolùm ex arbitrio. Maimonides [z]; הבן שהרג את אביו בשגגה
גולה וכן האב שהרג את בנו גולה על ידו במה דברים אמורים בשהרגו
שלא בשעת למוד או שהיה מלמדו אומנות אחרת שאינו צריך לה אבל
אם יסר בנו כדי ללמוד תורה או הכמה או אומנות ומת פטור וכן הרב
המכה את תלמידו או שליח בית דין שהכה את בעל דין הנמנע מלבוא
לדין והמיתו בשגגה פטור מגלות שנ׳ לחטוב עצים לדברי הרשות יצא
האב המכה את בנו והרב הרודה את תלמידו ושליח ב״ד שהרי שגגו
והרגו בשעת עשות מצוה *Filius, qui patrem errore aut caſu occiderat, in urbem refugii eo nomine migrabat. Vti & pater qui filium. Nimiùm ubi pater filium occiderat non diſciplinæ cauſâ caſtigando, ſeu inter artes alias, quàm quæ ediſcere oportuit, ediſcendum. At verò ſi caſtigaverat filium, dum docebat eum legem aut philoſophiam arteſve* (neceſſarias,) *atque ita occiderat, non migrabat ad Vrbem Refugii. Quod ſimiliter dicendum de Magiſtro percutiente diſcipulum ſuum, ac lictore forenſi, qui reum renitentem fortè occideret. Exemplum enim in ſcriptura eſt de ligna* [a] *ſuccidente, ſeu de rebus factiſve liberi arbitrii. Excipitur ex illis Pater filium ſic percutiens, & Magiſter imperium in diſcipulum ſic excercens & lictor forenſis. Nam errore occidebant, dum id faciebant, quod ex jure faciendum,* nec pro arbitrio rite omittendum. Et de eis aiunt, אע״פ שהם מזידין אין.

[x] *Exod.* 21. 13. *Numer.* 35. *Deut.* 9. *Ioſeph. Archæolog.* 4. *cap.* 7. & *Philo. lib. de ſpecial. legib. ad præc.* 6, & . 7. *Et præter commentarios Chriſtianorũ ad dicta loca videſis Iſidor. Peluſiotam lib* 3. *Epiſt.* 108.

[y] *Maimonides halach.* Rotzach *cap.* 5.

[z] *Halach* Rotzach *cap.* 5. *Moſ. Mikotzi præcept. affirm.* 75. & *vide Iarchi. ad Exod.* 21. 14.

[a] *Deut.* 19. 5.

אין מערימין *tametſi ſponte percutiebant, tamen dolo malo* aut *cum injuriâ id non faciebant.* Ideoque immunes erant non ſolùm pœnâ forenſi, ſed etiam migratione ad Aſylum, adeoque Vindicis poteſtate. In Specie verò Secunda, ubi nulla imputata negligentia, ſed caſus, qui rariùs eveniret, in cauſa homicidii eſſet, nec Aſyli itidem juris uſus, nec Vindici ſanguinis poteſtas in homicidam. Aiunt enim, פטור מן הגלות ואם הרגו גואל הדם נהרג עליו *liber erat* (homicida ille) *ab exilio* ſeu *migratione* (in urbem refugii,) *& ſi eum interemerat Vindex ſanguinis, ipſe, eo nomine, ultimo puniendus ſupplicio.* Tertiæ demùm ſpeciei homicidæ ex errore, qui adeò facinori ſpontaneo proximat, ſalus nulla in urbibus refugii, neque ad eum jus ad eas confugiendi attinuit. Rationem adjiciunt, מפני שעונו חמור אין גלות מכפרה לו ואין ערי מקלט קולטות אותו שאינן קולטות אלא המחוייב גלות בלבד לפיכך אם מצאו גואל הדם בכל מקום והרגו פטור ומה יעשה זה ישב וישמור עצמו מגואל הדם *Quoniam graviùs deliquit, migratio ejus in Vrbem Refugii ei non profuit, nec Vrbes ejuſmodi eum tuebantur. Nimirum tuebantur illæ eos tantùm, ad quos jura illa refugii attinebant, ſeu quibus ex jure confugiendum erat. Vnde, ſi eum quocunque loci repertum Vindex ſanguinis interimeret, impunè id faciebat. Quid igitur homicidæ ejuſmodi faciendum? Certè cautiùs ſibi proſpiciendum, ne in poteſtatem Vindicis ſanguinis incideret.* Atque ſub hac tertia ſpecie continebatur ex errore qualicunque homicida, qui odio haberet percuſſum ſeu ei inimicus eſſet. De eo ſcilicet Magiſtri [b], חזקתו שהוא קרוב למזיד ואיזהו שונא זה שלא דבר עמו שלשה ימים מפני האיבה *Præſumebatur homicidium ejus fuiſſe ſpontaneo proximum. Is autem odio habuiſſe eum dicebatur, qui inimicitiæ causâ per triduum integrum cum eo colloquium non haberet.* Urbes illas Refugii, homicidii, ex errore ſpeciei primæ, causâ tantùm præſtitutas, duplicis faciunt generis. Alterum eſt illud notiſſimum, quod ſex Urbes Levitis aſſignatas complectitur, de quibus ſacræ literæ [c] fuſiùs. Alterum reliquas quadraginta duas Levitis aſſignatas (nam quadraginta octo habuêre) continet. Maimonides [d] ex veteribus, כל ערי הלוים קולטות וכל אחת מהן עיר מקלט היא שנ׳ ועליהן תתנו מ״ב עיר כל הערים אשר

[b] *Deut.* 19. 11.

[c] *Numer.* 35. *Deuter.* 19. *Ioſ.* 20. & 21.

[d] *Halach.* Rotzach *cap.* 8.

אשר תתנו ללוים מ"ח עיר הקישין הכתוב כולן זו לזו לקלוט *Univerſæ Urbes Levitarum fuêre Urbes Refugii* ſeu *Aſyla. Scilicet earum erat nulla, quæ hoc non gaviſa eſt privilegio. Nam & in lege dicitur* (ubi [e] ſex præſtituuntur) *& ultra has, dabitis quoque quadraginta* [e] *duas civitates. ut ſcilicet omnes civitates ſint quadraginta octo civitates. Ita pares ferè facit ſcriptura univerſas ſimul ſibi invicem, quantum ad Refugii ſeu Aſyli jus.* Fere nempe. Nam inter genera hæc bina diſcrimen ejuſmodi fuiſſe volunt, ut ſex illarum quælibet in cauſâ homicidii ex errore, qualis in ſpecie prima deſcribitur, commiſſi, nunquam non eſſet ex ſe Aſylum ſeu refugium adeo tutum, ut nefas eſſet Vindici ſanguinis ibi homicidam occidere. At verò reliquæ habebantur tantùm Aſyla, pro incolarum arbitrio, ſeu ſi ita vellent homicidam illuc confugientem recipere, ut Aſyli jus ibi tutò ſortiretur. Idem Maimonides, ומה הפרש יש בין ערי מקלט שהובדלו למקלט ובין שאר ערי הלוים שערי מקלט קולטות בין לדעת בין שלא לדעת הואיל ונכנס בהן נקלט ושאר ערי הלוים אינן קולטות אלא לדעת *Diſcrimen inter Urbes refugii eo nomine ſignantiùs aſſignatas & reliquas Levitarum urbes erat hujuſmodi; ut ſcilicet illæ Iure Aſyli gauderent, ſive vellent ſive nollent incolæ, adeo ut ſimulac ingrederetur in earum aliquam homicida, tutus eſſet; hæ verò non niſi vellent incolæ* ſeu *pro eorum arbitrio.* Adjiciunt etiam; הרוצח הדר בערי מקלט אינו נותן שכר ביתו והדר בשאר ערי הלוים נותן שכר לבעל הבירת *Homicida in urbium aliqua ſignantiùs Refugii cauſâ aſſignatarum domicilium abſque mercede habet, in ceteris verò domino ædium merçes ab eo ſolvenda.* Extra autem Urbis Refugii limites ſeu agrum ſuburbanum (ut diſertè ſatis etiam ſacræ literæ [f]) deprehenſum homicidam, ante Mortem ſummi Pontificis [g] (nec enim pòſt omnino) fas erat Vindici ſanguinis perimere. De Limitibus illis ſeu ſuburbiis videſis Paulum Burgenſem in additionibus ad Gloſſam [h] Numerorum, alios ibi obvios. Quin & aiunt Ebræi, etiam ſi quis alius præter Vindicem ſanguinis cum limites illos ſponte egreſſum occiderat, impunè id factum. Quod ex illo eliciunt. *Si* [i] *egrediens egreſſus fuerit homicida, veneritque ultra terminum civitatis Refugii ſui, ad quam confugit, & invenerit eum vindex*

[e] *Num.* 35. 6.

[f] *Num.* 35. 26.

[g] *Videſis Maim. More Neboch. lib.* 3. *cap.* 39.

[h] *Ad caput citatum.*

[i] *Ibidem.*

ſanguinis, interfeceritque vindex ſanguinis homicidam illum, אין לו דם *non eſt ei ſanguis*, quod verti ſolet, *non eſt is reus.* Hinc docent[k]; יצא חוץ לתחומים בזדון הרי זה התיר עצמו למיתה ורשות לגואל הדם להורגו ואם הרגו כל אדם אין חייבין עליו שנאמר אין לו דם *Sponte ſi eſſet egreſſus limites urbis Refugii, ipſum ſe morti obnoxium reddebat; & Vindici dein ſanguinis fas erat eum interficere. Quin ſi quis alius mortalium eum occiderat, neutiquam illius nomine fuerat puniendus. Nam & dicitur in lege ſacra; Non eſt ei ſanguis*, ſeu *reatus inde nullus.* Ita ſcilicet de ſponte egreſſo. Quod ſi errore aut ignorantiâ egreſſum כל ההורגו בין גואל הדם בין שאר אדם גולה על ידו *occideret, ſive vindex ſanguinis, ſive quis alius, in Aſylum ejus nomine migrandum erat.* Nimirùm error ibi, nec ſine culpa ſaltem levi, cum occidenti imputabatur, quoniam ejus, in egreſſu, erroris (qui aliàs eum tueri debuiſſet) neſcius, cum intereà ex inquirendi diligentia errorem illum ſcire potuiſſet, velut ex Jure, ſed ex Facti ignorantia, eum occiderat. Ob occiſum autem homicidam ejuſmodi, quocunque loci, intra limites Urbis, etiam vindex ſanguinis Morte ex ſententia forenſi plectendus. Alios habent de Aſylis hujuſmodi, viis quæ illuc ducerent publicis, earum curâ, id genus aliis, Juris apices, quos videſis in capite ſecundo Tituli Talmudici *Maccoth* (qui & Latinè proſtat) & in Maimonide, Moſe Kotzenſe[l] & commentariis tàm Magiſtrorum ad leges ſacras ſatis obviis, quàm aliorum; maximè Pauli Fagii[m]. Nec ſolùm Urbes illæ Levitarum Aſyli gaudebant privilegio, verùm & Altare Templi, licet perquam diſpari. Maimonides ut & alii[n], המזבח קולט שנאמר בהורג בזדון מעם מזבחי תקחנו למות מכלל שההורג בשגגה אינו נהרג. במזבח לפיכך הורג בשגגה וקלטו מזבח והרגו שם גואל הדם הרי זה נהרג עליו כמו שהרגו בתוך עיר המקלט *Altare locus erat confugii legitimi; Nam & ſcriptum eſt*[o] *de homicida, qui ſpontè ſcelus pratraverat, ab Altari meo tolles illum, ut moriatur. Vnde eliciendum planè, homicidam ex errore* (qualis in ſuperioribus deſcribitur) *ad Altare interficiendum neutiquam eſſe. Quare ſi homicidam ejuſmodi, qui ad altare confugerat, ibi occiderat Vindex ſanguinis, is ejus nomine Morte plectendus erat, pariter atque ſi in Vrbe refugii eum occidiſſet.*

[k] *Maimonid. halach.* Rotzach *cap.* 5.

[l] *Præcept. affirm.* 75, & 76.

[m] *Ad Num.* 35.

[n] *Halach* Rotzach *cap.* 5. & *Rabbini ad Exodi* 21. 14. & *ad* 1 *Regum cap.* 2. *alii jam citati.*

[o] *Exod.* 21. 14.

Digitized by Google

Sic item Gemaræ ad caput ſecundum tituli *Maccoth*, alii. Ceterùm exceptiones heic adjiciunt; quæ inſigniter Aſyli jus in Altari imminuunt. Alias de partibus Altaris; De perſonarum & de facinorum qualitate, etiam de Mora ibi, alias. Plerunque inquiunt; אין קולט אלא גג של מזבח *Confugii tutelam non præſtitit alia pars altaris præter ipſum tectum* ſeu *corporis altaris partem ſuperiorem*. Non ſcilicet cornua, nedum vicinia aliqua, aut Laterum tactus. Perſonis autem aliis Altare tutelam heic præſtitiſſe negant præter Sacerdotes, neque eis omnibus, ſed tantummodò Sacerdoti in ipſo altaris tecto ſeu parte ſuperiori ſacra operanti. Nimirùm אין קולט אלא כהן ועבודה בידו אבל זר או כהן שאינו עובד בשעה שנהרג או שהיה עובד ולא היה על גגו של מזבח אלא סמוך לו או אוחז בקרנותיו אינו נקלט *Tutela ab altari non præſtabatur niſi Sacerdoti, eique Sacra ibidem operanti. Ceterum nec ei, qui Sacerdotalis generis non erat, nec Sacerdoti, qui ibi ſacra non operabatur, ipſo quo occiſus eſt momento; nec ei qui operabatur* ſeu ſacra aliqua peragebat, *non ſuper ipſum operimentum altaris, ſed in vicinio ejus* ſeu *ei innitebatur*, ſeu *tangebat; nec ei qui cornua ejus amplecteretur, tutela inde debita.* Nec morandum ibi erat ei, qui confugerat. Magiſtri, מי שקלטו המזבח אין מניחין אותו שם אלא מוסרין לו שומרים ומגלין אותו לעיר מקלטו *qui confugerat ad Altare, tutelam inde nactus, non permiſſus eſt ibi morari, ſed traditis ei cuſtodibus, deduci eum faciebant in Vrbem refugii ei idoneam.* De facinorum demùm qualitate ſic diſtinguunt, ut, quæ jam de Altari dicta ſint, ad homicidas tantùm ſpectent, quibus aliàs Urbes in Aſyla aſſignatæ tutelam præſtarent, ſeu quibus ritè, juxta ſuperiùs oſtenſa in eas eſſet migrandum, quas מחוייבי גלות vocitant, At verò ſi ordinariâ mortis ſententiâ liberi, ut Capite primo diximus, judicium tantùm Regium aut forenſe illud, quod extraordinarium erat, etiam ob Homicidium Voluntarium, meritò timentes, ad Altare ſe tutelæ causâ contuliſſent, ſive Sacerdotes ſive alii ex Ebræis circumciſiſve ceteris, atque illud amplexi eſſent, (utcunque ex Jure ordinario aditus illuc aliis præter Sacerdotibus non patebat,) tuti ibi, hac in cauſa, erant, nec לוקחין אותן מעם המזבח למות לעולם *divellendi unquam ab Altari, ut mortis judicio traderentur.* Nec

Joabo, qui Abneri & Amaſæ cædis reus cornua altaris amplexus eſt, tutela præſtari non debuiſſet, אם לא היה מחויב מיתה בב"ד *niſi etiam ob patratum facinus ultimo, ex jure ordinario & ſententia forenſi, ſupplicio ritè plecti potuiſſet.* Sic Magiſtri [p]. Jus igitur Aſyli nullum in Altari quidem, nec Sacerdotibus ipſis, extra jam memorata. Unde locum illum Exodi [q] de cæde voluntaria ſic explicat paraphraſis Uzielidi tributa, אפילו כהנא הוא ומשמש על גבי מדבחי מתמן תסבוניה ותקטלוניה בסייפא *etiamſi Sacerdos ipſe fuerit, & miniſtraverit ad Altare* ſeu *ſuper Altare meum, inde rapient eum, & gladio occident.* Et Paraphraſis Hieroſolymitana tantundem etiam de Pontifice ſummo. Verba ſunt, אפילו הוא כהנא רבא דקאי ומשמש קדמי מן תמן תסבון יתיה ותקטלון יתיה *etiamſi fuerit Pontifex ſummus, qui ſteterit, & miniſtraverit coram me, inde rapient eum, & gladio occident.* At verò Nicolaus Lyranus ibi, *etiamſi fuerit Sacerdos, ut dicit R. Salomon, niſi inceperit officium miniſtrandi in Altari, in quo caſu erat expectandum complementum miniſterii, quo peracto, trahebatur ad mortem.* Sic ille velut ex R. Salomone; aliique [r] ex eo, R. Salomonis nomine intereà ſolùm utentes. At Rabbi ille ibi tantum ad hunc modum, quemadmodum & R. Abenezra, אם היה כהן ורוצה לעבוד עבודה תקחנו למות *ſi fuerit Sacerdos, & voluerit Sacrum ſuum præſtare officium, rapietis eum ad Mortem.* Et planè id R. Salomoni heic tribuit Lyranus, atque in jam dictis (uti & aliàs ſubinde) velut ex eo aliiſque Magiſtris id aſſerit, quod Talmudicæ doctrinæ nimis adverſum. Nec moræ quidem, uſque dum perageretur incœptum ſacrificium, in R. Salomone aliiſve Magiſtris vola aut veſtigium; quod & rectè olim advertit I. Druſius [s]. I nunc & vide, quæ obiter habent Theologi Chriſtiani [t] de Ebraico Aſylorum Jure, uti & Juriſconſulti [u], dum interpretationes ac ſcita Ebræorum ipſorum negligunt. Ideò autem hæc, tametſi pleraque ipſis civilia fuerint, ita fuſiùs heic enarravimus, tum ut Temperamenta, quæ in his habent de interdicto Homicidii, (unde & quantum ipſis in eo cenſeretur, Naturale ediſcitur,) obſervarentur, tum ut inde atque ex eis, quæ ſtatim ſequentur, apertiùs liqueret, quale fuerit in hiſce Jus Proſelytorum Domicilii, aliorumve apud Ebræos

Genti-

[p] Levi. Ben Gerſom. ad 1 Regum. cap. 2.

[q] Cap. 21. 14.

[r] Abulenſis ad Exod 21. quæſt. 16.

[s] Ad difficil. loc. Exodi c. 33. & videſis lib. noſtrum 2. de ſucceſſ. in Pontificatum cap. 6.

[t] Abulenſis ad Ioſue 20. quæſt. 6. alis ad Exod. 21. & Num. 35. Petrus de Gambacurta de Immunitate Eccleſiarum lib. 1. c. 9.

[u] Ad tit. de Homicidio & ad C. tit. de his qui ad Eccleſ. confugiunt. Didac. Covarruvias Var. Reſolut. lib. 2. c. 20.

Gentilium, & quomodo illud Ebræorum civili heic Juri ſive diſſonum ſive conſonum eſſet, ſive ubi Ebræus, aut circumciſus occideretur à Proſelyto Domicilii aliove Gentili, ſive ubi hic ab Ebræo. Si Proſelytum Domicilii ſive liberum ſive ſervum caſu occiderat Ebræus, migrandum ei erat in Urbem refugii. Ad Gentilem autem, qui nondum Proſelytus Domicilii factus, ſive Ebræum ſive Gentilem ex errore ſeu caſu qualicunque occiderat, Urbium Refugii privilegia non attinuêre. Nec tamen ex ſententia forenſi Morte plectendus is erat, ſed vindicis ſanguinis arbitrio ita ſuberat, ut ab eo impunè poſſet occidi. Maimonides[x], בן נח ששגג באחרת ממצותיו פטור מכלום חוץ מרוצח בשגגה שאם הרגו גואל הדם אינו נהרג עליו ואין לו עיר מקלט אבל בתי דיניהם אין ממיתין אותו *ſi Noachides caput aliquod Septem Præceptorum* (quæ ſub Juris Naturalis nomine tractamus) *violaverat ex errore* ſeu *caſu* (nec ſponte) *liber erat* (Pœnâ civili,) *excepto homicidii errore* ſeu *caſu reo. Nam ſi eum occiderat vindex ſanguinis, impunè id factum. Neque ei profuit Vrbs aliqua Refugii. Sed verò ex ſententia fori, quo res ejus cognoſcendæ, Morte non erat homicida ejuſmodi afficiendus.* Alibi etiam idem[y], ישראל שהרג בשגגה את העבד או את גר תושב גולה *Iſraelita, qui occiderat Servum aut Proſelytum Domicilii, in Vrbem Refugii migrandum erat.* At verò הגוי שהרג הגוי בשגגה אין ערי מקלט קולטות אותו שנ׳ לבני ישראל *Gentili, qui Gentilem caſu occiderat, tutelam non præſtitit Vrbium Refugii aliqua. Nam & ſcriptum eſt, Filiis Iſrael*[z]; nempè Urbes Refugii eis præſtitutæ. Quod ſcilicet, ut conſimile paulò ante allatum, ad Gentilem, qui nondum Proſelytus Domicilii factus, ſpectare volunt. Nam Proſelyti ejuſmodi jus erat heic ſingulare. Si caſu occiderat is Ebræum ſeu circumciſum, Urbs Refugii ei non proderat. Si verò Proſelytum ſui generis ſive liberum ſive ſervum, Aſyli ejuſmodi privilegio gaudebat. Uti etiam tam ſervus quàm liber ejuſdem generis. Aiunt enim; גר תושב שהרג את ישראל בשגגה א״עפ שהוא שוגג הרי זה נהרג *Proſelytus Domicilii, qui ex errore* ſeu *caſu Iſraelitam occiderat, tametſi involuntarium eſſet homicidium, nihilominus morte ſeu gladio* (à vindice ſcilicet ſanguinis, non ex ſententia forenſi) *plecti potuit.* Atq; adjiciunt;

[x] *Halach* Melakim *cap.* 10.

[y] *Halach.* Rotzach *c.* 5. *Ita etiam Moſes Mikotzi Præc. Affirm.* 75. & *vide Talm. Babylon. tit.* Maccoth *c.* 2. *fol.* 9. *b.*

[z] *Numer.* 35. 16.

גר תושב שהרג את גר תושב או את העבד בשגגה גולה שנ׳ לבני ישראל ולגר ולתושב שבתוכם *Proſelyto Domicilii, qui caſu intere-merat, ſive Proſelytum Domicilii, ſive ſervum* (ejuſdem generis,) *mi-grandum erat in urbem Refugii. Nam & ſcriptum eſt*[a], *Filiis Iſrael & Proſelyto, & qui domicilium habet inter vos.* Quod tamen juxta jam memoratas diſtinctiones intelligebant. Nec parile jus Gentili-bus nondum Proſelytis Domicilii, atque Domicilii Proſelytis; nec horum alterutris, cum circumciſis. Nam ex his manifeſtum eſt, Jura vindicis ſanguinis tàm ad Gentiles, nondum Proſelytos Domicilii factos, quàm ad eos, qui in hanc tranſierant conditionem, non mi-nùs atque ad Originarios reliquoſque circumciſos in ditione Ebrai-ca ſpectaſſe. Non item Jura Urbium Refugii; ſed ad Proſelytum Domicilii, quando alium ſui generis occiderat; ad Gentilem autem, nondum factum ejuſmodi Proſelytum, nequaquam omninò. Jus item Gentium apud Ebræos, de Errore ſeu Caſu, fuiſſe, in homici-dii cauſa, ſingulare, nec quale in alicujus aliùs ſeptem Noachidarum juris capitum violatione involuntaria. Quod verò habet velut ex Ebræis Lyranus[b]; *Altare propter reverentiam Loci fuiſſe refugium in aliquibus caſibus, inter quos erat homicidium Gentilis, ſed non Iu-dæi*, de Gentili, ſi Proſelytum Domicilii intelligas, ac de vindice ſan-guinis, planè falſum eſt. Neque enim, ut Aſylum, ſic profuit Altare Judæo homicidæ Gentilis ejuſmodi aliter atque ſi Judæum occide-rat. Non aliter ſcilicet tutus erat à vindice ſanguinis. Sed & alii[c] fidenter heic Lyrani ſequaces ſunt. De vindice autem ſanguinis toties antè memorato obſervatu dignum eſt, quod monet vir præ-ſtantiſſimus Hugo Grotius; *Cum jam ante diluvium*, inquit[d], *gi-gantum ætate promiſcua invaluiſſet cædium licentia, inſtaurato poſt diluvium humano genere, ne mos idem invaleſceret, ſeveriùs occur-rendum Deus cenſuit; & repreſſa prioris ſeculi lenitate, quod natura non iniquum eſſe dictabat, & ipſe permiſit, ut inſons eſſet, qui homi-cidam occidiſſet. Quod poſteà inſtitutis Iudiciis ſummas ob cauſas ad judices ſolos reſtrictum eſt; ita tamen ut moris priſtini veſtigium manſerit in jure ejus, qui occiſum ſanguine proximè attingeret et-iam poſt Moſis Legem.* Quod autem ad interdictum homicidii, quà naturale

[a] *Ibidem.*

[b] *Ad Exod. 21. 14.*

[c] *Dionyſ. Carthuſian. ad Exo. 21. &c.*

[d] *De Iure Belli & Pacis. lib. 1. cap. 2. §. 5.*

naturale eſt, attinet, manifeſtum eſt ex jam dictis, non alium eſſe, juxta Ebræos, ejuſdem ſenſum, quam ut cædes etiam permitteretur humana ſub ratione Pœnæ legitimæ ſeu ſub ratione reatûs, quod in idem recidit. Et mox oſtendetur, tantundem etiam permitti apud eos ſub ratione Quaſi Pœnæ, ſeu Quaſi reatûs. Ad rationem autem Pœnæ heic ſeu reatûs ſeu Quaſi (id eſt, vindictæ atque coercitionis ſpectat item cædes bellica (de qua, ut à Jure Naturali, ex Ebraica diſciplina, non diſſonat, copiosè & doctiſſimè etiam Hugo Gr[o]-tius[e]; ut alios prætermittam; & nos plura libro ſexto.) & quæ ſunt [e] *Ibid. &c.*
alia in ſacris literis de capitali ſupplicio non rarò irrogando Advertendum autem eſt, irrogari ex eorum diſciplina, idque in Pace ſupplicium illud dupliciter; aut ex ſententia forenſi ſeu ſolenni magiſtratus civilis decreto, aut ex ſingularum etiam perſonarum, quarum ſive privatim ſive publicè intererat, interdum Arbitrio aut Jure. Genus Prius paſſim in ſacris literis obvium eſt, & in antè dictis non ſemel occurrit. Etiam poſterioris ſpecimen habetur eximium in illo, quod jam tractavimus de Vindice ſanguinis; de quo item appoſitè Grotius[f]; *Lex Hebræa propinquo occiſi permittit, ut extra Aſyli* [f] *De Iure*
loca homicidam interficiat: recteque notant interpretes Hebræi ta- *Belli & Pa-*
lionem pro mortuo exigi poſſe; pro ſe, ut puta in vulnere, non niſi *cis. lib. 2. cap.* *20. §. 8.*
per Iudicem, quia ſcilicet difficilior eſt moderatio, ubi proprius dolor accedit. Nec ejuſmodi talionis Jus propinquis, tantùm apud Ebræos olim. Verba Theoclymeni ad Telemachum apud Homerum[g] ſimilem inter Græcos vetuſtiſſimos morem teſtari videntur. [g] *Odyſ. o.*
Fugiſſe ſe, ait Theoclymenus, ob cædem contribulis patratam, cui plurimi *κασίγνητοί τε ἔται τε consanguinei amicique*, quorum

—— ὑπαλευάμενος θάνατον ϗ κῆρα μέλαιναν
φεύγω ——

nece ac nigro fato ut me eximam, fugio. Niſi de ultionis qualiſcunque, non legitimæ, timore locum capi velis. Sed & apud Ebræos[h] im- [h] *Exod. 22.*
punè occidebatur fur nocturnus ædes invaſurus, ab ædium domino *2. & 3.*
aut cuſtode, quemadmodum & ex lege XII tabularum & Platoni- [i] *De Legibus*
cis[i]. Exemplum[k] occurrit item inſigne de trucidatis, velut abſque *lib. 9.*
cognitione forenſi, ob vitulum aureum conflatum adoratumque, [k] *Ibid. 32. 28.*

tribus

tribus millibus. Viginti tria millia habet vulgata. Sed contrà veritatem Ebraicam verſioneſque tum Helleniſticam, tum quæ linguarum ſunt Orientalium, omnes, modo Arabicam nuper Romæ excuſam excipias, quæ vulgatæ omninò verſio eſt. De numeri autem diſcrimine ibi, vide Lyranum, alioſque commentarios Chriſtianos. Sed verò & juſſu Numinis, cui lex qualiſcunque pro placito ejus cedit[l], id factum; idque enunciat Moſes. Et pro judicio forenſi ſeu Principis extraordinario ac ſingulari, ante rempublicam ordinatam, rem capiunt Magiſtri[m].

[l] *Vide S. Auguſtin. de Civitat. Dei. l. 1. cap. 21.*

[m] *Apud Moſ. Nachmanidem in* Piruſh Tora *fol. 155b. & videſis S. Thom. 2. ſecundæ quæſt. 64. art 3. & ad eum alios Dominic. Soto De Iuſtitia & Iure lib 5 quæſt. 1. art. 3.*

Cap. III.

De *Pœna capitali à* Privatis *irrogata, adeoque* Cæde, *apud Ebræos*, Privatis, *ſed ad morum publicorum amuſſim*, citra cognitionem forenſem, *variatim, extra cauſam* vindicis ſanguinis, permiſſa. Moderamen inculpatæ tutelæ. Ebræi *qui* Ebræum in Gentilium poteſtatem traderet; *qui in* contemptum Numinis præceptum aliquod violaret; Apoſtatæ, Idololatræ *cædes*. Dolo, *ut vita horum nonnullis eriperetur, uti licuit*, qualis in Gentilem non adhibendus. *De* officiis *erga Gentiles* humanioribus, *ſeu* charitate *quid ſenſerint Ebræi*. *De* Fœtus nece, *puerperæ ſalutis causâ*.

FUêre autem in moribus Ebræorum etiam alia, extra cauſam Vindicis ſanguinis, Homicidii genera Privatis, ſub ratione Pœnæ, aut Quaſi citra judicium forenſe, permiſſa; ſed ita ut & ipſi morte aliterve plectendi eſſent, niſi id in cæde ſollicitiùs ſervarent, quod præſcripti reipublicæ mores exigerent. Adeoque tametſi, quà Judicibus tribunal tenentibus miniſtriſque publicè ac nominatim conſtitutis opponebantur hi, quibus ſic permiſſum eſt, Privati etiam rectè dicendi erant, attamen, cum quicquid fas eis eſſet heic præſtare, id publicis moribus, quibus Pœnæ irrogandæ, ac autoritate publicâ, quâ hoc indultum eſt, omninò niteretur, etiam pro Publicis velut Judicibus ſimùl & Miniſtris, ſaltem Miniſtris, quoties mortem cuiquam licitè inferebant, planè habendi. Quale certè dicendum de more illo Venetorum, qui cum complures à patria exules habeant condemnatos, ſingulis facultatem faciunt (ſic Dominicus Soto,) ut qui alium eorum interfecerit, vitâ ac libertate donetur. Quod exules heic licitè facere queunt, homines utpote privati,

vati, id reipublicæ Venetæ decreto ac autoritati tribuendum eſſe palam eſt, adeoque publicorum ſaltem miniſtrorum perſonam eos inducere. Mos ferè ejuſmodi apud Græcos veteres obſervatur[n] à viris doctis. Et vide ſis, quæ tradunt Juriſconſulti[o] aliqui, aliiq;[p] de Hereticorum manifeſtorū cæde. Adde, ſi placet, quæ de privatorum vindicta diſputant Scholaſtici[q] Juriſconſultique[r]. Ex Jure autem ordinario Ebræorum & uſu quotidiano, extra ſingulares, quales diximus, permiſſiones, intelligendum illud Judæorum de Herode ob nefariam Ezekiæ, aliorumque necem Hyrcano conquerentium. Tranſgreſſus eſt, inquiunt, legem noſtram, quæ hominem quantumvis ſceleſtum vetuit affici ſupplicio capitali, *εἰ μὴ πρότερον κατακριθείη τοῦτο παθεῖν ὑπὸ τοῦ Συνεδρίου nisi prius eo damnatus fuerit à Synedrio*, quod memorat Joſephus[ſ]. Species autem inſigniores cædis humanæ Privatis, apud Ebræos, ſicut jam dictum eſt, citra ſententiam forenſem, ſub ratione Pœnæ legitimæ permiſſæ (præter illam, quæ permiſſa Vindici ſanguinis, ut oſtenſum eſt) Binæ fuêre. Altera violentiæ injuſtæ quædam genera Repellenti impedientique ſeu ſive ſe ſive alium Tuenti permiſſa, Altera Zelotis. Nam ex Jure ordinario dictum illud apud Joſephum jam memoratum verum eſſe, aſſerunt item Talmudici[t], בשעבר ועשה העון שחייב עליו מיתת בית דין *quoties id, quod jam perpetrabatur, ex ſententia forenſi poſſet morte puniri.* Quod ad ſpecierum jam dictarum priorem attinet; lex habetur[u] ſacra לא תעמוד על דם רעך *non ſtabis adverſus ſanguinem proximi tui.* Hujus ſenſum, ex doctrina avita, docent eſſe, proximum, id eſt, congenerem, à periculo imminente ita ipſis tuendum, ut non ſolùm è flumine, puteo, igne aliove vitæ periculi genere, qua fieri poſſet, eſſet omni diligentia eripiendus, verùm etiam ab occiſuro, ſeu qui necandi animo perſequeretur, liberandus. Non ſtabis ocioſus ſeu iners adverſus ſanguinem proximi tui. Maimonides[x]; הרודף אחר חברו להרגו אפי׳ היה הרודף קטן הרי כל ישראל מצווין להציל הנרדף מיד הרודף *ſi quis alium perſequeretur, ut occideret eum, quantumlibet minor, tenebantur univerſi Iſraelitæ* (quilibet pro loci ac temporis opportunitate) *eripere ſeu liberare eum, cui vis ita illata, è manu* ſeu *poteſtate perſequentis*, ſeu aggreſſoris. Tutelæ ejuſmodi

[n] Io. Meurſius in comment. ad Lycophrō. pag. 298.

[o] Proſper. Farinach. de Hæreſ. q. 189. §. 3.

[p] Iac. Simanca de Catholic. Inſtit. tit. 46. num. 50.

[q] S. Thom. 2. ſecunda qu. 64. art. 3. Petrus de Aragon. alii ibidem.

[r] Petr. Faber. Semeſtr. lib. 2. c. 2. Hugo Grot. de Iure Belli. lib. 2. cap. 20. Vide Caſpar. Beaum de creditore inope debitori addicendo. c. 1. §. 68, & 69. l. 1. D. ad leg. Cornel. de ſicariis.

[ſ] Archæol. l. 14. cap. 17.

[t] Maimonid. halach Rotzach. cap. 1. Moſes Mikotzi Præc. Negat. 163.

[u] Lev. 19. 16.

[x] Halach Rotzach cap. 1. Moſ. Mikotzi præc. Negat. 165.

modi

modi moderamen legitimum erat, ut ſi fieri poſſet, incruenta præſtaretur. Sin verò, etiam cum aggreſſoris membri alicujus mutilatione ſeu abſciſſione. Quæ ſi nec ſic præſtari poſſet, cædes aggreſſoris legitima habita, nec aliter. Et tàm tutela ſui, quàm alterius heic pariter intelligitur. Neque ſolùm vim necis causâ illatam, ſic aggreſſoris cæde, cuique propulſare licuit; ſed etiam adulterii ac inceſtûs omnimodi causâ, uti & pœderaſtiæ ſeu concubitûs maſculi. Verba ſunt Miſnæ[y], אלו הן שמצילין אותן בנפשן הרודף אחר חבירו להרגו ואחר הזכר ואחר הנערה המאורסה *Hi ſunt, qui etiam vitæ ſuæ jacturâ præripiendi ſunt, ſeu impediendi, ne peccent. Qui alterum perſequitur, ut eum occidat; qui perſequitur Maſculum; & qui puellam deſponſatam.* Recenſetur heic ſpecies trina. Prima ad moderamen inculpatæ tutelæ attinet; adeo ut vim animo occidendi illatam, etiam inferentis morte, ſi citra eam fieri nequibat juxta jam dicta, repellere liceret non ſolùm ipſi, cui vis inferebatur, ſed & alteri cuicunque qui ſuppetias adferret. Secunda eſt de eo, qui maſculum, ut nefando cum eo coitu miſceretur, fuerit adgreſſus. Tertia de eo, qui alterius ſponſam vi fuerit compreſſurus. Sceleſtos hujuſmodi adfectus vi privatâ, etiam occiſione (ſi verbere, vulnere, aut mutilato membro cohiberi nequirent) puniri volebant. Sed neque aliud obtinuiſſe jus, aiunt ad Miſnam jam citatam Gemariſtæ Babylonii, ubi illicitum alium quemcunque concubitum nomine ערוה ſeu *Turpitudinis* in Levitici decimo octavo denotatum (excepto concubitu beſtiæ) vi quis attentaret. Neque ut præpedirentur ad hunc modum, occiſione nempe vim inferentis, alia præter hæc jam dicta, volebant ii[z] qui hiſce rebus præerant; unde mendum, puto, eſſe manifeſtum, ſive librarii ſive Typographi, in Gemara Hieroſolymitana[a], ubi legitur אחר הרודף אחר חבירו להורגו ואחד הרודף אחר כל שאר עבירות שבתורה מצילין אותו בנפשו *Eadem eſt ratio ejus, qui alium animo occidendi perſequitur, & ejus, qui vi attentat qualecunque ceterorum peccatorum, quæ in Lege. Vtrunque etiam vitæ ſuæ jacturâ præpedire fas eſt.* Pro עֲבירות quod *peccata* ſonat, lego עריות; quod *Turpitudines* illas ſeu concubitus paſſim denotat, adeo ut verſio ita ſit mutanda, *& ejus, qui vi attentat qualemcunque ceterorum concubituum* (humanorum,)

[y] *Tit.* Sanhedrin *cap.* 8. *Gemar. Babylon. ibidem fol.* 73*a.*

[z] *Gemar. Babylon. ad tit.* Sanhedrin *fol.* 73*a.* *Obadias Bartenorius ad Miſnam euſd. tit. cap.* 8. *Maimonides halach.* Rotzach *cap.* 1.

[a] *Ad tit.* Sanhedrin *cap.* 15 *fol.* 26. *col.* 3. §. 9.

norum,) *qui nomine Turpitudinum in Lege occurrunt.* Nam ſcribitur hoc ad Miſnam, quam attulimus hac de re. Et תו׳ שאר, quod heic תו׳ *ceterorum* reſpondet, unicam illam ערוה *ſeu* Turpitudinem, ſive cum ſponſa aliena concubitum, in Miſna memoratum reſpicit. Neque eum, qui Gemaram & Gloſſam ad eundem locum Babyloniam conſuluerit, diſſenſurum omninò heic arbitror. Huc ſpectat cædis ejus, qui Iſraelitam, ipſe ſcilicet Iſraelita, (extra cauſas ſtatim indicatas) ſeu bona ejus in poteſtatem Gentilium tradiderit. Talmudici[b], אסור למסור ישראל ביד גוים בין בגופו בין בממונו *Nefas eſt Iſraelitam tradere in poteſtatem Gentilium, quod tam de bonis ejus ſumendum quàm de Perſona.* Idque tàm de ſceleſtiſſimo, quàm de probo ac pio. Neque traditori ſortem fore admittunt in ſeculo futuro. Et demùm adjiciunt, מותר להרוג המוסר בכל מקום ואפילו בזמן הזה שאין דנין דיני נפשות ומותר להרגו קודם שימסור *fas eſt occidere traditorem ejuſmodi quocunque in loco; idq; etiam hoc ſeculo: licet genti noſtræ jam diù permiſſa non ſint judicia Capitalia. Quin & fas eſt eum occidere antequàm tradiderit*, ubi ſcilicet animum tradendi ei perſeverare liquerit. וכל הקודם להרגו זכה *Et quiſquis eum occiderat, quantocyùs poterat, inſons erat.* Addit verò Maimonides; הרי זה יהרג שמא ימסור אחרים ומעשים בכל יום בערי המערב להרוג המוסרים שהוחזקו למסור ממון ישראל ולמסור המוסרים ביד הגוים להורגם ולהכותם ולאסרם כפי רשעם וכן כל המיצר לצבור ומצערן מותר למוסרו ביד הגוים להכותו ולאסרו ולקנסו אבל מפני צער יחיד אסור למוסרו ואסור לאבד ממונו של מוסר ואע״פ שמותר לאבד גופו שהרי ממונו ראוי ליורשיו *Cædes autem ejuſmodi permiſſa eſt, ne is tradat* ſeu *prodat alios. Sed & frequenter in civitatibus Occidentis* (id eſt, Occidentalium Judæorum, qui Terram ſanctam incoluêre; ſic dicti ut ab Orientalibus, qui Babylonem & loca vicina occupant, diſcriminarentur) *evenit, ut, qui ſic tradendi Iſraelitæ alicujus bona animo perſeverarent, occiderentur, aut in poteſtatem Gentilium traderentur ipſi, ut ab eis occiderentur, vapularent, & coercerentur ſecundum quod malitia eorum mereretur. Ita etiam ſi quis populi univerſitatem* (Eccleſiam ſeu cœtum Iſraeliticum) *acriùs oppugnaret, eamque contumeliis afficeret, fas erat eum tradere in Poteſtatem*

[b] *Maimonid. halach* Chobal Wemazik *cap.* 8. *Mikot Zepræcept. affirm.* 70.

 Genti-

Gentilium, ut ab eis vapularet, coerceretur, multaretur: Non item, ſi privatum quempiam ſic contumeliis afficeret. Nec fas erat bona traditoris diripere, tametſi eſſet fas perſonam ejus ſic lædere. Nam Bona ejus ad hæredes attinebant. Accedat & heic id, quod tradunt de cæde cuique permiſſâ Judæi qui palàm atque ad irritandum Numen ſeu, ejuſce contemptu, præceptum aliquod divinum violaret. Maimonides[c] ex veterum ſcitis[d]; המינים והם עובדי עבודה זרה מישראל או העושה עבירות להכעיס אפילו אכל נבילה או לבש שעטנז להכעיס הרי זה מין והאפיקורוסין והן שכופרין בתורה ובנבואה מישראל מצוה להרגן אם יש בידו כח להרגן בסייף בפרהסיא הורג ואם לאו יבא עליהן בעלילות עד שיסבב הריגתן כיצד ראה אחד מהן שנפל לבאר והסולם בבאר קודם ומסלקו ואומר הריני טרוד להוריד בני מן הגג ואהזירנו לך וכיוצא בדברים אלו ſeu *Prævaricatores* ſeu *Minim (ſic vocamus Iſraelitas idola colentes, uti & eos, qui aliàs tranſgrediuntur ad irritandum numen*, ſeu *in ejus contemptum, etiamſi morticinum comederint, aut veſtibus heterogeneis fuerint induti in ejus contemptum) uti & Epicurei (quo nomine continentur nobis Iſraelitæ, qui abnegant legem & prophetias) occidendi ſunt ab eo, cui facultas eſt eos occidendi, modò id gladio & palam* ſeu *in publico faciat. Id verò ſi facere nequeat, dolis eum adgrediatur, uſque dum mors ei eveniat* (non vi,) *ſed ad hunc*, verbi gratiâ, *modum: Si quis viderit ex hoc genere hominum aliquem in puteum decidiſſe, & ſcalam in puteo; hanc præoccupans relinquat eum dicatque, diligentiùs conabor, ut filius meus deſcendat è tecto, & tunc utrique ad te redibimus.* Ut ſcilicet ſic ſpe deceptus[e] faciliùs periret. *Ejuſmodi aliis fraudibus, quibus mors ei inferatur, uti fas eſt.* Nec quid ſic commiſſum cenſebant adverſus legem illam ſuam[f] de non mentiendo, nec decipiendo proximum, quod nomen ex prævaricatione & apoſtaſia ejuſdem deſiiſſe voluêre. Quod de Iſraelita aliter, veluti in ſui ſive utilitatem ſive voluptatem tantùm, non contumaciter aut conſtanter peccante, non omninò intelligunt. Quanquam autem ſic ſive vi palàm ſive dolo Iſraelitam ejuſmodi ob prævaricationem ſeu apoſtaſiam, alteri (Iſraelitæ item) cuiquam fas habebatur trucidare aut morti dolo tradere; nefas ni-

[c] *Halach* Rotzach *cap.* 4. *pag.* 484.

[d] *Gemar. Babylon ad tit.* Aboda zara *c.* 2. *fol.* 27. *b*

[e] *Vide lib.* 6. *cap.* 3.

[f] *Levitic.* 19. 11.

fas nihilominùs exiſtimabant, Gentilem in ſui exitium ſic dolo circumvenire; tametſi nec legi nec Prophetiis nomen daret is, ſed eas planè abnegaret; uti nec tametſi Idololatriæ hactenus nō renuntiaſſet. Apud Maimonidem ibi ſtatim ſequitur; אבל הגוים שאין בינינו ובינם מלחמה ורועי בהמה דקה מישראל וכיוצא בהן אין מסבבין להן המיתה ואסור להצילן אם נטו למות כגון שראה אחד מהן שנפל לים אינו מעלהו שנאמר לא תעמד על דם רעך ואין זה רעך *At verò Gentiles, quibuſcum nobis bellum non erat, & qui pecora minuta Iſraelitarum nutriebant* (moribus enim introductum eſt, ut haud ipſi, ne frequentiora inde vicinis damna evenirent, locis, quibus aut vineæ aut ſegetes adiacerent [g], ea nutrirent, ſed tantummodò in ſylvis & deſertis; unde factum eſt, ut gentilibus vicinis nutrienda ſæpiùs locarent) *atque id genus reliquos dolo circumveniendi, ut morti traderentur, non erant. Sed nec fas erat, eos imminente morte liberare. Veluti ſi quis eorum in mare caderet, eum inde ſublevare. Nam ſcriptum eſt* [h], *non ſtabis adverſus ſanguinem proximi tui, & hic proximus tuus non eſt.* Nimirùm legem illam ſacram capiunt, perinde ac ſi dictum fuiſſet, non piger ſtabis ſeu otioſus, quando periculum mortis proximo tuo imminet, ſed eripere eum conaberis; ut & ante dictum eſt. Atqui quanquam conceſſeris proximi heic nomine Gentilem non contineri, (quod & de aliis legis ſacræ locis non raro ſcriptitant magiſtri,) undenam interea vetitum eſſe volunt Iſraelitis; Gentilem periculo ejuſmodi liberare? Nam heic quidem præcipitur Iſraelitæ, ut Iſraelitam liberet. An inde elicitur, ut Gentilem liberare non liceret? Forte hinc illud trahunt [i], את הנכרי תגש, quod vertitur *à peregrino exiges*, & locum habet in lege ſingulari de debitorum in ſeptimo anno remiſſione inter Originarios. Sed quidem id intelligunt Magiſtri, perinde ac ſi paucculis illis verbis, utcunque ibi interpoſitis, vetaretur ipſis quidquam Gentilibus præſtare, quod Charitatis Simplicis in ſe ſpeciem, extra Juris Stricti amuſſim, haberet; modò paucula aliquot ſui interea in commodum, ac pauperum è Gentilibus, ſed tantùm inter Pauperes ex Iſraelitis, alendorum cauſam excipias; de qua inferiùs [k]. Et tametſi Gentiles, ut puto, nolunt, ex alia lege [l] (ſaltem poſtquam Proſelyti Domicilii fierent) contra juſtitiam meram ſeu jus ſtrictum à ſe *vexandos* ſeu opprimen-

[g] *Miſna tit.* Baba. Kama *cap. 7. §. ult. & ibi Conſtantin. l'Empereur.* *Maimonides halach* Naziki Mammon *cap. 5.*

[h] *Levitic.* 19. 16.

[i] *Deut.* 15. 3. *& vide Nachmanid. in* Piruſh Tora *fol.* 323. *a.*

[k] *Lib. 6. cap. 6*

[l] *Exod.* 22. 20. *& vide ſupra lib. 2 cap. 4. pag.* 157.

Digitized by Google

primendos, fallendos, attamen ſeipſos ab officiis humanioribus il-
[m] *Vide Maimonid. halach.* Rotzach *cap.* 12. *ſub fine.* lis [m], maximè qui nondum Idololatriæ renuntiarint, etiam in contractibus aliàs præſtandis, ex jure ſuo ſacro cohibitos docent; qua de re plura libro ſexto [n], ubi de Uſuris agitur. Quanquam intereà ſciam, Joſephum [o], ubi gentis ſuæ mores evehere non parùm ſtudet, tradere, etiam ex receptis legibus ac moribus, advenis qualibuſcunque ſeu Proſelytis ſaltem Domicilii neceſſaria omnia præbenda ab Ebræis fuiſſe, ignem, aquam, cibum; viam item illis indicandam. Sed verò ex jam oſtenſis juxta Talmudicos manifeſtum eſt, Cædem ſic Privato permiſſam, tam in Pœnam permitti Aggreſſoris & Traditoris, quàm in Tutelam aliorum, & planè in Pœnam Prævaricatoris & Apoſtatæ, quos diximus. Jam verò ex illo Tutelæ jure ortum eſt illud, quod Quaſi Pœnam ante diximus. Quaſi item Pœnâ, & Quaſi vis illata, cum reverà non eſſet, locum apud eos habuit, ubi, ſine puerperæ exitio [p], fœtus vivus eximi nequiret. Utriuſque vitâ in juſtitiæ ſtatera poſitâ, illius, ut dignioris, ita anteponebatur, ut hujus cædes juſta, quia neceſſaria, ob illius ſalutem, haberetur; quaſi ob imminens matri, veluti ex vi illata, periculum, ipſe Pœnas meruiſſet. Ita *in ipſo adhuc utero*, (quod ait Tertullianus [q],) *infans trucidatur neceſſariâ crudelitate, quum in exitum obliquatus denegat partum, matricida, ni moriturus.* Maimonides juxta Gemaræ paulò ante citatæ mentem; הורו הכמים שהעוברה שהיא מקשה לילד מותר להתוך העובר במיעיה בין בסם בין ברד מפני שהוא כרודף אחריה להורגה *Decrevere ſapientes, ſi fæmina gravida puerperio laboraret*, (ita ut ejuſdem inde vitæ periculum planè immineret,) *fas eſſe fœtum in utero ejus ſive pharmaco ſive manu extinguere, quoniam habitus eſt quaſi aggreſſor* ſeu *quaſi is, qui vim inferret necandi causâ.* Quod tamen ſic temperant, ut ſi vel caput in lucem emiſerat fœtus, ei non omninò matris gratiâ nocendum; quoniam inquiunt, אין דוחין נפש מפני נפש *non pellenda anima pro anima*, id eſt, innocentis alterius vita, gratiâ alterius non tollenda. Allata jam verba ſequitur, ואם משהוציא ראשו אין נוגעין בו שאין דוחין נפש מפני נפש *Verùm ſi exeruerat caput, ei nocendum non erat, quia anima* ſeu *vita pro anima* ſeu *vita pellenda* ſeu *tollenda non erat.* Neque tunc aggreſ-

[n] *Cap.* 10.

[o] *Adverſ. Apion. lib.* 2.

[p] *Maimonid. halach.* Rotzach *cap.* 1.

[q] *Lib. de Anima cap.* 25.

greſſoris inſtar ſeu quaſi vim inferens habitus. Hac de re videſis, quæ diſputant Theologi, maximè Sanchez[r] & Rainaudus[ſ], quibus aliorum turba laudata. Medici item ea de re obiter.

[r] *Lib. 9. de Matrimonio diſp. 20.*

[ſ] *De ortu infantium cõtra Naturã per Sectionẽ Cæſaream c. 9.*

Cap. IV.

De ſingulari Zelotarum *apud Ebræos Iure, quo* criminibus *in* aliquot atrocioribus *deprehenſi, à Privatis illico ſive impunè verberabantur, ſive occidebantur.*

Supplicium item Capitale בשעת מעשה, id eſt, *in ipſo dum committebatur facinus duntaxat momento*, ſeu homini ἐπαυτοφόρῳ deprehenſo, à zelotis, id eſt, Privatis zelo ductis, inſtigi permittebant, quoties Sanctitatem ſive Numinis, ſive Templi, ſive Gentis, Ebræus aut circumciſus alius ſeu in Judaiſmum cooptatus ita violaret, ut palam ac in publico eam ſive denegare ſive ſpernere, ſpeciebus aliquot facti atrocioribus[t], videretur. Miſna; הגונב את הקסוה והמקלל בקוסם והבועל ארמית קנאין פוגעין בו כהן ששימש בטומאה אין אחיו הכהנים מביאין אותו לב״ד אלא פרחי כהונה מוציאין אותו חוץ לעזרה ומפציעין את מוחו בגזרין *Qui ſacrilegium commiſerat* (ex ſacra nempè ſupellectili quid furatus erat;) *qui per Idolum maledixerat* (Numini,) *qui coitu ſe miſcuerat cum fœmina Aramæa*, id eſt, extera ſeu planè Gentili, *Zelotis fas fuit incurrere*[u] *in eum. Sacerdotem in immunditie ſua ſacra obeuntem, non erat neceſſe, ut Sacerdotes ceteri in forum deducerent. Sed Sacerdotes, qui per ætatem nondum miniſterio ſacro pares erant, eum extra atrium protrahebant, & cerebrum ejus fuſtibus elidebant.* Heic Templi ac Numinis ſanctitatis violatio manifeſta. Gentis autem ſanctitatem coitu jam dicto violari volebant, etiam & coitum ejuſmodi veluti cultum extraneum, (ſed non ita in foro puniendum) habebant. Gentilem autem fœminam heic intelligunt non qualemcunque, ſed eam tantum[x], quæ nondum Proſelyta Domicilii ipſa facta, aut Proſelyti ejuſmodi filia non eſſet. Nam ſtuprum Iſraelitæ in hujuſmodi Proſelyta, ſive libera, ſive ancilla, (tametſi manſerit planè Gentilis,) verberibus tantùm in foro ex veterum traditione puniebant. Zelotarum verò, quorum heic mentio, & qui

[t] *Tit.* Sanhedrin. *cap. 9. §. ult. Gemar. Babylon. ib. fol.* 81 *b. &c. Hieroſolymit. eod. tit. fol. 27. col. 2. §.* 11.

[u] בהן in eos *codice Hieroſolymitano.*

[x] *Gemar. citat. & Maimonid.* ha-*lach.* Iſuri bia *cap. 12.*

& qui Ebræis[y] dicuntur בני אדם כשרין המתקנאין קנאתו של מקום *Homines pii, qui Zelo Numinis accenderentur*, jus ejuſmodi habebatur, ut, ſi viderent בפרהסיא *palam* ſeu *in Publico*, id eſt, ut recepta fertur ſententia, præſentibus coram decem minimùm Iſraelitis, quempiam facinorum aliquod jam dictorum commiſſurum, ipſo eodem momento fas eis eſſet[z] incurrendo ſeu aggrediendo eum, aut verbere aut vulnere præpedire ac cohibere, aut etiam cæde perſeverantem è medio tollere. Nam ſi intermitteret, occidendus non erat, ſine judicio forenſi. Idem Juris obtinuit de Iſraelita Apoſtata ſeu הכופר בעיקר *eo, qui renuntiaſſet Fundamento*, id eſt, ipſius Numinis ſanctitatem veritatemque palam ac apertè negâſſet, Legemque ſive ſcriptam ſive oralem planè deſeruiſſet[a]. Origo, unde manavit pendebatque jus hoc Zelotarum, dicitur, ut non pauca recepti Juris alia, הלכה למשה מסיני *Traditio Moſis è Sinai*. Et exemplum ejus habent primum ex ſacra[b] hiſtoria Phinees, qui haſta trajecit, zelo accenſus, Zimiri Principem tribûs Simeonis & Cozbi Paganam, filiam Zur Principis Midianitarum, in ſtupro palàm deprehenſos; ubi laudatur à Numine בקנאו את קנאתו בתוכם *quia zelaretur Zelum meum inter eos*. Et de hoc Philo[c]; ἐπαινέσας οὖν ὁ Θεὸς τὴν ἀριστείαν αὐτοκελεύστῳ καὶ ἐθελουργῷ σπουδῇ γενομένην διτταῖς αὐτὸν ἀνέστεψε δωρεαῖς, εἰρήνῃ καὶ ἱερωσύνῃ *Deus idcircò laudavit navatam ſponte & aliorum injuſſu operam, eamque honorem præmio duplici, Pace atque Sacerdotio.* De Sacerdotio Phinees nemo neſcit. De pace verò heic adjicit ille, τῇ μὲν, ἄξιον διακρίνας ὑπὸ πολέμου μεταποιεῖσθαι βίου τὸν ἀράμενον τοὺς ὑπὲρ τιμῆς θεοῦ ἀγῶνας· *Pace honoravit, quia judicavit bello implicari non debere, qui cultus divini propugnatorem ſe exhibuiſſet.* Adeo ut Philo etiam Zelotarum jus velut à Numine tunc præſtitutum aſſeruerit. Quod itidem licet parciùs, innuit ipſe, ubi de eo[d], qui lignatum exivit in Sabbato, loquitur. Conſpectum ſcilicet, ait, eum à quibuſdam, qui ſtatim occiſuri erant præ ira, ſeu δυσανασχετήσαντας, cohibitos tamen fuiſſe ἵνα μήτε ἰδιῶται, πρὸ ἀρχόντων, κολάζειν τινὰ δοκῶσι καὶ ταῦτ᾽ ἄκριτον κἂν ἄλλως τὸ παρανόμημα ᾖ ἐμφανές, *ne ſcilicet viderentur, cum privati homines eſſent in aliquem animadvertere, idque indictâ causâ priuſquam magiſtratus* (id

[y] *Gloſſ. ad Gem. Bab. ad tit.* Sanhedrin *fol.* 81 *b.*

[z] *Præter locos citatos, vide Maimonid. halach.* Rotzach *cap.* 4 *& halach.* Sanhedrin *c.* 18. *& halach.* Aboda Zara *cap.* 10.

[a] *Videſis etiam Maimonid. halach.* Memarim *c.* 3. *Moſ. Mikotzi præc. Negativ.* 163. Shulcan Aruch *tit.* Iore dea *cap.* 158.

[b] *Numeror.* 25. *& videſis hiſtoriam illam fuſius narratam à Ioſepho. lib.* 4. *cap.* 6.

[c] *Lib.* 1. *de Monarchia. & lib.* 1. *de Vita Moſis.*

[d] *Lib.* 3. *de Vita Moſis.*

tus (id decernerent,) *tametſi crimen eſſet manifeſtum.* Agnoſcitur
heic Zelotarum jus, ejuſque non obſcurum veſtigium. Jam verò
קנאה *Kinea* Zelus eſt,& קנא *Kanna* & קנאי *Kannai* Zelotes, unde
pluraliter קנאין *Kannain* Zelotæ. E quorum numero fuiſſe videtur
Apoſtolus ille Simon cognomento Zelotes[e] apud D. Lucam. Ap- [e] *Luc.* 6. 15. *Act. Apoſt.* 1.
pellatur idem DD. Matthæo[f] & Marco[g] Καναvίτης (ut in pleriſque, & 13.
quos vulgo ſequimur, codicibus) quod per Cananæum reddit vulga- [f] *Cap.* 10. 4.
tæ autor. Exemplaria alia habent Καναναῖος, alia Καvναῖος, id quod [g] *Cap.* 3. 18.
proxime accedit, ut ex *Kanna* ſeu *Kannai*, adjecta Græcorum termi-
natione, fiat. Neque aſſentire queo viris doctis etiam S. Hieronymi[h] [h] *Ad D. Matth.* 10.
ſequacibus, qui à Cana, (quod קנה Hebraice ſcribitur[i]) Urbe Gali-
lææ cum ita dictum volunt. Etiam Urbs illa קטנא Katana paſſim[k] [i] *Ioſua* 19. 28.
Syro exaratur. Et quid Zelotæ cognomento cum Urbe illa? Cana- [k] *D. Ioann.* 2. 1. 4. 46.
næum autem ſeu Cananitem apud DD. Matthæum & Marcum red- 21. 2.
dit Syrus per קננא *Canania*; Zelotem verò apud Divum Lucam
per טננא *Tanana* quod id eſt ipſum, uti & Arabs per الغيور *Zelo-*
tem etiam ſignificans, ut appellativum eſt. Sed perperàm nimis E-
braicum Matthæi Evangelium habet שמעון הכנעני *Simeonem Cana-*
næum, ac ſi à terra Canaan nomen deduxiſſet. Nec ſoni nec ipſius rei
ratio id omninò fert. Non magis videntur Thomas & Didymus ii-
dem eſſe, quàm heic *Cannai & Zelotes*, de Simone dicti. Ad rece-
ptum hoc Zelotarum jus attinet illud in hiſtoria Maccabæorum, ubi
in Judæum Modinæ, juxta edictum Antiochi Regis, ſacrificaturum
involat Mattathias. *Id videns*[l] *Matthias zelatus eſt, & contre-* [l] 1 *Maccab.* 2. 24. *Ioſeph. Orig. Iudaic. lib.* 12. *cap.* 8.
muerunt renes ejus, & accenſus eſt furor ejus ſecundum Iudicium
Legis (κατὰ τὸ κρίμα,) *& inſiliens trucidavit eum ſuper aram. Sed &*
virum, quem Rex Antiochus miſerat, (Apelles ei nomen,) *qui coge-*
bat immolare, occidit in ipſo tempore & aram deſtruxit & zelatus
eſt Legem (id eſt, ἐζήλωσε τῷ νόμῳ) *ſicut fecit Phinees Zamri filio*
Salom. Et exclamavit Mattathias voce magna in civitate dicens,
omnis qui Zelum habet legis, ſtatuens teſtamentum (id eſt, ratum ha-
bens fœdus inter nos & Deum noſtrum) *exeat poſt me.* Joſephus
verba illa Mattathiæ ita profert, εἴ τις ζηλωτής ἐστι τῶν πατρίων ἐθῶν

 καὶ τῆς

καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ θρησκείας ἑπέσθω ἐμοί, ſi quis Zelotes ſit patriorum morum & Dei Cultus, ſequatur me. Alia illic de hac re habes. Scimus etiam, obtenſo hoc nomine, nec ab alia planiſſimè petito origine, immanem ſcelerum ſegetem Hieroſolymis pullulâſſe, quam pluribus explicat Joſephus, libris de bello Judaico. Ejuſce autores ita ſe nominâſſe ait [m], *ὡς ἐπ' ἀγαθοῖς ἐπιτηδεύμασιν ἀλλ' οὐ ζηλώσαντες τὰ κάκιστα τῶν ἔργων καὶ ὑπερβαλλόμενοι ac ſi optimis rebus ſtuduiſſent, & non peſſima facinora, uſque ad nequitiæ ſummum, Zelo affectâſſent.* Atque alibi [n] *καί τοι τὴν προσηγορίαν αὐτοῖς, ἀπὸ τῶν ἐπ' ἀγαθῷ ζηλουμένων ἐπέθεσαν Nomen ſibi ab iis, qui id, quod Bonum eſt, Zelo affectabant, impoſuere.* Zelotas planè, de quibus diximus, innuit ſeu המתקנאים קנאתו של מקום *eos qui zelati ſunt zelum Dei O. M.* quemadmodum Ebræis nuncupantur. Neque novum eſt nefarios homines patrii juris obtentu, qualecunque id fuerit, flagitia ſua obtegere, ut ſceleſti illi, hujus juris Zelotarum obtentu, fecêre. Quo tamen, dum pii atque ſancti utebantur, privati quidem ipſi, ſed publica nixi autoritate atque moribus è majorum diſciplina receptis, bene conſultum eſt & Numinis, & Templi, & Gentis ſanctitati, quam tueri volebant atque inviolatam ſervare. Nec injuriâ vis inferebatur, quia patriis legibus etiam à Moſis ævo deductis, ut ita inferri liceret, ſic ſtabilitum. Et appoſitè Hugo Grotius [o]; *Hebræorum moribus, Hebræus à Deo & dei lege deficiens, aut ducem ſe ad fal[illegible] cultus [p] præbens, illicò à quovis homine poterat interfici. Iudicium zeli id vocant Hebræi, quod à Phinea [q] primò exercitum aiunt, & inde abiiſſe in morem. Sic Iudæum quendam Græcis ſe ritibus polluentem occidit Mathathias [r]. Sic trecenti alii Iudæi à popularibus ſuis occiſi referuntur libro, qui vulgo dicitur Maccabæorum tertius. Nec alio obtentu inſtituta lapidatio in Stephanum [ſ], & conjuratio in Paulum [t]; multaque alia exempla ejuſmodi extant, & apud Philonem, & apud Ioſephum.* Sic ille. Certè & legitur in Eſſenorum diſciplina [u], *σέβας μέγιστον παρ' αὐτοῖς μετὰ τὸν θεὸν τὸ ὄνομα τοῦ Νομοθέτου κἂν [illegible]σφημήσῃ τις εἰς τοῦτον κολάζεσθαι θανάτῳ ſumma in veneratione apud eos habetur poſt Deum, ipſius legis latoris* (Moſis) *adeo ut, ſi quis in eum convicium effutiret* ſeu *blaſphemaret, morte puniretur.* Interpres ibi, *morte damna-*

[m] De Bello Iudaic. lib. 4. cap. 12.
[n] De Bello Iudaic. lib. 7. cap. 30.
[o] De Iure Belli ac pacis lib. 2. cap. 20. §. 8.
[p] Deut. 13. 9.
[q] Num. 25.
[r] Maccab. 2. 24.
[ſ] Act. 7. 57.
[t] Act. 23. 13.
[u] Ioſeph. lib. 2. de Bello Iudaico cap. 12. gr. 7. lat.

Digitized by Google

damnaretur. Si de Judicio forenſi rem capias, undenam apud ſectam hanc imperium eiuſmodi aut juriſdictio? Niſi de Zelotarum Jure fuerit intelligendum, quomodo impunè convitiantem quempiam Moſem adeoque Legis ſanctitatem polluentem ſic ii (ſive alios ſive ipſorum ſectarios tantùm ita puniri velit Joſephus) punire poſſent, ne ariolari quidem queo; maximè cum vicatim etiam inermes[x] *[x] Joſephus ibi & Philo. lib. Quod omnis probus liber.* degerent. Nec verò ad aliud præter Zelotarum jus referri videtur, quod tradit Philo[y] de pæderaſte & Androgyno τὰ φύσεως νόμιμα παρακόπτοντι *ſexum adulterante.* Legem ſcilicet jubere eum νηποινὶ *[y] De legibus ſpecialibus ſeu 6. & 7. dec. precept.* τεθνάναι μηδεμίαν ἡμέραν ἀλλ᾽ μηδ᾽ ὥραν ἐώμενον ζῆν, ὄνειδος αὐτοῦ καὶ οἰκίας καὶ πατρίδος ὄντα, καὶ σύμπαντος ἀνθρώπων γένους *impunè occidi, nec diem aliquam aut horam vivere permittendum* (ſeu *die ipſa & hora qua prehenditur* ſic puniendum) *utpote & ſui & familiæ & patriæ dedecus, adeoque totius humani generis.* Sed nec ſatis capio, quid velit, aut quamnam legem intelligat. Nec in Zelotarum apud Magiſtros Jure eiuſmodi quid occurrere, memini.

Cap. V.

Vtrum Zelotarum Jus *in* Negotiatoribus, *&* Nummulariis *flagello à* D. N. Jeſu Chriſto è Templo ejiciendis, *locum habuerit.*

Viderint heic perſpicaciores, utrum D. N. Jeſus Chriſtus, cum privatam omninò perſonam, (qua nempè civibus ſuis eſt cenſitus,) ſuſtinens, *ejiciebat omnes vendentes & ementes in templo, & menſas numulariorum & cathedras vendentium columbas evertebat,* ut S. Matthæus[z], & Marcus[a] *[z] Cap. 21. 12.* (qui adiicit, cum nec permiſiſſe ἵνα τις διενέγκῃ σκεῦος διὰ τοῦ ἱεροῦ *ut* *[a] Cap. 11. 15.* *quis vas transferret per templum*) ſeu, ut S. Joannes[b], *vendentes* *[b] Cap. 2. 14.* *oves & boves & columbas, & numularios ſedentes flagello, quod de funiculis ipſe fecit, omnes ejecit de Templo, oves quoque & boves, & numulariorum effudit æs, & menſas ſubvertit, & eis, qui columbas vendebant, dixit, auferte iſta hinc, & nolite facere domum patris mei domum negotiationis,* adeoque, dum pro privata tantùm perſona atque omnimodo imperio ac juriſdictione publicâ Hieroſolymis ca-

mis carente habebatur, vim hujuſmodi ſic palàm Templi ſanctitatem violantibus inferebat, idq; impunè & citra reprehenſionem eorum, qui, ut ſanctiſſimæ illius innocentiæ pœnas irrogarent, omnem indies ſummopere movebant lapidem; utrum, inquam, à pœnis forenſibus, quæ aliàs vim citra juris autoritatem inferentibus ibi debitæ, & infligi ſolitæ, tutus eſſet ac immunis, ideò quòd ex Zelotarum jam dicto jure, quicquid ſic à capite ſanctiſſimo, ſed interea inviſiſſimo, præſtitum eſt, planè licitum haberetur. Locus, in quo Nummulariorum huiuſmodi ac vendentium & ementium ſedes, à ſcriptoribus poni, nec immeritò, ſolet ad Montis templi (qui & Templum interdum dictus, quâ de re ante[c] monitum eſt) partem Orientalem ſeu Atrium [d] Gentium, ſcilicet ad Intermuralis partem exteriorem, cuius quidem ſanctitas, tametſi diſpar haberetur ſanctitati interiorum Montis Templi partium, ſingularis tamen fuit, & urbis reliquæ ſanctitate multò præſtantior, ipſiuſque Templi ſtructuræ gratiâ diligentiùs tuenda. Ut autem res heic ritè capiatur, diſpiciendum eſt, undenam, & quinam Nummularii hi, & qui oves, boves, columbas ibi venderent. Docent Talmudici, ubi de annua dimidii Sicli [e] in ſacros uſus penſitatione agunt, ſolenne fuiſſe quotannis per urbes & oppida primo die menſis Adar moneri populum de penſitatione illâ. Die autem eiuſdem menſis decimoquinto, aiunt [f], ישבו השולחנין בכל מדינה ומדינה ותובעין בנחת כל מי שיתן להם יקבלו ממנו ומי שלא נתן אין כופין אותו ליתן *ſedebant Menſarii* ſeu *Nummularii in qualibet urbe, & cum vaſculo flagitantes ab omnibus, qui ſolvebant, accepere; quorum tamen neminem tunc cogebant ſolvere.* Id ſcilicet in diem Adar XXV diſtulêre. Etenim tunc Nummularii in Templo, ſeu Monte Templi, (ut dictum eſt,) conſidentes, ab eis, qui non ſolverant, etiam vi per miniſtros exigebant. Talmudici; נחמשה ועשרים באדר ישבו במקדש לגבות ומכאן ואילך כופין את מי שלא יתן עד שיתן וכל מי שלא יתן ממשכנין אותו ולוקחין עבוטו בעל כרחו ואפילו כסותו *Die* XXV *Adar ſedebant* (Nummularii) *in Templo ad exigendam* Sicli dimidii penſitationem. *Atque tunc & deinceps quemlibet non ſolventem ſolvere cogebant. Et quiſquis non ſolvebat, eum in pignus adigebant, quod & ab eo ſive volente ſive nolente auferebant.*

[c] *Lib. 3. cap. 6.*

[d] *Videſis I. Baptiſt. Villalpand. ad Ezech. tom. 2. part. 2. lib. 3. cap. 9.*

[e] *Exod. 30. 12. & Vide ſuprà lib. 2. cap. 8 pag. 228. & Ioſephum Archaeolog. lib. 9. cap. 8.*

[f] *Miſna tit.* Siklim *cap. 1. Maimonid. tit. eod. cap. 1. Moſ. Mikotzi Præcept. Affirm. 45.*

ferebant, etiam veſtimenta ejus. Confidentes autem ſic in Templo nummularii perpetuò coram habebant tredecim arcas totidemque menſas. Arcæ fuêre turbarum inſtar, ſeu parte ſuperiori anguſtæ, inferiori latæ, ût commodiùs retinerent, quod per foramina anguſta reciperent. Talmudici[g]; ובמקדש היה לפניהם תמיד י״ג תיבות כל תיבה כמין שופר *Et in Templo ſemper habebant* (Nummularii) *coram ſe tredecim arcas, quarum quælibet tubæ inſtar erat.* Undæ & Tubæ ſunt dictæ. Nam de hiſce intelligendum illud Miſnæ; שלשה עשר שופרות שלשה עשר שולחנות *Tredecim fuêre Tubæ, totidemque Menſæ*, id eſt, nummariæ. Arcarum autem uſus ſingularum ad hunc modum explicant.

[g] *Miſn. Gemar. & comment. ad tit.* Siklim *cap. 6. Maimonides halach. ead. cap. 2. Moſes Mikotzi præc. affirm. 45.*

א	לשקלי שנה זו׃	I	*Ad recipiendos Siclos anni inſtantis.*
ב	לשקלי שנה שעברה׃	II	*Ad Siclos anni præteriti.*
ג	לכל מי שיש עליו קרבן שתי תורים או שני בני יונה אחד עולה ואחד חטאת משליך דמיהן לתיבה זו׃	III	*Vnicuique*[h], *à quo oblatio duorum turturum ſeu pullorum columbæ, alterius in holocauſtum, alterius in ſacrificium pro peccato, præſtanda erat. Nempe pretium eorum in hanc conjiciendum arcam.*
ד	לכל מי שיש עליו עולת העוף בלבד משליך דמיה לתיבה זו׃	IV.	*Vnicuique, à quo in holocauſtum tantùm avis*[i] *offerenda. Pretium ejus in hanc conjiciendum.*
ה	למי שהתנדב מעות לקנות עצים למערכה׃	V	*Ei qui ſponte obtulit pecuniam, quâ ligna in ſacros uſus comparentur.*
ו	למי שהתנדב מעות ללבונה׃	VI	*Ei qui ſponte obtulit pecuniam thuri coemendo.*
ז	למי שהתנדב זהב לכפורת׃	VII	*Sponte offerenti aurum in Templi ornatum.*
ח	למותר חטאת כגון שהפריש מעות לחטאתו ולקח חטאת והיתר מן המעות ישליך לתוכה׃	VIII	*Reſiduo ſacrificii pro peccato ex errore*[k]. *Veluti, ſi quis pecuniæ, quam ſacrificio ſuo pro peccato deſtinaverat, parte aliquâ ſacrificium emerat, reſiduũ pecuniæ in arcã hanc cõjiciebatur.*
ט	למותר אשם.	IX	*Reſiduo ſacrificii*[l] *pro delicto ſpontaneo.*

[h] *Levitic. 5. 7. 12. 8. & 15. 14.*

[i] *Levitic. 1. 14.*

[k] *Levitic. 4.*

[l] *Levitic. 6.*

Digitized by Google

י למותר קיני זבים ויולדות׃	X *Reſiduo nidorum* (id eſt, pullulorum in ſacrificium [m]) *profluvio laborantium & puerperarum.*
יא למותר קרבנות נזיר׃	XI *Reſiduo oblationum* [n] *Nazirao-rum.*
יב למותר אשם מצורע׃	XII *Reſiduo ſacrificii pro delicto ſpontaneo Leproſi.*
יג למי שהתנדב מעות לעולת בהמה׃	XIII *Sponte offerenti pecuniam, ut inde compararentur pecora in holocauſta.*

Cuilibet arcæ titulus ſuus inſcriptus erat. Quicquid enim nomine Reſidui, juxta jam dicta, veniebat, ex Synedrii magni decreto in holocauſta ex pecoribus impendebatur; atque adeo, quæ in arcas poſteriores ſex conjecta, ſic impenſa. De Sicli autem dimidii penſitatione annuâ aiunt [o], חצאי השקלים הכל צריכין להן כדי שיתן כל אחד ואחד חצי שקל שהוא חייב לפיכך כשהיה אדם הולך אצל השולחני ומצרף שקל בשני חצאין יתן לו תוספת על השקל ואותה התוספת נקראת קלבון לפיכך שנים שנתנו שקל שניהם חייבין בקלבין *Nemini non opus erat, ut Siclos dimidios ſibi haberet, adeo ut ſinguli, qui hac tenebantur penſitatione, dimidium Siclum* (ipſam dimidii Sicli ſpeciem) *ſolverent. Hinc evenit, ut, cum quis ad Nummularium veniebat, ut* (ob hanc cauſam) *Siclum integrum binis Siclis dimidiis commutaret, ei inſuper in augmentum daret,* (id eſt, Siclo, quod commutaret, adjiceret,) *quod Kolbon vocitabant, adeo etiam ut, ſi bini Siclum integrum ſic afferrent, ab utroque Kolbon eſſet præſtandum.* Et ſubtiles habent aliquot diſtinctiones de augmenti hujus præſtatione, ex ratione ſociorum ac cohæredum juris, & ex commodati, donationis, Eleemoſynæ diſcrimine, aliiſque ejuſmodi ortas, quæ huc non attinent. Kolbi autem ſeu Kollybi valor erat חצי מעה *obolus dimidius* [p], ſeu pars Sicli quadrageſima octava. Et Kollybi hujuſmodi uſus tàm in urbibus Terræ ſanctæ aliis, aliiſque, ubi menſarii poſtulabant dimidios Siclos, regionibus, quàm Hieroſolymis ſolennis erat. Adeo ut, qui ſolveret ex lege, haud alia ſpecie, præter ipſam dimidii Sicli, ſolvere deberet; cum intereà eis, qui alibi reciperent, fas eſſet לצרף אותם בדינרי זהב מפני משאוי דרך *commutare ſpeciem*

[m] *Leviti.* 12. 8. & 15. 14.

[n] *Num.* 6. 14.

[o] *Tit.* Siklim *cap.* 1. & *Maimonid. tit. eod. cap.* 3.

[p] *Miſna tit.* Siklim *cap.* 1. & *ibi Obadias Barte-norias.*

ſpeciem illam in nummos aureos [q] *ob itineris ac oneris commoditatem.* Nam ad Templum ſic univerſi undiquaque advehendi. Jam verò ex his nemo non videt, qualesnam fuerint Nummularii in Templo ſedentes eorumque menſæ in Evangeliis memoratæ. Vocantur autem ii in Matthæo & Marco κολλυβισταὶ, & à Joanne κερματισταὶ, quorum prius etiam קלבון seu *Kollybi* veſtigia retinet manifeſta. Utrunque ſanè rem ipſam ſeu Nummulariorum officium maximè in Siclis dimidiis, qui quotannis & frequentiùs ibi ſolvebantur, recipiendis palàm indicat. Qualesnam item boves, oves, & columbas ibi venderent, non difficile eſt conjectari. Vetus eſt ſententia, animalia illa illuc adducta, ut in ſacrificia tum publica tum privata, quæ adeo crebra fuêre, in dominorum commodum diſtraherentur. Nec diſſimile eſt veri, etiam in hiſce fuiſſe, qui infamiâ notati à Talmudicis מפריחי יונים *columbas volare docentes* appellitantur: Scilicet quatuor hominum genera [r] à teſtimoniis & judiciis ob infamiam arcent; Alcatores, Fœneratores, quæſtum facientes ex anni ſeptimi ſeu Remiſſionis anni frugibus, & demùm eos qui Columbas volare docebant. Quoniam ſcilicet [ſ] horum nemo מתעסק בישובו של עולם *incumbit rebus, quæ ad firmitudinem ſeculi*, id eſt, ad bonum publicum ſeu vitæ humanæ commodum *ſpectant.* Adiiciunt enim; אסור לאדם שיתעסק בעולמו אלא או בתורה וגמילות חסדים או בסחורה ואומנות ומלאכה שיש בהן ישובו של עולם *Nefas eſſe homini in vitæ ſuæ ratione rebus aliis incumbere præter Legem & Beneficiorum retributionem ſeu charitatem, aut Mercaturam, aut Artificia atque Opera bono publico utilia.* Phraſi autem illi, שיש בהן ישובו של עולם *quibus ineſt firmitudo ſeculi* aut *mundi*, quod vertimus, *quæ bono publico utilia*, ſimilis habetur apud Syracidem, ubi meminit agricolarum, fabrorum, figulorum, aliorum ejuſmodi artificum, ſine quibus civitas manca eſt, tametſi primas non teneant partes. Attamen, inquit [t], *κτίσμα αἰῶνος τηρήσουσι* ſeu ut alia eſt lectio *στηρίσουσι ſtructuram ſeculi ſervabunt* ſeu *firmabunt*: id eſt, reipublicæ utiles ſunt. Vulgata ibi, *Creaturam ævi confirmabunt.* Sed ſenſus ex idiotiſmo Ebraico petendus. De eis autem, qui columbas volare docebant, Gemara Babylonia [u]; מפריחי יונים אלו שממרין ארת.

[q] *Videſis ſupra lib. 2. cap. 8. pag. 228. & 229.*

[r] *Miſna. tit.* Sanhedrin *cap. 3.*

[ſ] *Gemar. Babylon. ibid. fol. 24, & 25. & Obadias Bartenorius ibidem.*

[t] *Cap. 38. 45.*

[u] *Addit.* Sanhedrin *cap. 3. fol. 25.*

ארת היונים ולא יונים ובלבד אלא בהמה היה ועוף *Qui columbas volare docebant, fuere qui eas ad certamen irritabant. Nec verò duntaxat de columbis, ſed etiam de pecoribus, feris, volucribus aliis ſimile intelligendum.* A teſtimoniis nempè & Judiciis arcendos eſſe tàm qui alia animalia ſic docerent, quàm qui columbas. Idipſum habet & Gemara Hieroſolymitana [x]. Gloſſa ad Babyloniam כממרין לי' quod *qui ad certamen irritant* vertimus, interpretatur, per כמגרין אותן זה על זה להלחם *excitant eas ad certamen mutuum.* Columbarum autem nomine ſignantiùs uſurpato, (quia forſan aut illæ frequentiùs ſic edoctæ, aut cariùs præ ceteris habitæ,) qui cætera animalia pariter docerent, innuuntur à Talmudicis, perinde ac ſi nos, nomine eorum, qui gallos in certamina nutriunt, etiam eos qui urſos, tauros, canes, ſimili curant inſtituto, complecti vellemus. Id genus forte fuêre illi, qui ex cœleſtis oloris in themate ſuo genethliaco virtute, ut ait Manilius [y], clauſas

[x] *Ad tit. eundem fol.* 21. *col.* 1. *& ad tit.* Shebuoth *cap.* 7. *fol.* 37. *col.* 4. *hal.* 4.

——— culmine ſummo
Paſcere aves gaudent Veneris & reddere cæcas,
Aut certis revocare notis, totamque per urbem
Qui geſtant caveis volucres ad juſſa paratas.

[y] *Aſtronomic. lib.* 5. *ubi vide Ioſ. Scaligerum.*

Ad juſſa paratæ volucres etiam ſunt, tum qui in certamina nutriuntur volatûs reditûſve celerioris, tum qui in pugnam. Hodieque item Memphi, Damaſco, Tripoli, alibi in Oriente columbæ quaſi [z] hominum nunciatrices, novarum rerum eventus, pacis bellique ſucceſſus mirâ velocitate denuntiare ſolent. Atque inter Africæ Mahumedanos, conſimiles, velut non infrequentes, memorat Leo Afer. Nec verò apud Talmudicos ſententia eſt hac de re unica. R. Obadias Bartenorius [a]; אית דמפרשי מין ממיני השחוק אם תקדים יונתך ליונתי אתן לך כך וכך ואית דמפרשי שמגדל יונה מלומדת להביא יונים לבית בעלה בעל כרחן ויש בהן גזל משום דרכי שלום ולא גזל גמור *ſunt qui ludum intelligunt, quo de columbarum celeritate* (velut hodie equorum, canum) *pignore certabatur. Sunt etiam alii, qui dictum capiunt de columbis ideò nutritis adeoque ad juſſa paratis, ut ad domini tecta alias etiam vi ſecum adducerent, unde quidem, ſi humana invicem officia ſpectes, velut rapina quadam commiſſa eſt,*

[z] *Gabriel & Ioannes Maronitæ in lib. de nonnullis Orient. urbibus cap.* 9.

[a] *Ad Miſn. tit.* Sanhedrin *cap.* 3. *§.* 3. *& vide Gemar. Babylon. ad tit. eundem fol.* 25*a*.

tametſi

tametſi neutiquam ſimpliciter rapina. Sic Bartenorius. Sed hac de re plura libro ſexto [c]. Ideò autem libentiùs admiſerim etiam in vendentibus columbas, oves, & boves in Templo, fuiſſe quales infamiâ ſic notant Talmudici, quoniam ut illi nomine τῶν מפריחי יונים *columbas volare docentium* ſignantiùs, ut oſtenſum eſt, uſurpato, pariter eos qui animalia alia in certamina ludicra nutriebant, contineri ſeu innui volunt, ita & Evangeliſtæ bini (ſcilicet Matthæus & Marcus, veluti phraſin receptam ſecuti) tantummodò columbas vendentes, non vendentes oves & boves, hos intereà pariter cum D. Joanne innuentes, memorant. Hiſce hactenus ſic explicatis, redimus ad quæſtionem de Zelotarum Jure in Nummulariis, ac vendentibus animalia illa ejiciendis nec ſine flagelli vi. Certè quanquã Servator Humani Generis & Deus & Rex erat, adeoq; ita Univerſi, nedum Judæorum, Dominus, ut quidquid ei placeret, illud non licitum fuiſſe nefas ſit putare; attamen cum cæteras res omnes etiam & ſeipſum receptis atq; ſtabilitis reipublicæ formulis judiciariis, quà Ebræicæ eæ eſſent, quà Romanæ, permiſerit, atque abſolutiſſimum Juſtitiæ exemplar ab omni vi illicita, veluti privatus, abſtinere voluerit; quin & tanta ei imminuerit invidia, ut nihil magis invidentium in votis eſſet, quàm ut cujuſcunque delicti reum eum peragere potuiſſent; haut rationi ſane ita conſonum videtur, exiſtimare ejectionem illam factam ſeu vim illatam ab eo fuiſſe ſine agnita, etiam ab ipſis, qui tam malignè ei invidebant, Lege ſeu more, quo in id genus homines Templi Sanctitatem ita polluentes, incurrere licuerit, atque vi ejicere. Quid obiter facilius quàm adverſus eum, pro privato habitum, Scribas & Sacerdotes (qui *eum* & tunc *quærebant* [d] *perdere*) ſtatim egiſſe de vi publica ſive ex Jure patrio, ſive ex Romano, niſi id, quod feciſſet, ex Jure patrio, quod tunc temporis haud hac in re Romano ceſſerat, fieri fas fuiſſet. Ideo non iniquum videtur ut exiſtimemus, fas etiam idem tunc eſſe habitum Ebræo cuicunque privato, idque ex recepto, quod diximus, Zelotarum Jure; quod heic adhibitum item eſſe, elicere licet ex verbis D. Joannis, hac de re. Poſtquam eis, quos ejecerat, dixerat Chriſtus, *auferte iſta hinc, & nolite facere Domum Patris mei Domum Negotiationis, recordati ſunt*

[c] *Cap. 6.*

[d] *D. Marc.* 11. 18.

[e] Pſal. 69. 9. *diſcipuli ejus* (ait Evangeliſta) *quod ſcriptum eſt*[e], *zelus domus tuæ comedit me*; perinde ac ſi קנאין ſeu *zelotarum* Juris moribus patriis ſubnixi, expreſsè illic meminiſſent, & ad Domini factum traxiſſent. Qualiſnam autem ſanctitatis Templi pollutio ac violatio in negotiatorum quos diximus, commerciis fuerit, ſatis oſtendit ipſe Dominus, dum in verbis è S Joanne jam citatis Templum negotiationis domum neutiquam fieri debere ait, & apud Matthæum, *ſcriptum*

[f] Iſaia cap. 56. *eſt*[f], *Domus mea Domus orationis vocabitur, vos autem feciſtis eam ſpeluncam latronum*, ſeu ut apud Marcum, *Nonne ſcriptum eſt quod Domus mea Domus orationis vocabitur omnibus gentibus? vos autem feciſtis &c.* Domus Orationis ſcilicet לכל עמים *omnibus gen-*

[g] Vide ſuprà lib. 3. cap. 6. *tibus* ſeu *populis*. Nam in monte Templi [g] locus Orationis etiam Gentibus. Atque ibi Nummularii hi & negotiatores, qui ejecti. At verò ex more erat patrio eoque ſolenni ac licito, ut Nummularii ſeu Menſarii ibi perpetuò fermè ſederent juxta jam è Talmudicis oſtenſa. Quanquam igitur ita polluebant loci ſanctitatem venden-

[h] Vide lib. 6. cap. 12. tes oves, boves, & columbas, tum fortè in certamina aliaſve artes[h] non licitas quàm ſacrificia, idque per fraudes crebras, quas in quæſtum etiam exercerent; curnam Nummularii etiam ſeu Menſarii, quorum ibi conſeſſus ſolennis licitus, ac ſacris neceſſarius, ſimul ex hoc Jure ejecti? Certè ſimplex Nummulariorum ſeu Menſariorum, in ſiclis dimidiis reliquiſque nummis, ſecundum quod dictum eſt, in ſacros uſus, recipiendis arciſque condendis, officium, neutiquam loci ſanctitatem polluiſſe eſt exiſtimandum. Sed quoniam Negotiationis illicitæ ſocietatem cum vendentibus ibi inierant, atque animalia, quæ extra loca ſancta emenda erant, in ſacrificia, contra fas, ibi compendii cauſâ emere ſolebant, nec fraudibus eo in hominum genere non rarò reperiri ſolitis, illic miniſterio illo fungentes carebant; ideò & ipſi, ut qui tum criminis aliorum participes, tum ſuo infames pariter ſic Templum ſeu Montis Templi locum illum aliàs ipſis permiſſum profanabant, ejiciendi. Alia ſunt recepti hujus moris exempla, tam ubi falsò ac impiè obtendebatur zelus, quàm ubi, ut heic, expreſſiſſimo univerſæ pietatis, ac Juſtitiæ exemplari revera & tempeſtivè accenſus eſt. Nec reverentiam ipſam ſive ſummi Pontificis ſive Con-

ſeſſûs

ſeſsûs Magni obſtitiſſe puto, quin mos hic licitus haberetur. Etenim cum in Conſeſſu ſiſtebatur Chriſtus, ac filium Dei ſe profitebatur, ob quod reus blaſphemiæ habitus èſt, in adſtantibus erant, qui zelum proculdubiò obtendentes, in eum irruerent, in faciem exſpuerent, colaphis cæderent, uti videre eſt apud DD. Matthæum ac Marcum. Etiam cum ex miniſtris cuidam Chriſtus haud ſatis reverenter habuiſſe Caipham ſummum Pontificē viſus eſt, ab eo [i] percutitur. Ubi obſervandum eſt Servatoris reſponſum miniſtro illi, *ſi malè*, inquit, *locutus ſum, perhibe teſtimonium de malo; ſi bene, cur cædis me?* acſi ex more licitum fuiſſet adſtanti eum, qui publicè Pontificis ſummi ſanctitatem, quæ velut & Templi eſt, irreverenter habuiſſet ſeu violaſſet, irruendo ſtatim percutere. Rogat igitur tantùm, ut teſtimonium perhiberetur de Malo, quod alapam ibi mereretur. Nam ubi nihil ejuſmodi eſſet, nefas fuiſſe reum in judicio percutere, ſcimus ex D. Pauli verbis. Siſtebatur Paulus [k] nec dum quid omninò dixerat, quod ipſis judæis ſanctitatem ſive Numinis, ſive Templi, ſive Gentis violare viſum eſt. At percuti eum, furore in Chriſtianiſmum percitus, jubet Ananias Pontifex. Paulus autem Juris gentis ſuæ ſcientiſſimus, *ſedes*, inquit, *ut judices me ſecundum Legem, & contra Legem jubes me percuti?* Sed de his hactenus.

[i] *D. Ioan.* 18. 22.

[k] *Act. Apoſt.* 23. 3.

Cap. VI.

De Cæde Humana, *extra* Belli Pœnæ *ſeu* Quaſi *rationem, juxta nonnullos (ex lege ſacra, de* Anathemate *ſeu* חרם*) parentibus ſaltem & heris permiſſa; velut* Hoſtiæ humanæ *nomine.*

ITa temperatum in antè dictis vides apud Ebræos generale homicidii interdictum, ut nihilominus Pœnæ nomine, & Quaſi Pœnæ, mortem irrogari fas haberetur. Quemadmodum etiam, pro facti ſpecierum varietate, habebatur tum in ipſa lege ſacra, tum in univerſarum, quas novimus, gentium moribus. Et quanquam temperamenta eiuſmodi, quà in Noachidarum Jure diſpiciendo locum habere poſſunt, potius ad ſextum eorum Juris caput, quod de Judiciis eſt, attinet; dum ſcili-

cet Pœnarum nomine ſimpliciter conſiderantur; attamen dum ea, ut interdicti laxamenta, intuemur, locum habent heic ſibi debitum. Uti etiam in primis illud, utrùm in ſacra illa Republica ejuſmodi haberetur aliquod interdicti Naturalis de Homicidio laxamentum, idque ex ipſa lege ſacra, ut ſpontaneum homicidium aliquod (nullâ Juris bellici, Pœnæ, ſeu Quaſi Pœnæ ratione habitâ) Jure potuiſſet committi? Ex lege dico perpetuâ, expreſsâ, & cujus Ebræis, pro libitu eorum, uſus permiſſus. Nam ex præcepto Numinis ſingulari atque extraordinario, ſive quale de immolando filio accepit Abraham, ſive ejuſmodi alio, cædem humanam licitam fuiſſe, utpote ab eo, cui tota rerum natura ſimpliciter ac omnimodò ſubeſt, imperatam, dubitandum non eſt. Sed verò lex expreſſim ſacra huiuſmodi habetur[1] de rebus, quæ devovebantur; כל חרם אשר יחרים איש ליהוה מכל אשר לו מאדם ובהמה ומשדה אחזתו לא ימכר ולא יגאל כל חרם קודש קדשים הוא ליהוה כל חרם אשר יחרם מן האדם לא יפדה מות יומת *Omne anathema quod devoverit* ſeu *anathematizaverit homo Domino* (vulgata, *Omne quod Domino conſecratur*; Judæi Hiſpanienſes *todo apartamiento que apartare varon a A. Paraphraſis Hieroſolymitana* כל אפרשו די יפריש גבר לשמא דיהוה *omne ſeparatum* ſeu *ſacris uſibus deſtinatum quod ſeparaverit homo Nomini Domini*) *ex omnibus quæ habet, ex homine & è pecore & ex agro poſſeſſionis ſuæ, non vendatur, nec redimatur*; *Omne anathema ſanctum ſanctorum eſt Domino*, ſeu *ſanctiſſimum eſt Domino. Omne anathema quod devovetur ex homine* (vulgata, *omnis conſecratio quæ offertur ab homine*; Helleniſtæ, *πᾶν ἀνάθημα ὃ ἐὰν ἀνατεθῇ ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων omne anathema quod conſecratum fuerit ab hominibus* ſeu *de* aut *ex hominibus*; Judæi Hiſpanienſes, *todo apartamiento que ſe apartare del hombre*; & Paraphraſes Chaldææ & Hieroſolymitana, præter verſiones Arabicas, retinent particulam מן quod *ab*, *de* & *ex* pariter Orientalibus ſignificat) *non redimatur. Morte moriatur* ſeu *interficiatur*. Ad hanc legem, *diſceptatio eſt*, inquit Munſterus, *inter Iudæos, num homo etiam interfici debeat per votum anathematis domino conſecratus*. Alii tantundem. Jam verò ſi ita capiantur verba illa ſacra, ut ſignificent omne Anathema, Devotum, Conſe-

[1] Levitic. 27. 27.

Conſecratum ex homine ſeu è cætu hominum, eſſe morte afficiendum, ſequitur, ut ultroneâ conſecratione, devotione, ſeu anathematizatione, liceret cuicunque, ad quem lex hæc attineret, alium, ſaltem quem ei fas eſſet, ut ſui Juris, devovere, morti addicere. Quod ſanè mirè derogaret univerſali Homicidii interdicto, & cædem humanam pro affectu eorum, qui devovendi poteſtas, permitteret. Eodem ferè modo, quo apud Africanos olim, maximè Carthaginienſes, etiam & aliquot in Europæ Aſiæque locis, cædes humana in hoſtiis humanis diis immolandis permittebatur. Non tamen quibuſvis, ſed eis, quæ in immolantium poteſtate, veluti filiis [m], ſervis. Nam ita proculdubiò ſe res habuit ut plurimùm; tametſi etiam eſſent, apud quos honeſtum haberetur patrem immolare, ut Triballi [n]. Neque deſunt in ſcriptoribus Chriſtianis, qui ex citatâ jam de Anathemate lege, licitum fuiſſe apud Ebræos exiſtiment filios alioſque, quos in poteſtate ſua quis haberet, neci devovere atque immolare. Horum inſtar omnium heic erit V. CL. Ludovicus Capellus, cujus proſtat diatriba ſingularis & certè doctiſſima de voto Jephthæ. In ea ille; *ad diritatem & immanitatem quod attinet hujus legis* (ita ſcilicet intellectæ; & obvium erit tunc diritatem objicere) *dicimus eandem propè hujus legis eſſe rationem, quæ fuit legis de Repudio. Non probabat Deus repudium; ſed ſi quis erat tàm duro & præfracto animo, ut nollet diutius uxori convivere, Deus quatenus populi Iudaici Rex erat veluti politicus & civilis legislator, non prohibebat, quo minùs illam à ſe amandaret, dato repudii libello. Sic etiam Deus non probabat, ut quis perſonam humanam ſibi per* חרם Cherem *devoveret, ſed ſi quis adeo temerarius erat, ut votum ejuſmodi nuncuparet, non de beſtia aut agro tantùm, ſed de perſona etiam, quæ ipſius eſſet juris, volebat eam morte affici; non quod illi probarentur & gratæ eſſent humanæ hoſtiæ, ſed aliis de cauſis legitimis, quas lex quidem non aperit, (neque enim Deus legum & præceptorum ſuorum rationem reddere tenetur,) ſed aliquatenus nobis ſuſpicari & eas ſubolfacere licet. Ac primò quidem, videtur Deus ſic tacite voluiſſe innuere, ſe poteſtatem vitæ & necis concedere parentibus in liberos & heris in ſervos, non quidem ipſiſmet pro arbitrio exercendam quum liberet,*

[m] *Videſis Syntagm. 1. de Diis Syris cap. 6. pag. 181 Hugonē Grotium de ſatisfact. Chriſti cap. 10.*

[n] *Ariſtot. Topic. 2. c. ult.*

quomodo eam Ethnici Græci & Romani exercuerunt, ſine magiſtratûs conſcientia, ſed quam hac duntaxat ratione exercerent ſacrâ nempe capitis eorum devotione, ad cujus executionem intervenire oportebat ſacerdotum operam & miniſterium; ad quos nimirum pertinebat votorum cognitio rerumque Deo per חרם Cherem *ſacratarum jus & proprietas ſive dominium; Numer.* 18.14. כל חרם בישראל לך יהיה Omne anathema in Iſrael tuum erit. *Quâ ſanctione ſacerdotes Iudices erant à Deo conſtituti, qui diſpicerent & judicarent, an vota illa eſſent legitimè necne concepta & nuncupata, atque ita mors liberorum & ſervorum à parentibus & heris devotorum non ſimpliciter & nudè à parentum & herorum arbitrio & libidine pendebat, quandoquidem ſacerdotum judicium & ſententiam intervenire oportebat. Ita abuſus cavebatur, & ſimul parentes à liberis, & heri à ſervis tanto majore in honore habebantur, utpote quos tantùm viderent in ſe habere vitæ & necis poteſtatem, ut ſi libuiſſet, ab uno oris ipſorum verbulo vita & mors ſua penderet. Hac ratione magis in officio & debitâ erga parentes & heros obedientiâ continebantur.* Adjicit etiam, hac ratione parentes magis ab imprecationibus ſeu diris in liberos fuiſſe deterritos; ne ſcilicet ita morti ex lege eſſent tradendi. Typicum inſuper legis ſenſum adjungit; patrem cœleſtem filium ſuum in humani generis redemptionem, immolationi devoviſſe, ejuſmodi alia. Nec omninò prætermittit adverſas Ebræorum aliorumque ſententias, quas tamen potiùs tangit, quàm explicat; & demum ex hac lege Jephthen filiam ſuā devoviſſe atque immolaſſe aſſerit. Certè negandum non eſt, quin omnimoda ejuſmodi cædes ex lege Numinis, cujus imperio univerſa rerum natura ſubeſt, (ſi ita is voluiſſet,) Jure certiſſimo committi potuiſſet. Neque ideo de legis juſtitia, ſi ejuſmodi ſenſu intelligenda ſit, ullatenus diſputandum. Sed verò quoniam ex hujuſmodi devovendi immolandique libertate neceſſe fuiſſet, ut mirum in modum minueretur interdicti de homicidio amplitudo, nec ulla ita prolis ac ſervorum (à quibus neque in hac lege alii quiquam diſtinguuntur) vitam innocentia tueri potuiſſet, adeò ut planè ultroneum homicidium tum extra belli, Pœnæ aut Quâſi, rationem, tum citra fori ſententiam corum-

eorumve, qui rebus præerant decretum, hac in ſpecie intra ſacram il-lam rempublicam permitti inde eſſet concludendum (nam quod addidit Capellus de ſacerdotum interveniente heic ſententia veluti forenſi, nihil habet id omninò, quo nitatur ſive in lege ſacta, ſive in Magiſtrorum commentariis; & certe ſi haberet, nil aliud ſequeretur, præterquam quod pro devoventis & ſacerdotum arbitrio extra cauſas omnimodas jam dictas homicidium potuiſſet patrari) idcirco quid ipſi Talmudici tum de legis hu us ſenſu, tum de Jephthæ voto filiæque ejus, quæ nonnullis creditur, immolatione ſtatuerint, fuſiùs heic oſtendere duximus operæ pretium.

Cap. VII.

De verbis Legis illius ſacræ, quâ ultronea cædes humana *parentibus & heris liberos & ſervos* anathemate devoventibus permitti *viſa eſt.* *Et de* vario *apud Ebræos* Anathematis genere.

VT ritè, ad mentem Ebræorum, capiatur lex illa ſacra, quâ nonnullis videtur cædem humanam quandam ultroneam, hoſtiaſque humanas in republica illa à Numine inſtitutâ ita permitti, Tria inprimis ſunt diſpicienda. Primum eſt, ipſe legis ſacræ verborum contextus ejuſque in verſione ſignificatio; ſecundum Naturæ ℥ חרם *Cherem* ſeu Anathematis apud Magiſtros diverſitas atque circumſtantiæ; Tertium, quomodo in ea diverſitate, atque inter illas circumſtantias legem jam dictam ipſi interpretentur; quibus ſatis apertis nec intempeſtivè ſubjungemus, quod de Jephthæ voto filiæque immolatione ita creditâ tradunt. Quod ad primum attinet, obſervandum eſt in Levitici capitis [o] quod legem illam habet priore parte, præſtitutas eſſe formulas æſtimandi taxandique vota ſeu res & perſonas, ubi non tam ipſæ res ſeu perſonæ, quàm eorum æſtimatio pretium ſeu valor domino conſecratus eſt. Hujuſmodi vota nuncupantur נדרי ערכין *vota æſtimationum* Aque res voto æſtimationis illigata, pretio ſeu æſtimatione ſolutâ etiam & ipſa ſolvebatur dominoque ita redimebatur in uſus quoſcunque retinenda. Poſtea in eodem capite ſequitur ritus devo-

[o] *Cap. 27.*

devovendi, quo ipſa ſive res ſive perſona devovetur, atque conſecratur ſine ſpe redimendi. Et tam perſonas quàm res in lege illa contineri, manifeſtum eſt ex verbis illis; מאדם ובהמה ומשדה *ex homine & pecore & agro*, ſeu, *ſive homo fuerit ſive pecus ſive ager*, quod fuerit devotum. Quin ut מאדם eo in loco *ex homine* ſeu *ex hominibus* denotat, ita ſanè in verbis ſequentibus מן האדם æquum ſatis videtur, ut interpretaremur *ex hominibus* ſeu *ex homine*, nimirum *ſi quod caput fiat ex hominibus ut anathema ſacrum, non redimatur; morte moriatur*; cum ſcilicet ſimilis ſit utrobique & in locis adeo invicem proximantibus præpoſitionis illius uſus. Atque ita ſanè intelligunt verba illa Ebræi, ut mox liquebit. Utcunque ſint inter Chriſtianos viri ſanè doctiſſimi, qui non *ex* ſed *ab* ibi malint vertere, adeo ut ſignificatio fiat, *aut quicquid ab homine fuerit abdicatum ut anathema, interficiatur*, quo ſenſu homo ipſe eo in loco anathema non erit, ſed animalia quæcunque alia ab homine devota. Res ſeu perſona ad hunc modum devota חרם *Cherem* nuncupabatur, quod *anathema* rectè vertitur; cujus vocabuli, quà etiam devotionis in ea vis habetur, diverſitatem (quod ſecundum eſt eorum, quæ heic diſpicienda propoſuimus) diligentiùs oportet animadvertere. Quemadmodum autem Devoti, Anathematis, Sacri, aliorumque ejuſmodi vocabulorum ſignificatio interdum rem pietatis ergo Numini ſacratam, interdum diris onuſtam denotat, (cum ſcilicet utraque devovebatur; hæc ut malorum vindici, illa ut bonorum autori, conſervatorique,) ita etiam uſus ℥ חרם *Cherem* ſeu Anathematis aut Devotamenti (ut Tertulliano[p] dicitur) apud Ebræos obtinuit. Uſus autem ſeu Notio vocabuli quadruplex ad rem, quam tractamus, habetur. Aut enim ſacrum ſignificat donarium ipſum, quod Numini ſeu in ſacros uſus devovebatur, ut in commate 28 Capitis vigeſimi ſeptimi Levitici ſeu prioribus periochæ inde ſuperiori in capite citatæ verbis; aut id quod expreſſim Jure belli ac militari ſeu ob inimicitias capitales devovebatur perditioni, internecioni, aut odio inteſtino; aut quod in commiſſum cadit; aut demum quod diris, Jure tantum pacis, onuſtum. De Primo genere non eſt, ut heic plura dicantur. Secundi generis exemplum illuſtre habetur in Sacris illis de Hieri-

[p] *Adverſ. Gnoſticos cap. 2.*

Hierichunte verbis [q], והיתה העיר חרם היא וכל אשר בה ליהוה *Et* [q] *Ioſua cap. 6. 17.*
ſit urbs hæc anathema, ſeu *Cherem*; *ipſa & omnia, quæ in ea, Domino.*
Et ſtatim; *Et vos cavete ab anathemate, ne fiatis anathema, & tollatis de anathemate ponatiſque caſtra Iſrael in anathema & turbetis ea. Sed omne argentum atque aurum, vaſa ænea atq; ferrea Domino conſecrabuntur, venientque in theſaurum Domini.* Urbs ita tota anathema erat in Pœnam ſeu vindictam hoſtium; ita tamen ut metalla in victoris poteſtatē redacta anathemata fierent primi generis, ſacra utpote Domino & in ſacros ſervanda uſus; Ceteræ tam perſonæ, (exceptâ Rahab; quod ex hiſtoria nemo neſcit,) quàm res ſive nece ſive incendio alio ve modo diſperderentur. Quod adeo neceſſum erat fieri, ut flagitium haberetur horrendum quempiam rerum ſeu perſonarum ita devotarum quid ſibi ſumere, quemadmodum ſcimus ex Achanis pœnâ capite proximo ibi narratâ. Alia ſunt quæ huc faciunt in ſacris literis, ubi verbum חרם hac notione, nec infrequenter occurrit. Atque ad hoc genus attinent publica ſive populi ſive Regis ſive Synedrii Magni anathemata, quibus bellum geſturi ſeu prælium inituri milites ſuos alioſve, ſi quidquam imperatum non præſtarent, devovebant morti; quemadmodum illud po-
puli, de eis qui non aſcenderent [r] in Mizpa, & illud Saulis Regis de [r] *Iudic. cap. 21. 5.*
eis qui [s] ante noctem quid comederent. Huc etiam attinet excom-
municatio illa ſimul & anathema, quo Cuthæi veteres, qui Templi [s] *1. Sam. 14. 25.*
inſtaurationem impedirent, devovebantur, veluti quorum in amicitiam nunquam redituros ſe profiterentur Judæi. Legitur in *Pirke*
Rabbi Eliæzar [t] de Ezra, Zerubabele & Joſua Ben Jozedec Pontifice [t] *Cap. 38. & videſis Sepher* Tanchuma *fol. 16. col. 1. & 2. & Io. Buxtorf. Lexic. Chald. Talmud. & Rabb. col. 2464.*
tum maximo, קבצו את כל הקהל אל היכל יי והביאו שלש מאות כהנים
ושלש מאות תיבוקות ושלש מאות שופרות ושלש מאות ספרי תורה
בידם והיו תוקעין והלוים משוררים ומזמרין ומנדין את הכותיים בסוד
שם המפורש ובכתב הנכתב על הלוחות ובחרם בית דין העליון ובחרם
בית דין התחתון שלא יאכל אדם מישראל פת כותי עד עולם מכאן
אמרו כל האוכל בשר כותי כאלו אוכל בשר חזיר ואל יתגייר אדם כותי
ואין להם חלק בתחיית המתים שנאמר לא לכם ולנו לבנות בית
אלהינו לא בעולם הזה ולא בעולם הבא ועוד שלא יהיה להם
חלק ונחלה בירושלם שנאמר ולכם אין חלק וצדקה וזכרון בירושלם

Vuu ושלחו

ושלחו החרם אצל ישראל שבבבל ועוד הוסיפו עליהם חרם על חרם והוסיף המלך כורש וקבע עליהם חרם עולם *congregaverunt totam Eccleſiam ſeu cœtum populi in templum Domini, & introduxerunt* CCC *ſacerdotes, &* CCC *pueros* (ſeu diſcipulos minores,) *quibus erant in manibus* CCC *buccinæ & trecenti libri Legis. Hi clangebant, cantantibus interea & pſallentibus Levitis. Et excommunicabant Cuthæos per myſterium nominis Tetragrammati & per ſcripturam deſcriptam in Tabulis* (Decalogi) *& per anathema Fori ſuperioris ſeu Cæleſtis, & per anathema fori inferioris, ita ut nemo Iſraelitarum unquam in poſterum comederet buccellam aliquam Cuthæorum. Hinc etiam inolevit, eum, qui comederit carnem Cuthæorum, habendum veluti qui comederit carnem porcinam. Neque Cuthæos Proſelytos fieri, neque eis eſſe partem in Reſurrectione mortuorum juxta illud quod ſcriptum eſt*[u]. Non ad vos ſimul nobiſcum attinet inſtauratio Domûs Dei noſtri; *nec ſcilicet in hoc ſeculo nec in futuro. Et præterea non eſſe eis partem, ſeu hereditatem, aut poſſeſſionem Hieroſolymis, juxta id quod itidem ſcriptum eſt*[x], *& vobis nec portio eſt, nec jus, nec memoria Hieroſolymis. Miſerunt autem anathema ad Iſraelitas qui in Babylonia. Quin & ſæpius iterarunt in eos anathema. Etiam & adjecit Cyrus Rex anathema, quod ſtabilivit in eos in perpetuum.* Formulam anathematis heic adhibitam uſurpaſſe alibi[y] dicitur Phinees, ſcilicet *per myſterium nominis Tetragrammati & per &c.* Et de capitalibus inimicitiis inter Iſraelitas & Cuthæos teſtimonia ſunt paſſim obvia. Et quod ad buccinarum uſum in anathemate denuntiando attinet; alia ſunt ejuſce rei exempla, quod à viris doctis[z] etiam pridem obſervatum eſt. Nec de trecentorum in tam publica anathematis denuntiatione numero mirabitur, qui quadringentas adhibitas fuiſſe legerit, etiam in ſimplici ab uno Magiſtro, idque extra forum, excommunicatione denuntiata, de qua ſub calcem capitis octavi. Tertium Anathematis genus viſitur in illo Ezræ edicto[a], *quicunque non adfuerit intra triduum, juxta decretum Principum & ſeniorum* יחרם כל רכושו והוא יבדל מקהל הגולה *ἀνάθεμα τεθήσεται πᾶσα ἡ ὕπαρξις αὐτοῦ καὶ αὐτὸς διασταλήσεται ἀπὸ ἐκκλησίας τῆς ἀποικίας. anathematizabitur* (vul-

gata

[u] *Ezra.* 4.3.

[x] *Nehem.* 2. 20.

[y] *Pirke R. Eliazar cap.* 47.

[z] *Io. Cochius in excerpt. ex Gemar. tit.* Sanhedrin *cap.* 1. *pag.* 146. *& Gemar. Babylon. ad tit.* Sanhedrin *cap.* 11. *fol.* 107 *b.*

[a] *Cap.* 10. 8. *& vide lib.* 3. *Eſdræ. cap.* 9. 4. *& Nehemia c.* 10. 29.

gata *auferetur) univerſa ſubſtantia ejus, & ipſe diſterminabitur ab eccleſia tranſmigrationis*. Quarti denique generis, quod, Jure Pacis, diris fiebat, ſpecies ſunt binæ; altera ubi diris quis devovebatur, ſi quid impoſterum ſive committeret ſive omitteret; altera ubi quis ob jam commiſſum quid ita devovebatur. Prioris exemplum eſt egregium in illo Joſuæ[b]; *Iuravitque Ioſua in tempore illo dicens; Maledictus ſit coram Domino qui ſurgens ædificaverit urbem iſtam Hierichuntem. In primogenito ſuo fundabit eam, & in minore* (filio) *collocabit portas ejus*. Scilicet proles ejus poſteritaſque univerſa deſtruatur. Certè & hujus eſt generis, quod ex inſtituto Rabbenu Gerſom (natione is Gallus floruit ſub annum Chriſti 1070) literis obſignatis Judæi hodierni apponere ſolent. Diris nempe devovent eum, qui præter ſententiam mittentis eas reſignaverit; Perſonæ & Loco ad quem mittuntur, nunc ad hunc modum, nunc ad alium, devotionis formulâ ſubjunctâ; וחרם לזר בנדוי חרם שמתא דרבי גרשום מאור הגולה ופתו פת כותיים יינו יין נסך *In anathema devoveatur alienus per Excommunicationem, Anathema, & Separationem Rabbi Gerſom Luminis Captivitatis; & panis ejus ſit cibus gentilium, vinum ejus, vinum idololatricum.* Hujuſmodi ſcilicet diris alienum, qui reſignaverit, devovent[c]; breviter atque more ſuo, unoquoque vocabulo, primo tantùm ſui elemento deſignato. Atque ad hanc ſpeciem attinet illud[d]; *collegerunt ſe quidam ex Iudæis & ἀναθεμάτισαν ἑαυτοὺς anathematizaverunt ſeipſos dicentes neq; manducaturos neq; bibituros, donec occiderent Paulum*, ubi Syrus habet ܐܚܪܡܘ ܢܦܫܗܘܢ *ſe anathemate devoverunt*, ab ipſo חרם *Cherem* quod Ebræum eſt; & paulo itidem poſt ܚܪܡܐ ܐܚܪܡܢ ܢܦܫܢ pro eo quod eſt *anathemate devovimus nos*; alibique ex Ebraico חרם, facit id quod Græco anathemati reſpondeat in Novo fœdere, quemadmodum etiam Arabs. Nempè devoverant ſe diris Judæi, ſi vel ederent vel biberent, atque intereà omitterent necem Pauli. Ejuſdem eſt ſpeciei anathema, quo devovebantur adjurati, ſi pejerarent. Nam præter alias diras (de quibus nos[e] alibi) ipſum חרם ס׳ non rarò adjectum eſt; ut è Moſe[f] Cotzenſi diſcimus. Accedat etiam illud, quo admiſſi in Eſſenorum ſectam ſe obligabant, ut videre eſt

[b] Cap. 6. 26. & vide. Nehemiam cap. 12. 25.

[c] Io. Buxtorfius in Epiſtolar. Hebraic. Inſtit. pag. 59.

[d] Act. Apoſt. 23. 12. & 14. & 21.

[e] In prolegom. ad lib. de ſucceſſ. in Bona.

[f] Precept. negat. 219.

dere eſt apud Joſephum[g]. Quin & Apocryphis de Orbis terrarum diſtributione[h] inter Noachidas illos tres memoratur jurejurando invicem ſe patre præcipiente, obſtrinxiſſe, alterum alterius fines non tranſgreſſurum. Qui verò tranſgrederetur, cum ἐξολοθρεύεσθαι ἐν τῷ ὅρκῳ καὶ πᾶν τὸ σπέρμα αὐτοῦ *funditus exterminandum uti & poſteros ejus*. Atque huc ſpectat anathema illud generale, quod ſtatis temporibus Ebræi veteres in univerſos Iſraelitas, qui capita aliquot Juris ſive ſacri ſive aliter introducti, cautiùs pro re nata obſervanda, ſponte & ſcienter violarent, tactis bibliis ſacris promulgare ſoliti. Formula ejuſmodi anathematis habetur in Rituali illo libro, quem *Colbo*, id eſt, Pandecten nuncupant, ſub titulo דין העובר על החרם *Ius quod ad eum attinet, qui anathema* ſeu *Cherem violaverit*. Sunt quidem in eo tum Aſtrologica nonnulla, tum neſcio quæ de Angelis atque ejuſmodi alia, quæ ſeculorum recentiorum commenta eſſe meritò cenſeas. Sed integrum, ut habetur[i], exhibemus.

נוסח הרם

בגזרת עירין ובמימר קדישין אנו מהרימין ומשביעין ומנדין ומשמתין ומקללין ומארדין על דעת המקום ועל דעת הקהל בספר התורה הזה בשש מאות ושלש עשרה מצות הכתובות בו בחרם שהחרים יהושע את יריחו ובקללה שקלל אלישע את הנערים ובקללה שקלל גהזי נערו ובשמתא דשמתיה ברק למרוז ובשמתא דשמתינהו אנשי כנסת הגדולה ובשמתא דשמתיה רב יהודה ב״ר יהזקאל להדוא עבדא ובכל החרמות והאלות והקללות והנידויין והשמתות שנעשו מימות משה רבינו ועד עכשיו בשם אכתריאל יה ה׳ צבאות בשם מיכאל השר הגדול בשם מטטרון ששמו כשם רבו בשם סנדלפון הקושר קשרים לרבו בשם שם בן ארבעים ושתים אותיות בשם שנראה למשה בסנה בשם שקרע משה את הים[k] בהם אהיה אשר אהיה בסוד שם המפורש בשם בכתב שנכתב על הלוחות בשם ה׳ צבאות אלהי ישראל יושב הכרובים בשם הגלגלים ואופנים וחיות הקדש ומלאכי השרת בשם כל המלאכים הקדושים משרתי עליון כל בר ישראל או בת ישראל שיעבור על שום דבר מההסכמות או מן אחת מהן המבוארות בהערמה ארור הוא לה׳ אלהי ישראל יושב הכרובים ארור הוא מפי השם הנכבד והנורא היוצא מפי הכהן גדול ביום הכפורים ארור הוא בשמים ובארץ ארור הוא מפי הגבורה ארור הוא מפי מיכאל השר הגדול ארור הוא מפי מטטרון ששמו כשם רבו ארור הוא מפי אכתריאל יה ה׳ צבאות ארור הוא

[g] De bello Iudaico lib. 2. cap. 12. gr. 7. lat.

[h] Epiphanius in Ancorato.

[i] Sepher Colbo fol. 144. a.

[k] Lege בשם

הוא מפי שרפים ואופנים וחיות הקדש ומלאכי השרת המשרתים פני
עליון בקדושה ובטהרה
אם נולד בחדש ניסן ששם מלאך ראש משמרתו שמזלו אוריאל ארור
הוא מפיו ומפי כל משמרתו ואם נולד בחדש אייר ששם מלאך ראש
משמרתו שמזלו צפניאל ארור הוא מפיו ומפי כל משמרתו ואם נולד
בחדש סיון ששם מלאך ראש משמרתו שמזלו אמריאל ארור הוא
מפיו ומפי כל משמרתו ואם נולד בחדש תמוז ששם מלאך ראש
משמרתו שמזלו פניאל ארור הוא מפיו ומפי כל משמרתו ואם נולד
בחדש אב ששם מלאך ראש משמרתו שמזלו ברקיאל ארור הוא מפיו
ומפי כל משמרתו ואם נולד בחדש אלול ששם מלאך ראש משמרתו
שמזלו .... ארור הוא מפיו ומפי כל משמרתו ואם נולד בחדש תשרי
ששם מלאך ראש משמרתו שמזלו צוריאל ארור הוא מפיו ומפי כל
משמרתו ואם נולד בחדש מרחשון ששם מלאך ראש משמרתו שמזלו
בזכריאל ארור הוא מפיו ומפי כל משמרתו ואם נולד בחדש כסלו
ששם מלאך ראש משמרתו אדוניאל ארור הוא מפיו ומפי כל
משמרתו ואם נולד בחדש טבת ששם מלאך ראש משמרתו שמזלו
ענאל ארור הוא מפיו ומפי כל משמרתו ואם נולד בחדש שבט ששם
מלאך ראש משמרתו שמזלו גבריאל ארור הוא מפיו ומפי כל משמרתו
ואם נולד בחדש אדר ששם מלאך ראש משמרתו שמזלו רומיאל ארור
הוא מפיו ומפי כל משמרתו ארור הוא מפי שבעת מלאכים הממונים
על שבעה ימי השבוע ומפי כל משמרתם וסיעתם ארור הוא מפי ארבעה
המלאכים הממונים על ארבע תקופות השנה ומפי כל משמרתם וסיעתם
ארור הוא מפי שבעה היכלות ארור הוא מפי שרי התורה שם כתר ושם
[l] חותם ארור הוא מפי האל הגדול הגבור והנורא [l] מבע ליהו תבריה
בעגלא [m] תחא מפלתידה אל אלהי הרוחות לכל בשר השמידהו
והאבידהו· אל אלהי הרוחות לכל בשר השפילהו אל אלהי הרוחות לכל
בשר הכניעהו אל אל אלהי הרוחות לכל בשר השחיתהו· אל אלהי
הרוחות לכל בשר הכריתהו· חמת ה וסער מתהולל על ראש רשעים
יחול מלאכי חבלה יפגעו בו ארור הוא בכל אשר יפנה בבהלה תצא
נשמתו· באסכרה תהא מיתתו לא יצא ולא יעבור [n] חדשו וכנו בשחפת
ובקדחת ובדלקת ובהרחור ובחרב ובשדפון ובירקון ורדפוהו עד אבדו
חרבו תבא בלבו וקשתותיו תשברנה· יהיה כמוץ לפני רוח ומלאך ה
דוחה· יהי דרכו חשך וחלקלקות ומלאך ה רודפו תבואהו שואה לא ידע
רשתו [o] אשר ה טמן תלכדו יהדפוהו מאור אל חשך ומתבל ונדוהו
יבעתוהו צר ומצוקה יראו עיניו בידו ומהמתם שדי ישתה ילבש קללה [p]

[l] מבעילהו
[m] *l.* תהא
[n] *Lego* נפשו
[o] *Lego* אשר טמן
[p] כמוו

במדו יאכל בדי עורו גם אל יתצהו לנצח ויסחהו מאהל לא יאבה ה׳ סלוח
לו כי אז יעשן אף ה׳ וקנאתו באיש ההוא ורבצה בו כל האלות
הכתובות בספר התורה הזה ומחה את שמו מתחת השמים והבדילו
ה׳ לרעה מכל שבטי ישראל ככל אלות הברית הכתובות בספר התורה
הזה ואתם הדבקים בה׳ אלהיכם חיים כלכם היום מי שברך אברהם
יצחק ויעקב ומשה ואהרן דוד ושלמה ונביאי ישראל וחסידי עולם הוא
יברך כל הקהל הקדוש הזה עם כל קהלות הקדש לבד מי שעובר
על החרם הזה המקום ברחמיו ישמרם ויושיעם ויצילם מכל צרה
וצוקה ויאריך ימיהם ושנותיהם וישלח ברכה והצלחה בכל מעשה
ידיהם ויגאלם בקרוב עם כל ישראל חברים וכן יהי רצון ונאמר
אמן׳

Formula Anathematis.

[q] Daniel. IV. 14. *Ex* [q] *Decreto Civitatum & ſanctorum juſſu, nos anathematizamus, adjuramus, exterminamus, excommunicamus, maledicimus & execramur, volente Deo & Eccleſiâ, per librum hujus legis, per* DCXIII *præcepta in eo conſcripta, per anathema, quo anathematizavit Ioſua* [r]*, Hiericuntem, per maledictionem, quâ maledixit Eliſha* [ſ] *juvenibus, & per maledictionem, qua maledixit Gihezi puero ſuo, & per excommunicationem, qua excommunicavit Barak* [t] *Meroz, & per excommunicationem, qua viri Synagogæ magnæ ſunt uſi, & per excommunicationem, qua uſus eſt Rab. Iehuda filius Rabbi Iehezkiel hujuſmodi in re, & per omnia anathemata, imprecationes, diras, excommunicationes, atque exterminationes, quæ factæ ſunt à tempore Moſis Magiſtri noſtri & deinceps, per nomen Acctheriel,* [u] *Iah, Dom. Exercituum, per nomen Micael principem illum Magnum, per Nomen Mittraton, cujus nomen eſt ut nomen magiſtri ſui, per nomen Sandalipon, qui ligat ligamenta domino ſuo, per nomen nominis quadraginta duarum literarum, per nomen ejus, qui apparuit Moſi in rubo, per nomen quo diviſit Moſes mare, per nomen Sum Qui ſum, per myſterium nominis tetragrammati, per ſcripturam quæ ſcripta eſt ſuper tabulas, per nomen Domini exercituum, Deum Iſrael ſedentem ſuper Cherubin, per nomen ſphærarum & circulorum & animalium Sanctorum & Angelorum miniſtrantium, per nomen univerſorum Angelorum, qui Deo ſupremo miniſtrant; Quilibet ſcilicet*

[r] Ioſ. 6.17.

[ſ] 2. Reg. 5.22. 27.

[t] Indic. 5.23.

[u] Videſis Sepher Cotzri pag. 190 a.

ſcilicet Iſraelita & quælibet Iſraelitis ſcienter & ſponte violans quidquam eorum, quæ obſervanda eſſe jam denuntiantur, maledictus ſit Domino Deo Iſraelis ſedenti ſuper Cherubin.

Maledictus ſit per nomen glorioſum & lucidum, quod exprimit ore ſuo Pontifex maximus in die Expiationum. Maledictus ſit per Cælum & Terram. Maledictus ſit à Deo Omnipotente. Maledictus ſit à Micaele Principe illo magno. Maledictus ſit à Mittatron cujus nomen eſt ut nomen magiſtri ſui. Maledictus ſit ab Acetheriel, jah, Dom. Exercituum. Maledictus ſit à Seraphim & orbibus & animalibus ſanctis, & angelis, qui miniſtrant coram Deo ſupremo in ſanctitate ac munditie.

Si natus fuerit in menſe Niſan, quem Angelus dictus Vriel, ut princeps claſſis cui ſubeſt, gubernat, maledictus ſit ab eo, & ab univerſa claſſe ejus. Et ſi natus fuerit in menſe Iiar, quem Angelus dictus Tzephaniel, ut princeps claſſis cui ſubeſt, gubernat, maledictus ſit ab eo & ab univerſa claſſe ejus. Et ſi natus fuerit in menſe Sivan &c. Scilicet ſimilis fit atque eiſdem verbis pro quolibet menſe imprecatio. Angelus qui præeſt menſi Sivan, Amiariel ibi nuncupatur; qui Thamuz, Peniel; qui Ab, Barachiel; menſis Elul prætermittitur præfecti nomen; Tiſri menſis Angelus dicitur Tzuriel; Marchweſcan habet Zacaliel; Caſleu, Adoniel; Tebet Anael; Sebat Gabriel; Adar Rumiel; Sed alia nomina etiam angelorum ſignis ſeu menſibus interdum ab eis[x] aſſignantur. Dein ſequitur; *Maledictus ſit à ſeptem Angelis conſtitutis ſuper ſeptem diebus hebdomadis, & à tota earum claſſe & poteſtate adjutrice. Maledictus ſit à quatuor angelis, qui præficiuntur quatuor cardinibus anni, & ab univerſa eorum claſſe atque poteſtate adjutrice. Maledictus ſit à ſeptem palatiis. Maledictus ſit à principibus legis; Nomine Coronæ & Nomine ſigilli. Maledictus ſit à Deo Magno, forti, & Lucido. Ex coitu ejus ſit ei confuſio. Veloci cadat ruinâ. Deus, Deus ſpirituum, univerſæ carni eum deſtruat & perdat. Deus, Deus ſpirituum univerſæ carni eum ſubdat. Deus, Deus ſpirituum eum univerſæ carni proſternat. Deus, Deus ſpirituum univerſæ carni eum deprimat. Deus, Deus ſpirituum univerſæ carni eum exſcindat. Ira Domini*[y] *& turbo violentus cadat ſu-*

[x] *Vide Ioſeph. Voiſin ad R. Iſrael Moſeidem cap. 5. p. 305.*

[y] *Ierem. 23. 19.*

dat ſuper caput impiorum. Angeli perditionis in eum incurrant. Maledictus ſit in omnibus, ad quæ ſe divertat. In terrore exeat anima ejus. Ex angina moriatur. Non exeat, non redeat ei ſpiritus. Phtiſi, febre, uredine, ſiccitate, gladio, marcore, ictero feriatur, neque
[z] Pſal. 37. 15. *ante exitium eis liberetur. Gladius*[z] *ſuus in cor ſuum ingrediatur,*
[a] Ibid. 35. 5. &c. *& arcus ejus diffringantur. Sit velut*[a] *pulvis coram vento, & angelus Domini eum diſpellat. Sit via ejus tenebræ & lubricitates; & angelus Domini eum perſequatur. Veniat ei deſolatio inopina &*
[b] Iob 18. 18. *rete ſuum, quod abſcondidit ipſe, eum deprehendat. Expellent*[b] *eum ex luce in tenebras, & ex orbe habitabili eum exterminabunt. Ter-*
[c] Ibid. 15. 24. *rebunt*[c] *eum tribulatio & anguſtia, videbunt*[d] *oculi ejus perditionem*
[d] Ibid. 21. 20. *ſuam, & bibet furorem Omnipotentis. Induet*[e] *maledictionem ut*
[e] Pſalm. 109. 18. *amictum ſuum. Comedat*[f] *robur cutis ſuæ. Etiam Deus*[g] *diſſipabit eum in æternum & evellet eum de tabernaculo. Non acquieſcet do-*
[f] Iob 18. 13. *minus*[h], *ut propitietur ei, ſed fumabit tunc furor domini & zelus*
[g] Pſalm. 52. 7. *ejus in virum iſtum, & cubabunt ſuper iſtum omnes maledictiones*
[h] Deuteron. cap. 29. 20. *ſcriptæ in libro hujus Legis, delebitque dominus nomen ejus ſub Cælo. Separabit quoque eum dominus ad malum ex omnibus tribubus Iſrael juxta omnes maledictiones federis, quæ ſcriptæ ſunt in libro hujus*
[i] Deut. 4. 4. *legis. Vos*[i] *autem qui adhæretis Domino Deo veſtro, vos omnes ſalvete hodie. Is qui benedixit Abrahæ, Iſaaco, Iacobo & Moſi & Aharoni, Davidi & Salomoni, & prophetis Iſrael, & iis qui inter Gentes pii ſunt, totam hanc congregationem ſanctam benedicat cum omnibus congregationibus ſanctis, excepto tantum eo, qui anathema hoc violaverit. Deus ex miſericordia ſua cuſtodiat eos, ſalvos eos faciat atque eripiat eos ex omni ærumna ac miſeria, atque prolonget dies eorum, atque annos eorum, & mittat benedictionem & eventum proſperum omni operi manuum eorum, atque eos vindicet feſtinanter cum omnibus Iſraelitis aliis. Atque ita ſit voluntas ejus & decretum, Amen.*

Ejuſdem generis anathematiſmi ſunt in Jure Cæſareo, velut ex Ebræorum more memorati. Permiſit Juſtinianus Ebræis Legem
[k] Novell. 146. cap. 1. ſuam ſive Græcè ſive Latinè legere. *Neque*, inquit[k], *Licentiam habebunt hi, qui ab his majores omnibus Archiperecitæ aut Presbyteri appel-*

appellantur perinæis aliquibus aut anathematiſmis hoc prohibere niſi velint propter hoc caſtigari corporis Pœna &c. Et de quarti generis anathematis ſpecie priori hactenus. Ejuſce ſpecies altera eſt, quâ ex ſententia forenſi devovebatur is qui excommunicatus ſeu à cœtu Iſraelitico ejuſque conſuetudine ritè juxta mores receptos, ſemotus, intra tempus ſibi iteratò præſtitutũ non reſipiſceret, ſed ex contumacia ſua aut neglectu, ſibi in cauſa eſſet, ut excõmunicatione interim non ſolveretur. Hæc ſpecies ut rectè intelligatur, Cauſas, Effectus, Formulas, Rituſque Excommunicationis, quam ſequi ſolebat hæc anathematis ſpecies, proxime ut ſubjiciamus, res ipſa poſcit.

Cap. VIII.

Cauſæ, Ritus, *ac* Effectus Excommunicationis *apud Ebræos, atque τὸ* Cherem *ſeu* Anathema *quod inde interdum ſequebatur.* Hujus *item* Formula *ac* Effectus. Utriuſque Solutio.

Viginti quatuor apud Talmudicos aſſignantur Cauſæ,[l] ob quas excommunicandus erat quis, ſeu liberâ cœtus Iſraelitici conſuetudine interdicendus. Excommunicationem hujuſmodi נידוי *Niddui* vocant, plerunque excommunicatum מנודה, & qui excommunicant מנדין à verbo נדה, quod in prophetarum lingua *ſeparare* ac *ſemovere* denotat. Eandem etiam excõmunicationem appellant שמתא *ſhammatha*, & verbum שמת pro eo quod eſt *excommunicare* non rarò uſurpatur in commentariis Talmudicis; quâ de re plura mox. Cauſæ in perſonis excommunicandis ad hunc modum ſe habent.

I המבזה את החכם ואפילו אחר מותו *Qui*[l] *ſapientem* ſeu *Magiſtrum contumeliâ affecerat, tametſi mortuum.*

II המבזה שליח בית דין *qui*[m] *miniſtrum fori publicum contumeliâ affecerat.*

III הקורא לחבירו עבד *qui*[n] *alterum* (liberæ ſcilicet conditionis) *ſervum appellarat.*

IV מי ששלחו לו בית דין וקבעו לו זמן ולא בא *is*[o] *qui in forum evocatus ad diem ſibi præfixum non venerat.*

[l] *Gemara Babylonia ad tit.* Moed katon *cap. 3. fol. 17 a.*

[m] *Eadem Gemara ad tit.* Iabimoth *cap. 5. fol. 52 a.*

[n] *Ead ad tit.* Kidduſhim *cap. 1. fol. 28 a.*

[o] *Eadẽ Gem. ad tit.* Moedkaton *cap. 3. fol. 16 a. & Hieroſolym. ibid fol. 81. col. 4. &c. Maimonid. halach.* Sanhedrin *cap. 25.*

V המזלזל מדבר אחד מדברי סופרים ואין צריך לומר בד״ת *qui*[p] *vilipenderet præceptum unicum*, ſeu *unicum doctrinæ caput, quod habetur in præſcriptis ſcribarum, nedum in præſcriptis legis.*

[p] *Eadem Gemara ad tit.* Beracoth *c.* 3. *fol.* 19 *a.* & *Hieroſolym. ad tit.* Moed katon *cap.* 3. *fol* 81 *col.* 4.

VI מי שלא קיבל עליו את הדין מנדין אותו עד שיתן *qui*[q] *non in ſe ſuſceperat judicatum præſtare; excommunicandus erat uſque dum præſtaret.*

[q] *Ib.* & *Gem. Bab. ad tit.* Baba kama *cap.* 10. *fol.* 112 *b. Maimonid. halach.* Sanhedrin *cap.* 5.

VII מי שיש ברשותו דבר המזיק כגון כלב רע או סולם רעוע מנדין אותו עד שיסיר היזקו *Is*[r] *qui in ſuo haberet, quod aliis pauperiem ſeu damnum inferret, veluti canem mordacem aut ſcalas confractas, Excommunicandus erat uſque dum id, quod damnum ita inferret, corrigeret.*

VIII המוכר קרקע שלו לגוי מנדין אותו עד שיקבל עליו כל אונס שיבא מן הגוי לישראל חבירו בעל המיצר *Qui fundum ſuum vendiderat Gentili, Excommunicabant cum niſi in ſe ſuſcepiſſet reſarcire damnum quodcunque inde eveniens Iſraelitæ proximo ſuo.*

[r] *Gemar. Babylon. ad tit.* baba kama *cap.* 1. *fol.* 15 *b.* & *cap.* 4. *fol.* 46 *a.*

IX המעיד על ישראל בערכאות של גוים והוציא ממנו בעדותו ממון שלא בדין ישראל מנדין אותו עד שישלם *qui*[ſ] *teſtem ſe exhiberet contra Iſraelitam in tribunalibus Gentilium adeo ut inde pecuniam ſolvere cogeretur ex moribus Iſraelitarum indebitam, Excommunicandus erat, uſque dum ipſe refunderet.*

[ſ] *Vide Gemar. Babylon. ad tit.* baba kama *cap.* 10. *fol.* 119 *a. Maimonid. halach.* Chobal We-mazik *cap.* 8.

X טבח כהן שאינו מפריש המתנות ונותנן לכהן אחר מנדין אותו עד שיתן *Sacerdos*[t] *mactans, qui non ſepoſuerat donanda ſacerdotibus ceteris, Excommunicandus erat, uſque dum ea daret.*

[t] *Gemar. ead. ad tit.* Cholin *cap.* 10. *fol.* 132 *b.*

XI המחלל יום טוב שני של גליות אף על פי שהוא מנהג *qui*[u] *diem feriatum ſecundarium in Captivitate profanaret; tametſi id eſſet ex conſuetudine.*

XII העושה מלאכה בערב הפסח אחר הצורת *qui*[x] *opus aliquod fecerat pridie paſchatis tempore pomeridiano.*

[u] *Gemar. ead. ad tit.* Peſachim *cap.* 4. *fol.* 52 *a.*

XIII המזכיר שם שמים לבטלה או בשבועה בדברי הבאי *qui*[y] *nomen Dei pronuntiarat ſive oſcitanter, ſive cum juramento, verbis elatioribus* aut *hyperbolicis.*

[x] *Ibid. fol.* 50 *b.* & *Vide Maimonid. halach.* Sebbithath Iom tob *cap* 8. §. 27.

XIV המביא את הרבים לידי הילול השם *Qui*[z] *vulgò in cauſa eſſet,*

[y] *Gemara Babylonia ad tit.* Nedarim *cap.* 1. *fol.* 7. *b.* [z] *Gemara Hieroſolymit. ad tit.* Moed katon *cap.* 3. *fol.* 81, *col.* 4.

eſſet, ut nomen Dei profanarent. Quale illud facinus, libro ſecundo [a] explicatum eſt.

XV המביא את הרבים לידי אכילת קדשים בחוץ *Qui* [b] *vulgo in cauſa eſſet, ut ſacra extra locum ſacrum comederent.*

XVI המחשב שנים וקובע חדשים בחוצה לארץ *Qui* [c] *annos ſupputaret & menſes præfigeret extra terram ſanctam.* Id eſt, aliter eos obſervaret, atque olim in terra ſancta à majoribus temporum ratio præſtituta eſt.

XVII המכשיל את העור *Qui* [d] *cæco poſuerat offendiculum*, ſeu *eum labi fecerat.*

XVIII המעכב את הרבים מלעשות מצוה *Qui vulgo eſſet impedimento, ne præceptum quodpiam præſtarent.*

XIX טבח שיצאת טרפה מתחת ידו *mactans* [e] *qui permiſerat pecudem laceratam exhiberi.* Vide Levitic. 22. 8.

XX טבח שלא בדק סכיני לפני חכם *mactans* [f] *qui coram ſapiente non exploraverat cultrum ſuum.*

XXI המקשה עצמו לדעת *Qui moroſiùs* [g] ſeu *difficiliùs ſe præbuerat ad diſcendum.*

XXII מי שגירש את אשתו ועשה בינו ובינה שותפות או משא ומתן המביאין להן להיזקק זה לזה כשיבאו לבית דין מנדין אותו *Ubi repudiaverat quis uxorem, quacum nihilominus commercii ſocietatem retinuerat, quæ in cauſa eſſet adeo redintegrandi eorum congreſſus, ut in forum eo nomine vocarentur, erant excommunicandi.*

XXIII הכם שׁשמועתו רעה [i] *ſapiens cui mala fama.*

XXIV המנדה מי שאינו חייב נידוי *Excommunicans* [k] *alium immerentem.*

Neque verò cauſæ hæ tam ſolæ quàm primariæ; tametſi etiam ſeculis vetuſtiſſimis, eodem continerentur excommunicationis cauſæ numero. Expreſſim Gemara Hieroſolymitana [l]; על עשרים וארבעה דברים מנדין *ob* XXIV *cauſas excommunicare ſolent.* Sed ſparſim hæ in Gemaris leguntur; à Moſe Maimonide [m] aliiſque ſi-

 mùl enu-

[a] *Cap.* 10.

[b] *Ibid. & B. Babylon. ad tit.* Peſachim *c.* 4. *fol.* 53 *a.*

[c] *Ad finem Gemara Bab. ad tit.* Beracoth.

[d] *Gemar. ead. ad tit.* Moed katon *cap.* 3. *fol.* 17. *Vide Levitic.* 19. 14. *& comm. ad Maimon. halach.* Talmud Tora *cap.* 6.

[e] *Rab. Alphesi in tit.* Sanhedrin *cap.* 3. *part.* 3. *f.* 274 *& in nonnullis Talmudis Babylonii exemplaribus ead. cap. fol.* 25 *a.*

[f] *Gem. Bab. ad tit.* Cholin *cap.* 1. *fol.* 18. *a.*

[g] *Ead. Gemar ad tit.* Nidda *cap.* 2. *fol.* 13 *b.*

[h] *Ead. Gem. tit.* Cethuboth *cap.* 2. *fol.* 28. *a.*

[i] *Gemar. ead. ad tit.* Moed katon *cap.* 3. *fol*-17 *a.* [h] *Ibidem.* [l] *Ad tit.* Moed katon *cap.* 3. *fol.* 81. *col.* 4. [m] *Hal.* Talm. Tora *cap.* 6. *Elias de* Wideſh *in* Reſhith Cochma *l.* 1. *cap.* 7. *Vid. Ioſ. Caro in* Shulcan Aruch *lib.* Iore dea *ſect* 334. *ſ.* 43. *& Vid. Ioan. Coc. in Tit. Talm.* Sanhedrin *pag.* 147. *&* Migdol. *ad Maimon. par.* 1. *fol.* 23 *a. & Vide jam Lexicon Chaldaic. Io. Buxt. col.* 1303.

mùl enumeratæ. Et vides in nonnullis capitibus ſingularia quamplurima reperiri. Et memini Judæorum Londinenſium univerſitatem ab Henrico Angliæ Rege tertio, impetraſſe licentiam, ut à Magiſtris ſuis excommunicarentur, quotquot Judæi promiſſum cœmiterio ſuo Londini ſuſtinendo ſubſidium ſolvere detrectarent. Diplomatis regii verba ſunt. *Rex Iuſtitiariis ſuis*[n] *ad cuſtodiam Iudæorum aſſignatis ſalutem. Sciatis quod conceſſimus Iudæis noſtris London, quòd Magiſtri Legis eorundem Iudæis in Civitate London promulgare poſſint ſententiam excommunicationis in omnes illos Iudæos, qui ſubſidium aliquod promiſerint ad cœmiterium ſuum London ſuſtinendum, & illud non ſolverint, ita quod nos, & non alius, de Iudæis excommunicatis ſufficientes emendas recipiamus. In cujus &c. T. R. apud* **Clarendon** XXVIII *die Iunij.* Neque juxta veterem eorum diſciplinam, tantummodò ex ſententia fori quis erat excommunicandus; nempe ſive ex conſeſſus magni ſive ex viginti trium virorum ſive ex trium virorum (nam triplex ita forum eis erat) autoritate. Nam non ſolùm alteri alterum extra forum ob cauſas jam dictas excommunicare licuit, verùm etiam in gravioribus aliquot cauſis, veluti ubi quis in caput decimum tertium commiſerat, is qui præſens audierat חייב לנדותו ואם לא נידהו הוא עצמו חייב נידוי וצריך להתיר לו מיד כדי שלא יהא מכשול לאחרים *obligabatur ad eum excommunicandum. Et ſi eum non excommunicaret, ipſe etiam excommunicandus erat. Sed verò & ſtatim abſolvendus, ne aliis eſſet offendiculo,* quæ verba ſunt Joſephi Caro[o]. Sed immeritò excommunicantis temeritatem puniebat forum tum excommunicatione, tum aliter ut res ipſa poſtulabat. Excipiunt verò heic perſonas aliquot illuſtriores[p], quos docent aut nullatenus, aut cautiſſimè, nec publicè excommunicandos fuiſſe, extra cauſam Idololatriæ; veluti Sapientes ſeu Juris ſui prudentes, qui nominis celebritate præcellebant, ac Principem fori ſeu ejuſdem Patrem, qui Principi erat Secundarius. Quin nec legis ſtudioſos ſine ſumma deliberatione forum excommunicabat; licet tum hos, tum illos ob cauſas jam dictas graviter aliàs puniret. Etiam qui tantùm ob illatam Magiſtro, Sapienti, ſeu Legis Studioſo

con-

[n] *Rot. Pat.* 34. *Hen* 3. *mēbr.* 3. *ſeu anno Chriſti* 1251.

[o] Shulcan Aruch *lib* Iore Dea *ſect.* 334. §. 37.

[p] *Gemar. Babylon. ad tit.* Moed Katon *cap.* 3. *fol.* 17 *a.* *Maimon. ha-Lach.* Talmud Tora *cap.* 7. & *ibi Abraham Ben D. Ged. Gemara Hieroſolymit. ad tit.* Moed Katon *c.* 3. *fol.* 81. *col.* 4. *Gloſſ. Iarchij ad tit. Talm. Peſachim fol* 51 *a.* & *Vedeſis Io. Buxtorf. in Lexico Chaldaic. col.* 2465. & 2466.

contumeliam excommunicabatur, eorum tantùm conſuetudine (juxta ea, quæ infra dicentur) privabatur, qui Magiſtro, Sapienti ſeu Legis Studioſo dignitate inferiores erant. Si verò ob cauſam aliquam jam dictarum aliam, etiam & univerſorum; temperamentis, quæ infra dicuntur, adhibitis. Occurrit etiam interdum [q], תלמיד חכם מנדה לעצמו ומיפר לעצמו *Sapiens* ſeu *Sapientis diſcipulus* (Juris peritus Scientiâ celebris) *potuit ſeipſum excommunicare & abſolvere ſeipſum.* Formula autem hujus excommunicationis tum forenſis, tum extrajudicialis illius, cuilibet, ſecundum jam oſtenſa permiſſæ, causâ primùm indicatâ, verbis in conceptis hujuſmodi erat, פלוני והיה בשמתא *N. ſit in excommunicatione*, ſeu *ſhammatha*, id eſt, *excommunicatione ſit obſtrictus.* Etiam ſi adeſſet ipſe excommunicandus, non ſecundâ ſed tertiâ perſonâ rite excommunicabatur hac formulâ פלוני זה בשמתא *N. hic ſit in excommunicatione.* Et, ubi ignorabatur excommuuicandi nomen [r], ההוא גברא בשמתא *homo ille ſit in ſhammatha* ſeu *excommunicatione.* Quanquam enim נידוי מנודה מנדין *Niddui, Menuda, Menadin* non raro in corpore Talmudico & commentariis Ebræorum occurrit pro eo quod eſt *excommunicatio, excommunicatus, excommunicantes*, à verbo נדה quod eſt *Separare*, nihilominus in ipſo, tum forenſi, tum extra forum ſolenni excommunicandi actu, non *Niddui*, ſed *ſhammatha* ut magis proprium ac receptum uſurpabatur; unde fit etiam quod in Gemara Babylonia [ſ] בשמתא pro *in excommunicatione* & שמתיה & משמתינן ליה pro eo quod excommunicationem hanc in alium pronuntiatam indicat, frequenter occurrat. Adeo ut maniſeſtiſſimum ſit vocabulum שמתא *ſhammatha* (quod pro eodem ipſo expreſſiſſimè in deciſione illa de excommunicatione R. Riſh Lakiſh in Gemara Babylonia [t] memorata ſumitur) à verbo שמת quod *ſeparare, abdicare* aut ejuſmodi quid primario & denique *excommunicare* ſignificat, ſimpliciter deducendum eſſe; nec omninò à שם אתא *ſhem atha*, quod ſonat *Dominus venit*, ut viri quidem docti ariolati ſunt. Nec igitur meliùs faciunt qui *Niddui* & *ſhammatha* binas tradunt eſſe excommunicationis ſpecies contra locorum in commentariis Talmudicis innumerorum fidem. Et tametſi, quà vocabulorum horum, ſeu verborum, quibus conjugata ſunt, uſus

[q] *Raf in Gem. Bab tit.* Moed Katon *c.* 3. *fol.* 17 *a.* & *vide Io. Buxtorf. Lexic. Chald. col.* 2465. & *Maimonid. halach.* Nedarim *cap.* 1.

[r] *Gem. Babyl. ad tit.* Moed Katon *cap.* 3. *fol.* 17 *a.*

[ſ] *Ad tit.* Baba kama *c.* 1. *fol.* 15 *b. cap.* 10. *fol.* 112 *b. ad tit.* Cholin *c.* 10. *fol.* 132 *b. ad tit.* Peſachim *c.* 4 *fol.* 52. *a.* & *ad tit.* Moed katon *cap.* 3. *fol.* 16. 17. &c

[t] *Ad tit.* Moed katon *c.* 3. *fol.* 17 *a.* Aiin Iacob *part.* 1. *col.* 159 *col.* 1. Halacoth gedaloth *fol.* 104 & 105.

uſus alijs in rebus, veluti in Votis, locum habuit, diſcrimen Ebræorum nonnullis inter ea [a] fuiſſe viſum eſt, (quod alii admittere nolunt,) quatenus tamen ad ſolennem excommunicationem attinent, nullo modo ea eſſe invicem, aliter ac ſupra oſtenſum eſt, diverſa apud Talmudicos comperi. Qua de re plura mox. Effectus ac Finis excommunicationis hujuſmodi, Jure communi, erat ut ſolitæ popularium conſuetudinis libertate reus privaretur, uſque dum pœnitentiâ ad bonam mentem rediens ſolveretur ſententiâ. Scilicet nec luctûs ritibus ei uti fas erat [x], ולא כוללין אותו בעשרה לכל דבר שצריך עשרה *neque cenſebant eum in numero hominum denario, ubicunque ſcilicet* (pro more gentis; cujus exempla ſunt nonnulla libro ſecundo, ubi de profanatione Numinis agitur) *numerus ejuſmodi neceſſarius.* Nimirùm ita cœtus eſſe pars deſiit, ut cum novem aliis decem non conficeret. Quin adjicitur in *Sepher ſhulcan Aruch*, אם ראו בית דין לנדות שלא יזמן בג ולא יתכלל בעשרה ולא יקברו לו מת ולא ימולו לו בן רשאים הם *ſi ita viſum eſſet foro, licuit interdici ei, ne convivio trium intereſſet, ne cum decem oraret, nec ſi mortuum haberet, quis eum ſepeliret, nec, ſi filium, eum quis circumcideret.* Sed verò ex Jure communi ſeu receptiſſimis moribus haudquaquam fas ei erat alteri (præter uxorem & liberos) intra ſpatium quatuor cubitorum aſſidere. Nec mortuus plangendus erat. Et Hieroſolymitani [y]; נידוהו ומת בנידויו וסקלו בית דין ארונו ללמדך שכל המנודה ומת סוקלים ארונו *Vbi quis excommunicatus moritur in excommunicatione ſua, forum lapidat ejus tumulum, unde diſcas oportet cujuſlibet excommunicati, qui mortuus fuerit, tumulum eſſe lapidandum.* At verò Babylonii [z]; ר׳ יהודה אומר לא שיעמידו עליו גל אבנים כגלו של עכן אלא בית דין שולחין אבן גדולה על ארונו ללמדך שכל המתנדה ומת בנידויו ב״ד סוקלין את ארונו *Id quod de lapidatione dicitur, ex ſententia R. Iehudæ non ita intelligendum eſt, ſaxorum cumulum ſuper eum congeri, inſtar cumuli Achan* [a]. *Sed ex juſſu forenſi relinquitur ſuper tumulum ejus ſaxum grande, ut inde diſcas, oportere cujuſlibet excommunicati tumulum eſſe lapidandum.* Nam & lapidationis Pœnæ, quæ graviſſima erat, ritus traditur fuiſſe [b], ut in proſtrati pectus primò lapis unicus à teſtium altero immitteretur; undè etiam hæc Pœnæ illius in

excom-

[a] *Vide ſis Gem. Babylon. ad tit.* Nedarim *cap 1. fol. 7 a. & Gloſſ. ib. & Moſ. Maimon. halach.* Nedarim *c. 1.*

[x] *Gem. Bab. ad tit.* Moed katon *cap. 3. fol. 16. & 17. Maim. hal.* Talm. Tora *c. 7.* Shulcan Aruch *lib. Iore dea cap. 334. §. 2. & 7.*

[y] *Gemar. ad tit.* Moed katon *cap. 3. fol. 81. col. 4.*

[z] *Ib. fol. 15 a. & ad tit.* Beracoth *cap. 3. fol. 19 a. Alpheſius part. 1. fol. 388. & Mordecai ad tit.* Moed katon *fol. 407.* Halacoth Gedaloth *fol. 104.*

[a] *Ioſua cap. 7. 26.*

[b] *Miſna tit.* Sanhedrin *cap. 6.*

excommunicati tumulo ſimulatio; quæ ideò infligebatur, quia הוא מובדל מן הציבור [c] *mortuus eſt, dum ſeparabatur à cœtu* ſeu *Eccleſia ſua*; quemadmodum erat ſeparatus etiam excommunicatus edicto illo Ezræ ſuperiori in capite citato. Si verò excommunicatus [d] pœnitentiâ ductus ſolvi ſe deſideraret, à privato, ſi privatus ſuperſtes cum excommunicâſſet; à foro aliquo ſeu cui fori poteſtas mandata eſt, ſi excommunicâſſet eum forum; & à Principe fori alicuius, ſi aut mortuus eſſet qui excommunicaſſet, aut plane ignotus eſſet, ſolvi ſolebat. Formula Solvendi excommunicatos erat, ſi ipſe adeſſet, שרוי לך ומהול לך *Abſolutio tibi eſt; res eſt tibi remiſſa*: ſi abſens, פלוני שרוי לו ומחול לו *Abſolutio eſt N. & res eſt ei remiſſa.* Ita tamen ut qui præſens excommunicatus eſt, præſens etiam, quà fieri potuit, abſolvendus. Pro diverſitate peccati & peccantis moribus nunc citiùs nunc ſeriùs ſequebatur Abſolutio. Sed ut plurimùm excommunicatio fiebat in diem triceſimum; unde ſæpiùs occurrit [d] אין נידוי פחות משלשים *Excommunicatio non fit in tempus minus, quàm dies triginta.* Intra hoc tempus expectabat forum, ut ad bonam rediret mentem, reſipiſceret, &, quæ juberent ipſi, præſtaret. Ita tamen ut interim verberibus etiam, pro fori arbitratu [e] eſſet puniendus. Poſt triginta dierum contumaciam, idem tempus ſemel iterabatur, adeò ut, ex jure, quod plerunque obtinebat, ſexaginta dierum ſpatium excommunicati [f] contumaciæ ita permitteretur. At verò ſi neque intra id ſpatii pœnitens Abſolutionem peteret, חרם *Cherem* ſeu Anathemate feriebatur, id eſt, diris multò [g] gravioribus. Nam in ipſa excommunicatione non aliæ fuère diræ, quàm quæ ſolitâ popularium conſuetudine eum privarent. In anathemate autem ſeu *Cherem* accedebant diræ qualeſcunque in vindictam execrationibus ſeu juramentis, ſive adjici ſolent, ſive tacitè ineſſe exiſtimantur. Carmen illud ſolenne ac horrendum hujuſmodi erat [h] פלוני מוחרם וארור בו אלה בו שבועה בו נידוי *N. anathema ſit, ſeu devotus, atque execrandus habeatur. Diræ imprecationes in eum, Iuramentum in eum, excommunicatio in eum.* Quicquid ſcilicet horrendum eſt, ſive Numinis vindictam ſive hominum odium

[c] *Maimonid. halach.* Talmud Tora *cap. 7.*

[d] *Gem. utraque ad tit.* Moed katon *c. 3. &c. Videſis Moſem Cotzenſem præcept. negativ. 208.*

[e] *Gem. Bab. ad dict. tit. fol. 16 a. & gloſſ. ibid.*

[f] *Gem. Babylon. ad dict. tit. fol. 16 a. Maimon. halach.* Talmud. Tora *cap. 7. Moſes Cotzenſis loco citato;* Shulcan Aruch, *lib.* Iore Dea *cap. 334. &c.*

[g] *Videſis, præter Iuriſconſultos obvios & Theologos, de excommunicatione & anathemate Chriſtianorum, Albaſpinæum Obſervat. 2. cap 4. Dionyſ. Petavium Miſcel. exercitat. c. 15.*

[h] *Ib. & Gem. Babylon. ad tit.* Shebuoth *cap. 4. fol. 36 a. & Maimonid. loco citato.*

odium atque averſam conſuetudinem ſpectes, in hunc incidat. Hoc ſi reſipiſceret ita devotus, reſcindebatur ſimili planè formula, qua excommunicatio. At verò Devoti ſeu anathematis hujus ſtatus pejor multò fuit eo, qui erat excommunicati. Non dico ex ipſis ſolùm diris, verùm ex eo quod omnimodâ ferè conſuetudine hominum privaretur. Conſuetudinis temperamenta vides non pauca excommunicato præſtitui. Hujuſmodi autem devoto fermè nulla ſunt relicta. אין נושאין ונותנין עמו ואין מתעסקין עמו אלא מעט עסק כדי פרנסתו *Nullum cum eo habere*[i] *licuit commercium, neq; illi omninò adeſſe, niſi in quantum neceſſe eſſet ut aleretur*; ſeu ne inedia moreretur. Nam ne illud fieret, nec tamen aliorum conſuetudine frueretur, faciebant ei חנות קטנה בשביל פרנסתו *tabernaculum ſeu tugurium exiguum quo ali poſſet*. Sed, pro arbitrio fori, manebat excommunicatus ſine חרם ſeu anathemate, interdum ultra ſexageſimum contumaciæ diem. Quin pro ejuſdem etiam libitu non ſolùm ipſe ita contumax anathemate feriebatur, verùm etiã quiſquis cum eo comederet ſeu biberet, aut intra quatuor cubitos ei adſideret; quæ omnia facta ſunt כדי לייסרו וכדי לעשות סייג לתורה עד שלא יפרצו החוטאים *in ejus caſtigationem, atq; ut fieret ſepes legi talis, qualem peccatores non perrumperent*. Originem autẽ ſeu potius exempla, tum excommunicationis, tum anathematis petunt [k] fermè è Joſuæ, Nehemiæ & Ezræ locis ſuperiùs obiter indicatis, præter hiſtoriam ſacram de Dathane & Abiramo [l], & quæ ſunt ejuſmodi alia in Veteri fœdere.

[i] *Gemar Babylon. ad tit.* Moed Katon *cap. 3. fol. 15a. Maimonid. halach.* Talmud Tora *cap. 7. Alpheſi part. 1. fol. 388a.* Shulcan Aruch *l.* Iore Dea *c. 334. §. 2. 7. &c.*

[k] *Gemar. Babylon. ad tit.* Moed Katon *c. 3. fol. 16a.* Halacoth Gedaloth *fol 104. col. 4. Alpheſi part. 1. fol. 388b. &c.*

[l] *Numer. 16. 26.*

Cap. IX.

Neque Conſecratum *quempiam nomine* Anathematis *ut* donarii ſacti, *neq;* eum qui *inter bona* in commiſſum caderet, *nec* ſolenniori anathemate, *ſive ante ſive poſt excommunicationem*, devotum, mortis reum, aut *eo nomine* occidendum fuiſſe. *Atque* obiter *de* Apoſynagogis, *ſeu qui extra ſynagogam fierent*, *in* Evangelio. Excommunicato Templum ingredi *fas*.

QUadruplici ad hunc modum Anathematis ſeu Cherem uſu ſeu notione apud Ebræos oſtenſâ, ſequitur ut videamus, quòmodo ex moribus ſeu interpretamentis Magiſtrorum capiendus ſit locus ille [m] Levitici de

[m] *Cap. 5.*

Cherem

Cherem ſeu Anathemate & de cæde ſeu morte ibi memoratâ. Certè ſi nulla diſtinctio ȝ Cherem ibi adhibeatur, neceſſe eſt, ut, quicunque ullo anathematis genere jam indicato devoveretur, is etiam ſimul eſſet occidendus. Quod verò ad primum Anathematis genus, ſeu donaria ultronea attinet, id in univerſum verum eſſe dictitant, neminem potuiſſe nomine ſacri donarii conſecrare quidquam שאינו שלו *quod ſuum non erat*, atque ita in ſua poteſtate ut illud alienandi, diſponendi, eſſet ſibi jus integrum. Verba autem illa *ex homine, ex pecore &c.* in priori ſacræ periochæ parte ſic interpretantur ut intelligant Servos & Ancillas in ſacros uſus devotos. Non quoſlibet, ſed tantum Cananæos [n] ſeu ſervos & ancillas è Gentilibus in ſervitutem ſic ab Ebræis redactos, ut non minus eſſent in dominorum poteſtate, quà operas præſtarent, quàm ipſa pecora ſeu jumenta. Vitæ tamen ac necis poteſtatem in ſervos & ancillas quaſcunque, nedum in liberos, ex reipublicæ illius ſacræ inſtitutis, quenquam habuiſſe non omninò agnoſcunt. Neque ex anathemate ejuſmodi ſeu conſecratione ſervorum aut ancillarum aliud eveniſſe, quàm ut totum jus, quod in eis antea domini conſecrantis erat, jam ſacerdotibus & uſibus ſacris cederet [o]; veluti poteſtas jubendi & utendi eorum operis aſſiduis, quæ nec redimi quibant. Et de anathematis ejuſmodi, atque de rerum conſecratarum poſſeſſione ac redemtione ſolennis erat quotannis cognitio in foro XV die Adar [p] qui ferè Februario noſtro reſpondet. Miſna verò de aliis ſervis liberiſque [q]; המחרים בנו ובתו ועבדו ושפחתו העברים ושדה מקנתו אין מוחרמין שאין אדם מחרים דבר שאינו שלו *ſi quis anathemate devoveret ſive filium ſuum ſive filiam ſive ſervum ſive ancillam ex Ebræis* (nam ejuſmodi ſervi ex lege ſacra libertatem priſtinam poſt certum tempus elapſum expectabant, adeo ut ipſi in perpetuum alienari nequirent, neque in eis domino eſſet jus plenum) *ſive agrum ad tempus conductum, anathemata non ſunt, quoniam nemo poteſt anathemate devovere id, quod planè ſuum non eſt*, ſeu, ut aliter dicunt, שאין גופו שלו *cujus ipſum corpus omninò ſuum non eſt*. Hoc nempè genere anathematis; quod monemus heic, quoniam genus ſecundum anathematis (de quo capite proximo) ad ea tantùm, quæ in bonis devo-

[n] *Miſna tit.* Eracin *cap.* 7 & *Gem. Bab. ibid. fol.* 28 *a.* Sepher ſiphra *col.* 236. Peſiktha Zothertha *fol.* 36. *col.* 1. *Moſes Mikotzi præcept. affirmat.* 2. *fol.* 195. *col.* 2.

[o] *Gemar. Babylon. ad tit.* Eracin *cap.* 9. *fol.* 28. & 29. *Abarbinel in* Piruſh Tora *fol.* 275. *col.* 2. *alis paſſim.*

[p] *Gemar. Hieroſolymit. ad tit. de Siclis cap.* 1 *fol* 46. *col.* 7. *in Babylon fol.* 2. & *Maimon. halach.* Eracin *cap.* 8.

[q] *Tit.* Eracin *cap.* 7. *Maimonid. tit.* Eracin Vecher-mim *cap.* 6. *Moſes Mikotzi præcept. affirmat.* 132. *fol.* 159. *col.* 2.

ventis non erant, attinebat, veluti ad hoſtes,in quos bellum inferendum. Neque verò cuiquam Ebræo erat tanta poteſtas ſui, ut in alterius ſervitutem non redimendam tranſire poſſet. Adeoque in hoc primo anathematis genere tantum abeſt, ut ultroneam cædem admittant aliquam humanam, ut ex ipſo anathemate nil aliud præter ipſum devoventis jus ſeu dominium, quod ex contractu aliquo mutare potuit, alienari velint. Cui nemo eſt hominum,qui vitæ & necis,extra anathema,poteſtatem hactenus aſſignavit. Atque hæc, ex eorum mente,apertiora erunt, ſi,quid etiam de ceteris anathematis generibus, quà cædis cuicunque permiſſæ in eis ratio aliqua habeatur,heic ſtatuant,diſpiciamus. Genus tertium ſeu ubi ex anathemate quid in commiſſum cadit (nam ſecundum,ſeu quod certæ perditioni atque internecioni devovetur, inferiùs & poſtremò tractabitur) nihil in ſe habet quod ſervi,verbi gratiâ,qui ſolus ex ejuſmodi anathemate, dum perſonas tantùm ſpectamus, in commiſſum cadere potuit,cædem introducat. Neque ejuſmodi rei veſtigium aliquod in commentariis eorum reperio. Quod ſi ita aliquando fuiſſet ut ſervus ejuſmodi anathemate,cum ceteris domini devoti bonis, devotus interfici potuiſſet, id ſanè Pœnæ nomine, non cædis extra rationem Pœnæ ultroneæ,veniſſet. Nam ita fieri potuit,ut ſervus domini criminis particeps ſimul cum domino ipſo morte damnaretur,ſi lex ita anathematis obtinuiſſet. Id quod etiam rectè dicendum eſt de generis anathematis quarti ſpeciebus illis binis, quæ in unicam ſatis recidunt, ſi conditiones in priori præſtitutæ tollantur, aut non perimpleantur. Scilicet, ſi liberum fuiſſet ſive carnifici ſive alteri cuiquam devotum iſtiuſmodi diris occidere,cædes ea in Pœnæ augmentum fuiſſet; non, citra Pœnæ rationem,ultronea aut quæ è libitu cujuſquam venderet. Sed verò neque ejuſmodi devotum horrendiſque, ut vides, diris onuſtum cuiquam occidere fas fuiſſe comperio; eo nimirùm nomine quòd ita devotus eſſet, aut anathema adeo execrabile omnibus haberetur; tametſi occurrat apud virum clariſſimum rebuſque in Ebraicis verſatiſſimum, etiam ejus qui excommunicatione illa *ſhammatha* dictâ damnatus eſt, *cujuſvis*[t] *manibus vitam expoſitam eſſe & cuilibet eum interficiendi fuiſſe libe-*

[t] *Io. Buxtorf. in Inſtit. Epiſt. Hebraic. pag. 58.*

Digitized by Google

ſe liberam poteſtatem. Sed verò quod pace tanti viri dictum ſit, non ſolùm in commentariis Talmudicis nihil ejuſmodi haberi puto, ſed contrarium inde manifeſtò probari. Mitto illum ibi excommunicationem illam *ſhammatha* poſtremam ſive facere ſive admittere (nam obiter tantùm rem tractat) & τῷ *Cherem* ſecundam, quin & à *Niddui* diverſam omniumque graviſſimam; quæ res ſe aliter multò habet ut ex jam dictis liquet. Etiam & alibi [r] vir doctiſſimus ſatis agnovit. Neque tanta eſt autoritas Eliæ Levitæ [s] aut Davidis de Pomis, qui non tam Juriſconſulti, quàm Grammatici oſcitanter tres [t] ſpecies חרמות ſeu Anathematum faciunt *Niddui*, *Cherem* & *ſhammatha* atque hoc ordine alteram alteri & tempore & dignitate præponunt, ut ab eis, quæ tum è graviſſimis gentis Juriſconſultis ac Magiſtris recentioribus, tum ex ipſo corpore Talmudico ſupra allata ſunt, omnino dimoveamur. Nec ubi in lingua [u] Targumica alibive occurrit interdum, ſed puto rariſſimè, שמתא pro חרם, quaſi diverſa hæc non eſſent, aliud eſt præter catachreſin, è quâ, ut fieri amat, verba ſenſûs cognatioris, licet interim diverſi, ſe invicem quandoque permutant. Etiam perperam heic Paulus Fagius ipſa Eliæ verba vertit; אם לא שב היו משמתין אותו ופי׳ שמתא שם מיתה *ſi adhuc non agit pœnitentiam* (ita loquitur Elias, ſed contra Talmudicorum diſciplinam, de eo qui τῷ *Cherem* devotus eſt) *reum mortis judicant, ut ſit ſenſus* τ͂ שמתא, *ibi mors.* Sic Fagius; ubi mortis reus ei habetur is qui ita anathemate feriebatur. At verò verba illa tantum ſonant, *ſi adhuc pœnitentiam non agit, eo genere anathematis* ſeu *excommunicationis quod* ſhammatha *nuncupatur, eum devovent. Et exponitur ſhammatha per ſham mitha*, id eſt, *ibi mors.* Nimirùm de morte, quà eâ damnandus foret ſive excommunicatus ſive devotus, ibi nihil habet Elias. Sed ipſum vocabulum Talmudicum שמת, quod excommunicare denotat, uſurpat, & dein ſubjungit quorundam non tam etymon, quàm alluſionem τ͂ *ſhammatha*, cujus quidem autor eſt Rab in Gemara Babylonia [x], quemadmodum alterius illius שמה תהא *ſhamma theha*, id eſt, *deſolatio erit* autor eſt Rabbi Samuel eodem in loco. Sed hæc nihil omninò faciunt ad probandum, mortis omninò reum fuiſſe ſive excommunicatum

[r] *Lexic. Chal. col.* 2469.

[s] *In Thisbi* ✓*erb.* נידוי *&* ✓*erb.* שמתא ✓*ide etiam I. Druſium q.* *& Reſp. lib.* 1 *quæſt.* 9. *& Ludo*✓. *Capelli in ſpicileg. ad D. Ioan. cap.* 9. *comm.* 22. *& in Diatrib. de* ✓*oto Iephthæ pag.* 174.

[t] *Da*✓*id de Pomis in Lexico pag.* 226. *col.* 2. *Cornel. Bertram de Politia Iudaic. cap.* 7.

[u] *Paraphraſ. Ionathani tribut. Deuteron.* 7. 26.

[x] *Ad tit.* Moeo katon *c.* 3. *fol.* 17 *a.* ✓*ide* Halacoth gedaloth *fol.* 104. *col.* 4. *&* Baal Aruch *in* שמת

catum ſive hujuſmodi devotum. Luſus ſunt grammatici; integrâ & planè alienâ intereà ſignificatione τοῦ שמת verbi unde שמתא *ſhammatha* pro eo quod eſt ſimpliciter *excommunicare* & *excommunicatio*. Sed demum nil manifeſtius eſt, quàm neque excommunicatum, neque devotum mortis reum habitum eſſe, aut cujuſquam manibus more gentis expoſitum; cum etiam devoto, ex majorum inſtituto tabernaculum ſibi ſingulare, quo ſeorſim & à popularium cœtu remotus aleretur, ut ſupra oſtenſum eſt, eſſet aſſignandum. Popularium conſuetudine ita τῷ *ſhammatha* ſeu excommunicatione atque anathemate ſeu τῷ *Cherem*, ut jam dictum eſt, ex ſententia ſeu denuntiatione forenſi privatos, ipſos fuiſſe credo ἀποσυναγώγους ſeu *à Synagoga* ejectos, quales fieri impensè timebant Judæi multi, iique ex principibus, ut in Evangelio D. Joannis memoratur. *Conſpi-*
[y] Cap. 9.22. *raverant*, inquit ille[y], *Judæi, ut, ſi quis eum confiteretur eſſe Chriſtum*, ἀποσυνάγωγος γένηται, *extra Synagogam fieret* ſeu *Synagogâ move-*
[z] Cap. 12.42. *retur*: Et *ex principibus*[z] *multi crediderunt in eum; ſed propter Phariſæos non confitebatur* ἵνα μὴ ἀποσυνάγωγοι γένωνται, *ut de Syna-*
[a] Cap. 16.2. *goga non ejicerentur*. Atque ipſe Servator[a], ἀποσυναγώγους ποιήσουσιν ὑμᾶς *Abſque Synagoga* ſeu *ſine Synagoga facient vos*. Syrus primo & tertio loco ſubſtituit id quod ſignificat ejici, in hoc è Synagogis ſuis, in illo ſimpliciter è Synagoga. Secundo verò loco habet ܕܠܐ ܢܗܘܘܢ ܠܒܪ ܡܢ ܟܢܘܫܬܐ *ne eſſent foras à Synagoga*. Atque hunc ſequitur Arabs, cui Synagoga vocatur, notiſſimo illo in Oriente pro conventu ſeu Synagoga vocabulo, الجماعة *Alga-*
[b] Synod. 7. Nicæn. act. 4. *maiah*. In oratione item Athanaſii[b] de Imagine Chriſti Berytienſi, Judæum, cujus in ædibus illa reperta eſt, generis ſui primores, ἀποσυνάγωγον ποιήσαντες ἤλασαν· *Extra Synagogam facientes expulerunt*. Video viros doctos Synagogam in hujuſmodi verſionibus, atque in compoſito illo è Synagoga facto ſive pro eo ſumere, quod erat ſolennis in Synagogis, locis ita dictis, conventus, ſive pro ipſo loco, ædibus Synagogæ, ſeu בית כנסת *domo congregationis*, eadem notione, quâ Chriſtiani ædes ſacras ſeu Templum, etiam Eccleſiam, quo nomine congregatio itidem denotatur, nuncupare ſolemus.

Quâ

Quâ notione ſæpiſſimè in Evangeliis Synagoga ſumitur, velut in eo. *Synagogam*[c] *nobis ipſe ædificavit*. Sed verò & Synagogis Deus invocabatur, tum Sabbatis, tum ſecundâ & quintâ feriâ, idque ritu ſolenni. Cæterum notiſſima eſt τῆς συναγωγῆς notio illa duplex. Altera eo in ſenſu, quem jam diximus, quo item verbum Synagogæ in aliis linguis hodieque utimur. Altera, qua omnimodus populi plebiſve ſive totius ſive partis conventus denotatur, quemadmodum in Pentateucho & Prophetis ubi ſæpiſſimè apud Helleniſtas συναγωγὴ pro קהל ſubſtituitur[d], quod *populi conventum* ſeu *totum populum* ſeu Eccleſiam univerſalem illis ſignificat, uti etiam ſexcenties pro עדה[e], quod idem ferme ſonat. Unde etiam habetur *Synagoga peccantium*[f], *Synagoga ſuperborum*, *Ludentium*[g], id genus alia; quibus res luce clarior fit, frequentiſſimum fuiſſe in lingua Helleniſtica τῆς συναγωγῆς ſeu *Synagogæ* uſum pro eo quod generatim *conventum, congreſſum, cœtum hominum* qualemcunque innuit. Atque ex hac notione Vir præclarus ad D Matthæum, *Synagoga*, inquit[h], *ſignificat conventicula, quæ fieri ſolent in plateis ac foro ſeu triviis*. Quod cum ita ſit, poſterior ſanè Synagogæ notio multò accommodatior videtur locis illis de eo quod eſt extra Synagogam fieri ſeu ἀποσυνάγωγος, quàm prior illa, quâ loci Synagogarum, ſenſu anguſtiori, ſeu conventicula Judæorum in locis illis indicantur. Nimirum Synagogis priori ſenſu motos eſſe quoſpiam, ita ut interea aliis hominum cœtibus liberè intereſſent, nullibi in Ebræorum diſciplinâ reperitur. Poſteriori verò, tàm Excommunicatus, quàm Devotus anathemate (juxta ea quæ ſuperiùs dicta ſunt,) aut motus erat, aut pro fori libitu moveri poterat, & privari ſolitâ congreſsûs hominum libertate. De anathemate devoto, res palam eſt. Nam omnimodâ præter eam, quæ victui in tuguriolo ſibi ſingulari neceſſaria erat; hominum conſuetudine privabatur, ut eſt oſtenſum. Atque is plane *à communicatione orationis & conventus & omnis ſancti commercii relegabatur*, quemadmodum de hujuſmodi anathemate ſub initiis Eccleſiæ Chriſtianæ loquitur Tertullianus[i]. Excommunicatum autem non malè dixerit quis, itidem ſolita hominum conſuetudine ſemotum ſeu extra Synagogam fieri (ſecunda Synagogæ notio-

[c] D. Luc. 7. 5.
[d] Exod. 16. 3. Levit. 4. 13. Num. 10. 7. Deuter. 5. 2. &c.
[e] Exod. 12. 3. Levit. 4. 13. Numer. 1. 18. &c.
[f] Syriacides 3. 30. 16. 7.
[g] Ierem. 31. 4.
[h] Eraſmus in notis ad D. Matth. cap. 6.
[i] Adverſ. gentes cap. 30.

notione,) cum ex jure communi ei intra quatuor cubitos nemini, ſecundum id quod monſtravimus, aſſidere licuerit[i], nec ſolitis conventiculis intereſſe. Adeo ut extra Synagogam fieri ſeu ἀποσυνάγωγος denotaret *ſolita hominum* ſcilicet popularium *conſuetudine privari, exterminari, diſpellive*. Et ſanè peculiare erat etiam Helleniſtis [k] verbum ἀποσυνάγειν pro eo quod eſt quomodocunque *abigere* ſeu *expellere*. Suadet etiam poſteriori notione Synagogam apud D. Joannem locis indicatis ſumendam ſingularis ille apud eum alibi τῆς συναγωγῆς uſus. Nam cum apud Evangeliſtas ceteros frequentiùs priori notione ſumatur, quorum nullus id quod eſt extra Synagogam fieri meminit, & D. Joannes ſemel tantummodò vocabulum illud Synagogæ nudum ipſe uſurpaverit, vix eſt ut non ſentiamus ipſum etiam poſteriore, quæ multò frequentior eſt in lingua Helleniſtica, notione uſum fuiſſe. Sic enim ille de Servatore Pontifici, de doctrina ejus, atque diſcipulis interroganti reſpondente; *Reſpondit* [l] *ei Ieſus, Ego palam locutus ſum Mundo. Ego ſemper docui* ἐν τῇ συναγωγῇ καὶ ἐν τῷ ἱερῷ ὅπου πάντοτε οἱ Ἰουδαῖοι συνέρχονται *in Synagoga & in templo, ubi ſemper Iudæi conveniunt*. Sic codices nonnulli. Alii ὅπου πάντες οἱ Ἰουδαῖοι, &c. *Ubi Iudæi univerſi conveniunt*. Atque ita ſanè non vulgata ſolùm, ſed & Syrus & Arabs. Certè haut ita commodè capitur heic Synagoga pro particulari aliquo loco eo nomine ſignato, aut pro plurimis ejuſmodi Synagogis; ſed potius pro ipſo populi Hieroſolymitani qualicunque conventu publico; quod proculdubio intellexit Arabs, dum ibi ſubſtituit

في الهيكل وفي المجامع حيث يجتمع كل اليهود

in Templo & Synagoga, ſeu cœtu, ubi conveniunt Iudæi univerſi. Et demum in vetuſtiſſima illa excommunicationis atque anathematis formulâ apud Ezram [m] habetur יבדל מקהל הגולה *diſterminabitur ab Eccleſia* ſeu *populo tranſmigrationis* ſeu eorum, qui è captivitate redierant, quod planè ipſum eſt ἀποσυνάγωγον fieri, ut appoſitiſſimè monuit V. doctiſſimus Ludovicus Capellus in Spicilegio ad D. Joannem. Nec ſanè Locis ſacris ejectos fuiſſe apoſynagogos ſeu excommunicatos, ſed hominum tantùm cœtu, inde ſatis evincitur, quòd

[k] 4 Regum 5. 3.6. & 7.

[l] D. Joann. 18.20.

[m] Cap. 10.8.

quòd etiam Templum ipſum ingredi excommunicatis ejuſmodi nefas non eſſet; quod palàm elicitur è titulo Talmudico *Middoth* [n], ubi legitur, ſi quis rogatus cur ſiniſtrorſum, & non, ut ritus aliàs obtinuit, dextrorſum ſe vertens Templum ingrederetur, reſponderet שאני מנודה *quoniam ego excommunicatus ſum*, ex more ſolenni ei reponendum fuiſſe השוכן בבית הזה יתן בלבך ותשמע לדברי חביריך ויקרבוך *qui hanc ædem inhabitat, indet cordi tuo, ut auſcultes verbis ſociorum tuorum, quo fiat, ut recipiant te.* Sed verò undenam eveniſſe putandum eſt, ita Phariſæos ſeu qui rebus tunc ante alios præerant, minis ſive Excommunicationis ſive Anathematis ſive utriuſque (nam qui non reſipiſcerent, tàm hoc quàm illâ damnabantur) eos qui Chriſtum confiterentur deterruiſſe, etiam & excommunicandos ſeu devovendos fore denuntiâſſe, nec tamen ipſum Servatorem, quem ita odio habebant, excommunicatum iviſſe? Si conjecturam ex Ebræorum Diſciplina adjicere fas ſit, ſanè in promptu ſatis videtur. Nam ut neutiquam omninò excommunicabant ſive Principem ſive Patrem Fori alicujus ſive juriſprudentiâ celebriorem, ita neque Juris ſui ſtudioſum (quem תלמיד חכם nuncupant, id eſt, diſcipulum ſapientis ſeu philoſophum) ſine ſumma deliberatione; quod & ante [o] memoravimus. Maimonides [p]; כל תלמיד חכם שנתחייב נידוי אסור לבית דין לקפץ לנדותו במהרה *Neque inter Iuris ſtudioſos reperitur aliquis, quem temerè* ſeu *ſine ſumma deliberatione excommunicare fas erat, ne quidem foro.* Ita etiam Gemara Babylonia [q]. Et temerè excommunicans minimè ex jure excommunicandum, etiam & ipſe excommunicandus erat, ut videre eſt in Cauſarum viginti quatuor ſuprà memoratarum poſtremâ. Hinc ſanè ſuſpicandum eſt, ob Servatoris, quà juriſprudentiſſimus erat & nominis inde celeberrimi, dignitatem, excommunicatione ejus abſtinuiſſe etiam ipſos, qui interea Chriſtianos ſeu ſequaces ejus è turba, excommunicatione terrebant. Neque obſtat quod legitur apud D. Joannem [r], etiam Principes fuiſſe qui licet crederent, metu tamen excommunicationis, fidem ſuam profiteri non auderent. Nam Principum nomine quamplurimi fuêre (veluti tribuum, vicium, ſtationum, familiarum) qui, ut fori Principes aut legis ſtudioſi, minimè ex-

commu-

[n] *Cap. 4. §. 2.*

[o] *Cap. 7.*

[p] *Halac.* Talmud Tora: *cap. 7.*

[q] *Ad tit.* Moed Katon *c. 3. fol. 7.*

[r] *Cap. 12. 42.*

Digitized by Google

communicatione adeò liberi. Sed verò habetur in corpore Talmudico narratiuncula de ipſo D. Jeſu Chriſto excommunicato, Alexandriæ Ægypti, ab Joſua Ben Perachia Synedrii magni Principe qui illuc ut comes, cum eo (ſic illi) fugerat, ab Jannæ͏̈l tyrannide. Quaſi verò Jannæus (ſive Alexandrum cognominem, ſive Joannem Hyrcanum, ut nonnulli, intelligas) Chriſto eſſet coævus, qui centum ſeu plurimis ante annis Rex & Pontifex Judæorum ad plures abierat. Sed rarum non eſſe, tempora illius ſeculi Ebræis confundi, aliterque multò atque à Chriſtianis putari, ſciunt qui Chronica eorum ſalutarunt. Verba ſunt Gemaræ Babyloniæ[f]; אזל רבי יהושע בן פרחיה וישו לאלכסנדריא של מצרים *deſcendit Rabbi Ioſua Ben Perachia & Ieſu Alexandriam quæ eſt Aegypti.* Dein aiunt, Rabbi Simeonem, Ben Shatach, ſive Patrem ſive Principem Synedrii, cujus Soror, quæ Jannæo uxor fuit, (ſic volunt[t]) illuc etiam deſcenderat, à Perachiade, qui Præceptor ei fuerat, petiiſſe, ut ipſam hoſpitio exciperet. Advenientem autem ſalutaſſe Jeſum, ac de ea dixiſſe כמה יפה אכסניא זו *quam pulchra hoſpes hæc?* adjeciſſe verò Perachiadem, עיניה טרוטות *oculos ei fuiſſe teretes* ſeu *rotundos.* Jeſum repoſuiſſe, רשע בכך אתה עוסק *improbe, rebus ejuſmodi tu occuparis!* oculis ejus caperis[u]! Ob quod dicterium veluti probroſum nec impunè in legis magiſtrum celebrem emittendum, אפיק ארבע מאות שיפורי ושמתיה *produxit quadringentas buccinas*) nempe R. Joſua Ben Perachia) *& excommunicavit eum.* Quò ſpectat quod paulò ante in eadem Gemara legitur de Jeſu utraque manu à Perachiade depulſo. Dominum autem noſtrum Jeſum Chriſtum ibi Talmudicis intelligi palàm eſt. Nam ſimplici illo nomine ישו eum eis denotari eſt ſolenne. Et de eo capiunt, qui locum integrum, non aliam ob cauſam, è Talmude Babylonico editionis Baſilienſis, cum aliis non paucis, expurgando deturbarunt. Sed in his nimii ſumus. Hoc liceat obiter adnotare, ubi legitur apud Virum doctiſſimum[x], reperiri *in libro præceptorum majore 67. 4. Soliti ſunt excommunicare per Maledictionem, per Separationem, per Maranatha, & per alia ejus generis,* perinde ac ſi ipſum anathema, adjecto vocabulo *Maranatha*, cujus in initiis Eccleſiæ Chriſtianæ[y] mentio, eo ipſo nomine in Talmudica

f *Ad tit.* Sanhedrin *cap.* 11. *fol.* 107 *b.*

t *Ibid.* & Sepher Iuchaſin *fol.* 67 *a.* & *vide gloſſ.* *ad* Kidduſchin *f.* 66 *a.*

u *Vide ſuprà cap.* 7. *Cauſ.* 1.

x *I. Druſ. Præterit. lib.* 4. *ad D. Ioan. cap.* 9. 22.

y 1 *ad Corin.* 16. 22.

dica Judæorum diſciplina compertum fuiſſet; planè lapſus memoriæ eſt. Verba loci citati ſunt [z], הורו הגאונים שמי שנתחייב שבועה לבנו אינו משביעו בשבועת האלה כמו שרגילים להחרים באלה ובנידוי בשמתא וכיוצא בזה שהרי זה בא לקללת אביו אלא משביעו שבועה שאין בה אלה *Decreverunt Gaonim* ſeu *Prudentes, ubi pater quis adjurandus eſt in rem filii, non adjurandum eſſe juramento execrationis; quemadmodum fieri ſolet, ubi devoventur adjurati per Anathema, Diris, Excommunicatione* (ſeu *Nidduï*) *Shammatha* (quod idem, ut ſuperius fusè oſtenditur, ſignificat) *atque ejuſmodi aliis. Scilicet hæc ſonant in execrationem patris ejus. Adjurant igitur eum juramento in quo execratio nulla exprimitur.* Quæ ſuperiùs adductis nullibi obſtant. Uti nec quod habet ibi Druſius è libro Muſar, de porta Templi, quæ Excommunicatorum & lugentium erat. Nam ſimplici Templi ingreſſu, jure communi, (quod & antè monitum eſt) excommunicatus ſeu מנודה interdictus non erat. *Maranatha* fortè ibi ſubſtituit; ideo quòd cum aliis viris doctis [a] tàm veteribus, quàm recentioris ævi vocabulum illud idem ipſum eſſe exiſtimavit [b] cum *Shammatha*. Certè שם אתא *Sham* ſeu *Shem atha*, ſic ſcriptum & diviſum, ſignificare poteſt *Dominus venit*, quemadmodum & ſignificat מרן אתא *Maranatha*. Et video viris doctiſſimis placere, tempore D. Pauli hoc Syriacè uſurpatum pro eo quod [b] poſtea Talmudicis dictum *Shem atha*; perinde ac ſi tàm in hoc, quàm in altero *Dominus venit* ſemper pariter compertum fuiſſet; ſaltem ex alluſione ſeu ſoni ſimilitudine recepta, licet non ex Etymologia. Sed nec apud Talmudicos video hactenùs ejuſmodi omninò è τοῦ *Shammatha* alluſionem natam, licet aliæ aliquæ, ut præmiſſum eſt, occurrant. Nec tam videtur apud D. Paulum τὸ *Maranatha* nomen Anathematis eſſe ibi memorati, quàm exclamationem ſolennem [c], ſeu epiphonema, aut aſſeverationem ſanctiorem adjectam. Græca ſunt ἤτω ἀνάθεμα· μαρὰν ἀθά, *ſit anathema; maran atha*. Syrus, ܢܗܘܐ ܚܪܡ ܡܪܢ ܐܬܐ ſit *Cherem*, id eſt, *anathema; Dominus venit*. Arabs, فليكن محروما من رجاء الرب *ſit devotus à ſpe Domini.* Ipſum Maranatha retinent verſiones pleræque re-

Zzz centio-

[z] *Moſes Kotzenſis præcept. Negat.* 119.

[a] *Præter comment. Th. Bezæ atq; aliorum ad 1 Corinth. 16. 22.*

[b] *Vide I. Buxtorf. in Lexico Chaldaico. col.* 1249. & 2466.

[b] *Ipſe ad 1 Corinth.* 16. 22.

[c] *Videſis Daniel. Heinſium Exercit. Sacr. ad cap. 21. D. Ioan. pag. 240. præter Theophylactum, Ambroſium, Hieronymum (quos & memorat Eraſmus; Bedam & Iſidorum Clarium ad 1 Corinth. 16. 22.*

centiores. At verò in Germanica Lutheri legitur, **Der ſey Anathema Maharam Motha**, uti & in Danica illius ſequaci **hand vere Anathema Maharam Motha**. Scilicet *Maranatha* voluêre ſub Lutheri ævum cum ipſo alii aliqui, depravatum eſſe vocabulum, ex eo quod potius in origine *Maharam motha* fuiſſet, ſeu מחרם מותה quod ſignificaret *devotus* ſeu *anathematizatus uſque ad mortem*, quemadmodum & in nota Germanicè Epiſtolæ ad Corinthios primæ ſubjecta viſitur. Unde & verſio, quâ Eccleſia Anglicana ſuperiori in ſeculo uſa eſt, habet ibi **Let him be had in execration**, *yea excommunicated* **to death**. Et in Latina, quam Galterus Delœnus Henrico Angliæ Regi octavo Biblioſcopus ei dedicatam publicavit[d], *Maranatha* per *Dominus* ſeu *Dominus noſter* (nam variatio illa ex eo evenit, quod volunt aliqui;[e] ibi eſſe pronomen affixum) *venit* vertitur quidem in adjecta notula; ſed *niſi fortè*, inquit ille, *vitioſè ſcriptum ſit pro Maharamatha, quod internecionem ſignificat, deductum à* חרם, *quo Malachias ſuam prophetiam abſolvit*. Neque novum eſt hunc D. Pauli locum ad illud Malachiæ[f] referre. Ibi ſcilicet legitur פן אבוא והכיתי את הארץ בחרם *ne fortè veniam, & percutiam terram anathemate.* Sed & inde ſenſus D. Pauli nonnullis fit, *veniat Dominus, & cum æterno exitio feriat*. Sed Jacobus Simanca[g], *quidam, inquit, hanc ſive fabulam ſive hiſtoriam retulit. Maranatha anathematis ſignificationem induit ex illo eventu, quia Iudæi glorìantes de venturo Meſſia dicere ſolebant vulgo,* Maran, *hoc eſt, Dominus noſter: contra quos Chriſtiani dicebant* Maran atha, *Dominus noſter venit. Hinc inimicitia orta inter Chriſtianos & Iudæos, quorum in ore erat Maran, quos per contemptum Chriſtiani Marantas vocabant & illis obtrudebant,* maranatha, *id eſt, Dominus noſter venit vel invitis vobis, irridentes eos & illis malè precantes. Vnde apud noſtrates vulgo* Maranos *appellant eos, qui ex Iudæis deſcendentes apoſtatæ facti ſunt, Meſſiam ſuum expectantes.* Commentum pulchrum! De Ebræorum autem Excommunicationibus, videſis nunc etiam Aloyſium Novarinum[h].

[d] *Londini* 1549.

[e] *Vide Eliam in Thisb. & Buxtorf. Lexic. Talmudic. col.* 1248.

[f] *Cap & commate poſtremo.*

[g] *De Catholica Inſtitut. tit.* 27. *§.* 8.

[h] *Schediaſm ſacro-proph. lib* 7. *cap.* 10.

CAP.

Cap. X.

e illo Anathematis *genere, quo expreſſim* Homines ex Jure Belli, *ſeu* Militari *neci* Devoverentur.

EX Jam oſtenſis manifeſtum eſt, hominem Anathemate ſive Primi ſive Tertii ſive Quarti generis (*juxta ea quæ de anathemate capitibus tribus proximè ſuperioribus explicantur*) devotum, eo nomine, ex Ebræorum ſen-ntia non Jure occidendum fuiſſe. Cædes verò planè ultronea, de ua diſputamus, locum tantummodò habere potuerat (ſi modò etur, occidendum fuiſſe ejuſmodi devotum) in genere Primo. am in reliquis binis planè Pœna fuiſſet cædes, quod & concedunt n genere Quarto illi, qui de ejuſmodi devoto velut mortis reo per-ram loquuntur. Et ad Pœnæ planè, ſed cœleſtis, rationem ſpectat, i credibile ſit, quod habet Joſephus [i] de eis qui in Eſſenorum ſectam dmiſſi, (non ſine anathemate in ſeipſos horrendo Quarti generis enuntiato, ſi diſciplinam, quam amplecterentur, violarent) & poſt-modum ob delicta graviora conſortio ejecti, ne cibum quidem ob-tum capere potuere, ſed more pecudum herbas decerpentes fame iſerrimè, niſi reciperentur, periêre. Quod autem genus Anathe-atis Secundum ſpectat ſeu ad anathema illud internecioni & deper-itioni expreſſim devotum, cujus ſcilicet uſus Bellis ſuſcipiendis præ-ius eſſe ſolebat, adeoque ſive ad Hoſtes ac Captivos, ſive ad Cives Jura militaria violantes duntaxat, quâ ad homines, attinuit; id ipſum eſt Anathema ſeu *Cherem*, ſecundum Magiſtrorum aliquot eorum-que nominis præclari ſententiam, quod in poſtrema parte legis illius in Levitico [k] ſacræ occurrit. *Omne anathema, quod devovetur* מן האדם *ex homine, non redimatur; morte moriatur.* Quod non de conſecratis, devotis ſeu anathematizatis ejuſdem generis, quod com-ma præcedens occupat, volunt intelligendum; ſcilicet de ultronea, ſive ſervi, ſive jumenti, ſive cujuſcunque beſtiæ conſecratione in uſus ſacros, ad quos tantùm comma illud ſpectare conſentiunt Ebræi omnes; ſed de hoſtibus tantum aut civibus Jura militaria violanti-bus morti devotis, (quâ ſcilicet homines ea in lege comprehendun-

[i] *De bello Judaico lib. 2. cap. 12. gr. 7. lat.*

[k] *Cap. 27. 29.*

tur,) qui non redimendi, ſed ad unum omnes morti tradendi erant. Priori nimirum in commate donaria ſeu anathemata ſacros in uſus conſecrata & ſacerdotibus Jure communi[l] poſſidenda continere aiunt, qualia neceſſe erat ut eſſent è devoventis bonis ſecundum ipſa verba ſacra, מכל אשר לו *ex omnibus, quæ ſua ſunt*, veluti ſignanter dicta ad excludendum anathema quodcunque ex eis, quæ necdum devoventis erant in bonis, nec, poſt devotationem, humanis uſibus ſeu commodo omninò applicanda, ſed plane delenda. Hujus autem generis cum Unicum duntaxat eſſet Anathema, idque aut in hoſtibus ſeu civitatibus, in quas bellum inferendum erat devovendis, (quale ad uſus ſacros ſeu ſacerdotum poſſeſſionem nemo devovens attinere volebat) quemadmodum illud Ebræorum de Araditis[m], & *vovit Iſrael votum Domino dicens, ſi tradendo tradideris populum iſtum in manum meam*, והחרמתי את עריהם *etiam* morti & internecioni *devovebo urbes eorum*, unde, populo ex hoc anathemate deleto, locus ipſe חרמה *Chorma* ſeu *Anathema* dicebatur; Aut in Jure militaria violantibus neci ſimiliter devovendis, ut prætermittamus exempla ſuperiùs ea de re memorata; commate in hoc breviuſculo proximè ſubſequente, hoc genus Anathematis tunc ſatis generali illo nomine cognitum exiſtimant deſignari. Perinde ac ſi in commatis illis ſcriptum fuiſſet; ubi quid de ſuo quis in ſacros ſacerdotum uſus, ſive hominem, ſive beſtiam, ſive agrum conſecraverit ſeu devoverit, non vendatur, non redimatur, quia ſanctum eſt, nec in uſus profanos omninò revocandum; Et tantùm de hoc ita fiat. Nam in principio commatis prioris אך *tantùm* etiam ad hanc rem præfigi notant. At verò ubi quis devoverit quid בן האדם *ex homine*, ſeu ex hominibus, juxta nempe notiſſimum illud devovendi morem bello prævium, adeo ut nil præter necem deſtructionem atque excidium devoti ſit poſtmodum, ex ipſo voto ſeu anathemate, expectandum, ibi tantum abeſt, ſive vendatur ſive redimatur, ſive ſanctum maneat Domino, ut Jure fieri nequeat; quin plane ſit delendum; & ſive homo fuerit ſive animal quodcunq; aliud, interficiendum. Ita devovens priori in commate fit המהרים משלו *devovens id, quod ſuis eſſet in bonis*; in poſteriori המהרים מן האדם שאינו

[l] *Numer.* 18. 14. *Vide Gemar. Bab. ad tit.* Erakin *cap.* 9 *fol.* 28. & 29.

[m] *Numer.* 21. 2. *Videſis ibi D. Auguſt. quæſt.* 40. & *adde D. Hieronym. ad Algaſiam q.* 9.

שאינו ש *devovens ex hominibus* ſeu *homines, qui ſui quidem non* *ent*; tametſi ita in devoventis poteſtate haberentur, ut ex Jure belli militiæ ſingulari ſuum ſortiretur effectum ipſa devotatio, quemmodū ibi diſtinguit Iſaac Abarbinel [n]. Qui de ſpecie utraq; ſubjun-
כנגד המין הראשון אמר אך כל הרם אשר יחרים איש וגו׳ לא ימכר
ולא יגאל לפי שהחרם ההוא הוא קדש קדשים ליי׳ ומה שהוא ק
ליי׳ לא ימכר כי הוא אסור בהנאה ולכך החרם הזה הוא לה׳ בל
ועל המין השני אמר כל הרם אשר יחרם ליי׳ מן האדם לא יפדה מ
יומת ומזה המין היה חרם יריחו שאם יגיע ליד איש ישראל נפש אד
מהנלכדים שמה לא יוכל לפדות אותו אבל על כל פנים מות יומ
אך בחרם שיחרים איש עבדו ליי׳ לא יומת לך ינתן לחטוב עצים ולשא
מים ולשרת לכהנים וזהו פשוטו של ע *De prima ſpecie ait ſacra* *iptura, Tantum omne anathema quod quis devoverit &c. Non* *ndatur nec redimatur; quoniam ſcilicet hujuſmodi anathema eſt* *nctiſſimum Domino. Et quod ita ſacratum eſt Domino, non ven-* *atur, quia profanis uſibus interdictum eſt. Idcircò anathema hoc* *ntùm eſt Domini. De ſecundâ verò ſpecie ait, omne anathema,* *od devoverit quis ex homine, non redimatur, morte moriatur. Et* *jus ſpeciei erat anathema Hierichuntis, ſi nempe inciderit in po-* *ſtatem cujuſpiam Iſraelitæ, vita hominis ex eis, qui ibi caperen-* *r, non poterit redimi, ſed omninò morti tradendus erit. Nihilomi-* *us, quod ad anathema illud, quo ſervum ſuum quis Domino devo-* *erit, attinet, is morti tradendus non eſt. Tantùm is donarium eſt,* *Ligna diſcindat, aquam hauriat, & ſacerdotibus miniſterium* *præſtet. Atque hic eſt literalis loci illius ſenſus.* Ita Abarbinel. Cui aſtipulatur Rabbi Moſes Bar Nachman [o], alii. Hinc eſt quod univerſi incolæ Jabeſh Gilead cæſi ſint, ideo quòd violaſſent anathema illud publicum, atque militare [p] de eis, qui non aſcenderent ad Mizpa, ubi ipſi anathemati expreſſim adjectum eſt מות יומת *morte moriatur.* Quod & partem fuiſſe anathematis, quo Saul prælium cum Palæſtinis initurus devovebat omnes, qui ante noctem quid comederent, exiſtimant, quia ob anathematis illius violationem Jonathan, etiam Regis filius, morte plectendus [q] erat. Sed ideo liberatum eſſe aiunt, quia non ſponte, ſed ex errore, atque ipſius anathematis ignarus illud violâſſet. Alii verò aliter legem illam de anathemate

n In Piruſh Tora fol. 275. col. 2.

o Ad Levitic. 27. & apud R. Bechai in Pentateuch. fol. 161. col. 1.

p Iudic. 21. 5. & 10.

q 1 Sam. 14. 24. & 4 ubi vide R. David Kimchi & conſulas R. Bechai in Pentateuch. fol. 161. col. 1.

 ſacram

Digitized by Google

ſacram interpretantur, perinde ſcilicet ac ſi de homine morti ex ſententia forenſi damnato lata fuiſſet. Si quis, inquiunt, devoverat æſtimationem capitis damnati eo modo, quo conſecrationes fiebant, juxta ea, quæ priore dicti Levitici capitis parte conſtituuntur, Votum ejus irritum fuiſſet. Et verba illa *non redimatur*; *morte morietur*, ſignificare volunt, eum non redimendum, ſeu pretium ſeu æſtimationem aliquam ejus nomine non ſolvendam, quoniam ultimo ſupplicio damnatum ſtatim mori oportuit, adeoque ipſe jam veluti mortuus erat, unde nec pretium, nec æſtimationem habebat. Atque tum in libris vetuſtiſſimis [r] hæc occurrit etiam ſententia velut à majoribus accepta, tum apud maximi nominis Magiſtros [ſ] ſeculorum recentiorum. Sed verò, ut tandem hæc de Anathematis concludamus, manifeſtum eſt ex Ebræorum interpretatione qualicunque dictæ legis ſacræ, nullum omninò homicidium ultroneum, ſeu extra Pœnæ, ſeu Quaſi rationem permiſſum eâ fuiſſe; quod erat inprimis atque ad rem, quam tractamus, aperiendum.

[r] *Gemar. Babylon. ad tit.* Eracin *cap.* 1. *fol.* 6 *b.* & *ad tit.* Cethuboth *cap.* 3. *fol.* 37 *b.* Sepher Siphra *col.* 336.

[ſ] *Moſ. Maimon. halach.* Eracin W'chermim *c.* 1. *Moſ. Mikotze præcept. affirmat.* 132. *Iarchius ad Levit.* 27. *R. Bechai*, Peſicha Zotertha *fol.* 36. &c.

CAP. XI.

De Jephthæ Voto, *diſcrepantes Ebræorum ſententiæ.* Nullo Jure immolandam *fuiſſe ejus* filiam conſentiunt; Summa *Sententia Ebræorum*, *de cæde humanâ.* Luſtratio *poſt* cædem *etiam* licitam.

Reſtat, ut, quid Ebræi de Jephthæ Voto, atque filiæ ſuæ immolatione ſtatuant, videamus. Verum quidem eſt non unicam apud eos reperiri de Voto ejus ſive concipiendo ſive ſolvendo ſententiam. Etenim ſunt qui cum illud tàm de perſonis hominum, quàm de aliis animalibus concepiſſe, atque filiam immolando ſolviſſe volunt; aliis neque eam immolâſſe nec immolationi perſonam aliquam deſtinaſſe aſſerentibus. Prior quidem vetus eſt. Utraque autem pendet ex varia interpretatione hiſtoriæ ſacræ; verba ſunt, *& vovit* [t] *votum domino Iephtha dicens, ſi tradendo tradideris filios Ammon in manum meam* וְהָיָה הַיּוֹצֵא אֲשֶׁר יֵצֵא מִדַּלְתֵי בֵיתִי לִקְרָאתִי בְּשׁוּבִי בְשָׁלוֹם מִבְּנֵי עַמּוֹן וְהָיָה לַיהוָה וְהַעֲלִיתִיהוּ עוֹלָה quod in vulgata vertitur, *quicunque primus fuerit egreſſus de foribus domus meæ mihiq; occurrit revertenti cum pace à filiis Ammon, eum holocauſtum offeram Domino.* Græci etiam inter-

[t] *Iudic.* 11. 30. & 39.

interpretes ibi, καὶ ἔσται ὁ ἐκπορευόμενος ὃς ἂν ἐξέλθῃ &c. καὶ ἔσται τῷ κυρίῳ καὶ (ut in exemplaribus nonnullis; quæ conjunctio aliis deeſt) ἀνοίσω αὐτὸν ὁλοκαύτωμα *& erit, exiens quicunque exierit &c. & erit Domino, & offeram eum holocautoma.* Adeo ut ipſum votum de perſona hominis immolationi deſtinata conceptum ſumatur neceſſe ſit, ſi rectæ verſiones hæ. At verò, manifeſtum eſt ex Ebraiſmo verti poſſe, & ſanè deberi ad hunc modum, quantum ad perſonæ alicujus deſignationem attinet; *Erit, ut egrediens quod egreſſum fuerit de foribus domus meæ in occurſum meum, cum reverſus fuero in pace de filiis Ammon, erit Domino, & offeram ipſum in Holocauſtum.* Ita non perſonæ tantùm (ſi verba ſpectes,) ſed animalia qualiacunque alia in voto continentur. Dein de voti ſolutione ſubjungitur וַיַּעַשׂ לָהּ אֶת נִדְרוֹ אֲשֶׁר נָדָר *& fecit ei ſicut voverat* (ut vulgata) καὶ ἐπλεσεν ἐν αὐτῇ τὴν εὐχὴν αὐτοῦ ἣν ηὔξατο *& perimplevit in ea* (filiâ, quæ ei redeunti cum victoria occurrerat) *votum ſuum, quod voverat.* Non autem hominis perſonam tantùm, verùm etiam alia animalia votum fuiſſe complexum palam docent Ebræi, ubi ad priora Voti vocabula adnotant [a] כול אפילו דבר טמא נזדמנה לו בתו, *fieri potuit, ut etiam immundum quid* (veluti porcus aut canis) occurreret, ut voto eſſet ſatisfactum; ſed *occurrit ei filia ſua.* Prior autem heic ſententia, qua filiam ſuam ex hoc voto immolâſſe Jephtham affirmatur, habetur non ſolùm apud Flavium Joſephum [x], ſed etiam in Chaldaica Judicum paraphraſi [y] & apud Rabbinos celebres, quorum aliqui [z] Jephtham exiſtimant deceptum fuiſſe more illo anathematis bello ſeu prælio, ut ſupra oſtenditur, prævii, atque inde tam perſonam hominis, quàm aliud quodcunque animal devoviſſe. Nimirùm, cum in more poſitum eſſet, Principem ſeu populum internecioni devovere ſive hoſtes ſive cives, qui Jura militaria anathemate præſtituta violarent; Jeptham hunc morem perperam intelligentem temerè devoviſſe tàm perſonam, quâm animal quodcunque ei poſt victoriam occurreret. Fliam verò præter ſpem occurrentem, poſt menſes binos, quibus virginitatem deflevit, juxta Votum immolâſſe, nec ad Phineeſum Pontificem accedere voluiſſe, ut is Voto eum ſolveret (nam & ſic etiam aiunt) & Pontificem ad eum adire detrectâſſe; utroque invicem dignitatis prærogativam obtendente. In Vaicra Rabba [a];

יכול

[a] *Gem. Bab. ad tit.* Thainith *cap.* 1. *fol.* 4 *a.* Vaiicra Rabba *paraſh.* 37.

[x] *Orig. Iudaic lib.* 5. *cap.* 9

[y] *Cap.* 11. *proxime poſt com.* 39.

[z] *R. Moſes Bar Nachman, R. Bechai in Pentat. fol.* 161. *col.* 1. & c

[a] *Paraſh.* 37. & Bereſith Rabba *paraſh* 60. *Adde* Midraſh Coheleth *ad cap.* 10. 15.

יכול להפר את נדרו ולילך אצל פנחס אמר אני מלך ואלך אצל פנחס ופנחס אמר אני כהן גדול ובן כהן גדול ואלך אצל עם הארץ זה בין דין לדין כפת ההיא *Potuit quidem voto ſuo ſolvi, ſi ad Phineeſum acceſſiſſet. At verò dixit, ego cum rex ſim adibo Phineeſum? Phineeſus etiam; ego cum ſim Pontifex, Pontificis etiam filius, adibo plebeium*[b]*? Atque ita hiſce invicem altercantibus, periit ipſa*; ſeu אבדה הנערה ההיא *perdita eſt virgo illa.* Adjiciunt tàm Phineeſum, quàm Jephtham hoc nomine punitum[c] à Numine. Hunc membrorum paralyſi, illum Spiritus Sancti ab eo diſceſſu. Et demum interpretantur illud ותהי חוק בישראל[d] *atque erat ſtatutum in Iſrael* (quod in vulgata, ita commati próximo conjungitur, ut denotet inde ſtatutum fuiſſe annuum quatridui ob puellam luctum) de ſanctione apud Ebræos inde orta, ne quis humanas hoſtias ex ſimili errore poſteà immolaret, nec ſive Jephthæ ſive Phineeſi moroſum dignitatis prærogativæ obtentum in ſimilibus imitaretur. Unde ibi paraphraſi ſuæ inſerit Chaldæus; תוספת בדיל דלא לאסקא גבר ירת בריה וית ברתיה לעלתא כמא דעבד יפתח גלעדאה ולא שאל לפינחס כהנא ואלו שאיל לפינחס כהנא הוה פריק יתה בדמין *Addicta eſt ſanctio illa ſeu Statutum ideo ne quis immolaret filium ſuum ſeu filiam ſuam, quemadmodum fecerat Iephtha Gileadites; nec conſuluit Phineeſum Pontificem, qui conſulenti eam, ob pretium datum, liberaverat.* Vide etiam quæ de Phineeſo, atque immolatione hac ex Saido Batricide Patriarcha Alexandrino alibi[e] notavimus. Et de ipſa immolatione rara non eſt apud Chriſtianos ſcriptores[f] mentio, unde & feſtum idololatricum, in ejuſce memoriam alicubi natum etiam ſcribunt nonnulli[g]. Sed verò, ut præteream difficultates Chronologicas de Phineeſo[h] hoc tempore ſuperſtite; nondum mihi è commentariis Ebræorum compertum eſt, quodnam jus illud fuerit adeo Pontifici ſingulare ſolvendi heic Votum, ut abſque eo id ſolvi nequiret. Nec qui Synedrium neſcio quod heic memorant[i] ad Voti relaxationem à filia conſultum, quaſi aliter relaxari nequiret, mores patrios ſatis videntur meminiſſe. Receptiſſimum fuiſſe Ebræis, velut ab ipſo Moſe, per majorum traditiones acceptum ſcimus, à Sapiente ſeu legis Doctore unico ſeu triumviris illis (ſi ipſis ita viſum eſſet) Jure potuiſſe, tum Vota, tum Juramenta relaxari, ubi quid nimirùm cauſæ poſt-

[b] *Videſis Iudicum* 9. 2.

[c] *Præter jam citatæ* Rabboth, *Vide Sal. Iarchium ad Iudic.* 11. *& ad* 1. *Paralip.* 9. 20.

[d] *Iudic.* 11. 39.

[e] *De ſucceſſionibus in Pontific. lib.* 1. *cap.* 2.

[f] *Ambroſ. de Virginib. lib.* 3. *&c.*

[g] *Epiphan. hæreſ.* 78.

[h] *Videſis R. Gedaliah Ben Iechai in* ſhalſheleth *fol.* 14 *a.*

[i] *In Gloſſ. Iarchii & Davidis Kimchij ad Iudic.* 11.

oſtmodùm forſan eveniret præter id, quod voventis ſeu Jurantis
num occuparet ipſo Voti ſeu Juramenti momento. Atque ea
e fuſiùs Magiſtri [k]. Neque ad hunc locum attinet plura de ea ad-
re. Unde nam igitur ortum illud, Jephthæ Votum ſolvi aut re-
i nequiviſſe abſque indultu & præſentia Pontificis? Cætera mit-
us, quæ congeri poſſent adverſus commentum hoc de Phineeſo,
od nec in Talmudico corpore locum habere memini, ſed in ejuſ-
m Gloſſis, ה״ג Rabboth, Paraphraſi Chaldaica & in Magiſtris ali-
uot recentioribus. Quin ſi ita adverſus jus patrium conceptum
ſſet (quà ad filiam immolandam attinere potuit) Votum hoc, ut
llud ejus immolatione perimplere nefas eſſet, (quod univerſos E-
ræos ſentire exiſtimo, quorſum de eo relaxando heic negotium fa-
eſſunt? Quod ad alteram heic Ebræorum de Jephthæ Voto ſen-
entiam attinet; primò, ipſa Voti ſacra verba aliter, qui hanc am-
lectuntur, intelligunt, atque prioris ſententiæ auctores. Nempe illa,
והיה ליהוה והעליתיהו עולה quod ſonat quidem *& erit Domino, &*
fferam illud in holocauſtum ita capiunt, ut copulativum ſecundo lo-
co vim disjunctivi induat. Adeò ut Votum conceptum eſſet, & erit
Domino, ſeu conſecrabo Domino, ſi res ejuſmodi fuerit, ut in ſacros
ſus, aut Domino ſancta remaneat. Quin & ſi ejuſmodi fuerit, ut in ho-
locauſtum offerri ritè queat, etiam in holocauſtum offeram. Breviter;
& erit ſeu manebit Domino, aut offeram illud in holocauſtum. Sic
Rabbini Kimchii pater & filius. Rabbi David Kimchi ad Judicum
locum memoratum; דעת רז״ל בזה ידוע וא״ל ז״ל פיר׳ והעליתיהו הו״ו
במקום או ופיר׳ והיה ליי׳ הקדש אם אינו ראוי לעולה או העליתיהו
עולה אם ראוי לעולה וכמו זה הו״ו מכה אביו ואמו או אמו ויפה פיר׳
*Quid heic Rabbini noſtri piæ memoriæ plerunque ſentiant ſatis no-
tum eſt. Ceterùm pater meus memoriæ piæ*, (is eſt Joſephus Kim-
chius) *in eo quod eſt* & offeram illud *interpretatur* & *pro* aut, *perin-
de ac ſi ſcriptum fuiſſet*; *& conſecratum erit ſeu ſanctum manebit
Domino, ſi non ſit holocauſto idoneum, aut offeram in holocauſtum, ſi
fuerit idoneum holocauſto. Et ſic in lege ſacra de eo qui percuſſerit
patrem & matrem*, & *pro* aut *ſumitur. Atque hæc interpretatio pul-
chra eſt.* Similiter R. Levi Ben Gerſom יהיה בהכרת בעל החיים ואם

[k] *Miſnæ tit.* Chagiga *c. 1. & Gloſſa ib. in Talmud. Bab. fol. 10 a. & Hieroſolymit. fol. 76. col. 3. Gem. Bab. ad tit.* Nazir *cap. 9. fol. 62 a. Maimon. halach.* Shebuoth *c. 6. & halach.* Nedarim *c. 4. Moſes Mikotzi præc. Negativ. 238. &c.*

היה ממין האדם יהיה ליי׳ ויהיה מיוחד לעבודת הש״י *Neceſſe eſt ut animal aliquod intelligeretur, quodſi accideret eſſe è ſpecie humana, Domini fiebat, utpote ſeparatum in ejus cultum.* Alii tantundem[l]. Voto ipſo ita intellecto, verba illa *& fecit ſicut voverat* pro filiæ conſecratione ejuſmodi ſumunt, non omnino pro immolatione R. David Kimchius עשה לה בית והכניסה שם והיתה שם פרושה מבני אדם ומדרכי העולם והיה חק בישראל כי משנה לשנה היו הולכות אליה בנות ישראל *fecit ei domum, & introduxit in eam, atque ibi remanſit ſecluſa à filiis hominum & à rebus ſecularibus. Atque ſtatutum ſeu mos invaluit in Iſrael, ut quotannis eam inviſerent Iſraelitides.* Atque notat Gerſomides, ſi filius aut mas Jephthæ ita occurriſſet, ipſum à mulierum conſortio non ita ſecludendum fuiſſe, ſed tantùm Domino conſecrandum, ut ſacris inſerviret, (quemadmodum Levitæ) nec intereà conjugio arceretur. Cum verò eveniret, ut filia occurreret, יהו״ב שתהיה פרושה מאיש שאם היה לה בעל לת תהיה מיוחדת לעבודת הש״י אבל תעבוד על זה בעלה כמשפט הנשים הנשואות *Oportebat eam à viri conſortio ſegregari. Nam ſi conjugem haberet, non potuit Domino ſolùm inſervire; ſed conjugi etiam inſervierat, more uxorum.* Atque hinc ait Gerſomides fuiſſe cauſam, cur veſtimenta laceraret Jeptha, atque ita doleret, quamprimùm filia ei viſa eſt. Nempè eam, quæ ei unica erat proles, jam ſciebat è viri conſortio in perpetuum ſecludendam, adeò ut de poſteris ex ea ſuſcipiendis ſpes non eſſet reliqua. Sed mirum intereà eſt magiſtros, qui hujus ſententiæ ſunt autores, admittere etiam, Votum hujuſmodi ita præciſè obligaſſe eum, ut neceſſum eſſet ex lege ſeu moribus patriis filiam ita devotam à virorum conſortio ſecluſiſſe. Quin & ipſe Jeptha, *aperui os meum Domino, neque potero revocare.* Certè neque patriæ ejuſmodi poteſtatis alicubi in corpore Talmudico, aut apud Jureconſultos eorum celebriores, veſtigium reperio. Neque omninò poteſtatem ejuſmodi conſecratio Samuelis[m] aſſerit. Nam & ipſe Levita erat, atque eo nomine & à natalibus Domino ſacer. Atque ipſe libenter matris Votum ſacra miniſteria præſtando ſolvit. Quin in corpore Talmudico receptiſſimum eſt filium aut filiam ita ſacrari nequiviſſe, ut ipſi ſacerdotibus aut ſacris uſibus

[l] *Videſis R. Bechai in Pentateuch. fol. 161. col. 1.*

[m] *1. Samuel. 1. ult.*

bus ex parentum voti vi cederent, ut ſuperius [n] oſtenſum eſt. Æſti- [n] Cap. 7.
mationem autem ſeu pretium ſive filii ſive filiæ ſive alterius cujuſcunque (modo excipias ſervos & ancillas è Gentilibus) conſecrati, Sacerdotibus ſolvendum præſcribit lex ſacra [o], non ipſos addicendos. Quin & qui ipſos ſe devoverant etiam ſe redimere quibant. Et de æſtimatione filiæ Jephthæ vetus erat controverſia inter Magiſtros nos Talmudicos, Rabbi Simeon Ben Lakiſh, & Rabbi Jochanan. Ben Lakiſh exiſtimavit [p] Jephtham ex hoc Voto pretium ſeu æſtimationem filiæ juxta legem ſacram ſacerdotibus ſolvere debuiſſe. At verò R. Jochanan, nec pretium aut æſtimationem quia res ipſa, quæ devovebatur, erat immolanda, qualis filia ejus ſeu homo quiſpiam non erat, neque ex lege eſſe potuit, ita ut ille nec filiam ſeu perſonam aliquam in ipſo Voto contineri velit, ſed tantùm animalia cetera, quæ immolatitia. De ſecunda autem ſententia heic, ſeu ea, qua negatur filiam Jephthæ eſſe immolatam, Genebrardus [q] ſcribit ſe ab Ebræo aliquo accepiſſe interpretationem illam ſeu ſententiam eſſe ab autoribus ſuis excogitatam, *ne inde typus filii Dei à patre ſacrificati duceretur.* Utcunque autem ſe res ea habuerit, id certum, puto, eſſe, non reperiri apud Magiſtros, qui ex Jure aliquo immolandam eam eſſe affirmaverit. Quin in Gemara Babylonia [r] expreſſim dicitur ſacrificium שלא כהוגן *quod afferri non decuit.* Et Joſephus [s], τὴν παῖδα ὡλοκαύτωσεν, οὔτε νόμιμον οὔτε τῷ Θεῷ κεχαρισμένην θυσίαν ἐπιτελῶν *filiam immolavit, neque legitimum, neque Deo gratum ſacrificium ſolvens.* Idcirco ex hactenus enarratis, de Interdicto Naturali Homicidii, ſic demùm heic ſtatuendum eſt; apud Talmudicos atq; Ebræos ceteros nullibi (ſi errorem illum Jephthæ, ut aliqui volunt, excipias) eſſe admiſſum, ut ultronea cædes ſeu homicidium extra Pœnæ legitimè conſtitutæ, ſeu Quaſi rationem (nam & cædes bellica in Pœnæ ratione ſatis continetur,) adeoque hoſtiæ humanæ oblatio Jure aliquo ſubniteretur. Quoniam verò ſocietatis humanæ compages ſine facinorum caſtigatione conſiſtere nequit, ac Pœnæ, ſive pro criminum qualitate ſive pro Reipublicæ commodo, nunc leviores nunc graviores, ex Jure Naturali de Judiciis (quod ſextum eſt heic Juris Noachidarum caput) ſunt introducendæ, & in juſto bello Pœna iti-

 dem

[o] Levitic 27. 2. &c. Vide & Ioſephum lib. 4. cap. 4.

[p] Bereſith Rabba paraſh. 60 & Vaicra Rabba paraſh. 37. unde habet D. Kimchi in Iudic. 11.

[q] Ad annum mundi 2981.

[r] Adit. Thamith cap. 1. fol. 4 a.

[s] Orig. Iudaic. lib. 5. cap. 9. & vide l. Coppenburgium in Schola ſacrificiorum. 5.

dem hoſtibus infligenda, ideo, quemadmodum ſartum tectum interdictum, quod hactenus tractavimus, Naturale de Homicidio ſervandum docebant ab omni ultroneæ, extra rationem jam dictam ſeu indebiti, cædis permiſſu, ita mortis Pœnam, id eſt, cædem humanam tum in bello fuiſſe licitum, tum ſceleribus ac delictis eam præſtituere nefas non fuiſſe eis, qui rebus præeſſent, ſeu quibus Pœnarum conſtituendarum juriſque Poſitivi condendi poteſtas cederet, neutiquam omnino dubitabant. Quod fuſiùs è libris ſequentibus, ubi de re Bellica atq; de Judiciis agitur, explicabitur. Adeò verò ipſum actum cædis humanæ utcunq; licitum, inviſum habebant, ſaltem nonnulli, & impurum, ut luſtratio aliqua ei, qui commiſerat, eſſet neceſſaria. Ad illud Moſis in Numeris, poſt cædem in prælio Midianitarum. *Manebitis*[t] *extra caſtra ſeptem diebus, quicunque ſcilicet quempiam occidit, & qui tetigit cadaver, purificetur ſeu luſtretur in die tertio & ſeptimo, tàm vos, quàm captivi veſtri,* Philo[u], *juſſit*, inquit, victores extra caſtra dies aliquot manere; τῷ δὲ μεγάλῳ ἱερεῖ καθᾶραι τοῦ φόνου σὺν ἀπὸ τῆς παρατάξεως ἥκοντας τῶν συμμάχων *& Pontifici ſummo mandavit, ut luſtraret reverſos à recenti cæde commilitones.* Rationem reddit; καὶ γὰρ εἰ νόμιμοι αἱ κατ' ἐχθρῶν σφαγαὶ, ἀλλ' ὅ γε κτείνων ἄνθρωπον εἰ καὶ δικαίως καὶ ἀμυνόμενος καὶ βιασθεὶς ὑπαίτιος εἶναι δοκεῖ. διὰ τὴν ἀνωτάτω καὶ κοινὴν συγγένειαν. οὗ χάριν καθαρσίων ἔδει τοῖς κτείνασι πρὸς ἀπαλλαγὴν τοῦ νομισθέντος ἄγους γεγενῆσθαι. *Quamvis enim per leges liceat hoſtes occidere, tamen qui necavit hominem, etiamſi coactus & propulſans injuriam, obnoxius ſeu reus eſſe videtur propter antiquam generis & communem cognationem. Ideoque luſtratione opus erat, ut etiam ſpecies qualiſcunque ſceleris ab eis dilueretur.* Et pueri ſciunt ſimilem ob cauſam apud Gentiles (maximè Græcos) luſtrationes etiam in uſu. Locum autem illum Numerorum capiunt Magiſtri de pollutione ſeu immunditie non tàm à cæde, quàm à mortuis[x] contractâ adeoque luſtrandâ, quâ de re etiam conſulas Joſephum[y].

[t] *Num.* 31:19.

[u] *De Vita Moſis lib.* 1.

[x] *Levitic.* 21:1 *Numer.* 5.2.

[y] *Archæolog. lib.* 4. *cap.* 4.

Libri Quarti FINIS.

DE

Digitized by Google

DE JURE NATURALI ET GENTIUM

Juxta Diſciplinam EBRÆORUM,

LIBER QUINTUS;

De *Concubitu* agit, ex *Jure* ab origine rerum *Naturali, illicito*; De *Matrimonio* item, *Concubinatu*, & *Divortio*, juxta eos, ex eodem jure; De acceſſione *Interdictorum Revelationis Turpitudinum*, quæ in *Levitico* habentur, quatenùs ad *Gentes alias* illa ſpectare velint Ebræi. Et demùm de *Jure Gentium* huc attinente, id eſt, *Jure*, quo ſive *Proſelytos Juſtitiæ* alioſve non ex originariis circumciſos, ſive *Proſelytos domicilii alioſve* alterutrius ſexûs *Gentiles*, tum in *re Matrimoniali*, tum in eo qui etiam *extra Matrimonium* fit *Concubitu*, *Nationi* ſuæ ſeu *Originariis* ſive *vetitos* ſive *permiſſos* tradunt.

CAP. I.

De Concubitu illicito. *Tum qualiſnam concubitus* ex Jure Naturali ante Legem Moſaicam illicitus *habeatur*, *tum* Qualis poſtea *ex ipſis ejuſce legis verbis, juxta Ebræorum ſententiam, generatim indicatur.*

JUris Naturalis, in recenſione ſuperiùs allatâ, caput, quod ex Illuſtrioribus eſt, Quartum ad Revelationem Turpitudinum (quam גילוי עריות appellitant) id eſt, ad Inceſtos ſeu Illicitos Concubitus attinet. Horum ratio

 heic

Digitized by Google

heic duplex primò habenda. Altera, quà ante Leges in decimo octavo Levitici capite latas illiciti aliqui habiti: Altera, quà ex illis legibus acceſsêre de inceſtu Interdicta inſuper alia. Ante leges illas, ſive ſub ipſis rerum initiis, adeoque, juxta quæ dicentur, ex Jure Naturali, interdictum, hoc nomine, fuiſſe ſcribunt [a] Homini coitum cum ſex hiſce;

I באמו id eſt, *Cum Matre ſua.*

II באשת אביו *Cum uxore Patris* ſeu *Noverca.*

III באשת איש *Cum uxore aliena.*

IV באחותו מאמו *Cum ſorore ex Matre ſua,* ſeu *uterina.*

V בזכור *Cum Maſculo.*

VI בבהמה *Cum Beſtia.*

Sic verò ſub ipſis rerum initiis vim ſuam obtinuiſſe quartum ex hiſce, de ſorore ſcilicet interdictum, intelligendum eſt, ut non ante proximam fere ab ipſis initiis ætatem cœperit obſervari, adeoque ut inter primos qui fuêre fratres ac ſorores uterinas, ſeu Adami ex Eva liberos, conjugia licita, nec illicitus coitus haberetur. Quod nemo non videt. Et ea de re mox plura. Ex lege in dicto Levitici capite lata viginti ſex perſonas recenſent, quibus, concubitus illiciti nomine, Pœna *Excisionis*, quam כרת nuncupant, irroganda; unde quales ex ipſa lege concubitus ad mentem eorum interdicti ſint, dignoſcas. Ad hunc modum [b] hoſce quindecim exhibent.

I הבא על האם *qui cum Matre concubuerit* [c].

II הבא על אשת האב *qui concubuerit cum uxore Patris* [d].

III הבא על הכלה *qui concubuerit cum Nuru* [e].

IV הבא על הזכור *concumbens cum Maſculo* [f].

V הבא על הבהמה *qui concumbit cum beſtia* [g].

VI האשה המביאה את הבהמה עליה *Fœmina quæ in coitum pellexerit ſibi beſtiam* [h].

VII הבא על אשה ובתה *qui concubuerit cum fœmina & filia ejus.*

Lex [i]; *Turpitudinem fœminæ* (אשה; ubi *uxoris* plerunque ſubſtituitur, nam idem vocabulum, tàm uxorem, quàm fœminam denotat, ut Græcis γυνὴ) *& filiæ ejus non revelabis, filiam filii ejus, aut filiam fi-*

[a] *Gem. Bab. ad tit.* Sanhedrin *cap.* 7. *fol.* 58. *a. Maimonid. halach.* Melakim *c.* 9. & *halach.* Iſuri Bia *cap.* 14. *Moſes Kotzenſis præcept. affirmat.* 122.

[b] *Miſna tit.* Cerithoth *cap.* 1. *Maim. hal.* Shagegoth *cap.* 1. *Moſes Mikotzi præcept. affirm.* 213.

[c] *Levitic. c.* 18. 7.

[d] *Levitic.* 18. 8. *adde Lev.* 20. 11. & 27. & *Deut.* 27. 20. & 22. 30. *ſeu* 23. 1.

[e] *Levit.* 18. 15. & 20. 12.

[f] *Levit.* 18. 22.

[g] *Levit.* 18. 23

[h] *Ibidem.*

[i] *Ibid. comm.* 17.

liam filiæ ejus non accipies, ut reveles turpitudinem ejus; propinquæ ſunt. Et nefas eſt. Ubi vulgata; *& talis coitus inceſtus eſt.* Huc ſpectat etiam illud; *Vir*[k] *qui acceperit uxorem & matrem ejus, id nefas eſt.* Uti & illud[l], *Maledictus qui concumbit* עם חותנתו *cum ſocru ſua.* Ceterùm, unico hoc nomine *concumbentis cum fœmina & filia ejus* ſimul comprehendi volunt etiam qui[m] concubuerit cum nepte ejuſdem fœminæ ſive ex filia ſive ex filio, cum ſocru, ſocrus matre, aut matre ſoceri. Et ſi filiam heic tàm Neptem quàm Filiam denotare ſinas (quod frequens ſatis eſt) obſcurum non erit, cur tot nomina ſive conſanguinitatis ſive affinitatis hoc unico includant. Quin nec filiæ aut neptis ex filio filiave concubitûs prohibitionem, in hac recenſione, aliter deſignant. Nimirùm ſi cum uxoris filia aut nepte fuerit illicitus, multò magis cum ſui ipſius ſive filia[n] ſive nepte. Sed de nepte Lex diſertè lata[o] eſt; *Turpitudinem filiæ filii tui, vel neptis ex filia, non revelabis; quia turpitudo tua eſt.* Unde nec de filia, quæ tacitè includitur, dubitandum. Hinc igitur pergit recenſio potius ad hunc modum,

VII הבא על אם אשתו *concumbens cum ſocru ſua.*

VIII הבא על אם אמה *concumbens cum ſocrûs matre.*

Typographi incuriâ legitur in Maimonide אם אמו id eſt, avia quæ in Secundariis Talmudicis habetur, non in lege ſacra interdictis. Uti & ex ipſo Maimonide alibi[p] liquet.

IX הבא על אם אביה *cum ſoceri matre concumbens.*

X הבא על בתו *qui cum filia concubuerit.*

XI הבא על בת בתו *concumbens cum nepte ex filia.*

XII הבא על בת בנו *concumbens cum nepte ex filio.*

XIII הבא על בת אשתו *cum privigna concumbens* ſeu *uxoris filia.*

XIV הבא על בת בתה *concumbens cum nepte uxoris ex filia.*[q]

XV הבא על בת בנה *concumbens cum nepte uxoris ex filio.*[r]

XVI הבא על אשת איש *qui concumbit cum uxore aliena*[q].

XVII הבא על אחותו *qui concumbit cum ſorore ſua*[r] uterina.

XVIII הבא על אחותו שהיא בת אשת אביו *concumbens cum ſorore ſua, quæ fuerit filia uxoris patris,* id eſt, germana[ſ], ſed non uterina.

[k] *Levitic.* 20. 14.
[l] *Deuteron.* 27. 23.
[m] *R. Obadias Bartenorius ad tit.* Cerithoth *cap.* 1. *§.* 1. *&* *cap.* 3. *§.* 6. *& Miſna ejuſdem tit. cap.* 3. *R. Bechai ad* Vaicra *fol.* 148 *col.* 4. Peſiktha Zotertha *fol.* 24 *col.* 3.
[n] *Maimonid. halach.* Iſuri bia *cap.* 2.
[o] *Levitic.* 18. 10.
[p] *Halach.* Iſhoth *cap.* 1.
[q] *Levit.* 18.
[r] *Ibid. comm.* 9. *&* 11. *Adde cap.* 20. 17. *& Deut.* 27. 22.
[ſ] *Ibidem.*

Digitized by Google

rina, Hoc autem in Moſis Kotzenſis enumeratione prætermittitur, velut id quod verbis prioribus de ſorore generatim dictis ſatis contineretur. Unde & tametſi de viginti ſex primò loquitur, viginti quinque tantùm perſonas enumerat.

XIX הבא על אחות אביו *qui concumbit cum ſorore patris ſui, ſeu amita* [t].

XX הבא על אחות אמו *qui concumbit cum ſorore matris ſuæ*, ſeu *Matertera* [u].

XXI הבא על אחות אשתו *qui concumbit cum ſorore uxoris ſuæ* [x].

XXII הבא על אשת חיו *qui concumbit cum uxore fratris ſui* ſeu *fratria* [y].

XXIII הבא על אשת אחי אביו *qui concumbit cum uxore patrui* [z].

XXIV הבא על הנדה *qui concumbit cum ea quæ menſibus laborat* [a].

XXV הבא על אביו

XXVI הבא על אחי אביו

Quos duos poſtremos adjiciunt, ex eo quod legitur in lege ſacra, *Turpitudinem patris tui non revelabis* [b]. Et, *Turpitudinem patrui tui non revelabis* [c], quaſi verbis illis de utroque contineretur [d] יתירה על אזהרה של משכב זכור *additamentum interdicto de concubitu maſculi.* Ad hoſce omnes concubitus attinet illud in lege ſubjunctum; *Quicunque* [e] *fecerit aliquid ex iſtis abominationibus*, נכרתו *excidentur animæ illæ de medio populi ſui*; id eſt, Pœnâ *exciſionis* ſeu כרת punientur. Quilibet item ejuſmodi concubitus, nomine ערוה ſeu *Turpitudinis* Talmudicis paſſim denotari ſolet, uti etiam ipſæ quarum concubitus interdicitur. Unde Maimonides [f]; כל שאסר ביאתו בתורה וחייב על ביאתו כרת והם האמורות בפרשת אחרי מות הן הנקראין עריות וכל אחת מהן נקראת ערוה כגון אם ואחות ובת וכיוצא בהן *Quarumcunque concubitus interdictus eſt in lege, adjectâ Exciſionis Pœnâ, quæ ſcilicet memorantur in dicto Levitici capite, nuncupantur eæ* עריות ſeu *Turpitudines. Quin earum unaquæque nuncupatur* ערוה ſeu *Turpitudo, veluti Mater, Soror, Filia, & quæ ſunt cetera.* Idem ipſum nomen Maſculo & Beſtiæ ſimiliter tribuunt,

[t] *Levit.* 18. 12.
[u] *Ibid. comm.* 13.
[x] *Ibid. comm.* 18.
[y] *Ibid. comm.* 16. *adde Lev.* 20. 20.
[z] *Levitic.* 18. 14. *vid. Deut.* 22. 30. *ſeu* 23. 1. 27. 20. & *Magiſtros ibi.*
[a] *Levit.* 18. 19.
[b] *Ibid.* 7.
[c] *Ibid.* 14.
[d] *Moſ. Mikotzi in Indice Præcept. Negat. titulo.* נשים *num.* 89. & 90.
[e] *Levit.* 18. 29.
[f] *Halach. Iſſoth. cap.* 1.

buunt, ob frequentem in illo legis loco τῆς ערוה ſeu *Turpitudinis* revelandæ; ad illicitum coitum deſignandum, mentionem. Neque alias fœminas præter eas, quæ in allata recenſione exhibentur, ita nominant; tametſi ſint etiam aliæ, quarum Nuptiæ interdicuntur; veluti, ex ipſa [g] Lege, Profanæ, Repudiatæ, & Meretricis ſacerdoti, harum & viduæ pontifici ſummo, atque ex majorum ſancitis [h] שניות ſeu *Secundariarum*, id eſt, aliquot remotioribus, quàm qui in Levitico expreſſim vetantur, gradibus diſtantium; de quibus, utpote ad ius duntaxat Iſraeliticum ſeu gentis civile omninò attinentibus, in Uxore Ebraica ſeu Libris de Nuptiis Ebræorum agimus. In ſecundariis illis habetur אשת אחי אמו ſeu *uxor avunculi* [i] quod ideo heic monemus, quia in editionibus aliquot [k] iiſque alioquin optimis, τῶν Miſnaioth, tam uxor avunculi quàm patrui locum habet inter eas, quæ etiam Exciſionis Pœna ex ipſa Lege interdicuntur; quod planè nec agnoſcunt editiones aliæ [l], nec omninò admittunt Magiſtrorum placita.

Cap. II.

Quomodo, etiam è verbis Sacris, *eliciant Talmudici*, illicitos *ab ipſis rerum primordiis*, *atque* ante Legem Moſaicam, concubitus.

INterdictorum de inceſto concubitu, ſecundum id quod jam ante oſtenſum eſt, ratione ſic habita duplici; primò videndum eſt de Sex illis prioribus, quà tum ante Legem Moſaicam, tum nunquam non Gentes univerſas eis teneri volunt. Dein de eiſdem ſimul cum ceteris in Levitico adjectis. Ubi quidem & Gentiles contineri tradunt. Sed qua ratione inferiùs explicabitur. Quod ad Sex priſtini illius intervalli ſeu primorum ſeculorum Interdicta heic attinet; liquet in eis cauſam ineſſe quadruplicem. Speciei diverſitatem, unde beſtiæ interdicitur homini coitus; diverſitatem ſexûs, unde maſculi maſculo; alterius Nuptias, unde vetatur aliena uxor, (nam nullibi apud eos reperitur opinio illa, quam temerè aliqui & contumelioſè Moſi Ægyptio [m], id eſt, Maimonidi tribuunt, adeoque Judæis, de adulterii ante promulgationem legis, licentiâ ac permiſſione, ſed contrarium tum

[g] *Levitic.* 21. 7. & 14.

[h] *Miſna. tit.* Iabim *th. c.* 2. & 9 & *Maimon. hal.* Iſhoth *cap.* 1. *de quibus cõſulas etiam Hugonẽ Grotium lib.* 2. *de Iure Belli ac Pacis cap.* 5. *§.* 13.

[i] *Maimonid. & Miſn. locis citatis.*

[k] *Talmud. Babylon. tit.* Cerithoth *cap.* 1.

[l] *Miſn. dict. tit. & cap. cum cõmentariis Obadiæ Bartenorii.*

[m] *Vide Sixtũ Senenſem Biblioth Sanct. lib.* 5. *annot.* 94.

apud ipſum Moſem Ægyptium, tum apud Talmudicos ceteros millies millies occurrit) & demùm Conſanguinitatem, unde Matris, Novercæ, ac Sororis Uterinæ coitus interdicitur. Etiam ratio cuilibet horum, ut traditione duntaxat minimè ſubnitantur, pro Magiſtrorum more, ex Sacra Scriptura adhibetur. Illud Adæ, à Numine edocti, in Geneſi [n], *Propterea deſeret Vir patrem ſuum & matrem ſuam, & adhærebit* ſeu *conglutinabitur*, ſeu *adglutinabit*[o] *ſe* באשתו, id eſt, *uxori*, ſeu *Viræ*[p] (ſi ita dicere licet) aut *Mulieri*[q], *atque erunt in carnem unam* (ſeu *in carne una*, ut habet vulgata) id eſt, *caro una*, veluti Legem, ſub ipſa ſexuum creatione, natam interpretantur; eamque non ad maritalem conjunctionem (quemadmodum totidem verba inde deſumpta in Evangeliis[r]) ſed ad illicitos concubitus ſeu Turpitudinum Revelationes interdictas ante Legem Moſaicam, attinere volunt. Gloſſa Jarchii ibidem; רוח הקדש אומרת כן לאסור על בני נח העריות *verbis illis uſus eſt Spiritus Sanctus ut Noachidis, ſeu univerſo generi humano, interdicerentur concubitus inceſti.* Atque hoc ad mentem veterum[s] etiam qui primas in juris interpretatione apud Ebræos tenuêre. Unde *Patrem ſuum*, pro uxore patris ſui ſumunt; uti & revelatio Turpitudinis patris pro uxore patris non rarò intelligitur. Novercæ ſic coitum aiunt ibi vetari. Matris autem, nomine aperto. .Certe Onkelos ibi habet, *propterea deſeret vir* בית־משכבי אבוהי ואמיה & Targum Hieroſolymitanum, uti & illud Pſeudouzielidis, בית מדמכא דאבוי ואימוי Utrunque ſonat; *Cubile Patris ſui & Matris ſuæ.* Unde etiam doctiſſimus & ingenioſiſſimus ille ſcholaſticus Alexander Halenſis[t], citatis jam memoratis verbis ſacris, *A prima*, inquit, *ergo origine excluditur à matrimonio pater & mater; cum lex ab origine ponatur in perſonis.* Sequentibus autem verbis illis ודבק *& adhærebit* ſeu *conglutinabitur Viræ ſeu Mulieri ſuæ*, vetari ſcribunt[u], non ſolùm adulterium ſeu fœminæ alienæ aut alienæ uxoris coitum, ſed etiam Maſculi, ſeu pæderaſtiam. Pro *adhærebit* ſeu *conglutinabitur*, ibi habent Helleniſtæ προσκολληθήσεται quod *adglutinabitur* ſonat, quod & de ipſo coitu uſurpatur, ut Ebræis ר'[x] דבק. Unde etiam D. Paulus[y], *An neſcitis qui adhæret* (id eſt ὁ κολλώμενος ſeu *adglutinatus*) *me-*

[m] *Videſis Epiphan. hæreſ.* 33. & *I. Mercerū ad Geneſ.* 2. 24.

[n] *Tertul. lib. de Anima c.* 11. & 21.

[p] *Nicol. Lyranus ibid.*

[q] *Sic Tert. lib. de Virginib. Velandis cap.* 5. & *lib. de Anim. c.* 21.

[r] *D. Matth.* 19. 5. *D. Marc.* 10 7.

[s] *Gemar. Babylon. ad tit.* Sanhedrin *cap.* 7. *f.* 58 *a. adde Iſaac Abarbinel in* Bereſith *fol.* 29. & *Maimon. halach.* Melakim *cap.* 9.

[t] *Summ part.* 3 *q.* 27. *art.* 3.

[u] *Babylon. ad tit.* Sanhedrin *c.* 7. *fol.* 58 *a. Hieroſolymitani, in Gemara tit.* Kidoſhim *c.* 1 *fol.* 58. *col.* 3.

[x] *Talm. Babylon. ibid.*

[y] *Ad Corinth. Epiſt.* 1. *c.* 6. *comm.* 16.

tus meretrici, unum corpus efficitur, ſeu *unum eſt corpus*, ut Græcè habetur. Adjici demum, *atque erunt in carnem unam*, ut interdiceretur utrique ſexui humano carnis ſeu ſpeciei diverſæ coitus. Singularis nimirùm primorum parentum erat carnis unitas, utpote cum altera ex ipſa alterius carne ac oſſibus formaretur. Et D. Auguſtinus de utroque ſexu; unum, unamve carnem, dici certum eſſe ait [z], *vel propter conjunctionem vel propter originem fæminæ, quæ de maſculi latere creata eſt*. Et opinio illa vetus [a] etiam apud Ebræos, parentem utcunque primum, primò unico in corpore creatum fuiſſe. Hac de re autem Gemara Babylonia [b], והיו לבשר אחד מי שנעשין בשר אחד יצאו בהמה וחיה שאין נעשין בשר אחד *Et erunt in carnem unam; ſilicet qui fiunt caro una; unde excipiuntur jumenta ac feræ quæ nequaquam una fiunt caro*. Nempè, neque in ipſa creatione ſeu prima formatione beſtiarum, unitas erat ejuſmodi carnis ſexuum earum, qualis illa viri & fœminæ; neque beſtiarum caro atque humana una dicenda. Unde non alium coitum verbis illis permitti volunt ac eum, quo primaria illa atque ſingularis ſpeciei humanæ unitas ſeu carõ unica conſervaretur. Gloſſa Talmudica [c] מי שנעשה לבשר אחד שזרע יוצא מהם שנעשה בשר האם והאב אחד בו *fieri in carnem unam ad prolem ex parentibus prognatam attinet. Etenim in ea caro Patris & Matris una fit*. Atque ejuſdem author alibi [d]; לבשר אחד הולד נוצר על ידי שניהם ושם נעשה בשרם אחד *Verba illa, in carnem unam, de prole per utrunque parentem formata dicuntur. Ibi ſcilicet fit caro eorum una*. Maimonides verò [e], והיו לבשר אחד להוציא בהמה חיה ועוף שאין הוא והם בשר אחד *Et erunt in carnem unam; quod dicitur ad excipiendum jumentum, feram, volucrem. Quoniam animalium horum atque hominis caro una non eſt*. Græci interpretes, uti & ipſe humani generis Redemtor in Evangeliis [f], pro *& erunt in carnem unam*, habent καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν *Et erunt duo*, aut *illi duo*, *in carnem unam*. Neque aliter paraphraſis Jonathani tributa; ויהון תרויהון לבישרא חד. *Et erunt ambo ii in carnem unam*. Atqui Codex Samaritanus, *propterea deſeret vir patrem ſuum & matrem ſuam, & adhærebit uxori ſuæ* והיה משניהם לבשר אחד *Et erit, aut fit, ex utriſque illis in Carnem*

[z] D. C. Vitate Dei lib. 14. cap. 22.

[a] Apud Maimonid. More Neboch. lib. 2. cap. 30. & Leonem Dialog. de Amore lib. 3.

[b] Ad tit. Sanhedrin cap. 7. fol. 58 a.

[c] Ad locum citatum.

[d] Ad Bereſith cap. 2. comm. 28.

[e] Halach. Melakim cap. 9.

[f] D. Matth. cap. 19. 5. D. Marc cap. 10. 8. Videſis Ludovicum de Dieu. ad indicatum D. Matthæi locum.

Carnem unam, ſeu *Caro una*. Singulare tandem de ſorore uterina, ante Legem in Levitico latam, interdictum eliciunt ex Abrahæ hiſtoria, ubi [g] de Sara uxore ſua ab Abimelecho Geraris rege in concubinatum capta, ſed intacta (quam ſororem ſuam, ne uxoris nomen ſibi fortè fraudi foret, appellari, uti anteà [h] in Egypto, volebat) *ſed & verè ſoror mea eſt*, inquit, *eſt enim filia patris mei, tametſi non ſit filia matris meæ, & facta eſt mihi in uxorem.* Quod nonnulli de alio conſanguinitatis genere quo contigiſſe Saram Abrahamum volunt, intellexêre; ſcilicet neptem illam ei fuiſſe ex fratre Harane, neque aliam ab Iſca filia Haranis in Geneſi [i] dicta; uti diſertè etiam paraphraſis ibi Uzielidi tributa. Nec minùs propriè aut minùs ad linguæ ſanctæ ſeu ipſius Abrahæ idiotiſmum, neptem ita dici ſororem, quàm alio in loco nepotem eidem nuncupari fratrem. Nam Lotum Haranis fuiſſe filium manifeſtum eſt, adeoque nepotem ex fratre Abrahæ; cum interim expreſsè ille ad Lotum *Nos* [k] *fratres ſumus*. Sed verò receptior eſt & ad rem, quam tractamus, accommodata ſententia, apud Ebræos, Saram fuiſſe Tharæ filiam, adeoque Abrahæ ſororem tantum non uterinam. Unde Gloſſa Jarchii ad verba illa Abrahæ de ſororis nomine בת אב מותרת לבן נח שאין אבות לגוי *Filia patris* (ſoror, non uterina) *jure conjungebatur Noachidi, quoniam inter Gentes* (ſeu ex Jure Naturali) *ratio conſanguinitatis paternæ neutiquam habebatur*. Quin Tharæ uxoris, quæ Abrahæ mater, uti & matris Saræ, quæ eidem uxor altera, nomen habetur apud vetuſtum illum ſcriptorem Saidum Batricidem, quem & Apthiſium nuncupant, ante annos ſeptingentos Patriarcham Alexandrinum; qui ex priſcis Orientis monumentis, à rerum initiis ad ſua tempora Hiſtoriam ſeu potius Annales plerunque Eccleſiaſticos ſumma cum diligentia Arabicè contexuit. Abrahæ matri nomen fuiſſe يونا *Ionam*, eamque Tharæ uxorem primam, quâ demortuâ, nuptam ei fuiſſe تليويث *Telievitham*, è qua ſuſceptam Saram; atque ita intelligendum eſſe quod habet Scriptura Sacra de conjugum iſtorum cognatione. Verba ejus ſunt, فاخذ ابراهيم زوجته سارة وهي اخته من

[g] *Geneſ.* 20. 12. *Gemar. Babylon. ad tit.* Sanhedrin *c.* 7. *fol.* 58 *b. Maim. halach.* Melakim *cap.* 9. *Iſaac Abarbenel in* Bereſith *fol.* 71. *col.* 4.

[h] *Geneſ.* 12. 13.

[i] *Cap.* 11: 29. *& vide Gloſſam Salom. Iarchii, tam ad Geneſ. quam ad Talmudis Locum indicatum, & S. Hieronym. ad Verſ. Helvidium.*

[k] *Geneſ.* 13. 8.

Digitized by Google

من ابيه لان تارخ ابو ابراهيم لما ماتت يونا ام ابراهيم
تزوج امراة اخرى اسمها تهويت فولدت منه سارة
وتزوجها ابراهيم ومن قبل ذلك كان ابراهيم يقول انها
اختي ابنة ابي وليست ابنة امي *Et cæpit Abraham conjugem ſuam Saram, quæ Soror ei erat ex patre. Etenim, mortuâ Ionâ, Abrahæ matre, duxit in uxorem Tharas pater ejus fœminam aliam, cui nomen Tehevith, ex quâ ſuſcepit Saram, quæ Abrahæ nupſit. Atque inde eſt quod dixit Abraham, eam fuiſſe ſororem ſuam quidem; ſed ex patre, non uterinam.* Mater autem Abrahæ, ſeu uxor Tharæ, è qua Abrahamum ſuſcepit, in veteribus Mahumedanorum [l] monimentis *Ibicilne*, ſi rectè tranſtulerit Hermannus Dalmata, nuncupatur. Ut verò Ebræorum, de Primævis quæ diximus Inceſti Concubitus Interdictis, ſenſus explicatior reddatur, duo inprimis ſunt heic penitiùs diſpicienda. Alterum illius intervalli, quod Legem Scriptam antevertit, jus Matrimoniale, quo tum fiebat Fœmina quæpiam Uxor. Alterum, Conjugum, qui eodem intervallo occurrunt, aliarumque, quarum conſanguinitatis ratio heic habenda, perſonarum Cognationes. Et de utroque, ſigillatim.

[l] *Lib. de Generatione Mahumeti & Nutritura ejus.*

Cap. III.

De Jure Matrimoniali *atque* operæ Liberis dandæ, *ad quod ab ipſis rerum primordiis* obligari *volunt Ebræi* ipſum genus humanum. *Et primò de* Origine ejuſdem *atque* Neceſſitate. *Obiter de* Eſſenorum abſtinentia *à conſortio muliebri.*

QUod ad jus attinet illius Intervalli Matrimoniale; videndum eſt, ad Magiſtrorum placita, de Origine ejus, de Neceſſitate, de ipſo Contractu ſeu Obligatione Nuptiali, de Innuptarum Concubitu, de Ritibus Nuptialibus, de Polygamia, & demum de Divortio & Nomine Concubinarum. Juris Matrimonialis Originem ex illo petunt. *Creavit* [m] *itaque Deus Hominem in imagine ſua, in imagine Dei creavit eum.*

[m] *Geneſ. 1. 28. cap. 9. 1.*

Digitized by Google

Maſculum & Fœminam creavit eos. Et benedixit illis Deus, dixitque ad eos Deus פרו ורבו *fructificate & multiplicamini, & implete terram atque ſubjicite eam.* Unde à פרה quod *fructificare* eſt, vocabulum petunt aliqui אפריון [n] quod ſignificat *lectum conjugalem*, ac ſi *fructificandi locum* appellares. Et לבנות אפריון *Extruere locum fructificandi* phraſis hodie eſt [o] Rabbinis frequens & ſolennis, ubi de Nuptiis celebrandis loquuntur. Quin & velamen, quo protegi ſoliti ſponſi, in ipſa deductione ita [p] ſubinde nuncupatur. Neceſſitatem etiam Matrimonii, præcepto illo fructificandi ſeu propagationis multiplicationiſque, eo uſque ſanciri docent, ut ita eo teneri velint Maſculos omnes, ut quicunque expleto vigeſimo ætatis anno (& ſunt qui de minore ætate heic pronuntiant) uxorem non duxerit, cum in illud committere ſcribant; niſi aut aſſiduo Legis ſtudio incumbat, acriori libidinis ſtimulo immunis, aut partium, quibus viri ſumus, defectu, generationi impar ſit. Ubi horum neutrum in cauſa, uxorem ducendam. Et ad omnes pariter homines ac Noachidas univerſos præceptum hoc attinere volunt, tametſi illud in illuſtrioribus non enumerent, quâ de re plura inferiùs. Jam verò quod ad feras, quantum ex Geneſis libro dignoſcitur, primævi ſeculi parentum Generationes attinet; ne illi non ſatis tempeſtivè aut operâ ſatis datâ, præcepto Multiplicationis generis Humani obtemperâſſe videantur, animadvertere liceat, quod habet D. Auguſtinus de eorum prole atque Generationis tempore loquutus. *Aut tantò ſerior*, inquit [r], *fuit proportione pubertas, quanto vitæ totius major annoſitas; aut quod magis video eſſe credibile, non hic primogeniti filii commemorati ſunt, ſed quos ſucceſſionis ordo poſcebat, ut perveniretur ad Noe, à quo rurſus ad Abraham videmus perventum.* Et paulò poſt, *Porro autem Seth quando natus eſt, non quidem taciti ſunt anni patris ejus. Sed jam genuerat alios. Et utrum ſolos Cain & Abel, affirmare quis audeat? Non enim quia ſoli nominati ſunt propter ordines generationum, quas commemorare oportebat, ideo conſequens videri debet, ſolos fuiſſe tunc generatos ex Adam. Cum enim ſilentio coopertis omnium nominibus ceterorum, legatur eum genuiſſe* [t] *filios & filias, quota fuerit iſta proles ejus, quis præſumat aſſerere.*

[n] *Gem. Bab. ad tit.* Sota. *cap. 1. fol. 12. a* & Baal Aruch *in* אפריון

[o] *I. Buxtorf. pater ad Ep. Hebraic. lib. 2. ep. 7. uſurpatur* אפריון *pro* חופה *ſeu* Thalamo (*ſed Templum innuitur*) *Cantic. Salom. 3. 9.*

[q] *Miſna tit.* Sota *cap. 9. Talm. Bab. fol. 49 b.*

[s] *Maimonid. hal.* Iſhoth *cap. 15 & Videſis Gemar. Bab. ad tit.* Peſachim *cap. 10. fol. 113 b.*

[r] *De Civitate Dei lib. 15. c. 15.*

[t] *Geneſ. 5. 4.*

ſerere, ſi culpam temeritatis evitat? Deinde quod ſcriptum eſt, Vixit [t] *autem Seth* CCV *annos, vel ſecundum Hebræos* CV *annos, & genuit Enos, quis poſſit niſi inconſideratus aſſeverare, hunc ejus primogenitum fuiſſe? Vt admirantes meritò requiramus, quomodo per tot annos immunis fuerit à connubio ſine ullo propoſito continentiæ, vel non genuerit conjugatus, quandoquidem etiam de ipſo legitur; Et genuit filios & filias, & fuerunt omnes Dies Seth* DCCCCXII *anni, & mortuus eſt? Atque ita deinceps, quorum anni commemorantur, nec filios filiaſque genuiſſe reticentur. Ac per hoc non apparet omninò, utrum, qui nominatur genitus, ipſe fuerit primogenitus: imo verò quoniam credibile non eſt, Patres illos ætate tam longâ aut impubes fuiſſe, aut conjugibus caruiſſe vel fœtibus: nec illos eorum filios primos eis natos fuiſſe credibile eſt. Sed cum ſacræ ſcriptor hiſtoriæ ad ortum vitamque Noe, cujus tempore diluvium factum eſt, per ſucceſſiones Generationum notatis temporibus intenderit pervenire, eas utique commemoravit, non quæ primæ ſuis parentibus fuerint, ſed quæ in propagationis ordinem venerint.* Cujus rei exemplum ſubdit luculentum ex Chriſti, apud D. Matthæum, genealogiâ, ubi, ut ſervetur ſuccedentium ordo, Abraham dicitur genuiſſe Iſaacum, hunc Jacobum, Jacobum Judam Phares & Zaram, quorum nullus genitori primogenitus. Et de Ada, exempli gratiâ, aiunt ex veterum traditione nonnulli non ſolùm ſtatim à Creatione, ſaltem ab egreſſu è Paradiſo, operam liberis eum dediſſe, ſed & Cainum cum filia gemella unica, & Abelem cum binis gemellis ex Eva ſuſcepiſſe. Rabbi Joſuah Ben Carchia, de primis parentibus, ועלו למטה שנים וירדו שבעה קין ותאמתו והבל ושתי תואמותיו *Et Aſcenderunt*, inquit [u], *in thorum bini. Deſcenderunt ſeptem. Nempè Cain & gemella ejus ſoror, & Abel cum ſororibus ſuis binis gemellis.* Adjectis parentibus, ita fiunt ſeptem. Alii de hac re [x] aliter, ſed mente non ita diſſimili. Et de gemellis Adami & ſequioris ejus ſexus liberis, plura mox capite octavo, ubi de fratrum & ſororum, ſub initiis rerum, conjugiis agitur. Methodius verò Epiſcopus Patarenſis haut ante triceſimum ætatis annum Cainum filium primogenitum ei natum eſſe, velut ex Orientalium traditionibus edoctus, ſcriptum reliquit. Ut ut verò ſe res hæc

habeat,

[t] *Ibi com. 6. & 7.*

[u] *In* Bereſith Rabba *paraſh* 22. *R. Bechai ad* Vaicra *fol.* 148. *col.* 3.

[x] *Apud Hieron. de Sancta Fide in Hebræo maſtigis lib. 2. cap. 1. De liberis vero Adæ, ante Sethum, ſuſceptis, vide ſis* Sepher Zohar, *Cremonæ, ad* Bereſith *fol.* 45. *col* 177. *Maimonidem in* More Nebochim *lib.* 1. *cap.* 7. Sepher Iuchaſin *fol.* 8 *a. Gemar. Bab. ad tit.* Erubin *cap.* 2. *fol* 18 *b.* Sepher Zohar (*Mantuæ*) *ad* Vaicra *fol.* 76. & 77. Pirke *R. Eliezer cap.* 22.

habeat, Ebræi eum qui uxori ſuperſtes prolem utriuſque ſexus, ejuſque integri (nam ſpado aut filia plane ſterilis, prolis vicem heic non obtinet) non haberet, præcepto [y] neutiquam voluere ſatisfeciſſe. Eum autem, cujus filius & filia mortui relinquerent liberos utriuſque ſexus, ita ut nec eorum alterutro proles deeſſet, præcepto liberum fuiſſe. Aliter ſemper ætate non effœta, teneri, ubi in prole ſexus deeſſet alteruter. In prole autem, filiorum filiarumque locum ſupplere nepotes nepteſque, ut dictum eſt. Gentilem item, cui liberi eſſent utriuſque ſexus, non aliter, ſi Proſelytus fieret [z], ex hoc Jure teneri ac ſi, poſtquam Judaiſmum fuerit amplexus, eos ſuſcepiſſet. Quale tamen obtinere nolebant, ubi ſervus, poſt ſuſceptam ejuſmodi prolem, manumiſſus eſt. Scilicet uxorem aiunt ei denuò ducendam, prolemque utriuſque ſexus aliam ſuſcipiendam. Rationem adjiciunt, eo quod העבד אין לו יחוס *ſervo familia*, cognatio, proſapia *non eſt*. Nimirùm ante nolebant ſatisfieri præcepto quàm liberis ingenuis ingenuus ſeu qui liber eſt genus humanum adauxerat. Nec ſufficere ut ſterilem quis, vetulam, aut quæ viri potens non eſt, duceret, niſi & ſuperinduceret fœcundam. Utrunque autem pariter ſexum præcepto illo teneri negant plerunque Magiſtri; ſed duntaxat neceſſitatem, quam diximus, ad Maſculos attinere, adeò ut ipſi ſolùm præceptum violarent, quoties nempe, quantum in ſe eſſet (juxta jam dicta) matrimonio & liberis operam non darent. Verba ſunt Miſnæ [a] האיש מצווה על פריה ורביה אבל לא האשה *Vir præcepto fructificandi & multiplicandi tenetur. Non item Fœmina.* Ibi tamen adjicitur ſententia Rabbi Jochanan Ben Baruka, utrunque pariter teneri ex eo quod habet ſcriptura. *Et benedixit eos Deus & dixit eis* (utrique ſexui,) *fructificate & multiplicamini.* Et in utraque Gemara, tàm Hieroſolymitanâ [b] quàm Babyloniâ [c], occurrunt qui recipiendam eſſe ejus ſententiam volunt, uti & alii qui rejiciendam; quos ſequuntur Moſes Maimonides [d], Obadias Bartenorius [e], Salomon Jarchius [f], alii non pauci. Etiam argumentum ſumunt ex eo quod ſequitur in Geneſi, *Implete terram & ſubjicite eam.* Quaſi præceptum de Terra ſubjicienda ſeu Imperio ad Maſculos tantummodò, non ad fœminas ſpectaret, adeoque neque id, quod eâdem verborum ſerie præce-

[y] *Gem. Bab. ad tit.* Iabimoth *cap.* 6. *fol.* 61. & 62. *Hieroſolym. eod. tit. fol.* 7. *col.* 3. *§.* 6. *Maimon. loco citato; Moſes Mikotzi præcept. affirmativ.* 49.

[z] *Ibidem & Rabbi Iochanan. in Gem. Bab. tit.* Becoroth *cap.* 8. *fol.* 47 *a.*

[a] *Tit.* Iabimoth *cap.* 6.

[b] *Eod. tit. fol.* 7. *hal.* 6. *col.* 4.

[c] *Eod. tit. fol.* 65 *b.*

[d] *Hal.* Iſhoth *cap.* 15.

[e] *Ad tit.* Iabimoth *cap.* 6. *§.*

[f] *Ibid. & ad Geneſ.* 2. 28.

præcedit, eas ibi æque oblig ıret. Unde etiam, ubi deeſſe obſervatur[g] ad vocabulum וכבשה, quod vertitur *& ſubjicite eam*, literam *vau* ſeu pluralis numeri notam (quæ tamen in bibliis, quibus puncta adſunt, per Kibbuts ſuppletur) adeoque ſi punctum negligatur, *& ille ſubjiciat eam* ſingulariter ibi poſſe ſubſtitui, adjicitur eo denotari tàm ſequiorem ſexum maſculo ſubjiciendum, quàm propagationis & multiplicationis præceptum ad maſculum tantùm, quà ſcilicet præceptum, ſpectare. Gloſſa Jarchii, חסר ו״ו ללמדך שהזכר כובש את הנקבה שלא תהא יצאנית ועוד ללמדך שהאיש שדרכו לכבוש מצווה על פריה ורביה ולא האשה *Deficit ibi Vau, tum ut inde diſcas, Maſculo ſubiiciendam eſſe fæminam, ne extra limites ſuos vagetur; tum ut ibidem diſcas, viro, cui proprium eſt ſubiiciendi munus, imponi propagationis ac multiplicationis præceptum, non Fœminæ.* Perinde ac ſi viro dictum fuiſſet, adſtante fœminâ, Acceptâ tibi fœminâ, jubeo ut fructificetis & multiplicemini & impleatis terram & ſubjicias tu eam. Ita ut verba pluralia ideo adhiberentur, quoniam ſine fœmina propagatio ſeu multiplicatio fieri nequiret, non quoniam ad utrunque ſexum præceptum pariter, quà præceptum, attineret. Ideoque virum, qui, quantum in ſe eſſet, non ei obtemperaret, reum eſſe, non item fœminam, cui ita integrum per legem aiunt ſive cælibem ſive nuptam vitam tranſigere. Tametſi verò quis præcepto huic ſuſcipiendo prolem, modo quo dictum eſt, utriuſque ſexus ſatisfecerit, ex adjectis tamen Magiſtrorum monitis, ab humani generis ejuſmodi propagatione ac multiplicatione neque ſic abſtinendum. Maimonides[h], ex mente veterum; אף על פי שקיים אדם מצות פריה ורביה הרי הוא מצוה מדברי סופרים שלא יבטל מלפרות ולרבות כל זמן שיש בו כח שכל המוסיף נפש אחד בישראל כאילו בנה עולם וכן מצות חכמים היא שלא ישב אדם בלא אשה שלא יבא לידי הרהור ולא תשב אשה בלא איש שלא תחשד וחובה על כל איש לקנאות לאשתו *Quanquam perimpleverit quis præceptum de multiplicatione humani generis, habetur nihilominùs præſcriptum ex ſcitis ſcribarum, ut nemo ceſſet à multiplicatione Humani generis ullo tempore, modo ei ſuppetat facultas. Nempe quicunque adiecerit animam unicam Iſraeli, quaſi Mundum ædificat. Quinetiam in ſcitis*

[g] *Geneſ. cap.* 1. 28.

[h] *Halac.* Iſhoth *cap.* 15.

eſt ſapientum, ut nec Vir Domicilium habeat ſine uxore, ne libidinis ſtimulo urgeatur, neque uxor ſine marito, ne ſuſpecta reddatur & procorum importunitati obnoxia. Hinc eſt etiam quod toties inculcatur hyperbole illa apud Magiſtros,[i] כל אדם שאין לו אשה אינו אדם שנאמר זכר ונקבה בראם ויקרא את שמם אדם *quemlibet hominem, cui non eſt uxor, minimè eſſe hominem, cum etiam in ſcriptura dicatur, Maſculum & fœminam creavit eos & vocavit nomen eorum Adam, ſeu Hominem.* Item[k], כל מי שאין עוסק בפריה ורביה כאילו שופך דמים *Quicunque negligit præceptum de Multiplicatione Humani generis, habendum eſſe veluti Homicidam.* Id genus occurrunt plurima etiam ad ſenſum Varronis[l] in Lege Mœnia; *ſi quis patriam, Majorem parentem, extinguit, in eo culpa eſt; quod facit pro ſua parte is qui ſe eunuchat aut aliquâ liberos producit.* Ubi *Liberos producere* (quod prolem gignere vulgo ſonaret, ut Lucilio[m], *inſtituere*) pro *liberorum procreationem differre* ſeu *impedire*, uſurpari, neque ex gloſſemate, cum Auſonio Popma, irrepſiſſe, vult Chriſtophorus Collerus[n]. Ejuſmodi fere alia habes, de Nuptiarũ neceſſitate, apud Hieroclem & Muſoniũ[o] philoſophos. Ut τὰς τῆς ἀγαμίου, καὶ ὀψιγαμίου δίκας id eſt[p] *mulctas ſive ob cælibatũ ſive ob dilatas nuptias impoſitas* Athenis, ac Lacedæmone, qualia fuere etiam Uxoria[q] Romæ, alia item ex Lege Julia & Papia[r], prætermittamus. Et eleganter Plato, cuilibet, inquit, χρὴ τῆς ἀειγενοῦς Φύσεως ἀντέχεσθαι τῷ παῖδας παίδων καταλείποντα ἀεὶ τῷ Θεῷ ὑπηρέτας ἀνθ' αὑτοῦ παραδιδόναι *oportet perpetuam Naturam ſuſtinere, Liberos nepoteſque relinquendo, ut Numini miniſtros, ſui vice, ſuppleat.* Sed exorti etiam ſunt, quemadmodum fieri amat, ex Judæorum gente, qui adeo receptis majorum ſententiis heic volebant adverſari, ut non modo Nuptiis ſed omnimodo fœminarum conſortio ſibi interdicerent. Eſſenos dico, ſeu tertium illud præter Phariſæos ac Sadducæos philoſophorum apud Judæos genus, cui γάμου μὲν ὑπεροψία *Coniugii planè faſtidium* erat, quod de eis ait Flavius Joſephus[s], atque ex eo Porphyrius[t], è quo Euſebius[u]. Quod tamen de altero tantùm eorum τάγματι *collegio* ſeu *ſecta* dicitur, ſed majori. Nam & eorum ſecta memoratur altera, quæ receptiori majorum ſententiæ ſatis erat de conjugio conſona, uti

[i] Rabbi Eliezer in Gem. Bab. ad tit. Iabimoth c. 6. fol. 63 a.
[k] Id. in ibid. & Bereſith Rabba paraſh 34. Salom. Iarch. ad Geneſ. 9. 1.
[l] Apud Nonium in Eunuchare.
[m] Satyrarum lib. 26.
[n] Parerg. cap. 34.
[o] Stobæus ſerm. 65.
[p] Pollux, lib. 3. cap. περὶ γάμων. adde Platonem de Legibus lib. 4. & 6.
[q] Feſtus verb. uxorium, atque ibi. Ioſ. Scaliger.
[r] C[illegible] de infirmandis pœnis cælibatus l. unic. adde Lipſium ad Tacit. Annal. 3 de Lege Papia.
[s] De excidio urbis lib. 2. c. 12. & Archæolog. l. 18. c. 2.
[t] De Abſtinentia Animalium. lib. 4.
[u] De Præparatione Evangelica l. 9.

uti videre eſt apud Joſephum. De priori autem illa Plinius [x], *Ab Occidentali Palæſtinæ littore Eſſeni, quos fugitant uſquequaque nocentes. Gens ſola & in toto orbe præter cæteras mira, ſine ulla fœmina, omni Venere abdicatâ, ſine pecunia, ſocia palmarum. In diem ex æquo convenarum turba renaſcitur, longè frequentantibus, quos vita feſſos ad mores earum fortunæ fluctus agitat. Ita per ſeculorum millia (incredibile dictu) gens æterna eſt, in qua nemo naſcitur. Tam fœcunda illis aliorum vitæ pœnitentia eſt.* Et Solinus [y], *Eſſeni præditi memorabili diſciplina receſſerunt à ritu gentium univerſarum, majeſtatis, ut reor, providentia ad hunc morem deſtinati. Nulla ibi fœmina. Venere ſe penitus abdicarunt. Pecuniam neſciunt palmis victitant. Nemo ibi naſcitur, nec tamen deficit hominum multitudo, locus ipſe addictus pudicitiæ eſt; ad quem plurimi licet undique gentium properent, nullus admittitur niſi quem caſtitatis fides & innocentiæ meritum proſequatur.* Et mox; *Per immenſum ſpatium ſeculorum (incredibile dictu) æterna gens eſt, ceſſantibus puerperiis.* Hujuſce autem rei ratio habetur apud Joſephum ejuſque exſcriptores. Hoc nempe faciebant, ſeu abſtinebant nuptiis, *τάς τε τῶν γυναικῶν ἀσελγείας φυλασσόμενοι καὶ μηδεμίαν τηρεῖν πεπεισμένοι τὴν πρὸς ἕνα πίστιν quia*, ut rectè vertit Ruffinus vetus interpres, *Cavendam putabant intemperantiam fœminarum, nullam earum uni viro fidem ſervare credentes.* Poſteriora verba de fœminarum fide apud Porphyrium deſunt, uti etiam Euſebium. Uterque verò habet priora de earum intemperantia, quæ Euſebii interpres, *quia mulierum mores cavendos putabant*, vertit & vetuſtior Porphyrii, vir doctus, Joannes Bernardus Felicianus, ante octoginta amplius annos Venetiis typis editus, *ut mulierum petulantias evitarent.* Quorum utrumque Græci ſermonis mentem ſatis aperiunt. Libentiùs hoc ideò monuimus, quoniam nuperus Porphyrii è Gallia interpres, neſcio unde edoctus, ne quid gravius dicam, verba illa ex Joſepho autori ſuo exſcripta *τάς τε τῶν γυναικῶν ἀσελγείας φυλαττόμενοι*, vertit, *quocirca ut alienarum fœminarum libidines coerceant, excubias agunt*; cum planiſſimè nihil aliud verbis eis innuatur, quam ut ratio Eſſenorum abſtinentiæ nuptiarum reddatur, & manifeſtò ſit vertendum, *quoniam*

[x] *Hiſt.* 5. *cap.* 17.

[y] *Polyhiſt.* c. 38.

niam petulantes fœminarum mores cavebant, aut earum intemperantiam, ut Veteres etiam interpretes oſtendunt. Sed rarum non eſt nupero illi, ab autoris mente nimium aberrare. Exceptionem, quam heic habent Magiſtri de ſuis, qui ſacræ legis ſtudio adſiduò incumberent, in Uxore Ebraica, ſeu liberis de eorum Nuptiis ſeu jure Matrimoniali eorum ſimpliciter civili exhibemus.

Cap. IV.

Conſenſu, *ſed* non ſine Concubitu, *ex Iure Noachidarum ſeu* Naturali, *ante legem Moſaicam, fieri matrimonium.* De Innuptarum *tunc* Concubitu. *Quid de eo, ex lege Moſaica novatum velint. Et de Magiſtrorum in lege* τῆς זונה & קדשה, *quod* ſcortum *ſeu* meretrix *vulgo vertitur, receptá quantum ad hanc rem, interpretation, & de* meretricis mercede *non offerenda.*

VT Contractus matrimonialis ſeu obligatio illa Nuptiarum mutua, qua fieret fœmina quæpiam uxor, ſatis ante Legem Moſaicam ſeu ſine ea iniretur, præter mutuum, in vitæ lectique ſocietatem, Conſenſum & in thalamum, ubi rerum poſtulabat circumſtantia, deductionem, etiam Concubitum neceſſarium aiunt fuiſſe. Conſenſus autem non ſolùm ex ipſorum conjugum, eorumve nomine parentum aut propinquorum verbis, ſed etiam per proxenetam ſeu internuncium habebatur, ut videre eſt in Nuptiis Iſaaci & Rebeccæ, & Jacobi atque utriuſque Labanis filiæ. De contractu illo intervalli quod jam tractamus matrimoniali, ad hunc modum Moſes Maimonides [z]; קודם מתן תורה היה אדם פוגע אשה בשוק אם רצה הוא והיא לישא אותה מכניסה לתוך ביתו ובועלה בינו לבין עצמו ותהיה לו לאשה; *Ante Legem datam* (Moſaicam) *ſi Fœminæ in publico occurriſſet vir, & tam hæc quàm ille in matrimonium conſenſiſſet, eam is domum deducebat, & remotis arbitris* (בועלה) id eſt, *cum ea concumbebat, atque ita ei fiebat ea uxor* ſeu *fœmina ejus fiebat.* Etenim verbum בעל quod συνοικεῖν, *maritum eſſe*, ſeu *connubio jungi*, plerunque in veteri Teſtamento vertitur, pro *concumbere* à Magiſtris frequentiſſime ſumitur, id eſt, de conjunctione corporum ſeu mutuis conjugum amplexibus & commiſtione ſignantiùs dici intelligitur, non aliter ferè ac apud Latinos

[z] *Halach* Iſhoth *cap.* 1. & *Vide in Gemara Hieroſolymit ad tit.* Kidoſhim *cap.* 1. *fol.* 58. *col* 2. *Verba Rabbi Iona nomine R. Samuelis.*

Latinos *Nubere* & *Nuptiæ*, quæ, licet de Matrimonio ſeu ipſis ejuſdem ſolennibus plerunque uſurpentur, ipſum tamen duntaxat concubitum ſeu naturalem corporum conjunctionem non rarò indicant; quemadmodum apud Plautum[a], ubi *viduam in lecto cubare* & *Nubere*, de Meretrice à Lena dicta, invicem opponuntur. Silenium de Gymnaſio meretrice;

At ſatius fuerat eam viro dare nuptum potius. LENA *etiam.*
Hæc quidem ecaſtor cotidie viro nubit; nupſitque hodie.
Nubet mox noctu. Nunquam ego hanc viduam cubare ſivi,
Nam ſi hæc non nubat, lugubri mihi fame familia pereat.

Quo etiam ſenſu *nuptias columbarum* legimus apud Martialem[b].

Amplexa collum, baſioque tam longo
Blandita, quam ſunt Nuptiæ columbarum,
Rogare cæpit Phyllis amphoram vini.

Alia ſunt ejuſmodi non pauca. Et rectè Lipſius; *Nubendi verbum*, inquit[c], *antiquitus inter ea fuit, quæ cuſtos ille hortorum libentius quàm virgines Veſtæ uſurparent. Inde feſto Nupta verba, obſcœna; & Petronio Nuptias facere* τὸ συνουσιάζειν. Quin *maritare* quod uxorem ducere plerunque ſignificat, interdum ipſum coitum ſolùm denotat. Varro[d] de canibus loquens, *de fætura*, inquit, *principium admittendi faciunt Veris principio. Tunc enim dicuntur catulire*, id eſt, *oſtendere ſe velle maritari.* Neque aliunde eſt, quod maritæ arbores apud Plinium[e] & Columellam[f] nominantur eæ, quas vites & flexiles ejuſmodi alii ſinuoſi frutices complectuntur. Ab ipſis conjugum amplexibus locutionem transferri dubitandum non eſt. Firmare autem hanc de concubitûs, in matrimonio contrahendo, neceſſitate ſententiam volunt ex illo Numinis, de Sara Abrahæ uxore, ad Abimelechum Geraris Regem. *Venit*[g] *Deus ad Abimelechum in ſomnio noctis & dixit ad eum, ecce tu morieris propter mulierem,* אשר לקחת והיא בעולת בעל *quam accepiſti. Nam concubuit cum ea maritus.* Id eſt, juxta Magiſtrorum ſententiam, ita conſummatæ erant nuptiæ atque adeo ex coitu, quo contractus nuptialis, præeunte conſenſu, perficitur[h], legitima erat uxor Abrahæ Sara, ſeu ita ei inde planè acquirebatur, ut, qui cum ea poſtmodum

[a] In Ciſtellaria act. 1.
[b] Lib. 12 epig. 66.
[c] Antiq. Lection. lib. 2. c. 9. cui adde quæ de hac re habet Albericus Gentilis de Nuptiis lib. 2. cap. 3. & Fernandius de Cordova in Didaſcalia multiplici cap. 39 & videſis & Tertullianum ad uxorem lib. 1. c. 5. & adverſus Hermogenem c. 1.
[d] De re Ruſtica l. 2. c. 9.
[e] Hiſt. Nat. lib 14. cap. 1.
[f] De Re Ruſtica lib. 11. c. 2.
[g] Geneſ. 20. 3.
[h] Videſis, ad hanc rem, etiam Geneſ. cap. 29. 23.

rem haberet, is morte, ut adulter, eſſet plectendus; non item, ſi ante mariti coitum, ſine quo uxorem fieri ſeu nuptialem obligationem ſatis contrahi tunc temporis nolunt. Unde etiam Gloſſa Talmudica[i], לא כתיב והיא אשת איש אלמא הנך מת משום בעילתו של בעל ולא מפני קידושין וחופתם *Non ſcriptum eſt*, Nam Uxor viri eſt, *ſeu* viri alterius fœmina; *ſed verba illa*, ecce morieris *pronunciantur, eo quòd maritus concubuerat cum ea, & non ratione ſponſaliorum aut deductionis in thalamum.* Ita Matrimonium illius ſeculi Magiſtris aliud non eſt atque corporalis viri & fœminæ, præeunte in vitæ communionem & lecti ſocietatem conſenſu, conjunctio. Quod inchoarat utriuſque conſenſus, id perfici intelligunt ex ſequenti, qui è conſenſu illo penderet, concubitu, atque exinde compleri matrimonium, (contra ac Juriſconſulti[k] Romani atque Chriſtiani) velut ex traditione, præeunte donationis causâ, dominium. Scilicet eam, quâcum hujuſmodi contractus ac concubitus haberetur, fieri אשת איש, id eſt, *αἰδοίδα τοῦ ἀνδρὸς* ſeu *Viri fœminam*, ac tam maritale inde dominium naſci quàm poſſeſſionem. Quin de certis legum conditoribus, quos Ægyptiorum quidam olim ſequebantur, legimus, quibus (ut in[l] Zenonis conſtitutione habetur) placuit, ſine corporum conjunctione nuptias non videri eſſe contractas; fortè ex Ebræorum, quibus aſſueverant, ſcitis de Gentium ſeu Noachidarum Jure, edoctis. Ebræis autem ipſis, ex Jure ſuo ſacro & civili, conſenſus ſolus citra omnem controverſiam ſufficiebat, ut in libris de Nuptiis eorum oſtendimus. Unde & deprehenditur manifeſta doctorum aliquot hallucinatio, qui Ægyptiorum nomine in memorata conſtitutione innui putant Judæos. Nam horum conjugia ſine concubitu ex conſenſu firma ſemper habita; nec fratrum mortuorum conjuges, niſi ex ſingulari Jure, ubi ſine liberis demorerentur, ſibi copulari, quod ibidem etiam memoratur, ipſi fas cenſebant. Quemadmodum autem ubi ſine cauſa donationis, venditionis aut alicujus aliûs ejuſmodi tituli, traditio à domino fit, veluti depoſiti, commodati, locati, non dominium, ſed poſſeſſio tamen legitima transfertur; ita fœminam, cui poteſtas erat ſui ac dominium, id eſt, quæ contractûs matrimonialis tum conſenſu, tum concubitu firmati obligatione neu-

i *Ad tit.* Sanhedrin *cap. 7. fol. 57 b. & tantundem fol. 56 a.*

k *Ulpianus l. 30. ff. tit. de Regul. juris.*

l *L. 8. C. de Inceſt. & inutilibus Nuptiis.*

ne neutiquam teneretur, ſive innuptam, ſui, in aliquam concubitûs vicem, ſine conſenſu in vitæ communionem, copiam, ante Legem Moſaicam, licitè aiunt permiſiſſe ſeu locaſſe aut ſe ſic tradidiſſe; adeo ut, pro breviuſculo ejuſmodi amplexuum momento, ſive amicæ ſive meretricis, modò neutra earum alteri nupta eſſet, illicitam [m] nolint fuiſſe illam ſui permiſſionem, ſive locationem traditionemve aut concumbentis poſſeſſionem magis ac cujuſcunque aliûs rei mancipi locationem uſum fructumve. Et ſanè apud Orientales non infrequens illa ſtupri [n] permiſſio ex ipſo Jure. Ex lege verò Moſaicâ ejuſmodi innuptarũ concubitus primo ſibi ipſis interdictos fuiſſe volunt Ebræi, adeo ut dein, nec mercedis nec libidinis cauſa, extra matrimonium, Circumciſis inter ſe concubitus aliquis licitus haberetur. De paganæ autem innuptæ etiam cum Circumciſis ſubinde coitũ, ut volunt illi, licito, plura inferiùs ſuis in locis. Ipſis autem inter ſe poſita Lex primaria iſta de re ita ſe habet; Non ſit [o] קדשה, id eſt, *meretrix*, aut *quæ pro libitu ſine nuptiis copiam ſui corporis faciat, ex filiabus Iſrael, nec ſit* קדש, id eſt, *ſcortator*, ſeu, ut aliqui volunt, *cinædus* [p], ut alii, *exſectus* ſeu *Gallus*, *ex filiis Iſrael*. Cui conſona eſt alia illa; אל תחלל את בתך להזנותה וגו *Non profanabis filiam tuam, ut ſcortari facias eam, ne & ipſa terra ſcortetur, & ſcelere impleatur.* Ubi [q] Gloſſa Jarchii, במוסר בתו פנויה לביאה שלא לשם קידושין *Intelligendum eſt proſtituens filiam in concubitum, dum innupta eſt, idque ſine ſponſalibus.* Hinc & ſcortationem & ſtuprum ex lege interdictum, verberibus puniebant. Hac de re tota, Moſes Maimonides [r];
קודם מתן תורה היה אדם פוגע אשה בשוק אם רצה הוא והיא
נותן לה שכרה ובועל אותה על אם הדרך והולך וזו היא הנקראת
קדשה משנתנה התורה נאסרה הקדשה שנאמר לא תהיה קדשה מבנות
ישראל לפיכך כל הבועל אשה לשם זנות בלא קידושין לוקה מן
התורה לפי שבעל קדשה *Ante Legem datam, occurrente, in publico, viro fœminæ, ſi ita ex pacto convenirent, mercede datâ, concubuit is cum ea, atque abiit. Hæc autem dicta eſt* קדשה ſeu *meretrix*, ſive *quæ pro libitu, ſine nuptiis, corporis ſui copiam faceret. Poſt Legem datam, interdictus eſt id genus fœminarum uſus, ſecundum id quod in Lege habetur, Non ſit* קדשה *ſeu meretrix ſive quæ pro libitu cor-*

poris

[m] *Videſis D. Ambroſium lib. 1. de Abraham cap. 4.*

[n] *Geograph. Arab. Clim. 1. part. 8. & Clim. 2. part. 8. Azoar. 3. Alcorani Arab. Petr. Guerra de Lorca in Catecheſ. myſtagog. pro Mahumedanis c. 5.*

[o] *Deuteron. cap. 23. 18.*

[p] *Iarchius & AbeneZra ibidem, &* Baal Aruch *in* קדש *& Talmud. Babyl.* Sanhedrin. *fol. 54 b. Adde quæ adnotat I. Druſius ad Hoſeam cap. 4. 14. ex interpretibus prijcis de hoc vocabulo.*

[q] *Levitic. 19. 29.*

[r] *Halach.* Iſhoth *cap. 1.*

poris ſui copiam faciat, ex filiabus Iſrael; unde fit, ut ſi quis ut ſtuprator fœminam compreſſerit, ubi non interceſſerint ſponſalia, verberandus ſit ex lege, ideo quod cum innupta, qualem diximus, coiverit. Meretrices autem in publico ita quæſtum, ante Legem, non contra
[f] Magid Miſna *ad citatū Maimonidis locum.* fas feciſſe, eliciunt [f] etiam ex hiſtoriola illa Sacra de Juda & Thamar; *quæ* [t]*, depoſitis viduitatis veſtibus, aſſumpſit theriſtrum, & mutato habitu ſedit in bivio itineris, quod ducit Thamnam &c. quam cum vi-*
[t] *Geneſ.* 38. 14. *diſſet Iudas, ſuſpicatus eſt eſſe* זונה ſeu *meretricem, operuerat enim vultum ſuum. Et declinans ad eam in via dixit, age dimitte me, ut coeam tecum; neſciebat enim illam nurum ſuam eſſe. Et illa reſpondit, quid dabis mihi ut fruaris concubitu meo? Ego*, inquit ille, *mittam hædum tibi de gregibus.* Et arrabone dato, ex pacto coeunt. De Pœna autem capitali, quam poſtea inflicturus erat Judas Thamari, eo quod ex intumeſcente utero eam coitu aliunde pollutam fuiſſe ſuſpicaretur, dicetur infra. Neque ſententiæ huic de innuptarum coitu ante Legem Moſaicam, Pœnam illam adverſari omninò volunt; quod fuſiùs etiam oſtendetur, ubi de Pœnis hujus, quod tractamus, intervalli inferiùs agitur. Atque ibi plura de Thamaris, quà præ manibus eſt, exemplo. Uti etiam de Dina Jacobi filia à Sichemo
[u] *Geneſ. cap.* 34. ante legem [u] datam violata. Scio קדשה in citata ex Deuteronomio lege, plerunque Magiſtris ſumi pro מופקרת לזנות ſeu *meretrice quæ in ſtuprum ſe publicè proſtituit, proſtibulo*, ſive *ſcorto publico*, uti
[x] *Geneſ.* 38. 21. & 22. etiam accipitur in hiſtoria [x] illa Thamaris. Eodem tamen vocabulo non modò ſcorta publica ex lege interdici, ad eorum ſententiam, eſt manifeſtum, verùm etiam amicas qualeſcunque, quæ ſine Juris matrimonialis interventu amaſiis, uti ex Maimonide palam eſt, pro libitu ſe permiſerint. Unde Helleniſtis pro קדשה & קדש *Meretrice & ſcortatore*, ſubſtituuntur πόρνη & πορνεύων, vocabula, quibus tam ea,
[y] *Vide Helleniſt. Gen* 38. 15. 21. & 22. & *Deuter.* 23. 17. & 19. quæ quocunque ſtupro compreſſa eſt [y] & ſtuprator, quàm proſtibula comprehenduntur. Pro eiſdem habet R. Saadias Gaon, in verſione ſua Arabica, مومسة & مومس non diſſimili ſenſu; uti & codex Erpenianus زانية & زاني à زني quod idem eſt cum Ebræorum זנה *ſcortari* & *ſtuprare* ſignificante, unde זונה fit, quæ fœminam

ſine

ſine nuptiis qualitercunque ſponte compreſſam denotat. Senſu dico vulgari. Nam ſingularis eſt & diſpar ſatis ejuſdem vocabuli ſignificatio, ut mox dicemus. Interdicti verò illius Sacri, *Non ſit meretrix* &c. ratio etiam adfertur à Maimonide[z]. Tum ad evitanda, inquit, contentionum & ſimultatum mala, quæ ex ejuſmodi libidine matrimonio non cohibita oriri ſolent, tum להביא התועלת הכוללת והיא ידיעת היחסים נאכרה הקדשה והקדש ולא נמצא צד התר למשגל רק ביחד אשה ולישא אותה במפורסם *ut bono illo fruamur, Diſtinctionis ac certæ notitiæ Familiarum, interdicitur* קדשה *ſcortum &* קדש *ſcortator, nec ullus concubitus permiſſus eſt præter illum qui cum propriâ eſt uxore, eâque publicè in matrimonium ductâ.* Sed interdictum illud aliter multò ac alii, explicat paraphraſtes Chaldæus Onkelos לא תהי אתתא מבנת ישראל לגבר עבד ולא יסב גבר מבני ישראל אתתא אמא *Non erit fœmina* ſeu *uxor de filiabus Iſrael, viro ſervo, neque jungat ſibi vir de filiis Iſrael fœminam ſeu uxorem, quæ ancilla eſt:* Paraphraſtem autem ita intelligunt, ac ſi ideo de ſervo & ancilla ſic loquutus fuerit, quoniam ex Jure Ebræorum civili de ſervis è Gentilibus (nam de eis tantum verba fiunt) אין קידושין תופשין בהם *juris*[a] *matrimonialis*, ut ex vetere etiam Jure Romano, *rite capaces illi non ſunt.* Ne igitur ex contubernio tantum בעילת זנות *ſtuprum* ſeu *ſcortatio ſequeretur*, idquod in Ebræo diſertiùs Iſraelitis interdicitur, verba de ſervo & ancilla paraphraſten volunt ibi feciſſe. Sed exceptiones habent in Jure ſuo civili heic Ebræorum aliquot, de quibus plura inferiùs capite duodecimo. Etſi verò ex innuptæ coitu liberi, non minùs atque ex nuptæ, ſuſcipi poterant, nihilominùs, ne aut communio in ſpeciei propagationem vitæ deeſſet, aut non ita certa haberetur notitia, quonam ex parente prognata eſſet proles, ſi nuptæ abfuiſſent, ideo neutiquam ſatisfactum fuiſſe præcepto jam dicto de generis humani multiplicatione volunt, niſi etiam uxor ſaltem unica, quæ eſſet fœcunda, ut ſupra oſtenſum eſt, duceretur. Quod verò ad vocabulum זונה in jam dictis attinet, quo *ſcortum, meretrix* & ejuſmodi alia denotari plerunque, nec malè admittitur; ejuſdem interpretatio & ſenſus apud Magiſtros interdum multùm diverſus eſt, maximè in legibus ſanctis ubi vocabulum

[z] More Nebochim. *lib.* 3. *cap.* 49.

[a] *Gloſſa Iarchi ad Deut.* 23. 18.

Digitized by Google

illud expreſſim occurrit. Quomodo ſumendum ſit in lege de meretrice ſcorto ſeu זונה ſacerdoti non ducenda alibi [b] fusè è Magiſtris explicavimus. Et in lege itidem illa de τῆς זונה ſeu *meretricis* mercede; *Non inferes* אתנן זונה *ſcorti* ſeu proſtibuli aut πόρνης (ut Helleniſtæ) *mercedem, aut pretium canis in domum Domini &c.* quod de oblationibus intelligunt; ſcortum ſeu זונה non ſumitur pro quacunque ſine nuptiis vitiatâ, ſed pro ea duntaxat quæ, cum aut ratione priorum nuptiarum, veluti alterius uxor, aut ratione ſanguinis aut affinitatis, aut demum alicujus ſacri interdicti, nuptiæ ejus eſſent cum eo, quocum concubuerit, illicitæ, mercedem ab eo ſeu donum, coitûs nomine, acceperat; aliis aliquot, ex parili legis interpretatione, mercedis ſpeciebus etiam adjectis. Maimonides [c] ad veterum [d] mentem
אחד זונה גויה או שפחה או ישראלית שהיא ערוה עליו או מחייבי
לאוין אבל הפנויה אפילו היה כהן אתננה מותר וכן אשתו נדה אתננה
מותר אע״פ שהיא ערוה נשא אחת מחייבי לאוין כל שיתן לה מחמת
בעילה הרי זה אסור והזכור אתננו אסור נתנה האשה אתנן לבועל הרי
זה מותר משום אתנן האומר לחבירו הא לך דבר זה ותלין שפחתך
אצל עבדי עברי הרי זה אתנן והוא שאין לו אשה ובנים אבל אם שלו
אשה ובנים הרי זו מותר בשפחה כנעניה כמו יתבאר *Eadem heic eſt ratio* τῆς זונה *ſeu ſcorti, ſive ea fuerit pagana, ſive ancilla, ſive Iſraelitis, quacum matrimonium ſive nomine inceſtûs regulariter prohiberetur, ſive alio interdicto ſacro. Ita tamen ut ſi innupta fuerit* (nec hiſce interdictis vetita) *tametſi is qui cum eâ rem habuerit, ſacerdos fuerit, merces ejus ritè offerri poſſit, uti etiam ubi cum uxore menſibus laborante quis concubuerit, quanquam inter inceſtuoſos coitus etiam hic prohibeatur. Etiam ſi quis in uxorem duxerit fœminam, quæ interdicto qualicunque ſacro vetita eſt, nec tamen aut ſanguinis aut affinitatis ratione, id quod ei nomine mercedis coitûs causâ dederit, rite offerri nequit. Neque alia eſt ratio mercedis, quæ datur ob coitum maſculum. At verò ſi dederit fœmina mercedem viro, hoc nomine nil obſtat, quin ritè ea poſſit offerri. Ceterum ſi quis alteri dixerit, tibi hoc do, ut conjungatur ancilla tua ſervo meo Ebræo, hoc quidem mercedis nomine heic venit; ſi nempe non fuerint ſervo illi uxor & liberi. At ſi eſſent ei liberi & uxor, ritè offerri potuit.*

[b] *Lib. 2. de ſucceſſ. in Pōtificatum c. 2.*

[c] *Halach* Iſſuri Mizbach *cap. 4.*

[d] *Talm. Bab. tit.* Themura *cap. 6. fol. 29 & vide Moſem Co-tzenſem præcept. Negatiu. 316.*

ruit. Ancilla heic pro Cananæa (ſeu non origine Ebræâ) *intelligitur; uti & alibi explicatum eſt.* Ita Maimonides; cui etiam, uti & Talmudicis ceteris, pretium Canis eſt id quod in permutatione pro cane datur, non quod ἐπ' ὀχεύσει κυνὸς *ſeu pro canis admiſſura*, ut apud Joſephum [e] habetur. De ancilla heic Cananæa ſeu Gentili ſervo Ebræo conjuncta, fuſiùs infra [f] ex eodem autore libriſque aliis Talmudicis; ubi ſatis liquebit, quare diſtinctio illa habeatur heic de ſervo, cui antea uxor & liberi, & eo cui non eſſent. Etenim ancillæ copulationem ex lege cenſebant huic illicitam, non item illi. Nec cum innupta, qualem diximus, matrimonium illicitum. Ideo nomine זונה ſeu ſcorti heic non veniebat. Quæ ſatis conſona ſunt eis, quæ de τῆς זונה interpretatione habentur, ubi de conjugio ſacerdotum loquuntur. Quod verò de innuptarum coitu etiam apud Iſraelitas heic dicitur, maximè de proſtibulis eſt intelligendum ſeu amicis ſine nuptiis amaſiis ſuis pro eorum libitu ſe permittentibus. Nam de virgine, quæ ſive ex illecebris ſponte ſive vi ſemel compreſſa fuerit, leges habent ſingulares, de quibus in Uxore Ebraica agimus.

[e] *Orig. Iudaic. lib. 4. c. 8.*

[f] *Infra. cap. 10. & lib. 6. cap. 7.*

Cap. V.

De Ritibus Nuptialibus *qui, velut ex jure ſeu moribus ante Legem Moſaicam in uſu, eliciuntur è ſacra hiſtoria.*

De Ritibus ac ſolennibus, intervalli Juris Naturalis ſeu quod Moſaicam antevertit Legem, Nuptialibus, pauca leguntur. Veluti de Mora ſponſæ apud parentes, de Flamei ſeu theriſtri uſu, de convivio Nuptiali. Quod ad moram ſponſæ attinet; ad illud fratris & matris Rebeccæ Abrahæ ſervo nuptias Iſaaci & Rebeccæ procuranti, *Maneat* [g] *puella nobiſcum* (ימים או עשור) *dies ſaltem decem, & poſtea ibit*, notat Salomon Jarchius per dies Annum intelligi integrum, per Decem, menſes decem. Scilicet poſtulâſſe eos (ac ſi mos ſic inoleviſſet) annum integrum, quo maneret apud parentes Rebecca, aut ſaltem decem menſes, ne à more uſitatiori longiùs recederet, ut per id tempus ſibi nuptialia aptaret commodiùs ornamenta. Onkelos ibi;

[g] *Geneſ. 24. 55.*

mancat nobiſcum עידן בעידן או עסרא ירחין *per tempus aliquod, ſaltem decem menſes.* Et paraphraſis Uzielidis dicta, יומי שתא הרא או עֲשר ירחין *per dies anni unius, aut per decem ſaltem menſes.* Judæi item Mauritanienſes او عشرة شهور *annum aut decem menſes.* Cum tamen Græci interpretes *ἡμέρας ὡσεὶ δέκα circa decem dies,* & vulgatæ autor *ſaltem decem dies* ibi ſubſtituat. Cæterum alibi etiam in lege de ædibus urbanis venditori redimendis ימים תהיה

[h] *Levitic.* 25. 29.

גאולתו [h] quod ſonat, ſi verbum verbo reddas, *Dies erunt redemptio ejus* ſumitur pro eo quod eſt, *annus erit redemptio ejus*, atque ita expreſsè vertitur Judæis Mauritanienſibus سنة تكون فدوه quod id ipſum denotat. Et Gloſſa Jarchii ibi ימי שנה שלמה קרויים ימים *Dies anni integri vocari ſolent dies abſolutè.* Quemadmodum autem apud Romanos Flamei erat [i] uſus, quo ſe obtegebant novæ nuptæ, ita etiam volunt aliqui in primo Iſaaci & Rebeccæ occurſu, theriſtri ſeu pallii, velut ſolennis ſponſæ ornamenti, uſum fuiſſe, atque inde Flameum habuiſſe ortum. Hiſtoria ſacra; *Rebecca* (jam per internuntium deſponſata) *levavit oculos ſuos & viſo Iſaac, lapſa eſt de camelo, & dixit ad ſervum, quis eſt vir ille qui ambulat in campo in occurſum noſtrum? reſpondit ſervus, ipſe eſt Dominus meus* (ſcilicet Iſaac,) *tulit igitur* הצעיף quod θέριστρον vertunt Helleniſtæ, & vulgatæ autor, *pallium, & operuit ſe. Et narravit ſervus ipſi Iſaac omne quod geſſerat. Introduxitque eam Iſaac in tabernaculum Saræ matris ſuæ, & accepit Rebeccam, & facta eſt ei in uxorem.* Certe θέριστρα *nos poſſumus,* inquit D. Hieronymus [l], *appellare palliola, quibus obvoluta erat Rebecca, ut hodie quoque Arabiæ & Meſopotamiæ operiuntur fœminæ, ab eo quod θέρει, id eſt, in æſtate & caumate corpora protegant fœminarum.* Et vocabulum illud quod in fonte heic pro pallio, theriſtro ſeu velo uſurpatur, interpretantur Orientales per רדיד & רדידא ut in Targum Jonathani tributo & Hieroſolymitano, item per עיפא ut Onkelos, & ردا ut Arabes, quæ omnia Rabbi Nathan [m] denotare ait velum tenue, quo fœminarum velantur capita. רדיד בלשון ישמאל רדא והיא צעיף דק שמכסה האשה על ראשה *Lingua,* inquit, *Arabica* ردا *idem eſt quod* רדיד *nimirum velum tenue, quo*

[i] *Feſtus. in Flameo, alii paſſim.*

[k] *Geneſ.* 24. 64.

[l] *Coment. in Iſaiam cap.* 3. *& de Arabicarum fœminarum velis ejuſmodi, legitur in Alcorano, Azoar.* 24. *edit. Lat.* 34. *& Azoar* 33. *edit. Lat.* 43.

[m] *in* Aruch, *Verb.* רד.

nue, quo fœminarum capita obtegi ſolent. Ita alii. Nec ſanè ejuſdem uſus duntaxat ad æſtivos calores minuendos, ſed etiam, pudoris cauſâ, tàm à meretricibus, quàm ſponſis ac matronis adhibebatur. Etenim hoc veli genus, neque alio [n] denotatum nomine, pars erat habitûs, quo, ne agnoſceretur, uſa eſt Thamar in bivio itineris meretricem ſimulans. Et generatim Tertullianus [o], *Atquin etiam apud Ethnicos* (ſponſæ) *velatæ ad virum ducuntur,* Convivia autem Nuptialia, ſeculis illis, ſolennibus acceſſiſſe ſcribunt, eaque per ſeptem dies celebrari ſolita; quod ex Nuptiis Jacobi & Labanis filiarum obſervant. Laban, dum ſimulat ſe Rachelem in uxorem ei tradere, *convocatis* [p] *omnibus hominibus illius loci* יעש משתה *fecit convivium,* quod Helleniſtæ vertunt ἐποίησε γάμον *fecit nuptias,* ſed Aquila & Symmachus ἐποίησε πότον ſeu *cōvivium fecit* uti etiam Onkelos, paraphraſtes Uziclides dictus, Hieroſolymitanus & Arabs. Sed vulgatæ autor ibi *vocatis multis amicorum turbis ad convivium, fecit Nuptias.* Cum verò poſt noctem, quam cum Lea habuerat Jacob, de Rachele ei promiſſâ apud Socerum quereretur, *reſpondit Laban, non eſt hujus loci conſuetudo, ut tradatur in nuptias junior ante majorem.* Imple שבע זאת *ſeptenarium hujus.* ſeu, ut Helleniſtæ τὰ ἕβδομα ταύτης *Hebdomadem hujus,* ſeu ut vulgata, *hebdomadem dierum hujus copulæ* ונתנה לך גם את זאת *& dabitur quoque tibi iſta* (nimirum Rachel) *pro ſervitute, qua ſervies mihi adhuc ſeptem annis aliis. Fecit itaque Iacob ſic, & implevit Septenarium illius. Et tradidit ei Rachelem filiam ſuam in uxorem --- Et ingreſſus eſt quoque ad Rachelem, & dilexit Rachelem plus quàm Leam, ſervivitque illi ſeptem aliis annis.* Septenarius heic ſeu hebdomas pro ſeptem diebus, quibus epulum Nuptiale celebraretur, ſumitur Magiſtris, uti & Helleniſtis, ut vides & vulgatæ autori qui habet etiam, *Hebdomadâ tranſactâ, Rachel duxit uxorem.* Septenarium ibi diſertè per שבעת ימי המשתה id eſt, *ſeptem dies convivii* explicat Rabbi Eliæzer [q] & pro ſolenni nuptiarum convivio ſumit. Sic etiam Salomon Jarchius, [r] tum à vetuſtiſſimo hoc Rabbino, tum à Gemara Hieroſolymitana, edoctus, quam citat. Targum item Hieroſolymitanum pro eo quod heic eſt, *Imple ſeptenarium &c.* habet, אשלים שבעתי יומי משתותא

[n] *Geneſ.* 38. 15.

[o] *Lib. de Velandis Virginibus cap.* 11.

[p] *Geneſ.* 29. 22.

[q] *In Pirke R. Eliæzer cap.* 16. *& cap.* 33.

[r] *Ad tit.* Moed katon, *c.* 1. *fol.* 90. *col.* 4. *§.* 7.

דלאה ויתן *Imple ſeptenarium numerum dierum convivii Leæ, & dabitur &c.* Et Jonathanis paraphraſis ita dicta, אשלים כדון שובעת' יומי משתיא דדא ויתן לך אוף ית דא בפולחנא דתפלח עמי תוב שיב שנין אוחרין *Imple nunc ſeptenarium numerum dierum convivii hujus, & dabitur tibi etiam iſta, non ſine conditione ut ſervias mihi altero ſeptennio* & paulo poſt ועבד יעקב כדין ואשלים שבעתי יומי משתיא דלאה *& fecit Iacob juxta id quod dictum eſt, atque implevit ſeptenarium numerum dierum convivii Leæ.* Quo expleto, & Rachel ei in uxorem datur. Perinde ac ſi dixiſſet Laban. Utriuſque Nuptiæ hebdomade epulari pro more ſunt celebrandæ. Perfice, agedum, eam quæ nomine Leæ inchoata eſt. Et tum Rachel, iteratâ ſeptennii ſervitutis conditione, ut ſcilicet poſt ejuſce nuptias ſeptennium mihi ſervias, etiam in uxorem tibi dabitur, & epularis illius nomine, hebdomas redintegrabitur. Atque ita ſanè, in locis Ebraicis, vult D. Hieronymus locum illum capi. Etiam in hiſtoria Samſonis ſeptidui ejuſmodi nuptialis celebritatem haberi [r] obſervatur, velut eam quæ ex jure ſeu moribus Palæſtinis, Ebræis, aliiſque gentibus tunc atque antea diu intervenientibus & plerunque receptis in uſu. Quin & Benedictionis exemplum, ante Legem datam, ſumunt ex eo de Rebecca, ubi deducebatur in uxorem Iſaaci, *Et benedixerunt* [t] ſeu *imprecabantur proſpera ſorori ſuæ* (ut vulgata) *dicentes, ſoror noſtra es; creſcas in mille millia, & poſſideat ſemen tuum portas inimicorum tuorum.*

[r] *R. David Kimchi, alij ad Iudic.* 14. 15.

[t] *Geneſ.* 24. 60.

Cap. VI.

De Polygamia *ex* Jure Naturali, *ſeu* Univerſali *illo, quod tum* ante Legem Moſaicam, *tum* poſt, *juxta Ebræos pariter obtinuit.*

Polygamia, cum alia ſit ubi plures uxores, ſed per ſucceſſionem tantùm, ſeu plures itidem viri, ſed non ſimul plures, eidem habentur; alia, ubi plures viri uni uxori, pluresve uxores uni viro, idque ſimul, conjunguntur; De prima ſpecie non eſt cur plura dicamus. Neque enim à ſecundis pluribuſve, alterutro conjugum demortuo, Nuptiis quempiam ſive in in-

in intervallo quod tractamus, id eſt, ante Legem Moſaicam, ſive poſtea, ex Magiſtrorum placitis, arceri comperimus; tametſi in patribus Chriſtianis non deſint, qui Nuptiis aliquantulum iniquiores utriuſque ſpeciei velut interdictum ex rerum petant initiis. De Monogamiæ diſciplina diſputans Tertullianus [u], *Hoc ipſum*, inquit, *demonſtratur à nobis, neque novam, neque extraneam eſſe Monogamiæ diſciplinam, imò antiquam & propriam Chriſtianorum, ut Paracletum reſtitutorem potiùs ſentias ejus quàm inſtitutorem. Quod pertineat ad Antiquitatem, quæ poteſt antiquior forma proferri quàm ipſe cenſus generis humani? Vnam fœminam maſculo Deus finxit, unâ coſtâ ejus decerptâ, & utique ex pluribus. Sed & in præfatione ipſius operis Non eſt, inquit, bonum homini ſolum eum eſſe: faciamus adjutorium illi. Adjutores enim dixiſſet, ſi pluribus eum uxoribus deſtinaſſet. Adjecit & Legem de futuro. Siquidem prophetice dictum eſt; Et erunt duo in unam carnem, non tres neque plures. Ceterùm jam non duo ſi plures. Stetit lex. Denique perſeveravit unio conjugii in auctoribus generis ad finem uſque, non quia non erant fœminæ aliæ, ſed quia ideò non erant, ne primitiæ generis duplici matrimonio contaminarentur. Alioquin ſi Deus voluiſſet eſſe, & potuiſſent. Certe de filiarum ſuarum numeroſitate ſumpſiſſet, non minus ex oſſibus & ex carne ſua habens Evam, ſi hoc pie fieret. At ubi primum ſcelus, homicidium, in fratricidio dedicatum, tam dignum ſecundo loco ſcelus non fuit quàm duæ Nuptiæ. Neque enim refert, duas quis uxores ſingulas habuerit, an pariter ſingulæ duas fecerint. Idem numerus conjunctorum & ſeparatorum. Semel tamen vim paſſa inſtitutio Dei per Lamech conſtitit poſtea in finem uſque gentis illius. Secundus Lamech nullus extitit, quomodo duabus maritatus. Negat Scriptura quod non notat. Aliæ Diluvium iniquitates provocaverunt, ſemel defenſæ quales fuerunt. Non tamen ſeptuagies ſeptics; quod duo matrimonia meruerunt. Sed & reformatio ſecundi generis humani Monogamia matre cenſetur. Iterum duo in unam carnem creſcere & redundare ſuſcipiunt. Noe & uxor filiiq; eorum in unicis nuptiis. Etiam in ipſis animalibus Monogamia recognoſcitur, ne vel Beſtiæ de mœchia naſcerentur. Ex omnibus*, inquit [x], *beſtiis*,

[u] *De Monogamia cap. 4. ſed & vide eum lib. de unis Nuptiis ad uxorem cap. 2. citatũ hoc capite proximo.*

[x] *Geneſ. 6, 19.*

beſtiis, ex omni carne duo induces in Arcam, ut vivant tecum; maſculus & fœmina erunt de animalibus volatilibus ſecundum genus, & de omnibus ſerpentibus terræ ſecundum genus ipſorum. Duo ex omnibus introibunt ad te, maſculus & fœmina. Eadem forma & ſeptena ex binis adlegi mandat ex maſculo & fœmina, uno & una. Quid amplius dicam? Immundis quoque alitibus cum binis fœminis introire non licuit. Quin Joannes Cantacuzenus, Imperator Conſtantinopolitanus, adverſus Mahumedem hac de re diſſerens, ex veterum etiam mente unicam Noachi uxorem in ſcriptura memorari animadvertit, ſingulaſque filiis ejus ſingulis, πάντως, ita inquit[y], οὐδὲν ἕτερον δηλοῦντος τοῦ λόγου ἢ ὅτι ἐὰν καὶ μίαν καὶ μόνην γυναῖκά ἐστιν ἀπὸ δικαίου ἔχειν τὸν ἄνθρωπον, *ac ſi non aliud ejuſmodi narrationis genus innuiſſet quàm ex juſto & æquo unam atque unicam duntaxat quempiam ſibi habuiſſe uxorem.* Etiam Innocentius Papa tertius, *nec ulli*, inquit[z], *unquam licuit ſimul plures uxores habere, niſi cui fuit divina revelatione conceſſum, quæ mos quandoque, interdum etiam fas cenſetur.* Alii tantundem. Sed de Pluralitate hac uxorum ex Jure vetuſtioribus ſeculis conceſſo aliter alii ex patribus Chriſtianis. *Prolis gratiâ*, inquit D. Auguſtinus[a], *patres ſanctos ex Abraham & ante Abraham, quibus Deus, quod ei placuerint, perhibet teſtimonium, uſos fuiſſe conjugibus, neminem oportet dubitare Chriſtianum, quando quibuſdam etiam ſingulis plures habere conceſſum eſt, ubi ratio fuit prolis multiplicandæ, non variandæ appetitio voluptatis.* Obvii ſunt theologi qui hac de re agunt, nec pauci. Atque Hugo Grotius[b] *Conjugium naturaliter eſſe exiſtimavimus talem cohabitationem maris cum fœmina, quæ fœminam conſtituat quaſi ſub oculis & cuſtodia maris. Nam tale conſortium & in mutis animantibus quibuſdam videre eſt. In homine verò quà animans eſt, utens ratione, ad hoc acceſſit fides, qua ſe fœmina mari adſtringit. Nec aliud, ut conjugium ſubſiſtat, Natura videtur requirere. Sed nec divina lex amplius videtur exegiſſe ante Evangelii propagationem. Nam & viri ſancti ante legem plures unâ uxores habuerunt; & in lege præcepta quædam dantur his[c], qui plures unâ habent, & regi[d] præſcribitur, ut nec uxorum, nec equorum nimiam ſibi adſciſcat copiam; ubi Ebræi inter-*

[y] *Apolog. κατὰ τοῦ Μαχ. μετ. 4.*

[z] *C. 8. gaudemus. tit. de Divortiis.*

[a] *De Nuptiis & Concupiſcentia, lib. 1. cap. 8. quem videſis item lib. de bono conjugali c. 25. & contra Fauſtum lib. 22. cap. 47 & 48.*

[b] *De Iure Belli ac Pacis, l. 2. cap. 5. §. 8, & 9.*

[c] *Deut. 21. 15.*

[d] *Ibid. 17. 16. & 17.*

Digitized by Google

interpretes notant octodecim ſive uxores ſive concubinas regi fuiſſe conceſſas, & Davidi Deus imputat, quòd uxores ei complures & quidem illuſtres dediſſet. Et ſanè juxta Ebræorum placita, ſemper viro licita fuit uxorum etiam ſimul conjunctarum (ſed nunquam virorum uxori) pluralitas ante Legem Moſaicam, ſeu ex Jure Naturali; nec minùs, poſt illam legem, temperamentis aliquot, ex Jure ipſis civili (de quibus alibi) adjectis. Receptum enim eſt illud, quod in Gemara Babylonia[c] habet Rabba; נושא אדם כמה נשים על אשתו והוא דאית ליה למיזיינינהי *Fas eſt cuique quotcunque ſuperinducere uxores, modo, quibus victus eis præbeatur, res ei ſuppetant.* Ubi tamen præter alimenta & Veſtitum ſufficientem, etiam עונה שלו, id eſt, שלו ὀφειλομένην εὔνοιαν *debitam benevolentiam* ſeu conjugale illud concubitûs debitum volunt, ut ſuperinducenti eſſet ſingulis præſtandi poteſtas. *Fas eſt,* inquit Maimonides[f], *quotcunque, etiam centum, uxores ſive ſimul omnes ſive alteram poſt alteram ducere,* ואין אשתו יכולה לעכב והוא שיהיה יכול ליתן שאר כסות ועונה כראוי לכל אחת ואחת *neque poteſtas uxori antea ductæ virum heic impediendi, modo illi poteſtas fuerit præſtare Alimenta, Veſtitum atque Debitum conjugale, ſecundum id quod unicuique earum competit.* Et hæreſis habita eſt, nec toleranda Sadducæorum opinio, quâ binas ſimul haberi Jure uxores negabant ex lege illa[g] malè intellectâ אשה אל אחותה לא תקח לצרור *uxorem ſorori ſuæ non accipies, in ejus afflictionem,* אחותה לה quod ibi *ſorori ſuæ* eſt, pro *alteri*, ut certè verbum ipſum fert, ſumpto. Cæterum de ſororibus binis, idque dum in vivis tantùm fuerit utraque, locus ille paſſim Magiſtris capitur, ut fuſius in libris de Nuptiis Ebræorum oſtendimus. Et auctor *Peſichtha Zotertha*[h], ad dictam legem, שאמר שתי נשים בעלמא אסורות בידוע שאין להם לא דת לא חוק שהרי כמה צדיקים נשאו שתי נשים כגון אלקנה ודוד ושלמה ובדברי הימים כמה בשתי נשים *Qui dicit, binas ſimul uxores eſſe interdictas, notum ſit eum nec morum nec juris eſſe peritum. Nam multi juſti acceperunt binas uxores; velut Elcana*[i]*, David*[k]*, Salomon*[l]*. Et in libro Paralipomenon multi memorantur, quibus binæ uxores.* Vetuſtiora autem plurium ſimul conjunctarum uxorum exempla habes non ſolùm in Lamecho[m], ſed etiam in

Eccc Abra-

[c] *Ad tit.* Iabimoth *cap.* 6 *fol.* 65 *a.* & *Videſis Miſnam. tit. eodem cap.* 4. *ubi de quatuor fratribus eorumq; ſuperſtite agitur in Gem. Bab. fol.* 43 *b.*

[f] *Halach.* Iſhoth *cap.* 14. *adde R. Bechai ad* Vaicra *fol.* 141. *col.* 2. & 3.

[g] *Levit.* 18. 18

[h] *Fol.* 24. *col.* 1. & *Videſis I. Druſium ad difficiliora loca Levitici, cap.* 61.

[i] 1. *Samuel.* 1. 2.

[k] 2. *Samuel.* 3. 2. & 5. 13.

[l] 1. *Reg.* 11. 3.

[m] *Geneſ.* 4. 19.

Digitized by Google

Abraha [n], & Jacobo [o], Eſau [p], quæ ad Jura Noachidarum ante Legem Moſaicam obtinentia ſpectant. Quin & Joſephus [q], neſcio, unde edoctus, binas uxores, Tharbin Æthiopiæ Regis filiam & Seppho-ram Raguelis ſeu Jethronis (quæ in ſacris literis unica eſt) Moſi ipſi tribuit. Id quod velut fabuloſum rejiciunt viri [r] docti. De Lamechi autem ſeculo atque eo, quod inde uſque ad Diluvium intervenit, traditio priſca eſt, morem fuiſſe frequentem, ut, ubi binæ cuipiam haberentur uxores, altera prolis gratiâ, eaque ſeveriùs & duriùs haberetur; altera voluptatis tantùm, quæ ſterilitatis exhauſto poculo, opiparè & lautiùs, velut nova ſemper nupta aut amica, cottidiè exciperetur. Ad Hiſtoriam ſacram de binis Lamechi uxoribus Salomon Jarchius [s], כך היה דרכן של דור המבול אחת לפריה ורביה ואחרת לתשמיש זו שהיא לתשמיש משקה כוס של עיקרין כדי שתעקר ומקושטה ככלה ומאכילה מעדנים וחברתה נזופה ואבלה כאלמנה וזהו שפירש איוב רועה עקרה לא תלד ואלמנה לא ייטיב *Ad hunc modum ſe habuit mos ſub diluvii tempora, ut alteram haberent uxorem prolis gratiâ; alteram verò ad concubitum. Ea autem quæ ad concubitum duntaxat ducebatur, ſterilitatis exhaurire ſolebat poculum, ut ſterilis redderetur. Ornata etiam, velut nova nupta lautiores comedebat dapes. Acerbius autem ac duriùs tractabatur ſocia ejus, ſeu altera, & lugebat, velut vidua. Atque hoc eſt quod intelligitur apud Iobum* [t], *ubi ait, Pavit ſterilem, quæ non peperit, ſed viduæ bene non fecit.* Nam periocha illa *levis erat ſuper faciem aquæ &c.* in Jobi verbis de Diluvio etiam Jarchio ſumitur, uti etiam vetuſtioribus multò interpretibus. *Bereſith Rabba* [u]; כך היו אנשי דור המבול עושין היה אחד מהן לוקח לו שתי נשים אחת לפריה ורביה ואחת לתשמיש זו שהיתה לפריה ורביה היתה יושבת כאלו אלמנה בחיה וזו שהיתה לתשמיש היה משקה כוס של עיקרים שלא תלד והיתה יושבת אצלו מקושטת כזונה הה״ד רועה עקרה וגו׳ *Sub Diluvium hominum mos erat, ut pro libitu binas ſibi duceret quiſque uxores, alteram prolis gratiâ, alteram in concubitum. Ea autem, quæ prolis gratiâ haberetur, velut vidua, quamdiu ſuperſtes eſſet, degebat. Sed ea, quæ in concubitum adhiberetur, ſterilitatis exhaurire ſolebat poculum, ut ſterilis redderetur, atque juxta virum accumbere ſolita, velut meretricio ornabatur habitu. Atque*

idem

[n] *Geneſ.* 4. 19.
[o] *Geneſ.* 16. 3.
[o] *Geneſ.* 29.
[p] *Geneſ.* 36. 2. & 6.
[q] *Lib.* 2. *Archæolog. cap* 5.
[r] *Auguſtinus Chiſamenſis apud Sixt. Senenſ. Bib. ſanct. lib.* 5. *annot.* 123.
[s] *Tantundem ad Iobi caput* 24. 21.
[t] *Cap.* 24. 21.
[u] *Rabbi Vriah, ex Rabbi Iuda Bar Simon. ubi Paraſch.* 23.

idem innuitur verbis illis, Pavit ſterilem &c. quemadmodum ex Jobo jam ante citantur. Quin ſtatuere audent, quænam ex Lamechi uxoribus prolis gratiâ, quænam in concubitum adhibita. Priorem Adam dictam, prolis gratiâ; alteram, nomine Sellam aut Zillam, in concubitum. Id quod etiam ex nominum etymo ludentes[x] petunt. Adam ſcilicet ſeu עדה ita nuncupatam, quoniam עדה מינה invicem *recedere ſolebant* ſive quod rara eorum conſuetudo; Zillam autem ſeu צלה quoniam verſari ſolebat בצלו *in umbra ejus*. Quoniam vix à marito, magis ac à corpore umbra diſcedebat. Utcunque fuiſſe liquet ſatis in hiſtoria ſacra. Quin & traditur apud Chriſtianos aliquot, Polygamiæ illo ævo morem fuiſſe, ut plures ſimul uxores, utcunque ductæ, non cohabitarent, ſed ſingulis ſeorſim fruerentur ædibus. Epiphanius[y], εἰ γὰρ καί τινες τῶν πατέρων δύο καὶ τρεῖς γυναῖκας ἐσχήκασιν, οὐκ ἐν μιᾷ οἰκίᾳ αἱ γυναῖκες ἦσαν, *tametſi enim quidam patres duas & tres uxores habuerunt, non tamen in una domo uxores fuerunt*. Quod certè & inſtitutis Ebræorum in veteri ſua Polygamia[z] eſt apprimè conſonum. Ceterùm qualia temperamenta de eo, quod de infinito uxorum numero ſeu polygamia hactenus adductum eſt ad intervallum Legis Naturalis, ſeu quod Moſaicam antevertit ſpectans, ſive ex Lege ſive ex Inſtitutis monitiſve ſeipſos accepiſſe aiant Ebræi (quos & imitati ſunt Mahumedani) oſtendimus in Uxore Ebraica. Jus hoc Polygamiæ in Oriente (ſemper excipias locos genteſque, quibus à Chriſtianiſmo abolitum eſt) olim hodieque paſſim in uſu. In Occidente non item. Nam ne quis binas eodem tempore uxores haberet, Cecropem Athenienſium Regem[a] memoriæ proditum eſt primò conſtituiſſe. Et raræ ſatis binæ ſimul in Occidente nuptiæ; licet poſt Cecropem pſephiſma occurrat[b] διὰ τὸ λειπανδρεῖν, συναυξῆσαι τὸ πλῆθος *ne homines deficerent, atque ut multitudo creſceret*, γαμεῖν μὲν τὴν ἀστὴν, παιδοποιεῖσθαι δὲ καὶ ἐξ ἑτέρας, *unam uxorem civem & legitimam ducendam, liberos verò etiam ex alia ſuſcipiendos*. Sed rara quidem apud Græcos aut Romanos Polygamiæ ſeu legitimarum ſeu juſtarum uxorum plurium ſimul exempla; quanquam in Socrate[c] legimus Valentinianum primum legem evulgâſſe, quâ cuilibet liceret δύο νομίμους ἔχειν γυναῖκας

[x] Bereſith Rabba *ibidem*. Sed alia horũ nominum etyma habes in *Gem. Hieroſolymitana ad tit.* Iabimoth *cap. 6. fol. 7. col. 2. §. 5.*

[y] *Hereſi 80.*

[z] *Maimonid. hal.* Iſhoth *cap. 14.*

[*] *Videſis Petrum Fabrũ Semeſtr. 2. cap. 1.*

[a] *Demoſthen. Orat. contra Nearam. Athenæus Dipnoſoph. lib. 13. & videſis Samuel. Petit. in Leges Attic. lib. 6. tit. 1.*

[c] *Hiſt. Eccleſiaſt. lib. 4. c. 26. & vide Baron. alios. & C de Inceſt. nupt.*

duas uxores habere ſimul legitimas. Et vide caput proximum, ubi de Concubinis agitur. Apud Barbaros autem ſeu gentes alias frequenter reperta Polygamia. Tacitus de Germanis; *Severa illic matrimonia. Nec ullam morum partem magis laudaveris. Nam prope ſoli barbarorum ſingulis uxoribus contenti ſunt, exceptis admodum paucis, qui non libidine, ſed ob nobilitatem pluribus nuptiis ambiuntur.* Alia ſunt hac de re in ſcriptoribus obvia; quibus adſcribere non pigebit, quæ de Cecrope, quem diximus, tradit Joannes Antiochenus Malala dictus[d], maximè cum nondum is ſit typis editus. Ἐκέλευσε νομοθετῆσαι τὰς γυναῖκας τὰς ὑπὸ τὴν βασιλείαν αὐτοῦ οὔσας ἐν ᾧ εἰσὶν παρθένοι γαμεῖσθαι ἑνὶ ἀνδρὶ ἅστινας ἐκάλεσε Νύμφας ἐν τῇ νομοθεσίᾳ αὐτοῦ διὰ τὸ πηγαῖς ἐοικέναι αὐτὰς παρθένους καὶ κόρας αἳ τίκτουσι καὶ ἀπὸ ἀδήλων πόρων πηγάζουσι γάλα. Πρὸ γὰρ τῆς βασιλείας αὐτοῦ πᾶσαι αἱ γυναῖκες τῶν Ἀττικῶν καὶ τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν πλησίον χώρας θηριώδει μίξει ἐμίγνυντο ἑκάστῳ συγγινόμεναι τῷ ἀρεσκομένῳ αὐταῖς ἐὰν κἀκείνη ἐβούλετο, καὶ ἐκαλεῖτο ἡ ἁρπαζομένη γυνὴ οὐδενὸς, ἀλλὰ τοῖς πᾶσι προσήρχοντο διδοῦσαι ἑαυτὰς εἰς πορνείαν, καὶ ὅσας ἐβουλήθη τις κρατῆσαι αὐτὰς ἡμέρας κατ' οἶκον παρέμενον αὐτῷ τρεφόμεναι, καὶ εἰ ἤθελε πάλιν ἀπέλυσεν αὐτὴν τοῖς βουλομένοις· τοῦτο δὲ ἀπὸ τῆς Ἀττικῆς εἴρχθη, τὸ μὲν ἀναγκάζεσθαι αὐτὰς συνεῖναι ἀνδρὶ πρὸς ὃν βούλονται· οὐδεὶς οὖν ᾔδει τίς ἦν υἱὸς ἢ θυγάτηρ, καὶ ἐδίδου τὸ τεχθὲν ᾧ ἐβούλετο ἀνδρὶ συμμιγεῖσα αὐτῇ εἴτε ἄρρεν εἴτε θῆλυ ἔτεκε. Καὶ ἔχαιρον δεχόμενοι. Ὁ δὲ Κέκροψ ἐκ τοῦ Αἰγύπτου καταγόμενος ἐξεφώνησε τὸν Νόμον τοῦτον εἰρηκὼς ὅτι ἡ Ἀττικὴ χώρα διὰ τοῦτο ἀπώλετο· Καὶ λοιπὸν ἐσωφρόνησαν πᾶσαι καὶ ἀνδράσιν ἐξεδίδουν ἑαυτὰς αἱ ἄγαμοι παρθένοι· Ἡ δὲ πορνευθεῖσα ἐγαμεῖτο ἑνὶ ᾧ ἐβούλετο ἀνδρί· Καὶ ἐθαύμασαν οἱ Ἀθηναῖοι τὸν τοῦ βασιλέως νόμον, ὥστε καί τινες ἐξέθεντο ὅτι διὰ τοῦτο αὐτὸν οἱ Ἀθηναῖοι εἶπον διφυῆ ὅτι ἐξεθέσπισε τὰ τέκνα τὸ εἰδέναι τοὺς ἑαυτῶν γονεῖς. *Edicto juſſit fœminas, quotquot virgines in illius regno eſſent, viro unico nubere. Atque has in legis latione Nymphas dixit, ideò quod fontibus Virgines & puellæ ſunt ſimiles, utpote quæ pariunt, & ex obſcuris meatibus lac emittunt. Etenim ante ejus regnum fœminæ regionis Atticæ & Athenienſis & quæ in vicinia erat, more ferino commiſcebantur, cuicunque pro libitu vellent. Nec vocabatur fœmina ſic arrepta Vxor alicujus. Sed promiſcuè omnibus in libidinem*

[d] *Ms. in Biblioth. Oxon. fol. 24 a.*

uem ſe dabant. Et quamdiu quis eas retinere vellet, domi manebant ab eo alimenta accipientes. Et pro libitu ſic retentam dimittere ſolebat aliis, qui pariter pro libitu acciperent. Hoc autem Attica regione vetitum eſt; ut in poſterum libido hæc promiſcua locum ibi non ſortiretur. Nemo enim ſcivit, quis ſibi filius, quæ filia. Et mater dare ſolebat prolem, ſive maſculam ſive fœminam, cuicunque eorum, quibuſcum rem habuerat, pro arbitratu ſuo. Qui libentiſſimè etiam ſic datam recepere. Cecrops autem ex Aegypto redux, legem hanc promulgavit; dixitque regionem Atticam ex more priſtino everſam. Dein igitur mores amplexæ pudicos, maritis ſe junxere virgines innuptæ. Et quæ vitiata etiam fuiſſet, cuicunque vellet, nubebat. Adeò autem admirabantur regiam hanc legem Athenienſes, ut inde ab eis Rex ipſe διφυὴς nuncuparetur (ut volunt aliqui,) quoniam ſic nobilitata eſt proles, ex eo quod parentes dignoſceret. Ita ſanè & nominis ratio redditur apud Athenæum [e]. Apud alios, aliter.

[e] *Lib.* 12.

CAP. VII.

De Divortio *ex* Jure Naturali *ſeu* Omnium, *juxta Ebræos ante legem Moſaicam ſeu extra illam* Communi, *ac de* Concubinæ *&* Uxoris *nomine; & obiter de vocabulo Anglicano* wite.

Matrimonium igitur, ex Jure, quod docent Ebræi, Naturali, erat viri & fœminæ, ſive unius ſive plurium fœminarum, tàm ex concubitu quàm conſenſu præeunte, conjunctio, vitæ conſuetudinem continens. Non adjicimus individuam, quod Chriſtiani habemus in Matrimonii [f] definitione. Neque enim ſeparari aut dividi nequibant conjuges, ſeu Matrimonium dirimi, niſi ex ſingulari aliqua legis permiſſione, ſeu repudii causâ; neque communis conſenſus (quo ex veteri Jure Cæſareo diſtrahi Matrimonia ſcimus) neceſſarius erat, ut dirimeretur. Neque individua dici potuit vitæ conſuetudo, quæ æquo Jure à marito pluribus communicabatur. Quemadmodum verò ex veteri Jure Cæſareo diſtrahebantur Matrimonia [g], alia quidem conſentiente utrâque parte, pactis cauſam, ſicut utrique (ut verba ſunt Juſtiniani) placuerit, gubernantibus, alia verò per occaſionem rationabi-

[f] *Inſtit. tit. de patria poteſtate in princ.*

[g] *Novell.* 22. *cap.* 4. & 117. *cap.* 10.

lem, quæ etiam *Bona* [h] *gratia* vocabatur, alia citra omnem cauſam, alia quoque cum cauſa rationabili (cui libertati ſanctiones, tàm Cæſareæ [i] etiam, quam Pontificiæ haud parùm derogarunt) ita ex Jure Naturali ab ipſis rerum primordiis communi citra ullam omninò cauſam ea diſtrahi fas fuiſſe volunt Magiſtri. Idque pro libitu tàm uxoris quàm viri, quod etiam, ex præſcriptis aliquot cauſis, Jure Cæſareo olim permiſſum eſt. Adeò ut pactum matrimoniale heic non aliud haberetur quàm Sociorum contractus, qui eo uſque ſtabilis manet, dum in eodem conſenſu utrinque perſeveratur, & renuntiante ſocietati [k] alterutro ſolvitur. Ita, ſive viro ſive uxore matrimonio renuntiante, ſolutum aiunt fuiſſe contractum, velut divortio planè legitimo. Moſes Maimonides [l], ad mentem Gemaræ Babyloniæ [m], hac de re, בן נח שייחד שפחה לעבדו הרי זה נהרג עליה משום אשת חבירו ואינו חייב עליה עד שיפשט הדבר ויאמר כל העם זו דביתו עבד פלוני ומאימתי תחזור להתירה משיפרישנה מעבדו ויפרע ראשה בשוק ומאימתי תהיה אשת חבירו כגרושה שלנו משיוציאנה מביתו וישלחנה לעצמה או משתצא היא מתחת רשותו וחלך לח שאין לה גירושין בכתב ואין הדבר תלוי בו לב"ד אלא כל זמן שירצה הוא או היא לפרוש זה מזה פורשין *Noachides ſeu Gentilis, ſi conjugaverit Ancillam in contubernium ſervo ſuo, etiam ipſe* [ſi cum ea rem habuerit] *ultimo ſupplicio puniendus eſt, eo quòd uxorem alienam compreſſerit. Sed hoc nomine reus ille neutiquam eſt, uſque dum manifeſtum fuerit contubernium, & publicè dignoſcatur eam ex ſervi ejuſmodi familia* [velut conjugem] *eſſe. Vnde nam verò fiet, ut cum eâ licitè denuò concumbat? Nimirum ſi disjungat eam à ſervo ſuo,* (nam utriuſque voluntas in poteſtate domini) *& caput ejus palam aperiatur* [ſi detecto capite in publicum ea prodeat; quoniam [n] non ſine velo nuptæ prodire ſolebant.] *Vnde nam verò fiet, ut aliena, apud Noachidas* [liberi hominis] *uxor ſimilis fiat ei, quæ apud nos divortio ſeparatur? Nimirùm ſi aut ex ædibus vir eam ejiciat & ſolutam dimittat, aut ipſa exeat è poteſtate ejus & eum relinquat. Neq; enim ad eos Libellus Divortii attinet. Neque res eſt omninò* [uti apud nos] *forenſis. Ceterùm quandocunq; ſive viro ſive uxori disjungi invicem placuerit, disjungantur.* Unde & occurrit interdum in

[h] *Novell.* 98. *cap.* 2.

[i] *C. de Repudiis l.* 8. *Novell.* 22. *C.* 4. *&* 117. *cap.* 10 *C. Theodoſ. Lib.* 3. *tit.* 16. *Harmenopul. Prochir. lib.* 4. *tit.* 12. *& videſis Alberic. Gentil. de Nuptiis l.* 6. *cap.* 4.

[k] *Inſtit. tit. de Societate*, *§. manet.*

[l] *Halach.* Melakim *cap.* 9.

[m] *Ad tit.* Sanhedrin *cap.* 7 *fol.* 58 *b.*

[n] *Gloſſa Iarchii, ad citat. Gemara Babylonia locũ.*

dum in vetuſtiſſimis ſcriptis Talmudicis[o], בני נח אין להן קידושין אין להן גירושין *Noachidis nec ſunt Nuptiæ* (ſolennes ſcilicet illæ & ex conſenſu tantùm contractæ, ut ante oſtenſum eſt) *nec Divortia*, qualia nimirum Ebræis præſcripta. Sed שניהן מגרשין זה את זה *alteruter conjugum pro libitu connubium ſolvit.* Et oppoſitiſſimè Joſephus Scaliger[p]; *apud Romanos & Græcos tàm mulier quàm vir poteſt alter alteri dicere, ut res ſuas ſibi habeat. Quin nomina rei illius propria jure Attico prodita erant, ut, ſi vir diſcederet ab uxore, hoc diceretur* ἀποπομπὴ, *ſi mulier à viro,* ἀπόλειψις. Voces has in re Græcorum divortii memorat Julius Pollux[q]. Diſcriminis autem rationem rectè exhibet Samuel Petitus[r]; *Cur uxor,* inquit, *non dicatur* ἀποπέμπειν τὸν ἄνδρα, *ratio eſt, quod uxor nupta deducitur domum mariti, neque poteſt* ἀποπέμπειν, *id eſt, ejicere virum ex illis ædibus, quarum ea domina non eſt: at poteſt eum relinquere, & ab illius ædibus recedere.* Quod verò aiunt Ebræi ad Noachidas ſeu Gentiles non attinere libellum Divortii, id intelligendum eſt, nec ſcilicet, quemadmodum ex lege ſacra apud Ebræos, nec ex rei natura, omninò Divortiis eorum neceſſarium eſſe ex Jure quo tenentur Naturali libellum. Pro libitu autem adhiberi poſſe, & adhibitum, ex civili quod ſuperinduxerint Jure. Unde tàm Græcis quàm Romanis libellus in uſu. Quale pariter dicendum de eo quod eſt, Ebræorum Divortium, Noachidis rem neutiquam eſſe forenſem. Græci libellum Divortii, ſive τῆς ἀποπομπῆς, ubi vir fœminam ejiciebat, ſive τῆς ἀπολείψεως γράμματα ubi hæc illum relinquebat, nuncupabant[ſ]. Et Archontis Athenis erat ſortiri Judices[t], apud quos diſceptandum, utrum Divortii cauſa eſſet legitima. Morem illum ἀπολείψεως, quæ nullo pacto legitima erat Judæis, inducere tamen ex Jure ſeu exemplo aliarum Gentium voluit Salome Herodis magni ſoror, cum Coſtobaro marito ſuo libellum Repudii mittebat, quod ſcribit Joſephus[u]. Sed aut Proſelyta ea fuit, aut Libertina, aut ancilla in Judaiſmum cooptata, aut planè Gentilis (qua de re vide inferiùs, capite vigeſimo ſecundo) non omninò Originaria. Exemplum ejuſmodi aliud ſub idem tempus habetur in Herodiade[x] Ariſtobuli filia. Certè & de ἀπολείψει ſeu Divortii libello ab uxore miſſo velut de eo quod in declinante Ebræorum ſta-

[o] *Gem. Hieroſolymit. ad tit.* Kidoſchim *cap. 1. fol. 58. col. 3.*

[p] *Animadv. Euſeb. num. 2015. & de Paganorũ divortiis vide Alex. ab Alexand. Genialium dierum lib. 4. c. 8. Et Alphonſum à Vera cruce ſpecul. conjugior. part. 2. art. 9. 12. & 13.*

[q] *Onomaſtic. lib. 3. cap. 3.*

[r] *Comment. in leges Atticas lib. 6. pag. 459*

[ſ] *Plutarch. in Alcibiade.*

[t] *Andocides Orat. in Alcibiad. & Iſæus pro Pyrrho.*

[u] *Archeolog. lib. 15. cap. 11.*

[x] *Idem lib. 18 cap. 7.*

rum ſta-

rum ſtatu aliquantulum contra mores avitos inoleverat, loquitur
[y] *D. Marc.10, 12.* Chriſtus; *ſi*[y] *uxor dimiſerit virum ſuum, & alii nupſerit, mœchatur.* Quin & Divortii pro libitu alterutrius conjugum uſus repertus
[z] *Specul. Conjug. part. 2. art. 5.* eſt apud novi orbis incolas; quod docet Alphonſus à Vera Cruce[z]
in Academia Mexicana Theologiæ olim profeſſor primarius. Atque
advertendum, quod habet de Divortiis apud alias Gentes D. Augu-
[a] *De bono cõjugali, cap. 8. quem videſis etiam lib. 1. de Nuptiis & Concupiſcentia lib. 1. cap. 8.* ſtinus[a], de eis ex lege Evangelica loquutus. *Aliter*, inquit, *ſe habere Iura Gentium quis ignorat, ubi, interpoſito repudio, ſine reatu aliquo ultionis Humanæ, & Illa, cui voluerit, nubit, & Ille, quam voluerit, ducit; cui conſuetudini ſimile aliquid propter Iſraelitarum duritiem, videtur permiſiſſe Moſes de Libello Repudii.* Quæ cum ita ſint, manifeſtum erit, qualeſnam fuerint concubinæ, id eſt, פילגשים ſic dictæ, ante legem; neque obſcurum, qualeſnam eæ quæ poſt legem in ſacro ſermone hoc nomine indigitantur. Quod ad concubinas
[b] *Geneſ. 25, 6.* ante Legem attinet, Concubinæ Abrahæ[b], Nachoris[c], Jacobi[d],
[c] *Geneſ. 22. 4.* Eliphazi[e], à Moſe memorantur. Et Tertullianus[f]; *ſanè apud ve-*
[d] *Geneſ. 35. 22* *teres noſtros, ipſoſque Patriarchas, non modo Nubere, ſed etiam pluri-*
[e] *Geneſ. 36. 12.* *fariam uti matrimoniis fas fuit. Erant & concubinæ.* Cum verò
[f] *Lib. 1. de Vnis Nuptiis ad Vxorem cap. 2.* Legitima uxor, conſenſu præeunte, eoque, concubitu, ut oſtenſum eſt, firmato, in vitæ conſuetudinem acciperetur, pluresque ita ſimul poſſent ritè haberi; cumque matrimonium, pro alterutrius conjugum arbitratu, nunquam non eſſet, idque niſi interveniret lex adverſa civilis, ſine libello, ſolvendum, juxta ſcilicet jam dictam Magiſtrorum, de Noachidarum jure, ſententiam; ſequitur, Concubinam, quæ item in concubitum & vitæ conſuetudinem æquè adſciſci ſoleret, nec leviori divortii genere disjungi poſſet, aut nomine tenus duntaxat, aut ſaltem dignitatis tantùm minoris (ubi, verbi gratiâ, ancilla eſſet aut generis obſcuri) ratione, ab uxore diſcrepâſſe; Jugalem autem contractum nodumque utrique eundem ipſum fuiſſe. Appoſitè heic
[g] *Lib. περὶ τῆς πρὸς τὰ παιδεύματα συνόδου.* Philo, καὶ Ναχὼρ, inquit[g], καί τοι ἀδελφὸς Ἀβραάμ, ἔχει δύο γυναῖκας, ἀστήν τε καὶ Παλλακήν. Ὄνομα καὶ τῇ μὲν ἀστῇ Μελχά, Ῥουμὰ δὲ τῇ παλλακίδι, *etiam Nachor Abrahæ frater duas habuit uxores, Iuſtam & concubinam. Iuſtæ nomen erat Melchaia, concubinæ Ruma.* Neque patitur ratio, ut aliter ſit de ipſo contractu ſentiendum. Quin expreſsè
ſatis

ſatis adſtipulatur ſacra ſcriptura. Cetura (quam eandem cum Hagare ancillâ fuiſſe plerunque [h] volunt Orientales) dicitur à Moſe אשה ſeu *uxor* Abrahæ; quæ ipſa in Paralipomenis [i] concubina nuncupatur. Et egregiè ad hanc rem, quod ex ſacro contextu habet D. Auguſtinus, cui Cetura & Hagar diverſæ ſunt, uti ferè Chriſtianis. *Ambæ*, inquit [k], *& uxores Abrahæ & concubinæ ſunt appellatæ. Sara verò nunquam dicta eſt concubina, ſed uxor tantùm. Nam & quando data eſt Hagar Abrahæ, ita ſcriptum eſt* [l]; *Et apprehendit Sara uxor Abram Agar Ægyptiam ancillam ſuam poſt decem annos quàm habitaverat Abram in terra Chanaan, & dedit eam Abram viro ſuo uxorem. De Cethura autem, quam poſt obitum Saræ accepit, ſic legitur* [m], *Adjiciens autem Abraham ſumpſit uxorem; cui nomen erat Cethura. Ecce ambæ dicuntur ùxores; ambæ porrò concubinæ fuiſſe reperiuntur, poſtea dicente ſcripturâ* [n]; *Dedit autem Abraham omnem cenſum ſuum Iſaac filio ſuo, & filiis concubinarum ſuarum dedit Abraham dationes, & dimiſit eos ab Iſaac filio ſuo adhuc ſe vivo ad Orientem in terram Orientis.* Et Tertullianus, Abraham, inquit [o], *mutatus eſt in Digamiam per Ancillæ concubinatum.* Concubinatus igitur tunc Nuptiæ erant, & concubina etiam uxor habita. Et quia ancilla erat, ideo concubinam dictam fuiſſe Ceturam volunt Magiſtrorum [p] nonnulli. In univerſum autem ii Concubinas ab uxoribus diſtinguunt pactis dotalibus & ſponſaliorum ſolennibus. Sæpe occurrit illud [q], נשים בכתובה ובקידושין פלגשים בלא כתובה ובלא קידושין *uxores ſunt cum pactis dotalibus & ſponſaliorum ſolennibus, Concubinæ neque his neque illis.* Sed hoc maximè ad concubinatum, qui poſt legem in uſu, attinet; cum ſcilicet & Dotalia pacta & alia atque in priſtino ſeculo ſolennia, eaque magis neceſſaria, Nuptiis, quod alibi fuſiùs exhibemus, præſcriberent; nec tamen ejuſmodi quæ contractum irritum omiſſa facerent. Nam ante legem, in Conſenſu ſolùm & Concubitu, modò ad vitæ conſuetudinem futuram uterque haberetur, matrimonii ſubſtantiam ponebant; ſolennibus, pactiſque dotalibus, pro libitu omninò adhibitis, quæ poſtmodùm etiam ex eorum, qui rebus præerant, autoritate præſcripta atque aucta, formulam etiam legitimam, ſed non ſubſtantiam matrimonii,

[h] *Targum Hieroſolym. & Ionathan Geneſ. 25. 1. & Iarchius ibi. & ad comm. 6.*

[i] *1. Paralip. 1. 32.*

[k] *De Civitate Dei lib. 16. cap. 34. quem & videſis in Geneſ. ad literam quæſt. 90.*

[l] *Geneſ. 16. 3.*

[m] *Geneſ. 25. 1.*

[n] *Ibid. comm. 6.*

[o] *Lib. de Monogamia, c. 6*

[p] *Rabbi Bechai ad Gen. 25. 1. f. 35. col. 4.*

[q] *Gemar. Hieroſolymit. ad tit.* Cethuboth *cap. 5. fol. 29. col. 4. § 3 Babylon. ad tit.* Sanhedrin *cap. 2. fol 21. a. Iarchius ad Geneſ. 25. 6. Bechai loco citato David de Pomis f. 143. Moſes Maimonid. halach.* Melakim *cap. 4. adde Moſem Mikotzi Præcep. Negat. 222.*

monii, ſeu ipſum contractum, mutâſſe docent. Hinc concubinarum Saulis [r], Davidis [ſ], Salomonis [t], Rehoboam [u], Regum, ad Magiſtrorum mentem, nomen ritè intelligendum. Unde, cum ex majorum inſtitutis, dotem & ſponſaliorum ſolennia nuptiis accedere velint juſtis hominum privatorum ſeu ſubditorum, Regi tamen ſuo fas fuiſſe, utpote hac lege ſuperinductâ ſoluto, aiunt concubinam [x] ſibi ביחוד בלבד *ſolùm concubitu ſibi conjungere*, אבל ההדיוט אסור בפילגש אלא באמה העבריה בלבד אחר ייעוד *privato nihilominùs ſeu ſubdito interdictam fuiſſe concubinam, ſi excipias ancillam Ebræam tantùm, poſtquam eam ex venditione [y] patris deſponſaverit.* Qua de re, libro proximo fuſiùs; ubi ancillam illam planè uxorem fuiſſe liquet, ſine nuptiarum ſolennibus conjunctam, id eſt, Concubinam. Certè & Levitæ concubina, à Beniaminitis nefariè peremta, planiſſimè uxor habebatur. Is etiam vir ejus [z] dicitur. Atque in vulgata verſione, indiſcriminatim & uxor & concubina appellatur. In fonte nuncupatur bis אשה פילגש quod ſive *uxor concubina* ſive *fæmina concubina*, uti etiam γυνὴ παλλακὴ verti poteſt. Quod itidem dicendũ de decem illis Davidis concubinis, quæ נשים פילגשים [a], id eſt, ſive *uxores concubinæ*, ſive *fæminæ*, ſeu, ut vulgata, *mulieres concubinæ* vocantur. Et de Levitæ, quem diximus, concubinâ, ad rem heic inprimis D. Ambroſius [b]; *Vir*, inquit, *Levita acceperat jugalem, quàm à concubitu concubinam appellari arbitror.* De ſucceſſione etiam liberorum è concubinis apud Ebræos ſuſceptorum, alibi [c], uti etiam de concubinis plura diximus. Commentum verò habet Elias Levita de nominis פילגש, quo concubina in ſacris literis denotari ſolet, originatione, & veluti Uxorem dimidiatam eam inde facit. Concubina, inquit [d], vocatur, פילגש Pilegesh שהיא מלה מורכבת מן פלג אשה פ׳ חצי אשה ובלשון רומי אהם שיש לו שתי נשים קוראות זו אל זו פלגש *quod vocabulum compoſitum eſt ex* Pelag Isha, *id eſt, uxore dimidiata; & Linguâ Latinâ, ubi quis binas habet uxores, harum altera nuncupatur alteri Pellex.* Quaſi Pellex, pallaca, ac παλλακὴ pro concubina, ab Ebræorum jam dicta voce, quod & alii volunt, deducenda eſſet. Et certè Pellicis habetur notio altera [e], quæ ipſam heic concubinam rectè ſatis denotat. Quemadmo-

[r] 2. Samuel. 3. 8. & 21. 11.

[ſ] 2. Samuelis 5. 13.

[t] 1. Reg. 11. 3.

[u] 2. Paral. 11. 21.

[x] Maimonid. halach. Melakim cap. 4.

[y] Ex lege Exod. 21. 8.

[z] Iudic. 19. 3. ubi vid. comm. 19. 27. & cap. 20. 4. 5. &c. & videſis Henning. Arniſæum de Iure Connubiorum cap. 5.

[a] 2. Sam. 15. 16.

[b] De Officiis lib. 3. cap. 14.

[c] De ſucceſſ. in bona defunct. cap. 3.

[d] In Notis, ad David. Kimchi Radices, verbo פלגש

[e] L. Maſſurius. 144. ff. de verb. ſignific.

admodùm autem, ubi plures uxores, ibi etiam Concubinæ plures, mixtæve concubinæ & uxores licitæ (ut apud Ebræos & ferè in Oriente alibique apud Mahumedanos) fuêre juxta ea quæ dicta ſunt; ita ubi unicam duntaxat uxorem ſuperſtitem (ut non ſolùm ex legis Evangelicæ interpretatione, ubicunque ea viguit, ſed ex civiliorum ita dictarum Europæ diù ante Chriſtianiſmum nationum [f] moribus obtinuit) liceret habere, ibi & unicam concubinam, id eſt, ſine ſolennibus præviis uxorem, ſed uſu tamen ſatis conjunctam, ſicuit olim retinere; ceterùm non magis binas, quàm binas uxores. Nec unicam hanc magis repudiare fas erat quàm uxorem. Cum ſcilicet nomine magis & ſolennibus, quàm re invicem diſtarent. Juriſconſulti Græci [g] παλλακή ἐστιν ἡ συγζῶσά τινι ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ, νομίμου χωρὶς γάμου, *Concubina eſt, quæ cum aliquo in ædibus cohabitat, ſine matrimonio legitimo*; ſine formulis matrimonio præſcriptis, non ſimpliciter ſine matrimonio. Et veteri, apud Harmenopulum [h], conſtitutione Cæſarea, Concubinatus, qui κοινωνία τῆς παλλακῆς ibi dicitur, nomine γάμου οὐκ εὐπρεποῦς ſeu *Matrimonii indecori* deſignatur. Hinc Julius Paulus, celeberrimus ſub Alexandro Severo, id eſt, antequam Chriſtianiſmus in Imperium Romanum receptus eſt, Juriſconſultus, *Eo tempore*, inquit [i], *quo quis uxorem habet, Concubinam habere non poteſt*; aliàs licitam, ut uxorem ſine ſolennibus. Neque verò ingenua, eo ævo, ſed tantùm ancilla, liberta, libertinave, in concubinatu ita propriè dicto potuit eſſe ſine [k] teſtatione manifeſtum hoc faciente; quæ, ſi accederet, nullis aliis adhibitis ſolennibus, Ingenua concubinæ nomine depoſito, uxor honoris causâ, dicebatur. Cæteris, quæ ingenuæ non erant, concubinis [l], ut inferiore dignitatis notâ, appellatis, & ſolâ animi deſtinatione [m] ſeu affectione æſtimatis [n]. Inſtauratum poſteà eſt jus illud, quo nefas erat uxorem ſimùl & concubinam (id eſt, alteram cum ſolennibus, ſaltem teſtatione ſatis manifeſtâ, alteram ſine hac, ſine illis, ſed utramque conjugem) habere; idque tum à Conſtantino Magno [o], tum à Juſtiniano [p]. Etenim, velut in diverſa ſub uno tempore conjugia convenire, ad Ebræorum morem, id deputabatur. Unicam verò, qualem diximus, concubi-

Ffff 2 nam

[f] *Vide Sixt. Empiric. Pyrrhon. hypotyp. lib. 3. cap. 24. Cæſar. de Bell. Gallico lib* 6. ubi de Britannis &c. *Athenæum Dipnoſ. 13 ubi de Cecrope, Suidam in eo, Petr. Fabrum in Semeſtr. lib. 2. c. 1. Iacob. Revard. lib. de autoritate Prudent. cap. 1. &c.*

[g] *Baſilic. ap. Theodorum Balſamonem in Photii Nomocanon. tit.* 13. *cap.* 5.

[h] *Prochir. lib. 4. tit. 7.*

[i] *Sentent. Recept. lib. 2. tit 20. adde ff. tit. Communia de Manumiſſionibus. lib. 3. in fine.*

[k] *Marcianus l. 3 ff de Concubinis, & Modeſtinus l. 24. ff. de Ritu Nuptiarum.*

[l] *Vlpianus l. 1 ff de Concubinis.*

[m] *Paulus l. ult. ff eodem titulo.* [n] *Vlpianus l. 3. ff. de donat. inter virum & uxorem.* [o] *L. unic. C. de Concubinis.* [p] *Novell. 18. cap. 5. & 89. C. 12. adde l. ult. ff. tit. communia de Manumiſſionibus.*

Digitized by Google

nam in vitæ conſuetudinem (non ad tempus [q] certum ex contractu) adhibitam, loco uxoris, neque eâ minùs licitè conjunctam, in veteri Eccleſia ei cui uxor alia nondum eſſet, habere [r] permittebatur, uſque dum Cæſareæ [ſ], Pontificiæ [t], minorumque gentium ſanctiones, præter vetuſtum etiam in Chriſtianiſmo [u] morem, de ſolennibus Conjugiorum quorumcunque ſacriſque Benedictionibus, publica eorum Teſtatione, atque id genus aliis ita vim ſortirentur, ut Conjugia aliter inita pro interdictis, etiam interdum & irritis [x] haberentur. Neque forſan obſervatu indignum videatur; cum Sponſæ, Conjugis, Jugalis, Concubinæ, id genus aliorum nominum, etiam & τῆς אשה & γυναικὸς pro Uxore notationes apertæ ſint, atque ejuſmodi ut poſſeſſio & uſus matrimonialis, ſive tori ſocietas, atque ſexus eis palam indicetur; Uxoris interim quæ è priſca, ante Chriſtianiſmum, Latinitate deducta eſt, notationem quidem nimiùm latere, ſed tamen à Grammaticis aliquot à ſacro [y] ungendi, in ſolennibus Nuptiarum, liminis ritu peti, ideoque etiam Unxorem eam olim dici. Perinde ac ſi abſque ſacris illis ſeu ſolennibus Nuptiarum, etiam ex ipſa vocabuli vi, nulla propriè illo nomine fuiſſet indigitanda. Certè ſacris, veluti interventui ignis & aquæ (cui veteribus ſacramentum [z] fœderis Nuptialis dicebatur) Farri, Confarreationi [a], ejuſmodi aliis non paucis locum fuiſſe in Nuptiarum ſolennibus ſcimus; atque in iis, Liminis etiam unctioni, cui præerat Dea Unxia dicta. *Vnctionibus ſupereſt* (ſic apud Arnobium [b] legimus) *Vnxia, Cingulorum Cinxia replicationi, Victa & Potua ſanctiſſimæ victui potuique procurant. O egregia numinum & ſingularis interpretatio poteſtatum, niſi poſtes virorum adipali unguine oblinerentur à ſponſis, niſi virginalia vincula jam ferventes diſſolverent atque imminentes mariti, niſi potarent & manderent homines, Dii nomina non haberent? Et* Joſephus Scaliger [c], *Vnxor dicendum erat pro Vnctor. Ejuſmodi enim erant verbalia apud veteres, uxor pro unctor; pacio pro pactio. Ita dicta eſt, quia adipe lupino poſtes novi mariti ungeret.* Sed interea verſum adfert Ennii Donatus ſeu quis alius ejuſmodi in Terentii Hecyram, quo ritus ille, unde & Uxor etymon habeat, probetur; quod tantum

[q] *D. Aug. de Bono conjugali cap. 17. cauſ. 32. q. 2. c. 5.*

[r] *Dict. Novell. & Concil. Toletan. 1. cap. 17. diſt. 34. c. 4.*

[ſ] *Novell. 74. cap. 4. Leonis Conſtit. 89. & 91. Harmenopulus Prochir. lib. 4. tit. 4. & 7.*

[t] *Cauſ. 30. q. 5. & extr. de Cland. deſponſ. c. 3.*

[u] *Tertull. lib. 2. ad uxorem, cap. 9 & lib. de pudicitia, c. 4. D. Ambroſ. epiſt. l. 3. ad Vigiliū. adde Franciſc. Hotoman. Quæſt. Illuſtr. 25. & Dionyſ. Gothofred. ad Leonis Conſtit. 89.*

[x] *Leo Conſtit. 89 Harmenopul. lib 4. tit. 4. & 7.*

[y] *Donatus in Terentii Hecyram.*

[z] *Lactantius lib. 2. de Origine Erroris, cap. 10 Adde Dionyſ Gothofred. ad. l. 66. ff. de donat. inter virum & uxorem. §. 1.* [a] *Boetius, in Ciceronis Topica & Servius ad Virgilii Georgic. lib. 1. Arnob. lib. 4. alii.* [b] *Adverſus Gentes, lib. 3.* [c] *Ad Feſtum verb.* Auctor.

tum abeſt ut inde fiat, ut nec ad Nuptias omninò, ſed ad funus Tarquinii, verſum illum unctionemque in eo memoratam, ſpectare à viris doctis[d] rectè obſervetur. Utut ſe res heic habeat, tam Coemptione & Uſu, quàm Confarreatione ſeu Farre (qui modus erat Nubendi religioſiſſimus) uxores omnifariam fiebant & propriè ita dicebantur, cum tamen nec Uſus nec Coemptio ſacra ulla haberent. Adeo ut vocabulum illud, non minùs ac cetera jam dicta, undecunque demùm derivetur, Poſſeſſionem ac Uſum Matrimonialem ſeu tori ſocietatem, etiam citra ſacra, veteribus indicaret. Quin ipſum ſexum tantùm Uxoris nomine, ac ſi mulieri aut fœminæ ſeu τῇ אשה & γυναικὶ ſynonymum eſſet, denotat Martialis.

[d] *Paull. Merula ad Annalium Ennii lib.* 3.

Conviva[e] *quiſquis Zoili poteſt eſſe,*
Summænianas cœnet inter uxores.

[e] *Lib.* 3. *epig.* 81.

Et

——— *reſina*[f]
Summæniana quâ pilantur uxores.

[f] *Lib.* 12. *epig.* 32.

Proſtibula, quæ in ſummœnio, ſeu ſuburbana innuit; ſummœnianas Mulierculas, ſive nuptas ſive innuptas. Sed has antè illas; quæ rarò ſatis, in Roma veteri in proſtibulis. Et videmus ſanè in Linguis provincialibus, Latinam parentem ſuam agnoſcentibus, vocabula quæ uxorem denotant, ex pronuntiatione, ſive barbara ſive decurtata, Fœminæ ſeu Mulieris (quæ ſexum duntaxat reſpiciunt) poſſeſſivo adjunctæ, enaſci. Quin & vox illa **wite** quâ nos Angli ut conjugio propriâ, nō aliter ac veteres Romani generatim uxoris vocabulo, utimur, tranſmiſſa ad nos eſt ab Angloſaxonibus, ſeu majoribus noſtris vetuſtioribus, quibus vocabulum illud uxorem non aliter denotabat atque fœmina ſeu γυνὴ ſeu id quod ſexum ſequiorem ſimpliciter etiam deſignaret. Adjecto poſſeſſivo, dicebant illi (ut nos) **his wite** id eſt hẏꞅ ƿiꝼ, ſeu *fœmina ejus*, ut ſcimus ex Evangeliis[g] Angloſaxonicis. Nam in eis pro eo quod eſt *Benedicta tu in mulieribus* legitur[h], Ðu eaꞃð ᵹebleꞇꞅoð on ƿiꝼu & beꞇƿux ƿiꝼum, ac ſi diceremus, **thou art bleſſed among wives**; & pro illo[i] *quædam mulier ei dixit.* ꞅum ƿiꝼ him ꞇo cƿæð; uti & pro *erat*[k] *enim mulier Gentilis*, ꞅoðlice ꝥ ƿiꝼ ƿæꞅ Hæðen; & pro *venit*[l] *mulier de Sa-*

[g] *D. Matth.* 5.31. *&c.*
[h] *D. Luc.* 1. 28 *&* 42.
[i] *Ibid.* 11. 27.
[k] *D. Marc.* 7. 26.
[l] *D. Ioan.* 4. 7.

de Samaria, þa com þær an ƿif of Samaria: qualia occurrunt etiam ſexcenta. Cum interim, ex poſſeſſivi adjecti vi, idem ipſum vocabulum non minùs illis quàm nobis uxorem ſeu conjugem denotaret; veluti Ælcman þe hẏs ƿif forlæt ⁊ oðer nimð se unrihthæmð, *Omnis qui dimittit uxorem ſuam* (Angloſaxonicè heic *fæminam ſuam*) *& alteram ducit, mæchatur.* Et [n] Ða cƿædon hẏs leornungcnihtas; Gyt ſƿa ẏs þam menn mid hẏs ƿife ne fremað nonum menn to ƿifienne, *Dicunt ei diſcipuli ejus ſi ita eſt cauſa hominis cum uxore* (cum fœmina ſua) *non expedit nubere.* Alia ejuſmodi obvia ſunt plurima. Quin & ubi apud P. Oroſium habetur Conſtantium Conſtantinum filium ex concubina Helena, creatum Imperatorem Galliarum, reliquiſſe, Angloſaxonicâ ejuſdem verſione [o] ſubſtituitur hiſ ƿif pro *Concubina.* Sed verò in Mss. aliquot vetuſtis vidi deletum τὸ *Concubina* & ſuprà ſcriptum *Uxore*, nec manu recenti. Certè nec diſpar τῷ *wieb* Germanis uſus. Ex poſſeſſivi vi ûxorem ſeu conjugem ſignificat; ex ſua ſimplici, fœminam, ut *femme* Gallis. Et videſis quæ de Mulieris & Uxoris nomine habet Tertullianus [p]. Sed de hiſce hactenus. Et à Jure Matrimoniali, quà Noachidarum, Magiſtrorum ſententia, conjugia ſpectat, ad Perſonarum, quarum in ſeculo illo Legem ſcriptam ſeu Moſaicam antevertente ratio heic habenda eſt; Cognationes, ut ſuperiùs inſtitutum eſt, tranſimus.

[m] *D. Luc.* 16. 8. &c.

[n] *D. Matth.* 18. 10.

[o] *Ms. in Biblioth. Cottoniana.*

[p] *Lib. de Veland. Virginibus cap.* 5.

Cap. VIII.

De Primorum Parentum liberis, *& de* Conjugiis inque *eis* Cognationis (*veluti Fratris, Sororis, Filiæ*) *ſub ipſis rerum Initijs*, ratione.

QUod ad Cognationes Perſonarum, quarum heic ratio habenda, attinet; eæ aut in ipſis ferè rerum initiis, quando ſcilicet, præter primos parentes eorumque Liberos, nondum quis alius exſtaret, reperiuntur, aut in ſeculis ſequentibus atque Moſem antevertentibus, quando, pro conjugiorum multiplicatione, multiplicaretur etiam Cognationum varietas. Sub ipſis rerum initiis, aliter nequibat fieri quin & Fratribus

Digitized by Google

Sorores eæque & germanæ & uterinæ nuberent, aut parentibus liberi conjugerentur. Sed tam Novercam privigno quàm Matrem filio nunquam non interdictam fuiſſe volunt, ut ſupra oſtenditur. De filiabus autem (quas ante Legem ſcriptam minimè vetitas[q], uti nec diſertè alias, præter matrem & ſororem uterinam, ut oſtenſum eſt, volunt) ita Gemarâ Babylonia[r] legitur; מפני מה לא נשא אדם ארת בתו כדי שישא קין ארת אחותו שנאמר כי אמרתי עולם חסד יבנה *Quamobrem non in uxorem duxit Adam filiam ſuam* ſeu *ex filiabus aliquam? Ideò quòd Cain duxit ſororem ſuam; ſecundum id quod ſcriptum*[s] *habetur. Nam dixi, Indulgentia* ſeu *benignitas ædificavit ſeculum, ſeu Mundum.* Quod ut ritè intelligatur, ſermone ampliori opus eſt. Primis parentibus, utriuſque ſexûs liberi fuêre; Mares, Cain, Abel, Seth, quibus in Oriente adjiciunt Orientalium nonnulli, ex majorum[t] traditione Abdalcariths; niſi putes nomen illud fuiſſe Caini tantùm appellativum, atque inde Adæ filios ſic ex incogitantiâ auctos fuiſſe. Scribitur عبد الحارث. Certè id ſonat Arabicè, *cultor agri*, quemadmodùm in Geneſi diſertè Cain nuncupatur. Quin apud Mahumedanos legitur primum Evæ fœtum à parentibus nominatum fuiſſe عبد الحرث *Abdalcariths* ſeu *cultorem agri*, cum dici debuiſſet عبد الاله *Abdalla*, ſeu *Cultor Dei*, quo etiam ſpectaſſe Mahumedem in Alcorano ubi de primo Adæ & Evæ coitu loquitur, ſcribit Achmetides paraphraſtes[u]. Atqui & plures Adamum habuiſſe filios, ſatis elicitur ex ipſa Moſis hiſtoria, qua de re ſatis antè dictum eſt. Filias etiam eum ſuſcepiſſe non minùs expreſſe tradidit[x] Moſes. In univerſum autem, filios fuiſſe ei duodecim filias binas, alii[y]; alii filios[z] triginta tres, & viginti ſeptem filias, ex veterum Orientalium monimentis edocti ſcriptum reliquêre. Habent etiam inde nonnulli[a] tum filiorum, qui adjecti ſunt, tum filiarum nomina. In filiabus autem apud Epiphanium memorantur Save, & Azura, apud Cedrenum Azua, depravatè proculdubiò pro Azura, ſeu Ἀζουρᾶ, ut habet Epiphanius, qui eâdem cum Cedreno, ſcilicet Leptogeneſis autoritate, heic uſus eſt. Methodii Patarenſis Epiſcopi hiſto-

[q] *Videſis R. Bechai ad* Vaicra *fol.* 148 *col.* 2. & 3.

[r] *Ad tit.* Sanhedrin *cap.* 7. *fol.* 58. *b.*

[s] *Pſalm.* 89.

[t] *Apud Guil. Schikard. in proœmio; ad* Tarich *Regum Perſiæ, pag.* 24.

[u] *Ad Alcoran. azoar.* 7. *in Arab.* 17. *in cod. Lat.*

[x] *Geneſ.* 5. 4.

[y] *Epiphanius ex Leptogeneſi, Hæreſ.* 39.

[z] *Cedrenus, p.* 7.

[a] *Pſeudophilo in Antiquitatibus Biblicis.*

pi hiſtoriolæ ſeu Revelationis editionibus nonnullis[b] Calemera & Lebora, (quæ aliis Debora[c]) pro Calmana & Lembora, ut rectiùs ſcribendum[d], Adæ filiæ nominantur. Quin apud Saidum Batricidem, Patriarcham Alexandrinum, Azrona & Awina Adæ ſunt filiæ primæ. Verba ejus ſunt ووقع ادم علي حوي فحملت وولدت غلاما وجاريه فسما الغلام قاين وسما الجاريه ازرون ثم حملت حوي وولدت غلاما وجاريه فسما الغلام هابيل وسما الجاريه لوين *Et concubuit Adam cum Eva, quæ concepit & peperit puerum & puellam. Et vocavit puerum Cain; Puellam verò nominavit Azron. Rurſus concepit & puerum itidem & puellam peperit; quorum hanc Avvin, illum Abel nominavit.* Subjungitur autem in altero exemplarium, quibus utor, ſed recentiori, Awinam dici بالرومي لغورا *Lingua Romana, Leboram*; quod ad conſimile nomen è Methodio jam ante notatum attinere nullus dubito. Apud Mahumedanos[e] etiam habetur filia Adæ & Evæ Machuveliet nuncupata, ubi commentum etiam adjicitur, *præter Seth, omnes partus Evæ gemellos fuiſſe, ſingulos ex maſculo & fœmina.* Adeo ut de primorum parentum gemellis opinio veteres ſuos, tametſi non ubique ſimiles, autores, non ſolùm apud Ebræos (ut ex eis[f] ſupra notatum eſt) verùm etiam apud Mahumedanos, ipſoſque demùm Orientis Chriſtianos habuerit. De harum conjugiis etiam eorundem autorum plerique loquuntur. Epiphanius, è Leptogeneſi ὅτε τούτου, inquit[g], υἱοὶ συνῴκησαν, ὁ μὲν Κάιν τῇ ἀδελφῇ τῇ μείζονι Σαυῇ οὕτω καλουμένῃ, ὁ δὲ Σὴθ τρίτος υἱὸς, μετὰ τὸν Ἄβελ γεννηθεὶς, τῇ λεγομένῃ αὐτοῦ ἀδελφῇ Ἀζουρᾷ *Et ipſius* (Adæ) *filii matrimonio conjuncti ſunt, Cain nimirùm ſorori Majori Save dictæ, Seth verò tertius filius poſt Abel genitus, ſorori, ſuæ quæ Azura vocabatur.* Sanè & Setho eam Adæ filiam, quam Aſuam nominat, Azuram puto innuens, nuptam eſſe ſcribit Cedrenus. Vetuſtus autor vitæ Mahumedis, Sethi uxorem fuiſſe ait, Machuveliet jam dictam. Saidus verò Batricides, Azronam, Caini gemellam ſororem, ipſi fuiſſe in uxorem ductam; Awinam au-

[b] in Orthodoxographia Iacobi Grynæi fol. 93. & 101.

[c] Vide Petr. Comeſt. hiſt. Scholaſt. lib. 1. cap. 25.

[d] Vt apud I. Allatium in Notis ad Euſtathiū Antiochenum p. 213.

[e] Vetuſtus autor, de Generatione Machumet, ab Hermanno Dalmata verſus.

[f] Cap. 3.

[g] Hæreſi 39. Videſis Operis imperfect. in D. Matth. S. Chryſoſtom. tributi Homil. 1. & Sixt. Senenſ. lib. 6. annot. 4.

nam autem, gemellam Abelis, Setho nuptam. Et rem, de hiſce, cujus in libris editis ne veſtigia puto comperta eſſe, ex receptis Orientalium traditionibus narrat; primos nempè parentes, tametſi fratribus ſorores conjungere tunc neceſſe erat, nihilominùs ita ſtatuiſſe, ut, qui, in ipſis fratribus & ſororibus, magis eſſent ceteris invicem natalibus diſſiti, non conjunctiores, matrimonio copularentur. Conjunctiores verò fuiſſe gemellos, quàm qui partu diverſo naſcerentur. Inde, adoleſcentibus, quos ex eodem autore memoravimus, gemellis, eorum paria ita disjungi voluiſſe, ut gemella fratri, qui non eſſet gemellus, nuberet. Gemellorum autem Nuptias etiam tum illicitas fuiſſe, veluti eorum, ὧν ἡ μὲν φύσις, ut ait Philo [h], ἅμα τῇ γενέσει διήρτησε καὶ διέζευξε, *quos ipſa quidem Natura ipſis natalibus disjunxit invicemque ſeparavit.* Hinc Caino Awinam, Abeli Azronam deſtinâſſe. Quod cum Caino, qui ſororem ſibi gemellam, utpote venuſtiorem, deperiret, maximè diſpliceret, Adamum, utrùnque filium, alterum ut frugibus, alterum ut pecorum fœtu Numini, in Monte ſancto, faceret, monuiſſe; utque, ad bonam mentem, quæ peractis ſacrificiis adeſſet, nuptias inirent. Peractis ſacrificiis, Cainum, ne gemella ſibi ſoror alteri jungeretur, fratrem, illiſo in caput ſaxo, interfeciſſe; Idque animo, ante ſacrificium, præſtituiſſe. Azronam ita ſibi in uxorem cepiſſe (ſed uxor ejus Pſeudophiloni [i] neſcio unde edocto Themech dicitur) atque in convallibus cum poſteris ſuis impiè vitam tranſegiſſe. Sethum verò, Adami auſpiciis, Awinam cepiſſe in uxorem; montem ſacrum (ubi etiam ſepultus, ut vult ille, Adam) illum ejuſque poſteros tenuiſſe, cujus ad radices Cainitarum convalles erant; Numen & Naturalia Jura religioè coluiſſe, uſque dum in convalles, ut è Caini filiabus ſibi uxores ſeligerent, è Monte aliqui eorum deſcenderent, etiam poſt præſtitutum commune omnibus بدم هابيل *per ſanguinem Abelis*, juramentum ſe non deſcenſuros. Unde & explicatur Batricidi illud [k], *videruntque filii Dei filias hominum, quòd pulchræ eſſent, & acceperunt ſibi in uxores ex omnibus, quas elegerant*; Sethum nimirùm & poſteros ejus filios Dei, Caini filias nepteſque filias hominum, utpote hominum vitiis nimis ſordeſcentium nuncupari. Certè & Dei nomine

[h] *Lib. de ſpecialibus Legibus ad Adulterium & Homicidium attinentib⁹. Sed & videſis R. Eleazer in* Pirke *cap. 22.*

[i] *In Antiquitatibus Biblicis.*

[k] *Geneſ. 6, 2.* Ad quem locum, præter ea quæ obiter occurrunt multa, *videſis Suidâ in verbo* Μισαγαμίας *Librum Henoch apud Ioſephum Scaligerum in Notis ad Euſebium pag. 244. & Io. Druſium in Notis ad Sulpitium Severum pag. 23.*

nomine

nomine Sethum fuiſſe celebrem ex Leptogeneſi ſcribit Cedrenus. Sed filios Dei, ſeu Dei liberos, poſteros ejus, tum ob pietatem atque Adæ ſimilitudinem dici, tum eo quòd ſibi in populum eos elegerat Numen, monent etiam Ebræi [l] nonnulli; aliis [m] etiam ipſorum, loco illo Geneſis, Angelos qui Caini filias nepoteſque ſibi in conjugium ſumpſerant, intelligi, cum patribus aliquot Chriſtianis, autumantibus. Obſervandum verò, verſionibus Orientalium pleriſque, ibi non *filios Dei*, (id quod in Ebræo eſt בני אלהים) ſed *filios magnatum*, ſeu *Principum* verti. Sic enim Onkelos Chaldæus בני רברביא quod idem ſonat. Sic etiam paraphraſis Uzielidi tributa. Et in verſione Arabica tàm Judæorum Mauritanienſium, quàm R. Saadiæ, *filii* vocantur الاشراف *Nobilium* ſeu *Principum*, quemadmodum item Symmacho qui vertebat τῶν δυναστευόντων, *potentum*. Nec alia mente Aquila cui filii τῶν Θεῶν, *Deorum* ibi legebatur. Judæi etiam Hiſpanienſes *y vieron hiios de los grandes a hiias del hombre que buennas ellas*. Tawaſius autem in verſione Perſica pro eo quod eſt heic *filii Dei* habet فريشتكان خودا *Magnates Dei*; quemadmodum & veterum Græcorum verſio, qua uſus eſt tum Philo [n] tum D. Auguſtinus [o], οἱ ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ *Angeli Dei*. Qualem lectionem, etſi fuêre inter patres [p], qui non agnoſcerent, manifeſtum tamen eſt, antiquiſſimam fuiſſe, eò quòd etiam reperiatur in codice Helleniſtarum verſionis ſummæ antiquitatis, quod cimelion eſt ſereniſſimi Regis noſtri ad D. Jacobi bibliothecæ, ex Oriente ante annos aliquot allatum. Sed hoc obiter. Verba autem Batricidis quæ ad rem, quam tractamus, inprimis attinent, adjicimus; فلما كبرا الغلمان

قال ادم لحوي لياخذ قاين اوين التي ولدت مع هابيل
وليأخذ هابيل ازرون التي ولدت مع قاين فقال قاين لامه
حوي انا اخذ اختي وياخذ هابيل اخته لان ازرون كانت
احسن من اوين فلما سمع ادم هذا الكلام شق عليه جدا
وقال

[l] *Rabbi Iehuda Ben Samuel in Sepher* Cozri *part. 1. §. 95.* More Nebochim *part. 1. cap. 14.*

[m] *Apud R. Eliezer in* Pirke *cap. 23. adde Apocryph. Enochi apud Ioſ. Scaliger in Notis ad Euſebium pag. 244. Vide annotat. ſuprà lib. 2. cap. 12. pag. 264.*

[n] *Lib. de Gigantibus.*

[o] *De Civitate Dei lib. 15. c. 23. & in Geneſ. quæſt. 3.*

[p] *D. Chryſoſtom. in Geneſ. hom. 22. & Theodoret. quæſt. 47.*

وقال هذا خلاف الوصيه ان تاخذ احتك التي ولدت معك
وكان قاين فلاحا للارض وكان هابيل راعي غنم فقال
لهما ادم *Cum verò pueri adoleſcerent, præcepit Adam Evæ, ut Cainus Avvinam, Abelis nempè gemellam, ſibi conjungeret, atque Abel itidem Azronam quæ Caini gemella ſoror erat, in uxorem duceret. Sed Matri ſuæ Evæ dixit Cain, ſe ducturum ſororem ſuam, & Abeli fore conjunctam ſuam ſororem. Etenim Azrona venuſtior erat Avvinâ. Hoc cum audiſſet Adam, valde conturbatus, at, inquit, nefas tibi eſt uxorem accipere ſororem tuam, quæ tibi gemella. Erat verò Cain cultor agri & Abel paſtor ovium. Dixit autem illis Adam* ea quæ ſuperiùs [q] ex Batricide hac de re afferuntur. Sequitur dein [q] *Lib. 3. cap. 2. pag. 277.*

فازداد قاين علي هابيل غضبا وحنقا وحسد اخاه فلما نزلا
من الجبل شد قاين على هابيل فضرب راسه بحجر فقتله
واشتد حزن ادم وحوي وناحا على هابيل مايه سنه ولعن الله
قاين وولده وكان قاين فزعا من تعشا هايما ايام حياته
وطرحه الله في غربه في نود واخذ قاين ازرون اخته معه
وكان مسكنه هنالك ثم وقع ادم علي حوي فحملت
بعد ان اتا علي ادم مايتين وثلثون سنه ولدت غلاما فسماه شيث
وكان شيث صبيح الوجه جبارا تام الخلق مثل ابيه وهو
ابو الجبابره الذين كانوا قبل الطوفان فزوج ادم اشيث اوين
اخت هابيل وولد له منها انوش وولد لانوش قاينان

Vnde ira commotus eſt Cainus in Abelem, atque indignatus eum invidebat. Itaque cum è monte deſcenderent, involat in Abelem Cain & caput ejus ſaxo percutiens occidit eum. Adam verò & Eva mœrore afflicti plangebant Abelem centum annos. Et execratus eſt

Deus Cainum ejuſque poſteros. Et erat Cain animo perturbato, homo ſubdolus errabunduſque, dum vivebat. Et ejecit eum Deus ut velut exul ageret in Nod. Et cepit Cain Azronam ſororem ſuam ſecum, atque ibi ſedes poſuit. Rurſus concubuit Adam cum Eva quæ concepit triceſimo ſupra ducenteſimum anno (Interpretum Græcorum calculum ſequitur) *poſtquam primò congreſſi ſunt, & puerum peperit atque vocavit eum Seth. Erat autem Seth aſpectu pulchro, fortis, nec naturæ diſſimilis à patre; & parens erat Gigantum, qui ante Diluvium. Conjunxit verò Adam Setho in matrimonium Avvinam ſororem* [gemellam] *Abelis, cui ex ea ſuſceptus eſt Enos, cui natus eſt Cainan.* Ut igitur id, quod ex Gemara Babylonia ſuperiùs citatur, ritè tandem ad Magiſtrorum mentem capiatur; ideò aiunt, à filiarum Nuptiis abſtinuiſſe Adamum, quoniam eæ filii ejus erant ducendæ, ad genus humanum commodiùs multiplicandum. Sed ducendæ velut ex indulgentia temporis, id eſt, rerum initiorum neceſſitate id exigente, cum citra illam neceſſitatem fratribus ſorores uterinas conjungi etiam ex Jure primævo nefas fuiſſet. Quin & Indulgentiam hanc ſeu Juris, quod ad liberos ſpectabat, relaxationem, velut Interdicto [r] ejus, quod parenti aliàs fuiſſet neutiquam illicitum, tunc conpenſatam. Certè & notatur apud ſcriptores aliquot Chriſtianos [s] Evam velut planè filiam Adæ fuiſſe, utpote quæ ex ejus carne deſumpta indeque formata. Etiam indulgentiæ hujus in Lege Moſaica mentionem fieri volunt Magiſtri. Lex ait [t]; *Vir qui acceperit ſororem ſuam filiam patris ſui, aut filiam matris ſuæ, & viderit turpitudinem ejus, & ipſa viderit turpitudinem illius,* חסד הוא (pro quibus verbis ſubſtituunt Helleniſtæ ὄνειδός ἐστι *flagitium eſt*, vulgata *rem nefariam ſunt operati*, interpretes ferè alii tantundem; Sed Talmudici חסד פי' quod ſæpiſſimè in prophetarum lingua occurrit pro *gratia, benignitate*, ſeu *indulgentia*, & rariſſimè alibi interpretibus aliter ſonat, etiam ſumunt heic pro *gratia* ſeu *indulgentia ſeculi primævi*, adeo ut, ad eorum mentem, vertendum ſit) *indulgentia erat; exterminabuntur in oculis filiorum populi ſui: Turpitudinem ſororis ſuæ diſcooperuit, iniquitatem ſuam portabit.* Quaſi in ipſa lege ſcripta, quâ tam germana quàm uterina ſoror interdicebatur,

[r] *Gloſſa Iarchii ad Gem. Bab. tit.* Sanhedrin *cap. 7. fol. 58 b.*

[s] *Epiphanius hæreſ. 39.*

[t] *Levitic. 20. 17.*

batur, præoccupatio interceſſiſſet objectionis, quæ fieri potuiſſet de ipſis rerum initiis, quando ſorores etiam uterinæ fratribus nubebant, atque aptata fuiſſet reſponſio, illud tunc temporis ex gratia ſeu indulgentia, rem neceſſitate exigente, obtinuiſſe. Itaque Gemara Hieroſolymitana[u]; הכתיב ואיש אשר יקח את אחותו בת אביו או בת אמו וראה ארת ערותה והיא תראה ארת ערותו חסד הוא שלא תאמר קין נשא ארת אחותו הבל נשא את אחותו חסד עשיתי עם הראשונים שיבנה העולם מהם אמרתי עולם חסד יבנה *Vbi in lege ſcripta habetur, vir*[x] *qui acceperit ſororem ſuam ſive filiam Patris ſui ſive filiam Matris ſuæ, & ille viderit turpitudinem ejus, atque illa turpitudinem illius viderit, indulgentia erat; id adjicitur ne objicias, at Cainus ſororem ſuam in uxorem duxit, ac Abel ſuam etiam in uxorem duxit ſororem; atque intelligendum eſt ac ſi interſertum fuiſſet, Indulgentiâ ſeu gratiâ uſus ſum erga homines primævos, quoniam ex eis Mundus ædificatus eſt. Dixi*[y]*, Indulgentia ædificavit Mundum.* Et gloſſa Jarchii ad citatam Legem, מדרשו אם תאמר קין נשא אחותו חסד עשה המקום לבנות עולמו ממנו *Exponi ſolet; ſi objicias Cainum in uxorem duxiſſe ſororem ſuam, id ex Numinis indulgentia factum eſt, ut ædificaretur ſeculum illius ex eo.* Quin paraphraſis Chaldaica Jonathani tributa, Legis illius vocabula illa חסד הוא *Indulgentia erat*, ita fuſiùs enarrat. גני׳ הוא ארום חסדא עבדית עם קדמאי מן בגלל דיתמלי עלמא מנהון עד לא אתיהיב קיימא בעלמא ומן דאתיהיב קיימא בעלמא כל דיעבד כדין וגו׳ *Turpe eſt. Cæterum indulgentiâ uſus ſum erga homines primævos, ideo quod ex eis mundi fierent propagines, uſque dum ſatis multiplicatum eſſet genus humanum. Sed poſtquam id ſatis multiplicatum eſt, quicunq; ita faceret &c.* Et pœnam in ſacro ſermone adjectum ſubjungit. Ubi tamen, contra mentem Magiſtrorum, tam germanam quàm uterinam ſororem, poſtquam ſatis multiplicatum eſt genus humanum[z] & cognationum crevit varietas, interdictam fuiſſe innuit. Nam ante Legem Moſaicam, & poſt humani generis multiplicationem, quæ uterina non eſſet, fratri ex Noachidarum jure interdici nolunt Talmudici, ut anteà oſtenſum eſt; Germanam nempè, ſeu quæ paterno tantùm ſanguine conjungeretur, neutiquam fuiſſe antè fratri illicitam.

[u] *Addit.* Sanhedrin *c.* 16. *fol.* 26. *col.* 4. §. 1.

[x] *Levit.* 20. 17.

[y] *Pſalm.* 89. 3. *Atque ita uterq; locus intelligitur in* Sepher Zohar *ad* Vaicra *fol.* 38. *col.* 2. Cremonæ. & *fol.* 77. Mantuæ & *R. Eliazer in* Pirke *cap.* 22.

[z] *Geneſ.* 6. 1.

tam. Sed illam ſororum non habent heic diſtinctionem, quà vetuſtius illud ſeculum ſpectant, Patres Chriſtiani, dum rationes tamen Magiſtrorum rationibus non diſſimiles, ferè hac de re adhibent. Epiphanius, ſorores fratribus, ſub ipſis rerum initiis, conjungi, οὐκ ἦν, inquit[a], *παράνομον, ἐπεὶ μηδὲν ἕτερον γένος ἦν. Καὶ γὰρ καὶ αὐτὸς, ὡς ἔπος εἰπεῖν, ὁ Ἀδὰμ τῇ ἰδίᾳ θυγατρὶ σχεδὸν τῇ ἐκ τοῦ σώματος αὐτοῦ πλασθείσῃ συνήφθη, κατὰ συζυγίαν αὐτῷ ἐκ Θεοῦ πεπλασμένη, καὶ οὐκ ἦν παράνομον. Non erat illicitum, cum progenies nulla erat alia. Imò & ipſe Adam propriæ, ut ita dicam, filiæ velut ex corpore ipſius formatæ, quæ & à Deo in conjugium ei formabatur, conjunctus eſt; nec illicitum erat.* Et paulò poſt, *multiplicato genere humano, ἡ ἀκρίβεια,* inquit, *ἡ κατὰ τὸν γάμον τὸν σεμνὸν ἐπλατύνετο καθεξῆς προβαίνουσα, Cura de Nuptiis honeſtis ampliata eſt, &, ut res tulit, invaluit.* Et dein; *λοιπὸν οὐκέτι τὰς αὐτῶν ἀδελφὰς πρὸς γάμον ἤγοντο, ἀλλὰ εἰς εὐνομίαν κατέστη, καὶ πρὸ τοῦ διὰ Μωϋσέως ἐγγραφῆς νόμου, ὁ κατὰ τὸν σεμνὸν γάμον θεσμός· καὶ ἐκ τῶν πατραδέλφων αὐτῶν τὰς γαμετὰς ἑαυτῶν ἤγοντο· De cetero non amplius in uxores ſorores ducebant ſuas, ſed juris vim obtinuit de matrimonio Lex, etiam ante ſcriptam à Moſe Legem. Et ex patruorum filiabus uxores ſibi ducebant.* Et D. Auguſtinus[b], *cum non eſſent ulli homines, niſi qui ex illis duobus nati fuiſſent, viri ſorores ſuas conjuges acceperunt; quod profectò quantò eſt antiquius compellente neceſſitate, tantò poſtea factum eſt damnabilius, religione prohibente.* Et inferiùs paulò; *Fieri ergo debuit quando potuit, ut, exiſtente copiâ, inde ducerentur uxores, quæ non erant jam ſorores: & non ſolùm, iſtud ut fieret, nulla neceſſitas eſſet, verumetiam, ſi fieret, nefas eſſet. Nam etſi nepotes primorum hominum qui jam conſobrinas poterant accipere conjuges, ſororibus matrimonio jungerentur; non jam duæ ſed tres in homine uno neceſſitudines fierent, quæ propter charitatem numeroſiore propinquitate nectendam diſſeminare per ſingulos ſingulæ debuerunt.* Alias ſubnectit de ſociali inter homines vinculo latiùs, ex patruelium conſobrinorumque, & qui fratribus ac ſororibus invicem eſſent disjunctiores, nuptiis diffundendo rationes, quas prætermitto.

[a] *Hæreſ. 39. Videſis Alexand. Halenſ. ſumm. part. 3. quæſt. 27. art. 3.*

[b] *De Civitate Dei lib. 15. cap. 16. adde Cauſ. 35. q. 1. cap. 1.*

CAP.

Cap. IX.

De ratione Cognationis habitâ in Conjugiis, *inter ipſa* rerum Initia *& tempus datæ* Legis Moſaicæ.

DE Cognationibus ſub ipſis rerum initiis, quà matrimonia ſpectabant, jam dictum eſt. In ſequentibus, uſque ad Moſaicam Legem, ſeculis, præter Abrahæ nuptias cum ſorore tantùm non uterinâ initas [c] (ita volunt, ut ante eſt oſtenſum; unde & cum docuiſſe ait Clemens Alexandrinus [d], τὰς ὁμομητρίας μὴ δεῖν ἄγεσθαι πρὸς γάμον, *uterinas ſorores non oportere in uxores duci*) & binas ſorores ſimùl [e] Jacobi in uxores ductas, quarum neutræ, ex Lege Moſaica, non diſertè [f] interdictæ ſunt; exemplum inprimis habetur illud Amrami, qui uxorem duxit Jochabedam amitam ſuam. Nimirùm [g] τοῦ Levi filius erat Koathus & filia Jochabeda. Koathi autem filius Amram Moſis pater; de quo ipſe, *accepit*, inquit [h], *Amram Iochabedam* דודתו id eſt, *amitam ſuam in uxorem, genuitque illa ei Aharonem & Moſem.* In vulgatâ habetur *accepit autem Amram in uxorem Iochabed patruelem ſuum*, & Helleniſtis ea appellatur θυγατὴρ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ *filia patrui ſui*. Certè etiam דודה pro patrui uxore alibi [i] ſumitur, & pro uxore ſive avunculi (in vulgata [k]) ſive patrui, quæ generatim eſt συγγενὴς Helleniſtis. Sed loco de Amramo adducto, amitam, ſeu patris ſororem, vocabulo illo denotari, non modò evincit ipſa genealogia ſacra, ſed conſentiunt verſiones Orientales. Onkelos expreſsè אחת אבוהי *Sororem patris ſui.* Eodem ſenſu habet Pſeudouzielides חבובתיה idem ſeu amitam ſonans, & Arabica tàm Judæorum Mauritanienſiũ quàm Saadiæ verſio عمّة aliud non ſignificans, & Tawaſii Perſica, ex eodem factum, عمهٔي. Judæi item Hiſpanienſes, *ſu tia*. Atque ita expreſsè volunt [l] Talmudici. Binorum etiam fratrum cognationem liquet non obſtitiſſe in hoc intervallo, quo minùs, mortuo alterutro, uxor ejus ſuperſtiti conjungeretur. Exemplum, nec ſine juris teſtatione, habetur in Judæ filiis [m] ejuſque nuru Thamar. Cum autem Jacobo uxores

Levi
Koath Jochabed
Amram

[c] Geneſ. 20. 12.
[d] Stromat. 6.
[e] Geneſ. 29. 30.
[f] Levit. 18. 9. & 18.
[g] Exod. 6. 16. & ſeq. & 2. 2
[h] Ibid. 20.
[i] Levit. 18. 14.
[k] Ibid. 20. 20.
[l] Gloſſ. ad Talmud. tit. Sanhedrin cap. 7. fol. 58b. & ad Exod. 6. 20.
[m] Geneſ. 38. 8.

ſuæ

ſuæ patrueles eſſent, qualis etiam τῷ Eſau Baſematha uxor ejus [n] Iſmaelis filia, & Rebecca ab Iſaaco, unico gradu, longiùs diſtaret, nec Loti ex conjugio cum filiabus eſſet concubitus; aliud quod hùc ſpectet, ex ſacris Ebræorum monimentis obſervari, puto, nequit, niſi illud de Juda & Thamar, quæ cum nurus ejus eſſet, ex Moſaica lege [o] plane fuiſſet ei ob filii cognationem, interdicta, velis ad hanc rem attinere. Nam & hoſce ſunt apud Ebræos qui matrimonio conjunctos fuiſſe volunt, idque divinitùs ſeu ex voce è cœlo in honorem Meſſiæ parentum delapsâ, dum in judicio ipſe in eam, veluti flagitii ream (qua de re plura, ubi de pœnis Noachidarum libro ſeptimo agitur) ſententiam erat laturus. Et quod habetur in Scriptura [p] ולא יסף עוד לדעתה quod ab interpretibus ferè vertitur, *& non adjecit ultra cognoſcere eam*, ſeu quod idem eſt, *ultra non cognovit eam*, id accipi volunt aliqui pro eo quod contrarium eſt, *Non ceſſavit cognoſcere eam*, id eſt, re detectâ, *non abſtinuit ab ejus concubitu*. Certè verbum id יסף quod plerunque *adjicere* ſonat, etiam ceſſare aut abſtinere alibi interpretatur. Moſes de LXX ſenioribus Moſi adſcitis (unde conſeſſus magnus natus eſt;) & [q] *factum eſt, cum requieſceret ſpiritus ſuper eos, prophetaverunt* ולא יספו quod in vulgata eſt, *nec ultra ceſſaverunt*, id eſt, ולא פסקין (ut tàm Onkelos, quàm Pſeudozielides ibi) tametſi & eo in loco Helleniſtæ habeant καὶ οὐκ ἔτι προσέθεντο *& non ultra adjecerunt*, quemadmodum etiam intelligunt [r] ferè Ebræi. Quin ad verba illa de Juda, Rabbi Bechai [ſ], ולא יסף עוד לדעתה אחר שקיים המצוה אע״פי שחיתה מותרת לו כל ימיו וכונת האומר ולא יסף עוד לדעתה והא פסק שמותרת היא לו ואשה הקנו לו מן השמים *Et non adjecit ultra cognoſcere eam, ſcilicet poſtquam perimpleverat mandatum* [de multiplicatione generis humani] *tametſi ipſa ei eſſet licita omnibus diebus ſuis. Etiam & qui locum illum ſumit pro eo quod eſt & non ceſſavit, ſenſus ejus eſt, eam fuiſſe ei licitam, utpote uxorem divinitùs acquiſitam.* Etiam in Chriſtianis ſunt, qui horum nuptiis heic adſtipulantur. Paulus de Abbatia Pollicinii, Calmaldulenſis, I. U. D. Congregationis ſacræ Eremi Abbas olim generalis, *in hoc myſterio*, inquit [t], *neceſſe erat, ut Judas voluntariè corrigeret ſeu expelleret motum illum deformem, qui fuit per concu-*

[n] *Ibid.* 36. 2.

[o] *Levit.* 18. 15.

[p] *Geneſ.* 38. 26.

[q] *Num.* 11. 25.

[r] Sepher Siphri *apud Sal. Iarch. ibid.*

[ſ] *Ad Bereſith, fol.* 51 *b. col.* 3. *Videſis de hoc loco, R. Iſaac Abarbinel ad* Bereſith *fol.* 104 *col* 4.

[t] *In Theoremate Geſtorũ Thamar, pag.* 145. & 151.

concupiſcentiam carnis, cum altero motu honeſto, hoc eſt, per Matrimonium ſanctum, ut eſſet Thamar Nurus Iudæ (pro ſolatio triſtitiæ ſuæ, quam habuit) Mater honorificata in ævum. Et paulo poſt, *Itaque perſuaſiſſimum Nobis eſt, quòd eadem hora, quâ Mulier accerſita comparuit ad Tribunal, deſponſaverit eam ſibi Iudas, inſtigante Deo, perinde ac ſi torqueretur anxietate expellere pudorem.* Nuptias autem ejuſmodi, Legibus Moſaicis non conſonas, licitas aiunt [u], eo quòd initæ ſunt קודם מתן תורה *antequam Lex traderetur.* Noachi uxor, tametſi in Scriptura ſacra minimè nominatur, nec quemnam virum conſanguinitate contingeret in ea compertum eſt, traditio tamen apud Ebræos habetur, eam fuiſſe Noemam Lamechi Adæ, in Caini poſteris, trinepotis filiam [x], adeoque à Noacho, qui ab Ada in poſteris Sethi nonus eſt, gradu nono, juxta calculum juris Pontificii, diſtitiſſe. R. Abba Bar Kohena [y], נעמה אשתו של נח היתה, *Noema uxor erat Noachi.* De ea, quam diximus, diſertè loquitur. Memoratur etiam Barthenos [z], pro Noachi uxore. Sed verò & nomen & cognationem aliam omninò ejus uxoris habet Saidus Batricides, aliquoties antè laudatus, Patriarcha Alexandrinus, uti & conjugum trium ejus filiorum. Duxiſſe is ſcribit, ex Apocryphis Orientalium monimentis, Noachum Hacalam filiam ꝰ Namuſa, qui ei eſt filius Enochi, proavi Noachi, atque hanc ipſam fuiſſe, quæ cum eo in Arcam eſt ingreſſa; filiam nempè patrui ejus magni atque ita tertio, ab eo, gradu diſſitam. Enoch hic is ipſe eſt, (quod obiter notari non diſpliceat) qui Arabibus ادريس *Aidris* nuncupatur, nec ſemel in Alcorano eò nomine memoratus واذكر في الكتب ادريس انه كان صديقا نبيا ورفعنا مكانا كليا *memor* [a] *eſto in hoc libro Aidriſii, quoniam erat propheta veridicus, & eum nos in locum excelſum elevavimus.* Alibi item [b], ut Azoara jam dicta, Iſmael & Aidris conjunguntur. Atque ad verba illa Alcorani Mahumed Ben Achmed paraphraſtes; هو جد ابي نوح هو حي في السما الرابعة وقيل السادسة او السابعة *hic avus erat patris Noachi* (ſeu Noa-

[u] *Gloſſ. Talmudic.* ect. Sanhedrin *fol.* 58 *b. R. Iſaac Abarbinel. ad* Vaicra *fol.* 255. *col.* 3 & 4.

[x] *Geneſ.* 4. 22.

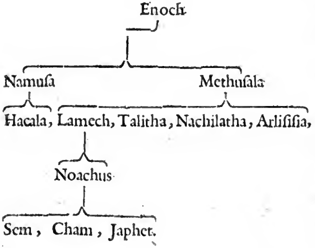
[y] *In* Bereſith Rabba *paraſh.* 23. *atq; inde Sal. Iarchius ad Geneſ.* 4. 22.

[z] *Apud Epiphan. hæreſ.* 26.

[a] *Azoar.* 19. *Arab.* 29. *lat.*

[b] *Azoar,* 21. *Arab.* 31. *lat.*

chi proavus) *& vivit in cœlo quarto ſeu, ut volunt alii, in ſexto aut ſeptimo.* In Latinis codicibus editis alter Alcorani locus perperam habet *Heſoram*, alter *Heſdram*. Nec melius Italus ille Arrivabenius, qui Latinam Retinenſis verſionem quoties ſecutus non eſt, pejorem multò Italicè ſubſtituit, nec Arabici codicis ope, contra quam jactat, uſus eſſe videtur. Sed in manuſcriptis Latinis locus uterque habet Heſdram pro Aidriſio. Scriptor item Chriſtianus ille Saidus Batricides; في ثلثه عشر سنه من حياة لامخ اصطفي الله اخنوخ ورفعه اليه والعرب تسميه ادريس *anno* XIII *ætatis Lamechi, ſelegit Deus Enochum & eum ſibi furſum ſumpſit. Is Arabibus dicitur Aidris.* Unde etiam inter Jaredum & Methuſalam ſeu inter patrem Enochi & filium ejus ponitur Aidriſius, ſcilicet pro ipſo Enocho, in monumento illo Orientalium quod vulgavit Guilielmus Schikardus [c]. Sed ut ad uxores Noachi & filiorum ejus revertamur; Saidus ille ex Orientalium traditionibus, filiorum ejus, ait, ſingulos Methuſalæ filias, nempè amitas ſuas magnas, ut ex ſuperiori ſtemmate (ab eo quod in Pſeudophilone [d] habetur ſatis diverſo) liquet in uxores cepiſſe. Semum Talitham ſeu Talibam, Chamum Nachilatham ſeu Tachilatham (nam utroque modo ſcribuntur) Japhetum Arliſiſiam, quæ & Dalſiſia exaratur. Verba ejus ſunt, ubi de tempore Diluvium proximè præce-

[c] *Proœm. ad Tarik Regg. Perſ. pag.* 24.

[d] *In Antiquitat. Biblicis & vide de uxorum harum nominibus addit. ad Petr. comeſt. Hiſt. Schol. lib.* 1. *cap.* 33.

præcedente loquitur, وام يبق في الجبل القدس الا نوح وحده
وامراته اسمها هيكل ابنة ناموسا ابن اخنوخ وثلاث اولاده
سيم وحام ويافث ثلاث نسوه لهم وهم من بنات ماتوشالخ
فاسم امرات سيم صلبت واسم امرات حام [e] نحلت واسم امرات [e] *Exemplari in vetuſtiori* تحلت
يافث ارلسيسيه فلما كثر الفسد في الارض اختلط اولاد Tachilatha
شيث باولاد قاين العين وعملوا المعاصي واستعملوا الفسق *legitur & pro Semi uxore* صلب
واعلفوا على الملاهي *Neque relicti ſunt in Monte ſancto aliqui* Taliba, *uti & pro Iapheti*
præter Noachum ſolum & uxorem ejus, cui nomen erat Hacala filia دلسيسه
Namuſa filii Enochi, & tres filios ejus Sem, Cham & Iaphet, & tres Dalſiſia.
eorum uxores, quæ erant ex filiabus Methuſalæ. Nomen verò uxoris Sem erat Talitha. Nomen uxoris Cham Nachilatha, & demum Iaphethi Aliſiſia. Et poſtquam ſcelera crevere in Terris, commiſcebantur poſteri Seth cum poſteris Cain maledicti, impia facinora committentes; atque adeo libidini conſueſcebant, ut ad eam explendam ſe totos devoverent. Ita ille octo perſonas tantùm in arca ſalvas facit; quem numerum habet itidem ſacra ſcriptura[f]. Sed ſunt etiam inter Chriſtianos Orientis qui numerum illum auxerunt, veluti Conſtantinus Manaſſes[g], cui non ſolùm ipſe Noachus, uxor, filii tres, totidemque nurus, verum etiam νύμφιοι θυγατέρων *generi*, adeoque puto filiæ, in arca navigarunt. Quin Mahumedanis nonnullis commentum eſt fuiſſe في السفينه ثمانيه وسبعون نفسهم رجال ونصفهم نسا *in arca perſonas* LXXVIII, *quarum pars altera viri, altera fœminæ,* ut legitur in Achmetidis paraphraſi in Alcoranum, qui etiam interdum[h] numero rotundo eos fuiſſe ait octoginta; atq; eorum alii aliter. Sed adeò tenaces fuêre in Oriente ac ſibi certi de numero heic octonario tàm Mahumedani aliquot[i], quàm Chriſtiani, ut disertè ſcribant Noachum ſocioſque in arca inde egreſſos urbem extruxiſſe eamq; nominâſſe ثمنين على عددهم *Tzhema-*

[f] *D. Petrus 1. epiſt. 3. 20. & Geneſ. 7. 7. & 13. & vide Syrū in loco D. Petri citato.*

[g] *In Annalibus.*

[h] *Ad Azoar. 11. Arabic.*

[i] *Abugiafar in Hiſtor. Saracenic. apud Almacinum lib. 1. pag. 14.*

Digitized by Google

nomine Sethum fuiſſe celebrem ex Leptogeneſi ſcribit Cedrenus. Sed filios Dei, ſeu Dei liberos, poſteros ejus, tum ob pietatem atque Adæ ſimilitudinem dici, tum eo quòd ſibi in populum eos elegerat Numen, monent etiam Ebræi [l] nonnulli; aliis [m] etiam ipſorum, loco illo Geneſis, Angelos qui Caini filias nepoteſque ſibi in conjugium ſumpſerant, intelligi, cum patribus aliquot Chriſtianis, autumantibus. Obſervandum verò, verſionibus Orientalium pleriſque, ibi non *filios Dei*, (id quod in Ebræo eſt בני אלהים) ſed *filios magnatum*, ſeu *Principum* verti. Sic enim Onkelos Chaldæus בני רברביא quod idem ſonat. Sic etiam paraphraſis Uzielidi tributa. Et in verſione Arabica tàm Judæorum Mauritanienſium, quàm R. Saadiæ, *filii* vocantur الاشراف *Nobilium* ſeu *Principum*, quemadmodum item Symmacho qui vertebat *τῶν δυναστευόντων*, *potentum*. Nec alia mente Aquila cui filii *τῶν Θεῶν*, *Deorum* ibi legebatur. Judæi etiam Hiſpanienſes *y vieron hiios de los grandes a hiias del hombre que buennas ellas*. Tawaſius autem in verſione Perſica pro eo quod eſt heic *filii Dei* habet فريشتكان خودا *Magnates Dei*; quemadmodum & veterum Græcorum verſio, qua uſus eſt tum Philo [n] tum D. Auguſtinus [o], *οἱ ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ Angeli Dei*. Qualem lectionem, etſi fuêre inter patres [p], qui non agnoſcerent, manifeſtum tamen eſt, antiquiſſimam fuiſſe, eò quòd etiam reperiatur in codice Helleniſtarum verſionis ſummæ antiquitatis, quod cimelion eſt ſereniſſimi Regis noſtri ad D. Jacobi bibliothecæ, ex Oriente ante annos aliquot allatum. Sed hoc obiter. Verba autem Batricidis quæ ad rem, quam tractamus, inprimis attinent, adjicimus; فلما كبرا الغلامان

قال ادم لحوي لياخذ قاين اوين التي ولدت مع هابيل
وليا خذ هابيل ازرون التي ولدت مع قاين فقال قاين لامه
حوي انا اخذ اختي وياخذ هابيل اخته لان ازرون كانت
احسن من اوين فلما سمع ادم هذا الكلام شق عليه جدا
وقال

[l] *Rabbi Iehuda Ben Samuel in* Sepher Cozri *part.* 1. §. 95. More Nebochim *part.* 1. *cap.* 14.

[m] *Apud R. Eliazer in* Piske *cap.* 23. *adde Apocryph. Enochi apud Iоſ. Scaliger in Notis ad Euſebium pag.* 244. *Vide annotat. ſuprà lib.* 2. *cap.* 12. *pag.* 264.

[n] *Lib. de Gigantibus.*

[o] *De Civitate Dei lib.* 15. *c.* 23. *& in Geneſ. quæſt.* 3.

[p] *D. Chryſoſtom. in Geneſ. hom.* 22. *& Theodoret quæſt.* 47.

وقال هذا خلاف الوصيه ان تاخذ احتك التي ولدت معك
وكان قاين فلاحا الارض وكان هابيل راعي غنم فغال
لهما ادم

Cum verò pueri adoleſcerent, præcepit Adam Evæ, ut Cainus Avvinam, Abelis nempè gemellam, ſibi conjungeret, atque Abel itidem Azronam quæ Caini gemella ſoror erat, in uxorem duceret. Sed Matri ſuæ Evæ dixit Cain, ſe ducturum ſororem ſuam, & Abeli fore conjunctam ſuam ſororem. Etenim Azrona venuſtior erat Avvinâ. Hoc cum audiſſet Adam, valde conturbatus, at, inquit, nefas tibi eſt uxorem accipere ſororem tuam, quæ tibi gemella. Erat verò Cain cultor agri & Abel paſtor ovium. Dixit autem illis Adam ea quæ ſuperiùs [q] ex Batricide hac de re afferuntur. Sequitur dein

فازداد قاين علي هابيل غضبا وحنقا وحسد اخاه فلما نزلا
من الجبل شد قاين على هابيل فضرب راسه بحجر فقتله
واشتد حزن ادم وحوي وناحا على هابيل مايه سنه ولعن الله
قاين وولده وكان قاين فزعا من تعشا هابيا ايام حياته
وطرحه الله في غربه في نود واخد قاين ازرون اخته معه
وكان مسكنه هنالك ثم وقع ادم علي حوي فحملت
دعل ان اتا علي ادم مايتين وثلثون سنه ولدت علاما فسماه شيت
وكان شيت صبيح الوجه جبارا تام الحلق مثل ابيه وهو
ابو الجبابره الدين كانوا قبل الطوفان فزوج ادم اشيت اوين
احت هابيل وولد له منها انوش وولد لانوش قاينان

Vnde ira commotus eſt Cainus in Abelem, atque indignatus eum invidebat. Itaque cum è monte deſcenderent, involat in Abelem Cain & caput ejus ſaxo percutiens occidit eum. Adam verò & Eva mœrore afflicti plangebant Abelem centum annos. Et execratus eſt

[q] *Lib.* 3. *cap.* 2. *pag.* 277.

Deus Cainum ejusque poſteros. Et erat Cain animo perturbato, homo ſubdolus errabunduſque, dum vivebat. Et ejecit eum Deus ut velut exul ageret in Nod. Et cepit Cain Azronam ſororem ſuam ſecum, atque ibi ſedes poſuit. Rurſus concubuit Adam cum Eva quæ concepit triceſimo ſupra duccnteſimum anno (Interpretum Græcorum calculum ſequitur) *poſtquam primò congreſſi ſunt, & puerum peperit atque vocavit eum Seth. Erat autem Seth aſpectu pulchro, fortis, nec naturæ diſſimilis à patre; & parens erat Gigantum, qui ante Diluvium. Conjunxit verò Adam Setho in matrimonium Avvinam ſororem* [gemellam] *Abelis, cui ex ea ſuſceptus eſt Enos, cui natus eſt Cainan.* Ut igitur id, quod ex Gemara Babylonia ſuperiùs citatur, ritè tandem ad Magiſtrorum mentem capiatur; ideò aiunt, à filiarum Nuptiis abſtinuiſſe Adamum, quoniam eæ filii ejus erant ducendæ, ad genus humanum commodiùs multiplicandum. Sed ducendæ velut ex indulgentia temporis, id eſt, rerum initiorum neceſſitate id exigente, cum citra illam neceſſitatem fratribus ſorores uterinas conjungi etiam ex Jure primævo nefas fuiſſet. Quin & Indulgentiam hanc ſeu Juris, quod ad liberos ſpectabat, relaxationem, velut Interdicto [r] ejus, quod parenti aliàs fuiſſet neutiquam illicitum, tunc conpenſatam. Certè & notatur apud ſcriptores aliquot Chriſtianos [f] Evam velut planè filiam Adæ fuiſſe, utpote quæ ex ejus carne deſumpta indeque formata. Etiam indulgentiæ hujus in Lege Moſaica mentionem fieri volunt Magiſtri. Lex ait [t]; *Vir qui acceperit ſororem ſuam filiam patris ſui, aut filiam matris ſuæ, & viderit turpitudinem ejus, & ipſa viderit turpitudinem illius,* חסד הוא (pro quibus verbis ſubſtituunt Helleniſtæ ὄνειδός ἐστι *flagitium eſt*, vulgata *rem nefariam ſunt operati*, interpretes ferè alii tantundem; Sed Talmudici חסד פי׳ quod ſæpiſſimè in prophetarum lingua occurrit pro *gratia, benignitate*, ſeu *indulgentia*, & rariſſimè alibi interpretibus aliter ſonat, etiam ſumunt heic pro *gratia* ſeu *indulgentia ſeculi primævi*, adeo ut, ad eorum mentem, vertendum ſit) *indulgentia erat; exterminabuntur in oculis filiorum populi ſui: Turpitudinem ſororis ſuæ diſcooperuit, iniquitatem ſuam portabit.* Quaſi in ipſa lege ſcripta, quâ tam germana quàm uterina ſoror interdicebatur,

[r] *Gloſſa Iarchii ad Gem. Bab. tit.* Sanhedrin *cap. 7. fol. 58 b.*

[f] *Epiphanius hæreſ. 39.*

[t] *Levitic. 20. 17.*

batur, præoccupatio interceſſiſſet objectionis, quæ fieri potuiſſet de ipſis rerum initiis, quando ſorores etiam uterinæ fratribus nubebant, atque aptata fuiſſet reſponſio, illud tunc temporis ex gratia ſeu indulgentia, rem neceſſitate exigente, obtinuiſſe. Itaque Gemara Hieroſolymitana [u]; הכתיב ואיש אשר יקח את אחותו בת אביו או בת אמו וראה ארת ערותה והיא תראה ארת ערותו חסד הוא שלא תאמר קין נשא ארת אחותו הבל נשא את אחותו חסד עשיתי עם הראשונים שיבנה העולם מהם אמרתי עולם חסד יבנה *Vbi in lege ſcripta habetur, vir* [x] *qui acceperit ſororem ſuam ſive filiam Patris ſui ſive filiam Matris ſuæ, & ille viderit turpitudinem ejus, atque illa turpitudinem illius viderit, indulgentia erat; id adjicitur ne objicias, at Cainus ſororem ſuam in uxorem duxit, ac Abel ſuam etiam in uxorem duxit ſororem; atque intelligendum eſt ac ſi interſertum fuiſſet, Indulgentiâ ſeu gratiâ uſus ſum erga homines primævos, quoniam ex eis Mundus ædificatus eſt. Dixi* [y], *Indulgentia ædificavit Mundum.* Et gloſſa Jarchii ad citatam Legem, מדרשו אם תאמר קין נשא אחותו חסד עשה המקום לבנות עולמו ממנו *Exponi ſolet; ſi objicias Cainum in uxorem duxiſſe ſororem ſuam, id ex Numinis indulgentia factum eſt, ut ædificaretur ſeculum illius ex eo.* Quin paraphraſis Chaldaica Jonathani tributa, Legis illius vocabula illa חסד הוא *Indulgentia erat*, ita fuſiùs enarrat. גנ״י הוא ארום חסדא עבדית עם קדמאי מן בגלל דיתמלי עלמא מנהון עד לא אתיהיב קיימא בעלמא ומן דאתיהיב קיימא בעלמא כל דיעבד כדין וג׳ *Turpe eſt. Cæterum indulgentiâ uſus ſum erga homines primævos, ideo quod ex eis mundi fierent propagines, uſque dum ſatis multiplicatum eſſet genus humanum. Sed poſtquam id ſatis multiplicatum eſt, quicunq; ita faceret &c.* Et pœnam in ſacro ſermone adjectum ſubjungit. Ubi tamen, contra mentem Magiſtrorum, tam germanam quàm uterinam ſororem, poſtquam ſatis multiplicatum eſt genus humanum [z] & cognationum crevit varietas, interdictam fuiſſe innuit. Nam ante Legem Moſaicam, & poſt humani generis multiplicationem, quæ uterina non eſſet, fratri ex Noachidarum jure interdici nolunt Talmudici, ut anteà oſtenſum eſt; Germanam nempè, ſeu quæ paterno tantùm ſanguine conjungeretur, neutiquam fuiſſe antè fratri illicitam.

[u] *Addit.* Sanhedrin *c.* 16. *fol.* 26. *col.* 4. §. 1.

[x] *Levit.* 20. 17.

[y] *Pſalm.* 89. 3. *Atque ita uterq; locus intelligitur in* Sepher Zohar *ad* Vaicra *fol.* 38. *col.* 2. Cremonæ. & *fol.* 77. Mantuæ & *R. Eliezer in* Piike *cap.* 22.

[z] *Geneſ.* 6. 1.

Digitized by Google

tam. Sed illam ſororum non habent heic diſtinctionem, quà vetuſtius illud ſeculum ſpectant, Patres Chriſtiani, dum rationes tamen Magiſtrorum rationibus non diſſimiles, ferè hac de re adhibent. Epiphanius, ſorores fratribus, ſub ipſis rerum initiis, conjungi, οὐκ ἦν, inquit [a], παράνομον, ἐπεὶ μηδὲν ἕτερον γένος ἦν· Καὶ γὰρ καὶ αὐτὸς, ὡς ἔπος εἰπεῖν, ὁ Ἀδὰμ τῇ ἰδίᾳ θυγατρὶ σχεδὸν τῇ ἐκ τοῦ σώματος αὐτοῦ πλαθήσῃ συνήφθη, κατὰ συζυγίαν αὐτῷ ἐκ Θεοῦ πεπλασμένην, καὶ οὐκ ἦν παράνομον, *Non erat illicitum, cum progenies nulla erat alia. Imò & ipſe Adam propriæ, ut ita dicam, filiæ velut ex corpore ipſius formatæ, quæ & à Deo in conjugium ei formabatur, conjunctus eſt; nec illicitum erat.* Et paulò poſt, *multiplicato genere humano*, ἡ ἀκρίβεια, inquit, ἡ κατὰ τὸν γάμον τὸν σεμνὸν ἐπλατύνετο καθεξῆς προβαίνουσα, *Cura de Nuptiis honeſtis ampliata eſt, &, ut res tulit, invaluit.* Et dein; λοιπὸν οὐκέτι τὰς αὐτῶν ἀδελφὰς πρὸς γάμον ἤγοντο, ἀλλὰ εἰς ἀνομίαν κατέστη, καὶ πρὸ τοῦ διὰ Μωϋσέως ἐγγεγράφου νόμου, ὁ κατὰ τὸν σεμνὸν γάμον θεσμός· καὶ ἐκ τῶν πατραδέλφων αὐτῶν τὰς γαμετὰς ἑαυτῶν ἤγοντο· *De cetero non amplius in uxores ſorores ducebant ſuas, ſed juris vim obtinuit de matrimonio Lex, etiam ante ſcriptam à Moſe Legem. Et ex patruorum filiabus uxores ſibi ducebant.* Et D. Auguſtinus [b], *cum non eſſent ulli homines, niſi qui ex illis duobus nati fuiſſent, viri ſorores ſuas conjuges acceperunt; quod profectò quantò eſt antiquius compellente neceſſitate, tantò poſtea factum eſt damnabilius, religione prohibente.* Et inferiùs paulò; *Fieri ergo debuit quando potuit, ut, exiſtente copiâ, inde ducerentur uxores, quæ non erant jam ſorores: & non ſolùm, iſtud ut fieret, nulla neceſſitas eſſet, verum etiam, ſi fieret, nefas eſſet. Nam etſi nepotes primorum hominum qui jam conſobrinas poterant accipere conjuges, ſororibus matrimonio jungerentur; non jam duæ ſed tres in homine uno neceſſitudines fierent, quæ propter charitatem numeroſiore propinquitate nectendam diſſeminare per ſingulos ſingulæ debuerunt.* Alias ſubnectit de ſociali inter homines vinculo latiùs, ex patruelium conſobrinorumque, & qui fratribus ac ſororibus invicem eſſent disjunctiores, nuptiis diffundendo rationes, quas prætermitto.

[a] *Hæreſ. 39. Videſis Alexand. Halenſ. ſumm. part. 3. quæſt. 27. art. 3.*

[b] *De Civitate Dei lib. 15. cap. 16. adde Cauſ. 35. q. 1. cap. 1.*

CAP.

CAP. IX.

De ratione Cognationis habitâ in Conjugiis, *inter ipſa* rerum Initia *& tempus datæ* Legis Moſaicæ.

DE Cognationibus ſub ipſis rerum initiis, quà matrimonia ſpectabant, jam dictum eſt. In ſequentibus, uſque ad Moſaicam Legem, ſeculis, præter Abrahæ nuptias cum ſorore tantùm non uterinâ initas[c] (ita volunt, ut ante eſt oſtenſum; unde & eum docuiſſe ait Clemens Alexandrinus[d], τὰς ὁμομητρίας μὴ δεῖν ἄγεσθαι πρὸς γάμον, *uterinas ſorores non oportere in uxores duci*) & binas ſorores ſimùl[e] Jacobi in uxores ductas, quarum neutræ, ex Lege Moſaica, non diſertè[f] interdictæ ſunt; exemplum inprimis habetur illud Amrami, qui uxorem duxit Jochabedam amitam ſuam. Nimirùm[g] τοῦ Levi filius erat Koathus & filia Jochabeda. Koathi autem filius Amram Moſis pater; de quo ipſe, *accepit*, inquit[h], *Amram Iochabedam* דודתו id eſt, *amitam ſuam in uxorem, genuitque illa ei Aharonem & Moſem.* In vulgatâ habetur *accepit autem Amram in uxorem Iochabed patruelem ſuum*, & Helleniſtis ea appellatur θυγάτηρ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ *filia patrui ſui.* Certè etiam דודה pro patrui uxore alibi[i] ſumitur, & pro uxore ſive avunculi (in vulgata[k]) ſive patrui, quæ generatim eſt συγγενὴς Helleniſtis. Sed loco de Amramo adducto, amitam, ſeu patris ſororem, vocabulo illo denotari, non modò evincit ipſa genealogia ſacra, ſed conſentiunt verſiones Orientales. Onkelos expreſsè אחת אבוהי *Sororem patris ſui.* Eodem ſenſu habet Pſeudouzielides חבובתיה idem ſeu amitam ſonans, & Arabica tàm Judæorum Mauritanienſiũ quàm Saadiæ verſio عمة aliud non ſignificans, & Tawaſii Perſica, ex eodem factum, عمهي. Judæi item Hiſpanienſes, *ſu tia.* Atque ita expreſsè volunt[l] Talmudici. Binorum etiam fratrum cognationem liquet non obſtitiſſe in hoc intervallo, quo minùs, mortuo alterutro, uxor ejus ſuperſtiti conjungeretur. Exemplum, nec ſine juris teſtatione, habetur in Judæ filiis[m] ejuſque nuru Thamar. Cum autem Jacobo uxores

Levi
Koath Jochabed
Amram

[c] Geneſ. 20. 12.
[d] Stromat. 6.
[e] Geneſ. 29. 30.
[f] Levit. 18. 9. & 18.
[g] Exod. 6. 16. & ſeq. & 2. 2.
[h] Ibid. 20.
[i] Levit. 18. 14.
[k] Ibid. 20. 20.
[l] Gloſſ. ad Talmud. tit. Sanhedrin cap. 7. fol. 58b. & ad Exod. 6. 20.
[m] Geneſ. 38. 8.

ſuæ patrueles eſſent, qualis etiam τῷ Eſau Baſemath uxor ejus [n] Iſmaelis filia, & Rebecca ab Iſaaco, unico gradu, longiùs diſtaret, nec Loti ex conjugio cum filiabus eſſet concubitus; aliud quod hùc ſpectet, ex ſacris Ebræorum monimentis obſervari, puto, nequit, niſi illud de Juda & Thamar, quæ cum nurus ejus eſſet, ex Moſaica lege [o] plane fuiſſet ei ob filii cognationem, interdicta, velis ad hanc rem attinere. Nam & hoſce ſunt apud Ebræos qui matrimonio conjunctos fuiſſe volunt, idque divinitùs ſeu ex voce è cœlo in honorem Meſſiæ parentum delapsâ, dum in judicio ipſe in eam, veluti flagitii ream (qua de re plura, ubi de pœnis Noachidarum libro ſeptimo agitur) ſententiam erat laturus. Et quod habetur in Scriptura [p] ולא יסף עוד לדעתה quod ab interpretibus ferè vertitur, *& non adjecit ultra cognoſcere eam*, ſeu quod idem eſt, *ultra non cognovit eam*, id accipi volunt aliqui pro eo quod contrarium eſt, *Non ceſſavit cognoſcere eam*, id eſt, re detectâ, *non abſtinuit ab ejus concubitu.* Certè verbum id יסף quod plerunque *adjicere* ſonat, etiam ceſſare aut abſtinere alibi interpretatur. Moſes de LXX ſenioribus Moſi adſcitis (unde conſeſſus magnus natus eſt;) *&* [q] *factum eſt, cum requieſceret ſpiritus ſuper eos, prophetaverunt* ולא יספו quod in vulgata eſt, *nec ultra ceſſaverunt*, id eſt, ולא פסקין (ut tàm Onkelos, quàm Pſeudouzielides ibi) tametſi & eo in loco Helleniſtæ habeant *καὶ οὐκ ἔτι προσέθεντο & non ultra adjecerunt*, quemadmodum etiam intelligunt [r] ferè Ebræi. Quin ad verba illa de Juda, Rabbi Bechai [ſ], ולא יסף עוד לדעתה אחר שקיים המצוה אע״פי שהיתה מותרת לו כל ימיו וכונת האומר ולא יסף עוד לדעתה והא פסק שמותרת היא לו ואשה הקנו לו מן השמים *Et non adjecit ultra cognoſcere eam, ſcilicet poſtquam perimpleverat mandatum* [de multiplicatione generis humani] *tametſi ipſa ei eſſet licita omnibus diebus ſuis. Etiam & qui locum illum ſumit pro eo quod eſt & non ceſſavit, ſenſus ejus eſt, eam fuiſſe ei licitam, utpote uxorem divinitùs acquiſitam.* Etiam in Chriſtianis ſunt, qui horum nuptiis heic adſtipulantur. Paulus de Abbatia Policinii, Calmaldulenſis, I. U. D. Congregationis ſacræ Eremi Abbas olim generalis, *in hoc myſterio*, inquit [t], *neceſſe erat, ut Iudas voluntariè corrigeret ſeu expelleret motum illum deformem, qui fuit per*

concu-

[n] *Ibid. 36. 2.*

[o] *Levit. 18. 15.*

[p] *Geneſ. 38. 26.*

[q] *Num. 11. 25.*

[r] Sepher Siphri *apud Sal. Iarch. ibid.*

[ſ] *Ad Bereſith, fol. 51 b. col. 3. Videſis de hoc loco, R. Iſaac Abarbinel ad* Bereſith *fol.* 104 *col.* 4.

[t] *In Theoremate Geſtorũ Thamar, pag.* 145. *&* 151.

Digitized by Google

concupiſcentiam carnis, cum altero motu honeſto, hoc eſt, per Matrimonium ſanctum, ut eſſet Thamar Nurus Iudæ (pro ſolatio triſtitiæ ſuæ, quam habuit) Mater honorificata in ævum. Et paulo poſt, *Itaque perſuaſiſſimum Nobis eſt, quòd eadem hora, quâ Mulier accerſita comparuit ad Tribunal, deſponſaverit eam ſibi Iudas, inſtigante Deo, perinde ac ſi torqueretur anxietate expellere pudorem.* Nuptias autem ejuſmodi, Legibus Moſaicis non conſonas, licitas aiunt [u], eo quòd initæ ſunt קודם מתן תורה *antequam Lex traderetur.* Noachi uxor, tametſi in Scriptura ſacra minimè nominatur, nec quemnam virum conſanguinitate contingeret in ea compertum eſt, traditio tamen apud Ebræos habetur, eam fuiſſe Noemam Lamechi Adæ, in Caini poſteris, trinepotis filiam [x], adeoque à Noacho, qui ab Ada in poſteris Sethi nonus eſt, gradu nono, juxta calculum juris Pontificii, diſtitiſſe. R. Abba Bar Kohena [y], נעמה אשתו של נח היתה *Noema uxor erat Noachi.* De ea, quam diximus, diſertè loquitur. Memoratur etiam Barthenos [z], pro Noachi uxore. Sed verò & nomen & cognationem aliam omninò ejus uxoris habet Saidus Batricides, aliquoties antè laudatus, Patriarcha Alexandrinus, uti & conjugum trium ejus filiorum. Duxiſſe is ſcribit, ex Apocryphis Orientalium monimentis, Noachum Hacalam filiam 𝔈 Namuſa, qui ei eſt filius Enochi, proavi Noachi, atque hanc ipſam fuiſſe, quæ cum eo in Arcam eſt ingreſſa; filiam nempè patrui ejus magni atque ita tertio, ab eo, gradu diſſitam. Enoch hic is ipſe eſt, (quod obiter notari non diſpliceat) qui Arabibus ادريس *Aidris* nuncupatur, nec ſemel in Alcorano eò nomine memoratus واذكر في الكتب ادريس انه كان صديقا نبيا ورفعنا مكانا عليا *memor* [a] *eſto in hoc libro Aidriſii, quoniam erat propheta veridicus, & cum nos in locum excelſum elevavimus.* Alibi item [b], ut Azoara jam dicta, Iſmael & Aidris conjunguntur. Atque ad verba illa Alcorani Mahumed Ben Achmed paraphraſtes; هو جد ابي نوح هو حي في السما الرابعة وقيل السادسة او السابعة *hic avus erat patris Noachi* (ſeu Noachi pro-

Hhhh chi pro-

[u] *Gloſſ. Talmudic tit.* Sanhedrin *fol. 58 b. R. Iſaac Abarbinel. ad* Vaicra *fol.* 255. *col.* 3 & 4.

[x] *Geneſ.* 4. 22.

[y] *In* Bereſith Rabba *paraſh.* 23. *atque inde Sal. Iarchius ad Geneſ.* 4. 22.

[z] *Apud Epiphan. hæreſ.* 26.

[a] *Azoar.* 19. *Arab.* 29. *lat.*

[b] *Azoar.* 21. *Arab.* 31. *lat.*

Digitized by Google

præcedente loquitur, ولم يبق في الجبل القدس الا نوح وحده ومراتة اسمها هيكل ابنة ناموسا ابن اخنوخ وثلاث اولاده سيم وحام ويافث وثلاث نسوة لهم وهم من بنات ماتوشالخ [e] فاسم امرات سيم صليت واسم امرات حام نحلت واسم امرات يافت ارلسيسيه فلما كثر الفسد في الارض اختلط اولاد شيت باولاد قاين العين وعملوا المعاصي واستعملوا الفسق واعلنوا على الملاهي *Neque relicti ſunt in Monteſancto aliqui præter Noachum ſolum & uxorem ejus, cui nomen erat Hacala filia Namuſa filii Enochi, & tres filios ejus Sem, Cham & Iaphet, & tres eorum uxores, quæ erant ex filiabus Methuſalæ. Nomen vero uxoris Sem erat Talitha. Nomen uxoris Cham Nachilatha, & demum Iaphethi Aliſiſia. Et poſtquam ſcelera crevere in Terris, commiſcebantur poſteri Seth cum poſteris Cain maledicti, impia facinora committentes; atque adeo libidini conſueſcebant, ut ad eam explendam ſe totos devoverent.* Ita ille octo perſonas tantùm in arca ſalvas facit; quem numerum habet itidem ſacra ſcriptura[f]. Sed ſunt etiam inter Chriſtianos Orientis qui numerum illum auxerunt, veluti Conſtantinus Manaſſes[g], cui non ſolùm ipſe Noachus, uxor, filii tres, totidemque nurus, verum etiam νύμφιοι θυγατέρων *generi*, adeoque puto filiæ, in arca navigarunt. Quin Mahumedanis nonnullis commentum eſt fuiſſe في السفينة ثمانية وسبعون نصفهم رجال ونصفهم نسا *in arca perſonas* LXXVIII, *quarum pars altera viri, altera fœminæ*, ut legitur in Achmetidis paraphraſi in Alcoranum, qui etiam interdum[h] numero rotundo eos fuiſſe ait octoginta; atq; eorum alii aliter. Sed adeò tenaces fuêre in Oriente ac ſibi certi de numero heic octonario tàm Mahumedani aliquot[i], quàm Chriſtiani, ut diſertè ſcribant Noachum ſocioſque in arca inde egreſſos urbem extruxiſſe eamq; nominâſſe ثمنين على عددهم *Tzhemanin*

[e] *Exemplari in vetuſtiori* تحلت Tachilatha *legitur &* *pro Semi uxore* صليب Taliba, *uti & pro Iapheti* دلسيسه Dalſiſia.

[f] *D. Petrus 1. epiſt. 3. 20. & Geneſ. 7. 7. & 13. & vide Syrū in loco D. Petri citato.*

[g] *In Annalibus.*

[h] *Ad Azoar. II. Arabic.*

[i] *Abugiafar in Hiſtor. Saracenic. apud Almacinum lib. 1. pag. 14.*

nin (quaſi dicas Octonarium) *juxta ſui numerum*, ut ſcribit Saidus Batricides qui rem ita explicat اي نحن ثمانيه نغس *ac ſi dixiſſent* (eo in nomine) *nos animæ ſeu perſonæ ſumus octo*. Quoniam verò ثمنين ٨٠ *octoginta* quidem in numerorum ordine etiam denotat, ideo puto Mahumedanos aliquot ex vocabulo, quod nomen factum erat urbi proprium, ut octonarium perſonarum numerum deſignaret (uti expreſſim Batricides, cui octo itidem numerantur) numerum octogenarium perperam confeciſſe. Quod verò, ut in callem redeamus, ad nefariam illius ævi libidinem attinet (de qua jam antè Batricides) ſanè Ebræorum aliqui illam ſignantiùs, quàm aliud aliquod flagitium denotari volunt à Moſe, ubi cauſas innuit, ob quas diluvio genus ferè humanum puniebatur, & tàm ſpurciſſimam pæderaſtiam [k] atque beſtiarum concubitus, quàm illicitos fœminarum, in iis locum habuiſſe primarium. Et Rabbi Iſmael ad illud [l], *quoniam omnis caro corruperat viam ſuam ſuper terram*, כל מקום שנאמר השחתה אינו אלא דבר ערוה וע״ז דבר ערוה שנ׳ כי השחית כל בשר את דרכו ע״ז דכתיב פן תשחיתון ועשיתם וגו׳ *Vbi*, ait [m], *vocabulum* Haſhchatha *pro corruptela* [hominum] *uſurpatur*, *aut rem Turpitudinis* (id eſt, nefarios concubitus) *aut cultum extraneum ferè ſignificat. Rem Turpitudinis, ubi dicitur, quoniam omnis caro corruperat viam ſuam; Cultum extraneum, ubi dicitur* [n], *ne ipſos vos corrumpatis, & faciatis vobis ſculptile &c.* Sed verò horrendum illud concubitûs maſculi ſcelus initia habuiſſe aiunt Mahumedani poſt Diluvium ſeu Loti tempore cujus uti & Sodomæ notiſſima eſt è ſacris hiſtoria. Non ſemel memoratur in Alcorano, Lotum Sodomitas increpuiſſe, ſceleris hujus incuſaſſe, atque adjeciſſe ما سبقكم بها من احد من العالمين *non* [o] *præceſſit vos in eo quiſquam è ſeculis*, quod interpretatur Achmetides per الانس والجن *neque ex hominibus neque ex diabolis*, unde in Latino codice dicitur *ſcelus à nemine*, & *nuſquam ante perpetratum*. Sed verò quid in moribus Mahumedanorum de hoc ſcelere reperiatur, docet Guiliel-

[k] *Sal. Iarchius ad Geneſ.* 6.2.

[l] *Geneſ.* 6.12.

[m] *In Gem. Bab. tit.* Sanhedrin *cap.* 7. *fol.* 57 *a. adde Iarch. ad Geneſ.* 6. 12. & vaiicra *Rabba paraſh.* 22. & *R. Eliazer* Pirke *cap.* 22, & 23.

[n] *Deuteron.* 4.16.

[o] *Azoar.* 7. *Arab.* 17. *Lat.* & 29. *Arab.* 39. *Lat.*

Guilielmus Poſtellus [p]. Quod autem ad locum è Geneſi citatum attinet, præter carnis corruptionem, quâ illicitos ibi concubitus innui volunt, memoratur etiam Magiſtris cauſa altera, quæ חמס dicitur, id eſt, rapina, concuſſiones, injuſtitia (nam & *ἀδικίαν* vertunt Helleniſtæ) particularis. *Repleta* [q] *eſt terra injuſtitiâ*; quod de Judicum atque eorum, qui, in judiciis, rebus præerant repetundarum criminis rei, pravitate maximè vult intelligi Salomon Jarchius. Explicat tantùm per לא נחתם גזר דינם אלא על הגזל *Minime abſolvebatur decretum Iudicis, niſi per concuſſionem, ſive extorto munere.* Sed aliis [r], היותר נראה בפסוק כי להיות סוגי העונות שנים מה שבין אדם לחבירו ומה שבין אדם למקום *potius locus ille* (de corruptione Terræ) *intelligendus videtur de binis illis iniquitatum generibus ſummis, quorum alterum eſt inter hominem & proximum ſuum, alterum inter hominem & Deum.*

[p] *Lib.* 2. *de Orbis concordia pag.* 179.

[q] *Geneſ.* 6. 13.

[r] *Iſaac Abarbinel in* Pirush hatorah *fol.* 43. *col.* 1. *Adde R. Bechai in* Biur *fol.* 18. *col.* 4. Sepher Zohar *ad Bereſith fol.* 48. *col.* 3. *Cremonæ.*

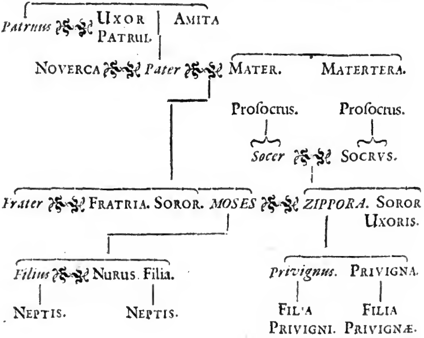
CAP. X.

Quomodo Cognationis *atque* Affinitatis gradus, *quà amplexibus conjugalibus ſive* à primis rerum initiis *ſive* ex lege in Levitico tradita, *fuerint impedimenta, ſimùl* intelligant *Ebræi.*

POſtulat inſtituti ratio demùm tam de primævis illis interdictis Sex, nomine גלוי עריות *ſeu Revelationis Turpitudinum*, id eſt, Inceſtûs denotatis, quàm de ceteris id genus in Levitico lege Moſaica adjectis, nec diverſo nomine à Talmudicis denotari ſolitis, quà cis legem illam ad Noachidas ſeu Gentiles juxta Magiſtrorum mentem, ſpectarunt, porrò videamus. Adeo ut ſatis explicetur tum quomodo illa poſt legem Moſaicam eis ſint intellecta, tum quali, ad ea obſervanda, obligatione Noachidæ ad eorum mentem fuerint obſtricti. Quod ad Primum attinet; utriuſque generis commiſtio, in qua etiam primævorum inſtauratio habetur, ita ſuprà [s] deſignatur, ut eorum ſimul numerus, quemadmodum in titulo Talmudico *Cerithoth* ſimul & Magiſtrorum explicationibus occurrit, fiat viginti ſex. Beſtiæ verò, maſculi & menſibus laborantis concubitum qui in recenſione illa locos occupat ſex (id eſt IV, V, VI. XXIV, XXV, XXVI.) libenter heic prætermit-

[s] *Cap.* 1. *hujus libri.*

termittimus; uti etiam Alienam Uxorem. Nam & de ea, quatenus ad Noachidas attinet, & non, ſine concubitu conſenſum in vitæ communionem inſequente, ritè ex jam dicto Noachidarum ſeu Gentium Naturali jure conjungitur (etenim ex Jure Iſraelitico, ſeu Ebræorum civili, Conſenſum ſeu Sponſalia tantùm de præſenti, ſufficere volunt, quod alibi fuſiùs oſtendimus) anteà ſatis locuti ſumus. Sororis item nomine tam Germana quàm Uterina pariter intelligenda. Demptis igitur ſic octo, reſtant in ſuperiori Deſignatione octodecim Perſonæ ſive ob Cognationem ſive ob Affinitatem diſertis verbis interdictæ; ita tamen ut in numero ejuſce deſignationis ſeptimo, ubi Matris & filiæ concubitus generatim interdicitur, octo ſimùl vetentur, partim ex ipſo legis ſermone, partim ex interpretatione ſermonis Legis enata. Ex ipſo Legis ſermone adiiciuntur ibi quinque, Neptis ex filio, Neptis ex filia, Privigni Filia, Filia Privignæ & Socrus. Ex interpretatione tres Filia & Proſocrus utraque, ſeu uxoris avia tam paterna quàm materna. Univerſas ſchemata exhibemus.

Moſem

Moſem heic, Zipporæ maritum, Octodecim fœminæ (quarum quindecim diſertis verbis in Lege memoratæ literis majuſculis denotantur) nominibus quibus, ſive affinitatis ſive conſanguinitatis eum contingunt, deſignatæ reſpiciunt. Filiâ, ex argumento קל וחומר ſeu *à minori ad majus*, adjectâ, & utraque proſocru ex ipſa ratione qua privigni & privignæ filiæ ſeu uxoris ex filio & filia neptes. Scilicet ut hæ deſcendendo, non ducendæ ſunt, ita nec aſcendendo alterutra proſocruum; quibus nimirum uxor neptis eſt. Haſce omnes & ex lege ſolas haſce Moſi, verbi gratia, interdici volunt, aliis non paucis tamen, quas שניות ſeu *ſecundarias* appellitant, ex majorum inſtituto ſeu civili apud ipſos adjectis, de quibus, ſuo loco[t]. De hiſce etiam pronuntiata aliquot habent, heic minimè negligenda, eaque vi ac ſenſu Legis ſubnixa. Nurum, Fratriam, Patrui Uxorem (ſcilicet patri fratris germani, non tantum uterini; nam ea in Secundariis recenſetur, ut videre eſt in libris de Nuptiis) nedum Novercam & Matrem, etiam repudiatas[u] interdici; etiam viris ſuperſtites; extra quam ubi frater demoritur, liberis non relictis. Tunc enim jure ſingulari fratri ſuperſtiti fratria apud eos ducebatur. Quod verò ad fratrem & ſororem attinet, eandem aiunt eſſe rationem fratris ex ſtupro ſeu adulterio ab alterutro[x] parente ſuſcepti, & ejus qui thoro natus eſt legitimo; uti etiam ſororis. Et quod de ſorore habent, ex verbis illis Moſis, *Quæ*[y] *nata eſt domi aut genita eſt foris*, eliciunt. Tantundem habent de Amita & Matertera; diverſum non eſſe, ſive ex Nuptiis ſive ex ſtupro ſeu adulterio alterutrius parentis prognatæ fuerit; modò eo naturalis ſanguinis genere, cum de cujus nuptiis quæritur, contingant. Itidem aiunt de Filia[z] ſive ex uxore ante nuptias ſive aliunde, ex ſtupro aut adulterio, genita. Sex item uxoris conſanguinearum aliquam, ſive Socrum ſcilicet ſeu uxoris matrem, ſive aviam ejus ſive paternam ſive maternam, id eſt, alterutram in ſchemate Proſocrum, Privignam, aut hujus, aut Privigni Filiam, nec ſuperinducere, nec uxore mortuâ, nedum repudiatâ, ducere fas eſſe volunt; nec demùm ſeptimam, Uxoris nempe Sororem ſive Uterinam ſive Germanam, dum illa ſuperſtes, tametſi fuerit[a] repudiata. Nam de uxoris ſorore, jam demortuæ, nunquam dubitarunt; cum verba

[t] *Uxoris Ebraica ſeu de Nuptiis Ebræorum, lib.* 1. *cap.* 2.

[u] *Maimonid. halach.* Iſuri Bia *c.* 2. *Gemar. Babylon. ad tit.* Sanhedrin *c.* 7. *fol.* 54 *a. ad Miſn. tit.* Iabimoth *cap.* 3. *in Talmud. Babyl. f.* 32 *a.*

[x] *Gemar. Bab ad tit.* Maccoth *cap.* 1. *fol.* 5 *b.* & *Maimonid. halach.* Iſuri Bia *cap.* 2.

[y] *Levit.* 18. 9.

[z] *Miſn.* & *Gemar. Babyl. tit.* Sanhedrin *cap.* 8. *fol.* 75 *a. Maimonid. hal.* Iſuri Bia *cap.* 2.

[a] *Salomon Iarchi ad Levit.* 18. 18 & *Maimonid. halach.* Iſuri Bia *cap.* 2.

verba legis de uxore[b] ſint, *dum ipſa adhuc vivit.* De hiſce autem Septem fœminis ita in ſchemate Zipporæ (quam innuptam nunc fingas) ſanguine conjunctis, ſimul receptiſſimum eſt; interdictum de revelatione earum turpitudinis, ſeu alicujus earum concubitu, quà matrimonio impedimentum eſſe poſſit intelligi, ad tempus, quod matrimonium præcedit, non omninò attinere, ſed ipſis Legis utrobique verbis לא תקח[c] *non accipies*, haberi לשון קיחה *interpretationem ex captione* alterius earum in matrimonium; nimirùm neque ex earum alicuius concubitu citra matrimonium, Zipporæ & Viri concumbentis matrimonium impediri, neque ex Zipporæ citra matrimonium concubitu, earum aliquam atque concumbentis impediri matrimonium. Veruntamen ex Maiorum ſancito, non ex ipſa Lege, inoleviſſe aiunt, ut illicitum eſſet adultero aut ſtupratori ullam ſtupratæ aut adulteræ ſuperſtitis conſanguineam[d] dictis cognationis gradibus coniunctam in uxorem ducere, veluti publicæ honeſtatis juſtitiæ causâ. Ita tamen illicitum, ut verberum pœnam ſubiret, qui contrà faceret, non ut inde matrimonium initum dirimeretur. Sed rem hanc totam, præter alia, ad veterum mentem, hùc ſpectantia ex Maimonidis[e] verbis rectiùs intelliges. הבועל אשה דרך זנות לא נאסרו עליו קרובותיה שהן השבע נשים שאמרנו אבל חכמים אסרו על מי שנאף עם אשה לישא אחת מן השבע נשים קרובותיה כל זמן שהזונה קיימת מפני שהזונה באה לקרובותיה לבקר אותן והוא מתיחד עמה ולבו גס בה ויבא לידי עבירה שיבעול הערוה ולא עוד אלא אפילו נטען על אשה הרי זה לא ישא אחרת מקרובותיה עד שתמות זו שנטען עליה ואם כנס הקרובה שזנה עם קרובותיה לא יוציא : מי שנטען על ערוה או שיצא לו שם רע עמה לא ירד עמה במבוי אחד ולא יראה באותה שכונה ומעשה באחד שהיו מרננין אחריו עם חמותו והכו אותו חכמים מכת מרדות מפני שעבר על פתח ביתה : הבא על אשה ובתה דרך זנות או על אשה ואחותה וכיוצא בהן הרי זה כמי שבא על שתי נשים נכריות שאין נעשות ערוה זו עם זו אלא נישואין לא בזנות וכן אם אנס אביו או בנו או אחיו או אחי אביו אשה או פיתה אותה הרי זו מותרת לו וישאנה שלא נאמר אלא אשת ואין כאן אישות אביו או בנו שנשא אשה הרי זה מותר לישא בתה או אמה כמו שבארנו ומותר לאדם לישא אשת בן אחיו ונושא אדם אשה ובת אחותה או בת אחיה כאחת ומצות חכמים שישא אדם בת אחותו והוא הדין לבת

[b] Levit. 18. 18.

[c] Levit. 18. 17. & 18. & ibi Iarchim.

[d] Sic cap. 5. Cauſ. 35. q. 2. & 3. & extr. tit. de eo qui cognovit Conſanguineam uxoris ſuæ vel ſponſæ:

[e] Halach. Iſuri Bia cap. 2. & Miſn. & Gemar. Bab. tit. Iabimoth cap. 2. fol. 25. & 26. & cap. 11. fol. 77 a.

Digitized by Google

לבת אחיו שנאמר ומבשרך לא תתעלם *Si ſtupraverit quis fœminam, non adeò* (ex Lege) *interdicitur ei aliqua fœminæ illius conſanguinea, ex ſeptem jam dictis. Ceterum ex ſapientum ſtatuto, interdicitur ſtupratori, ſeu adultero ducere in uxorem aliquam ita adulteræ ſeu ſtupratæ conjunctam, quamdiu ipſa adultera ſeu ſtuprata ſuperſtes fuerit. Ratio eſt, ne cum adultera aut ſtuprata conſanguineam, ut fieri amat, inviſerit, maritus ei congreſſus & amore denuò captus inceſtum committat, Quin & qui meritò ſuſpectus eſt, etiam conſanguinearum ejus, cujus nomine ſuſpectus eſt, jam dictarum qualibet illicita eſt, quamdiu illa vixerit. Ceterum ſi quis duxerit ſtupratam cum conſanguineis ejus, neceſſe non eſt ut eam repudiet. Vbi quis meritò de Inceſtu ſuſpectus eſt, ſeu famâ laborat publicâ, cavendum ei eſt, ne cum ea, cuius nomine eſt ſuſpectus, alicubi introeat, aut in eiſdem ædibus viſatur. Et de hac re Deciſio comperitur. Erat, qui cum nomine Socrus, paſſim in ore populi famâ laborabat publicâ, juxta ædium illius oſtium tranſiret. Ex ſententia Sapientum verberibus, quæ in eos, qui maiorum inſtitutis ultrò adverſabantur, infligenda ſunt, puniebatur. Vbi quis concumbit cum fœmina & filia ejus ut ſtuprator ſeu adulter, ſeu cum fœmina & ſorore ſua, aut cum id genus ceteris, hoc non aliud eſt ac ſi quis concumberet cum binis quibuſcunque fœminis invicem extraneis. Scilicet fœminæ non faciunt invicem ut inceſtus ſit niſi tantùm ex alterius matrimonio, non ex ſtupro ſeu adulterio. Similitèr ſi cujuſquam pater, aut filius, aut frater, aut patruus fœminam ſive vi ſive illecebris compreſſerit, ei illa ritè nihilominùs in uxorem duci poteſt. Nimirum Lex de eorum uxoribus heic tantùm loquitur. Si pater cujuſpiam aut filius uxorem duxerit, ipſi ſive matrem ejus ſive filiam ducere fas eſt, ut oſtendimus. Fas etiam eſt cuique ducere in uxorem eam, quæ fuerat uxor nepotis ex fratre; uti etiam fœminam ſimul cum nepte ſive ex ſorore ejus ſive ex fratre. Et in monitis ſapientum habetur, ut*[f] *in uxorem ducat quis ante alias neptem ex ſorore ſeu* (nam idem eſt jus) *ex fratre neptem, juxta id quod dicitur*[g]; *A carne tua ne te abſcondas.* Afferunt etiam interdictorum de conjunctionibus inceſtis, rationes; Alteram, ne, ſi libera forent erga fœminas interdictas, uti erga ceteras, vota conju-

[f] *Videſis Gemar. Babylon. ad tit.* Iabimoth *c. 6. fol. 62 b. lin. ult.*

[g] *Iſaia 58. 7.*

galia, ex futuri matrimonii ſive ſpe ſive obtenſu, faciliùs explendæ, in familiarum fraudem, libidinis anſa[h] præhenderetur; quum ſcilicet perſonæ interdictæ cum viro cui interdicuntur ſive ob conſanguinitatem ſive ob affinitatem, in eiſdem ſimùl ædibus plerunque ſoleant commorari. Cujus generis eſt etiam illa, ne frequenti tam propinquarum, ut fieri amat, æmulatione[i] Lares inquietarentur. Alteram, משרש וענף *à radice & Ramo* deductam. Nefas eſt, inquit Maimonides, על שרש וענף שיבעיל מהם את חבירו ואין הפרש בין שיבעול השרש או הענף או שיתקבצו שרש וענף בבעילת גוף שלישי *Vt Radix Ramum ducat, aut Ramus Radicem. Neque diſcrimen eſt, ſive quis Radicem ſive Ramum ducat, ſive conjugantur Radix & Ramus ſeu conveniant ex tertii alicujus connubio.* Et ad hanc attinet triplex[k] illa nonnullorum Diſtinctio קרובה seu *propinquitatis*. Aliam eſſe שלא היתה שם פרוד מעולם *Vbi inter perſonas diſtantia ſeu diviſio omninò pro nulla habita eſt*; aliam שלא היתה שם קרובה מעולם *Vbi propinquitas pro nulla omninò habita*. Tertiam denique, ubi ſunt קרובים בשאר בשר שהיו נפרדים כבר *Propinqui ſanguine conjuncti, ſed non ita diù antè disjuncti.* Primum genus fuiſſe aiunt inter Adamum & filias ejus atque haſce & ejuſdem filios, velut inter radicem & germina pullulantia atque inter ipſa invicem germina nondum in ramos diffuſa. Heic licitè conjunctiones matrimoniales qualeſcunque fieri, tum ob propagationis neceſſitatem, tum ob ipſam, velut in creatione, unionem. Atque hoc genus, pro diverſitate proximè inſequentium ſeculorum morum, ut ad conjunctiones etiam alias quàm Lege permittuntur Moſaicâ, eis in ſeculis habitas, ſecundum ingenium Rabbinicum attineat, neceſſum eſt. Secundi generis propinquitatem volunt haberi in iis, qui à parentibus non aliter gradibus aliquot disjunguntur ac rami à trunco præciſi & ſive per inciſionem ſive per plantationem aliò atque aliò tradu[c]ti. Et de horum conjunctionibus non dubitandum. Tertium denique genus, in eis eſſe quorum conjunctiones in Lege Moſaica prohibentur; velut in ramis qui ſatis diffuſi nec in radicem retorquendi nec invicem implicandi ſunt, ſed aliò, ut inſerantur plantenturve, traducendi. Et in hujusmodi rationibus pronuntiare interdum audent, eſſe

[h] *Moſes Maimonid.* More Nebochim *l* 3. *cap.* 49 *Iſaac Abarbinel in* Piruſh hathora *fol.* 355. *col.* 2. & 3.

[i] *Iben Caſpi, in citato Abarbinelis loco.*

[k] *R. Bechai ad* Vaicra *f.* 148. *col.* 3.

eſſe טעם הפרשה באסור העריות *Cauſam periochæ illius Legis, ubi concubitus inceſti vetantur.* Sed de hiſce non diſputamus nos; nec an melius ii, qui quatuor humores & quatuor elementa [l] adducunt ad quartum in conjugiis gradum adſtruendum, aut, ſex ætates [m] mundi, ad ſextum. Alii graviori cum judicio [n] hanc rem tractant, quos conſulat, ſi placet, lector. Sed de Inceſti interdictis, diſertè Rabbi Menahem Racanatenſis; טעם איסור העריות לבעלי הקבלה דבר אין מקובל בו *Quod ad Rationem attinet interdictorum Inceſti; Magiſtri traditionum de ea nihil certi acceperunt;* tametſi etiam eas, quas jam memoravimus, non intactas relinquat, velut Magiſtrorum commenta eas interim ſubjiciens.

[l] *Concil. Lateran. ſub Innoc. 3. extr. c. 8. non debet tit. de conſang. & Affinitate.*

[m] *Iſidor⁹ Etymol. 9. cap. 6. & Cauſ. 34. q. 4. c. Ϛinc. & Sent. 4. diſt. 40.*

[n] *D. Auguſtinus de Civitate Dei, lib. 15. cap. 16. Alberic. Gẽtilis de Nuptiis lib. 5. c. 7. & ſeqq. Hugo Grotius de Iure Pacis ac Belli lib. 2. cap. 5. §. 12. &c.*

Cap. XI.

Quomodo & unde *velint Ebræi*, Gentiles, & Quales, *legibus de Inceſtu in* Levitico *latis contineri. Obitèr tum Orientalium tum Occidentalium veterum*, Chriſtianorum, Mahumedanorum, circa Conſanguineorum conjugia *Mores & Scita.*

VT, qua ratione tradunt Ebræi leges de Inceſtu in Levitico latas ad Gentiles ullatenùs ſpectare, ritè intelligamus, animadvertenda ſunt inprimis verba tàm quæ præcedunt, quàm quæ inſequuntur interdictorum ibi enumerationem. Præfatio ita ſe habet, *Loquere ad filios* [o] *Iſrael & dices ad eos, ego ſum Dominus Deus veſter.* כמעשה *Iuxta factum* (Helleniſtæ κατὰ τὰ ἐπιτηδεύματα, *Secundum inſtituta*; & Vulgata, *juxta conſuetudinem*) *terra Aegypti in qua habitaſtis, non facietis, & juxta factum regionis Canaan, in quam ego vos introduco, non agetis, neq; in* חוקותיהם *in legitimis eorum ambulabitis. Iudicia mea & legitima mea* (id eſt, *præcepta* ſeu προστάγματα mea; eodem vocabulo heic uſurpato, quod ante pro *legitimis* Cananæorum) *obſervabitis, & in eis ambulabitis. Ego ſum Dominus Deus veſter. Cuſtodietis igitur Legitima mea & Iudicia mea, quæ faciens homo vivet in eis. Ego dominus.* איש איש אל כל שאר בשרו לא תקרבו ἄνθρωπος ἄνθρωπος *homo, homo*, id eſt, *unuſquiſque hominum ad proximam ſeu* propin-

[o] *Levit. 18. 1.*

Digitized by Google

propinquam Carnis ſuæ non accedat, nimirùm nemo hominum accedat, *ut revelet turpitudinem ejus.* Dein ſequuntur interdicta, quæ tàm ad ceteros concubitus nefarios, quàm ad propinquarum inceſta & ad Molochi ſacrificia attinent. Quibus abſolutis ſubjungitur, *Nec polluamini in omnibus iſtis. Nam in omnibus iſtis pollutæ ſunt gentes, quas ego emittam à facie veſtra. Et polluta eſt Terra, & viſitabo iniquitatem ejus ſuper eam, & evomet habitatores ſuos. Vos igitur cuſtodietis legitima mea & Iudicia mea, & non facietis* [aliquam] *ex omnibus abominationibus iſtis, nec indigena nec peregrinus* (ſeu Proſelytus) *qui peregrinatur inter vos. Quoniam omnes abominationes iſtas fecerunt homines terræ, qui fuerunt ante vos, & polluta eſt terra. Et non evomet terra vos, ſi pollueritis eam, ſicut evomuit gentem, quæ fuit ante vos? Quoniam quicunq; fecerit de omnibus abominationibus iſtis* [aliquam] *excidentur* (nimirùm נכרתו) *animæ ſic facientes è medio populi ſui. Obſervabitis igitur quod obſervandum præcepi, ne faciatis* [aliquod] *ex legitimis illis abominabilibus quæ facta ſunt ante vos, nec in eis polluamini. Ego Dominus Deus veſter.* Ex recepta à majoribus ſententia & illo locutionis genere וגו׳ איש איש לא *nemo omninò hominum &c.* Volunt non ſolùm ſe ipſos ſed etiam Gentiles præceptis ibi de Inceſtu obſtringi. Magiſtri ſæpius [p]; תנו רבנן איש מה ת״ל איש איש לרבות את הגוים שמוזהרין על העריות כישראל *Tradunt Rabbini. Homo ibi quid? Senſus eſt ejuſmodi, ut homo homo dicatur* (id eſt *nemo hominum non &c.*) *ideo ut etiam Gentiles comprehendantur, qui tam de inceſtu præmonerentur, quàm Iſraelitæ.* Et Magiſtri Hieroſolymitani [r] איש מה תלמוד לומר איש איש אלא להביא את הגוים שבאו על עריות האומות שידינו כדיני האומות ואם באו על עריות ישראל שידינו אותם כדיני ישראל *Quid homo? ſenſus eſt ejuſmodi ut* homo homo *dicatur ad Gentiles etiam comprehendendos, ut ubi deliquerint in leges ſuas* (id eſt, Noachidarum, ſeu univerſim anteà præſcriptas; de quibus ſupra) *de inceſtu judicandi ſint juxta judicia Gentilibus propria. Si verò in leges de Inceſtu Iſraelitis proprias, judicandi ſint juxta Iſraelitarum judicia.* Quin Rabbi Becchai [ſ], דרשו ר״זל במסכת סנהדרין איש איש אל כל שאר בשרו איש איש לרבות הגוים

[p] *Ad tit.* Sanhedrin *cap.* 7. *fol.* 57 *b. unde habetur in* Peſiktha Zotertha *fol.* 23. *col.* 3 Sepher Siphra *col.* 173. *alibi.*

[q] *Christianos hac de re* Vide; *Alphonſum à* Vera Cruce *ſpec. Conjug. part.* 2. *artic.* 25. *&c.*

[r] *Gemar. Hieroſolym. ad tit.* Kidoſchim *c.* 1. *fol.* 58. *col.* 2. *&* 3.

[ſ] *In* Biur Vaicra, *fol.* 148. *col.* 3.

הגוים שמוזהרין על העריות כישראל וכן איש איש כי יקלל אלהיו ואיש איש אשר יתן מזרעו למולך לרבות הגוים שמוזהרין על ברכת השם ועל ע"ז *Docent illud homo homo ad aliquam propinquam ſuæ carnis &c. Rabbini noſtri, piæ memoriæ, in tractatu Sanhedrin* (loco jam indicato) *ideò habere* ה׳ *Homo iteratum, ut includerentur etiam Gentiles, qui de inceſtu tàm præmoniti quàm Iſraelitæ. Eadem loquendi formula uſurpatur eodem ſenſu alibi. Homo*[t], *Homo, qui maledixerit* (quicunque maledixerit) *Deo ſuo; portabit peccatum ſuum. Et homo*[u], *Homo, qui dederit ex ſemine ſuo Moloch &c. Scilicet ut comprehenderentur item Gentiles. Qui interdicto quidem tàm de Maledictione Numinis, quàm de Idololatria tenentur.* Certè aliis in Levitici locis איש איש ſeu *homo homo*, id eſt, omnis homo, aliquoties occurrit. Sed aut diſerta quæ adjunguntur verba, aut ipſa, de qua agitur, res ad Iſraelitas tantùm illis in locis attinere ejuſmodi locutionem indicat. Jam verò, id quod ſic habent de Gentilibus Legibus illis de inceſtu contentis, non eodem modo ab omnibus video intellectum. Fuêre enim qui omnimodum inceſtum ibi memoratum Gentilibus (ſaltem qui ditionis Iſraeliticæ) inde interdici voluerint. Gemara Babylonia[x]; תניא כדעתיה דר׳ יוחנן כל ערוה שב"ד ישראל ממיתין עליה בני נח מוזהר עליה אין בית דין של ישראל ממיתין עליה אין בן נח מוזהר עליה דברי ר׳ מאיר וחכמים אומרים הרבה עריות יש שאין בית דין של ישראל ממיתין עליהן ובן נח מוזהר עליהן *Traditur ex mente Rabbi Iochanan* (quod & id ipſum alibi[y] ה׳ Rabbi Joſe tribuitur) *de omni inceſtu ob quem mors in foro Iſraelitico irroganda eſt, præmoneri Gentiles* (in Levitico ſcilicet) *de inceſtu verò cui Pœna ejuſmodi ibi non irrogatur, non præmoneri Gentiles ſeu Noachidas. Sic retulit Rabbi Meir. Sed dixere ſapientes compluria eſſe inceſtûs genera de quibus tametſi morte in foro Iſraelitico non puniantur, Noachidæ nihilominus præmonentur.* Nimirùm, præter illa ſex antiquiora genera[*], morte puniri ex lege ſacra non pauca alia liquet[z]. Ut concubitum Nurûs, lapidatione; Privignæ, & Neptis uxoris ſive ex Filio ſive ex Filia, Socrûs matris, Matris ſoceri, Filiæ, Neptiſque ſive ex Filia ſive ex Filio, vivicomburio. Ceteris Excisionis Pœna ut etiam omnibus, cœlitùs expectanda, non

[t] Levit. 24. 15.

[u] Levitic. 20. 2. & Vide ſis ſupra lib. 2. cap. 12. pag. 262.

[x] Adtit. Sanhedrin cap. 7 fol. 57. b. & Vide ibi gloſſas.

[y] Gemar. Hieroſolymitana ad tit. Iabimoth cap. 11. fol. 12. col. 1.

[*]

[z] Levit. 20. Maimonid. halach. Iſuri Bia cap. 1. & Miſna tit. Sanhedrin c. 7. 8. & 9.

Digitized by Google

mortis,imminebat. Atqui,quicquid de Gentilibus ita præmonitis hi tradunt,receptiſſima eſt, quantùm video, penes Talmudicos ſententia; Gentiles in legibus illis de inceſtu ſic tantùm contineri, ut, quoniam fuere ex Jure Naturali ſex inceſtûs genera ipſis, id eſt, univerſo generi humano, antè interdicta, ut oſtenſum eſt, quæ ſimul cum aliis jam Iſraelitarum gratiâ introductis enumerantur, ideo continerentur quidem, ratione jam memoratâ, Gentiles in legum procemio,ſed non ut inde ad ſingulorum quæ ſequuntur inceſtûs interdictorum obſervationem tenerentur,ſed ad eorum tantùm quæ ex Jure ſuo ſeu Naturali etiam antè obſervanda. Adeo ut quemadmodùm Iſraelita quilibet Univerſis tenebatur, ita Gentilem quemlibet ditionis Iſraeliticæ ſeu Proſelytum quemlibet Domicilii ſex illis vetuſtioribus. Sic reddendo ſingula ſingulis rem capiunt. Unde & Maimonides[a] de Jure quoad inceſtum, Noachidarum, etiam poſt Legem Moſaicam, juxta receptam à majoribus ſententiam; הגוים אין אסורים עליהם משום ערוה אלא אמו ואשת אביו ואחותו מאמו ואשת איש וזכור ובהמה כמו שנתבאר בהלכות מלכים ומלחמותיהם אבל שאר עריוה מותרות להן *Gentilibus, nomine Turpitudinis* ſeu *Inceſtus, interdictum duntaxat Mater, Patris uxor, Soror Vterina, Vxor aliena, Maſculus & Beſtia, quemadmodum explicatum eſt in tractatu de Regibus rebuſque eorum bellicis. Reliqua Inceſtûs nomine interdicta eis permiſſa ſunt, ſeu licita.* Atque hac de re vide plura libro ſeptimo, ubi de Judiciis inceſtûs & illiciti concubitûs,quatenus Jure Gentium cavebantur,agitur. Quod verò legitur in poſteriori illius Levitici periochæ parte Cananæos pollutos eſſe *in omnibus iſtis*, & *feciſſe omnes iſtas Abominationes*, id non accipiunt(quod nec ferunt, quæ ſuperiùs oſtenſa ſunt) acſi omnia ibi prohibita adeò anteà illicita fuiſſent, ut nihil eorum non pollueret Terram aut populum, aut non fuiſſet Abominatio ante prohibitionem. Sed intelligunt[b] de aliquot anteà illicitis iiſque eorum quæ ibi vetantur gravioribus,quibus ſe polluerant Cananæi,etiam & illis quæ licita anteà,jam illicita Iſraelitis fiebant, conſueſcentes. Quoniam verò non ſolùm his,ſed illis etiam, quæ nec pauca erant, conſueſcebant,id eſt,omnibus ibi memoratis,ideo in omnibus faciendis, tam

[a] *Halach.* Iſuri Bia *cap.* 14.

[b] *Iſaac Abarbinel in* Piruſh hathora *fol.* 355. *col.* 3. & 4. *adde nonnullorum opinionem ab Abenezra memoratam ad Levit.* 18. 18.

tam illis quàm his, pollui dicebantur. Illicita, quibus ſe anteà polluerant, fuêre, ut ex ſacro liquet ſermone, Idololatria, ſeu Molochi cultus, pæderaſtia, beſtiarum concubitus, Adulterium, Matris, Novercæ ac ſororis uterinæ inceſtus. Nam hæc nunquam non illicita, modò uterinam ſub ipſis rerum initiis ſororem, de qua ſupra, excipias. Abominationes autem, id eſt תועבות (quod & non nemo veterum [c] Aſpernamenta alibi tranſtulit) vocantur non ſolùm hæc, ſed etiam cetera ibi interdicta. Sed hæc, quia nunquam non abominationes erant; Cetera, quia ex ſacro Numinis interdicto jam nomen illud ſatis induebant; non aliter ac in legibus de piſcibus atque avibus aliquot & reptilibus à quibus Ebræis abſtinendum erat, non ſemel adjicitur [d] שקץ הוא *βδέλυγμά ἐστιν, abominatio eſt*, & in lege [e], de bove aut pecore in quo macula aut vitium, non ſacrificando, כי תועבה הוא *ὅτι βδέλυγμά ἐστι quia abominatio eſt.* Utrobiq; Abominationis nomen, non ex priſtina natura rei, ſed ex ſanctiſſimi Legislatoris, eo interdictorum ſuorum formulis utentis, placito, induitur. Ab eadem ratione itidem omnia ſimùl, ſub finem capitis nuncupantur חוקות התועבות *νόμιμα τὰ ἐβδελυγμένα ſtatuta*, Legitima, ſeu recepti mores *abominandi* ſive abominabiles. Et certè non ſolùm apud Cananæos atque Ægyptios (quorum moribus interdicuntur Ebræi) ex inſtitutis patriis in Jura ipſa primæva de Inceſtu graviter peccatum eſt, ſed etiam, in conſanguineorum maximè commiſtionibus apud alias tàm Occidentis (modo magis pudicos veteris in hac re Romæ mores excipias) quàm Orientis gentes. Præterea Maſculam Venerem etiam philoſophis inclytis ut Zenoni, Cleanthi, Chryſippo [f] probatam, & tam populos *πολυάνδρους* ſeu *plures uni uxori maritos permittentes*, quàm uxorum communitatem, quorum meminit Ptolemæus [g], Cæſar [h], Athenæus [i], alii. Notiſſimum autem eſt illud, ut de inceſtu Orientis videamus;

Nam Magus ex matre & gnato naſcatur oportet.

Uti & docuit Xanthus in Magicis [l]. Et horrendæ Perſarum conjunctiones paſſim, apud ſcriptores, obviæ; Matrum, Sororum, Filiarum, idque ex inſtituto, cujus originem alii [m] Nino, qui Semiramidem matrem duxiſſe fertur, tribuunt, alii quà Magos ſpectat, Nimrodo;

[c] *Apud Licinium Ruſinum in Collat. Leg. Iud. & Rom. tit. de ſtupratoribus, ad Levit. 20.13.*

[d] *Levit. 11, 10 20, 41, 42.*

[e] *Deut. 17. 1.*

[f] *Sext. Empirie. Pyrrhon Hypotypoſ. lib. 3. cap. 24. & videſis Ioſeph. adverſus Apionem lib. 2. Petrũ Guerram de Lorca in catacheſibus Myſtagog. pro advenis è ſecta Mahumedana cap. 9.*

[g] *Tetrabib. l. 2.*

[h] *De Bello Gallic. lib. 6.*

[i] *Dipnoſoph. lib. 13 & vide Lipſ. ad Tacit. German. not. 39.*

[k] *Catull. epig. 91.*

[l] *Apud Clement. Alexan. ſtrom. 3.*

[m] *Chronic. Alexandrin. p. 86. Conſtantin. Manaſſes, alii.*

rodo; qui item Ninus habetur) quemadmodum ex Orientalium monimentis edoctus Saidus Batricides, Patriarcha Alexandrinus. De Abraha loquutus , وفي عصره inquit كان نمرود الجبار
ملك بابل ويقال انه اول ملك ببابل وابصر شبه
الاكليل في السما من سحاب فدعي صايغا فصاغ
له اكليل ووضعه على راسه ومن اجل هذا كانوا
الناس يقولون نزل له تاج من السما ويقال انه اول من عبد
النار لانه راي نارا بعيده في المشرق طالعه من الارض
فنزل نمرود فابصرها وسجد لها واقام رجل هنالك يخدم
النار ويطرح فيها اللبان ومن ذلك الوقت بدا المجوس
يعبدون النار ويسجدون لها وكان اسم الرجل الذي
اقامه نمرود يخدم النار اندشان وكلمه الشطان من جوف
النار وقال له ليس احد يقدر يخدم النار ولا يتعلم ديني الا
ان يجمع امه واخته وبنته ففعل اندشان كما قال له الشطان
فمنذ ذلك الوقت صاروا كهنة المجوس يجمعون امهاتهم
واخواتهم وبناتهم واندشان هذا هو اول من ابتدا بهذا الراي

Coævus ei fuit Nimrod gigas, Rex Babyloniæ. Et dicitur is primus Rex qui Babyloniæ regnavit. Et cum obſervaverat ſimilitudinem coronæ in cœlo à nubibus formatam, accerſitis, qui conflarent, conflavit ſibi coronam & capiti ſibi impoſuit. Vnde apud vulgus inolevit fama eum diadema è cœlo accepiſſe. Dicitur etiam is primus qui ignem coluit. Scilicet cum videret flammas è longinquo in Oriente aſcendentes è terra illac ut penitius eas contueretur deſcendit, atque eas adoravit. Illic vero hominem conſtituit, qui ſacra miniſtraret

niſtraret Igni & in eum thura porrigeret. Atque ab eo tempore cœperunt Magi Ignem colere atque adorare eum. Nomen autem hominis, quem Nimrod conſtituit ſacrum Ignis miniſtratorem, erat Andshan cui Diabolus è medio Ignis hiſce uſus eſt verbis, Nemo hominum potis eſt ritè Igni miniſtrare nec mea ſacra callere, niſi commiſceatur cum matre ſua, & ſorore ſua, & filia ſua. Fecit itaque Andshan juxta quod dixerat ei Diabolus. Et ab eo tempore qui ſacerdotio apud Magos functi ſunt, commiſceri ſolebant cum matribus, & ſororibus ſuis, & filiabus ſuis. Et Andshan hic primus erat, qui hunc morem incepit.

Qui verò exemplari altero exaratur, ut heic, انذشان *Andshan*, in altero, eoque vetuſtiori, ſcribitur ايدسان *Aidſan*. Neutrum vocalia habet, quæ opem pronuntiationi ferant. Neque habetur apud Græcos aut Latinos nomen Magi, in quo hujus videantur ineſſe veſtigia, niſi aut *Oſthanem, Hoſthanem*, ſeu *Oſtanem* (nam ita variat ſcriptio)[n] ex *Andshan* aut *Aidſan*, aut hunc ex illo factum putes. Sexcenta ſunt nomina, quæ ex malo punctorum ſitu & vocalium abſentia, non minùs ab Europæorum ſive ſcriptione ſive pronuntiatione diſtant, cum ex Orientalium characteribus exhibentur. Scio non deeſſe apud veteres[n] qui ſcribant Oſtanem Medum in Ægyptum à Perſidis principibus miſſum, ut ſacris Memphi præeſſet, Democritum Abderitem ibi initiâſſe. Certè quiſquis ille Oſtanes Medus[o] fuerit, ut mille ſupra quingentis, aut circiter, annis citra Nimrodum vixerit neceſſe eſt. Nam Hippocrati Democritum coœvum fuiſſe nemo neſcit, id eſt circa centum à Perſarum Monarchiæ initio annos floruiſſe. Sororum autem conjugia Cambyſis tempore atque exemplo apud Perſas cœpiſſe tradit Herodotus[p]. Utcunq; autem initia Inceſtûs ejuſmodi apud Perſas ſe haberet, ſanè illum in quamplures alias Orientis regiones transfuſum eſſe legitur. Et *mos*, inquit Clemens Romanus[q], *apud Perſas matres accipere in conjugium, & ſorores & filias, & ſub illo omni axe inceſta Perſæ ineunt matrimonia. Ac ne fortè liceat his, qui matheſim ſequuntur, uti illo perfugio quo dicant, certas eſſe quaſdam plagas cœli, quibus propria quædam habere cōceditur, ex ipſa Perſarum gente aliquanti ad peregrina profecti ſunt, qui Maguſæi appel-*

[n] *Abydenus in Euſeb. Chron. λογ. α, pag. 43.*

[o] *Videſis ſuprà lib. 3. cap. 19. pag. 411.*

[p] *In Thalia.*

[q] *Recognition. lib. 9. Adde D. Hieronimum lib. 2. contra Iovinianum Sext. Empiric. Pyrrhon. Hypotypoſ. l. 3. c. 24. Bardeſanem apud Euſebiū Præparat. Evangelic. lib 6. cap. 10. Agathiam. hiſt. lib. 2. Ioſeph. lib. 20. cap. 2.*

appellantur, ex quibus uſque ad hodiernum ſunt alij in Media, alij in Parthia; ſed & in Ægypto nonnulli, plures autem in Galatia & Phrygia, qui omnes inceſtæ hujus traditionis formam indeclinabilem ſervant, ac poſteris cuſtodiendam tranſmittunt, etiam cum plagam cæli mutaverint. Ptolemæus item de incolis ſecundi quadrantis ſeu maximæ auſtralioris Aſiæ partis locutus, τοῖς πλείστοις αὐτῶν, inquit[r], συνέπεσεν ἐκ τῶν μητέρων τέκνα *horum pleriſque accidit* (velut ex moribus à ſitu loci inditis) *liberos è matribus* ſuſcipere. Et de quadrantis quarti, in quo Ægyptus, Incolis, *ſororibus*, ait, *commiſceri ſolent.* Et in amoribus Clitophontis & Leucippes[s] admittitur, ut moribus Phæniciis plane conſonum, Sororem, ſaltem non uterinam, matrimonio quempiam jure ſibi conjunxiſſe. Quin & in Ægypto ſororum tam uterinarum quàm germanarum etiam & gemellarum connubia licita habita præter alios[t] ſcribit Philo[u]. Atque decantata ſatis eſt hiſtoriola[x] de Antiocho Sotere, Syriæ Rege, qui Novercam ſibi, ut nec illicitam matrimonio copulavit. Ita ferè Oriens olim. Nec ſolùm, ſeculis in illis remotioribus ac vetuſtiſſimis. Nam & recentioribus, ſeu ſub annum Christi MCLXX, in deſuetudinem planè non abierant hujuſmodi in Oriente ſeu Aſia citeriore inceſtus. Hujus incolæ nonnulli, Dogzi in Benjamino Tudelenſi[y], qui eo in ævo ſcripſit, nuncupati & pro atheis habiti הם שטופי זמה והוא לוקח את בתו *in inceſtus effuſi ſunt, & proprias filias ſibi matrimonio junxere.* Sed in Occidentalium moribus Parentum cum liberis conjugia nunquam non execranda, puto, habita ſunt. In ea aſperè Athenis Sophocles[z], Romæ Seneca[a], ut immane quantum deteſtanda, in ſcena invehuntur. Et Papinius[b],

> ——— *Illum, illum ſacris adhibete nefaſtis,*
> *Qui leto dedit enſe patrem, qui ſemet in ortus*
> *Vertit & indignæ regerit ſua pignora matri.*

Lucanus item[c],

> ——— *cui fas implere parentem,*
> *Quid rear eſſe nefas?*

Atque juxta Occidentis veteris diſciplinam, oraculum illud in ſomnio accepit philoſophus ille Romanus[d] ex eorum cœtu qui in reditu

[r] Tetrabibli lib. 2.
[s] Achilles Tatius lib. 1.
[t] Sext. Empiric. Pyrrhon. Hypotyp. lib. 3. c. 24. &c.
[u] Lib. de ſpecialibus Legibus, quæ ad Adult. & Homicid. attinent, adde Senecam in Colocyntheſi emendatum à Iano Rutgerſio Var. Lect. 1. cap. 9.
[x] Iulian. in Miſopogone.
[y] In Itinerario pag. 36. Edit. Ariæ. & 34. Edit. Conſt. L'empereur.
[z] In Oedipo Tyranno.
[a] In Oedipo & Thebaide
[b] Thebaidos 4.
[c] Pharſal. 8.
[d] Agathias hiſt. 2.

ditu è Perſide cadaver in agro Perſico inſepultum comperientes terrâ humaniter contumulaſſent;

Μὴ θάψῃς τ' ἄθαπτον, ἔα κυσὶ κύρμα γενέσθαι,
Γῆ πάντων μήτηρ μητρόφθορον οὐ δέχετ' ἄνδρα.

Ne tumules inhumatum. Relinquatur præda canibus. Reſpuit Terra omnium mater hominem, qui matrem coitu (ut Perſæ) *vitiaverit.* Unde & inſepultum denuò repertum eſt mane proximo. Numinum quidem ſuorum aliquot cum matribus ſuis & cum filiabus commiſta eſſe memoratur; ut Jovem cum Deûm Matre & cum Libera, id eſt, Proſerpina filia ſua ex eadem prognata. *Neque illum ſanctitas aut reverentia genetricis, horror etiam pignoris ex ſe ſati, ab imagine potuit tam fœdæ cogitationis abducere?* quod de eo ait Arnobius[e]. Atqui etiam ipſa ferè Occidentis Numina ejuſmodi ex Oriente traducta ſunt, ejuſdem item moribus inquinata. Et

Sunt[f] ſuperis ſua jura; quid ad cœleſtia ritus
Exigere humanos, diverſaque fœdera tento?

Taceo Mythologos phyſica potiùs ibi latere quam rem ipſam enarrari ferè velle. Damnatur etiam, ut univerſis infanda, Novercæ commixtio, apud Senecam in Hippolyto. Nec obſtat quod in ſententiis Zenonis & Chryſippi habeatur μητρομιξία ſeu *matris concubitus* inter[g] licita. Nam è philoſophorum aliquot, utcunque celeberrimorum, in ſcholis opinione, mores ſive ſeculi ſive populi alicujus (& de moribus receptis jam loquimur) elicere, à ratione abſonum eſt. De Fratribus ac Sororibus aliiſque è latere, ingens eſt inter Græciæ veteriſque Romæ inſtituta diſcrimen. Nam ut Dii

——— *ſuas[h] habuere ſorores,*
Ut Saturnus Opim junctam ſibi ſanguine junxit,
Oceanus Tethyn, Iunonem rector Olympi;

Sic & ſuas ferè Græci[i] veteres, Deos imitati. Athenis Germanas[k] ducebant, ſed non Uterinas ex Solonis inſtituto. Spartæ has ſed neutiquam illas ex Lycurgi. Imò hujuſmodi conjunctiones, id eſt, tam uterinarum quàm germanarum ſororum, in ſanctiore, quam finxit, Republica permiſit Plato[l] & unicuique fas fore, in uxorum quam ibi præſcripſit communione, quibuſcunque cognatis, pro libitu, com-

[e] *Adverſus Gentes lib. 5.*

[f] *Ovid. Metamorph. 9.*

[g] *Sext. Empiric. Pyrrhon. Hypotyp. lib. 3. cap. 25. & 25.*

[h] *Ovid. Metamorph. 9. Lactantius de Falſa Religione cap. 10.*

[i] *Ioſeph. contra Apionem lib. 2.*

[k] *Philo lib. de ſpecial. Legib. ad Adult. & Homicid. ſpectantibus & Minutius Felix in Octavio.*

[l] *De Republica lib. 5.*

commiſceri, *πλὴν θυγατρὶ καὶ μητρὶ καὶ τῶν θυγατέρων παισὶ καὶ ταῖς ἄνω μητράσι; exceptis filiâ ac matre & ex filiabus neptibus, & quæ à matre aſcendunt.* Fœminis verò, & commiſceri ſuis, pro libitu, *πλὴν υἱεῖ καὶ πατρὶ καὶ τοῖς τῶν τοιούτων εἰς τὸ κάτω καὶ ἐπὶ τὸ ἄνω exceptis filio, ac patre & tam qui ab his aſcendunt quàm qui deſcendunt.* Et Cimonem Miltiadis F. in matrimonio habuiſſe ſcimus Sororem germanam ſuam Elpinicen dictam. Quæ in re erat *non magis amore* (ut verba ſunt Æmilii Probi) *quàm patrio more ductus.* Nam Athenienſibus licet, ait ille, *eodem patre natas uxores ducere.* Eodem Jure Mnaſiptolemam ſororem *ὁμοπάτριον* duxiſſe Archetolim Themiſtoclis F. ſcribit [m] Plutarchus. Sed intereà Sororum conjugia, magnis in Occidente viris, juriſque Humani ac Divini, priſcis illis ſeculis, ſtudioſiſſimis, non modò magnoperè diſplicuêre, ſed etiam, ſi conjectare fas ſit, adeò rarò fiebant, ut pro illicitis potiùs, ex ipſis Græciæ moribus, à nonnullis æſtimarentur; maximè Pythagoreis. Nam ex illa Schola, autor vetuſtiſſimus, Ocellus Leucanus, in monitis [n] de commoda ſobolis propagatione quam *ἄνευ σωφροσύνης καὶ ὁσιότητος τῷ νόμῳ ἐπισυνεργέτης ſine temperantia & pietate cum Lege ſimùl operante, eſſe nolit, δεῖ δὲ καὶ,* inquit, *παιδεύειν τὰ τοιαῦτα τῶν νομίμων ἐν ταῖς Ἑλληνικαῖς πόλεσι, τὸ μήτε μητρὶ συγγίνεσθαι, μήτε θυγατρὶ, μήτε ἀδελφῇ, μήτε ἐν φανερῷ τόπῳ. Oportet etiam inſtituere hujuſmodi mores, qui in Græcis civitatibus legitimi ac recepti ſunt, nimirùm neutiquam cum matre, Filia aut Sorore concumbere, nec in templis, nec in propatulo.* Perperàm verò ibi vertit Ludovicus Nogarola non ſine inſigni in veterem Græciam contumelia; *Quin etiam hujuſmodi inſtitutorum diſciplina in terræ Græciæ civitates inducenda eſt, ne cum matre &c.* quaſi aut hujuſmodi flagitiorum in Græcia tunc uſus fuiſſet, iſque legitimè firmatus, aut Ocellus, qui genus humanum ibi inſtituere nititur, de Græciæ ſeorſim moribus inſtaurandis cogitaſſet. In utroque manifeſtum eſt, Italum, Itali interpretem, mirificè hallucinatum eſſe. Atque ad hunc Ocelli locum ſpectat, ſeu potiùs eſt ipſe quem attulimus Ocelli locus, id quod hac de re legitur apud Jamblichum [o]. *ἐπαινεῖσθαι δὲ αὐτοῖς* (Πυθαγορείοις) *καὶ τὰ τοιάδε τῶν προϋπαρχόντων Νομίμων ἐν ταῖς Ἑλληνικαῖς πόλεσι, τὸ μήτε μη-*

τράσι

[m] *In Themiſtocle.*

[n] *Lib. περὶ τῆς τοῦ παντὸς φύσεως c. 4.*

[o] *De Vita Pythagoræ, cap. 31. pag. 118.*

τράσι συγγίνεσθαι, μήτε θυγατρὶ, μήτε ἀδελφῇ, μήτ᾽ ἐν ἱερῷ μήτε ἐν τῷ φανερῷ *Laudibus à Pythagoreis celebrari hujuſmodi, qui antea obtinebant in Græciæ civitatibus mores legitimos, nempè ne quis cum Matre, Filia aut Sorore concumbat, neque in templo, neque in propatulo.* Alia etiam aliquot quæ ibi tum præcedunt, tum ſequuntur, Ocelli ſunt. In τοῖς νομίμοις ſeu *legitimis* Græcarum urbium moribus ponit abſtinentiam à Sororis conjugio, quod tamen ex inſtituto ibi licuiſſe, interdum etiam contrahi, palam eſt. Sed quia rarentèr id adeo fiebat ut pleriſque, velut inprimis fugiendum, diſplicere videretur, & tametſi pro licito habitum, propter metum tamen horreretur illiciti, ideo etiam aut ejus interdictum ex moribus (qui utentium conſenſu oriri ſolent) invaluiſſe opinabatur Ocellus, aut plerorumque abſtinentiam pro interdicto libentèr ſaltem obtendi, puto, volebat, dum inſtitutioni ſuæ exempla è Græcia petebat. Quod itidem de Euripide, ni fallor nimiùm, dicendum eſt, ubi Hermionem Menelai filiam inducit Phthiæ (quod oppidum Theſſaliæ, quo natus Achilles) Andromachen Hectoris, dicteriis inſectantem, quòd filium Moloſſum pepererat Neoptolemo Achillis, qui Hectorem interfecerat, filio, & ſubjicientem [p]

> Τοιοῦτον πᾶν τὸ βάρβαρον γένος.
> Πατήρ τε θυγατρὶ, παῖς τε μητρὶ μίγνυται,
> Κόρη τ᾽ ἀδελφῷ. διὰ φόνου δ᾽ οἱ φίλτατοι
> Χωροῦσι· καὶ τῶν δ᾽ οὐδὲν ἐξείργει νόμος.

[p] *In Andromache.*

Hujuſmodi eſt omne Barbaricum genus. Pater enim filiæ & filius matri miſcetur; ſoror item fratri; & per cædem chariſſimi vadunt. Neque horum quid prohibet Lex. Sororis concubitum in nefariis barbarorum moribus cenſet, tametſi non ſolùm ex inſtituto tum Solonis tum Lycurgi (ut dictum eſt) permiſſum eſſet ejus conjugium, ſed etiam ipſa tàm Archetolis & Mnaſiptolemæ, quàm Cimonis & Elpinices exempla jam memorata eſſent poetæ coæva. Atqui ad juris illam apud Athenienſes licentiam, quâ tamen pauciſſimos uſos eſſe reor, attinere videtur illud Phædræ Hippolytum generum depereuntis precibuſque, apud Senecam [q] tentantis. Matris eam nomine, inſignioris reverentiæ causâ, compellârat, inter lo-

[q] *In Hippolyto, act. 2.*

Kkkk 3 quen-

quendum, Hippolytus; cui illa,

> *Matris ſuperbum eſt nomen, & nimiùm potens.*
> *Noſtros humilius nomen affectus decet,*
> *Me vel Sororem, Hippolyte, vel famulam voca.*

Matris nomen vult, etiam & Novercæ, inter amantes nimis abhorreri, non item Sororis, quam ducere ex Jure patrio non illicitum. Et conjugium planè Hippolyti, velut viduam (Theſeo nondum ab inferis regreſſo) eam primò ambire ibi ſatis liquet. Sed poſterioribus Græciæ ſeculis planè evanuit, idque ante Chriſtianiſmum in ea ſatis receptum, Fratrum & Sororum conjugii non uſus ſolùm ſed & jus. Id conſtat ex Sexto Empirico qui ſub Antonino Pio Plutarchi ex ſorore nepos diſertè ſcribit[r] apud ſuos tam Sororis quàm Matris conjugium fuiſſe illicitum. Et cum in Clementis atque Appionis colloquio, objicerentur à Clemente in Græcorum ſuperſtitiones Ganymedis raptus, Jovis etiam concubitus ſororii atque adulteria, *Quid?* inquit Appion[s], nonne καὶ Ἕλληνες καὶ Ἑλλήνων νόμοι ἀπαγορεύουσι τὰ τοιαῦτα; καὶ τοὺς μοιχούς τε καὶ ἄλλως τὰ ἐναντία πράττοντας τιμωρεῖσθαι νομοθετοῦσι; *Etiam & Græci Græcorumque leges hæc vetant? & adulteros & eos qui aliàs contra faciant, ſuppliciis coercent?* Unde etiam Simplicius[t], *Iam cum lex & conſuetudo Sororis & Fratris conſuetudine interdicat: appetitiones non ſecus ac ab ipſius naturæ imperio ſuppreſſæ, ita prorſus ſunt immobiles; niſi fortè aliquos furoris intemperies & diræ ſcelerum ultrices agitarint.* Idem diſcimus ex Artemidoro[u]. Atque de Græcis, hactenus; quorum moris hac in re juriſque mutationem Romanis, poſtquam in horum ſunt poteſtatem redacti, deberi eſt ſentiendum. Nam in Romano imperio veteri non ſolùm vetita ſunt parentum, etiamſi adoptivorum, atque adeo omnium quotquot in linea ſtemmatis recta reperiuntur, conjugia, ſed etiam, in transverſa, fratrum (quod ſatis liquet item ex Catullo[x] & Ovidio[y], apud quem amores ſuos erga Caunum fratrem inceſtos, ad mores Romanos, non ad Carum, exagitare puto Byblidem) amitæ, materteræ, neptis ſive ex ſorore ſive ex fratre, aliarum longiùs quàm in Schemate ſupra allato diſſitarum. Etiam & adfinium, veluti Novercæ, ſocrus, pri-

[r] *Pyrrhon. Hypotypoſ. l. 3. cap. 24.*

[s] *Clement. epiſt. ad Iacobum epiſc. Hieroſolym. de geſtis D. Petri, pag. 29*

[t] *Comment. ad Epictetι cap. 47.*

[u] *Onirocritic. lib. 5. cap. 25.*

[x] *Epigr. 89.*

[y] *Metamorph. 9.*

privignæ, fratriæ, uxoris prioris ſororis, nurus; quæ non ſolùm ex Chriſtianorum imperatorum ſanctionibus [z], ſed ex celebrium, ante Chriſtianiſmum in Imperium Romanum receptum, Juriſconſultorum ſcriptis, veluti Gaii [a], Pauli [b], Ulpiani [c], id genus aliorum ediſcimus. Et quam pudicæ hujus diſciplinæ Romani veteres tenaces eſſent, liquet ſanè ex Agrippinæ & Claudii Principis patrui ſui matrimonio, cuius ſolennia primò celebrare, *non audebant, nullo* (quod ait Tacitus [d]) *exemplo deductâ in domum patrui fratris filiâ. Quin & inceſtum, ac ſi ſperneretur, ne in malum publicum erumperet, metuebatur.* Vitellius autem, oratione in ſenatu eam in rem, ut auſpices eſſent Patres ipſi, habitâ, obiectionem, etiam in ſacerrimo illo adulationum atque ſervitudinis ſeculo, ob inſitas pudicitiæ maiorum relliquias, inevitabilem anticipans, *at enim,* inquit, *nova nobis in fratrum filias Conjugia! Sed aliis gentibus ſollennia, nec lege ullâ prohibita. Et ſobrinarum diù ignorata, tempore addito percrebuiſſe: morem accommodari prout conducat, & fore hoc quoque in his quæ mox uſurpentur.* Et tametſi in Principum gratiam, ſummo adulandi ſtudio, ſenatus populique decreto juſtæ inter patruos [e] fratrumque filias Nuptiæ etiam in poſterum ſtatuebantur, minimè tamen repertus eſt, *niſi unus talis matrimonii* (ut Taciti verba ſunt) *cupitor, T. Alledius Severus, eques Romanus* (quem plerique Agrippinæ gratiâ impulſum ferebant) præter libertinum obſcurum, cuius Suetonius [f] meminit. Quod autem de Sobrinis habet Vitellius, de conſobrinis, patruelibus, ſeu amitinis planiſſimè; uti & annotavit Lipſius, intelligendum eſt. Et memorat Plutarchus plebiſcitum [g], quo decretum eſt, πᾶσιν ἐξεῖναι γαμεῖν ἄχρις ἀνεψιῶν, τὰ δ᾽ ἀνωτέρω κεκωλῦσθαι, *licere omnibus ducere uxores uſque ad conſobrinas, ſed quæ in ſtemmate ſuperiores eſſent, eas eſſe illicitas.* Sed in Roma veteri etiam patruelium, amitinorum, ſeu conſobrinorum nuptiæ nunc vetitæ fuere [h] nunc permiſſæ [i]; & notiſſima etiam eſt controverſia de negatione, quam hac de re in verſione ſua Græca Juſtiniano [k] adhibuit Theophilus; qua de, uti etiam de tota re patruelium & amitinorum

[z] *Inſtit. Iuſtin. tit. de Nuptiis & C. Theodoſ. l. 3. tit. 12. C. Inſt. tit. de inceſt. Nupt. l. 8.*

[a] *Inſtit. tit. 4.*

[b] *Sent. Recept. lib. 2. tit. 19. & ff. de Rit. Nupt. l. 14. & 68.*

[c] *L. 12. ff. tit. de Ritu Nupt. Adde edictũ Diocleſiani & Maxim. c. tit. de Nuptiis. l. 17. quod habetur integrũ in Cod. Greogoriano lib. 5. tit. de Nuptiis, & in collat. Leg. Rom. & Iudaic. Licinij Rufini.*

[d] *Annal. 12.*

[e] *Videſis Cujacium Obſervat. 13. c. 16. ſed & obſerva quod legitur apud Vlpianũ, tit. de his qui in Poteſtate ſunt.*

[f] *In Claudio cap. 26.*

[g] *Problem. Rom. 6.* [h] *Gaius. Inſtit. tit. 4. Pomponius l 3 ff. tit. de Ritu. Nupt.* [i] *Auguſtin. de Civitate Dei lib. 15. cap. 16. l. 19. C. de Nuptiis, c. 20. c. 35. q. 2. & 3.* [k] *Inſtit. de Nuptiis §. duorum autem. Videſis Aurelium Victorem in Theodoſio, D. Ambroſ. epiſt. 66.*

rum conjugali, diſſertationem tum Juridicam tum hiſtoricam doctrinâ & judicio refertam pridem edidit Chriſtophorus [l] Riccius Dantiſcanus. Pontificii verò Occidentis,vetuſtis Chriſtianiſmi ſeculis,aliam omninò induxerunt heic rationem, eamq; ſatis miram. Divinum de hac re præceptum generale illud [m], *Nemo ad propinquam carnis ſuæ accedat*,ſeu *ad conſanguineam ſuam*, ita accipi voluere,ut omnigeni conſanguinei inde arcerentur inter ſe nuptiis. Ne tamen in eos objicias,nullos omninò reperiri,qui non aliquo conſanguinitatis genere,utpote non ſolùm in primis ſed in propioribus parentibus convenientes,naturaliter conjungantur; ad civilia,in Jure Cæſareo, cognationum nomina, quibus hæreditates & tutelæ deferuntur,ſe [n] contulere; extra quorum limites,quoniam ſpecialia conſanguinitatis vocabula Juriſconſultis Romanis non habebantur, nec conſanguinitatem heic præpedientem agnoverunt. Civilia illa nomina ſeptem concluſa ſunt gradibus, ut videre eſt in Pandectis [o]. Et Paulus,*ſucceſſionis*, inquit [p], *gradus ſeptem conſtituti ſunt, quia ulteriùs per rerum Naturam nec nomina inveniri nec vita ſuccedentibus prorogari poteſt*. Ubi [q] vetus interpres Anianus; *in his ſeptem gradibus omnia propinquitatum nomina continentur,ultra quos nec affinitas inveniri,nec ſucceſſio poteſt amplius prorogari*. Hinc interdictæ olim nuptiæ in Occidente uſque ad ſeptimum gradum incluſivè(qui & pro ſexto [r] variante in perſonis calculo, interdum æſtimatur)rationibus redditis,*quoniam* [s] *hæreditas rerum per legales diffinitiones ſancita uſque ad ſeptimum gradum protendit ſucceſſionem. Non enim ſuccederent, niſi eis de propagine cognationis deberetur, & quia* [t] *poſteà parentela cognoſci non poteſt*. Interdictæ item, *uſq; dum* [u] *generatio recordatur,cognoſcitur,aut memoriâ retinetur*. Perinde ac ſi poſt ſeptimum gradum omnimoda ſanguinis relatio propinquitatiſque, etiam ad ſenſum quo ipſi illa Legis de Nuptiis Moſaicæ verba prævia ac generalia intelligerent, prorſus deleta fuiſſet. Cum intereà certò ſciamus,non ſolùm qui longiùs ſive rectâ ſive ex tranſverſo,etiam in infinitum,diſtarent, vetuſtis [x] Juriſconſultis conſanguineos nuncupari, ſed etiam,uſque ad decimum [y] gradum jure Cæſareo,

[l] *In vindiciorum Iuris præmiſſ. cap. 3. & vide Iac. Gotho-fred. ad Libanii orat. περὶ ἀγγαρειῶν. 6. & de hiſce vide Barnab. Briſſon. lib. de Iure connubiorũ &c.*

[m] *Levit. 18.6*

[n] *Calixt⁹ papa c. 2. Cauſ. 25. q. 2. & 3.*

[o] *L. 10 ff. de gradibus & affinibus.*

[p] *Sentent. recept. l. 4. tit. 11. adde Modeſtin. l. 4. ff. tit. de Gradibus.*

[q] *Hinc illud Iſidori Etymol. lib. 9. & c. 6. Cauſ. 35. q. 5.*

[r] *Gratian. c. 2. C. 35. q. 2. & 3.*

[s] *C. 1. Cauſ. 35. q. 2. & 3. & c. 15. & 20. ibid. Gregorius PP. 1.*

[t] *Nicola⁹ PP. 2. c. 17. ibid. & apud Pet. Lombard. ſent. 4. diſt. 40.*

[u] *Concil. Wormat. c. 32. & Cauſ. 35. q. 2. & 3. c. 18.* [x] *Vlpianus l. 2. tit. de ſuis & legit. hæred. ff. 8. 1.* [y] *Inſtin. Inſtitut. tit. de ſucceſſione cognatorum §. hoc loco & Novell. 118.*

Digitized by Google

Cæſareo, conſanguinitatis nomine, ſublatâ agnatorum & cognatorum differentiâ, ſuccedere, atque excludere fiſcum. Sed verò quod & magis mirere, petitâ, ut diximus, è Jure Cæſareo graduum, extra quos, velut ex eo edocti, conſanguinitatem non agnoſci volebant, enumeratione generali, ita aliam nihilominùs & juri Cæſareo planè incognitam, Juriſconſultiſq; nonnullis haud parum [z] inviſam, gradus ex transverſo ſupputandi inibant rationem, ut tametſi ſeptimi gradus nomen quidem retinerent, decimum quartum tamen, ad Cæſareorum calculum, non raro innuerent. Nam, ubi, jure Cæſareo, generatio cujuſlibet perſonæ ex tranſverſo gradum facit unicum, adeò ut Frater & Soror binis ita diſtent gradibus (nam in transverſa linea primus gradus [a] Cæſareis non habetur) & conſobrini quatuor, horum liberi ſex, atque horum denique liberi octo, ſcilicet pronepotes fratris & ſororis; Pontificii illi quarto duntaxat gradu hoſce diſtare volunt, ita putatis conſanguineorum gradibus, ut quot à communi parente, in æquali inde diſtantia, alter diſtet, tot ſolùm inter ſe diſtent; in inæquali, quot à communi parente diſtet remotior. Adeoque ut ipſas Cæſareorum proximitates, intra quas conſanguineorum nomen cohiberi putabant (unde & leges ſtabiliebant nuptiales) ipſi duplicando ita excederent. Et demùm de gradibus ſeptem ita numeratis pronuntiabant, *ultra hos* [b] *nec conſanguinitas invenitur, nec nomina graduum reperiuntur, nec ſucceſſio poteſt amplius prorogari, nec memoriter ab aliquo generatio recordari*; cum interim decimus, ad juris Cæſarei calculum (cujus etiam in ſucceſſionibus ratio habita) viceſimus ita eſſet ad Pontificii. Et obtinuit [c] ſanè hujuſmodi matrimonii prohibitio, nec multum in affinibus diſpar, uſque ad Concilium Lateranenſe ſub Innocentio III, anno ſalutis MCCXV celebratum, in quo ſancitum [d] *prohibitionem copulæ conjugalis, quartum conſanguinitatis & adfinitatis gradum non excedere*, (id eſt, octavum in Juris Cæſarei calculo; *quoniam in ulterioribus gradibus, jam non poteſt abſque gravi diſpendio hujuſmodi prohibitio generaliter obſervari.* Atque hoc puto Jure in Occidente, ubi autoritas Pontificis Romani legibus abacta non eſt, (velut in Anglia, ubi juris Divini heic tantùm ratio, ex Lege [e] habetur) utuntur.

[z] *Alberic. Gentilis de Nuptiis lib. 5. cap. 6. alii ibi citati.*

[a] *Gaius l. 1. ff. tit. de Gradibus.*

[b] *Alexander PP. 2. cap. 2. Cauſ. 35. q. 5.*

[c] *C. 14. Cauſ. 35. q. 2. & 3. &c.*

[d] *C. 8. extr. de Conſang. & Affin.*

[e] *Stat. 32. Henrici Regis 8. cap. 38.*

Digitized by Google

Neque ſanè ſine difficultate olim introducta ſunt in Britanniam noſtram Pontificia de gradibus hiſce decreta, ut videre eſt ex eo quod quarto diſtantes gradu, ſub initiis apud Angloſaxonas Chriſtianiſmi, invicem conjungi, epiſtolâ Auguſtino Anglorum gentis Epiſcopo datâ, indulſerit [f] Gregorius magnus, *ne à bono, quod cœperant, metuendo auſteriora, recederent.* Apud vêteres autem Scotorum aliquos ne ipſa quidem divina hac de re præcepta, ante ſexcentos aut circiter abhinc annos ſatis admiſſa ſunt, nedum Pontificia. Vetuſtus autor [g] vitæ Margaretæ Reginæ Scotorum, Malcolmi III uxoris, quæ in Divas relata, *Illicita*, inquit, *Novercarum Conjugia ſimiliter & uxorem fratris defuncti fratrem ſuperſtitem ducere, quæ ibi* (in Scotia) *anteà ſiebant, nimis oſtendit execranda & à fidelibus velut ipſam mortem, devitanda. Multa quoque alia contra morem Eccleſiæ inoleverant, quæ in eodem Conſilio damnans de regni finibus extirpavit.* In Eccleſia Orientali, remiſſiùs heic ex tranſverſo quàm in Occidentali, non ſolùm ſeculis anterioribus ſed etiamnum, licet diverſimode [h], egerunt. Gradus enumerant ii, neque unquam aliter ſoliti, ad Juris Cæſarei formulas. Qui ſurſum deorſum in recta ſtemmatis linea occurrunt, univerſos arceri invicem nuptiis volunt. Sed, ex tranſverſo, antiquitùs gradum ſextum planè, id eſt, ad Pontificiorum, in Occidente, calculum, tertium admitti nolebant, octavum indubitanter admittentes. Putatis verò ad perſonarum ſeu generationum numerum (quemadmodum in Jure Cæſareo) gradibus, de ſeptima perſona, id eſt, gradu ſeptimo, pronuntiare ſolebant, eum nec permitti expreſsè, nec denegari [i] à lege, ideoque τὸν τοιοῦτον γάμον πρὸ μὲν τοῦ τελειῶσαι μὴ ἐπιτρέπεσθαι, μετὰ δὲ τὸ γενέσθαι, μὴ διασπᾶσθαι μὲν, *hujuſmodi nuptias, antequam inirentur, non permitti, initas verò minimè ſane diſtrahi debere.* Poſtmodum verò, nempe anno Salutis MLV, ſub Michaele Patriarcha Conſtantinopolitano, deciſum eſt in Synodo [k], ut perſona ſeu gradus ſeptimus etiam illicitus impoſterum, quod & nunc ibi obtinet, haberetur, ſed ut octavus citra controverſiam licitus eſſet. Ceterum qui ita unicâ, in Conſanguinitatis gradibus, perſonâ, velut ex indulto differunt à Pontificiis Occidentis, ſtrictiùs ac ſubtiliùs in Adfinitatibus agunt; quibus ſunt aliquæ,

[f] *Lib. 12. epiſt. 31. Beda Hiſt. Eccleſ. lib. 2. cap. 20. & c. 20. cauſ. 35. q. 2. & 3. & 2. cauſ. 35. q. 5.*

[g] *Nova Legēda Angliæ fol. 226.*

[h] *Videſis S. Baſilium Canone 68. Synod. in Trullo can. 54. Harmenop. in Epit. Canonum ſect. 5. tit. 3.*

[i] *Iuris Græco-Romani tom. 2. lib. 3. pag. 204. & lib. 4 pag. 266.*

[k] *Ibid. lib. 3. pag. 206. Adde Matthæū Monachum lib. 7. ibid. p. 480.*

quæ, Occidentalibus Juriſconſultis planè ignotæ, nimium involutæ, nec breviter deſcribendæ, ut omittam etiam cognationes eorum heic adoptivas ac ſpirituales, quarum rationem, uti etiam Occidentales, habent ipſi. Pluribus oſtenſæ ſunt Græcorum ſeu Orientalium quos diximus, hac de re ſententiæ receptæ ac Deciſiones, in Juris Græco-Romani ab J. Leunclavio editi autoribus, Conſtantino Harmenopulo[l], Manuele Hierodiacono, apud Zachariam Chartophylacem, cognomento etiam Marapharam, in ſynopſi ejus περὶ τῶν τῆς συγγενείας βαθμῶν ſeu *de Conſanguinitatis gradibus*, atque Petro Arcudio[m], qui omnes Græcæ Juriſprudentiæ callentes eam tractarunt. Mahumedani heic jus ſuum habent ſingulare ita ex Ebræorum, veterum Romanorum, Gentium ante legem Moſaicam, & demum Chriſtianorum moribus atq; interpretamentis compilatum, ut nihilominùs quod etiam omninò ſuum ſit infarciant, ne totum aliis accepto ferrent. De conſanguinitate illi ferè ut Romani veteres Chriſtianiſmo, ante adjectum Pontificium graduum calculum, firmati. Affinitatem nolunt privignarum aut ſocruum matrimonia impedire, citra præeuntem uxoris concubitum. Nurum omninò ducere nefas eſſe volunt, uti & Novercam & binas Sorores. Nutricibus autem & ſororibus collacteis, etiam & iis, quæ hiſce proximitate conjunguntur, quemque interdicunt. Alcorani verba ſunt[n];

ولا تنكحوا ما نكح اباوكم من النسا الا ما قد سلف
انه كان فاحشة ومقتا وسا سبيلا * حرمت عليكم
امهاتكم وبناتكم واخواتكم وعماتكم وخالاتكم
وبنات الاخ وبنات الاخت وامهاتكم اللاتي ارضعنكم
واخواتكم من الرضاعت وامهات نسايكم وربايبكم
اللاتي في حجوركم من نسايكم اللاتي دخلتم

[l] *Prochir. lib. 4. tit. 5.*

[m] *De Concordia Eccleſiæ Orientalis & Occidentalis l. 7. cap. 30.*

[n] *Azoar 4. Codice Lat. 8.*

بهن فان لم تكونوا دخلتم بهن فلا جناح عليكم
وحلايل ابنايكم الذين من اصلابكم وان تجمعوا بين
الاختين الا ما قد سلف ان الله كان غفورا رحيما *

Ne matrimonio conjungamini fœminis, quibus parentes veſtri conjuncti ſunt. Quod tamen olim permiſſum eſt. Sed Turpitudo eſt, abominatio atque mos nefarius. Piaculum eſto vobis ducere matres veſtras (quæ non ſemel ob nefandos, qui in Oriente ingruerant, ut ſupra oſtenſum eſt, matrum concubitus, in Alcorano [o] expreſſim interdicuntur) *aut filias veſtras, aut Sorores, aut amitas veſtras* (tàm librariorum quàm typographi incuriâ habet heic Codex Latinus *Amicas*, literulâ malè mutatâ; unde & Arrivabenius [p] in Alcorano Italico *l'amiche*) *aut materteras veſtras, aut neptes ex fratre, aut neptes ex Sorore, aut Matres quæ vos lactarunt* (Nutrices) *aut collacteas Sorores, aut uxorum Matres* (Socrus) *aut uxorum filias* (Privignas) *quæ in tutela veſtra ſunt. De uxoribus veſtris intelligendum eſt ſcilicet, quibuſcum concubueritis. Quod ſi cum eis nondum concubueritis*, (ſi repudiaveritis ante coitum, aut ante coitum demortuæ fuerint) *haſce ducere vobis nefas non eſt; neque ducendæ ſunt vobis uxores filiorum veſtrorum naturalium* (Nurus, maritis ſuperſtites ſeu repudiatæ) *nec binæ Sorores, quod tamen antiquitus permiſſum. Et Deus indulgens eſt & miſericors.* Quod explicans Mahumedes Ben Achmed, ad illud de Matribus, ait وشملت الجدات من قبل الاب والام *idem eſſe jus de aviis* (ſeu majoribus in recta linea fœmineis) *ſive paternis ſive maternis*; de Filiabus, وشملت بنات الاولاد وان سفلن *jus idem eſſe de neptibus ex prole & de deſcendentibus*; & de Sororibus, comprehendi quæ ſunt من جملة الاب او الام *ſive germanæ ſive uterinæ.* Neque amitarum nomine, patris tantùm ſorores ſed & avorum venire, uti & materterarum, non ſolùm

[o] *Azoar.* 33. *Arab.* 43. *lat.* & 58. *Arab.* 68. *Lat.*

[p] *Lib.* 2. *cap.* 7.

ſolùm Matris ſed & Aviarum maternarum Sorores. Nam interpretatur حالاتكم اخوات امهاتكم وجداتكم *ſorores matrum veſtrarum & aviarum veſtrarum.* Conſona eſt Retinenſis verſio, ſed malè ibi *Patrueles* pro hiſce ſubſtituit Philippus Guadagnolus in reſponſione [q] ad Ahmed Ben Zin Perſam. Neptes autem, etiam & filias ſuas ſeu proneptes heic denotare docet Achmetides. Sororum autem collactearum ejuſmodi rationem habendam, quà conſanguineas ſuas ſpectant; ut quemadmodum fratris ſeu ſororis ſanguine conjunctæ propinquæ, veluti amita, matertera, neptis ſive ex Fratre ſive ex Sorore, interdicuntur, ita etiam & veritas eſſe collacteæ Sororis propinquas ejuſmodi non aliter ac ſi naturaliter ipſæ Lactenti fuiſſent conjunctæ. Et regulam ſubdit; يحرم من الرضاع ما يحرم من النسب *Interdicitur Lactentis nomine, quæcunque nomine ſanguinis interdicitur.* Ita ille. Et celebris apud Mahumedanos Juriſconſultus Abu Bircat Abdalla Ben Achmed [r] de vetitis nuptiis حرم من تزوج امه وبنته وان بعلتا واخته وبنتها وبنت اخيه وعمته وخالته وام امراته وبنتها اذ دخل بها وامراة ابيه وابنه وان بعلتا والكل رضاعا *Interdicuntur cuique nuptiæ matris ſuæ & filiæ ſuæ & earum quæ ſurſum deorſum ſequuntur, & Sororis ſuæ & filiæ ejus & filiæ Fratris ſui, & amitæ ſuæ & materteræ ſuæ & matris uxoris ſuæ & filiæ ejus (ſi modo concubuerit cum uxore) & uxoris patris ſui ſeu Novercæ, & filii ſui ſeu Nurus & eorum qui ſurſum deorſum ſequuntur, atque etiam fœminarum quæ jure collacteo ei conjunguntur.* Quoniam toties inculcari ſolet, rationem Naturalem, ſeu Naturalia jura in Cognationibus quà matrimonia ſeu coitum præpediunt, velut ante alia, adeo paſſim conſpici, ideo & fuſiùs aliorum præter Ebræorum ſcita, mores, ac Leges ea de re viſum eſt ſic adnotare. Atque hactenus de Concubitu illicito, ac re Matrimoniali quatenus pependit ſive ex

[q] *In Apologia pro Christiana Religione lib. 1. cap. 5. ſect. 3.*

[r] *In Compendio Iuris Canonici Mahumedanorum Ms. lib. 5. c. 1.*

Digitized by Google

Jure Naturali & Univerſali juxta Ebræorum placita,ſive ex Levitico, quà Gentiles ſpectavit.

Cap. XII.

De Matrimonio *&* Coitu, *quà ſive* vetitus *ſive* permiſſus *inter* Judæos *&* Servos *ac* Ancillas exteræ originis, *ſed in Judaiſmum, citra libertatem cooptatos.* Gentilium, *qui Judaiſmo nondum nomina dederant*, Matrimonium & Coitus Judæis *illicitus.* *Non unica tamen* Magiſtrorum *de* interdicti *illius* initio *aut* causâ *ſententia.* *Quinam ex* natalibus Servi *ac* Gentiles *habiti.*

Conſequens eſt ut videamus de Matrimonio & Coitu, ex Jure Gentium apud Ebræos, ſive admiſſo ſive vetito, ratione aut Conditionis Servilis aut Gentis Exteræ, aut exteræ originis, etiam poſtquam quis in Judaiſmum eſſet cooptatus; atque hoc tam quà hominum hujuſmodi matrimonia ſeu coitus ſive Originariis,ſive aliis in Judaiſmum adſcitis ſive permiſſus ſive vetitus fuerit, quàm quà in ditione Iſraelitica, ſive vetitus ſive permiſſus ipſis hominibus ejuſmodi inter ſe invicem. Quod ad Conditionem Servilem priori modo heic attinet; occurrit quidem nonnihil de Servorum (è Gentilibus in ſervitutem redactorum; nam ſervorum Ebræorum, qui perpetui, ut nemo neſcit, non fuere, ſed tantum temporales, alia planè conditio) & Ancillarum nuptiis Judæis interdictis, ſuprà [f] ubi è paraphraſte Chaldæo prohibitionem etiam ſacram ea de re habes. Quod in univerſum & ſine ulla exceptione (præter eam quæ, ſecundum aliquos, eſt de jure in bello captivæ ſingulari, de quo infrà) verum eſt, ſi de ſervis & ancillis nondum in Judaiſmum nomine ſervitutis ſeu ſervitute retentâ, juxta ſuperius [t] oſtenſa, adſcitis rem capias. Nam ſervi ejuſmodi planè ita exteri fuere, ut ab aliis merè Gentilibus, quorum matrimonia & coitus nunquam non Ebræis vetitus, ut mox oſtenditur, neutiquam diſtinguerentur. De ſervis autem in Judaiſmum ſervitutis nomine ſeu ſervitute retentâ adſcitis (juxta quod libro ſecundo explicatur) regulariter etiam prohibitio quidem ejuſmodi & de id genus ancillis recepta eſt. Unde & Joſephus [u] habet inter leges ſibi Moſaicas

[f] *Cap.4. hujus libri.*

[t] *Lib.2.cap.3*

[u] *Archæolog. lib.4.cap.8.*

Δόλας μὴ γαμεῖσθαι τοῖς ἐλευθέροις *Ancillas ingenuis non matrimonio jungendas.* Ceterùm accedunt exceptiones, apud Talmudicos, quantum obſervavi, trinæ. Prima eſt de Mamzere; ſecunda de Ancilla partiaria ſeu partim manumiſſa aut partim libertina; tertia de ſervo Ebræo, ſeu Ebræo in ſervitutem temporalem ex more gentis addicto. Mamzeri, etiam Originario, permiſſum eſt Ancillæ conjugium, jure perquam ſingulari, de quo vide inferiùs capite decimoſexto. Ancilla partiaria heic dicta ea erat, quæ è Gentilibus in ſervitutem, non ſine Judaiſmo, redacto, libertatis partem, non integram ſeu perfectam, domini indultu nanſciſceretur; quando ſcilicet pro libertatis pretio aliquanto ſoluto, aliquantum etiam libertatis, veluti dimidia ſeu tertia pars à domino ei eſt indulta. Nam tam ſervus ejuſmodi eis erat quàm ancilla; atque hanc [x] חצייה שפחה וחצייה בת חורין *partim ancillam & partim libertinam* uti & illum חצי עבד וחצי בן חורין *partim ſervum & partim libertinum* vocitant. De ejuſmodi aiunt ancilla Ebræi, cum ea ſponſalia non irrita fuiſſe, nec tamen vim ſatis integram ſortita antequam illa nacta eſſet libertinitatem integram. Atque de ea legem illam intelligunt, *Quicunque* [y] *dormierit cum muliere concubitu ſeminis quæ eſt* (שפחה נחרפת לאיש) ancilla addicta viro (nubilis habet vulgata & διαπεφυλαγμένη ἀνθρώπῳ *viro aſſervata* Helleniſtæ, Tertullianus [z], *quæ homini eſſet reſervata) non tamen redimendo redempta, nec libertate donata, ipſa vapulabit; non morientur, quia non libera.* De partim tantùm juxta jam dicta, redemptâ [a] intelligunt. Quacum quoniam אין קדושיה גמורין *minimè erant ſponſalia perfecta* ſeu matrimonium abſolutum antequam totam libertinitatem acquireret, ideo non ultimum ſupplicium velut ob adulterium, ſed verbera tamen, quia inchoata erant, licet needum ratione ſervilis conditionis partim adhuc retentæ perfecta ſponſalia, irrogabantur. Quod vertitur heic addicta, pro deſponſata, ſumitur etiam in verſionibus pleriſque Orientalibus. Et Judæi Hiſpanienſes ibi, *ſierva deſpoſada à varon.* Sed de ſponſaliis ſeu Matrimonio quale diximus inito, nec ſatis perfecto, capiunt Magiſtri. Exceptionem heic Tertiam in ſuperioribus [b] tetigimus. Neque alia eſt quàm licuiſſe domino Ebræo, ſervo

[x] *Maimonid. hal.* Abdim *cap. 7.*

[y] *Levit. 19. 20.*

[z] *De Pudicitia cap. 20.*

[a] *Gemar. Babylon. ad tit. Gittin cap. 7. fol. 43 a.*

[b] *Cap. 4. hujus libri.*

Digitized by Google

ſervo ſuo temporali, item Ebræo ex ſententia fori in ſervitutem addicto (non aliter) ancillam aliquam ſuam è Gentilibus in Judaiſmum ſervitute retentâ cooptatam conjungere, ut prole ſervili ſeu utriuſque fructu familiam & bona ſic augeret; qua de re plura inferiùs[c]. Atque ita de Servis & Ancillis è Gentilibus in ſervitutem ſimul ac Judaiſmum redactis, quâ ſive matrimonium ſive coitus Originariis aliiſque Judæis cum illis ſive permiſſus ſive vetitus. Jam verò tam liberæ quàm ſervilis conditionis hominum univerſorum, Gentiliſmo nondum exuto, coitus & matrimonium Ebræis Judæiſque cunctis interdictus habebatur, admiſſâ intereà juxta aliquos exceptione illa de Captiva quam capite proximo fuſiùs dabimus. Ad Gentes heic exteras univerſas ſpectare volunt aliqui [d] legem illam ſacram, *Affinitatem non contrahes*[e] *cum eis* (id eſt לא תתחתן בם) *neque filiam ejus accipies filio tuo.* Sunt & ejuſmodi [f] aliæ. Qualis etiam, ex more, ante Legem Moſaicam poſt Circumciſionis fedus, in filiabus eorum, qui circumciſi ſunt, obtinuiſſe videtur. Nam filii Jacob Sichemo & patri ejus reſponderunt[g], *non poſſumus facere rem iſtam, ut demus ſororem noſtrā viro incircumciſo,* כי חרפה הוא לנו *Nam id opprobrio eſſet nobis*; ſeu ut vulgata, *quod illicitum & nefarium eſt apud nos.* Juxta quod Theodotus [h] Jacobum induxit loquentem.

Οὐ γὰρ δὴ θεμιτόν γε τόδ' Ἑβραίοισι τέτυκται
Γαμβροὺς ἄλλοθεν εἰς γε νυοὺς ἀγέμεν ποτὶ δῶμα,
Ἀλλ' ὅστις γενεᾶς ἐξεύχεται εἶναι ὁμοίης.

Nefas eſt Ebræis ſive generos ſive nurus (legendum enim opinor, γαμβροὺς ἄλλοθεν ἢ γε νυοὺς) *ab exteris in lares ſuos ducere; ſed eos tantùm qui ſunt contribules.* Et illuſtre habetur hac de re judicium apud Ezram[i], ubi videtur quidem non ad ſeptem populos paulò ante in loco Deuteronomii jam antè citato memoratos tantùm legem illam atque ceteras congeneres attinere, ſed pariter ad alias gentes, quotquot nondum in Judaiſmum adſcitæ. Alii verò leges illas ad Septem populos ita tantummodò volunt [k] ſpectare ut alios in illis includi nolint. Sive autem ex legibus illis, ſive ſimùl ex adſidua ſingularis quam ſibi haberent ſanctitatis conſervatione ac avita

tradi-

[c] *Lib.6.c.7.*

[d] *Maimonid. hal.* Iſuri Bia *cap.12. & Vide Gemar Babylon. ad tit.* Iabimoth *c. 2. fol. 23. a. & ad tit.* Kidoſchim *cap.3.f.68 b.*

[e] *Deut.7,2.*

[f] *Exod.23,32, 34,16.*

[g] *Geneſ.34. 14. & Vide ibi comma 7.*

[h] *Apud Euſeb. Præparat. Evangelic. lib.9. cap. 22.*

[i] *Cap. 9. & 10. & Vide Nehem. c.13. 25.*

[k] *Gemàra jam ante citata. & Moſ. Mikotzi præcept. Negat. 112. & 116.*

traditiones res manârit, certum eſt tam à coitu (niſi unicam admittas jam ante memoratam exceptionem) quàm à matrimonio Gentilium, circumciſos fœminaſque ſive ex Origine ſive ex Cooptatione Judæas abſtinere debuiſſe, contractuſque ſponſalitios cum eis fuiſſe planè irritos, apud Talmudicos [l] eſſe receptiſſimum. Exteræ autem nationes, eis planè ſunt tantùm non in Judaiſmum cooptatæ. Quid Chriſtiani de Paganorum & Chriſtianorum conjugiis ſtatuerint, ex ipſorum diſputationibus obviis eliciendum. Diſertè etiam Mahumedes prohibet [m] Muſulmanorum ſuorum & المشركين *Infidelium*, ſeu qui nondum Mahumediſmo nomina dederint, conjugia حتى يومنوا *uſque dum crediderint*, id eſt, Muſulmani fierent. Sed verò Talmudici qui ex ipſis legibus ſacris, ejuſmodi cunctarum nationum exterarum (nec ſolùm ſeptem populorum) matrimonia putant [n] ſuis interdicta, adeoque & coitum דרך אישות *conjugalem*, ipſi nihilominùs coitum earum דרך זנות *meretricium* ſeu *fornicationem* è traditione ſeu inſtituto avito tantùm vetari volunt. Qua intereà de re ſententia non eſt apud Magiſtros unica. Certè de Zelotarum Jure quo veluti à Moſe recepto, Iſraelita cum gentili ſe coitu publicè miſcens impune occidi poterat, ſuperiùs [o], monitum eſt. Simile facinus clam patratum verberibus luebatur ex majorum inſtituto, quod alii à ſeculis repetunt vetuſtiſſimis, ſed alii ab Haſmonæorum tempore. Scilicet legitur in corpore Talmudico [p], interdictum fuiſſe Ebræis à בית דינו של חשמונאי *conſiſtorio* ſeu *Conſenſu Haſmonæorum* coitum בצינעה *clandeſtinum* fœminæ gentilis ſeu ethnicæ משום נשג״ז id eſt nomine *menſibus laborantis* ſeu *immundæ* [q], *ancillæ, ethnicæ, & ſcorti*, perinde ac ſi cum ea coitus tot ſimùl nominibus haberetur impoſterum illicitus, adeoque verberum Pœnâ luendus. Quod nihilominus à nonnullis [r] ita intelligitur, ut tot nominibus delinquat tantum Iſraelita, qui velut uxorem ſeu concubinam legitimam ſibi paganam conjunxerit; is verò qui meretriciis ejus obiter amplexibus uteretur, puniendus eſſet nomine duntaxat Ethnicæ & Scorti. Hinc Moſes Cotzenſis [ſ]; קודם בית דינו של חשמונאי הייתה גויה מותרת בצנעא *Ante conſiſtorii Haſmo-*

[l] *Et Videſis Ioſeph. lib.* 11. *cap.* 8.

[m] *Alcoran Azoar.* 3. *Lat. Arab.* 2.

[n] *Gem. Bab. ad tit.* Aboda Zara *cap.* 2. *fol.* 36 *b. Maimonid. halach* Iſuri bia *cap.* 12.

[o] *Lib.* 4. *cap.* 4.

[p] *Gem. Bab. ad tit.* Aboda Zara *cap.* 2. *fol.* 36 *b. unde intelligendus eſt locus* Sepher Iuchaſin *f.* 15 *a. Videſis Io. Coch. in excerpt. è Gemara* Sanhed. *p.* 293.

[q] *Vide ſupra lib.* 2. *cap.* 5. *pag.* 180.

[r] *Maimonid. hal.* Iſuri Bia *cap.* 12.

[ſ] *Præcept. Affirmat.* 122. *quem & vid. Præcept. Negat.* 112. *de Ethnicarum concubitu.*

Haſmonæorum tempus, ethnicæ coitus clandeſtinus (Ebræo) *licitus erat.* Quod de innupta aut ea cujus nuptiẹ civiliter ſolutæ ſunt capiendum; & cum eo quod ante habetur [t] de ſtupri inter Iſraelitas ipſos interdicto ſacro cõparandum. Nam juxta hanc ſententiam, interdictum illud ad Judæorum & Judæarum tantùm, nõ ad Judæi & paganæ coitum attinuit. Alii verò qui ex Origine vetuſtiſſima coitum ejuſmodi illicitum apud ipſos faciunt, graviorem fœminæ Ethnicæ quàm Judæo cum ea concumbenti Pœnam volunt ex judicio forenſi [u] infligendam. Nimirùm ultimum ſupplicium; cum Judæus duntaxat vapularet. Atque hujus originem Pœnæ ſeu exemplum ſumunt ex ſacra [x] de Midianitibus quibuſcum Ebræi coiverant, hiſtoria. Ex hiſce illud Taciti [y], *projectiſſima ad libidinem gens alienarum concubitu abſtinent.* Et graviſſima habent Magiſtri monita quibus gentem ſuam ab omnimodo exterarum nationum, ante Judaiſmum ſuſceptum, coitu ut plane illicito deterrent. Quin nec prolem ex ethnica ſuſceptam in liberorum numero habebant. Diſertè Maimonides, ubi etiam ex inceſtu qualicunque genitos in liberis civiliter cenſendos juxta mores eorum docet, והבן מן הגויה אינו בנו *ſed* inquit [z], *filius ex Gentili ſuſceptus ab Iſraelita, pro filio non eſt habendus.* Sed ex Iſraelitide à pagano ſuſcepta proles generis Iſraelitici fuit ut infra oſtenditur. Ex jam dictorum ſenſu etiam ad illud Euſebii, *Herodes Antipatri Aſcalonitæ & Matris Cypridis Arabiſſæ filius à Romanis Iudæorum ſuſcepit principatum*, Joſephus Scaliger [a], *Matrem*, inquit, *quanquam Arabiſſam, tamen Iudæam fuiſſe dicimus, quia acceperat ritus Iudaicos. Aliter homini Iudæo nubere non potuiſſet. Nam ante Tempora Haſmunæorum licebat rem habere cum pagana, cum tamen de Moabitidibus mulieribus diſtrictè interdictum fuiſſet à Moſe & à Nehemia. Sed Iudæi progreſſu temporis deteriores facti, id ſibi tacito conſenſu permiſerant, donec temporibus Haſmunæorum ſancitum eſt ne cum pagana Iudæus rem haberet, ne clam quidem.* בית דינו של השמונאי גזרו על ביאת הגויה אפילו בצנעא כי קודם זה היה מותר כדאיתא במצוה קכב (id eſt ut habet ille) *Tribunal Haſmunæi ſanxit ſuper concubitu Ethnicæ, etiam clandeſtino quod antea permiſſum erat, ut extat in præceptis.* Sic Scaliger. Quod

[t] *Cap.* 4.

[u] *Maimonid. hal.* Iſuri Bia *cap.* 12.

[x] *Num.* 31.16.

[y] *Hiſt. lib.* 5. *& Vide ſis l. de ſucceſſionibus in Bona cap.* 3.

[z] *Halach.* Iſuri Bia *cap.* 12.

[a] *Animadverſ. ad Euſeb. pag.* 149. *ſeu ad num.* 1983.

Quod verò dicit de præceptis in verſione hac, intelligendum eſt de Moſis Cotzenſis, loco jam citato, præceptis affirmativis. Nam & verbis illis Ebraicis à Scaligero planè ex Abraha Zacuthio [b] allatis, ipſe numerus qui apud Cotzenſem eſt, ut vides, adjicitur. Sed quod heic habet Scaliger de Herodis matre, id expendi debet ad trutinam quam infra de Natalibus Iſraelitarum, Proſelytorum, Paganorum, etiam & Herodis exhibemus. Ut verò quinam ex natalibus ſive Servi ſive Gentiles, Pagani, aut Exteri cenſerentur, dignoſcatur, regula eſt ex Jure Ebræorum civili [c] בן הבא מן העבד או מן הגוי או מן השפחה או מן הגויה הרי הוא כאמו ואין משגיחין על האב *proles ſive è ſervo ſive è pagano ſive ex ancilla ſive è pagana nata, ejuſdem eſt cum matre conditionis, nec patris ratio omninò* (in ea diſcernenda) *habetur.* Adeò ut ab Iſraelita proles ſuſcepta ex ancilla ſeu pagana non minus conditionis eſſet ſervilis ſeu paganicæ quàm à ſervo aut pagano genita. Contrà, tam Iſraelitica erat proles à pagano ſeu ſervo ex Iſraelitide ſuſcepta quàm ab Iſraelita. Matris in illicitis hujuſmodi commiſtionibus ſemper ratione duntaxat habitâ ex jure civili Ebræorum. Et ſic Maimonides juxta veteres [d] Talmudicos. Unde mendum inſigne apud Moſem Cotzenſem [e] in utraque ejuſdem Venetiis editione (tertiam nondum novi) corrigendum eſt. Pro eo quod in jam citata regula eſt הרי הוא כאמו *ejuſdem eſt cum matre conditionis*, legitur apud Cotzenſem primâ editione הרי הוא כמהו alterâ כמהיהו utroque denotante *ejuſdem eſt cum illo conditionis*, acſi de patre verba fierent, quo nihil magis eſt juri civili Ebræorum aut Cotzenſis ipſius ſententiæ adverſum. Reſtituendum כאמו ſeu *Conditionis maternæ* quemadmodũ habet in allatis Maimonides.

[b] Sepher Iuchaſin f. 17 a.

[c] *Maimonid. hal.* Iſuri Bia *cap.* 15.

[d] *Miſna tit.* Kidoſchim *c.* 3. & *Gemara ibidem.*

[e] *Precept. Negat.* 117.

Cap. XIII.

De ſingulari jure, quo militi Ebræo *cum* Captiva *Gentili, prædæ ſuæ parte,* ſemel ante nuptias *nefas non fuiſſe aiunt concumbere*; *quacum tamen* Concubitum *ei* non fuiſſe, *citra nuptias*, Iterandum.

IAm verò jus illud, quod capite ſuperiore memoravimus ſingulare (unde & exceptio in antè dictis de fœminæ paganicæ concubitu juxta nonnullos nata eſt) ex lege illa ſacra pendet [f]. *Quando egreſſus fueris in prælium*

[f] Deuterom. 21. 10.

contra hoſtes tuos, tradideritque eos Dominus Deus tuus in manum tuam & ceperis eos captivos, viderisque in captivitate mulierem pulchram (quam אשה יפת תואר nuncupant, ſeu *mulierem formæ venuſtæ) & concupiveris eam habere, & acceperis eam ut tibi uxor fiat; Introduces eam in domum tuam, & radat caput ſuum, & faciat*, ſeu *creſcere ſinat, ungues ſuos* (ita illud ועשתה את צפרניה ibi ſonat & Magiſtris & Onkelo; ut ipſa utroque [g] devenuſtaretur. Vulgata ibi, *circumcidat ungues ſuos*; neque aliter Helleniſtæ) *& deponat veſtem captivitatis ſuæ* (ſplendidiores veſtes) *à ſe, & ſedeat in domo tua, deploretque patrem ſuum & matrem ſuam per menſem dierum. Et poſteà intrabis ad eam, & concumbes cum ea, eritque tibi in uxorem. Sin autem non dilexeris eam, dimittes eam ſibi* (vulgata & Helleniſtæ, *dimittes eam liberam) neque vendes eam pro pecunia, neque opera ejus ſervili utêris, eo quòd humiliaſti eam.* Dum de libertate loquuntur militari, qua nefas non habebatur milites in gentilium, adverſus quos bellum gerebant, territorio, ſive in itinere ſive in obſidione alibive, cibos aliàs interdictos qualeſcunque, ſi liciti non adeſſent, comedere, adjiciunt [h] וכן הלוך צבא בועל אשה בגויתה אם תקפו יצרו *Neque diſſimili modo miles* (cui in præda obtigit puella Gentilis) *concumbit cum ea dum adhuc Gentilis eſt, ſi impellat eum concupiſcentia ejus*, quod ad Legem jam allatam omninò dicunt. Plerique ſcilicet id dicunt. Nam & ſunt etiam [i] qui, niſi Proſelyta Juſtitiæ fieret & matrimonio conjungeretur, concubitum heic planè illicitum eſſe velint. Sententia verò quæ plerunque obtinet, hujuſmodi [k] eſt; captivæ gentilis unicæ, quam Ebræus quis in ſua prædæ ſorte, bello ultroneo (nam de eo quod ex præcepto erat, hoc non intelligunt; & diſtinctionem illam belli fuſiùs tradimus libro proximo) feliciter geſto, acceptam ſtatim deperiret, domumque duceret, concubitum unicum fuiſſe permiſſum, ita tamen ut ſine nuptiis eundem non omninò iteraret, neque aliter poſtea, ac in Lege præſcriptum eſt, eam, tametſi jure belli ancilla fuiſſet, haberet. Idque ex recepta interpretatione habent verborum illorum, *Introduces eam in domum tuam*; ita tamen ut non tam ex ipſa lege id expreſſim permiſſum velint, quàm non à majoribus, qui & hanc & alias de interdicto innuptarum nuptarumque concubitu interpretabantur, ve-

titum

[g] *Gem. Bab. ad tit.* Iabimoth *cap.* 4. *fol.* 48 *a.* & *Magiſtri, ad citatam legem, præter Maimonid. hal.* Melakim *cap.* 8.

[h] *Maimonid. halach.* Melakim *cap.* 8. *ad mentem Gemar. Babylon. ad tit.* Kidoſchim *cap.* 1. *fol.* 21 *a. Sepher Siphra, col.* 199.

[i] *R. Iochanan in Gem. Hieroſolym. apud R. Iſaac. Abarbinel in* Piruſh *f.* 378. *col.* 2. *Adſtipulatur Philo lib.* περὶ ἀνδρείας & *Ioſephus lib.* 4. *Arch. cap.* 8.

[k] *Præter jam citatos, Videſis R. Becbai in* Biur *fol.* 222. *col.* 4. & *R. David. Kimchi ad* 2 *Samuel.* 13. *R. Moſes Mikotzi præcept. affirm.* 122.

titunt כדי לפייס את יצרו *ut placaretur militis libido.* Unde etiam de uxore aliena capta locum intelligunt, non minùs ac de nupta. Nam, ut oſtenſum eſt ſuprà, Gentium matrimonia, pro alterutrius conjugum libitu, ſolvi volebant Ebræi. Unde etiam captiva ſeu ancilla, quæ in poteſtatem planè domini tranſierat, pro illius item libitu priſtino matrimonio, ad eorum ſententiam, ſolvebatur. Hinc etiam Joſephus [l] legem hanc de captiva, ſuo more, recitans *αἰ δ' αἰχμάλωτον* inquit, *τὶς λάβῃ παρθένον, αὖτε καὶ γεγαμημένην* &c. *ſi quis captivam abduxerit ſive virginem ſive marito ante conjunctam &c.* At verò aliqui ſingulare hoc fuiſſe Iſraelitis jus uxoris alienæ ita in bello capiendæ, volunt, nec omninò Gentilibus, ſive inter ſe ſive adverſus Ebræos belligerantibus [m] permitti, ſed eis Furti nomine hoc, velut alieni contrectationem interdici. Quod mirum videtur Nam ex ipſorum ratione jam allatâ, captiva ejuſmodi Gentilis, pro victoris cujuſcunque arbitrio, aliena eſſe uxor deſinit. Poſt concubitum ejuſmodi unicum, ſi in Judaiſmi profeſſionem allici potuerit, baptiſmo ſtatim ſuſcipiebatur לשם גרות *nomine juris Proſelytæ*, ſive ut Proſelyta juſta fieret, modo ſuperius [n] indicato. Sive autem Judaiſmum averſaretur ſive ſuſciperet, luctus menſtruus, juxta Legis allatæ verba, domi ei erat agendus. Nec ante binos alios elapſos in uxorem ducere domino fas erat, tametſi Proſelyta juſta fieret. Tempus hoc adjectum להבחין בין זרע ראשון לזרע שני *ad diſtinguendum ſemen primum à ſemine ſecundo*, ut ſcilicet dignoſceretur ex tempore trimeſtri, utrùm ex concubitu ante quàm Proſelyta fieret, an poſt fortè gravidaretur. De cujus rei ratione mox. Si Proſelyta juſta fieri nollet (qua de re ut monita interim deliberaret, tempus à captivitate etiam annuum præſtituebatur) ut Proſelyta Domicilii fieret neceſſe erat, ſecundum ea quæ etiam ſupra [o] dicta ſunt, ſi in terra Iſraelitica ſeu Ebræorum imperii finibus etiam vitâ gaudere vellet. Nam ſi hoc detrectaret, planè erat occidenda, ut alii idem detrectantes. Niſi autem Proſelyta fieret juſta, nefas erat domino eam ducere, uti & Ebræis univerſis Gentilem. Neque fas ei, ſi Proſelyta maneret Domicilii, ultrà velut ancillam ſeu captivam eam ſibi habere, utpote libertatem, ex eo quòd primò ita amata concubitu unico, in

[l] *Archeolog. 4. cap. 8.*

[m] *Gemar. Babylon. ad tit.* Sanhed. *cap. 7. fol. 57 a.*

[n] *Lib. 2. cap. 2.*

[o] *Ibid. cap. 3.*

co,in futuræ ſponſæ ſpem,dehoneſtaretur,lege adeptā.Ex primo illo ejuſmodi captivæ concubitu proles nata,antequam mater baptiſmo initiaretur(nam nata poſt etiam omnimodo jure Proſelyti, ſine baptiſmo [p], modò circumcideretur, ut Ebræus, gaudebat) ex ſententia forenſi baptiſmo & circumciſione in Ebræorum Eccleſiam, Proſelyti nomine cooptanda erat. Singulare juris hujus exemplum aiunt fuiſſe in bello à Davide Rege adverſus Tolmium Geſuris Regem geſto. Nimirùm Maacam (quam poſteaquam Proſelyta facta fuerat, in uxorem duxit David) יפת תואר *formæ venuſtæ fœminam* fuiſſe; quo nomine captivam, qualem diximus, ſemper denotant. Ex primo verò ejuſce concubitu [q], dum adhuc gentilis eſſet & captiva,natam fuiſſe Thamarem,& dein,ex eadem Proſelyta facta atque in uxorem ducta, Abſalonem. Ex hac autem Lege de Captivæ concubitu,rationem etiam reddunt,quare nefas non haberetur Ammoni Davidis filio eam,utpote fratri, Sororem matrimonio conjungi; quam in eis, quæ de Proſelytorum Cognatione infra [r] ſequuntur, exhibebimus.

[p] *Maimonid. halach.* Iſuri Bia *cap.* 13.

[q] *R. David. Kimchi ad* 2. *Samuel.* 3. 3. & 13, 1. *Maimon. halach.* Melakim *c.* 8. *R. Bechai in Biur fol.* 222. *col.* 4. *Gem Bab. ad tit.* Sanhed. *cap.* 2. *f.* 21 *a. Moſes Mikotzi pracept affirmat.* 122.

[r] *Cap.* 18.

Cap. XIV.

Quatenus variatim interdicta *haberentur ſive* Originariorum & Proſelytorum (*Juſtitiæ*) *ſive* Proſelytorum & Iſraelitidum, *originis exteræ nomine*, Conjugia. *De* Nethinæis *ab Iſraeliticis* conjugiis arcendis *decreta.* Proſelytorum *diverſæ invicem conditionis*, proles qualis.

ITa de Servis atque Exteris,nondum Libertinis aut Proſelytis Juſtitiæ factis, ut jam oſtenſum eſt, ſe res habuit. Proſelytorum verò Juſtitiæ utriuſque ſexus Jus heic varium erat. Nam tametſi Proſelytus Juſtitiæ integer pari in rebus pleriſque erat ac cenſebatur cum Originario conditione, & ipſam Judæam velut patriam novam induerat; in re tamen matrimoniali, quæ ad Proſelytos & Judæos originarios attinuit, diverſitas erat non exigua, nec unius generis. Cum Gentium nonnullarum proſelytis utriuſque ſexûs vetita ſunt perpetuò Originariis conjugia; cum nonnullarum, ſexûs maſculi tantùm; cum aliarum, uſque

Digitized by Google

uſque ad generationes aliquot; cum reliquarum, ſimul atque facti ſunt Proſelyti, permiſſa ſunt eorum cum Originariis (nec ſine temperamentis aliquot) conjugia. In primo genere ponunt nonnulli populos illos Septem, Cananæos, Amorrheos, Hivæos, Perizzæos, Hittæos, Gergeſæos & Jebuſæos, adeo ut nec velint eorum, utcunque in Judaiſmum cooptatorum cum Originariis conjugia licita eſſe, idque ex ipſa lege ſacra illa[f], *non contrahes affinitatem cum eis* &c. De qua ſuperiùs etiam dictum eſt capite duodecimo. Et quanquam tum illam tum cōgeneres leges intelligunt aliqui (ut ibi monitum eſt) de univerſis Gentilibus ſeu Paganis, ante Judaiſmum ſuſceptum, à connubiis Originariorum arcendis, nihilominùs ubi ad ſeptem populos diſceptatio venit ſingularis, controverſum eſt, Utrum ex Lege ſacra Proſelyti è populis illis facti ritè Iſraelitica inire potuerint conjugia. Negant igitur alii[t] eo quod adeò ſignanter interdictum de illis locum in Legis corpore occupat. Alii affirmant[u] licita fuiſſe cum ipſis, non obſtante Lege illa, poſtquam Judaiſmum ſuſceperant, conjugia, neque interdictum affinitatis contrahendæ ad aliud tempus præter id quo pagani manerent, attinuiſſe; quod ex eo inprimis etiam eliciunt, quoniam, poſtquam ex illis Gibeonitæ, qui Hivæorum pars, Proſelyti facti ſunt & miniſteriis aliquot ſacris ſed ſordidioribus à Joſua[x] addicti (unde נתינים Nethinæi, id eſt, *dedititii*, ſeu hujuſmodi miniſteriis dati vocantur) bina à majoribus lata de eis à conjugiis Iſraeliticis arcendis traduntur decreta. Alterum Joſuæ, quod temporarium fuiſſe aiunt; alterum Davidis[y] Regis, quo perpetuò arcebantur; quod & inde natum eſſe aiunt, quia adeo crudeles ſe exhibuerant Gibeonitæ[z], ut ſine ſuſpendio ſeptem filiorum Saulis Regis nollent placari. Hujuſmodi decretis opus non fuiſſe ſi ex ipſius legis ſacræ vi nuptiis Iſraeliticis fuiſſent interdicti. Et mirum ſanè eſt intereà quempiam exiſtimâſſe[a], Joſephum S. Mariæ conjugem, & planè optimo Jure Iſraelitam, ex ordine Nethinæorum fuiſſe. Sunt etiam[b] in Magiſtris qui Proſelytos Septem populorum qualeſcunque primò factos tantùm ex legis ſacræ vi arceri heic velint, non autem poſteros eorum in Sanctitate, uti aiunt, id eſt poſtquam parentes ſunt facti Proſelyti, natos, atque hinc cauſam decretorum

[f] *Deut.* 7. 2.

[t] *Rabba in Gem. Babylon. tit.* Iabimoth *cap.* 8. *fol.* 76 *a. Moſes Mikotzi precept. negat.* 112. & 116.

[u] *Moſes Maimonides halach* Iſuri Bia *cap.* 12. Shulcan Aruch. *tit.* Abenhæzer *cap.* 4. Magid Miſna *ad citatū Maimonidis locum. Et* *vide R. David. Kimchi ad Ioſu.* 6. *ad* 1. *Regum cap.* 3. 1. & *c.* 11. 1.

[x] *Ioſua.* 9. 23. *Ezra.* 2. 43. & 20. *Videſis Apocr. Eſther c.* 14. 15.

[y] *Rab. Chana in Gem. Babylon. ad tit.* Iabimoth *c.* 8. *fol.* 78 *b.*

[z] 2 *Samuel.* 21. 2. 6. & 9.

[a] *Iac. Boulduc. de Eccleſ. ante legem lib.* 1. *c.* 5.

[b] *Vide* Magid Miſna *ad citatum Maimonidis locum.*

torum de Nethinæis, velut de primorum poſteris, petant. Utcunque verò, Nethinæorum, ſive ex decreto majorum, ſive ex ipſa Lege ſacra, vetita cum Iſraelitis in æternum conjugia, unà agnoſcunt; idque tam maſculorum quàm fœminarum. Quod itidem de maribus Ammonitarum & Moabitarum (Secundo heic genere) dicendum. Lex ſacra [c]; *Ammonites & Moabites* לא יבא בקהל יהוה *non intrabit in congregationem* ſeu *Eccleſiam Domini, etiam in generatione decima nullus ex ipſis veniet in Eccleſiam Domini, uſque in ſeculum.* Quibus verbis cum Iſraelitidibus nuptias eorum perpetuò volunt interdictas. Scilicet *non veniet*, aut *non ingredietur in Eccleſiam* ſeu *congregationem Domini* paſſim interpretantur per לא ישא ישראלית *non ducet in uxorem Iſraelitidem.* Unde legi huic adjicitur in paraphraſi Chaldæa Jonathani tributa למיסב איתא מקהל עמא דיי *Ut accipiat ſibi uxorem de cœtu populi Domini.* Quod etiam in cæteris ſimilibus quæ eodem in capite Deuteronomii habentur, paraphraſi in eadem occurrit. Et decimam generationem tempus infinitum denotare plerunque conſentiunt. Certè in Nehemia velut ex citato Deuteronomii loco, legitur [d] ſolùm עד עולם *in ſeculum*, ſeu *perpetuò*, ſine decimæ generationis mentione. Et obſervant heic dici [e] עמוני ולא עמונית מואבי ולא מואבית *Ammonitam non Ammonitidem, & Moabitam non Mobitidam,* adeo ut fœminarum ex hiſce gentibus quæ in Judaiſmum ritè tranſirent, nuptias nunquam ſtatuerint Originariis vetitas. Id quod etiam inter Sinaicas Moſis traditiones cenſent. Unde etiam Moabitidas illas Rutham & Orpham Mahaloni & Chilioni Ebræis rite conjunctas [f], quantum ad nationem attinet, concludunt aliqui. Nam ut Proſelytæ eſſent neceſſe erat antequam juris cum Ebræo matrimonialis capaces juxta Magiſtrorum ſententiam fieri potuiſſent. Certè Rutha inter Proſelytas vetuſtiſſimas, unde recentiorum ſeculorum Proſelyti genus ducebant, apud Euſebium [g], ex tabulis Judæorum genealogicis diligenter olim aſſervatis recenſetur. Sed verò eam non Proſelytam factam eſſe ante prioris mariti obitum volunt nonnulli [h]. Idumæorum autem atque Ægyptiorum connubia cum Ebræis ex ipſa lege vetita ſunt uſque in generationem tertiam.

[c] *Deut.* 23. 3.

[d] *Cap.* 13. 1.

[e] *Miſna; & Gemara Babylon. tit.* Iabimoth *cap.* 8. *fol.* 77 *a. Hieroſolym. fol.* 9 *a. & loci ſupra è Talmudicis citati, & Mikotze pracept Negat.* 114.

[f] *Ruth. cap.* 1. 4. *Vide* Midraſh *Ruth Paraſh.* 2. & *Io. Druſ. in eundem Rutha locum. Adde S. Ambroſ. ad. D. Luc. lib.* 3. *c.* 3. & *lib.* 4. *cap.* 4.

[g] *Hiſt. Eccleſiaſt. lib.* 1. *c.* 7.

[h] *Sal. Iarchius ad Ruth* 1. & *Paraphraſ. Chaldæa ibidem diſertè.* & *Videſis lib. de ſucceſſionibus in bona cap.* 14.

tiam. Quod ad genus heic Tertium ſpectat. Sic capiunt illud[i], *Non abominaberis Idumæum, quia frater tuus eſt, nec Aegyptium abominaberis, cum peregrinus fueris in terra ejus. Liberi* (ſeu בנים) *qui geniti fuerint eis, in tertia generatione venient* " בקהל id eſt *in Eccleſiam Domini.* Quâ phraſi nuptias Iſraeliticas volunt indicari. Hinc cum proſelytis ipſis ſive [k] Idumæis ſive Ægyptiis atque eorum liberis, Iſraelitis interdicta aiunt conjugia; cum nepotibus autem neptibuſve ex liberis hiſce permiſſa. Sic enim generationes enumerant, ut primam in ipſo, qui primò fit, Proſelyto figant, utpote regenerato, ut libro ſecundo oſtenſum eſt; ſecundam in filio ſeu filia; tertiam (cujus conjugium heic licitum) in nepote nepteve ſive ex filio ſive ex filia. Nam ſexûs diſtinctionem heic habent traditiones eorum avitæ juxta pleroſque nullam; utcunque non deſint qui vocabulo בנים non *liberos*, ſed filios deſignari in lege hac ſacra velint[l], adeoque filias harum gentium non eſſe omninò vetitas; Undè etiam nuptias Salomonis Regis & filiæ Pharaonis Regis Ægypti Proſelytæ factæ licitas eſſe ſtatuunt. Sed verò Maimonides de hiſce, ad veterum mentem & ſententiam receptiorem; מצרית מעוברת שנתגיירה בנה שני מצרי שני שנשא מצרית ראשונה או מצרי ראשון שנשא מצרית שנייה הולד שני שנאמר בנים אשר יולדו להם הכתוב תלאן בלידה: גר עמוני שנשא מצרית הולד עמוני שנשא עמונית הולד מצרי זה הכללו באומות הולד הלך אחר הזכר נתגיירו הלך אחר הפחות *Aegyptiæ gravidæ, quæ proſelyta fit, proles generationis eſt ſecundæ. Aegyptii generationis ſecundæ qui Aegyptiam generationis primæ duxerit, uti & Aegyptii primæ generationis cui nupſerit Aegyptia ſecundæ, proles ſecundæ*[m] *eſt generationis, juxta illud quod ſcriptum eſt, liberi qui geniti fuerint eis; ubi rem pendere palam eſt ex generationum qualiumcunque numero. Si verò Ammonita duxerit Aegyptiam, proles eorum eſt Ammonitica. Sed ſi Aegyptius duxerit Ammonitidem, proles eſt* * *Aegyptiaca. Regula quidem eſt inter Gentiles ſeu Paganos, prolem ſequi maſculum, ſeu patrem; at verò inter Proſelytos* (ubi diverſarum gentium, quarum par jus non eſt, Proſelyti commiſcentur) *ſequi partem deteriorem* ſeu ut aliàs dixere veteres הפגום שבשניהם *maculam vitium* ſeu

i *Deut.* 23. 7.

k *Miſna & Gemar. Babyl. tit.* Iabimoth *cap.* 8. *fol.* 76, 77. & 78. *Maimon. halach* Iſuri Bia *cap.* 12. *Moſes Mikotzi præcept. negat.* 116.

l *Apud R. David Kimchi in* 1 *Reg.* 3. *com.* 1.

* *Locis paulò antè è Talmude citatis.*

m *Videſis* Shulcan. Aruch *in* Abenhaæzer *cap.* 4. §. 5. ubi ſunt qui ſentiant etiam tertiæ eſſe.

incommodum quod inter eos reperitur deterius. Senſus eſt in exemplo de Ammonitarum & Ægyptiorum conjugiis; ſed paucis explicandus etiam ultra ea quæ Maimonides compendio ita ſcripſit [n]. Ubi ait Ægyptii & Ammonitidis Proſelytorum prolem eſſe Ægyptiacam, de prole capienda eſt fœminea. Nam ejus conditio eſt deterior quàm ſi pro Ammonitica prole haberetur. Scilicet Ammonitis qualiſcunque Proſelyta Iſraelitæ rite poterat conjungi (ut ante oſtenſum eſt) non Ægyptia ante generationem tertiam. At ſi proles eſſet maſcula, Ammonitica fuiſſet, quia tunc perpetuò illicitum fuiſſet ejus poſterorumque cum Iſraelitidibus conjugium, cum Ægyptiacæ interdictum eſſet interea temporarium. Eodem modo, proles maſcula Ammonitæ & Ægyptiæ Proſelytorum Ammonitica erat; fœminea, Ægyptiaca. Eandem ob ipſam, ut palàm eſt videre, rationem. Quod autem hactenus dictum eſt de nationum exterarum Proſelytis aliis perpetuò, aliis ad generationes aliquot ab Iſraelitarum connubiis arcendis, id obtinuiſſe aiunt atq; obſervatum (ſaltem obſervari debuiſſe) ante captivitatis Aſſyriacæ & Babylonicæ tempora, dum ſcilicet ita invicem ex tabulis genealogicis aliterq; diſtingui poterant nationes jam dictæ. Poſtmodùm verò, eò quòd invicem ita confuſæ ſunt (aliis in aliarum terram migrantibus & cum quàm pluribus aliis quibus, Proſelytis factis, interdictum conjugii Iſraelitici ſacrum poſitum non eſt, commixtis) ut alia dignoſci ab alia ritè nequiret, nec à terra ſeu regione ipſa in qua quis natus ſit, ſed à genere unde originem duceret, nationis nomen juxta Ebræos tribueretur, deſiit apud eos tam legum ſacrarum quàm ſupervenientium decretorum de Proſelytorum nuptiis diſcriminandis interdicendiſque obſervatio, adeò ut citra tempora illa, è quacunque gente ſive Proſelytus ſive Proſelyta adveniret, ritè ſatis Iſraelitici conjugii capax fuerit, ſeu quod idem eſt illis מותרין לבא בקהל יהוה מיד *licitum fuerit eis ingredi in Eccleſiam domini ſimulac facti fuerint.* Certè & Mahumedes noluit expreſſim, ſive fœminas ſive viros exteros alioſve antequam Mahumedici fierent Proſelyti, Muſulmanis nuptiis conjungi. Verba ſunt [o] لا تنكحوا المشركات حتي يومن

[n] *Magid. Miſna ad Maimon. halach.* Iſuri Bia *cap.* 12. & Shulcan Aruch, *loco citato.*

[o] *Azoar.* 2.

Digitized by Google

يومن *non ducatis in uxores incredulas, uſquedum fiant Muſulmani*, ſeu *religionis Mahumedicæ*. Nam uti apud Ebræos, ita apud Mahumedanos peregrinitas primaria ex alia diſcernitur perſuaſione. Quemadmodum item de Perſis legitur in illis Choſrois Regis de ſe dictis, *cum Syra Chriſtiana eſſet & ego Gentilis*, & lex noſtra non permitteret nobis poteſtatem χριστιανὴν ἔχειν γαμετὴν *Chriſtianam habere uxorem*, ut memorat Evagrius[p]. Quod verò traditur de conjugiis Originariorum & Proſelytorum ſive quos jam diximus ſive reliquorum (de quibus ſingulares in Pentateucho non reperiuntur Leges) ſimul atque facti ſunt Proſelyti, permiſſis, ad ita ſemper capiendum eſt ut temperamentum de Sacerdotum nuptiis ſimul admittatur. Neque enim eis qui Sacerdotali muneri nati ſunt, licuit Proſelytas omninò aliquas matrimonio ſibi jungere. Et ob natalium inquinamentum ab altari arcebatur proles ex ejuſmodi matrimonio ſeu coitu nata. Filiæ verò Sacerdotum pariter atque aliorum Originariorum ritè nubebant Proſelytis. Sed hac de re fuſiùs alibi[q] egimus. Et quod de Proſelytis heic dictum, de Libertinis (qui parilis cum eis juris) intelligendum.

[p] *Hiſt. Eccleſiaſt.* 6. *cap.* 20.

[q] *Lib.* 2. *de ſucceſſione in Pontific. cap.* 2.

Cap. XV.

De Rahaba, *Timnathæâ puellâ ac* Dalila Proſelyta. *Item de* Salomonis uxoribus, extraneis *in ſacra ſcriptura dictis. Et de* liberis *ex* conjugio *gentis nomine* interdicto ſuſceptis. Ex genere, *non à* Loco, Nationem Ebræis ſemper denominari.

IUxta jam antè oſtenſa de Conjugiis exterarum gentium Ebræis, ante Judaiſmum ſuſceptum, plane interdictis, & Proſelytorum permiſſis, ſed non ſine, quæ memoravimus, temperamentis, explicant ipſi conjugia aliquot tum in ſacris literis narrata, tum in avitis traditionibus de ſacrarum literarum tempore reperta. In traditionibus habent, Rahabam nuptam[r] fuiſſe Joſuæ, Proſelytam ſcilicet factam. Et qui volunt ne Proſelytarum quidem è ſeptem populis conjugia Iſraelitis fuiſſe permiſſa, (ut ſuperiùs dictum eſt) ii etiam negant eam ant

[r] *Gedalia Ben Iechas in* Shalſheleth hacabala *fol.* 14 *a.* Sepher Iuchaſin *fol.* 10 *a.* *Moſes Mikotzi præcept. Negat.* 112. *R. David Kimchi ad Ioſuæ cap.* 6. 23. & *vide ſupra lib.* 2. *c.* 2. *pag.* 148.

familiam ſuam fuiſſe de ſeptem populis, ſed planè in ipſis fuiſſe exteram adeoque in lege de affinitate cum ſeptem populis non contrahendâ non contineri. Neque aliter Joſuæ ritè potuiſſe, quod credunt, conjungi. Nimirum negant gentilem ſeu paganam eſſe בת קידושין *filiam ſponſaliorum* ſeu ejuſmodi quacum Ebræus potuit contractum inire nuptialem, qui irritus non eſſet. Inde etiam de Timnathæa illa atque Dalila Palæſtina puella aiunt, eas Proſelytas eſſe [s] factas, quia Sampſoni nuptæ. Quin de Salomonis Regis uxoribus, quæ in ſacris literis vocantur נכריות [t] ſeu *exteræ*, dicunt aliqui, tametſi è Tribunalium majorum atque ordinaria autoritate publica, Proſelytorum admiſſio, aliàs ſolennis, rara ſatis erat nec illius aut Davidis patris tempore in uſu (ob rationes ſuperiùs libro ſecundo [u] memoratas) nihilominus etiam tunc temporis quamplurimas aut privatorum autoritate, id eſt, triumvirorum ex compromiſſo conſtitutorum, aut juſſu principali, qui extraordinarius erat (quo totidem hanc in rem præficerentur) factos fuiſſe Proſelytos Proſelytaſque [x], ſed non ſine vitio illo quod impensè deteſtantur. Nempè ſive ob Pœnæ timorem ſive ob Præmii humani ſpem. Hos aiunt lavacro ſacro ceteriſque ſolennibus ita utcunque ſuſceptos, à Conſeſſu LXXI virorum non quidem rejectos fuiſſe ſeu ex Eccleſia Ebraica pulſos, nec tamen ita ſine diligenti exploratione morum & ſimplicis amoris erga Judaiſmum futuri quo dignitatem Proſelyti mereri ſaltem viderentur, admiſſos fuiſſe inter ceteros optimi juris Proſelytos, ut pari undiquaque fruerentur cum eis conditione nominiſque celebritate; ideoque veluti Semiproſelytos ante ejuſmodi explorationem & citra amorem ejuſmodi habitos, Exterorum ſeu paganorum nomine, quod priſtinum eis erat, fuiſſe nuncupatos. Unde adjiciunt eveniſſe, Salomonis uxores Exteras quidem dici, utpote aut ex jam dicto Proſelytorum numero ſelectas aut ſimili modo in Judaiſmum cooptatas. Sed eatenus fuiſſe Proſelytas ut nuptiarum ſeu juris conjugalis Iſraelitici fierent, ſaltem, ut dici ſolet, in foro exteriori capaces. Neque aliter intelligi volunt hi illud de Salomone ויתחתן שלמה את פרעה *& affinitatem contraxit Salomon cum Pharaone* rege Ægypti, accepta ejus filiâ. Niſi Proſelyta ipſa facta fuiſſet,

[s] *Gerſonides ad Iudicum* 14. & 16. & *Moſes Mikotzi precept. Negat.* 116.

[t] *Reg* 11. 1.

[u] *Cap.* 2. *pag.*

[x] *Maimonid. halach.* Iſuri Bia *cap.* 13. *Moſ. Mikotzi precept. Negat.* 116. & *vide David. Kimchi ad* 1. *Regum* 3. 1. & 11. 1.

fuiſſet, negant affinitatem per leges ſacras contrahi ita potuiſſe, ullumve cum ea conjugium. Sed verò detur, ut volunt hujus ſententiæ autores, Proſelytas factas qualeſcunque fœminas illas quæ Exteræ in ſacro ſermone dictæ Salomoni nupſerunt; certè Pharaonis filia nondum ex ſingulari, quæ ad Ægyptios & Idumæos attinuit, lege [y] conjugali ritè duci potuit, ut ex ſuperiore liquet capite. Ægyptia enim erat primæ generationis, adeo ut ante tertiam gentis nomine, ab Iſraelitico arceretur conjugio, quod & monuêre David Kimchius & Levi Ben Gerſom [z]. Juxta receptiorem dico Talmudicorum ſententiam. Nam & ſunt qui legem illam de Ægyptiorum filiis tantùm, non filiabus capiant, ut & ſuperiùs monuimus. Et quicquid ſanè heic velint Magiſtri aliquot de Salomonis uxoribus Proſelytis factis, id manifeſtum eſt ex hiſtoria ſacra [a], cum in legem quæ exterarum gentium nuptiis Originariis interdixit, eas accipiendo commiſiſſe, quod qua ratione bene intelligi poſſit nō video, ſi Ammonitidibus & Moabitidibus (verbi gratiâ; nam eæ expreſſim nominantur(Proſelytis factis ſe matrimonio conjunxerat. Etenim pronuntiat ſine controverſia Magiſtrorum cœtus, cum hiſce nuptias Originariis, ut antè oſtenſum eſt, licitas ſemper fuiſſe. Et Salomonis exemplum etiam adducitur ubi ob exterarum gentium uxores increpantur apud Nehemiam [b] Judæi. Proſelytas igitur eas factas eſſe, non ita rationi conſonum videtur. Tam verò ex jure ejiciendi, ut planè alieni, fuere liberi ex uxore extera nec Proſelyta facta [d] ſuſcepti quàm ipſa uxor. In Ezra legitur [c] de uxoribus illis extraneis, *Omnes hi acceperant uxores alienigenas & fuerunt ex eis mulieres quæ pepererant filios* ſeu *liberos*. In origine בנים pro *liberis* habetur. Atque in repetita eadem hiſtoria inter Apocrypha [d], ſecundum Magiſtrorum traditiones de liberorum heic ſive nomine ſive agnitione, adjicitur, *In his ergo ſit jusjurandum à domino expellere omnes uxores veſtras, quæ ex alienigenis ſunt cum filiis earum* (ſeu ut in Græco habetur *σὺν τοῖς τέκνοις αὐτῶν cum earum liberis*) *ſicut tibi decretum eſt à majoribus ſecundum legem domini, exurgens explica.* Itaque non ſolùm ex autoritate repetitæ hujus Ezræ hiſtoriæ, verùm etiam ex ipſorum Talmudicorum diſertis [e] teſtimoniis

[y] *Deut.* 23.

[z] *Ad* 1. *Reg.* 3. 1. *& Gerſomides ad c.* 11. 1.

[a] 1. *Reg.* 11. 1.

[b] *Cap.* 13. 26.

[c] *Cap.* 10. *ult.*

[d] 3. *Eſdra c.* 8. 95.

[e] *Gem. Bab. ad tit.* Iabimoth *cap.* 2. *fol.* 23 *a. & ad tit.* Kidoſchim *cap.* 3. *fol.* 68 *b. & Gloſſas ibidem unde etiam intelligendum eſt quod habet Iarchius ad Deuteron. c.* 7. 2.

niis paganæ liberi tametſi ab Ebræo ſuſcepti, planè pagani erant. Perpetuò erat proles כמותה ſeu *ejuſdem cum pagana conditionis*, quod ſexcenties occurrit, & בנה *filius* ſeu *proles ejus*, non Iſraelitæ, civiliter; uti & ſupra monitum eſt capite duodecimo. Quemadmodum & illud è contra, Iſraelitidis prolem ſive à pagano ſive à ſervo ſuſceptam generis eſſe Iſraelitici. Atque obvium eſt apud Talmudicos [f], גוי ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר בין בפנויה בין באשת איש *ubi ſive paganus ſive ſervus concubuerit cum Iſraelitide proles recta erat* (id eſt Iſraelitico genere; quæ pariter cum Iſraelitis univerſis, præter ſacerdotes quibus eo quòd profana erat [g] rite conjungi nequibat, jure fruebatur nuptiali) *idque tam ubi Iſraelitis innupta erat quàm ubi nupta.* Et inprimis heic illud advertendum; nunquam Civitatis, Regionis, Terræ ſeu Loci in quo quis eſſet natus, ſed tantummodò primi autoris generis è quo deſcenderet aut deſcendere exiſtimaretur (juxta ea quæ dicta ſunt) rationem apud Ebræos habitam, ut in ſeipſis ab aliis, ita in Exteris & Proſelytis inter ſe invicem diſtinguendis; adeo ut Ægyptii, Idumæi, Ammonitæ, Moabitæ, id eſt, qui à Mezraim, Edomo, Ammone, Moabo deſcenderat ſeu ab his, ubi de majoribus diſquiſitum eſt, deſcendere exiſtimabatur, in Judæa, Arabia, Græcia, Romæ, nata proles, Ægyptiaca, Idumæa, Ammonitica, Moabitica cenſeretur. Maximè ante Captivitatis tempora; ſcilicet dum ſive tabulis Genealogicis ſive aliter res diſcerni ritè quibat. Qua de re capite ſuperiore monuimus. Poſteà enim non tam Proſelyti ex hac vel illa natione, quam ſimpliciter Proſelyti habiti undecunq; admiſſi; evaneſcente, ut dictum eſt, diverſitate Proſelytiſmi ex nomine gentium aliquot, quæ ante ex legibus ſacris in uſu.

[f] *Gem. Bab. ad tit.* Iabimoth *cap. 4. fol. 45 b. Maimonid. hal.* Iſuri Bia *c. 15. Moſes Mikotzi præc. Neg. 117. & videſis Act. 16. 1. &c. de Timotheo.*

[g] *Vide lib. 2. de ſucceſſione in Pontific. cap. 2.*

Cap. XVI.

De Originariorum aliquot conjugiis Proſelytis Juſtis & Libertinis *etiam & Ancillis*, permiſſis, *quæ tamen* Originariis ceteris vetita *ſunt. Scilicet* Mamzerum, *&* Eunuchorum.

EX allatis hactenùs liquet, quæ Conjugia Originariis vetita ſint ſive nomine Nationis ſeu Originis exteræ ſive ob Servitutis ſtatum; quænam item regulariter permiſſa; ſequitur ut & moneamus de Conjugiis etiam Origi-

Originariorum aliquot non ſolùm Proſelytis & Libertinis ſed Ancillis permiſſis, at intereà Originariis ceteris vetitis. Generis fuere ea duplicis. Alterum erat conjugium Mamzerum etiamſi Originariorum. Alterum Caſtratorum ſeu Eunuchorum, etiam Originariorum. Quod ad genus primum attinet: obſervandum eſt, recenſeri apud Talmudicos Decem familiarum genera invicem diſtincta, ad hunc modum[h], עשרה יוחסין עלו מבבל כהני לויי ישראלי חללי גירי וחרורי ממזירי נתיני שתוקי ואסופי *Decem familiarum genera aſcenderunt è Babylone* (Ezræ tempore) *Sacerdotes, Levitæ, Iſraelitæ, Profani, Proſelyti & Libertini, Mamzeres, Nethinæi, Sethukim, Aſuphim*. Ex hiſce bina poſteriora, quorum in verſione nomina retinemus Talmudica, fuere quidem Mamzerum genera, ſed dubia. Scilicet, cum Mamzer in lege ſacra memoratus[i] is eſſet qui è coitu aliquo Turpitudinis ſeu inceſti nomine (excepto duntaxat eo qui cum muliere immunda habebatur) interdicto naſceretur, nō alium in lege innui volunt præter eum qui eſſet Mamzer ודאי ſeu *Manifeſtus*, id eſt de quo liquidò conſtaret eum eſſe ex ejuſmodi coitu prognatum. Alios autem[k] Mamzeres in duplici conſtituebant diſcrimine. Eorum quidam fuere dubii, veluti ubi ex ejuſmodi nuptiis nati, ut in dubio reſtaret utrum mater antè viro alteri legitimè nupta eſſet, an legitimè divortio ſeparata, aut ubi ejuſmodi quid aliud eveniret. Nam in ſpecie jam dicta dubitabatur, an ex adulterio (quod inceſtorum ſeu עריות unum eſt genus) eſſent nati. Prolem hujuſmodi vocitabāt ממזר ספק *Mamzerem dubium*, ſed ita ut in enumeratione ſuperiùs allata generali Mamzerum nomine ſatis comprehendatur. Alii fuere Mamzeres מדברי סופרים *ex inſtitutis ſcribarum* ſeu *majorum*, quemadmodum ubi fœmina quæ virum ſuum alienis in terris demortuum eſſe audiens novo juncta fuerat marito & priori redeunti prolem pepererat. Quia ſine dolo ſecundæ heic nuptiæ factæ ſunt, ideo, non ex lege, ſed ex inſtituto majorum Mamzerem prolem hanc habuere. Dubiis item annumerabantur, ex innuptis nati quorum patres non manifeſti; qui ipſi ſunt *Sethukim* in enumeratione ſuperiori ita dicti à שתק quod eſt *tacere* ſeu *ſilere*. Quia de patre paſſim, ut de ignoto, ſilentium. Item expoſiti ſeu in foro, agris, alibive reperti liberi

[h] *Miſna tit.* Kidoſchin c. 4. *& Gemar. Babyl. ad tit.* Iabimoch c. 9. *fol.* 58 *a.*

[i] *Deut.* 23. 2.

[k] *Maimonid. hal.* Iſuri Bia *cap.* 15. *Talmudic. ad ſ. ſ. citatos è Miſna & Gem. locos. Moſes Mikotzi præcept. Negat.* 117.

beri

beri in dubiis erant Mamzeribus, quoniam utrùm ex inceſtu eſſent geniti (quod itidem de *Sethukim* dicendum) erat in incerto. Hi autem ſunt qui *Aſuphim* dicti, id eſt, *collecti*. Nimirùm *Sethukim* fuere, quorum patres ignoti, *Aſuphim* quorum nec pater nec mater cognita. Jam verò nemo non videt tum Mamzeres hoſce ex Originariis genitos, ſi ſanguis ſpectetur ſolus, fuiſſe etiam Originarios ſeu Iſraelitas, quemadmodum & Sacerdotes & Levitas planè Originarios ſeu Iſraelitas fuiſſe optimi juris certiſſimum eſt, uti & Profanos ex genere Iſraelitico ſi ſanguinis ratio duntaxat habeatur. Sed animadvertendum eſt, Talmudicos ut Sanctitatis causâ diſtinguere ſolent Sacerdotes & Levitas [l] ab Iſraelitis adeò ut hoc nomine, quod alioquin univerſos Judæos originarios continet, ii ſoli non raró comprehendantur, qui nec Levitæ nec Sacerdotes ſint, ſic etiam, ob Iſraelitarum non illicito coitu prognatorum dignitatem, nec Profanis nec Mamzeribus quibuſcunque nomen Iſraelitarum plerunque tribuere; ne ſcilicet illiciti parentum coitus nota in eis deſignandis aboleretur. Sic etiam Nethinæos vides à Proſelytis heic diſtingui; utpote Proſelytis ceteris indigniores. Mamzerum autem liberi poſterique itidem niſi è pagana aut ancilla ſuſcepti (qua de re etiam vide, quod ſupra [m] adnotatur) Mamzeres fuêre, neque ex aliorum nominum conjugiis eis permiſſis, de quibus ſtatim, in ea proles eorum tranſmigrabat. Ob Natalium autem defectum, qualem diximus, interdicta ſunt Mamzeribus utriuſque ſexus conjugia Iſraelitica, ſeu Iſraeliticorum Iſraelitidumque (notione jam dictâ) nedum Sacerdotum atque Levitarum. Lex ſacra eſt [n] *Non ingredietur Mamzer in congregationem Domini; etiam in generatione decima, qui eſt natus ex illo non intrabit in congregationem Domini.* Non intrare בקהל יהוה *in congregationem Domini* nuptiarum Iſraeliticarum interdictum Magiſtris denotare ſæpius monitum eſt. Unde & Petrus Comeſtor ante ſecula aliquot; *Hebræus*, inquit [o], *veriùs tradit dicens, ingredi Eccleſiam Dei eſſe de filiabus Iſrael ducere uxorem & ſic in ſe & in genere ſuo fieri de populo Dei.* Ratio autem præcepti de Mamzeribus nuptiis Iſraelitidum interdictis redditur à Maimonide [p], להודיע הנואף והנואפת שאם יעשו יפסידו בזרעם הפסד

[l] *Videſis etiam Pſalm.* 135.19. & 20.

[m] *Cap.* 12.

[n] *Deut. cap.* 23. 2.

[o] *Hiſt. Scholaſtic. lib.* 5. *cap.* 12.

[p] More Neb. *part.* 3. *c.* 49.

הפסד שאין לו תקנה *ut inde adulteri adulteraque* (aliique inceſtum affectantes) *videant ſe prolem ſuam irreparabili labe affecturos ſi rem perpetrent.* At verò Proſelytorum Juſtitiæ nuptiis non arcebantur Mamzeres, quod idem dicendum de Libertinorum etiam & Nethinæorum. Nam & heic קהל יהוה *in congregationem domini* ſignantiùs Iſraeliticam univerſitatem, ſeu Originariam, nec aliam, volunt innuere; uti & Generationem decimam tempus quod perpetuum eſt. Sed de Proſelytorum heic poſteris ſententiæ ſunt aliquantùm diverſæ. Alii [q] conjugia inter eos ac Mamzeres ritè iniri potuiſſe aiunt עד שישתקע שם ע״ז וגות מוהם *uſque dum memoria cultus extranei* (quo parentes ſe polluerant) *& Gentiliſmi in eis, tempore deleretur*, ſeu עד שלא יודע שהיו גרים *uſque dum non ſatis conſtaret utrùm Proſelyti eſſent an Iſraelitæ originarii.* Alii verò [r] hoc decem generationibus finiunt. Scilicet גר עד עשרה דורות מותר בממזרת *Proſelyto uſque ad decem generationes fas eſt jungi Mamzeræ.* Utrique adjiciunt, מכאן ואילך אסור *dein autem fas non eſt.* Ratio redditur, quoniam, ita evaneſcente quaſi Proſelyti nomine, pro Iſraelitis originariis vulgo habebantur ſeu uti aiunt ipſi נראין כישראל *videbantur eſſe Iſraelitæ*; unde fiebat, ut, ne Iſraelita in vetitis hujuſmodi nuptiis peccare videretur, etiam ei qui reverà Iſraelita non eſſet, ſed vulgò interea habitus, neutiquam permitterentur. Etſi autem in lege ſacra Mamzerem manifeſtum tantùm contineri ſtatuebant, nihilominùs ex inſtituto majorum tam dubios quàm manifeſtos aiunt Originariorum ceterorum arceri conjugiis. Manifeſtos autem inter ſe ritè contrahere, ſed non cum Dubiis, neque hoſce invicem. Ne ſcilicet alter eorum forte Mamzer non eſſet ſed Iſraelita, quocum ex lege Mamzera conjungi nequibat. Nec Dubiis conjuges aliunde quam è Proſelytis aut Libertinis rite fuiſſe petendas. Hac tamen in re non comperio Magiſtros [ſ] ſatis conſentire. Et de Mamzeris nuptiis plura ſtatim; Lex ſacra eſt [t] *Non ingredietur* פצוע דכא id eſt, *compreſſione læſus*, ſeu *eunuchus attritis* vel *amputatis teſticulis* (ut vulgata) ſeu θλαδίας uti Helleniſtæ, וכרות שפכה *nec cui exactum eſt effuſionis* membrum ſeu *eunuchus abſciſſo veretro*, ut vulgata, ſeu ἀποκεκομμένος, ut habent Helleniſtæ,

[q] *Gem. Bab. ad tit.* Kidoſchin *cap. 4. fol. 75 a. &* *Maimonides hal.* Iſuri Bia *cap. 15. Moſes Mikotzi præcept. negat.* 117.

[r] *Gemar. ead. ib. &* Shulcan Aruch *l.* aben hazzer *cap. 4. §. 22.*

[ſ] *Præter loca citata, conſulas Obadiam Bartenorium ad tit.* Kidoſchim *cap. 4. & Gem. Hieroſolymit. ad tit.* Iabimoth *cap. 8. fol. 9. col. 2.*

[t] *Deut. 23. 1.*

in Eccleſiam Domini, quod de nuptiis Iſraeliticis à Magiſtris ſumi multoties diximus. Judæi Mauritanienſes heic habent مهشم لخصية ومقطاوع الاحليل *qui fuerit contritis teſticulis & cujus membrum virile eſt abſciſſum.* Atque idem ferè Saadias Gaon in verſione ſua Arabica. Neque adeò expreſſim aliæ verſiones Orientales, licet ejuſdem ſint mentis. Judæi Hiſpanienſes, *No venga llagado moiado y taiado de vertedero en congregation de A.* Et Talmudici [u] primum capiunt pro eo cui teſticuli ita colliſi fuerint ut nec generationi par fuerit; ſecundum pro eo cui virile membrum abſciſſum, aut adeò mutilatum, ut itidem inde ſit impar generationi. At verò heic diſtinctionem adhibent. Alios [x] eſſe סריסי חמה *Eunuchos Solis* (nam utrunque genus Eunuchi nomine continetur) quos etiam סריסים בידי שמים *eunuchos à Numine factos*, id eſt natos appellant. Alios eſſe סריסי אדם *eunuchos hominis*, qui ſcilicet integris membris nati, ab homine caſtrantur aut Veneri ſeu generationi impares redduntur. Quod tamen contra fas ſemper factum aiunt, ut libro oſtenditur ſeptimo [y]. De genere priori legem plerunque non capiunt, ſed tantùm de poſteriori. Quemadmodum etiam Joſephus [z], qui de *γάλλοις gallis* ſeu *caſtratis* legem intelligendam diſertè docet; licet non tam de nuptiis eorum Iſraelitidibus tantùm interdictis (ut Talmudiſtæ) quàm de conſortio eorum qualicunque abhorrendo eam interea capiat. Atque ad bina, ut videtur, hæc Eunuchorum genera attinet illud in Evangelio [a]; *ſunt Eunuchi qui de matris utero ſic nati ſunt; & ſunt Eunuchi qui facti ſunt Eunuchi ab hominibus. Et ſunt Eunuchi qui ἐυνέχισαν ἑαυτὲς Eunuchaverunt ſeipſos propter regnum Cælorum.* Priora bina genera ſunt ipſiſſima, quæ è Magiſtris memoravimus. Tertiùm verò per ſimilitudinem videtur dici. Neque de eis qui revera caſtrantur intelligendum; ſed de eis qui libidinis ſtimulo renuntiantes ſacræ Legis ſtudio toti incumberent, ſeu qui [b] עוסקים בתורה וטורדים ברה *Legis ſtudium ſummo animi favore amplexantes in eo adſiduò verſarentur*, adeoque nec præcepto de multiplicatione humani generis (de quo ſuprà [c] fuſiùs)

[u] *Miſna Gemara tit.* Iabimoth *c.* 8. *Babylon. fol.* 75. & 76 *a. Hieroſolym. fol.* 9. *col.* 1.

[x] *Loc. citat.* & *Maimonid. halach.* Iſhot *cap.* 2. *halach.* Iſuri Bia *cap.* 16. *Moſes Mikozzi precept. Negat.* 118. Shulcan Aruch *lib.* Haaben haæzer *cap.* 5. *adde Fileſacum. ſelect. l.* 1. *cap.* 11.

[y] *Cap.* 3.

[z] *Originum. lib.* 4. *cap.* 8.

[a] *D. Matth.* 19. 12.

[b] *Maimonid. hal.* Iſhoth *cap.* 15. *Vide Epiphanium hereſ.* 58. & *S. Hieronym. in Tradit. Hebraic. ad* 2. *Paral. cap.* 28.

[c] *Cap.* 3. *hujus libri.*

fuſiùs) ad receptas Magiſtrorum ſententias, obligati erant. Etenim ſolenne verbum eſt & regulariter apud eos verum העוסק במצוה פטור מן המצות *qui præcepto incumbit ſeu ſedulò occupatus eſt, interim à præceptis* (ceteris iiſque affirmativis) *eſt immunis*. Regnum cœlorum ipſum Regnum Dei in citato Evangelii loco denotat; id quod Talmudicis [d] eſt כתר התורה ſeu *Corona Legis*. Exemplum habent in [e] Rabbi Jochanan Ben Uzai quem hoc nomine ſcribunt præcepto de Multiplicatione humani generis non obligatum. Ratio autem de Eunuchorum nuptiis inter Originarios interdictis datur à Maimonide [f] שהיא בעולה נפסדת ולבטלה והנשואין ההם יהיו מכשול לה ולתובעיה וזה מבואר מאד *quia inutilis eſt coitus ſeu conjugium tale; quin & ejuſmodi nuptiæ offendiculo eſſent tum ipſi virgini tum eis qui in amorem eam pellicerent*. At verò, quemadmodum Proſelytis, Libertinis, ac Mamzeribus conjugia invicem ritè potuiſſe iniri, nec obſtitiſſe legem de Mamzeribus ab Iſraelitarum aliorum nuptiis arcendis, conſentiunt Magiſtri, ut jam ante monſtratum eſt; ita etiam & caſtratos hos ſeu Eunuchos Proſelytas Juſtas & Libertinas ritè duxiſſe, uti etiam Nethinæas & Mamzeras Dubias, ſed non Manifeſtas tradunt. Quoniam ſcilicet ex ipſa lege ſacra hæ Originariis vetitæ. Dubiæ verò tantùm ex majorum inſtituto. Atque ſic demum ſtatuunt de conjugiis Originariorum aliquot Proſelytis & Libertinis permiſſis, quæ ceteris interim Originariis vetita. Perquàm autem ſingulare eſt jus heic de ejuſmodi etiam conjugio alio permiſſo Mamzeri, quod & ſuperiùs [g] tetigimus. Scilicet Mamzeris proles poſterique regulariter perpetuò Mamzeris nomen infamiam retinebant, qualicunque conjugum commiſtione nati. Sequebantur nempè הפגום ſeu *vitium* parentis ſic dicti. At verò quoniam nec deeſſe volebant Mamzeri poſteriſque ejus legitimum aliquem actum [h] ſeu remedium, quo fieret תקנת הבנים *reſtitutio natalium & conditionis liberorum* ſeu labis contractæ abolitio, adeò ut tandem evaneſceret nomen illud Mamzeris ſatis odioſum, permiſſum eſt ei לישא שפחה *in uxorem ducere ancillam* (intelligo lavacro ſuſceptam & in Judaiſmum, nomine ſervitutis, adſcitam) ut prolem ex ea progenitam,

[d] Pirke Aboth *cap. 4.*

[e] *Maimonid. hal.* Iſſhoth *cap. 15.* Shulcan Aruch *l.* Haben hæzer *cap. 1. §. 4.*

[f] More Nebokim *part. 3. cap. 49.*

[g] *Cap. 12.*

[h] *Miſna & Gem. Bab. ad tit.* Kidoſchim *cap. 3. fol. 69a. Maimonid. hal.* Iſuri Bia *cap. 15. Moſes Mikotz. præcept. Negat.* 117.

Digitized by Google

quæ non omninò pro Mamzere ſed pro ſervo ſeu ancilla (nam ancillæ proles nunquam non ſervilis planè erat conditionis) habebatur, ritu ſolenni in Judaiſmum integrum ſeu Libertinitatem manumitteret; quo peracto, Libertinus id eſt pari cum Proſelyto Juſtitiæ integro, Jure cenſebatur filius ejus (quod itidem de filia dicendum) poſterique ſequentes, qui abſque hoc fuiſſet, Mamzerum nomen perpetuò retinuiſſent. ולא גזרו על השפחה לממזר מפני תקנת הבנים *Non decernebant ne Mamzeri jungeretur ancilla; reſtitutionis ſeu emendationis poſterorum gratiâ.* Quæ emendatio fiebat modo jam indicato. Unde & exceptionem ſingularem naſci vides regulæ illi de Ancillæ prole à ſucceſſione arcenda, de qua alibi [i].

[i] *De ſucceſſionibus in Bona cap. 3.*

Cap. XVII.

Servorum *atque* Ancillarum, *è Gentilibus ſervitutem redactarum*, Cognationis nullam, *ne quidem poſt Judaiſmum ſuſceptum, ante manumiſſionem, apud Ebræos*, in re Concubitûs, rationem eſſe habitam. *Et de eorum* Contuberniis.

Quæ capitibus proximè ſuperioribus quinque abſolvuntur, ad Matrimonium & Coitum ſive vetitum ſive permiſſum Originariis cum Servis, Ancillis, Exteris necdum in Judaiſmum cooptatis ſeu Proſelytis Domicilii, Proſelytis Juſtis, ac Libertinis, attinent. Poſtulat inſtituti ratio, ut porro diſpiciamus, de Matrimonio & coitu ſive vetito ſive permiſſo Servis, Ancillis, ceteriſque, quos diximus, Originis Exteræ, inter ſe invicem; in ditione ſcilicet Ebraica, atque ex Jure Gentium quo homines ejuſmodi exteræ originis inter ſe ibi uti aut debuerunt, aut licitè potuêre. Homines hi aut Proſelyti fuere Domicilii ſeu eorum inſtar, adeoque planè Noachidæ aut Gentiles, aut in Judaiſmum cooptati, veluti Servi & Ancillæ baptizatæ, Proſelyti Juſti, Libertini. De Proſelytis Domicilii, quantùm ad hanc rem attinet, commodiùs loquemur libro poſtremo, ubi de judiciis & illiciti concubitûs Pœnis, quà ad illos eæ in ditione Ebraica ſpectarunt, agitur. Servi & Ancillæ in Judaiſmum, quantum ad ſacra & religionem attinuit, circumciſione & baptiſmo, ſervitute retentâ, ut libro ſecundo docetur,

Digitized by Google

tur, cooptati, veluti Proſelyti erant quidem partiarii. Sed ejuſdem conditionis parte alterâ couſque carebant, quamdiu non manumitterentur, ut non ſolùm in civibus aut juris civilis, extra ſacra, participes (quemadmodum fere olim ubique) non haberentur; ſed etiam nec cognationis ſeu jurium ſanguinis ulla omninò ratio aut veſtigium inter eos ſupereſſe exiſtimaretur. Unde, quod ſatis mirere, nec filiarum, nec ſororum, nec parentum quidem contubernia ſeu concubitus, Cognationis nomine, eis interdicebantur. Rabbi Chaſda[k]; עבד מותר באמו ומותר בבתו יצא מכלל גוי ולכלל ישראל לא בא *ſervo fas eſt cum matre ſua & cum filia ſua commiſceri. Nam deſinit prorſus eſſe Gentilis, & Iſraelitici juris* ſeu *pars Eccleſiæ Iſraeliticæ non ſit.* Hoc vult; cum omnes homines eſſent aut Gentiles aut Ebræi, ſervum ejuſmodi ob Judaiſmum ſuſceptum planè deſiiſſe eſſe Gentilem; ob ſervitutem verò retentam, velut Judæum aut juris Judaici eſſe nequiviſſe; Jura autem Cognationis aut ad Gentiles, eoſque liberos, aut ad eos tantùm qui Judaici eſſent juris ſpectâſſe; hunc, quia horum neuter erat, juribus ejuſmodi neutiquam teneri. In Gemara quidem Hieroſolymitana dubitationes hac de re, etiam & ſententiæ adverſæ occurrunt. Sic enim ibi[l] legitur, רבי אידי אמר קומי רבי יוסי בשם רב חסדא עבד מותר באחותו אמר ליה אפילו מאם אמר ליה אין רבי פינחס אמר קומי רבי יוסי בשם רבי יוסי עבד שבא על אמה חייב חטאת ואמרת אליהם לרבות עבדים *Rabbi Aidi dixit coram Rabbi Ioſe, nomine Rab Chaſda, ſervo fas eſſe cum ſorore ſua miſceri, cui ille, audivi etiam, cum matre ſua, quod hic negavit. Rabbi Phinees dixit coram Rabbi Ioſe, ipſius nomine, ſeu ejuſce ſententiam proferens, ſervum qui cum matre ſua concubuerit, peccati reum eſſe, verbaque illa ſacra in præfatione Interdicti inceſtûs ad eos dices, etiam ut ſervi continerentur, uſurpari.* Sed receptam demum heic ſententiam ita ex veteribus explicat Maimonides[m]; העבד מותר לישא אמו כשהוא עבד ואין צריך לומר בתו ואחותו וכיוצא בהן שכבר יצא מכלל גוים ואין הערוית האסורות על הגוים אסורות עליו ולא בא לכלל ישראל כדי שיאסרו עליו עריות האסורות על הגרים ויראה לי שאם בא העבד על הזכור ובהמה יהרג שאיסור שתי עריות אלו שוה בכל האדם

[k] *Gem. Bab. adtit.* Sanhed. *cap.* 4. *f.* 58 *b.* *Videſis ſupra lib.* 2. *cap.* 5.

[l] *Ad tit.* Iabimoth *cap.* 11. *fol.* 12. *col.* 1.

[m] *Hal.* Iſuri Bia *cap.* 14.

עבדים שנשתחררו הרי הן כגרים כל שאסור לגרים אסור להן וכל המותר לגרים מותר להן נותן אדם שפחתו לעבדו או לעבד חבירו ומוסר שפחה אחת לשני עבדים לכתחלה ואינן צריכין שום דבר אלא הרי הן כבהמות ושפחה שהיא מיוחדת לעבד או שאינה מיוחדת אחת היא לפי שאין אישות אלא לישראל או לגוים על הגוים אבל לא לעבדים על העבדים ולא לעבדים על ישראל *Servo fas eſt in contubernium accipere matrem ſuam, quamdiu ſervus manet, nedum ſuam filiam aut ſororem & quæ ſunt id genus cæteras. Etenim jam deſiit eſſe prorſus Gentilis, & Inceſta Gentilibus interdicta ideò ei non interdicuntur. At nec Iſraelitici juris ita ſit, ut interdicantur ei Inceſta, quæ Proſelytis juſtis interdicuntur. Cæterùm mihi videtur, ſervum, qui cum maſculo aut beſtia concubuerit, capite plectendum; quoniam illa duo Inceſta æquè ad univerſum genus humanum attinent.* Quod itidem de adulterio [n] dicendum. Nam quoniam ſervilis Cognatio pro nulla habita eſt, ideò tantùm cetera Inceſta non interdicta eſſe aiunt ſervis; alioquin etiam, dum Poſelyti eſſent duntaxat Domicilii, ad Septem Noachidarum juris capita, ut dictum eſt, obſervanda, obſtrictis. *Servi verò manumiſſi, ut Proſelyti planè optimi juris habentur, & quicquid hiſce nefas, etiam illis nefas erat, & quod hiſce fas, fas etiam erat illis. Licuit etiam domino, ancillam ſuam, ſive ſervo ſuo, ſive ſervo alterius dare; etiam & ancillam unicam binis ſervis tradere ſimili modo. Neque diſcrimen heic aliquod inter eos habebatur* [o] *& jumenta. Neque aliud eſt ancillæ ſervo in contubernium conjunctæ jus ab ejus, quæ nondum ita conjungitur. Quoniam verum & legitimum conjugium non habetur niſi inter Iſraelitas* (& qui eorum jurium civitatiſque ſunt participes) *aut inter Gentiles ad invicem. Non verò inter ſervos & ancillas, neque inter hoſce & Iſraelitas.* Contubernia autem ſervorum, ex domini arbitrio nata, quamdiu indiſſoluta manerent, eouſque legitimum conjugium imitabantur, ut inde cum ancilla ita conjuncta adulterium ab ipſo domino, antequam diſſolverentur, commiſſum pronuntiarent capite luendum, ut ex ſuperiùs allatis [p] liquet. Sed ut contuberniorum ejuſmodi dominus ipſe ſolus autor erat, ita & pro libitu ſuo ea, modo etiam ſuprà indicato, diſſolvebat.

[n] *Animadverſ. ad citat. Maimonid. locum.*

[o] *V. deſis Gemar. Bab. ad tit.* Kidoſchim *cap.* 3. *fol.* 68 *a.*

[p] *Ex Maimonide, ſuperiùs cap.* 7.

bat. Nam ita conjunctorum voluntas, aſſenſus, diſſenſus, in ſola poteſtate manebat domini. Et pro voluntate alterutrius etiam conjugum legitimorum, extra jus civile Iſraeliticum cujus participes ſervos eſſe nolebant, diſſolvi, ad eorum mentem, conjugia, antè oſtenſum eſt. Atque hinc intelligendum illud ex Maimonide jam citatum, haud diſpar eſſe heic jus ancillæ contubernio conjunctæ & ejus quæ nondum conjungitur. Scilicet minimè diſpar fore, quotieſcunque dominus contubernium ejuſmodi pro libitu diſſolverit, & dein cuicunque, ut in fructu prolem haberet, ſervo ancillam in concubitum tradiderit. Quod verò ad cognationis heic ſervilis negationem attinet, unde & paſſim illud habent עבד אין לו יחס *ſervo non eſt proſapia* ſeu *cognatio*; advertendum etiam eſt occurrere apud veteres Juriſconſultos Romanos *ad*[q] *Leges, ſerviles cognationes non pertinere*, nec facilè[r] ullam ſervilem videri eſſe cognationem. Attamen ipſi, dum in tutelis, ſucceſſionibus id genus Jure tantùm civili ſuo ſubnixis aliis locum penitus ſervili cognationi olim (quod & poſtea[s] etiam aliquantulùm mutatum eſt) negabant, in jure nihilominus matrimoniali libertinorum ac contuberniis ſervorum, horum perinde ac ingenuorum cognationem obſervandam eſſe[t] volebant, utpote non magis in hiſce quàm in illis, ex jure Sanguinis, naturalem. Quod itidem de eorum adfinitatibus definiebant. In contrahendis nempè matrimoniis, naturale jus & pudorem inſpiciendum eſſe. *Et quod attinet ad jus*[u] *civile*, inquit Ulpianus, *ſervi pro nullis habentur; non tamen jure naturali, quia quod ad jus naturale attinet omnes homines æquales ſunt.* Verum autem ſeu legitimum connubium, ut Ebræi, ita & Romani veteres ſervis eſſe[x] negabant, contubernium eorum, in vitæ communionem, conjunctionem nuncupantes & ancillas ita conjunctas[y] contubernales. Sed vero ex Novellarum[z] & Pontificum[a] jure, ſatis legitimæ etiam, quemadmodum inter ingenuos, nuptiæ inter ſervos conſiſtunt. Sed hoc obiter.

[q] *Paulus l. 10. ff. tit. de gradibus §. 5. non parcimus.*

[r] *Vlpianus l. 2. §. 1. ff. tit. unde Cognati.*

[s] *Instit. tit. de ſervili cognatione.*

[t] *Paulus l. 14 ff. tit. de ritu Nupt. §. 2. & 3. Pomponius ibid. l. 8. Iuſtin. Inſtit. de Nuptiis §. illud.*

[u] *L. 32. ff. de diverſ. Reg. juris.*

[x] *C. tit. de Inceſt. Nupt. l. 3. Vlpian. tit. de his qui in poteſtate ſunt. Plaut. in Aſinaria prologo. Paul. ſentent. 2. tit. 19.*

[y] *Vlpianus l. 12. §. 33. ff. tit. de Inſtructo.*

[z] *Nov. 22. & 78.*

[a] *Tit. de conjugio ſervorum.*

CAP.

Cap. XVIII.

De Proſelytorum *Juſtitiæ & Libertinorum, inter ſe invicem aut cum Gentilibus,* Conjugiis. *Et qualiſnam* eorum Cognationis, *dum Gentiles erant, item* poſterorum in Sanctitate, *id eſt poſtquam Proſelyti facti ſunt*, natorum, *in* re matrimoniali *ſeu in* Coitûs *interdictis*, habita ſit ratio.

INter ſe invicem, ſine exceptione ulla, omnimodi generis Proſelyti ac Libertini (dum gentem, unde venerant, tantùm ſpectas) conjugia ritè contraxere.
[b] *Deut.* 23. Neque leges ſacras [b] de Ammonitis, Moabitis, Idumæis, Ægyptiis, diverſimodè conjugio Originariorum interdictis
[c] *Cap.* 14. (ut ante traditum eſt [c]) ad Proſelytos aut Libertinos attinuiſſe volunt [d].
[d] *Maimonid.* Iſſuri Bia *cap.* 12. Nimirùm quicunque fieret ex gentibus hiſce Proſelytus aut Libertinus, ritè ſatis inibat conjugium cum Proſelyta è gente qualicunque adſcita. Uti & Proſelyti ceteri qualeſcunque tum inter ſe invicem, tum cum fœminis è gentibus illis in Judaiſmum cooptatis. Neque ſexûs heic diſcrimen, neque generationum quales in Deuteronomio memoratæ. Et leges illas ad Originarios ſeu קהל יהוה *Eccleſiam Domini* ſolummodò ſpectare docent. Proſelytos autem & Libertinos univerſos ſimul indigitantes קהל גרים *Eccleſiam* ſeu *Univerſitatem Proſelytorum*, ſic ab Eccleſia Domini eos diſcriminare ſolent. Sed verò hoſce non minùs atque Originarios à Gentilium ſeu Exterorum qui nondum Proſelyti aut Libertini facti ſunt, uti & à ſervorum & ancillarum conjugiis ac coitu arcendos unanimes ſtatuunt; modò exceptiones illas admittas quæ ſupra capite duodecimo de Servis, & capite proximè ſuperiori de Ancilla & Mamzere habentur. Scilicet jus parile, de Mamzere in Proſelyti poſteris; parile item de Proſelyto in ſervitutem addicto, & de Ancilla partiaria
[e] *Cap.* 4. *pag.* 162. & 170. Proſelyti. Jam verò quod ad Cognationis Proſelytorum & Libertinorum in re matrimoniali jura attinet; ea conſideratur aut quà,
[f] *Cap.* 26. antequam Proſelyti facti ſunt, locum habuit, aut quà poſtmodum ex
[g] *Hal.* Iſſuri Bia *cap.* 14. & *Gloſ. Talmud. Babyl. ad tit.* Sanhed. *cap.* 4. *fol.* 58 *a.* ſuſceptione liberorum orta eſt. Cognationem priſtinam omnimodam evanuiſſe docent per Regenerationem, juxta ea quæ libro ſecundo [e] fuſiùs ſunt tradita, uti & in libro de ſucceſſionibus [f] in Bona. Et Maimonides [g]; גוי שנתגייר ועבד שנשתחרר הרי הוא כקטן שנולד

שנולד וכל שאר בשר שהיו לו כשהוא גוי או כשהוא עבד אינן שאר בשר ואם נתגייר הוא והם אינו חייב על אחת מהם משום ערוה כלל *Quando Gentilis Proſelytus fiebat, aut ſervus Libertinus, uterque inſtar infantis recens nati habebatur* (quod & ſuprà [h] explicatum eſt.) *Et proximitas ſanguinis qualiſcunque ſive hujus dum Gentilis erat, ſive illius dum ſervus erat, jam planè deſiit eſſe. Quin etſi ſive hic ſive ille in Iudaiſmum eſſet cooptatus ſimul cum proximis ſuis de ſanguine, illarum nomine, inceſtûs nullius tenebatur.* Nam ubi conſanguinitas ſeu cognatio nulla reperta eſt, inceſtum ejuſce nomine ut reperiretur, ex qualicunque conjugio, fieri nequiiſſe palam eſt. Unde nec Matrem nec Sororem Uterinam Proſelyto ſeu Libertino recens facto interdictam ex hujuſmodi legum moruniique ſuorum interpretamentis voluere. Et tametſi mater ſimul, pater, filius, ac filia, frater ac ſoror, Gentiles, unico temporis momento in Judaiſmum integrum ſive ut Proſelyti ſive ut Libertini cooptarentur; ſic plane invicem נכרים *ut alieni* erant, nullo cognationis priſtinæ veſtigio remanente. Ante [i] autem monitum eſt de ſingulari jure, quo nec fraternitas ulla haberetur [k] inter Proſelytæ jam factæ filios quorum alter בקדושה *in Sanctitate* ſeu poſtquam Proſelyta facta eſt, tam conceptus eſt quàm natus, alter in Sanctitate natus ſed extra eam, ſeu antequam Proſelyta eſt facta, conceptus; quod pariter intelligendum de filiabus, & de filio & filia. Nullam nempè inter hujuſmodi natos eſſe ſanguinis relationem, niſi quodlibet par (quale de alio quovis numero pariter dicendum) tam conceptum eſſet quàm natum in Sanctitate. Quam ex Regeneratione ortam advertendum eſt, Magiſtris eſſe ſolenne, Proſelytis Juſtitiæ & Libertinis, non omninò ſervis licet in Judaiſmum, retentâ ſervitute, cooptatis, tribuere. Sed verò quod ſic diſcrimine è tempore Sanctitatis & illo quod ante eam præceſſerat, atque è conceptu & natalibus conflato tradunt, locum tantùm habuit in liberis quà ſe invicem reſpiciebant, non quà reſpiciebant parentes. Nam tam proles quæ extra ſanctitatem concepta eſt, quàm quæ intra eam, pro filio ſeu filia parentibus [l] utriſque (modo utrique ſaltem Proſelyti) cenſebatur, quanquam inter hanc & quæ intra ſanctitatem nata eſt, fraternitas habere-

[h] *Lib.* 2.

[i] *Lib.* 2. *c.*4. *pag.* 170, & 171.

[k] *Miſn. tit.* Iabimoth *c.* 11.

[l] *Gem. Bab. ad tit.* Iabimoth *cap.* 11. *fol.* 97 *b.*

tur nulla; ne quidem inter gemellos, niſi tam conciperentur quàm naſcerentur in ſanctitate. Parentum ita & prolis ad invicem relationem, poſt novos illos Proſelytiſmi natales ſeu Regenerationem, ex ipſo naſcendi tempore, quod inſequeretur, pendere volebant (unde & Proſelytæ dum gravida erat factæ proles materni generis ſeu ſanctitatis maternæ particeps naſcebatur, ut ſuperiùs [m] monuimus) Fratrum verò ac Sororum ex conceptu tantùm. Unde interdum evenit, ut, qui eidem parenti filii eſſent & filiæ, ſibi invicem fratres aut ſorores neutiquam cenſerentur; Adeoque cognatio inde fraterna haberetur nulla, nec cognationis ejuſmodi in re matrimoniali aut concubitûs interdictis ratio ulla, cum intereà paterna & materna planè agnoſceretur, adeoque hujuſmodi cognationis nomine Matrimonium inter Proſelytos & prolem ejuſmodi eſſet, non minùs atque inter alios ſic ſanguine conjunctos illicitum. Juxta jam dicta nimirùm ſtatuunt, dum ſimpliciota Legis morumque ac ſcitorum veterum ſuorum interpretamenta ſine placitis ab eis qui rebus præfuere, hac de re ſuperinductis, rotundè tradunt. At verò moderamina ſeu temperamenta ſuperinducta à majoribus aiunt, quæ effectum in Proſelyto illum Regenerationis, quo cognationem omnimodam priſtinam amitteret, publicæ honeſtatis ſeu exiſtimationis cauſâ, diverſimodè heic cohiberent. Ne ſcilicet ipſis Gentilibus viderentur ipſi laxioribus hac in re, quàm par erat, uti moribus. In Temperamentis illis alia erat ratio interdictorum inceſti, quibus Gentiles omnes ſeu univerſum genus humanum, ex veteri Noachidarum jure, obſtringuntur, alia eorum quæ in Lege Moſaica acceſſerunt, alia item concubitûs ex matrimonio, alia ſine matrimonio, alia matrimonii ante Regenerationem, alia ejuſce quod pòſt inibatur, atq; alia demùm cognationis paternæ, maternæ alia. Statuebant igitur ipſi, ut tam ſoror quæ fuerat uterina quàm mater etiam poſt Regenerationem Proſelyto atque Libertino interdicerentur, idque etiamſi antè alterutra harum ducta fuiſſet. Maimonides [n]; דין תורה שמותר לגר שישא אמו או אחותו מאמו שנתגיירו אבל חכמים אסרו דבר זה כדי שלא יאמר באנו מקדושה חמורה לקדושה קלה שאמש היתה לו אסורה והיום מותרה וכן גר שבא על אמו או אחותו והיא בגיותה

[m] *Lib. 2. cap. 4. pag. 170.*

[n] *Hal.* Iſuri Bia *cap.* 14. *atq; in Gem. Babyl. ad tit.* Iabimoth *c.* 2. *fol.* 22 *a.* & *Vide ad cap.* 11. *fol.* 97 *b.*

בגיותה הרי זה כבא על הנכרית כיצד דין הגרים בעריות של שאר בשר אם היה נשוי כשהוא גוי לאמו או לאחותו ונתגיירו מפרישין אותן *Ex nudis Legis ſacræ interpretamentis eſt, quòd fas fuerit Proſelyto in Vxorem ducere ſive Matrem ſive Sororem uterinam in Iudaiſmum cooptatas. Interdixere autem hoc Sapientes, ne forte muſsitando objiceret Proſelytus, Devenimus ex ſanctitate graviori ſeu ſtrictiori in ſanctitatem leviorem laxioremve; eo quòd ita eam quæ heri erat interdicta* (nempè ex veteri jure Noachidarum) *hodie ducere ei fas fuiſſet. Nihilominus Proſelytus qui cum Matre aut Sorore uterina, dum ipſa Gentiles adhuc ſunt, concumbit, non aliud facit ac is qui cum fœmina quacunque extera concumbit. Quod verò ad Proſelytorum, de Inceſtu, ſanguinis nomine jus heic inprimis ſpectat; ſi Proſelytus dum adhuc gentilis eſſet, ſive Matrem ſive Sororem* (uterinam) *in uxorem duxiſſet, divortio ſeparabantur.* Nec contrahi nec conſtare ſinebant matrimonium Proſelyti & Matris ſuæ ſeu Sororis uterinæ. Cum hiſce verò concubitus extra matrimonium, antequam ipſæ fierent Proſelytæ, pro inceſtu, ratione ſanguinis priſtini, non habebatur. At ſi, antequam Proſelytus factus fuiſſet, aliam quamcunque ex Lege Moſaica interdictam ſive nomine ſanguinis ſive affinitatis, Proſelytam etiam cum eo factam, duxiſſet, conſtare ſinebant matrimonium. Sic idem, ex ſententia veterum, Maimonides; ואם היה נשוי לשאר עריות ונתגייר הוא ואשתו אין מפרישין אותן *Si verò duxerit quamcunque aliam nomine inceſti interdictam, & poſtmodum tam ipſa quàm ipſe Proſelyti fiebant, divortio non ſeparabantur.* Uti neque ex ſententia forenſi ſeparabantur conjuges Proſelyti, ubi duxerat quis, poſt Regenerationem, ſive patrui ſive fratris germani Uxorem ſive Novercam (tametſi etiam poſt Regenerationem maritis copularentur) ſive Amitam, ſive Germanam Sororem (quarum omnium proximitas ex patris ſanguine pendebat, ſive Materteram quæ avi materni, non aviæ, filia, ſive filiam ſui; priſtino ſcilicet ſanguinis jure ſibi conjunctas. Nam earum quæ ex Conceptu ſimùl ac Natalibus, poſt Regenerationem ortæ, hiſce aliiſve nominibus quempiam contingerent, idem ipſum jus erat, quod Ebræarum. Hinc eſt quod Thamarem Davidis filiam Amno-

ni fratri ritè ſatis conjungi potuiſſe exiſtimant, idque ex eo quod ſacro ſermone occurrit ex hoc jure intellecto. *Quin potiùs*, inquit[o] ad fratrem libidine inſtantem Thamar, *loquere ad Regem & non negabit me tibi.* Erat, aiunt, Thamar filia Maacæ ex Davidis concubitu, dum ipſa adhuc Gentilis eſſet neque, ob ſingulare captivæ formâ venuſtâ jus, ut ſupra oſtenſum eſt, interdicta. Proſelyta autem facta (nam nullam ſive Davidis ſive Salomonis aliorumve in veteri fœdere Ebræorum, uxorem non fuiſſe Proſelytam, admittunt, niſi ubi Gentilem planè fuiſſe nuptiarum tempore diſertè affirmatur) nupſit Davidi, cui ex Ahinoama uxore ſuſceptus Amnon. Frater igitur (ſi naturale jus ſanguinis reſpicias) erat germanus Thamari. Quoniam verò & mater ejus & ipſa etiam, dum mater Gentilis eſſet, concepta Proſelytæ factæ eſſent, ideo deſiiſſe omnimodam ſanguinis volunt inter hoſce conjunctionem, adeoque eam conjugio ei potuiſſe jure copulari. Nec diſſimile jus erat earum quæ Proſelyti uxori, ab earum quæ ſibi, conſanguineæ fuere. At verò quæ ſanguine ei materno conjunctæ ſunt, aut quarum affinitas ex eo pendebat, earum adeò fuit jus diverſum (ſed ex temperamentis illis à majoribus, ut diximus, adjectis) ut, ſi, poſt Regenerationem, harum quampiam duxiſſet, ex ſententia forenſi divortio eſſent ſeparandi. Unde aiunt[p],

[o] *2 Sam.* 13. 13. *ubi hæc R. David Kimchi & Maimonid. hal.* Melacim *c.* 8. *R. Bechai in Biur. fol.* 222. *col.* 4. *R. Moſes Mikotzi præcept. affirm.* 122.

גר אסור בשאר האם אחר שנתגייר מדברי סופרים ומותר בשאר האב אע״פ שיודע בודאי שזה שארו מאביו כגון תאומים שדבר ברור שאביו של זה הוא אביו של זה אע״פ כן לא גזרו על שאר אביו

Interdictum eſt Proſelyto, poſtquam Proſelytus fuerit factus, idque ex ſancitis ſcribarum, cognatis ac adfinibus ex materno ſanguine ſibi conjunctis, non paterno. Quin tametſi liquido conſtaret de paterno invicem ſanguine, veluti ubi Gemelli naſcebantur, quorum patrem fuiſſe unicum certò ſcimus, paterni ſanguinis nomine matrimonium heic non interdictum eſt. Sed tantùm materni. Haut igitur ex ejuſmodi ſancitis licuit Proſelyto, non ſolùm ſororem ducere uterinam (quæ etiam Gentili vetita) ſed nec Materteram, quæ aviæ maternæ filia, nec fratris uterini uxorem, de qua tamen diſtinctio adhibetur. Interdictam illam eſſe ſi fratri uterino nupta eſſet, ipſi etiam Proſelyto; non item ſi Gentilis moreretur. Qua de re Deciſio-

[p] *Maimonides loco citato, & Gem. Bab. ad tit.* Iabimoth *c.* 2 *fol.* 22. *a.* & *ad tit.* Sanhedrin *cap.* 4. *fol.* 58. *a.* *Atq; ita intelligêda Gemara Hieroſolymitana ad tit.* Iabimoth *cap.* 11. *fol.* 12. *col.* 1.

Digitized by Google

ciſionem memorant, in cauſa Naphtimi Proſelyti [q] qui fratris uterini uxorem, nondum ſcilicet regenerati, duxerat. Qui etiam Proſelytam [r] & filiam ejuſdem ſimul duxerat, aut binas ſorores uterinas, ei earum altera divortio erat ejicienda, alterâ, pro libitu ſuo, retentâ. Sed obtinuit etiam apud nonnullos [ſ] opinio eam tantùm retinendam quacum concubitus anteà habitus, ubi cum altera nondum vir concubuerat. At verò uxori Proſelytæ ſuperſtes ſive matrem ejuſdem ſive filiam (ſemper in hiſce conjunctionem ſanguinis, ex natalibus ante Regenerationem, ortam intelligas oportet) ducere jure potuit שלא גזרו אלא בחייהן *quoniam de his non decrevere ſcribæ niſi ubi utræque ſuperſtites.* Nimirùm ſimul eidem conjungi has nolebant. Quin binas ſorores Proſelytas, non uterinas, conjugio ſimul habere permiſſum eſt שלא גזרו בשאר האב *quoniam nec decrevere heic de ſanguinis conjunctione paterna.*

[q] *Gemar Bab. ad tit.* Iabimoth *cap.* 11. *fol.* 98 *a.*

[r] *Maimonid. halach.* Iſuri Bia *cap.* 14. & *locis ſuprà citatis aliis ex Gemara Babylonia.*

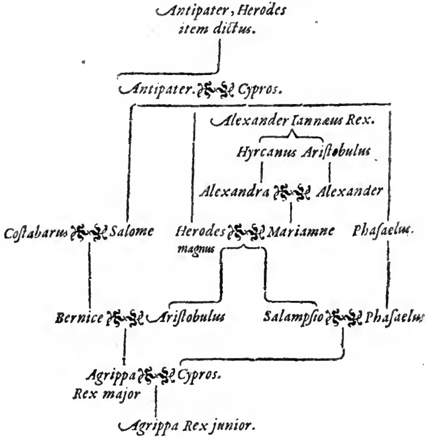
[ſ] *Gemar Hieroſolym. ad tit.* Iabimoth *cap.* 11. *fol.* 12 *a. col.* 1.

Cap. XIX.

Patrum & Hiſtoricorum Chriſtianorum Veterum ſententia *defenditur; ſcilicet* Herodem Magnum *Regem, ab Antipatro* Idumæo *dicto adeoque (uti aiunt aliqui)* Judæo, è Cypro fœmina Gentili *uxore ſua ſuſceptum, ex ipſis natalibus* Alienigenam, *nec* Judæum *fuiſſe.*

Ex ſuperiùs allatis difficile non eſt controverſiam illuſtrem, pridem apud viros eruditiſſimos ortam, de Herodis magni Regis ſtatu ac natalibus obiter finire; uti & illud quod in Ebræorum Commentariis occurrit de Agrippa Rege, acclamatum ſcilicet fuiſſe ei publicè veluti Iſraelitarum fratri ſeu Iſraelitæ, rite intelligere. Satis enim perſpecto jure Gentium quod obtinuit inter Ebræos Proſelytoſque atque alios exteræ originis; juxta jam ante explicata, res erit perquam manifeſta. En tibi quantum ad hanc rem, ſtemma ex Flavio Joſepho [t] quod utriuſque natales indicat,

[t] *Orig. Iudaic. lib.* 18. *c.* 7. & *vide lib.* 15. *cap.* 2. & 11. & *lib.* 16. *cap.* 2. & *Haloſeos lib.* 1. *cap.* 10. & 18.

Quod ad Herodem magnum heic attinet, nemo neſcit apud Patres & Hiſtoricos veteres Chriſtianos eum paſſim dici ἀλλόφυλον atque alienigenam. Id quod etiam in Scholaſticorum [u] è Meſſiæ adventu diſputationibus vetuſtis admitti ſolet velut quod dubio careret. In eo enim, illo nomine, collocant tranſlationem primam Imperii Judaici ab Originariis, qui juxta promiſſionem illam notiſſimam Judæ factam regnarent, in alienigenam. Qua de re differendi locus heic non eſt. Sed verò nec puto repertus eſt inter Chriſtianos qui non aut alienigenam aut Proſelytum aut ejuſmodi quid eum fuiſſe

[u] *Io. Bachon. ad ſentent. 3. diſt. 20. q. 2. art. 1. & prolog. in ſent. 4. quæſt. 1. art. 2. §. 2.*

fuiſſe à primis Chriſtianiſmi ſeculis ſemper aut affirmarunt aut non negarunt, uſque dum ante annos aliquot vir ſummus Joſephus Scaliger, ita planè Judæum ſeu Originarium eſſe Herodem hunc voluit[x] ut neque alienigenam neque Proſelytum exiſtimarit eum cenſendum. In hunc ſtatim inſurrexit Nicolaus Serrarius, vir quidem etiam doctiſſimus, qui libello Herodes inſcripto, novitatem illam refellere conatus eſt. Habet autem Scaliger heic ſequaces ſuos[y] magni nominis, qui & ſententiam ejus ſtabilire pluribus contendunt. Suos item habet Serrarius veterum ſententiæ libenter tenaces. Quæ illi congeſſerunt neutiquam compilabo ego. Attamen de nonnullis quæ vetuſtiſſimam Patrum & Hiſtoricorum veterum Chriſtianorum ſententiam de Herodis peregrinitate firment, & univerſa in eam pridem adducta breviter refellant, monere heic viſum eſt, ſanè à nemine quantùm ſcio ſatis animadverſis. Controverſiæ ſumma eſt, utrùm Herodes hic Antipatri filius, ſive regnum Judaicum, ſive gentem Iſraeliticam ſeu Judaicam ex Abrahæ ſemine propagatam ſpectes, ita civiliter aliquo modo Judæis ſeu Iſraelitis eorumve reipublicæ, cœtui, Eccleſiæ insereretur, atque ita ſive ex Ebraico ſive ex Interveniente Gentili jure Civitate Iſraelitica donatus ſit aut frueretur, ut Alienigenæ nomen aut ſtatum ex eodem jure penitus ſive exueret ſive omninò non haberet. Scilicet ex ſemine Abrahæ ſeu Judæum naturaliter eum fuiſſe nemo puto veterum præter Nicolaum Damaſcenum[z] aſſentatorem ejus ſatis fœdum hujuſque ſequacem Pſeudogorionidem[a] qui à Judæis captivitatis Babylonicæ Antipatrum deduci fingunt, unquam ne ſomniavit quidem. Neque horum autoritas tanta eſt ut in partes eam, hoc ſenſu, trahi velit eorum qui veteres heic impugnant, quiſquam ni fallor, præter Auguſtinum Torniellum[b]. Et quod ex Strabone adfertur, Herodem ἐπιχώριον dictum, id eſt quidem *indigenam*; id planè ad locum natalium attinet, non ad ſtatum quem quærimus, ut ex ipſo vocabulo liquet. Etiam ſcriptoris alioquin maximi autoritatem, hac in re eſſe levem ſatis pronuntiare non dubitemus. Et id quod eſt naſci in Judæa ſolùm Judæum feciſſe nemo puto hactenus rerum Ebraicarum ſciens exiſtimavit. In Quæſtione autem *ex Ebraico ſive ex intervenien-*

[x] *Animadv. in Euſeb. n. 1983.*

[y] *Iſaac Caſaubon. exercit. in Baron. 1. §. 3. & 4.*

[z] *Apud Joſephum lib. 14. cap. 2.*

[a] *Lib. 4. cap. 37.*

[b] *In Annalibus ann. 4018.*

te Gentium jure dixi. Nam à ratione nimis diſſonum eſt, de ſtatu ſeu civilitate cujuſcunque in aliqua republica aut gente diſputare ex jure reipublicæ ſeu genti illi alieno. D.Paulus civem ſe eſſe Romanum Hieroſolymis profeſſus eſt [c], ut legis Portiæ beneficio liberaretur. Nemo rerum æſtimator æquus exceptionem illam ſive Jure Ebraico ſeu loci ubi orta eſt, ſive Tarſico, ſeu Pauli natalium loci, ſeu aliûs cujuſcunque reipublicæ ſeu imperii præter Romanum, definiendam fuiſſe non videt. Aut ex Jure Romano ſeu Cæſareo Romanus dicendus erat civis, aut, ad rem, nullo. Quod pariter dicendum, ubi quæſtio (ut apud hæreticos aliquot) fiebat utrùm fuerit etiam ille Ebræus. Scilicet ut illud ex Jure Cæſareo, ita hoc ex Jure Ebræis in uſu definiendum. Quo itidem ipſum Ebræum ſeu Judæum fuiſſe contra Ebionitas plurima ante ſecula [d] aſſertum habemus. Variant admodùm actus civiles in civitatis paſſim donatione. Neque minùs variant pro diverſitate locorum ſeculorumque, temperamenta quibus civitate donatorum jura ab Originariorum ita diſterminantur ut in horum numero nec civiliter quidem habeantur ſive illi ſive eorum pòſteri aliter atque jura loci civilia ſeu Gentium jura ibi Intervenientia permittunt. Obvium eſt quod dicimus, in legibus & hiſtoriis veterum Græcorum atque in jure Quiritum cum eo quod erat Latinitatis comparato. Hodieque ut ſemper, Anglorum, Gallorum, Hiſpanorum, aliarum quæ jam florent gentium jura heic invicem valde diſcrepant. Nec ubi de alicujus ſtatu hujuſmodi quæſtio fit, ab alio finienda eſt jure quàm gentis illius ad quam ſtatus ille attinet, ſive civili ſive ſibi atque genti alteri interveniente (cujus eadem heic ratio) quod quidem adeo manifeſtum eſt, ut de eo breviter monere tantùm paulò cordatiori cuique ſatis ſit ſuperque. Alienigenam autem quemquam ſeu peregrinum eſſe aut cenſeri, atque interim non hoſtem, juxta varia gentium jura ſive Civilia ſive Intervenientia, in duplici conſtituitur genere. Aut in eo quod eſt omnimodò exterum eſſe ſine ulla civitatis participatione, præter eam quæ ex Jure Naturali ſeu omnium communi naſcitur (qualem paſſim videmus in iis qui nondum civitate ullatenus donati alienis in terris degunt) aut in eo quod eſt, ob rationem Originis exteræ ſeu generis

[c] *Act. Apoſt.* 22.25.

[d] *Epiphanius lib. 2. hæreſ.* 30.

neris à populo in quem, juxta jura illa, cooptatus quis fuerit (ſive illud natalibus qualibuſcunque fiat, ſive primariâ Civitatis donatione) alieni, ita, in rebus nihilominus civilibus, advenæ ſeu peregrini nomine ab Originariis diſtingui, atque ita non deletum peregrinitatis characterem retinere, ut eandem ipſam ob cauſam, neque ullatenus ob aliam, ſingularia aliquot ſive plura ſive pauciora quæ Originariis competant jura neutiquam ſortiatur. Nam qui prioris ſunt generis, habent cum civibus communia nonnulla, quemadmodum etiam Proſelyti Domicilii apud Ebræos. Et qui ſecundi ſunt generis, omnia non habent cum civibus communia. Adeò ut ubicunque defectus iſtiuſmodi communitatis, nomine Originis exteræ, reperiatur, ibi neceſſe ſit ut peregrinitatem agnoſcamus. Jam verò Herodes ſpectandus eſt aut quà Jure civitatis Iſraeliticæ aliquo è natalibus frui potuiſſet, aut quà in Judaiſmum ipſe, ut Proſelytus primò factus, poſtmodum potuiſſet cooptari. Quantum ad primum; detur quod volunt heic patrum ſententiæ oppugnatores, tam avum ejus quàm patrem Proſelytum juſtitiæ fuiſſe, etiam & Proſelyti prolem patris conditionem ſequentem, id eſt Proſelytum natum, pro Judæo Originario habendum (de quo plura mox) certè nihil habetur in ſtemmate ſupra exhibito alibive apud veteres quo eum Proſelytum natum fuiſſe ſit omninò exiſtimandum. Qua in re certè oppugnatorum argumenti cardo verſatur. Scilicet Proſelyti uti & Iſraelitæ proles è Gentili ſuſcepta, Proſelyti ſtatum non habuit, ſed plane Gentilis erat, adeoque Iſraeliticæ reipublicæ undiquaque alienigena, ut capitibus duodecimo & decimoquinto ſupra docetur. Uxor autem Antipatri Herodis patris (quem Proſelytum fuiſſe hactenus admittimus) erat Cypros, quam fatentur omnes Arabiſſam[e] fuiſſe, id eſt planiſſimè Gentilem. Omnes inquam quorum heic ratio habenda. Nam nihili eſt quod legitur apud Pſeudogorion idem[f], eam fuiſſe Idumæam. Neque alibi puto occurrit ejuſmodi de ea commentum, aut à viris doctis omninò recipitur; tametſi ſi Idumæa ea fuiſſet, idque Origine vetuſtâ, planè Proſelyta fuiſſet (juxta ea quæ mox dicuntur) atque ita Herodes ex ea natus proculdubio Proſelytus; ſive pater Proſelytus ſive Gentilis fuiſſet. Sed verò

[e] *Ioſeph. lib. 14 cap. 12.*

[f] *Lib. 4. cap. 37.*

Arabiſſa erat Cypros, neque hactenus repertus eſt inter veteres, cui eam Proſelytam factam eſſe unquam in mentem venit. Herodes igitur filius ejus Gentilis erat, ſeu quod idem eſt, maternæ conditionis. Atque ita evaneſcit tota de Idumæis ſeu Judaicis parentibus argumenti vis afferri ſolita. Quod verò exiſtimavit Joſephus Scaliger Cypron Proſelytam factam (ut ex ejus verbis aliam ad rem ſupra [g] adductis conſtat) ideo quia aliter ex jure Ebraico ritè Antipatro conjungi nequibat, non tam afferre argumentum eſt quàm temerè fingere. Et quam leviculum eſt, ideo Herodem natum fuiſſe Proſelytum aſſerere quia præſumendum non ſit Antipatrum contra jura Ebraica fuiſſe commiſſurum? Atque hoc modo nulla omninò civitatis Iſraeliticæ participatio ex natalibus erat Herodi, utpote planè Extero & Gentili, ſeu peregrino prioris, quod diximus, generis. Sed verò miſsâ matre, nullo modo probatum hactenus vidi ſive patrem ſive avum Herodis proſelytum tempore ejus natalium fuiſſe. Poſtmodum quidem patrem Proſelytum factum ſcribit Epiphanius [h]. Sed hoc nihil ad Herodis natales. Neque evincit eum ſic fuiſſe quia D. Hieronymo [i] Antipatri Proſelyti filius dicatur. Non ideo filii natalium tempore pater Proſelytus, quia Proſelytus. Et niſi fuiſſet, filius à patre jus Proſelyti derivare ſibi non potuit, ut manifeſtum ſit ex eis quæ de Proſelytis ſuperiùs obſervavimus.

[g] *Cap.* 12.

[h] *Hæreſ.* 20.

[i] *In Iſaiam cap.* 22.

Cap. XX.

Expenduntur quæ in Patrum de Herode Magno ſententiam *à viris doctiſſimis afferuntur ex eo quòd* pater avuſque ejus eſſent Idumæi, adeoque, *ut aiunt*, Judæi. *Et de* Proſelytorum *eorumque* poſterorum *quâ* univerſitate, Eccleſia *ſeu* civitate Ebraica *ſive donabantur ſive arcebantur, tum* jure *tum* peregrinitate.

At verò Idumæos inſuper aiunt fuiſſe Herodis avum patremque; gentem autem illam ſub Joanne Hyrcano Rege annis ante Herodem nonaginta in ritus tranſiiſſe totam Judaicos adeò ut dein omnes Judæi fierent & haberentur [k], id eſt Proſelyti Juſtitiæ. Quod nec ſemel moneat Jo-

[k] *Orig. Iudaic.* 13. *cap.* 17.

Digitized by Google

rat Joſephus. Vide quæ ſupra [l] eade re aſſeruntur. Atque ipſe alicu- [l] *Lib 2. cap.*
bi ait Joannem Hyrcanum transmutaſſe τὴν πολιτείαν αὐτῶν εἰς τὰ *2. pag. 151.*
Ἰουδαίων ἔθη καὶ νόμιμα *vitam ac mores eorum in Iudæorum mores & ritus.* Unde & Zonaras de Hyrcano; ὑποτάξας δὲ Ἰδουμαίους ἐπέτρεπεν αὐτοῖς τὴν ἐν τῇ χώρᾳ διατριβήν, εἰ περιτέμνοιντο καὶ χρῷντο τοῖς ἔθεσιν Ἰουδαϊκοῖς· Οἱ δὲ διὰ τὰς πατρίδας, καὶ τὴν περιτομὴν καὶ τἆλλα ὑπήνεγκαν *ſubactis Idumæis ea conditione in patria verſari conceſſit ſi circumciderentur & moribus Iudaicis uterentur. Qui amore natalis ſoli & circumciſionem & reliqua tolerarunt.* Hinc eveniſſe ut avus Herodis ſaltem Proſelytus eſſet, Pater verò adeoque ipſe natalibus ac ſanguine paterno Judæus, atque ut volunt, civiliter planè Originarius. Ceterùm ſi concedatur ex eo quod traditur de Idumæis in ritus Judaicos tranſeuntibus univerſis, etiam & Herodis majores ita Judæos factos, adeoque ipſum Judæum ex Idumæis Judæis natum fuiſſe, certè inde nihil omninò conſequitur eum neutiquam populo Iſraelitico ſeu Judaico originario peregrinum ac alienigenam civiliter aut cenſendum fuiſſe aut revera extitiſſe. Et mira eſt hallucinatio atque iis qui rebus verſari videntur Ebraicis nimis indigna, Proſelytorum Juſtitiæ poſteros ſanguine Iſraelitico non commiſtos ob Judæi nomen natalibus acquiſitum, peregrinitatem non retinuiſſe exiſtimare, quod faciunt heic viri magni. Id certiſſimum eſt, quandiu manerent originis exteræ probationes, quæ [m], [m] *Euſebius*
uti etiam originariorum Judæorum ſtemmata, in tabulis genealogi- *hiſt. Eccle-ſiaſt. 1. cap. 7.*
cis aſſervari ſolebant, tum τῶν גרים *Proſelytorum, peregrinorum, advenarum*, nomen poſteris eorum inhæſiſſe (idque nec Originariorum malevolentiâ nec invidiâ, ut perperam aliqui autumarunt; ſed ex ipſo jure apud Ebræos receptiſſimo) tum peregrinitatis ſeu originis exteræ effectus omnimodos qui ad eos, qui primò facti ſunt Proſelyti, ſpectabant, perpetuò manſiſſe. Qua de re conſulas,
quæ libro ſecundo fuſiùs [n] tradita ſunt. Et de nomine quidem re- [n] *Cap. 4. pag.*
tento monet Serrarius [o], teſtimoniis aliquot adductis Innumera *167.*
adjici poſſent. Etiam quæ ſuperiùs attulimus de Ammonitis, Moa- [o] *Herode cap.*
bitis, Ægyptiis, Idumæis Proſelytis (qui, ubi de Proſelytis generatim *15.*
loquuntur Magiſtri, quemadmodum etiam Nethinæi, excipi ſolent)

ſatis evincunt, neque nudam ipſam Proſelyti factionem ſeu in Jūdaiſmum cooptationem, neque id quod eſt naſci è Proſelyto, delere originem exteram ejuſve characterem civilem; cujus in prioribus jam dictarum duabus gentibus ratio ſemper ejuſmodi habita eſt ut mares Proſelyti poſt quoteunque generationes nuptiis Iſraelitidum perpetuò, ſolo originis illius exteræ nomine, arcerentur, in reliquis binis, ita ut in tertiam itidem generationem utriuſque ſexus Proſelytis, Iſraeliticis eſſet abſtinendum nuptiis. Quod ad Herodis ſeculi Idumæos ſeu qui captivitate Babylonica recentiores ſunt, ſpectare nolle magiſtros monitum [p] eſt. Aliter ſane etiam & ejuſce juris Idumæis pariter ac Ægyptiis ſingularis ratio aliqua heic habenda fuerat, ſaltem ſi Herodem non fuiſſe utcunque tertiæ generationis Proſelytum admitteretur; qua de re plura in ſequentibus. Peregrinitatis autem manifeſtæ effectus, in Proſelytis eorumque poſteris, primarii ac illuſtriores cernebantur tum in muneribus civilibus militaribuſque, tum in jure Nuptiali. Muneribus tam civilibus quàm militaribus ita arcebantur ut Originariis præeſſe ritè nequirent, nec judicia (ſaltem alia quàm Triumviralia,) exercere, idque tantummodò exteræ originis atque peregrinitatis retentæ ac inhærentis nomine. Maimonides [q] ad veterum [r] mentem אין מעמידין מלך מקהל גרים אפילו אחר כמה דורות עד שתהיה אמו מישראל שנ׳ לא תוכל לתת עליך איש נכרי אשר לא אחיך הוא ולא למלכות בלבד אלא לכל שררות שבישראל לא שר צבא לא שר חמשים לא שר עשרה אפילו ממונה על אמת המים שמחלק ממנה השדות ואין צריך לומר דיין או נשיא שלא יהא אלא מישראל שנ׳ מקרב אחיך תשים עליך מלך כל משימות שאתה משים לא יהיו אלא מקרב אחיך *Non conſtituebatur* (ex civili ſcilicet Jure Ebræorum) *rex è cætu Proſelytorum, ne quidem poſt quotcunque generationes, uſque dum Mater ejus eſſet ex Iſraele* (De Patre Iſraelita verba non fecit, quoniam ab Iſraelita è Proſelyta, quacum nuptiæ Iſraelitæ non interdicebantur, ſuſceptum, Originarium atque adgnatione Iſraelitam fuiſſe, non in Proſelytis cenſitum, nemo rebus Ebraicis paulò verſatior unquam dubitavit; ſed ne ob patris Proſelyti ſanguinem, cum paterno ſanguine apud Ebræos familiæ utrinque Iſraeliticæ tantùm diſtingui ſolerent,

[p] *ſupra cap.* 14.

[q] *Halach.* Me*lakim cap.* 1.

[r] *Videſis Gemar. Babyl. ad tit.* Iabimoth *cap.* 12. *fol.* 101. & 102. & *gloſſ. ib.* & *ad tit.* Baba Bathra *c.* 1. *fol.* 3. & *ad tit.* Sota *c.* 7. *fol.* 41 *b.*

ſolerent, dubitaretur ubi Proſelytus ex Iſraelitide prolem genuerat quæ pariter etiam juris erat Iſraelitici & reverà Iſraelita natus, ideò de Matre heic ſignantiùs monuit) *juxta id quod ſcriptum eſt*[f] non po- [f] Deuteron. 17. 15.
teris dare ſuper te virum extraneum qui non ſit frater tuus. *Neque in regno tantùm ita ſe res habuit, verùm etiam in univerſis apud Iſraelitas præfecturis. Extraneus, ſeu Proſelytus ejuſmodi ritè non ſit dux exercitus, pentecontarcha, Decanus. Imò nec aquæductuum præfectus. Opus non eſt dicere, eum non ritè fieri Iudicem aut Conſiſtorii Principem.* (pænalibus ſcilicet Judiciis, idque ex Jure Ebræorum civili exercendis; Nam Judiciis ex Jure Noachidarum ſimplici exercendis, etiam Proſelytus Domicilii ritè præficiebatur, nedum Juſtitiæ, qua de re vide librum ſeptimum[r]) *Ratio eſt quia non ali-* [r] Cap. 6. & 7.
undè atque ex ipſis Iſraelitis hujuſmodi petendi ſunt juxta illud è medio fratrum tuorum pones ſuper te regem. *Similimodo ceteræ quæ apud te ſunt præfecturæ non ſint aliunde quam è medio fratrum tuorum.* Et ad locum illum Deuteronomii, Aben Ezra מדרך האמת לא אחיך שאיננו ממשפחת ישראל ולא אדומי אף על פי שכתוב בו אחיך *Revera heic frater tuus non eſt qui non fuerit de familia Iſraelitica. Ne quidem Idumæus, tametſi in ſcriptura*[u] *vocetur ipſe* [u] Deuteron. 2. 4.
obitèr frater tuus. Quin nec deſunt inter Cabaliſtas[x] qui heic ve- [x] Baal Haturim ad Deuteron. 17.
lint מקרב אחיך *è medio fratrum tuorum* ſonare, per numerorum æqualitatem quam Gematriam ſeu rationem geometricam vocitant משבט יהודה *è tribu Iudæ* (nam ita tam ex horum quàm illorum verborum elementis, quà numeralia ſunt, conficitur numerus 381; qualis ratio explicandi apud homines inter Ebræos otioſos & nugis hujuſmodi ſatis ridiculè deditos eſt non infrequens) acſi neminem præter Judæ poſteros ritè regno præfici Judaico exiſtimarent. Alii etiam idem quod ex Maimonide citavimus de ceteris dignitatibus generatim affirmantes[y], regiam nullibi ritè conſtare aiunt, niſi [y] Moſes Mikotzi præc. Negat. 221.
ubi è parentibus quorum filiæ nuptiis ſacerdotalibus fierent idoneæ (quales tantummodo in Synedriis locum habere poterant[z]) Rex [z] Maimonid. tit. halach. Sanhedrin cap. 2.
ipſe natus eſſet, id eſt optimo atque puriori jure Iſraelitis originariis; non ſolùm non è Proſelyto & Proſelyta, ſed nec è Profanis aut Mamzeribus. Et quod de Rege ſic aiunt, ad tempora attinet, quibus ſuc-

Digitized by Google

ceſſione ex ſanguine legitimâ non repertâ, ad legem illam ſacram eſſet convolandum. Velut tempore Maccabæorum. Sed intereà manifeſtius nihil eſt quàm non modò Proſelytum primò factum à Magiſtris heic accipi pro eo qui advena ſeu alienigena eſſet, verùm & einſdem poſteros ſanguine Iſraelitico non commiſtos, etiam hoc nomine, id eſt exteræ originis causâ, à civilibus muneribus arceri. Quin & traditio eſt in corpore Talmudico [a] ideo Herodem hunc ipſum cœtum Magiſtrorum, excepto tantùm Baba Ben Bota, interfeciſſe, quia locum illum de Rege Judaico conſtituendo ita interpretabantur ut verba illa *fratres tui* illum planè excluderent. Quod idem eſt acſi alienigenam ſeu peregrinum vocâſſent. Quemadmodum vero muneribus civilibus ritè fungi nequibant Proſelytorum quales diximus poſteri, ita nec parilitate cum Iſraelitis fruebantur in jure nuptiali. Aliis jungi ritè nequibant ſive Proſelytæ ſive earum à Proſelytis ſuſceptæ filiæ, quibus Iſraelitides ritè nubebant. Ritè jungi quibant tàm Proſelyti Proſelytæque poſteri utriuſque ſexus, quàm ipſi aliis quorum nuptiæ Iſraelitis ex ſacra lege interdictæ. Prioris generis fuere ſacerdotes, quibus, ut alibi [b] oſtendimus, vetitæ ſunt זונה (quod vulgò vertitur meretrix ſeu ſcortum) nuptiæ. Atque eo nomine comprehendi ex avita traditione, inter alia, volunt eam, quæ non eſſet בת ישראל *Iſraelitica fœmina* ſeu *Iſraelitis originaria*, eâque notione deſignari etiam Proſely tam ſive factam ſive natam, velut i nondum Originariam ſed Peregrinam, dum cum Originariis in juribus hiſce ſingularibus diſcutiendis comparatur. Secundi generis, ſeu quorum conjugia Proſelytis permiſſa, Iſraelitis tamen Originariis vetita fuêre, ſunt Mamzeres aliique, de quibus antè [c] diximus, ubi etiam de decima Proſelytorum generatione, ſeu nomine illo tandem evaneſcente ſententia habetur heic inprimis advertenda. Cum igitur tam diſpari eſſent ab Originariis tum Proſelyti primò facti tum eorum poſteri jure, idque ſolummodo exteræ originis ſeu peregrinitatis nomine, aut inter Alienigenas atque Peregrinos (quà Originarios ſpectamus) eos rectè cenſendos eſſe neceſſe eſt ut fateamur, aut ut inter Originarios eos cenſentes diverſiſſimæ invicem conditionis perſonas nullâ cum ratione ſimùl confundamus.

CAP.

[a] *Gemar. & gloſſ. Babyl. ad tit.* Baba Bathra *cap.* 1. *fol.* 3 *b.*

[b] *Lib.* 2. 1. *de ſucceſsione in Pontificatû cap.* 2.

[c] *Cap.* 16.

Digitized by Google

Cap. XXI.

Utrum ſive Herodem *ſive* patrem ejus *ſive* avum ita Idumæum *fuiſſe conſtet, ut ex* Idumæis *qui* Judæi *ſeu* Proſelyti Juſtitiæ *integri, ſub Joanne Hyrcano Rege, facti eſſent, eorum ullum fuiſſe ſit credendum. Et de* ſtatu Herodis ſervili, *ac de* Semijudæis *ſeu Proſelytis imperfectis. De* Fraternitate Herodis Antipæ & Philippi *filiorum Herodis Magni.*

SEd verò nondum evincitur, nec puto poteſt evinci, Herodis ſive patrem ſive avum ex Idumæis fuiſſe, qui in ritus tranſierant Judaicos. Apud Joſephum [d] quidem tùm Herodes, tùm pater ejus Antipater Idumæus dicitur. Quod tàm de advenis apud Idumæos degentibus, quàm de Originariis Idumæis ſeu vetuſtis illis, qui ſub Joanne Hyrcano facti ſunt Proſelyti, poteſt intelligi. Tametſi quidem Magiſtris quorum rationem raro ſatis imitatur Joſephus, à genere non à loco Exteri, uti & ipſi, ſoleant denominari. Quin patribus Chriſtianis diſertè Antipater Aſcalonita [e] vocatur & ἐν τῇ Ἰδουμαίᾳ διατρίβων *in Idumæa degens* ſeu *inquilinus*. Et Saidus Batricides Patriarcha Alexandrinus juxtà ait eum fuiſſe من عسقلان ex Aſcalone, وكان inquit, خادما لبيت الاصنام وهو ابو هيرودس وجنسه من قبرص *& fuit æditus templi Idolorum, ac pater Herodis, & genus ejus erat ex Cypro.* Forte Cypridis Herodis matris (nam ita interdum Cypros vocatur) nomine deceptus hæc de Cypro addit. Joſephi autem Epitomator Ebræus Romanum eum fuiſſe ait, ut ex verbis ejus infra citatis liquet. Sed intereà hæc adeò incerta eò recidunt ut Originarium Idumæum ſeu ex vetuſtis illis qui tempore Joannis Hyrcani nomina dederant Judaiſmo, neque Antipatrum avum neque patrem fuiſſe potius innuant. Atqui error craſſiſſimus eſt, autumare quemlibet Idumææ incolam exterumve ſive ex Aſcalone ſive aliunde illuc ſedes transferentem poſt Idumæos ſub Hyrcano Judæos factos, itidem Judæum fuiſſe. Nam apud ipſos Iſraelitas locus erat etiam Hieroſolymis tum Proſelytis Domicilii (qui planè pagani erant & in ſe tantùm ſuſceperant ſeptem præceptorum Noachidarum

[d] *Antigonus in oratione l. 14. c. 27. & l. 1. Haloſeos cap. 5.*

[e] *Epiphanius hæreſ. 20. Euſeb. in Chron. n. 1983. & hiſt. Eccleſ. lib. 1. cap. 6. atque ibi Africanus. Vide D. Ambroſ. in D. Lucam l. 3. cap. 4.*

chidarum obſervationem, ut libris ſecundo & tertio oſtendimus) tum iis qui etiamnum pagani quaſi Proſelyti fuere ejuſmodi ſeu eorum inſtar. Quod verò ſic Hieroſolymis ac in terra ſanctâ ipſis Iſraelitis licitum erat, id Idumæis, etiam Judæis factis, illicitum ſuo in territorio fuiſſe nullo pacto, niſi de contrario conſtaret, exiſtimandum eſt. Scilicet credendum, inter Idumæos qui Hyrcano obtemperantes ita Judaiſmo nomina dederant, ut poſteri eorum inde fierēt cooptatione Judæi, alios poſtea habitâſſe uti inquilinos ſeu Proſelytos Domicilii (Idumæos interim à ſolo & domo ut fieri amat dictos) nec omninò Judæos, quemadmodum & in terra ſancta. Quid igitur obſtat quo minùs Antipatrum utrunque, tàm avum quàm patrem Herodis (ſi uterque in Idumæa degebat) fuiſſe Domicilii duntaxat Proſelytum, ſeu Quaſi, in Idumæa, id eſt, planè paganum ſentiamus. Nam ex Idumæa affertur, ideo fuiſſe eos Proſelytos Juſtitiæ quia Idumæi, ſeu Idumææ incolæ, quod non omninò ſequitur, ob rationem jam adductam. Et nuda ita conjectura eſt, Proſelytos eos Juſtitiæ fuiſſe. Sed manifeſtum eſt, fieri non potuiſſe, quin ſaltem Domicilii Proſelyti aut Quaſi eſſent, dum aut inter Judæos, penes quos erat aliquatenus libera rerum adminiſtratio, ſedem habuerint, aut ipſi Judæorum Originariorum ſubfuerint principi. Adeò ut hoc modo non ſolùm non inter Originarios Judæos civiliter fuerit Herodes, ob natales, cenſendus, verùm etiam nec inter Proſelytos Juſtitiæ, ſed tantùm inter eos qui aut Proſelyti Domicilii aut Quaſi fuere. Certè ſi Proſelytus Juſtitiæ non erat natus, ut volunt heic oppugnatores, corruit argumenti quod afferunt vis juxta ipſorum ſenſum. Nam idem non affirmant de Proſelyto facto, quantumvis de nato. Cum nihilominus revera eadem ipſa eſſet, ratione Originariorum habitâ, conditio nati & facti Proſelyti, juxta mores ac ſcita Juriſconſultorum Ebræorum ut oſtenſum eſt. Et ſimul ac factus quis erat Proſelytus, non magis ab Originario diſtabat Judæo quàm Proſelytus natus. Atqui tum Antipatrum, tum Herodem filium circumciſum ac factum Proſelytum (non natum) aſſerit Epiphanius. Quod tamen, ſi priorem utriuſque ſtatum ritè conſideremus, non evincit quidem alterutrum ejuſmodi Proſelytum

factum

Digitized by Google

factum eſſe, ut inde vulgaria Proſelytorum Juſtitiæ jura, de quibus quæſtio fit, ſequerentur. Cum enim Proſelytorum Juſtitiæ alii eſſent גמורים *perfecti* ſeu *integri*, alii imperfecti ſeu manci; & prioris generis fuerint qui aut è Gentilibus Liberæ conditionis in ritus tranſibant Judaicos, aut Servi qui in ipſo tranſitu ſeu momento, quo Proſelyti fiebant, è lavacro ſuſcipiebantur לשם בן חורין *nomine ingenui liberive*, adeoque manumiſſi, Libertini nuncupabantur pari omnimodò cum Proſelytis Juſtitiæ optimi juris conditione; juxta ea quæ libro ſecundo oſtendemus; Poſterioris verò generis ſeu qui imperfecti ſeu [e] Ἡμιϊουδαῖοι id eſt, *Semijudæi* fuere, eſſent ſervi è Gentilibus ſeu paganis capti aliterve acquiſiti qui לשם עבדות *nomine ſervitutis* ſuſcipiebantur è lavacro, cum in Judaiſmum tranſibant, ולא תיגמר גרותם *nec perficiebatur eorum Proſelytiſmus* antequàm Libertini fierent; certè non conſequitur, ſive Herodem Antipatrum, quia circumciſus eſt aut Proſelytus factus, Proſelytum ideo factum eſſe perfectum ſeu integrum. Procurator Judææ Antipater conſtitutus à Julio Cæſare, tranſiiſſe in ritus dicitur Judaicos ſeu circumciſus eſſe cum Herode filio, qui poſtmodùm regnum obtinuit. At verò qualiſnam iis tunc temporis ſtatus? ſi ſervilis, id eſt, ſi revera regnum Haſmonaicorum erant ſervi, non ita difficile eſt conjicere nomine ſervitutis retentæ Proſelytum utrumque factum ſolummodò imperfectum, ſeu Semijudæum. Neque adeò vile erat (aut nunc eſt) ſervi revera ſic dicti (ut vox ea ſtatum ſeu conditionem denotat apud Orientales nomen, ut non à viris maximis ornatis præfecturis interdum retineretur. Non ita difficile aio eſſe hoc conjectari, cum & ipſi Ebræi in commentariis ſuis expreſſim prodant, Herodem perpetuò poſteroſque ejus, è paterno ſaltem ſanguine, fuiſſe ejuſmodi ſervos, nec minùs Antipatri ſaltem majores. De Antipatro Epitomator ille Ebræus [f] Joſephi, *Non fuit Origo ejus* מבני ישראל כי אם מרומים שנפלו עבדים ביד ישראל והם גרים בלבד ולא בני חורים *ex Iſraelitis, ſed ex illis Romanis, qui ut ſervi ceciderunt in manus Iſraelitarum, exiſtentes tantummodo Proſelyti, ſed non liberi ſeu ingenui.* Nam ita vertendus eſt locus ille; nec *filii nobilium* pro eo quod eſt בני חורים quod paſſim etiam *ingenuos* atque *Liberti-*

[f] *Ioſippus de Bello Iudaico edit. Baſileæ in* 8. 1559.

nos Proſelytos denotat, ſubſtituendum, ut apud doctiſſimum qui epitomatorem illum edidit interpretum. Idem eſt acſi dixiſſet, ex iis erat Antipater qui Proſelyti imperfecti, id eſt, non Libertini facti, adeoque (ſi ad majorum conditionem, ſtatum ejus exigas) nec ipſe Libertinus ſed imperfectus erat Proſelytus. Et certè Proſelytus ejuſmodi natus erat ſi majorum ea eſſet conditio, non factus ut habet Epiphanius; qua de re operæ pretium non eſt ſollicitiùs diſquirere, cum nil certius ſit quàm imperfectos hujuſmodi Proſelytos ſeu Servos qui Judaiſmum ſuſceperant, eorumque poſteros id eſt Semijudæos ſive factos ſive natos, ante Libertinitatem acquiſitam, nec inter Originarios perfectos ſive Proſelytos jurium in republica Ebraica civilium quæ ſacra non erant, fuiſſe omninò participes, ſed multò magis quàm Proſelytos integros pro alienigenis ſemper habitos. Quod verò ad Herodem attinet; ubi de eo loquuntur Talmudici veteres, diſertè eum fuiſſe aſſerunt עבד בית חשמונאי *Servum Haſmonaicæ domus* ſeu familiæ Principum Judææ qui ante Herodem proximè regnabant. Sic enim legitur in Gemara Babylonia [g], uti & illud de Agrippa Rege ſive majore ſive Juniore (uterque in Herodis fuit poſteris) à Romanis ſeu Cæſare dictum [h] עבדא בישא בחר דעבדין מתמלכין *Servus es nequam ſucceſſor ſervorū Reges ſe facientium*. Et ſi conſulas tabulas proſapiæ tuæ genealogicas, quarum & penes nos exemplar eſt, reperies te nec revera regem nec filium regis eſſe, ſed pronatum ex הורדוס קלניא מיתעביד quod interpretantur alii [i] *ex Herode* שנעשה בן חורין מאליו *qui factus eſt à ſeipſo Libertinus*, ſeu, qui è ſervili conditione in libertatem ſui tantùm ex ſententia velut ſervus rebellis evaſit. Nam קלניא (quod & קלונייא ſcribitur) ſumunt ibi alibique illi [k] qui ſic interpretantur pro eo quod eſt *liber ſeu immunitate donatus*. Alii vertunt ad hunc modum [l] *ex Herode Aſcalonita poſſeſſo in ſervum*, perinde acſi קלניא ſeu קלוניא *Calonia* accepiſſent pro אסקלוניא *Aſcalonita*. Sed intereà Herodem ſervum fuiſſe nec ritè manumiſſum ſeu Libertinum aut Proſelytum integrum factum, heic ſatis aſſeritur; unde nec poſteros ejus fuiſſe liberos, nedum Proſelytos Juſtitiæ integros. Et in Hebraicis Joſippi [m] ſeu Joſephi, de Salome ſorore Herodis dicitur שהיא מזרע עבדים *quod eſſet ex ſemine ſervo-*

[g] *Ad tit.* Baba Bathra *c.* 1. *fol.* 3 *b.* & *R. Gedalia Iechiades in* Sepher Shalſheleth *fol.* 25 *b.* Seder Olam Zota &c.

[h] *Dicta Gem. fol.* 4 *a.*

[i] *Gloſſa ibid.*

[k] *Ad tit.* Aboda Zara *in Gem. Bab. c.* 1. *fol.* 10 *a.* *Adde* Baal Aruch *in vocab.* דיין & *voc.* קלניא

[l] *Petrus Galatinus de Arcanis lib.* 4. *cap.* 6.

[m] *Wormatiæ in* 8. *edit. à* Munſtero 1529.

ſervorum; item de ea ſimul & de Cypro matre Herodis, quod Mariamne (Marimi ibi dicta) מחרפת אותן בפניהם על שאינן מזרע ישראל ועל פסלותן *improperaret eis in faciem quod non eſſent de ſemine Iſrael ſed eſſent profanæ & ignobiles.* Hinc aliquoties repetitur in corpore Talmudico [n] illud ad Herodem poſteroſque ejus attinens כל דאמר מבית חשמונאי אתינא עבדא הדא *quotquot dixerint ſe è domo Haſmonæorum ortas eſſe, revera ſunt ſervi*, ſeu conditionis ſervilis. Senſus erat; qui poſt Haſmonæos extinctos in Regnum Judaicum Herodiadæ, illorum ſive ſanguinem ſive jus obtendentes ſucceſſerunt, ſervi fuere univerſi. Nam ſuſtulit eos uti & Mariamnem Haſmonæam uxorem ſuam Herodes, è quâ tametſi ſuſceperit prolem, ut in ſtemmate ſupra exhibito vides, nihilominus Magiſtri nonnulli illud non agnoſcentes, tum illum tum poſteros ejus omnes ſervos fuiſſe clamitant; aliis de poſteris ejus aliquot aliter, ut mox oſtendimus, ſentientibus. Nonnè igitur primò cum patre (ut ſcribit Epiphanius) circumciſus eſt & lotus forſan ab Hyrcano Pontifice ſummo, cui uterq; ſervus erat, לשם עבדות ſeu *nomine ſervitutis* tantùm, adeoque factus Proſelytus imperfectus ſeu conditionis duntaxat ſervilis, nec poſtquam in Cæſaris gratiam ſe velut ingenuus tranſtulerat, ſeu, ut Magiſtri loquuntur, נעשה בן חורין מאליו *libertatem à ſe fictam nactus erat*, ſervitutem illam eluere curavit? id eſt, de ſolennibus quo Semijudæus hujuſmodi perfectus redderetur Proſelytus, atque hoc ſenſu Judæus integer, ſollicitus non fuit? de libertate ſcilicet ac ſtatu, faventiæ Cæſaris innixus, ſatis ſecurus. Nec certè, quod advertendum eſt, injuſſu ſive Hyrcani ſive Antigoni Regis Haſmonæorum poſtremi, quibus revera ſervus erat Herodes (ſi Talmudicis credas) Libertinus ſeu Proſelytus integer jure fieri potuit. Nam invito domino, libertas ejuſmodi, quæ Libertinum ſeu Proſelytum integrum ex jure faciebat Ebraico, ne à Cæſare quidem aut aliunde ritè potuit adquiri. Atque de Haſmonæis adeo malè meritus eſt ut nihil ſupra; & inteſtina utrinque odia. Neque obſtat quòd Mariamnem Iſraelitidem aliaſve ejuſdem gentis haberet uxores. Verum quidem eſt per jus Ebraicum id non licuiſſe niſi aut Proſelyto juſto qui integer erat, aut Libertino. Sed, per

[n] *Gem. Bab. ad* Baba Bathra *fol.* 70 *b.* & *tit.* Kidoſchim *cap.* 4. *fol.* 3 *b.* & *ad Gloſſ. ib.* & *videſis Petrum Galatinum. loco jam indicato.*

ſpurciſſimi tyranni libidinem, ſcelera tunc temporis quamplurima adeo juſſi faciem induerant, ut non omninò ſit cur ſive de legis ſacræ ſive de majorum inſtitutorum violatione in coniugiis aliiſve rebus ejus dubitemus. Nonne etiam ſervitutem ejus hujuſmodi tacitè innuere voluit ipſe Antigonus Rex ritus gentis ſuæ callens, ubi in oratione ad Silonem ac milites Romanos de Regno Herodi non tradendo cum *ἰδιώτην*[o] *καὶ Ἰδουμαῖον τοῦτ' ἔστιν ἡμιιουδαῖον* *virum generis obſcuri & Idumæum, id eſt Semijudæum*, appellat? Scilicet Proſelytum nondum integrum ſeu perfectum, ſeu non Judæum integrum. Servum quidem non vocat, utpote, ob præfecturarum ſplendorem, ut fit, inter ingenuos, juxta juris Cæſarei, cui jam ſubeſſe cœperat, ingenuitatem vulgo cenſitum. Recolendum eſt heic illud Talmudicorum[p] de hujuſmodi imperfectis Proſelytis יצאו מכלל הגוים ולכלל ישראל לא באו *deſinebant omninò eſſe Gentiles ſeu pagani, nec tamen in univerſitatem Iſraeliticam tranſibant*. Apprimè hoc explicat id, quod de Semijudæo dicitur in Antigoni oratione. Servus erat ex Idumæis, ſervitutis nomine circumciſus & baptizatus (juxta morem) unde jure Ebraico, ut Proſelytus ſeu Judæus integer, neutiquam fruebatur, utpote Semijudæus tantùm habendus. Quod verò ab Antigono præmittitur, Idumæum eum fuiſſe, perinde ac ſi tantum gentilitatis retinuiſſet quantum ei Judaiſmi integri deerat, id ſanè ſi ad ſubtiliores apices rituũ patriorum exigatur, non ita ſe revera habuiſſe ex jam citata regula Talmudicis receptiſſima liquet. Nam Idumæus quidem eſſe ita deſierat ut exueretur patria, nec tamen Judaicam ſeu novam patriam induerat libertatis defectu. Sed in apicibus hujuſmodi hoſtem iratum etiam libentèr erraſſe, ut gravius ingereret convicium, mirum non eſt. Quin ſi non tam ſtatum ejus præſentem quàm Originem (ut & fieri ſolitum) reſpexit Antigonus, rectiſſimè & juxta etiam Magiſtrorum ſubtilitates nemo non videt cum Idumæum nuncupatum; ſi ſcilicet ex genere Idumaico. Tantum igitur abeſt Herodem Magnum inter Judæos, ſine exteræ nationis diſcrimine, cenſendum fuiſſe, ut nec inter Proſelytos Juſtitiæ integros ſeu Libertinos (quales tantùm univerſitati Iſraeliticæ, ſed ut advenæ, conjungebantur) locum hac ratione haberet.

o Ioſeph. lib. 14. cap. 27.

p Supra lib. 2. cap. 5. pag. 176.

haberet. At verò in diſquiſitione hac libera de Herodis Magni ſtatu ſeu conditione nec prætereundum forſan videbitur quod habetur in Evangeliis[q], Joannem Baptiſtam in carcerem conjectum ab Herode Antipa Herodis Magni filio, quia dixerat nefas ei fuiſſe Herodiadem Philippi fratris ſui uxorem ſibi ſumere Frater nempe erat Philippus Herodi huic juxta hoc ſtemma.

[q] *D. Matth. cap. 14. Marc. 6. &c.*

Cleopatra ⁂ *Herodes* ⁂ *Malthaca*
Hieroſolymitis | *magnus* | *Samaritis*
Herodias ⁂ *Philippus* *Herodes Antipas.*

Sic Joſephus[r]; tametſi diverſam interim ab ea quæ ſacra eſt de Herodiade & Joanne Baptiſta tradat[ſ] hiſtoriam. Illicitum fuiſſe Herodiadis & Herodis conjugium dubitare non debemus, ideò quòd ſic Joannes Baptiſta, vir ſanctiſſimus, pronuntiaverat. Sed de ratione quà illicitum non conſentiunt ſcriptores. Sunt quidem inter vetuſtiſſimos Chriſtianiſmi patres, qui ad legem ſacram[t] de fratria ducenda leviro, ſed tantùm ubi frater ſine liberis mortuus eſſet, rem velint attinuiſſe. Tertullianus[u]; *Joannes retundens Herodem, quòd adverſus legem uxorem fratris ſui defuncti duxiſſet habentis filiam ex illa (non alias hoc permittente, imò & præcipiente lege, quam ſi frater illiberis deceſſerit, ut a fratre ipſius & ex coſta ipſius ſuppare tur ſemen illi) conjectus in carcerem fuerat ab eodem Herode poſtmodùm & occiſus* Atque ſuper hoc alia ſtruit moribus Eccleſiæ Chriſtianæ ſatis diſſona Verum quidem eſt, ſi Philippus mortuus fuiſſet, & ſatis conſtaret Herodiadis filiam puellam illam ſaltatricem fuiſſe ab eo ſuſceptam (nam & ſic admittit Tertullianus) illicitum fuiſſe Herodi huic ex lege illa, (modò fratres ejuſmodi ii eſſent ut eâ continerentur) fratriæ conjugium. Sed quidem aut Philippum mortuum tum fuiſſe, aut prolem ei ſaltatricem illam aliamve fuiſſe non ita ſatis liquet. Imò ſine prole deceſſiſſe Philippum[x] expreſſim ait nec ſemel Flavius Joſephus; utcunque Pſeudo-Gorionidi[y] illi dicatur de Herodiade ויהיו לה בנים מאחיו *& fuerunt ei liberi ex fratre Herodis*; Quod itidem Ebræorum alii[z] affirmant, id quod habet

[r] *Haloſeos 1. cap. 18.*
[ſ] *Originum lib. 18. cap. 7.*
[t] *Deut. 25. 5.*
[u] *Adverſus Marcionem lib. 4. cap. 34. & ſ. deſis Baronium Tom. 1 ann. Chriſti 31.*
[x] *Lib. 18. cap. 6. & 7.*
[y] *Lib. 6. cap. 63.*
[z] *Chron Tem. ſecundo apud I Druſ. ad D. Matthæi cap. 14.*

[a] *Lib. 18. c. 7.* habet Joſephus de Salome, in hiſtoria ſua de Herodiade [a] Philippi, Herodis ac Herodiadis nuptiis, commiſcentes. Sed & hi etiam Philippum diſertè ſuperſtitem fuiſſe aiunt cum Herodes uxorem ejus duxit. Pſeudo-Gorionides; והוא לקח אשת פילפוס אחיו בעודנו חי לאשה *& ille uxorem Philippi fratris ſui etiamnum ſuperſtitis cepit in uxorem.* Sed verò & apud Fl. Joſephum res ſe ita habet. Herodiadem Herodi, Herodis magni filio nuptam (ſcilicet patruo neptem ex fratre Ariſtobulo) ἐπὶ συγχύσει φρονήσασα τῶν πατρίων *in contemptum morum patriorum*, marito relicto, in conjugium tranſiiſſe Herodis τοῦ ἀνδρὸς τοῦ ὁμοπατρίου ἀδελφοῦ *qui marito ſuo erat frater germanus.* Ita uterque Herodes dictus, quos & apertè diſtinguit

[b] *Origin. 18. cap. 6.* à Philippo, quem & antè mortuum eſſe narrare [b] videtur. Sed rarum non eſt & binomines haberi homines, maximè in Oriente illo, & Herodis nomen tunc pluribus tribui, quibus alia etiam nomina ſingularia. Et viri docti id ipſum quod ſic de Herodiade ac utroque, Herodis nomine, marito tradit Joſephus, pro eo quod in Evangeliis de Philippo, Herode, & Herodiade legitur, ſumunt. Et Salomen priorum nuptiarum filiam pro ſaltatricula quæ ita in cauſa decollationis Joannis Baptiſtæ. Atqui ita ſanè ad legem illam de fratria leviro ducenda res attinere nequibat, ſed ad illam, quâ alienâ uxore cuique interdicitur. Sed verò detur tandem mortuum fuiſſe tunc Philippum idque illiberem, (ut voluere aliqui) certè niſi Herodes magnus communis utrique pater, Proſelytus eſſet Juſtitiæ integer ſeu Libertinus (ſecundum ea quæ ſuprà de eo diſputantur) id eſt, niſi τῇ קדושה ſeu *ſanctitate* Proſelytiſmi integrâ frueretur, tàm cum Antipam quàm cum Philippum progenuit, ii fratres ad quos lex ſive hæc de fratria leviro ducenda, ſive illa de fratria ubi demoreretur frater, liberis relictis, interdicta attinere potuit, neutiquam erant ex Ebræorum moribus cenſendi; ſed planè ut invicem extranei, nullâ ratione ſanguinis habitâ. Fraternitatem maternam nullam eis fuiſſe palàm eſt, ſed tantùm paternam, ſi ulla. Et tametſi Philippus è Cleopatra Hieroſolymitide, ſeu Iſraelitide genitus, planè Iſraelites ſeu Originarius ob ſanguinem erat maternum (quod perpetuò obtinuit) Antipas tamen è Malthaca Samaritide, quæ in univerſitatem Ebraicam non

eam non aliter ac Attica ſeu Romana id eſt non ſine[c] ſolenni Proſelyti factione quibat admitti, aut Samaritanus habendus erat, aut, ſi mater ejus Proſelyta fieret, Proſelytus. Si hæc non Proſelyta eſſet, planè velut gentilis Ebræis is erat, tametſi Herodes pater ejus fuiſſet Proſelytus. Iſraelitis autem cum Gentilibus nulla in jure cognatio, adeoque nec cum Antipa ita Philippo fuiſſet. Sed concedatur Malthacam fuiſſe Proſelytam, adeoque natum fuiſſe ex ea Antipam Proſelytum, idque ita ut ex natalibus illis fraternitas legitima ei & Philippo, ex Ebræorum moribus, interveniret. Certè ita neceſſariò ſequetur Herodem magnum communem eorum patrem Proſelytum fuiſſe ſeu Libertinum tempore quo utrunque genuit. Id planè evincitur ex eis, quæ ſuperiùs traduntur de fratrum Proſelytorum[d] ex conceptu, nec quidem natalibus ſolis, cognatione. Nam ſi Herodes Antipas & Philippus non naſcerentur Proſelyti, ſed ipſi facti eſſent, tunc ſibi invicem in re matrimoniali velut planè alieni nec cognati habendi, ut fuſiùs oſtenſum eſt. Uno enim illud ore pronuntiant[e] גרים שנתגיירו ועבדים שנשתחררו אין להם אחוה כלל והרי הן כזרים זה לזה *Inter Proſelytos ſeu Libertinos recens factos nulla eſt fraternitas, ſed ſunt ad invicem velut alieni.* Fratribus quidem recens factis Proſelytis ſingulare præſtituebant heic jus majores. Neque ex lege ſacra[f] de inceſtu, eos à fratriis arcebant. At verò ex ejuſmodi majorum inſtitutis arcebatur[g] frater, Proſelytus factus, tantùm à nuptiis uxoris fratris uterini, non à germani. Philippus autem & Antipas uterini planè non erant. Adeò ut niſi Proſelyti fuerint utrique nati, neque ad legem illam de Inceſtu potuerit res, ſi Philippus ſcilicet demortuus erat, ſpectare. Rem ſubtilioribus relinquo.

[c] *Epiphanius lib. de Menſuris & ponderibus. & vide ſup. lib. 2. cap. 2.*

[d] *Lib. 2. c. 4. pag. 170. & 171. & cap. 18. hujus libri.*

[e] *Maimonid. halach.* Iebom We-chalitza. c. 1.

[f] *Levitic. c. 18. 16. & c.*

[g] *Suprà cap. 18.*

Cap. XXII.

Qua ratione id verum fuerit, Agrippam Regem fratrem Iſraelitis *fuiſſe, adeoque* non alienigenam, *quemadmodum ab eis ipſi publicè eſt acclamatum; tametſi eſſet ex* Herodis alienigenæ nepotibus.

TAm verò quod ad Agrippam attinet (qui ex Herodis magni nepotibus) acclamationemque ei factam, eum fuiſſe Iſraelitarum fratrem; certè niſi ex jure ſive nuptiali ſive eo quod aliter ad ſexuum conjunctionem atque

atque natales inde ſequentes apud Ebræos obtinuit, res expendatur, argumentum ex ea ſumi non leve poteſt, quo etiam Herodem magnum, utpote pari (quantum abſque juris ejuſce ratione ſcimus) cum nepotibus jure, fratrem, ex Ebræorum ſententia publica, ſibi fuiſſe, id eſt, nec alienigenam, nedum ſervum, evincatur. Acclamatio illa in Miſna[h] memoratur, in *Sepher Siphri*[i], alibique in vetuſtis eorum commentariis, ubi de ſolenni regis eorum repetitæ legis lectione verba fiunt. Agrippa Rex cum ad ſacra de Rege conſtituendo verba in Deuteronomio[k] inter legendum devenerat, adeoque ad illud *non poteris conſtituere ſuper te virum* נכרי׃ id eſt *extraneum, ſed eum qui ſit ex fratribus tuis* זלגו עיניו דמעות אמרו לו לא תתירא אגריפס אחינו אתה אחינו אתה׃ *Lachrymas effudit* (veluti qui exiſtimaret, ſaltem dubitare ſimularet, ſe extraneum eſſe, nec eorum ad legis mentem, fratrem) *cui ſtatim acclamavit* Ebræorum cœtus, *ne timeas Agrippa, Frater noſter es tu, tu frater noſter es.* Agrippam igitur hunc (quinam intelligendus ſit, mox monemus) Herodiadem, fratrem ſibi vocarunt Ebræi, nec regno imparem agnoſcebant, adeoque velut Iſraelitam ſeu Judæum admittebant Originarium, juxta ea quæ capite viceſimo de jure eorum regio è Magiſtris attulimus. Quod ut rite capiatur, advertendum eſt binas apud Talmudicos de lege illa ſacra reperiri ſententias, ut antè etiam tetigimus. Altera eſt *fratrem tuum* ibi denotare qualemcunque materno ſanguine Iſraelitam, uti etiam quemcunque ab Iſraelita è Proſelyta, Libertina, aut profana, quibuſcum ſcilicet Iſraelitæ non ſacerdoti, conjugia licita erant, ſuſceptum. Et ſanguinem ſolum maternum Iſraelitam feciſſe ſupra alibique non ſemel eſt monitum. Alterâ autem ſententiâ (quæ pariter admittit Iſraelitam materno ſolo ſanguine fieri) *frater tuus* in allata lege ſignificat fratrem ex utroque parente & cujus filia ſacerdoti conjungi ritè potuiſſet; ut ſcilicet excluderentur potiſſimum profani, juxta ea quæ alibi[l] de ſacerdotum nuptiis diximus. Et qui hujus ſententiæ tenaces fuere, cœtum Ebræorum, ut memoratum eſt, acclamantium adulationis graviter incuſarunt, nec Agrippam fratrem ibi reverà fuiſſe admiſere, ut videre eſt in Gemara[m] utraque. At verò juxta ſententiam priorem quam etiam Maimonides[n] aliique non pauci amplectuntur, rectiſſimè acclama-

[h] *Tit.* Sota. *cap.* 7 *Talm. Bab. fol.* 41.

[i] *Ad paraſh.* Sophtim *fol.* 45 *a.*

[k] *Cap.* 17. 15.

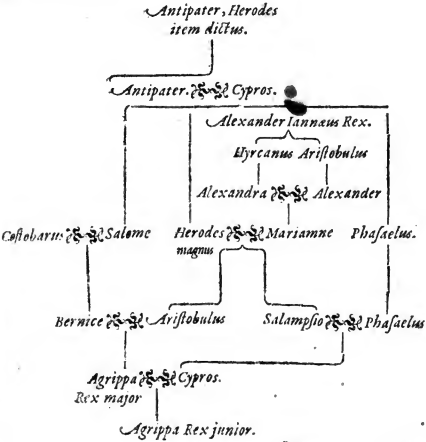
[l] *De ſucceſſ. in. Pontific. lib.* 2. *cap.* 2.

[m] *Rabbi Chananiah ben Gamaliel in Gem. Hieroſolym. ad tit.* Sota *cap.* 7. *fol.* 22. *col.* 1. *halach.* 7. & *Bab. ibid. fol.* 41 *b.* & *vide* Thoſiphta *ibidem.*

[n] *Hal.* Melachim *cap.* 1.

clamarunt Ebræi Agrippæ *Frater noſter tu es*, adeoque regno ex hoc jure non impar. Quod interim nihil omninò meliorem facit Herodis, juxta eorum ſententiam, ſtatum. Agrippa ſcilicet hic erat Junior ſeu Majoris filius. Gloſſa ad Miſnam in qua acclamatio illa narratur; אגריפס המלך מלך ישראל היה מזרעו של הורודוס והוא שחרב בית המקדש בימיו *Agrippa Rex hic Rex erat Iſraelis è poſteris Herodis, atque is erat cui templi excidium coævum.* Agrippa Junior manifeſtò innuitur; tametſi ſint qui° de patre ejus locum illum perperàm ſumant. Illud autem *Frater noſter tu es* explicat eadem Gloſſa, Obadias Bartenorius, alii, per שאמו מישראל *quia mater ejus erat Iſraelitica.*

° *Petrus Galatinus de Arcanis lib. 4. cap. 6.*

Qua ratione id fuerit ex ſtemmate ejus ſatis liquet; unde certum eſt, tum Ariſtobulum Herodis filium atque Agrippam hunc Juniorem Iſraelitas fuiſſe natos, tum Agrippam majorem fuiſſe planè ex natalibus paganum ſeu Gentilem, niſi Bernice mater ejus Proſelyta integra ſeu Libertina fuiſſet. Nam Iſraelitidem eam non fuiſſe palam eſt, utpote à Coſtobaro, qui Idumæus fuerat nominis celebris[p], etiam tunc cum gens ea in ritus tranſibat Judaicos, adeoque, ut credere par eſt, Proſelytus, è Salome ſuſceptam. Salome autem Antipatri filia è Cypro, fœmina Gentili; quæ niſi Proſelyta aut Libertina facta eſſet, non aliam præter Gentilem marito Proſelyto parere potuit, juxta antè oſtenſa. Atque ſic & Agrippa ille Gentilis filius foret, id eſt planè Gentilis. At verò natus eſt Herodi ex Mariamne Iſraelitide nobiliſſima Ariſtobulus. Quocunque igitur fuerit Herodes ſtatu, Ariſtobulus ex ſanguine materno Iſraelita fiebat. Quod de filio ejus Agrippa majore dici nequit citra exceptionem jam dictam. Quin & Cypros Agrippæ majoris uxor, & Junioris mater, neptis erat Mariamnæ è filia Salampſione itidem Originaria. Sequitur igitur Cypron hanc etiam ipſam planè Originariam fuiſſe, licet à Phaſaelo ſive Proſelyto ſive Iſraelita ſive pagano ſuſciperetur. Nam mater Originaria erat. Proles igitur ejus, id eſt, Agrippa Rex Junior (qualicunque eſſet ſtatu Agrippa major) etiam Iſraelita, atque ideo ut Originarius, Iſraelitarum cœtui frater, nec Proſelytus aut Servus, dicendus; tametſi nomina illa majoribus è ſuis aliquot quomodolibetcunque inhæſiſſent. Quæ omnia ex iis, quæ ſuprà è Talmudicis adducuntur, adeo ſunt manifeſta, ut nihil ſupra. Et rectè in libello ad Caium Cæſarem ſupplici[q] Agrippa non ſolùm ſe Judæum natum ait, ſed etiam & majores ſuos fuiſſe, ait, reges atque ſummos pontifices apud Judæos, non ignorans ex ſanguine Originario deducendum nataliam heic jus. Quod verò patri eximio[r] excidit de Herode magno, *eum ex matre fuiſſe Iudæâ ſed ex patre alienigena*, id ſi verum fuiſſet, planè alienigena is non omninò civilitèr fuiſſet. Id quod ita acclamatum eſt Agrippæ Juniori cum ratione acclamationis à Juriſconſultis Ebræorum redditâ, haud parum firmat ea quæ apud patres veteres toties habentur de vero Herodis magni

[p] *Ioſeph. Archaolog. lib. 15. cap. 11.*

[q] *Philo lib. de Legatione ad Caium. & Vid. orat. Herodis apud Ioſephum Haloſ. lib. 1. cap. 18.*

[r] *D. Cyrill. adverſus Iulianum lib. 8.*

Digitized by Google

magni ſtatu. Sine legitimâ Originarii ſanguinis commiſtione fratrem non agnoſcebant Agrippam. Ex ea tantùm Iſraelitam ac fratrem agnoſcunt. Jam verò majores ejus aut Proſelyti Juſtitiæ fuere ſeu Libertini, aut minimè. Si non fuerint, cadit omninò quicquid de Patrum veterum ſententia pridem novatum eſt. Si fuere, atque ideò alienigenæ nomen eis non tribuendum quis contendat, næ is à receptiſſima Ebræorum in jure ſuo civili Gentiumque diſcernendo ſententiâ recedit. Nam illi, ut vides, nullâ Proſelyti juris habitâ ratione, ad ſanguinem tantum Iſraeliticum ſeu Originarium, quo alienigenæ nomen dilueretur, in quæſtione de Agrippa confugerunt. Unde etiam factum eſt, ut in principibus & patribus Synedrii Magni habeant jugum unicum (uti vocant) eorum qui patre Proſelyto, matre verò Iſraelitica nati. Semaiah ſcilicet & Abtalionem. E poſteris fuiſſe eos aiunt Senacheribi, quem Proſelytum factum ſcribunt. Sed verò adjiciunt [f], היה להם רשות לשפוט את ישראל להיות אמם ישראלית *poteſtatem eis* ſeu *jus fuiſſe judicandi Iſraelitas, quoniam mater eorum erat Iſraelitica.* Poſterioribus Haſmonæorum temporibus ſimul floruere, decantatiſſimi illi Hilleli & Samæo præceptores.

[f] *R. Gedalia in* Shalſheleth *fol.* 25 *b.* Iuchaſin *fol.* 18 *a* & 50 *a.* 67 *a.* & *Gem. Babylon. ad tit.* Sanhed. *cap.* 11.

Libri Quinti FINIS.

DE
JURE NATURALI
ET
GENTIUM
Juxta Diſciplinam
EBRÆORUM,
LIBER SEXTUS.

Quintum Juris Noachidarum ſeu Naturalis, quod Illuſtrius eſt, caput ſeu *Furti Interdictum* complectitur; quà Originarios, quà Proſelytos ſive Juſtitiæ ſive Domicilii, alioſque ſpectat. Et de *Adquiſitione* & *Translatione Dominii* tum *Perſonarum* tum *Rerum*, cum *Modis* ſuis ac *Temperamentis*, tum ex *Jure Pacis* tum ex *Jure Belli* naſci ſolitis, Talmudicorum ſcita ſententiaſque aperit. De rerum *Occupatione*; *Alienationum* item & *Contractuum formulis* atque *vi*. De Jure *Egenorum* ſeu *Mendicorum*; *Servitute*, *Uſuris*, Bonis *aleâ* lucrifactis; aliis ſelectis quæ ad *Dominium* & *obligationem permiſſionemque* circa illud ex jure Pacis verſantem attinent. De *Jure Bellico*, *Victoria*, *Deditione*, *Federibus*, *Tributis*; *Numiſmate Cenſus*, & *Didrachmi Penſitatione*, in Evangelio; *Captivis*.

CAP.

Cap. I.

Quid Furti nomine *heic contineatur. De Hominum* conſenſu *& interpoſita*, circa *Rerum Perſonarumque* Dominium *ejuſque* Temperamenta *&* Modos, fide ſervandâ, Præceptum *Interdicto hoc*, *ut* prævium, includi. Conſenſûs *ejuſmodi* uſus. *Supremum* Numinis *intereà* Dominium, *unde*, ſine intermedio, *interdum*, *cis* univerſalem *in rerum intuis* donationem, *homines* domini *facti*.

IUris Naturalis ſeu Noachidarum caput, juxta inſtituti rationem, Quintum, eſt על הגזל *de Furto* ac *Rapina*; quod ſcilicet, juxta Magiſtros heic, eſt contrectatio, ſurreptio, detentio rei alienæ uti & damni qualiſcunque (citra cædem) alteri illatio contrà quam jura, pro varietate ſeculorum locorumque, introducta præſtituunt ſinuntve. Jura nimirùm quæ ut neceſſariò prævia, ſupponit & includit interdictum Furti. Nam dum Rem dicimus Alienam, fieri nequit quin & præcedere ſimùl innuamus jura, quibus introductum fuerit & firmatum Dominium, quo alteri ita addicatur illa res, ut alterius non ſit. Non alitèr atque, ubi (ut libro proximè ſuperiore) alienæ uxoris, viro ſuperſtite, uti & patris demortui uxoris, concubitus, in Capite Juris Naturalis quarto, vetitus eſt, neceſſariò ſequitur jura contractuum nuptialium, quibus conjuges legitimi fiant, in eodem capite paritèr ut prævia includi ſupponique; adeoque etiam inde fidem conjugalem in contractu interpoſitam ab uxore neutiquam violandam; ſed ita ſervandam ut ſui corporis poteſtatem alicui præter maritum ſuperſtitem non permitteret citra divortium, ſeu contractûs nuptialis renuntiationem ſeu ἀπόλειψιν ſuam aut illius ἀπόπεμψιν, qui Termini etiam ſeu Modi ac Temperamenta, ut docent ibi Magiſtri ex jure ſimplicitèr Naturali, erant fidei hujuſmodi interpoſitioni. Jura autem illa Dominii, ſive Rerum ſive Perſonarum, ſeu ejuſdem adquiſitionis prævia, aut à Numine ipſo præſtituta ſunt inſtaurataque, aut ab Hominibus inventa & conſtituta. Originarium Dominii adquiſitionis jus viſitur in Numinis omnium rerum perſonarumque domini ſupremi & univerſalis indultu, quo Tellus rerumque in corpore illo univerſitas humano generi primò [a] conceſſa eſt & permiſſa. [a] *Geneſ.* 1. 28.

Ejuſdem item inſtauratio totidem quaſi verbis habetur Noacho[b] poſteriſque ejus. Quo & ſpectare volunt Ebræi illud in Moſis Cantico[c], *quando dividebat Altiſſimus Gentes, quando ſeparabat filios Adæ, conſtituit terminos populorum &c.* Sed & pro ſolo totius orbis terrarum hærede à Numine conſtituto à Chriſtianis nonnullis[d] ſumitur Noachus, quem ut ejuſdem dominum filiis partes eorum diſtribuiſſe volunt. Indulta etiam à Numine & permiſſa hominibus ipſis inter ſe Libertas illa, quam Naturalem nuncupare ſolemus; cui pro vario ab ipſis jure ſuperinducto diverſimodè eſt poſteà derogatum. Jam verò de Populorum, Regionum ac Inſularum diviſione paulò poſt Diluvium ex hominum diſpoſitione ac invento, tum ſacra hiſtoria, tum Joſephus, Euſebius, Epiphanius, Euſtathius Antiochenus, Chronici Alexandrini autor, Cedrenus, alii tum Græcorum, tum Latinorum, etiam & Talmudici[e] affatim teſtantur. Et in ſeculis inſequentibus paſſim id genus alia ex imperiorum ac dominii tranſlationibus orta conſpicimus. Quicquid enim ſive antè ſive poſt Diluvium ſic à Numine de Dominio indultum eſt (modò ſingularia quædam ita à Numine ipſo ſine intermedio præſtituta ut aliter atque præſtituta ſunt, ſe habere non deberent, excipias, de quibus ſtatim etiam monemus) quicquid inquam ſic indultum eſt, ita accipiendum & nunquam non ita à Magiſtris acceptum eſt, ut humano generi, pro morum juriumque ſive Civilium ſive Gentium, ſuperinductorum, ac contractuum, aliarumque rerum quæ vitæ & actibus humanis accedere ſolent, diverſitate, ex eodem permitteretur indultu; ſingulares inſuper Adquiſitionum & Tranſlationum Dominii inter ſe Formulas & tam univerſitatum ſeu corporum communionem & ſocietatem quàm ſingulorum dominium individuum qualecunque introducere, adeoque per contractum, occupationem, ceſſionem, donationem, ſucceſſionem, emtionem, venditionem, deditionem, adquirere, mutare, transferre, propagare; cujus rei etiam exempla aliquot vetuſtiſſima habentur in ſacra Abrahæ hiſtoria;[f] atque ita dein accipiendum ut tunc demum Furtum fieret, quoties quis alteri citra cædem damnum inferret, aut id quod alienum inter ſingulos ita factum eſt, ſurriperet, auferret, detineret, aut

(quod

[b] *Ibid.* 9. 2.

[c] *Deut.* 32. 8.

[d] *Epiphan. in Ancorato.*

[e] *Gem. Hieroſolym. ad tit.* Megilla *cap.* 1. *fol.* 71. *col.* 2. §. 11.

[f] *Geneſ.* 14. 20. 23. 11. & 16. 25. 5. 6. & 9.

Digitized by Google

(quod idem potiùs eſt) ſive in ſocietate aut communione, qualis etiam in aureo ſeculo fingitur, ſocium ſuum ſeu qui pro indiviſo ſecum poſſidebat, ſive alium jure ſuo uti frui præpediret; id eſt, præter ipſam damni illationem, tum indultui quem diximus, ac permiſſioni divinæ actu reniteretur, tum Fidem ſuam violaret & Conſenſum quo ſive ex contractu ſeorſim ſuo, ſive ex moribus legibusque aut ab univerſitate ſeu parte aliqua humani generis cujus ipſe pars eſſet & propago, aut à gente ſeu Civitate ſua quâ involveretur, ſuperinductis, ipſe obligaretur. Nimirùm ubi de Humana heic Diſpoſitione ſimpliciter ac ſolùm videmus, aliter fieri nequit quin hominum Conſenſum ac Fidem interpoſitam (quâ ſive ex Contractu res aut perſonæ hujus, illius, alterius fierent, ſive ex decreto aut uſu Jura ac Mores, juxta quos adquireretur transferreturque Dominium, introducerentur) Interdicti hujus fundamentum eſſe primarium fateamur, ſeu quod in idem recidit, Dominii atque Obligationis Permiſſioniſque quæ circa Dominium verſatur, cauſam eſſe Fidem illam ac Conſenſum diffuſiſſimam. In Pacis rebus ſeu adquiſitione & tranſlatione Dominii tempore pacis, res ſatis eſt cuique, puto, manifeſta. Pacis enim tam Jura, quàm Contractus, ex Conſenſu, cui fides adjungitur, ſive Expreſſo & Naturali, ſive Tacito & Civili pendent. De Contractibus res eſt apertiſſima. Jura autem ſeu Sanctiones civiles conſenſu nituntur Expreſſo & Naturali, eorum qui præſentes agenteſque ipſi legibus ferendis ac moribus in uſum admittendis interfuerint. Tacito & Civili eorum qui ſuffragia ſua ſuique poteſtatem ita antè aliis, juxta varios rerum publicarum ortus & conſtitutiones, ſive ex deditione ſui poſterorumque ſive aliter permiſerint, ut quicquid illi decreverint, eo ſe hi poſteroſque ſuos, abſque conſenſu in rem ſingularem expreſſo ac naturali, obligari voluerint. Quem quidem conſenſum ſic Civilem & Tacitum dictum, ex præeunte Naturali ſeu Expreſſo, tametſi non in res quæ ſequuntur ſingulares, naſci adeoque etiam Naturalem ſeu Expreſſum ex origine dici poſſe, nemo non videt. Non aliter fermè atque minoris univerſitatis ſeu corporis partis etiam Diſſenſus, non ſolùm civiliter in partis majoris Conſenſum plerunque tranſit, atque ita Conſenſus ſit

Civi-

Digitized by Google

Civilis & Tacitus, verùm etiam & Naturalis & Expreſſus dici paritèr poteſt, quatenùs ſcilicet expreſſim univerſitas tota, tam ſcilicet minor quæ jam diſſentiat, quàm major pars (idque tam poſterorum quàm ſui nomine) ante conſenſerat in perpetuam majoris partis ſuffragiorum, in rebus definiendis, præponderationem. Quale ſimilitèr dicendum ubi in Principibus aliquot ſolis, legum de Dominio ferendarum qualiumcunque poteſtas legitima reperta fuerit. Nam tacitus & civilis ibi ſubditorum, ſive ex Contractu ſive ex Deditione aliterve ex uſu legitimo, Conſenſus eſt prævius, qui ex origine item naturalis & expreſſus non immeritò nuncupandus. Quod verò ad tempora Belli attinet; tametſi vi geritur res, nihilominùs ex moribus etiam hominum Conſenſu introductis admitti videmus utrinq; Jus victoriæ, Servitutis, Captivitatis, & quæ Belli aleam ſequuntur reliquorū Etiam ex moribus Conſenſu utentium firmatis introductum eſt illud, ut cives reipublicæ alterius in altera ſive degentes ſive obitèr agentes, id eſt civitate non donati, legibus moribuſquè ſubſint loci ubi ſive degunt, ſive agunt ipſi, utcunque legibus eis, quibus loci cives utantur, variatim diſparibus. Id quod paſſim obtinet ex Gentium ſcilicet quamplurium Conſenſu, quo uniuſcujuſque, in Gentibus illis, civis Cōnſenſus civilitèr ſaltem includitur, introductum. Quod paritèr de Legationum, id genus aliorum juribus aſſerendum. Hinc eſt quòd primarium jam antè dixerim Conſenſum Fidemque interpoſitam Dominii atque Obligationis Permiſſioniſque, quæ circa illud verſatur, eſſe fundamentum, dum ſolùm & ſimplicitèr Hominum heic diſpoſitionem intuemur. Sed verò altiùs eſt planè repetenda cauſa prima, primumque omnium, quo etiam jam dictum nitatur, fundamentum Dominii atque Obligationis. Id eſt ab ipſius Numinis præcepto de Contractu, Fide, Conſenſu ſervandis; quod palàm viſitur in hoc Furti interdicto, eoque neceſſariò includitur dum quod, ex Contractu aliove adquiſitionis ſeu alienationis genere è fide interpoſita ac conſenſu juxta jam dicta introducto, eſt alienum, id auferre contra quàm jura ex Fide itidem ac Conſenſu interpoſito nata ſinunt, vetatur. Nam ut ejus qui homine ſuperior fuerit, autoritas obligationem reverà inducat, id eſt

autoritas

Digitized by Google

autoritas ac imperium ipſius Numinis, pluribus eſt libro primo [g] ſ Cap. 6 oſtenſum. Et quod ſic diximus de Juribus ac Contractibus ipſis hominibus in uſu, idem dicendum de Modis ac Temperamentis atque id genus reliquis eiſdem pro ſeculorum, locorum, populorum varietate adjici ſolitis; unde & Modi & Temperamenta atque id genus alia accedunt Dominio & Obligationi Permiſſionique quæ circa illud verſatur, perquàm varia; juxta quæ ſemper, ut juxta amuſſes ſingulares, obſervatio ac violatio interdicti hujus intelligenda. Nam & contractuum & jurium vim habent & ipſa, utpote eorundem partes. Neque ſine eis ritè perſpectis, quid alienum fuerit aut in quantum alienum dignoſci poſſe, luce clarius eſt; qua de re plura mox. Sed verò quemadmodum ſupremum Numinis imperium in præcepto de Conſenſu ac Fide ſervanda interdicto Furti incluſo, Obligationem juxta ea in quæ ab hominibus ritè conſenſum eſt, inducit, ita etiam Numen ipſum ut ſupremus ſemper omnium Rerum Perſonarumque Obligationiſque ac Permiſſionis qualiſcunque Dominus, pro libitu ſuo non ſolùm Dominium humano Conſenſu qualicunque rite adquiſitum, invitis dominis, interdum aliò juſſu ſuo tranſtulit (ut in Terræ Sanctæ donatione, quâ ſeptem populis ablatâ ditavit Ebræos) ſed etiam, uti volunt Magiſtri, ipſis Ebræis ex indultu ſingulari permiſit alienas ſubinde aliàs invadere regiones, unde nec contra jus fieri quibat, (quod aliàs interdicti hujus fuiſſet violatio manifeſta,) quippe ab omnimodi juris domino expreſſim permiſſum, nec ſine juſſu ſupremo, ut fierent victores atque Rerum & Perſonarum ſubactarum Domini legitimi. Qua de re plura in ſequentibus *. Huc ſpectant & ſingularia aliquot in corpore legis * Cap. 12. Moſaicæ, veluti Decimarum aliarumque rerum Sacerdotibus, Levitis, Pauperibus, aſſignatio divina, compenſationes, & reſtitutiones quædam ita à Numine tantùm præſtitutæ ut nec hominum Conſenſui relictæ fuerint, id genus plura ibi notiſſima, quibus accedant ſi quæ ſunt alia à Numine Dominis cujuſcunque generis non permiſſa ſolùm ſed ſic aſſignata ut arbitrio humano non ſubjaceant.

Cap. II.

Quomodo Noachidas *ſeu* Gentiles Interdicto Furti teneri *ſtatuant Talmudici.* Actus eorum *in ditione Ebraicâ aliquot* Furta fuiſſe, quales in Judæis liciti. *Undenam id.* *E diligenti* Temperamentorum & Modorum Dominii (*quorum exempla è vetuſtiſſimis apud Ebræos ſanctionibus ſingularia aliquot afferuntur*) conſideratione Furta *dignoſci.*

DE Interdicto Furti, quà genus humanum illo teneri volunt, Talmudici ad hunc modum docent [h]. בן נח חייב על הגזל בין שגזל גוי בין שגזל ישראל ואחד הגוזל או הגונב ממון או גונב נפש או כובש שכר שכיר וכיוצא בו אפילו פועל שאכל שלא בשעת מלאכה על הכל הוא חייב והרי הוא בכלל גזלן מה שאין כן בישראל וכן חייב על פחות משוה פרוטה *Noachides furti tenebatur ſive res Gentilis ſive Iſraelitæ furatus eſſet. Neque diſcrimen erat ſive palam ſive clàm ſurripuerat, ſive bona, ſive perſonam, aut mercenario mercedem detinuerat, aut quid ejuſmodi aliud fecerat. Quin ſi dum operarius eſſet, comederat* (fructus; veluti uvas, olivas) *alio tempore quàm quo ipſe operabatur, reus item erat furti. Et in omnibus hiſce pro Fure habetur. Quod non ita obtinet in Iſraelita. Quin reus erat ſi tantillum furatus fuerat, ut nec Prutâ ſeu nummulo, quo minor nullus, id valeret.* Adjiciunt etiam בן נח שגזל פחות משוה פרוטה ובא אחר וגזלה שניהן נהרגין עליה *ſi Noachides tantillum furatus eſſet, aliuſque ab eo idem* (Noachides alius) *eripuiſſet, uterque gladio etiam ob tantillum plectendus.* Quod ſic dictum habet in ſe jus Naturale de Furto, & juris Gentium Ebræis aliiſque Gentilibus Intervenientis aliquid commixtum. Nimirùm ex Interdicti Naturalis vi, uterque ea in ſpecie fur habitus. Pœna verò capitalis, quæ ferè Gentilibus in ditione Ebraica quomodocunque reis præſtitura, ex Jure illo Gentium orta eſt. In verbis autem Talmudicorum prioribus tria ſunt inprimis animadvertenda; Primum, quænam in Furtivam cauſam heic cadant; Secundum quàm latè Furti nomen in Naturali hoc interdicto ſe extendat; Tertium, quodnam & unde inter Ebræos & Gentiles ſeu Noachidas diſcrimen, quod ibi innui-

[h] *Gem. Bab. ad tit.* Sanhed. *cap. 7. fol. 57 a. Maimon. halach.* Melachim *cap. 9.*

Digitized by Google

innuitur. In Furtivam cadere cauſam videmus tam Perſonas quàm Res. Atque ut ex jure Cæſareo[i], ita & ex hoc Noachidarum, & ex Ebræorum itidem civili[k], ut Rerum ita Hominum Furtum interdicitur, tum Servorum tum Liberorum. Furti autem nomen, & quod clàm & quod palàm, nec inſcio domino, fit, heic continet. Quod clàm fit, peculiari magis vocabulo גניבה vocitant; quod palàm גזל & גזלה. Sed quoties de Noachidarum furto ſeu rapina loquuntur, aliud quàm גזל or ſeu גזלה haud ferè uſurpant. Cum verò Damnum cuiquam illatum, aut ſit in Bona ejus quod נזיק ממונו, aut in Perſonam quod נזיק גופו appellitant, atque Utrunque aut à Perſonis ipſis quomodocunque inferatur, aut à Quadrupedibus aliiſve brutis quæ cuipiam in Bonis, juxta ea quæ in Jure Cæſareo habentur in eo quod eſt *ſi quadrupes pauperiem fecerit &c.* Quoties Damnum à Perſonis ipſis ſive rapiendo ſive detinendo ſive ſubtrahendo, ſive clàm ſive palàm id quod alienum eſt, ſeu quod alteri ex contractu, depoſito, aliterve debetur, contrà quàm jura ſuperinducta ſinunt, à Noachide ſeu Gentili illatum fuerit, Furtum ab eo committi volunt, atque Interdictum hoc Naturale violari. Unde & ſub nomine גניבה ſeu *furti non manifeſti* complectuntur dolum malum qualis in Ponderibus & Menſuris falſis adhibendis, agrorum Terminis dimovendis, id genus aliis; & dum Jus Noachidarum docent, etiam ejuſmodi dolum unico illo גזל *Rapinæ* ſeu *Furti* nomine comprehendunt. At verò Damni illati illam ſpeciem alteram, quæ Pauperies dici ſolet, à beſtiis quæ alicujus in bonis inferri ſolit, in Noachidarum ſeu Naturali hoc interdicto contineri nolunt. Scilicet leges ſibi habuiſſe aiunt civiles de bove cornupeta[l], quas nec modo diſpari intelligunt de beſtiis aliis nocivis, ut & Juriſconſulti Cæſarei ſuas de quadrupedis pauperie. Et quampluriınas habent in eis explicandis ſubtilitates, quas & partim habes in titulo Talmudico *Baba Kama* pridem Latinitate donato & commentariis doctiſſimis explicato à V.CL. Conſtantino L'Empereur. Atqui inquiunt[m], שור של ישראל שנגח שור של נכרי בין תם בין מועד פטור לפי שאין הגוים מחייבין את האדם על בהמתו שהזיקה *ſi Iſraelitæ bos cornu feriret bovem Gentilis, (ſive bos ille ſic facere*

[i] ff. 37. & 60. ff. de Furtis.

[k] Exod. 21 16. Deut. 24 17. ad quos locos Maimonides halach. Ganiba cap. 6.

[l] Exod 21.28.

[m] Maimonid. halach. Naziki Mammon cap. 8.

 conſueſce-

conſueſceret, ſive non) lege non continebatur. Quoniam ſcilicet Gentiles haud reum habent hominum quempiam ex eo quòd beſtia ejus damnum intulerit, id eſt Jure Noachidarum ſeu Naturali, ex pauperie ſic illata nemo tenetur aut reus fit. Accedit & rationis explicatio, והרי דנין להם כדיניהם *nam & nos* (hac in re) *judicamus eos juxta ipſorum leges* ſeu *judicia*. Nimirùm, cum ex legibus illis, quibus ipſi, quatenus Gentiles ſunt, nec noſtro corpore Iſraelitico comprehenſi, utuntur, pauperiei ejuſmodi ratio non habeatur, nec alias præter naturales ſeu Noachidarum leges ſibi ditione in noſtra, aliter atque nos permittimus, ſuperinducere queant, neque jure noſtro ea de re civili primitùs inſtituto omninò contineantur, noluimus ita eis indulgere, ut commodum ex Iſraelitæ alicujus damno ſic perciperent. Ceterùm ſi inverteretur ſpecies, ita ut Gentilis bos feriret bovem Iſraelitæ, ex pauperie ſic illata compenſatio ex ſententia forenſi ſequebatur; id eſt, damnum Iſraelitæ à Gentili reſarciri volebant. Quod, ut jus Gentilibus ipſiſque interveniens, ab ipſis in ſui commodum introductum eſt. Aiunt enim, שור של נכרי שנגח שור של ישראל משלם נזק שלם קנס זה הוא לגוים לפי שאינ זהירין במצות ואינן מסלקין היזקן ואם לא תחייב אותן על נזקי בהמתן אין משמרין אותן ומפסידין ממון הבריות *Si Gentilis bos feriat bovem Iſraelitæ, compenſatio damni ei præſtanda. Quod in hac ſpecie de Gentilibus introductum, quoniam nec præcepta* (noſtra; ſeu jura noſtra civilia) *ad eos ſpectant, & frequentiùs damna inferunt. Et niſi reos heic facias eos ob damna à beſtiis eorum illata, non coercebunt illas, & hominum bonis plurimum nocebunt.* Et diverſa eſſe indigenarum jura ab alienigenarum, novum non eſt, nec infrequens. Et tum ex ſuperinducto ſic jure de compenſatione à Gentili, pauperiei nomine, præſtandâ, juſtum erat, ut compenſatio ejuſmodi Iſraelitæ petenti addiceretur, tum paritèr juſtum, ut Gentili, qui eo jure non incluſus eſt, eadem, utpote nec debita, negaretur. Undeatque ex ſimilibus quamplurimis, de Tertio, quod heic animadvertendum, conſtabit. Scilicet de eo quod eſt, quodnam & unde inter Ebræos & Gentiles diſcrimen illud, quod in verbis Talmudicis jam antè adfertur, de Furti Interdicti violatione. Scilicet exceptio ibi duplex eſt,

quâ

Digitized by Google

qua hac in re Ebræi à Gentilibus diſcrepant. In altera habetur temperatum ex Jure civili Ebræorum eoque in Moſaico diſertè tradito, Dominium, quo id fieri permittitur, quod ex jure ſimpliciter Naturali ſeu Noachidarum planè Furtum eſſet. In altera, aliud ex majorum Traditionibus temperamentum itidem Dominii (quod ſemper, ut capite ſuperiori diximus, vario hominum conſenſui ritè initio ſubjacet, atque ex eorum arbitratu modos recipit) in cauſa erat, ut id Furtum Ebræis non eſſet, quod ex jure ſimpliciter Naturali tamen eſſet Furtum. Et utriuſque exceptionis exempla adducuntur, ad diſcrimina id genus alia, quæ innumera eſſe poſſent, innuenda. Prior eſt de operario fructus comedente, verbi gratiâ in vineto, oliveto. Ubi ſimpliciter Dominia ſunt diſtincta, operario comedere extra ipſum operæ tempus eſſe volunt idem quod furari. Scilicet alienum jus ſibi contra fas arrogare. Ipſo autem operæ tempore fas eſſe ex effectu Conductionis; quâ dominum quemlibet in tantum juri ſuo renuntiâſſe, velut in mercedis operarii partem, præſumebatur, niſi de contrario conſtaret. Ubi verò ſic ſunt diſtincta Dominia, ut temperamentum hoc ſeu modus eis inſuper adjiceretur ex jure loci civili, licere nimirùm non ſolùm in operæ ſuæ tempore, ſed etiam dum ipſa vindemia durat, uvas comedere, quis non videt, tam ipſarum, quas ita carpſerit operarius, ipſum etiam eſſe dominum adeoque eatenus velut partiarium uſufructuarium ipſius vineæ, quam ejuſce quod his demtis reliquum eſt, Dominum eſſe vinitorem. Eadem ipſa eſt ariſtarum in coloni agro ratio. Nam ad operarios, videlicet cultores ſive vineæ ſive agri, conductos tantùm, & ad vindemiæ ſeu meſſis tempora attinere volunt legem illam unde totum quod præ manibus eſt, de operarii jure diſcrimen oritur. *Ingreſſus*[n] *vineam proximi tui, comede uvas quantum tibi placuerit. Foras autem ne efferas tecum* (ut vulgata; ſi verbum verbo reddideris, *in vas tuum non repones*) *& ſi intraveris in ſegetem proximi tui*, ſeu ut vulgata, *falce non metes*. Ita igitur ex hac lege temperabatur tum vinitoris tum coloni Dominium, ut etiam toto vindemiæ ſeu meſſis tempore uvas aut ſpicas legere ad ſtatim comedendum operariis (juxta Magiſtrorum ſententiam) liceret inter Iſraelitas.

[n] *Deuter. 23. 24. ſed & videſis D. Matthæ. cap. 12. comm. 1. &c.*

Non item Noachidis ſeu Proſelytis Domicilii aut inter eos, niſi tantùm ipſis operæ momentis. Neque licentiæ furandi, ſed modorum Dominii heic diſcrimen. Legem autem jam dictam ſacram ita explicat Joſephus[o], ut τοὺς ὁδῷ βαδίζοντας *viatores* ea contineri velit, nec ἐγχωρίους *indigenas* ſolùm, ſed etiam ξένους *exteros*. Adde quod occurrit in fœdere novo de diſcipulis Chriſti ariſtas in via carpentibus, & perpende. Poſterior exceptio eſt de Valore rei ſurreptæ, qui ſacris literis non omnino taxatur. Interdicitur quidem ſimpliciter Furtum nec ſemel; de quo cum ex ratione Dominii cujuſque modorum & temperamentorum varia ſit decernendum, apud Ebræos ipſos Dominium privatum rerum leviuſcularum ſic temperatum eſt atque veluti in communionem remigravit, ut ex veterum inſtituto, ſi eorum quis פחות משוה פרוטה *id quod minoris minimo nummulo* ſeu *Protâ valeret*[p] alteri ſurriperet, Furti nullo modo teneretur. Nummulus ille פרוטה dictus erat אחד משמנה באיסר האיטלקי *octava pars Aiſaræ Italicæ* quod legitur in Miſna[q]. Aiſara heic Italica idem, puto, eſt nummi minutuli genus, quod in paſſerculorum pretio memoratur apud Evangeliſtas[r] ἀσσαρίου nomine. Et apud Magiſtros legitur è veterum eſſe receptum traditione[ſ] שהפרוטה משקל חצי שעורה על כסף נקי *Nummulum hunc Prota dictum ponderare dimidium grani argenti puri.* Ex tantillo ſeu quantulocunque ſurrepto, jure Naturali ſeu Noachidarum furtum commiſſum ſtatuebant, ſed non ex ſuo ſeu ſibi civili. Non omninò quòd ſibi furari indulgentiùs quàm Noachidis licere velint. Sed quia tantilli ſingularis eſſet ipſis, ex majorum inſtitutis, Dominii, ut diximus, atque alia ratio & temperamentum. Id quod ſi abfuiſſet furtum in tantillo ſurripiendo æque commiſſum fuiſſe ab Ebræo cenſuiſſent, atque inde tam Numinis placationem quam proximi ſeu eius cui damnum illatum eſt compenſationem inſequi debuiſſe. Sed neutri, ob tantillum ſurreptum, apud ſe locum eſſe voluere; neque eſſe potuiſſe palàm eſt, cum nihil omninò ſic committeretur adverſus Dominii ſeu juris privati modum quem ipſi ſibi, nec intereà Gentilibus in eorum ditione agentibus, præſcripſiſſent, adeoque nihil ita ſurriperetur contra jura Dominii quorum ibi uſus. Nam ex-

[o] *Archæolog. lib. 4. cap. 8.*

[p] *Moſ. Mikot. Præcept. affirm.* 122. *&c.*

[q] *Tit.* Kidoſchim *cap. 1. fol. 2 a. & Videſis Baal Aruch in* איטלקי *& Iſaac Satiin ad Moſ. Mikotze fol. 296 col. 1.*

[r] *D. Matth. 10. 29. Luc. 12. 6.*

[ſ] *Moſ. Mikotzi præc. aff. 48. quem & Vide præcept. affirm. 45. Adde hiſce* Machzor *Iud. Germ. part. 1. fol. 111 b.*

tra ditionem Iſraeliticam manifeſtum eſt ab Ebræo etiam furti interdictum ſurreptione quantulicunque violatum, niſi & ii quorum ditio eſſet, ſingularia, quemadmodum Ebræi, de quantitate jura ſuperinduxiſſent. Quod ſanè dicendum de Lacedæmoniis & Ægyptiis, apud quos furta quædam licita fuiſſe traditur[t]. Nimirùm quandam rerum, juxta eorum, quibus legum ferendarum poteſtas, placita, ſurreptionem licitam fuiſſe palam eſt. Sed in eo quod licitam eam eſſe voluere, planè dominio rerum apud ſuos temperamenta tantùm adjecere, unde velut in communionem quandam eouſque redigeretur. Adeo ut ex ſingulari jure Dominii id juſtè apud ipſos (non intereà alibi, prout dictum eſt) fieret quod furti ſpeciem quadantenùs imitaretur, Furtum autem non omninò eſſet. De quo quatenus crimen eſt, ſine Modorum ac Temperamentorum quæ Dominio adjici ſolent, velut Lydio heic lapide, fruſtrà nimis ſæpe decernunt, qui de caſibus Conſcientiæ ſollicitiùs diſquirunt. Inde etiam erat juxta conſtitutionem reipublicæ illius legum ferendarum morumque introducendorum poteſtas, privata in rebus nonnullis Dominia, utcunque non ſine juſſu Numinis primò adquiſita, diverſimodè temperarant, furta dein eſſe actus aliquot deſinebant, qui aliàs interdicto hoc planè vetarentur. Illuſtria ſunt exempla in decretis illis decem Joſuæ ובית דינו *& Synedrii ejus*[u] (ſeu eorum penes quos ſummum ſub introitum in terram Sanctam erat imperium) בשעה שחלק את הארץ *tempore quo Terram diviſit*. I. שמרעין בהמה דקה ביערים שאילניהן גסין אבל אין מרעין שם בהמה גסה וביער שאילניה דקין אין מרעין בו לא גסה ולא דקה אלא מדעת בעליו *ut minuta pecora*[x] *in ſylvis paſcerent, ubi craſſiores eſſent arbores; non item pecora grandiora. Silvâ autem cujus tenuiores aut teneriores arbores, non paſcerent nec grandiora nec minuta citra domini conſenſum.* Conſenſum domini aut in locatione Sylvæ aut in ejuſdem poſtmodum novatione ſeu mutatione, expreſſis verbis Conductori indultum. II. שיהיה כל אדם מותר ללקט עצים משדה חברו והוא שיהיו עצים פחותים וקרובים להיות קוצים כמו היזמי והיגי והוא שיהיו לחין ומחוברין ובלבד שלא ישרש אבל שאר עצים אסור *Vnicuique hominum* (Ebræorum, in ditione Iſraelitica) *fas eſſe colli-*

gere

[t] *Agell. lib. 11. cap. 18. Plut. in Lycurgo.*

[u] *Gem. Bab. ad tit.* Baba Kama *cap. 7. fol. 80. & 81. Maimonid. halach.* Naziki Mammon *cap. 5.*

[x] *Vide tit.* Baba Kama *cap. 7. §. ult. & ibi Conſtant. L'Empereur pag.* 165.

gere ſibi frutices ſeu *arbuſcula in agro alieno, minora ſcilicet & quæ pro ſpinis habita, veluti rubos & vepres adhuc virides atque creſcentes, modo illa non ſuccidat. Arbuſcula verò ibi & arbores ceteræ ei vetantur.* III. שיהיה כל אדם מותר ללקט עשבים העולין מאיליהם בכל מקום חוץ משדה תלתן שזרעה לבהמה *Vnicuique hominum fas eſſe colligere ſibi herbas ſponte naſcentes quocunque locorum, præter agrum fœno græco, in jumentorum depaſtionem, ſatum.* IV. שיהיה אדם קוטם נטיעה בכל מקום חוץ מגרופיות של זית ואינו קוטם מן האילנות אלא כזית וכביצה ובקנים מן הפקק ולמעלה ובגפנים ובשאר האילן מחובו של אילן לא מהודו ובשהתיר לקטום לא התיר אלא מחדש שאינו עושה פירות אבל לא מישן שעושה פירות ואינו קוטם אלא ממקום שאינו רואה פני המה *Fas eſſe cuilibet plantarium quocunque locorum putare, exceptis olivarum termetibus. Ita ut non ampliùs amputet ex arboribus, quàm quod olivæ aut ovo par fuerit, nec ramos alibi putet quàm ſurſum ab ea parte quâ diffundi cœpit. Nec vites aliáſve arbores in loco ubi rami pauci, ſed tantùm ubi denſi. Nec exſcindat quid ex veteri arboris parte quæ fructum ferat, ſed tantùm ex nova quæ nondum ferat fructum. Neque demùm omninò ejuſmodi quid faciat, niſi ubi ſolis radii non admittuntur.* V. שהמעיין היוצא בתחלה בני אותה העיר שיצא בגבולם מסתפקים ממנו אע״פ שאין עקרו בחלקה ואין לאהרים להסתפק עמהם ממנו *Vbi fons fuerit, è quo fluvius intra terminos alicujus urbis ſeu provinciæ labitur, ita utantur fruantur illius urbis ſeu provinciæ incolæ fluvio illo (tametſi fons ejus non fuerit in parte ipſis aſſignata) ut nec alii cum illis eo utantur fruantur.* VI. שיהיה כל אדם מותר לצוד דגים מים טבריה והוא שיצוד בחכה בלבד אבל לא יפרוש קלע ויעמיד ספינה שם אלא בני השבט שהגיע אותו הים בחלקם *Fas fore hominum cuilibet* (ſemper de Ebræis intellige) *piſces captare è mari Tiberiadis, modò ſcilicet hamis ſolummodo piſcatus fuerit. Neque enim ſepimentum* qualecunque piſcibus capiendis plicatum, paxillis figendo ibi *expandet* (ita ſcilicet קלע explicat gloſſa Talmudica; nec aliud puto, eſt ab epochis illis, Tranis, ſeu remoris piſcatoriis, quales in Leonis conſtitutione[y] memorantur) aut navi *piſcatoriâ utetur*

y Novell. 56.

alius

alius præter tribuum incolas, quarum partem aſſignatam mare illud alluit. Sic ex Gemara Maimonides. Verba autem Gemaræ[a] ſunt, מהכין בימה של טבריה ובלבד שלא יפרוס קלע ויעמיד את הספינה *Hamis piſcantur* (cuilibet piſcari ſic licet) *in mari Tiberiadis; ſed ita ſolùm ut ſepimentum*, quale diximus, *non expandat, nec navi piſcatoriâ utatur.* Adeo ut Maimonidi locus ille ſic intelligatur, ut exceptio de ſepimento & navi ad eos, qui Tiberiadi confines non eſſent, ſolùm ſpectaret; hamorum autem & retium, quæ injici ut ἀμφίβληστρα ſolent, parilis haberetur[a] ratio. At verò exiſtimant alii hoc Gemaram innuiſſe, omninò nemini quidem fas fuiſſe ex veteri illa conſtitutione ſive naviculâ piſcatoriâ ſive ſepimento quale memoratur, uti; ſed Tribui, quæ alluerctur, fas fuiſſe לצוד ברשתות ומכמרות והשאר בחכה בלבד *piſcari retibus & hamis, reliquis verò tantummodò hamis.* Vide, ſi placet, de piſcationibus Apoſtolorum, in hoc mari, apud Evangeliſtas. Certè Petrus, Andreas, & Philippus ex urbe Bethſaida[b] fuere, quæ mari illi vicina. Sed ad decreta Joſuæ redimus. VII. שכל אדם שצריך לנקביו מסתלק מן הדרך ונכנס אחורי הגדר שפגע בו ונפנה שם ואפילו בשדה מליאה כרכום ונוטל משם צרור ומקנח *Cuilibet fas fore quoties neceſſe ei fuerit ventrem exonerare, è via diverti & pone ſepem quæ proximat illud facere, idque etiamſi locus fuerit croco* (aliiſve quantivis pretii ſationibus) *plenus, & faſciculum ad abſtergendum ibi ſumere.* VIII. שכל התועה בין הכרמים וכיוצא בהן מפסג ועולה מפסג ויורד עד שיצא לדרכו *Cuilibet per vineam aliumve ejuſmodi locum erranti hinc inde pervagari licebit, uſque dum in viam ſuam redierit.* IX. שבזמן שרבה הטיט בדרכי הרבים או נקעים מים יש לעוברי דרכים להסתלק לצדדי הדרכים ומהלכין שם אע״פ שם מהלכין בדרך שיש לה בעלים *Tempore quo cœnoſæ nimis fuerint viæ publicæ aut aquis impeditæ, fas erit viatoribus, viis ipſis relictis, in vicina quæ adjacent loca ſe conferre atque ibi tranſire; tametſi tranſierit in via quæ ſuos habuerit Dominos.* X. שמת מצוה קונה מקומו ונקבר במקום שימצא בו והוא שלא יהא מוטל על המצר ולא בתוך תחום המדינה. אבל אם נמצא על המצר או שהיה בתוך התחום מביאו לבית הקברות *Qui forte mortuus repertus fuerit, locum ſuum ſibi adquiret &*

[a] Ad tit. Baba Kama c. 7. fol. 81 a.

[a] Magid Miſna fol. 540 a.

[b] D. Ioann. i. 44. & 12. 21.

ret & ſepeliendus erit loco in ipſo quo fuerit repertus, modò is non fuerit angiportus nec intra limites urbis. Tunc enim in locum mortuorum ſepulturæ deſtinatum avehendus erit. Accedit hiſce illud Salomonis; שיהיו עוברי דרכים מותרין בימות החמה להלך בשבילין שבשדות שיש להן בעלים עד שתרד רביעה שנייה *Viatoribus fas eſſe tempore æſtivo tranſire per ſemitas quæ in agris aliorum, uſque dum deſcenderit Pluvia ſecunda.* Id eſt quaſi initium menſis Octobris noſtri, qui fere τῷ Marcheſuan eorum reſpondet. In annis ſcilicet quibus citius evenit. Serotinam autem ſub initium menſis inſequentis[c] ſeu Kiſleu ponunt. Accedat & illud Ezræ[d], *& omnis qui non venerit in tribus diebus juxta conſilium Principum & ſeniorum, auferetur univerſa ſubſtantia ejus, & ipſe abjicietur de cœtu tranſmigrationis.* Variatim heic Modi & Temperamenta Dominio præſcripta. Alia ſunt ejuſmodi non pauca moribus Ebræorum reperta, eaque ſatis obvia; cujus generis quidem nullâ forſan in republicâ ſanctiones deſunt. Ideò autem libentiùs ea heic memoravimus, ut inde præmitteretur ſpecimen Modorum ac Temperamentorum, penes Ebræos, Dominio privato publicis ſanctionibus adjiciendorum, ſine quorum conſideratione diligentiùs habitâ Obſervatio aliqua aut Violatio interdicti de Furto aut Damno cum Injuria illato omninò in obſcuro erat nec ullo intelligi quibat pacto. Sed & eâ de re plura in mox ſequentibus.

[c] *Maimonid. hal.* Mithnoth Ainiim *cap.* 1.

[d] *Cap.* 10. 8.

Cap. III.

Dominium ex diverſitate perſuaſionis *circa ſacra, apud Ebræos regulariter* non omninò pependiſſe. Furtum *etiam ab ipſis, tam* in Gentilis bonis *contrectandu, quàm* in bonis Judæi, *commiſſum ſtatuebant. De* Fraude *&* Mendacio, *tum* circa damnum *quod Interdicto Furti innuitur, tum* ſimplici, citra ejuſmodi damnum. *Quod de* bonis Gentilis non invadendis *tradunt, ad* Jura Pacis *tantum attinere, non ad* Jura Belli. *De* Terminis *Conſiniorum* non dimovendis.

NOn ex aliqua Perſuaſionis, circa Sacra, diſcrepantiâ aut nudo religionis diſcrimine, pendere volebant Ebræi ſive Rerum ſive Perſonarum Dominium, ſeu damni alicujus (citra capitale ſupplicium atque ea quæ illuc neceſſà-

neceſſariò conducerent, & cauſam urbis apoſtaſiæ reæ) illati rationem. Capitale ſupplicium & quæ illuc neceſſariò conducerent ideo excepi, quia ſpeciebus aliquot in ſingularibus, veluti ubi Gentilis ſuſcipere in ſe præceptorum Noachidarum ſeptem in ditione Iſraelitica obſervationem detrectaret, juxta libro ſecundo oſtenſa, & ubi apoſtaſiæ quiquam ex Judæis ſeu Proſelytis Juſtitiæ rei eſſent, religionis quidem nomine ultimum [e], idque diverſimodè, irrogandum erat ſupplicium. Sed verò nec comitabatur ſupplicium ejuſmodi bonorum ablatio aut fiſci aut ærarii ſucceſſio. Sed ad hæredes ſemper pertinuere extrà quàm ubi univerſitas urbis apoſtaſiæ rea. Ibi enim cum urbe etiam civium bona comburenda, qua de re alibi [f]. Sed verò eo ſimplicitèr nomine quòd Gentilis qualiſcunque quis eſſet, etiam Idololatra, aut Judæus apoſtata, aut hæreticus, bonis non omninò, juxta eos, exuendus erat, aut Dominium ei inde minuendum. Unde & ſtatuebant Furtum, contra ſenſum Interdicti, quod jam tractamus, ab ipſis committi non minùs in Gentilis Bonis quàm in Judæi contrectandis, quod & ſuperiùs tetigimus. Talmudici [g] de Furto clàm commiſſo verba facientes; כל הגונב ממון משוה פרוטה ולמעלה עובר על לא תעשה שנ׳ לא תגנוב ואין לוקין על לאו זה שהרי ניתן לתשלמין שהגנב חייבתו יתורה לשלם ואחד הגונב ממון ישראל או הגונב ממון גוי עובד עבודה זרה ואחד הגונב את הגדול או את הקטן אסור לגנוב כל שהוא דין תורה ואסור לגנוב דרך שחוק או לגנב על מנת לשלם הכל שלא ירגיל עצמו בכך *Quiſquis* (Judæorum) *clàm ſurripuerit bona, quæ nummulo minimo, Prota dicto, aut pluris valent, interdictum de Furto violat. Nam & ſcriptum eſt, non furaberis. At verò non vapulabit hujus interdicti violati nomine. Quoniam ſcilicet, quod oblatum eſt reſtituere debet. Et Reſtitutio ei à Lege expreſſim præſcribitur. Neque is qui Iſraelitæ bona furatur, differt ab eo qui bona furatur Gentilis, etiamſi Idololatra fuerit. Par item jus, ſive quis hominem majorem ſive minorem furetur. Furtum nempè omnimodum prohibetur à lege. Nec fas eſt joco furari, aut animo in integrum reſtituendi, ne ſe ſic furto quis aſſueſcat.* Tantundem etiam aiunt [h] de dolo malo in ponderum & menſurarum uſu. אחד הנושא והנותן עם ישראל או עם הגוי

[e] *Deut.* 13. & *vide l.* 4. *cap.* 3.

[f] *De ſucceſſ. in Bona cap.* 25.

[g] *Maimonid. hal.* Ganiba *cap.* 1. *ſed & videſis conſtant. L'Empereur ad tit.* Baba Kama *cap.* 4. *§.* 3. *p.* 67.

[h] *Idem ib. c.* 7.

הגוי עובד עבודה זרה אם מדד או שקל בחסר עובר על לא תעשה וחייב להחזיר וכן אסור להטעות את הגוים בחשבון אלא מדקדק עמו *Diſpar jus non eſt ſive negotietur quis cum Iſraelita ſive cum Gentili, etiam Idololatra, ſi aut pondere aut menſura minore quàm par eſt utatur. Violat enim Interdictum, & ad reſtituendum tenetur. Similiter nec fas eſt Gentiles calculis ſubducendis fallere, ſed plane ſunt pariandæ cum eo rationes.* Quo adducunt & illud de Proſelyto Domicilii qui ſe redemerit, *computumque*[i] *faciet cum emtore ſuo* &c. & demùm adjiciunt אע״פ שהוא כבוש תחת ידיך קל וחומר לגוי שאינו כבוש תחת ידיך rationes ex illa Lege pariandæ ſunt, *tametſi Gentilis fuerit in poteſtatem tuam redactus*, id eſt ditionis Iſraeliticæ; *multò magis, ubi non fuerit in poteſtatem tuam redactus*, ſeu nondum ditionis Iſraeliticæ. Hoc ſcilicet velut ſingulare legis ſacræ exemplum affertur, quo ſupponitur in negotiationibus ac contractibus Gentiles neutiquam fuiſſe defraudandos, aut dolo fallendos. Cujus tamen cauſam in Naturali Furti interdicto haberi volunt. Conſona habent ubi de Furto palàm commiſſo loquuntur[k]; אפילו גוי עובד עבודה זרה אסור לגזלו או לעשקו ואם גזלו או עשקו יחזיר *Etiam & nefas eſt bona Gentilis palàm eripere, tametſi ipſe Idololatra fuerit; uti & bona ejus tametſi ſponte ab eo penes te relicta, detinere cum reſtitui poſtulaverit*, veluti commodatum, mutuum mercedem, depoſitum, creditum. Nam qui ſic fecerit העושק vocitant, id eſt, qui violatâ fide rem palàm reſtituendam deneget. Ita fidem fallere ſui ipſorum cuique illicitum ducebant, Contractibus ſcilicet etiam cum Gentilibus, nedum Judæis, initis ritè interpoſitam; utpote ex interdicti quod tractamus vī naturalī ſervandam. Adeoque in alterius ſive Ebræi ſive Gentilis damnum (quod ſcilicet Interdicti hujus ſenſu juxta jam contineretur) mentiri illis nefas inde habitum. Dico in damnum quod interdicti hujus ſenſu contineretur; id eſt, ſive in bona ſive in perſonam, contra quàm jura præſtituerent, illatum. Quò ſpectat inprimis illud quod habent de verborum fraude in Contractibus non adhibendâ, nec emtore in emtionem ſive mercium laude, ſive alio quocunque dolo pelliciendo. Tam de ſeipſis quàm de Gentilibus pronuntiant[l], אסור לרמות את בני אדם

[i] *Levit.* 25. 50.

[k] *Maimonid. hal.* Gizila Wabda *cap.* 1.

[l] *Tit.* Baba Metzia *cap.* 4. & *Maimonid. hal.* Macira *cap.* 18.

אדם במקח וממכר או לגנוב את דעתם ואחד גוים ואחד ישראל שוים בדבר זה *Nefas eſt decipere quemquam in emtione & venditione, uti & in conſenſum arte pellicere. Quod pariter obtinet in Gentilibus atque in Iſraelitis.* Ita ſcilicet de fide circa Contractus & Obligationibus ubi συναλλάγματα intervenirent. Sed verò quantum video, nudam verborum, cum fallendi ac mentiendi animo, prolationem ac promiſſa doloſa, citra Obligationem ex re contractam aut inde contrahendam illicita non exiſtimabant, etiamſi actu, circa quem verſarentur, damnum quidem alteri inferretur, ſed non cum injuria; nedum ubi nullum ejuſmodi damnum. Neque aliter legem illam ſuam [m] intellexêre, *Neque mentiemini, neque fallaciter agetis, quiſquam cum proximo ſuo.* Qualem Gentilem eſſe non ſumunt. De Mendacii autem apud eos uſu ejuſmodi licito, adeoque fidei ſic fallendæ exemplo conſulas caput tertium libri quarti, ubi circumventio doloſa nec ſine mendacio manifeſto in exitium Ebræi apoſtatæ qui in puteum decideret, ejuſmodi alia permittuntur. Animadvertendum autem inprimis heic eſt, id quod de Gentilium pariter atque Iſraelitarum bonis ab ipſis non invadendis, ex hoc interdicto naturali, tradunt, ſic ab ipſis intelligi tantùm, ut Iſraelitarum nemini ex jure aliquo Pacis, aut citra Belli publicâ autoritate indicti rationem Gentilis bona ſurripere liceret eive damnum contra vulgarem Juſtitiæ, quam vocamus commutativam, amuſſim inferre. Non item ex jure Belli. Hoc enim ejuſmodi ſibi, idque ex præſtituto [n] Numinis, fuiſſe tradunt, ut ex ſupremo ipſius omnimodo rerum perſonarumque Dominio, ipſis non ſolùm juberetur ſeptem populos & Amalekitas ſubigere ac delere, verùm etiam permitteretur, ad augendam, citra cauſam aliquam aliam, intervenientem majeſtatis Iſraeliticæ amplitudinem, alienas quaſcunque terras, bello ritè atque ex ſententia Synedrii ſeptuaginta unius virûm, indicto, invadere adeoque Res ac Perſonas alieni juris in ſuum redigere. Quod planè, juxta illorum ſcita, temperamentum erat, atque modus inſignis aliorum Dominio (quatenus arma Ebræorum reſpiciebat) ab eo, qui ſupremus omnium dominus eſt, ſuperinductus. Unde nec Furti interdictum, nec id quod in Decalogo habetur de

[m] *Levit.* 19. 11.

[n] *Deut.* 20. 10.

alienis bonis non concupiſcendis, bello ejuſmodi violari exiſtimabant; idque conſequenter ſatis, dum ex permiſſione ejuſmodi Numinis(quâ & incluſum ſatis eſt de jure victoriæ mandatum, devictorum jura perimens) ſtatuebant non minus ipſis jus fuiſſe, ab Interdicti autore etiam præſcriptum, invadendi atque ſic bello adquirendi, quàm eis, quos invaderent citra victoriam aut deditionem poſſidendi retinendique. Sed hac de re, uti & de ſententia Ebræorum de Belli jure, quatenus illo alii ſive in ipſos ſive in alios uſi ſunt, vide infrà capita duodecimum, decimum ſextum & quæ ſequuntur. Furti nomine contineri etiam volunt, ſi quis vicini agri terminum ſeu metas intra confinii lineam aut angulum ſummoveret, qua de re expreſſim Lex ſacra[o]; quam tamen, quà de terminis ſimplicitèr non ſummovendis loquitur, ad terram ſanctam ſignantèr in lege memoratam terminoſque in ea, cum tellus diſtribueretur, poſitos attinere aiunt, atque eum qui ibi ſummoveret[p], tum interdictum Furti generale, tum hoc de Terminis ſingulare ſimul violâſſe, dupliciſque ita violationis fuiſſe reum, Pœnamque flagrorum duplicem ſubiiſſe. Rem autem ipſam etiam ſimplicitèr Furtum fuiſſe. At verò Flavio Joſepho legis ipſius ſenſus videtur eſſe, perinde acſi ad jura etiam Gentium vicinarum planè ſpectaret. Verba ejus ſunt[q] Moſis perſonam inducentis. ὅρυς γῆς μὴ ἐξέσω κινεῖν μήτε οἰκείας μη ἀλλοτρίας πρὸς ὓς ἐςιν ἡμῖν εἰρήνη· φυλαττέσθω δ' ὥσπερ θεοῦ ψῆφον βέβαιον εἰς αἰῶνα κειμένην ἀναιρεῖν ὡς πολέμων ἐντεῦθεν καὶ στάσεως γινομένων ἐκ τοῦ πλεονεκτοῦντας προσωτέρω χωρεῖν βούλεσθαι τῶν ὅρων· μὴ γὰρ μάκραν εἶναι τοῦ καὶ τοὺς νόμους ὑπερβαίνειν τοὺς τὸν ὅρον μετακινοῦντας, *Terminos terræ movere nemini liceat, nec propriæ, nec alienæ, quibuſcum ſcilicet nobis pax eſt. Sed cavendum ne, quod ita velut dei decreto ſeu calculo figitur, auferatur. Nam cauſa eſt bellorum & ſeditionum, ex eo quòd homines avari volunt terminos ulteriùs figere. Neque procul à legibus* (ceteris) *tranſiliendis abeſt quiſquis terminos ſummoveat.* Dum ait, *quibuſcum nobis pax eſt*, Gentes innuit, niſi fallor nimium, vicinas aliaſque. Quod tamen, interpretationi Talmudicæ non ſatis eſt conſonum, niſi ſi interdictum Furti naturale quatenùs in Terminis ſummovendis violatur, atque

[o] *Deuter.* 19. 14. 27. 17.

[p] Sepher Siphri *col.* 184. *Maimonid. hal.* Ganiba *cap.* 7. *Moſ. Mikot. Præcept. Negat.* 123. Sed *Gloſſ. Iarchii & Paul. Fagiū ad Deut.* 19. 14.

[q] *Archæolog.* 4. *cap.* 8.

atque ſingulare hoc de Terminis ſimul conjungas. Tunc enim ipſam ſanè Talmudicorum ſententiam (extra belli cauſam, ritè à Judæis ſuſcepti, juxta inferius oſtenſa) compendio aperit.

Cap. IV.

Selecta quædam de Dominii Adquiſitione *&* Translatione, *atque* Obligatione *&* Permiſſione *quæ circa illud verſatur.* *Quorum primum eſt de* Dominio ex *ſimplici* Rerum Occupatione *adquirendo.* *De* Rebus nondum Occupatis; *Rebus* Derelictis, & Deperditis. *De* Proſelytorum Juſtitiæ, qui ſine hærede morerentur, Bonis, *& de* Reſtitutione *rei ab eo ablatæ* Sacerdoti *Ephemeriæ tunc munus obeunti præſtandâ.* *De* agro à Gentili *ſine ſyngrapha* Iſraelitæ vendito. Occupationis tituli ortus.

IAm verò ut magis perſpectos habeamus Ebræorum mores & explicatiorem Talmudicorum ſententiam circa Dominium Rerum & Perſonarum, ejuſque Modos & Temperamenta (unde ſenſus interdicti de Furto penes ipſos eliciendus) idque quà ipſos quà Gentiles interdictum illud ſpectare voluere, intuenda exhibere viſum eſt tum Selecta quædam de Dominii Adquiſitione & Tranſlatione, & de Obligatione & Permiſſione, quæ circa illud apud eos diverſimodè verſabatur ex Juribus Pacis, tum Omnimoda ferè quæ Jure Belli apud eos nitebantur; nimirùm quà Gentes alias ſpectavit. Sic enim Jus illud totum & ea quæ inde pendent, veluti Indictio, Federa, Deditio, Captivitas, ad Gentium heic Jus ſive Imperativum ſive Interveniens attinet. Cujus quidem partes etiam nonnullæ, nec contemnendæ reperiuntur in Selectis illis è Jure Pacis capitibus. Sed in utroque genere, Talmudicorum ſententiæ de quæſtionibus aliquot circa Dominium, Furtum, Obligationem, Permiſſionem (quà comites heic ſunt aſſidui) illuſtrioribus apud patres Chriſtianos acriùs diſputari ſolitis viſuntur. Selecta heic ex Jure Pacis Ebræis in uſu, generis ſunt ſeptemplicis.

I. De Rerum, ex Occupatione ſimplici, Dominio acquirendo.

II. De Alienationum & Contractuum formulis atque vi.

III. De Jure Egenorum.

IV. De

IV. De Perſonarum in pâce acquiſitione.

V. De Uſuris.

VI. De Bonis aleâ ſeu certamine alio ludicro lucrifactis.

VII. De Beſtiis & Volucribus ſic nutritis inſtitutiſque ut comitatiores redirent, ac de Columbis capiendis & Columbariis

Occupatione ſimplici Dominium juxta Talmudicos plurifariàm adquirebatur. Ejus autem Jura maximè viſuntur in Bonis Nondum Occupatis, in rebus Deperditis ſeu Derelictis, in Proſelytorum qui ſine hæredibus obierant Bonis, in agro à Gentili Iſraelitæ ſine ſyngrapha vendito, & in Reliquiis eorum, quæ ex lege ſacra in agrorum proventu & frugibus Egenis relicta ſunt. Quod ad horum genus primum attinet ſeu Bona nondum omninò occupata, ea occupantis fieri volunt. Juxta mentem veterum Maimonides [r]; ההפקר כל המחזיק בו זכה וכן המדברות והנהרות והנחלים כל שבהן הפקר וכל הקודם בהן זכה כגון העשבים והעצים והפירות של אילנות של יער וכיוצא בהן הצד דגים מן הימים ומן הנהרות או שצד עופות או מיני חיות הואיל ואין להם בעלים זכה ובלבד שלא יצוד בשדה חברו ואם צד שם קנה ואם היו הדגים בביברים של בעלים וכן חיה ועוף שבביברים אף על פי שהוא ביבר גדול והוא מחוסר צדה הרי זה של בעל ביברים והצד משם הרי זה גזלן אבל הלוקח דגים מתוך מצודתו של חברו כשהוא בתוך הים או שלקח חיה ממצודתו כשהיא פרוסה במדבר הרי זה אסור מדברי סופרים ואם היתה המצודה כלי ולקח מתוך המצודה הרי זה גזלן הפורס מצודה בשדה חברו וצד בה חיה או עוף אע״פי שאין לו רשות לעשות דבר זה קנה ואם היה עומד בעל השדה בתוך שדהו ואמר זכתה לי שדה קנה בעל השדה ואין לבעל המצודה כלום דגים שקפצו לתוך הספינה קנה בעל הספינה שזו כחצר המשתמרת היא ואינה חצר המהלכת שהמים הן שמוליכין אותה ואינה הולכת מחמת עצמה: *Quod nemini occupatum eſt, occupanti conceditur. Ita quicquid in locis habetur deſertis, fluminibus, ac torrentibus, nemini occupatum eſt. Et qui primò occupaverit, is ejuſce ſit dominus. Velnti graminis, Lignorum, Fructuum Arborum ſylvæ, & ſimilium. Qui piſces capit ex maribus aut ex fluminibus, uti & qui volucres aut feras capit, quandoquidem dominum antea non habebant, capientis fiunt.*

[r] *Halach.* Zachia W'emithna *c.* 1. *Et Miſna & Gemara utraque tit.* Baba Metzia *cap.* 1. *& tit.* Gittin *cap.* 5. *Gemar. Babylonia fol.* 59 *a. & Tit.* Bitza *cap.* 2. *fol.* 25. *huc ſpectat* Shulcan Aruch *l.* Choſchen hamiſpat *c.* 273.

Digitized by Google

fiunt. Excipiendum tamen eſt, ne venetur quis aut aucupio utatur in agro alieno, ubi nihilominùs ſi aut venetur aut aucupetur, id quod capit, ſuum ſit. Et de piſcandi Jure in Tiberiade, vide quod ſuprà occurrit capite ſecundo. Pergit Maimonides. *At verò ſi aut piſces aut volucres aut feræ vivariis ſerventur quantislibet, modò liberam venationem, piſcationem, ſeu aucupium præpediant, vivariorum Domini ſunt; & qui inde capit, Furtum committit. Quin ſi quis piſces ex alieno rete, dum in mari eſt, capit, aut feram ex alieno rete quod in loco deſerto expanſum eſt, hoc quidem illicitum habetur ex ſcitis ſcribarum.* (Neque alitèr; quoniam [r] nondum ab expandente actu occupantur) *Et ſi rete clauſum fuerit* (quo ſive piſces ſive feræ includantur) *qui ex eo capit, fur eſt. Si quis rete expandit in agro alieno, & eo ibi ceperit, ſive feram, ſive volucrem, tametſi non licuit ei hoc facere, attamen capti dominus fit, niſi intervenerit antea agri dominus & jus ſuum ex agri proprietate fuerit profeſſus. Tunc enim ei, ſive venator fuerit ſive auceps, non conceditur. Piſces qui in Navem ſubſilierint, Navis domini ſiunt, quoniam Navis habetur pro cuſtodia ſatis firma atque occluſa, non pro ea quæ Mobilis aut hinc inde tranſiens dicitur. Nam ab aquis eſt quòd moveatur aut hinc inde tranſeat navis, non ex ſui natura.* Non ita diſſimile jus obtinuiſſe aiunt, ubi res Derelictæ ſeu Deperditæ in cuſtodiæ locum aliquem ſtabilem & occluſum, veluti ædes, horrea, atria, antequam quis eas denuò occupaverat, devenerant. Tunc enim ſtatim illius factas fuiſſe cujus locus [t] ipſe erat. Quod ſi locus non eſſet occluſus, nec ſtabilis ſed tranſiens, veluti jumenti in via dorſum, aut rerum cuſtodiæ non deſtinatus, veluti agri ſeu horti aperti, tunc ita demùm domini loci fiebant res ejuſmodi, ſi diſertis verbis eas nomine agri hortive præſens vendicaret. Aliter nondum haberi pro occupatis. Sed כל הקודם זכה *quicunque priùs occupaverat, dominum factum eſſe.* Sic receptiſſima eſt Talmudicorum ſententia. Ex Occupatione autem fundi, qui anteà nullius in Bonis, non ſequutum volunt Dominium Occupantis [u] עד שיעשה מעשה בגוף הארץ או יעבוד עבודה באילן *uſque dum fundum ipſum opere aliquo coleret* (ut dominus) *aut arboribus ejuſmodi quid faceret;*

[r] *Maimonid. halach.* Gazila W'abida *cap.* 6.

[t] *Miſna & Gemara utraque tit.* Baba Metzia *cap.* 1. & 2. *Maimonid. halach.* Gazela W'abida *cap.* 17. & *halach.* Macira *cap.* 3.

[u] *Maimonid. hal.* Zacia W'emithna *cap.* 2.

ceret; veluti paſtinando, abnodando, putando. Nam tametſi per plures annos fructus ſponte naſcentes ſibi carpſerat, inde citra culturam qualem diximus, Dominum Occupantem fieri nolunt. Hæc quidem ſic tradita de Bonis nondum omninò occupatis, ad Jus ſecundum ipſos tàm Gentium aliarum, quàm ſuum pariter attinere palàm eſt. Neque aliter dicendum de rebus planè Derelictis, ſeu quarum Dominio domini renuntiaverant, ſive inter Ebræos, ſive inter Gentiles. Quod verò de rebus Deperditis ſeu caſu amiſſis aſſertur, quatenus illud Gentilium Bona ſpectat, &, quantum video, inter Gentiles ſeu Proſelytos Domicilii invicem ipſos, obtinuiſſe volunt quidem non aliter atque idem quod dictum eſt de Bonis nondum omninò occupatis. Nimirùm ſimulac Bona Gentilis deperdita quis in ſui poteſtatem, ut dictum eſt, occupatione redegerat, ea Occupantis facta eſſe. Nam dum tàm Bona Gentilium quàm Iſraelitarum contra recepta Dominii jura contrectare nefas fuiſſe, ut oſtenſum eſt, docent [x], fas tamen fuiſſe tradunt rem [y] Gentilem deperditam repertori planè ut ſuam detinere, אבידה הגוי מותרת *rem à Gentili deperditam fas eſt retinere.* Quin licèt non magis Gentilem calculo fallere quàm Iſraelitam, fas ducerent (ut & monitum eſt ſupra) nihilominus ſi in calculis negotiationis ſubducendis hallucinaretur ipſe Gentilis adeoque nummos ab Iſraelita ſibi debitos putando prætermitteret, fas aiunt hoſce Iſraelitam retinere, nec pro reliquatore ſeu qui æris aliquod alieni dein retineret habendum. Talmudici; טעות הגוי כאבידתו ומותרת והוא שטעה מעצמו אבל להטעותו אסור *De eo quod ex errore Gentilis in rationibus putandis prætermiſſum eſt, idem jus obtinuit quod de re ab illo deperdita. Adeoque retinere illud fas eſt. Sed nefas in cauſa eſſe ut ſic erret*, ſeu *fallere eum.* Neque hæc ex alia ratione pendere, quantum didici, volunt præter eam quæ eſt, ex Jure Naturali, tum rei deperditæ Dominium repertori patere, tum obligationem priſtinam deſinere in quantum creditor aut ſocius in rationibus putandis ipſe ſe, non debitor aut ſocius alter, fefellerit. Ipſis autem ſibi Jus heic aiunt fuiſſe ſingulare ſeu civile, ad Gentiles non attinens; videlicet, hoc quod in lege ſacra [z] præſcribitur. *Fratris tui Bovem aut pecus &c. reduces eos*

[x] *Et vide Exod. 22. 21. verſ. Munſteri.*

[y] *Maimonid. halach.* Gazila W'aibda *cap. 11. & vide Mikotz. præcept. affirm. 74.* & Shulcan Aruch *lib.* Choſchen hamiſpat *cap. 259.*

[z] *Deut. 22. 1.*

ces eos ad fratrem tuum &c. reſtitueſque illi &c. ſic quoque facies de aſino ejus, & ſic ages cum veſtimento ejus & ſimiliter facies לכל אבידה אחיך *cum omni re perdita fratris tui quam ille perdidit & tu inveniſti eam; non enim poteris occultare eam.* Hinc tradunt nefas fuiſſe Iſraelitæ retinere ut ſuum, quicquid Iſraelita alter perdiderat. Quod tamen ſic etiam temperant, ut, ſi palàm deſperaret dominus ipſe rem ſic amiſſam ullibi reperire, pro derelicto res ea haberetur, neque ex lege reſtituenda. Diſtinguunt etiam inter res ita ſignatas, ut per ſigna ſibi ſingularia eas ſuas eſſe dominus probare poſſet (poſt præconium tertium & ſubinde quartum; nam ut etiam id fieret mos ſuperinductus eſt) atque eas, quibus nulla ejuſmodi ſigna. De poſterioris generis omnibus, præſumebatur dominum deſperâſſe, non item de priori, niſi palam id profiteretur dominus; illas igitur ſine præconio retinuiſſe, non obſtante lege illa ſacra, nefas; non item has. Talmudici[a], כל דבר שיש לו סימנים הרי הוא בחזקת שיש לו תובעין וחייב להחזיר אבל דבר שאין לו תובעין אלא נתיאשו ממנו הבעלים הרי הוא של מוצאו אע״פ שיש בו סימנים זה הכלל באבידה כל דבר שאין בו סימן כיון שאבד וידעו הבעלים שאבד. הרי זה בחזקת שנתאשו בעליו ממנו כגון מסמר אחד או מחט אחת או מטבע אחד שהרי אינן יכולין ליתן סימן להחזירו להן ולפיכך הרי הוא לזה שמצאו וכל דבר שיש בו סימן כגון שמלה ובהמה הרי זה בחזקת שלא נתייאשו ממנו בעליו שהרי דעתן תלויין ליתן סימנין שיש בו ויחזיר להן לפיכך המוצאו חייב להכריז אלא אם כן ידע שנתייאשו הבעלים כגון ששמע אותם אומרום ווי להסרון כוס וכיוצא בדברים אלו שמכירין שנתיאשו הרי אותה האבידה של מוצאה *Quoties in re deperdita reperta fuerint ſigna, præſumendum erat non defore qui eam repeterent, & reddenda erat. Quod ſingulariter dictum ſic intelligendum ut etiam, ubi res haberet quidem ſigna, ſi domini deſperarent de ea* (ita ut planè ipſis pro derelicto haberetur) *reperientis fieret. Regula hæc eſt univerſalis de re deperdita. Quoties res non ſignata deperdita fuerit, eamque deperditam eſſe cognoverint domini, præſumendum erat de ea illos deſperaſſe; veluti clavus unicus, acus ſartoria unica, nummus unicus. Nam ſigna indicare nequibant unde ſic dignoſcerentur ut reddi deberent. Unde*

[a] *Maimonid. hal.* Gazila W'abida *cap.* 14.

evenit rem ejuſmodi reperientis fuiſſe. Quoties autem rei deperditæ eſſet ſignum, veluti tunicæ, aut jumento, præſumendum erat de ea dominos non deſperaſſe. Nam palam eſt illos potuiſſe ſigna indicare, ut ſic ſibi reſtituerentur. Vnde præconium facere tenebatur qui repererat, niſi certò ſciret dominos de ea deſperaſſe, veluti ſi audiret eos dixiſſe, væ mihi ob marſupium deperditum (nunquam denuò reperiendum) *aut ſimilia quæ manifeſtum facerent eos deſperaſſe. Nam tunc res illa deperdita etiam reperientis fiebat.* Saxum in ſuburbio Hieroſolymitano excelſum ſuggeſtus erat præconi, qui hac formula utebatur מי שאבד לו בהמה *quiſnam eſt qui jumentum aut pecus perdidit?* Et ſic de ceteris. Subtilitates habent hac de re plures, quas prætereo. De præcone quidem etiam loquitur heic Joſephus [b], ſed aliter multò atque Talmudici. Quorum interea neque omittenda hæc exceptio; Prævaricatorum [c] quos מינין nuncupant, ſeu Iſraelitarũ qui in contemptum planè numinis legem violarent, & eorum ex eis qui legem & prophetias abnegarent, res deperditas non omninò fuiſſe ex jure ſibi Ebræorum civili reſtituendas. Neque enim illis relictum ſatis nomen fratris, quod in lege [d] ſacra uſurpatur, adeoque non illis inde ſublevamen. Ita demùm non ex Jure Naturali ſeu Univerſali, ſed ex ſuo ſibi civili rerum Deperditarum Reſtitutionem pendere volebant. Quam quidem & locum habere debuiſſe interdùm aiunt in rebus Gentilium deperditis & ab ipſo Iſraelita repertis. Sed non ex jure quo obligarentur ipſi, ſed ideo tantùm ut per ejuſmodi reſtitutionem inter Gentiles, quibus ullatenus ſubeſſent, humaniùs ipſi exciperentur. Alitèr ne quidem licitam eſſe volebant ejuſmodi reſtitutionem Gentili Idololatræ, ne ſcilicet liberalitate ejuſmodi Idololatriæ opem ipſi ſubminiſtrare viderentur. Summa eſt ſtatuiſſe Talmudicos, in jure ſimpliciter Naturali de Furto, nihil haberi, quo minùs res deperditæ pro derelictis planè haberentur, atque primò dein occupantis fierent, adeo ut Dominii earum jus ſimul cum ipſis pariter evaneſceret. Cur verò Proſelyti Juſtitiæ ſine hæredibus obeuntis Bona Occupanti eſſe conceſſa tam ſignanter tradant, evenit ex ratione ſuperius oſtenſa ubi. [e] de cognationis Proſelyti recens facti priſtinæ abolitione agitur.

[b] *Archæolog. lib 4. cap. 8.*

[c] *Videſis lib. 4. cap. 3. & Gem. Bab. ad tit.* Aboda Zara *cap. 2. fol. 27 b.*

[d] *Deut. 22. 2.*

[e] *Lib. 2. cap. 4. & lib. 5. cap. 18.*

agitur. Nam inde ſequebatur, ei nullos fuiſſe ex priſtina illa cognatione hæredes; ita ut Bonorum ejus dominus eſſet, poſt mortem ejus poſterorumve, nullus niſi qui poſtmodùm natus; unde ratum fortè non erat Proſelytos ſine hærede mori. Sed ea de re nos alibi[f] fuſiùs. Neq; actum heic agemus. Hoc intereà monere liceat, ubi ex lege ſacra[g] præſtituitur, reſtituendam eſſe in ſpeciebus aliquot damni ſortem atq; inſuper partem quintam, (quod intelligunt de hæredibus ejus, cui illatum eſt damnum, ſi is mortuus fuerit) & dein adjicitur, ואם אין לאיש גואל להשיב וגו׳ *& ſi non fuerit ei propinquus, cui reſtituatur delictum, reddatur delictū domino, eritque ſacerdotis &c.* Verba hæc (quæ in vulgata; *ſin autem non fuerit qui recipiat &c.* capiunt Talmudici de Proſelyto, qualem diximus. Neque enim Iſraelitæ deeſſe poterat propinquus ſeu conſanguineus, qui ut hæres heic ſuccederet. Moſes Cotzenſes[h] על פי הקבלה דרשו רבו׳ על מה שנאמר בתורה אם אין לאיש גואל בגר שמת ואין לו יורשין הכתוב מדבר *Ex majorum traditionibus explicant Rabbini noſtri id quod in lege ſacra habetur* ſi non fuerit homini propinquus, *de Proſelyto cui deeſſent hæredes, cumque volunt à ſcriptura innui.* Sic alii[i]; unde fiebat, ut, quod à Proſelyto ſurreptum contra legem hanc ſic detinuiſſet quiſquam, non fieret, eo mortuo, Occupantis, niſi rem ipſam aut pretium & quintam inſuper partem ſacerdotibus אל אותו המשמר *ejuſdem quæ tunc munus obibat vicis* ſeu ἐφημερίας (ſic enim intelligunt legem) tribueret, inter eos æqualitèr diſtribuendam. Qua de re plura Magiſtri. Quod demum ad agrum à Gentili emtum attinet, idque ſine ſyngrapha quam שטר vocant, in ditione ſcilicet Iſraelitica; pro jure habent receptiſſimo, nec Iſraelitam ad Gentilem, neque hunc ſive ad Iſraelitam ſive ad Gentilem fundum, utcunque ex contractu pretium ſolveretur, ritè tranſtuliſſe, niſi etiam ſyngrapha interveniret. Neque igitur aut hic aut ille ex ejuſmodi contractu fiebat[k] dominus. Iſraelitæ ſic vendenti manere volebant Dominium, uſque dum fieret ſyngrapha. Gentilis autem vendentis Dominium, poſt acceptum pretium planè deſiiſſe, ſed ementis, quia ſyngrapha deerat, non incepiſſe. Patuiſſe igitur fundum hujuſmodi utpote domino jam carentem, Iſraelitæ occupanti, à

[f] *Lib. de ſucceſſ. in Bona cap. 26. adde* Shulcan Aruch *lib.* Choſchen hamiſpat *cap. 275.*

[g] *Num. 5. 8.*

[h] *Præcept. aff. 73. fol. 152. col. 1.*

[i] *Maimonid. h. d.* Gazela Wabida *cap. 8.*

[k] Shulchan Aruch. *lib. jam dicto c. 194. & 274.*

quo tamen pretium ei qui Gentili ſolverat, refundendũ erat. Adeoque jam velut ex contractu inter Iſraelitas binos abſq; ſyngrapha inito (qualis inter Iſraelitas legitimus; ut capite dicemus proximo) adquirebatur. De Reliquiis autẽ eorum, quæ in agris ex lege ſacra Egenis relicta ſunt, quà huc ſpectant, vide inferiùs capite ſexto. Occupationis hic titulus, quo ſecluduntur ceteri univerſi abeo quod pariter univerſis ante occupationẽ cõpetebat (jus ſcilicet occupationis ejuſmodi in univerſis æquale) ortum ſub initiis aut inſtauratione rerum ſub Noachidis primis, ut videtur, habuit. Nec ſine conſenſu & interpoſita fide, quæ ad poſteros propagata eſt, de eo admittẽdo quoties res aut nondum fuerint poſſeſſæ, aut nullius in bonis eſſe cœperint. Vide Gentium diviſionem in Geneſi & teſtamentum quod Noacho tribuitur apud Euſebium, alios. Et de Noachidis illis primævis Euſtathius Alexandrinus[l] ἕκαςος, inquit, *τὴν προστυγχάνουσαν γῆν κατελάμβανεν unuſquiſque terram ſibi primò obviam occupavit*; quemmodum & Joſephus ubi de Japetidis loquitur & de Europa; *ᾗ ἔτυχον* ait[m], *καταλαμβάνοντες, καὶ μηδενὸς προκατοικήσαντος quam occuparunt etiam nemine ante ibi ſedes habente.* Sed niſi ſupponatur de Occupationis titulo in poſterum admittendo, Pactum ac Conſenſus per genus humanum ex vetuſtis illis ſeculis propagatus ac retentus, qua ratione Occupatio ſimplex alios, cui pariter occupandi jus competiit, excluderet, non video. Et de Pacto & Conſenſu ejuſmodi, nos pridem alibi[n]. Qua ratione autem illud Joſephi[o], velut apud ſuos receptum, ſi quis *ὁ μὴ κατέθηκεν ἀνέληται quod non poſuerit ipſe abſtulerit* eum graviter puniendum, jam dictis de rerum deperditarum derelictarumque per occupationem Dominio adquirendo fuerit conſonum, viderint quorum intereſt.

[l] *In Hexaemerop.* 51.

[m] *Archaeolog. a cap.* 7.

[n] *In Mari Clauſo lib.* 1. *cap.* 4.

[o] *Adverſ. Apionem lib.* 2. *& vide Sam. Petit. ad Leges Atticas pag.* 534. *ſeu lib.* 7. *tit.* 5.

Cap. V.

De Alienationum & Contractuum formulis *atque* Obligationis vi *ex* earum apicibus *pendente*. *De* Pretio *rei mobilis venditæ vero valori*, ſexta parte *aut maiore*, impari. Proſelyti *Juſtitiæ* Teſtamentum, Donatio.

SEcundum ex ſuperiùs Selectis caput eſt de Alienationum & Contractuum formulis, atque vi. Horum vim atque obligationem

Digitized by Google

tionem ita ex Formularum apicibus pependiſſe volunt Talmudici, ut his prætermiſſis illa planè nihili aut irrita eſſet. Vetuſtiſſima eſt ceſſionis formula illa in hiſtoria ſacra; *Obtinuit*[p] *olim in Iſrael in redemptione, & in permutatione ut firmaretur negotium; extrahebat homo calceum ſuum & dabat proximo ſuo, eratque hoc Teſtimonium in Iſrael.* Quæ verba ſtatim ſequitur; *Dixit igitur propinquus* ſeu *redemptor ad Boaz poſſide tu, & extraxit calceum. Et ait Boaz ad Seniores & ad cunctum populum teſtes vos eſtis hodie quod poſſederim omnia quæ fuerunt Elimelech &c.* Neque verò mos ille ad legem ſacram[q] de fratria renuntianda omninò attinet, ut alibi[r] oſtendimus. Et mirum eſt, quod habet Joſephus[ſ] hac de re, quaſi ex lege illa de fratria, fœmina heic ipſâ calceum exuiſſet. Ad locum hunc de calceo, Jarchius; זהו קניין כמו שאנו קונין בסודר במקום נעל *Inde adquiſitio quemadmodum & nos adquirimus ſeu emimus ſudario* ſeu *velo, vice calcei.* Recentior enim eſt in contractibus ſudarii uſus, de quo videſis in סורר Eliam Thisbitem. Sed diſcrepant Rabbini[t] de calcei heic exuendi more. Alii enim cum qui cederet, calceum adquirenti dediſſe; alii, adquirentem cedenti. Neque ſatis ex ſacro ſermone habetur, quod litem dirimat. Certè in vulgata legitur, *Dixit ergo propinquo Boaz; tolle calceamentum tuum. Quod ſtatim ſolvit de pede ſuo. At ille majoribus natu & univerſo populo &c.* Et conſulas[u] Joannem Druſium, aljos qui obiter rem tractant. Paraphraſtes autem ibi Chaldæus ſubſtituit, טלע גבר נרתק יד ימיניה ואושט ביה קנין להבריה *exuebat homo chirotecam manus ſuæ dexteræ & emptionis causâ proximo ſuo porrigebat.* Id eſt emptor. Nam de Boazo ibi emptore ſtatim idem paraphraſtes, *Et dixit redemptor ad Boaz,* אושיט ידך לקנינא וקני לך וטלע בועז ית נרתק יד ימיניה וקני ליה *Extende manum tuam emptionis causâ, & eme tibi. Et exuit Boaz chirothecam dexteræ ſuæ, & emit ſibi.* Sic exemplaria aliquot. Alia, ut in Bibliis Regis, habent נרתקה *chirotecam ſuam*, ſeu ut Arias vertit, *vaginam ſuam.* Seculis autem ſequentibus Formularum aliarum etiam apicum, in Dominii, ex jure ſuo civili, Adquiſitione ſeu Tranſlatione erant tenaciſſimi Ebræi. Ex nudo verborum Contractu nihil omninò trans-

[p] *Ruth 4. 7.*
[q] *Deut. 25.*
[r] *Lib. de ſucceſſionib⁹ in bona cap. 15.*
[ſ] *Origin. 5. cap. 11.*
[t] *Iarchius ad Ruth. 4.*
[u] *Quæſt. & Reſp. Ebraic. 46. & in Ruth cap. 48.*

transferebatur. Prædia ſeu קרקעות Emtoris ita demum fiebant [x], ſi aut בכסף *nummis* datis, minimùm argenteo ſeu ſiclo, aut בשטר *ſyngraphæ teſtimonio*, aut בחזקה *corporali*, poſt Contractum aut ſub ipſo, *poſſeſſione*, ea adquiſiviſſet. Ubi horum nullum, irrita planè ibi venditio. Res mobiles, quas מטלטלין nuncupant, alienabantur fere aut Venditione, aut Permutatione, aut Donatione. Conſtituto, etiam ſoluto pretio, in emtoris Dominium res ejuſmodi (niſi cum prædio ruta cæſa aut ejuſmodi alia venderentur, quæ prædii jus ſequebantur) non tranſibat, niſi aut בהגבהה *prehenſione*, qua ſuſtolleretur geſtareturve aut במשיכה *tractu, abactu*, aut *ductu*, ubi res commodè geſtari aut ſuſtolli nequiret, aut במסורה *Traditione*, ubi ejuſmodi eſſet ut ita nec trahi poſſet abigi nec duci, in illius poſſeſſionem, idque ex ſententia Venditoris, deveniret. Nam & antequam ex hiſce aliquod fieret, יכול הלוקח להזור בו וכן יכול המוכר לחזור בו *integrum erat & venditori & emptori à Contractu recedere.* Et redhibitoriâ cogebatur venditor, ſi alteruter recederet, pretium reſtituere. Atque hoc obtinebat, ſive pretium ex nummis publica fide ſignatis, quos מטבע & מעות appellitant, conſtitueretur, ſivę ex argento, aliove metallo non ſignato ſed ſignari ſolito, quod פירות nuncupant. Permutatio verò erat tum metallorum ejuſmodi ſive ſignatorum ſive non ſignatorum, tum aliarum rerum. Ubi in metallorum invicem non ſignatorum verbi gratiâ permutationem conventum erat, ſi alterutrinque poſſeſſio corporalis, qualem memoravimus, ſequeretur, uterque Contractu, ſed non alitèr, obligabatur. Ita etiam, ubi in aliarum rerum ſive mobilium ſive prædiorum [y] invicem permutationem, eſt conventum. Nec aliud voluêre in donationibus, ac in venditionibus, jus locum habere. Irrita ſcilicet erat donatio, ſaltem donator haut obligabatur, ante, qualem diximus, poſſeſſionem donatario habitam. Hæc nimirùm ſtricti juris erant, & à majoribus introducta, ne alterutri contrahentium, ſine corporali, idque ex alienantis ſententia, poſſeſſione, ex nuda & temeraria, ut fieri amat, verborum emiſſione, fraus eſſet. Nam nihil obeſſe aiunt ex ipſa lege ſacra, quin uterque contrahentium, vi, quæ interveniunt, verborum ſolâ obligaretur. Etiam & tantùm non ex ſen-

[x] *Miſna tit.* Baba Metzia *cap. 4. ibidem Gemara utraque, Maimonid. hal.* Macira *cap.* 1. 2. *& ſeq. Miſna tit.* Kidoſchim *cap. 1. Moſes Mikotzi præcept. affirm.* 82.

[y] *Maimonid. halach.* Zacia Wemithna *cap. 3. & Tal. locis citatis.*

ex ſententia fori, ſeu jure ſtricto, utrunque obligari, ſed intereà non obligari. Unde, ubi Emtor redhibitoria actione, ut pretium, ante rem ſibi poſſeſſam, à Venditore reſunderetur, uſus eſt, ſecundum eum quidem judicabatur, ſed non ſine hujuſmodi (quod ſanè inprimis animadvertendum eſt) dirarum, quibus מוסרין אותו למי שפרע *tradebant eum ei qui vindictam ſumeret*, formulâ [z] מי שפרע מדור המבול ומדור הפלגה ומאנשי סדום ועמורה ומן המצריים ששטפו בים הוא עתיד ליפרע ממי שאינו עומד בדיבורו *Qui vindictam ſumſit ex ſeculo Diluvii, & ex ſeculo Diviſionis Linguarum, & ex hominibus Sodomæ & Gomorræ, & ex Ægyptiis, qui immerſi ſunt in mari, is ſumet olim vindictam ab eo, qui conventis ſuis non ſtat.* Id quod etiam alibi [a] obiter notavimus. At vero cautum eſt, ut [b], ubi in permutationem metallorum ſignatorum ſeu nummorum conventum eſſet, tum demùm utrinque obligarentur contrahentes, ſi id, quod ex ſui natura vilius erat, ex ſententia alienantis in alterius poſſeſſionem corporalem tranſierat; non item, ſi id tantùm quod carius. Hoc enim nummi ſignati adeoque pretii tantùm (juxta antedicta) vicem heic præſtabat. Hinc regulam habebant, כל הירוד מחבירו קונה את חבירו *Quicquid ex binis vilius eſt*, (corporaliter poſſeſſum) *carioris Dominium etiam transfert*. Sed diſcrimen hac de re eſt inter Miſnam Hieroſolymitani Talmudis, & eam quæ Babylonii [c] eſt, de quo non eſt heic diſceptandi locus. In Alienationibus autem & Contractibus id inprimis advertendum eſt; qualem ſenſum faciant inter ſe legis hujus [d] ſacræ, *ſi venditione vendideris proximo tuo* (לַעֲמִיתֶךָ, *civi tuo* in vulgata) *aut emeris de manu proximi tui* אַל־תּוֹנוּ אִישׁ אֶת־אָחִיו *non decipietis* aut *damnum inferetis quiſquam fratri ſuo.* Nimirum [e] verbum ינה accipiunt vi vel fraude alium lædere ſive in bonis, ſive in famâ. Heic autem capiunt de eo quod eſt pretio majori vendere, aut minori, quàm par eſt, emere, id eſt ipſo ſimpliciter pretio impari damnum inferre. Hinc aiunt ex more majorum atque legis interpretatione receptiſſima regularitèr inoleviſſe, ut, ſi quis Judæus Judæo מטלטלין ſeu *bona mobilia* (nam agri & ædes ad leges redemtionis ſacras attinuere) utrinque bonâ fide vendiderat pretio, vero rei valore ſexta parte, majori, ſeu pretio tanto minori emerat, pars illa ſexta ei [f],

[z] *Miſna & Gem. tit.* Baba Metzia c. 4. *ubi vide R. Obadiam Bartenoriū.*

[a] *In prolegom. ad lib. de ſucceſſionibus in bona.*

[b] *Miſna Talmudis Hieroſolymitani tit.* Baba Metzia *cap.* 4. *& Gemara ibi fol.* 9. *col.* 3.

[c] *Vide Talm. Bab. tit.* Baba Metzia *fol.* 44 *a.*

[d] *Levitic.* 25. 14.

[e] *Vide Paul. Fag. ad Exod.* 22. 20.

[f] Miſna tit. Baba Metzia *cap. 4. Maimonid. hal.* Macira *cap. 12. &c. Moſ. Mikotz. Praecept. Negat.* 170. *& vide Moſem Bar Nachman in* Piruſh Tora *fol. 216 a.*

[g] Levitic. 25. 14.

[h] Exod. 22. 20 & vide Levit. 19. 33.

[i] Cap. 4. pag. 359.

ci[f],cui inde damnum ſic illatum, eſſet refundenda. Non vero quidquam omninò ſi ſextâ parte minus diſcrimen eſſet. Atqui ſi ſextâ diſcrimen majus eſſet, licuiſſe emtori ſtatim ſeu quamdiu nondum finita eſſet negotiatio, Contractum reſcindere & redhibitoria pretium ſibi integrum vindicare; Venditori autem (ſi in illius fuiſſet damnum) nunquam non licuiſſe rem ſuam poſteà repetere. Quod non ſolùm de Emtione & Venditione ubi pretium eſſet nummi, ſed etiam de Permutatione rerum fungibilium, veluti fructuum, granorum, ſeminum, id genus aliorum quæ uſu conſumuntur, intelligendum. Non item ubi permutarentur inſtrumenta, vaſa, pecora, jumenta, quoniam ibi non tam valoris rerum quàm contrahentium rei alterius præ alterâ electionis ratio habita. Id quod ſic reſtituendum erat ſeu ſextam partem הוניה *damnum ex impari pretio illatum* vocitant. Et hac de re ſubtilitates adjiciunt non paucas. Ita ſanè Obligationis atque Contractuum vis mira hinc, ut vides, recepit Temperamenta ac Modos. Sed inter Judæos ipſos tantùm & ex jure ad Proſelytorum Domicilii regimen ſuperinductum inter Judæum & Proſelytum, quoties Contractu hujuſmodi illi hic damnum intulerat. Non item, ſi huic ille. Talmudici; הגוי אין לו הוניה שנאמר איש את אחיו וגוי שהונה את ישראל מחזיר הוניה בדינין שלנו *Ius de damno ex impari pretio illato ad Gentilem non attinet. Nam & ſcriptum eſt [g] ea de re, quiſque fratri ſuo. At ſi impari ſic pretio damnum intulerat Iſraelitæ Gentilis, refundendum erat ex decretis forenſibus noſtris.* Ita in Obligatione ac Contractu heic Jus perquam impar Judæi tàm adſciti ſeu Proſelyti Juſtitiæ quàm Originarii, & Gentilis ſeu Proſelyti Domicilii. Quamvis enim legem illam alteram [h] גר לא־תונה *Proſelytum non moleſtabis, vexabis* ſeu *lædes* (eodem vocabulo, quod habetur in lege hac de Emtione & Venditione, ibi uſurpato) juxta id quod libro monuimus ſecundo [i], ad utriuſque generis Proſelytos quoad opprobria de priſtino vitæ genere eis non inferenda (quod הונית דברים ſeu *damnum* aut *moleſtiam per ejuſmodi opprobria illatam nuncupant*) quantùm video attinere volunt, nihilominùs dum pluribus legem hanc de Impari ſimplicitèr pretio ſimul cum illo, quod in altera illa ſequi-

ſequitur ולא תְלְחָצֶנּוּ[k] *neque expilabis eum* (quod de pretio impari etiam ſumunt) fuſiùs explicatum eunt, Proſelytum alium præter Juſtum in ea, quoad hanc rem, contineri nolunt. Quomodo transferretur apud Ebræos ex Succeſſione Dominium, explicavimus abundè Libro ſingulari de Succeſſionibus in Bona. Ubi etiam de Alienatione per Teſtamentum, & quâ exhæredatio fiebat liberorum, diximus, & de aliis ejuſmodi. Recole heic ſi placet, quod capite ſuperiore traditur de Gentilis Alienatione fundi in ditione Iſraelitica irrita, ubi ſyngrapha non interveniret. Et alia Alienationibus ſingularia fuere, quà Proſelytos Juſtitiæ ſpectabant, nec parùm ab Originariorum alienationibus diſcrepantia. E quibus id inprimis & ſolùm heic adjiciendum duximus, Proſelytum Juſtitiæ moribundum ſeu per Teſtamentum bona ſua diſtribuentem aut dantem proli ſuæ, antequam Proſelytus fieret ipſa, ſive natæ ſive conceptæ, in caſſum planè feciſſe; neque teſtamentum aut donationem ejuſmodi omninò vim obtinuiſſe. Ex moribus ſcilicet ſuperinductis, ne videretur proles illa pro hærede inter Ebræos admitti. Aliqui etiam inde neccuiquam quid ab eo rite donatum volunt moribundo, quod שכב מרע vocant, aut mortis causâ; nedum per teſtamentum; cui tamen locus, ubi ægrotaret quiſquam ex Originariis, etiam ſine ſolennibus alienationum ſuperiùs traditis, quod ex eis etiam, quæ alibi[l] diximus, ſatis dignoſcitur. De his autem ante alios conſulas, ſi placet, Joſephum Caro in *Shulcan Aruch*[m]. Ex apicum autem & formularum ejuſmodi obſervatione palàm eſt, ſic diſciplinam Ebræorum de Furti interdicto obtinuiſſe, ut nec dominum eſſe ibi agnoſcerent, ubi apices aut formulæ illæ multiplices (quarum ſpecimen tantùm heic indicavimus) deerant.

[k] *Exod.* 22. v. 20.

[l] *Lib. de ſucceſſ. in Bona cap.* 24.

[m] *Lib.* Choſchen hamiſpat *cap.* 256.

Cap. VI.

De Jure *apud Ebræos* Egenorum *ſingulari*; Angulo *ſegetis*, Spicilegio, Racematione, Uvis deciduis, Frugibus *per* Oblivionem *in agro* relictis, Decima Pauperis; Eleemoſynis; *etiam ſententiâ forenſi exigendis. Mira in* erogandis *his atque tum* priſtinâ *tum* præſenti pauperum conditione *conſiderandâ ratio.* E Gentilibus Pauperes (*niſi* Proſelyti Domicilii *eſſent*) juris Ege-

 norum

norum *apud Ebræos* non omnino participes. Proſelyti Domicilii *participes* Eleemoſynarum; *non alicujus reliquorum quæ ſunt pauperibus* debita. Utrùm extremæ Pauperis Neceſſitati Dominium privatum ex Jure Naturali, *juxta Talmudicos*, cederet.

QUod ad ſuperiùs Selectorum Tertium, ſeu Jus Egenorum ſpectat; celebris eſt apud ſcriptores [n] quæſtio, utrùm extremæ Indigentium neceſſitati cedat ex jure Naturali Dominium privatum, adeoque utrùm inde ſimpliciter Dominium ſeu Furti interdictum ſic temperetur, ut ſurripienti, eo nomine, ſcelus ex Jure Naturali non fuerit tribuendum. Seu, ut breviter quæſtio hæc concipi ſolet, *utrùm furari liceat propter neceſſitatem.* Quid ea de re ſenſerint Talmudici manifeſtum ſatis fiet, ſi primò generatim oſtenderimus, qualia penes ipſos Egenorum ſeu pauperum jura heic fuerint, & dein adjecerimus, quid tradiderint de Gentilium penes itidem ipſos, tum indigentiâ, tum Eleemoſynæ ſive erogatione ſive receptione. Eorum quæ Pauperibus ex lege ſacra ſeu Ebræis civili debebantur genus [o] faciunt ſeptemplex. Primum eſt פאה *Angulus*; II לקט *ſpicilegium*. III עוללה *Racematio.* IV פרט *Acini decidui.* V שכחה *quod per oblivionem relinquitur.* VI מעשר עני *Decima pauperis.* VII צדקה *Eleemoſyna.* Quæ cuncta nomine מתנות עניים *munera quæ pauperibus danda veniunt.* Primum habetur in lege illa [p] *cum meſſueritis meſſem terræ veſtræ*, לא תכלה פאת שדך לקצר *non conſummabis metendo angulum agri tui.* Redditur in vulgata, *non tondebis uſque ad ſolum ſuperficiem terræ.* uti & alibi [q]; *non ſecabitis eam uſque ad ſolum.* Sed Ebræa quæ attulimus, ſunt loci utriuſque. Græci ibi οὐ συντελέσετε τὸν θερισμὸν ὑμῶν τοῦ ἀγροῦ σου ἐκθερίσαι, *non perficietis meſſem veſtram agri tui metendo.* Quæ velut dicta non minùs de agro frugibus conſito, quàm de arboribus frugiferis, adeoque de proventu telluris omnimodo annuo capiunt magiſtri. Quantitas Anguli ſeu partis frugum ſic relinquendæ nullibi in lege ſacra præſtituitur. Sed ex ſcitis Scribarum ſeu eorum, quibus permiſſa eſt Sanctionum ſuperinducendarum poteſtas, pars erat minimùm ſexageſima. Talmudici; כמה הוא שיעור הפאה מן התורה אין לה שיעור אפילו הניח שבולת

[n] *Dominicus Soto de Iuſtitia & Iure lib. 5. quæſt. 3. art. 4. S. Thom. 2. ſecunda quæſt. 66. art. 7. alii.*

[o] *Maimonid.* hal. Mithnoth Ainim cap. 1. 2. &c. *Moſ. Mikotz. Præcept. Neg. affirm.* 161. &c. 284. &c. *Miſna tit.* Pea & tit. Maghaſer Sheni.

[p] *Levit.* 19. 9.

[q] *Ibid.* 23. 22.

Digitized by Google

שבולת אחת יצא ידי הובתו: אבל מדבריהם אין פחות מאחד מששים בין בארץ בין בחוצה לארץ ומוכף על האחד מששים לפי גודל השדה ולפי רוב העניים ולפי ברכת הזרע *Quantitas Anguli à lege ſacra determinata non eſt, unde qui reliquerit ſpicam unicam, etiam is præſtabat id ad quod ſic obligabatur. Sed verò ex ſcribarum ſcitis ita præſtituta eſt pars ſexageſima, ut minor non ſufficeret, idque tum intra terram ſanctam tum extra* (nam & extrà ex eorum ſcitis obtinuit mos hic.) *Et quidem inolevit, ut adjicerent aliquid coloni, vinitores, & frugum collectores reliqui, parti ſexageſimæ pro varia ſive agri areæ, ſive pauperum multitudinis, ſive proventus ubertatis quantitate.* Secundum genus ſeu לקט id eſt Spiciiegium, ſacris illis quæ ſequuntur nititur verbis, וְלֶקֶט קְצִירְךָ לֹא תְלַקֵּט *& collectionem* (ſpicarum ſeu frugum remanentium) ſeu *ſpicilegium non colliges.* Vulgata; *nec remanentes ſpicas colliges.* Quod ad fruges ſeu proventus manipulatim falce ſuccidi aut evelli ſolitos attinere volunt. Si ſpica unica aut duo inter ſuccidendum, evellendum, aut colligendum, extra manipulos aut ſub falce deciderent, hac lege continebantur, idque quotcunque & quotieſcunque ſic deciderent. Non item ſi tres ſimul, nedum plures. Talmudici; אם נפלו שלש כאחת הרי שלשתן לבעל השדה *ſi tres ſimul deciderent, ad dominum agri attinebant.* Genus tertium עוללה ſeu Racematio in lege ſacra ſequitur וכרמך לא תעולל *& vineam tuam non racemabis.* Hoc de racemulis dictum volunt, quotquot ſcilicet nec כתף haberent nec נטף id eſt nec ſcapulos denſiores, nec uvas conjunctiores, ſed tàm has, quàm illos, ita invicem diſperſas & diſtantes, ut reliquorum ubertatem denſiorem haud imitarentur. Quartum item in ſacra lege ſubjungitur genus וּפֶרֶט כַּרְמְךָ לֹא תְלַקֵּט *neque grana decidentia*, acinos deciduos *colliges.* Qui ſcilicet in vindemia inter colligendum è racemis deciderent. De quibus, ut de ſpicis, aiunt Magiſtri, ſi unus ſeu bini deciderent, eos hac lege contineri, quotcunque ſic deciderent; non item ſi tres ſimul conjuncti, nedum plures. Lex ſacra[r], quæ ad genus heic quintum ſeu rem per Oblivionem in agro relictam ſpectat, hæc eſt, *cum meſſueris meſſem tuam in agro tuo*, וְשָׁכַחְתָּ עֹמֶר בַּשָּׂדֶה לֹא תָשׁוּב לְקַחְתּוֹ *& oblitus fueris*

[r] *Deut.* 24. 19

fueris manipulum in agro, non reverteris ut tollas illum. Qua de re Talmudici, העומר ששכחוהו פועלים ולא שכחו בעל הבית שכחו בעל השדה ולא שכחוהו פועלים שכחוהו אלו ואלו והיו שם אחרים עוברים ורואין אותם בערת ששכחוהו אינה שכחה עד שישכחוהו כל אדם ואפילו עומר הטמון אם נשכח הרי זה שכחה *ſi manipuli obliviſcerentur operarii, cujus tamen non oblitus eſſet paterfamilias, aut ſi oblitus eſſet paterfamilias nec tamen operarii, imò ſi tàm hi quàm ille obliti eſſent, alii tamen ibi tranſeuntes ipſo, quo obliti eſſent illi, tempore viderent* & indicarent, *pro derelicto per oblivionem cenſendus non erat. Quod nec obtinuit, niſi quilibet hominum* (ad quos aliàs pertinere poterat) *obliviſceretur. Etiamſi reconditus eſſet manipulus & per oblivionem derelictus, pro derelicto in hac lege habebatur.* Neque ſolum ad manipulos agri ſeu meſſem, ſed pariter ad vindemiam & arborum qualiumcunque fructus ſpectaſſe docent hanc legem. Quod Sextum heic eſt, ſeu
[r] Deut. 14. 28 Decimam pauperis habent ex illo [r] מִקְצֵה שָׁלֹשׁ שָׁנִים *à fine trium annorum* ſeu *anni tertii proferes omnem decimam frugum tuarum pro illo anno & repones intra portas tuas, venietque Levites &c. Et peregrinus, pupillus atque vidua qui ſunt intra portas tuas & comedent, & ſaturabuntur.* Spectare volunt hoc ad tertium & ſextum (qui tertius eſt iteratus) cujuſlibet hebdomadis, juxta annorum remiſſionis computum, revertentis. Ita ut Decima prima & ſecunda annis 1 2 4 & 5 ſolverentur, tertio vero & ſexto nulla decima ſecunda, ſed hæc velut vice ejus, idque domi non Hieroſolymis ſic ſolve-
[ſ] Deut. 15. 7. retur. Ad Septimum heic genus ſpectat lex illa[ſ], *ſi fuerit in te pauper unus ex fratribus tuis intra aliquam portarum tuarum in terra tua, quam Dominus Deus tuus dat tibi, non obſirmabis cor tuum, neque contrahes manum tuam à fratre tuo paupere. Sed aperiendo aperies illi manum tuam, & mutuum dabis ibi quod ſufficiat pro penuria ejus, qua ille laborat,* id eſt די מחסורו אשר יחסר לו quod vertit vulgata, *quo eum indigere perſpexeris.* Et quæ ſequuntur de anno remiſſionis, faciunt ut non mutuum ſed donatum habendum eſſet, quod indigenti ſic ſubminiſtrandum ; juxta magiſtros. Paulo item poſt, *Non deficiet pauper,* ſeu *non deerit pauper de medio terræ.*

Ideò

Digitized by Google

Ideò præcipio tibi dicens, aperiendo aperies manum tuam fratri tuo,
pauperi tuo atque inopi tuo in terra tua. Accedit & illa [u], *ſi at-*
tenuatus fuerit frater tuus & mutaverit manus ejus juxta te (ſeu
infirmus factus fuerit) וְהֶחֱזַקְתָּ בּוֹ גֵּר וְתוֹשָׁב וָחַי עִמָּךְ *etiam ſuble-*
vabis ſeu *ſuſtentabis eum, peregrinus item & inquilinus etiam vi-*
vat tecum. Ita intelligunt magiſtri. Sed vulgata, *& ſuſceperis eum*
quaſi advenam & peregrinum & vixerit tecum, ne accipias uſuras
ab eo &c. & proximum ita comma, ut ex duabus unica lex fiat, ad-
jicit. Sed de Uſuris, mox, capite nono. Poſteriora autem jam ci-
tatæ legis verba ſic capiunt Magiſtri, ut non ſolùm Proſelytis tàm
Domicilii, quàm Juſtitiæ incolatûs permiſſio in terra ſancta ſic præ-
ſtituatur, (nam qui ibi תושב dicitur pro Proſelyto Domicilii ſu-
munt [x]) verùm ut etiam utrorunque inopiæ ſublevamen, ex elee-
moſynis, fuerit erogandum. Quod ſic de Gentilibus aliis ſeu qui
Idololatriæ nondum renuntiaverant, ſumi nolunt, ut infra dicemus.
Verba autem illa in codice Samaritano ſic ſe habent וחזקרת בו גר
ותושב וחי אחיך עמך quæ verti poſſent *& ſi vis* ſeu *robur peregrini*
& inquilini in eum invaluerit, *etiam vivat frater tuus tecum.* Quæ
poſtrema in fine proximi commatis, etiam in codicibus tam Judai-
cis quàm Samaritanis occurrunt. Legitur item [y] Hyrcanum *in-*
ſtituiſſe primum Xenodochia, quibus adventum ſuſciperet pauperum
peregrinorum. De eo quidem Joſephus [z], *πρῶτος Ἰουδαίων ξενο-*
τροφεῖν ἤρξατο, quod vertitur Gelenio, *primus omnium cœpit mili-*
tem externum alere; Ruffino autem *peregrinos alere.* Sed ex jam
antè allatis legibus, quemlibet aiunt Magiſtri [a] Judæum obligari
ליתן צדקה לעניים *eleemoſynam dare pauperibus.* Unde & inquiunt,
כל הרואה עני מבקש והעלי עוניו ממנו ולא נתן לו צדקה עבר
בלא תעשה *quiſquis viderit egenum rogantem, & oculos ab eo di-*
vertens ei eleemoſynam non dederit, violat præceptum negativum.
Opulentiæ alterius atque alterius indigentiæ ratione ſemper habitâ.
Sed mirum eſt quod tradunt de Eleemoſynæ heic, tum Qualitate,
tum Quantitate. Neque enim ſuffeciſſe volunt, ut quis opulentus
inopibus rogantibus vitæ ſimplicitèr neceſſaria donaret, compara-
retve, veluti veſtitum & alimenta. Etiam utenſilia domeſtica, uxo-
rem item:

[u] *Levit.* 25. 35.
[x] *Iarchius ibi: Abarbinel in* Piruſh Tora *f.* 270. *col.* 3. *alii.*
[y] *Egeſippus lib.* 1. *cap.* 1.
[z] *Lib.* 13. *cap.* 16.
[a] *Maimonid. hal.* Mithnoth ainim *cap.* 7. *Moſes Mikotz præc. affirm.* 162.

Digitized by Google

rem item & maritum (cœlebibus qui indigerent, pauperum nomine heic venientes) quin & ea inſuper, quæ ad priſtinæ unde deciderant vitæ ſortiſque ſplendorem ſpectarent, ex legibus hiſce ſacris docent fuiſſe ſubminiſtranda. Talmudicorum verba ſunt; אפילו היה דרכו של זה העני לרכוב על הסוס ועבד רץ לפניו והעני ירד מנכסיו קונין לו סוס לרכוב עליו ועבד לרוץ לפניו *Etiam ſi pro dignitate pauperis, unde jam deciderat, priſtinâ, mos ei eſſet equo vehi nec ſine ſervo præcurrente, comparandus erat ei equus quo veheretur, & ſervus qui præcurreret.* Et ſi veſtitum rogaret indigus מכסין אותו לפי כבודו מיד *veſtiendus erat juxta dignitatem ſuam propediem.* Si nempè inopia ejus ſatis nota. Aliter ea de re inquiſitum prius ibant. Quod tamen ubi inops alimenta poſcebat, non faciendum, ſed ſtatim ea ſubminiſtranda. De Dignitate autem & Splendore priſtino, rationem ſubjungunt ex eo quod in lege habetur, *quod ſufficiat pro penuria* ſeu *indigentia ejus quâ ille laborabat,* ומצווה אתה להשלם חסרונו ואין אתה מצווה לעשרו *unde ex præcepto obligaris ſupplere quibus indiget, minimè verò eum ditare.* Atque etiam quemlibet rogatum כפי משגת ידו *juxta facultatum ſuarum amplitudinem*, obligatum aiunt ita quibus indiguerat ſuppleviſſe. Quantitatem item eleemoſynæ ſingulorum ſic taxant, ut, qui largiùs & maximâ cum laude daret, Quintam opum ſuarum partem, ſi res poſceret, ſubminiſtraret; qui mediocrius, minorem uſque ad decimam; quâ ſi minorem quis, ubi ſcilicet majorem res poſcebat, daret, donum עין רעה *oculi mali* ſeu ejus qui tenacioris nomen mereretur, vocabant. Addunt ואסור להחזיר את העני שׁשאל ריקם ואפילו אתה נותן לו גרוגרת אחת *nefas eſſe dimittere inopem, qui rogaverit, omninò vacuum, & unicum potiùs granulum ei donandum.* Si ſcilicet rogatus haberet. Si quis autem eleemoſynam erogare, juxta quod oportuit, detrectaret, ſententiâ forenſi coercendus erat in id præſtandum quod foro placeret, idque non ſine plagarum Pœna niſi pareret. Quod ſi demum non faceret, è bonis ſuis id quod erat præſtandum in pignus ſuſtulere judices. Maimonides; מי שאינו רוצה ליתן צדקה או שיתן מעט ממה שראוי לו ב״ד כופין אותו ומכין אותו מכת מרדות עד שיתן מה שאמדוהו ליתן ויורדין

Digitized by Google

ויורדין לנכסיו בפניו ולוקחין ממנו מה שראוי לו ליתן וממשכנין על הצדקה *Qui non voluit eleemoſynam dare, aut minorem dederat, quam erat ei par, cogebant eum Iudices fori* ſeu *ſynedrium, irrogatâ etiam Pœnâ verberum, quæ contumacibus debita, uſque dum id præſtaret, quod ipſi æſtimarent. Quin & irruebant in bona ejus eoque præſente quantum oportuit eum erogare, ut in pignus eleemoſynæ, eripiebant.* Quamvis autem ſic ex lege ſacra primitùs obligatos volunt ſingulos ſingulis, pro horum inopiâ ac illorum opulentia, eleemoſynam obiter præſtare, nihilominùs res eo tandem ex majorum inſtitutis rediit, ut, quemadmodum non rarò videmus apud Chriſtianos, inſtituerentur qualibet in urbe ac oppido גבאי צדקה *exactores Eleemoſynæ* ſeu ejus quod in pauperum ſublevamen erogandum, qui hebdomatim ſeu à veſpera Sabbati in veſperam eo nomine diligentiùs colligerent erogarentque nummos, alimenta, id genus alia. Locus, in quo reponebantur nummi, קופה *arca* vocabatur, in quo alimenta, תמחוי *ſcutella.* Unde evenit, ut dein obligatio non tam pauperes ipſos, quàm exactores hoſce immediatè ſpectaret, extrà quàm ubi quis exactorum munus ritè erogando juxta facultates ſuas anteverteret. Nam id nunquam non illicitum. Scilicet עני שהוא קרובו קודם לכל אדם עניי ביתו קודמין לעניי עירו ועניי עירו קודמין לעניי עיר אחרת שנ' לאחיך לעניך ולאבינך בארצך *Inops qui fuerit cuiquam propinquus, præferendus aliis quibuſcunque; inopes domeſtici, inopibus urbis; urbis ſuæ, inopibus urbis alienæ; juxta quod in lege ſcriptum eſt*[b]*, Fratri tuo, pauperi tuo, Inopi tuo in Terra tua.* Exceptio autem intervenit de Captivis redimendis, quam inferiùs dabimus. Collectam eleemoſynam erogabant exactores illi, etiam & de aliorum inopia atque erogationis modo, juxta mores ſuperinductos, decernentes. Verbi gratiâ; מי שיש לו מזון שתי סעודות אסור לו ליטול מן התמחוי היו לו מזון ארבעה עשר סעודות לא יטול מן הקופה *Qui haberet* (veſpera Sabbati) *duo prandia, ei non licuit ex ſcutella erogari. Qui haberet quatuordecim, ei non licuit erogari ex arca* non ſcilicet in alimenta. Id genus alia ad hunc modum occurrunt; unde haud parùm dignoſcas, quinam apud eos pauperum nomine (quantum ad facultatum quantitatem attinet)

[b] Deut. 15. 11.

attinet) heic venirent. היו לו מאתים זוז אע״פ שאינו נושא ונותן בהם או שהיו לו המשים זוז ונושא ונותן בהם הרי זה לא יטול לקט שכחה ופאה ומעשר עני היו לו מאתים חסר דינר אפילו אלף נותנין לו כאחד הרי זו מותר ליקח היו בידו מעות והרי הן עליו חוב או שהיו ממשכנים לכתובת אשתו הרי זה מותר ליקח עני שצריך ויש לו חצר וכלי בית אפילו היו לו כלי כסף וכלי זהב אין מחייבין אותו למכור את ביתו ואת כלי תשמישו אלא מותר ליקח ומצוה ליתן לו בדא בכלי אכילה ושתיה ומלבוש מצעור וכיוצא בהן אבל אם היו כלי כסף וכלי זהב כגון מגרדה או עלי וכיוצא בהן מוכרין ולוקח פחות מהן בדא קודם שיגיע לגבות נון העם אבל אחר שגבה הצדקה מחייבים אותו למכור כליו וליקח אחרים פחותים מהם ואחך ימול בעל הבית שהיה מהלך מעיר לעיר ותמו לו המעות בדרך ואין לו עתה מה יאכל הרי זה מותר ליקח לקט שכחה ופאה ומעשר עני וליהנות מן הצדקה ולכשיגיע לביתו אינו חייב לשלם שהרי עני היה באותה השעה *qui haberet in bonis ducentos Zuzos,* (id eſt quinquaginta ſiclos ſacros) *licet cum eis non negotiaretur, aut qui haberet quinquaginta & cum eis negotiaretur, is in eis non erat habendus quibus licuit Spicilegio, frugibus per Oblivionem in agro relictis, Angulo & Decimâ pauperis gaudere. Si cui pauciores quàm ducenti eſſent* (nec in negotiationibus eis uteretur) *tametſi mille homines ſimul cum dona præberent, nihilominùs ei jam dictis gaudere fas erat. Si Pecuniam ſeu opes quidem haberet, quæ tamen æri alieno aut doti uxoriæ eſſent obnoxiæ, fas erat eiſibi ea etiam ſumere. Si egenus eſſet qui villulam, & ædes inſtructas haberet etiam rebus argenteis & aureis, mos non erat ut is cogendus eſſet vendere ædes ſuas & res ei inſervientes* (ut ſcilicet inde viveret & à jam dictis arceretur, ſed) *ea accipiebat, & ex præcepto eis gaudere debuit. Quod intelligendum de utenſilibus ejus eſui & potui neceſſariis, & de viltoris pretii veſtimentis & ſimilibus. At verò ſi ei eſſent utenſilia aurea vel argentea qualia ſtrigilis aut piſtillum & quæ ſunt ſimilia* (lautioris & ſplendidioris vitæ inſtrumenta) *vendenda ea erant atque id genus minoris pretii alia ei inde ſupplenda. Quæ tamen exceptio locum tantum habuit antequam ex eleemoſynis publicis ſeu eleemoſynarum ærario ali inciperet. Simulac enim incipiebat inde ali*

Digitized by Google

de ali (ſeu alimenta inde petebat) *cogendus erat vendere res illas pretioſas & viliores accipere. Et dein fortunâ anguſtiori contentus eſſe debuit. Si Patrifamilias per urbes aliquot & oppida proficiſcenti commeatus primò ſuffecerat & dein* (ante reditum) *indiguerat ille quod comederet, ei competebat ſumere ſpicilegium, fruges per oblivionem relictas, Angulum & decimam Pauperis atque etiam ex ærario eleemoſynarum ali. Neque poſtquam domum redierat, obligatus erat ad reſtituendum. Nam tunc temporis* (quo acciperet) *pauper ſeu pauperum numero cenſendus erat.* Ceterùm tametſi priſtini ſplendoris & anteactæ vitæ unde inops deciderat, ratio erat, ut paulò antè dictum eſt, habenda, & juxta eam eleemoſynæ ſubminiſtrandæ, attamen in mandatis dederunt ſapientes, ut, qualiſcunque fuiſſet antè dignitatis inops, artificio alicui jam ſedulò incumberet, ut inde minùs eſſet aliis ſeu eleemoſynarum ærario oneri; quod & ita feciſſe aliquot viros aiunt inſigniores ad paupertatem aliàs ſummam redactos, ut לא שאלו מן הציבור ולא קיבלו מהם כשנתנו להם *nec rogarent ab univerſitate* ſeu *populo* (id eſt ab exactoribus illis qui populi eleemoſynam corrogarent erogarentque) *nec acciperent ab eo quando ipſis donare volebant.* Quod verò dicitur de Arca & Scutella, ſic capiendum eſt, ut hæc pro vario locorum more aut haberetur aut omitteretur, illa verò nullibi deeſſet. Maimonides; לא ראינו ולא שמענו בקהל מישראל שאין להם קופה של צדקה אבל תמחוי יש מקומות שנהגו בו ויש מקומות שאין נהגו בו *Neque vidimus neque audivimus in Eccleſia aliqua ſeu univerſitate Iſraelitarum, defuiſſe Arcam Eleemoſynæ. Sed Scutellam quidem loci alij habent, alij non habent pro moris diverſitate.* Atque arcam hujuſmodi ſeu inopum ærarium publicum reſpicit puto illud in Evangeliis[c]. *Vende &c. & da pauperibus*, & *dimidium bonorum meorum do pauperibus*, & ſimilia. Et facilè hinc intelligitur, puto, unde viverent liberi quorum aliquibus tantùm pro varia patris opum quantitate, ex ipſo jure, oſtiatim erat mendicandum; qua de re nos alibi[d]. Prioribus jam dictorum Quinque adjicitur in lege ſacra *pauperi*[e] *& peregrino ea relinques*; nam & quod de manipulo per oblivionem derelicto dicitur, *non*[f] *reverteris ut tollas il-*

c *Matth.* 19. 21. *Marc.* 10. 21. *Luc.* 18. 22. 19. 8.

d *De ſucceſſ. in Bona cap.* 9.

e *Levit.* 19. 9. 23. 22.

f *Deut.* 24. 19.

lum, ſed peregrini, pupilli & viduæ erit, velut pauperum paraphraſis habetur, quemadmodum & ſimile illud in lege de pauperum decima. Eleemoſyna autem, qualem oſtendimus, exigenda ex ſui natura pauperibus erat debita. Et cuncta ſanè ita debita, ex Magiſtrorum ſententiâ, ut non omninò eorum aliqua è Charitatis ſive fervore ſive arbitrio, ſed ex juris ſtricti ejuſque à numine præſtituti Obligatione penderent. Eleemoſyna, dico, nolenti exigenda, juxta jam præmiſſa. Nam & alias, quæ ex abundantia charitatis jure exigendam excedunt, tum ſummopere laudant [g], tum apud viros pietate inſigniores, in uſu fuiſſe non infrequenti, tradunt. Sed eæ huc non ſpectant. De prioribus item quinque docent [h]; כל מתנות עניים אלו אין בהן טובת הנייה לבעלים אלא העניים באין ונוטלין אותן על כרחן של בעלים ואפילו עני שבישראל מוציאין אותן מידו *Nullum ex hiſce pauperum donis in dominorum* (agrorum, arborum, vinearum) *commodum percipiendum* (aliter ac jam ſtatim dicitur) *ſed mos erat, ut advenientes pauperes ea tollerent, etiam invitis dominis; quin etiam ſi dominus eſſet ipſe pauper ex Iſraelitis, eripere ea fas erat eis è poteſtate ejus.* Quod ut commodiùs facerent, ab agri domino eis velut horum dominis relinquenda erant. Temperamenta autem heic bina adjecta. Alterum ubi partem hujuſmodi donorum auferrent pauperes, quod reliquum erat negligentes. Alterum ubi agri, vineæ, arboris (in quibus eorum hujuſmodi jus) alicujus derelicta ſic dona planè negligerent, nec omninò peterent intra tempus quo ex more loci fruges ejuſmodi colligendæ. Priori in ſpecie quod ſic pauperes relinquebant, nemini hominum non dein patebat. Adeoque Occupatione adquirebatur. Talmudici; פסקו העניים לבקש ולהזור עליהן הרי הנשאר מהן מותר לכול אדם ואינו חייב ליתן להם דמיהן שלא נאמר בהן ונתן לעניי׳ אלא תעזוב אותם ואינו מצוה לעזוב אותן להיה ולעופות אלא לעניים והרי אין עניים *Quoties deſinerent pauperes petere & redire ut peterent, id quod reliquum erat occupanti conceſſum eſt. Nec qui occuparet, obligatus eſt pretium eis ſolvere. Nam neque ex lege quidem inſtitutum eſt, ut donaret colonus, ſed ut relinqueret ea* (utcunque donorum pauperum nomine inſignita fuerint hæc omnia.) *Neque præceptum*

[g] *Maimonid. hal.* Mithnoth Ainiim *cap.* 10.

[h] *Idem. ibid. cap.* 1.

Digitized by Google

ceptum eſt relinquere ea beſtiis & volucribus, ſed pauperibus, qui jam quidem eſſe deſiere. Cum ſcilicet repetere deſinerent. Tunc autem Spicilegii partem ſic neglexiſſe pauperes, ut dein occupanti pateret, cenſebatur ſimulac alii poſt alios pauperes ſpicas legerant, ſeu legerant pauperes iteratò. Acinos autem ſeu uvas Deciduas & racemationem, ſimulac ſemel in vineam ad colligendum venerant pauperes ac redierant. Quod reliquum erat Olivarum per Oblivionem in arbore relictarum, ſi non ſumerent pauperes ante novilunium menſis Kiſleu, qui fere Novembri noſtro reſpondet. Sub arbore ſeu in terra relictas, ſimulac deſierant pauperes eas petere; quod puto ſic intelligendum, ut quod de ſpicis jam dictum. Et ſua cetera habuere heic tempora. Ubi autem omninò negligerent, nec intra tempus fruges ex more colligendi eorum, quæ ſic eis derelicta ſunt, aliquid ſumerent, הרי הן של בעל השדה *eadem ad agri Dominum attinebant.* Accedant hiſce Tria inprimis animadvertenda. I. Quemnam nomine גר ſeu *peregrini*, in legibus jam dictis ſacris pauperi conjungi ſoliti, venire velint Talmudici. II. Utrùm in Pauperum hiſce donis, juris aliquod eſſe Pauperi Gentili admitterent. III. Utrùm à Gentilibus donorum, quæ diximus, aliqua, juxta eos, præſtanda. Ex vi ac ſenſu legum, quæ huc attinent, Sacrarum haud alium nomine גר *peregrini* ſeu *Proſelyti* contineri volunt præter Proſelytum Juſtitiæ ac Libertinum qui juris parilis. Verba ſunt, כל גר האמור במתנות עניים אינו אלא גר צדק שהרי הוא אומר במעשר עני ובא הלוי והגר מה הלוי בן ברית גם הגר בן ברית *Peregrinus cujus mentio in legibus de Pauperum donis haud alius eſt quàm Proſelytus Iuſtitiæ. Nam & in lege*[i] *de Decima pauperum memorantur ſimùl Levita & Peregrinus. Levita autem ibi planè filius eſt federis. Talis igitur & Peregrinus cum eo conjunctus.* Ex lege itaque Sacra Proſelyto domicilii, quantumlibet pauperi (nomine גר Proſelyti ſeu Peregrini) in hiſce ſortem voluere eſſe nullam, nedum Gentili alicui qui nondum idololatriæ renuntiaverat. Sed verò nomine תושב ſeu *inquilini* in lege illa ſuperiùs ex Levitico citata, Eleemoſynas tantùm ex illius legis vi ſumebat Proſelytus domicilii, non item reliquorum donorum pauperum quidquam. At verò

[i] Deuter. 14. ult.

tum Proſelytis domicilii, tum aliis Gentilibus ex jure ſuperinducto permiſerunt (quod ſecundò heic animadvertendum) in omnibus jam dictis ſortem, ſi pauperum, qui è Judæis, turbæ ſe commiſceret. Temperamentum jam proximè ante dictis ſubjungunt; אע״פ כן אין מונעין עניי גוים ממתנות אלו אלא באין בכלל עניי ישראל ונוטלין אותן *Ceterum tametſi ex ipſa lege ſe res ita habebat, nihilominus non arcebant pauperes Gentilium à Donis jam dictis* ex illis ſcilicet prioribus. *Sed ii commiſti turbæ pauperum ex Iſraelitis ea acceperunt.* Cauſa redditur מפני דרכי שלום *ob vias pacis*, id eſt, *officioſæ humanitatis* ſeu *charitatis* cauſâ. Ita jus planè pauperibus, qui non Judæi, in omnibus denegant. Excepto quod dicitur de Eleemoſynis Proſelyto Domicilii erogandis. Rem autem Gentilibus omnimodis, qui Judæorum pauperibus in rogando, ſumendo, ſe commiſcerent, concedunt. Quod ad Tertium demùm heic attinet; neque Dona illa Pauperum priora ſex aut eorum aliquod quidem permittebantur Gentiles in ditione Iſraelitica præſtare, nedum obligabantur. De Gentilibus non permiſſis ejuſmodi quid ibi præſtare, ſatis dictum eſt libro tertio[k]. Quin de Proſelyto Juſtitiæ recens facto ſcribunt[l]; נכרי שקצר שדהו ואחר כך נתגייר הרי זו פטור מן הפאה ומן הלקט ומן השכחה אע״פ שאין השכחה אלא בשעה העימור *Si Gentilis* in ditione Iſraelitica *poſtquam ſegetem meſſuerat, Proſelytus Iuſtitiæ factus fuiſſet, ex ſegete illa neque Angulus neque ſpicilegium neque manipulus per oblivionem derelictus, pauperibus relinquendus; tametſi manipulis jus non inciperet ante tempus quo manipuli avehi ſoliti.* Id eſt etiam poſtquam Proſelytus eſſet factus. Item[m], ישראל וגוי שהיו שותפים בכרם חלקו של ישראל חייב ושל גוי פטור *Ubi Iſraelita & Gentilis Socii erant vineæ in parte Iſraelitæ* (diviſa) *relinquendi erant acini decidui & racematio. Sed pars Gentilis immunis erat.* Quale pariter de reliquis jam dictorum Sex dicendum. Quod verò ad Eleemoſynas attinet, cum eæ fuerint aut ex juſtitia ſeu ſtricto jure debitæ adeoq; pro arbitrio forenſi exigendæ ut eſt oſtenſum, aut ex charitatis abundantia inſuper acceſſerint (quale quidem diſcrimen Eleemoſynarum dum eo nomine ea quæ pauperibus præbentur, innuitur, nullibi locorum forſan abeſt) tantum abfuit, ut à Gen-

[k] *Cap. 4.*

[l] *Maimonid. hal.* Mithnoth Ainiim *cap. 2.*

[m] *Idem ibid. cap 4.*

Digitized by Google

à Gentilibus exigerentur aliquæ omninò, ut nec palàm ab eis libenter offerentibus, ex more majorum deberet Judæus Eleemoſynam aliquam accipere, niſi ita eveniret, ut neque neceſſitati ſuæ extremæ ſubvenire quirent Eleemoſynæ à ſuis ſubminiſtratæ, neque clàm poſſet à Gentili accipere. Talmudici[n], אסור לישראל ליטול צדקה מן הגוים בפרהסיא ואם אינו יכול לחיות בצדקה של ישראל ואינו יכול ליטלה בצנעה הרי זה מותר ומלך או שר מן הגוים ששלח ממון לישראל לצדקה אין מחזירים אותו לו משום שלום מלכות אלא נוטלין ממנו ויתן לעניי גוים בסתר כדי שלא ישמע המלך *Fas non erat Iſraelitæ accipere Eleemoſynam à Gentilibus palàm ac in aperto. Adjectâ tamen exceptione hac. Si Eleemoſynæ ſuorum vitæ ſuæ neceſſariis non ſufficerent, nec Gentilium Eleemoſynam clàm accipere poſſet, tunc quidem licuiſſe. Quin, ſi Rex aut Princeps è Gentilibus pecuniam in Eleemoſynam ad Iſraelitas mitteret, eam ſanè rejicere mos non fuit, propter regiæ dignitatis obſervantiam. Recipiebant ergo, ſed clanculum erogabant Pauperibus Gentilium, adeoque ut Rex neſciret.* Atque hinc ritè intelligendum videtur, quod de mendicantibus Judæis controverti ſolet. Joſephus Scaliger[o]; *Veri Iudæi non mendicabant, neque mendicant hodiè propter τὸ φιλάλληλον eorum, quòd divites non patiuntur tenuiores mendicare aut eſurire, & multa præcepta de Eleemoſynis etiam antiquiſſima habent.* Qua de re plura apud Nicolaum Serrarium[p], Joannem Druſium, id genus alios. Non quidem mendicabant, inſtar aliorum, aut tàm miſerè efflagitando victum quærebant, quoniam ex diſciplina avita à lautioribus pauperes, etiam ſubinde lautiùs erant ſuſtinendi. Sed interea mendicabant. Nec mendicabant, aut hodie ex diſciplina mendicant, ab aliis quàm à contribulibus rogando, niſi ubi contribulium Eleemoſynæ non ſufficerent. Aliter, vides, ab aliis rogari licitè potuiſſe. Quod & factum ab illis fuiſſe ſcimus, tùm ex Juvenale[q], tùm ex Martiale[r], ubi ad Sparſum inter urbis incommoda recenſet frequentiam Judæorum mendicantium.

Nec turba ceſſat entheata Bellonæ,
Nec faſciato naufragus loquax trunco,
A matre doctus nec Rogare Iudæus.

[n] *Idem ibid. cap.* 8.

[o] *In Elencho Trihæreſ. c.* 28.

[p] *De Rabbinis lib.* 2. *Scrup.* 38. & 39. & *Vide lib. noſt. de Succeſſionibus cap.* 9.

[q] *Satyr.* 6.

[r] *Lib.* 12. *Epig.* 57.

Ex

Ex hiſce demùm animadverſis haud ita difficile videtur elicere, quid ſenſerint Talmudici de quæſtione illa, utrùm dominium privatum extremæ alterius neceſſitati ex Jure Naturali cederet. Certè penes Ebræos ab ipſo Juris Naturalis autore ita jura pauperum præſtitui ſingularia ſeu civilia volunt Talmudici, ut ea neutiquam omninò ad pauperes è Gentilibus idololatris ſpectaſſe ſtatuant. Nec quidem ad Proſelytos Domicilii, excepto quòd is Eleemoſynis ſuſtentandus, ut dictum eſt. Utcunque omnia dona pauperum jam memorata æquè ſpectâſſe ſcribat, idque ex præcepto, Joſephus[f], ad peregrinos è Gentibus quoſcunque, unde & ea *ξένια* ſeu *munera hoſpitalia* nuncupat. Nam quod adjiciunt, inter Iſraeliticam pauperum turbam admiſſos etiam pauperes è Gentilibus, id planè aiunt tantùm factum מפני דרכי שלום *humanitatis causâ* ſeu charitatis ſuæ, non omninò ex ſacra lege; quâ pauperes ejuſmodi aut peregrinos alios, præter Proſelytos Juſtitiæ, contineri nolunt. Neque injuria pauperibus ex Iſraelitis (quibus ex lege ſacra, uti volunt, Dona illa ab origine propria fuere) inde fiebat. Nam mos ſuperinductus eſt ille, uti & alii non pauci, ab iis qui rebus cum ſumma legum ferendarum rerumque circa dominium ſeu jura ejuſmodi liberè adminiſtrandarum poteſtate præerant, quorum conſenſu juxta capite ſuperiùs primo dicta, civiliter ſaltem involuti etiam & ipſi ex Iſraelitis pauperes. Quin nec pauperibus ſuis, utcunque in neceſſitatem redactis extremam, quidquam ex alienò ſibi ſumere permiſere, ſed rogando tantùm accipere aut à privatis aut à publicis Eleemoſynæ exactoribus. Accedente ſemper, non pauperis vi aut arbitrio ſed ſententiâ forenſi, quæ cogeret, quoties quis id quod ſibi præſtandum, denegaret. Adeò nec ſuorum, nedum è Gentilibus pauperum, neceſſitati alicui patuiſſe ſtatuerunt privatum cujuſquam dominium, citra ſententiam fori. Hæc autem legibus eorum civilibus planè nitebatur, neque aliter aut aliunde (ſi poteſtatem legitimam reſpicias) in Eleemoſynam denegantis ſic irruebat dominium, quàm cum ſive pignus capiendo ſive in poſſeſſionem mittendo aliterve, pro multiplici executionis forenſis diſcrimine, aliis in actionibus in cujuſpiam dominium, veluti ob Siclum dimidium non præſtitum, Dotem, Furti reſtitutionem dene-

[f] *Archæolog. lib. 4. cap. 8. & videſis Philonem apud Euſeb. Præparat. Evangelic. l. 8. cap. 7.*

denegatam, id genus reliqua, ritè irrueret. Ita actus ille planè civilis erat. Et tantum abeſt, ut quid faciat ad adſtruendum ex jure Naturali pauperis cujuſquam neceſſitati extremæ dominium alterius privatum patere, ut contrarium potiùs innuat. Imo contrarium manifeſtò, ni fallor, innuitur in eo quod negant à Gentilibus Eleemoſynas palàm accipere fas fuiſſe Iſraelitis, niſi tum in extrema neceſſitate cui ſubvenire nequirent Iſraelytarum Eleemoſynæ, tum quoties clam accipere nequirent. Quod perquam abſonum foret, ſi ex Jure Naturali dominium neceſſitati cedere privatum voluiſſent. Tunc enim licuiſſet neceſſitate adacto, in Bona alterius inviti, vi involare, quæ interim à Domino libentèr offerente non licuiſſet accipere. Extrema igitur neceſſitas non fuit quo minùs alieni inde ſurreptio, ex Jure Naturali, pro Furti ſeu rapinæ ſcelere apud Ebræos haberetur. Et quantùm ad extremam paupertatem, vide etiam quæ capite proximo ſequuntur, de Egeni venditione tum ſui tum liberorum ut pretio poſſet ſuſtentari; idque tàm Proſelyto ac Gentili, quàm Ebræo.

Cap. VII.

De acquirendo Perſonarum *juxta Ebræos, in Pace*, Dominio. Servi Ebræi, *tum ex* ſui venditione, *tum ex* addictione Fori. *De* Filia, *Patris addictione*, ancillâ factâ. Ebræus *addictus* in ſervitutem Proſelyti *ſeu* Gentilis, *ex venditione ſui. Et de horum* libertate *ſeu* Dominio ſui *redeunte.*

DE Rerum Occupatione, Ceſſione, & Dominio, etiam quà Egenorum neceſſitatem ſpectet, hactenus actum eſt. Sequitur ut de Perſonarum in Pace ſeu ex Pacis Jure (quod ſolùm hucuſque heic tractamus) Adquiſitione juxta inſtitutum videamus. Perſonarum, cum aliæ eſſent Liberi, aliæ Servi; liberis verò, dum liberi manebant, ejuſmodi ſui poteſtas eſſet & Dominium, ut aliis ſervire non cogerentur, nec libertatem ſeu Dominium ſui amitterent ante illatam ſervitutem, quâ aliena in bona tranſirent; unde nata fuerit illa in Pace ſervitus, diſpiciendum. Ea aut in Ebræis reperitur, aut in Cananæis aliiſve Gentibus. In Ebræis, Servitus triplici ex cauſa oriebatur; aut cum

ſe quis alteri in ſervitutem mancipabat, aut ex Fori aut ex Patris addictione. De primo genere capitur illud Legis[t], *ſi paupertate compulſus vendiderit ſe tibi frater tuus &c.* quod obtinere nolebant, niſi ubi extremâ, adeo ut nihil omninò ſupereſſet in Bonis, paupertate quis adactus eſſet, pretioque tantùm vitam ſuſtentaret Maimonides[u]; אינו רשאי למכור את עצמו להצניע את דמיו או לקנות בהם כחורה או כלים או ליתנם לבעל חובו אלא אם כן צריך לאכלו בלבד אין אדם רשאי למכור את עצמו עד שלא ישאר לו כלום ואפילו כסות לא תשאר ואחר כך ימכור את עצמו *Fas non eſt cuiquam vendere ſeipſum, ut pretium abſcondat, aut ut merces ſibi aut vaſa inde emat, aut* ut creditori debitum *ſolvat, ſed duntaxat ut habeat quod comedat. Neque fas eſt cuiquam ſeipſum vendere, quamdiu quidquam omninò, etiam veſtis, ſuperfuerit. Sed poſtea poteſtas ei eſt vendere ſeipſum.* Romæ olim ita homines liberi ſe venales poſtulabant, ut memorat Ulpianus[x]. Fori addictionem, ad alias de hujuſmodi ſervitute leges, attinere volunt. *Si*[y] *emeris ſervum Ebræum, ſex annis ſerviet tibi. Et*[z], *cum tibi venditus fuerit frater tuus Ebræus aut Ebræa & ſex annis ſervierit tibi &c.* Qui ſcilicet ſolvendo non erat, furti reus, actori in ſervitutem ex fori ſententia[a] addicebatur, uſque dum miniſterium ejus furti pretium duntaxat, non duplum[b], nedum quadruplum quintuplumve æquaret. Duplum, quadruplum, aut quintuplum, quorum in legibus de Furto mentio, ex hujuſmodi ſervitute non præſtanda[c]; ſed ex beatiore rei poſt finitam ſervitutem fortuna expectanda erant. Ita verò ad haſce leges attinere volunt Fori addictionem, ut, quæ de tempore aliiſque ſervitutis circumſtantiis adjiciuntur, de ſic addicto capienda; non tamen, ut aut ad utrunque ſexum, licet uterque in legum altera memoretur, fori addictio ſpectaret, aut leges illæ tantùm ad Fori addictionem, ut mox liquebit. Etenim ex perpetua Majorum traditione[d], האיש נמכר בגניבתו אבל לא האשה *vir ob furtum ſuum venditur, ſed non fæmina.* Et ſingulare etiam erat heic aliàs fœminarum jus, ut nec ipſæ ſe in ſervitutem poſſent addicere, nec ſervos ſive Ebræos ſive Cananæos ſibi jure emere. Maimonides[e]; אין האשה נמכרת בגניבתה וכן אינה מוכרת את עצמה ואינה קונה לא עבד

[t] Levit. 25. 39.

[u] Hal. Aibdim cap. 1. & ta Gem. Bab. tit. Baba Metzia fol. 71. Moſes Mikotz. Præcept. affirmat. 83. &c.

[x] L. 17. §. 11. ff. tit. de Aedilio edicto, & videſis Iac. Revardum Conjectan. l. 2. cap. 8. præter D. Ambroſium lib. de Nabutho c. 5. & l. de Tobia c. 8.

[y] Exod. 21. 2.

[z] Deut. 15. 12.

[a] Exod. 22. 3.

[b] Maimonid. halach. Ganiba cap. 3.

[c] Maimonid. halach. Ganiba cap. 3.

[d] Idem ibid. Iarch. ad Deut. 15. 12.

[e] Hal. Aibdim cap. 1. & videſis lib. de ſucceſſionibus in bona cap. 20.

Digitized by Google

עבד עברי ולא עבד כנעני מפני החשד *Vt fœmina non venditur ob furtum ſuum, ita nec ſeipſam vendere poteſt, nec ſibi emere ſervum ſive Ebræum ſive Cananæum, ſuſpicionis cauſâ;* ne ſcilicet exiſtimationi ſuæ ſeu pudicitiæ fraus ſiet. Quin & Ebræo tantùm, non Proſelyto Juſto, nedum Domicilii aut Gentili, reum furti addicebat forum. At ſi Ebræus ipſum ſe ſive Proſelyto ſive Gentili vendiderat (quod tamen ne faceret in monitis habebatur) Emtor dominus illorum [f] legitimus erat. Qui ſe ita vendiderat Gentili, ſemel atque iterùm ſive à propinquis ſive à populo redimendus erat. Qui tertiò, redemtione indignus niſi ut morte tantùm eriperetur habebatur ipſe; non item liberi poſterive qui inde Gentili ſervi fierent. Addictiones autem ſeu venditiones ejuſmodi, ex more patrio, non fiebant in publico אלא בצנעה ודרך כבוד *ſed occultè*, ſeu *privatim, atque ita ut* venditi ſeu addicti *dignitas conſervaretur.* Neque Ebræo cui addictus ita ſervus, ſive Ebræus, ſive Proſelytus, fas erat dominari בפרך [g] *cum duritia* aut ita ſævire, ut in ſervos aliarum gentium fieri aſſolebat; ſed lenitèr tantùm ejuſce miniſteriis uti, atque illis quæ libero homine, ſi ſervitus ipſa abeſſet, non eſſent indigna. Addicto, Uxori ejus, ac liberis ex ea ſuſceptis, Victum, Veſtitum, ac Domicilium præſtabat dominus, cui tamen neque hi neque illa ſerviebant. Servitus ex addictione fori ſexennio perimebatur. Jubilæo verò, tum hæc tum ea quæ ex venditione in quotcunque annos fui, tametſi intra ſexennium aut aliter quomodocunque accideret. Ex ultroneæ item Manumiſſionis ſyngrapha evanuit, ex Redemptione, ex domini Morte ubi ſive Gentilis is eſſet, ſive Proſelytus, atque ex [h] Morte domini, ubi Ebræus eſſet, niſi filium qui ſuccederet (quæ exceptio non obtinuit, ſi, aure perforata, ſervitus prorogaretur) relinqueret. Nam nec filia [i], nec hæredum alius quis in mancipia hæc ſuccedebat. Addicto ex ſententia fori, fas erat domino (ut ſupra [k] tetigimus) ancillam Cananæam ſeu ejuſmodi aliam (cujus proles, uti & cuncti ſervi & ancillæ è Gentilibus adquiſitæ, ei perpetuò graviorem atque aliam ab ea quæ ab Ebræis exigenda erat, ſerviret ſervitutem) thoro conjungere, ut ita ſervos ex ea ſuſciperet, iiſque dominum ditaret. Atque ſic intelligunt illud [l] legis, *ſi cum corpore*

[f] *Videſis Levit. 25. 47. & Miſnam tit.* Gittin *cap. 4. §. ult. & Gemar. Bab. ibi fol. 46 b. Deuteron. 24. 68. Maimonidē halach.* Mithnoth Ainim. *cap. 8.*

[g] *Levitic. 25. 43. qua de re videſis* Thorath Cohenim *fol. 55 b. & de aliis hic adductis & Maimonid. hal.* Aibdim *cap. 2. 3. & ſeq.*

[h] *Miſna & Gemar. Bab. ad tit.* Kidoſchim *cap. 1. fol 17 b. & Gem. Hieroſolymit. ad eundem tit. fol. 59 a. § 2.*

[i] *Videſis lib. de ſucceſſionibus in bona cap. 20.*

[k] *Lib. 5. c. 4. & 12.*

[l] *Exod. 21. 3.*

corpore ſuo (ipſe ſolus; nam de veſte, quam habet vulgata nihil[m] in origine) *venerit, cum corpore ſuo egreditur*; *& ſi uxorem habuerit* (id eſt, אם בעל אשה הוא *ſi maritus uxoris* ſeu *maritus fœminæ fuerit*) *egredietur uxor ejus ſecum*. Sin *verò dominus* יתן לו אשה id eſt, *dederit ei fœminam* (uxorem, in vulgata) *quæ ei peperit filios* aut *filias. fœmina & liberi ejus erunt domini ſui*; *ipſe verò exibit ſolus*. Si uxorem nempè haberet legitimè conjunctam, alenda erat & ipſa & liberi ejus à domino, ut dictum eſt, cui tamen neque hi neque illa ſervitium hinc præſtabat; nedum, finitâ patris ac mariti ſervitute, ſervi manebant, uti & alibi eſt[n] ſtatutum. At fœminam illam, cujus proles, veluti in ſervi fructu, domino heic conceditur, non pro uxore omninò ſumunt[o], ſed pro ancilla, qualem diximus, quæ ex ſervi Ebræi, durante ſingularis illius ſervitutis tempore, concubitu familiam mancipiis, matrem ſemper ſequentibus, auctitaret. Et ſpecies hæc earum una eſt, quibus ex majorum traditione, non obtinuit vim interdictum de innuptarum, quæ Gentiles erant, concubitu, qua de re etiam libro proximè ſuperiori[p]. Temperamenta autem adjiciunt; neutiquam hoc aut domino aut ſervo Ebræo licuiſſe, niſi & uxor anteà ſervo fuiſſet legitima & liberi ex ea ſuſcepti (adeo ut præcepto multiplicationis humani generis ſatisfeciſſet) neque licuiſſe domino ſervum ejuſmodi ab uxore aut liberis ſejungere, ut mancipiis gignendis operam cum ancilla commodiùs daret, neque pluſquam unicam ancillam ſervo unico nec binis ſervis unam ancillam, ad hanc legem, conjungere. Neque demùm ei, qui venditione ſeipſum addixerat, ancilla ita conjungenda. Scilicet, המוכר עצמו אסור בשפחה כנענית כשאר כל ישראל *Qui ſeipſum vendiderit, ei non minùs eſt interdicta hujuſmodi ancilla Cananæa, ac cuique alii Ebræo*. Neque Legem illam de aure[q] perforanda, ad eum qui ſe vendiderat, attinere volunt, ſed tantum ad addictum ex ſententia fori, qui, aure ita perforatâ, ſervus eſſe deſiit aut Jubilæi, qui proximè ſequebatur, adventu aut morte Domini. Nam ne ad filium quidem transmittebatur ejuſmodi ſervus. Nec ei qui ſe vendiderat, munera, finitâ ſervitute, ſed ei qui à foro addicebatur, ex lege[r] donanda quæ triginta ſiclis, ex veterum more, taxabantur

[m] *Vid. Sixt. Amam. in Cenſura, Exod.* 21.

[n] *Levit.* 25. 41.

[o] *Gem. Bab. ad tit.* Kidoſchim *cap.* 1. *fol* 14 *b. & c.* 3. *fol.* 68 *b. Gem. Hieroſolymit. ad eund. tit. fol.* 59 *a. Maimonid. halach.* Aibdim *cap.* 3. *& halach.* Iſuri Bia *cap.* 12. *Iarch. ad Exod.* 21.

[p] *Cap.* 4. *&* 12.

[q] *Exod.* 21 6. *& Deut.* 15. 17.

[r] *Deut.* 15.14.

Ix

Digitized by Google

Ex patris denique addictione, ſingulare ſervitutis temporariæ genus habebatur, ſecundum legem [t] illam, *ſi quis vendiderit filiam ſuam in ancillam, non egredietur ſicut egrediuntur ſervi. Si diſplicuerit oculis domini ſui* אשר לא יעדה (quod vertunt aliqui, *& non deſpondit eam*; ſed Ebræi legunt אשר לו יעדה *quòd eam ſibi deſponderet*, neque alitèr ferè Paraphraſtæ Chaldæi, nec in Arabica ſua Saadias, nec vulgatæ autor qui habet ibi, *cui tradita fuerit*; tametſi tam Judæorum quam Samaritanorum codicibus לא *non*, non לו *ſibi* ſcribatur, quam etiam negationis lectionem retinuiſſe palàm eſt Arabem Erpenianum ſeu Judæos Mauritanienſes, Tawaſium in verſione Perſica, atque Helleniſtas) *ſui redimendi poteſtatem ei non deneget. Populo extraneo* (alteri cuiquam) *poteſtatem non habet eam vendendi, cum ipſe fefellerit eam. Si autem filio ſuo deſponderit eam, juxta morem filiarum aget cum ea. Victum ejus, veſtitum ejus, & debitum conjugale ei non minuet. Et ſi tria hæc non fecerit ei, egredietur illa gratis abſque pecunia.* Filia ante expletum annum duodecimum & diem inſuper unicum, niſi pubertatis ſigna ante comparerent, קטנה ſeu Minor dicebatur. Exacto dein ſemeſtri tempore, modò pubertatis ſigna adeſſent, de quibus [x] alibi, נערה ſeu *Iuvencula*, & poſtmodum בוגרת ſeu *puella plenæ pubertatis*, qua finiebatur patria apud eos poteſtas. Legem jam allatam, de filia tantùm minori, à patre in ſummam, adeo ut nihil in bonis ei omninò ſupereſſet, paupertatem redacto, in ſervitutem Ebræo duntaxat venditâ intelligunt [u]. Si verò pater in ejuſmodi paupertatem non redactus filiam vendidiſſet, redimere eam, ne familiam ſuam ſervitute dehoneſtaret, à foro cogendus erat. Neque venditio hæc fiebat, niſi, per leges patrias ancillæ ſpes ſaltem dubia eſſet nubendi aut emtori aut filio ſuo. Verbi gratiâ, filio ſuo, filiam ſic quenquam addicere contra fas erat. Nam neque emtor ipſe, utpote ſororem, neque ejus filius utpote amitam, ducere potuit. Præſumebatur enim emtionem hujuſmodi in nuptias fieri; adeoque Patris venditioni, ejuſmodi in eas prævius inerat conſenſus, ut ſi poſteà deſponderet eam emtor ſive ſibi, ſive filio ſuo, ritè ſatis ſponſalia cum minore, quæ in patria erat poteſtate, (modo & ipſa aſſentiret) inirentur. Et ſponſalibus

[t] *Exod. 21. 7.*

[x] *Lib. de Succeſſionibus cap. 9.*

[u] *Gemar. Hieroſolymitana ad tit.* Kidoſchim *cap. 1. fol. 59. col. 3. Babylon. ad eund. tit. fol 18b & 19. Maimonid. halach.* Abdim *cap. 4. & 3. Moſes Kotzenſis pracept. Affirm. 85.*

libus ejuſmodi initis, è ſervitute in uxoris dignitatem planè abibat. Quæ ſpecies eſt ſingularis ſponſaliorum quæ apud Ebræos, inter ſubditos, ſine dote ac ſolennibus aliis, ut ritè ſatis inita admittebantur. Qua de re fuſiùs in Uxore Ebraica. Quod ſi ſponſalia detrectaret emtor, minor ejuſmodi pro ancilla per ſexennium habebatur, ſi in tot annos vendita fuiſſet, niſi interceſſiſſet aut Redemptio, aut ultroneæ Manumiſſionis ſyngrapha, aut Jubilæus, aut Mors Domini (nam ad hæredem nunquam tranſibat hujuſmodi ancilla) aut demùm (quod ſingulare heic eſt, nec pro more aliorum ſervorum qui egrediuntur) Pubertatis ſigna, quibus è minoribus eximeretur. Nam hiſce omnibus perimebatur hæc ſervitus, tametſi patria poteſtas uſque ad pubertatis plenæ ætatem, ſeu duodecimum præter tempus ſemeſtre annum, ex jure receptiſſimo prorogaretur. Et verba illa legis poſtrema, *ſi tria hæc non fecerit ei, egredietur illa gratis abſque pecunia*, interpretantur per, אם שלש אלה לא יעשה לה לא יעדה לו ולא יעדה לבנו ולא נפדרת בגרעון כסף ויצאה חנם בהבאת סימנין *Si tria hæc non fecerit ei; nec ſibi ipſam deſpondeat, nec deſpondeat eam filio ſuo, nec deducto prateritæ ſervitutis pretio, ut minori redimatur permittat, ſed egrediatur*, ſeu *nanſciſcatur libertatem gratis, quamprimùm nempe pubertatis ſigna comparuerint.* Etiam lex [x] muneribus, cum libertate, donandis, ad hanc ſpectat. Quod verò ſubjungitur Legi illi de muneribus cum libertate donandis & de aure, ubi ſuam velit ſervus prorogari ſervitutem, perforandâ, ואף לאמתך תעשה כן *Etiam* [y] *& ancillæ tuæ ſic facias*, id non omnino de perforanda ancillæ aure capiunt, nec perforari ejuſce aurem aut ſervitutem ejus prorogari, ut ſervi, volunt. Verbis autem illis innui munerum dationem antea ibi memoratam ac cetera quæ ſint perforato beneficia (veluti morte Domini atque Jubilæo libertatem nanciſci) ad ancillas Ebræas itidem ſpectare volunt; neutiquam autem ſervitutis prorogationem.

[x] *Deut.* 15.14.

[y] *Ibid. comm.* 17.

CAP.

Digitized by Google

Cap. VIII.

De Servis è Gentilibus *in Pace apud Ebræos* adquiſitis; *eorum* diſcrimine, miniſterii natura, manumiſſione, poſteris, Bonis. *Obiter de Munere ſingulari* Calceum *domini* Solvendi, *ſeu* Exuendi.

SErvorum Cananæorum, aliorumve, qui ex aliis gentibus in ſervitutem redacti ſunt, Dominium in pace acquirebatur, Venditione [a] (idque, ſive dominus ſervum, ſive Gentilis liber ſeipſum in ſervitutem vendiderat, ſive ſuam alterutrius ſexus prolem) Permutatione, Syngrapha, ut ferè prædiorum, adeo ut, quemadmodum in aliarum rerum alienationibus, corporalis poſſeſſio plerunque, ſecundum ea quæ ſuperiùs dicta ſunt, erat neceſſaria ad contractum firmandum, ita & in horum, ex jure eorum civili, alienatione. Apud Gentiles autem regiam (pro more ferè vicini eis Orientis) ejuſmodi fuiſſe poteſtatem aiunt, ut ſi quis ſubditorum tributum denegaret aliudve à Rege juſſum facere detrectaret (ubi in edicto Pœna venditionis in ſervitutem adjiceretur) libertas ei planè ex ejuſmodi venditione [a] adimeretur, adeoque emtoris ſervus fieret. Corporalitèr autem in ditione Iſraelitica poſſideri ſervum maximè volebant, ſi emtori, ex venditoris ſententia, ſervilia aliqua præſtitiſſet opera, in quibus id inprimis memorant quod eſt שהתיר מנעל לרבו או הנעילו *ut ſolvat domino calceamentum ſuum aut illud induat*, à quo more manâſſe videtur loquendi illa, ad ſummam Diſcipuli loquentis humilitatem, Magiſtrique dignitatem exprimendam, formula *cujus ego non ſum dignus, ut ſolvam ejus corrigiam calceamenti*; quâ in Evangeliis [b] D. Joannes aliique uſi ſunt. Id quod ex eo item firmatur, quod aiunt [c]; כל מלאכות שהעבד עושה לרבו תלמיד עושה לרבו חוץ מהתרת לו מנעל אלא במקום שאין מכירין אותו אבל במקום שמכירין אותו לית לן בה *Omne genus operis* (perſonalis) *quod à ſervo domino ſuo præſtandum eſt, id etiam à Diſcipulo Magiſtro ſuo eſt præſtandum, præter ſolutionem calcei ejus. Quæ tamen exceptio obtinet tantùm, ubi diſcipuli conditio non ſatis dignoſcitur. Nam ſi ea ſatis dignoſcatur, etiam & munus illud præſtandum.* Diſtinctio illa, de diſcipuli notitia,

[a] *Miſna & Gemar. tit.* Kidoſchim *cap. 1. Maimonid. hal.* Macira *cap. 2 & halach.* Aibdim *cap. 5. & 9.*

[a] *Rab. Seſeth in Gem. Bab. ad tit.* Iabimoth *cap. 3. fol 46a. Maimonid. hal.* Aibdim *cap. 1. & 9. & hal.* Melovva Welovva *c. 5. ad finem. Moſ. Mikot. Precept. aff. 3.*

[b] *D. Ioann. cap. 1. 27. D. Marc. 1. 7. D. Luc. 3 16. Act. Apoſt. 13. 25.*

[c] *Gem. Bab. ad tit.* Cethuboth *cap. 11. fol. 96a. & vide Maimonid. hal.* Macira *cap. 2. ſub initiũ.*

Digitized by Google

notitia, adhibetur, ne aliàs ſervus eſſe, ex ipſo opere, diſcipulus exiſtimaretur. Et quod de ſolutione calcei heic dicitur, intelligitur[c] itidem de calceo ſive exuendo ſive induendo. De ſervis Cananæis (quo nomine ceteros id genus denotant) diſertè Lex[d]; *ſervus tuus & ancilla tua ſint tibi de nationibus quæ in circuitu veſtro ſunt. Ex his acquiretis ſervum & ancillam & de advenis qui peregrinantur apud vos & de familia eorum, qui vobiſcum ſunt, vel qui ex his nati ſunt in terra veſtra. Hos habebitis in poſſeſſionem, & hæreditario jure tranſmittetis ad poſteros, ut ſuccedant in poſſeſſionem. In perpetuum, veluti ſervos, eos habebitis.* Ex hiſce ſcilicet, non ex ſervis Ebræis, exigenda erant opera merè Servilia, ut ſupra eſt etiam oſtenſum. Horum alii erant שמלו וטבלו *qui circumciſi erant & baptizati*, id eſt, Judaiſmum in ſe ſuſceperant, alii שהיו בגויתו *qui Gentiliſmum nondum exuerant*, ſeu velut Proſelyti Domicilii tantùm erant, de quo diſcrimine, quà tam ad liberos etiam quàm ad ſervos attinebat, ſatis libro ſecundo[e] ubi de Proſelytorum diſtinctione, Baptiſmo, & capitibus juris Noachidarum nomine dando agitur. Ex hiſce qui primi erant generis, cauſa[f] triplici יוצאין בחירות *libertatem*, ſeu *Dominium ſui plerunque nanciſcebantur*. Pretio domino dato; ſive ab ipſo, qui manumittendus erat, ſive ab alio aliquo, ita ut argenteus illud ſeu ſiclus minimùm eſſet. Syngraphâ ultrò ei traditâ à domino; quam גט שחרור *libellum manumiſſionis* vocabant, verbis ad hunc ſenſum inſcriptis; הרי את בן חורין *ecce Libertus* ſeu *ingenuus ſis*, הרי את של עצמך *ecce tuæ ſis poteſtatis*; tui dominus. Sed verbis ejuſmodi, ſine pretio accepto aut ſine ſyngrapha tradita, manumiſſio non fiebat. Tertia heic cauſa erat ex lege ſacra[g], *ſi quiſquam percuſſerit oculum ſervi ſui vel oculum ancillæ ſuæ*, ושחתה *& corrumpat eum* (vulgata, *& luſcos eos fecerit*, Helleniſtæ ϗ ἐκτυφλώσῃ *& cæcos reddiderit*) *dimittet eum liberum pro oculo ſuo. Et ſi dentem ſervo ſuo ſeu dentem ancillæ ſuæ excuſſerit, liberum dimittet illum pro dente ſuo.* Duobus hiſce ita expreſſis, quorum alterum exemplum habent partis quâcum naſcimur, alterum partis ſine qua naſcimur, innui etiam volunt cetera membra præcipua exteriora quæ nec, ſi mutilata ſint, redintegrari queunt.

[c] *Maimonid. halach.* Thalmud Thora *cap.* 5.

[d] *Levit.* 25. 44.

[e] *Cap.* 3. *&c.*

[f] *Miſna & Gem. Bab. & Hieroſolym. tit.* Kidoſchim *cap.* 1. *Maimonid. hal.* Aibdim *cap.* 5. & *ſeqq. Moſ. Mikot. præcept. aff.* 87.

[g] *Exod.* 21. 26

Digitized by Google

queunt. Hæc numero viginti quatuor[h] denotant. Manuum & Pedum digiti viginti ſunt. Auris utraque locum occupat heic unicum, uti & alterum ancillæ papilla utraque. Ut numerus compleatur, adjiciunt Naſum & Veretrum. Dominus qui ſervo aut ancillæ horum viginti quatuor aliquod ſponte mutilaret, cogebatur ex ſententia fori, manumiſſionis libello (nam neque heic ſine libello fieri quibat) libertatem ei donare quæ adquiri dicebatur בראשי אברים *ob præcipua membrorum.* Servi verò ſecundi generis ſeu qui Gentiliſmum nondum exuerant, ex hac cauſa libertatem minimè adipiſcebantur, ſed ex duabus prioribus; adjectis aliquot aliis præter eam quæ ſuperiùs oſtenditur[i] ubi libertatis nomine ſervus ejuſmodi Judaiſmi lavacro ſuſceptus eſt; unde & quoties ſponte nollet libellum manumiſſionis (qui ſemper neceſſarius) dare dominus, ex ſententia forenſi cogendus erat. Si Gentili qualicunque vendiderat Ebræus ſervum Gentilem ex ſententia forenſi[k] redimendus domino erat, adjecto decima pretii parte, & libertate donandus; ſi nempè Gentilis redhibere velit. Nam cum heic, tametſi juriſdictioni Iſraeliticæ ſubeſſet, non cogebant. At ſi Iſraelitæ extra terram ſanctam degenti, vendiderat quis ſervum, emptor, quatenus foro patrio ſuberat, libertate eum donare, etiam cum pretii damno, cogendus erat. Pœnæ ratio erat, ne ſervi alienas migrarent in terras. Unde item ſi ſedes in alienas terras transferret dominus, exuto in terram Sanctam revertendi animo, libertatem inde in foro Iſraelitico nanciſcebatur ſervus, quem ſibi habitandi comitem eſſe volebat dominus. Servus etiam qui illuc redire voluit, id invito domino, etiamſi redituro, ritè faciebat. Neque licuit domino ſervum invitum in alienas terras comitem ſibi adhibere, nec fugitivum inde, è terra Sancta, ſi Judaiſmum ſuſceperat, reducere. Sic intelligunt illud legis[l]; *Non trades ſervum domino ſuo, qui apud te eripi cupit à domino ſuo. Tecum manebit in medio tui, ubicunque elegerit locum in una civitatum tuarum ut ſibi placuerit; nec contriſtabis eum.* Qui locus etiam de ſervo, qui à domino Gentili in terram Iſraeliticam fugerat, capitur[m]. Tutum nempè erat ſervo ejuſmodi terra illa perfugium. Unde Onkelos ibi; *Non trades ſervum Gentium in Manum domini ſui.*

Bbbbb

[h] *Præter citatos locos, vide ſis R. Salom. Iarchium ad Exod. 21. 7. & 26. R. Alpheſium tom. 2. fol. 529 a. & ib. Rabbenu Niſſim.*

[i] *Lib. 2. c. 3.*

[k] *Miſna & Gem. Bab. tit.* Gittin *cap. 4. fol. 44. & 45. Maimon. halach.* Aibdim *cap. 8. Gem. Hieroſolymit. tit.* Gittin *fol. 46 a. col. 1. §. 6.*

[l] *Deut. 23. 15. ad quem locum, præter jam citatos, vide R. Moſem Mikotzi præcept. Neg. 109.*

[m] *Iarch. ad Deut. 23. 15.*

ni ſui. Ex hiſce pendere videtur, quod apud Joſephum [n] notatur; Herodis magni tempore, ſub Haſmonæorum finem, legem fuiſſe apud Judæos latam, quâ licuit murorum perfoſſores in ſervitutem vendere ἐπ' ἐξαγωγῇ τῆς βασιλείας *extra regni terminos*, quod quidem ait ille non ſolùm factum eſt in graviorem facinoroſorum Pœnam, ſed etiam εἰς τὴν κατάλυσιν τῶν πατρῴων ἐθῶν *in diſſolutionem conſuetudinum patriarum*, ſeu morum majorum. Si autem dominus puellam ingenuam ſervo [o] in uxorem duxiſſet, או שאמר לו רבו לקרוא שלש פסוקין בספר תורה בפני ציבור וכן כל כיוצא באלו הדברים שאינו חייב בהן אלא בן חורין יצא לחירות וכופין את רבו לכתוב לו גט שחרור *aut eum juſſiſſet tres verſus Pentateuchi in ſynagoga legere, aut aliorum id genus quod facere, ad quæ præſtanda duntaxat liberi & ingenui obſtringebantur, libertate donandus erat, adeoque dominum manumiſſionis cogebant libellum ei ſcribere.* Ancillam etiam libidini ſe palàm proſtituentem, niſi caſtigaret ſatis dominus, ea ex fori ſententia ſic manumittenda [p] erat, ut ſcilicet nuptiarum capax ad caſtiorem libentiùs mentem rediret, nec ampliùs ſtuprandi Iſraelitis eſſet in cauſa. Hujuſmodi ſervorum ancillarumque proles poſterique etiam ſervi erant. Ita tamen, ut, licet ancillæ proles undecunque prognata matris ſequeretur conditionem, ſervi nihilominùs libera eſſet, niſi ex ancilla ſuſcepta fuiſſet. Nam ſi ex Iſraelitide filium fortè ſuſceperat, ob gentis dignitatem, liber, utpote planè Ebræus, is erat. Si ex Gentili, quæ libera erat, etiam & filius liber; nec patris conditionem ſequebatur, quoniam עבד אין לו יחס *ſervo non erat agnationis jus*, ſeu per virilem ſexum conjunctio. Attamen regulam habent, quod proles [q] באומות הלך אחר הזכר *apud Gentiles ſequitur marem.* Sed eam Juriſconſulti præſtantiores [r] intelligunt de Gentilibus matrimonio conjunctis, ſaltem qui conjungi poſſent; non de eis, quorum altera pars non conjugii, ſed, ut in Romano etiam jure veteri, contubernii tantùm, veluti ſervus, capax erat. In monitis habuêre, fœminis ancillas, non ſervos poſſidendos, מפני החשד *ſuſpicionis* ſeu *infamiæ cauſâ.* At ſi etiam ipſæ adquirerent ſervos, Dominium in eas ſatis transferrebatur. Nec ſanè manumiſſionem ſine peccato fieri,

[n] *Lib. 16. cap. 1.*

[o] *Maimonid. hal.* Aibdim *cap. 8.*

[p] *Maimonid. ibid. cap. 9.*

[q] *Gem. Bab. ad tit.* Iabimoth. *cap. 8. fol. 78 b.*

[r] *Videſis adnotationes R. Abraha Ben David & Iom Tob. ad Maimonid. hal.* Aibdim *cap. 9.*

fieri, monebant aliqui, extra quam ubi exigerent rationes quas memoravimus, tametſi factæ, ex majorum inſtituto, ſatis valerent. Monitum autem hôc ex verbis illis legis [f], *In perpetuum, veluti ſervos, illos habebitis*, ſeu *operis eorum perpetuò utemini*, ſumebant; quod ſane idem videtur cum eo quod eſt, pro libitu veſtro ſervi ſint in perpetuum homines illi, ita tamen ut pro libitu etiam manumittat dominus, ut ſolent ſervorum domini; quemadmodum certè in foro etiam intellectum eſt. Veſtitum victumve eis minime præſtare cogebatur dominus; tametſi operas omnigenâ ſævitiâ, modò à præcipuis, quæ diximus, membrorum abſtineret, exigere nefas non haberetur. Sive aufugerent ſive morerentur frigore fameve, ſuſque deque rem habebant in foro, quod tamen de ſervis majorum natu capiendum eſt. Nam minorum fuere, ut bona alia, ita & ſervi in Fori tutela, quâ cautum eſt ut publicis eleemoſynis ad id deſtinatis alerentur uſque ad plenam dominorum pubertatem, ſeu annum ætatis decimum tertium, adjecto inſuper die unico. Sed verò manſuetos heic majorum ſuorum mores laudant & clementiam ejuſmodi in ſervos, ut non ſolùm benigniùs victum præberent, ſed & liberè in qualeſcunque diſceptationes ac colloquia eos admitterent audirentque. Atque ad ejuſmodi etiam manſetudinis morem attinere volunt illud Jobi [t], *Si contemſi ſubire judicium cum ſervo meo & ancilla mea, cum diſceptarent adverſum me.* Prætermitti autem non debet, tametſi pretio etiam à ſe dato libertatem adquirere potuit ſervus, (ut ſuprà dictum eſt) adeo ut Bona ei ſeu ipſum bonorum dominium fuiſſe inde videatur; id nihilominus ſic intelligendum, ut ex clementiori tantum domini ejus admiſſione pretii illa datio acceptioque penderet; quæ ſcilicet manumiſſioni ex more ſufficeret. Regulariter enim ut in jure Cæſaræo, ſervus poſſidebatur, nihil ex ſuo poſſidebat ſed jure domini. Maimonides [u]; הרב שלוה מעבדו ואחר כך שחררו אין לו עליו כלום שכל מה שקנה עבד קנה רבו *ſi dominus mutuo quid acceperit à ſervo, quem poſtea manumiſerit. Nil omninò huic debetur. Nam quicquid ſervus poſſidet aut acquirit, acquiritur domino.*

[f] *Levitic.* 25. 46.

[t] *Cap.* 31. 13.

[u] *Hal* Melovva W'elovva *cap.* 2.

Cap. IX.

Leges Sacræ de Uſuris. *Talmudicorum de eis* ſententiæ. Uſura præſtituta *ſeu propriè dicta*. Pulvis Uſuræ. Quaſi Uſura. Uſura præcedens, ſubſequens. *Qualiſnam* Uſura *ex ſententia fori* reſtituenda; *qualis non*. Actus *aliqui ex Iure ſuperinducto* vetiti, ne ſubdolè Fœnus diſſimularent. Alii permiſſi, *qui* Fœnori *accepti* inſtar. *Exceptio* de Bonis Orphanorum, pauperum, id genus aliis. Uſura incerta.

QUod ad Uſuras ſeu Quintum ſuprà Selectorum caput attinet; juxta Talmudicos, leges ſunt Sacræ ſex Negativæ; quarum violatio mutuum fœnore dantem comitabatur. I. *Si pecuniam commodato dederis*[x] *populo meo qui eſt tecum* לא תהיה לו כנושה *Non eris illi quaſi exactor.* II. את כספך לא תתן לו בנשך *Pecuniam*[y] *tuam non dabis illi ad Uſuram.* III. ובמרבית לא תתן אכלך *Neque*[*] *pro incremento dabis illi frumentum tuum*, ſeu *cibum* aut *annonam tuam*. Vulgata; *& frugum ſuperabundantiam non exiges.* IV. *Non*[z] *accipies ab illo* נשך ותרבית *uſuram vel incrementum*. Cujus paraphraſis eſt illa altera[a], *non inferes morſum fratri tuo per Uſuram pecuniæ, & per Uſuram frumenti, & per Uſuram cujuſcunque rei, quæ mordere poteſt.* V. לא תשימון עליו נשך *Neque*[b] *impones illi Uſuram.* Ubi codex Samaritanus habet לא תשמנו *non imponetis*. VI. לפני עור לא תתן מכשול *nec*[c] *coram cæco pones offendiculum.* Binas etiam aiunt eſſe leges, in quas, qui mutuum fœnore accipit, committit. Alteram ex jam dictis ſextam; alteram illam לא תשיך לאחיך quæ[d] vulgo vertitur *non fœnerabis fratri tuo*; *uti & non morſum inferes fratri tuo* aut *non mordebis fratrem tuum, per uſuram &c.* Sed ita eam accipiunt Magiſtri[e] perinde acſi paſſivè etiam dictum eſſet non mordeberis à fratre tuo per Uſuram; unde & gloſſa ibi ordinaria, אזהרה ללוה שלא יתן רבית למלוה *Interdictum eſt quo cavetur, ne is, qui mutuò accipit, uſuram ſeu incrementum det mutuo danti.* Quo ſpectat illud de Rabbinis aliquot Romanenſibus apud Sixtum Medicem, *Annis*, inquit ille[f], *Proximis ab eruditiſſimo Antiſtite Philippo Archinto tum Romæ vicario, nonnulli Hebræorum Rabyni peritiſſimi ſub juramento requiſiti, declaraverunt verbum ipſum* נשך *paſſivum*

[x] *Exod.* 22.25.
[y] *Levit.* 25.37
[*] *Ibidem.*
[z] *Ibidem* 36.
[a] *Deut.* 23.19
[b] *Exod.* 22.25
[c] *Levit.* 19.14
[d] *Deut.* 23.19.
[e] *Maimonid. halach.* Melovva Welovva c. 4. &c. *Moſ. Mikot. Præcept. Neg.* 153. *Miſna & Gemara tit.* Baba Mezia *cap.* 5. Shulcan Aruch *lib.* Iore Dea *cap.* 159. 160. &c.
[f] *De fœnore Iudæorum l.* 2. *cap.* 3.

paſſivum eſſe & tranſitivum atque ita interpretandum, non fœneraberis à fratre tuo. Actuarios ac ſcribas etiam & teſtes contractûs, quo de uſura convenitur, teneri volunt Talmudici lege quintâ. Et demùm proxenetas in ſextam committere. Vocabula illa נשך *morſus*, מרבית & תרבית quæ *incrementum* ſeu multiplicationem denotant, non volunt ſic diſcriminari, quin idem ipſum paritèr denotent. Id eſt, fœnus ſeu uſuram ex contractu natam, quæ inter ſolvendum, utpote plus quàm mutuò acceptum eſt, mordet ſeu cruciat mutuo accipientem; Idem, inquam, quantum ad quantitatem; tametſi ſubinde Morſum ſignantiùs de uſura pecuniaria, Multiplicationem de frumentaria aut id genus alia ſumant. Bina autem Fœnoris genera faciunt. Alterum eſt רבית קצוצה *Vſura determinata, præſtituta*, ſeu שקצץ בשעה הלואה *quæ ſive accepta ſive conſtituta eſt tempore contractus mutui* aut dum agitatur ac pendet contractus. Alterum אבק רבית quod verbo tenus reddas *Pulvis Vſuræ*. Senſus autem Magiſtrorum eſt, hoc genus ita à priori diſtare, ut, cum illud ſit palàm conſtitutum & propriè Fœnus, hoc ſit potius Fœnus ſimulatum ſeu quaſi Fœnus. Quo nomine illud deinceps nuncupabimus. Genus Prius Uſuram in lege ſacra prohibitam continere volunt. Secundum eam quæ ex ſcitis majorum ſuperinductis tantùm interdicta eſt. Prioris exempla dant & regulam; המלוה את חברו סלע בחמשה דינרים או סאתים חטים בשלשה או סלע בסלע וסאה או שלשה סאין בשלשה סאין ודינר כללו של דבר כל הלואה בתוספת כל שהוא זו רבית שיוצאה בדיינין וכן המלוה את חברו והתנה עמו שידור בחצרו הנם עד שיחזיר לו הלואתו או ששכר ממנו בפחות וקצב הדבר שפוחת לו מן השכר עד שיחזיר לו הלואתו או שמשכן בידו מקום שפירותיו מצויין בעת הלואה כגון שמשכן חצרו על מנת שידור בו בחנם הרי זה רבית של תורה ויוצאה בדיינין וכן המוכר שדה או חצר באסמכתא הואיל ולא קנה הגוף הרי כל הפירות שאכל רבית ומחזיר אותן והוא הדין לכל מי שלא קנה קנין גמור מתחלה שהוא מחזיר את הפירות מפני שאם אכל את הפירות הרי זת רבית של תורה *ubi quis mutuo dat proximo ſuo ſiclum, ut redeat cum quinque denariis, aut duo frumenti ſata, ut redeat cum tribus, aut ſiclum, ut reddatur ſimul cum ſato, aut tria ſata, ut rependa-*

tur cum ipſis denarius,ſeu,ut in univerſum dicam, quoties aliquid mutuo datur,ut redeat cum quantulocunque incremento,uſura erat cujus cognitio ad forum attinebat (qua de re plura ſtatim) *Ita ſi quis mutuo conditionem adjecerit, ut habitet in accipientis villa gratis uſque dum refundatur mutuum, aut ut conducat eam minori, quàm valet villa, pretio (valoris diſcrimine tunc indicato) atque retineat uſque dum mutuum refundat, aut ut in pignus accipiat locum è quo, tempore contractus, commodum percipi poſſet, veluti ut oppigneret ſibi villam ſuam, ut eo nomine in ea gratis habitet, uſura heic ex lege erat, adeoque cognitio ejus ad forum ſpectabat. Sic etiam ſi quis agrum emerit nec tamen per defectum apicum aliquot juris qui alienationibus neceſſarii, contractus abſolutus fuerit ac integer, quoniam ipſum agrum nondum rite adquiſivit, quicquid ex ejuſdem uſufructu commodi ei ceſſerit, uſura erat, atque reſtituenda. Quale jus obtinuit, ubicunque emtori integrum dominium non transferebatur* (uſusfructus enim ejuſmodi, fœnus habebatur pecuniæ pretii nomine ſolvendæ) *ut ſcilicet reſtituendum eſſet quod perceperat commodum, quoniam uſusfructus ejuſmodi uſura erat ex lege.* Nimirùm nemo uſuræ nomine vapulabat ſeu plagarum pœnas violationi legis ſacræ ſæpiſſimè ex more gentis aliàs debitas luebat, quoniam ex Judicum ſeu Fori ſententia fœnerator uſuram, veluti rem furto ſurreptam, reddere cogebatur. Qualis ratio in aliis id genus judiciis obtinuit. Talmudici, אף על פי שהמלוה ולוה עוברין על כל אלו לאוין אין לוקין עליו מפני שניתן להשבון שכל המלוה ברבית אם היתה רבית קצוצה שהיא אסורה מן התורה הרי זו יוצאה בדיינין ומוציאין אותה מן המלוה ומהזירין ללוה *Tametſi, tum mutuo dans, tum accipiens fœnore violabat tot leges negativas,* (ut in paulò antè dictis) *nihilominùs plagarum pœna eis minimè irroganda erat. Quoniam reſtitutio facienda erat. Etenim ſi quis mutuo dederat, fœnore in ipſo contractu conſtituto, quale ſcilicet à lege Sacra vetitum eſt, ad cognitionem forenſem res attinuit, & judices ablato fœnore à creditore qui acceperat, reſtituebant debitori qui dederat.* Ita generatim de reſtitutione ſtatuunt, quoties fœnus ipſum non eſſet בפחות משוה פרוטה *minus* [g] *nummuli minimi* ſeu *Protæ valore* [h] (nec aliter)

[g] Shulcan Aruch *lib.* Iore Dea *cap.* 161.

[h] *Vide ſupra cap.* 2.

Digitized by Google

ter) & quamdiu fœnerator ipſe ſuperſtes. Si is mortuus eſſet, אין מוציאין מיד הבנים *non auferebat forum uſuram à prole* ſeu hæredibus quod ſic generatim dictum temperamenta habet. Nimirùm hæredes pecuniam fœnore lucrifactam reſtituere neutiquam cogendos quod & de rebus fungibilibus puto intelligunt; cogendum verò liberos reſtituere vaſa, veſtes, inſtrumenta, animalia quæ reſtarent ipſa à patre fœnore accepta idque מפני כבוד אביהן *propter patris honorem.* Quod tamen & ad hunc modum temperant, במה דברים אמורים בשעשה תשובה ולא הפסיק להחזיר עד שמת אבל אם לא עשה תשובה אין חוששין לכבודו *Id de ratione honoris paterni ſic dictum ita ſumendum, ut tunc duntaxat locum haberet, quando pater ritè pœnituerat, adeoque nec dubitaret reſtituere ante mortem. Ceterùm ſi non ritè pœnituerat, nulla honoris ejus ratio heic habita*, qualecunque lucrum ex Fœnore in Bonis ejus reperiretur. Etiam de Perſonis inter ſuos exceptionem ſubjungunt. Omne ſcilicet incrementum à mutuo dante ſive tempore contractus qualitercunque, ſive poſtmodum ex conſtitutione tempore contractûs, acceptum, nomine Fœnoris, inter vulgus hominum ſeu qui ſingulari juris prudentiæ dignitate non eminerent, lege interdicti contineri; non item munuſculum quod, ubi חכמים *Sapientes* ſeu Juriſprudentiæ dignitate eminentes, mutuo darent & acciperent, fortè interveniret. Id enim pro munuſculo ſimplici ſumendum, non omninò pro Fœnore ſeu mutui causâ; idque ex præſumtione, eos qui ſic Juriſprudentiâ eminerent, interdictum neutiquam inde violare voluiſſe. Talmudici; הכמים שהלוו זה את זה ונתן לו יתר על מה שלוה ממנו הרי זה מותר שהדבר ידוע שלא נתן לו אלא מתנה שהרי הן יודעין הומר אסור הרבית *Si è Sapientibus invicem mutuo dantibus accipientibus quis alteri plus dederat quàm acceperat, illicitum non erat. Nam pro manifeſto habebatur hoc non aliter ibi datum quàm nomine muneris, cum & ipſi tam bene ſcirent quàm grave peccatum eſſet uſuram exercere.* Et de Uſura ex lege ſacra juxta illos interdicta ſeu ea quam קצוצה nuncupant, ſic ſtatuunt. Nam quiſquilias, quas & habent ſubtiliores, circa etiam genus hoc, non paucas prætermittimus. Genus autem illud alterum אבק רבית dictum,

Digitized by Google

dictum, id eſt, *Fœnoris pulvis*, quem Quaſi Fœnus appellamus, non ex lege vetitum aiunt, ſed tantùm ut quamplurima alia מדברי סופרים *Ex ſcitis ſcribarum* ſeu eorum qui rebus præeſſent, nec juris ſuperinducendi poteſtate carerent. Hoc nomine vetitum eſt omnimodum fermè non ſolùm commodum, ſed & beneficii agnitio quæcunque extra mutui contractum ſeu tempus ejuſdem, qualicunque mutui reſpectu, creditori poſſet præter ſortem, intra diem ſolvendi, evenire; licet Fœnus illud, ex ſacrorum verborum vi, juxta Talmudicos, non fuerit. Duplex ferè faciunt hujus genus; alterum quod ad temporis, quo incrementi aut commodi nomine à debitore præſtatur, diſcrimen attinet, alterum quod ad contractûs diverſitatem. Prioris generis etiam ſpecies binas. Alteram[i] רבית מוקדמת *uſuram præcedentem* ſeu *antevertentem*; alteram רבית מאוחרת *uſuram ſubſequentem*. Priore ſpecie continetur quicquid ab eo cui in animo erat mutuum petere, ei à quo pòſt petierit, ſpe faciliùs in mutui dationem eum conciliandi donatum. Specie poſteriore, quicquid poſteaquam acceperit debitor muneris nomine miſerit aut donaverit creditori, ut dies ei ſolvendi antè præſtitutus omninò comperendinaretur. Breviter aiunt; אסור להקדים הרבית או לאחר אותו *vetitum eſt tum præcedentem tum ſubſequentem uſuram exercere.* Nec de muneribus ſolùm heic loquuntur. Nec quidem humanitatis ex more inter homines uſurpari ſolita officia aliqua voluere creditori poſtmodùm à debitore præſtanda, niſi ante mutui dationem fuiſſent inter eos in uſu. Verba ſunt; מי שלוה מחברו ולא היה רגיל מקודם להקדים לו שלום אסור להקדים לו שלום ואין צריך לומר שיקלסו בדברים או ישכים לפתחו *Qui à proximo ſuo mutuum acceperit, neque ex more anteà eum ſalutatione antevertere ſolitus fuerit, illi creditorem ſalutatione jam antevertere vetitum, nedum eum laudare aut adulari.* Quod tametſi ex ſcribarum ſcitis manaverit, nihilominùs non ſine legis ſacræ verborum alluſione firmari volunt. Huc igitur illud trahunt[k]. *Non morſum inferes fratri tuo, per uſuram pecuniæ, aut per uſuram frumenti* נשך כל דבר אשר ישך *aut per uſuram cujuſcunque rei quæ momorderit.* Vocabulum autem דבר tàm *verbum* ſignificans quàm *rem* in cau-

[i] *Præter citatos vide* Sepher Siphri *fol.* 51. *col.* 1.

[k] *Deut.* 23. 19.

in cauſa eſt, ut ludentes heic aiant אפילו דברים אסורים *Etiam ipſa verba* ſalutationis, gratiamque conciliandi, niſi in uſu inter debitorem & creditorem antea fuiſſent, *vetita eſſe*. Quo modo tamen ipſam non interpretantur legem. Sed vocabuli homonymiâ libenter ad ſcita ſcribarum firmanda, ut diximus, utuntur. Unde & pariter vetitum volunt debitorem creditori, כל זמן שמעותיו בידו *quamdiu pecuniam mutuo acceptam retinuerit* docendi munus præſtare aliquod, niſi id etiam anteà inter eos in more. Sub hac ſpecie collocant pecuniæ ob mercedem locationem quæ à mutui datione ſic diſcrepat, ut eadem ipſa, quæ locatur, ac conducitur pecunia, non ſimilis, ut in mutuo, quantitas reddatur. Quaſi autem Uſuræ hujuſmodi genus alterum ſeu quod in diverſitate contractus habetur, viſitur, ubi venditor dixerit, ſi hodie emeris, vendam tibi nonaginta ſiclis, ſin nolis ante diem craſtinum emere, minori centum non vendam. In contractu enim hujuſmodi adjectio moræ ſimul cum pretii incremento viſa eſt, quaſi innuere decem velut fœnoris nomine ſolvendos. Similitèr de ejuſmodi aliis. Accedat actus aliquot uſuræ cognatos, ex jure item ſuperinducto vetitos eſſe (quos tamen nec ſub jam explicato genere collocant) idque מפני הערמת הרבית *propter aſtutiam incrementi* ſeu ne tum legis ſacræ tum ſcribarum ſenſus ſubdolè heic deluderetur. Exempla ponunt; petit mutuo Simeon à Rubene ſiclos centum, negat hic ſibi centum eſſe, ſed frumentum quod tanti valet. Id Simeoni mutuo dat Is autem poſtmodum pro frumento hoc nonaginta rependit. Nihil heic aiunt in legem ſacram cōmiſſum, nec quidem uſuram aut אבק רבית *pulverem uſuræ*, quam quaſi uſuram nuncupamus, ibi reperiri. Causâ autem jam dictâ, Simeonis obligationem ex nonagintâ repenſis non ſolvi ſtatuêre. Sed ad decem ultrà ſolvendos (ut ita centum redderentur) ex ſententia forenſi etiam cogendus erat. Quale tamen in iis, quæ Quaſi uſuræ nomine veniunt, nolunt obtinuiſſe. Reſtituendum erat, idque ex ſententia forenſi, ut oſtenſum eſt, fœnus contra legem ſacram acceptum. Non item quod fœnoris pulverem vocant. Nimirùm nec actione, quâ Pulvis ille ritè peti poſſet, uti licuit creditori, nec ſi ſponte ſolveretur, redhibitoriȩ locus. Talmudici אבק רבית

Digitized by Google

שהוא מדבריהם אינו גובה מן הלוה למלוה ואין מוציאין אותו מן המלוה ללוה *Pulverem fœnoris cujus jus ex majorum more ſuperinducto pendet, à debitore exigere nequibat creditor. Nec tamen creditorem eum debitori rependere cogebat forum.* Contractus intereà erat illicitus atque,ut id quod contra majorum inſtituta fieret,plagis aliterve puniendus. Ad jam dictorum rationem attinet etiam, quod nec ex jure ſuperinducto,permiſerint ei qui fundum pignore acceperat illum Domino ſub cenſu locare, quoniam cenſus ille fœnus pro debito,cujus causâ pignus acceptum, nimis imitaretur fortè & locum ejus ſuppleret. At verò fuere actus aliqui שהן כמו רבית *qui fuere fœnoris inſtar* nec tamen ſive ex lege ſive ex moribus ſuperinductis illiciti. Veluti ſi quis ſyngraphas alterius minori quàm ex eis deberetur emeret. Quin & fas eſſe duxere Rubeno nummos Simeoni dare,ut is mutuo daret alios Judæ. Rationem ſubjungunt, שלא אסרה תורה אלא רבית הבאה מן הלוה למלוה *quia non vetuit lex ſacra aliud fœnoris aut incrementi genus præter id quod tranſit à mutuo accipiente ad dantem.* Exceptionem demum habent de Orphanorum Bonis,quæ mutuo à tutoribus dari licitè potuiſſe volunt,nec jus de Quaſi Uſura ſuperinductum ad ea attinuiſſe. Verba ſunt Maimonidis; נכסי יתומים מותר ליתן אותם לאדם נאמן שיש לו נכסים טובים קרוב לשכר ורחוק מהפסד כיצד אומר לו תהיה נושא ונותן בהן אם יש שם ריוח תן להם חלקן מן הריוח ואם יש שם הפסד תפסיד אתה לבדך שזה אבק רבית הוא וכל אבק רבית אינה אסורה אלא מדבריהם ובנכסי יתומים לא גזרו *Fas erat Orphanorum bona mutuò tradere viro probo & fideli &* opulento,de cujus bonis ſpes aperta eſſet ex eis lucrum potiùs multò quàm damnum eventurum; *ad hunc ſcilicet modum.Bonis hiſce negotiator tu. Si inde lucrum eveniat, reddes orphanis partem ſuam etiam è lucro. Sin verò damnum, tibi illud ſit totum. Nam hoc etiam Pulvis eſt Uſura. Et Pulvis non prohibetur niſi ex jure ſuperinducto, in quo de Orphanorum bonis nihil præſtitutum eſt.* Unde conſtat etiam ſub incerto hujuſmodi, nihilo ſcilicet de quantitate Uſuræ conſtituto neque utrùm quid omninò eo nomine rependeretur convento, fas fuiſſe ex legis ſacræ,

juxta

juxta illos, permiſſione, fœnori tradere mutuum; modò id quod ſic rependendum eſſet, ſed non pro certo conſtitutum, è mutuo ut lucrum oriretur. Nam quicquid nomine Pulveris venit, citra ſcita ſeu mores ſuperinductos, licitum habebatur. Superinducto autem jure, quod pulverem vetuit, Orphanorum bona non continebantur, uti nec ea [l], quæ aut pauperum ſuſtentationi, aut ſynagogarum uſui, aut diſciplinæ legis ediſcendæ ſeponebantur. Scilicet hæc omnia pro poſſidentium ſeu curatorum arbitrio fœnori, quod Pulvis dictum, dari accipique ritè potuere. [l] *Shuchan Aruch Lib. Iore Deah.* 160. §. 18.

Cap. X.

De Uſurarum jure, *apud Ebræos, quà* Proſelytos Domicilii *alioſque* Gentiles *reſpexit; etiam &* Judæos Apoſtatas. *De Gentili*, Proſelyto Juſtitiæ *facto, poſtquam fœnori* ſive dederat ſive acceperat *ab* Iſraelita *mutuum, nondum redditum. Quid* Mahumedes *de Uſura.*

QUæ verò capite ſuperiore de Uſurarum interdictis ſive ſacris ſive ſuperindictis occurrunt, ſpectant tantùm, juxta Talmudicos, ad Ebræos ipſos, id eſt, Judæos ſive originarios ſive adſcititios ſeu Proſelytos Juſtitiæ, & qui parili cum eis heic jure, id eſt, qui ullo modo nomen fratris tui, ſive retinerent ſatis, ſive ad hanc rem inducerent. Lex ſacra [m]; *non morſum inferes fratri tuo per uſuram &c.* Ebraica ſunt לא תשיך [m] *Deut.* 23. 19. לאחיך quibus commate proximo, ut antitheſi, reſpondent לנכרי תשיך ולאחיך לא תשיך וגו *Alienum* ſeu *peregrinum* aut *exterum uſura mordebis, fratrem autem tuum non mordebis, ut benedicat tibi Dominus Deus tuus in omni &c.* Vulgata ibi; *Non fænerabis* (ἐκτοκιεῖς) *fratri tuo &c. Sed alieno. Fratri autem tuo abſque uſura id quod indiget commodabis &c.* Joſephus [n] item, δανείζειν, inquit, Ἑβραίων ἐπὶ τόκοις ἐξέστω μηδενὶ *mutuum dare ad uſuram, Ebræorum nemini liceat.* Ebræos addit, ut ceteris non interdici ſe velle oſtendat. Sed etiam Philo [o] ἀπαγορεύει ἀδελφῷ δανείζειν, ἀδελφὸν ὀνομάζων οὐ μόνον τὸν ἐκ τῶν αὐτῶν φύντα γονέων ἀλλὰ καὶ ὃς ἂν ἀστὸς ἢ ὁμόφυλος ᾖ *vetat fratri fænerari; fratrem nominans non* [n] *Archæolog.* 4. *cap.* 8. [o] *Lib. de Charitate.*

ſolùm ex iiſdem natum parentibus, verùm & quemcunque civem tribulemve, non item alios ſeu Gentiles. Jam verò à Magiſtris, legis allatæ verba non ut permiſſiva ſimplicitèr, ſed ut obligativa etiam ſumuntur, adeò ut velint aliqui ſaltem, tàm præcipi, quàm permitti, ut, quoties mutuo quid darent Judæi, ſive Gentilibus qui nondum Idololatriæ renuntiarint, ſive Proſelytis Domicilii, id fœnori daretur. Legitur quidem in Miſna [p]; אין מקבלין צאן ברזל מישראל מפני שהוא רבית אבל מקבלין צאן ברזל מן הגוים ולווין מהן ומלוין אותן ברבית וכן בגר תושב *Haud conducendum erat pecus ferreum* (ſic nomine ſolenni vocant gregem ſic conductum, ut locatori à conductore, qui periculum omne in ſe ſuſceperat, integer denuò præſtaretur) *ab Iſraelita, quoniam inde naſcitur fænus* (de Pulvere fœnoris, juxta ſuperiore capite oſtenſa, puto loquuntur.) *At verò à Gentilibus conducere licuit* ſeu *mutuo accipere pecus ferreum. Etiam & mutuo dare illis & ab illis accipere fænori, quod paritèr dicendum de Proſelyto Domicilii.* Maimonides [q] autem; הגוי וגר תושב לוין מהן ומלוין אותן ברבית שנאמר לא תשיך לאחיך לאחיך אסור ולשאר העולם מותר ומצות עשה להשיך לגוי שנאמר לנכרי תשיך מפי השמועה למדו שזה מצות תעשה וזה דין תורה *Fas erat tum mutuo dare, tum accipere fænore à Gentili aut Proſelyto Domicilii; nam & ſcriptum eſt, non mordebis fratrem tuum. Illicitum eſt fratrem tuum mordere; quod tamen fas, quantum ad reliquum genus humanum. Quin & accedit præceptum affirmativum de mordendo extero ſeu Gentili. Nam & ſcriptum eſt, Exterum ſeu Gentilem mordebis, ſeu ei mutuum fænori dabis, unde obſervandum eſt præceptum ea de re ibi reperiri affirmativum. Atque ita ſe habet heic lex ſacra.* Sic quidem ille; uti & alii paſſim, excepto quòd ſubinde nolint verba illa ſacra de Gentili eſſe præceptum affirmativum ſeu ſingulare, ſed explicativum tantum [r] prioris Interdicti quo fœnus inter Iſraelitas vetitum, adeoque velint permiſſum tantùm non præceptum fœnus cum Gentilibus. Et erraſſe aiunt Maimonidem non ſine autore vetuſto. Nam in *Sepher Siphri* [f] legitur etiam, לנכרי תשיך מצוה עשה ולאחיך לא תשיך מצות לא תעשה *fænori mutuum dabis Gentili præceptum eſt affirmativum, ut non*

[p] *Tit.* Baba Metzia *cap.* 5.

[q] *Hal.* Melovva Welovva *cap.* 5. & *præc. negat.* Mi*ſ*vot 2. 153.

[r] *Vide comm*ẽ*t. in Maimonid. loc. citat.* & *Nachmanid.* Piruſh Tora *fol.* 323*a.* & *alios ad Deuter.* 23.19.

[f] *Fol.* 51. *col.* 1.

ut non dabis fratri tuo eſt negativum. Etiam rationem reddunt, quare ſignantiùs hæc permiſſio adjecta ſit legi ſacræ de Fœnore, non item legibus de Rapina & Furto. Quoniam ſcilicet Furtum & Rapina nunquam & nullibi, juxta ſuperiùs dicta, non illicita. Nec minùs vetitum Gentilis bona furari aut ſurripere quàm Iſraelitæ. Scilicet, ex Jure Univerſali & omnium communi cui derogari noluit heic numen. Sed verò fœnus contrahitur tàm ex conſenſu pariter accipientis, quàm dantis, adeoque ita contractu hominum nititur libero, ut ex jure univerſali ſeu Naturali nihil omninò ei obſtare velint. Moſes Bar Nachman [t] de eo quod eſt, fas eſſe mutuum fœnori dare Gentili, verba faciens; לא הזכיר כן בגזל ובגניבה כמו שאמרו גזל גוי אסור אבל הרבית שהוא נעשה לדעת שביהם וברצונם לא נאכר אלא מצד אחוה *Non ita dicitur de Furto & Rapina, de quibus receptum eſt illud Bona Gentilis ſurripere nefas eſſe. Sed verò uſura, cujus contractus ex utriuſque tam accipientis quàm dantis conſenſu & arbitrio naſcitur, minimè vetita eſt alibi quàm inter fratres,* ſeu nos qui fratres invicem ſumus, id eſt, Judæos. Quo etiam tradunt pleraque in ſacra lege occurrentia de officiis humanioribus. Atque extra juris ſtricti obligationem paſſim fermè admittunt illud [u] ut monitum generale את הנכרי תגש *à peregrino* ſeu *Gentili exiges.* Quantumvis autem ex lege ſacra ſic permiſſum volunt fœnori Gentilibus mutuum dare atque ab eis accipere, ex jure tamen ſuperinducto ſeu ſapientum decretis, illicitum habitum eſt Judæo mutuum quid dare Gentili ברבית קצוצה *fænori propriè dicto,* ac ſic conſtituto ut ſimilè inter Judæos ipſos eſſet illicitum, אלא בכדי חייו *niſi tantùm vitæ ſuæ proſpiciendo,* id eſt, niſi ideo id fieret, ut tutiùs vitâ ſuâ inter Gentiles gauderet. Ratio adjungitur; גזרו שמא ילמוד ממעשיו ברוב ישיבתו עמו *Id decreverunt, ne Iudæus ex moribus Gentilis & frequentiori ejus inde conſuetudine malè doctus evaderet.* Exiſtimabant nempè, tum ex ſacri ſpe lucri, tùm è crebris, quæ fieri ſolent, mutui efflagitationibus, Judæum Gentilis familiaritate nimis ſic uſurum. At verò ſi non vetari volebant omninò quicquid Pulveris uſuræ nomine, quod capite explicatur ſuperiori, venerit; uti nec mutuum fœnori quomodolibetcunque

[t] Piruſh Tora *fol.* 323. *a.*

[u] *Deut.* 15. 2. & *Videſis ſupra lib.* 4. *cap.* 3.

Digitized by Google

à Gentili accipere. Subjiciunt & hujus rationem, שהרי הוא בורח מלפניו ואינו רגיל אצלו *quoniam Iudæus ſic debitor, fugiet præſentiam Gentilis nec conſuetudine ejus utetur.* Ceterum excipiunt תלמיד חכם *diſcipulum ſapientis* ſeu ſapientem aut Juriſconſultum qui legis Judaicæ ſtudioſior Gentilium palàm aſpernator eſſet. Ei enim, quoniam nihil mali ex Gentilium conſuetudine viro ſcientiori imminere cenſebant מותר להלות לגוי ברבית אפילו להרויח *fas erat mutuum Gentili fœnori dare, etiam ideò tantùm ut lucrifaceret.* Nec verò Gentili tantùm ſtatuunt fas fuiſſe ſibi ipſis fœnori pecunias tradere, verùm & Judæo[x] apoſtatæ, quia fratris nomen exuerat. Ita ſcilicet occurrit opinio velut receptiſſima in quam tamen aliqui non conſentiunt, ne qui ſic fœneraretur ſextam interea legem de offendiculo coram cœco non ponendo violaret, cum ſcilicet in cauſa eſſet, ut apoſtata fœnori acciperet, quod ne fas item eſſe Judæo ex lege ſacra volunt. De Proſelyto demùm Juſtitiæ qui ſive dederat ſive acceperat fœnori ab Iſraelita, dum Gentilis adhuc erat, ad hunc modum tradunt[y]. Si accepiſſet à Gentili pecunias Judæus fœnori וזקפן עליו במלוה *& novatione contractus tam fœnus quàm ſortem in corpus mutuum unicum conjeciſſet* Gentilis & poſtmodum Judaiſmo, ut Proſelytus Juſtitiæ, dediſſet nomen גובה את הקרן והרבית *actio ei competierat tam pro fœnore quàm pro ſorte,* ſic conjunctis. Nam citra novationem ejuſmodi, fœnus ſuo nomine ſeu ſolùm heic peti nolebant. Adeoque ſi contractûs illa novatio poſt Judaiſmi ſuſceptionem facta fuiſſet גובה את הקרן ולא הרבית *actione pro ſorte, non pro fœnore uti potuiſſet.* Si verò Gentilis à Judæo mutuum fœnori accepiſſet, etiamſi poſt Proſelytus factus eſſet quàm novatio ejuſmodi acceſſiſſet, tam in fœnus quàm in ſortem actione uti potuit Judæus. Id eſt quicquid fœnoris in creditoris Gentiliſmo Judæo debebatur, ſive in mutui corpus ſic conjectum, ſive minimè, ei ſolvendum erat. Poſt exutum autem Gentiliſmum, tam Proſelytos Juſtitiæ, quàm Originarios, utpote fratrum nomine rebus in hujuſmodi ſatis comprehenſos, legibus ſacris de Uſura, teneri volunt. Sed manifeſtum ex his eſt, Talmudicos cenſere nihil omninò in jure Naturali ſeu quod omnes obliget,

[x] *Gem. Hieroſolymitana ad tit.* Aboda Zara *cap.* 5. *fol.* 44. *col.* 4. Shulcan Aruch *lib.* Iore Dea *c.* 159. *Reſponſa ad Maimonidis lib.* Miſpatim *dictum* 36.

[y] *Maimonid. hal.* Melovva Welovva *cap.* 5. Shulcan Aruch *lib. citat. cap.* 171.

liget,

liget, reniti quo minùs quis mutuum fœnori tradat, neque inde ſimplicitèr, furtum committi. Neque rationem video in eo quod memorat Sixtus Medices de Rabbinorum Romanenſium aliquot ſententia, non licuiſſe ex lege ſacra ipſis omninò fœnerari. *Subinde, concluſerunt* (ſic ille poſt verba illa de נשך capite proximè ſuperiori ex eo citata) *nullo modo licere Hebræis, neque in ſuos, neque in alienos exercere uſuras. Id quod ab eodem antiſtite* (Archinto tunc Romæ vicario) *per ſententiam ſolennem confirmatum eſt.* Chriſtianorum hac de re ſcita in ſcriptis eorum obvia ſunt. Sed ante alios conſulas opus incomparabile Claudii Salmaſii de Uſuris, pridem editum. Mahumedes autem[z], الذين ياكلون الربوا لا يقومون الاكما يقوم الذي يتخبطه السيطان من المس ذلك بانهم قالوا انما البيع مثل الربوا وحل الله البيع Quod rectè ſatis vertit Retinenſis. *De Fœnore viventes, non niſi quaſi dæmoniaci reſurgent, cum ipſi fœnerari, quod Deus nefas & illicitum ſtatuit, licitis annectant, dicentes fœnus eſſe qualis eſt mercatura.* Sed inter ſuos non alienos[a] hoc habent illicitum Mahumedani.

[z] *Alkoran Azoar.* 2. *Arab.* 4. *lat.*

[a] *Vide Cl. Salmaſium de Uſuris c.* 21. *p.* 666.

Cap. XI.

De bonis Aleâ, aliove quovis certaminis genere *lucrifactis*; *ac de* Luſibus *ejuſmodi. De* Avibus *aliiſve* animalibus *ſic inſtituendis ut exeuntia* redirent, *in domini commodum*, illicum more, comitatiora. *De retibus* Columbarum Capturæ *tendendis, &* Columbariis *extruendis.*

SExtum demùm & Septimum eorum quæ ad Talmudicorum ſententiam de Dominio atque Obligatione circa illud, verſante adeoque de Furto oſtendendum ſuprà ſelegimus, Capita ſunt de Bonis Aleâ ſeu Certamine alio ludicro lucrifactis, & veſtiis bolucribus ſic nutritis in lituciſque ut comitatiores redirent & de Columbis capiendis atque columbariis. De hiſce uti & de aliis conſimilibus [b] aiunt, דברים

[b] *Maimonid.* ... Gazala Waibda *cap.* 6. *Moſis Mikotzi Præc. aff.* 73 *fol.* 151. *col.* 3.

הרבה

הרבה אסרו חכמים משום גזל והעובר עליהן גזלן *Sunt res non pauca quas vetuere ſapientes, nomine furti. Et qui interdictum illorum in eis violaret fur erat.* Bina quæ diximus afferunt exempla, veluti reliquis multùm inſigniora. De Priori aiunt; cum qui Aleâ, Talis, id genus aliis lucri quid ſibi feciſſet, reum fuiſſe גזל מדבריהם *furti* ſeu *rapinæ* quæ quidem non ex lege ſacra ſeu civili ſuo, à Numine ipſis præſtituto, nedum ex jure Naturali, ſed *ex ſcitis majorum* ſeu qui rebus cum imperio ac poteſtate juris ſuperinducendi præerant, ſic dicenda. Scilicet tametſi certaminibus ejuſmodi non deerat, tàm victi, quàm victoris aſſenſus prævius, adeoque invicem contractus interveniebat, unde, quantum ad jus ſive Naturale ſive eorum in corpore Moſaico Civile ſpectat, ex victoria licitè ut in alienationibus ceſſionibuſque juris Naturalis permiſſivi aliis, lucrum adquirebatur; ita nihilominus Certaminum ludicrorum mos ille diſplicuit eorum majoribus (qui rebus præeſſent & quorum ſuffragiis & conſenſu involuta ſunt totius populi, juxta modum & rationem illius reipublicæ, adeoque Ebræorum omnium qui certarent pariter ſuffragia & conſenſus) ut ex victoria ejuſmodi ludicra nihil poſtmodùm adquirere fas eſſet, furtumque ab adquirente committeretur. Nam ex dominii obligationiſque temperamento civili ſic adjecto, id furtum fiebat quod citra ejuſmodi temperamentum omninò licitum. Binas autem ob rationes hoc ſuperinductum. Tum ut doli mali, quo certamina ejuſmodi minimè carere ſolent, anſa præriperetur, tum ut artibus bonis & quæ Societati humanæ conducibiliores eſſent, non ludicris homines ſe exercerent, qua de re conſulas jam dicta libro [c] quarto. Addunt, וכן המשחקים בבהמה או בחיה או בעופות ועושים תנאי שכל שתנצח בהמתו או תרוץ יותר יקח מחברו כך וכך וכל כיוצא בדברים אלו הכל אסור וגזל מדבריהם הוא *Similiter ſi qui inſtituerant pecorum, ferarum, aut volucrum certamina ludicra, adjectâ conditione, verbi gratiâ, ut cujus pecus ſive pugnâ ſive curſu vinceret, is ſummam aliquam ab altero acciperet, & ſi quid aliud ejuſmodi fieret, id illicitum; & furtum, ex majorum ſcitis, inde committebatur.* Nec quidem contractum illum ſeu ſtipulationem quæ inter certantes haberi ſolet, conſonam ſatis

[c] Cap. 5.

ſatis fuiſſe ſtatuunt contractuum ſeu ceſſionum formulis, quibus penes ipſos dominium ritè transferebatur, de quibus ſupra capite quinto. Atque inde intelligendum Talmudicum [d] illud de aleæ luſu; אסמכתא הוא ואסמכתא לא קניא *contractus imperfectus eſt & qui ex fortuna pendet, quali res non ritè adquiritur.* Quod ſumendum ſemper de Ebræis ſolùm ipſis & eis qui in eorum tranſierant ritus. Nam non ſolùm Gentilibus in ditione Iſraelitica, nedum alibi, fas fuiſſe ludicris ejuſmodi certaminibus (niſi etiam ſuperinduceretur, quod vetaret, jus aliquod civile) uti volunt atque inde, juxta pignora quibus certarent, ſine furto lucrifacere, verùm etiam nec furtum fuiſſe, ſi Judæus cum Gentili certans pignus lucrifaceret, licet intereà alio nomine certamina ei hæc etiam ſine pignore, pro interdictis haberentur; quoniam nimirum inter ea, quæ Societati humanæ plane inutilia haberentur, cenſita ſunt. Talmudici; המשחק בקוביא עם הגוי אין בו איסור גזל אבל יש בו איסור עוסק בדברים בטלים שאין ראוי לאדם שיעסוק כל ימיו אלא בדברי חכמה ובישובו של עולם *Qui verò alea luſerat cum Gentili, non violârat interdictum* (hoc à majoribus ſuperinductum) *de furto* (cujus tamen interdictum naturale tàm ad Gentiles, quàm Ebræos atq; ad utroſq; pariter invicem attinuiſſe docent, ut in ſuperioribus non ſemel eſt oſtenſum) *Sed aliud interdictum de rebus inanibus non incumbendo. Neq; enim hominem decet ullo vitæ ſuæ tempore rebus aliis incumbere præter eas, quæ aut Sapientiæ ſtudium ſpectant aut commodum publicum.* Certè & alea atque id genus ludi interdicuntur, nec ſemel, in Mahumedis [e] Alcorano. Claudat hic agmen illud de beſtiis ac volucribus ſic inſtituendis, ut exeuntes comitatiores in domini commodum redirent, ac de Columbis capiendis nutriendiſque. Capite quinto libri quarti diximus quidem de eis qui nutrirent columbas & animalia alia in certamina, jura ſuperinducta, ut jam oſtenſum eſt, violantes. מפריחי יונים nuncupantur quod denotat tum *qui columbas volare docerent* in certamen, tum qui ſic inſtituerent, ut evolando comitatiores domum redirent aliiſque ita columbis dominos ditarent; ſub quo nomine ſignantiùs uſurpato eos pariter indicari volunt, qui in ſimiles artes alia quæcunque inſtituerent animalia.

[d] *Gemar. Babylon. ad tit.* Sanhedrin *cap. 3. fol. 24. b. & videſis I. Cochium in Tit. Talmud.* Sanhedrin *pag. 27.*

[e] *Azoar. 3. lat. 2. Arab. & 13. lat. 5. Arab.*

Hoc igitur facere ex majorum ſcitis veritum [f] eſt, furtumque ſic committi conſtitutum. Maimonides; מפריחי יונים ·כיצד לא יפריח אדם
יונים בתוך היישוב שהרי לוקח ממון אחרים שלא כדין מפני שמשלח
זכר ויביא נקבה משובך אחר או נקבה ותביא זכר ולא יונים בלבד
אלא כל העושה כזה בשאר עופות או חיה או בהמה הרי זה גזלן
מדבריהם וכן אסרו חכמים לצוד יונים בתוך היישוב מפני שהן של
אחרים *Quod de eis qui Columbas volare docebant aut volatū emittebant, ſuperinductū eſt, ſic intelligendum ut non liceret quis columbas volare docere in loco habitato* (ubi ſcilicet incolæ circùm ſive columbaria ſive alia loca haberent quibus juxta moreni, de quo ſtatim, columbas in ſui ſimpliciter commodum domeſticum nutrirent) *Nempè bona aliorum, contra quam debuit, ſurripiebat. Quoniam ſcilicet emittebat maſculum qui ſecum adduceret fœminam, uti & fœminam quæ ſecum redeunte maſculum adduceret ex columbario alterius. Neque jus hujuſmodi ſolùm in columbis obtinuit. Nam ſi quis alias ſive aves ſive feras ſive pecora ſic inſtitueret, pariter & is fur erat ex majorum ſcitis*, non ex lege ſacra ipſis civili aut naturali. *Quin & vetarunt ſapientes aucupio ſectari columbas in loco habitato quoniam in bonis fuere alienis.* Nimirum citra jus hujuſmodi ſuperinductum neutiquam cenſebant furtum committi in animalibus quæ illices redeuntes ſic comitarentur. Sed per Occupationem illa, aut ut Feræ naturæ, aut ut res ſive Deperditas nec lege de rebus ejuſmodi ſacra (de qua ſupra) comprehenſas aut Derelictas ritè ſatis ei, ad quem advenirent, adquiri. Cui libertati derogatum, ut oſtenſum eſt; ibant qui rebus præerant, idque inprimis מפני דרכי שלום *Charitatis* ſeu *humanioris invicem officii cauſa.* Inde etiam eſt quod de retibus laqueiſve aliis columbis capiendis adjiciunt. Miſna [g] אין פורסין נישובים ליונים אלא אם כן רחוק
מן הישוב שלשים ריס *retia columbis capiendis non ſunt expandenda intra triginta ſtadia à loco habitato.* Triginta ſtadia ſunt Magiſtris heic quatuor milliaria. Alia tradunt de retibus columbarum capturæ non tendendis intra ſpatia multò ampliora, ubi [h] ſive vineta eſſent ſive columbaria; idque ſive columbaria illa Ebræi alicujus eſſent, etiam ipſius qui tenderet, ſive Gentilis ſive publica. Nimirum

nefas

[f] *Hal.* Gazila Wabida *cap.* 6. *Moſes Mikotzi Præcept. aff.* 73. & *gloſſ. Talmud. Babylon. tit.* Sanhedrin. *fol.* 25 a.

[g] *Tit.* Baba *cap.* 7. §. *ult.*

[h] *Videſis Conſtant. L'Empereur ad tit.* Baba Kama *cap.* 7. *p.* 183. &c.

nefas erat, ex jure quod diximus ſuperinducto, retibus ſeu laqueis capi columbas, quæ ſive in ſacrificia ſive in victum aut villis aut ædibus aut columbariis ſive privatim ſive publicè nutrirentur, ne quis ſic captando, in commodum ſui ſingulare eas alios atque aliorum in uſus, utcunque naturæ feræ, ita deſtinatas interverteret. Quod verò adjiciunt, juxta columbaria ne quidem ſua cuiquam retia tetendiſſe licitum; id ex eo pendebat, ne alienorum columbariorum columbas ad ſua, ut fieri ſolet, advolantes fortè caperet. Horum tamen nihil abſque ejuſmodi jure ſuperinducto, illicitum habebant. Columbaria autem extruere nemini habebant illicitum; neque ex jure naturali neque ex eo quod ipſis erat civile ac ſacrum ſeu à Numine datum. Scilicet inter volucres naturæ feræ eas ita cenſebant, ut nihil inde exiſtimarent contra dominii alicuius privati committi jus ex eo quòd circùm volitando agros in vicinia ſatos expilarent. Nec leges de pauperie per animalia illata hu[illegible]ttinere volebant Scilicet eas tum ſibi tantùm civiles fuiſſe, nec ad Gentiles inter ſe ex jure ſuo Naturali ſeu Noachidarum ſpectaſſe (ut capite ſupra ſecundo oſtenſum eſt) tum animalia undiquaque in domini poteſtatem ac proprietatem redacta, nec ita circumvagantia dominoſque (quadamtenus tantum ita dicendos) ex ſoli ædiumque mutatione toties mutantia, duntaxat in ſe continuiſſe. Præſcripta nihilominùs ex jure illo ſuperinducto habebant ſpatia intra quæ nec columbaria extruere licuit; nempè columbis nutriendis. Talmudici; מרחיקין את השובך מן העיר חמשים אמה ולא יעשה אדם שובך בתוך שדהו אלא אם כן יש לו חמשים אמה לכל רוח כדי שלא ימשכו הגוזלות ויפסידו בשדות ויבכלו משל אחרים *Cubitorũ quinquaginta ſpatio diſtare debuit ab urbe columbarium. Nec extruendũ cuiquam erat columbariũ in agro ſuo, niſi in quamlibet plagam ſolum haberet circumjacens cubitorum totidem. Ne ſcilicet pulli columbini exeuntes agro alieno, qui proprior eſſet, comedendo aliterve damnum inferrent.* Sic de columbario extruendo ſtatuêre. At verò אם לקחו מאחר אפי׳ היה בינו ובין תחילת שדה חבירו בית רובע בלבד הרי זה בחזקתו ואין מחייבן אותו להרחיק *Si quis columbarium emeret ab alio, etiamſi eſſet ſpatium inter columbarium illud & terminum agri vicini*

non majus quàm cubitorum dictorum pars quarta, ita illud ſufficiebat ut cogendus non eſſet ulteriùs illud movere. Quæ ſic tradita committas jam licet cum obitèr diſputatis tum apud Theologos tum Juriſconſultos Chriſtianos de columbariis atque jure ea conſtruendi. Uti & reliqua ſuperiùs oſtenſa, cum eis quæ de rebus non diſſimilibus apud Scriptores Chriſtianos paſſim occurrunt. Ex hiſce demùm cunctis, quæ ſic ſelegimus, ut ſpecimina ſingularia de Dominio atque Obligatione Permiſſioneque circa illud ex jure Pacis verſante, non obſcurè patet quomodo atque unde Talmudici quæſtiones de Furto, ex illo jure, diſcerni voluerint. Interdictum quidem ejus Naturale eſſe non dubitarunt. Sed objectum ejus ac materiem, id eſt, Dominium, atque Obligationem Permiſſionemque circa illud verſantem, aliter atq; aliter tum pro civilis ſui, quod ſacrum erat, tum pro ſuperinducti juris diſcrimine vario, ſe ſemper habuiſſe ſtatuerunt. Nec citra horum, quæ pro ingenti Perſonarum, Locorum, Temporum, Rerumpublicarum varietate adeò diverſa ſunt, apices diligentiùs exploratos, poſſe Interdicti violationem obſervationemve ſatis omninò dignoſci. Et de Selectis ex jure Pacis hactenus.

CAP. XII.

De Rerum & Perſonarum, ex Jure Belli, Dominio adquirendo. *Et primò de:* Juſtis, *tum juxta* Ebræos *tum alios* Orientis *populos, Belli cauſis.*

Bellum, cujus jure Ebræi ſibi Dominium adquiſitum decernebant (nam quid ipſi ſenſerint de aliorum ejuſmodi jure, ſeorſim mox) duplicis erat generis. Alterum quod [i] מלחמה מצוה ſeu *Bellum ad quod ex præcepto divino ipſi obſtringerentur* ' א מלחמה item dictum, id eſt, *Bellum Terræ Iſraelis.* Alterum quod מלחמת הרשות *Bellum ultroneum* ſeu pro eorum qui rebus præeſſent, arbitratu ſive gerendum ſive prætermittendum finiendumve, vocitant. Primum genus erat maximè adverſus ſeptem illos populos [k] Hitthæos, Gergeſæos, Amorræos, Cananæos, Pherizæos, Hivæos & Jebuſæos præter Amalekitas,

[i] *Miſna. tit.* Sota *cap.* 8. *& Gemara & commentarii ibidem. & Videſis Petrum Cunæum de Repub. Hebræorum lib.* 2. *c.* 19. *& Guil. Schickard. lib. de Iure Regio cap.* 5.

[k] *Deut.* 7. 1. *&* 20. 17.

tas,

tas[l], terræ utpote Sanctæ priſtinos dominos. Secundum, adverſus finitimos, pro re nata, alios; id quod ſuſcipiendum fuiſſe, aut gerendum nolunt citra [m] decretum Synedrii Magni ſeu ſeptuaginta-unius-viralis. Et utriuſque etiam generis, alia illatas anteà injurias ulciſcendi animo geſta, alia tantùm ad adquirendum, firmandum, augendum ſibi Dominium & Imperium. Ubi inultionem, veluti in Pœnam injuſtitiæ geſta ſunt, non ſolùm ſubactorum hoſtium res in victorum Dominium tranſibant, ſed etiam capti pro libitu idque ſine ſexûs ætatiſve diſcrimine cædi ſoliti. Neque ita rara ſunt ea de re in Federe veteri [n] exempla: Ad utrunque verò genus quod diximus (ſed tantùm quoties ſine ultionis causâ bellum ſuſceptum eſt) attinere volunt leges illas, de militiâ, ſacras; *Si*[o] *quando acceſſeris ad expugnandam civitatem, primò offeres ei pacem, quam ſi acceperit & aperuerit tibi portas, cunctus populus qui in ea eſt* יהיו לך למס *ſint tibi ſub tributo & ſerviant tibi.* ועבדוך *Sin autem fedus inire noluerit, & fecerit contra te bellum, oppugnabis eam. Et cum Dominus Deus tuus tradiderit eam in manum tuam, percuties in ea omnem maſculum acie gladii. Mulieres tantùm & parvulos, jumenta & quicquid fuerit in civitate & omnem prædam tibi diripies* (ubi malè vulgata, *Exercitui divides*) *& comedes de ſpoliis inimicorum tuorum, quos tradidit Dominus Deus tuus tibi. Sic nimirùm facies cunctis civitatibus quæ à te longiùs diſſitæ fuerint, quæ non ſunt de urbibus iſtarum gentium. Sed de civitatibus populorum iſtorum, quos dederit Dominus Deus tuus tibi in poſſeſſionem ſeu hæreditatem, non permittes vivere ullum qui ſpirat. Quin exterminando exterminabis eos, nempè Hitthæum, Amorræum, Cananæum, Pherizæum, Hivæum & Iebuſæum* (Gergeſæus adjicitur apud Helleniſtas; uti etiam in codice Samaritano) *ſicut præcepit tibi Dominus Deus tuus. Ne ſcilicet doceant vos facere cunctas abominationes, quas ipſi fecerunt diis ſuis, & peccetis in Dominum Deum veſtrum. Cum obſederis civitatem multis diebus & pugnaveris contra eam, ut capias eam* (לא תשחית) *non perdes arbores ejus, ut impellas ſecurim in eas, ſed comedes de eis & non ſuccides. An lignum agri homo eſt, ut abeat à facie tua in obſidione?* (quod pro-

[l] *Ibid.* 25. 19.
[m] *Miſna & Gemar. tit.* Sanhed. *cap.* 1. & 2. *Babyl. fol.* 16 *a. Hieroſolym. fol.* 19. *col.* 2. & 20. *col.* 2.
[n] *Deut.* 2. 34. *Num.* 31. 17. 1. *Sam.* 30. 17.
[o] *Deut.* 20. 10.

ximat veritati Ebraicæ; ſatis adſtipulantibus etiam vulgatæ, Græcæ, Arabicarum & Chaldaicarum paraphraſium autoribus, quorum pleriſque negatio etiam heic adjicitur, *lignum* ſeu *arborem eſſe non hominem, ut abeat &c.*[p], eodem ſenſu.) *Tantùm illam arborem, quam agnoveris eſſe arborem infructuoſam* (vulgata, *ſi qua autem ligna non ſunt pomifera, ſed agreſtia & in ceteros apta uſus*) *illam perdes & ſuccides, ut obſidionis machinas extruas in civitatem illam, quæ contra te dimicat.* Ut ritè dignoſcatur, qui fuerit Ebræus ſenſus harum legum militarium, & quomodo ex jure belli tum Res tum Perſonæ in eorum tranſirent ſive Dominium ſive Poteſtatem, videndum eſt, primò de Belli heic eis intellecti Cauſis, ſecundò de eo Indicendo, tertiò de Federe & Deditione, quartò de Federis & Deditionis Averſatione belloque inde inferendo; quinto de Urbibus Regionibus ac Perſonis ſubactis & Præda. Alia erat cauſa belli in ſeptem, quos diximus, populos & Amalekitas, ex præcepto gerendi, alia ultronei in alios. Quod ex præcepto gerebatur, ex oraculo ſupremi omnium rerum & perſonarum domini de quo dubitare nefas pendebat. Et ad hanc rem D. Auguſtinus, *Hoc genus belli*, inquit[q], *ſine dubitatione juſtum eſt, quod Deus imperat, apud quem non eſt iniquitas, & qui novit quid cuique fieri debeat, in quo exercitus non tam auctor belli quàm miniſter judicandus.* Ultronei in alias gentes belli cauſam neceſſariam non comperio obtendi apud Magiſtros aliam quàm להרחיב גבול ישראל ולהרבות גדולתו *ut*[r] *dilatarentur fines Imperii Iſraelitici, & ut ampliaretur majeſtas ejus.* Nec injuriam ſeu qualecunque vindictæ meritum aut tutelæ ſuæ rationem neceſſariò præcedere debuiſſe (ut ferè ſcriptores Chriſtiani) ſtatuunt. Adeo ut nulla gens eſſet, terræ nullæ in quas injuſtum cenſerent bellum, decretum nempè à Synedrio Magno LXXI virorum quod heic ſemper fundum fieri volebant) neque, ut ipſum decerneret, alia præter prolationem imperii, cauſa haberetur neceſſaria. Quin tametſi toties interdiceretur[ſ] aliàs in Ægyptum reditus, nihilominùs fas habebant[t] etiam illuc ad bellum inferendum & ſubigendam ſibi terram populumque reverti. Certè & in Concione ad milites Phineeſus apud Philonem[u] Midianitas adgreſſurus, περὶ τῆς κτήσεως

τῆ

[p] *Et vide Ioſephum Archæolog. lib. 4. cap. 8.*

[q] *In Ioſuam quæſt. 10. & videſis Petr. Abalard. in Heloiſſa Problemate 8.*

[r] *Maimonid. halach.* Melakim *cap. 5. adde Gemar. & R. Obadiam Bartenor. ad finem cap. 8. Miſna tit.* Sota. *Moſ. Mikotz. Præcept. aff. 116.*

[ſ] *Exod. 14 13. Deut. 17. 16. & 24. 68.*

[t] *R. Eliezer apud R. Alpheſium in extremo capitis ult. tit.* Sanhedrin *& Maimonid. halach.* Melakim *c. 5.*

[u] *De Vita Moſis lib. 1.*

τὰ ἑτέρων, inquit, *ἢ μόνον ἢ μάλιστά εἰσιν οἱ πόλεμοι*, *ut occupentur aliena, eſt ſola cauſa belli aut præcipua.* Atque ex lege ſacra paulò antè allata jus ſibi hoc eliciunt; *ſi quando acceſſeris ad expugnandam civitatem &c.* Perinde ac ſi illâ ſatis innueretur civitatem aliquam atque gentes alias quaſcunque expugnare eis, tum ritè decreto tum indicto, ut ibi præſtituitur, bello, fas eſſe. Qua de re videſis etiam quæ ſub finem capitis ſuperiùs tertii occurrunt. Sed modeſtiùs multò de gentis hujus ſuæ armis, Flavius Joſephus[x]; *οὐδὲ τὴν ἀνδρείαν ἠσκήσαμεν ἐπὶ τῷ πολέμους ἄρασθαι χάριν πλεονεξίας, ἀλλ' ἐπὶ τῷ τοὺς νόμους διαφυλάττειν* *Nec fortitudinem exercuimus, ut bella avaritiæ causâ ſuſciperemus, ſed ut leges ſervaremus.* Quibus verbis tamen non omninò negatur jus eis fuiſſe alienas, extra cauſam ejuſmodi, armis invadendi terras. Nec ſanè deſunt obtenſi illius Juris ut aviti fortè veſtigia in eo quod legimus de Judæis Europæis Monarchiam univerſalem ſub annis abhinc quadringentis, ſummoperè affectantibus. Matthæus Pariſienſis anno ſalutis 1241. *Labentibus illorum dierum curriculis, multi Iudæorum de partibus transmarinis, præcipuè autem de Imperio credentes quod plebs Tartarorum & Cumanorum eſſent de genere eorum quos Deus in montibus Caſpiis precibus Alexandri magni quondam incluſit, convenerunt in loco ſecretiſſimo, ex communi condicto. Quos, qui ſapientiſſimus eorum & potentiſſimus videbatur, ſic alloquitur; Fratres qui eſtis ſemen Abrahæ præclari, vinea domini Sabaoth, Deus noſter Adonai nos diu ſub poteſtate Chriſtianorum permiſit affligi. Sed nunc venit tempus quo liberamur, ut ipſos vice verſâ Dei judicio opprimamus, ut ſalvi fiant reliquiæ Iſrael. Exierunt namque fratres noſtri, tribus ſcilicet Iſrael, quondam incluſæ ut ſubdant ſibi & nobis univerſum mundum.* Alia ibi ſequuntur quæ illuc tendunt. Neque verò apud Judæos ſolùm hujuſmodi de bello ſententia obtinuit, ſed etiam apud alias in Oriente gentes *una ea & vetus cauſa bellandi, profunda libido imperii & divitiarum* (quæ verba ſunt Salluſtii[y]) maximè *ſemper obtinuit*, idque apertè, ſine aliarum prætextu, perinde ac ſi eorum ſenſa de jure belli inferendi ad amuſſim explicaſſet Tiridates Armeniâ pulſus, cum Vologeſem Parthorum Regem in arma adverſus Roma-

[x] *Lib. 2. adverſ. Apionem.*

[y] *In Catilina.*

הרבה אסרו חכמים משום גזל והעובר עליהן גזלן *Sunt res non pancæ quas vetuere ſapientes, nomine furti. Et qui interdictum illorum in eis violaret fur erat.* Bina quæ diximus afferunt exempla, veluti reliquis multùm inſigniora. De Priori aiunt; cum qui Aleâ, Talis, id genus aliis lucri quid ſibi feciſſet, reum fuiſſe גזל מדבריהם *furti* ſeu *rapinæ* quæ quidem non ex lege ſacra ſeu civili ſuo, à Numine ipſis præſtituto, nedum ex jure Naturali, ſed *ex ſcitis majorum* ſeu qui rebus cum imperio ac poteſtate juris ſuperinducendi præerant, ſic dicenda. Scilicet tametſi certaminibus ejuſmodi non deerat, tàm victi, quàm victoris aſſenſus prævius, adeoque invicem contractus interveniebat, unde, quantum ad jus ſive Naturale ſive eorum in corpore Moſaico Civile ſpectat, ex victoria licitè ut in alienationibus ceſſionibuſque juris Naturalis permiſſivi aliis, lucrum adquirebatur; ita nihilominus Certaminum ludicrorum mos ille diſplicuit eorum majoribus (qui rebus præeſſent & quorum ſuffragiis & conſenſu involuta ſunt totius populi, juxta modum & rationem illius reipublicæ, adeoque Ebræorum omnium qui certarent pariter ſuffragia & conſenſus) ut ex victoria ejuſmodi ludicra nihil poſtmodùm adquirere fas eſſet, furtumque ab adquirente committeretur. Nam ex dominii obligationiſque temperamento civili ſic adjecto, id furtum fiebat quod citra ejuſmodi temperamentum omninò licitum. Binas autem ob rationes hoc ſuperinductum. Tum ut doli mali, quo certamina ejuſmodi minimè carere ſolent, anſa præriperetur, tum ut artibus bonis & quæ Societati humanæ conducibiliores eſſent, non ludicris homines ſe exercerent, qua de re conſulas jam dicta libro [c] quarto. Addunt, וכן המשחקים בבהמה או בחיה או בעופות ועושים תנאי שכל שתנצח בהמתו או תרוץ יותר יקח מחברו כך וכך וכל כיוצא בדברים אלו הכל אסור וגזל מדבריהם הוא *Similiter ſi qui inſtituerant pecorum, ferarum, aut volucrum certamina ludicra, adjectâ conditione, verbi gratiâ, ut cujus pecus ſive pugnâ ſive curſu vinceret, is ſummam aliquam ab altero acciperet, & ſi quid aliud ejuſmodi fieret, id illicitum; & furtum, ex majorum ſcitis, inde committebatur.* Nec quidem contractum illum ſeu ſtipulationem quæ inter certantes haberi ſolet, conſonam ſatis

[c] Cap. 5.

ſatis fuiſſe ſtatuunt contractuum ſeu ceſſionum formulis, quibus penes ipſos dominium ritè transferebatur, de quibus ſupra capite quinto. Atque inde intelligendum Talmudicum [d] illud de aleæ luſu; אסמכתא הוא ואסמכתא לא קניא *contractus imperfectus eſt & qui ex fortuna pendet, quali res non ritè adquiritur.* Quod ſumendum ſemper de Ebræis ſolùm ipſis & eis qui in eorum tranſierant ritus. Nam non ſolùm Gentilibus in ditione Iſraelitica, nedum alibi, fas fuiſſe ludicris ejuſmodi certaminibus (niſi etiam ſuperinduceretur, quod vetaret, jus aliquod civile) uti volunt atque inde, juxta pignora quibus certarent, ſine furto lucrifacere, verùm etiam nec furtum fuiſſe, ſi Judæus cum Gentili certans pignus lucrifaceret, licet intereà alio nomine certamina ei hæc etiam ſine pignore, pro interdictis haberentur; quoniam nimirum inter ea, quæ Societati humanæ plane inutilia haberentur, cenſita ſunt. Talmudici; המשחק בקוביא עם הגוי אין בו איסור גזל אבל יש בו איסור עוסק בדברים בטלים שאין ראוי לאדם שיעסוק כל ימיו אלא בדברי חכמה ובישובו של עולם *Qui verò alea luſerat cum Gentili, non violârat interdictum* (hoc à majoribus ſuperinductum) *de furto* (cujus tamen interdictum naturale tàm ad Gentiles, quàm Ebræos atq; ad utroſq; pariter invicem attinuiſſe docent, ut in ſuperioribus non ſemel eſt oſtenſum) *Sed aliud interdictum de rebus inanibus non incumbendo. Neq; enim hominem decet ullo vitæ ſuæ tempore rebus aliis incumbere præter eas, quæ aut Sapientiæ ſtudium ſpectant aut commodum publicum.* Certè & alea atque id genus ludi interdicuntur, nec ſemel, in Mahumedis [e] Alcorano. Claudat hic agmen illud de beſtiis ac volucribus ſic inſtituendis, ut exeuntes comitatiores in domini commodum redirent, ac de Columbis capiendis nutriendiſque. Capite quinto libri quarti diximus quidem de eis qui nutrirent columbas & animalia alia in certamina, jura ſuperinducta, ut jam oſtenſum eſt, violantes. מפריחי יונים nuncupantur quod denotat tum *qui columbas volare docerent* in certamen, tum qui ſic inſtituerent, ut evolando comitatiores domum redirent aliiſque ita columbis dominos ditarent; ſub quo nomine ſignantiùs uſurpato eos pariter indicari volunt, qui in ſimiles artes alia quæcunque inſtituerent animalia.

[d] *Gemar. Babylon. ad tit.* Sanhedrin *cap. 3. fol. 24. b. & videſis I. Cochium in Tit. Talmud.* Sanhedrin *pag. 27.*

[e] *Azoar. 3. lat. 2. Arab. & 13. lat. 5. Arab.*

Hoc igitur facere ex majorum ſcitis vetitum [f] eſt, furtumque ſic committi conſtitutum. Maimonides; מפריחי יונים כיצד לא יפריח אדם יונים בתוך היישוב שהרי לוקח ממון אחרים שלא כדין מפני שמשלח זכר ויביא נקבה משובך אחר או נקבה ותביא זכר ולא יונים בלבד אלא כל העושה כזה בשאר עופות או חיה או בהמה הרי זה גזלן מדבריהם וכן אסרו חכמים לצוד יונים בתוך היישוב מפני שהן של אחרים *Quod de eis qui Columbas volare docebant aut volatū emittebant, ſuperinductū eſt, ſic intelligendum ut non liceret quis columbas volare docere in loco habitato* (ubi ſcilicet incolæ circùm ſive columbaria ſive alia loca haberent quibus juxta moreni, de quo ſtatim, columbas in ſui ſimpliciter commodum domeſticum nutrirent) *Nempè bona aliorum, contra quam debuit, ſurripiebat. Quoniam ſcilicet emittebat maſculum qui ſecum adduceret fœminam, uti & fœminam quæ ſecum redeunte maſculum adduceret ex columbario alterius. Neque jus hujuſmodi ſolùm in columbis obtinuit. Nam ſi quis alias ſive aves ſive feras ſive pecora ſic inſtitueret, pariter & is fur erat ex majorum ſcitis*, non ex lege ſacra ipſis civili aut naturali. *Quin & vetarunt ſapientes aucupio ſectari columbas in loco habitato quoniam in bonis fuere alienis.* Nimirum citra jus hujuſmodi ſuperinductum neutiquam cenſebant furtum committi in animalibus quæ illices redeuntes ſic comitarentur. Sed per Occupationem illa, aut ut Feræ naturæ, aut ut res ſive Deperditas nec lege de rebus ejuſmodi ſacra (de qua ſupra) comprehenſas aut Derelictas ritè ſatis ei, ad quem advenirent, adquiri. Cui libertati derogatum, ut oſtenſum eſt; ibant qui rebus præerant, idque inprimis מפני דרכי שלום *Charitatis* ſeu *humanioris invicem officii cauſa.* Inde etiam eſt quod de retibus laqueiſve aliis columbis capiendis adjiciunt. Miſna [g] אין פורסין נישובים ליונים אלא אם כן רחוק מן הישוב שלשים ריס *retia columbis capiendis non ſunt expandenda intra triginta ſtadia à loco habitato.* Triginta ſtadia ſunt Magiſtris heic quatuor milliaria. Alia tradunt de retibus columbarum capturæ non tendendis intra ſpatia multò ampliora, ubi [h] ſive vineta eſſent ſive columbaria; idque ſive columbaria illa Ebræi alicujus eſſent, etiam ipſius qui tenderet, ſive Gentilis ſive publica. Nimirum nefas

[f] *Hal.* Gazila Wabida *cap.* 6. *Moſes Mikotzi Precept. aff.* 73. & *gloſſ. Talmud. Babylon. tit.* Sanhedrin. *fol.* 25 *a*.

[g] *Tit.* Baba *cap.* 7. *§. ult.*

[h] *Videſis Conſtant. L'Empereur ad tit.* Baba Kama *cap.* 7. *p.* 183. *&c.*

nefas erat, ex jure quod diximus ſuperinducto, retibus ſeu laqueis capi columbas, quæ ſive in ſacrificia ſive in victum aut villis aut ædibus aut columbariis ſive privatim ſive publicè nutrirentur, ne quis ſic captando, in commodum ſui ſingulare eas alios atque aliorum in uſus, utcunque naturæ feræ, ita deſtinatas interverteret. Quod verò adjiciunt, juxta columbaria ne quidem ſua cuiquam retia tetendiſſe licitum; id ex eo pendebat, ne alienorum columbariorum columbas ad ſua, ut fieri ſolet, advolantes fortè caperet. Horum tamen nihil abſque ejuſmodi jure ſuperinducto, illicitum habebant. Columbaria autem extruere nemini habebant illicitum; neque ex jure naturali neque ex eo quod ipſis erat civile ac ſacrum ſeu à Numine datum. Scilicet inter volucres naturæ feræ eas ita cenſebant, ut nihil inde exiſtimarent contra dominii alicuius privati committi jus ex eo quòd circùm volitando agros in vicinia ſatos expilarent. Nec leges de pauperie per animalia illata hu●attinere volebant Scilicet eas tum ſibi tantùm civiles fuiſſe, nec ad Gentiles inter ſe ex jure ſuo Naturali ſeu Noachidarum ſpectaſſe (ut capite ſupra ſecundo oſtenſum eſt) tum animalia undiquaque in domini poteſtatem ac proprietatem redacta, nec ita circumvagantia dominoſque (quadamtenus tantum ita dicendos) ex ſoli ædiumque mutatione toties mutantia, duntaxat in ſe continuiſſe. Præſcripta nihilominùs ex jure illo ſuperinducto habebant ſpatia intra quæ nec columbaria extruere licuit; nempè columbis nutriendis. Talmudici; מרחיקין את השובך מן העיר חמשים אמה ולא יעשה אדם שובך בתוך שדהו אלא אם כן יש לו חמשים אמה לכל רוח כדי שלא ימשכו הגוזלות ויפסידו בשדות ויבכלו משל אחרים *Cubitorũ quinquaginta ſpatio diſtare debuit ab urbe columbarium. Nec extruendũ cuiquam erat columbariũ in agro ſuo, niſi in quamlibet plagam ſolum haberet circumjacens cubitorum totidem. Ne ſcilicet pulli columbini exeuntes agro alieno, qui proprior eſſet, comedendo aliterve damnum inferrent.* Sic de columbario extruendo ſtatuêre. At verò אפי׳ מאחר לקחו אם היה בינו ובין תחילת שדה חבירו בית רובע בלבד הרי זה בחזקתו ואין מחייבן אותו להרחיק *Si quis columbarium emeret ab alio, etiamſi eſſet ſpatium inter columbarium illud & terminum agri vicini*

non majus quàm cubitorum dictorum pars quarta, ita illud ſufficiebat ut cogendus non eſſet ulteriùs illud movere. Quæ ſic tradita committas jam licet cum obitèr diſputatis tum apud Theologos tum Juriſconſultos Chriſtianos de columbariis atque jure ea conſtruendi. Uti & reliqua ſuperiùs oſtenſa, cum eis quæ de rebus non diſſimilibus apud Scriptores Chriſtianos paſſim occurrunt. Ex hiſce demùm cunctis, quæ ſic ſelegimus, ut ſpecimina ſingularia de Dominio atque Obligatione Permiſſioneque circa illud ex jure Pacis verſante, non obſcurè patet quomodo atque unde Talmudici quæſtiones de Furto, ex illo jure, diſcerni voluerint. Interdictum quidem ejus Naturale eſſe non dubitarunt. Sed objectum ejus ac materiem, id eſt, Dominium, atque Obligationem Permiſſionemque circa illud verſantem, aliter atq; aliter tum pro civilis ſui, quod ſacrum erat, tum pro ſuperinducti juris diſcrimine vario, ſe ſemper habuiſſe ſtatuerunt. Nec citra horum, quæ pro ingenti Perſonarum, Locorum, Temporum, Rerumpublicarum varietate adeò diverſa ſunt, apices diligentiùs exploratos, poſſe Interdicti violationem obſervationemve ſatis omninò dignoſci. Et de Selectis ex jure Pacis hactenus.

CAP. XII.

De Rerum & Perſonarum, ex Jure Belli, Dominio adquirendo. *Et primò de:* Juſtis, *tum juxta* Ebræos *tum alios* Orientis *populos, Belli cauſis.*

BEllum, cujus jure Ebræi ſibi Dominium adquiſitum decernebant (nam quid ipſi ſenſerint de aliorum ejuſmodi jure, ſeorſim mox) duplicis erat generis. Alterum quod [i] מלחמת מצוה ſeu *Bellum ad quod ex præcepto divino ipſi obſtringerentur* מלחמת א"י item dictum, id eſt, *Bellum Terræ Iſraelis.* Alterum quod מלחמת הרשות *Bellum ultroneum* ſeu pro eorum qui rebus præeſſent, arbitratu ſive gerendùm ſive prætermittendum finiendumve, vocitant. Primum genus erat maximè adverſus ſeptem illos populos [k] Hitthæos, Gergeſæos, Amorræos, Cananæos, Pherizæos, Hivæos & Jebuſæos præter Amalekitas[l];

[i] *Miſna. tit.* Sota *cap.* 8. *& Gemara & commentaris ibidem. & videſis Petrum Cunæum de Repub. Hebræorum lib.* 2. *c.* 19. *& Gul. Schikard. lib. de Iure Regio cap.* 5.

[k] *Deut.* 7.1. *&* 20.17.

tas[l], terræ utpote Sanctæ priſtinos dominos. Secundum, adverſus finitimos, pro re nata, alios; id quod ſuſcipiendum fuiſſe, aut gerendum nolunt citra [m] decretum Synedrii Magni ſeu ſeptuaginta-unius-viralis. Et utriuſque etiam generis, alia illatas anteà injurias ulciſcendi animo geſta, alia tantùm ad adquirendum, firmandum, augendum ſibi Dominium & Imperium. Ubi in ultionem, veluti in Pœnam injuſtitiæ geſta ſunt, non ſolùm ſubactorum hoſtium res in victorum Dominium tranſibant, ſed etiam capti pro libitu idque ſine ſexûs ætatiſve diſcrimine cædi ſoliti. Neque ita rara ſunt ea de re in Federe veteri [n] exempla. Ad utrunque verò genus quod diximus (ſed tantùm quoties ſine ultionis causâ bellum ſuſceptum eſt) attinere volunt leges illas, de militiâ, ſacras; *Si*[o] *quando acceſſeris ad expugnandam civitatem, primò offeres ei pacem, quam ſi acceperit & aperuerit tibi portas, cunctus populus qui in ea eſt* יהיו לך למס ועבדוך *ſint tibi ſub tributo & ſerviant tibi. Sin autem fedus inire noluerit, & fecerit contra te bellum, oppugnabis eam. Et cum Dominus Deus tuus tradiderit eam in manum tuam, percuties in ea omnem maſculum acie gladii. Mulieres tantùm & parvulos, jumenta & quicquid fuerit in civitate & omnem prædam tibi diripies* (ubi malè vulgata, *Exercitui divides*) *& comedes de ſpoliis inimicorum tuorum, quos tradidit Dominus Deus tuus tibi. Sic nimirùm facies cunctis civitatibus quæ à te longiùs diſſitæ fuerint, quæ non ſunt de urbibus iſtarum gentium. Sed de civitatibus populorum iſtorum, quos dederit Dominus Deus tuus tibi in poſſeſſionem ſeu hæreditatem, non permittes vivere ullum qui ſpirat. Quin exterminando exterminabis eos, nempè Hitthæum, Amorræum, Cananæum, Phærizæum, Hivæum & Iebuſæum* (Gergeſæus adjicitur apud Helleniſtas; uti etiam in codice Samaritano) *ſicut præcepit tibi Dominus Deus tuus. Ne ſcilicet doceant vos facere cunctas abominationes, quas ipſi fecerunt diis ſuis, & peccetis in Dominum Deum veſtrum. Cum obſederis civitatem multis diebus & pugnaveris contra eam, ut capias eam* (לא תשחית) *non perdes arbores ejus, ut impellas ſecurim in eas, ſed comedes de eis & non ſuccides. An lignum agri homo eſt, ut abeat à facie tua in obſidione?* (quod pro-

[l] *Ibid.* 25. 19.

[m] *Miſna & Gemar. tit.* Sanhed. *cap.* 1. & 2. *Babyl. fol.* 16 *a. Hieroſolym. fol.* 19. *col.* 2. & 20. *col.* 2.

[n] *Deut.* 2. 34. *Num.* 31. 17. 1. *Sam.* 30. 17.

[o] *Deut.* 20. 10.

 ximat

ximat veritati Ebraicæ; ſatis adſtipulantibus etiam vulgatæ, Græcæ, Arabicarum & Chaldaicarum paraphraſium autoribus, quorum pleriſque negatio etiam heic adjicitur, *lignum ſeu arborem eſſe non hominem, ut abeat &c.*[p], eodem ſenſu.) *Tantùm illam arborem, quam agnoveris eſſe arborem infructuoſam* (vulgata, *ſi qua autem ligna non ſunt pomifera, ſed agreſtia & in ceteros apta uſus*) *illam perdes & ſuccides, ut obſidionis machinas extruas in civitatem illam, quæ contra te dimicat.* Ut ritè dignoſcatur, qui fuerit Ebræus ſenſus harum legum militarium, & quomodo ex jure belli tum Res tum Perſonæ in eorum tranſirent ſive Dominium ſive Poteſtatem, videndum eſt, primò de Belli heic eis intellecti Cauſis, ſecundò de eo Indicendo, tertiò de Federe & Deditione, quarto de Federis & Deditionis Averſatione belloque inde inferendo; quinto de Urbibus Regionibus ac Perſonis ſubactis & Præda. Alia erat cauſa belli in ſeptem, quos diximus, populos & Amalekitas, ex præcepto gerendi, alia ultronei in alios. Quod ex præcepto gerebatur, ex oraculo ſupremi omnium rerum & perſonarum domini de quo dubitare nefas pendebat. Et ad hanc rem D. Auguſtinus, *Hoc genus belli*, inquit[q], *ſine dubitatione juſtum eſt, quod Deus imperat, apud quem non eſt iniquitas, & qui novit quid cuique fieri debeat, in quo exercitus non tam auctor belli quàm miniſter judicandus.* Ultronei in alias gentes belli cauſam neceſſariam non comperio obtendi apud Magiſtros aliam quàm להרחיב גבול ישראל ולהרבות גדולתו *ut*[r] *dilatarentur fines Imperii Iſraelitici, & ut ampliaretur majeſtas ejus.* Nec injuriam ſeu qualecunque vindictæ meritum aut tutelæ ſuæ rationem neceſſariò præcedere debuiſſe (ut ferè ſcriptores Chriſtiani) ſtatuunt. Adeo ut nulla gens eſſet, terræ nullæ in quas injuſtum cenſerent bellum, decretum nempè à Synedrio Magno LXXI virorum quod heic ſemper fundum fieri volebant) neque, ut ipſum decerneret, alia præter prolationem imperii, cauſa haberetur neceſſaria. Quin tametſi toties interdiceretur[s] aliàs in Ægyptum reditus, nihilominùs fas habebant[t] etiam illuc ad bellum inferendum & ſubigendam ſibi terram populumque reverti. Certè & in Concione ad milites Phineeſus apud Philonem[u] Midianitas adgreſſurus, περὶ τῆς κτήσεως

τῆ

[p] *Et vide Ioſephum Archæolog. lib. 4. cap. 8.*

[q] *In Ioſuam quæſt. 10. & videſis Petr. Abalard. in Heloiſſa Problemate 8.*

[r] *Maimonid. halach.* Melakim *cap. 5. adde Gemar. & R. Obadiam Bartenor. ad finem cap. 8. Miſna tit.* Sota. *Moſ. Mikotz. Præcept. aff. 116.*

[s] *Exod. 14. 13. Deut. 17. 16. & 24. 68.*

[t] *R. Eliezer apud R. Alpheſium in extremo capitis ult. tit.* Sanhedrin *& Maimonid. halach.* Melakim *c. 5.*

[u] *De vita Moſis lib. 1.*

τὰ ἑτέρων, inquit, ἢ μόνον ἢ μάλιςά εἰσιν οἱ πόλεμοι, *ut occupentur aliena, eſt ſola cauſa belli aut præcipua.* Atque ex lege ſacra paulò antè allata jus ſibi hoc eliciunt; *ſi quando acceſſeris ad expugnandam civitatem &c.* Perinde ac ſi illâ ſatis innueretur civitatem aliquam atque gentes alias quaſcunque expugnare eis, tum ritè decreto tum indicto, ut ibi præſtituitur, bello, fas eſſe. Qua de re videſis etiam quæ ſub finem capitis ſuperiùs tertii occurrunt. Sed modeſtiùs multò de gentis hujus ſuæ armis, Flavius Joſephus [x]; οὐδὲ τὴν ἀνδρείαν ἠσκήσαμεν ἐπὶ τῷ πολέμους ἄρασθαι χάριν πλεονεξίας, ἀλλ' ἐπὶ τῷ τοὺς νόμους διαφυλάττειν. *Nec fortitudinem exercuimus, ut bella avaritiæ causâ ſuſciperemus, ſed ut leges ſervaremus.* Quibus verbis tamen non omninò negatur jus eis fuiſſe alienas, extra cauſam ejuſmodi, armis invadendi terras. Nec ſanè deſunt obtenſi illius Juris ut aviti fortè veſtigia in eo quod legimus de Judæis Europæis Monarchiam univerſalem ſub annis abhinc quadringentis, ſummoperè affectantibus. Matthæus Pariſienſis anno ſalutis 1241. *Labentibus illorum dierum curriculis, multi Iudæorum de partibus transmarinis, præcipuè autem de Imperio credentes quod plebs Tartarorum & Cumanorum eſſent de genere eorum quos Deus in montibus Caſpiis precibus Alexandri magni quondam incluſit, convenerunt in loco ſecretiſſimo, ex communi condicto. Quos, qui ſapientiſſimus eorum & potentiſſimus videbatur, ſic alloquitur; Fratres qui eſtis ſemen Abrahæ præclari, vinea domini Sabaoth, Deus noſter Adonai nos diu ſub poteſtate Chriſtianorum permiſit affligi. Sed nunc venit tempus quo liberamur, ut ipſos vice verſâ Dei judicio opprimamus, ut ſalvi fiant reliquiæ Iſrael. Exierunt namque fratres noſtri, tribus ſcilicet Iſrael, quondam incluſæ ut ſubdant ſibi & nobis univerſum mundum.* Alia ibi ſequuntur quæ illuc tendunt. Neque verò apud Judæos ſolùm hujuſmodi de bello ſententia obtinuit, ſed etiam apud alias in Oriente gentes *una ea & vetus cauſa bellandi, profunda libido imperii & divitiarum* (quæ verba ſunt Salluſtii [y]) maximè *ſemper obtinuit*, idque apertè, ſine aliarum prætextu, perinde ac ſi eorum ſenſa de jure belli inferendi ad amuſſim explicaſſet Tiridates Armeniâ pulſus, cum Vologeſem Parthorum Regem in arma adverſus

Roma-

[x] *Lib. 2. adverſ. Apionem.*

[y] *In Catilina.*

[z] *Tacit. Annal. 15.*

[a] *Hiſt. 1.*

[b] *Dipnoſoph. lib. 12.*

[c] *Azoar. 9. 19.*

Romanos excitans, *non ignaviâ*, monuit [z], *magna imperia contineri; virorum armorumque faciendum certamen. Id in ſumma fortuna æquius quod validius. Et ſua retinere, privatæ domus; de alienis certare, Regiam laudem eſſe.* Et de Nino Aſſyriorum Rege, Juſtinus [a]; *domitis proximis, cum acceſſione virium fortior ad alios tranſiret, & proxima quæque victoria inſtrumentum ſequentis eſſet, totius orientis populos ſubegit.* Et de Syris & Medis Athenæus [b]; hos ſcribit illorum regnum armis ademiſſe ut & horum Perſas οὐκ ἄλλου τινὸς ἕνεκα ἢ τοῦ κυριεῦσαι τῆς αὐτῶν ἐξουσίας *non aliam ob cauſam niſi ſola dominandi cupidine.* Et plura legas apud Platonem in Gorgia, de ſententia illa Orientalium, qua ex ſuperiorum ſolummodò viribus juſtitia inter principes alioſve bellum gerentes decernitur. Id genus alia ſatis ſunt obvia. Atque Mahumedes, cui tot Orientis Auſtrique populi nomina dederunt, de bello aliis inferendo, ac ſubjugatis tributo imponendo, ut demum nullum eſſet præter Mahumedanum omninò imperium, ad hunc modum in Alcorano [c] præcepit قاتلوا الذين لا يومنون بالله ولا باليوم الاخر ولا يحرمون ما حرم الله ورسوله ولا يدينون دين الحق الذين اوتوا الكتاب حتي يعطوا الحريه عي يد وهم صاعرون *Bellum inferte in eos qui non credunt in Deum atque in Diem futurum, aut non pro interdicto habent quicquid interdixit Deus & legatus ejus, aut non recto judicio judicant eos qui acceperunt ſcripta* [ſeu inſtrumenta federis] *adeo ut tributum præſto pendant & ſubjugentur.* Judæos innuit & Chriſtianos, per eos qui acceperunt inſtrumenta Federis, ſeu Federatos, ut diſertè explicat ibi Mahumedes Ben Achmed. Et de federe illo luculentum eſt, quod locum hunc aperiat & τὸ الكتاب *inſtrumenta federis* ibi denotare probet, teſtimonium, tum apud Mahumedem Abuljaſerem ſeu Georgium Elmacinum, ſub initio Hiſtoriæ Saracenicæ, ubi de Judæis, Chriſtianis, aliiſque in fidem receptis

ceptis verba fiunt, adjecto illo وكتب لهم كتاب *& ſcripſit eis inſtrumentum* quod de fœdere planè intelligendum, tum ex ipſo fœderis à Mahumede cum Chriſtianis initi inſtrumento pridem ex Oriente allato & Pariſiis publici juris facto; quo tutelam fœderatis pollicetur. Miſerè locum illum vertit, uti & alios non paucos, Robertus Retinenſis. *Non credentes*, inquit, *in Deum, dieique futuræ, & non facientes Haram qui ſuo legato Deus Haram conſtituit, & non rectè litigantes velut ceterarum legum homines, uſque quo veſtri tributarii ſubjectique fiant, expugnate.* Impoſtor Italus[d]; qui ex Arabico tranſtuliſſe ſe ſimulat, Retinenſem heic, ut ferè alibi, ſequitur, excepto quod portenta illa verborum *& non facientes Haram qui ſuo legato Deus Haram conſtituit*, cum ne ariolari quis poſſet, ſine Arabici exemplaris aut ſermonis ope, quid ibi foret ſubſtituendum, prudenter quidem ac omninò prætermiſit. *Haram* verò ipſum eſt حرم vocabulum ſcilicet Arabicum inter Latina, admodum etiam ipſa invicem incongrua, heic retentum, *& quod interdictum eſt*, ſeu *illicitum* atque *interdicere* tum ibi tum ſexcenties alibi in Alcorano ſignificat. Unde & Achmetides exponit illud ما حرم الله ورسوله *quicquid interdixerit Deus & propheta ejus*, per كالخمر *quemadmodum vinum* atque id genus alia in Alcorano[e] interdicta. Præceptum autem illud Mahumedis de bello aliis inferendo, ne quis fortè autumet non tam ad dilatandos, nudo jure belli, imperii fines attinere, quàm ad aliarum religionum libertatem adimendam & Mahumedicæ propagandam; animadvertendum eſt, tum bellum, ex præcepto illo, ut ſimpliciter ſubjugentur ii in quos geritur, & ſub tributo libertatem retineant, inferendum eſſe[f], tum alibi ipſum Mahumedem tanti cetera qualiumcunque religionum genera & tam indiſcriminatim habuiſſe, ut, ſive Judæus, ſive Chriſtianus, ſive neuter quis eſſet, modo in Deum ut Creatorem & remuneratorem & in magnum futuri judicii diem vitæ integer crederet, eum amplam juſtitiæ & pietatis mercedem admitteret adſequuturum. Verba ejus ſunt[g] ان الذين امنوا والذين هادوا والنصاري

[d] *Arrivaben. Alcor. lib. 2. pag. 48 b.*

[e] *Azoar. 2.*

[f] *Vid. Claud. Salmaſ. lib. de Vſuris c. 21 pag. 666.*

[g] *Alcoran. in Azoar. 2.*

والنصاري والصابين من امن بالله واليوم الاخر وعمل صالحا فلهم اجرهم عند ربهم ولا خوف عليهم ولا هم يحزنون *Rectè credentes* ſeu Elmumnim, *Iudæi item, & Chriſtiani, qualeſcunque demum ſectarii, modo credant in Deum & diem futurum, & faciant quod juſtum eſt, mercedem ſuam nanciſcentur apud Dominum ſuum, nec timore, nec mærore afficientur.* Quod ſectarios vertimus, in Arabico ſcilicet الصابين id Retinenſi *lege ſua relicta in aliam tendentes* ibi ſignificat. Sed Mahumedes Ben Achmed hoc interpretatur per طايفة من اليهود او النصاري *ſectam ſive ex Iudæis ſive ex Chriſtianis*, atque illud يوم الاخر *in diem futurum* per في زمن نبينا *in tempus præſtitutum à propheta noſtro*, quod aliud à die Reſurrectionis ultimique Judicii, Muſulmanis denotare nondum didici. Mercedem autem ibi memoratam nuncupat ille ثواب اعمالهم *compenſationes operum ſuorum.* Ne autem quis à Mahumediſmo ad aliam tranſeat religionem, non ſine comminatione graviſſima in eadem Azoara interdicitur.* Sed de bello, ob imperii tantùm cupidinem ita illato, D. Auguſtinus [h], quem ſcriptores Chriſtiani plerunque heic ſequuntur, *Inferre,* inquit, *bella finitimis & inde in cetera procedere, ac populos ſibi non moleſtos ſolâ regni cupiditate conterere & ſubdere, quid aliud quàm grande latrocinium nominandum eſt?* Et vetus ſane eſt apud ſcriptores Chriſtianos [i] traditio, ex Oriente recepta, Noachum cum orbem terrarum filiis ac nepotibus diſtribueret, eos jurejurando adegiſſe, ne quis eorum alterius terminos transgrederetur, τὸν δὲ ὑπερβαίνοντα τὴν τοῦ ὅρκου διαταγὴν ἐξολοθρεύεσθαι ἐν τῷ ὅρκῳ καὶ πᾶν τὸ σπέρμα αὐτοῦ, *qui verò jusjurandum præſcriptum violaret, ipſum ac univerſum ſemen ejus ex conceptis jurisjurandi verbis iri funditus diſperditum.* Quod ſanè Orientalium de bello, imperii

h *De Civitate Dei lib. 4. cap. 6.*

i *Epiphanius in Ancorato. Euſeb. alii.*

tantùm

tantùm cupidinis causâ, rite nec contra fas inferendo ſententiæ eſt ſatis diſſonum.

Cap. XIII.

De Belli, *ex Jure Ebræis aliiſque Gentibus interveniente,* Indictione.

Cum igitur nec injuria præcedens, nec tutela ſui neceſſaria heic eſſet, ſed augendæ imperii amplitudinis ratio tantùm, ex Magiſtrorum (quibus & Orientis vicini adſenſerunt) recepta ſententia, juſta belli ſuſcipiendi cauſa haberetur; ad ejuſce denuntiationem ſeu indicendi formulam, rerum repetendarum ſeu Clarigationis jus, quod ferè in Occidente, ſaltem olim, obtinuit, ſemper attinere non potuiſſe nemo non videt. At verò niſi nuntiatum, niſi indictum, geri nolebant, diſertis etiam Legis ſupra allatæ verbis ſatis moniti. Bellum autem indicere[k] eis erat, deditionem ac fedus ſolùm, ab hoſtibus (nam illud nomen ſatis attinebat ad eos in quos bellum decernebatur, modo ſuperiùs memorato) depoſcere, quod לקרוא להם שלום *offerre eis* ſeu *invitare eos ad pacem* nuncupant. Maimonides[k]; אין עושין מלחמה עם אום בעולם עד שקוראין לו שלום אחד מלחמת הרשות ואחד מלחמת מצוה *Minimè inferre licuit bellum adverſus quemcunque omninò antequam ad pacem invitaſſent; idque tam in bello quod ex præcepto gerebatur, quàm quod erat ultroneum, obtinuit.* Hunc ſequitur etiam Moſes Kotzenſis[l] de utroque belli genere heic indiſcriminatim ſumto. Ita tamen ut ſingulare ad vicinos Ammonitas & Moabitas jus attineret, idque ex ſacræ legis verbis לא תדרוש שלומם וטובתם כל ימיך *non quæres*[m], *non rogabis pacem eorum aut bonum eorum cunctis diebus tuis.* Helleniſtæ ibi, οὐ προσαγορεύσεις εἰρηνικὰ αὐτοῖς *non ſalutabis eos Pace*, & vulgatæ autor, *Non facies cum eis pacem, nec quæras eis bona.* Sed intelligunt Ebræi[n] tantùm non ultro invitandos hoſce, ut alios, ad Pacem; at ſi anticiparent ipſi pacem poſcentes aut merentes gratiam, libenter amplexandos; qua de re etiam exemplum afferunt Davidis Regis & Hanunis Ammonitarum principis[o]. Sed de Septem populis atque Amale-

[k] *Hal.* Melakim *cap.* 6. Conſonum ſatis eſt quod habet de bello ab Ebræis indicendo *Philo lib.* περὶ φιλανθρωπίας.

[l] *Præcept. affirm.* 118.

[m] *Deut.* 23. 6 & *vide R. David. Kimchi Ioſuæ cap.* 9.

[n] Sepher Siphri *col.* 199. *Maimonid. loco citato. Moſes Mikotz. præcept. Neg.* 228.

[o] 2 *Samuel.* 10. 3.

Amalekitis heic alii aliter. Neque denuntiationem huiuſmodi neceſſariam aut locum ex jure habuiſſe volunt in bellis adverſos eos ex præcepto ſcilicet gerendis, ſed in eis tantùm quæ ultronea erant. Ita Salomon Jarchius [p], ita tributa Uzielidi [q] paraphraſis. Et *Sepher Siphri*, ad leges illas militares [r] כי תקרב אל עיר במלחמת הרשות הכתוב מדבר אל עיר ולא לכרך לעיר ולא לכפר להלחם עליה ולא להרעיבה ולא להצמיאה ולא להמיתה מיתה תחלואים *ſi quando acceſſeris ad civitatem &c. de bello ultroneo hoc dictum eſt. Ad civitatem etiam dicitur, ſeu ad Vrbem, non ad oppidum ſeu vicum. Etiam dicitur ad expugnandam eam, ſeu ad bellum ei inferendum, non ad eam fame aut ſiti ſubigendam, aut ægritudinibus interimendam.* Quin denuntiationem belli ad illud quod ultroneum erat duntaxat attinere ideo etiam volunt quia in Lege dicitur, *ſic facies cunctis civitatibus quæ à te longiùs diſſitæ fuerint & quæ non ſunt de urbibus iſtarum gentium*; quibus verbis excludi aiunt nonnulli eas quæ in ipſa terra Iſraelitica, ubi bellum ex præcepto omne, poſt Joſuæ initia, gerendum. Cum intereà in vetuſtis eorum commentariis memoretur, Joſuam bellum ex præcepto ſuſcepturum antequam populorum ſeptem ullum armis invaderet, etiam denuntiatione triplici bellum illis indixiſſe. Rabbi Samuel Ben Nachman*, שלש פרסטיגיות שילח יהושע לארץ ישראל עד שלא יכנסו לארץ מי שהוא רוצה להפנות יפנה להשלים ישלים לעשות מלחמה יעשה גרגשי פינה והאמין לו להק'בה והלך לו לאפריקי עד בואי ולקחתי אתכם אל ארץ כארצכם זו אפריקי גבעונים השלימו וכי השילמו יושבי גבעון את ישראל שלשים ואחד מלך עשו מלחמה ונפלו *Trinas præmiſit Ioſua epiſtolas in terram Iſraeliticam, antequam eam invaderent Iſraelitæ*, ſeu *potius literis tria propoſuit; qui fugam mallent, aufugerent qui pacem, in fedus; venirent, qui bellum, arma ſuſciperent. Vnde Gergeſæi credentes in Deum O. M. aufugerunt in Africam ſe conferentes, ac ſi eis dictum etiam fuiſſet, donec* [s] *ipſe venero & vos duxero in terram terræ veſtræ ſimillimam. Nam ejuſmodi eſt Africa. Gibeonitæ in fedus* [t] *veniebant adeoque terræ Iſraeliticæ incolæ manebant. Reges triginta* [u] *ac unus bellum ſuſceperunt & cecidere.* Et mirè ſanè convenit,

[p] *Ad Deut.* 20. 10.

[q] *Chald. Paraphraſ. ibidem.*

[r] Siphri col. 187. *add. R. Iom Tob Bar Abraham in* Migdol oz *fol.* 761 *a. Videſis Fl. Ioſephum Archæolog. lib.* 4. *cap.* 8.

* *Gem. Hieroſolymit. ad tit.* Shebiith *ſeu* de Iuribus anniſeptimi *cap.* 6. *fol.* 35. *col.* 3.

[s] *Iſai.* 36. 7.

[t] *Ioſua.* 9. 3.

[u] *Ibid.* 12. 8.

venit,

venit, quod heic de fuga in Africam habetur non modò cum hiſtoriola Talmudica, quâ Africani apud Alexandrum Magnum, hoc nomine, poſſeſſiones ſuas avitas, velut [x] actione, repeterent (qua de re etiam infra fuſiùs) ſed etiam cum veteri illa apud Procopium [y] inſcriptione in Mauritania Tingitana repertâ, quâ indicatum eſt, incolas priſcos illuc à facie Joſuæ F. Nun aufugiſſe. Quod tamen de Gergeſæis univerſis minimè intelligendum, cum etiam & eorum nomen non ſolùm in ceteris, qui bello capti, populis in ſacro ſermone [z] reperiatur, ſed etiam in Evangelio [a], ut nondum in terra Iſraelitica deletum occurrat. Qui verò tam bello quod ex præcepto gerebatur, quàm ei quod ultroneum erat, denuntiationem neceſſariam fuiſſe volunt, præceptum illud de excidendis populis ſeptem ſingulare ita obtinuiſſe etiam volunt, ſi in fedus, quale ſtatim dicetur, venire averſarentur; aliter æquè ac alios federis beneficio gaudere debuiſſe itidem ipſos, ad quod facit Gibeonitarum exemplum. Atque ita intelligi interdicta [b] de federe cum eis, ſcilicet federe non ineundo aliuſmodi quàm quod in Ebræorum eos redigeret poteſtatem, nec cultui ſacro detrimento eſſet. Sed de omnibus præter Gibeonitas & quos memoravimus, ſi eos excipi velis, Gergeſæos Domini ſententia [c] erat *ut indurarentur corda eorum & pugnarent contra Iſrael, & illi delerent eos & nullam eis exhiberent miſericordiam, ſed eos diſperderent ſicut præceperat dominus Moſi.* Et hac de re, alia mox.

[x] *Gem. Bab. tit.* Sanhed. *cap.* 11. *fol.* 91 *a.*

[y] *Lib.* 2. *de Rebus Vandelicis.* & *Vide heic lib.* 7. *cap.* 8.

[z] *Ioſua.* 24. 11.

[a] *D. Matth.* 8. 29. Gergeſeni *in Græco, Geraſeni in Latino codice.*

[b] *Exod.* 34. 12. & *ſeqq. Deut.* 7. 2. *Ioſuæ cap.* 11. 15. *Videſis Alberic. Gentilem de Iure Belli lib.* 3. *cap.* 19.

[c] *Ioſuæ* 11. 20.

Cap. XIV.

De Federis ineundi *ratione &* capitibus, *ubi* hoſtes ſe *dederent.*

FEderis capita ſeu conditiones, quæ depoſcebantur, & ſine quibus pacem non inibant Ebræi, cum ad eam hoſtes invitarentur, trinæ ferè [d] erant, I לקבול שבע מצות שנצטוו בני נח עליהן *Vt ſeptem præceptorum quibus obſtricti ſunt Noachidæ, profeſſione ſe obligarent* quoties ſcilicet Judaiſmo nomina, uti ſub Joanne Hyrcano Idumæi, non darent. II. לקבול עליהן המס *ut ad tributum præſtandum ſe obſtringerent.*

[d] Sepher Siphri *Col.* 187. *Maimonid. halach.* Melakim. *cap.* 6. *Moſes Mikotzi præc. Affirmat.* 18. *Videſis R. David. Kimchi ad Ioſuæ cap.* 9.

rent. III. לקבול עליהן העבדות *ut ſervilem in ſe ſuſciperent, erga Imperium Iſraeliticum, cultum.* Nequeenim עבדות ה' per *ſervitutem* (quod etiam planè ſignificat) heic transferendum, niſi eo nomine ejuſmodi ſervitutem intelligas quâ homines, ſi ſtatum reſpicias, etiam liberi eos in quorum poteſtatem, ut ſubditi, redacti ſunt, pro vario populorum more, ſolent obſervare, ut clariùs ſtatim liquebit. Primi capitis ſenſus ex eis ſatis dignoſcitur, quæ libro ſecundo, de Proſelyti Domicilii profeſſione, oſtenduntur. Cum enim jam Ditionis eſſent federati Iſraeliticæ, uti & ipſum territorium, non magis ſine hac profeſſione ſive ſedibus ſive vitâ ibi ulteriùs frui permittebantur illi ac Gentiles ſive liberi ſive ſervi qui, florente Ebræorum Imperio, domicilio apud eos gaudere vellent. Secundum & Tertium federis caput ſubnititur ſacris illis verbis in Legibus militaribus

[e] Cap. 12.

antè [e] allatis, *ſint tibi ſub tributo & ſerviant tibi.* Servitus autem illa ſeu cultus ſervilis non ſolùm ejuſmodi erat ut imperii Iſraelitici majeſtatem perpetuò comitèr atque cum obſequio obſervarent, ſed etiam ut ſe planè dederent & ſub illius ditione ſe degere agnoſcerent שיהיו נבזים ושפלים למטה ולא ירימו ראש בישראל אלא & יהיו כבושים תחת ידם ולא יתמנו על ישראל לשום דבר שבעולם quæ verba ſunt Maimonidis, id eſt, *ut humilitèr ſe gererent, nec caput levarent inter Iſraelitas, ſed eorum poteſtati ſubjecti nullam ob cauſam omninò in præfecturam aliquam, qua coercerentur Iſraelitæ, eveherentur.* Tributi autem nomine non ſolùm pecuniarum ſummæ quotannis pendendæ, ſed obligatio tum ad pecunias tum ad operas (quod עבודה בגופם וממונם *& miniſterium corporale & opum ſubſidium* nuncupant) in publicum commodum, Principis juſſu præſtandas, continebatur. Veluti in extruendo reficiendove ſive Templo ſive Palatio Regis, civitatibus, earumve muris, id genus aliis. Et de hiſce *Sepher* [f] *Siphri*; אמרו מקבלים עלינו מסים ולא שיעבוד שיעבוד ולא מסים אין שומעין להם עד שיקבלו עליהם זו וזו *ſi conſentirent in Tributum non verò in obſequium illud ſervile, aut in hoc, non verò in illud, in fedus non recipiebantur; niſi ſcilicet in utrunque ſe obligarent.* Scimus quidem להיות למס *eſſe* [g] *in tributum*, ita in Federe Veteri uſurpari aliaſque ejuſmodi locutiones qui-

[f] Col. 187.

[g] Iudic. 130. adde Comm. 28. 33. 35. Thren. 1. 1.

Digitized by Google

nes quibus τὸ מס id eſt *tributum* denotatur, ita verti ſolere, ut vulgatam Tributi, id eſt, cenſus pendendi tantùm ſignificationem retinere, non operæ perſonalis præſtationem includere videatur, unde ὁ φόρος, *Tributum, Tributarii, & vectigales* vetuſtis interpretibus, ubi מס occurrit, plerunque ſubſtituuntur. Sed verò non modò tributum vulgò ita dictum, ſed etiam miniſteria corporalia eo nomine innui tùm probant receptæ hac de re Magiſtrorum ſententiæ, tum firmant etiam verſiones aliquot priſcæ ipſius vocabuli. Nam עובד למס להיות *eſſe*[h] *in tributum* ſeu *ut tributarius ſerviens* [h] *Gen.* 49.15.
vertitur nunc fieri ἀνὴρ γεωργὸς *homo agricola*, nunc γεωργὸς ὑπηρετῶν *agricola qui miniſteria præſtet.* Atque alibi ὑποφόροι δοῦλοι *ſervi*[i] *tributarii*, atque ὑπήκοοι *ſubjugati*[k] (quibus vocibus per- [i] *Ioſue.*16.10.
ſonale etiam obſequium, nec ſolum tributum ita vulgò dictum in- [k] *Ioſ.*17.13.
dicatur (pro eis uſurpantur qui, ex vi vocabuli מס, tributarii in verſionibus Latinis appellitantur. Et demùm expreſsè מס שלשים אלף איש *Tributum triginta millium virorum* quod φόρος & *Indictio* vertitur in libris Regum[l] occurrit; unde manifeſtius nihil eſt [l] 1 *Regum.* 5.
quàm miniſteria corporalia ſeu perſonalia eo nomine rectè ſatis de- 13. & *Ioſephus Archæolog. lib.* 8. *cap.* 2.
ſignari, uti ex aliis etiam quæ mox inſequentur. Exactionem ab hujuſmodi federatis tàm perſonalis, quale diximus, quàm pecuniarii Tributi intelligi volunt, ubi David Rex præcepit[m], *ut congregarentur omnes Proſelyti de terra Iſrael, & conſtituit ex eis latomos ad cædendos lapides & poliendos ut ædificaretur Domus Dei.* [m] *Paral.* 22. 2.
Proſelyti, qui in ejuſmodi fedus temporibus retroactis ſubinde venerant. Simile, ſed quod illuſtrius eſt, exemplum habent in magnifico illo apparatu Salomonis Regis templum civitateſque aliquot condituri. In hiſtoria ſacra de illo apparatu dicitur primò[n] וזה דבר המס אשר העלה וגו׳ quod vulgato eſt, *hæc eſt ſumma expenſarum, quam obtulit Rex Salomon ad ædificandam domum Domini &c.* [n] 1. *Regum.* 9. 15.
Dein ſequuntur urbes ædificandæ reficiendæve. Et ſtatim ſubjungitur; *Omnem populum*[o] *relictum ex Amorrhæis, Hitthæis, Phærizæis, Hivæis & Iebuſæis, qui ſcilicet non fuere ex filiis Iſrael, filios nempè eorum qui reſidui manſerunt poſt eos in terra & quos filii Iſrael non potuerunt delere,* ויעלם שלמה למס עובד עד היום הזה *fecit Salomon tributarios* [o] *Sic etiam.* 2. *Paral.* 8. 7.

butarios ad operas præſtandas uſque in diem hunc. · De filiis autem Iſrael לא נתן שלמה עבד *in miniſterium* [hujuſmodi] *neminem ſumſit, quoniam ii erant viri militares, miniſtri ejus, principes ejus, Duces ejus, & principes curruum atque equitum ejus.* Proſelytos illos ſeu reliquias ſeptem gentium ex illo de publicis miniſteriis obeundis federis ſolennis capite heic accitas fuiſſe volunt ad opera quæ præ manibus erant. Et præcedentia illa vocabula זה דבר המס וגו' quæ vulgato ſunt *hac eſt ſumma expenſarum, &c.* interpretanda volunt *Hæc eſt ratio Tributi* (eo ſenſu, quo diximus, intellecti) *quod exegit Salomon Rex ad ædificandum Templum &c.* eamque, poſt interjecta, quorum apparatus erat, opera, id eſt, Templum & civitates ibi memoratas, denotari per illos, qui ex federis, in quod veniſſent, jure ad tributum hujuſmodi obſtringerentur. Atque ex jam dictis, intelligenda, ad mentem Ebræorum, loca quibus memoratur ſive ſub Joſua [q], ſive ſub Juda [r], ſive ſub Davide * devictos populos tributarios factos. Nam & quos devicit hic, ac vivere permiſit, *πάντας Φόρῳ ὑποτελεῖς ἐποίησεν* [s] *omnes Tributo ſubjectos fecit.* Quod verò adjicitur ſuprà de Iſraelitis in ejuſmodi miniſterium non ſumtis, id (quod obiter eſt animadvertendum) non ita accipiendum ac ſi planè ipſi tributo immunes, ſeu miniſteriis publicis liberi. Placuit, ut aſſidua Proſelytorum ac dedititiorum, veluti Nethinæorum ſic ſignantiùs dictorum, in extruendo Templo urbibuſq; ibi memoratis opera adhiberetur; qualis indigenas nō gravaret, causâ ibi adjectâ. At verò & *Φόρον ἐργάτας τρισμυρίους tributum quod erat operariorum triginta millium* (ut ait Joſephus [t]) idem Rex ab Iſraelitis etiam exegit, ut legitur etiam in libris * Regum; non verò qui aſſiduis aſſueſcerent in Libano monte (nam ad materiandū ibi ſelecti ſunt) laboribus, ſed ita vacationibus gauderent, ut viginta millia binis ſemper menſibus otio uterentur, ac decem millia quolibet menſe tantùm adeſſent. Vicium autem & vacationum inde ratio orta, ne gravius, aut quale Proſelytorum ac dedititiorum, onus Iſraelitis imponeretur. Ita ſanè Gerſonides [u]; הבאתם באופן שלא יכבד מאד עליהם *Ideò per vices redibant, ne grave nimis onus eis imponeretur.* Atque alia ſunt in ſacra hiſtoria [x] unde de Tributo, cui populus Iſraeliticus ſubjacebat,

[p] R. Levi Ben Gerſom ad 1. Reg. 5. 15. R. David Kimchi ad 1. Reg. 9. 20. & 2. Paral. 2. 17. Maimonides Hal. Melakim. cap. 6. Moſes Mikotzi præcept. Affirm. 118.

[q] Ioſu. 9. 23.

[r] Iudic. 1. 28. & ſeqq.

* 2. Sam. 8.

[s] Epiſt. Salomonis ad Hiromum R. ex Annal. & Archivis apud Ioſephum Archæolog. lib. 8. cap. 2.

[t] Archæolog. lib. 8. cap. 2.

* 1. Reg. 5. 13.

[u] Ad 1. Reg. 5. 13.

[x] 1 Reg. cap. 4. 7. & ſeqq. & cap. 11. 28.

cebat, ſatis liquet. Hinc eſt etiam fortè quod legitur Iſraelitas uno ferè ore dixiſſe de Golia, *Virum*[y] *qui percuſſerit eum ditabit Rex divitiis magnis & filiam ſuam ei dabit* ואת בית אביו יעשה חפשי בישׂראל ei *& filiam patris ejus faciet* ἐλευθέραν ſeu *liberam* (ut Helleniſtæ) in Iſrael; ubi vulgatus *& Domum patris ejus faciet abſque tributo in Iſrael*, & Chaldæus חורין רברבין *Liberos principes in Iſrael.* Et de Tributo hujuſmodi Magiſtri[z] fuſiùs, quos conſulat, ſi volet, lector. Quod verò ad caput hoc de Tributo in fœdere ſubeundo attinet; ita, pro Principis arbitratu, variatim concipi potuit, ut, pro conventionis ac modi adjectione, ſive fundi tantùm ſive bona tantùm mobilia ſive horum ſive illorum pars aliqua Tributo ſubjaceret; & quod reliquum eſſet eo omninò foret liberum. Maimonides[a]; ויש למלך לתנות עמהם שיקח חצי ממונם או הקרקעות ויניח כל המטלטלין או המטלטלין ויניח הקרקעות כפי מה שיתנה *Et Rex pro libitu ſuo, ita cum receptis in fedus convenire potuit, ut rerum eorum partem caperet, veluti fundos, & abſtineret omnino à bonis mobilibus, aut hæc, & ab illis abſtineret, ſecundum id in quod fuerit conventum.* Inito demum fœdere, nefas ait fuiſſe fidem eo datam fallere, aut pactis religiosè non ſtare modò nempè ſtatim קבלו שבע מצות *ſuſciperent in ſe præceptorum ſeptem obſervationem*, id eſt eorum quæ Noachidarum nomine toties indigitavimus, ſeu Juris omnium hominum communis ac Naturalis capita ſeptem. Nec defuerunt qui tridui inducias ſeu tempus ejuſmodi deliberandi, ſive poſt bellum indictum ſive poſt caſtra in bellum poſita, hoſtibus concedendum voluere; quo, de invitatione in fedus ſeu deditionem liberè conſulerent. Neque ante id elapſum, bellum fuiſſe inferendum. Ad illud legum militarium *cum*[b] *obſederis civitatem multis diebus & pugnaveris contra eam*, Autor[c] *Siphri* מגיד שתובע שלום שנים שלשה ימים עד שלא נלחם בה *verba illa indicant hoſtes ad pacem ſeu in Fedus biduo, etiam triduo, invitandos, antequam bellum in eos inferatur.* Quo etiam ſpectare aiunt illud de Davide Rege, *&*[d] *manſit ſeu expectavit in Ziklag per biduum.* Sed hoc etiam ad belli ultronei jura, non ejus quod ex præcepto gerendum erat, attinuiſſe vult Salomon[e] Jarchius.

[y] 1 Sam. 17.

[z] Maimonides halach. Melakim cap. 4. & Moſes Mikotzi præc. affirm. 115. item Maimonides halach. Gazela W'abda cap. 5. & vide Guil. Schicard de Iure Regio cap. 4. theor. 15. Baal Aruch. in verb. אפסנ"יא Ezechiel 45. 7. & 9. & ibi R. David Kimchi.

[a] Halach Melakim. cap. 6.

[b] Deut. 20. 19

[c] Col. 187.

[d] 2 Sam. 1. 1.

[e] Ad Deut. 20. 19.

Cap. XV.

De Federis & Deditionis averſatione, belloque *inde* inferendo. *Diſciplina militaris de* arboribus frugiferis *in hoſtico non ſuccidendis. Temperamentum Dominii*, ne quis rem ſuam planè deſtrueret. *Et de* loco fugæ *in obſidione hoſti relinquendo.*

SI Fedus & Deditionem, qualis oſtenſa eſt, renuerent Hoſtes, bellum inferebatur. Ubi nempè victoriæ ſpes alliceret. Nam alioquin fedus tum omninò æquale tum quo ipſi inferiores fierent, cum populis quibuſcunque (exceptis ſeptem quos diximus atque Amalekitis) inire & fas eis & pro re nata, quemadmodum aliis nationibus, mos erat, quod in Salomonis & Hirami Tyriorum Regis, Romanorum atque aliorum quorum amicitiam amplexi ſunt, federibus videmus. In belli autem ita illati diſciplina (quantum ad legitimam dominii, ex jure belli eis recepto, acquiſitionem pertinet) animadvertendum inprimis eſt, quænam in obſidione ac locis in caſtrorum vicinia res eis interdictæ & quænam ita permiſſæ ut liberè uterentur fruerentur. In Obſidione & caſtrametatione tum ſingularis arborum, quæ circùm creſcebant, habenda erat ratio, tum loci fugæ hoſtibus (ita ſanè inolevit opinio) relinquendi. Arborum nempè cum infructuoſarum (quibus pro libitu, militi uti frui licuit) tum fructiferarum. Has à milite ſuccidi aliterve diſperdi, contra fas fuiſſe ex ſacro ſermone ſuperiùs allato [f] conſtat, *ſi fructus eſui eſſet idoneus*, ſeu עץ מאכל *arbor quæ eſculenta tulerit*, quo nomine arborem fructiferam ibi denotat Moſes. Velut Olivam, Palmam, Pomum. Fructus licitè comedebatur; arbore, ut in humanos uſus fructum poſtea itidem ferret, ſervandâ. At ſi arbor eſſet omninò ſterilis, aut ſi fructum ferret plerunque nocivum aut inutilem, aut adeo intempeſtivum [g] ſeu inopem ut culturæ labores neutiquam compenſaret, aut arboribus vicinis agrove, in quo ſata eſt, eſſet detrimento, aut pretio eximio venundari poſſet ejus materies, ex majorum dictæ legis interpretatione, etiam in qualeſcunque uſus bellicos excidere ſeu radicitûs evellere licuit. Addit inde Joſephus [h] nec in hoſticum ignem qui vaſtaret, injiciendum ex lege Moſaica, alia item; οὐ γὰρ ἐᾷ (inquit, Moſes)

[f] *Cap.* 12.

[g] *Maimonid. hal.* Melakim *cap.* 6. *Gem. Bab. ad tit.* Baba Kama *cap.* 8. *fol.* 71. & 72. Sepher Siphri *col.* 187.

[h] *Lib.* 2. *adverſ. Apionem. Vide &* *Archaeolog. lib.* 4. *cap.* 8.

Moſes) *τὴν γῆν αὐτῶν πυρπολεῖν οὐδὲ κόπτειν ἥμερα δένδρα συγκεχώρηκεν ἀλλὰ καὶ σκυλεύειν ἀπείρηκε τοὺς ἐν μάχῃ πεσόντας, καὶ τῶν αἰχμαλωτῶν προὐνόησεν, ὅπως αὐτῶν ὕβρις ἀπῇ μάλιστα δὲ γυναικῶν* *Neque permiſit terram eorum* (hoſtium) *igne devaſtari, neque arbores fertiles incidi. Etiam ſpoliari eos qui in bello cecidere interdixit. Et captivis proſpexit quatenus nec eis inferretur injuria, maximè fœminis.* Libentiùs forſan quàm par erat ſuorum mores, ut humaniores erga Gentiles, exhibere contendit ibi Joſephus. De captivis Talmudica doctrina eſt, qualem diximus. Et de fœminis, quarum ſors non diſpar, præter ea quæ hoc capite occurrunt, conſulas libri quinti caput decimum tertium, ubi ſingulare de fœmina bello captâ ducique adamatâ jus aperitur. Atque ut ex lege ſacra interdicebatur, ut dictum eſt, militi in Obſidione, arboribus frugiferis, ita, ex majorum interpretatione civibus etiam ceteris ubicunque in Imperio Iſraelitico degentibus, ſimilis interdictio. Adeò ut nemini impunè liceret arborem frugiferam cædere דרך השחתה *ita ut inde corrumperetur* aut *periret*. Nonnullas autem menſuras adhibitas video quibus frugiferæ heic arbores an infructuoſæ fuerint dignoſceretur. Olivam quæ quartam redderet olivarum cabi partem, aut palmam quæ Dactylorum cabum, ne domino quidem ſuccidere permiſſum eſt. Si minor fuiſſet annuus proventus, permiſſum. Et interdictum de non ſuccidendo æquè ad eos ſpectabat, qui aquas inhibendo arbores frugiferas areſacerent aliove modo infœcundas ultrò redderent. Atque ex notiſſimo hoc apud Ebræos, in ipſis juris ſui capitibus, arborum frugiferarum, earumque fructus ſalubres ferentium, & earum quæ aut ſteriles eſſent aut inſalubres aut inutiles, diſcrimine, ortum fortè eſt quod in Evangeliis[i] de hujuſmodi arboribus atque earum fructu, eiſque quæ bonum non ferrent ſuccidendis, veluti parœmia maximè obvia, toties occurrit. Nec minùs, ex decretis majorum divini de arboribus frugiferis præcepti bellici ratione nixis, illicitum erat vaſa diffringere, veſtes dilacerare, demoliri ædes, fontes occludere, aut aliud quid ejuſmodi facere דרך השחתה *ita ut inde res periret* uſibuſve prorſus eximeretur humanis; alitèr atque aut militiæ in prælio atque hoſtibus adoriendis ſubjugandiſ-

[i] *D. Matth.* 3.10. 7.17. 12.33. *D. Luc.* 3.9.

quæ[k], aut futuri, in pace, commodi ratio ac prudentia exigeret. Intererat nempè reipublicæ ne quis re ſuâ ſic malè uteretur. Adeoque Dominium & facultas aliàs ejuſdem libera, ſic temperabatur modumque recepit. Qui contra heic quid committerent, verberibus plectebantur. Arbores frugiferas ſuccidentes, veluti ex lege ſacra rei. Ceteri, ex decretis majorum. De loco autem Fugæ relinquendo ita ex veterum traditione plerunque ſtatuunt, ut urbis obſeſſæ plaga, è quatuor, unica ita ſine milite relinqueretur ut libera illac hoſtibus fuga maneret, atq; integrum eſſet unicuique להמלט על נפשו *vitæ ſuæ conſulere*. Maimonides[l] כשצרין על עיר לתפשה אין מקיפין אותה מד׳ רוחותיה אלא משלש רוחותיה ומניחין מקום לבורח ולכל מי שירצה להמלט על נפשו שנאמר ויצבאו על מדין כאשר צוה ה את משה מפי השמועה למדו שבכך צוהו *Quando oppugnabant ſeu obſidebant urbem ut eam caperent, minimè eam à quatuor plagis circumcingebant, ſed tantùm à tribus, loco fugæ relicto, ut qui vellet vitæ ſuæ conſuleret, ſecundum id quod dictum eſt*[m], *& caſtrametati ſunt* (ſeu παρετάξαντο *aciem inſtruebant*, ut Helleniſtæ locum illum) *adverſus Midian, ſecundum id quod Dominus præceperat Moſi. Vnde diſcimus rem ita fieri ex præcepto.* Id quod vult eſt, innui ibi, ex præcepto ſingularem quam diximus aciei in obſidione inſtructionem præſcriptam fuiſſe. Maximè in Bello ultroneo. Nam in eo quod ex præcepto, adverſus ſeptem Populos gerebatur, alitèr ſe rem, ſaltem interdum, idque ex divino præcepto habuiſſe videtur ex Hiericuntis[n] hiſtoria. Modo autem, quo diximus, caſtra adverſus[o] Midianitas poſita fuiſſe antiquitùs receptum eſt, unde jus ejuſmodi caſtrametandi voluere emanâſſe. Moſes Mikotzi[p], ad locum illum Numerorum, תניא בספרי כשצרין על העיר לתפשה נצטוו שלא יקיפו אותה מארבע רוחותיה אלא משלשה רוחות ומניחין מקום לברוח *Traditio eſt ex libro Siphri imperatum eſſe iis qui in urbem caſtra, ut eam caperent, locarent, eam à quatuor plagis minimè circumcingere, ſed à tribus tantum, ut locus fugæ relinqueretur.* Ita ille. Sed in Sepher Siphri[q] quo utor, hoc tantùm de hac re lego, ויצבאו על מדין הקיפוה מארבעה רוחותיה רבי נתן אומר נתן להם רוח רביעית כדי שיברחו *Et caſtrametati ſunt adverſus Midian. Circumcingebant eam*

[k] In Num. 31. 10.
[l] Halach. Melakim cap. 6.
[m] Num. 31. 7.
[n] Ioſu. 6. 3. & 7.
[o] Num. 31.
[p] Præc. aff. 118.
[q] Col. 106.

eam à quatuor plagis. Sed tradit Rabbi Nathan plagam quartam liberam fuiſſe relictam, fugæ causâ. In vulgata autem, *ſecundum id quod Dominus præceperat Moſi,* heic prætermittitur. Sed & obſervandum eſt in paraphraſi Uzielidi tributâ ita reddi verba illa de Caſtramentatione in Midian. ואתייחלון מדין אקפוה מתלת טריגונהא היכמא דפקיד יהוה ית משה וקטלו כל דכורא *& caſtramenti ſunt in Midian circumcingendo eam à plagis trinis juxta id quod præceperat Dominus Moſi, & occiderunt omnes maſculos.*

Cap. XVI.

De Urbibus, Regionibus, Perſonis ſubactis, Captivis, Hoſtibus *cæſis* ſepeliendis, Prædâ, *hujuſque* Diſtributione; *ex Jure belli Ebræis in* uſu. Quid nomine Terræ Iſrael *reverà venerit.*

PArtâ Victoriâ, alia erat ratio Septem populorum ſeu Amalekitarum, id eſt belli ex præcepto geſti, alia ejuſce quod ultroneum erat. Septem populos (quibus pari cenſent jure Amalekitas ex eo quod delendam eſſe legimus[r] eorum memoriam) poſt victoriam ad internecionem univerſos cædi vult lex ſacra ſuperiùs[s] allata. Ratio adjicitur, *ne doceant*[t] *vos facere cunctas illas abominationes quas ipſi fecerunt diis ſuis.* Quod ſic interpretantur veteres aliqui, ut fas quidem eſſet, ex præſcripta lege militari univerſos, ſine ſexus aut ætatis diſcrimine, interficere, ſed tamen pro libitu eos ſervare qui pœnitentiâ ducti Proſelytos ſive juſtos ſive (pro eorum, quorum in poteſtate eſſent, arbitratu) Domicilii ſe fieri volebant, perinde ac ſi non tam præceptum cædis, quàm permiſſio aut licentia lege comprehenderetur, qua de re nonnihil ſupra[u]. Autor Siphri ad illud *Ne doceant vos,* מלמד שאם עושים תשובה אין נהרגים *Illinc*[x] *obſervandum eſt, ſi pœniteant, à cæde poſſe abſtineri.* Et Salomon Jarchius ibi, הא אם עשו תשובה ומתגיירין אתה רשאי לקבלם *intelligendum, ſi pœnitentiam fecerint & proſelyti fiant, fas eſſe etiam eos recipere.* Alii verò ex ipſa præcepti vi, ad unum omnes illorum, qui anteà ſe in deditionem ac fœdus non obtuliſſent, perimendos fuiſſe[y] ſtatuunt.

r *Exod.* 17.16. *Deut.* 25.17.
s *Cap.* 12.
t *Deut.* 20.18.
u *Cap.* 13.
x *Col.* 187.
y *Maimonid. halach.* Melakim *cap.* 5. *Moſes Mikotzi Præcept. Negat.* 6.225 *& videſis* 1. *Sam.* 27.9.

Sed prior, ut videtur, ſententia magis etiam antiquitùs invaluit, quod ex ſeptem populorum reliquiis toties in ſacris literis memoratis nemini non eliciendum. Atqui de Amalekitis hoc ſingulare memo-
[z] Mechilta *fol.21.col.4.* rant aliqui[z]. Nullo pacto ſcilicet eos in ſocietatem, quæ aliis gentibus univerſis ut Proſelytis ſive Juſtitiæ ſive Domicilii non eſt negata, admittendos, ejuſque rationem itidem habuiſſe Davidem cum
[a] *2 Sam.1.13.* juvenem qui Saulem occiderat, utpote ex Amalekitis Proſelytum[a], interfici juſſit. Ceterorum verò Hoſtium, ex bello ultroneo, devi-
[b] *De captorũ cæde, videſis Alb. Gentilem de Iure Belli lib.2.c.16. & Hug. Grotium de Iure Belli ac Pacis lib. 3. cap.7 & 11.* ctorum in cæde, excipi vides [b] Mulieres & parvulos; quod ſic capiunt ut Mulierum nomine univerſus ille ſexus; parvulorum, etiam & maſculi qui minores eſſent comprehenderentur, adeo ut præcedentia[c] de maſculis cunctis cædendis verba de majoribus ætate ſolùm interpretentur. Sed verò ut ex interpretatione legis de ſeptem populis omnino necandis, obtinuit opinio poteſtatem univerſos necandi expreſsè à Numine potiùs indultam eſſe, quàm, ex præce-
[c] Sepher Siphri *loco indicato, Maimon. halach.* Melakim. *cap. 6. Iarchius ad Deut.* 20.14. pti vi aut ſententiâ, ipſos neceſſariò fuiſſe necandos (adeò ut integrum eſſet etiam ſervare eorum quotquot Proſelyti, ut dictum eſt, fieri vellent) ita videtur quidem, ſimili modo fas fuiſſe Captis quibuſcunque, in bello ultroneo, parcere, uſque dum ſaltem victori ſatis conſtaret (ſecundum ea quæ ſuperiùs dicta ſunt) eos fieri Proſelytos ſaltem Domicilii nolle. Cum Syros aliquot in Samaria haberet
[d] *2 Reg. 6.21.* captivos, miraculo illùc ductos, Jehoramus rex Iſraelis, rogavit[d] Eliſæum prophetam, an eos percuteret, ſeu interimeret, cui Propheta, לא תכה האשר שבית בחרבך ובקשתך אתה מכה *Non percuties*, inquit, *quos cepiſti gladio tuo & arcu tuo, tu percutis.* Quæ verba poſteriora cum interrogatione nonnullis leguntur, acſi reſpondiſſet; *Hiſce parcendum. Nam & captos bello parcere ſoles, etiam & interdum debes. Captivi hi fiunt tibi ex Numinis beneficio. Si quoſquam ideo tantùm occideres, quòd bello capti eſſent* אין זה ראוי וכל [e] שכן שאין ראוי זה באשר שבה אותם הש״י *ſanè indigna res eſſet, & multo magis indigna, ſi ejuſmodi quid committeretur in eos qui à Numine Benedicto tibi fiunt captivi*, quæ verba ſunt Gerſomidis. Neque ſenſu alio Jarchius. Sed vulgata ibi; *Non percuties, neque enim cepiſti eos gladio & arcu tuo ut percutias.* Et verſio apud D.

Ambro-

Ambroſium[e]; *Non percuties quos non captivaſti in lancea & in gladio tuo.* Locum verò ita explicat Joſephus[f], ut vetaret hoſce occidi Propheta; τοὺς γὰρ νόμῳ ληφθέντας πολέμου, ἀποκτείνειν ἄδικον, *Captos verò jure belli, injuſtum non eſſe occidere*, verbis illis innueret. Ceterum idem Joſephus, ubi ſenſa legum ſacrarum de militia tradit[g]; κρατήσαντες τῇ μάχῃ τοὺς ἀντιταξαμένους κτείνατε, τοὺς δ' ἄλλους εἰς τὸ τελεῖν ὑμῖν φόρους σώζετε, πλὴν τοῦ χαναναίου ἔθνους. τούτους γὰρ πανοικὶ χρῆναι ἀφανίσαι. *Victores in prælio facti eos, qui in adverſa acie ſteterunt* (qui ſe dedere noluerunt) *cædite. Ceteros ut Tributa vobis ſolvant ſervate, Exceptâ Cananæorum* (id eſt, ſeptem populorum cum Amalekitis) *gente. Hi enim cum totis familiis ſunt delendi.* Inter leges etiam Moſaicas habet is[h] illam de hoſtibus ſepeliendis; θαπτέσθωσαν δὲ καὶ οἱ πολέμιοι, καὶ νεκρὸς εἷς μηδὲ γῆς ἄμοιρος κείσθω περαιτέρω τοῦ δικαίου τιμωρίαν τιννύων *Quin & hoſtes ſepeliantur, nec mortuus quiſquam expers terræ jaceat, ultrà quàm juſtum eſt pœnas exſolvens*, quo ſpectat ejuſdem illud[i] ἄταφον μὴ περιορᾶν *inſepultum non ſpernere*, velut Moſaicum. Quod unde hauſerit niſi ex interpretatione ſua prioris partis capitis vigeſimi primi Deuteronomii, planè neſcio. Poſtquam verò in devictos ſive prælio ſive obſidione hoſtes eſſet ſævitum, perſonæ, quibus parcitum eſt, ut captivi, in ſervitutem[k] (non qualis ex fœdere ac deditione, juxta ſuperiùs dicta, naſcebatur, ſed quæ ſtatum liberum in ſervilem planè conditionem mutaret) redacti pars prædæ erant, quæ tota in victorum dominium ita jure belli tranſibat. Atque ut pace emti, ſic bello capti, ſervi fiebant, & pro dominantium libitu vitæ genere in poſterum gaudebant. Et paſſim tam in Oriente quàm in Occidente invaluit mos ille, bello, non civili, captos, quibus parcitum eſt, in ſervitutem abducere. Sed inter Chriſtianos diu eſt quod, charitatis causâ, deſiit; pretio tamen Redemptionis præſtitui ſolito, uti etiam apud Mahumedanos, ubi Mahumedanum ceperint. In Præda autem alia erant bona quæ אוצרות המלכים *Theſauri Regum*, nempè devictorum, dicti (quo nomine contineri puto quicquid regio faſtui & ſplendori proprium eſſet) alia quæ reliquorum in Opibus. Primi generis Regis omnia, ex recepto jure, fuere. Secundi, univerſis bipartitò diviſis,

[e] *De officiis lib. 1. cap. 29.*

[f] *Archaeolog. lib. 9. cap. 2.*

[g] *Ibid. lib. 4. cap. 8.*

[h] *Ibidem.*

[i] *Lib. 2. adverſ. Apionē.*

[k] *Deut. 21. 10. Num. 31. 26. Videſis Ioſephum Archaeolog. lib. 4. c. 7.*

diviſis,alteram etiam ſibi totam eligebat Rex partem. Altera verò partitione æquali diſtribuenda erat ſingulis qui militârant; quorum in numero non minus habebantur impedimenta ac ſarcinas curantes, quàm prælio dimicantes. Gemara Babylonia[l]; תנו רבנן אוצרות מלכים למלך ושאר ביזה שבוזזין מחצה למלך ומחצה לעם *Tradunt Rabbini noſtri, theſauros regios* (in bello captos) *ad Regem ſpectare; prædæ verò reliquæ partem dimidiam populi.* Populi nomine heic deſignantur tantùm[m] qui aut prælio dimicarant aut impedimenta curarant. Diverſa autem prædæ à Midianitis captæ diſtributio[n] ex ſingulari Dei juſſu,cui omnia cedunt jura,pendet. Atque ad hunc modum interpretati ſunt illud *æqua pars erit deſcendentis ad prælium & remanentis ad ſarcinas; & ſimilitèr divident.* Parte nempè totius prædæ dimidia tantùm eis diſtributa, ut dictum eſt. Quod verò ibi ſequitur, *Factumque eſt à die illa* ומעלה (quod plerunque *& deinceps* vertitur) *ut & iſtud poneretur ſtatutum*[o] *& jus in Iſrael, uſque in hunc diem*, etiam ad anteriorum ſeculorum uſum reſpicere aiunt; ita ut מעלה ibi non *deinceps* ſeu tempus futurum denotet (quod nec denotare ſolet,) ſed *ab olim* & ævi mores præteriti ejuſque vetuſtiſſimi. Hinc ad illud Abrahæ, ubi prædæ ſuæ partem Beræ Regi Sodomæ munificè reddit, nec quid ſe retenturum profitetur, *exceptis*[p] *tantùm his quæ comederunt juvenes, & parte eorum qui mecum ierunt. Aner, Eſcol & Mamre etiam & ipſi accipient partem ſuam*, morem hunc prædæ diſtribuendæ tunc in uſu fuiſſe obſervant. Senſus autem verborum illis eſt qualem heic reddidimus, & diverſus ab eo qui in verſionibus Occidentalium habetur. Juvenes & qui cum eo ierant, ſumunt pro eis, qui prælio dimicarant, & hoſtes uſque ad Dan[q] fuerant inſecuti. Aner autem Eſcol & Mamre apud impedimenta manſiſſe aiunt. Unde Salomon Jarchius[r]; ממנו למד דוד שאמר כחלק היורד למלחמה וכחלק היושב על הכלים יחדיו יחלוקו ולכך נאמר ויהי מהיום ההוא ומעלה וישימה לחוק ולמשפט ולא נאמר והלאה לפי שכבר נתן החוק בימי אברהם, *Ab eo didicit David id quod dixit, partem deſcendentis ad prælium & ejus qui apud impedimenta manſerit, ſimilem fore, & utriſque æquam diſtributionem faciendam. Ideo etiam dicitur, & ſi-*

[l] *Addit.* Sanhedrin *cap.* 2 *fol.* 21 *a.* & Vide ſis Salom. Iarch. ad 1 Paral. 29. 22.

[m] *Maimon. halach.* Melakim. *cap.* 4.

[n] *Num.* 31. 27 & *ſeqq.* & *Ioſeph. Archæolog.* 4. *cap.* 7

[o] 1. *Sam.* 30. 24. & 25.

[p] *Geneſ.* 14. 24.

[q] *Ibid. comm.* 14.

[r] *Ad Geneſ.* 14. 24. & 1. *Samuel.* 30. 25. Atq; hoc eſt quod de hac re obiter meminit *R. Moſes Alſhech in* Sepher Meraoth. hatzobaoth. *fol.* 39. *col.* 1.

& factum eſt ab eo die & ab olim ut poneretur in ſtatutum & jus. Neque verò dicitur & deinceps, *ideo quod olim traditum eſt ſtatutum in diebus Abrahæ.* Quod ipſum etiam monuit Rabbi Jodan in Bereſith [s] Rabba. Sed Joſephus ἐξ ἐκείνου, inquit [t] νόμος οὗτος ἐκράτησε παρ' αὐτοῖς, *Ab eo tempore* (Davidis) *Lex illa obtinuit apud eos*, de Prædæ ſcilicet ejuſmodi diſtributione. De Agris demum, Urbibus atque Regionibus ſubactis Maimonides agens, decimam tertiam eorum partem Regis fieri ait. Verba ſunt [u], המלך המשיח נוטל מכל הארצות שכובשין ישראל חלק אחד מי״ג ודבר זה חוק לו ולבניו לעולם *Rex unctus ſibi habere debet decimam tertiam partem ex omnibus terris quas ſubegerint Iſraelitæ. Hoc quidem ſtatutum eſt ei & poſteris ejus in perpetuum*; quod à viris doctis [x] accipi video pro jure, quod in uſu erat, regio. Sed verò illud, de Rege uncto ſignantiùs à Maimonide dictum ad Meſſiam (quem *Regem unctum* rectè ſemper appellant) attinere puto, atque ex diſtributione in Ezechielis [y] prophetia deſcriptâ planè ſumi. Nam ibi cuilibet tribui ſua portio, & ſua Principi tribuitur, portioni tribûs æqualis. Et R. David Kimchi diſertè ad eum locum, לישראל יהיו שנים עשר חלקים ולנשיא החלק השלשה עשר חלק הנשיא כחלק אחד משבטי ישראל בארך וברחב אלא שבתוך נחלת הנשיא תהוה תרומה *Iſraelitis* XII *erunt portiones. Principi* quem expreſsè pro מלך משיח *Rege Meſſia* ſeu Chriſto quem expectant, ibi capit) *portio decima tertia. Scilicet portio ejus æqualis erit portioni unius tribus, tam longitudine quàm latitudine. Excepto, quod in Principis portione erit etiam Oblatio* ſeu *Tributum*, quod ibi [z] etiam, in ſacros uſus, præſtituitur. Terras verò bello ultroneo à Rege tantùm, ſine Synedrii Magni decreto, ſuſcepto (quale tamen ritè ſuſcipi [a] negabant) ſubactas, totas ex jure regis, dum floruit imperium Iſraeliticum, ipſi ceſſiſſe, ni fallor, indicat paulò poſt ipſe Maimonides. Verbis ſic ille [b] diſertis, כל הארץ שכובש הרי היא שלו נותן לעבדיו ולאנשי המלחמה כפי מה שירצה ומניח לעצמו כפי מה שירצה *Totam terram quam ſubjugaverit* (de Rege heic manifeſtò loquitur ſine Meſſiæ adjectione) *ipſe ſibi habet. Miniſtris ſuis & militibus, pro arbitratu ſuo, eam donat, quantum ſibi viſum fuerit retinens.* Idem dein, ex

[s] *Paraſh. 22. in extremo.*

[t] *Archæolog. lib. 6. cap. 15. De Præda jure, ubi mos aut lex ſingularis non intervenit. Vide Hugonem Grotiũ de Iure Pacis & Belli lib. 3. cap. 6.*

[u] *Hal.* Melakim *cap. 4.*

[x] *Guil. Schickart. de Iure Regio cap. 4. theor. 14.*

[y] *Cap. 45 6, & 7.*

[z] *Comm. 13.*

[a] *Miſna & Gemar. tit.* Sanhed. *cap. 1.*

[b] *Hal.* Melakim. *cap. 4.*

Digitized by Google

autoritate veterum, ſubactas bello ultroneo, à Synedrio Magno decrēto, ſed à Rege geſto, terras eodem omninò titulo, eâdem ratione poſſideri ait, quâ ipſa terra Promiſſa quam ſubjugavit atque Iſraelitis diſtribuit Joſua. Sic enim ſequitur[c], כל הארצות שכובשין ישראל
במלך על פי בית דין הרי זו כבוש רבים והרי היא כארץ ישראל
שכבש יהושע לכל דבר *Quaſcunque terras ſubjugaverint Iſraelitæ, Imperatore Rege, idque ex decreto Synedrii, victoria & adquiſitio publica eſt. Neque ullatenus diſcrepat terra ita ſubacta ab Iſraelitica terra quam ſubjugavit Ioſua.* Quod tamen ſic rotundè dictum ritè intelligendum eſt ex diſtinctione. Nimirum ſtatuebant Juriſconſulti Talmudici terram qualemcunque ſic adquiſitam, poſt terram Canaan totam ſubactam, non aliter habendam fuiſſe, atque ipſam terram tribubus primò diſtributam. At verò etiam quæ ſic adquiſita eſt, ante terram Canaan ſubactam totam, non uſquequaque, ſeu לכל דבר inſtar Terræ Iſraeliticæ ſeu Tribubus diſtributæ habitam eſſe, ſed nec interim pro ea quæ uſquequaque extra ejuſdem limites eſſet; aut planè exteræ nomine nuncupandam; ſed mediam quandam ex majorum placitis induiſſe naturam. Quam ad rem egregius eſt locus alius Maimonidis, cui præiverant veteres & ſecuti ſunt recentiores. De Oblationibus & Decimis agens ille[d] התרומות
inquit, ומעשרות אינן נוהגין מן התורה אלא בארץ ישראל בין בפני
הבית בין שלא בפני הבית ונביאים התקינו שיהיו נוהגות אפילו
בארץ שנער מפני שהיא סמוכה לארץ ישראל ורוב ישראל הולכין
ושבין שם והחכמים הראשונים התקינו שיהיו נוהגות אף בארץ
מצרים ובארץ עמון ומואב מפני שהם סביבות לארץ ישראל ארץ
ישראל האמורה בכל מקום היא ארצות שכובשן מלך ישראל או
נביא מדעת רובי ישראל וזהו הנקרא כבוש רבים אבל יחיד
מישראל או משפחה או שופט שהלכו וכבשו לעצמן מקום אפילו
מן הארץ שניתנה לאברהם אינו נקרא ארץ ישראל כדי שינהגו בו
כל המצות ומפני זה חלק יהושע ובית דינו כל ארץ ישראל לשבטים
אף על פי שלא נכבשה כדי שלא היה כיבוש יחיד כשיעלה כל שבט
ושבט ויכבש חלקו הארצות שכבש דוד חוץ לארץ כנען כגון ארם
נהרים וארם צובה ואחלב וכיוצא בהן אע״פ שמלך ישראל הוא
ועל פי בית דין הגדול הוא עושה אינו בארץ ישראל לכל דבר ולא
כחוצה

[c] *Ibid. cap.* 5.

[d] *Hal.* Therumoth *cap.* 1. *Moſ. Mikotz. Præc. affirm.* 133. Shulcan Aruch *lib.* Iore Dea *cap.* 331.

כחוצה לארץ לכל דבר כגון בבל ומצרים אלא יצאו מכלל חוצה לארץ ולהיותן כארץ ישראל לא הגיעו ומפני מה ירדו ממעלת ארץ ישראל מפני שכבש אותן קודם שיכבוש כל ארץ ישראל אלא נשאר משבעה עממים ואלו תפס כל ארץ כנען לגבולותיה ואחר כך כבש ארצות אחרות היה כבושו כולו כארץ ישראל לכל דבר והארצות שכבש דוד הן הנקראין סוריא סוריא יש דברים שהיא בהן כארץ ישראל ויש דברים שהיא בהן כחוצה לארץ והקונה בה קרקע כקונה בארץ ישראל לענין תרומות ומעשרות . ושביעית והכל בסוריא מדברי סופרים *Ex ipſa lege ſacra ſolvi non ſolent Oblationes & Decimæ alibi quàm in Terra Iſrael, nec ſtante templo, nec poſt ejus excidium. Sed Prophetæ ordinârunt ut præſtarentur in terra Senaar, utpote quæ terræ Iſrael vicina fuit, & quia Iſraelitæ plurimi illuc ibant redibantque. Quin & ſapientes veteres ordinârunt ut præſtarentur etiam in Aegypto & in Ammonitarum & Moabitarum regionibus, quippe quæ terræ Iſrael circumjacent. Iam verò Terræ Iſrael nomine, ubicunque occurrit, veniunt Terræ ſeu regiones quas ſubjugat Rex Iſrael ſeu propheta ex ſententia* ſeu *aſſenſu univerſitatis Iſrael* (quam ſuppleri ab aſſenſu ſeu decreto Synedrii Magni velle videtur) *atque hujuſmodi acquiſitio ſeu victoria dicitur adquiſitio ſeu victoria publica. At verò ſi Privatus quiſpiam ex Iſraelitis, ſeu familia aliqua, aut Iudex* (fortè legendum potius שבט, non שופט, id eſt *tribus) locum aliquem ſibi armis ſubegerit, etiamſi fuerit ex ipſis terris Abrahæ datis, locus ille terræ Iſraelis nomen neutiquam euſque induit, ut inde univerſa præcepta ſacra in eo obſervari debeant. Vnde factum eſt, ut Ioſua & Synedrium ejus totam Terram Iſrael Tribubus diſtribuerent etiam cum nondum ſubacta eſſet, ne ſcilicet alitèr adquiſitio ſeu victoria privata fuiſſet, ſi aſcenderat ſigillatim qualibet tribus & ſuam ſibi partem ſubjugaverat. Terræ quas ſubjugavit David extra Terram Canaan velut Aram Nahorim, & Aram Zoba, & quæ fuere id genus aliæ, tametſi tum is Rex Iſrael eſſet, tum id faceret ex decreto Synedrii magni, nihilominus uſquequaque non fuere ut terra Iſrael, nec ſanè uſquequaque ut terra extera, ſicuti Babylon aut Aegyptus. Sed verò deſiere eſſe ex univerſitate terrarum exterarum, nec tamen nomen aut naturam Ter-*

ræ Iſraelis induère. Ratio autem quare tantam non adeptæ ſunt dignitatem, inde pendet, quod ſubjugavit eas antequam ſubjugàrat totam terram Iſrael. Nam reliquiæ tunc erant in ea Septem populorum; ſi verò poſſediſſet totam terram Canaan uſque ad limites ejus & poſteà ſubjugaſſet terras alias, terræ ſic ſubjugatæ univerſæ fuiſſent uſquequaque ac omnimodo inſtar Terræ Iſrael. Terræ autem à Davide ſic ſubjugatæ Suriæ nomine dictæ ſunt. Atque alia fuere in eis obſervanda perinde atque in Terra Iſrael; alia autem non aliter atque in terris planè exteris. Qui prædium in iis acquiſivit, quantum ad Oblationes, Decimas, & Septimi anni obſervationem, non minùs tenebatur quàm ſi acquiſiverat in terra Iſrael. Quicquid verò ſic obſervandum in Suria, ex ſancitis ſcribarum manavit. Sic ille. De urbibus autem Galilææ viginti, partim ſubactis, partim alitèr adquiſitis, quas Salomon Rex Hiramo Tyriorum Regi [e] donavit, diſputant viri magni, Chriſtiani, tam Juriſconſulti [f] quàm Theologi, quos videſis, uti & Davidem Kimchium ad Paralipomena [g].

[e] *Reg. 9. 11.*
[f] *Franciſc. Hotoman. Quæſt. Illuſtr. 1. Hugo. Grot. de Iure Pacis & Belli lib. 1. c. 3. §. 12.*
[g] *2 Paralip. 8. 2. & vide Ioſeph. lib. 8. c. 8. & contra Apionem. l. 1.*

Cap. XVII.

Ebræorum, de aliarum Gentium jure bellico, *ſententia.* Gentilium commilitio *ſe, ex contractu publico, ſeu fœdere atque aliàs immiſcebant.* Ad Tributorum *ex* jure Victoriæ, Deditionis, Fœderis *præſtationem ſe obligatos profeſſi ſunt*; *Refragantibus ſubinde eorum* nonnullis. *De* Numiſmate Cenſus *in Evangeliis. Quid* Cæſaris *&* Auguſti *nomina denotarent linguâ Hieroſolymitanâ.*

DE Belli atque Dominii inde adquirendi jure, quo erga Gentes alias uſi ſunt Ebræi, hactenus dictum eſt. Reſtat ut etiam quid ipſi de aliarum Gentium jure in ipſos, adeoque alios, bellico ſenſerint, paucis videamus. Non ita obſcurè id quidem cernitur in Babyloniorum, Perſarum, Græcorum, Romanorum imperio cui ipſi ſubinde ex victoria, fœdere, ſeu deditione ſubditi. De Babyloniis & Perſis eorumque poteſtate agnita [h], poſt victorias & deditiones, retentis intereà ſive ex indultu ſive ex fœdere ritibus patriis, ſacræ literæ affatim. De Græcis, id eſt de

[h] *Videſis Ezram 7. 24. & Nehemiam 5. 4. &c.*

de Alexandri Magni poſtquam Darium vicerat, Orientis adeoque ditionis Judaicæ Imperium nacti jure, apertè Joſephus. τοῦ δ' ἀρχιερέως, inquit ille[i], *αἰτησαμένου χρήσασθαι τοῖς πατρῴοις νόμοις, καὶ τὸ ἕβδομον ἔτος ἀνείσφορον εἶναι, συνεχώρησε πάντα. Pontifice* (Jaddo) *petente at patriis legibus uti eis liceret, & ſeptimo quoque anno tributorum immunitate gaudere, omnia conceſſit.* Reliquis igitur ſex annis, tributa ex federe illo ſeu deditionis formula pendenda. Quin & cum indulſerat, ut, quotquot vellent, ſalvis ſibi ritibus ſuis patriis priſtinoque vivendi genere, ejus militiam ſequerentur, *πολλοὶ τὴν σὺν αὐτῷ στρατείαν ἠγάπησαν. multi in eam expeditionem dederunt nomina.* Quod non eſt cur autumemus factum abſque eorum, qui rebus tunc præeſſent jura avita interpretantes, permiſſu, ſi non hortatu; ſeu non ut id quod Iſraeliticæ diſciplinæ omninò tunc refragaretur. Ita non ſolùm armis Alexandri ſe, ex jure quod ei competiit bellico, ſubdidere, ſed imperio ejus dilatando Stipendiarios ſe libenter tunc præbuere. Nec intereà de belli cauſa aut religione diſpari ſolliciti. Qua de re etiam ſunt exempla poſtmodùm illuſtriora ut videre eſt maximè in federe illo inter Judam Maccabæum ſeu Judæos & Romanos icto[k] (quo συμμαχία invicem contrahitur, adeò ut quoties armis laceſſerentur, Romani Judæis è ſeipſis copias ſubminiſtrarent auxiliares, uti & Romani paritèr, quoties Judæi ab hoſte aliquo petiti) tum in Hyrcano Alexandri filio Pontifice[l], qui copiis militaribus inſignem Julio Cæſari in Syria & Ægypto agenti opem tulit. Nam de Romanorum juris in gentem hanc bellici ſeu armis parti agnitione publicâ, ex federibus ac principum indultis quæ tum Joſephus tum Philo in libro de legatione exhibent, liquidò conſtat. Cum autem ſive Victoriæ ſive Deditionis jura circa Res verſarentur & circa Perſonas, atque ad utraſque tum Libertatis Perſonalis diminutio ſeu qualiſcunque Servitus, tum Tributorum præſtatio inde pertinere ſoleret; ſi, quid ſenſerint tum de ſervitute illa, tum de tributis ſibi (ſive Capitationis ſive agri) impoſitis, diligentiùs advertamus, difficilè minùs erit ſententiam eorum de aliarum Gentium Jure belli, etiam in reliquis inde elicere. Quod ad Tributa attinet; manifeſtum quidem eſt Judæos tum Alexandri Magni ſucceſſoribus[m]

[i] *Arcæolog.* 11. *cap.* 8.

[k] 1 *Maccab.* 8. 25. *Ioſeph. lib.* 12. *cap.* 17.

[l] *Ioſeph. lib.* 14. *cap.* 14. 15, 16, 17. *Vide etiam lib.* 12. *cap.* 3.

bus[m] variatim tum Romanis ea pependiſſe. Pompeius horum primus Hieroſolymis ἐπιτίθησι φόρον *indicit tributum* ſeu τὰ Ἱεροσόλυμα ὑποτελῆ φόρου Ῥωμαίοις ἐποίησε, *Hieroſolymam Romanis fecit tributariam* ut ſcribit Joſephus[n], atque ex eo Euſebius, qui tamen de Judæa tota rem alibi capit, uti & alii. Quemadmodum etiam apud Joſephum alibi de tributo à [o] Julio Cæſare impoſito, civitas Hieroſolymitana pro Judaica ditione tota, accipitur. *Caius Cæſar Imperator*, inquit, ἔστησε κατ' ἐνιαυτὸν ὅπως τελῶσι ὑπὲρ τῆς Ἱεροσολυμιτῶν πόλεως, Ἰόππης ὑπεξαιρουμένης χωρὶς τοῦ ἑβδόμου ἔτους *ſtatuit ut quotannis tributa penderent ob civitatem Hieroſolymitanorum, excepta Ioppe, abſque anno ſeptimo.* Quid eſt exceptio Joppes, niſi & ſine illa exceptione, ipſa Joppe, ut ditionis Iſraeliticæ urbs, in civitatis Hieroſolymitanæ, id eſt, heic imperii Iſraelitici, nomine veniſſet? Tributa autem Joppes aſſignata ſunt Hyrcano Alexandri filio; ut ibi videre eſt. Quâ verò ratione inde ad Auguſti deſcriptionum tempora, tributum à Judæis aut ſolutum fuerit aut agnitum, non ſatis liquet. Res perquam turbidæ inde ibi manſere. Herodem autem Magnum, Regem eis à Romanis impoſitum[p] nemo neſcit, quem utcunque primò immane quantum plerique reſpuerent ut alienigenam, poſtmodùm tamen, ut victoriæ jure impoſitum admiſere; quod tributorum præſtatione majus multò erat. De Vectigalibus autem & Tributis ibi tunc temporis conſulas U. CL. Samuelem Petitum[q]. Poſtmodùm ſub Auguſto in tabulas cenſuales Judæam redactam expreſſim ſcimus & tributo etiam onuſtam. Quâ de re affatim Annalium Eccleſiaſticorum conditores, & qui in eos Exercitationes conſcripſere. Etiam & tributa Romanis ſoluta à Judæis eſſe velut ex Jure gentium & Victoriæ à ſe agnito liquet. Interea nihilominus, id verum eſt non defuiſſe inter eos qui gentem ſuam utcunque à Romanis ſic devictam ſeu deditione aut fœdere inæquali (nam ejuſmodi fœdus jam, ſi aliquod, intelligendum) receptam & demum tributo onuſtam, ab illo nihilominùs eam liberam eſſe debere armiſque etiam privatorum liberandam acriter inclamarent. Egregium eſt ad hanc rem illud de Juda Gaulanite (Galilæo, in Actis Apoſtolorum, dicto) & Sadoco qui,

cum

[m] *Vide Maccab.* 10. 29 & 11. 34. & *Ioſeph. lib.* 12. *cap.* 3. & *lib.* 3. *cap.* 5. &c.

[n] *Haloſeos l.* 1. *cap.* 5. & *Archæolog. lib.* 14. *cap.* 8. & *Vide S. Hieronymum in Chronic. Euſebii* & *ad D. Matth. c.* 22.

[o] *Lib.* 14 *cap.* 17.

[p] *Ioſeph. lib.* 14. *cap.* 26 & *lib.* 15. *cap.* 1. & *Haloſ. lib.* 1. *cap.* 13.

[q] *Var. lect. lib.* 2. *cap.* 1.

cum miſſus eſſet Quirinus ad Judæam in cenſum deſcribendam, ſollicitabant ad defectionem populum, τὴν [r] ἀποτίμησιν οὐδὲν ἄλλο ἢ ἄντικρυς δουλείαν ἐπιφέρειν λέγοντες, καὶ τῆς ἐλευθερίας ἐπ᾽ ἀντίληψιν παρακαλοῦντες, τὸ ἔθνος *cenſum dictitantes nil aliud quàm apertam ſervitutem inferre, & gentem ad tuendam libertatem adhortantes.* Nec omninò fruſtrà. Miræ enim inde ſeditiones, cædes, calamitates aliæ. At verò quid de hiſce ſenſerit celeberrimus ille Juriſconſultus Gamaliel, oſtenditur in Actis Apoſtolorum. Synedrio de Apoſtolis eorumque doctrinâ habito, in quo eos morti tradendos voluere pleriquc) is ad hunc modum; *Viri* [s] *Iſraelitæ, attendite vobis* [s] *hominibus iſtis quid acturi ſitis; Ante hos enim dies extitit Theudas dicens ſe eſſe aliquem &c. & omnes qui credebant ei, diſſipati ſunt & redacti ad nihilum. Poſt hunc extitit Iudas Galilæus* (is ipſe quem Gaulanitem nominat Joſephus) *in diebus deſcriptionis*, ſeu *profeſſionis* (ut vulgata) id eſt cenſûs, *& avertit populum poſt ſe & ipſe periit, & omnes quotquot conſenſerunt ei diſperſi ſunt. Et nunc itaque dico vobis diſcedite ab hominibus iſtis & ſinite illos. Quoniam ſi eſt ex hominibus conſilium hoc aut opus, diſſolvetur. Si verò ex Deo eſt, non poteritis diſſolvere &c.* Atque in hujus ſententiam ibant reliqui omnes. Palàm autem eſt ſeditionem Judæ illius, Tributi nomine, ab Auguſto ex jure Victoriæ & Deditionis impoſiti, eos interim damnâſſe, velut ex hominis turbulentioris commento, non ex Deo, id eſt ex jure quod genti à Numine datum eſt, omninò ortam. Nam quod ex jure illo etiam eſt permiſſum אורחא דאלהא τὴν ὁδὸν τοῦ Θεοῦ *Viam Dei* nuncupabant [t]. Id genus quidem alia apud Joſephum etiam occurrunt, quibus ſcilicet libertatem ſeditioſorum apud ipſos hominum, in aliorum Belli ſeu Deditionis jura, effrænem, planè illicitam fuiſſe decernunt. Veruntamen, ut fieri aſſolet, ſubinde aliàs orti ſunt qui libertatis avitæ vindictam adamantes, nunc arma [u], hoc nomine, ſumerent, nunc de Tributis quæ Romanis victoribus pendi ſolita, controverſiam moverent; nec ſolùm an ad illud pendendum obligarentur, verùm etiam an Cæſari, Regi ſcilicet non ex eorum fratribus aut ſanguine [x], pendere eis eſſet licitum. Notiſſimum eſt illud in Evangeliis [y], *Abeuntes Phariſæi conſi-*

[r] *Ioſeph. lib.* 18. *cap.* 1. *quẽ & videſis l.* 2. *de bello Iudaico cap.* 7.

[s] *Act.* 5. 35.

[t] *D. Matth.* 22. 16. *Marc.* 12. 14. *Luc.* 20. 21.

[u] *Appian in Syriacis.*

[x] *Deut.* 17. 15.

[y] *Ibidem.*

Digitized by Google

conſilium inierunt ut caperent eum in ſermone. Et mittunt ei diſcipulos ſuos cum Herodianis, dicentes Magiſter ſcimus te veracem eſſe & viam Dei in Veritate docere, & non eſſe tibi curam de aliquo. Non enim reſpicis perſonam hominum. Dic ergo nobis quid tibi videtur? Licet cenſum dare (ἔξεστι δοῦναι κῆνσον) *Cæſari an non? Cognita autem Ieſus nequitiâ eorum, ait, quid me tentatis hypocritæ? Oſtendite mihi numiſma cenſus. At illi obtulerunt ei denarium. Et ait illis Ieſus, Cujus eſt imago hæc & ſuperſcriptio? Dicunt ei Cæſaris. Tunc ait illis Reddite ergo quæ ſunt Cæſaris Cæſari, & quæ ſunt Dei Deo. Et audientes mirati ſunt &, relicto eo, abierunt.* Sic D. Matthæus. Additur apud Marcum δῶμεν ἢ μὴ δῶμεν; *dabimuſne, an non?* Lucas, *licetne* φόρον *Cæſari dare an non?* id eſt *tributum.* Atque horum uterque pro eo quod eſt apud Matthæum *numiſma cenſus* (quæ vocabula bina ibi etiam Græcè uſurpantur) habet Denarium, vocabulum item in græciſmum ſeu linguam Helleniſticam uti in Syriſmum, Rabbiniſmum & linguam Talmudicam etiam receptum. Et D. Marcus, *afferte mihi denarium ut videam, &c.* Lucas autem, *oſtendite mihi denarium.* τίνος ἔχει *cujus habet imaginem & inſcriptionem?* Captioſam nemo non videt tàm blandè loquentium Phariſæorum quæſtionem fuiſſe, cujus in utramvis partem reſponſo illaqueandum, ut aliàs ſæpenumerò, ſperabant Jeſum Chriſtum. Cui ſic, aut Cæſarem & Præſidem Romanum, ſi negaret, aut eam populi partem qui libertati ſuæ, ex titulo Belli aut Deditionis nondum reverà aut jure derogatum exiſtimarent, ſi affirmaret, infenſiorem reddere non dubitabant. Hùc imprimis ſpectat illa Baronii Cardinalis diſquiſitio de ratione, quâ nixus Judæus Galilæus aliive contribules aſſererent, Judæos non debere pendere tributum alienigenis. *An ea nimirum*, inquit[z], *ex cauſa quod ſcriptum eſſet in Deuteronomio*[a]. *Non erit vectigal pendens ex filiis Iſrael, quæ verba in vulgata editione deſiderari valde miramur, cum apud ſeptuaginta interpretes eadem verba legantur; ex quibus Tertullianus*[b] *citat dictum locum, nec non ex eodem autore Hieronymus*[c] *ſcribens ad Damaſum. Vel quod ſcriptum eſſet*[d]; *Dominum Deum adorabis & illi ſoli ſervies, ea ratione Deum tantum Dominum,*

[z] *Annal. tom. 1. ann. 1. Chri. 1.*

[a] *Cap. 23.*

[b] *Lib. de Pudicitia.*

[c] *Epiſt. 146.*

[d] *Deut. 6. &c.*

num, & non Herodem vel Cæſarem eſſe dicendum Iudas Galilæus in populo prædicabat, avertere eum ſtudens ne cenſu Cæſaris deſcriberetur, quo ſe illi eſſe ſubditos declararent? Heic ita ſubdubitando Sed fidentiùs alibi dum de Publicanis, inter infames alios, à Judicandi functione ex doctrina Talmudica quam Caininio ita debet, arcendis agit. *Cur eo nomine*, ait[e], *notati eſſent, nulla alia ſubeſt cauſa, niſi quòd Iudæi, genus Abraham, ex libera liberos ſe eſſe profiterentur, nec quicquam aliis debere, niſi decimas Deo, legeque ſtatutum eſſe ne eſſet vectigal pendens ex filiis Iſrael.* Sed illud quod velut ex Moſis Deuteronomio affertur[f] de vectigal pendente, non omnino habetur in veritate Ebraica. Nec apud Ebræos puto huc attinere potuit, quod & rectè animadvertunt in Baronium viri docti[g]. Jam verò quæſtionis illius de Tributo Cæſari ſolvendo ſenſus pulchrè à V.C. Marquardo Frehero I.C. (nam Theologorum heic, extra rem hiſtoricam & juridicam, doctrinam omninò tangere nolo) à Frehero[h] inquam qui, ut Hiſtoricus ſimul & Juriſconſultus, rem penitiùs introſpiciendam opuſculo ſingulari explicare conatus eſt, hujuſmodi paraphraſi exhibetur. *Qui ergo tot alia docuiſti, dic etiam hoc, quid tibi videtur? Ex animi tui ſententia, Faſne eſt dare cenſum Cæſari an non? Nobis nimirùm, qui liberi ſumus, ſoboles & poſteritas Abrahæ, non ex Agare ancillâ, ſed Sara matrefamilias, qui liberi fuerunt, nec ullum unquam tributum dederunt Regibus terræ, ſed ipſi potiùs ab illis donati ſunt eximiis muneribus, non ſponte ſed impulſu Dei noſtri. Nobis qui populus Dei ſacer ſumus, divinæ & unicæ religioni deditus, quique promiſſiones habemus perpetuæ libertatis, & ſi quando premamur ad tempus ab Infidelibus, venturi Meſſiæ qui jugum oneris & virgam exactoris confracturus & regnum ſuum à Mari ad Mare propagaturus ſit, ſub quo lætâ pace ſecuri fruamur. Nobis ergo an fas ſit, per legem potiſſimum Dei, quâ Decimas, primitias, obligationes, didrachmum annuum Templo & ſacerdotio conferre jubemur, dare Cæſari, homini profano & peregrino qualem nullum agnoſcere, ſed eligere regem è noſtro populo*[i], *noſtræ nationis, noſtri ſanguinis, noſtræ religionis jubemur. Cæſari autem magiſtratui noſtro non ordinario & legitimo, ſed violento qui jure*

[e] *Annal. tom. Eodem ann. Chriſt.* 31.

[f] *Vide ſupra lib.* 2. *cap.* 5. *pag.* 183.

[g] *Iſaac Caſaubon. Exercit.* 2. *§.* 19.

[h] *Libello de Numiſmate Cenſus; Heidelbergæ* 1599

[i] *Deut.* 17.

belli (ſi jus dicendum) nos tenet, libertate noſtra armis oppreſſâ, & a nobis extorquet quæ vult, & forte plura & graviora deinceps extorquebit; nec tam extorquet ipſe, quam extorquenda locat publicanis & mancipibus ſuis generi hominum (vel tuopte judicio) peſſimo & iniquiſſimo. Huic ergo an dare liceat cenſum, id eſt capitis redemtionem annuam, ipſiſſimam ſervitutis confeſſionem. Et paulò pòſt. *neq; elabi illum poſſe putabant quin ex propoſito bivio alteram partem eligeret, ut ſive affirmaret dandum, tanquam principibus impiis adulatus & cum eis colludens, populi circumfuſi & patulis auribus reſponſum expectantis odium incurreret, nec tantum redemtoris & Meſſiæ opinionem tot concionibus & miraculis collectam uno momento amitteret, ſed forte etiam tumultu populari aliquando opprimi poſſet: ſive negaret, ut hoſtis Cæſaris motorque ſeditionis præſenti crimine teneretur, daturus pœnas quas ante Theudas & Iudas dediſſent; & tamen ipſis voto potitis, intereà vindictæ invidia in Cæſarem ejuſque præfectos & Herodem derivaretur, causâ nihil ad Phariſæos attinente. Et ſperabant utique ipſi magis fore, ut Chriſtus more ſuo religioni favens potiùs quàm Cæſari profano aut Herodi invíſo, ſolitâ libertate pronuntiaret adverſus Herodianos* (qui ut exactores tributi ſimul, ſic ille, inhiarent) *pro patria & gente ſua atque ita paratam perniciem non effugeret.* Sic ille de quæſtione Phariſæorum. De Chriſti etiam reſponſione idem; *Nequè præcipitantèr reſpondit, neque in alteram partem ſimpliciter, neque ſine cauſa, neque denique ad id tantum quod quærebant. Itaque nec Dominus ſimplici affirmativo aut abnutivo ſe abſolvit. Sed ut ante omnia oſtendat, ſe non fallere illorum inſidioſam blandiloquentiam & quo res tendat, cognitâ penitùs nequitiâ eorum (inquit Evangeliſta) conſultores ſuos primùm intentionis ſuæ coarguit. Quid me tentatis, inquit? Hypocritæ. Illo enim texuerant proœmium alicujus quæſtionis ad pietatem & religionem pertinentis, dicendo; Viam Dei in veritate doces: & tamen quæſtio ipſa non pertinebat ex divino inſtituto ad viam Dei. Ideo vocat eos hypocritas, & mox è re ipſa oſtendit illos confundere rationes divinas cum humanis, quando de cenſu ſolvendo tànquam de præcepti alicujus divini violatione agunt:*

Digitized by Google

gunt: cum tamen allatus nummus de quo agitur, nil planè ſacrum aut religioſum redoleat, atq; adeo illius ſolutio non tangat aut offendat Deum, nec pietatem lædat; imò debeatur Cæſari tanquam victori, legum & monetæ conditori, & qui non petat violari religionem, ſacra deſeri, idola adorari, ſed ex communi moneta reddi ſibi numiſma in uſus promiſcuos cuſum & merè Romanum. Damnum autem in ejuſmodi rebus non tangere animum, & pauperiorem reddere non impium. Si quid peteret Cæſar contra viam Dei, id eſſe negandum, quod jam non Cæſaris tributum ſit, ſed Diaboli. Illum petere quod principes omnes (pro vario Victoriæ, Federum inæqualium & Deditionis jure atque rerumpublicarum Conſtitutionis diſcrimine multiplici) *petunt; quod ante Aegyptii, quod Seleucus ab eis petierat, quod Pompeius: imò quod viciſſim David aliquando victor à Gentibus Moabiticis accepiſſet, quodque adeo ſemper ei in cujus manum Deus Victoriam dederit, vel ex ipſa Dei*[k] *ordinatione &* [k] *Deut. 20.* *lege expreſſa debeatur, nimirum tributum ad Reipublicæ ordinationem. Reddi igitur debere tributum, quod ex ipſa materia & forma manifeſtè oſtendit nihil pertinere ad religionem violandam: & poſſe ſine damno pietatis etiam Deo dicatum hominem dare tributum prophano principi, etiam non debitum, malentem obſequi quàm provocare. At verò pietatem, invocationem, animi fiduciam, vota, oblationeſque ſacras Deo ſoli reddi oportere; ut & ipſe Dominus Deo dedit quæ Dei ſunt, faciendo voluntatem patris mittentis.* Hoc ſummam eſſe ait ille & medullam reſponſi. Singula dein ejuſdem excutere adgreditur. Atque illud, *oſtendite mihi numiſma cenſus,* ſic explicatum it. *Antequam ſententiam dicam, eamus in rem præſentem; videamus quid ſit de quo agitur. Captioſa eſt quæſtio quævis, ni termini probè diſcernantur. Quis ſcit* (quantum ex verbis veſtris liquet) *an de tributo illo agatur quod pater meus lege ſua à populo ſuo in Templum ſuum quotannis deferri voluit, quodque vos integrâ conſcientiâ inde avertere non poteſtis? Facile primo intuitu id viderimus.* Quaſi ex ipſa dimidii ſicli inſpectione (is enim erat tributi illius ſacri modus; de quo antè[l] etiam obiter dictum eſt & [l] *Lib. 4. c. 5.* poſthac[m] nonnihil) dignoſci potuit an Cæſari reddendum fuiſſet [m] *Cap. 12.*

tributum. Quod, pace viri tanti, rationi nimis eſt diſſonum. Nam ſiclorum dimidiorum uti & integrorum inſcriptiones & figuræ fuere quales libro ſecundo [n] exhibemus. Nec quid inde de tributi ſive debitione ſive immunitate dignoſci poterat, nedum quid de annuæ Templo præſtationis averſione. Et quidnam omninò vetâſſet, quantum ad nummi ſpeciem, quo minus tam ſiclis ſeu dimidiis ſiclis id eſt nummis Ebraicis pendendum, pro dominantium libitu, fuiſſet tributum quàm monetâ Romanâ. Cum igitur quod Numiſma cenſus D. Matthæo heic vocatur, ſimplicitèr atque eâdem ipsâ notione Denarius nuncupetur Marco & Lucæ, adeò ut *oſtendite mihi numiſma cenſus & oſtendite mihi denarium*, idem ipſum planè ſignificent, nec דינרא *denarius* linguâ Syriacâ aut Helleniſticâ aut Talmudicâ ſolùm certam nummi, ut interdum, ſpeciem (id eſt quartam Rabbinis [o] ſicli partem ſeu drachmam Atticam) denotet, ſed pro pecuniæ ſeu monetæ qualicunque genere, ut & nummi Latinis, non rarò Ebræis uſurpetur (unde דינרא ערבא *pro Denario* ſeu *nummo Arabico*, & דינרא הדריינא pro *nummo* ſeu *moneta Hadriani*, דינרא טריינא pro *nummo* ſeu *moneta Trajani* in Talmude Babylonio [p] occurrit & illud [q] רב דינרי הוי ליה pro eo quod eſt *multum pecuniæ* ei erat atque id genus alia plurima) cum inquam hæc ſe ita habeant, non videtur dubitandum, quin id, quod oſtendi ſibi rogavit Dominus de ſolvendo tributo interrogatus, non aliud omninò ſignificaret præter ipſum monetæ genus, quodcunque illud eſſet, quo tunc tributum Romanis ſolvi ſoleret. Nam & diu antè, poſt Pompeii victoriam, & tunc ſolutum Romanis à Judæis tributum idq; diverſimodè non eſt cur ambigamus. Perinde ac ſi fuiſſet dictum, ex eo quod vobiſmet etiam ipſis, captioſè interrogantibus, ex ipſo numiſmate cenſûs ſeu, quod idem eſt, ex denariorum genere quod tributo, de quo quæritis, Cæſari ſolvendo adhiberi ſolet, ſatis manifeſtum eſſe poſſit, reſpondebo. Oſtendite igitur mihi numiſma ejuſmodi aliquod ſeu denarium. Nam inde quæſtioni veſtræ ſatisfiet. Numiſmate igitur oſtenſo, cujus eſt inquit imago hæc atque inſcriptio? Cum reſpondiſſent illi, Cæſaris, *Date igitur*, inquit, *Cæſari quæ ſunt*

[n] *Cap.* 6. *pag.* 197.

[o] *Videſis Maimonid. hal.* Siklim *cap* 1. *§*. 3.

[p] *Gem. Bab. ad tit.* Bechoroth *cap.* 8. *fol.* 49. & 50.

[q] *Gem. Bab. ad tit.* Baba Metzia *cap.* 4 *fol.* 44 *b.*

ſunt Cæſaris &c. Qualiſnam autem fuerit imago ac inſcriptio illa, è
quarum forma verbiſque, ſequeretur quidquam Cæſaris heic ſic fuiſ-
ſe ut ei eſſet dandum, ſaltem non illicitum eſſet ei dare, à viris doctis
diverſimodè eſt diſputatum. Atque inde ſane haud parum pendet
reſponſionis hujus & quæſtionis connexio genuina. Præivit, ni fal-
lor heic, inter doctiores ſeculi nuperi Cæſar Baronius Cardinalis; qui
Numiſma Cenſus heic peculiare vult fuiſſe monetæ genus, non tan-
tùm quo Tributa ritè ſolvi quibant, ſed quo tantùm ita ſolvi debe-
bant, ut in Tributi ſolutionem, nec alios uſus, duntaxat eſſet cuſum.
Verba ejus ſunt, dum in Annalibus [r] Evangelii locum allatum expli- [r] *Tom. 1. ann. Chriſt.* 34.
cat, *Moris fuit apud Romanos ut numiſmata pro ratione tributi vel
cenſus ab imperatoribus cuderentur nec uno ſemper modo eadem per-
manerent. Sed numiſmata tributorum à ceteris uſualis pecuniæ
nummis in eo differrent, quòd iſtorum pretium ſemper idem eſſet:
Numiſmata verò Cenſus vel Tributi, cum mutaretur tributi
quantitas, eadem ad rationem tributi noviter formarentur.* Unde
& nonnulli [ſ], ejus ſequaces, denarium fuiſſe ipſum tributi capitatio- [ſ] *Lucas Burgenſis ad D. Matth.* 22.
nis Judaici tunc modum colligunt. Commentum autem illud
ſuum ex inſtituto Alexandri Severi, id eſt ævi multò recentioris, quod
legitur apud Lampridium de vectigalibus contrahendis, uti etiam ex
tributorum ſolvendorum ratione ſub Nicephoro Phoca [t], apud Ce- [t] *Baron. tom.* 10. *ann.* 964.
drenum & Curopalatam, elicuit. Certè & in nummis Britanno-
rum reperiuntur qui τῷ TASCIA inſigniti, eo nomine Cenſui ſeu
Tributo ſe cuſos eſſe oſtendere à nonnullis creduntur. De eis & Bri-
tannorum tributis Cæſaribus penſitatis, vir doctiſſimus Guilielmus
Camdenus [u], *Ad hoc olim*, inquit, *percuſſum certum genus nummi* [u] *In Britannia pag.* 72.
*putavi, cum in ſacris literis Numiſma cenſus diſertè appellatur, &
Heſychius* κῆνσος εἶδος νομίσματος ἐπικεφαλαίου *interpretetur.
Firminuſq; hoc credo quòd in nonnullis Monetarius pecuniam ſignans
exprimitur cum* TASCIA *quod apud Britannos Denarium Tributi
ſignificat.* Et **Taſgu** *taxare & cenſere* uti & **Taſg** & **Taſgiad**
(unde facile factum *Taſcia*) pro cenſu & Taxatione habetur in lexico
Cambro-Latino Joannis Daviſii S. Theologiæ Doctoris, linguæ il-
lius, utpote patriæ, vetuſtatis callentiſſimi. Etiam & affert in rem

ſuam Camdenus illud Baronii, jam citatum. Quod ſane aliis viris ſummis planè diſplicuit, Juſto Lipſio [x], Marquardo Frehero [y], Iſaaco Caſaubono [z], Claudio Salmaſio [a], aliis. Et *quod ſi quis pertendit,* inquit Lipſius, *nummos pro modo Tributi ita cuſos, ubi igitur illi ſunt? cur prægrandes aliqui non extant? Denique ſtatim infinitos cuſos oportuit ad penſiones totius orbis. Nihil eſt: & Heſychii aut Chriſti verba hoc modo volunt, ipſum illud quod ex cenſu in Tributum darent, cenſum appellatum, atque adeo pecuniam ſive grandis ea ſive pauca eſſet.* Et Claudius Salmaſius, *quod ad certum nummi genus attinet, præſtationi tributorum deſtinatum, ut voluit vir ſummus, haud ſcio quo pacto poſſit fidem mereri.* Dein ea de re pluribus diſputat ad locum illum quo ſemiſſes & tremiſſes, cum vectigalia contraheret Alexander cuſos ſcribit Lampridius. Nec aliud vult Salmaſius numiſma cenſus denotare quàm id nummi genus quo capitationis exactio celebraretur; non certum & tributi ſolutionibus ſingulare, ſed omne quod tributi nomine, id eſt, Romanum qualecunque ritè ſolvi poſſet. Nec aliter inquit, *as publicus* & *as tributarius* uſurpatur apud Caſſiodorum [b] pro tributo aſſibus ſoluto; quorum tamen uſus tributorum ſolutioni non ſolus, ſed aliàs promiſcuus, ut hodieque in functionibus cenſualibus monetæ genus omne quod ex moribus & ſanctionibus loci ab exactoribus fiſcalibus recipi debet, cenſus numiſma vocari poſſit. Sic Iſaacus Caſaubonus; *Quod igitur Domino petenti,* inquit, *ſibi oſtendi numiſma cenſus, exhibetur denarius; non ita accipiendum, ut factum eſt à Baronio. Nam quum vario & multiplici genere nummorum Iudæi tum uterentur, propriorum gentis ſuæ, vicinarum regionum, & Romanorum: nullum eſt dubium, quin tributum quod Cæſari pendebatur, in pecunia Romana exigeretur, non Iudaica aut quavis alia. Dominus igitur Numiſma Cenſus appellat; non certum genus numiſmatis, quo ſolo tributa ſolverentur: ſed pecuniam Romanam, quæ ſola ab exactoribus ejus tributi accipiebatur. Denarius autem Chriſto oſtenditur, velut in exemplum pecuniæ Romanæ: neque id fuit peculiare aliquod monetæ genus ad tributi ſolutionem cuſæ: verùm omnes denarij erant pecunia Romana, & tam denarij quàm alij nummi Romani dici poterant*

Numiſma

[x] De Magnitud. Romana lib. 2. cap. 3.
[y] Lib. de Numiſm. cenſus.
[z] Exercit. 16. §. 6.
[a] Ad Lampridium, p. 216.
[b] Variar. lib. 12.

Numiſma Cenſus. Tametſi & ipſe anteà ad locum illum Lampridii notâſſet, inde poſſe colligi, vectigalis non modum ſolùm lege definitum fuiſſe, *ſed etiam certum pecuniæ genus præſtationi vectigalis deſtinatum.* Freherus autem; *certè peculiare pro modo indictionum nummi genus, modò gravius, modò levius, ſubinde fabricatum nuſquam adhuc legi, & hoc ipſo noſtro loco dicitur prolatus Denarius pro Numiſmate Cenſus, vulgatum & tritum nummi genus quod drachmam Atticam pondere æquaret —— non igitur ratione ponderis & valoris ſed formæ potius certum quendam nummum Cæſar in tributo exigebat, nimirum, ut rem tandem apertam, vultu & nomine ſuo inſignitum.* Atque dein exiſtimat formam altera parte fuiſſe hanc ipſam quæ ſuperiùs [c], ubi de imaginum apud Judæos uſu egimus, exhibetur. *Iam averſâ parte*, inquit, *quid? forte illud ipſum quod in aureis argenteiſque frequens conſpicimus* Pontifex Maximus, *vel aliud quidpiam elogii*, Clementiæ, Moderationi, Providentiæ Aug. *item* Perpetuæ Paci Aug *aut tale quid adulatorium &c.* Quæ planè tranſcribit etiam & adprobat Gaſpar Waſerus [d], de nummis Ebræis in uſu ſcriptor diligentiſſimus doctiſſimuſque. Ex vultu ergo & nomine Cæſaris in numiſmate viſo atque à Phariſæis agnito, reſponſi ſenſum ad hunc modum ſe habuiſſe volunt hi. Quæ Cæſaris ſunt, ita ut Dei jus nihil attingant, danda ſunt Cæſari, ut generaliter ſuum cuique. Hujuſmodi eſt Cenſus ſeu Tributum ab eo jure victoriæ ac Gentium victis impoſitum, ut ex nummo hoc ſignato ejuſdem ſcilicet vultu atque inſcriptione liquet; juxta quam ſolùm rationem, etiam nonnulli neceſſariò ex nummo illo oſtenſo concluſum aiunt, Aliquid [e] deberi Cæſari, utpote qui nummos ex ſingulari, quod jam nactus ibi eſſet, jure Majeſtatis, idque ex deditione libenter permittentibus Judæis, percuſſerat, adeoque inde ſatis, tum Princeps eorum, tum victor agnoſceretur. Certè ſive Tributi nomine ſingulari cuſum eſſet, ut voluit Baronius ejuſque ſequaces, numiſmatis hoc genus, adeò ut alius non eſſet ejuſdem

[c] *Lib. 2. cap. 8. pag. 225.*

[d] *De Antiquis Nummis Hebræorum lib. 2. c. 20.*

[e] *Toſtatus ad D. Matth. 22.*

ejuſdem uſus præter ipſam tributi præſtationem, ſive fortè in faciliorem, ſed non ſolam, tributi præſtationem (ut interpretatur vir præſtantiſſimus illud Alexandri Severi apud Lampridium) idque in Judæa atque Judaicæ ditionis ſeu territorii reſpectu ac notâ ſingulari cuderetur, ſive nummus eſſet tantummodò Romanus qualiſcunque promiſcuus, quo ſolo, nec alio genere tributa ſolvenda, ut plerique autumant; palàm intereà eſt, ex Imagine ſimul & Inſcriptione inſpectâ argumentum ſuum ſumere voluiſſe Dominum. Quatenus ſcilicet ab interrogantibus utraque Cæſaris eſſe agnoſcitur. Imago autem Cæſaris, quantum video tam Auguſti aut Julii eſſe potuit, quàm Tiberii. Nam Cæſaris nomen hiſce omnibus, ut ſucceſſoribus, pariter tributum. Nec quid obſtat quo minùs, qualecunque intereà genus admiſeris, tam ab illis, quibus etiam ſuberat Judæa, quàm à Tiberio, cujus tempore hoc factum eſt, numiſma illud percuti potuiſſet; id eſt, à Cæſarum ſeu Imperatorum Romanorum, qui tunc regnaverant, ſive primo ſive ſecundo. Nam Tiberii & deceſſorum idem jus; & in horum jus ille ſucceſſerat. Adeo nec quæſtio tam de Tiberio, quàm de Cæſare ſeu Imperatore orbis Romani quiſquis ille fuerit, facta eſt, tametſi Temporis ratio rem ad Tiberium planè trahat, cujus quidem diffiteri nequeo (maximè cum octodecim jam imperaſſet is annis) quin numiſma oſtenſum fuiſſe ſit probabilius. Inſcriptionem autem ſeu epigraphen nummorum duplicem eſſe nemo neſcit. Obverſam & Averſam. Obſerva in Nummis Cæſareis Principis iconi plerunque circumdatur. Averſa nunc figuram aliam, parte alterâ poſitam, explicat, nunc aliud quid officii, pro eorum qui rei monetariæ præerant, præſtat. Si Julii fuit hoc numiſma, Inſcriptionem obverſam æquum eſt ut exiſtimemus fuiſſe aut CÆSAR IMPERATOR, ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ aut ejuſmodi quid, ut in illius nummis. Si Auguſti, CÆSAR AUGUSTUS, aut CÆSAR IMPERATOR aut quid ſimile juxta hujus Numiſmatum, quæ paſſim viſuntur, inſcriptionum obverſarum diſcrimen. Si demùm Tiberii (ut libentiùs crediderim) inſcriptio obverſa forte fuit, ut in illo ſuperiùs depicto; id eſt TIBERIUS CÆSAR AUGUSTI F. PONTIFEX MAXIMUS, IMPERATOR, aut TI. CÆSAR, DIVI AUG. F. AUGUSTUS

(qua

(qua inſcriptione uſus eſt ſub id ipſum tempus, quo nummus hic à Phariſæis oſtenſus eſt) aut ejuſmodi quid nomina dignitatis ac imperii continens. Ut temporum characteres ſeu conſulatuum & tribunitiæ poteſtatis adjectionem atque alia Romanæ reipublicæ magis peculiaria prætermittam. Averſæ autem inſcriptiones perquàm diverſimodè ſe habuere. Sed non ita raro regiones ac provinciæ captæ aut receptæ in eis memorantur. Ut, ARMENIA CAPTA, AEGYPTO CAPTA, PARTHIS RECEPTIS, id genus alia habentur in Nummis Auguſti. Etiam Captis à Soſio ſub annum ante Chriſtum XXXV, Hieroſolymis, ab Auguſto nummus (ſi Adolpho Occoni[f] fides) ad hunc modum eſt cuſus; [f] *Pag. 52.*

ΚΑΙCΑΡ ΑΥΓΟΥCΤ. *caput Auguſti.*
ΙΟΥΔΑΙΑC ΕΑΛΩΚΥΙΑC. *Victoria.*
Palmæ innitens cernua in clypeo hæc ſcribens.

Ita pars averſa oſtendit Judæam captam, ſeu Romanis ſubactam, receptam, quemadmodum & poſtmodùm in nummis Veſpaſiani[g] non raro occurrit JUDÆA, & JUDÆA CAPTA, JUDÆA DEVICTA, cum captivæ interdum typo humi ad trophæum ſeu ad palmam deſidentis; interdum captivi. Sed Auguſti quale deſcribit Occo numiſma, nullibi hactenus mihi viſum, nec apud alios, qui ectypa chartis diligentiùs exhibent, repertum. Veſpaſiani autem compluria vidi quæ & paſſim occurrunt[h]. Jam vero, ſi inſcriptio aliqua inerat averſa (nam tam averſam quàm obverſam ſimplicis inſcriptionis nomine contineri poſſe palàm eſt) ejuſmodi quid de Judæa capta, ſubacta, recepta, continens unde imperium Cæſarianum atque victoriæ Romanæ jus neceſſariò agnoſcendum fuiſſet, nil apertius foret quàm ex ipſo quod interrogantes exhiberent agnoſcerentque numiſmate, devictos, captos, ſubactos à Romano ſe ſatis affirmarent, adeoque ei obedientiæ & ſubjectionis præſtationes debitas. Nam ex jure Victoriæ & Gentium ejuſdem uſu tributa[i] deberi paſſim agnitum eſt. Quid quòd etiam dum Tributum, Numiſma Cenſus & Denarius modo jam dicto intellectus, ita ſimul memorantur, liquidò admittitur inoleviſſe jam morem ſolvendi, id eſt tum deditionem præceſſiſſe tum ſolutionem ex victoris juſſu non ſolum impera-

[g] *Idem pag. 149. &c.*

[h] *Vide Baron. tom. 1. ad an. Chriſti. 73. & Franciſ. Quareſmii in ſimulachri Terræ Sanctæ elucidatione pag. 15.*

[i] *Vide Alberic. Gentil. de Iure Belli lib. 3. cap. 4.*

tam ſed & velut jure à ſolventibus admiſſam. Unde enim aliàs nomen illud Numiſmatis Cenſus, niſi ex eo quòd quocunque vis modo Cenſus ſeu Tributum ejuſmodi Numiſmate antè ibi ſolvi conſuetum? quod & diſcimus ex hiſtoriis aliis. Sed heic ſacram Evangelii hac de re tantùm conſideramus. Oſtenſo igitur numiſmate, ſimulatque agnoverunt imaginem & inſcriptionem fuiſſe Cæſaris, atque numiſmata hujuſmodi imagine & inſcriptione ſignata Cenſûs Numiſmata eſſe (cujus ſolutio licita ne eſſet, non utrùm ad eam obligarentur, quæſiere) tum ipſum Cæſarem ſibi Principem, Regem, Imperatorem utcunque eſſe, ut ex ore ſuo paritèr agnoſcerent neceſſe eſt, tum ſive ex victoria, ſive ex fœdere inæquali, ſive ex deditione, aliterve, tributa ei pendi ſolere. Perinde ac ſi dixiſſent, En tibi numiſma censûs, quale præſtare ſolemus Cæſari, Auguſto, Imperatori Orbis Romani, cujus pars nos ſumus. Principis ejus, cui præſtare ſoliti ſumus, eſt hæc imago atque hæc inſcriptio. Licetne tamen hoc facere nobis, qui libertati nati, nec Regem alium nobis adſciſcere debemus niſi ex fratribus [k] noſtris? Nam & animadvertendum eſt non ſolum Principem Romani Orbis, Cæſarem, Auguſtum, Imperatorem in ipſa inſcriptione (quæ Cæſaris quidem erat ipſius, non Judæorum) dici & agnoſci, ſed etiam à Judæis ipſis cum ſatis ſic ac ſæpiſſime civilitèr ſalutari, dum toties præſtito antè tributo (cujus in nummis toties imago & inſcriptio ejuſmodi) tum imperium ejus tum obedientiam ſuam ac deditionem, ut devicti, profitebantur. Id verum quidem eſt, Romæ eo in ævo Cæſaris, Auguſti, Imperatoris, nomina ex vi ſimplicitèr ſua Principem ſeu Regem neutiquam omnino denotâſſe. Eorum Origines & Notiones pueri ſciunt. Atqui in linguam Hieroſolymitanam, etiam tunc priora duo ex Romanorum conſuetudine recepta, nil aliud, velut ex vi ſimplicitèr ſua, ſignificabant præter *τὸν Βασιλέα* ſeu *Regem* aut Principem per excellentiam, & ſignantiùs de eo qui orbi Romano præeſſet, dictum. Nam Baſileus, Cæſar, Auguſtus, pro eodem ipſo, ut tria merè Synonyma, Hieroſolymitanis ſub id ævi ſumuntur. Legitur in Gemara Hieroſolymitana [l] המינין שאלו את רבי שמלאי מה ההן דכתיב אל אלהים ה׳ אל אלהים ה׳ הוא יודע אמר להן הם יודעים אין כתיב כאן אלא הוא

[k] *Deut.* 17. 15.

[l] *Ad tit.* Beracoth *cap.* 9. *fol.* 11. *col.* 4. & Baal Aruch *in* בסיליאוס

הוא יודע כתיב אמרו לו תלמידיו רבי לאלו דחית בקנה לנו מה אתה משיב אמר להן שלשתן שם אחד כאינש דאמר בסיליוס קיסר אגושתוש *Hæretici quidam rogarunt Rabbi Semlai quid illud eſſet quod ſcriptum eſt* [m], *El, Elohim, Iehova, Deus, Dii, Dominus, Deus, Dii, Dominus, ipſe novit. Reſpondit ille, non ſcriptum eſt ibi ipſi noverunt, ſed ipſe novit; quod rem explicat, cui diſcipuli ejus; eos calamo, refutaſti. Sed quid nobis, ut rectè locum illum intelligamus reſpondes? Reſpondet ille. Tria illa ſimul ſunt nomen unum, ut ſi quis dicat* Βασιλεὺς, *Cæſar, Auguſtus.* Unde planè corrigendus eſt codex *Bereſith Rabba* [n], ubi de nomine illo triplici ac velut ex hoc Gemaræ loco, habetur, כאיניש דאמר בסיליגוס קיסר אוגוסטוס קיסר *ut ſi quis dicat Baſilicus Cæſar, Auguſtus Cæſar.* Manifeſtò tum legendum בסילייוס Βασιλεὺς, tum קיסר quod poſtremum eſt delendum, ut ſic Synonymum, quod triplex, remaneat. Et de eiſdem vocabulis paulò poſt in citata Gemara R. Semlai, שלשתן שם אחד כאינש דאמר אומנין בניין ארכטקטנן *Tria illa ſimul ſunt nomen unum ut Opifices, ædificatores, architectones.* Planè τῷ Βασιλεῖ ſeu τῷ מלך id eſt Regi, Cæſarem & Auguſtum Synonyma, ex vi ſua ſimplici & notione Ebræis receptiſſima, etiam & ipſis velut originaria, fuiſſe apertè indicat hic Rabbi Semlai. Nemo enim neſcit, rem ſe non ita uſque adeo habere ex origine aut uſu Latino. Hinc & apud magiſtros Babylonios [o] קיסר ופלגי קיסר aut קיסר ופליג קיסר pro Rege *& qui Regi ſecundus eſt occurrit.* Et in Novo federe ſimplex Cæſaris nomen, ut & ſubinde Auguſti, velut appellativum pro Principe, cui utcunque tunc ſuberant, aliquoties aliàs uſurpatur [p]. Unde & clamarunt Judæi ſe non habere Regem [q] præter Regem illum quem ſignantiùs Cæſarem vocabant, id eſt Principem ſeu Regem orbis Romani cujus & Judæa ipſique pars. Et Lexicographus [r] nuperus באסילאוס אדון וקיסר Βασιλεὺς *ſeu Rex idem eſt ipſum quod, Dominus & Cæſar.* Ex ſcriptis Ebræorum ſcilicet loquitur. Cum igitur, ex tributo numiſmatis ejuſmodi inſcriptione ſignati, ad morem qui diù etiam tunc obtinuerat, præſtito palam profeſſi eſſent Phariſæi, Principem Romanum, Cæſarem eſſe atque Auguſtum,

[m] *Ioſua. cap.* 22. 22.

[n] *Paraſh.* 8.

[o] *Ad tit.* Sanhed *cap.* 11. *fol.* 98 *b.*

[p] *D. Ioann.* 19. 12. *Act.* 17. 7. 25. 8. *& 25. &c.*

[q] *D. Ioann.* 19. 15.

[r] *Philippus Aquinas.*

id eſt ipſis, ut vides, planè Regem, adeoque deditionis ſuæ ejuſque imperii ac victoriæ teſtes eſſent jam tum luculentiſſimi ipſi, tum qui ante tributum illud numiſmate ejuſmodi toties præſtitiſſent; ſtatim appoſitiſſimè evictum eſt, ex Victoriæ, Gentium, Armorum, Deditionis, Obedientiæ ſive inde ſive ex Federe præſtari ſolitæ jure, id ab eis Cæſari ſeu Regi ſuo, quem ſic agnoſcerent, præſtandum, quidquid ex ejuſmodi juris ratione ei deberi ſic fuiſſet agnitum; non Iconem aut inſcriptionem illam ipſiſſimam numiſmatis oſtenſi, aut ipſum neceſſariò illud numiſma ſeu denarium oſtenſum. Nam ita nullum ejuſmodi numiſma Tributi nomine ſolvi non debuiſſet. Et quis non crediderit ipſum denarium oſtenſum omnium eorum, qui adſtantes rogarent & quibus reſponſum eſt, capitationi (nam ſic puto locus capiendus; atque ea de re plura mox) tum valde fuiſſe imparem, tum nec plurium fuiſſe, ſed unius alicujus qui è ſacculo aut zona præſtò exhiberet? Ideò nec ab omnibus illis, quibus reſponſum eſt, tunc ſolvi aut debuit, aut ritè quibat ille denarius ſic inſcriptus. Sed ex inſcriptione & imagine argumentum ſumitur irrefragabile. Quæcunque juxta Victoriæ, Deditionis, Federis, Subjectionis, Agnitionis apices, ſunt Cæſaris (tametſi Principis alieni & cui armis Imperium Iſraeliticum adquiſitum) ea ei ritè deberi & jure ſic præſtanda, ut nihil ex jure divino ſeu Civili Ebræorum, præſtationi ejuſdmodi obſtaret. Ita nihilominus ut quæ intereà Dei eſſent, Deo tribuerentur. Atque hic ſenſus eſt plane Nicolai Oreſmii Epiſcopi ante annos circiter CCCXL Lexovienſis; *Inſpicienti*, inquit[f], *ſeriem Evangelii patet facilè, quod non ideo dicitur Cæſari deberi denarius quia erat Cæſaris imagine ſuperſcriptus, ſed quoniam erat tributum. Nam, ut ait Apoſtolus*[t] *cui tributum, tributum; & cui vectigal, vectigal &c.* Non ſimpliciter quia Cæſaris imagine ſuperſcriptus; ſed quia tributum inde debitum eſſe atque ejuſmodi numiſmatis genere ſolvendum, ex ipſa icone, inſcriptione, & interrogantium agnitione liquebat.

[f] *Lib. de Moneta mutatione cap. 6.*

[t] *Ad Romanos cap. 13. 7. & vide M. Freber. lib. de Numiſmate cenſus pag. 26. & 28.*

CAP.

CAP. XVIII.

De Didrachmi *penſitatione in Evangelio. Illud fuiſſe* Tributum Cæſarianum. Reges Terræ *quinam ibi. Univerſi* Iſraelitæ Filii Regum, *diverbio ſolemni dictu. Quid ibi* Filii *ſeu* liberi Regum. Semiſicli *ſeu* Didrachmi ſacri *penſitatio annua uſque ad* Veſpaſianum, Hieroſolymis *in ſacros uſus præſtita.* Objectiones *diluuntur.*

AD Tributum, de quo dictum eſt, attinet illud Flavii Joſephi in Oratione ſua ad Hieroſolymitanos [u]; Ῥωμαῖοι τὴν συνήθη δασμὸν αἰτοῦσιν, ὃν οἱ πατέρες ἡμῶν τοῖς ἐκείνων πατράσι παρεῖχον, καὶ τοῦτο τυχόντες οὔτε πορθοῦσι τὴν πόλιν οὔτε ψαύουσι τῶν ἁγίων *Poſcunt Romani ſolenne tributum quod patribus eorum patres noſtri præſtiterunt, quod ſi receperint, nec civitatem populantur, nec ſancta omninò tangunt.* Ita ſolvi conſuevit & à cordatioribus ut debitum ex jure agnoſci; utcunque intervenirent non raro qui ſeditione liberandos ſe vellent. Quin & ob reſponſum proculdubio ſic ex Inſcriptionis & Imaginis oſtenſæ argumento (qua de re capite ſuperiori) nec verbis diſertioribus à Chriſto, Phariſæis de Tributo interrogantibus, datum, falsò eum etiam accuſarunt ſeniores plebis, principes ſacerdotum & ſcribæ, *dicentes* [x], *hunc invenimus ſubvertentem gentem (noſtram)* & prohibentem Καίσαρι φόρους διδόναι *Cæſari dari tributa.* Cum interim cum non prohibuiſſe palàm ſit tum ex reſponſo illo Phariſæis dato, tum etiam ex eo quod ipſe ſimul & Petrus, ni fallor, idem ſolverit. Legitur apud D. Matthæum [y]; *& cum veniſſent Capernaum, acceſſerunt* (οἱ τὰ δίδραχμα λαμβάνοντες) *ii qui didrachma accipiebant, ad Petrum, & dixerunt ei, Magiſter veſter non ſolvit didrachma? Ait, etiam. Et cum intraſſet in domum, prævenit eum Ieſus dicens. Quid tibi videtur Simon? Reges terræ à quibus* (λαμβάνουσι τέλη ἢ κῆνσον; ἀπὸ τῶν υἱῶν αὐτῶν, ἢ ἀπὸ τῶν ἀλλοτρίων;) *accipiunt Tributum aut cenſum? à filiis ſuis an ab alienis? Ei ille dixit ab alienis. Dixit illi Ieſus ergo* (ἐλεύθεροι) *liberi ſunt filii; ut autem non ſcandalizemus eos, vade ad mare & mitte hamum & eum piſcem qui primus aſcenderit, tolle. Et aperto ore ejus invenies ſtaterem. Illum ſumens da ei pro me & te.* Palam eſt Chriſtum ipſum heic Tributum ſolviſſe.

[u] *Haleſeos lib 6. cap. 20. gr 11. Lat.*

[x] *D. Luc. 23. 2.*

[y] *Cap. 17. 24.*

ſolviſſe. Sed verum quidem eſt, viros ſummos exiſtimare ac contendere locum hunc nihil ad Tributum Cæſarianum pertinere, ſed ad capitationem illam ſacram juxta quam ſemiſiclus quotannis ex lege Moſaica [z] Templo pendendus erat, ſecundum illud quod ſuperiùs [a] diximus. Sic Cardinalis Baronius, Juſtus Lipſius [b], Theodorus Beza, Franciſcus Hotomanus [c], J. Baptiſta Villalpandus [d], Iſaacus Caſaubonus, Johannes Cameron, alii; quemadmodum & inter veteres S. Hilarius. Et tam ex eo de quo quæſtio heic ab exactoribus inſtituitur, quàm ex eo quod Chriſtus fieri ſolvique vult, ipſum, quoad quantitatem ſeu valorem, Tributum penditur idem quod ſic ex origine ſacrum erat, id eſt pro capite tàm ſuo quàm Petri ſemiſiclus. Pro utroque ſcilicet ſtater, id eſt, quatuor drachmæ, ſeu bini ſemiſicli, quos ex qualibet regione Judæi diſperſi Hieroſolymam capitatim quotannis mittebant, *τῶν ἱερῶν χρημάτων* ſeu *pecuniæ ſacræ* nomine non ſemel Joſepho [e] dictos. At verò libentiùs ego aſſenſum illis præbeo, qui non didrachmum ſacrum ſeu ſemiſiclum ibi innui volunt, ſed ipſum Tributum Cæſarianum cujus tunc modus erat didrachmum, nec tributo ſacro omninò diſpar. Ab hac parte in veteribus S. Hieronymus [f] aliique ſequaces. In recentioribus, tum Scriptores in commentariis perpetuis obvii, tum alii [g]. Quæ afferuntur pro parte priore argumentis præcipuis ſtatim reſpondebimus. Sed primò de eo quod hiſtoricum eſt & verbis Domini ibi adhibitis, paucis videamus. Rogarant Petrum exactores ſeu qui didrachma acciperent, annon Magiſter ejus illa penderet? Is cum adnuerat & domum intraverat Dominus ibi eum præveniens. *Quid tibi*, inquit, *videtur, Simon? Reges terræ à quibus accipiunt tributum vel cenſum?* Qui de tributo ſacro locum capiunt, Regum heic nomine etiam Deum O.M. ita contineri volunt, perinde ac ſi dictum fuiſſet, Rex cœli, Reges terræ, à quibus tributum accipiunt vel cenſum? à filiis ſuis, an alienis? adeoque id quod ſequitur *ergo liberi ſunt filii* ad ipſum Chriſtum attinere volunt, ut Regis æterni filium ibi indicatum. At verò cum *οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς Reges terræ* ſignantèr ibi dicti ſint, & quæſtio proculdubio adhibeatur juxta vulgarem verborum uſum, non omninò video qua ratione de Rege æterno, qui מלך העולם

[z] *Exod.* 30.

[a] *Lib.* 4. *c.* 5.

[b] *De Magnitudine Romana lib.* 2. *cap.* 3.

[c] *Lib. de Re Nummaria.*

[d] *Tom.* 2. *Explan. In Ezechiel. part.* 2. *lib.* 5. *diſp.* 3. *cap.* 57.

[e] *Archæolog.* 16. *cap.* 10. *Vide item ibi cap.* 4.

[f] *Ad D. Matth. cap.* 17.

[g] *Vide Samuelem Petitum Variar. lect. lib.* 2. *cap.* 1.

Digitized by Google

העולם *Rex mundi* & מלך השמים *Rex cælorum* paſſim nuncupari ab Ebræis nec anguſtiis terræ ſic includi ſolet, locus omninò capiatur. Plerunque quidem cum Regem æternum à Rege mortali in locutionibus Talmudicis (ut ſæpè) diſtinguunt, id eſt Regem Cœli, adeoque totius univerſi à Rege aliquo Terræ, hunc מלך בשר ודם[h] *Regem carnis & ſanguinis* appellitant, illum ſive הק בה *Sanctum, Benedictum illum*, ſive מלך השמים ſeu העולם *regem Cœli* aut *mundi*. Adeo ut par ſit admittere de Regibus tantùm mortalibus quæſtionem illam inſtitutam. At verò de quibus? an de Regibus univerſim Terræ? an de Regibus Terræ Iſraeliticæ? Certè locutione illâ *Reges Terræ* Reges per orbem terrarum regnantes multoties deſignari à Pſalmographo verum eſt. Atqui & ſexcenties occurrere, ſciunt qui Talmudica ſcripta ſalutarunt, nomen ſimpliciter הארץ *terræ* pro *Terra Iſraelitica*, unde חוצה לארץ (cujus abbreviatura ח״ל eſt frequentiſſima) *extra terram* pro eo quod eſt *extra terram Iſraeliticam*, quemadmodum בארץ *intra terram* pro eo quod eſt *intra terram Iſraeliticam*. Etiam in lingua Evangeliſtarum aliàs palàm hæc Terræ notio. D. Marcus[i], *Tenebræ factæ ſunt per totam Terram uſque in horam nonam*, & D. Lucas[k], *cum facta eſt fames magna in omni terra*. Nec ſanè ita ad rem attinuiſſe videatur de aliarum terrarum more interrogare, ut de Tributo ibi ſolvendo quid omninò conſequeretur. Neque enim regni aut reipublicæ Iſraeliticæ jura, ad aliorum[l] regnorum neque horum ad illius amuſſim omnino videtur fuiſſe exigenda; ſed ad eam quæ tunc temporis ſibi, qualis ſcilicet per victoriam & deditionem tunc reliqua fuit, erat propria; cum avito interea jure comparanda. Jam vero ſic quæſtione de Tributo ſeu Cenſu, id eſt Didrachmorum capitatione inſtitutâ, & undenam quæſo Cenſûs vocabulum Ebræis exoticum & Romanos mores planè redolens, ita ſignanter adhibetur, ſi de Tributo ſacro facta fuiſſet) ut quæreretur an à filiis ἀπὸ τῶν υἱῶν ſeu *à liberis ſuis* an ab alienis acciperent Reges Terræ Tributum vel Cenſum, reſponſoque dato à Simone, ab alienis, unde ſequitur illud ἄραγε *ergo* filii ſeu liberi immunes ſunt, id eſt ἐλεύθεροι: Quid illud de Filiis & Alienis? Quinam illic filii, quinam Alieni? Viderint perſpicacio-

res,

[h] Gemar. Hieroſolymitan. tit. Beracoth. cap. 9. p. 12. col 2. & alibi.

[i] Cap. 15. 33.

[k] Cap. 4. 25.

[l] Videſis S. Auguſtin. Quæſt. Evangelic. 23. & Sixt. Senenſ. Biblioth. Sanct. lib. 6. annot. 76.

Digitized by Google

res, utrumne quæſtio ſit capienda de regno Iſraelitico ejuſque more antè integro & veteri, utcunque nunc acciſæ ejuſdem res Romanorum dominatui ſervirent. Nihil ſolennius eſt in ſcriptis Talmudicis, adeoque lingua etiam Chriſti ſeculi in uſu, quàm de ſeculis vetuſtiſſimis ita præſenti tempore loqui & diſputare perinde ac ſi ipſa res, de qua loquuntur, jam ageretur, tametſi ad priora multo ſecula attineat. Inde eſt quod millies occurrit עושין מוסיפין מוציאין מקבלין דנין *faciunt, adjiciunt, exeunt, accipiunt, judicant* (participio verbi locum ſortiente) in Scriptis dictiſque diu poſtquam ejuſmodi quid, de quo verba fiunt, natis, pro eo quod eſt *facere, adjicere, accipere, judicare* aut *exire moris erat* aut *facultas*; non aliter ſanè atque hodiè non pauci viri doctiſſimi, veterum ſive Romanorum ſive Græcorum leges, etiam quæ in deſuetudinem multis retrò ſeculis abjêre, diligentiùs & politè enarrantes, de iis ex præſenti tempore loquuntur, perinde ac ſi jam nunc tum ipſæ obtinerent, tum reſpublicæ ad quas olim ſpectarunt, etiamnum florerent. Quod neminem fallit, cum res ipſa ex uſu loquendi ſatis apertè intelligatur. Verbi gratiâ, Talmudici qui diu poſt exciſas Ebræorum res ſcripſere aiunt [m], אין דנין לא את השבט ולא את הנביא שקר ולא את כהן גדול אלא על פי ב״ד של ע״א ואין מוציאין למלחמת הרשות אלא על פי ב״ד של ע״א ואין מוספין על העיר ועל העזרת אלא על פי בית דין של ע״א *Non judicant tribum, nec pſeudo-Prophetam, nec Pontificem maximum, niſi ex ſententia Synedrii ſeptuaginta-unius-viralis. Neque exeunt ad bellum ultroneum niſi ex decreto Synedrii* LXXI-*viralis. Neque adjiciunt quid urbi aut atriis* (Templi) *niſi ex decreto ejuſdem Synedrii*. Ubi quod præſenti tempore profertur, ex uſu locutionis receptiſſimo ad morem ſeculorum multò ſuperiorum, ſeu quibus florebat res Ebræorum attinere nemo non videt. Et ejuſmodi occurrunt non pauca in eis quæ hoc opere è Talmudicis antè citavimus. Ita *judicant* & *non judicant*, *adjiciunt* & *non adjiciunt* pro eo quod eſt *judicare ſoliti ſunt, adjicere ſoliti ſunt*, aut *non ſunt* ſumenda. Quale pariter de ceteris dicendum. Et cum de penſitatione ſemiſicli loquuntur [n], aiunt de menſariis תובעין בנחת כל מי שיתן להם יקבלו ממנו *cum vaſculo flagitant & ab omnibus qui dant accipiunt*

[m] *Miſn. tit.* Sanhedrin. *c.* 1. *& poſteriores paſſim*

[n] *Maimonid. hal.* Siklim. *cap.* 1. *§.* 8.

cipiunt ſeu *accipient* quod tamen, uti & alia[o] ejuſmodi non raro, nos in tempora præterita, quo planè ſpectant, vertimus. Hæc cum ita ſint, anne admittendum heic, verba illa *à quibus accipiunt Reges terræ* quod à Syro vertitur מן מן נסבין *à quo accipiunt*, & מן מי מקבלין *à quo* ſeu *à quibus accipiunt*, ſic intelligi poſſe ut de more Regum veterum ditionis Judaicæ quæſtio fieret? Qui ſcilicet alienis in ſuam ditionem redactis tributa pro libitu, juxta ſuperiùs[p] oſtenſa, ſemper impoſuere; non item, niſi extra ordinem[q], ſubditis ſuis originariis. Nec fiebat quæſtio ut dubitantis, ſed ut reſponſum elicientis. A quibus ex more accipere ſoliti olim Reges terræ hujus tributum aut cenſum, qualis hic eſt, ſcilicet annuum ſeu perpetuum & pro libitu impoſitum; à filiis ſuis an ab alienis? At objecto obvia eſt; ſi hoc admittatur, Iſraelitici regni vetuſti ſeu ſimpliciter ſine Romanorum dominatu ſumti, cives ſeu ſubditi omnes, Filii ſeu Liberi Regum nuncupabuntur. Qua illud ratione tolerandum? Certè non ita abſonum eſt credere, eos fuiſſe velut diverbio ſeu gentis idiotiſmo ob ſingularem generis & reipublicæ ſanctioris dignitatem nobilitatemque, ab Ebræis ipſis ſic dictos. Neque enim ſemel occurrit in Talmudibus illud R. Simeonis, velut vulgari uſu atque exiſtimatione notiſſimum. כל ישראל בני מלכים הם *univerſi Iſraelitæ ſunt filii* ſeu *liberi regum*. Sic in Miſna[r], ſic in Gemara Babylonia[ſ]. Ratio ſeu anſa uſûs diverbii hujuſmodi eſt. Ubi diſputatur de obſervatione Sabbati, quæſtio intervenit, utrumne Judæo liceat eo die liquoribus aut oleo ſe perfundere ſeu tingere? Scilicet utrùm inde quietis præceptum violaretur? Ea de re Miſna jam memorata; החושש במתניו לא יסוך יין וחומץ אבל סך הוא את השמן ולא שמן ורד בני מלכים סכין שמן ורד על מכותה שכן דרכם לסוך בחול רבי שמעון אומר כל ישראל בני מלכים הם *Cui dolent lumbi, ei nec infundere licet* (Sabbato) *vinum aut acetum, at verò oleum licet. Modò nempè minimè oleum illud ſit roſaceum. Filij ſeu liberi Regum in vulneribus* ſeu *plagis ſuis infundere ſolent etiam oleum roſaceum* (in Sabbato) *quoniam ſimiliter* (deliciarum ſeu voluptatis causâ) *ſe oleo illo diebus profeſtis imbuere ſolent. At verò reſpondit R. Simeon, Vniverſos Iſraelitas eſſe Filios* ſeu *Liberos Regum*. Ita ſcilicet haberi, nuncupari. Quod

[o] *Vide ſupra lib. 4. cap. 5.*

[p] *Cap. 14.*

[q] *Vide Guil. Schikart. de Iure Regio c. 4. theorem. 15.*

[r] *Tit.* Sabbath *cap.* 14. *§. ult.*

[ſ] *Ad tit.* Baba Metzia *cap.* 9. *fol.* 113. *b. & ad tit.* Sabbath *cap.* 18. *fol.* 128. *a & videſis Maimonid. hal.* Sabbath *cap.* 21. *fol.* 115 *a.*

Digitized by Google

& admittitur omnino in Gemaris; tametſi de olei roſacei in Sabbato uſu omnes cum R Symeone non conveniant. Sed ut ut ſe res de diverbio hoc habuerit, palàm eſt, liberorum ſeu filiorum nomine ipſum populum, cives, ſubditos regni Judaici veniſſe. Nam licet primariò dicti ſint univerſi filii ſeu liberi Iſrael id eſt בני ישראל ex natalibus, adeoque parentis & poſterorum in locutione illa ratio ex ipſa origine habeatur; nihilominùs ex uſu, qui ſequentibus ſeculis inolevit, dicendi, *filii* ſeu *liberi Iſrael* ut *filii* ſeu *liberi* Ammon, id genus alia, non tam natalium originem quàm ipſum populum Iſraeliticum, Ammoniticum, ſeu populi, qua populi ſimpliciter, univerſitatem, denotarunt. Et ſanè apud Helleniſtas בני ישראל quod *filios* & *liberos Iſrael* plerunque ſonat, nunc etiam vertitur οἶκος Ἰσραὴλ

[t] Paral. 2. 10. *domus*[t] *Iſrael*, nunc ἄνδρες Ἰσραὴλ[u] *Homines* ſeu *populus Iſrael*. Et
Ierem 16. 14. & 23. 7. Ezechiel 2. 3. &c. pro eo quod eſt[x] *Excelluit Sapientia Salomonis Sapientiam* כל בני קדם *omnium filiorum Orientis*, habent illi πάντων ἀρχαίων ἀνθρώπων *omnium antiquorum hominum*; πῶ קדם notione illâ ſumto,
[w] 1. Sam. 17. 53. qua item ſignificat *antiquum*. Quin etiam pro πῶ בני ſingulariter id eſt *filius meus*, occurrit[y] apud eos λαός μου *populus meus*. Accedit
[x] 1. Reg. 4. 30. locutiones illas בני ברית *filios federis*, בני קידושים *filios ſponſalio-*
[y] Exod. 4. 23. *rum*, id genus alia, paſſim uſurpari pro *hominibus*, nullâ natalium ratione habitâ, *federe Iudaico comprehenſis* ſeu in Judaiſmum qualitercunque cooptatis & *hominibus qui ritè ſponſalia inire poſſent*. Quæ cum ita ſint, quid vetat quo minùs illud à filiis Suis etiam hinc ſumatur pro eo quod eſt *à populo ſuo* ſeu *hominibus ſuis*, id eſt Judæis, quemadmodum & *an ab alienis*, pro populis alienis & in Judæorum poteſtatem victoria ſeu deditione redactis. Quin & cum Reges patres patriæ dicantur, facilè evenit ut populus filiorum ſeu liberorum nomen indueret. Reſponſum eſt igitur, ſi hoc admittatur; ergo immunes ſunt Filii, immunes ſcilicet Judæi ſeu populus Judaicus avito & ſingulari privilegio gaudentes. Si morem ſcilicet qui hac in terra obtinuit, avitum reſpiciamus, immunes ſunt. Nunc verò, ne offendiculo nos ſimus hiſce, qui novo apud nos jure, Victoria ſcilicet, Deditionis, aut quocunque alio ſuperinducto, Tributum vel Cenſum perpetuum exigunt (utcunque more avito & qui olim in

uſu,

uſu,liberi ſeu immunes Iſraelitæ cuncti fuerimus) miſſâ de jure aut more nunc quæſtione,ſolvamus. Ideoque ſtaterem id eſt bina didrachma,pro te & pro me ſolve tu. Nec puto paraphraſtem Syrum aliud omninò præter tributum Cæſarianum heic intellexiſſe. Nam eodem ipſo nomine quo Tributum ſeu Cenſum tum in Gamalielis oratione, ubi Judas Galilæus memoratur, tum in altero illo Evangeliorum loco de Numiſmate Cenſûs indigetat, etiam didrachma hæc vocat; ſcilicet כסף רישׁא *argentum capitationis*. Quæ alii heic habent obvia ſunt. Et quod nos jam aſſerimus potius in Diſquiſitionem quàm Aſſertionem congeſſimus. Quod ſi *Reges Terræ* de Regibus per orbem Terrarum regnantibus ibi capiatur, adeoque morem innuatur fuiſſe, à filiis Regum generatim Tributa non accipi, concluſio de filiorum, ex jure avito, libertate ad Chriſtum ſolum ſpectabit, utpote Davidicæ ſtirpis Regum filium. Nam de Petri libertate ibi nil dictum, niſi modo jam ex locutionis formula, quâ Omnes Iſraelitæ Filii ſeu liberi adeoque populus Regum dicti, admiſſo. Neque enim aliter Petrus Regum filiorum nomine contineri quibat. Sed verò objiciunt qui de ſacra ſemiſicli penſitatione annua locum capi volunt; Tributum illud Judæis impoſitum fuiſſe centeſimam partem bonorum uniuſcujuſque patrisfamiliâs; non ergo fuiſſe dimidium ſicli ſeu didrachmum, ſed varium pro ratâ cujuſque bonorum parte. Et pro centeſima citant Appianum. Item Tributum didrachmi heic fuiſſe voluntarium, nec ad cujus ſolutionem quis cogendus eſſet. Quod dici nequit de Tributo Cæſariano. Alia afferuntur, ſed quæ hiſce dilutis, planè nihili ſunt aut rationi ſatis diſſona. Quod ad priorem objectionem attinet; ea nata eſt ex Appiano perperam intellecto. Ἔστιν, inquit ille[z], Ἰουδαίοις ἅπασιν ὁ φόρος τῶν σωμάτων βαρύτερος τῆς ἄλλης περιουσίας. ἔστι καὶ Σύροις καὶ Κίλιξιν ἐτήσιος ἑκατοστὴ τοῦ τιμήματος ἑκάστῳ *Iudæis cunctis tributum capitis gravius eſt quàm reliquarum facultatum. Eſt etiam Syris & Cilicibus annuum centeſimum pro modo cujuſque cenſus.* Allatis his Juſtus Lipſius[a] dubitanter ſubjicit, *efficiatur ex ſermonis nexu Iudæos centeſimam dare, ſicut & Syros & Cilices pro capitis tributo. Quo ſenſu? inquies. Vt magis capias: ſolvere qui-*

[z] *In Syriacis*

[a] *De Magnitud. Romana lib. 2. cap. 2.*

Kkkkk 2 *dem illos*

Digitized by Google

dem illos & pro agris & pro opibus; ſed æſtimatione omnium factâ etiam Centeſimam pro ipſo capite dare. Hoc tale eſt, ut ſi decem millia aureorum in cenſu habeam, ſolvam ex eis annua centena. Atque hinc alii viri docti Centeſimam eliciunt tributum Judæis impoſitum. Sed verò nihil ejuſmodi ait Appianus. Capitationem Judæorum ut ſingularem & graviſſimam memorat. Centeſimum ad Cilices & Syros tantùm ſpectat. Nec quomodo trahi poſſint ad centeſimum Judæi ibi, omninò video. Et graviſſimam illam capitationem exiſtimo fuiſſe ipſam didrachmi Cæſariani præſtationem per capita annuam. Quam ſcilicet ex imitatione parilis penſitationis ſemiſicli ſeu didrachmi ſacri inductam, iniquum non eſt ut autumemus. Nempe cum in Judaicis rationibus ac inſtitutis viderant Romani, didrachmi capitationem ſacram nō ſolùm in ditione Iſraelitica, ſed paſſim per orbem terrarum inter Judæos obtinere, inde puto menſuram tributi Cæſariani, utpote æqualis, imponendi ſumpſere; non dubitantes quin nemo magis imparem, ob cenſus ſeu opulentiæ inopiæve diſcrimen, ſolutionem ejuſdem quam ſacri didrachmi cauſaretur, utcunque cuilibet præſtatio annua jam dupla eſſet. Tam Cæſari, quàm in Sacros uſus. Nam nec illud prætereundum, didrachmi ſacri ſolutionem ſeorſim manſiſſe uſque in Veſpaſiani tempora cum item ad Romanos etiam ipſum transferebatur. Joſephus [b] de eo; φόρον δὲ τοῖς ὅπου δήποτ' οὖσιν Ἰουδαίοις ἐπέβαλε, δύο δραχμὰς ἕκαστον κελεύσας ἀνὰ πᾶν ἔτος εἰς τὸ Καπετώλιον φέρειν, ὥσπερ πρότερον εἰς τὸν ἐν Ἱεροσολύμοις νεὼν συνετέλουν, *Tributum, ubicunque degerent Iudæis indixit, binas drachmas jubens quotannis deferre eos in Capitolium, quemadmodum ante in Templum contulerant Hieroſolymitanum.* Hinc tantundem Zonaras & Xiphilinus. Quod & inprimis advertendum, quoniam doctorum aliquot hallucinatio habetur ingens, dum didrachma illa in Evangelio ipſiſſimos quidem fuiſſe ſemiſiclos ſacros volunt, ſed à Romanis in Tributum Cæſarianum ſub Tiberio interverſos. Cum manifeſtum ſit ante hoc Veſpaſiani edictum, ſemiſiclos illos templo Hieroſolymitano pendi ex lege ſacra ſolitos; quod & ex Joſepho alibi non ſemel licet elicere. Objectio verò altera, de eo quod eſt didrachmi ſolutionem

[b] *Haloſeos lib. 7. cap. 27. Vide ſis I. Baptiſt. Villalpand. Tom. 2. explan. in Ezech. part. 2. lib. 5. diſp. 3. cap. 57.*

nem fuiſſe voluntariam, non item Tributi Cæſariani, error eſt manifeſtus & inſtitutorum morumque Ebræorum inſcitia inſignis. Certè nihil video in verbis Evangelii unde voluntariam fuiſſe quis eam omninò autumet. Neque certe λαμβάνοντες *accipientes* aliud ibi denotat quàm qui ſolvere detrectantes tandem cogere poſſent. Nam & idem vocabulum uſurpatur de Regibus Terræ. *A quibus Reges Terræ accipiunt &c.* Dubitandumne de Regibus tam cogentibus quàm accipientibus illud dictum? Ergo pariter ſanè utrobique. Sed reverà palam eſt, ex inſtitutis ac more Ebræorum in didrachmi ſacri ſeu penſitationem ſemiſicli annuam in ſacros uſus, poſt viceſimum quintum menſis Adar neminem invitum non, pignore capto aliterve, fuiſſe quotannis adigendum. Quod videre eſt tum in eis quæ ſupra [c] de ſemiſiclis his obiter è Talmudicis attulimus, tum apud Samuelem Petitum [d], qui cum primis hac de re conſulendus. Ita evaneſcit plane objectionis illius vis. Atque cetera quæ impugnare ſolent ſententiam hanc de Tributo Cæſariano illic intelligendo, ex eis quæ ſupra memoravimus ſatis puto dilui poſſunt.

[c] *Lib.* 4. *cap.* 5.

[d] *Var. Lect. lib.* 2. *cap.* 1.

Cap. XIX.

De Servitute Perſonali *ſeu* Libertatis naturalis deminutiône, *quatenus ex* Jure Gentium aliarum Bellico, *juxta Ebræorum diſciplinam, ea ſequeretur. Diſcrimen inter* Servitutem perſonæ inhærentem, *ſeu* intrinſecam *& eam quæ in* miniſteriis *tantùm* ſervilibus *cernitur ſeu* extrinſecam. *De illo Judæorum, in Evangelio*, Nemini ſervivimus unquam. *De* Captivis *& more eorum, apud Ebræos,* redimendorum.

DE Tributis, ex Belli, Victoriæ, Deditionis, Federis jure, ab Ebræis, aliarum Gentium Principibus, agnitis præſtitiſque hactenus actum eſt. Sequitur ex inſtituto, ut de Libertatis Perſonalis deminutione ſeu Servitute perſonali, quatenus ex ejuſmodi Jure, eam ipſi in Captivis alienis in bello ab aliis captis admiſerint, videamus. De Perſonis ſive ex aliis ſive ex ipſis bello captis teſtimonia luculenta. Maimonides [e] ad mentem veterum; מלך גוי שעשה מלחמה והביא שביה ומכרה וכן אם הרשה לכל מי שירצה שילך ויגנוב מאומה שהוא עושה

[e] *Hal.* Aibdim *cap.* 19.

עַמָה מלהמה שיביא וימכור לעַצמו וכן אם היו דיניו שכל מי שלא יתן המס ימכר או מי שעשה כך וכך או לא יעַשׂה ימכר הרי דיניו דין ועבד הנלקה בדינין אלו הרי הוא כעבד כנעני לכל דבר גוי שקנה גוי לעַבדות לא קנה גופו ואין לו בו אלא מעשה ידיו אע״ה בן אם מכרו לישראל הרי גופו קנוי לישראל *Vbi Rex quiſpiam Gentilis captam bello abduxerit eamque vendiderit, aut cuilibet qui voluerit edicto indulſerit, ut ſi quem ex Hoſtibus captum adducat, eum ei venditum fore, atq; ita ſi decreverit Rex Gentilis, quemlibet tributi* (pro jure ac moribus variis) *præſtationem detrectantem, vendendum, aut quid aliud facientem aut non facientem,* id eſt juſſis Regiis nō parentem, *vendēdum; quod ſic decreverit vim habet. Et ſervi empti ex hujuſmodi decretis & Servi Cananæi par omnino eſt ratio; ita tamen ut ubi Gentilis acquiritur Gentili Servus, Perſonæ ejus non fiat dominus, ſed tantùm Operæ Manuum ſeu miniſterii ejus. Cum nihilominùs ſi vendiderit eum Iſraelitæ, etiam Perſona ejus tunc fiat emtoris.* Diſtinctionis de Opera & Perſona ſenſus eſt; ſingulare heic jus fuiſſe Ebræorum quo Servitus ſeu ſtatus ſervilis Perſonæ etiam ſervi inhæſiſſe cenſebatur, adeo etiam ut ſine libello manumiſſionis (de quo, ſatis ſupra[f]) perſonæ veluti naturam mutante, libertatem nanciſci nequiret, id eſt, ut ſervitus neutiquam deleri poſſet ulla formula ſimplici ſive verborum ſive actuum ſine libello manumiſſionis; quem dare cogebatur à foro dominus, quoties cauſa eſſet manumiſſionis legitima. Ejuſmodi verò fuiſſe ſervitutis[g] apud Gentes alias jus, ut perſonæ ipſi non inhæreret, ſed ut citra libellum manumiſſionis libertatem ritè poſſet ſervus earum adipiſci, idque interdum ex actu nudo, quocum ſervitutem ipſi conſtare Ebræi non agnoſcerent; idque domino invito. Veluti ſi ſervus ejuſmodi, nondum ab Iſraelita adquiſitus, nomine libertatis fieret Proſelytus. Nam dein pro ingenuo habebant Ebræi. Et ſcimus ſatis ex jure Cæſareo, idque vetuſtiſſimo, leviculis ex cauſis, ſine libello, libertatem ritè acquiri veluti ex vindicta quâ una Quiritem[h] vertigo faciebat. Et ſi ſervi domini funus apud Romanos, anteceſſiſſent pileati[i] vel ipſo lectulo ſtantes cadaver ventilare viderentur, atque hoc ex voluntate fieret vel teſtatoris vel hæredis, fiebant illico cives Romani. Alia fuere ejuſmo-

f *Cap.* 8.

g *Gem. Bab. & Gloſſ. ad tit.* Gittin *c. 4. fol. 38 a. & Vide ad tit.* Iabimoth *cap. 4. fol. 45. & 46.*

h *Perſius Satyr. 5.*

i *C. de Latina Libertate tollenda l. 1.*

ejuſmodi non pauca tum Romæ tum alibi, unde ſervitus deſinebat. Cujus rei apud Ebræos ratio eſt quoniam, ut aiunt[k], לא הם קונים זה מזה לגופו *Gentilium alter alterius non acquirit perſonam ipſam*, ſed לא הם קונים זה מזה לגופו *Gentilium alter alterius non acquirit perſonam ipſam*, ſed למעשה ידיו *in quantum miniſterium & opera ejus ei poſſit eſſe uſui.* Summa eſt, Servitutem Ebræos admiſiſſe ex jure Captivitatis tam inter Gentes alias quàm apud ſe ipſos; ita tamen ut rem ſic diſtinctione interpretarentur; nullibi haberi Servitutem merè Perſonalem ſeu ſtatum Perſonæ inhærentem ſervilem apud Gentiles; ſed tantummodò velut liberorum hominum Captorum ſeu Poſſeſſorum Operam & Miniſteria eſſe id quod nomine Servitutis apud illos veniret. Quemadmodum & inter deditione à ſe ſeu federe inæquali receptos, juxta ſuperiùs[l] oſtenſa. Apud ſeipſos autem, Servitutem etiam (velut ex jure atque prærogativa ſingulari) fuiſſe tum in bello captis tum ſervis Gentilibus emtis, merè Perſonalem, ſeu Perſonæ ipſi, ut characterem Libertatis omnimodæ amiſſæ naturalis, inhærentem. Nimirùm Intrinſecam illam Servitutem (quam tum ipſi tum Romani dicere ſolent cognatione omnimodâ ſeu jure omnimodo ſanguinis carere; cujuſq; effectum primarium faciunt ut poſſideretur ipſe potius velut jumentum quàm quid poſſideret ſervus, nec jure nuptiali ſed contubernio tantùm frueretur) non omninò voluere obtinuiſſe alibi quam in ſervis Gentilibus à ſeipſis adquiſitis. Aliarum autem Gentium ſervos qualeſcunque adeoque ſeipſos ab aliis Gentibus captos emtoſve (& ſui tantùm puto gratia diſcrimen hoc commenti ſunt) Extrinſecam tantùm ſerviiſſe Servitutem ſeu eam quæ libertatis cum civili interim obedientia conjunctæ dignitati (quacum & jura ſanguinis & Dominii, & Nuptiarum, alia quæ hominum ſunt undiquaque liberorum, manent) non omninò opponitur. Quod quidem ſatis mirum. Sed ea de re non diſputo. Sic igitur intellexere illud de Ebræis ipſis captis apud Ezram; *ſervi ſumus*, inquit[m], *& in ſervitute noſtra nos non dereliquit Deus noſter*, ſic alia id genus non pauca in federe veteri. Etiam in Maccabaicis[n], *congrega diſperſionem noſtram, libera eos qui ſerviunt gentibus.* Joſephus item[o] de Pompeii victoria, quâ in ditionem Romanam primò redacti Judæi; τὴν ἐλευθερίαν ἀπεβάλλομεν

[k] *Gem. Bab. ad tit.* Gittin.*cap.*4.*fol.* 38 *a.*

[l] *Cap.* 14.

[m] *Ezra cap.* 9.9.

[n] 2. *Maccab.* 1 27.

[o] *Archæolog. lib* 14. *cap.* 8.

λοιπὸν ϗ ὑπήκοοι Ῥωμαίων κατέστημεν *Libertatem amiſimus, facti jam ditionis Romanæ.* Et de Libertate & Servitute Judæorum plura ille[p] in oratione ſubinde illa ſua prolixa ad Hieroſolymitanos. Et cenſum in Tributorum ſolutionem, apertam Servitutem vocabat[q] Judas Gaulonites. Sed in hiſce juxta mentem Talmudicorum, Libertas & Servitus non opponuntur, quà Servitus & Libertas perſonalis in ſtatu ſeu conditione intrinſeca hominis ſeu בגופו juxta diſciplinam eorum, conſiderantur, id eſt reſpectu domini qui jure, Ebræorum moribus non diſſimili, ſive poſſideret ſive manumitteret ipſam ſervi perſonam ſeu corpus; ſed quâ relatio ſic innuitur inter ipſos & Principes qui jure belli eos ad Tributa & Miniſteria quæ מעשה ידיהם *operam manuum eorum* ut olim in Ægypto etiam, nuncupant, ſeu Servitutem Extrinſecam adegerant; non Intrinſecam ſeu Perſonæ inhærentem; quam nullibi reverà niſi in Gentilibus quos in Servitutem ejuſmodi ſive ceperant ſive emerant ipſi, locum habere, ut oſtenſum eſt, volebant. Singularem hujuſmodi gentis ſuæ hac in re prærogativam oſtentant. Ita ut nec alii, nedum ipſi (utcunque Ciceroni[r] natio ipſa Servituti nata dicatur) in qualemcunque Servitutis modum à principe aliquo Gentili quomodocunque redacti, aliûſmodi reverà fierent Servi, quàm quales ſimpliciter ſunt ſubditi ſeu in deditionem munerumque ac miniſteriorum præſtationem civilem, pro morum & locorum diſcrimine, recepti; quemadmodum & ſcimus τοὺς ἐλευθέρους[s] ſeu *liberos* ſimplicitèr in Evangelio dici qui præſtationibus ejuſmodi immunes. Quæ cum ita fuerint, annon lux hinc exceptioni illi Judæorum, quâ mirati ſunt ſe à D. N. Jeſu Chriſto in Libertatem ex diſciplina invitatos; quaſi antè illâ ipſi carerent. *Dicebat*[t] *Ieſus ad eos, qui crediderunt ei, Iudæos, ſi vos manſeritis in ſermone meo, verè diſcipuli mei eritis. Et cognoſcetis veritatem & veritas liberabit vos*, ſcilicet ἐλευθερώσει ὑμᾶς. Ii verò æquo animo non ſuſtinentes vocabulum illud *liberabit*, utpote quod Servitutem illam intrinſecam præeuntem in ipſis innuere ſuſpicabantur, reſponderunt ei, *Semen Abrahæ ſumus* καὶ οὐδενὶ δεδουλεύκαμεν πώποτε *& nemini ſervivimus unquam; quomodo tu dicis* ὅτι ἐλεύθεροι γενήσεσθε, *liberi eritis. Reſpondit eis Ieſus, Amen*

[p] *Haloſ. lib. 6. cap. 26. gr. 11. lat.*

[q] *Idem lib. 18. cap. 1.*

[r] *Orat. De Provinciis conſularibus*

[s] *Matth. 17. 26.*

[t] *D. Ioann. cap. 8. 31.*

Amen

Amen dico vobis, quia omnis qui facit peccatum Servus eſt peccati. Servus autem non manet in domo in æternum. Filius autem manet in æternum. Si ergo vos filius liberaverit, verè liberi eritis. Patres aliquot vetuſti dictum illud Judæorum, velut hominis inflati ac arrogantis characterem eſſe judicant, etiam & mendacium manifeſtum. Cum toties Judæi ſervitutem ſerviiſſent, Ægyptiis, Babyloniis, Romanis, quibus & tunc ſerviebant. At vir ſummus [u] in exercitationibus nuperis, *Mihi verò non videtur*, inquit, *dubitandum eos qui hæc dicerent ad fedus reſpexiſſe ac Legem, cui qui hærerent, uſitato paradoxo liberos dicebant, qualis* בן חורין *filius nobilium, ſeu liberorum, hoc eſt liber dicebatur, unde illud in capitulis, quæ vulgo patrum dicunt; nullus niſi qui in legis ſe exercet ſtudio, pro libero habetur. Tales autem minimè eſſe poterant, qui extra fedus eſſent, qui ἀλλόφυτον δουλείαν quæ ab illis vulgo* עבודה זרה *dicitur, amplectebantur &c. Non ut ſerviiſſe unquam ſe negent, ſed ut ex prærogativa, quod jam dixi, federis ac legis liberos ſe eſſe oſtendant. Planè ut in Stoicorum ſcriptis, ſapientem eſſe liberum, Epictetum item nunquam ſerviiſſe, ad electionem ſive τὴν προαίρεσιν refertur, ſicut ſapientem, etiam cum ſervit, ſervire negant Stoici.* Perpulchrè ſanè. Sed verò, cum manifeſtum ſit ſervitutis negationem, in Judæorum illo dicto, tàm ad gentem ipſam attinere totam ſeu Abrahæ ſemen (quo nomine ſolos Iſraelitas, non Iſmaelitas aut Edomitas contineri ex veteri traditione volunt [x]; utcunque tam hi quàm illi reverà ex Abrahæ poſteris) quàm ad ipſos qui illo uterentur, nec eos gentis ſuæ partem aliquam, ſervitutem illam intrinſecam ſeu quæ ſtatum hominis perſonalem mutat, unquam ſerviiſſe ex diſciplina ſua admitterent, nec Gentilibus ſive Ægyptiis ſive Babyloniis ſive Romanis Servos omninò aliquos, nedum ſeipſos, fuiſſe qui hujuſmodi ſervitutem ſervirent, (ut dictum eſt) nec aliam demum ſervitutem ſerviiſſe ſe unquam decernerent, præter illam quæ libertati intrinſecæ ſeu perſonæ inhærenti non opponi ſolet, ſed in operis & munerum præſtationibus ac obedientia civili tantùm conſiſtit; nonne illam ſolùm Servitutem Intrinſecam ſerviiſſe ſe unquam heic negant, ex

[u] *Daniel Heinſius in Ariſtarcho ſacro pag. 908 edit. 1639.*

[x] *Maimonid. halach.* Nidarim *cap. 9.*

diſciplina avita edocti, non alteram illam ſeu Extrinſecam, quæ in populo ſive devicto ſive in deditionem recepto nullibi non agnovêre? Et quod ſequitur in eo quod monet Chriſtus, *qui facit peccatum Servum eſſe peccati*, oſtendit etiam, ni fallor, Servitutem & Libertatem ibi memoratam non aliam eſſe quàm merè intrinſecam illam ſeu Perſonæ inhærentem. Conjecturæ venia detur. Jam verò de Captivis, ut jure apud ſuos fruerentur poſtliminii, redimendis ita ſtatuebant[y]; אין פודין את השבויין יותר על כדי דמיהן מפני תיקון העולם ואין מבריחין את השבויין מפני תיקון העלום *non redimendos eſſe captivos pretio majori quàm valerent nec in fugam palliciendos; utrunque, ob commodum publicum.* Hoc, ne alicujus fuga irritati cuſtodes in ceteros inde nimiùm ſævirent; illud, ne, ob grandioris pretii ſpem, hoſtes frequentiùs capturæ aſſueſcerent. Sed Captivitatis jus, ſeu Servitutis, qualem diximus, inſequentis, ſatis ita agnoſcebant. In decretis autem ac monitis ſuis de Charitatis ac Munificentiæ Officiis ſive erga pauperes ſive opera publica, veluti urbium muros, Synagogas, aut alia ejuſmodi ſive extruenda ſive reficienda, locum principem obtinebat Captivorum redemtio (quod obiter advertere liceat) aliis quibuſcunque ejuſmodi officiis longe anteponenda. Unde inquiunt[z]; פדיון שבויין קודם לפרנסת עניים ולכסותן ואין לך מצוה גדולה כפדיון שבויים *Redemtio captivorum anteponenda eſt officio pauperes ſive victu ſive veſtitu ſublevandi. Neque* [in rebus ejuſmodi] *habetur præceptum æquale ei quod de redimendis eſt captivis.* Quin ad hoſce inprimis attinere volunt præcepta[a] de munificentia, clementia, charitate erga inopes fratres traditâ. Quorum in numero primarium hos habere aiunt locum, quoniam non modo victu egebant & veſtitu, ſed in horas, ex dominantium arbitrio, & vitæ & honeſtatis periculum ſubibant. Etiam & Servum qui Judaiſmum ſuſceperat, captum pariter redimi volebant, niſi quid contra Legem (pro ſui conditione) commiſiſſet. Tunc enim etiam אסור לפדותו *vetita eſt ejus redemptio.* Pro ſexûs item Dignitatis, Natalium, qualitatum aliarum diſcrimine, alii ante alios, ſi omnes ſimul commodè redimi nequirent, erant redimendi. Antepo-

[y] *Miſna tit.* Gittin *cap.* 4.

[z] *Gem. Bab. ad tit.* Baba Bathra *cap.* 1. *f.* 8. & *Maimon. halach.* Mithnoth Ainiim *cap.* 8.

[a] *Deuter.* 15. 7. &c. *Lev.* 19. 16. & 25. 53.

Digitized by Google

Anteponebatur plerunque fœmina viro; quod etiam in eleemoſynis utcunque erogandis obtinuit. Ratio redditur de redemptione, מפני שהאיש דרכו להזר לא האשה ובושתה מרובה *quoniam viro facilius eſt multò redire quam fœminæ, cujus etiam pudor major.* At verba Miſnæ[b] ſunt, בזמן ששניהן עומדין בקלקלה האיש קודם לאשה *ubi utrique, ne ſcelere inquinarentur, juſtus adeſſet metus, vir fœminæ anteponendus.* Id eſt, ubi pariter uterque concubitus periculo apud hoſtes tentaretur. Quoniam gravius foret in maſculo ſcelus[c], ideo ipſe potius, ſi uterque eodem tempore nequiret, redimendus. Et de Dignitatis heic atque Natalium diſcrimine Maimonides; היו לפנינו עניים הרבה או שבוים הרבה ואין בכיס כדי לפרנס או כדי לכסות או כדי לפדות את כולן מקדימין את הכהן ללוי ולוי לישראל וישראל להלל וחלל לשתוקי שתוקי לאסופי ואסופי לממזר וממזר לנתין ונתין לגר שהנתין גדול עמנו בקדושה וגר קודם לעבד משוחרר לפי שהיה בכלל ארור בד״א כשהיו שניהן שוין בחכמה אבל אם היה כהן גדול עם הארץ וממזר תלמיד חכם תלמיד חכם קודם וכל הגדול בחכמה קודם את חברו ואם היה אחד מהן רבו או אביו אע״פ שיש שם גדול מהן בחכמה רבו או אביו שהוא תלמיד חכם קודם לזה שהו׳ גדול מהן בחכמה *Si plurimorum ſive pauperum ſive captivorum habeamus ſimul rationem, nec ſufficiat ſacculus, ſive ut victu & veſtitu pauperes, ſive ut redemtionis pretio captivi ſubleventur pariter univerſi, Sacerdos Levitæ eſt præferendus, Levita Iſraelitæ* (qualem Laicum dicimus) *Iſraelita profano* (nato ex coitu ſingulari Sacerdotibus jure[d] interdicto. Nam Iſraelitæ nomine eos, quibus optimi juris natales ſine ullo defectu eſſent, quoties ad hunc modum loquuntur, denotant) *Profanus ei qui patre incerto ſed certâ matre natus, hic verò ei qui, velut expoſitus, caſu reperiretur* (modò Ebræum eſſe ſatis conſtaret, tametſi parentum neuter dignoſceretur) *ita repertus Mamzeri* (ex damnato nomine ערוה ſeu *turpitudinis* coitu, excepto mulieris menſibus laborantis coitu progenito) *Mamzer Nathinæo*[e], *Nathinæus Proſelyto. Nam Nathinæus magni apud nos habitus eſt ob Sanctitatem ſingularem.* (Ob miniſteria ſcilicet circa templum, unde ceteris Proſely-

[b] *Tit.* Horaiioth *cap.* 3.

[c] *Maimoned. hal.* Mithnoth Ainiim c. 8. & *Gloſſ. Gemar. Babylon. ad tit.* Horaiioth *cap.* 3. *fol.* 134. *atque Maimonides in* Piruſh *ad eund. tit. fol.* 16*a*.

[d] *Levit.* 21. 7. *De Profanis nosfuſius l.* 1. *de ſucceſſione in Pontificatum Ebræorum.*

[e] *Ezra* 2. 70. & 7. 7.

tis anteponebatur) *Proſelytus autem Libertino* ſeu ſervo manumiſſo, *quoniam hic fuerat* (ſervi nomine) *omnino*[f] *maledictus. Quæ autem diximus locum habent, ubi ſapientiâ non fuerint impares. Nam ſi Pontifex etiam maximus Sapientiæ eſſet ignarus, Mamzer verò Sapientis diſcipulus* (id eſt; hic Legis gnarus, ille neſcius eſſet) *diſcipulus Sapientis præferendus erat. Et quiſque alteri pro Sapientiæ dignitate præferendus, ita tamen ut, ſi inter eos reperiret quis patrem ſuum aut Magiſtrum Sapientis itidem diſcipulum, eorum uterque aliis quibuſcunque Sapientia etiam præcellentibus anteponi deberet.* Et totidem ferè verbis idem (atque id genus plura quæ ſtatim damus) habes apud autorem[g] Miſnæ & in Gemaris. Babylonii[h] verò; תנו רבנן היה הוא ואביו ורבו בשבי הוא קודם לרבו ורבו קודם לאביו אמו קדמת לכלם *Tradunt Rabbini noſtri; ſi quis cum patre ſuo & Magiſtro ſuo captivus teneretur, ipſe Magiſtro præferendus & Magiſter Patri. Mater verò utriq; anteponenda erat.* Tantundem etiã Hieroſolymitani[i]; quibus ratio item adjicitur Magiſtri heic prærogativæ, שאביו הביאו לחיי העולם הזה׃ ורבו שלימדו חכמה הביאו לחיי העולם הבא *quoniam pater ejus vitam ei dedit in hoc ſeculo, ſed Magiſter qui docet eum Sapientiam, ducit eum in vitam ſeculi futuri.* De Magiſtro loquuntur qui Miſnas ſeu δευτερώσεις atque veterum Traditiones doceret, non qui Scripturas tantùm. Diſertè ibi ורבו שלימדו משנה לא רבו שלימדו מקרא *De Magiſtro autem capiendum eſt, qui docuit eum Miſnam ſeu Traditiones, non de eo qui Scripturas tantùm docuit.* Si verò pari uſus fuerat tam patris quàm magiſtri, in diſcendo, beneficio, pater magiſtro præferendus. Quod de Matre adjungitur, vertimus *eam utrique*, patri nempe & Magiſtro, præferendam, tametſi לכלם, quod *utrique* heic reſpondet, *eorum omnibus* potius ſonet; quaſi & ipſam quiſque ſibi deberet in hiſce anteponere. Ideo verò vocabulo illo tantùm Patrem & Magiſtrum denotari[k] ſentiebamus, quia expreſsè ita Hieroſolymitani; הוא ואמו ורבו ואביו עומדין בשבי הוא קודם לאמו ואמו לרבו ורבו לאביו *Si quis cum matre, & Magiſtro & patre, captivitate teneatur, ipſe Matri ſe anteponat, hanc verò Magiſtro, & Magiſtrum Patri.*

De

[f] *Gen.* 9. 25.

[g] *Tit.* Horaioth *cap.* 3. *ubi videſis R. Obadiam Bartenoriũ.*

[h] *Gemar. Babylon. ad dict. tit. cap.* 3 *fol.* 13. *a.*

[i] *Gemar. ad tit.* Horaioth *c.* 3. *fol.* 48. *col.* 2.

[k] *Loco jam citato, & videſis Maimonid. tit.* Talmud. Thora *cap.* 5

De redemtione & aliis quæ ad captivos attinent charitatis officiis, heic ſemper loquuntur. Ex utraque autem Gemara fuſiorem Dignitatum hac in re, uti & in aliis quibus præſcripta loci prærogativa, ob dignitatis varietatem, ut fieri amat, maximè erat neceſſaria, diſtinctionem exhibere liceat. In Hieroſolymitana legimus, חכם קודם למלך מלך קודם לכהן גדול כהן גדול קודם לנביא נביא קודם למשוח מלחמה משוח מלחמה קודם לראש משמר ראש משמר קודם לבית אב בית אב קודם למרכל והמרכל קודם לגיזבר גיזבר קודם לכהן הדיוט כהן הדיוט קודם ללוי לוי לישראל ישראל לממזר ממזר לנתין נתין לגר וגר לעבד משוחרר אימתי בזמן שכולן שוין אבל אם היה ממזר תלמיד חכם וכהן גדול עם הארץ ממזר תלמיד חכם קודם לכהן גדול עם הארץ *Sapiens* (id eſt juris eorum Divini atque Humani peritus) *præfertur Regi, Rex Pontifici Maximo, Pontifex Maximus Prophetæ.* (In Babylonia autem heic Gemara etiam Pontifex ſacro unctus oleo præfertur ei, qui veſtibus tantùm Sacerdotalibus inſignitus eſt, מרובה בגדים, quod idem ſonat, dictus; ita tamen ut qui unctus oleo Pontifex ob ſeminis pollutionem à functione ſemotus eſſet, id eſt משוח שעבר מחמת קריו ei postponeretur, antehabitus intereà Pontifici uncto ubi עבר מחמת מומו *Semotus eſſet à functione ob membrorum aliquem defectum*, qui tamen ipſe Sacerdoti[l] in bellum uncto præferendus) *Propheta Sacerdoti in bellum uncto* (Sic Hieroſolymitani ad quorum verſionem jam redimus; Babylonii verò heic interponunt, ut loco proximum Sacerdoti hujuſmodi uncto, סגן, id eſt *Pontificis maximi vicarium*[m], qualis ferè eſt in eccleſia Orientali Syncellus) *Sacerdos in bellum unctus, Claſſis* ſeu ἐφημερίας *ſacræ præfecto, præfectus ejuſmodi Patri* ſeu *Principi Cognationis* ſeu *Familiæ alicujus, Pater hujuſmodi* ſeu *Princeps Marcali* (Marcales erant ſeptem qui ſacri præfectis[n] ærarii tribus, quos[n] nuncupabant גיזבורין, præerant rationeſque ab eis exigebant) *Marcalis Præfecto ærarii, ſacri* (ita ſcilicet Hieroſolymitani; ſed Babylonii præfecto hujuſmodi poſtponunt tàm præfectum ἐφημερίας ſacræ, quàm Patrem Familiæ) *ſacri ærarii præfectus ſacerdoti gregario, ſacerdos gregarius Levitæ, Levita Iſraelitæ, Iſraelita Mamzeri, Mam-*

[l] *Deut.* 20. 2. *de quo plura in Miſna tit.* Sota *cap.* 7. & 8. & *tit.* Semicoth *c.* 4.

[m] *Vide de Segene, lib.* 1. *de ſucceſſione in Pontificat. Ebræorum.*

[n] *Miſna tit.* Siklim *cap.* 5. & *Gideſis Rabbi Iehudam in Gemar. Hieroſolym. tit.* Sabbath *cap.* 10 *fol.* 12. *bal.* 3. *col.* 3.

ri, Mamzer Nathinæo, Nathinæus Proſelyto, Proſelytus Libertino; Id quod intelligendum eſt ubi alioquin non ſint impares. Etenim ſi Mamzer fuerit Sapientis diſcipulus, & Pontifex Maximus cum vulgo ignarus, etiam Mamzer hujuſmodi Pontifici illiuſmodi præferendus. Sic autem Sapientem, ſeu juris Divini humanique callentem æſtimabant (cum etiam Sapientis Diſcipulum non rarò, ut in allatis, appellitant, quemadmodum Græci ac Latini Philoſophum ſeu Sapientiæ ſtudioſum σόφον ac ſapientem nominant) ut in ceteris dignitatibus קדימה במעשה *præcellentiam in facto*, uſu, autoritate, id eſt Civilem agnoſcerent, in hac vero קדימה באמונה *præcellentiam ex ipſa veritate*, ſeu *Moralem*. Nam ita heic de dignitatis prærogativa diſtinguunt. Certè in veteris Romæ moribus gradus fuere, idque ex diſciplina, & ordo hujuſmodi officiorum; veluti parentibus primò, fidei tutelæque noſtræ creditis ſecundò, dein hoſpitibus, clientibus, cognatis, affinibus præſtandorum; uti ex M. Catone, Maſſurio Sabino, aliis, monet Agellius [o]. Sed hæc obiter. Et ita demum ea quæ ad Interdictum de Furto, Dominium & Obligationem Permiſſionemque atque alia id genus circa illud (ſine cujus Modorum & Temperamentorum diligentiori animadverſione temere nimis & fruſtra de violatione ſeu obſervatione Interdicti hujus pronuntiatur) verſantia juxta doctrinam Talmudicorum attinent, idque tum ex Jure Naturali, tum ex Jure Gentium ſecundum eos, abſolvimus.

[o] *Noct. Attic. cap. 13.*

Libri Sexti FINIS.

DE

Digitized by Google

DE

JURE NATURALI

ET

GENTIUM

Juxta Diſciplinam

EBRÆORUM,

Liber Septimus.

Agit de *Noachidarum Juris* Illuſtrioris *capite Septimo*, quod eſt *de Membro animalis viventis*; item de *Carnis* & *Sanguinis eſu*. De *Minoribus* inſuper ſeu *Obſcurioribus Juris Naturalis*, juxta Ebræos, *Capitibus*. De *Honore Parentum*. De *Capite* Juris Naturalis Illuſtrioris *Sexto*, ſeu *de Judiciis*. Tum quà ex jure ſimpliciter Naturali illud intelligendum, tum quà *Judicia* in *Proſelytorum Domicilii regimine* apud Ebræos erant *exercenda*. Accedit de *Judicio Divino*, quà ex illo ſive *Pœna* ſive *Præmium Cœlitus* ex Ebræorum ſententia *expectanda* fuerit, diſſertatio. Et demum de ſententia eorum qui volunt, non ſolùm *veſtigia Præceptorum Septem* quæ tractavimus, ineſſe in ſacra *Jobi hiſtoria*, verùm etiam in *Synodo* Apoſtolorum *Hieroſolymitana*.

Digitized by Google

Cap. I.

De capite Juris *Noachidarum ſeu* Naturalis Septimo, *ſeu* Membri animalis viventis *eſu.* *Et de* eſu Sanguinis. *Diſcrimen inter* Pecorum, Ferarum, Volucrum Sanguinem, *atque* Piſcium, Locuſtarum *id genus aliorum*; *item* Humanum. Mahumedanorum, *de* Sanguinis eſu, *ſcita.*

SExtum juris Noachidarum caput Illuſtrius, quod de Judiciis eſt, atque juxta enumerationem ex Talmudicis aliquot, ſub libri primi extremum allatam, proximum interdicto de Furto deberet locum ordinis habere, ſeptimum in tractatione noſtra fore maluimus, id eſt, ultimum loco, ſed dignitate civili ſupremum, & ſeorſim poſt omnia non ſolùm quæ itidem ſunt Illuſtriora, ſed etiam quæ ſunt Minora atque obſcuriora (pro diviſione ibi etiam memoratâ) exhibendum. Quippe quæ omnia veluti materies ſunt in quam hujuſce exercendum imperium; unde etiam primum locum, idque meritiſſimo pro dignitate civili, habet in Gemara [a] Babylonia. Quod igitur in enumeratione illa Septimum eſt, heic ſextum locum occupet, nempe על אבר מן החי *interdictum de membro animalis viventis*, quod crudelitas immanis in animalia cetera vetatur. Hoc verò ita ſcriptis memorat Moſes; *Omne* [b] *quod ſe movet & vivit erit vobis in eſcam, Quaſi virentem herbam dedi vobis omnia* אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו *at carnem in* ſeu *cum anima ſua* (ſic verbum verbo reddendum) *ſanguine ſuo non comedetis.* Helleniſtæ ibi, πλὴν κρέας ἐν αἵματι ψυχῆς οὐ φάγεσθε *at carnem in ſanguine animæ non comedetis.* Aquila, πλὴν κρέας ἐν ψυχῇ αὐτοῦ αἷμα αὐτοῦ *ſed carnem in anima ſua ſanguinem ejus* non comedetis. Symmachus, πλὴν κρέας οὗ σὺν ψυχῇ αἷμα αὐτοῦ *ſed carnem cujus ſanguis cum vita eſt*, non comedetis. Vulgata *excepto quod carnem cum ſanguine non comedetis.* Onkelos & Judæi Mauritanienſes premunt veſtigia ſermonis Ebraici uti alii fere ex recentioribus. Sed R. Saadias Gaon *carnem non comedes in ſanguine ſuo,* فانه نفسه *cum is ſit anima* ſeu *vita ejus.* Apud Joſephum autem verborum de carnis omnimodæ eſu Noachidis permiſſo ſacrorum paraphraſis ejuſmodi eſt [c], ut eos δεσπότας

ἁπάντων

[a] Ad tit. Sanhedrin c. 7. fol. 56. a.

[b] Geneſ. 9. 3. & 4.

[c] Archæol. 1. cap. 4.

ἁπάντων Dominos omnium animalium feciſſe aiat Numen adjiciatque χωρὶς αἵματος. ἐν τούτῳ γὰρ ἐστιν ἡ ψυχὴ *abſque ſanguine. Nam in hoc ineſt anima*; ſeu vita. Nam & animam pro vita accipi non rarò nemo neſcit; ut cum Juriſconſulti Cæſarei ſubinde vocant ultimum ſupplicium animæ amiſſionem. Et ſimilia de Sanguine non ſemel in ſacris, quæ Ebræis propriæ, legibus [d] occurrit, quibus eis in mactationibus omnimodis (præter Piſcium, Locuſtarum, id genus aliorum, quæ lege de ſanguinis effuſione contineri nolunt, ut ſtatim oſtendetur) effuſio ſanguinis præcipitur, ejuſque eſus ita interdicitur, ut obſervent eiſdem verbis firmari præceptum quo ſceleſtiſſimum illud idololatriæ genus Molocho filios immolandi, atque illud quo Eſus Sanguinis vetatur, nec in tertio aliquo præcepto ea verba reperiri. De comedente ſanguinem, inquit Maimonides [e], *dixit Deus Ponam faciem meam in Comedentem ſanguinem eodem modo quo de illo qui filium ſuum Molocho immolat, ponam faciem meam in virum illum. Neque occurrit hæc ratio loquendi in tertio aliquo præcepto præter iſta duo de Idololatria & comeſtione ſanguinis, quia illius comeſtio ad ſpeciem aliquam Idololatriæ, Dæmonum videlicet cultum, anſam & occaſionem præbebat.* Et qualis ejuſce olim in Zabiorum, id eſt, idolorum cultui deditorum, ritibus uſus eſſet, ipſe ibidem fuſiùs ex Orientalium libris explicat; unde & interdicti rationem petit. Jam verò de animalium Sanguine diſtinguunt Ebræi, mores ſuos avitos explicantes. Ejus genus heic triplex; Pecorum, Ferarum & volucrum mundorum Primum eſt; Nam immundorum ſanguis, ut caro, erat illicitus. Piſcium mundorum, Locuſtarum, id genus aliorum, Secundum; Hominis demùm Tertium. [f] Pœna item, in ſacris literis, Exciſionis (id eſt כרת [f]) eſui ſanguinis Spontaneo præſtituitur, ſed ita ut aliàs [g], ſine illa pœna, eſus ejuſdem generatim interdicatur. Unde & de Pœna heic etiam diſtinguunt. Primi generis ſanguinem ex lege ſacrâ omninò vetitum volunt. Sed ita ut pœna Exciſionis non ſequeretur, niſi aut tunc comederet aut deglutiret quis Sanguinem, dum effunderetur aut fuſius exiliret, aut Sanguinem alium שהנפש יוצאה בו *quocum exiret anima* aut *vita.* Verba ſunt [h]; אין חייבין כרת אלא על דם היוצא בשעת שחיטה ונחירה או התזת הראש כל זמן שיש בו אדמומית ועל הדם

d *Lev.* 17. 10. & 14 *Deuter.* 12. 23.

e More Nebochim. *lib.* 3. *cap.* 46.

f *LeVit.* 17. 14.

g *Ibid.* 3. *ult.* *Deut.* 12. 23.

h *Maimonid. halach* Macaloth Iſuroth *cap.* 6. *Moſes Mikotzi.* *Præc. Negat.* 137. *Talmud. tit.* Cerithoth. *cap.* 5.

הכנוס בתוך הלב ועל דם הקזה כל זמן שהוא מקלח ויוצא אבל הדם השותת בתחלת הקזה קודם שיתחיל לקלח ודם השותת בסוף הקזה קודם שיתחיל הדם לפסוק אין חייבין עליו והרי הוא כדם האיברים שדם הקלוח הוא הדם שהנפש יוצאה בו *Pœna exciſionis locum tantum habuit, ubi quis deglutiret ſanguinem exſilientem in ipſo mactationis tempore, & ſanguinem narium & capitis amputati quamdiu rubedinem ſuam retineret, aut ſanguinem qui interiora cordis occuparet, aut ſanguinem emiſſum dum effuſus eſt & uberiùs exibat. At verò ſi quis biberet in ipſo initio emiſſionis aut deſtillationis, antequàm incipiat fuſiùs exilire, aut in emiſſionis fine tametſi prinſquam effuſio planè deſineret, Pœna exciſionis non ſecuta eſt. Nam ſanguis hujuſmodi, velut membrorum ſanguis eſt. Sanguis autem in lege illa* (qua exciſionis pœna continetur) *non aliàs intelligitur præter illum quocum ipſa anima* ſeu *vita exiret.* At verò inquiunt, דם התמצית ודם האיברין כגון דם הפחול ודם הכליות ודם ביצים ודם המתנכס ללב בשעת שחיטה ודם הנמצא בכבד אין חייבין עליו כרת אבל האוכל ממנו כזית לוקה שנאמר וכל דם לא תאכלו ובחיוב כרת הוא אומר כי נפש הבשר בדם הוא אינו חייב כרת אלא על הדם שהנפש יוצאה בה *Ob ſanguinem exſuctum, aut Sanguinem membrorum qualia lien, renes, teſticuli, aut ſanguinem qui tempore ipſo mactationis recurriſſet ad cor, aut ſanguinem jecore repertum, exciſionis pœna non imminebat. At intereà quiſquis ex hujuſmodi ſanguine, quanta oliva eſt, comederet, vapulabat. Idque ex lege ſacra. Nam & ſcriptum eſt* [i] *ſimpliciter, Nullum ſanguinem comedetis.* Nullum ſcilicet ejuſmodi animalium. *At ubi* [k] *pœna exciſionis, adjicitur, quoniam vita carnis in ſanguine eſt. Vnde fit ut non ob alium ſanguinem præter eum quocum exiit anima* ſeu *vita, pœna exciſionis debita.* Illud כזית ſeu *quanta oliva eſt*, velut menſura ſolennis adhiberi ſolet ubi de pœna ob comeſtionem illicitam (quæ apud Ebræos ipſos perquàm multiplex) verba fiunt. Uti & שוה פרוטה nummuli ſeu protæ valor, ubi de furto, quod & libro ſuperiori oſtenditur. Quorum neutrum ad Noachidas ſeu Gentiles attinere volunt. Unde & aiunt לא נתנו השיערין אלא לישראל *menſuræ* [l] *hujuſmodi non dantur*

[i] *Levit. 3. ult.*

[k] *Ib. 17. 14.*

[l] *Maimonid. halach Melakim cap. 9.*

dantur niſi Iſraelitis. Genus ſanguinis heic ſecundum, ſeu Piſcium mundorum locuſtarum, id genus aliorum, bibere aut comedere quacunque ratione ex lege ipſa fas habuere. Uti etiam & Humanum, quem tamen prohibuêre Sapientes ſeu ſcribæ, id eſt quibus juris ſuperinducendi permiſſa poteſtas. Sic enim aiunt; דם האדם אסור מדברי סופרים אם פרוש ומכין עליו מכת מרדות אבל דם השינים בולעו ואינו נבנע *Ex ſcribarum ſcitis vetitus eſt ſanguis humanus, à corpore ſcilicet ſeparatus; & ob violationem hujus ſcribarum interdicti, irroganda erat verberum contumaciæ debitorum pœna. At verò ſanguinem dentium* (è gingivis deſtillare ſolitum) *deglutire omninò fas.* Nondum enim pro ſeparato ab homine, habitus. Ritus etiam שחיטה *mactationis* in eſum & epulas eorumque apices ſubtiliores à [m] Moſe deductos tradunt, juxta quos animalia illa quorum ſanguis illicitus, in eſum mactanda, ſanguiſque eorum emittendus, idque ſecundum præceptum [n] ſacrum generatim de Mactatione traditum. Eandem autem eſſe carnis morticinæ, ſuffocati animalis, id genus aliorum, cum carne unde ſanguis nondum eſt omninò emiſſus, rationem nemo non videt. Ita ſcilicet de ipſis Ebræis, obtinuit. Ceterum quod ad Noachidas heic ſeu gentes ceteras attinet, quibus proprium illud è Geneſi jam allatum eſt interdictum, binæ fuere apud Ebræos [o] ſententiæ. Altera, interdicto eo illis vetitum fuiſſe tantummodo ſive membrum ſive carnem ab animali vivente diſcerptam exſectamve, veluti agnorum, vitulorum, teſticulos exſectos aliaque id genus qualiacunque. Atque membrorum hujuſmodi eſum בכל שהוא *quantulumcunque fuerit*, Noachidis interdictum. Neque enim olivæ aut aliûs cujuſquam menſuræ temperamentum eis heic aſſignatur, ut Iſraelitis; quemadmodùm dictum eſt. Atque hæc ſanè ſententia, quâ ſanguinis eſus Noachidis ſatis permiſſus ſeu quâ מותרו הוא הדם מן החי *fas eſſe decernitur eis eſum ſanguinis etiam animalis viventis*, plerunque prævaluit & receptiſſima eſt [p]. Interdicti autem ſic intellecti rationem affert Maimonides [q] ex Orientalium libris, eamque ait fuiſſe (præter eam quæ de crudelitate nemini non obvia eſt; niſi ubi exſecantur, quorum exſectio animalibus alendis proſit) שכן היו עושים אז

[m] *Maimonides hal.* Shecita *c.* 1. *Moſ. Mikotz i. Præc. affirm.* 63.

[n] *Deut.* 12. 21.

[o] *Gemar. Babylon. ad tit.* Sanhedrin *cap.* 7. *fol.* 59. *a.* & *Gemar. tit.* Zebachim *cap.* 14. *fol.* 116 *a.*

[p] *Gem. Bab. ad tit.* Sanhedrin *cap.* 7. *fol* 59 *a. ad tit.* Cholin *cap.* 7. *fol.* 161. & 102. *Maimonid. hal.* Melakim *c.* 9. & *Mikot. præc. affirm.* 122.

[q] More Nebochim. *part.* 3. *cap.* 48.

מלכי הגוים וגם לעבודת זרה היו עושים כן רוצה לומר שהיו הותכין מן הבהמה אבר ידוע ואוכלים אותו *quoniam ita eo ſeculo facere ſolebant Reges Gentium; etiam Idololatriæ causâ, ita faciebant. Scilicet animali abſcindebant membrum aliquod, atque illud comedebant.* Certè in Europæorum Omophagiis ſeu feſtis crudivoris, ejuſmodi quid adhibitum eſſe, ni fallor, memoratur. *Bacchanalia,* inquit Arnobius[r], *prætermittamus immania, quibus nomen Omophagiis Græcum eſt. In quibus furore mentito, & ſequeſtrata pectoris ſanitate, circumplicatis vos anguibus, atque ut vos plenos Dei Numine ac Majeſtate doceatis, caprorum reclamantium viſcera cruentatis oribus diſſipatis.* Qua de re vide etiam Clementem Alexandrinum in Protreptico, Sixtum Empiricum in Pyrrhoniis hypotypoſibus[s], alios. Alterâ verò ſententiâ, etiam Sanguinis (qualem jam diximus Iſraelitis ex lege ſacra illicitum, non aliûs) eſus cunctis hominibus interdictus habebatur. Ita Rabbi Chanania[t] Ben Gamaliel, ſeu Gamla, ita aliquot alii. Et tum de membro ſeu parte animalis viventis, tum de ſanguine, quà eorum interdict• Noachidas ſeu univerſum genus humanum attinent, conſulas caput integrum de אבר מן החי *Membro animalis viventis* in *Halacoth gedaloth*[u]. Prætereundum autem non eſt, haberi in lege ſacra quod haud parum ſtare videtur pro ſententia priori. Lex eſt[x]; *Non comedetis* כל נבלה *morticinium ullum, ſed* לגר *peregrino* ſeu *Proſelyto qui intra portas tuas eſt, dabis illud ut comedat ipſum* ſeu *& comedet ipſum, aut vendas ipſum alieno, quia tu populus es ſanctus Domino Deo tuo.* Quod intelligitur tum apud Magiſtros tum ab Onkelo in paraphraſi Chaldaica de Proſelyto Domicilii ſeu incircumciſo quem & inde אוכל נבילות *morticinia comedentem,* ſeu *eum cui nefas non eſſet morticinia comedere* nuncupabant[y], uti antè etiam monuimus. Sanguinem igitur Morticinii ſeu ſuffocati, id eſt non effuſum, ex Noachidarum jure permiſſum agnoſcere videntur, niſi velis eos ſenſiſſe ipſum ſuffocato etiam ſeu morticinio ſanguinem prius exprimendum fuiſſe quàm ſic comederetur. Certè & Mahumedes prohibuit[z] eſum الدم والميته ولحم الخنزير *& ſanguinis & Morticinii,*

[r] *Adverſus Gentes lib.* 5.

[s] *Lib.* 3. *cap.* 25.

[t] *Gem Bab. ad tit.* Sanhed. *cap.* 7. *fol.* 56 *a.* & 59 *a.*

[u] *Fol.* 135 *b.*

[x] *Deut.* 14. 21.

[y] *Gioſ.* T. *Talm. ad tit.* Erakin *cap.* 7. *fol.* 29 *a.*

[z] *Alcoran.* Azoar. 2. 5. & 6. *Lat. Cod.* 6. 12. & 16. & *Abugiafar Hiſtoria Saracenic. lib.* 1. *cap.* 1.

ticinii, uti & carnem porcinam. Uti etiam المنخنقة والموقودة والمتردية والنطيحة وما لكل السبع *ſuffocati, verberibus occiſi*(ita interpretatur Mahumedes Ben Achmed paraphraſtes, quod alii combuſtum vertunt) *item occiſi caſu ſeu cornu & ejus cujus partem aliquam devoraverat fera.* Extra ſcilicet cauſam neceſſitatis quâ hæc comedere permiſit; quemadmodum etiam ex receptis apud Ebræos [a] moribus cibi hujuſmodi aliàs interdicti permittebantur militibus ubi licitos locus non ſuppeditaret. Et Jacobus Bleda de Mahumedanis qui olim in Hiſpania; *Moriſchi hujus regni*, inquit [b], nimirùm Valentiæ, *& reliqui Hiſpaniæ non comedunt ſanguinem, carnes ſuffocatas, morticinas nec morſas ab aliquo animali, putantes id peccatum eſſe ob reverentiam ſuæ ſectæ peſſimæ quæ id vetat in Alcorano, & vocant eas carnes Arabicè Halgharaham* (الحرم) id eſt, *maledictas & prohibitas.* Avicenna [c] autem Medicus, ſuperſtitionis Mahumedicæ aliàs tenaciſſimus, haud pauca habet de ſanguinis ſive eſu ſive potu, morbis ſcilicet aliquot curandis, ubi nec prophetæ ſui interdictum omninò memorat. Forſan in Medicinæ ratione vim ſuam interdictum non habere voluit. Advertendum autem, Talmudicos dum interdictum hoc de membro animalis viventis (ſeu, ut volunt aliqui, de Sanguine) Noachidis ipſis velut primò datum memorant, Ada recentius intereà non omninò, ſi rem ſpectes, facere. Sed exceptionem tantùm faciunt adiectam indultui ejus quod nec Adæ [d] nec poſteris ante Noachum permiſſum eſt. Id eſt eſus carnium. Nam ex eo quod habetur in Geneſis initio; *Et dixit Deus, ecce dedi vobis omnem herbam ſeminantem ſemen, & quæ eſt in ſuperficie univerſæ terræ, & omnem arborem in qua eſt fructus arboris & quæ ſemen ſeminet, in eſcam*, & ex illo quod de Noachidis poſteà [e] legitur, *Omne quod ſe movet & vivit, erit vobis in eſcam &c.* Excepto, ut ante dictum eſt, ſanguine; ex his, inquam, ut & Chriſtiani ſcriptores non pauci, docent carnium eſum Adæ non permiſſum, nedum membri animalis viventis. Noachidis verò indultum ſeu permiſſum, ut oſtenſum eſt, eſum carnium, excepto membro animalis viventis(ſeu, juxta ſententiam illam alteram, ſanguine)

[a] *Maimonid. halach.* Melakim *cap.* 8.

[b] *Defenſio Fidei in cauſa Moriſchorũ cap.* 8.

[c] *Canon. lib.* 2. *tract.* 2. *c.* 602.

[d] *Vide* Aiin Iſrael *part.* 2. *fol.* 3. *col.* 4. & Bereſith Rabba *paraſh.* 38. *fol.* 38. *col.* 2.

[e] *Geneſ.* 9. 3.

 guine)

guine) quod comedere, inquiunt, nunquam non illicitum. Joſephus Albo[f] ad veterum Talmudicorum mentem; בתחילה נצטווה אדם הראשון בקצת מצוות שנהגו בהן האנשים לפי קבלת רז״ל עד נח ולנח התיר אכילת בעלי חיים שהיה אסור לאדם הראשון כי בתחילה לא התיר להם אכילת בעלי חיים אלא אכילת הצמחים בלבד וגו׳ ואחר כך התיר אכילת הבעלי חיים לנח *In principio Præcepta quædam data ſunt primis parentibus, quibus uſi ſunt homines uſque ad Noachum, juxta Traditionem Rabbinorum noſtrorum piæ memoriæ. Noacho verò permiſſus eſt uſus animalium, qui Adæ interdictus eſt. Nam in initiis non permiſſus eſt homini eſus animalium, ſed tantùm eſus eorum quæ è terra germinant, ſeu fructuum è terra naſcentium tantùm &c. & poſtea Noacho permiſſus eſt eſus animalium*, adeoque (ſic puto volunt) eorum quæ animalium ſunt fructus, veluti ovorum & lactis. Nam nec illa antè video, juxta ipſos, permiſſa, utpote quæ animalium propagationi inſervirent. Nec ſanè ſanguinem piſcis ullius immundi comedere ſibi fas fuiſſe docent[g], quoniam inter ſanguinem eorum, ac carnem, quoad interdictum de immunditie, diſcrimen nullum. Rationes autem addunt illius Noachidis permiſſionis. Quoniam aiunt alii[h], in rerum initiis fructus arborum, agrorum, ſatorum aliarumque rerum è terra creſcentium ex ipſa creatione uberes fuere, unde commodiſſimè nutriri poſſent homines. Nec aliter ſe res uſque ad Diluvium habuit. Statim autem poſt Diluvium ob rerum ejuſmodi inde inopiam, neceſſarium fuiſſe hoc indultum ne fame aliter homines tunc periiſſent. Alii rationem petunt, ex eo quòd fructus terræ poſt Diluvium pejores multò quàm antè. Alii aliter. Qua de re conſulas commentarios Rabbinicos ad Geneſin. Et Conſona jam dictis ſunt ea, quæ de abſtinentia animalium, in ſeculis vetuſtiſſimis, in ſcriptis occurrunt Gentilium. Quale eſt illud Pythagoræ apud Ovidium[i].

At vetus illa ætas, cui fecimus Aurea nomen,
Fœtibus arboreis & quas humus educat herbis
Fortunata fuit nec polluit ora cruore.

Conſulas, quæ habentur apud Porphyrium libris περὶ ἀποχῆς, & Plutar-

[f] Sepher Ikarim *part.* 3. *cap.* 14.

[g] *Maimonid. halach.* Macaloth Iſuroth *cap.* 6.

[h] *Abarbinel, in* Piruſh Tora *fol.* 46. *col.* 2. & 3.

[i] *Metamorph.* 15.

Plutarchum in Orationibus περὶ σαρκοφαγίας, præter Petri Caſtellani opuſculum de Eſu Carnium, & Theologos ad Geneſim obvios. Sed verò quantum ad membri animalis viventis attinet; non pariter omnimodò ſe heic volunt obſtrictos, ut Noachidas ſeu Gentiles. In univerſum quidem pronuntiant [k] כל שאסור על ישראל משום אבר מן החי אסור על בני נח *Quicquid nomine membri animalis viventis vetitum eſt ſeu illicitum Iſraelitæ, id pariter Noachidi illicitum.* Sed non è contrà. Nam ex ritibus illis Mactationis atque הלכות שחיטה *traditionibus de modo mactandi* in eſum promiſcuum & convivia (non enim de mactatione ſacra heic loquimur) à Moſe deductis, docent, aliquantulum ſic à Numine (omnimodi ſemper Juris domino ſupremo) relaxatum fuiſſe ipſis interdictum hoc ut carnem ſeu membrum animalis rite jugulati, ſed adhuc ita motitantis ut in vivis moribundum cenſeretur, diſſectum, nefas interdum non eſſet antequam motitare deſineret, comedere. Moſes Mikotzi [l]; ויש שבני נח חייבין עליו ולא ישראל כגון אבר מן החי מן הטמאה וכגון בהמה שחוטה ומפרכסת אבר ובשר הפורשים ממנה אסורים לבני נח ולא לישראל מפני שאין השחיטה מתרת לבני נח כמו לישראל *At verò ſunt nonnulla quibus violat hoc interdictum Noachides, non item Iſraelita, veluti in membro animalis viventis quod immundum eſt* (nempè immunditiei nomine, non membri animalis viventis reum ibi volunt Iſraelitam) *& ubi pecoris jugulati, ſed adhuc motitantis, caro ſeu membrum aliquod ſeparatum comeditur. Nam Noachidi illud illicitum. Non item Iſraelitæ. Quoniam ſcilicet indultus ex ritu Mactationis ſeu jugulationis ad Noachidas non attinet quemadmodum ad Iſraelitas.* Hoc verò neceſſariò monendum, de membro & carne Pecorum, Ferarum, Volucrum duntaxat (id eſt animalium, quorum tantùm ſanguinem ex lege ſacra illicitum habuere) non de Piſcium, Locuſtarum, aliorumve id genus animalium, interdictum hoc eos capere. Nam & ſibi ipſis pariter atque humano generi reliquo horum (modo non immunda, quantum ad Iſraelitas, intelligas) eſum ſine mactationis alicujus ritu aut effuſione, etiam planè vivorum, licitum fuiſſe volunt. Verba ſunt [m]; דגים וחגבים אינן צריכים שחיטה אלא אסיפתן

[k] *Maimonid. halach.* Melakim *cap. 9. Moſ. Mikot. præc. affirm.* 122.

[l] *Loco citato. ſed & vide Maimon. halach.* Shecita *cap.* 1.

[m] *Maimonid. hal.* Shecita *cap.* 1.

היא המתרת אותן הרי הוא אומר הצאן ובקר ישחט להם ומצא
להם אם את כל דגי הים יאסף להם אסיפת דגים כשחיטת בקר
וצאן ובחגבים נאמר אסף החסיל באסיפה לבדה לפיכך אם מתו
מאיליהן בתוך המים מותרים ומותר לאכלן חיים *Non opus eſt ut adhibeantur ritus mactationis Piſcibus & Locuſtis. Ceterùm colle-*
[n] *Num.* 11, 22 *ctio eorum tantùm licitos eos facit. Nam & dixit Moſes, Nunquid*[n] *oves & boves mactabuntur pro eis, qui ſufficiant eis? Vel omnes piſces Maris colligentur pro eis? Collectio* ſeu *congregatio*, ipſa captura, *piſcium, velut mactatio* (ad quam ritus attinuere, ut dictum eſt, perquàm ſingulares) *boum & pecorum. Alibi item collectio lo-*
[o] *Eſaia* 33. 4. *custarum memoratur, ut in Propheta*[o], *ut quæ ſola ſufficeret. Vnde etiam, tametſi, ex ſe morerentur in aquis, liciti erant* (piſces) *quos etiam vivos comedere* (ut aſtrea ſolemus) *licuit*. Parilem autem heic
[p] *Levitic.* 17. 13. volucrum & Pecorum rationem fuiſſe ex ipſis legis ſacræ[p] Verbis eliciunt.

Cap. II.

De Minoribus *ſeu* Obſcurioribus Juris Naturalis, *juxta Ebræos*, capitibus. *Et de* Parentum honore, *atque ejuſce interpretamentis quibus ei derogatum ibant. De loco illo Evangelii illuſtri,* Corban (quod eſt donum) quodcunque ex me tibi profuerit. *Mira* de Votis diſciplina.

Minorum ſeu Obſcuriorum juris Noachidarum ſeu Gentium capitum (quæ antequam ad Judiciorum Caput deveniamus, exhibere non immeritò viſum eſt) neque numerus certus eſt, neque adeò certæ ſemper de eis receptæ ſententiæ. Horum autem Genus eſt Duplex; alterum eorum quæ Majoribus atque Illuſtrioribus veluti ſive prævia atque antecedentia ſive neceſſariò conſequentia commiſcentur, quemadmodum Multiplicationis generis humani & Contractus matrimonialis jura cum præcepto de revelatione Turpitudinum, Dominii atque Obligationis Permiſſioniſque circa illud verſantis jus in Furti Interdicto, Pœnarum modus in Judiciis (de quibus mox) & quæ ſunt ejuſmodi cetera ſuperiùs plerunque ſuis locis explicata, & Talmudicis uno nomine אבזרייהו[q] *appendices eorum*, id eſt, ſeptem Illuſtriorum

[q] *Rabba in Gem. Bab. ad tit.* Sanhed. *cap.* 8. *f.* 74 *b. Salom. Iarch. ibi & Baal Aruch in* אבזר

luſtriorum ſeu כל מידי דשייך לאותן ז׳ מצות *quicquid neceſſariò Septem illis præceptis inſuper continetur*, quod Gallicè, pro ſuo more, exprimit Salomon Jarchius per לור אפרטנמנט *Leur apertenement.* Accedat etiam illud de Cultu à Noachide Numini exhibendo ſecundum ea quæ de eo diximus libro tertio, uti & conſequens de Judicio divino perſuaſio, juxta ea quæ mox capite dicemus quarto. Nam tametſi nihil quidem præceptis ſeu obligationibus illis illuſtrius; quà ſive objectum ſive finem reſpicis; nihilominus quoniam neque in ipſa Proſelytorum Domicilii profeſſione exigebantur, neque in Judiciis quibus in ditione Iſraelitica coercebantur Gentiles, eorum uſus erat, inter Obſcuriora locum non immeritò ſortiuntur. Alterum genus eorum eſt quæ univerſis quidem obſervari volebant aliqui. In hiſce eſt illud de Parentibus honorandis, quod cum pars Decalogi ſit, inter Jura Naturalia enumeratur à Philone [r] Judæo. Et inter homines qui humanitate exutâ in ferinam migrarunt naturam, ferre ait ille τὰ τῆς ἀγριότητος πρωτεῖα τῶν γονέων ἀλογοῦντας, *primas ejuſmodi feritatis, eos qui parentes negligant*, atque ob inhumanitatem impietatemque tam Deo quàm hominibus eſſe genus inviſiſſimum. Atque inter ea quæ נתפרסמו בכל אומות *publicata ſunt inter omnes gentes*, ſeu quæ jura ſunt totius generis Humani, diſertè enumerat Parentum Honorem Rabbi Aben [s] Tybbon. Quin ante Decalogum divinitùs in Tabulis acceptum, hoc de parentibus honorandis cum aliis aliquot, præter ſeptenarium Juris Noachidarum capitum numerum accepiſſe Ebræos, ex eorum commentariis ſupra [t] memoratur. Sibi nempè inprimis & modo tunc præſcripto obſervandum. Nam ut obſervarent alii, non Pœnâ civili omninò adigebant ſed tantùm ſuadebant. Ex civili autem ſibi ſeu ſacra lege monent tum de כבוד *honore* tum de מורא *timore* ſeu reverentia [u] Parentum. Et de utroque ad hunc modum [x]; איזהו מורא ואיזהו כבוד מורא לא עומד במקלו ולא יושב במקומו ולא סותר את דבריו ולא מכריע את דבריו ולא יקרא אותו בשמו לא בחייו לא במיתו אלא אומר אבא מרי *Diſcrimen inter Honorem & Timorem* ſeu *Reverentiam patris hujuſmodi eſt, ut ex reverentia filius non ſtet in loco ejus* ſeu *locum ei aſſuetum ſtando occupet, nec in loco ei aſſueto ſedeat, nec ſententiæ ejus refragetur, nec eam re-*

Nnnnn *futet,*

[r] *Lib. de Decalogo.*

[s] *In* Ruach hachen *cap.* 3. & 6.

[t] *Lib.* 1. *cap. ult. p.* 123.

[u] *Levit.* 19.3.

[x] *Maimonid. hal.* Memarim *c.* 6. *Mikotz. Prac. affirm.* 113. *Ita Gemar. Bab. ad tit.* Kidoſchim *cap.* 1. *fol* 31 *b. Gem. Hieroſolym. ad tit.* Pea *cap.* 1. *fol.* 15. *col.* 3.

Digitized by Google

futet, nec eum nomine ſuo appellet, ſive ſuperſtitem ſive mortuum[y], *ſed ad hunc modum loquatur, Abba* ſeu *Pater Dominus meus.* De Honore verò ſic; איזהו כבוד מאכיל ומשקה מלביש ומכס׳ משל אב ואם אין ממון לאב ויש ממון לבן כופין אותו וזן אביו ואמו כפי מה שהוא יכול *Honor in eo conſiſtit ut cibum & potum ei ſubminiſtret filius uti & veſtitum, ex eo ſcilicet quod Patris eſt ſeu ex bonis paternis, quibus ſi careret, cogendus erat filius, ſi ipſi bona eſſent, ut utrunque aleret parentem, in quantum poſſet.* Nec fas habebant filio dicere patri, illum præceptum aliquod violaſſe, tametſi palàm violaret; ſed modeſtiùs tantum de lege, quam violarat, interrogare. לא יאמר לו אבא עברת על דברי תורה אלא יאמר לו אבא כתוב בתורה כך וכך כאילו שואל ממנו ולא כמזהירו *Non dicendum ei erat, Abba* ſeu *pater, tranſgrederis verba legis, ſed dicendum erat ei, ſcriptum eſt in lege ſic vel ſic, idque perinde ac ſi ea de re eum conſuleret ſeu interrogaret, non ac ſi commoneret.* In Honore autem exhibendo præferendus erat matri pater; in timore ſeu reverentia patri mater. Ratio additur, ללמד ששניהם שוים בין למורא בין לכבוד *ut inde parilis utriuſque dignitas cognoſceretur, dum tam Reverentiam quàm Honorem intuemur.* At verò inſignes fuêre Derogationes, quibus vim ſeu effectum præcepti hujus ita minuebant Ebræorum Magiſtri, ut mirum ſit eorum aliquos inter Naturalia jura id nihilominùs ſic poſuiſſe. Derogationes eæ fuêre binæ. Altera, quâ Magiſtrum ſeu Præceptorem, à quo Legem ejuſque Miſnam, δευτέρωσιν ſeu *explicationem* quis didiciſſet, parentibus in honore exhibendo præferebant. Cujus rei ſpecimen non obſcurum habetur, ubi de captivis redimendis ſuperiùs agitur. Et occurrunt ejuſmodi alia, ubi [z] de Magiſtro Honorando, ſublevando, obſervando præ patre, diſciplina ab eis traditur. Altera heic derogatio eſt illa à Domino Servatore in Evangeliis damnata. *Vos autem dicitis* [a] *ſi dixerit homo patri aut matri* Κορβᾶν, ὅ ἐστι δῶρον, ὃ ἐὰν ἐξ ἐμοῦ ὠφεληθῇς *Korban, quod eſt donum quodcunque ex me tibi profuerit; & ultra non permittitis eum quicquam facere patri ſuo aut matri ſuæ, reſcindentes verbum Dei per Traditionem veſtram quam tradidiſtis; & ſimilia hujuſmodi multa facitis.* Quod quidem à Doctiſſimis viris quamplurimis tactum, à pauciſſimis ſatis explica-

[y] *Vide ſupra lib. 6. cap. 9. pag. 716.*

[z] *Gem. Hieroſolym. ad tit.* Horaioth *cap 3. fol. 48. col. 2. Maimoned. hal.* Talmud Thora *cap. 5.*

[a] *Marc. 7. 11. & D. Matth. 15. 5.*

plicatum aut intellectum ſatis videtur. Ad vovendi ritus rem pertinere, dubitandum non eſt. Ea autem ita ſe habuit. De Votis, ad hunc modum, Lex ſacra [b]; *Cum votum voveris Domino Deo tuo, non tardabis reddere illud, alioquin requirendo requiret illud Dominus Deus tuus à te, & erit in peccatum. Quod egreſſum eſt de Labiis tuis obſervabis & facies, ſicut voviſti Domino Deo tuo voluntariè, & ſicut loquutus es ore tuo.* Atque aliæ ſunt ea de re Leges [c]. Vota autem aut in Oblationibus Numini dicandis ſive victimarum, ſive frugum ſive opum qualiumcunque, aut in abſtinentia ſeu actu aliquo alio futuro verſabatur. Adeo ut ei, qui ſe alterutro genere obſtrinxerat, id quod voverat cum religione eſſet præſtandum, uſque dum ritè voto ſolveretur. Quod ex lege interdum, ubi filia aut uxor voverat, à patre aut à Marito fiebat; atque à Magiſtris, quibuſcum [d] de re ardua nimis, temerariâ ſeu infelici quæ in votum venerat, interdum conſulebatur, ſimile fieri aliis ex more fas erat. Alioquin etiamſi quis voto ipſis legis ſacræ præſcriptis velut phylacteriorum uſu, ſcenopegiorum ritibus, id genus aliis ſibi interdixerat, ab eis omninò abſtinendum fuiſſe volunt; Pœnâ inſuper verberum violationi voti adjectâ. Quod tamen in juramentis non obtinuit. Atque hoc docent inter Votum & Juramentum diſcrimem. Irritum fuiſſe Juramentum, ſi quis juraſſet ſe non uſurum phylacteriis, aut ſcenopegia, id genus alia, non obſervaturum. Quod ſi quis Voto hiſce renuntiâſſet, tantùm abfuiſſe ut irritum eſſet votum, ut etiam non impunè violandum. Diſcriminis ratio redditur [e], שהנשבע אוסר עצמו על דבר שנשבע עליו והנודר אוסר הדבר הנדור על עצמו *quoniam juramento obſtrictus ipſe ſibi interdixit re uti de qua juravit, voti autem damnans ipſam rem, de qua votum concepit, ſibi fecit illicitam.* Senſus eſt, juramento ejuſmodi jurantem ſe obſtringere quidem ipſum (quantum in ſe eſt) ne id faciat quod in præceptis accepit. Id quod ipſum obligare meritò nolunt. Voventem autem, rei ipſius, quæ in votum venit, naturam ita commutare, ut ea impoſterum, pro voti ratione, ſit planè abſtinendum, ne contra legem committatur, qua Vota cum religione ſolvenda præſtandaque. Verbi gratia, qui jurarat ſe nec Tabernaculum, extructurum in ſcenopegiis,

[b] *Deut.* 23.24

[c] *Num* 30. 3. *Videſis Moſ. Mikot. Præc. affirm.* 124.

[d] *Maimonid. hal.* Nidarim *cap.* 4.

[e] *Miſna & Gem. Bab. & Gloſ. ad tit.* Nidarim *c.* 2. *fol.* 16 *a.* & *Maimonid. hal.* Nidarim *cap.* 3. *Gem. Hieroſolym. ibid fol.* 37.

Digitized by Google

nec frondes palmarum tunc adhibiturum, id quod ex præcepto[f] faciendum erat, planè jurarat ſe non facturum. Voti autem de ipſis rebus ut diximus expreſſim in votum venientibus, ratio ita ſe habuit, ut ipſæ, ex ipſa voti vi, interdictæ, utpote res omninò conſecratæ, alioſque in uſus, juxta ſui æſtimationem, eſſent convertendæ. Etenim Formula ferè erat; קרבן סוכה שאני עושה לולב שאני נוטל *Corban*, ſeu *Oblatio, ſeu res conſecrata ſit tabernaculum quod ego fecero, item ramus palmæ quem ego ſuſtulero.* Atq; inde res ipſa (ſeu ejuſce atque operæ circa illam impendendæ pretium, ſi nondum à vovente poſſideretur conficereturve) in naturam נדבה ſeu *voluntarii ſacrificii* ſeu *Oblationis* tranſiens, præcepto, ex eorum ſententia, velut exuebatur, voti rationi jam tantummodò obnoxia, quo nec exſolvere ſe fas voventi ipſi habebatur; ſeu אינו יכול להפר quod dicere ſolent, idem denotans. Quodcunque aliud ſive frugum, ſive fundi, ſive operæ, ſimili formulâ devovebatur, ita Numini ſacrum ex voto poſtea habitum eſt, ut ex voti duntaxat legibus, non omninò ex aliqua alia, quantum ad voventem attineret, illud pendere exiſtimarent. Unde de Tabernaculo, in exemplo allato, aiunt[g] כן ארם מקדיש סוכתו לשמים *ſic tabernaculum ſuum ſacrum quis Numini facit.* Et ſimiliter de aliis. Jam verò ſi, quid Honoris parentum nomine intelligant, obſervemus, res fiet manifeſta. Ex lege[h], de כבוד ſeu *Honore* loquuntur & de מורא ſeu *Timore* aut *Reverentia* ut dictum eſt. Et utrunque ita explicat etiam ex veterum mente Salomon Jarchius[i], איזהו מורא לא ישב במקומו ולא ידבר במקומו ולא יסתר את דבריו ואיזהו כבוד מאכיל ומשקה מלביש ומנעיל מכנים ומוציא *Quinam eſt timor ſeu reverentia heic filii? Non ſedeat in loco Patris, non loquatur in loco ejus, nec verbis ejus contradicat. Et qualiſnam heic honor exhibendus? Præbeat parentibus cibos ac potum & veſtimenta, calceos induat, introducat atq; educat.* De aſſidua obſervantia loquitur. Qui igitur, ad formulā jam dictam, voverat, de rebus quibus parentibus honor exhibendus erat (nimirùm cibo, potu ceteriſque præſtandis) eas à ſe *Corban* fieri, id eſt, Oblationem ſacram, ita eum obſtrictum volebant eſſe voto ut non ſolùm præcepto parentes honorandi ſolveretur (ratione ſuperius allatâ)

[f] *Lev.* 23. 40. & 42.

[g] *Gem. Hieroſolymit. ad tit.* Nidarim *cap.* 2. *fol.* 37. *col.* 2. *hal.* 2. *Vide etiam Miſnam. ib. eod. tit. cap.* 6. *in aliis codicibus c.* 5.

[h] *Decalog.* & *Levit.* 19. 3.

[i] *Ad Lev.* 19. 3. & *videſis Druſ. ad Levitici loca, cap.* 63.

allatâ) verùm etiam ut illud obſervare impoſterum fas ei, voto necdum ſoluto, non eſſet. Scilicet quicquid, ante votum, parentibus ex præcepto præſtandum fuiſſet, id univerſum, poſt votum, Numini ſacrum habebatur eique tantum, ſive in opera ac miniſteriis ſive in Oblationibus quæ Honoris Parentis, de quo votum conceptum eſt, æſtimationem æquaret, præſtandum. Si nempè expreſſim ſic voto dicaretur. Aliter ſi votum tantùm eſſet, ſe nolle deinceps parentem omnino honorare, neque id licuit ex ſimplici ipſius abſtinentiæ futuræ voto, priuſquam ſolveretur. Unde & Syrus Evangeliorum interpres, Magiſtrorum ſententiæ formularumque non ignarus, pro verbis illis in Græco ſermone non ita perſpicuis ſubſtituit ܩܘܪܒܢܝ ܡܕܡ ܕܡܢܝ & ܩܘܪܒܢܝ ܡܕܡ ܕܬܬܗܢܐ ܡܢܝ ܬܬܥܕܪ. Utrunque ſignificat, *Corban meum*, ſeu *oblatio mea ſit, quodcunque ex me tibi utile poſſit eſſe*, aut *poſſit prodeſſe*. Quod itidem Talmudicorum phraſi maximè conſonum. Atque hunc eſſe ſenſum loci illius tam veteres patres [k] Chriſtiani, quam recentiorum doctiſſimi [l] clariſſimique ſatis adſtipulantur. Fuſiorem ea de re doctiſſimamque pridem edidit diatribam Ludovicus Capellus, quam in primis conſule. Atque advertas etiam, voto ejuſmodi ſimplici quo filius à patre interdiceretur bonis in quæ aliàs ipſe ex lege ſuccedere debuiſſet, exhæredationem adeo legitimam factam eſſe, ut ſucceſſionis jure omnino inde Filius caderet, atque ad nepotes ſive ad fratres (ut facti ſpecies exegit) bona, prætermiſſo filio ita voto damnato, tranſmitterentur. Sic diſertè Talmudici [m]. Jam dictis perquam ſunt conſona illa Philonis in legum Moſaicarum recenſione [n], *Quemlibet rerum ſuarum dominum niſi ſi eas Deo vel dicatas utcunque vel omninò ſacras eſſe voluerit.* εἰ δὲ λόγῳ μόνον ὑπόσχεσθαι προσαπέσοι, ψαῦσαι καὶ θιγεῖν αὐτῶν οὐκ ἔστιν, ἀλλ' εὐθὺς ἁπάντων ἀποκεκλεῖσθαι; *Nam ſi vel ore tenus ſponſionem ejuſmodi aliquam nuncuparit, nihil eorum uti ſeu attingere poterit, ſed omnibus ei continuò interdictum erit.* Item Ἐὰν ἐπιφυμίσῃ τροφὴν γυναικὸς ἀνὴρ ἱερὰν εἶναι, *ſi vir uxoris ſuæ alimenta deo ſacra eſſe voluerit, alimentis ei ſuis eſſe abſtinendum.* Scilicet conſecrare volentem εἰπόντα πάντων στέρεσθαι *ex ipſa verborum ſuorum vi dominio omnium*

[k] *D. Hieron. in D. Matth. c. 15 & Theophylact. ibid.*

[l] *Videſis Hugonem Grotium de Iure Pacis & Belli lib. 2. c. 13. §. 7. 10. Cocium in Excerpt. ex Gemar* Sanhedrin *pag. 273.*

[m] *Miſna tit.* Baba Kama *cap. 9. Talm. Babylon. fol.* 109*a. Maimonid. hal.* Nidarim *c. 5. & vide Conſtantin. L'Empereur ad Tit.* Baba Kama *cap* 9. *§. 10. pag.* 257

[n] *Apud Euſeb. Præparat. Evangelic. lib. 8. c. 7.*

 (quæ

(quæ in conſecrationem venerint) *ſpoliari.* Et rem ſanè ipſam palàm didicerat ex Ebræorum diſciplina S. Hieronymus, cui [o] dicitur illud in Evangelio *inopiam parentum caſſa adulatione fruſtrari. Et Corban*, inquit, *hoc eſt donum quod altari pollicitus ſum & in Templi dona promiſi, ſi tu à me acceperis cibos, vertetur in tuum refrigerium. Atque ita fiebat ut egentibus patre & matre ſacrificium offerrent filii quod Sacerdotes ſcribæque conſumerent.* Alibique plura ille [p] eundem in ſenſum. Allatâ verò jam antè notione τοῦ Corban, eos qui ex voto ad ſacra miniſteria ſe obligarāt, ita Joſepho [q] dictos nullus dubito. Ex voto ſcilicet Numini ſacratos. Quoniam autem tanta vis erat formulæ, cui vocabulum illud adhiberi, uti & interdum alia quæ huc non ſpectant, ſolebat, ut obligatio quæ reſcindi nequiret plerunque inde oriretur, ideo etiam videtur τὸ Κορβᾶν in Tyriorum legibus pro Judæorum Sacramento ſumi, qua de re ex Theophraſto idem Joſephus [r]. Et magnam Voti ac Sacramenti eſſe cognationem nemini non manifeſtum eſt. Quod verò alitèr, idque ex Joſephi, de obligatis ad ſacra Miniſtoria Korban dictis, loco duntaxat atque ex eorum occupationibus vacationibuſque, traditionem de Honore parentibus minuendo à Chriſto damnatam interpretatur vir ſanè eruditiſſimus [s], nec aſſenſum præbere omninò queo nec rationem, quam adfert, heic admittere. Interpretationes illas, quibus Κορβᾶν de iis, quæ parentibus alendis impendi poſſent, ſumitur, repugnare vult legibus πατροπαραδότοις Judæorum. *Quoniam nulla*, ut ait ipſe, *ſe poterant exceptione tueri, quin alendi eſſent parentes. Cogebantur enim inviti. Hæc enim eſt regula juris Iudæorum* כופין את הבן לזון את האב *cogitur Filius alere parentem.* At verò ad ſcenopegiorum obſervationem, phylacteriorum, aliorum, cogebatur itidem qui præcepto eſſet inobſequens, quod tamen intelligendum, juxta ea quæ ſuperiùs afferuntur, ubi ex voto præcedente res ipſa non haberetur voventi illicita. Nam tantum tunc aberat, ut cogerent, ut nec contra votum quid præſtari permitterent. Unde & illud apud D. Marcum [t] καὶ οὐκέτι ἀφίετε αὐτὸν οὐδὲν ποιῆσαι τῷ πατρὶ αὐτοῦ ἢ τῇ μητρὶ αὐτοῦ, *& ultra non permittis eum quicquam facere patri ſuo aut matri ſuæ.* Perpetuò nempè voto (ſic volebant)

[o] *Epiſt. 11. ad Ageruchiā.*

[p] *Ad D. Matth. cap. 15.*

[q] *Archaeolog. lib. 4 cap. 4. de quibus Levit. 27. 2. & 3.*

[r] *Contra Apionem lib. 1.*

[s] *Samuel Petitus. Variar. Lection. lib. 1. cap. 4.*

[t] *Cap. 7. 12.*

bant) obſtrictum; uſque dum ejus nexu, ex moribus receptis atque circumſtantiis inſequentibus, interpretatione à Magiſtro aliquo ſeu legis perito adhibitâ, ſolveretur. Quæ verba etiam D. Marci argumento ſunt, locum heic habere nequiiſſe ſive vacationes ſive occupationes illas τῆς λειτουργίας ſeu *ſacri miniſterii.* Nam ita obſtrictus pro ſuo libitu, miniſterio ſaltem non occupatus, id parentibus præſtare Honoris nomine potuiſſet, quod nec impunè præſtari permittere, ob voti vim, volebant qui ſic Traditione ſua ſimplicem præcepti Divini ſenſum perperàm commutarant. Sed ad Noachidarum præcepta Minora ſeu Obſcuriora cetera redimus.

Cap. III.

De Heterogeneorum *uſu*, Fratriæ *ubi frater ſine prole obierat*, Connubio, Caſtratione, *aliis obſcurioribus, quà, juxta nonnullos Ebræorum, ad Noachidas attinerent.*

QUod habet Philo contra rerum diverſarum ſpecierum commixtionem, veluti Naturæ adverſam, adeoque à nemine non evitandam, à Talmudicis, diſtinctione adhibitâ, fortè firmari videatur. Verba ejus ſunt [u], τὰ γὰρ ὁμογενῆ πέφυκεν εἰς κοινωνίαν ἐπεὶ καὶ ὅσα ἑτερογενῆ κατὰ τοὐναντίον ἄμικτα καὶ ἀκοινώνητα οἷς μηχανώμενος ἔκθεσμος ὁμιλίας, ἄδικος νόμον φύσεως ἀναιρεῖ *Quæ ſub eandem cadunt ſpeciem, in conſociationem nata ſunt; cum intereà quæ diverſæ invicem ſunt ſpeciei, è contrà non miſta ſint nec communione conjuncta, quæ ſi quis conjunctione nefaria commiſceat, is ſane Naturæ jus cõtra juſtitiam* [quantum in ſe eſt] *è medio tollit.* Et Joſephus [x], dum legem de Heterogeneis ſacram ſuo more tradit, rationem adjicit, οὐ γὰρ τῇ τῶν ἀνομοίων κοινωνίᾳ χαίρειν τὴν φύσιν *Naturam enim communionem diſſimilium abhorrere.* Heterogenea hu uſmodi uno nomine כלאים dicuntur, ubi interdictum de eis ſacrum [y] occurrit. Eo autem quadruplicem heterogeneorum commixtionem vetari aiunt Talmudici. Lanæ & Lini in veſtibus, Seminum diverſi generis in eadem agri parte, Animalium generis diverſi ad coitum admiſſionem, & demum Arborum generis diverſi inſitio-

[u] *Lib. de creatione Principis.*

[x] *Archaeolog. 4. cap. 4.*

[y] *Lev. 19.19.*

Digitized by Google

inſitionem. Poſteriores interim binas à prioribus ita diſtinguunt, ut has Noachidis licitas eſſe aiant [z], illas ſeu poſteriores binas non item; idque ex vetuſtiſſima Maiorum Traditione eſſe acceptum. Unde & Maimonides [a], מפי הקבלה שבני נח אסורין בהרבעת בהמה ובהרכבת אילן בלבד *Ex traditione eſt quod Noachidis interdicatur admiſſione animalium generis diverſi, atque arborum diverſi generis inſitione tantùm.* Sed utranque is alibi [b] ita cum cultu extraneo, veluti ſolennem olim ejuſce ſive partem ſive appendicem, ex Orientalium libris edoctus conjungit, ut eo nomine potiùs, idque puto in ditione tantùm Iſraelitica, metu ne in cultum remigraret extraneum, illicita haberetur. Quod ſi ſic intelligas, non de Heterogeneis univerſo humano generi, ſed Noachidis tantùm in ditione Iſraelitica ſeu Proſelytis domicilii ex Jure ſuperinducto interdictis res capienda. Quin Uxoris Fratris ſine liberis defuncti ducendæ jus apud Noachidas, ante legem ſcriptis mandatum, interdum obtinuiſſe, obſervant [c] ex illo de Onano Judæ filio [d], *Ingredere ad uxorem fratris tui & Leviri jure duces eam, ut ſuſcites ſemen fratri tuo. Ille autem ſciens non ſibi naſci filios, introiens ad uxorem fratris ſui ſemen fundebat in terram, ne daret ſemen fratri ſuo*, ſeu ut vulgata ibi, appoſitiſſimè ad mentem Ebræorum, *ne liberi fratris nomine naſcerentur*. Sed in præceptorum ſive Majorum ſive Minorum numerum hoc non admittunt, neque aliud quam [e] juris civilis ſeu Noachidarum juri caput, pro gubernantium placito, adjectum, hoc in exemplo illo Onani ſumunt, ut diſertè Abarbinel. Adjicit etiam Rabbi Chidka [f] הסירוס id eſt, *Caſtrationem* Noachidis vetitam. Certè Iſraelitis uno ore pronuntiant nullum animal ex lege caſtrare licuiſſe [g], aut qualiacunque איברי זרע *membra ſeminis*, id eſt, generationis præcidere aut infœcunda reddere. Verba legis ſunt [h], *Quod eſt compreſſum aut contuſum aut enervatum aut exectum* (quæ omnia vim generandi ſpectare volunt; uti & vulgatus & Helleniſtæ) *non offeretis domino*, quibus proximè ſubjungitur ובארצכם לא תעשו *in terra veſtra non facietis*, ſeu ut vulgata, *& in terra*

[z] *R. Eliezer in Gem. Babyl. ad tit.* Sanhedrin *cap. 7. f. 59 b.*

[a] *Hal. Melakim cap. 10. Videſis R. Bechai in* Biur *fol. 37. col. 4. adde Cōſtant. L'Empereur tit.* Baba Kama *cap. 4. §. 3. pag. 67.*

[b] More Nebochim. *lib. 3. cap. 37.*

[c] *Abarbinel in* Piruſh, *fol. 104. col. 2. & 3. & Vide R. Menahem Recanat. in Paraſh.* וישב יעקב

[d] *Gen. 38. 8. de qua re, lex poſtea lata, Deut. 25. 5. Adde Maimonid. in* More Nebochim *lib. 3. cap. 3. & cap. 49.*

[e] *Abarbinel in* Piruſh *fol. 104. col. 3. & 4.*

[f] *Gem. Babylon. ad tit.* Sanhedrin. *c. 7. fol. 56 b.*

[g] *Gemar. Babylon, ad tit.* Chagiga *cap. 2. fol. 14 b. Moſes Mikotzi præcept. Negativ. 120 Maimonid. halach.* Iſuri Bia *cap. 16.* [h] *Levitic. 22. 24.*

veſtra

veſtra non omninò facietis, atque Helleniſtæ καὶ ἐν τῇ γῇ ὑμῶν οὐ ποιηθήσεται *etiam in terra veſtra non fiet*. Ubi τὸ *Terra veſtra* minimè volunt præceptũ ſibi terræve ſuæ proprium reddere, ſed ita intelligunt ac ſi dictum fuiſſet non facietis omninò cõpreſſum, contuſum, enervatũ, exectum; quin nec in terra veſtra ejuſmodi quid patrabitis ſive in corpora veſtra ſive in aliorum quorumcunq; hominum ſeu animalium ceterorũ corpora. Nam de omnibus animalibus æquè interdictum capiunt. Quod & diſertè habetur apud Fl. Joſephum [i]. Atque præceptum hoc de Caſtratione uti & alterum illud de Heterogeneis ita ad Noachidas ſpectâſſe volebant Juriſconſulti ex familia Manaſſis, ut, ne in ſeptenarium Præceptorum Illuſtriorum numerum non admitterentur, bina illa de Judiciis & Exſecratione Numinis divini ex illo numero, in recenſione, eximerent, atque hæc [k] loco eorum (quæ aliunde ſatis nota eſſe, puto, exiſtimabant) ſubſtituerent. Eouſq. Valeſiorum hæreſi, quæ [l] omnes caſtrari voluit, adverſabantur Ebræi, idq; lege ſacra ſubnixi. Tantum abeſt Ebræis ἐκτομὰς *exſectiones* pariter atque περιτομὰς *Circumciſiones* fuiſſe in uſu, ut falsò tradit Strabo [m]. Sequitur in Gemara Babylonia [n], רבי שמעון אומר אף על הכישוף רבי יוסי אומר כל האמור בפרשת כישוף בן נח מוזהר עליו לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש קסם קסמים מעונן ומנחש ומכשף וחובר חבר ושואל אוב וידעוני ודורש אל המתים כי תועבת י״ כל עושה אלה ובגלל התועבות האלה י״ אלהיך מוריש אותם מפניך וגו׳ ולא ענש אלא אם כן הזהיר *Noachidarum in interdictis, etiam illud locum habere vult R. Simeon, quod de Præſtigiis ſeu Magia eſt. Quin ex ſententia Rabbi Ioſe, quicquid in periocha illa de Præſtigiis* ſeu *Magia continetur, id totum Noachidis interdictum erat. Non* [o] *reperietur inter vos qui traduxerit filium ſuum aut filiam ſuam per ignem*, (de Molochi ſacrificiis verba fiunt) *qui ſortilegia exercet, qui tempora divinando obſervat, augur, aut magus, aut exercens incantationes, aut qui conſulat Ob aut Ijideoni, aut qui mortuos ſciſcitatur. Nam abominatur Dominus omnem qui iſta fecerit. Et propter abominationes iſtas extirpat eos Dominus Deus tuus à facie tua. Nec verò pœna irrogatur ſine interdicto.* Sed horum pleraque, ſi non omnia, ad caput primum, quod de Idololatria eſt, attinent; uti & libro ſecundo ſatis monitum eſt. Hiſce, ſi placet, accedant quorum

[i] *Lib. 2. adverſ. Apione.*

[k] *Gemar. Babylon. ad tit.* Sanhedrin *c. 7. fol. 56 b.*

[l] *D. Auguſt. de Hæreſ. c. 37.*

[m] *Gemar jam citata.*

[n] *Geogr. lib.* 16.

[o] *Deut.* 18. 10

meminit Ula, ubi loquitur[p] de שלשים מצות שקבלו עליהם בני נח ואין מקיימין אלא שלשה אחת שאין כותבין כתובה לזכרים ואחת שאין שוקלין בשר המת במקולין ואחת שמכבדין את התורה. *Triginta præceptis quæ Noachidæ in ſe ſuſceperunt, quorum tantùm tria obſervarunt. Primum quod pactis dotalibus ſibi Maſculos non conjungerent; ſecundum quod non afferrent in Macellum Mortui* (hominis) *carnem; Tertium quod legi ipſi honorem exhiberent.* Quæ ex Gemara Babylonia etiam citat R. Abraham Zacuthius[q]. Quid ſibi velit triginta præceptorum heic nomine, nondum didici. Sed veri eſt ſimillimum cetera viginti ſeptem ibi prætermiſſa ejuſdem fuiſſe farinæ cum hiſce tribus. Quod ſi ita fuerit, certè non tam præcepta ibi memorata eſſe rectè dixerit quis, quam Gentium ſeu Noachidarum aliquot opprobria eo nomine deſignata. Quod de Maſculis habet manifeſtum eſt eò ſpectare, ut pæderaſtiæ eos incuſet, ita tamen ut eo impudentiæ nondum deveniſſe eos innueret, ut palàm ſeu pactis dotalibus, id eſt non ſine flammeo, auſpicibus, geniali toro, facibus nuptialibus, maſculis (quemadmodum Pythagoræ illi flagitio[r] ſceleſtiſſimus Nero) denuberent. Neque alitèr gloſſa adjecta interpretatur. De Mortui hominis carne (nam ita Mortuum explicat etiam ibi gloſſa) quod ſequitur, ad homicidiorum frequentiam, ni fallor, attinet. Ea adeò ſive vi ſive dolo in uſu fuiſſe, ut tantùm non macellis venditioni exponerent occiſorum carnes homicidæ. Hyperbole pro gentis indole haut ita inſolens. Atque demum ut graviora, quæ præmiſerat, redderentur ſcelera, ſubnectit hoſce nihilominus homines impuriſſimos legem, quæ hæc vetuerat, ejuſque dignitatem agnoſcere eique honorem, ut fieri amat, exhibere. Et de Obſcurioribus ſeu Minoribus Juris Noachidarum ſeu Naturalis, juxta Ebræos, capitibus, hactenus. De quibus hoc ſummatim monendum; Prioris (juxta capitis ſuperiùs ſecundi diviſionem) Generis eorum capita in ipſo Illuſtriorum numero Septenario, ſatis i[illegible]a ea quæ explicata ſunt, ut eorum ſcilicet appendices, contineri. Capita autem poſterioris generis, ſententiarum incerto tantundem niti. Neutrius autem rationem juxta Magiſtros, in Regimine Proſelytorum Domicilii, habitam. Qua de re mox capite ſexto.

[p] *Gemar. Babylon. ad tit.* Cholin *cap.* 7. *fol.* 92. *a.*

[q] Sepher Iuchaſin. *f.* 8. *a.*

[r] *Tacitus Annal.* 15. *c.* 37.

CAP.

Cap. IV.

De Judiciis *ſeu* Capite Juris *Noachidarum ſeu* Naturalis Sexto. *Quidnam* Judiciorum nomine *Talmudicis veniat.* Domus Judicii *ſeu* Forum ſuperius Divinum, *aut* Cœleſte. Inferius *item ſeu* Humanum & Terreſtre. *Perocha Chaldaica de* Caini & Abelis *circa Judicia ſeculi futuri* altercatione. *De* Judicio Divino. Senſus *Capitis hujus Sexti* generatim indicatur. *Inſequentium Ordo.*

IAm tandem ad Caput illud Juris Naturalis Illuſtrioris, quod, in enumeratione noſtra Sextum eſt, ſeu על הדינים *de Iudiciis*, devenimus. Cujus velut meſſis & materies ſanè ſunt reliqua Sex. Et quis non videt fruſtrà omninò & incaſſum Præcepta & Interdicta fieri, niſi Judicia quibus violatio coerceatur Pœnæque irrogentur, accedant. Qua de re ſatis libro primo diximus. Generali nomine דינין ſeu *Iudiciorum* continentur quidem apud Talmudicos tam Sanctiones, Conſtitutiones & mores qualeſcunque ritè ſuperinducti, quàm actiones, Litium deciſiones ac ſententiæ forenſes quæ in legum ſeu morum violationis vindicta verſantur. Unde & בית דין *domus Iudicii* nunc pro Tribunali aut foro, quà lites atque actiones, juxta jus jam antè obtinens, id cognoſcit dirimitque, ſumitur; nunc pro loco aut cœtu quo ſanciuntur conſtituunturque novæ leges quæ in poſterum adhibendæ. Ut cum dicunt, Moſes ובית דינו *& domus ejus Iudicii* ſeu conſiſtorium ejus, id eſt ſeptuaginta-uniuſvirale, Joſua ובית דינו *& domus Iudicii ejus*, alius quiſquam inſequentium (qui Synedrii ſeu conſiſtorii princeps) & domus Judicii ejus, hoc vel illud conſtituerunt ſeu obſervandum ſuperinduxerunt. Quale infrequens in eorum ſcriptis non eſt. Neque ſolum de Judiciis Humanis, ſed de Divinis etiam vocabulo paritèr hoc ùtuntur. Unde eſt quod habent בית דין של מעלן ſeu העליון *Domum Iudicii ſuperiorem, cæleſtem*, ſeu *Divinam*, quam hoc nomine diſtinguunt *à domo Iudicii* של מטן ſeu התחתון *inferiori, Terreſtri* ſeu *Humana.* Ut cum tradunt [p], שלשה דברים גזרו בית דין של מטן והסכים בית דין שלמעלן עמהן ואילו הן חרמה של יריחו ומגילת אסתר ושאילת שלום בשם *Tria decrevit Domus Iudicii inferior, quibus etiam conſenſum præbuit*

[p] *Gem. Hieroſolymit. ad tit.* Beracoth *cap.* 9. *fol.* 13. *col.* 3.

buit Domus Iudicii ſuperior ſeu Cœleſtis. Quæ fuere Devotio Hierichuntis, Lectio voluminis Eſther, & ſalutatio in nomine Domini. Id quod de Devotione Hierichuntis heic habetur, ad Joſuæ, attinet hiſtoriam, ubi non ſolum ex ſententia Joſuæ ſed ex Dei nutu, id eſt tam ex Superioris quàm Inferioris curiæ, conſiſtorii, ſeu Domus Judicii autoritate, Hierichuntem devotam eſſe [t] obſervant. Tantundem aiunt de Lectione voluminis Eſther [u] & celebratione feſti Purim in eodem memoratâ. Et Salutationem in nomine Domini utriuſque fori decreto ſubnixam à tempore quo Boaz meſſores ita ſalutavit. *Et ecce Boaz veniens de Bethlehem dixit ad meſſores, Dominus vobiſcum* (יהוה עמכם) *& reſponderunt ei, Benedicat tibi dominus.* Hinc etiam Tribunal illud ſeu Domum Judicii ſuperiorem denotari ſæpiùs volunt ubi ipſum ſanctiſſimi Numinis nomen in ſacro ſermone occurrit; perinde ac ſi diceretur [y], הוא ובית דינו *ipſe & Domus Iudicii*, ſeu *conſiſtorium ejus.* Quo ſpectat etiam vetuſtiſſima illa Caini & Abelis altercatio de Judicio Cœleſti & ſeculo futuro ואמר קין להבל אחוהי לית דין ולית דיין ולית עולם אוחרן ולית אגר טב לצדיקיא ולית פורענות לרשיעיא ואמר לקין אחוהי אית דין ואית דיין ואית עולם אוחרן אית אגר טב לצדקיא ואית פורענות לרשיעיא והוא במהויהון בחקלא וקם קין על הבל אחוהי וקטליה *Et dixit Cain Abeli fratri ſuo; Neque Iudicium eſt neque Iudex, neque ſeculum alterum, neque Præmium bonum Iuſtis, neque vindicta ſeu Pœna Impiis. Reſpondit autem Abel atq; dixit Caino fratri ſuo, etiam eſt Iudicium & Iudex atque ſeculum alterum. Eſt inſuper Præmium bonum Iuſtis, atque vindicta ſeu Pœna Impiis. Atque evenit ut, dum erant ſimul in agro, involaret Cain in Abelem fratrem ſuum & occideret eum.* Altercatio hæc in nonnullis Pentateuchi editionibus, veluti in Conſtantinopolitana illa circa annos abhinc xc impreſſa, ſedem obtinet inter additiones ſeu Complementa illa, quibus, ex veterum traditione, loca nonnulla inſigniora Ebraici Codicis Chaldaicè [z] explicantur. Unde & expreſsè ibi nuncupatur תוספתא של פסוק ויאמר קין אל הבל אחיו *Additio ſeu complementum verſus* ſeu *commatis, & dixit Cain Abeli fratri ſuo.* Indicatur ſcilicet comma v i i i quarti Geneſeos capitis ubi in codi-

[t] *Videſis Ioſuæ cap.* 6 17. & 7. 11.

[u] *Eſther* 9. 26 & 27.

[x] *Ruth* 2. 4.

[y] Midbar Rabba *paraſh.* 3. *Gem. Hieroſolym. ad tit.* Sanhed. *cap.* 1. *f.* 18. *col.* 1. & *Vide R. Nehemiam in* Sepher Aſhe Mamroth *part.* 2 *§.* 1.

[z] *Videſis Sixtum Senenſem Bibliothec. Sanct. lib.* 5. *annot.* 66.

in codicibus Ebraicis qui correctiùs exarantur, veluti Bombergianis, Buxtorſianis, Garianis, ad hunc modum & legitur & ſcribitur.

ויאמר קין אל הבל אחיו

ויהי בהיותם בשדה ויקם קין אל הבל אחיו ויהרגהו

Et dixit Cain ad Abelem fratrem ſuum

Et cum eſſent in agro, ſurrexit Cain adverſus ſuum fratrem Abel & interfecit eum. Dixiſſe ſeu loquutum fuiſſe Cainum Abeli diſertè innuitur, nec tamen quid omninò dixerit adjectum eſt; ſed intervallum ſcripto vacuum in medio commatis relinquitur. Unde etiam, ex veterum monitu, in codicum nonnullorum, veluti Garaiani margine adnotatur ad intervallum illud כח׳ פסוקים פסק׳ במצעות פסוק XXVIII *ſunt verſus qui deſunt in medio*[a] *verſus.* Nec ſolùm ex Additione illa quam ex editione Conſtantinopolitana jam exhibuimus, ad Ebræorum mentem, ſenſus eorum quæ intervallum illud volunt occupâſſe, dignoſcitur, verùm etiam ex ipſo vetuſtiſſimo Targum Hieroſolymitano ubi ad idem comma paulò fuſiùs eadem ipſa fratrum altercatio reperitur, unde etiam paraphraſis Uzielidi tributæ autor hauſit. Certè ſi Chaldaïcam Onkeli paraphraſin obſervamus, vetuſtam illam & magni ſemper habitam, difficile non erit forſan anſam elicere unde primò nata ſit ſententia altercationem ejuſmodi ad locũ illum ita attinuiſſe. Nam pro eo quod in præcedenti commate Codicum Ebræorum habetur, paraphraſtes ille ſubſtituit הלא אם תיטיב וגו׳ *Nonne ſi emendaveris cultum tuum, remittetur tibi* (loquitur Numen ad Caïnum) *quod ſi non emendaveris cultum tuum,* ליום דינא *ad diem judicii peccatum tuum conſervatur, quo futurum eſt ut Pœna ſumatur à te, ſi non pœnitentiam egeris. Quod ſi pœnitentiam egeris, remittetur tibi.* Et dein ſequitur nuda illa adlocutionis mentio & Abelis cædes. Atque idem ſanè ſenſus, fermè eadem verba etiam præeunt tum in Hieroſolymitana tum in Uzielidis dicta paraphraſi, unde nemo non videt ſatis accommodè pendere altercationem illam de Judicio ac Pœnis qua Numen & ſeculum futurum ſpectant. Quam ſanè & innuiſſe videtur in Alcorano[b] Mahumedes. Nonnulli autem codices, veluti Samaritanus (quod & notavit olim S. Hieronymus) editio vulgata,

[a] *Videſis R. Nepthali Aſchenazi in* Sepher אמרי שפר *fol. 45 b. &c.*

[b] *Azoar 5. Arabicè 12. Latinè.*

Helleniſtarum, etiam vetuſtus Bibliorum codex Syrus Ms. Gabrielis Sionitæ[c], in intervallo illo ſeu proximè poſt adlocutionis mentionem habent, *tranſeamus in campum* ſeu *egrediamur foras*, quaſi illa fuiſſent verba, quibus adloquendo uſus eſſet Cainus. Et verba ea capite ſingulari explicat S. Ambroſius[d]. Sed hoc obitèr. Jam verò cum Judiciorum nomine ſic Talmudicis veniant tam Judicia Divina ſeu Tribunalis Cœleſtis quàm Humana; atque Humanorum nomine contineantur tam Decreta ex poteſtate Deliberativa atque Conſtitutiva nata, quàm ex ea quæ Judiciaria dici ſolet & Deciſiva; Judicia illa Divina in capite hoc Juris Naturalis de Judiciis neutiquam comprehenduntur, ſed tantùm Humana ſeu quæ ad obedientiam & regimen civile attinent, eaque tam ex Conſtitutiva quàm ex Judiciaria poteſtate orientia. Id eſt, in præcepto Noachidarum ſeu Naturali de Judiciis, hoc tantùm contineri volunt, ut qui Societates publicas inirent ſeu reſpublicas qualeſcunque conſtituerent rebuſque præeſſent, Tribunalia, Conſiſtoria, ſeu Domos Judicii ordinarent, quibus tum ea quæ pro vario locorum, temporum, perſonarum diſcrimine, Juris Noachidarum capitum obſervationi eſſent neceſſaria ſeu conducibilia, ſancirentur ſuperinducerenturque, tum judicia de ipſis Juris Naturalis capitibus, ſimul & de ſancitis ejuſmodi in litium & actionum deciſionem exercerentur; & demùm ut hujuſmodi ſancitis & Deciſionibus parerent illi qui pro multiplici imperii diverſitate ac variantibus juriſdictionis præſtitutæ modis ſubeſſent, Pœniſque coercerentur contumaces & rebelles. Ita tamen ut de Divino etiam judicio præmioque ac Pœna in eo expectando, ſeu de eo quod eſt Deum Renumeratorē eſſe, Perſuaſionem univerſis hominibus neceſſariam eſſe quantùm video, intereà exiſtimarent Ebræi. Quam nihilominus in præceptis Septem non expreſſim memorant. Uti nec illud de cultu Numini exhibendo. Sed verò quemadmodum ad cultum ejuſmodi obligari genus humanum palam autumabant ut libro tertio fuſiùs demonſtravimus, ita proculdubiò ad Perſuaſionem quam diximus hominum neminem non volebant obſtrictum. Quorſùm eum cultus ille & expiationes (de quibus ibi egimus) niſi tam obligatio ad Remuneratorem &

[c] *Io. Morinus in Pentateuchum Samaritan. Exercit. 3. & 4.*

[d] *De Abel & Cain lib. 2. cap. 8.*

Digitized by Google

rem & judicia divina agnoſcenda accederet, quàm ea quæ eſt ad cultum exhibendum & ſacrificia, alia, in expiationem offerenda? Sed verò quemadmodum Pœnâ forenſi neminem ad Cultum ejuſmodi ſeu ſacrificia cogebant, ut & ibi oſtenſum eſt, ita nec ad perſuaſionem ſeu profeſſionem aliquam de judicio divino. Quicquid ſcilicet in præceptis quæ tractamus Septem expreſſim continetur, ad id tantùm, Juris Naturalis ſeu Noachidarum nempè nomine, Proſelytos Domicilii in ditione Ebraica Pœnâ forenſi adigi voluere. Ceteris vindictæ ſolùm Numinis relictis. Adeò ut revera, Gentilium de Divino Judicio perſuaſio in illa de Cultu, Sacrificio, aliis ejuſmodi, non ſub Pœna apud illos forenſi, exhibendis ſimul contineretur, nec omninò ad caput hoc de Judiciis, quà in numero præceptorum Naturalium ſeptenario locum ſortitur, ſpectaret. Nihilominùs quoniam Talmudici expreſſiùs de Pœna ac Præmio Gentilium Divino, adeoque de divino qua ad eos attinet Judicio ſubinde loquuntur, etiam in hunc librum, ob ſimilitudinem, qualiſcunque reperiatur, inter Judicia Divina & Humana, genus utrunque conjicere viſum eſt. Primò igitur de Humanis Judiciis, quatenus in Præcepto hoc Naturali ſimplicitèr innuuntur, agetur; Dein, de eis quatenus etiam ex jure Gentium ſeu more Ebræorum ordinario quo apud ipſos Proſelyti Domicilii regerentur forenſi, videbimus; adjectis etiam extraordinariis aliquot, & quæ ipſos Genteſque alias (ſi Talmudicis fides) integras intervenerunt Judiciis. Et demum quod habent de Judicio, quà Gentiles ſpectet, Divino accedet.

Cap. V.

Talmudicorum de Judiciis, *quà ſimpliciter Noachidis imperantur, Traditio. Eorum* de Pœnis *præſtituendis ſententia. De* Thamaris, *nurûs Judæ*, delicto *ac* Judicio; *ac* de Dina *à Sichemo* violata.

VBi docent Talmudici, quiſnam fuerit ſenſus Præcepti Naturalis de Judiciis, ad hunc modum rem explicant [c].
התניא כשם שנצטוו ישראל להושיב בתי דינין בכל
פלך ופלך ובכל עיר ועיר כך נצטוו בני נח להושיב
בתי

[c] *Gem. Bab. ad tit.* Sanhed *cap.* 7. *fol.* 56*b*.

Digitized by Google

בתי דינין בכל פלך ופלך ובכל עיר ועיר *Traditio eſt, quemadmodum in præceptis accepere Ebræi, conſtituere tribunalia per omnes pagos & urbes* (quo referunt illud[f], Judices & Magiſtros conſtitues in omnibus portis tuis) *ita præceptum eſt Noachidis conſtituere Tribunalia per omnes pagos & urbes.* Et Maimonides[g], כיצד מצווין הן על הדינין חייבין להושיב דיינים ושופטים בכל פלך ופלך לדון בשש מצות אלו ולהזהיר את העם *Quomodo intelligendum eſt præceptum Noachidarum de Iudiciis? Ex eo debent conſtituere Iudices & Præfectos pagatim, qui tum judicent de Sex illis præceptis cæteris, tum populum* (de eorum obſervatione) *commoneant.* Sic alii[h]. Quod dum ſic pronuntiant, tum Obedientiam civilem, tum Imperium juxta capite ſuperiori dicta, ſimul innui volunt. Exerceri autem hujuſmodi Judicia, aut facinora flagitioſa, ſive ex ſententia Fori ſive ex conſtitutione, coerceri nequire ſine Pœnis manifeſtum eſt. Quemadmodum verò, tametſi Tribunalium conſtitutio generatim præcipiatur, Formulæ nihilominus, Tempora agendi, & quæ ſunt cetera id genus ad rem forenſem ſingulariùs attinentia, pro morum populorumque indole atque ratione diverſâ & libitu, plurimùm, ſive loca ſive tempora ſpectes, ſemper variarunt; ita etiam, tametſi velut neceſſariam ſemper Pœnarum in Judiciis rationem, in ipſo præcepto de Judiciis contineri (quod alitèr fieri nequit) velint Ebræi, non tamen nolunt Pœnas, pro eorum qui rebus cum ſumma poteſtate præfuerint, pro varia ſive ex loco, ſive ex tempore, ſive ex perſonis ratione, itidem varias eaſq; ſive graviores ſive leviores, ritè præſtitui. Ipſi quidem, ut capite proximo fuſiùs oſtenditur, ultimo ſupplicio ſeu Gladio regularitèr univerſa in juris Naturalis quod Illuſtrius eſt, ſeu ſeptem præceptorum caput aliquod à Proſelyto Domicilii ſeu Noachide in ditione Iſraelitica commiſſa puniebant. Ceteris intereà ſui juris gentibus fas agnoſcebant, ſive ultimum ſupplicium ſive Pœnas qualeſcunque leviores pro diverſa regiminis atq; imperii qualitate ſancire, idque non ſolùm ubi in capitum quæ memorata ſunt, ſeptem aliquod, ſeu præcepta Majora quid committeretur, verùm etiam ubi ſive in Minorum aliquod ſive alitèr quis contra Reipublicæ aut imperii, cui ſubeſſet,

[f] *Deut.* 16.18.

[g] *Hal.* Melakim *cap.* 9.

[h] *Moſes Mikotzi præc. affir.* 122. & *videſis* Aiin Iſrael *part.* 2. *fol.* 111. *col.* 2.

eſſet, jura ſingularia deliquiſſet. Neque ſanè doctrinæ Talmudicæ omninò conſonum eſſe comperio id quod tradit Vir præſtantiſſimus[i] *Inter ea quæ Noæ Deus edixit, hoc quoque* docere Judæos *fuiſſe, ut non Homicidia tantùm, ſed & adulteria & concubitus inceſti & item violentæ rapinæ morte punirentur.* Non enim neceſſariò Pœnæ illud genus à Noachidis, velut ex præcepto, adhibendum volunt. Quam rem dum diſpicimus, id quod habent ipſi de Pœna, quâ Thamar nurum ſuam velut ſtupri ream Juda, ante Legem Moſaicam (ſeu vigente tantùm Noachidarum Jure cum eo quod, pro vario hominum Imperio, velut Jus Civile, acceſſiſſet) dignam cenſuerat, prætermittere viſum non eſt. Thamar, ut ex ſacra hiſtoria[k] liquet, erat שומרת יבם id eſt, ea quæ, ex jure in Judæ ſaltem familiâ ac regimine recepto, etiam ante legem Moſaicam poſt mortem mariti (tum Eri tum Onani filiorum) ſervata erat ſeu velut repoſita, ut Selæ demortui mariti fratri, hactenus impuberi, poſtea, ad ſemen marito priſtino ſuſcitandum, matrimonio conjungeretur. Cum verò Selam virilem attigiſſe ætatem nec ſibi à Juda Socero conjungi animadverteret, meretricem habitu ſimulans atque in bivio, quo tranſiret Juda, ſedens in coïtum ab ipſo pellicitur. *Factumque eſt* (ut ſunt verba ſacra[l]) *quaſi poſt tres menſes, & nunciatum eſt Iudæ à dicente. Fornicata eſt Thamar nurus tua & concepit per Fornicationes; & ait Iuda, educite eam ut comburatur.* Undenam evenerit, ut pœna hujuſmodi Thamaræ deberetur, non ſatis conſentiunt Magiſtri. Commentum habent nonnulli eam Sacerdotis[m] fuiſſe filiam (quemadmodum diſertè à Pſeudozielide paraphraſte nuncupatur) cui adulterii reæ in Lege Moſaica[n] combuſtionis pœna præſtituitur. Nam de Adulterio, minimè de ſtupro, legem illam intelligunt[o] Magiſtri. Et vocabulum in origine tam de hoc quàm illo non rarò uſurpatur. Sed quid legi illi ſeculis aliquot poſteà latæ cum Thamare per ſecula illa eam antevertente? Ceterùm etiam adulteram eam intereà habebant qui hanc ſententiam amplexabantur, cum nuptiæ nullæ nec ſponſalia (quæ tamen ſine nuptiis ſeu concubitu heic ſufficere ex Jure Noachidarum nolunt) anteceſſiſſent; utcunque Leviri nuptias expectaret ipſa. Ra-

[i] *De Iure Belli ac Pacis l. 1. cap. 2. §. 5.*

[k] *Geneſ. 38. 11.*

[l] *Ibid. comm. 24.*

[m] *Rabbi Meir in* Bereſith Rabba *paraſh. 85. fol. 96. col. 2. & apud Sal. Iarchium Geneſ. 38. 24. adde R. Bechai ad* Bereſith *fol. 51. col. 3.*

[n] *Levit. 21. 9.*

[o] *Apud Sal. Iarch. ad Levit. 21. 9.*

Digitized by Google

[p] *Abarbinel in* Piruſh *fol.* 104 *col* 30. *Vide etiam* Baal Haturim *ad Geneſ.* 38. *& R. Bechai in* Biur *ad* Bereſith *fol.* 51. *col.* 2.

[q] More Nebochim *part.* 3.

tioni [p] magis conſonum eſt quod ſcribunt alii, quibus ex adiecto ſive à Juda Principe ſive alitèr ſecundum Imperii, ſub quo vivebatur, modum, jure, tum delicti heic tum pœnæ qualitatem pendere viſum eſt. Quod ad delictum ipſum attinet; ex iis quæ ſupra libro quinto occurrunt, ſatis liquet innuptæ coitum (modò inceſtuoſus ob ſanguinis proximitatem abeſſet) ante legem Moſaicam Ebræis, in delictis non cenſeri, quam ad rem inprimis attinet illud Maimonidis de Juda, ac Thamara, atq; pignore, nimirum annulo, pallio ac baculo quæ mercedis vice, ipſa acceperat. Sic enim Maimonides [q],

ואפשר ללמוד ממעשה יהודה מדה תשובה ויושר משפט וזה מאמרו תקח לה פן נהיה לבוז הנה שלחתי הגדי הזה ובאור זה שבעילת קדשה קודם מתן תורה היה כבעולת האדם אשתו אחר מתן תורה ר׳ל שהיה מעשה מותר לא היה אדם מרחיק אותו כלל ונתינת שכר המותנה עליו לקדשה אז כנתינת כתובת אשה לה עתה בעת הגרושין ר׳ל שהוא דין מדיני האשה שחייב עליו לתתו ומאמר יהודה תקח לה פן נהיה לבוז מלמד אותנו שעניני המשגל כולם ואפילו המותר מהם הוא בשת עלינו לדבר בו וראוי לשתוק ממנו ולהסתירו ואפילו אם יגרום הפסד ממון כמו שתראה יהודה עשה באמרו טוב שנפסד וישאר לה מה בידה משנתפרסם לבקש ונוסף בושת זאת היא מדה אשר למדנו מהעניין ההוא ואמנם היושר אשר לדמנו ממנו הוא אמרו לנקות עצמו מגזלתה ושהוא לא שנה ולא בטל מה שהסכים עמה עליו הנה שלחתי הגדי הזה אין ספק שהגדי ההוא היה טוב במיגו מאד ומפני זה רמז עליו

[r] Gen. 38. 23.

Quin diſcere licet ex Iudæ hiſtoria, tum exactiorem in Moribus virtutem, tum Iuris rectitudinem; in eo quod dicit, Accipiat [r] *ſibi* (de pignoribus apud Thamaram relictis verba fiunt) *ne fortè ſimus in contemptum. Ecce miſi hædum hunc. Quorum verborum declaratio eſt, quòd coitus cum ſcorto ante datam Legem fuerit, ſicut coitus hominis cum uxore ſua; hoc eſt, quod fuerit licitus nec homini* (velut delictum) *fugiendum; & quod merces quæ Scorto dabatur fuerit ſicut dos quæ hodiè datur uxori, cum repudio dimittitur; nimirùm fuiſſe veluti jus uxorium ad quod reddendum obligabatur is qui coiverat. Quod autem ait, accipiat ſibi ne forte ſimus in contemptum; id docet nos, de rebus copulationis carnalis, etiamſi licita ea fue-*

Digitized by Google

ea fuerit, non ſine pudore loquendum; quin & conſonum eſſe ut illam, etiam cum facultatum noſtrarum jactura reticeamus, ſicut Iudam heic feciſſe vides, dum cenſet melius eſſe ut ipſe amitteret & ipſa ſibi retineret quod in ejus erat poteſtate, quàm ut ipſe illud repetendo negotium divulgaret atque pudorem augeret. Hæc eſt Virtus Moralis quam ex hac re ediſcere poſſimus. Aequitas autem ſeu Iuris rectitudo, quæ inde addiſcenda nobis eſt, conſpicitur in eo quòd, ut procul abeſſet ab inferendo ei damno, id eſt, à rebus pignoris nomine relictis ei auferendis, atque ſe nihil mutare vel demere de eo quod cum ipſa pactus erat, velle oſtenderet, ſubjicit, ecce miſi iſtum hædum. Nam dubium non eſt quin hædus ille ex grege ſuo fuerit optimus, qua de cauſa illum ita ſignantiùs indicat. Cum igitur in delictis juxta Ebræos, non haberetur, ex jure ſolo, quod diximus, Noachidarum, ſeu Naturali, innuptæ coitus non ex proximitate ſanguinis inceſtuoſus (neque enim nurus in eis habetur quæ jure Noachidarum vetitæ) manifeſtum eſt, ex eo jure, ad eorum placita, Thamaram heic minimè pro rea habitam. Neceſſariò ideò ſequitur ex jure civili ſive à Juda Principe ſive aliter ſuperinducto coitum ſive ejuſmodi innuptæ, ſive futuris nuptiis deſtinatæ ſive fœminæ ejuſmodi dignitatis innuptæ (ad eorum placita ſemper loquimur) ante ibi interdictum fuiſſe. Adeoque pœnam adjectam [t] להיות כל אשה מנאפת לשרפה *ut fœmina quælibet illiciti coitus rea combureretur.* Cum ſcilicet neque delicti ibi nomini, neque pœnæ, ad ſolam Noachidarum, ut jam tradita ſunt, jurium mentem, locus omninò reperiatur. Quin diſertè ad ſingulare ævi illius vetuſti ſeu בית דינו של שם *conſiſtorii Semi* ſeu poſterorum ejus decretum rem illam referunt aliqui [t]. Nec verò deſunt qui ultimum ſupplicium combuſtione ibi nolint intelligi, ſed [u] quod frons inureretur לכימן שהיא זונה *ſigno quo eam ſcortum eſſe indicaretur.* De Abſolutione autem Thamaræ ex Voce cœleſti, quam בת קול ſeu *filiam Vocis* appellitant, alia habet ad Judicium hoc ſpectantia paraphraſis Hieroſolymitana atque ea quæ Uzielidi tribuitur, uti etiam Additiones editioni Geneſeos Conſtantinopolitanæ ſubjunctæ. Vox autem illa erat תרויכון אתון זכיאין

[t] *R. Bechai in* Biur Bereſith *fol. 51. col. 2.*

[t] *R. Simeon Ben Iochai in Gem. Babylon. ad tit.* Abda zara *c. 2. fol. 36 b.*

[u] *R. Iehuda hachaſid apud* Baal Haturim *ad Geneſ. 38.*

Digitized by Google

מני ברא פתגמא *uterque veſtrum, quantùm ad hanc rem attinet, culpâ vacat.* Vide quæ ſuperiùs libro quinto de Thamaris hoc concubitu ex Ebræorum commentariis habemus. Rem totam ſed ut juriſconſultus Cæſareus tantùm & Pontificius exequitur, atque perpendit Paulus de Abbatia Pollicinii Eremita Camaldolenſis in libello ante annos aliquot Florentiæ edito, quem Theorema geſtorum Thamar inſcripſit. Certè hùc etiam ſpectat Hiſtoriola ſacra de Dina Jacobi filia à Sichemo Hivitarum juventutis principe violata[x]. Rem vi patratam eſſe intelligunt Magiſtri[y], adeoque quoniam Dina velut proſtibulum Hivitis habebatur, cum tamen ſe non omninò ſponte Sichemo permiſiſſet, ideo jure fratres ejus Simeonem & Levi tum Sichemum patremque ejus tum cunctos civitatis quam incolebant maſculos in vindictam interfeciſſe, atque cetera quæ in hiſtoria ſequuntur perpetraſſe. Bello ſcilicet res geſta eſt, non in foro acta. Sed tamen ad pœnam facinoris bello geſta; quoniam in principes, ut heic, ſupremos foro locus non erat. Jacobo autem filii; *Nunquid*[z] *uti debuit ſorore noſtra* כזונה, ut *Zona*, ſeu ut *proſtibulo?* ubi rationem reddunt cædis Sichemi ac ceterorum. Quoniam ſic habuerant ſororem noſtram perinde ac ſi ipſa ſe proſtituiſſet aut ſe ipſi permiſiſſet. Nam ſi ita ipſe feciſſet, contra jus Noachidarum minimè (juxta magiſtrorum mentem) quid perpetraſſet Hivites; cum innuptæ concubitum ſpontaneum Noachidæ licitum admittant, niſi ubi jus aliquod civile adverſaretur. At verò ea neutiquam heic proſtibulum ſe fecerat aut ſponte ſe Sichemo permiſerat, ſed vi oppreſſa velut proſtibulum tamen falsò habebatur. Quod minimè ferendum. Etenim vis univerſa inter præcepta Noachidarum de Homicidio ac Furto ſatis interdicebatur. Vi autem oppreſſam Dinam non ſolùm ex hac Magiſtrorum interpretatione, verùm etiam è ſacris verbis ſatis elicitur. Ea ſunt[a] ויקח אותה וישכב אותה ויענה *cepit eam & concubuit cum ea & oppreſſit eam*, vulgata ibi *adamavit eam & dormivit cum ea vi opprimens virginem.* Conſonus ſatis eſt Onkelus. Sed expreſſiùs multò altera illa Uzielidi tributa paraphraſis ודבר יתה באונסא ושכיב עמה וסגפה *& cepit eam violentiâ & concubuit cum ea & afflixit eam.* Et Judæi Hiſpanienſes,

[x] Geneſ. 38.

[y] Gloſſ. ibid & vide Abarbinel in Piruſh fol. 99. col. 2.

[z] Ibid. comm. ult.

[a] Geneſ. 34. 2.

nienſes, *tomo aella y yazio con ella y aſſligiola.* Arabs item Erpenianus pro יענה ſubſtituit عذبها *afflixit, cruciavit eam.* Joſephus autem diſertè [b] *φθείρει δι ἁρπαγῆς raptu violavit.* Malè autem [b] *Orig. lib. 1. cap. 19.*
Græci aliquot codices, *cepit eam & dormivit cum ea, καὶ ἔπιχε καὶ ἐπεκτείνωσεν αὐτὴν & peperit, & humiliavit eam.* Ad illud vero quod legitur in hiſtoria ſacra, *rem* [c] *fœdam* Sichemum patrâſſe in [c] *Comm. 7.*
Iſrael וכן לא יעשה & *ita non fiet* aut *ita non fieri ſolet* ſeu *debet* pro quo habet vulgata, *violatâ filiâ Iacob rem illicitam perpetravit,* Salomon Jarchius לענות את הבתולות שהאומות גדרו עצמן העריות על ידי המבול *Scilicet fieri non debuit nec in more receptum erat, ut impunè quis virgines ita violaret. Nam & ipſi Ethnici velut ſepem ſibi præſtituunt, ne Inceſta patrentur, idque ob Diluvium.* De hoc enim cavere, eſt etiam inceſti interdictorum obſervationi ſollicitiùs proſpicere.

Cap. VI.

Judicia *circa* Juris Naturalis capita Illuſtriora, *in Gentium ditionis Iſraelitica reginine, tantùm exerceri ſolita.* Judices *qui eis præeſſent* ſeorſim conſtituti; *etiam* Proſelyti Domicilii *ritè conſtitui potuêre.* Sexus *diſcrimen.* Pœna Gladii, Furto Gentilis *irrogata, aliis item delictis, quæ* mitiùs in Judæis *punita.* Nullam pœnam obſcurioris Juris Noachidarum *capitis alicujus violationi imminuiſſe.*

SEquitur ut de Judiciis videamus, quatenus in Proſelytorum Domicilii ſeu Gentilium ditionis Iſraeliticæ regimine, locum haberent. Eorum conſideratio duplex. Altera, quà circa Jura ſimpliciter Naturalia verſabantur; Altera, quà circa Jura Gentium ibi ſive Imperativa ſive Interveniéntia. Quod ad priorem attinet; Ebræis ipſis & eis qui in eorum ritus tranſierant Tribunalia fuere ordinaria Triumvirorum & XXIII-virorum quamplurima per urbes, oppida ac pagatim diſpoſita præter Magnum illum LXXI-virorum Hieroſolymis Synedrium, in quibus jus ſecundum præcepta Moſaica atque ea quæ ex Majorum inſtitutis moribuſque adjecta eſſent, tum Originariis tum Proſ-

elytis Juſtitiæ ac libertinis dicebatur. Neque ſine התראה ſeu *Præmonitione*, nec ſine binis minimùm teſtibus, ſententia ex eo jure in reum regularitèr ferri ſolita. Pœnarum item genera quatuor (præter verbera atque alia aliquot pro eorum qui rebus præeſſent autoritate introducta) Combuſtio ſcilicet, Lapidatio, Strangulatio & ea quæ Gladii dicitur, in eorum commentariis, quippe quorum uſus ex civili jure apud ipſos obtinuit, paſſim occurrunt. Sed hæc ad Proſelytos Domicilii ſeu Noachidas ditionis Iſraeliticæ, ex ſolo Juris Naturalis reſpectu, ſeu ut ex eo ſolo res agitaretur decideretur que, neutiquam attinuere. Neque in tribunalia Iſraelitica, neque ad Iſraeliticas formulas, Proſelyti Domicilii ſeu Noachidæ ejuſmodi, ex ſuo tantùm jure rei, in jus vocabantur. Sed ſua erant hiſce ſingularia jura Forenſia, adeoque Tribunalia ſingularia; quemadmodum in Anglia noſtra olim *Iuſtitiarii ad Cuſtodiam Iudæorum aſſignati.* Sic enim & in ditione Iſraelitica Tribunalia Judiciis Proſelytorum Domicilii ſeorſim ſunt poſita. Singulare enim apud veteres erat illud Judicandi genus quod ξενικὸν appellarunt, ut ſcimus ex Ariſtotele [d], id eſt, *ad peregrinos attinens.* Unde & apud Ebræos, ſingulares, qui ritè ex Noachidarum jure cognoſcerent Judices, ut res poſtulabat, præficiebant ii qui Tribunalibus, quæ diximus, Iſraeliticis cum imperio præeſſent, eoſque ſive Ebræos ſive Proſelytos Domicilii aut federe receptos quales diximus. Niſi hi eouſque ſui juris, poſt deditionem victoriámve, ex federe remanſerant, ut, profeſſione in jura Noachidarum factâ, integrum ipſis eſſet ſuo quod retinerent Territorio Judices præficere. Nam ejuſmodi Dedititii non minus ad Judices præficiendos conſtituendaque Tribunalia, quæ de Juris Noachidarum capitibus ritè cognoſcerent obligabantur, quàm ipſi in Sancto Imperii ſui Territorio Ebræi. Nec contra caput hoc de Judiciis committere tantùm eos exiſtimabant qui Tribunalium ſeu Judicum Conſtitutioni adverſarentur, verùm etiam quicunque ita favendo aliorum flagitia in cetera juris hujus capita perpetrata reticerent ac celarent, ut, cum commodè ſatis poſſent, in Judicium ea non deducerent. Atque hos בעלי שכם ſeu *Conſentientes* appellant [e], nec leviori quàm ipſos flagitiorum autores pœnâ dignos cenſue-

[d] *Politic.* 4. *cap.* 17.

[e] *Maimonid. halach. Melakim. cap.* 9. *Ioſephus Albo* Sepher Ikarim *lib.* 3. *cap.* 14.

fuere[f]. De Tribunalium autem huic Juri ſingularium apud Ebræos ipſos conſtitutione, ita ad veterum mentem Maimonides[g], חייבין בית דין ישראל לעשות שופטים לאלו הגרים התושבים לדון להן על פי המשפטים אלו כדי שלא ישחת העולם אם ראו בית דין שיעמידו שופטיהם מהן מעמידין ואם ראו שיעמידו להן מישראל מעמידין *Debent ii qui Tribunalibus Iſraeliticis præſunt præficere Iudices Proſelytis illis Domicilii, ut ſecundum jura illa Noachidarum jus eis dicatur, ne quid detrimenti capiat humana ſocietas. Pro eorum verò arbitrio, idem eſt, ſive Iudices hoſce conſtituant ex ipſis ejuſmodi Proſelytis, ſive ex Ebræis.* Sexus autem ita ratio heic habenda erat, ut fœmina in Judicem eis ritè apud Ebræos præfici nequiret; quod neque ex jure Ebræis civili regulariter[h] admiſſum. Idem Maimonides diſertè ולא תדון אשה להם *Fœminæ eis jus dicere non licuit*[i]. Cum verò ex Ebræorum jure civili, tres minimùm Judices ferè ſemper de cauſis cognoſcerent civilibus ſeu pecuniariis, de capitalibus verò nunquam pauciores viginti tribus (quod ex titulo Sanhedrin liquet) cumque omnia, ut ſtatim oſtenditur, judicia pœnalia, ob violatum à Noachide jus Naturale, Ebræis in uſu capitalia eſſent; pro libitu nihilominus præficientium, ita Judicum heic numerus variabat, atque ab eo, qui ex jure Ebræorum civili exigebatur, diverſus erat, ut etiam unicus ſufficeret. Quod itidem de Teſtibus dicendum; quorum tamen in admiſſione, ſexûs etiam ratio ita habita, ut fœmina, quemadmodum ex Jure Iſraelitico, excluderetur. Maimonides[k], ובן נח נהרג בעד אחד ובדין אחד בלא התראה ועל פי קרובים אבל לא בעדות אשה *Noachides ultimo afficitur ſupplicio ex ſententia Iudicis unici atque ex unici teſtis teſtimonio, idque ſine Præmonitione atque teſtimonio propinquorum* (quod in Judiciis Iſraeliticis ſeu merè civilibus[l] non eſt admiſſum) *Minimè verò ex teſtimonio fœminæ.* Atque ex hoc Judiciorum, juxta jus Noachidarum atque illud quod Ebræorum civile eſt, diſcrimine interpretantur illud quod ex Gemara Babylonia ſuperiùs[m] affertur de Præcepto de Judiciis adjecto in Mara, præter illud Noachidarum. Scilicet[n], "נצטוו ישראל במרה להיות דנין בסנהדרין של עשרים ושלשה *præceptum fuiſſe Iſraelitis in Mara ut judicia* (capitalia) *exer-*

cerent

[f] *Videſis Hugonem Grotium de Iure Belli ac Pacis lib. 2. cap. 20. §. 40. & c.*

[g] *Ibid. cap. 10.*

[h] *Videſis* Sepher Shalcheleth *fol. 14. & Petr. Fabrum Semeſtr. lib. 3. cap. 14.*

[i] *Gem. Bab. ad tit.* Sanhedrin *cap. 7. fol. 57 b.*

[k] *Hal.* Melakim *cap. 9. Adde Gem. Hieroſolym. ad tit.* Kidoſchim *cap. 1. fol. 58. col. 3.*

[l] *Miſna tit.* Sanhedrin *cap. 3.*

[m] *Capite ultimo libri primi. pag.* 123.

[n] *Gloſſ. Talmud. ad tit.* Sanhed *cap. 7. fol. 56 b.*

cerent in Tribunalibus XXIII *virorum &c.* quod legitur in Gloſſa Talmudica ubi etiam adjicitur Pluralitatem teſtium atque Præmonitionem tunc temporis, velut juta Iſraelitis ſingularia, acceſſiſſe; adeoque aliam Judiciorum formulam, aliaque judicia præceptis anterioribus tunc, in Ebræorum tantùm uſus, adjecta. Ut verò in Judicum & Teſtium ratione hujuſmodi habebatur inter Noachidarum & Ebræorum jus diſcrimen, ita etiam in Pœnis diverſitas. Nam capitalem quæ gladio infligebatur, ad Noachidas ex ſuo jure heic reos attinere[°] volunt. Neque quid à Noachide contra jus ſuum Naturale commiſſum non ultimo id genus ſupplicio, ex more, qui ibi receptus, puniendum. Sed quæ de Judiciis ac Pœna heic dicta ſunt intelligenda tantùm de Septem præceptorum ſeu Juris Naturalis Illuſtrioris, non de Minorum ſeu Obſcuriorum capitis alicujus violatione. Neque enim de hiſce cognoſcebat Tribunalium aliquod. Sex igitur illa Inceſtûs genera cunctis hominibus à rerum initiis (ut ſupra traditum eſt) interdicta, uti etiam Cultus Extraneus, Maledictio Numinis, Homicidium, Furtum, Eſus membri animalis viventis (nec diſparis juris voluere eſſe aliqui, ut oſtenſum eſt, eſum ſanguinis) & præceptum hoc de Judiciis (quà ſive obedientia civilis, ſive, ubi ex fœdere ſeu indultu liceret, Judicum ſeu Magiſtratuum conſtitutio eo innueretur) Pœnam habebant Mortis ex recepto apud Ebræos juris Gentium uſu adjectam. Quæ etiam ex Tribunalium, quæ diximus ſeorſim & Proſelytorum Judiciis per ſe præſtitutorum ſententia, gladio irroganda, qualis Pœna, ex jure Ebræorum ſibi civili atque ordinario non cuiquam, præter homicidam, ob horum aliquod commiſſum infligebatur. Sed aut Vivicrematio aut Strangulatio aut Lapidatio; idque tantùm in prioribus quatuor generibus. Sed Proſelytorum Domicilii ſupplicium heic in cunctis parile, id eſt ultimum. Adeoque tria etiam poſteriora, Furtum ſcilicet, Eſus membri animalis viventis, atque id quod contra præceptum de Judiciis committeretur, in Proſelyto Domicilii ſic puniebatur. Quæ intereà ex Jure Iſraelitico & uſu ipſis civili aut compenſatione damni, dupli, quadrupli aut quintupli, aut verberibus tantùm plecti ſolita. Proprium ſcilicet ſibi & Proſelytis Juſtitiæ

[°] *Vide Gem. Babyl. ad tit.* Sanhed. *cap. 7. fol. 57 b. & cap. 8. fol. 71 b. & Maimon. halach.* Melakim *cap. 9.*

Digitized by Google

Jus illud erat, etiam à Numine præſcriptum. Juris autem Noachidarum capitum, Numen paritèr autorem, ut ſupra oſtenſum eſt, eſſe voluere; quà ſcilicet in ipſis interdicta præceptave habentur. Pœnarum verò genera quibus coercerentur homines contrà committentes ſive graviora ſive leviora, tum pro eorum qui jure illo uterentur conſenſu & indole, tum pro variis, Perſonarum, Loci, Temporis circumſtantiis præſtitui potuiſſe. Idque ex mente Præcepti hujus univerſalis de Judiciis. Unde & ipſi ultimum adjecêre ſupplicium Tribus illis Noachidarum juris Capitibus, ob quæ tamen violata ex Jure ipſorum civili ſeu Iſraelitis proprio nemo morte puniendus. Nimirùm ne ſalutare ſatis reipublicæ ſeu humanæ apud ipſos ſocietati medicamen deeſſet, pro eorum arbitrio quibus ſuprema in legibus ſuperinducendis poteſtas erat, ſive gravius quomodolibetcunque ſive levius, ut rerum diverſitas exigebat, Pœna genus ſceleribus & delictis conſtitui fas exiſtimabant. Quale quidem receptiſſimi Orbis Chriſtiani etiam mores luculentèr docent; tametſi nec defuerint in ſcholis noſtris viri ſubtiliſſimi [p], qui ne Furtum quidem ſimplex morte punire fas eſſe contenderint. Quorum ſententiam tam Ebraicæ in Judiciis ex Jure Gentium exercendis Reipublicæ, quàm Chriſtiani orbis conſenſus palàm impugnat. Ideò autem mortem Proſelytis Domicilii reis Gladio inferri volebant, puto, Ebræi, quia præ cæteris ultimi ſupplicii generibus, illud Turpius exiſtimarent. Id colligo ex his Miſnæ [q] verbis. מצות הנהרגין היו מתיזין את ראשו בסייף כדרך שהמלכות עושה ר׳ יהודה אומר ניוול הוא זה אלא מניחין את ראשו על הסדן וקוצ׳ן בקופי׳ן אומר לו אין מיתה׳ מנוולת מא *Ex inſtituto de ultimo ſupplicio afficiendis* (nec tamen lapidatione, vivicrematione, aut ſtrangulatione) *Caput damnati amputabatur gladio; quemadmodum juſſu regio fieri ſolet. Sed turpe hoc eſſe ajebat R. Iehuda qui voluit potius ut caput ſtipiti impoſitum ſecuri præſecaretur; cui reſponſum eſt, turpius hoc genere mortis eſſe nullum.* Atque ita demum ſe habuit uſus, ex jure Gentium, forenſis, quoties in Jus vocaretur Proſelytus Domicilii aut Noachides in ditione Iſraelitica ob Juris aliquod Naturalis caput ſimplicitèr violatum; nullâ juris Civilis ſeu quod Iſraelitis proprium eſſet, ratione

[p] *Scot. in ſent. 4. diſt. 15. q. 3. & Videſis Alex. Alenſ. part. 3. quæſt. 47. membr. 4.*

[q] *Tit.* Sanhedrin *cap. 7.*

Digitized by Google

commiſſâ. Id intereà verum eſt, non defuiſſe qui Strangulationem, Pœnam Gentilium[r] in ditione Iſraelitica capitalem fuiſſe traderent. Sed refragatur Talmudicorum turba, niſi de Pœna coitûs ex jure ut volunt illi ſingulari Iſraelitarum adeò illiciti, ut in adulterium juxta jus Iſraeliticum, non, ut illi docent, juxta Naturale ſeu Noachidarum, ibi migraret, dictum capias; qua de re capite proximo. De nefandi autem beſtiæ coitûs Noachide reo aiunt; eum tantùm morte fuiſſe puniendum, non item beſtiam, tametſi jus Ebræis ipſis Civile aliud eſſet; qua de re ſupra[s] etiam monuimus, uti item de Noachide[t] in tranſgreſſionem ſui juris vi adacti. Alia ſubinde in ſuperioribus libris occurrunt, quæ huc ſpectare meminerit lector.

[r] *R. Manaſſe in Gem. Bab. ad tit.* Sanhed. *cap.* 7. *fol.* 56 *b.* & *cap.* 8 *fol.* 71 *b.* & *vide ibi gloſſas.*

[s] *Lib.* 1. *cap.* 4. *pag.* 55.

[t] *Lib.* 2. *cap.* 11. *pag.* 254.

CAP. VII.

De Judiciis *quibus in ditione Iſraelitica ſuberant Proſelyti Domicilii* ob Jus ibi Gentium, *ſeu quod* Naturale non habebatur, *violatum.* Pœnæ Singulares *Proſelyto ejuſmodi ob* Sponſæ Ebraicæ *(qualis in jure Noachidarum non agnita)* coitum, *irrogandæ.* Proſelytus Domicilii reus & *dein* Juſtitiæ Proſelytus *factus.* Minor, Surdus, Mentis inops. Proſelytus Juſtitiæ *Judiciis pœnalibus*, ex Jure Iſraelitico *exercendis, præeſſe rite nequibat, nedum* Proſelytus Domicilii.

Conſideratio heic altera eſt, de Judiciis quibus ſuberat Proſelytus Domicilii aut Noachides in ditione Iſraelitica, ob juris alicujus Gentium ibi, ſive Imperativi ſive Intervenientis, capitis violationem. Ex eis quæ libro ſecundo & ſequentibus occurrunt palam fit, Proſelyti Domicilii conditionem fuiſſe ejuſmodi, ut quamplurima ei non permiſſum ſit facere quæ tamen Iſraelitis imperata; nec quidem ultrò ritus aliquos, velut jure ſibi extra ſui ſeu Naturalis corpus ejuſve Appendices, ſuperinducto obſervare. Sic nihilominus ut obligaretur intereà jure Gentium tum Imperativo tum Interveniente, id eſt tum ſacro quodcunque ad Proſelytorum Domicilii regimen attineret, tum eo quod ab Ebræis ipſis ejuſmodi regimini ſuperinductum eſt. Quoties autem in eorum quempiam ob Juris aliquod, quale diximus, Gentium caput violatum agi oportuit, etiam, pro libitu eorum qui rebus

præ-

præeſſent, ſive in tribunal Proſelytorum Domicilii regimini ſeorſim poſitum, ſive in Iſraeliticum aliquod ordinarium evocandus erat, ibique ſive abſolvendus ſive damnandus Pœna Iſraeliticâ, ſeu ex Jure ſolummodò Ebræorum ſeu civili (niſi dicas hoc ita in jus Gentium migraſſe) inſtitutâ. Sic tamen ut Judex etiam heic Unicus, Unicus item Teſtis ſufficeret, nec Præmonitionis ratio (ut in Judiciis merè Iſraeliticis) omninò haberetur. Quæ de Proſelyto Domicilii Imaginem faciente, Lucum plantante, Sabbatum obſervante, id genus reliquis, libris in ſuperioribus dicta ſunt, heic recolantur, utpote quæ modo jam memorato in judicium deducenda. Sed inſigne præ aliis eſt, ad hanc rem, id quod habent Talmudici de ſingulari ob illicitum concubitûs unicum genus Proſelyti Domicilii Pœna quæ ex Juris Iſraelitici & Noachidarum diſcrimine orta eſt. Nimirùm ex oſtenſis libro quinto liquet, Alienæ uxoris, poſt domum deductionem ſcilicet ac matrimonium coitu incœptum firmatumque, concubitus planè adulterium fuiſſe tam ex Jure Noachidarum quam ex Jure Iſraelitico. Unde evenit, ut adulterii ejuſmodi reus, ſive in fœmina Gentili ſive in Iſraelitica, Proſelytus Domicilii, Pœnam ſubiret gladii ex ſententia fori id genus hominibus conſtituti, ut capite dictum eſt ſuperiori. Talmudici[u]; אם בא על אשת ישראל אחר שנבעלה הרי זה כמו שבא על אשת גוי חבירו ויהרג בס״ף *Si Noachides concubuerat cum uxore Iſraelitæ poſtquam coitus matrimonium ſecutus eſſet, idem* (quantum ad adulterii interdictum ſpectat) *fecerat perinde ac ſi cum Gentilis uxore coiverat, & gladio puniendus erat.* Nempè in jus ſimplicitèr Noachidarum ſic commiſerat. Non item, ſi id fecerat, antequam maritus cum ſponſa coiverat. Nam ex jure Noachidarum ſeu Naturali, citra coitum ne quidem uxor juxta Talmudicos, habebatur ea, quâcum quis matrimonium contraxerat, ut fuſiùs libro oſtenditur quinto. Jure[x] autem Iſraelitico etiam ex ſponſalibus citra deductionem, citra coitum, uxor fiebat[x]; qua de re plura nos in Uxore Ebraica. Et ſi[y] quis cum ſponſa ejuſmodi aliena concubuiſſet, utrique ex jure Iſraelitarum civili Lapidatione puniebantur[y], ante ſcilicet tam deductionem quàm coitum mariti; poſt deductionem verò & citra coitum,

[u] *Maimonid. halach.* Melakim *cap.* 9.

[x] *Deut.* 22. 22. *&c.*

[y] *Gem. Bab. ad tit.* Sanhedrin *cap.* 7 *f.* 57 *b. Maimonides hal.* Iſuri Bia *c.* 1.

coitum, Strangulatione, ut adulteri alii; excepto ubi ſponſa eſſet fi-
[a] *Levitic.* 21. 9. lia Sacerdotis, quæ ex diſertis legis [a] ſacræ verbis comburenda. Unde
& ſponſam qualem diximus, ſcilicet מאורסה שאין נכנסה לחופה
uti vocant, id eſt *ſponſam quæ nondum in thalamum deducta eſt*,
volunt Chriſtiani ſcriptores aliqui fuiſſe adulteram illam, ad quam
attinere legem de lapidatione innuunt Scribæ & Phariſæi in Evan-
[a] *D. Ioann. cap.* 8. 5. gelio [a]. Si igitur Noachides ſeu Proſelytus Domicilii id quod
Adulterium ex jure tantùm Iſraelitico, non Noachidarum, cenſere-
tur, in ſponſa qualem diximus commiſiſſet, ex jure ſimplicitèr ſuo in
jus vocari nequibat. At verò ex jure cui ratione Domicilii, pro ar-
bitrio eorum qui ibi rebus præerant, ſuberat, juxta exitum judicio-
rum Iſraeliticorum puniebatur, non gladio; ſed ſi reus ante tam de-
ductionem quàm coitum mariti, lapidatione; ſi poſt deductionem
& ante coitum, ſtrangulatione. Nec raró aiunt מיתה האמורה
בתורה סתם היא חנק *ſimplex mortis* ſeu *ultimi ſupplicii Pœna in*
[b] *Vide Levit.* 20. 10. *lege* [b] *Strangulationem denotat*. Gemara Babylonia [c]; בן נח בא
על עריות ישראל נידון בדיני ישראל בא על עריות בן נח נידון בדיני
[c] *Ad tit.* Sanhedrin *cap.* 7. *fol.* 57 *b.* בן נח ואנו אין לנו אלא נערה המאורסה ונחשב נמי נכנסה לחופה
ולא נבעלה *Noachides* ſeu *Proſelytus Domicilii reus Turpitudinis*
ſeu *Concubitûs ex Iure Iſraelitico damnati judicatur Iudicio Iſrae-
litico, concubitus ex Iure Noachidarum, judicio Noachidis ſeorſim
præſtituto. Nec quidem heic nobis proprium eſt quidquam præter
ſpeciem illam de virgine deſponſata, idque tametſi ea in thalamum
deducta fuerit, nondum cum ſponſo coiverit*. Huc ſpectat locus e-
[d] *Ad tit.* Kidoſhin *cap.* 1. *fol.* 58. *col.* 2. & 3. gregius in Gemara Hieroſolymitana [d], ubi Rabbi Jona; איש מה
ת״ל איש איש אלא להביא את הגוים שבאו על עריות האומות
שידונו בדיני האומות ואם באו על עריות ישראל שידונו אותם בדיני
ישראל אמר ר׳ אלעזר מכולם אין לך אלא ארוסת ישראל בלבד
שאם בא על ארוסת גוים פטור אם בא על ארוסת ישראל חייבין
במה הוא מתחייב בדיניהם בדיני ישראל אין תימר בדיני ישראל
בשני עדים ובעשרים ושלשה דיינים זו נהתרייה ובסקילה ואין
תימר בדיניהן בעד אחד ובדיין אחד ושלא בהתרייה ובסיף *Quid ho-
minis nomine denotatur?* verba fiunt de loco illo ſacro, ubi inter-
[e] *Levit.* 18. 6. dictorum de illicito concubitu [e] habetur exordium) *ſenſus eſt, ut ite-
ratione*

ratione vocabuli hominis, etiam ipſi Gentiles innuerentur; ita ſcilicet ut quotquot eorum commiſerint in interdicta de Illicito concubitu, quo generi humano interdictum eſt, judicia ſubeant quæ ad gentes ſeu *Noachidas ſeorſim attinent. Si verò commiſerint in interdicta de concubitu Iſraelitis illicito, judicia ſubeant quæ attinent ad Iſraelitas, quorum in numero monuit Rabbi Eliezer eſſe illud tantum quod eſt de ſponſa Iſraelitæ, nondum nupta* (qualis illa fuerit jam diximus) *Adeò ut ſi concumbat cum ejuſmodi ſponſa, judicii ſit reus, ſi verò cum ſponſa Gentilis* (id eſt, ut antè oſtenditur, ea quacum nondum concubitus perfecit ſed conſenſus tantum inchoavit matrimonium, juxta jura Noachidarum ſeu ſimplicitèr, ut volunt, Naturalia) *reus non omninò ſit. Verum quidem eſt ob coitum ſponſæ Iſraelitæ, damnandum eſſe. Ceterum an judicio Iſraelitico an judicio Noachidis proprio? ſi dicas judicio Iſraelitico, binis opus eſt teſtibus & XXIII viris qui judicent, etiã & præmonitione, & Pœna eſt Lapidatio. Si verò dixeris, judicio Noachidis proprio, unicus tantummodò ſufficit teſtis, unicus Iudex, idque abſque præmonitione. Et Pœna eſt gladio irroganda.* Quin & Maimonides[f]; אין בן נח חייב על אשת חבירו עד שיבא עליה כדרכה אחר שנבעלה אבל מאורסה או שנכנסה לחופה ולא נבעלה אין חייבין עליה שנאמר והיא בעולת בעל במה דברים אמורים בבן נח שבא על בת נח מבל גוי הבא על הישראלית בין כדרכה בין שלא כדרכה חייב ואם היתה נערה מאורסה נסקל עליה כדיני ישראל בא עליה אחר שנכנסה לחופה ולא נבעלה הרי זה בחנק כדיני ישראל *Noachides alterius Noachidis uxoris concubitûs nomine reus non erat, niſi more conſueto cum ea concubuiſſet, idque etiam poſt Sponſi coitum. At verò ob ſponſæ, aut domum* ſeu *in thalamum deductæ, quacum nondum ſponſus coiverat, coitum rei non habiti ſunt Noachidæ. Iuxta illud quod dictum eſt*[g] (de Sara Abrahæ uxore) *& cum ipſa maritus concubuit* (ubi uxorem ejus eſſe, Abimelecho cœlitùs ſic innuitur) *Quæ ſic dicta interim intelligenda ſunt, ut de Noachide cum fœmina Gentili ſeu ſui generis coëunte rem capias. Si verò cum Iſraelitide coiverat ſive more conſueto ſive præpoſtero reus habebatur. Et ſi ea eſſet virgo deſponſata* (needum in thalamum deducta) *lapidabatur*

f *Hal.* Melakim *cap.* 9. & 10. *Vide Moſ. Mikot. præc. affirm.* 122.

g *Geneſ.* 20 3.

batur ille juxta judicii Iſraelitici exitum. Si in thalamum deducta, nec dum amplexibus Venereis excepta, Strangulatione puniebatur juxta etiam Iudicii Iſraelitici exitum. Ita ut inter ſe Noachidæ in ditione Iſraelitica ſui planè ſeu juxta Ebræos Naturalis juris fruerentur circa contractus conjugales libertate; unde nec uxor ipſis erat quæpiam ante coitum. Qua de re conſulas librum quintum. De Proſelytis autem Domicilii reis ac poſtmodùm in ritus Judaicos tranſeuntes ad hunc modum ſtatuunt[h]. בן נח שבירך את השם או שעבד עבודה זרה או שבא על אשת חבירו או שהרג חבירו ונתגייר פטור הרג בן ישראל או שבא על אשת ישראל ונתגייר חייב והורגים אותו על בן ישראל וחונקין אותו על אשת ישראל שבעל שהרי נשתנה דינו *Noachides qui nomen Domini ſanctiſſimum blaſphemaſſet aut idolum coluiſſet aut in Noachidis alterius uxorem adulter fuiſſet & dein Proſelytus juſtitiæ fuiſſet factus, in judicium vocandus non erat, ſed liber.* (Nam ob hæc crimina in Gentiliſmo commiſſa puniendus erat ſolùm juxta ordinem & exitum Judiciorum quæ Proſelytis Domicilii ſeorſim propria fuere, nec in Proſelytos Juſtitiæ magis atque in Originarios exercenda) *At verò ſi Iſraelitam occiderat, aut cum Iſraelitæ uxore concubuerat, dein Proſelytus Iuſtitiæ factus, Gladio quidem plectendus erat ob homicidium* (ut antè, nam & ea Pœna homicidii ex Jure Ebræis civili) *ſed Strangulatione ob adulterium* Scilicet non jam gladio quo ob adulterium jure Noachidarum interdictum, erat puniendus, dum Proſelytus erat Domicilii, ſed Pœnâ Iſraelitarum civili. Ita Proſelytorum Juſtitiæ crimina ejuſmodi ante Proſelytiſmum, ſive in compares ſeu Noachidas ſive in Numen ipſum commiſſa, ex ipſa in ritus Judaicos tranſitione dilui voluêre. Non item quæ in Iſraelitas, tametſi velut denuò natos nec ante in lucem editos eos aliàs haberent, ut oſtenſum eſt libro ſecundo[i]. Aiunt[k] etiam Gentilem, qui percuſſerat Iſraelitam, morte fuiſſe meritò puniendum, nec tamen ita punitum. Adjiciunt item[l] שוטה ולא חרש ולא קטן לא מהן עונשין שאינן בני מצות *non puniebatur ex Gentilibus quiſquam Minor, ſurdus, aut mentis inops, quoniam hi minimè fuere filii Præceptorum*, id eſt, ad quos præcepta ſatis attinerent. Prætereundum autem

[h] *Maimonid. hal.* Melakim *cap.* 10. & *Gemar. Babylon ad tit.* Sanhed. *cap.* 7. & *Hierosolym ad tit.* Kidoſhin. *cap.* 1. *fol.* 58. *col.* 3.

[i] *Cap.* 5.

[k] *Maimonid. hal.* Chobal Wemazik *cap.* 5. & *hal.* Melakim *c.* 10.

[l] *Ibidem.*

Digitized by Google

autem non eſt, tametſi Proſelytis Domicilii ut capite ſuperiori dictum eſt, ritè potuêre fieri Judices qui ſibi congeneres, ex Jure Noachidarum ſolùm, judicare poſſent, adeoque tam Proſelyti Juſtitiæ quàm Ebræi, nihilominus Judiciis Pœnalibus ex jure Iſraelitico ſeu Ebræorum civili exercendis rite præfici ne Proſelytos quidem Juſtitiæ, nedum Domicilii, potuiſſe; qua de re item dictum eſt libro quinto[m]. [m] *Cap.* 20.

Cap. VIII.

De Judiciis Extraordinariis *ſive ubi* Ebræus *aut* Gentilibus binis *aut* Ebræo & Gentili arbiter *receptus eſſet, ſive ubi* Ebræis *orirentur cum aliis Gentibus actoribus, veluti* Africanis, Ægyptiis, Arabibus, *ſive* de Territoriis *ſive* de bonis aliis controverſiæ.

QUæ verò hactenus de Judiciis forenſibus apud Ebræos explicata ſunt, ad Judicia attinent, ſive juxta Jura Noachidarum ſive in Proſelytorum Domicilii regimine exercenda, Ordinaria. De aliis etiam, quæ Extraordinaria voco, leguntur nonnulla in Ebræorum commentariis, quæ, quoniam eorum ſententiam de Jure, cum Gentilibus etiam nondum in Proſelytorum Domicilii numerum nec in ſuam poteſtatem receptis, agendi aliquantulùm aperit, prætermittere heic viſum non eſt. Horum alia ſunt de Judiciis ubi ex Gentilium litigantium compromiſſo Ebræus arbiter ſeu Judex fieret. Alia de aliarum cum Ebræis Gentium litibus, ſub judice cui in utroſque poteſtas, agitatis. Ubi ex compromiſſo Ebræus arbiter fiebat, tam actore quàm reo Gentilibus, ex Jure Noachidarum omninò controverſiam fuiſſe aiunt dirimendam. At ſi pars altera eſſet Ebræus, ita ab arbitro ferendam ſententiam, ut ſecundum illud Jus ſive Iſraeliticum ſive Noachidarum, quod in cauſa Ebræo utilius eſſet, pronuntiaret. Maimonides[n], [n] *Hal.* Melakim *cap.* 10.
ישראל וגוי שבאו לפניך לדון אם יש זכות ישראל בדיניהם דנין לו בדיניהם ואומרים לו כך דיניכם ואם יש זכות לישראל בדינינו דנין לו דין תורה אומרים לו כך דינינו ויראה ל״שאין עושין כן לגר תושב אלא לעולם דנין לו בדיניהם *Si Ebræus & Gentilis in te velut*

velut arbitrum compromittant, & commodius fuerit Ebræo, ut cauſa ex Noachidarum jure decidatur, eo Iure utendum eſt, ac Gentili dicendum, ſic exigit jus veſtrum. Si commodius fuerit Ebræo, ut cauſa ex jure decidatur Iſraelitico, eo utendum eſt jure, atque Gentili itidem dicendum, ita exigit Noſtrum jus. Quod tamen, ut mihi videtur, minimè faciendum, ubi Gentilis ille fuerit Proſelytus Domicilii, qui perpetuò (niſi ubi in juris Iſraelitici capita illa aliquot, quæ ſuperiùs memorantur, commiſerit) *ſecundum jus Noachidarum judicandus eſt.* Litium autem ſub Judice, cui tum in Ebræos tum in alias, quæ actione uterentur, Gentes poteſtas erat, agitatarum Hiſtoriolæ occurrunt in Talmude Babylonio, quarum ne veſtigium, ni fallor, in vetuſtis Scriptoribus ſive Græcis ſive Latinis repertum. Reverentiam atque munificentiam ſingularem, quâ erga Jaddum Pontificem omneſque Hieroſolymis Ebræos etiam & totam ubique Gentem uſus eſt Alexander Magnus Ebræos in ſuam poteſtatem recipiens[o], enarrat Flavius Joſephus, uti & eum ſequuti non pauci. Sed de Judiciis ejus ſeu litibus coram eo inſtitutis, actoribus aliis gentibus, Ebræis verò reis, nihil memorant. Triplicem tamen in Ebræos, illo Judice, Litem inſtitutam ſcribunt Talmudici atque diſceptatione agitatam fuiſſe. Primam ab Africanis, Secundam ab Ægyptiis, Tertiam ab Iſmaelitis ſeu Arabibus atque poſteris Keturæ. Africani, ut poſteri Cananæorum, qui ſub Joſuæ tempora è Terra Canaan bello pulſi in Africam migrarant (& ea de re certè expreſſum fuiſſe in veteri apud Africanos in Provincia Tingitana, inſcriptione teſtimonium tradit Procopius[p]; & recole heic quod ſupra[q] de Joſuæ belli in eos denuntiatione memoratur) hæreditatem avitam repetebant. Ex jure ſucceſſionis in Abrahæ Bona ſeu Familiæ erciſcundæ, agebant Iſmaelitæ & Keturæ poſteri. Et demùm Ægyptii, veluti certi condictione petebant reſtitui ſibi aurum & argentum quod Ebræis ex Ægypto profecturis[r] ipſorum majores mutuò dederant. Advocati Ebræis munus præſtitiſſe aiunt Gibeah Ben Peſiſa, dictum item Ben Koſam[ſ] Juriſconſultum celeberrimum, atque ejuſmodi exceptionibus, ſedente pro Tribunali Alexandro, uſum eſſe, ut actores replicationes quibus exceptionum vim refellerent

[o] *Archæolog. lib. 11. c. ult. & adv. ἀλά-σιως lib. 2. c. 21.*

[p] *De rebus Vandalicis lib. 2.*

[q] *Lib. 5. cap. 13.*

[r] *Exod. 11. 2. & 12. 36.*

[ſ] *Abraham Zacuth in* Sepher Iuchaſin. *fol. 33. b.*

rent

rent fruſtrà quærentes cauſis planè caderent, & prædia atque vineas, quas, ex certa evictionis ſpe, vi occupaverant, derelinquentes pudefactique recederent. Verba Gemaræ Babyloniæ ſubjungo [t];

כשבאו בני אפריקא לדון עם ישראל לפני אלכסנדרוס מוקדון אמרו
לו ארץ כנען שלנו היא דכתיב ארץ כנען לגבולותיה וכנען אבוהון
דהנהו אינשי הוה אמר להו גביה בן פסיסא לחכמים תנו לי רשות
ואלך ואדון עמהן לפני אלכסנדרוס מוקדון אם ינצחוני אמרו
הדיוט שבנו נצחתם ואם אני אנצח אותם אמרו להם תורת משה
נצחתכם ויתנו לו רשות הלך ודן עמהם אמר להם מהיכן אתם
מביאין ראיה אמרו לו מן התורה אמר להן אף אני לא אביא לכם
ראיה אלא מן התורה שנאמר ויאמר ארור כנען עבד עבדים יהיה
לאחיו עבד שקנה נכסים עבד למי ונכסים למי ולא עוד אלא שהרי
כמה שנים שלא עבדתונו אמר להם אלכסנדרוס מלכא החזירו לו
תשובה אמרו לו תנה לנו זמן שלשה ימים נתן להם זמן בדקו ולא
מצאו תשובה מיד ברחו והניחו שדותיהן זרועות וכרמיהן כשהן נטועות
ואותה שנה שביעית היתה שוב פעם אחת באו מצרים לדון עם
ישראל לפני אלכסנדרוס מוקדון אמרו לו הרי הוא אומר וה׳ נתן את
הן העם בעיני מצרים וישאילום תנו לנו כסף וזהב שנטלתם ממנו
אמר גביהא בן פסיסא לחכמים תנו לי רשות ואלך ואדון עמהן לפני
אלכסנדרוס אם ינצחוני אמרו להם הדיוט שבנו נצחתם ואם אני
אנצח אותם אמרו להם תורת משה רבינו נצחתכם נתנו לו רשות
והלך ואמר להן מהיכן אתם מביאין ראיה אמרו לו מן התורה אמר
להן אף אני לא אביא לכם ראייה אלא מן התורה שנאמר ומושב בני
ישראל אשר ישבו במצרים שלשים שנה וארבע מאות שנה תנו לנו
שכר עבודה של ששים ריבוא ששיעבדתם במצרים שלשים שנה
וארבע מאות שנה אמר להן אלכסנדרוס מוקדון החזירו לו תשובה
אמרו לו תנו לנו זמן שלשה ימים נתן להם זמן בדקו ולא מצאו
תשובה מיד הניחו שדותיהן כשהן זרועות וכרמיהן כשהן נטועות וברחו
ואותה שביעית היתה ושוב פעם אחת באו בני ישמעאל ובני קטורה
לדון עם ישראל לפני אלכסנדרוס מוקדון אמרו לו ארץ כנען שלנו
ושלכם וכתיב אלה תולדות ישמעאל בן אברהם וכתיב אלה תולדות
יצחק בן אברהם אמר להן גביהא בן פסיסא לחכמים תנו לי רשות
ואלך ואדון עמהן לפני אלכסנדרוס מוקדון אם ינצחוני אמרו הדיוט
שבנו נצחתם ואם אני אנצח אותם אמרו לו תורת משה רבנו
נצחתכם

[t] *Ad tit.* Sanhedrin *cap.* 11. *fol.* 91a.

Digitized by Google

נצחתכם נתנו לו רשות הלך ודן עמהן אמר להם מהיכן אתם
מביאין ראייה אמרו לו מן התורה אמר להן אף אני לא אביא ראייה
אלא מן התורה שנא׳ ויתן אברהם את כל אשר לו ליצחק ולבני
הפלגשים אשר לאברהם נתן אברהם מתנורת אב שנתן אגטין
לבניו בחייו ושיגר זה מעל זה כלום יש לזה כלום על זה

Cum adeſſent Africani, ut litigarent cum Iſraelitis coram Alexandro Macedone, aſſerentes Terram Canaan ſuam eſſe eo quòd etiam
u Num.34.2. *ſcriptum reperiatur* [u] *Terram eam ac Terminos ejus* ꝫ *Canaan dici, qui fuerat eorum pater, rogavit Gibeah Ben Peſiſa poteſtatem à ſapientibus ut Advocati munus patriæ præſtaret coram Alexandro Macedone. Quod ſi, inquit, ipſi vicerint, integrum erit vobis reſpondere, illos privatum ex Iſraelitis tantùm viciſſe. Si verò ego vicero, reſpondendum erit, Legem Moſis eos viciſſe. Datâ ei poteſtate abiit & litigavit cum eis. Rogavit eos undenam peterent Argumentum. Reſponderunt ex Lege. Quibus ille, etiam ego neutiquam argumentum afferam contra vos aliunde quàm ex lege peti-*
x Geneſ.9.25. *tum. Scriptum illic eſt, inquit, Maledictus* [x] *Canaan, ſervus ſervorum erit ille Fratribus ſuis. Vbi ſervus res acquiſiverit, cujuſnam eſt ipſe ſervus? cujuſnam res ejus? Quin vos inſuper quot annis jam nobis minimè ſerviiſtis? Alexander Rex jubet eos reſponſum dare. Cui illi, da quæſo nobis moram tridui; quâ indultâ fruſtra reſponſum quærebant. Unde aufugêre relinquentes agros ſuos ſeminatos & vineas plantatas. Id quod anno contigit Sabbatico. Rurſus aliquando venerunt Aegyptii ut litigarent cum Iſraelitis coram Alexandro Macedone, cui oſtenderunt à Moſe dictum, Deum*
y Exod.12.36. *dediſſe* [y] *gratiam populo in oculis Aegyptiorum, ut poſtulata concederent eis, ſeu mutuo darent quæ ipſi peterent. Reddite igitur, inquiunt, argentum & aurum quod à nobis abſtuliſtis. Petit à ſapientibus poteſtatem Gibeah Ben Peſiſa, ut ipſe Advocati munus, in hoc itidem judicio, patriæ præſtaret coram Alexandro. Et inquit, ſi vicerint ipſi, integrum erit vobis reſpondere hominem è vobis privatum ab eis victum duntaxat eſſe. Si verò ego vicero, reſpondendum erit ipſos à Lege Moſis Magiſtri noſtri victos. Poteſtate ei datâ abiit & cum eis in Iudicio egit. Rogavit igitur eos unde peterent Argumentum.*

Digitized by Google

tum. Reſponderunt ex lege. Subjungit ille, etiam ego ex lege tantùm argumentum contra vos petam. Illic ſcriptum reperitur[z], *Habitatio autem filiorum Iſrael, qua manſerunt in Aegypto, triginta fuerunt anni ſupra quadringentos annos. Reddite igitur nobis Mercedem Operæ ſexaginta*[a] *Myriadum qui per annos* CCCCXXX *in Aegypto vobis ſerviebant.* (Scimus huncannorum numerum non ab ingreſſu in Ægyptum, ſed à peregrinatione Abrahæ prædictâ [b] tum Chronologis [c] Ebræorum, tum aliis, putari; qua de re heic non eſt locus diſputandi) *Iuſſit Aegyptios Alexander reſponſum huic argumento dare. Illi verò tridui morâ impetratâ, fruſtrà quærebant reſponſum, unde relictis agris ſeminatis atque vines conſitis aufugerunt. Rurſus aliquando venerunt Filii Iſmael* ſeu *Iſmaelitæ & Keturæ Poſteri, ut in judicio experirentur cum Iſraelitis coram Alexandro Macedone. Aſſerebant ei, Terram Canaan eſſe tam ipſorum quàm Iſraelitarum, velut cohæredum; Etenim tam ſcriptum reperiri*[d], *Hæ ſunt Generationes Iſmael Filii Abrahæ, quam hæ*[e] *ſunt generationes Iſaac filii Abrahæ. Petiit igitur à ſapientibus poteſtatem ſibi dari Gibeah Ben Peſiſa; ut Advocati munus patriæ heic etiam præſtaret. Adjectis quæ in cauſis binis prioribus ſubjungerat, poteſtas ei data eſt. Abiit & cum eis egit in Iudicio. Rogat igitur unde ſumerent argumentum. Dicentibus illis è lege, etiam & ego inquit è Lege tantùm argumentum afferam. In ea autem dictum eſt, Et dedit Abraham omne quod habuit Iſaaco, & filiis Concubinarum quæ fuere Abrahæ dedit Abraham Munera.* Geneſ. 25. 5. *Vbi Pater, dum vixerit, inſtrumenta filiis dederit, quibus nolle ſe teſtatur ut Bona ſua inter ſe dividant, & alterum emiſerit altero ditiorem, Prærogativam alterius alter jure minuere nequit.* Quin in *Bereſith Rabba*[f], actiones totidem à populis illis coram Alexandro adverſus Ebræos inſtitutæ, ſed diverſimodè narrantur. Verba ſunt; בימי אלכסנדרים מקדון באו בני ישמעאל לעורר על ישראל על הבכורה ובאו עמהם שתי משפחות רעות כנענים ומצרים אמרו מי הולך ודן עמהן אמר גביעה בן קוסם אני הולך ודן עמהם אמרו לו הזהר שלא תהליט להם את הארץ אמר אני הולך עמהם אם נצחתי אותם הרי מוטב ואם לאו אתם אומרים מה הגרוע הזה

[z] Exod. 12. 40.
[a] Ibid. comm. 37.
[b] Geneſ. 15. 13. & vide Act. Apoſt. 7. 6 & Epiſt. ad Galat. 3. 17.
[c] Seder Olam Rabba & Abraham Ben David in Kabala vide Rabbi Eliezer in Parke cap. 48.
[d] Gen 25. 12.
[e] Ibid. comm. 19.
[f] Paraſh. 61. fol. 68. col. 2.

שיער עלינו הלך ודן עמהם אמר להם אלכסנדרוס מקדון מי תובע
מיד מי אמרו ישמעאלים אנו תובעים מידן ומתורתן אנו באים עליהם
כתיב כי את הבכור בן השנואה יכיר וישמעאל בדין שיטול פי שנים
א"ל גביעה בן קוסם אדוני המלך אין אדם עושה מה שהוא רוצה לבניו
אמר לו הין וא"ל והכתיב ויתן אברהם את כל אשר לו ליצחק אמרו לו
והיכן שטר שילוח שחילק בין בניו א"ל ולבני הפילגשים אשר לאברהם
נתן אברהם מתנות ונסתלקו משם בבושת פנים אמרו כנענים מתורתן
אנו באים עליהם בכל מקום כתיב ארצה כנען ארץ כנען יתנו לנו את
ארצינו א"ל גביעה בן קוסם אדוני המלך אין אדם עושה לעבדו מה
שהוא רוצה א"ל הין אמר והכתיב ארור כנען עבד עבדים וגו' הרי
הארץ שלנו והם עבדים לאדוני המלך ונסתלקו משם בבושת פנים
אמרו מצרים מתורתן אנו באים עליהם ששים ריבוא יצאו מאצלינו
טעונים כלי כסף וכלי זהב וכתיב וינצלו את מצרים יתנו לנו את
כספינו ואת זהבינו אמר לו גביעה בן קוסם אדוני המלך ס' ריבוא
בני אדם עשו אצלכם [g] רדו שנים מהם כספים ומהם זהבים שנוטלים
כשכרן דינר ליום ישבו פילוספים וחשבו ולא הגיעה לק שנה עד
שנמצאת ארץ מצרים לטימון ונסתלקו משם בבושת פנים

Tempore Alexandri Macedonis, venerunt Iſmaelitæ, ut cum Iſraelitis litigarent de Primogenitura. Cum illis veniebant item binæ familiæ improbæ Cananæi & Aegyptii. Conſilio inito, quiſnam Advocati munus illis litibus præſtaret, dixit Gibeah Ben Koſam, ego ibo & in judicio agam cum illis. Ei reſponſum eſt, cave ne Terra eis velut evicta cedat. Ille vero, ibo & in judicio agam. Si ipſe vicero, bene ſe res habebit. Sin verò, integrum erit vobis dicere, quid nobis cum homuncione illo? Abiit & in judicio egit cum illis. Interrogante Alexandro undenam actores hi? illi undenam rei? Nos, inquiunt Iſmaelitæ, petimus quod poſſident ipſi, idque juxta ipſorum legem. Proferimus in eos id quod ſcriptum [h] *eſt; ſed filium odioſæ agnoſcet pro primogenito; unde Iſmaeli jus erat ut duplicem ſortiretur hæreditatis partem. Ad hæc Gibeah Ben Koſam, Domine mi Rex, inquit, nonne fas eſt cuique pro libitu ſuo cum filiis ſeu Liberis ſuis agere? Annuenti Regi, at ſcriptum eſt* [i]*, inquit, & dedit Abraham totam ſubſtantiam ſuam Iſaaco. Illi verò, at ubi, inquiunt, eſt Inſtrumentum editum quo diviſa eſt hæreditas filiis ejus.*

[g] *Ita exemplar meum Cracoviæ editum. Sed lego potius* רלן*, tum ob ſimilitudinē literarum* ד *&* ל *(ubi hujus pars ſuperior mãca fuerit) tum quod* רדו *in Numerorum deſignatione pro nihilo planè, extra mendum, haberi poteſt.*

[h] *Deut.* 21.17.

[i] *Gen.* 25.5 & 6. *Adeſis lib. de Succeſſionibus ad leges Ebræorū cap.*37.

ejus. Reſpondit ille, Et filiis Concubinarum quæ fuere Abrahæ dedit Abraham munera. Et pudoris causâ ulteriùs litigare nolebant. Cananæi verò; ex ipſorum lege contra eos oſtendimus Terram ipſam paſſim nuncupari Terram Canaan, unde Terram quæ noſtra eſt Nobis reddi petimus. Atqui iterùm Gibeah Ben Koſam, Domine mi Rex inquit, nonne fas eſt cuique pro libitu ſuo cum filiis ſeu Liberis ſuis agere? Annuenti Regi. At ſcriptum eſt[k]*, inquit, Maledictus Canaan ſervus ſervorum erit ille fratribus ſuis. Ecce tibi Terra ipſa noſtra eſt, atque illi ſunt ſervi Domino meo Regi. Unde etiam & hi ob pudorem ulterius litigare nolebant. Aegyptii demùm ita agunt. Debent nobis* LX *myriadas. Egreſſi enim ſunt è regionibus noſtris vaſis argenteis & aureis onuſti, juxta quod ſcriptum eſt*[l] *& ſpoliaverunt Aegyptios. Reddant igitur nobis Argentum noſtrum & Aurum noſtrum. Reſpondit Gibeah Ben Koſam, Domine mi Rex, Sexaginta Myriades hominum* [ex Ebræis] *operas eis* CCXXXVI, *annos præſtabant, partim in Auro partim in argento artificium exercendo. Pro Operarum igitur mercede abſtulerunt Nummum ſive Denarium* [ſeu ejuſce valorem] *in diem. Inito autem à Peritis qui adeſſent computo, conſtitit ne centum quidem annos præteriiſſe à tempore quo primùm Aerarii uſus in Aegypto comperiretur. Ob pudorem igitur ulteriùs nec hi litigare volebant.* Vocabulum טימין ſeu טמיון (quod planiſſimè è Græco ſermone quo *ταμιεῖον ærarium* denotat in Orientem, ut fieri amat, migravit) interpretatur heic Iſachar Ben Netphali[n] אוצר שכר העבדות *Theſaurum Mercedis ſervitii, ſervitutis*, ſeu operarum. Senſus videtur; pluſquam mille ac centum annos ab Exitu ex Ægypto tunc præteriiſſe, nec tamen centum annos à tempore quo Ægyptiis uſum fuiſſe conſtaret ærarii unde operarum merces præſtaretur; adeoque nihil illis probationis manſiſſe, unde ſe Ebræis mercedem alitèr ſolviſſe aſſerere poſſent. Miræ ſunt hæ diſceptationes forenſes, ubi omiſſâ utrinque omninò tot annorum præſcriptionis ratione, ad argumenta tantùm ex lege, hiſtoria ſacra, ejuſque interpretamentis petita convolant. An verò res ipſæ fuerint, Alexandro Judice, ita geſtæ, an ingenii Rabbinici figmenta (quemadmodum ferè Rhetorum atque Sophiſtarum apud

[k] *Geneſ.* 9. 25.

[l] *Exod.* 12. 3.

[m] *Videſis Baal Aruch. in* טמיון

[n] *In Commentariis ad citatum locum* & Bereſith Rabba.

Græcos & Latinos controverſiæ fictæ) neutiquam decerno. Certè Tertullianus adverſus Marcionem juſtitiam nullam defuiſſe in vaſis, ex Numinis mandato, Ægyptiorum aſportandis adſtruens, *age*, inquit [o], *infeliciſſime hæretice; teipſum expoſtulo arbitrum; cognoſce in utramque gentem priùs, & ita de auctore præcepti judicabis. Repoſcunt Aegyptij de Hebræis vaſa aurea & argentea; contra Hebræi mutuas petitiones inſtituunt, allegantes ſibi quoque eorundem patrum nomine ex eodem ſcripturæ inſtrumento mercedes reſtitui oportere illius operariæ ſervitutis, pro laterinis deductis, pro civitatibus & villis ædificatis. Quid judicabis optimi dei elector? Hebræos fraudem agnoſcere debere an Aegyptios compenſationem. Nam & aiunt ita actum per legatos utrinque, Aegyptiorum quidem repetentium vaſa, Iudæorum verò repoſcentium operas ſuas. Et tamen has juſtitiâ renuntiaverunt ſibi Aegyptij. Hodie adverſus Marcionitas amplius allegant Hebræi, negantes compenſationi ſatis eſſe, quantumvis illud auri & argenti, ſi ſexcentorum millium operæ per tot annos vel ſingulis nummis diurnis æſtimentur. Quæ autem pars major; repetentium vaſa an incolentium villas & urbes? Querela ergo maior Aegyptiorum, an gratia Hebræorum? ut ſolo iniuriarum Iudicio Hebræi Aegyptios repercuterent, liberi homines in ergaſtulum ſubacti: ut ſolas ſcapulas ſuas ſcribæ eorum apud ſubſellia ſua oſtenderent flagellorum contumelioſa atrocitate laceratas: non paucis lancibus & ſcyphis pauciorum utique divitum ubique ſed totis & ipſorum facultatibus, & popularium omnium collationibus ſatisfaciendum Hebræis pronuntiaſſet. Igitur ſi bona Hebræorum cauſa, bona jam & cauſa, id eſt mandatum creatoris qui & Aegyptios gratos fecit; neſcientes & ſuum populum in tempore expeditionis anguſto aliquo ſolatio tacitæ compenſationis expunxit. Planè minùs exigi juſſit. Hebræis enim etiam filios Aegyptii reſtituere debuerant.* Ita tam Pater hic, quam Talmudici, judicium ejuſmodi memorant.

[o] *Adverſus Marcionem lib. 2. cap 20. De ratione etiam judicii hujus vide Epiphanium in Ancorato; ejuſque de Iuſtitia, Clementem Alexandri. ſtrom. α. Iſidor. Peluſiot. lib. 4. Epiſt. 87. Scot. in ſent. 3. diſt. 37. quæſt. unica.*

CAP.

Cap. IX.

De Judicio Divino,*&* Pœnâ Præmioque cœlitus, *juxta Ebræos*, expectando. Exciſionis Pœna, *juxta nonnullos*, triplex, *adeoque* de Immortalitate Animæ *Talmudicorum aliquot ſententiæ.*

SUpereſt ut de Judicio Divino ſeu Fori ſuperioris, quod בית דין שלמעלן nuncupant, juxta inſtitutum tandem agatur. Qualenam ſive Pœnæ ſive Præmii genus Noachidæ, dum Remuneratorem Numen agnoſcerent, timere, expectare, ſperare obligarentur, nullibi, quantum dici, docent Talmudici. At intereà Præmium ſperandum, & Pœnam, qualiſcunque ea fuerit, ex divino Judicio ſeu cœlitus eis timendam, expectandam, in eo ſatis tradunt quòd ad obſervanda quæ diximus ſeptem Præcepta ſic eos velint obligari, ſic item violatione teneri, ut ſacrificia expiatoria eos adhibere etiam oporteret, qua de re ſatis libro tertio. Ceterum qualenam genus tum Præmii tum Pœnæ ipſi ſentirent ad Noachidas ex judicio divino attinere, eliciendum fortè fuerit tum ex eo quod de ejuſmodi Pœnâ ac Præmio, quà ſeipſos ſpectat, tradidere, tum ex eo quod expreſſim habent de Noachidarum item Pœna & Præmio. Ex ſententia fori ſeu tribunalis ſuperioris in univerſum aiunt eſſe [p] טובה צפונה לצדיקים *Bonum Iuſtis repoſitum*, id eſt שכר הצדיקים *præmium Iuſtorum*, quod nuncupant חיי העולם הבא *vitam futuri ſeculi.* Eamque agnoſcunt fore æternam ſemperque beatam. Hanc item nominibus priſcis גן עדן *horti deliciarum, Paradiſi, Montis Domini, Templi Domini, Domus Domini, Portæ Domini*, ſæpiùs ſignificari. Juſtum autem definiunt eſſe eum cujus iniquitati præponderent juſtitiæ ſeu obſervationis merita. Si enim aiunt [q] כל אחד ואחד מבני אדם יש לו זכיות ועונות מי שזכיותיו יתירות על עונותיו צדיק ומי שעונותיו יתירות על זכיותיו רשע מחצה על מחצה בינוני *Vnicuique hominum ex Adæ poſteris, ſunt juſtitiæ* ſeu *innocentiæ* aut *obſervationis merita, ſunt item peccata. Is verò cujus merita peccatis ſuis præponderent. Iuſtus eſt; uti & is cujus peccata Iuſtitiæ meritis præponderent, malus ſeu impius dicendus. Quod ſi quis utrorunque æqualiter fuerit particeps, is intermedius eſt.* Primi generis vocant [r] צדיקים גמורים

[p] *Gem. Bab. ad tit.* Chagiga *cap.* 1. *Maimon. halach.* Theſuba *cap.* 8.

[q] *Gem. Bab. ad tit.* Roſh haſhena *cap.* 1. *fol.* 16 *b.* *Maimon. halach.* Theſuba *cap.* 3.

[r] *Gem. Bab. ad tit.* Roſh haſhena *cap.* 1. *f.* 16 *b.*

Iuſtitia

Iuſtitia conſummatos, ſecundi רשעים גמורים *conſummatos impietate*, id eſt Juſtiſſimos & ſceleſtiſſimos, ceteris, ut heic, intermediorum nomine tributo. Quemadmodum autem Juſtis ejuſmodi, præmium ſtatuêre vitam æternam beatamque, ſic Malis ſeu impiis atque Intermediis, quales verbis jam allatis memorant, ſive Pœnam *Exciſionis* כרת dictam (Extinctionem dixiſſet Cicero) ſive Gehennam[s] pro mercede manere aiunt ita, ut, pro peccatorum pondere, damnentur. Nam velut in ſtatera in foro ſuperiori peccata ac merita cujuſque appendi ſemper volunt, ut ferè Jovem aureâ lance fata Græcorum & Trojanorum libraſſe ait Homerus[t]. Vitam autem æternam חלק בעולם הבא *partem* ſeu *ſortem in futuro ſeculo* appellitant, & pro eorum qui eo gaudeant, qualitate ac meritis, variam[u] eſſe aiunt. Juſtorum etiam dum vitam agunt præmia, uti & Impiorum Pœnas, cælitùs accepta agnoſcunt, ac utriſque pro multiplici Numinis ſive gratia ſive vindicta diverſitatem eſſe non exiguam. Deleri autem Confeſſione ac perfectâ Pœnitentiâ, quam pluribus deſcribunt, omnimoda peccata; quorum alia חמורות ſeu graviora id eſt quæ ex inſtituto divino tàm Exciſione quàm Morte ex ſententia forenſi plectuntur præter perjurium, alia קלות ſeu leviora, quibus nempè non adjicitur Exciſionis pœna, nominant. Ex ſacro autem ſermone triginta ſex enumerant[x] quorum ſcienter & ultrò commiſſorum nullum eſſe quod non Exciſione, niſi remiſſum fuerit, ſeorſim & per ſe ſit puniendum; ita tamen, ut, ubi eorum nullum reperiatur, peccata etiam alia ſint in trutina non rarò adeo ſimùl gravia ut non minùs meritis juſtitiæ quàm illa, præponderent nec leviori Exciſione itidem Pœnâ, punienda. Exciſionis autem Pœna, ἐξολόθρευσις Helleniſtis id eſt *perditio* dicta, quæ lege occurrit, ſtatuitur nonnullis Triplex. Neque enim ſatis de hac pœna conſentiunt Magiſtri. Legitur apud R. Bechai[y], הכריתות שבתורה מצאנום על ג׳ חלקים יש כרת לגוף לבדו ויש כרת לנפש לבדה ויש כרת לשניהם לגוף ולנפש *Exciſiones quæ in lege occurrunt tripartitò diſtribuuntur. Eſt genus Exciſionis qua exciditur Corpus tantùm.*

Eſt

[s] De Gehenna *videſis Targum Hieroſolymitanum (præter ea quæ magis obvia ſunt) Geneſ.* 3.24. uti etiam de Synonymis ſive Gehennæ ſive aliis quę heic memorantur Pœnis, *Petrum Galatinum de Arcanis Catholicæ Veritatis lib.* 6. *c.* 7. &c. & *Gem. Bab. ad tit.* Erubin *cap.* 2. *fol.* 18*b.* 19*a. Manaſſe Ben. Iſrael. lib. de Creatione problē.* 19 *ex Zohar, Miſna* & *Gem. utraq; tit.* Sanhed. *cap.* 11. *Maimonid. hal.* Theſuba *c.* 8. &c. *R. Samuel. de Ozida in ſat. ad comm. in* Pirke Aboth &c.

[t] *Iliad.* θ

[u] *Videſis R. Iehudâ Ben Samuel. in* Sepher Cozri *part.* 3. §. 1. 2. &c.

[x] *Miſn. tit.* Cerithoth *cap.* 1.

[y] *In* Biur hathorah *fol.* 149. *col.* 1. *Videſis quæ habet Maimonides.* Theſhuba *cap.* 8. &c. *Moſ. Mikot. pracept. Neg.* 105. *Nachmanid. in* Piruſh Tora *fol.* 200 & 201. *Abarbinel in* Piruſh Tora *fol.* 297. *col.* 2.

Digitized by Google

Eſt itidem Exciſionis genus qua ſola Anima exciditur. Et in Platonica philoſophia memorantur [r] ψυχαὶ καθαιρεθεῖσαι *animæ ſublatæ* ſeu *extinctæ.* Et demum (ſic R Bechai) *eſt genus Exciſionis, qua tàm Anima quàm Corpus exciditur.* Quemadmodum in Valentinianorum dogmatis dicitur [a] τὸ τῶν ἀνθρώπων τάγμα ὑλικὸν ſeu *ordinem hominum materialem* ſeu *terreſtrem* ἀπόλλυσθαι ἅμα σὺν ψυχῇ καὶ σώματι *ſimul cum anima & corpore perire.* Primi generis aiunt Pœnam eſſe *prœmaturæ mortis* ſeu quæ בחצי ימיו *antequam dies,* ſeu *tempus vitæ aliàs expectandum* abſolvatur, accidit. Certè & in Pſalmis [b] legitur. *Viri ſanguinum & doloſi non dimidiabunt dies ſuos.* Hanc autem pœnam volunt deſignari in ſacris literis ubi dicitur נכרת האיש ההוא מקרב עמו *excidetur homo ille è medio populi ſui,* aut phraſis de Exciſione ſimilis uſurpatur, qualis ſexies in Lege occurrit. Nam ii, quibus hujuſmodi ſignantiùs præſcribitur pœna, Sex ſunt.

[r] *Proclus in Theolog Platonic. lib. 6. cap. 10.*

[a] *Epiphanius hæreſ. 31.*

[b] *Pſalm. 55. comm. ult.*

I בעל אוב *qui conſuluerit Ob & Iideoni*; Levit. XX. 6.

II שוחט בחוץ *qui mactaverit extra*; Levit. XVII. 4.

III המעלה בחוץ *qui obtulerit extrà*, Levit. XVII. 9.

IV המפטם את השמן *Qui oleum confecerit* contra Legem, Exod. XXX. 33.

V המפטם את הקטורת *Qui confecerit ſuffimentum*, contra Legem, Ib. 38.

VI הסך השמן המשחה *Qui Oleum unctionis effuderit*, contra Legem Ib. 33.

Generis ſecundi Exciſionis pœnam vigeſies ſepties (ad ſcelerum, quibus diſertè præſcribitur, numerum) haberi in lege obſervant. Quindecies, ubi concubitus inceſti prohibentur, adjecto ונכרתו הנפשות העושות מקרב עמם & [c] *excidentur animæ ſic facientes de medio populi ſui.* Ubi populum ſuum pro ceteris, quæ futuro, non exciſæ, gaudent ſeculo, animabus ſumunt. Quales illi concubitus fuerint, libro quinto [d] fuſiùs enarratur. Ideo autem in eis quindecim *Cerithoth* ſeu Exciſiones ponunt non XXVI juxta concubituum ibi deſignatorum numerum, qua undecim in ipſa enumeratione veluti planè redundant. Nam quindecim, id eſt, priores ſeptem, &

[c] *Levit. 18. 29.*

[d] *Cap. 1. & 10.*

decimus ſextus cum ſequentibus (demtis decimo octavo, XXV & XXVI) omnes ſatis continent, ut antè monitum eſt. Qui reſtant duodecim huic pœnæ, ex diſertis legis verbis, obnoxii, eis ſunt:

I. המחלל את השבת *Qui profanat Sabbatum*[e].

II. הטמא שאכל את הקודש *Immundus qui ſanctum comederit*[f].

III. הבא למקדש טמא *Qui in Templum ingreditur immundus*[g].

IV. האוכל הלב *Qui comedit Adipem*[h].

V. האוכל דם *Qui comederit ſanguinem*[i].

VI. האוכל נותר *Qui comederit ſacrificii reſiduum, die tertio*[k].

VII. האוכל פגול *Qui comederit reſiduum ſacrificii extra locum ſuum*[l].

VIII. האוכל המץ בפסח *Qui comederit fermentum in Paſchate.*

IX. האוכל ביום הכיפורים *Qui comederit quid in die Expiationum*[m].

X. העושה מלאכה ביום הכיפורים *Qui opus aliquod fecerit die expiationum*[n].

XI. *Qui Paſcha non obſervarit*[o].

XII. *Maſculus, qui minimè fuerit circumciſus*[p].

Tres ceteri, quibus triginta ſex conficiuntur, & ad genus attinent tertium, ſunt.

I. המגדף, *Blaſphemus*[q].

II. העובד עבודה זרה *Cultûs extranei reus ſeu Idololatriæ*[r].

III. הנותן מזרעו למולך *Qui ex ſemine ſuo dederit Molocho*[s].

Altero enim heic in loco Anima, altero ipſe qui Molocho ſemen dederit, excidendus. Quomodo verò Blaſphemia & Cultus Extraneus, locis ad hoc tertium genus jam indicatis Ebræis intelligantur, ſupra oſtenſum eſt libro ſecundo. Id autem quod habetur memorati Numerorum capitis commate 31. הכרת תכרת הנפש ההיא עונה בה *Excidendo excidetur anima illa, iniquitas eius ſuper eam*, & tam ad Blaſphemum quàm ad extranei cultus reum, juxta Magiſtrorum ſcita, attinet, de כרת חמור ſeu *Excisione graviori*, quæ tum Animæ eſt tum Corporis, ſumunt, quam itidem כרת כפול *Exciſionem Duplicem* nuncupant. Adeo ut ex ſecundo Exciſionis pœnæ genere, ipſam planè velint eſſe deſinere Animam, corpore ante tempus ſuum

moriendi

[e] *Exod.* 31. 4.
[f] *Levit.* 7. 20. 23 3.
[g] *Num.* 19. 13.
[h] *Levit.* 7. 25
[i] *Ibid.* 27. & 17. 10. & 14.
[k] *Ibid.* 19. 6.
[l] *Ibid.* 7. & videſis Obadiam Bartenor. ad tit. Cerithoth cap. 1.
[m] *Levit.* 23. 29.
[n] *Ibid.* 23. 30.
[o] *Num.* 19. 13.
[p] *Gen.* 17. 14.
[q] *Num.* 15. 30 & 31.
[r] *Ibid.*
[s] *Levit.* 18. 21 & 20. 5.

Digitized by Google

moriendi aliàs naturale, minime ſublato; ex genere verò tertio, tam Vitam ante tempus aliàs naturale cœlitùs præripi, quam Animam ampliùs non omnino eſſe. Atque inde pro juſtitiæ ſeu iniquitatis modo ſive Immortalem ſive Mortalem Animam eſſe pronuntient. Sed pœnas etiam qualeſcunque, cum Immortalitate, leviores quàm Animæ Exciſionem decernunt. Adeo ut intereà etiam ipſas animas interdum mortales eſſe exiſtiment & perire. Et diſertè Magiſtris celeberrimis [t] aliis Exciſio animæ generatim dicitur pœna eſſe, qua impius נכרת ברשעו ואבד כבהמה *exciditur ob impietatem ſuam & deſtruitur veluti brutum.* At verò in feſto Expiationum univerſa peccata tam Graviora qualia diximus, quàm leviora (modò præter confeſſionem ac pœnitentiam perfectam damni illati fieret compenſatio, ubi id intervenerat) quotannis per caprum apopompæum ſibi expiata fuiſſe [u] docent. Certè Exciſionis apud eos ejuſmodi pœna Tacito olim videtur ſuboluiſſe. *Augendæ*, inquit ille[x] de Ebræis, *multitudini conſulitur. Nam & necare quemquam ex agnatis* (*gnatis* legit Lipſius; & de liberis neci non exponendis intelligit ut ante monuimus) *nefas*; *Animaſque prælio aut ſuppliciis peremtorum æternas putant. Hic generandi amor & moriendi contemptus.* Edidicerat igitur forſan eos exiſtimaſſe (nonnullos ſaltem eorum nec obſcuri nominis) animas, alias æternas, alias non item. Sed advertendum eſt inprimis heic quod habet D. Paulus de Phariſæorum id eſt ſectæ quam ipſe amplexus fuerat aliorumque ſui temporis Ebræorum ſententia; *confiteor*[y] *&c. ſpem habens in Deum, quam & hi ipſi expectant, reſurrectionem futuram Iuſtorum & iniquorum.* Nec ſana ita rerum eſt omnium, ſive juſtorum ſive injuſtorum, reſurrectionem & Judicium apud Magiſtros ſupponi juxta illud R. Eliæzeris Kapernaitæ[z] הילודים למות והמתים להחיות והחיים לדון *Qui nati ſunt morientur, qui mortui ſunt reviviſcent, qui reviviſcent judicabuntur.* Alia ſunt id genus perplurima, ut prætermittam quæ habet non ſemel Joſephus, Philo, Euſebius in Præparatione Evangelica, alii de Animarum Immortalitate ex diſciplina Ebræorum, uti etiam quæ nonnullis eorum de metempſychoſi tribuuntur [a]. Quod vero de Pœnis hactenus dictum, ita

[t] *Maimonid. hal.* Theſuba *cap.* 8. *Gi. de Conſtantin. L'Empereur in Iachiadem in Dan. pag.* 157

[u] *Ibid. cap.* 1. & 1. *Miſna tit.* Ioma *c.* 8.

[x] *Hiſtoriar.* 5.

[y] *Act. Apoſt.* 24 15.

[z] *Pirke Aboth. cap.* 4.

[a] *Sixt. Senen. Bibl. Sanct. lib.* 2. *tit.* T. *Lipſ. Phyſiolog. Stoic. lib.* 3. *diſſert.* 12.

Digitized by Google

ſemper juxta eos eſt intelligendum ut peccata fere omnimoda errore ſeu ignorantiâ commiſſa ſacrificiis expiatoriis, in lege præſtitutis, planè delerentur. Non defuit qui כרת quod *Exciſio* nobis eſt, planè Talmudicis pœna cœlitùs infligenda, vertit pridem nec ſemel, *excommunicatio*, ut videre eſt in verſione Canonum de Pœnitentia[b] ex Maimonidis Juris corpore. Sed alieniſſima eſt illa Vocabuli ſignificatio ab ea quam omninò admittunt Magiſtri. De Reſurrectione autem mortuorum juxta Ebræos, conſulas Menaſſe Ben Iſrael in libro ea de re nupertimè edito[c].

[b] *Cantabrigiæ.* 1631.

[c] *Amſtelodami* 1636.

Cap. X.

De Pœnis & Præmiis fori Superioris, *Cœleſtis, ſeu Divini, quà ex Ebræorum ſententia,* ad Noachidas *ſeu* Univerſum genus humanum *attinerent.*

Breviter oſtenſis hactenus quæ de Præmiis ac Pœnis ex judicio Divino ſibi debitis, tradunt Ebræi, ſequitur ut quomodo etiam & in quantum ea ad Genus Humanum ſeu alias Gentes attinere velint, itidem diſpiciamus. Tertio Exciſionis genere, quod tam animæ quàm corporis appellant (ut jam dictum eſt ex aliquorum ſententia, puniri Cultum Extraneum, cujus ſpecies etiam eſt Molochi ſacrificium, atq; Blaſphemiam ſeu Maledictionem Numinis Sanctiſſimi, palam eſt. Cum igitur horum Interdicta Naturalia etiam velint fuiſſe, atque ad genus humanum univerſum nunquam non attinuiſſe, iniquum non eſt exiſtimare, ipſos Pœnam, quam cœlitus ſibi horum violationis nomine irrogandam exiſtimarent, voluiſſe paritèr ad alios ſpectâſſe. Secundo autem Exciſionis genere, quod appellant illi ſolius Animæ, univerſos illos concubitus inceſtos Revelationis Turpitudinum nomine in Levitico denotatos puniri volunt. Unde & ſaltem ſex illos ex Jure Naturali ab initiis rerum, juxta oſtenſa, interdictos Exciſione etiam in Noachidis puniri eos ſtatuiſſe vix eſt quòd dubitemus; cum toties item animadvertant etiam Gentiles apud ſeipſos in legum Moſaicarum prooemio (ex vi vocabulorum illorum איש איש *homo homo* (contineri, ſaltem ratione Sex illorum univerſis pa-

riter vetitorum, ut libro quinto fuſiùs eſt narratum. Sed & diſertis verbis negant Gentilibus aliquot ſeculi futuri præmium, quo carere Pœna eſt. Nam de iis qui Diluvio periere aiunt[d], דור המבול אין להן חלק לעולם הבא ואין עומדין בדין *Qui Diluvio periere vitæ futuræ exſortes ſunt, neque ſiſtentur judicio* Ultimo ſcilicet. De Sodomitis item, pronuntiant futuri ſeculi exſortes eos fore, attamen in Judicio ultimo ſiſtendos quaſi Pœnas pro peccatis luerent uſque ad יומא דדינא רבא *diem Iudicii Magnum* & tunc planè exſcinderentur. Alia habent ejuſmodi, quæ vide in capite undecimo tituli Sanhedrin & in Maimonidis [e] tractatu de Pœnitentia, atque commentariis adjectis. De Præmio autem quo dignantur qui, ex Gentibus, Septem quæ tractamus præcepta ritè obſervarint, Maimonides[f]; חסידי אומות העולם יש להם חלק לעולם הבא *Piis ex Gentibus Mundi pars* ſeu *ſors eſt in Futuro ſeculo.* Quod in annotationibus adjectis de eis, qui Præcepta Noachidarum obſervârint, explicatur. Atque ipſe alibi[g], כל המקבל שבע מצות ונזהר לעשותן הרי זה מחסידי אומות העולם ויש לו חלק לעולם הבא והוא שיקבל אותן ויעשה אותן מפני שצוה בהן הקב״ה בתורה והודיענו על ידי משה רבינו שבני נח מקודם נצטוו בהן אבל אם עשאן מפני הכרע הדעת אין זה גר תושב ואינו מחסידי אומות העולם ולא מחכמיהם *Quicunque ſuſceperit in ſe ſeptem Præcepta, atque monitus ea cautius obſervaverit* (de Proſelytis Domicilii recens factis loquitur) *ipſe eſt ex eis qui vocantur Pii ex Gentibus Mundi, atque ei ſors eſt in ſeculo futuro. Eum verò intelligimus qui ea obſervaverit ideò quod præceperit Deus O. M. ut legiſlator. Nam & per Moſem Magiſtrum noſtrum nobis notum fecit, imperatam fuiſſe antiquitus Noachidis eorum obſervationem. Ceterum ſi ſponte ſolum,* ſeu *ex ſuo potiùs arbitratu* (non habitâ imperantis Numinis ſanctiſſimi ratione) *ea obſervaverit, nec pro Proſelyto Domicilii nec pro aliquo ex Piis ex Gentilibus Mundi habetur, neque in numero Sapientum eorum cenſendus eſt.* Atque ubi occurrit in corpore Talmudico [h] שאפילו גוי ועוסק בתורה הרי הוא ככהן גדול *etiam Paganum qui diligenter legem obſervaverit veluti Pontificem maximum habendum*, id eſt, inter primarios Ebræorum, quantum ad

[d] *Miſn. tit.* Sanhed. *cap.* 11. *Videſis Manaſſe Ben Iſrael de Reſurrectione lib.* 2. *cap.* 8. & 9.

[e] *Cap.* 3. & 8.

[f] *Ibid. cap.* 3. *Vide Manaſſ. Ben Iſrael loco jam ante citato, & ad Deut. quæſt.* 163. *Hiſpanicè,* 2. *Latinè*

[g] *Hal.* Melakim *c.* 8. *ad de eundem Halach* Iſuri Bia *cap.* 14.

[h] *Gemara Babylonica ad tit.* Aboda Zara *cap.* 1. *fol.* 3*a*.

præmium attinet, cenſendum; adjicitur in Gloſſa פירוש בשבע מצות שלהם דאלו בשאר מצות אמרינן בסנהדרין פרק ד׳ מיתות גוי העוסק בתורה חייב מיתה *Intelligendum eſt de ſeptem præceptis Paganis propriis. Nam quod ad cætera attinet; docetur in Titulo Sanhedrin capite de quatuor pœnarum capitalium generibus*[i] *Paganum qui obſervaverit legem* (qua Iſraeliticam, atque in ditione Iſraelitica) *mortis eſſe reum*. Qua de re etiam alibi diximus[k]. Tantum abeſt ut de lege ſua Talmudici admitterent id quod Tryphon[l] olim & Chriſtiani aliquot (maxime Fortunatus Scacchus[m] Apoſtolici ſacrarii præfectus) ſcilicet Legem Moſaicam neceſſario etiam Gentilibus obſervandam univerſis *qui unius Veri Dei notitiam habentes, Deum etiam Hebræorum, verum eſſe Deum cognoviſſent, vel ſaltem id probabiliter ſuſpicari potuiſſent*; quæ Scacchi verba ſunt. Sed verò de Pœnarum & Præmiorum, ex Judicio divino, quà ſpiritualium quà corporalium, aliter item, qualitate, ſatis inter ſe diſcrepant Magiſtri veteres, ut inprimis eſt elicere ex doctiſſimis Joſephi Albo[n] commentariis.

[i] *Talmud. Bab. eod. tit. fol. 59.*

[k] *Vide lib. 3. cap. 5.*

[l] *Apud Iuſtin. Martyr. in dialogo & Videſis Hugonem Grotium de Iure belli ac Pacis lib. 1. §. 16.*

[m] *Sacror. Eleochryſmaton Myrothec. 2 cap. 18.*

[n] Sepher Ikarim *lib. 4. c. 29. &c.*

CAP. XI.

Capitum illuſtriorum Juris Naturalis *ſeu Noachidarum* veſtigia *expreſſiſſima in* Jobi hiſtoria, ante legem Moſaicam, *ſaltem non ubi* Moſaica *lex, quà* Moſaica *ſeu Ebraica, obtinuit, conſcripta.*

PRæter ea quæ ex ſacra Moſis Hiſtoria atque è Talmudicis, de Capitibus illis Juris Naturalis Gentium ſeu Noachidarum Septem, hactenus tradidimus, advertendum eſt etiam alibi in Utroque fœdere ſupereſſe quidem, quæ pro expreſſiſſimis horum, qua Noachidarum ſunt, veſtigiis à viris doctis ſumuntur. Qua de re Corollarium adjicere viſum eſt. In Fœdere Veteri Jobus homo ſimplex ac rectus, timens Deum & abſtinens à Malo, præter plurima pietatis atque humanitatis officia, de Cultu extraneo, de blaſphemia ſeu Maledictione Numinis, de Homicidio, de Adulterio ac de Furto, ut ſuo ævo interdictis, necnon de Judiciis, apertè agit. De cultu Extraneo ita[o], (*ſi aſpexi Lucem*

[o] *Iob 31. 26. Ad dictum caput Videſis Iacob. Bolducium & ad cap. 23. Verſ. 12.*

Lucem (aut Solem) *cum ſplendeſceret , aut Lunam nobilitèr incedentem ; & ſeductum eſt in abſcondito cor meum & applicata eſt manus mea ori meo &c. Etiam ſic denegaſſem Deum qui eſt deſuper ;* Seu ut vulgata ; *Quæ eſt iniquitas maxima & negatio contra Deum Altiſsimum.* Ubi Helleniſtis ſubſtituitur pro eo quod de Sole & Luna ex Ebræo attulimus ἢ οὐχ ὁρῶμεν ἥλιον τὸν ἐπιφαύσκοντα [καὶ[p]] ἐκλείποντα, σελήνην δὲ φθίνουσαν. Οὐ γὰρ ἐπ' αὐτοῖς ἐστι. Id [p] *Ita in Ms. Bibliotheca Regia ad Divi Iacobi.*
eſt, *Nonne videmus Solem qui lucebat, Ecclipſim pati , & Lunam decreſcentem ? Non enim in eis eſt.* Scilicet agnoſcunt etiam ipſi Creatorem, adeoque non in eis quid habetur adorandum. Quod ad Maledictionem Numinis ſeu Blaſphemiam attinet ; abſolutâ ſemper quam ſervabant filii ejus convivandi periodo, *mittebat Iobus & [q] ſanctificabat eos, conſurgenſque manè obtulit holocauſta juxta numerum omnium ipſorum. Dicebat enim Iob , ne fortè peccaverint filij mei* וברכו האלהים בלבבם *& benedixerint Deo* (ut legitur in vulgata) *in cordibus ſuis. Sic faciebat Iobus ſingulis diebus.* Quomodo verò verbum בּרך ר׳ tam *maledicere* quàm *benedicere* ſignificet antea oſtendimus [r]. De Homicidio alibi ; *Si gaviſus ſum* , inquit [s] , *ad ruinam ejus qui me oderat , & exultavi quòd illum inveniſſet malum ! Non permiſi ut peccaret guttur meum , ut ſcilicet precarer animæ illius maledictionem. An non dixere viri tabernaculi mei , quis det de Carne ejus ? non ſaturamur.* Alia item occurrunt in eodem libro, de ea re. Et de Adulterio, *ſi deductum eſt cor meum ait* [t] , *ſuper muliere* (γυναικὶ ἀνδρὸς ἑτέρου habent Helleniſtæ , id eſt, *uxore viri alterius* & paulò poſt ibi θυμὸς γὰρ ὀργῆς ἀκατάσχετος τὸ μιᾶναι ἀνδρὸς γυναῖκα *Furor enim iræ indomitus commaculare viri uxorem* quæ in Ebræo deſunt) *& ad oſtium proximi mei inſidias poſui ,* תטחן לאחר אשתי *molat alteri uxor mea & ſuper ea incurvent ſe alii.* Ubi Ebræorum aliqui Molendi verbum ita adhibitum volunt , quoniam ſervitium in moletrina ſeu piſtrino tunc temporis erat מהעבודות המיוחדות אשר תעבוד בהם האשה את בעלה [u] *ex miniſteriis ſingularibus quibus marito ſerviebat uxor.* Adeoque imprecatum Jobum ut ſi libidinosè pudicitiam uxoris vicini ambierat, nedum adulterii reus eſſet , ſui ipſius alteri ſerviret uxor

[q] *Cap.* 1. 5.

[r] *Lib.* 1. *cap.* 10. 127. *lib.* 2. *cap.* 11. *pag.* 256.

[s] *Cap.* 31. 29. *Vide etiam cap.* 24. 14.

[t] *Cap.* 31. 9. *adde cap.* 24. 15.

[u] *Levi Ben Gerſom ad Iob cap.* 31. 9. *& Sal. Iarch. ibidem.*

Digitized by Google

uxor; idque etiam in concubitum. Nam & Chaldæus ibi diſertè תשמיש עם חורן אנתתי[x] *Coeat cum alio uxor mea*; cui conſonum eſt illud Vulgatæ, *ſcortum alterius ſit uxor mea.* Quin Helleniſtæ eo in loco, *ἀρέσαι ἄρα ϗ ἡ γυνή μου ἑτέρῳ Placeat quoque uxor mea alteri:* Ubi ſcholion vetus, ac ſi vocabulum *ἀρέσαι*, id eſt placeat, ex ſono alterius Græcè ſimili illùc migraſſet Ἑβραῖος, inquit, *ἀλέσαι*, *Ebræus ibi habet, molat.* Id etiam quod initio capitis XXXI legitur *Fedus pepigi cum oculis meis* ומה אתבונן על בתולה id eſt, *& quid cogitarem aut adverterem in Virgine?* ſive, ut Helleniſtæ, *non cogitabo de Virgine*, ſeu ut vulgata, *ut ne cogitarem quidem de Virgine*, interpretantur Ebræi[y] acſi dixiſſet Jobus adeo ſe alieni conjugii jus violare nolle, ut nec virginem quidem libidine intueretur, ne ſcilicet ejuſce poſteà alteri nuptæ amore ductus adulterium forſan in ea cōmitteret. Neque eniṁ innuptæ concubitus ex Jure Noachidarum illicitus, ante legem Moſaicam, habebatur Ebræis ut ante oſtenſum eſt. Furtum autem, Rapinam, dolum atque omnimodam rerum alienarum illicitam contrectationem, quæ ad Furti caput in Noachidarum jure attinet, pluribus inſectatur capite vigeſimo quarto. Et poſtea[z], *Si in manibus meis hæſit macula* (ſeu manibus meis *ἡψάμην δώρων munera tetigi*, ut Helleniſtæ) *ſeminabo ego ut alius comedat & progenies mea eradicetur.* Judiciorum demum reis præſtitutorum manifeſta mentio, tam ubi de Adulterio quàm de cultu Extraneo verba facit. De illo, ait, כי הוא זמה והוא עון פלילים quod in vulgata vertitur *hoc enim nefas eſt & iniquitas maxima*; De hoc גם הוא עון פלילים *etiam hæc eſt iniquitas maxima*, uti etiam vulgata; ſeu *ϗ τοῦτό μοι ἄρα ἀνομία ἡ μεγίστη λογισθείη*, ut Helleniſtæ (quibus comma illud prius de Adulterio jam dictum non repetitur) id eſt, *etiam & hoc ut iniquitas maxima mihi eſſet imputanda.* Neque alitèr ſanè paraphraſtes ibi Chaldæus. Ceterum Ebræis עון פלילים ſonat *Crimen Iudicum*, id eſt *Iudiciale, forenſe*, ſeu apud Judices in foro puniendum, ſeu[a] עון שמשפט יסורין ראויין לבוא על ידו *crimen Iudiciale, idoneo pœnarum genere caſtigandum.* Nam & apud Moſem פלילים ־ פ usurpatur[b] pro *Iudicibus*, atque ita ab Onkelo transfertur uti etiam in vulgata; tametſi id non omninò agnoſcant

[x] *Videſis etiam R. Moſem. Alſheich. in Biur Iob. fol. 74 b.* *Etiam de* טחן *ſeu molendi vocabulo ad coitum* (ut alienas permolere uxores ferè *Horatio*) *deſignandū adhibito. Vide Vulgat. V. Thren. c. 5. 13. & compara cum Ebræo.*

[y] *Idem ibid. &* *Salom. Iarch. ad Iobi cap. 31. comm. 1.*

[z] *Cap. 31. comm. 7.*

[a] *Salom. Iarchi ad Iob. 31. & Moſes Alſheich. ibid. fol. 75 a. alii.*

[b] *Exod. 21. 22. Deut. 32. 31.*

agnoſcant Helleniſtæ, quibus pro eo quod eſt in Cantico Moſis[s] אויבינו פלילים *inimici noſtri ſunt Iudices*, ſubſtituitur οἱ ἐχθροὶ ἡμῶν ἀνόητοι *Inimici noſtri ſunt ſtulti.* Alia non ſolùm de Judicio Forenſi apud homines, verùm etiam de Cœleſti illa ſeu ſuperiori Judicii Domo (de qua antè) occurrunt [c] apud Sanctum illum autorem. Quin & ipſum ſe Judiciis præfuiſſe apertè [d] memorat. Jobum autem ſive ad ſecula legis Moſaicæ promulgatione anteriora, ſive ad Gentem ſaltem Moſaicis legibus, quà Moſaicis, neutiquam obſtrictam attinuiſſe, veteribus eſt ſatis in confeſſo. Obtinet ſanè apud Ebræos ferè ſententia, eum [e] floruiſſe ſub Iſaaci ac Jacobi tempora, id eſt diù ante Legem in Sinai promulgatam, atque ex Nachoris Abrahæ fratris nepotibus fuiſſe; tametſi non deſint etiam inter eos qui eum ne extitiſſe quidem velint, ſed hiſtoriam ejus fuiſſe Parabolam [f], eamque à Moſe conſcriptam. Quam opinionem ex Ezechiele, ubi Noachus Daniel & Jobus ſimul recenſentur [g], alii refellunt. Ex libro autem Syriaco ad calcem verſionis Helleniſticæ dicitur eum habitâſſe in Terra Huſitidi in finibus Idumææ & Arabiæ, nomenque ei fuiſſe Jobab, patrem Zarachum [h] ex filiis Eſau, adeoque eum quintum ab Abraha fuiſſe, atque ſecundum Idumææ regem. Joſephi ævo tribuitur à Saido Batricide Patriarcha Alexandrino, qui nec Zarachum ſed neſcio quem Amozum Zarachi filium ei patrem facit. Rebus Joſephi explicatis ſubjungit ille Batricides وفي ايامه كان ايوب الصديق وهو ايوب ابن اموص ابن زارح ابن رعويل ابن العيص ابن اسحق ابن ابرهيم *Et in diebus ejus floruit Iobus ille Iuſtus qui fuit filius Amozi filii Zarachi filii* [i] *Revelis filii Eſau filii Iſaac filij Abraham.* Quæ Chriſtiani Scriptores habent de Jobi ævo ac parentibus plurima, ut ſatis obvia [k], miſſa facimus. Verùm ante legem datam floruiſſe ſatis inde videtur conſtare, quòd vir ob juſtitiam atque pietatem incomparabilem celeberrimus victimas, filiorum nomine, toties [l] obtulerit, nec omninò ſecundum legem Moſaicam [m] de ſacrificiis quæ ad oſtium tabernaculi ſemper & mactanda & offe-

[c] *Cap* 5.4. *c.* 15. 26. *& ſeqq.* *cap.* 19. 29.

[d] *Cap.* 29 7. *& ſeqq.*

[e] Bereſith Rabba *paraſh.* 57. *Aben Ezra ad Iob* 1. *Gemar. Babyl. ad tit.* Baba Bathra *cap.* 1. *fol.* 14. Sepher Iuchaſin *fol.* 9 *b.*

[f] *Videſis Maimonid.* More Nebochim *part.* 3. *cap.* 22 *& comment. R. Sem. Tom. ibid.*

[g] *Ezechiel* 14. 14. *&* 20.

[h] *Geneſ.* 36. 33.

[i] *Geneſ.* 36. 17.

[k] *Adiſis Commentarium Pineda in Iobi caput.* 1.

[l] *Iob* 1. 5.

[m] *Levit.* 17. 4. *&* 9.

Digitized by Google

& offerenda erant. Atque Legis ejuſce violatio pœnâ Exciſionis plectebatur, ut ante monitum eſt. De Gente verò ejus Moſaicis legibus neutiquam obſtrictâ ita diſertè, & apprimè ad firmanda ex eo Juris Noachidarum capita, D. Auguſtinus. *Homines*, inquit[n], *quoſdam non terrena ſed cœleſti ſocietate ad veros Iſraelitas, ſupernæ cives patriæ, pertinentes etiam in aliis gentibus fuiſſe negare non poſſunt* [Ebræi] *quia ſi negant facillimè convincuntur de ſancto & mirabili viro Iob, qui nec indigena, nec Proſelytus, id eſt advena populi Iſrael fuit. Sed ex gente Idumæa genus ducens, ibi ortus, ibidem mortuus eſt; qui divino ſic laudatur eloquio ut quod ad Iuſtitiam pietatemque attinet nullus ei homo ſuorum temporum coæquetur. Quæ tempora ejus quamvis non inveniamus in Chronicis, colligimus tamen ex libro ejus quem pro ſui merito Iſraelitæ in autoritatem Canonicam receperunt, tertia generatione poſteriorem fuiſſe quam Iſrael. Divinitùs autem proviſum fuiſſe non dubito ut ex hoc uno ſciremus etiam per alias gentes eſſe potuiſſe, qui ſecundum Deum vixerunt eique placuerunt, pertinentes ad ſpiritualem Hieruſalem.* Hactenus ille.

[n] *De Civitate Dei lib. 18. cap. 47.*

Cap. XII.

Præceptorum *ſeu* Interdictorum Noachidarum *ſeu* Univerſalium, *quæ illuſtriora hactenus ex Ebræis oſtenſa ſunt*, veſtigia *in Canone* Synodi Hieroſolymitanæ *ab Apoſtolis celebratæ, juxta nonnullos, reperiri. Qua de re diſquiritur.*

IN Novo demùm Federe inſitam Ebræis de Noachidarum ſeu Gentium jure nemini non obſervando ſententiam ſpectâſſe volunt aliqui ſacroſanctam Synodum illam Hieroſolymitanam ſub Chriſtianæ Eccleſiæ initiis habitam; ubi agitatâ quæſtione, utrùm etiam Genteſquæ Chriſtianiſmo nomina dederant, ſervare deberent Leges Moſaicas adeoque circumcidi, an ex libertate Chriſtiana eis forent ſoluti reſponſum miſerunt Apoſtoli & ſeniores Fratres, in epiſtola Synodica ad eos qui fuere tunc in Antiochia Syria & Cilicia fratres ex Gentibus eâ de re dubitantes, qua *viſum eſt*, inquiunt[o], *Spiritui Sancto & nobis*, *nihil*

[o] *Act. Apoſt. 15. 28.*

nihil ultrà imponere vobis oneris quàm hæc neceſſaria; ut abſtineatis vos ab immolatis ſimulacrorum, & Sanguine & Suffocato, & Fornicatione, à quibus cuſtodientes vos benè agetis. Valete. Atque D. Paulus de Circumciſione aliiſque aliquot Legis Moſaicæ ceremoniis poſtmodùm agens, *De his autem*, ait [p], *qui crediderunt ex Gentibus nos ſcripſimus, judicantes ut abſtineant ſe ab idolis immolato, & Sanguine & Suffocato, & Fornicatione.* Ita Vulgata. Græca Epiſtolæ Synodicæ ſunt *μηδὲν πλέον ἐπιτίθεσθαι ὑμῖν βάρος πλὴν τῶν ἐπάναγκες. τούτων, ἀπέχεσθαι εἰδωλοθύτων καὶ αἵματος καὶ πνικτοῦ καὶ πορνείας, ἐξ ὧν διατηροῦντες ἑαυτοὺς εὖ πράξετε. Ἔρρωσθε*, *Nihil ultra vobis imponere oneris præter hæc neceſſaria; ut abſtineatis ab Idolothytis & à Sanguine & à Suffocato & à Fornicatione; à quibus ſi vos ipſos contineatis, benè agetis. Valete.* Ita exemplaria puto omnia edita, præter Complutenſe, Montani Regium, & horum aliquot ſequacia. In his verò, uti etiam in vetuſtis [q] aliquot Mss. poſt *καὶ πορνείας à Fornicatione* ſequitur *καὶ ὅσα μὴ θέλετε ἑαυτοῖς γίνεσθαι, ἑτέροις μὴ ποιεῖν, ἐξ ὧν* &c. Id quod primùm codices Complutenſes typis exhibuêre. Adeò ut ſermonis contextus ita ſit *à Fornicatione; & quæ non vultis vobis fieri, aliis nec vos ea faciatis, à quibus ſi vos ipſos contineatis &c.* Nec ſine celeberrima hac æquitatis regula atque ingenti humanæ ſocietatis firmamento, D Jacobi verba in Synodo habita in nonnullis autoritatis magnæ exemplaribus concluduntur; nec ſine ea, Synodicæ epiſtolæ locum illum legebant Patres antiquiſſimi, Irenæus & Cyprianus, quorum verba ubi epiſtolam citant, aliàs etiam à recepta lectione diſcrepant. Hic ad hunc modum [r]; *Item in actibus*, inquit, *Apoſtolorum, Viſum eſt Sancto Spiritui & nobis nullam imponere ſarcinam, quàm iſtam quæ ex neceſſitate eſt, abſtinere vos ab Idololatriis & Sanguinis effuſione & Fornicatione. Et quæcunque vobis fieri non vultis, aliis ne feceritis.* Irenæus [f] verò, *Placuit enim Spiritui Sancto & nobis nullum amplius vobis pondus imponere quam hæc quæ ſunt neceſſaria; ut abſtineatis ab Idolothytis, & Sanguine & Fornicatione; & quæcunque non vultis fieri vobis, aliis ne faciatis; à quibus cuſtodientes vos ipſos bene agitis, ambulantes in Spiritu Sancto.* Utrique,

[p] *Ibid. cap. 21. 25.*

[q] *Robert. Stephan. in Margin. editionis ſuæ. Theodorus Beza, Franciſc. Iunius &c.*

[r] *Lib. 3. ad Quirinum ad calcem.*

[f] *Adverſus Hæreſes lib. 3 cap. 12.*

vides, regulam illam veluti partem haberi Synodicæ Epiſtolæ; ut etiam interpreti Æthiopico quod adnotavit V.CL. Ludovicus de Dieu. Certè & in Epiſtola illa velut ex Novo fœdere exſcripta in præfationem Legum Aluredi Regis Angliæ ante annos DCCXI. aut circiter, habetur hæc regula ⁊ ꝥ ȝe ƿillen ꝥ oðꞃe men coƿe ne ðon ne ðoþ ȝe ꝥ oðꞃum monnum, quod idem ſonat Saxonicè. Certè & regula illa apud ipſos Judæos, extra Novum Teſtamentum, occurrit. Legitur in Tobiæ monitis [t] ad filium; ὁ μισεῖς μηδενὶ ποιήσῃς quod vertitur in vulgata *quod ab alio oderis fieri tibi, vide ne tu aliquando facias*; Et Philo [u]; ἅ τις παθεῖν ἐχθαίρει, μὴ ποιεῖν αὐτὸν *quæ quis moleſtè graviterque ipſe fert, ea ne facito.* Quod inter ea recenſet quæ ſuæ genti receptiora fuere. Ex hiſce & illud apud Ælium Lampridium de Alexandro Severo, *Si quis de via in alicujus poſſeſſionem deflexiſſet, pro qualitate loci, aut fuſtibus ſubiiciebatur in conſpectu ejus, aut virgis, aut condemnationi: aut, ſi hæc omnia tranſiret dignitas hominis, graviſſimis contumeliis, quum diceret, viſne hoc in agro tuo fieri quod alteri facis? clamabatque ſæpius quod à quibuſdam ſive Judæis ſive Chriſtianis audierat & tenebat; idque per præconem quum aliquem emendaret dici jubebat*, QUOD TIBI NON VIS, ALTERI NE FECERIS. *Quam ſententiam uſque adeo dilexit, ut in Palatio & publicis Operibus præſcribi juberet.* Patrum verò quos antè diximus neuter Suffocati meminit. Quod tamen legitur in omnibus quotquot utimur ſive Græcis ſive Latinis codicibus, uti etiam apud Syrum Arabem & Æthiopem. Sed hac in re variâſſe etiam olim codices ſcimus ex SS. Hieronymo [x], & Ambroſio [y], & Tertulliano [z]. Neque hic omninò Suffocatum in commate illo agnoſcebat. Neque Ambroſius genuinam illud ſed adjectitiam fuiſſe ſacri ſermonis partem autumat. Vetuſtiſſimo autem Bibliothecæ Sereniſſimi Regis noſtri, ad D. Jacobi, Exemplari Ms. ex Oriente nuper allato, deeſt τούτων poſt τῶν ἐπάναγκες adeo ut ita, non *præter hæc neceſſaria* ſed *præter neceſſaria* ſimpliciter vertendum ſit. Jam verò non defuere ævi noſtri viri perdocti qui in epiſtolæ jam dictæ canone ipſiſſima Juris Noachidarum, quæ tractavimus, Capita ſeptem contineri voluerint.

Guiliel-

[t] *Tobit.* 4. 16.

[u] *Apud Euſeb. Præparat. Evangelic. lib.* 8. *cap.* 7.

[x] *Comment. ad Epiſt. ad Galat. cap.* 5.

[y] *Ad Epiſt. ad Galatas cap.* 2. *& videſis Baron. in Annal Eccleſiaſt. Ann.* 51. *num.* 17. *& ſeqq. & Franc. Suarez de Legibus lib.* 9. *c.* 20. *§.* 8. *&* 9.

[z] *Lib. de Monogamia c.* 5. *& de Pudicitia cap.* 12.

Guilielmus Schickardus, enumeratis illis ſeptem, ſubjicit[a]; *Quæ eadem præcepta, Act. 15. gentibus converſis, loco Moſaicorum imponebantur.* Alibi[b] item, de eiſdem; *Quæ in primitiva etiam Eccleſia Chriſtianorum gentibus converſis, loco Moſaicæ legis rigidiſſimæ ex decreto Apoſtolorum & Synodi Hieroſolymitanæ impoſita fuerunt. Act. 15. 29.* Alii tantundem. Atque ipſe, fateor, propenſior olim fui eam in ſententiam. Sed verò ut res penitiùs diſpiciatur, paulò altiùs eſt repetenda. Ex iis quæ libro ſecundo ſupra oſtenſa ſunt, liquet Judæos ſine Baptiſmo, Circumciſione, atque Oblatione neminem admiſiſſe, ut Proſelyti Juſtitiæ nomine, in eorum Eccleſiam cooptaretur. Nec cooptatum quempiam qui futuram Legis Moſaicæ obſervationem in ſe non reciperet, modo itidem ibi indicato. Quin nec in fedus ſeu amicitiam, id eſt in Societatem Humanam, quempiam nomine Proſelyti Domicilii apud eos, dum planè ſui juris fuere, acceptum, niſi is, modo etiam ibi indicato, Juris Noachidarum ſeu Naturali, quod præ manibus eſt, capitum obſervationi nomen daret. Quod itidem fermè cernitur in eis quos Proſelytorum Domicilii inſtar diximus. Cum igitur ſub initiis Chriſtianiſmi, Judæi aliquot ex Phariſæorum ſecta, rituum ſuorum ac Moſaicæ legis tenaciores, Chriſto nomina dederant, atque intereà animadverterant Gentes non ſine Baptiſmo quidem, at ſine Circumciſione atque Oblatione, in Chriſtianiſmi ſecum ſocietatem ſeu Eccleſiam ſibi communem adeiſci, adeoque veluti Proſelytos Juſtitiæ (quà Judæis conjungerentur, aut in Religionis unionem ab illis admitterentur) ex Regeneratione haberi; ne patrii atque vetuſtioris in Proſelytorum ejuſmodi Juſtitiæ admiſſione ritûs, nunquam anteà ſibi majoribus ſuis non diligentiſſimè obſervati, negligentiores in Gentium ſocietatem hanc convenirent, etiam eas circumcidi[c] atque leges, quæ fuere ceteræ, Moſaicas obſervare volebant. Sed de Circumciſione maximè inſtabant; quippe ſine qua nec Sanctam illam ſocietatem omninò contrahi potuiſſe, morem ſemper majorum ſpectantes, exiſtimabant. Unde illud; *Et quidam deſcendentes de Iudæa docebant fratres; quia niſi circumcidamini, ſecundum morem Moſis, non poteſtis ſalvari.* Ita tam vulgatus interpres quàm codices qui-

[a] In Bechinath Happeruſchim *pag.* 84.

[b] *De Iure Regio c. 5. theor.* 17. *pag.* 129. *Vide item Valent. Schindler. in Lexic. Pentaglot.* 1530.

[c] *Act. Apoſt.* 15. 1. & 5. & *Videſis Epiphan. hæreſ.* 28. *in Cerinthianis.*

bus utimur Græci quos & ſequitur Syrus & Arabs. Sed vetuſtis nonnullis [d] Mss. legitur etiam *Et quidam deſcendentes de Iudæa* τῶν πεπιστευκότων ἀπὸ τῆς αἱρέσεως τῶν Φαρισαίων eorum ſcilicet *qui crediderant ex ſecta Phariſæorum*; Et dein *niſi circumcidamini* καὶ τῷ ἔθει Μωϋσέως περιπατῆτε *& in Moſis Inſtituto ambulaveritis, non poteſtis ſalvari.* Et certè ex eis quæ in eodem capite ſequuntur ſatis conſtat, tam Phariſæos fuiſſe qui tunc pacem Eccleſiæ hac doctrinâ turbarent, quàm non ſolùm Circumciſionem ſed etiam ceteras, quæ fuêre, leges Moſaicas obſervari à Gentibus Baptiſmo ſuſceptis, eos voluiſſe. Hac de re autem Antiochiæ diſputatione habitâ, Paulus & Barnabas (qui argumentis plurimis in Phariſaicam illam ſententiam uſi, controverſiam tamen finire nequibant) cum aliis aliquot Hieroſolymam ablegantur, ut ibi ab Apoſtolis & Presbyteris res definiretur. In Synodo, ea agitatur. Apoſtolis & Presbyteris in ea Definitum eſt, Lege quidem Moſaica ſeu Ebræorum, quà Moſaicâ atque Eccleſiæ ſeu Reipublicæ Judaicæ præſcriptâ, Gentes quæ Chriſto nomina dederant neutiquam teneri, ſed Chriſtianâ frui debere Libertate. Unde nec ritus, quibus Proſelyti Juſtitiæ fieri ſolerent, jam aut vim aut locum habere. Nam Proſelyti Juſtitiæ, ad morem majorum ſic dicti, ad Eccleſiam Judaicam, quà Judaica eſſet, quà ſingularis, & à ceteris hominum quibuſcunque cœtibus diſcreparet, tantùm attinebant. At verò advertendum eſt, minimè quæſtionem agitari de Juris quo Simplicitèr tenerentur Gentiles capitibus, qualia ſunt illa Noachidarum Septem quæ tractavimus, ſed de Jure Moſaico ſeu eo quod in fœdere veteri Judæis præſcriptum eſt è quo deſumuntur illa de Idolothytis, Sanguine, Suffocato, Fornicatione; ut quæ neceſſariò obſervanda, ex autoritate Synodi, ab eis qui Chriſtianiſmo nomina dantes cum Judæis ſua pariter Chriſtianiſmo dantibus nomina viverent, adeoque ſocietatem religionis cum eis inirent. Nec quidem de Proſelytorum Domicilii jure (quorum nec admiſſionis formula tunc temporis, nec diù antè, in uſu) ſed planè de eo quod Proſelytorum Juſtitiæ admiſſionem haud parùm imitaretur actum eſt. Scilicet de Gentilium in Societatem Judæorum Chriſtianiſmo, ex diſciplina in Judæa orta, imbutorum cooptatione. Neque

[d] *Robert. Stephan. in margin. Franc. Iunius. &c.*

que enim de Homicidii, Furti, aut Blaſphemiæ interdictis aut de Judiciis civilibus (quæ ex ſeptem Noachidarum Juris capitibus ſunt quatuor) omninò in Synodo monetur. Nec in canone vocabulum occurrit quod ad horum aliquod ſpectare videatur, niſi Sanguinem de Homicidio ſeu ejuſdem effuſione ibi dictum cum veterum nonnullis [e] manifeſtò hallucinatis, admiſeris. Nec ſane opus erat, ut de cis ibi moneretur, uti nec de ipſa Idololatria, quatenus ſimpliciter actus eſt idola colendi; utpote quæ univerſa ex Evangelica diſciplina, quam amplecterentur tam Gentiles quàm Judæi ſic in ſocietatem Chriſtianiſmi ſimul ac vitæ cooptati, ſatis cognita. Annis enim aliquot ante non ſolùm prædicatum eſt Evangelium & doctrina Evangelica diſſeminata, verùm etiam edita ſunt, ſaltem conſcripta, Evangelia aliquot Chriſtianis legenda ac proculdubio lecta. Synodus enim illa ſub annum L. Chriſti ſeu Claudii Cæſaris IX. habita eſt. Jam verò D. Marcum ſuum conſcripſiſſe circa quadriennium aut quinquennium antè docemur, tum ex recepta apud Chronologos vulgares ſententia, tum ex Orientalium traditionibus ea de re in Scriptis aliquot Arabicis vetuſtis. In vitis Evangeliſtarum à Petro Kirſtenio editis [f] expreſſim legitur D. Marcum ſcripſiſſe Evangelium ſuum

في السنة الرابعة من ملك لقلوديوس قيصر

Anno quarto Claudii Cæſaris, quemadmodum item in ſubjunctis Evangelio ejuſdem in editione Erpeniana [g]. De tempore autem D. Matthæi ſcriptione, non ita conſentiunt Autores. Sunt quidem qui Caii Cæſaris anno tertio eum ſcripſiſſe velint [h], aliis [i] in tempora etiam Claudio poſteriora ſcriptionem ejus rejicientibus. Sed ſententia prior aut alia quæ ei ſatis proximat [k], eſt & veriſimilior & receptior. Atque ita annis compluribus ante Synodum etiam conſcripſit ille. Certè & in Evangelio ejus Arabico editionis Erpenianæ ſubjungitur ex codice vetuſto كمل نسخ بشارة متى

الرسول وكان كتبها في اول سنة من ملك

لقلوديوس

[e] *Tertul. de Pudicitia c. 12. Cyprian. lib. 3. adverſ. Quirinum, & alii aliquot.*

[f] *Bresla 1608.*

[g] *Et vide V. C. Ludovic. de Dieu in notis ad 4. Evangel. p. 240. & 151.*

[h] *Euſeb. in Chronica.*

[i] *Irenæus lib. 3. cap. 1.*

[k] *Baron. Annal. an Chriſti 41.*

لقلوديوس قيصر ملك الروم *Abſolutum eſt exemplar Matthæi Apoſtoli quod ſcripſit &c. primo anno regni Claudii Cæſaris Imperatoris Romani.* Qua de re videſis plura in vitis Evangeliſtarum Arabicis, editionis Kirſtenianæ. Saidus verò Batricides
في عصر قلوديوس قيصر كتب متاوس انجيله
بالعبرانيه في بيت المقدس *Tempore Claudii Cæſaris ſcripſit Evangelium ſuum Matthæus Ebraicè in Templo*, ſeu *civitate ſancta.* Nam ſic potiùs exiſtimo بيت المقدس ibi ſignificare.

Ita Capita illa Juris Univerſalis, cum aliis Evangelicis, erant ſatis nota, tum ex prædicatione tum ex Scriptis quæ Synodum ac Quæſtionem anteceſſerant. Unde etiam, non eſt quin credamus, ad Chriſtianos jam ſive ex Judæis ſive ex Gentilibus factos idem attinuiſſe, quod de proximi temporis Chriſtianis memorat Plinius[l] ad Trajanum Auguſtum. Eos ſcilicet ſacramento ſolenni ſe obſtringere ſolere, *ne Furta, ne latrocinia, ne Adulteria committerent, ne fidem fallerent, ne depoſitum appellati abnegarent.* Quæ cum ita ſint, ſuaderi nequeo, ut Jura Noachidarum ſimplicia aliqua in Synodo illa doceri aut imperari exiſtimem. Id quod ſanè apertius fiet ſi ſingula perpendamus. Primùm, in Synodo inter Neceſſaria illa ponuntur Idolothyta ſeu Idolis immolata, quæ ipſa etiam *ἀλισγήματα τῶν εἰδώλων* nuncupantur ſeu *inquinamenta idolorum.* Pro eodem à patribus nonnullis[m] ſubſtituitur *Sacrificia* & *Idololatria*, perinde ac ſi ipſe idola colendi actus ſimplex ſeu cultus extraneus ſimpliciter ſic prohibitus ibi eſſet. Et verum quidem eſt, res ipſas omnimodas quæ ex eo quod Idolis ſacratæ ſunt pro interdictis habebantur Judæis (ut libro ſecundo eſt oſtenſum) nomine עבודה זרה *cultus extranei* ſeu *Idololatriæ* indigitari ſolitas, uti ibi etiam liquet: ubi inſuper manifeſtnm fit, nefas fuiſſe, immolata idolis ex diſciplina Judæorum comedere, aliave eis ſacrata in uſus promiſcuos adhibere. Nemo autem hominum autumabit, puto, opus fuiſſe ut ipſo idololatriæ actu magis interdiceretur Gentilibus qui Chriſto nomina

[l] *Lib. 10. Epiſt. 97. & Tertul. Apologetic. cap. 2.*

[m] *S. Cyprian. & Tertul. locis citatis & Tertull. de Idololatria c. 24.*

Digitized by Google

nomina ritè dederant, quàm Judæis ipſis. Sed ut eſu uſuve promiſcuo rerum idolis ſacratarum abſtinerent Gentiles, quemadmodum aſſolebant Judæi; rerum ſcilicet eſu, quas, utcunque per ſe ipſas ſimpliciter illicitæ non eſſent, ideò interim illicitas eſſe voluit Synodus ne *licentia* earum eſûs *offendiculum fieret* [n] *infirmis*, qua de re fuſius D. Paulus, & Theologi paſſim. Ita circumſtantia quædam ſeu appendix Idololatriæ, per ſe ac ſimpliciter non illicita, prohibetur; non ipſe Idola colendi ſeu cultûs extranei actus, quem tam Gentiles Chriſtianiſmo ritè imbutos quàm Judæos abhorruiſſe certum eſt. Adeo ut caput de Idololatria quod Juris eſt Noachidarum & citra Legem Moſaicam obſervandum, heic neutiquam omninò reperiamus. Quod verò ad bina illa, Suffocatum & Sanguinem, attinet; ex eis quæ ſuprà oſtenſa ſunt, conſtat nec Sanguinem juxta receptiſſimam Magiſtrorum ſentẽtiam, nec Suffocatum, Noachidis ex Jure ſuo interdictum; ſed tantum אבר מן החי *membrum ab animali vivo diſcerptum.* Nam ad Gentiles ſeu Proſelytos Domicilii aut Noachidas attinet lex Moſaica [o]; quâ expreſſim permittitur eis כל נבלה *omnimodi morticinii* eſus, etiam inter Judæos. Morticinium ibi genus eſt; quo, quantum ad hanc rem, continetur planè Suffocatum, id eſt, cadaver ſeu corpus animalis cujus ſanguis non effuſus; ſive vi ſive ultrò ſpiritum exhalaverit. Abſtinentia igitur à Suffocato ex lege Moſaica Judæis datâ ſolùm pependit, nec in Noachidarum jure omninò reperta eſt. Et ſi quis contendat ſanguinem fortè ſumendum in Synodo atque etiam in Geneſi, ubi [p] interdicitur, pro ipſo verâ ſanguine ſeorſim ſumto, nec tantùm pro membro animalis viventis, næ id temerè is admittit quod receptiſſimæ doctrinæ Talmudicæ de Geneſis loco palàm adverſatur; modò ſingularem R. Chanina Ben Gamaliel ſententiam ſupra memoratam excipias. Quod denique Quartum occupat in Canone Synodi locum ſeu πορνεία aut *Fornicatio* ut vulgò redditur, & à nonnullis etiam pro Fornicatione, quam ſic vocant, Simplici [q] ibi ſumitur, quaſi Gentiles citra Judæorum diſciplinam Simplicem Fornicationem inter licita antè habuiſſent; Certè ita planè caput Juris Noachidarum quod eſt de Revelatione Turpitudinis ſeu Inceſtu aut illicito Concubitu (juxta

[n] *Epiſt. 1. ad Corinth. 8. 9. & cap. 10.*

[o] *Deut. 14. 21. citata antè p. 787.*

[p] *Cap. 9.*

[q] *S. Thomas 2. 2æ. quæſt. 154. ad primum; alibi.*

quod libro quinto explicatur) non continebit. Et viris doctis meritò diſplicuit illa interpretatio, uti & alia illa quâ pro Idololatria accipitur. Nuperrimè autem Vir doctrinâ & ingenio præcellens, *πορνείαν* ibi non pro ipſa ſive fornicatione ſive quacunque ſcortatione ejuſve actu ſumi vult, ſed pro meretricia oblatione; ita ſcilicet ut, quemadmodum *ἀλισγήματα εἰδωλοθύτων*, *inquinamenta immolatitiorum* intelliguntur Idolothytorum nomine, ita etiam *ἀλισγήματα πορνείας inquinamenta ſcortationis*, id eſt, *oblationes meretriciæ τῇ πορνείᾳ* deſignentur. Quod loco ex S. Athanaſio allato probare contendit. Ut vetetur ſcilicet, ne gentes cibis, qui idolis eſſent à meretricibus oblati vel mercede emti meretriciâ, ſe polluant. Quæ habent alii obvia prætерimus. Sed verò (ſi conjecturæ noſtræ, non tam aſſerendo quàm diſquirendo, locus admittatur) cum in linguâ Helleniſticâ illius ævi *πορνεία* ſignificaret omnimodum inceſtum ſeu illicitum concubitum, primùm libentiùs propendeo in illorum ſententiam, qui de ipſo Illicito Concubitu locum capiunt. Scilicet tum adulterium tum in cognatis ac affinibus inceſtum vocabulo eo denotari ex fœdere novo manifeſtum eſt; id eſt, idem ipſum quod nomine ערוה *Turpitudinis*, juxta ea quæ libro diſſeruntur quinto, apud Talmudicos contineri ſolet; quemadmodum etiam notione generaliori ipſum Fornicationis nomen Patribus Latinis ſolet ſignificare. Legitur in fœdere Novo, *Omnis qui dimiſerit uxorem ſuam*
[r] D. Matth. 23.32. *παρεκτὸς λόγου πορνείας extra*[r] *cauſam fornicationis, facit eam mœchari*, & alibi[s] *μὴ ἐπὶ πορνείᾳ niſi ob Fornicationem*. Liquidius ni-
[s] Idem 19. 9. hil eſt quàm in vocabuli vi Adulterium ibi contineri, unde & *præter cauſam adulterii* & *præter ex cauſa adulterii* patribus vetuſtiſ-
[t] Tertullian. adverſ. Marcionem lib. 4. cap. 34. ſimis[t] illa rectè ibi vertuntur. Sed de locutione illa, plura in Uxore Ebraica. Et demum Inceſtum omnimodum Apoſtolorum linguâ hoc nomine, velut genere, denotatum; non aliter atque τῇ ערוה Talmudicis, manifeſtum fit ex increpatione illa qua ad Corinthios
[u] De Pudicitia cap. 13. 14. & 15. uſus eſt D. Paulus de impio illo Patris de matrimonio hærede ac *Fornicatore* ſeu *Inceſto fornicatore* uti eum vocat Tertullianus[u]. *Omni-*
[x] Ad Corinth epiſt. 1. 5. 1. *nò*, inquit Apoſtolus[x], *auditur* inter vos *πορνεία καὶ τοιαύτη πορνεία fornicatio & talis fornicatio qualis nec inter gentes nominatur, ita*

ut uxo-

ut uxorem patris ſui aliquis habeat. Inceſtus cum Noverca Fornicatio heic ſeu *πορνεία* nuncupatur, quemadmodum etiam omnimoda ex coitu multiplici ſpurcities[y] Nicolaitarum. Unde etiam Gratianus[z], *videtur Fornicatio eſſe genus cujuſlibet illiciti coitûs,* inquit, *qui fit extra uxorem legitimam*; uti & de Adulterio S. Ambroſius[a]; *Quicquid in eam quæ non ſit legitima uxor commiſſum fuerit, adulterii damnatur crimine.* Dein verò, cum Fornicationis ſeu *πορνείας* (id eſt ערוה) genera fuerint ex Ebræorum diſciplina, alia Gentilibus ſeu omni generi humano, ut ſupra oſtenſum eſt libro quinto, ab ipſis rerum initiis interdicta (nec tamen ex recepto Gentilium more ab eis ſatis ubique abſtineretur) alia Lege Moſaicâ ſeu in Levitico vetita, in quibus etiam continentur ipſa quæ univerſo humano generi, ab Adæ tempore, ſeu Noachidis illicita ſtatuebant; cum item de Legis Moſaicæ ſive obſervatione ſive ceſſatione quæſtio agitata ſit adeoque deciſio in rem præſentem facta, quidni exiſtimemus omnigenis עריות *turpitudinibus* atque concubitus ex Lege Moſaica illicitis, id eſt tam ex jure Noachidarum illicitis, quàm ex Levitico, abſtinendum voluiſſe Synodum. Abſtinendum ſcilicet Gentilibus in Chriſtianiſmum cum Judæis cooptatis. Etiam forſan & illud ſimùl complecti canonem voluit Synodus; jam nempè, cooptationis in Chriſtianiſmum, quæ Proſelytiſmi Juſtitiæ apud Judæos fere inſtar haberetur, rationem diſſimilem omnimodò eſſe rationi Proſelytiſmi antiquitùs receptæ qua, juxta Legis Moſaicæ & rituum Judaicorum interpretationem avitam, priſtina deſinebat cognatio atque omnimoda ſanguinis conjunctio inter Proſelytum primò factum & qui antè ei ſanguine conjuncti ſunt; ut & libro ſecundo & quinto fuſiùs eſt oſtenſum. Neque conſanguinitatis abolitionem ejuſmodi deinceps apud Judæos Chriſtianos factos & Gentiles, qui Chriſtiani inter ipſos Proſelyti fuere, admittendam. Unde & abſtinendum à concubitu aliàs ratione Proſelytiſmi inter conjunctiſſimos antè apud Judæos permiſſo, juxta locis indicatis itidem dicta. Quæ res quidem ad conjugia Chriſtianorum, ſive ex Judæis Proſelytis ſive ex Gentilibus invicem, futura haud parùm attinuit. Et ſanè, quum mutua conjugiorum neceſſitudo & communio epularis ac cibi ſimul

[y] Apoc. 2. 14. & 15. ad quē locum videſis S. Auguſt. de Hereſibus Epiph. in Heref. 25. Tertullianum præſcript. adverſ. Hæretic. cap. 40.

[z] Cauſ. 36. q. 1. cap. 2.

[a] Lib. 1. de Abraham c. 4.

Digitized by Google

capiendi mos vulgaris ingentem & perinſignem adeoque ſingularem in converſatione humana locum occupent; cum item ex ſuffocati adeoque ſanguinis eſu inprimis diſcriminaretur tunc palàm Gentilis à Judæo (ut in ſuprà oſtenſis videre eſt) cum item ex more avito, Judæis fermè inoleviſſet illud quod per hyperbolen de eis dixit Juvenalis [b],

Non monſtrare vias eadem niſi ſacra colenti,
Quæſitum ad fontem ſolos deducere verpos;

Cum demum cetera Jura Moſaica, quà Moſaica, nollet jam Synodus ſacra Gentilibus converſis imponi; mirum non omninò eſt de capitibus illis ita tunc eam conſtituiſſe; ne ſcilicet abſque ejuſmodi abſtinentia ibi ſancita (quæ circa primarias & maximè quotidianas converſationis mutuæ cauſas verſabantur) ſocietas Chriſtiana inter Judæos & Gentiles pariter in Chriſtianiſmum cooptatos cooptandoſq; contrahenda, in ipſis Eccleſiæ velut incunabulis, difficiliùs iniretur. Sed ex jam dictis, ni fallor, non obſcurè liquet, in Synodo illa Jura Noachidarum nunquam innui. Neque omninò Regula illa æquitatis in exemplaribus nonnullis ſubinnexa, facit ad ſententiam eorum, qui aliter velint, firmandam. Qua autem ratione id quod de Idolothytis, ac Sanguine ac Suffocato ibi habetur, temporale nec perpetuum (maximè in Eccleſia Occidentali) fuerit cenſitum, & ab eo quod de πορνείᾳ Fornicatione ſeu ſcortatione ac omnimodo Inceſtûs genere adjicitur, ſit ibi, quatenus hoc ad legem attineat Moralem, diſtinguendum, & quomodo τὰ ἐπάναγκες [c] ſeu Neceſſaria ibi ſit ſumendum, ſeu in quantum Remiſſibilia, ut dixit Tertullianus [d], Canonis ejuſdem interdicta fuerint, locus hic non eſt diſceptandi. Nam ad aliud ſcribendi diſquirendique genus attinet.

Libri Septimi & Poſtremi.

F I N I S.

DEO SERVATORI HONOR ET GLORIA.

[b] *Satyr.* 14.

[c] *Præter commentarios obvios, videſis I. Cloppenburgium in Schola Sacrificiorum Problem.* 5. *pag.* 182.

[d] *Libro de Pudicitia, cap.* 5. *& vide eũ lib. de Monogamia, cap.* 5.

Loca Scripturæ S. pleraque, quæ explicantur, ex mente Ebræorum, aut aliter.

In GENESI.

Gen. I, 16. Lib. III, cap. 21. pag. 446.
I, 28. V, 3, 565 &c. VI, 1. 693 & ſeq.
II, 24. V, 2, 562.
IV, 4. III, 8, 311.
IV, 8. VII, 4, 844 & 845.
V, 22. I, 8, 102.
VI, 2. V, 8, 601.
VI, 9. I, 8, 102.
VI, 12, & 13. V, 9, 612 & 613.
VIII, 20. III, 8, 311.
IX, 2, VI, 1, 693 & 694.
IX, 3 & 4. VII, 1, 824 &c. 829. III, 8, 313.
IX, 5. I, 5. 63 &c. IV, 1, 474.
XIV, 18. III, 2, 278.
XX, 3. V, 4, 573 &c.
XX, 12. V, 2, 564.
XXI, 33. I, 8, 103.
XXIV, 55 &c. V, 5, 579 &c.
XXVI, 5. III, 13, 356.
XXIX, 22. V, 5, 581.
XXXIII, 18. III, 13, 357.
XXXIV, 2 &c. VII, 5, 852 & 853.
XXXV, 14. II, 6, 181.
XXXVIII, 8. VII, 3, 840.
XXXVIII, 11 &c. VII, 5, 849 &c. V, 5, 581.
XLIX, 10. II, 4, 158.
XLIX, 15. VI, 15, 775.

In EXODO.

Exod. XII, 43. III, 7, 307.
XVI, 1. III, 11, 337.
XVI, 4. III, 11, 336.
XX, 11. III, 17, 400.
XXI, 2. VI, 7, 738.
XXI, 3 & 7. VI, 7, 739 &c.
XXI, 12. IV, 1, 474.
XXI, 14. IV, 2, 490 & 494.
XXI, 26. VI, 8, 744.
XXI, 28. I, 4, 56. VI, 2, 699 & ſeq.
XXII, 3. VI, 7, 738.
XXII, 2, & 3. IV, 2, 495.
XXII, 17. II, 1, 134. & II, 7, 208.
XXII, 20. II, 4, 155 & II, 2, 137.
XXII, 28. II, 13, 267.
XXIII, 13. II, 13, 268 & 269. III, 12, 350 & 351.
XXIII, 32, 33, 34. II, 3, 152. V, 12, 640.
XXXI, 13. III, 10, 331.
XXXI, 15. III, 17, 400.

In LEVITICO.

Leuit. I, 4. III, 8, 312.
XVII, 4. III, 6, 299.
XVIII, tot. V, 1. V, 10 & 11.
XVIII, 4. I, 10, 119.
XVIII, 16. II, 4, 166.
XIX, 9. VI, 6, 724.
XIX, 16. IV, 3, 501.
XIX, 20. V, 12, 639.
XIX, 29. V, 4, 575.
XIX, 33. II, 4, 155.
XIX, 35. II, 2, 137.
XX, 15 & 16. I, 4, 53 &c.
XX, 26. II, 7, 208.
XX, 27. II, 1, 134.
XXII, 18. III, 4, 289.
XXII, 24. VII, 3, 840 &c.

Digitized by Google

XXII, 25. III, 7, 305.
XXII, 32. II, 10, 250.
XXIII, 15. III, 17, 400.
XXIV, 11. II, 12, 260.
XXIV, 13. II, 11, 253. II, 13, 271.
XXV, 14. VI, 5, 721 & 722.
XXV, 35. VI, 6, 727.
XXV, 36 & 37 cum parall. VI, 9, 748.
XXV, 39. VI, 7, 738.
XXV, 45 & 47. II, 3, 152 & 153.
XXV, 50. VI, 3, 708.

In NVMERIS.

Numer. V, 8. VI, 4, 717.
IX, 14. III, 7, 307.
XV, 15. II, 2, 137.
XV, 16. III, 12, 351 & 352.
XV, 30. II, 11, 255.
XXXI, 7. VI, 15, 780.
XXXI, 19. IV, 11, 556.
XXXI, 27 &c. VI, 16, 784.
XXXIII, 13 & 14. III, 11, 337.
XXXV, 19. IV, 1, 474.
XXXV, 26. IV, 2, 489.

In DEVTERONOMIO.

Deut. V, 14. III, 12, 350.
V, 16. I, 10, 121.
VII, 2. V, 12, 640.
VII, 26. II, 7, 212.
XIV, 21. II, 3, 153. VII, 1, 828.
XIV, 28. VI, 6, 726.
XV, 3. VI, 10, 757.
XV, 7. VI, 6, 726.
XV, 12. VI, 7, 738.
XV, 14 & 17. VI, 7, 742.
XVI, 18. VII, 5, 848.
XVI, 21. II, 6, 181.
XVII, 15. V, 22, 688 &c.
XVIII, 10 & 11. II, 7, 208. VII, 3, 841.
XIX, 14. VI, 3, 710.
XX, 10. VI, 3, 709. VI, 12, 795 &c.
XXI, 10. V, 13, 643 &c.
XXII, 1. VI, 4, 714 & 715
XXIII, 3 & 7. V, 14, 648 & 649
XXIII, 2. V, 16, 606 &c.
XXIII, 15. VI, 8, 745 & 752. VI, 10, 755.
XXIII, 18. V, 4, 575.
XXIII, 24. VI, 2, 701 & 702.
XXIV, 19. VI, 6, 725.
XXV, 5. II, 4, 166.
XXVI, 1. II, 6, 180.
XXVII, 17. VI, 3, 710.
XXXII, 8. VI, 1, 694.

In libro JOSVÆ.

Joſ. III, 4. III, 9, 319 & 320.
VI, 17. IV, 7, 521. VII, 4, 844.
VI, 23. II, 2, 144 & 145.
VI, 26 IV, 7, 523.
VII, 11. VII, 4, 844.
XVI, 10. & XVII, 13. VI, 14, 775.

JVDICVM.

Jud. XI, 30 & 39. IV, 11, 550 &c.
XXI, 5 & 10. IV, 7, 521. IV, 10, 549.

RVTH.

Ruth. I & II. II, 2, 145 &c.
I, 16. III, 9, 319.
II, 4. VII, 4, 844.
IV, 7. VI, 5, 719.

I. SAMVELIS.

1. Sam. I, *vlt.* IV, 11, 554.
XIV, 24 & 25. IV, 10, 549. IV, 7, 521.
XXX, 24 & 25. VI, 16, 784.

II. SAMVEL.

2. Sam. X, 3. VI, 13, 771.
III, 13. V, 18, 668.

I. REGVM.

1. Reg. V, 13. VI, 14, 775.
VIII, 41 & 42. III, 4, 287. III, 6, 299.

IX, 15. VI, 14, 775.
XVIII, 27. II, 13, 271.
XXI, 10 & 13. II, 11, 253.

II. REG.

2. Reg. V, 18. II, 11, 251.
VI, 21. VI, 16, 782 &c.
VIII, 30. II, 11, 253.

ESDRÆ.

1. Eſdr. IX, 9. VI, 19, 815.
IX & X. V, 12, 640.
X, 8. IV, 7, 522. IV, 9, 524.
3. Eſdr. VIII, 95. V, 15, 653.

NEHEMIÆ.

Nehem. XI, 16. III, 20, 435.
XIII, 25 & 26. IV, 7, 523, V, 15, 653.

ESTHER.

Eſth. VIII, 17. II, 4, 155 & 156.
IX, 26 & 27. VII, 4, 844.

JOB.

Jobi liber quando & vbi ſcriptus, I, 8, 100. VII, 11, 881 &c.
Job. I, 4 & 5. III, 13, 358. III, 14, 363.
II, 11, 254.
II, 9. II, 11, 254.
III, 1. III, 13, 356.
XXXI, 13. VI, 8, 747.
XXX, 26. I, 5. XXXI, 7, 9, 29. V, 4. XV, 26. XIX, 29. XXIX, 7 &c. VII, 11, 879 &c.
XLII, 8 & 9. III, 8, 311.

PSALM.

Pſal. XXXVI, 9. I, 9, 108.
LXXXI, 1. II, 13, 267.
XCII. III, 13, 350.

SYRAC.

Syr. XXXIV, 6. II, 6, 197.

EZECH.

Ezech. XLIV, 7. III, 6, 301.
XLV, 6 & 7. VI, 16, 785.

DAN.

Dan. III, 29. II, 11, 253.

MACH.

1. Mach. I, 5. II, 8, 221.
I, 66. II, 10, 248.
II, 24. IV, 4, 505.
II, 41. II, 10, 248.
2. Maccab. I, 27. VI. 19, 815.
VI, 11. III, 15, 366.
VI, 18. II, 10, 248.
XV, 4. III, 15, 366.

MATTHÆI.

Matthæi Euangelium quando ſcriptum VII, 12, 887 & 888.
Matth. III, 10 cum parallelis VI, 15, 779.
V, 46 & 47. II, 5, 178 & 179.
VIII, 29. VI, 13, 773.
IX, 11. *ibid.*
X, 29. VI, 2, 702.
XI, 19. II, 5, 178 & 179.
XIV, 3 & 4 V, 21, 685.
XVII, 24. VI, 18, 805.
XVII, 26. VI, 19, 816.
XVIII, 17. II, 5, 178 &c.
XIX, 5. V, 2, 563 &c.
XIX, 9. VII, 12, 890.
XIX, 12. V, 16, 658 &c.
XIX, 21. VI, 6, 731.
XXI, 12. IV, 5, 507.
XXI, 32. II, 5, 178. &c.
XXII, 15 &c. VI, 17, 792 &c.
XXII, 17. II, 8, 221.
XXII, 16 cum parall. VI, 17, 791.
XXIII, 15. II, 2, 143.
XXVI, 63. II, 12, 263 & 264.

MARCI.

Marci Euangelium quando ſcriptum VII, 12, 887.
Marc. II, 15. II, 5, 178.
VII, 11 cum parall. VII, 2, 834 &c.
X, 12. V, 7, 592.
X, 8. V, 2, 563 &c.

Digitized by Google

XI, 11. IV, 5, 507.
XII, 14. II, 8, 221.
XV, 33. VI, 18, 807.
XVI, 9. III, 17, 401.

LVCÆ.

Luc. IV, 25. VI, 18, 807.
VII, 29. II, 5, 178.
XVIII, 12. III, 17, 401.
XX, 22. II, 8, 221.
XXIII, 2. VI, 18, 805.

JOANNIS.

Jo. I, 27, cum parall. VI, 8, 743.
II, 14. IV, 5, 507.
III, 7. II, 4, 159.
IV, 8 &c. II, 5, 177.
VIII, 31. VI, 19, 816.
IX, 22. IV, 9, 540.
XII, 20. III, 4, 287. III, 7, 309.
XII, 42. IV, 9, 540 & 543.
XVI, 2. IV, 9, 540.
XVIII, 20. IV, 9, 542.
XVIII, 22. IV, 5, 515.
XVIII, 28. II, 5, 176.
XIX, 15. VI, 17, 803.
XX, 1. III, 17, 401.

ACT. Apoſt.

Act. I, 12. III, 9, 317 & 318.
III, 11. III, 6, 301.
V, 12. Ibid.
V, 35. VI, 17, 791.
VI, 9. II, 5, 171.
VIII, 27. III, 4, 287. II, 3, 154.
X, 1 & 22. II, 3, 154.
X, 22. II, 5, 174.
X, 28. II, 5, 176.
XI, 3. *ibid.*
XV, 1 & 5. VII, 12, 885 &c.
XV, 28. VII, 12, 882 &c.
XIX, 37. II, 13, 268.
XXI, 28. III, 6, 301.
XXII, 3 & 27. II, 5, 169.
XXII, 25. V, 19, 671.
XXIII, 3. IV, 5, 515.
XXIII, 12, 14, 21. IV, 7, 525.

EP. ad ROM.

Rom. II, 24. II, 10, 250.
XIII, 1. I, 8, 106.

I. ad CORINTH.

1. Cor. III, 7. II, 6, 188.
V, 1. VII, 12, 890.
VI, 16. V, 2, 562 &c.
XVI, 22. IV, 9, 544 &c.

PHIL.

Phil. III, 5. II, 4, 164.

COLOSS.

Col. II, 8. I, 2, 33.

I. ad TIMOTH.

1. Tim. VI, 1. II, 10, 250.

ad TIT.

Tit. II, 5. II, 10, 250.

ad HEBR.

Hebr. IX, 3. II, 8, 235.

Digitized by Google

INDEX RERVM ET VERBORVM.

ABENEZRA aſtrologus ſummus. Lib. II, cap. 6. pag. 196.
ABRAHÆ SEMEN de ſolis Iſraëlitis VI, 19, 817.
ACHMETIDES Alcorani paraphraſtes. V, 8, 599.
Acini decidui, in iure pauperum. VI, 6, 725.
Actus Boni, Mali, Adiaphori, vnde I, 4, 50 &c.
ADAMI liberi V, 3, 567. filii & filiæ V, 8, 599 &c. eorum matrimonia 600. gemellorum tum quoque vetita. 601 &c.
ADAMI corpus ubi ſepultum III, 2, 279 & 280.
ÆGYPTII, an Judæi intelligantur in l. 8. C. de Iud. V, 4, 574.
Sacros ritus, medicinam, aſtrologiam, ſimul & iiſdem libris tradebant III, 22, 466 & 467.
eorum vaſis ex mandatu Numinis aſportandis nulla defuit iuſtitia VII, 8, 870.
AGRIPPA iunior, Rex, an fuerit Iſraëlita V, 22 per tot.
Alea. vide Lud.
ALEXANDER M. vere an ficta fabulâ, iudex Ebræorum ab Africanis, Ægyptiis, Iſmaëlitis accuſatorum, prolixe. VII, 8, 864 &c.
AMALEKITÆ ſeptem populis delendis pares habiti VI, 16, 781.
AMNON quomodo potuerit Thamari ſorori iungi, ex mente Ebr.
ANACHARSIS de moribus Scytharum & Græcorum I, 1, 4.
Anathematis generalis formula IV, 7, 542 &c. v. Cherem.
Ancilla partiaria quæ V, 12, 639.
Angelorum cultus an Ebræis recte tribuatur II, 1, 132.
Angulus ſeu pars frugum ſexageſima, in iure pauperum. VI, 6, 724.
ANIMA, Cabaliſtarum doctrina de eâ II, 4, 159 Platonicæ ſimilis p. 161. de metempſychoſi 162.
animas quaſdam mortales putabant magiſtri Ebr. VII, 9, 875.
ANIMANTIA an rationem habeant I, 5, 73 & 74. iis nonnulli honeſti & turpitudinis intelligentiam tribuunt I, 5, 60. qui refutantur, explicatis exemplis, quæ afferuntur p. 67 &c.
Animantium actiones quatenus humanis ſimiles I, 4, 52 & 53.
Animantia cur extincta in ſcelere Sodomitico vindicando. *ibid.* & 54 &c. cur bos cornupeta extinct. p. 56. &c.
Anticipationes communes I, 7, 85.
Apoſtatas licebat interficere IV, 3, 500.
Ἀποσυνάγωγοι quid IV, 9, 540 &c.
APPIANVS explicatus VI, 18, 811 &c. contra Lipſium.
Ara Jovi conſecrata conſideratur III, 2, 280 &c.
ARBOR. ratio noſcendi frugiferam VI, 15, 779.
frugiferas non licebat impune

 cæde-

cædere. *ibid.*

Architectura à templo Salomonis ad Græcos, inde ad Rom. peruenit I, 2, 26.

Aristobvlvs Judæus Ægyptienſis philoſ. peripat. ſectator I, 2, 14.

Aristoteles, à Judæo didicit multa I, 2, 23. Judæos teſtimonio proſequitur p. 24.
aliorum philoſophorum ſententias non ſemper ſincere refert I, 1, 9.
eius Νόμιμα Βαρβαρικά. *Reſpublicæ.* Δικαιώματα πόλεων. I, 1, 3 & 4.
eius Phyſica & metaphyſica qui damnarint I, 2, 35.
de eo moribundo Ebræorum figmentum I, 2, 14 & 15.

Ἀσυλεῖον quid VI, 2, 702.

Aſſyrius pro Judæo ap. Græcos vſurp. I, 2, 18.

Aſtrologicæ ſuperſtitiones ſæculo Joſephi vetuſtiores III, 22, 456 & 457

Asylvm ſive vrbes refugii duplicis generis IV, 2, 488. &c.
Aſyli ius etiam habebat altare Templi IV, 2, 490. cum exceptionibus p. 491.
qui de Aſylis egerint p. 490.

Aurum, Hieroſolymam quotannis miſſum II, 8, 226.

B*Aptiſmus* Proſelytorum deſcribitur II, 2, 138, 141 &c.

Barach benedicere, & maledicere II, 11, 203.

Batricides Saidus Patriarcha Alexandrinus, Chronici Arab. Scriptor. I, 2, 22. III, 2, 277 & 278.

Bellvm. duplex: *Præcepti*, in ſeptem populos, ex oraculo geſtum; & *Vltroneum*, finium proferendorum gratia, abſque præcedente iniuria. VI, 12, 765 &c. quam ſententiam de bellis, imperii cauſa licitis, *Orientales* fere gentes ſequebantur p. 767. &c. *Chriſtianis* abnuentibus p. 770. &c.
Leges belli ſacræ 765 &c.
belli *indictio* quid Ebræis, & quando vſitata VI, 13, 771.
bello *capti* ſeruitutem inter Gentiles extrinſecam, apud Ebræos intrinſecam contrahere putabantur VI, 19, 815 &c. VI, 16, 788. de captiuis redimendis VI, 19, 818 &c.
bellica *Præda* ita ſe habebat: Theſauri regum, Regi cedebant; de ceteris altera pars eidem, altera ſingulis militibus, & impedimentorum cuſtodibus VI, 16, 784 &c.
in rebus captis, de agris, vrbibus, regionibus, decimatertia pars Regis, interdum totæ regiones ei acquiſitæ p. 785 & 787.
Temperamenta iuris bellici: in obſidione & caſtrorum metatione *arboribus frugiferis* parcendum, & *locus fugæ* hoſtibus relinquendus VI, 15, 778. cum except. ibid. *pueris* & *mulieribus* parcendum VI, 16, 781 &c. etiam *ceteris*, quomodo liceret parcere p. 782 &c. cædes internecina ſeptem populorum & Amalekitarum, an ſimpliciter præcepta, aut exceptionem admitteret. VI, 16, 781 &c. poſterius verius putat. *ibid.*
abſque *fœdere* bellico pax non inibatur VI, 14, 773 &c.
bellicum ius aliarum gentium in ſe agnoſcebant Judæi VI, 17, 788 &c.

BEROALDVS refellitur III,19,423.
BLASPHEMIA nominis proprii II,12, 261. cognominis 262. & quomodo puniretur. *ibid.*
Rabſacis quæ, II, 11, 253 &c.
Boulducius notatur I,10, 123 & 124.
Bruta, vid. *Animant.*

C*Abaliſtarum* ſomnia, ex literis, qua numerales ſunt, deduci ſolita III, 9, 327.
CÆDES humana permiſſa ſub ratione pœnæ aut reatus, vel quaſi, ex ſententia fori, aut ſingularum perſonarum arbitrio IV, 2, 495.
in hoſtiis immolandis licita credita IV, 6, 517.
& furis nocturni IV, 2, 495.
de cęde ſui ſive αὐτοχειρία IV, 1, 475.
Cæli aurei II, 8 234 & 235.
Cælicolæ ſecta Judaica II, 1, 132.
CÆSAR, Auguſtus, Βασιλεύς, Hieroſolymitanis Synonyma VI, 17, 802 & 803. *Cæſarum imagini* in nummis honos ciuilis per adulationem habitus II, 8, 223. leges & ſententiæ ea de re *p.* 224.
Cæſarum imagines in proſeuchis Judæorum coli, Romani cupiebant II, 8, 217.
Calceamentum ſoluere VI, 8, 743.
Calendarium, Julii Cæſaris dictum examinatur III, 18, 411 & 412.
Captiuis duri Ebræi, quoad ſtatuta; mites, quoad monita de officiis humanitatis erga pauperes, VI, 19, 818.
eorum redemtio, & redemtionis ordo graduſque. *ibid.* &c.
CARNIS eſus an ante diluuium, ſiue ante Noachum permiſſus I, 10, 117. III, 8, 313. VII, 1, 829. &c.
Caſtratio an iure Noachidarum illicita VII, 3, 840 &c.
Cetura & Hagar an diuerſæ V, 7, 593.
Cherem, Deuoti, Anathematis, homonymia IV, 7, 520 &c.
Cheret, Exciſio II, 11, 256 & 258.
Cherubinorum forma II, 6, 181.
CHRISTVS quo anno & die Natus Paſſuſque, errores vnde II, 6, 197.
eius factum numularios eiicientis expenditur IV, 5 *per tot.*
Chriſtiani, à Scriptoribus Rom. interdum *Judæi*, appellantur III, 15, 370.
Chronicum Ebræorum Seder Olam Rabba quando ſcriptum & quo auctore III, 9, 328.
Chronologorum de annis, menſibus, diebus Ebræorum, Julianis accommodandis diuerſitas II, 11, 338 &c.
CICERO explicatus II, 8, 226.
Ciuitate donatorum iura, ab originariis ciuibus non vna ratione ſæpe diuerſa V, 19, 672.
Clarigatio Ebræorum VI, 13, 771.
CLAVDIANVS poëta an Comes Orientis II, 9, 242.
II, 8, 242.
eius locus explicatus II, 9, 238. &c.
add. *Nicol. Henſ.* qui corrigit.
Claui, annis dinumerandis pangi quando cœperint III, 9, 419.
Clearchus Solenſis, Ariſtotelis diſcipulus I, 2, 23.
COLVMBÆ condocefactæ IV, 5, 511 & 512.
eas docere, emittere, illicere, captare, in genere furti habitum VI, 11, 761 &c.

eas

eas inter volucres naturæ feræ quomodo habebant *p.* 763.
de *columbariis* extruendis leges *ibid.* *&c.*

Cœtus. numerus denarius in cœtibus definiendis frequens II, 10, 248.

C O N C V B I N A, quid differat ab vxore V, 7, 592 & 593.
concubinæ ante legem & poſt legem, *ibid.*
de concubinis leges Rom. V, 7, 595

Concubitus illiciti ante leges Leuit. 18. vbi recenſentur. V, 1, 558 *&c.* caucauſæ V, 2. *tot.*

C O N N A N V S refutatur I, 4, 50.

Conſcientia quomodo cõiungat Deum hominemque I, 8, 96.

Conſecratarum rerum poſſeſſio ac redemtio IV, 9, 537.

C O N S E N S V S *Expreſſus* naturaliſque, & *Tacitus* ſeu ciuilis explicatus VI, 1, 695 &c.
conſenſus & fidei ſeruandæ præceptum interdicto furti includitur, & imperio Numinis obligationem parit VI, 1, 697.

Conſuetudo naturam mentitur I, 6, 81.

Contractus conſenſu nituntur vel expreſſo vel tacito, cui Fides adiungitur VI, 1, 695.

Controuerſiæ Iudæis motæ VII, 8, 864 &c.

Contubernia ſeruorum V, 17, 662 & 663. v. *Seru.*

C O R B A N, quid VII, 2, 839. *&c.*

Corona Hieronis examinata I, 3, 39.

C R E A T I O Ebræis ceterorum articulorum fidei ſumma III, 10, 332 & 333.
in cultu Sabbati agnoſcenda. *ibid.*

C V L T V S interior & exterior III, 7, 310.
cultus diuinus antiquiſſimus ante L. Moſ. per oblationes & ſacrificia III, 2, 276. tum preces, Benedictiones, Adorationes, Vota *p.* 277.
cultus diuini Ebræis vſitati genera, ritus, loca, tempora III, 3, 282.
cultus extraneus in creaturis pro Numine aut Numinibus intermediis habendis II, 1, 128. interdictum eius fundamentum omnium præceptorum *p.* 133. paraphraſis eius præcepti *ibid.* cultus extranei interdictum partim ex iure Noachidarum, partim Gentium imperatiuo ac interueniente II, 2, 135 & 136. ad cultum extraneum non per interdicta tantum negatiua ſed appendicem affirmatiuam obligatos Gentiles fuiſſe, tradunt Ebræi III, 8, 309 *&c.*
Gentiles ſacrificia Hieroſolymis præſtant & alias oblationes, quatenus III, 4, 290 *&c.*
cultus extranei pœna in Noachidis, II, 1, 129, quot modis fieret. *ibid.*
Proſelytis domicilii holocauſta, ſpontaneæ oblationes, vota, Hieroſolymis permiſſa, cum exemplis III, 4, 287 *&c.*
Proſelytis domicilii feſtorum obſeruatio interdicta III, 5, 295. & quæ pœna *p.* 296.
Proſelyti domicilii, quibus locis arcerentur aut admitterentur in cultu diuino III, 6, 298 *&c.*

D*Ecalogus* continet iuris naturalis capita excepto præcepto Sabbati I, 8, 99.

Digitized by Google

Decima pauperis VI, 6, 726.
Deditiii (Libertini) II, 5, 169.
Denarius apud Euangeliſtam VI, 17, 792 & 796.
deperditæ res, vel *ſignatæ*, vel *non-ſignatæ* erant VI, 4, 715. præconii in requirendis mos 716. reſtitutionem earum pendere volebant Ebræi non ex lege naturali, ſed ſua ciuili. *ibid.*
DEVS indicando imperat Rationi humanæ ius naturale I, 8, 96.
Dei filii, homines & angeli II, 12, 263.
deorum & Iouis filii. *ibid.*
Deum remuneratorem ethnici credebant I, 4, 49 & 50.
Dii pro Principibus II, 13, 267.
Diisgentium non maledicendum, quomodo capiatur II, 13, 267.
Didrachmum apud Euangeliſtam, an ad capitationem ſacram, aut Tributum Cæſarianum pertineat VI, 18, 806 &c.
poſterius affirm. *Seldenus.*
DIES. Dies vnde III, 17, 397. diei ſeptimi aſtrologica & Chronologica obſeruatio antiqua III, 19, 415 *&c.* dies poſtriduani III, 17, 392.
dies à veſpera ad veſperam numerandi ratio III, 11, 345.
Diebus Planetarum nomina quãdo indita III, 19, 417 &c. quo ordine III, 20.
Dies *feriarum* nomine, & ſine Planetarum nominibus ap. Chriſtian. III, 22, 457 &c.
dies Gentilibus ἑορτάσιμοι, ἐργάσιμοι, ἀποφράδες III, 17, 390 *&c.* 403 *&c.*
Dinæ pudicitia vindicata conſideratur VII, 5, 852 & 853.
Dimetiendi interuallum cubitorum in *Itinere Sabbati* modus III, 9, 320 *vſq. ad* 325. qui præterea ea de re agant. *ibid.*
DIVORTIA licita ex iure naturali, tradunt Ebræi V, 7, 590.
Diuortii libellus apud Græc. & Rom. V, 7, 591.
Diuortia etiam in nouo orbe viſitata *p.* 592.
de Diuortiis Ebræorum, aliarumq; gentium diffuſiſſima eſt tractatio *Seldeni in Vxore Ebraica lib.* 3. *à cap.* 18. *vſq; ad finem libri.*
DOMINIVM. Dominii acquiſitionis ius originarium à conceſſione Numinis VI, 1, 693 & 694.
Dominium ſupremus Dominus inuitis dominis transfert VI, 1, 697.
Dominium diuinitus conceſſum ante & poſt diluuium, includit permiſſionem varias Acquiſitionum & Tranſlationum Dominii formulas & modos vel apud vniuerſos vel apud ſingulos introducendi VI, 1, 694. huic permiſſioni actu reniti, & fidem ſocietati datam violare, eſt furtum facere *p.* 695.
Dominii & obligationis permiſſioniſque quæ circa dominium verſatur, eſt Fides & Conſenſus VI, 1, 695.
Dominium occupatione quæſitum VI, 4, 712.
Dominium ex ſucceſſione VI, 5, 723.
Dominium hominis in cetera animalia III, 8, 314.
Dominii acquiſiti ſymbola, cal-

ceus, Sudarium, chirotheca VI, 5, 719.

Dominium *prædiorum* transferebatur datis numis, ſyngrapha, corporali poſſeſſione; alias irrita erat venditio VI, 5, 720. *rerum mobilium* prehenſione, tractu, abactu, ductu, traditione *ibid.* ita in permutatione, & donatione.

Dominii *Temperamentum* ex *neceſſitate* extrema indigentium VI, 6, 724.

tum, ex *iure ciuili Ebr.* & Traditionibus maiorum, quibus permittitur, quod alias iure naturali furtum eſſet VI, 2, 701. &c. additis exemplis.

E*βδομηγέτης* Sol ſeu Apollo cur dictus III, 21, 447.

Ebræi præter V.T. habuerunt diſciplinam Juris Naturalis, & ipſis aliiſque gentibus Imperatiui ſiue ex pacto interuenientis I, 1, 10 & 11. ſapientiæ nomine Græcis æſtimati celebratique I, 2, 24 & 25. eorum celebritas in philoſophia vnde I, 2, 14.

ab Ebræis Philoſophi ſua hauſere, non tamen pura puta I, 2, 24 &c.

Ebræorum Philoſophorum tria genera, Phariſæi, Sadducæi, Eſſeni I, 2, 28.

Ebræorum diſciplina quatenus probanda I, 2, 33. diſciplina moralis & ciuilis etiam in rebus Chriſtianis diſcutiendis prodeſt I, 2, 12. eius ſtudium *ibid.*

de iis *Lactantii* iudicium I, 2, 13.

Ebrææ linguæ character Samaritanus & Aſſyrius II, 6, 194.

Ebraicas res qui Græce contexuerint I, 2, 27.

Egenorum ius ſingulare. vid. *Pauper.*

Egesippi locus à Scaligero reprehenſus, à Petauio defenſus III, 5, 297.

Ἐκλεκτικὴ philoſophia laudata I, 1, 6. quis primus eâ vſus. *ibid.*

Eleemosyna, ex *debito*, aut ex *caritatis* abundantia VI, 6, 726 & 734. eius *quantitas & qualitas* p. 727. &c. *exactio* & exactores p. 729. *erogatio ibid.*

Emti agri non fiebat dominus abſq; ſyngraphâ VI, 4, 717.

Enoch, Aidris dictus Arabibus V, 9, 609.

ἐνοχὴ, ἔνοχος I, 4, 46.

Eſſenorum ſecta altera nuptiis aduerſa V, 3, 740 &c.

de *Eſſeis*, qui olim & hodie ſcripſere I, 2, 29.

Errores quoque ad indagationem veri proſunt I, 1, 8.

errores per errorem tradentium & accipientium propagati I, 1, 9.

Ethnici Scriptores non citra Chriſtianiſmi morumque receptorum amuſſim legendi I, 2, 36.

Eunuchorum de matrimonio V, 16, 657.

Excisio à cæleſti vindicta expectatur II, 11, 256 & 258. *triplex* ex ſacris literis ſingillatim repetitur VII, 9, 872 &c.

Excommunicationis apud Ebræos cauſæ, formula, effectus, ſolutio IV, 8 *per tot.*

Phariſæi cur Chriſto nunquam excommunicationem intentârint IV, 9, 543.

FEDVS

FEDVS. Federa Ebræis licebat inire cum quibuſcunque populis, exceptis ſeptem & Amalekitis VI,15,778
Federa Judæorum cum Gentilibus VI,17,789.
Federis conditiones, vbi hoſtes ſe dederent VI,14,773 &c.
Femina à iudicandi officio, & teſtimonii dictione excluſa VII, 6, 855.
FERIÆ. de feriis & feſtis Rom. qui ſcripſerint III,18,410.
Feriis, quæ facere licuerit Gentilibus III,17,390 & 391.
Ferreum pecus quid, & qua licitum aut illicitum VI,10,756.
Figuras prominentes aut planas facere an licitum II,6,193 &c. v *Imag.*
Filiæ impuberis & puberis deſcriptio VI,7,741.
Fileſacus notatur I,10,123.
Florus explicatur II,8,232 &c.
Fœnus. v. *Vſura.*
FORMVLA. ceſſionis vetuſtiſſima VI,5,719.
formulæ vim contractui dabant *ibid.* &c.
Fraus verborum in contractibus non adhibenda VI,3,708. v. *mendac.*
Freheri diſſertatio de Numiſmate cenſus II,8,228.
FVRTVM. *Furis nocturni* cædes permiſſa IV,2,495.
Furti & rapinę deſcriptio VI,1,693
Furtum & rerum & hominum: clam palam factum: ſignificat damnum à perſonis datum: comprehendit dolum malum in ponderibus & menſuris VI,2,699.
furti ſpecies, vicini agri terminos ſubmouere VI,3,710.
furtum non minus in Gentilis, quàm in Judæi bonis committebatur VI,3,707 & 708.
furti pœna capitalis VII, 6, 857.
de furto ius naturale cum iure Gentium Ebræis aliiſque interueniente commiſcetur VI, 2, 698.
Furari an liceat propter neceſſitatem VI,6,724. de furti crimine, ſine Modorum & Temperamentorum, quæ dominio adiici ſolent, ceu Lydio lapide, fruſtra ſæpe decernunt Caſiſtæ VI, 2, 703.
furta quædam licita apud quaſdam gentes, non omnino furta, ſed temperamenta dominii *ibid.*
Furti interdictum non obſtat acquiſitionibus bellicis VI,3,709.

GEmini quando vixerit III,21,450.
Generatio decima, tempus infinitum V,14,648. V,16,657.
GENTES. quot modis accipiantur: difficultas rei: numerus, I,6,77 & 78. quomodo Ebræis diſtinguantur I,10,117.
Gentium complurium Moratiorum atque Illuſtriorum ſcita ac rationes quid valeant in indagando Jure naturali Permiſſiuo & Obligatiuo I,7,87 & 88.
Gentes totæ iura naturalia violauerunt I,6,80 &c.
è Gentibus, aliis ob Judaiſmi profeſſionem, aliis citra eandem ſedes licitæ in imperio Iſrael II, 2, 13.
Gentilibus inter Judæos agere, quando & quomodo permiſſum II,3,153 & 154. Gentili idololatræ nullus in ſolo Iſraëlitico locus II, 3,151. quotiens ſui iuris eſſent Judæi

Judæi 152 &c. Gentiles conditionis liberæ, quomodo Judaiſmo initiarentur II,2,& 3 per tot. quo effectu c. 4.
Gentiles Judæis ſemper immundi II,5,176.
Gentilium rituum callentiſſimi inter Patres Latinos Tertullianus, inter Græcos Clemens III,18,406.
Gentium Jus. v. Jus.
Gergeſæi non prorſus deleti VI,13,773.
Grotii libri de iure belli laudantur I,2,35. I,10,123.

H*Æreſis.* de Hæreſibus qui ſcripſere I,1,5.
Hebdomas quid ſignificet III,15,366.
Hebdomadis triplex ratio III, 19, 413.
Hebdomas Arabum, Turcarum, Perſarum III,22,462.
Hecatæi opus de Ægyptiorum philoſophia I,1,4.
Hegiræ ſeu fugæ Mahumedis, quis dies aſſignatus III,20,437.
Hellenistæ Judæi Græcienſes III, 4,287.
Helleniſtæ, de Græcis interpretibus Bibliorum II, 4, 156. & *ſæpiſſime.* & Helleniſtarum verſio II,11, 256 &c. Helleniſtarum verſionis codex ſummæ antiquitatis in Anglia V,8,602. Helleniſtica verſio II,5,179.
Helleniſtica lingua II,1,132. IV,9, 542. III, 17, 399 & 400. Helleniſticus ſermo II,5,170. Helleniſtico ſermone (de N.T.) II,10,250.
Heraclidis Pontici πολιτεῖαι I,1,4.
Herodem Magnum, Alienigenam non Judæum fuiſſe, contra Scaligerum & alios defenditur V, 19. 20. 21 *capp.*
eius ſtemma *p.* 670.
nec Proſelytus iuſtitiæ integer fuit *c.* 21.
Herodiadis cum Herode Antipa matrimonium, vnde illicitum V,21, 685 &c.
Heredes feneratoris an & quatenus redderent vſuram VI,9,751.
Hermippus, vitæ Pythagoræ Scriptor I, 2, 17.
Hesiodvs explicatur III, 17, 395 & 396.
Heterogeneorvm commixtio (e.g. lanæ & lini in veſte, ſeminum diuerſi generis in eadem agri parte, animalium diuerſi generis ad coitum admiſſio, arborum diuerſi generis inſitio) quatenus & cui illicita VII,3,839 &c.
Holocauſta III,8,311 &c.
Homines. Hominum conſideratio, vel vt vniuerſi natura æquales, vel vt vnius ciuilis ſocietatis ex pacto I, 7, 91 & 92. eorum vitam ſegregem fingunt aliqui. *ibid.*
Homines in Imperio Rom. vel Pagani, vel Chriſtiani, vel Judæi II,9,243.
Homicidivm. Vltroneum nullum, extra rationem pœnæ vel quaſi, ex Ebr. interpretatione legis permiſſum, ex materia de anathemate prolixe oſtenditur IV,10,550.
Inuoluntarii, ſpecies tres IV, 2. 486. &c.
de fœtu in vtero non necando IV, 1,478 &c.
Homicidii genera, priuatis, quaſi mini-

miniſtris ſummæ poteſtatis, ſub ratione pœnæ aut quaſi, citra iudicium forenſe permiſſa, intra cautiones certas, IV, 3 *per tot.* vbi de, *Tuentibus ſe*, & *Zelotis*.
Homicidii interdictum explicatur IV, 1. vbi de *Vindice Sanguinis*.
Homicidii pœna ne irrogaretur, exceptiones Ebræorum IV, 1, 481 *&c.*

HONESTORVM & Turpium diſcrimen & notitia, à Deo inſita, cum reſpectu Imperii Diuini I, 8, 94.

HORARVM vetuſtas quæ III, 21, 442 *&c.*

Hoſpinianus refellitur III, 21, 405.

IDOLOLATRIA. v. *Cult. extran.* Ebræis frequens II, 1, 130. & varia *p.* 131. non æque poſt primi templi excidium. *ibid. &* 132. eius occaſio prorſus ſublata II, 2, 136 & 137.
Res mere naturales, etſi coli ſolitæ ab idololatris, liciti vſus & poſſeſſionis I, 7, 215.

Idumæi, Judæi facti II, 4, 155.

Jeiunia ſabbato celebrari ſolita, vnde & quo ſenſu Gentiles tradiderint III, 15, 369 & 370.

JESVS. de Ieſu Talmudicorum fabula IV, 9, 544.

Jethro, πολυώνυμος II, 2, 144.

IMAGO. Imagines facere illicitum II, 6, 182 & 204.
Imagines diſtinguuntur II, 7, 109 & 110. vbi præſumtio, de cultu extraneo, &c.
Imagines diſcendi & docendi cauſa facere licitum II, 6, 185 *&c.* 196 & 203.
Imagines conſecratæ, non conſecratæ II, 8, 222.
Imagines animalium an & quas facere liceat II, 6, 192 *&c.*
Joſephi de imaginibus ſententia Talmudicæ diſciplinæ diſſona II, 8, 216 *&c.*
Imagines Cæſarum & Tiberii quomodo cultæ II, 8, 218 & 219.
Imagines Cæſaris auerſati Judæi cur II, 6, 184. Iudæorum de imaginibus Cæſarum reſponſa apud Joſephum quo temperamento intelligenda II, 8, 220 & 221.

IEPHTHÆ votum IV, 11 *per tot.*

Imperare ſibi, nemo poteſt; neque par pari I, 7, 92.

Imperatorum Conſtitutiones explicantur III, 19, 417.

INCESTVS. Interdictis de inceſtu an Gentiles obligarentur V, 11, 619 *&c.* Affirmatiua diuerſimode explicatur. Add. *Seldeni Vxor Ebraica lib.* 1. *c.* 3. 4. 5. 6.
Inceſtæ Gentium coniunctiones V, 11, 623 *&c.*

India portentoſorum animalium fecunda, II, 9, 239.

Inſcriptio vetus corrigitur III, 18, 407.

INTELLECTVS AGENS quid Ebræis I, 9, 108 & 109. quid aliis 110 & 111. quid Chriſtianis 112 *&c.*

Interuallum inter Legem & primordia rerum III, 8, 312.

JOSEPHVS cum Philone comparatur I, 2, 30.
Talmudicis ſæpe aduerſus III, 15, 366. explicatur III, 15, 366 & 367. III, 23, 458 *&c.*
eius verſio Geleniana reprehenditur II, 8, 231.

JOSVÆ decreta in Terræ diuiſione; vbi temperamenta & modi dominii VI, 2, 704 &c.

ISRAELITAM Gentili tradere, capitale, cum caſibus exceptis IV, 3, 498 &c.

Iſraëlitæ nolunt Noachidæ videri, ſed Abrahamidæ I, 10, 118.

Iubilæorum celebratio quando ceſsârit II, 3, 150.

JVDÆVS. Iudæum nomen II, 4, 156. lingua. *ibid.* & 157. Iudæi nomen natalibus acquiſitum peregrinitatem non ſtatim abolebat V, 20, 675. Semiiudæi proſelyti V, 21, 685; &c. Iudæus ex Iudæis, Iudæus ex Peregrinis II, 4, 164. Iudæi potuerunt eſſe ciues Romani II, 5, 169. Iudaiſmo quomodo ingenui initiabantur II, 2 *per tot.* quomodo ſerui II, 3, 149. Iudæis ritus Iudaici indultu Principum permiſſi III, 14, 364.

Iudæi in Ægypto Ptolemæorum temporibus I, 2, 17.

Romanis tributarii VI, 17, 789 &c.

Europæi monarchiam vniuerſalem affectabant VI, 12, 767 &c.

Iudæi Alexandro militant citra curam cauſæ belli aut religionis diſparis VI, 17, 789.

Iudæorum Academiæ, Soriana, Pombedithana, Nehardaienſis tempore Theodoſii, Arcadii & Honorii Impp. II, 9, 244. & Synagogæ frequentes. *ibid.* Immunitas. *ibid.* & 242. priuilegia. *ibid.* quibus poſt exuti p. 243.

Iudæi Mauritanienſes, interpretes Biblior. II, 12, 260. & *ſæpe.*

Iudæorum biga Ioſephus & Philo laudati I, 2, 28.

Iudæi Anglienſes occiſi II, 6, 189. Anglia pulſi p. 190.

Iudæi porcinum numen colere falſo dicti; vt & Aſinum, & Cœlum. vnde. II, 1, 132.

IVDAS & Thamar, an matrimonio coniuncti V, 9, 608 &c.

Iudæ in Thamaram iudicium examinatur VII, 5, 849 &c.

IVDICIVM. Iudicium ſuperius & cœleſte, tum inferius & humanum VII, 43, 843 &c. de Iudicio diuino, ſeu præmio & pœna cælitus expectandis VII, 9 *per tot.*

Judicia notant poteſtatem *deliberatiuam atq; conſtitutiuam*, tum *iudiciariam ac deciſiuam*, caputque Iuris Naturalis ſextum conſtituunt: iudicii diuini perſuaſione ſubintellecta VII, 8, 846.

Iudiciorum iure, obedientiam ciuilem & imperium comprehendunt, vt & pœnas: relicto tamen ſummis poteſtatibus arbitrio augendi minuendique VII, 5, 848 &c.

Tribunalia Ebræis, III virorum, XXIII vir. per vrbes, oppida, pagatim, præter LXXI vir. in quibus ius dicebatur ſecundum legem Moſaicam & inſtituta ac mores, tum originariis tum Proſelytis VII, 6, 854.

Tribunalia ſingularia Proſelytis Domicilii & Noachidis in ditione Iſraël. & Iudices vel Ebræi vel Proſelyti, ſed ab Iudicibus Iſr. conſtituti: cum exceptione in Deditítiis VII, 6, 854 &c.

Iudicia in Proſelytis Domicilii ob violatum ius Gentium imperatiuum aut interueniens VII, 7, 858 &c.

Judicia

Iudicia extraordinaria. 1. vbi exGentilium litigantium compromiſſo Ebræus arbiter captus. 2. vbi aliarum Gentium lites cum Ebræis, ſub iudice, cui in vtroſque poteſtas, agitantur VII, 8, 863. Mos vtrorumque. *ibid. &c.*

Ivs. *Ius*, quid. I,4,45. Ius hominibus proprium eſt. I, 4 & 5, *late.*
Ius proprie dictum omnimodum eſt aut
- *Diuinum*, idque vel
  - *Naturale*, idque vel
    - Obligatiuum
    - Permiſſiuum
  - *Poſitiuum*, vel
    - Obligatiuum
    - Permiſſiuum
- *Humanum* I,8,103.

Ius *Obligatiuum*, iuſſis & interdictis conſtat I,4,46.
Iuris *Permiſſiui* actus diſtinguuntur I,8,104 & 105.
Ius *Diuinum* duplex *Naturale* & *Poſitiuum* I,8,100.
Naturale negant aliqui alaſtores I, 3,38. impugnauit Carneades I, 6, 80. I,7,88.
Iuris Naturalis *Definitio* quorundam I,5,73. *Ariſtotelica* & aliorum explicatur I,7,85 & 86.
Iuri Naturali, prima naturæ τὰ πρῶτα κτ᾽ φύσιν principium præſtant, iuriſque naturalis nomen induunt I,1,2.
Iuris Naturalis obligatiui capita, Pactis ſtandum, Fidem ſeruandam I,8,105.
Iuris Naturalis violationi diuinitus pœnam imminere, etiam Ethnici agnouerunt I,8,97.
Iura Naturalia ante legem Moſaicam obtinuiſſe, mentibus inſcripta, Patres docent I,8,97 *&c.*
Ius Naturale ex legibus ciuilibus ſecernere, ardui operis I,3,40 & 41.
Ius Naturale quomodo immutabile, aduerſus Tholoſanum I,8,97 *&* 104.
Ius Naturæ *vox Dei*, *veſtigia*, *via*, *mandata*, *verba Dei*, I, 8, 100 & 101. quatenus eſt ius diuinum, conſenſu Theolog. Iuriſconſ. Philoſ.
Iura Naturalia Ebræi vocant *Iudicia*, *Iura*, *Præcepta ſeu Mores*; reliqua à Numine imperata, appellant *Ritus*, *Statuta* I,10,119. Ius Naturæ vocatur Ebræis, *Præcepta Noachidarum* I,8,102.
Ius hominum commune, per excellentiam *Noachidarum* dici ſolet II,7,206.
Ius Noachidarum Adamo imperatum dicunt Ebræi I, 9, 107. id quomodo intelligendum *p.* 108.
Iura Noachidarum Ebræis quæ I,3,41. capita eius iuris vel *Maiora*, vel *Obſcuriora p.*42 *&* 43. capita Obſcuriora diſtinguuntur VII, 2, 832 & 833. adde cap. 3. Iuri Noachidarum quædam à magiſtris tributa, non vere ſed in opprobrium Gentium ſeu Noachidarum VII, 3,842. Iura Noachidarum ſimplicia, an in *Synodo Hieroſolymitana Apoſtolorum* doceantur prolixe diſquiſitum VII, 12 *per tot.* Veſtigia huius iuris in *Iobo*, colliguntur VII, 11 *per tot.*
Iuris Naturalis ex Ebræorum diſciplina *generalis deſignatio* I, 3, 37.
Ius Naturale Ebræi non metiun-

Iur

Digitized by Google

tur *Gentium moribus, opinionibus, conſtitutionibus* I, 6 per tot. neque ex *alioruin animantium actibus* eliciunt, cum quibus nullum hominum commune ius agnoſcunt I, 4, 43 &c. neque ex *Rationis humanæ vſu ſolo* I, 7 *tot.* ſed indagant & deſignant *Numinis imperio, auctoritate atque indicatione* I, 8 *tot.*
Iuris Naturalis *capita maiora ſeptem* enumerantur I, 10, 116 *&c.* inſtaurata vbi & quando *p.* 120. Iure naturæ an Sabbati ſeu ſeptimi diei obſeruatio feſta neceſſaria ex mente Ebr. III, 8, 515. Iuris naturalis præceptis negatiuis quid affirmatiui inſit III, 1, 273 &c.
De officiis erga Numen ratio duplex: prior qua Proſelyti domicilii puniendi; altera, qua genus humanum citra pœnam forenſem Deo obligaretur *p.* 274.
Ius Ebræorum alterum, ipſis aliiſque Gentibus ſiue Imperatiuum, ſiue Interueniens, ex ipſorum libris ſumendum I, 1, 11. II, 2, 135 *&c.*
Ius Gentium interueniens accedit Naturali I, 1, 2. Ius Gentium ad regendos Proſelytos ciuili ſuperinductum i. e. *Interueniens Gentium* II, 8, 205. *Ius interueniens* ſeu Ebræis atque Inquilinis, ſiue in eorum ditione vitam tranſigentibus ſingulare II, 7, 206. *Iure* interueniente à ſapientibus introducto, Iudæi quatenus Gentes reſpiciebant, inter ſe atque ad Iudaiſmum eiuſque ritus ſartos tectos conſeruandos regendi erant II, 5, 175.
Ius Gentium vniuerſè, quid I, 6, 74 & 75. quot modis accipiatur *p.* 76, quomodo inde argumentandum ſit aut non. *ibid.* Gentes ipſæ quot modis accipiantur *p.* 77.
Iura Pacis & leges quomodo ex conſenſu VI, 1, 695 &c.
Ius belli, quomodo ex conſenſu *p.* 696.
Ius ante Moſis tempora non traditum literis I, 9, 107.
Iusiurandum per ſanguinem Abelis V, 8, 601.
Iuſtus quis, ex mente Ebr. VII, 9, 871.
IVVENALIS explicatus II, 9, 239.

K*ollybus* nummulariorum IV, 5, 510.
Κοσμοκρέτορες III, 17, 397.

LACTANTIVS refellitur I, 2, 16.
LAERTIVS explicatur I, 2, 15.
Lapidationis pœnæ ritus IV, 8, 534.
Lares oppignorati, venditi II, 8, 224.
Latini (libertinorum genus) II, 5, 169.
LEX quid I, 7, 89.
LEX NATVRÆ à Deo, Philoſophis agnoſcentibus I, 8, 94 & 95. mentibus inſcripta *p.* 98 & 99.
Legis Naturalis *partes* ex Ambroſio I, 10, 15.
Lex *Moſaica* cippis inſcripta, & 70 linguis deſcripta, ex traditione Rabbinorum III, 3, 284.
Legum ciuilium ex permiſſione Dei latarum obligatio I, 8, 106 & 107.
Lex mere pœnalis an detur I, 4, 58 & 59.
l. 5. *de ſtat. hom.* explicatur I, 4, 45.
Legiſlatores antiqui non niſi Numinis alicuius obtentu ſuis legibus auctoritatem quæri exiſtimarunt I, 8, 97.
LIBERTAS naturalis à Numine hominibus

Digitized by Google

minibus permiſſa, iure varie ſuperinducto temperatata VI,1,694 *Abſoluta & ſimplex*quid I,4,44. *Reſtricta & Temperata* quid. *ibid.*

LIBERTINI diuerſi ex iure Cæſareo II,5,169.

Libertini, Proſelytis comparati II,5, 167 *&c.*

Libertini Judæorum II,5,170 & 171.

Libertini in Actis VI, 9. qui II, 5, 170 & 171.

Liciti ac Illiciti naturalis diſterminatio I,7,91.

Λόγος quomodo interdum ſumatur à Patribus in materia Iuris Naturalis I,8,99 & 100.

LVCVS. *Lucum plantare*, nec Noachidi licitum II,6,181.

Luci ad Idol. plantati *vmbra, tranſitus, volucres, ligna, pretium, cinis*, illiciti vſus II,7,214.

Ludo aleæ, talorum &c. quæſita, furti nomine cenſebantur, ex dominii obligationiſque temperamento VI,11,760 &c. cauſæ add. *ibid.* licebat tamen Gentilibus, aut Iudæo cum Gentilibus *p.* 761.

LVNÆ *phaſis*, eiuſque diſciplina II, 6,197 & 198. cum *ſchemate* duplici 199 & 202.

aëris temperies quid in ea poſſit *p.* 200.

præſagia ibid. &c.

MAGVS. Magi, *Hoſtanæ* dicti III, 19,421. Eorum inceſtæ coniunctiones V,11,624 *&c.*

Magus, omnis idololatra II,1,134.

Magia infamis morte punita II, 7, 208.

Mahumedis fedus cum Chriſtianis initum VI,12,769.

Mahumedanis cauſa belli dilatatio finium habetur VI,12,769. Mahumedani Hiſtorici quidā I,2,22.

MALCHVS eſt Porphyrius I,2,18.

Maioris partis ius VI,1,696.

MAMZERES Manifeſti & Dubii, iique duplicis generis, eorum matrimonia, liberi V,16,655 &c.

Mamzeri permiſſum ancillæ coniugium V,12,639.

Mamzerum proles retinebat labem, niſi quod per matrimonium cum ancilla ſeruilis conditionis, & hinc in libertatem venire poterat V,16,659 & 660.

Maranatha, quid IV,9,544 *&c.*

Martianus Capella veterum rituum callentiſſimus III,15,371.

MATRIMONIVM, vide & *Nuptias* & *Polygamiam.*

Matrimonii *definitio* ex iure Ebr. diuerſa à Chriſtian. V,7,589.

Matrimonialis iuris origo apud Ebræos V, 3, 565. Matrimonii *neceſſitas p.* 566 & 568. Matrimonium non conſenſu tantum ſed concubitu perficiebatur V, 4, 572 *&c.*

Matrimonium Fratriæ, an iuris Noachidarum, aut illi adiectum caput VII, 3, 840. Videatur *Seldeni Vxor Ebraica lib. I. cap.* 12 *vſq. ad* 16.

Matrimonium *cum fratris filia* V, 11,631.

De *cognationis ratione habitâ* inter Initia rerum & Leg. Moſ. V,9,607.

Conſanguinitatis & Affinitatis gradus, quatenus matrimonii impedimenta ſunt, explicantur, cum cauſis, V,10,614 *&c.*

Matrimonia *inter Judæos & ſeruos ac ancillas*, & *exter.* V,12 *tot.*

Digitized by Google

Matrimonia *Seruorum & Ancillarum originis extera*, inter ſe inuicem V, 17 *per tot.* de matrimonio & concubitu, *cum captiua Gentili*, iure ſingulari V, 15 *per tot.* Proſelytorum V, 14.
Matrimonia *Proſelytorum inter ſe inuicem aut cum Gentilibus*; & cognationis ratio inter fratres & parentes V, 18. *tot.*
Melchisedeci oblatio panis & vini an ſacrificium III, 2, 278.
Membrvm. de *Membro animalis viuentis* interdictum, vetat immanem crudelitatem in cetera VII, 1, *per tot.*
Mendacivm. Mentiri in alterius, etiam Gentilis, damnum, nefas. VI, 3, 708. Mendacio quando locus, ex diſcipl. Ebr. IV, 3, 500 & 501. adde VI, 3, 709.
Mendicantes Iudæi VI, 6, 735.
Mensis. Menſium ratio apud Ebræos II, 6, 196 & 197.
Menſis Græcorum trifariam diuiſus III, 15, 372.
Meretrix. de *vocabulo* meretricis *Ebraico* V, 4, 576 &c.
interdictum de Meretrice conſideratur. *ibid.* Adde *Vxorem Hebraicam Lib.* 1. *cap.* 11 *ſub fin.*
Metathemeni [illegible] I, 1, 4.
Minimvm. Vbi de pœna ob comeſtionem illicitam ſermo eſt, adhibetur apud Ebr. illa menſura, *quanta oliua eſt:* vbi de furto, *Prota* ſeu numuli VII, 1, 826.
Mochvs Tyrius *Hiſtoricus* I, 2, 22. Alius, *Medicus. p.* 23. Latinis, *Moſchus.*
Moneta. *eius cudendæ ius* quando ablatum Iudæis II, 8, 225.
Monetarius ab vno iudice abſolutus, ab altero damnatus I, 3, 39.
Moriah monti, nomen *Templi* tributum III, 6, 298.
Mors. ad mortem vitandam, quid liceret Ebræis II, 10, 247 &c.
Moses. an bigamus V, 6, 586.
Mundus patet, quid. III, 17, 392.
Muſicæ rationes in cœlo ex Pythagor. ſententia III, 21, 441.
Mutuum. v. *Vſura.*

Natalis. Ex *Natalibus* vt dignoſcantur Serui, Gentiles, Pagani, Exteri, Regula eſt: quod *Proles Matris non Patris conditionem ſequatur* V, 12, 643. V, 15, 654.
Natalitium thema Vrbis Conſtantinopolitanæ III, 20, 428.
Natvra. *Natura Parens* ſive Deus I, 8, 94. *Naturæ parere*, & Deo parere, ἐκ παραλλήλου ſæpe Veteribus vſurpata I, 8, 95 & 96.
Prima Natura, vt ſe habeant ad ius naturale I, 1, 2.
Neomeniæ, præter Neomeniam Tiſri, non feriatæ III, 15, 369.
Nepotes & Neptes. filiorum & filiarum locum ſupplent V, 3, 568.
Nethinæi ſeu Dedititii V, 14, 647.
Nicolaus Damaſcenus, aſſentator Herodis V, 19, 671.
Nicolaitarum Hæreſis, quomodo ex dicti errore orta I, 1, 9.
Noachidæ. vid. *Gentiles.*
Noachidæ *genus humanum vniuerſum* I, 9, 107. I, 10, 117. excipientibus ſe *Ebræis*, *ibid.* & 118.
Noachidarum præcepta de iure naturali I, 8, 102. I, 10, 117.

Noachvs

Noachvs heres orbis conſtitutus, Filiis diſpertit VI,1,698. de vxore Noachi traditio, & filiorum vxoribus V, 9, 609 &c. cum eo, quot homines in Arca fuerint V, 9, 613 &c.

Nomen, *abſolute* pro ſanctiſſ. Numinis nomine II,10,247. Nomen *Tetragrammaton* II, 12, 261. Nomen Dei *proprium* & *cognomina. ibid.* Nomen Diuinum quot modis profanetur. II, 10,247 &c.

Notitiæ *communes*, hominibus innatæ I,7,85 & 86.

Nvma, non fuit Pythagoreus I, 2, 15. de libris, qui eius nomine ferebantur *p.* 16.

Numenii de Platone iudicium I, 2, 23.

Nvmisma. Quibus vſi Judæi II,8, 225,226,228 &c. recenſentur quædam II,6,192 & 193.

Numiſmata, quæ feruntur ex illis, quibus Chriſtus venditus II,8,227.

Numiſma cenſus apud Euangeliſtam VI, 17, 796 &c. cum imagine Tiberii, exhibetur II,8,222.

Nvmvs habuit duplicem *inſcriptionem, obuerſam* & *auerſam* VI,17,800 801.

Numus *Schickardi*, cum *capite Moſis & inſcriptione*, examinatur II,6,186. *Seldeni*, eius generis, itidem examinatur *p.*187.

Numi Rhodiorum II,8,227. quos Seldenus habuit *p.*228.

conſecratio in Numis Cæſar. II, 8, 225.

Nvmvlarii. in Templo, qui fuerint, eorum Arcæ: quæſtus. IV, 5,509. &c.

Nundinæ Romanorum III,15,377 &c.

Nvptiæ. *Nubere*, *nupta verba* V, 4, 573.

Nuptiales ritus ante L. Moſis. V, 5 *per tot.*

de Nuptiis patruelium, amitinorum ſeu conſobrinorum *ll. Rom* V, V,11,631.

Nuptias auerſatur Eſſenorum ſecta altera V, 3,570 &c.

Nuptiarum neceſſitas apud Gentiles V,3,570.

Nymphodori Νόμιμα τῆς Ἀσίας, I,1,4.

Obligatio, *quid*, I, 4, 46. prima inter perſonas & ius relatio. *ibid.*

Eius *origo & natura* I, 7, 91 & 92.

Eius origo *in iure permiſſiuo* I,8,105.

Obligatio naturalis non inducit pœnam, ſecundum Juriſconſultos, quorum ſententia explicatur, & cum Philoſophiâ conciliatur, I,4,47 &c.

Obligatio ineſt legibus ciuilibus *naturalis & ciuilis* I, 8, 106 & 107.

obligatio inter deos vnde I,7,95.

Occvpantis fiunt bona nondum occupata, cum exemplis VI,4,712 &c. v. *Dominium.*

Occupationis titulus pacto & conſenſu per genus humanum propagato admittendus, alios demum excludit VI, 4, 718.

Occupatio fundi, qui ante nullius in bonis, non dabat dominium occupanti VI,4,713. vsque dum fundum coleret. *ibid.* &c. iure Ebr. & Gent. al. Ita de rebus plane derelictis *p.* 714.

Bona Gentilium deperdita, occupanti Iudæo cedebant. *ibid.* aliter de Iudæorum bonis. *p.* 715. Proſelyti

Digitized by Google

lyti Iuſtitiæ bona, ſine herede morientis occupanti ced. *p.* 716.

OCELLVS Lucanus explicatus V, 11, 628.

OFFICIA. de *officiis hominum vniuerſalibus*, Philoſophi & Legislatores egerunt I, 2, 13.
Officia *Neceſſaria* & *Acceſſiones* I, 1, 8.
Officia vniuerſalia & naturalia *ex corpore Moſaico* colligere, arduum. I, 3, 38 & 39.

Omophagia Gentilium VII, 1, 828.

Orientalium rerum & ſcriptorum quanta copia perierit I, 2, 27.

Oracula Apollinis I, 2, 2.

ORPHEVS *corrigitur* III, 19, 420.

OVIDIVS *explicatur* III, 15, 368. III, 17, 404.

P*Alæſtinus*, Græcis & Rom. dicebatur Iudæus III, 15, 368.

Pallaca, παλλακὴ, *pellex* V, 7, 594.

PARENTES. de Parentibus honorandis ius *naturale*: eius *explicatio*: *derogatio* duplex apud Ebræos VII, 2, 833 &c. in Mara addit. præcept. I, 10, 120 & 121.

PATRIARCHARVM Generationes, & tempora earum V, 3, 566 &c.

PAVPER, quis, ſecundum Ebræos VI, 6, 730 &c.
Pauperum ius apud Ebr. cum Temperamento VI, 6, 724 &c. eo iure an Gentiles gauderent *p.* 734.

Pauperies, non continetur interdicto furti. VI, 2, 690.

PENTATEVCHI verſio Græca à LXX Interpretibus, ieiunio celebrata III, 3, 284 & 285.

PENTECOSTE quid Veteribus Chriſtianis III, 18, 409.

PEREGRINI nomine ſeu Proſelyti quis intelligatur in ll. Pauperum, VI, 6, 733.
Peregrinitas retenta in Proſelytis II, 4, 164. alia etiam exempla *p.* 165. eius effectus V, 20, 675.

PERMISSIO & Jus permiſſivum ſpectat ad actus adiaphoros, ex ratione obligationis nondum præſtitutæ & pœnæ abſentis I, 4, 52.

Perſici Imperii chronologia nova, ex Batricide I, 2, 19, & 20. ex Mahumedanis *p.* 22.

PHARISÆORVM (cum Scribis) ἐξοχὴ I, 2, 30 & 31. cur à Joſepho Stoicis comparentur. *ibid.*

Pherecydes Syrus Barbaricæ Philoſ: diſcipulus I, 2, 24.

PHILO *explicatur* III, 4, 364. eius *verſio corrigitur*, *p.* 364 & 365.
Philo philoſophiam generalem ſubinde tractat I, 2, 29 & 30.

Philoponus quando floruerit III, 19, 416.

PHILOSOPHI, quid & quomodo *ab Ebræis* hauſerint I, 2, 24 &c. Philoſophis quibuſdam ante Chriſtianiſmum, qui Patres *ſalutem* attribuant I, 2, 32. Philoſophorum quot *ſectæ* ex mente Varronis, & *diſſidia*, & errores I, 7, 88 &c.
Philoſophia vel vt ſectarum eſt, *vel* ut generale ſapientiæ pietatisque ſtudium eſt, accipitur I, 2, 29.
Philoſophia *civilis*, circa officia *vel* Deo ab hominibus, *vel* his inter ſe debita verſatur I, 1, 2. variæ in ea & diverſæ ſententiæ, & cur *p.* 8 & 9.
Philoſophiæ *Barbaricæ* pars optima, *Ebræorum*, ſola ſuperſtes I, 2, 28.

Philoſo-

Digitized by Google

Philoſophiæ *Græca* & *Latina* ſcita Patres collegerunt, & qui I, 1, 5. quomodo philoſophiâ veterum vtendum. *ibid.*
Picturam laudat Philo II, 8, 235.
picturæ & imaginum varietas II, 9, 245.
Piſcandi ius, quatenus exſpirat VI, 4, 715.
PLANETARVM nomina in diverſis linguis III, 22, 461. in cælo ordo & loca diverſimodè tradebantur III, 21, 449.
eorum nomina quando *diebus indita*; quo ordine, & ordinis ratione III, 19, 417 &c.
PLATO multa ex diſciplina Ebræorum & Moſe hauſit I, 2, 14 & 16 & 17 & 23. quando floruerit. *ibid.*
POENA. vox *impropriè* accepta I, 4, 57 & 58. *definitio* propriè dictæ. *ibid.* pœnam inducit naturaliter obligatio I, 4, 46. Pœnæ formalis cauſa eſt vindicta, ſive quod ſit retributiva, quia peccatum eſt. I, 4, 51.
Pœnæ non præfiniuntur ſpecialiter ex iure naturali, ſecundum Ebræos II, 1, 130.
Pœnis adnumerantur actiones & coërcitiones forenſes I, 4, 47. pœnas quæ perimant aut differant. *ibid.* Sententia Ethnicorum *pag.* 49. & 50. in pœnæ ratione etiam cædes bellica continetur IV, 11, 555.
Pœna Diuina Noachidas manens, *Exciſio corporis & animæ*, ob cultum extraneum (cuius ſpecies Molochi ſacrificium) & blaſphemiam: exciſio animæ; ob ſex inceſtos concubitus VI, 10, 876.
Pœna diuinitus manens Ebræos *Exciſio ſeu Gehenna*, cuius tria genera ſingillatim recenſentur VII, 9, 872.
Pœna apud inferos Ethnicis creditæ, ad iuris naturæ violationem relatæ I, 8, 97.
Pœna violationis ſeptem præceptorum Illuſtriorum Iuris Naturalis, Noachidis & Proſelytis Domicilii, capitale ſupplicium ſeu gladius: Ebræis autem, gladius tantùm in homicidio, in nonnullis præcept. minor pœna VII, 6, 856.
Pœnarum genera Ebræis *combuſtio, lapidatio, ſtrangulatio, gladius* VII, 6, 854.
POLYBIVS *explicatur* II, 8, 235.
POLYGAMIA in *oriente* vſitata, non item in *occidente*: repetuntur gentes & leges V, 6, 587.
de *Polygamia Patrum* diverſæ ſententiæ. V, 6, *per tot.* ex iure naturali, ante Leg. Moſ. licita Ebræis habetur *p.* 585. vid. *Vxor Ebraica, lib. 1. c. 9.*
Πορνεία de inceſtu VII, 12, 890 & 891.
POTAMO Alexandrinus auctor Philoſophiæ eclecticæ I, 1, 6.
Præda. v. *Bell.*
PRÆMIVM DIVINVM, *bonum iuſtis repoſitum, præmium iuſtorum, vita futuri ſeculi, hortus deliciarum, Paradiſus, Mons Domini, Templum Domini, Domus Domini, porta Domini*, VII, 9, 871.
Præmium diuinum in altero ſeculo Noachidis ob ſeptem Præceptorum cuſtodiam decernunt Ebræi VII, 10, 877 & 878.
Prærogatiua ſeu præcedentiæ *Regula* VI, 19, 819 &c.
PRETIVM maius minusue in emtione, ſeu

ne, ſeu damnum ex impari pretio VI,5,721 &c.
Principia practica & prima. I,7,86.
Proles, apud Gentiles ſequitur Matrem. ſenſus regulæ VI,8,746.
PROPINQVITATVM gradus *iure Ciuili* V,11,632 &c. iure *Pontificio* 633. *Orientali & Eccleſiaſt.* 634. *Mahumedano* 635 & 636.
PROSELYTVS. de *Proſelytis* alibi agit Auctor; nempe *de Succeſſione c.* 26. *Proſelytos facere*, quid tempore Abrahami fuerit I,8,103. *Proſelyti* quomodo Dauidis & Salomonis tempore *non admiſſi* dicantur II,2, 145 &c. de iis L. in Cod. Theodoſ. explicatur p.147. Proſelyti *ex timore* II,2,147. eos faciendi mos recens p.148. Proſelytis quæ non tribuebantur II,4,162 &c. Proſelyti partiarii V,17,661.
Proſelytus Iuſtitiæ ſeu iuſtus fiebat Gentilis, *Circumciſione, Baptiſmo, Sacrificio*, II,2,138 &c. vbi deſcribuntur ritus, perſonæ, tempora, exempla. Proſelytus Iuſtitiæ quid conſequeretur *Initiatione* II,4,155. Proſelyto Iuſtitiæ, nomen *Iudæi, Ebræi, Iſraëlitæ* tribuebatur p.156 & 157. *poſterorum* conditio *ibid.* Proſelyti Iuſtitiæ in aliis, paris conditiones erant cum *originario*, *in re matrimoniali* diſparis V,14,646 &c. Proſelyti iuſt. alii *perfectæ*, alii *imperfectæ* conditionis V,21,681 &c.
Proſelyti Domicilii, qui VII Præcepta Noachidarum receperant II, 3,150 & 151. quomodo initiabantur p.152. quando ceſſauerit mos 153. cum iam ceſſaſſet admiſſio, *inſtar Proſelytorũ* domicilii II,5,174. Proſelytorum Domicilii quæ conditio p.173. iis interdicti *ex iure interueniente*, actus omnimodi, qui vicinorum gentium Idololatriam eiusque ritus omnino ſaperent, aut imitari viderentur; Iſraelitis ex *ciuili iure* vetiti II,7,208. Proſelytis domicilii, *preces & adorationes in templo Hieroſolymitano* permiſſæ III,4,286 & 287. Iidem tamen *obſervatione Sabbati* excluſi III, 12, 349.
Proſelyti intra portas nomen; modo pro iuſtitiæ, modo pro Domicilii Proſelyto accipitur III,12,352. de *Proſelytæ prole* II,4,166.
Pſeudogorionides Scriptor ſatis futilis II,8,232.
Publicani, cur Iudæis inuiſi II,5,178.
Puerperæ ſeruandæ cauſa, an fœtum liceat occidere IV,2,502 & 503.
PYTHAGORAS quando floruerit I,2, 17 &c. longæuitas eius vnde p.22. celebritas p.23. ex diſciplina Ebræorum multa tranſtulit I,2,14 &c.

Q*Vaſi pœna*, *quaſi* vis, quid. IV,3, 502.

R*Abbi Ioſe Ben Chilpeta* deſcribitur III,9,328 & 329.
Rabbinorum *cognomina encomiaſtica*, vt Magiſtrorum Theologiæ Scholaſticæ p.329.
Racematio, in iure egenorum VI,6,725
RAHAB proſelyta II,2,145. Ioſuæ nupta ex traditione V,15,651 & 652.
RATIO cur non habeatur norma Iuris Naturalis ap. Ebræos I,7, *per tot.* Rationis uſus *ſimplex & nudus*, tum *auctoritate*

Digitized by Google

auctoritate ſuperiori directus, I, 7, 88. ille prior incertus, & in contrarium tendens *p.* 89. ſuadet non iubet *p.* 91.

Regeneratio, in Iure II, 4, 158 & 159.

REGES TERRÆ, qui VI, 18, 806 & 811. *Regum filii,* omnes Iſraëlitæ dicti 809. *Diuerbium.*

Relictum per obliuionem, in iure Pauperum VI, 6, 725.

Reſecrandi Idolum & vaſa eius, *mos,* apud Gentiles II, 7, 213 & 214. *Reſecratio* vendendarum Imaginum diuin. apud Rom. II, 8, 224.

SABBATVM. Eius *celebratio ſolennis* in quibus conſiſtat III, 9, 316. *Tempus* & *Locus Inſtitutionis* in ſtatione Iſr. Mara ponitur à Talmudicis *ibid.* & 317. fuſiſſime vsque ad 331. & I, 10, 120. Sabbati inſtituti *cauſa & ratio* III, 10. *per tot.* Sabbati obſervatio *Ebræis propria* III, 10, 334. Hinc *ſponſa* dicitur Ebræis. *ibid.* Sabbati Hebdomadici obſeruatione *Proſelyti Domicilij excluſi* III, 12, 349 &c. Sabbati *Benedictio* & *Sanctificatio* quàm variè exponatur III, 13, 355. &c. *obſeruationis prima* Locus & Tempus III, 11, 335 *per tot.* Sabbati præceptum, *à cæteris in decalogo diuerſum* I, 8, 99. Sabbati ſeu ſeptimi diei feſta obſeruatio an ex *Iure naturæ neceſſaria* III, 8, 315. quomodo hæc quæſtio tractanda. *ibid.* Sabbati præceptum *Mahumedani quidam* Naturale faciant III, 13, 359. de cultu Sabbati ſeu ſeptimi diei, quid profani ſcripſerint, & quomodo *Iudæis proprium* fecerint III, 15, 367 &c. quæ apud ipſos Gentiles cultum ſignificare videntur, afferuntur & explicantur III, 16 & 17. *tot.* *Sabbatarij,* Iudæi vocantur Martiali III, 15, 369. *Sabbata,* omnia feſta Iudæorum & jejunia. *ibid.* *Sabbati iter, Majus & Minus,* quod, III, 9, 317 &c. modus *dimetiendi p.* 320. *recentiorum* ſententia 325. &c. *Feriæ* dicuntur prima, ſecunda, tertia Sabbati III, 17, 401. *Sabbaticus fluuius* commentum III, 13, 359.

SACRA *peregrina,* Romanis quæ III, 17, 403.

Sacratiſſimus Imperator, & cætera eius, *ſacra.* II, 8, 225.

SACRIFICIVM, *Abelis & Caini* explicatur à Rabinis III, 8, 314. Sacrificia quæ & cur *ſpontanea* III, 8, 310. *Expiatoria, Propitiatoria, Pacifica p.* 311. Sacrificia à *Gentilibus accipere,* an vlla licuerit III, 7, 304. &c. Sacrificia *Gentilium cruenta* & *incruenta* II, 2, 280 & 281.

Sacrilegium laxiore ſignificatu ap. Romanos II, 8, 225.

SADDVCÆI *Traditiones maiorum* damnabant I, 2, 31.

SALMASII opera de *vſuris* laudantur VI, 10, 759.

SALOMONIS cum *filia Pharaonis* matrimonium, & *exteris alijs* V, 14, 649. V, 15, 652.

Samaritani Iudæis inuiſi cur II, 5, 177.

SAMSONIS matrimonium cum Timnathæa & Dalila proſelytis factis V, 15, 652.

SANGVIS

SANGVIS. *de eſu ſanguinis triplicis*, vetito Iſraëlitis & Noachidi. VII, 1, 825. &c. cum *temperamento p.* 829. de *eſu & potu ſanguinis* Avicenna Mahumedanus, ſæpè *in re medicâ* egit, præter edictum Mahumedis VII, 1, 829.
Sarandib mons, quis III, 11, 347.
SATVRNI dies, quatenus *ater* III, 7, 405. III, 8, 406.
SCALIGER (*Ioſephus*) refellitur III, 19, 420 & 433.
Scillini aceti beneficio longævus Pythagoras I, 2, 22.
Scriptor Græcus nondum editus III, 19, 420.
Septies, Soli ſingulare III, 19, 422.
Septizonium Romæ III, 20, 433.
Sepultura hoſtium VI, 16, 783.
SERVVS & SERVITVS. *Seruitus* in *fœdere* cultum & deditionem notat VI, 14, 774.
Seruitus, in pace, vnde apud Ebræos VI, 7, 737. cum quis *ſe in ſeruitutem mancipabat*, aut ex *Fori addictione*, aut ex *Patris addictione. ibid. &c.* Serui à Gentilibus acquirebantur *venditione, permutatione, ſyngraphâ*, addita *corporali poſſeſſione, regis voluntate*, VI, 8, 743. illi quomodo *haberentur, ſeruitute ſoluerentur* 744. &c. Lex de *aure perforanda*, ad addictum ex ſententia fori pertin. VI, 7, 740. Seruitutis *finiendæ* modi VI, 7, 739. Serui Iudaiſmo initiati *retenta ſeruitute* II, 5, 172. eorum conditio diuerſa à ſeruis Ebræis *originariis. ib. Serui & libertini* quomodo Iudaiſmo initiarentur II, 3, 149, & 150. Serui addicti, *vxor & liberi* non ſeruiebant, & tamen alebantur, VI, 7, 739 &c. Seruitus ea *ſexennio* perimebatur: omnis, *Iubilæo. ibid.* in *ſeruos emtos* non licitum dominari cum duritia VI, 7, 739. ſeruitutem *ex iure captiuitatis* Ebræi admiſere ita, vt *apud Gentiles* ſeruitus mere perſonalis non eſſet; *apud ſe* autem, in bello captis aut emtis ſeruis Gentilibus eſſet VI, 19, 815.
Seruo quomodo & cui, poterat dominus *ancillam coniungere* VI, 7, 740. ſeruorum *contubernia* ex *Domini* arbitrio valebant aut ſoluebantur V, 17, 662.
Feminarum ius ſingulare, quæ neci pſæ ſe in ſeruitutem addicere, nec ſeruos emere poterant VI, 7, 738. & 739.
Seruilis cognatio pro nulla V, 17, 662 & 663. iure ciu. Rom. quatenus attendatur. *ibid.* Seruo non erat *ius agnationis* VI, 8, 746. Seruo *familia, cognatio, proſapia* non eſt V, 3, 568.
Sibyllini libri tres ex nouem, I, 2, 28.
SICLI Ebræorum exhibentur II, 6, 193
SIMON *Zelotes*, vnde dictus IV, 4, 505.
SIMPLICIVS veterum Philoſophorum ſententias conſeruauit I, 1, 9.
Sinenſium Conſtellationes & Faſti III, 22, 464 & 465.
Signis militaribus Rom. diuinus cultus exhibebatur II, 8, 219.
SOLONIS *Elegiæ*, de annis climactericis agebant III, 17, 398. *& p.* 402.
SORORVM cum fratribus matrimonia V, 8, 605 &c. *inter Adami & Evæ liberos* per indulgentiam licita V, 1, 558. V, 8. *per tot.* apud *Perſas* V, 11, 625. apud *Græcos* probata, improbata *p.* 629. *&c.*

ſpicilegi-

Spicilegium, in iure Egenorum VI, 6, 725.
Statuarum erectio Proſelyto Domicilii etiam prohibita II, 6, 180 & 181.
STOICORUM *dogmata* cum Phariſaicis ſeu Talmudicis collata I, 2, 31 & 32
SUETONIUS explicatus III, 15, 369. & III, 17, 399, 401. &c.
SYNAGOGA, quid, IV, 9, 540 & 541.
Syngrapha in emtione agri neceſſaria VI, 4, 747.

TACITUS *explicatus* II, 4, 165. II, 3, 168. III, 6, 303. III, 11, 342. III, 15, 367. III, 17, 403. III, 22, 460. IV, 1, 480 & 481. V, 11, 631. V, 12, 642. VII, 9, 875. *reprehenſus* II, 8, 220.
TALMUD. De Talmude *Babylonio* & *Hieroſolymitano* II, 5, 179.
Talmudicum corpus in ſtudiis Ebraicis, quod in Rom. Pandectæ & Codex I, 2, 28.
Talmudicum corpus Cardinales Inquiſitores *igni damnarunt*: Pontifices nonnulli quatenus *tolerarint*, aut *interdixerint*. I, 2, 33 & 34. *Utilitas eius* ab aliis agnita enumeratur. *ibid.* & 35.
de Talmudicis ſcriptis *qui egerint* I, 2, 36 & 37. *in marg.* qui & quando inter Chriſtianos uti iis cœperint I, 10, 122.
TEMPLUM. *Vocis* ſignificatio apud Ebræos & Gentiles III, 6, 301 & 302.
Templum *Herodianum*, imitabatur *Zorobabelianum*; hoc autem imitabatur *Salomonicum* III, 6, 299 & 300.
Qui de *Templi fabrica* ſcripſerunt, laudantur nominatim III, 6, 300 301.
TERRA, pro Terra Iſraëlitica VI, 18, 807. *Terra Iſraël* quæ VI, 16, 787 &c.
TERTULLIANUS explicatus III, 18, 405 &c.
TESTAMENTUM. alienatio per teſtamentum VI, 5, 723. de *Teſtamento Proſelyti. ibid.*
THEOPHILUS Antiochenus quando floruerit III, 19, 416.
THEOPHRASTI πολιτικὰ ἔθη I, 1, 4.
THEOPHYLACTUS *corrigitur* III, 9, 318.
TIBULLUS *explicatur* III, 17, 405.
Tituli erecti à Jacobo & Moſe II, 6, 181.
TRIBUTUM. in Federe, & obligationem *ad pecunias*, & *ad operas* ſignificat VI, 14, 774 &c. varie indicitur p. 777.
Tributa *Romanis pendunt Judæi*, fruſtra reclamantibus nonnullis, ex iure victoriæ & deditionis impoſita VI, 17, 790 &c.
de *Tributo Cæſari ſoluendo* apud Euangeliſtam, *Freheri* ſententia VI, 17, 793 &c. & *Aliorum* 769 &c.
quale Tributum *Chriſtus ſoluerit* VI, 18, 806 &c.
TROGUS Pompeius, ſive Juſtinus *explicatur* III, 11, 342. III, 15, 567.
TUTELÆ *ſui*, & *Aliorum*, ad depellendam vim illatam cauſâ necis, aut adulterii, aut inceſtus, aut pæderaſtiæ, moderamen legitimum IV, 3, 498.

VARRO *explicatur* V, 3, 570.
VELUM *σεγνὰς Herodiani* II, 6, 195. *Tabernaculi Moſaici.* ibid.
Velum, pro *flameo ſponſarum* V, 5, 58. v. *Uxor. Ebraic. lib. 2. c. 15.*

Vela, pro *aulæis* II, 9, 238. *Vela Judaica*, an dicta, & quæ II, 9, 245 & 246.
Vendere ſe, niſi vltima neceſſitate, nemo poterat VI, 7, 738. & tum, an *Proſelyto* & *Gentili* p. 739.
Veſtimenta lacerandi mos, II, 12, 264 & 265. interdictus *Sacerdotibus*, quatenus. *ibid.* &c.
VETTIVS Valens Aſtrologus, priſcus MSC. III, 20, 425 & 426. quis p. 428.
Vetuſtiora ſuo ſeculo, tradentibus fides adſtruitur I, 2, 37.
Via Dei, quid VI, 17, 791.
Victima vitioſa III, 7, 306.
Vindex Sanguinis, quis IV, 1, 474 &c. 483 &c.
Viſus obſtacula I, 1, 6 & 7.
Vitis aurea Pompeio donata, quid II, 8, 22 &c. *Altera*, ſupra portam Templi Herodiani. *ibid.* &c.
Vmbilicus Telluris, & *Maris*, quis Ebræis locus III, 11, 346. & Aliis p. 347.
VOTVM. *Voti* & *rei in votum venientis* conſideratio VII, 2, 835 &c. *Votum Iephthæ* IV, 6, 517. IV, 11, *tot.* *Vota æſtimationum* IV, 7, 519.
Vrbes à Salomone Hieramo donatæ VI, 16, 788.
VSVRA *determinata* ſeu in Sacris prohibita; *Puluis vſuræ*, dicitur, quatenus ex ſcitis maiorum ſuperinductis vetita vſura. VI, 9, 749. Fœnerator non *plagis* luebat, ſed *vſuram* tanquam rem furto ſubreptam, *reddere* cogebatur p. 750. an, & quomodo *heredes* 751. L. de Vſuris *Temperamenta* VI, 9, 753 &c. Vſuræ ius circa *Proſelytum Juſtitiæ*, ante Proſelytiſmum & poſt contractæ VI, 10, 758. Vſura aduerſus *Gentilem* & *Proſelytum Domicilii* licita, quatenus VI, 10, 756 &c. aduerſus Judæum Apoſtatam p. 758.
VVLCATIVS Gallicanus explicatus III, 17, 401.
VXOR. Etymon eius V, 7, 596. quot modis fieret apud Rom. *ibid.* adde *Vxor. Ebr. lib.* 2 *c.* 20 & 21. Hæc vox ſæpe *ſexum* tantum notat V, 7, 597.

Wodan & Woden / quid. III, 22, 460.

Z*Abii* qui, eorumque ritus II, 7, 207 & 208.
Zabratus, quis I, 2, 18.
ZELOTARVM *ius*, ex traditione IV, 4, 503 & 505. an *Chriſti factum Matth.* 21, 12 huc referendum, IV, 5.
ZIN deſcribitur geographicè III, 11, 345.
Zona pro cuiuslibet Planetæ ſede, orbe, ſpatio circulari III, 20, 431 & 432.
Ζωναῖοι θεοὶ, *ἄζωνοι* p. 432.
ZOROASTRÆ ætas III, 19, 420. vocatur etiam *Zaradſhath* II, 7, 207.

Corri-

Corrigenda præcipuè.

Pag.22.lin.28.leg. φυσιολόγυ. p.30.l.28.leg. ςτιχῆ. p. 39 l. 22. leg. *dæ* pro *pre*. p. 45. l.7. leg. ἁπλῶς. p. 46.l. penult. leg. *Iuris* pro *Iuri*. p.49.l.8. leg. *inſurgentem* pro *inſeruientem*. p. 57. l.penult.leg.*ſemimaribus*. p. 58. l.4.leg. *omina* pro *omnia*. p. 85. l. 30. leg. νοῦσι. p. 93. l. 3. leg.*nemo non Vides*. vbi omitt. *non*. p. 97. l. 4. leg *ſecundum* pro *dum*. p. 105. l.27. leg. *ex* pro *eſt*. p. 132. l. 14. *Forte*. p. 142. l. 17. leg. *auertenda* pro *aduertendæ*. p. 143. l. 31. leg. *ſeu* pro *ſed*. p.158. l. 13. leg. *multo* pro *multa*. p. 188.l.18 leg. *Moſis* pro *Moſes*. p.203.l.1.leg. *Exemplar*. p.205. l.3.leg. *Noachidis*. p.206.l.25. leg.*expreſſiſſimis*.p.224.l.2.leg *Antoninus*. p. 239. l. 30. leg. *persocha*. p. 246. in tit.cap.leg *Ad* pro *At*. p.264.l.9.leg. διοικεῖν. p. ead. l. 29. leg. *amplecterenturq;*. p. 285. l.penult. leg. *ritibus* pro *ribus*. p. 307. l. 26. leg. *offerebantur* pro *aff*. p.310.l.20. leg. *qui* pro *qua*. p.313.l.9.leg.*preces*.p.356.l. 30. leg.*Archiſynagogus*. p. 360. l. tertia à fine leg. *adiiciunt*. p. 371. l. vlt. lege *callentiſſimus*. p. 385. l. 29. leg. *omina* pro *omnia*. p.ead. l. 32. iterum.p. 418.l. vlt. leg. ἱκέτων. p.425.l.13.leg. Ἀνθολογιῶν. p. 430. l. 15. leg. ἡ ἰσομμετρική. p 445. l. 32. leg. *configurationum*. p. 448.l.8 leg.apud *Aſchylum*,vbi omitt.*apud*. p.487. l. 24.leg. *Nimirum* pro *Nimium*. pag. 498.l.7 leg. *pæderaſtia*. p.504.l.23. leg. *honorauit* pro *honorem*. p. 519. l. tertia à fine leg. *Atq;* pro *Aque*. p. 531. l. 1. leg. *facinus* pro *facimus*. p.538.l.28. leg.*penderet* pro *Venderet*. p.551.l.7.leg. *debere*. p.570. l.17.leg. *Colerus*. p.597. l.23.leg. Wiſe pro *Wite*. p. 604. l. 13. leg *filiis* pro filii. p 605. l. 27. leg. *adiectam*. p.625. l. 24. leg. *coæuum*. p.628 l.16. leg. *Lucanus*. p.639. l. 9.leg. *redacta* pro *redacto*. p. 642.l.11. leg. *Midianitidibus*. p. 651. l. 10. leg. *id* pro *ad*. p.681.l. 9. leg. *oſtendimus*. p.ead.l.20.leg. *regum* pro *regnum*. p. 731. l. 2. leg. *Et* pro *Ec*. p.747.l.8. leg. *minime*. p. 759.l.à fine tertiâ,leg. *& beſtiis & Volucribus*. p.766.l.8. leg. *Ebrais* pro *Ebrans*. p.792. principio,adde in margine : *Matth. 22,15 &c.* p.800 l.23.leg. *obuerſa* pro *obſerua*. p. 809. l. 12. leg. *obiectio* pro *obiecto*. p.824.l.19.leg *quo* pro *quod*. p.832.l.13.leg. *oſtrea* pro *aſtr*. p 840.l.15. leg. *mandatam* pro *mandatum* p. 846.l.penult.leg. *enim* pro *eum*. p. 852 l. 20. leg. *ipſa* pro *ipſe*. p. 871. l, à pr. cap. 5. leg. *didici* pro *dici*. p. 875.l.26.leg. *Nec ſane ita rarum eſt* &c.

ANT 1317114

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

I 74